

1957

Cagliari

124

9

29

B Pres
XIX
290

A

MATTHIAE BELII,
NOTITIA
HVN GARIAE
NOVAE
GEOGRAPHICO HISTORICA.
PARTIS PRIMAE
CIS-DANUBIANAE,
TOMVS QVARTVS.

62800
NOTITIA
HVNGARIAE
NOVAE
HISTORICO GEOGRAPHICA,
DIVISA IN PARTES QVATVOR,

QVARVM

PRIMA, HVNGARIAM CIS-DANVBIANAM; ALTERA, TRANS-
DANVBIANAM; TERTIA, CIS-TIBISCANAM; QVARTA, TRANS-TIBISCANAM:

Vniuersim XLVIII. Comitatibus Designatam,
EXPROMIT.

*Regionis Situs, Terminos, Montes, Campos, Fluuios, Lacus,
Thermas, Celi Solique ingenium, Nature munera & prodigia; Incolas va-
riarum Gentium, atque barum mores; Provinciarum Magistratus; Illustres Familias;
Urbes, Arces, Oppida, & Vices proprietatum omnes; Singulorum præterea, Ortu &
Incremento, Belli Pacisque Conuersiones, & præsentem Habitum;*

Fide optima, Adcuratione summa,

EXPLICAT.

OPVS, HVCVSQVE DESIDERATVM, ET IN COMMVNIE VTILE.

SACRATISSIMIS AVSPICIIS
D.CAROLI VI.CAESARIS,
ET REGIS INDVLGENTISSIMI,

ELABORAVIT

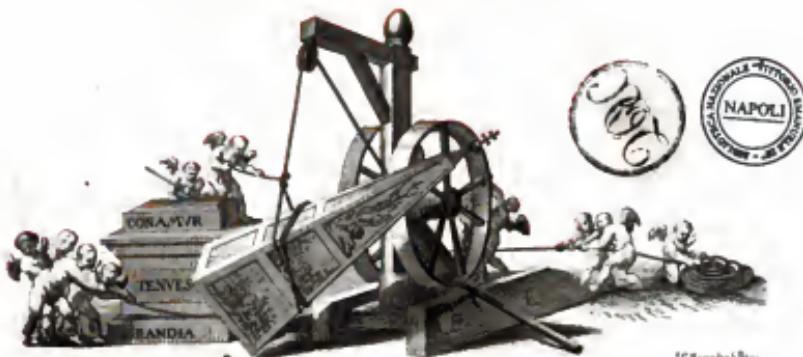
MATTHIAS BEL

ACCEDVNT

SAMVELIS MIKOVINIL

Mappæ, singulorum Comitatum, Methodo Astronomico-Geometrica, concinnatæ.

TOMVS QVARTVS.

VIENNAE AVSTRIÆ, Impensis PAVLLI STRAVBI Bibliopolie.

Type IOHANNIS PETRI VAN GHELEN, Typographi Regii.

ANNO MDCCXLII.

SERENISSIMAE
MARIAE THERESIAE,
DIVI CAESARIS CAROLI SEXTI FILIAE,
NEPTI LEOPOLDI MAGNI,
PRONEPTI FERDINANDI III. ABNEPTI FERDINANDI II.
MAXIMILIANI II. DENEPTI, ET EX ANNA HVNGARA,
FERDINANDI I. VLTRA TRINEPTI,
QVAE DEI EST GRATIA,
REGINAE HVNGARIAE,
BOHEMIAE, DALMATIAE, CROATIAE,
SCLAVONIAE, BOSNIAE, RAMAE, SERVIAE,
GALLICIAE, LODOMERIAE, CVMANIAE,
BVLGARIAE, HAEREDI VNDIQVAQUE
CONSVMMATISSIMAE,
PIAE, IVSTAE, CLEMENTI;
ARCHIDVCI AVSTRIAE,
DVCI BVRGVNDIAE, BRABANTIAE, MEDOLANI,
STYRIA, CARINTHIAE, CARNIOLAE, MANTVAE,
PARMAE, PLACENTIAE, LIMBVRGI, LVXENBVRGI,
GELDRIAE, WURTENBERGIAE, ET VTRIVSQVE SILESIAE;
PRINCIPI SVEVIAE ET TRANSILVANIAE,
MARCHIONI SACRI ROMANI IMPERII,
BVRGOVIAE, MORAVIAE, SVPERIORIS
ET INFERIORIS LVSATIAE;
COMITI HABSPVRGI, TIROLIS, NAMVRICIAE,
FERRETIS, KYBVRGI, GORITIAE, GRADISCAE,
ET ARTESIAE;
LANDGRAVIAE ALSATIAE,
DOMINAE MARCHIAE SLAVONICAE,
PORTVS NAONIS, SALINARVM,
ET MECHLINIAE;
RELIQVA

S E R E N I S S I M I
DVCIS LOTHARINGIAE, ET BARRI,
M A G N I D V C I S H E T R V R I A E,
C O N I V G I D I V I N I S S I M A E,
D O M I N A E D O M I N A E I N D V L G E N T I S S I M A E,
F E L I C I T A T E M!
C V M P E R P E T V I T A T E C O N I V N C T A M,
T O T O A N I M O N V N C V P A T,
A T Q V E
H V N G A R I A E N O T I T I A M H A N C,
S A C R A T I S S I M I S
D. C A R O L I S E X T I A V S P I C I I S,
D E S C R I B I C O E P T A M,
P R O D E D I T I S S I M A E V O L V N T A T I S O B S E Q V I O,
D I C A R E, D E D I C A R E, C O N S E C R A R E
P E R G I T
A N I M O H O N E S T E O B S T I N A T O,

E P R E C T I S S I M P S
M A T T H I A S B E L,
A Y C T O R.

A D L E C T O R E M.

Rodit tandem, quæ DEI est gratia, quartus commentariorum de HUNGARIA NOVA, tomus. Hic vero, ini quis forem, nisi aperte, & ex vero profiterer, LECTOR beneuole! quemadmodum euenerit, ut opus hoc nostrum, tanta D. CAESARIS coeptum adprobatione, continuatumque postea, successu, ad inuidiam usque felici, tam diu adhaeserit, tenueritque suspensam exspectatione rempublicam litterariam. Tametsi enim, proximos, qui abiere, annos, duros oppido, & vix pluribus retro seculis, facile adnotandos, satis, apud æquos iudices, ad eius moræ excusationem, valituros confido; sic tamen existimo, edificerendum esse propalam, quantopere, tota ea, quæ lustro hoc defauit, tempestas, retardarit molitiones nostras, ex se refractarias omnino, & sexcentis remoris obnoxias.

II. Ac bella quidem, malignissimo prouentu, ex bellis, pridem seri coepta, propagataque in ærumnosam usque patriam; cum *Mujas Hungaricas*, suo quodam fato, squallentes & calamitosas, in eam vniuersim fortunam praecipitauerunt, cuius atrocitatem, haud reminisci possis, sine dolore exquisitissimo; tum mihi, ad omnes licet fortunæ casus, haud imparato, non stilum modo, tenaci e manu, propemodum eliserunt; sed cunctas simul, honestissimum studiorum, quæ consecutamur, destinationes fere interuerterunt penitus. Nimirum, restinguebatur, pius ille, quo inflammabamur olim, patriæ illustranda ardor; cum eminus cerneremus, recuperatas nuper, vnius belli prouentu, regiones, igne ac ferro euastari, & sub iugum raptari denuo, clade, etiam dirissima, infinitis modis atrocius. Aptior tunc sane, magisque ad complorandum, quam ad exaggerandum res patriæ, idonea materies, sufficiebatur: quando, de sua quisque salute, consilio, pignoribus, fortunis, immo, de tota circumquaque rerum summa, videbatur desperare.

III.

AD LECTOREM.

III. Hæc belli fuere mala , ancipitis profecto , & eo funestioris periculi , quo magis orbis melior pertimescebat , ne barbarus ille , & ultra omnem modum fanguinolentus hostis , cladem , si perruperit , in rebus Christianis edat , vix ulli , quarum innumeratas pertulimus , temere comparandam . Ergo , inter sacram & faxum , trepidi agebamus ad unum omnes ; dum , consobrinum bello , pestilentiae virus , pullulare primum lentius , mox sparsim inualescere , ac denique , vicos , oppida , urbes , quin integras , atque vicinissimas nobis prouincias , omnium atrocissime coepit deuastare . Tunc vero demum , quod nostro hoc collimitio , intemeratum haec tenus a bellis iniuriis , superabat , non potuit non , immanem in modum , perturbari ; cum , pro difficillimi temporis ingenio , disfluit isthic , mutuam illam hominum & Musarum societatem ; circumcludi alibi oportuit , quod purum adhuc durauerat , ab immedicibili contagionis malo . Quid proinde , tristi hoc rerum habitu , Muse nostræ agerent ? non a litteratorum modo confortio prorsus resciplæ ; verum , eo usque simul perculse , ut non iam de ornamentis suis ; sed de salute , cogitationem suscipere cogerentur . Enim vero , de morte tunc , precipiti ea , & in primis funesta , meditari , multo fuit proclivius ; quam moliri immortalis quidpiam , & laturum posteritatis adprobationem .

IV. Satis , gemina hæc clades , cum ad omnium , tum singulorum calamitatem cumulandam , momenti habuit : cui tamen tolerande , eo , cum Musis nostris , sufficiebamus commodius ; quod bellum quidem , post hominum memoriam , damnosissimum , inopina pace terminatum ; pestilentiae vero contagium , quæ Dei fuit benignitas , per uigili Avgvsti CÆSARIS prouidentia , vniuersa fensim regione , depulsum est . Itaque , redeunte pace , redibat simul ,

*Fulgente decorus arcu
PHOEBVS , acceptusque nouem CAMENIS ,
Qui salutari leuat arte fessos
Corporis artus. (a)*

re-

(a) HORATIVS , Carmine Seculari ver. 61.

AD LECTOREM.

redibat inquam, refouebatque *Musas* exanimis; nostras autem, nouo animatas spiritu, in spem haud dubiam vocabat, successuum vndiquaque felicium: cum, nec opinato, luctuosa, per orbem, fama diditur:

EREPTVM REBV S HVMANIS CAESAREM!

Cuius quidem casus magnitudine, prostrati obtritique haec-
bamus omnes; ego vero,

*Non aliter stupui, quam qui louis ignibus iclus,
Vivit, & est vita nescius ipse Juæ.* (b)

V. Parce, qui haec legis, dolori nostro! iustus est enim, neque satis contestandus, tametsi in lacrumas dimanauerit, etiam sanguineas:

*Multis ILLE bonis flebilis occidit,
Nulli flebilior, quam MIHI.* (c)

Mihi, inquam, cui, huius, tam vastæ atque operosæ destinationis, auctor fatorque, sapientissimus, munificentissimus, existit; quique unus omnium, de studiis nostris optime existimabat; vna hac strage, dispendio, haud unquam reparando, subductus, ereptus est. ILLE, inquam, CAESAR, qui audiendis nobis, toties facilem se ac prolixum exhibuit, & cui nos ætatem, ultra communem modum diuturnam, atque Avgvsti illa, multis modis feliciorem, haud, fictis, precibus, voveramus, vt

*Seru in cœlum. redeat diuque
Letus interficit populo Quirini,
Neue tot nostris vitiis iniquum
Ocius aura.*

Tollat. (d)

Quibus quidem votis, benigne futurum celeste numen confidebamus; quando constabat apud omnes, unius incolu-

X X mi-

(b) Ovidius, Tristium I, Eleg. III., II.
(c) Horatius Carm. Lib. I. Ode XXIV., 9.

(d) In Epistola Nuncupatoria, Tomi II., ex eodem medro, Carm. Lib. I, Ode II, 45.

AD LECTOREM.

mitate vitaque CAESARIS, totius Christiani orbis salutem, contineri: quidni & Musarum nostrarum? Ergo,

*Quis desiderio sit pudor aut modus,
Tam magni capit is? (e)*

Profecto, quoties mente recolimus, quam parum esset, quod pro tanto principe luximus, prae eo, quod eluximus nondum; senescat dolor noster, fiatque contumax, oportet. Ergo,

*Saeue nimis, lacrimis quisquis discrimina ponis,
Lugendique modos. (f)*

VI. Praefulgit, huic, tam acerbat calamitati, fatorum, iuxta & hominum, iniquitas alia: quando, fata quidem, viros nobis ante furri puerunt, omni confilio, ope, atque conatu, id elaborantes, vti, & AVGVSTVM, suapte benignum, studiis nostris perpetuum adsererent; & nihil non agerent, quod honestissimo instituto, siue sustentando, siue ornando exagge randoque, vtile ac necessarium, existimauerunt. Nolo mortuorum nomina celebrare, ne viuis diffidere videar. Nam, superant omnino adhuc, summi sapientissimique viri, qui hanc sibi curam sumunt, ne in tanta rerum omnium difficultate, productum eo usque opus, aut sufflaminetur porro, aut, quod cupidissime optant Zoyli, penitus interuersatur. Adeo, hodieque,

*Di me tuentur, Dis pietas mea
Et Musa cordi est. (g)*

VII. Nocentior multo, neque dedolendus fatis, hominum, quibus demandata fuit operis procuratio, torpor, aut nescio quid? existit. Quem, si pro eo, ac meruit, queri vellem, laborem sane conciscerem, non mihi molestem minus, quam grauem his, quorum conscientia, de se id praedicari, dicitaret. Satis sit indicauisse, toto fere quadriennio, retardatum fuisse opus, intempestiuorum hominum artibus: communi id quidem eruditorum, qui se huic generi,

(e) HORATIVS: ibid. v. 1.
(f) Statius, Silv. Lib. II., 6.

(g) HORATIVS, Carmin. Lib. I. Ode XVII.,
13.

AD LECTOREM.

ri, in edendis commentationibus suis, permettere necessum habent, malo; at nostro, tanto exquisitiore, quanto magis totius operis intererat, pridem, & fauente adhuc CAESARE, lucem publicam adspexisse. Nunc, post bellum auxilium!

VIII. Ista fuere, *Amice Lector!* quæ non retentarunt tantum; sed represserunt etiam haec tenus, elucubrati pridem, summa diligentia, & cupide adeo exspectati operis, editionem. Nam, de nostro quidem labore, ita sentias velim, eo, vniuersum, quæ Dei est gratia, opus deductum esse, vt, quod eius est residuum, statim ab hoc momento, typis tradi posset excudique: si, & tempora amiciora essent *Musis*, & homines, æqui ac iusti, obseruantiores. Sciunt id, summi quique, atque eruditissimi viri, quibus viæ sunt lucubrationes nostræ; viæ autem sunt, in ea, qua fuit hoc anno, celebritate, vrbs nostra, bene multis; non emaculata modo, & in tria volumina dispergitæ; sed adprobatae etiam ab his, quibus censendi laboris prouinciam, D. CAESAR, magno lucubrationum nostrarum commodo, demandauerat.

IX. Hæc ita se habent omnino: vt sit, cur resorbeat, procaces, quas ob hanc operarum cunctationem, in nos iecit, contumelias, genus illud hominum, cui volupe est, ad omnem occasionem, ab aliquo, maligne tamen, insultare, laudatissimis aliorum coepitis; cum ipsi contra, præ mentis, ne quid durius pronunciem, angustia, nunquam præclaræ quidpiam cogitationis, aut animo conceperunt, aut ediderunt publice. Quod nos tamen fecisse, facturosque esse, dum, numine propitio, vita viresque suffecerint, doleant infelices illi obrectatores: donec, criminandi poenitentia, dedoluisse eos condocuerit, plebeium hunc, & viris doctis, quales viperi cupiunt, indignum morem, an crimen?

X. Sed, rogas fortean, o bone! Sint hæc ita! quid vero tandem, de reliqua operis mole, in hac rerum omnium perturbatione, aut voles, aut poteris statuere? Et primo quidem sic habe: *Terram me videre*, esseque in spe certissima, haud nos desertum iri ab idoneis praesidiis, quibus, quod est,

AD LECTOREM.

in laboriosissimis commentariis residuum, publica luce donari queat. Dicam apertius, quorū me ducat fiducia. Successit, in cœlestissimi patris, D. CAROLI, locum, filia diuinissima, MARIA THERESIA, quam sexus feminam, virtutes REGEM formauere. Nihil hūc, siue carius, sive commendatiū, HVNGARIA sua est; hac in primis tempestate, dum rebus vndiquaque trepidis, opportune, & auxilia sufficit, & firmamenta. Enim vero:

*Non minus binc leti trabimus solatia, quam si
Præcipiti conuulsa noto prospæctet amicam
Puppis humum. (b)*

Atque, erit profecto, erit inquam, præter exspectationem, euentus, qui res nostras, ex his fluctibus, tandem in portum inuehat; eo, (i)

Quod, magis atque hominum pollet Iovis usque voluntas.

XI. Tunc, & istud Te monitum volo: eo nos pridem consilio, ac prouidentia, fuisse vsos, vt, cum

*Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam; (k)
viri, nobis obdormientibus, superuiuerent, docti, & studiorum nostrorum vnice obseruantes, quique, curarum hasce reliquias, lubenti animo, suas facerent, immo penitus conficerent. Filios præterea, Carolum Andream, & Matthiam Godofredum; (nam, secundo genitus, Iohannes Theophilus, totus licet, ac præcipue quidem, ad litteras percolendas, a natura faetus, præpostero quodam instituto suo, armatae Palladi, adhaesisse maluit, quam sub Apolline, cum Musis face-re;) ita, diuino munere, partim educaui iam, partim educare pergo; vt, & iisdem hisce sacrī, curate initiantur, neque paternarum lucubrationum essent ignari. Quibus ideo, testamento quasi, pulcherrimam eam procurationem, nuncupauit: quafane, communicatis mutuo consiliis opeque, nullo, faltem leui ac iucundo negotio, defungi poterunt: quando, in toto scriptoris genere, vix quidquam restat ad consummandum, quam, ne desint, qui attendant, vt designata semel operis vniuersi compages, eodem, quo primum iniit, tenore at-*

que

(b) STATIVS, ibid.

(i) HOMERVS Iliad. II.

(k) HORATIVS, Carm. Lib. I. Ode IV.,
15.

AD LECTOREM.

que adcuratione, ad calcem decurrat. Sed de his, plus satis.

XII. Iam docendus mihi es *Lector!* quid, toto hoc volumine, quod in manus *Tibi* tradimus, quaque diligentia, exprimerimus. Historia est nimirum, quatuor HUNGARIAE Cis-DANUBIANAE Comitatum: *Neogradiensis*, *Barischiensis*, *Nitriensis*, & qui secundo loco ponit debuerat, *Hontensis* vtriusque. *Trentiniensem*, & *Aruensem*, coadunare his, in animo fuit; sed eam tamen destinationem, moles, ad quam, nec opinantibus nobis, inter manus increvit liber, differre nos coagit, retrudereque, in *Partem Hungarie Cis-Tibiscayam*, adeoque, operis totius, *Tomum*, qui lequetur, *Sextum*. Provincias enim vero, quas nunc exhibemus, ita, ab omni ad scribendum materie, instructas reperimus, ut parum absfuerit, quin ab rerum, & euentuum, multitudine, obrueremur. Id, quominus fieret, curam ac studium adhibuimus; ne, aut nimia copia, luxuriaremur; aut, scrupulosiore delectu, macri fieremus & exsangues. Neque diligentiam hanc, temere quisquam accusauerit; nisi rerum patriarchum fastidiosus, peregrinarum vero incuriosus sit, & ad vitium usque negligens. Id enim nobis, per totum hoc opus negotii conscientius, ne, quantum eius praestari potest, sicco pede transeamus quidquam, cuius notitiam, aut necessariam utiliorem, aut iucundam lectoribus futuram, cum ratione opinaremur. Sed de his, viderint, iusti conatum nostrorum existimatores.

XIII. Quod reliquum est, spondemus *Tibi*, erudite *Lector!* haud degenerauisse, hanc, quanta quanta est, operis partem, a priorum illarum adcuratione, atque dictioonis habitu. quas gratanter, neque sine insigni adprobatione, orbem eruditum accepisse, leti recordamur. Nam, bibliopolæ quidem, & operarum oscitantiam atque fordæ, quemadmodum indignabundi reprobauius perpetuo; ita, confidimus fore, ut in elegantiores homines incidamus in posterum, &, qui, non sciunt tantum; sed & possint, cum nostri dignitatem operis, tum & famæ sue integritatem, pertinaciter atque

AD LECTOREM.

que industrie tutari. Ceteroquin, mappæ chorographicæ, omni cura ac diligentia elaboratæ, adhuc operis sunt *Mikouniani*. quas, vir illustris, eo usque concinnare perget, dum consummetur opus vniuersum. *Tres enim superant Tomi*, quibus reliquam *Hungariam*, XXXVIII. Comitatus designandam, complecti est animus. quorum ultimus, exaggeratissimum, & multifariam dispergitum, totius operis indicem, exhibebit; multo credo opportunius, quam si illam eius partem, quæ in *quatuor retro volumina*, elaborata iam &c ad manum est, isthac adtexuissemus. Vale, candide *Lector!* & HVNGARIAE nostræ, nobisque, qui eius illustrandæ prouinciam, a D. CAESARE, magna benignaque adfensione demandatam, tuemur hucdum, &c, dum vita sufficiet, obstinata diligentia, tueri pergemus, bene precabere. PISONII, Anno MDCCXLI. III. Idus Decembr.

CLA.

CLARISSIMO VIR O,
MATTHIAE BELIO,
ECCLESIASTAE PISONIENSI,
SOCIETATVM REGIARVM LONDINENSIS, ET BEROLINENSIS,
COLLEGAE DIGNISSIMO,
POLYHISTORI CELEBERRIMO,
PARENTI OPTIMO,
CVM HVNGARIAE NOVAE TOMVM QVARTVM
AVSPICATO EDERET,
HORATIANAM ODEN IMITATVS.
* LVBENS AC MERITO ADCANTABAT
M. CAROLVS ANDREAS BELIVS,
FILIVS OBSEVENTISSIMVS.

ELIVM quisquis cupit æmulari,
Balbe! ceratis ope Daedala
Nititur pennis, vitro daturus
Nomina ponto.

Monte decurrens velut amnis, imbris,
Quem super notas aluere ripas,
Ferunt immensisque ruit, profundo
BELIVS ore.

Laurea donandus Apollinari:
Seu perorando sacra diuinatus
Verba deuolut, numerisque fertur
Lege solutis;
Seu Deos Regesque canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere fausto
Prælio Turcæ, rediitque nostræ
Gloria gentis;

Sive, quos augusta domum reducit,
Palma victores, pugilemue equumue
Laudat, & centum potiore signis
Munere donat;

Flebili seu voce pericla clades
Plorat, & vires animumque gentis
Martium deducit in astra, nigroque
Enipit orco;

Sive

Sive describit Cererisque Bacchi
Dona, vel Pluti grauidas cauernas,
Montium fastus, validas & agro,
Pannonicis vrbes.
Summa *Pisanum* leuat aura PHOEVM,
Tendit ex Istro quoties in altos
Nubium tractus. Ego, apis Rhenanæ
More modoque,
Grata carpentis tyma per laborem
Plurimum, circa nemus, vuidosque
Galliae riuos, operosa gnauus
Germina carpam.
Concinis grandi, pie PHOEVE! voce
Cæfarem: quando trahit is triumphans
Hostium fractas, merita decorus
Fronde, pharetras.
Quo nihil maius meliusue terris
Fata donauere bonique cæli;
Nec dabunt, quamuis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines porro populi renati
Publicum plausum, super expetita
Fortis AVGVSTAE trabea, precatis
Atque triumphis.
Tum meæ, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars, &c o Sol
Pulcher! O REGINA! canam Tuorum
Gesta laborum.
Tuque dum procedis, Io triumphe!
Non semel dicemus, Io triumphe!
Ciuitas omnis; dabimusque Patri
Tura benigno.
Mille Te laudes, totidemque lauri
Principum, BELI! fauor &c, manebunt,
Quis neget tanto dubius labori
Præmia digna?
Me pius semper stimulabit ardor,
Dum Tuos feruens imitabor ignes:
Flagret in natis, TVA quo laboris
Fama perennis.

Scribemam ARGENTORATI, in sedibus SCULPTORIANIS, sub
ipsum PARISIOS abitum. A. MDCCXL. IV. Cal. Febr.

**COMITATVS
NEOGRADIENSIS,
PARS PRIOR
GENERALIS.
PRO O E M I V M.**

Avgusta, Comitatuum, Pest,
Pilis, & Solnb, spatia emensis, reli-
qua Hungariæ Cis-Danubianæ por-
tio, insignis ea, & multarum con-
uersionum, ad designandum super-
est: illa nimurum, quæ inde a Pest-
enfum collimitio, hinc quidem,
perpetuo Strigonienfum, Comaro-
miensium, ac Pisoniensium, quin & Moraviae Silefie-
que, latere stringitur; coeretur illinc, Hevesiensium,
Gömöriensium, Zoliensium, Tbüröczienfum, & Lipto-
uiensium finibus; dum apud Aruenses, post varios si-
tuum anfractus, in Silefie & Poloniae, vicinia, termi-
natur.

TOM. IV.

A

netur.

netur. Scilicet, Comitatus sunt, vasti & elegantes, sed alter commodior altero: *Neogradiensis*, *Hontensis*, *Barcienensis*, *Nitriensis*, *Trentschiniensis*, atque *Aruensis*. Volumen hi dabunt, iusta molis, neque prioribus, seu rerum habitu, seu adparatis aliis, impar. Exordimur autem, designationis cum labore, a *Neogradiensium* prouincia, dum per interfitos *Comitatus*, ad *Aruenses* delati, tomo huic, juxta & *Parti Prima*, siue, *Hungarie Cis-Danubianae*, finem constituamus. quod ut bene vertat, statorem operis vniuersi, DEVM, supplices deprecamur.

MEMBRVM PRIVS, PHYSICVM,

DE

Situ, Natura & Opportunitatibus Comi- *tatus Neogradiensis.*

SYNOPSIS.

<i>Denominationis origo Slauica.</i>	<i>§. I.</i>	<i>rei causa: feratum genera:</i>
<i>Regionis ambitus.</i>	<i>§. II.</i>	<i>anes silvestres.</i> <i>§. VI.</i>
<i>Eius longitudine & latitudine:</i> <i>sedem montaneam partim, par-</i> <i>tim campestris: planities</i> <i>quaerat an sit totius Hunga-</i> <i>ria umbilicus?</i>	<i>§. III.</i>	<i>Fluuii Neogradiensium nobilio-</i> <i>res, & horum pices, atque</i> <i>amphibia: Ipoly: eius ori-</i> <i>gines: qua cursus teneat:</i> <i>infernitus, per prouinciam,</i> <i>tribus pontibus: traiectus</i> <i>alii: elusiones regioni noxia:</i> <i>alii, prope ad capita, trutus:</i> <i>genera alia: luciorum Ipolze-</i> <i>laus, prouerbio celebrata:</i> <i>sturiones, & carpiones, e</i> <i>Danubio illapsi: lutrz, & ca-</i> <i>flores: Zagyva: eius capita:</i> <i>accessus ad Hevesienses: de-</i> <i>cursus reliquus: quibus locu-</i> <i>pletetur amniculus: exitus in</i> <i>Tibicum.</i> <i>§. VII.</i>
<i>Montes Neogradiensium qui?</i> <i>eorum natura, arbores, flora:</i> <i>Mátra: Medves: Sátoros:</i> <i>Butsány: Kárants: Málna-</i> <i>Patakenses & Kornenses:</i> <i>Osztroszky: Dobrocenses:</i> <i>Ienöienses: Nafzály: Szan-</i> <i>da Liszets.</i>	<i>§. IV.</i>	
<i>Silva, & harum opportunitates.</i> <i>§. V.</i>		
<i>Ferarum exinanita lostra: eius</i>		<i>Amni-</i>

Anniculi minores : Lofontz :
Tugár : Szgregovensis *anniculus* : Szalatnya : Kürtös :
Fekete-Viz : Lukos : Filekienensis : Geregensis : Ságen-
sis : Homok-Terenyensis : Utas-Terenyensis : Luci-
nensis : Töldensis. §. VIII.

Fontes acidi : Garábienensis :
Poltárensis : Filekienensis :
Esztergariensis : Kürtösen-
sis : Szalatnyensis : Tisztow-
nikensis. §. IX.

Aquæ admirandæ, & circa has,
Wernheri error : salitus fons
Sóós-Hartyanensis : gelida-
rum fæstringes. §. X.

Quibus metallis gaudent regio-
nistra : habet flammum, &
plumbum : aurum, & ar-
gentum : denique ferrum. §. XI.

Cali, apud Neogradenses, in-
genium : tempestatum ratio,
quaes Carpatus immittit :
qua eruntur domi. . . . §. XII.

Soli habitus, triplici nature :

sterilitas, ad septentriones, &
intra finie montium : fa-
cundior, in montium radici-
bus : optimus, qui a Széts-
nenesi ora, in meridiem pen-
ditur : huic ingenium. §. XIII.

Vitis, apud Neogradenses,
fata : quomodo proficiat : vi-
ni lava ac varietas : vina
nota optima : Kondienium
Lauz præcipua : Rádenium,
Tokayensis indoles : Jobba-
giensem ingenium. §. XIV.

Cultus hortorum, qualis ? po-
maria, vineis, & rusticanae
adibus, conserua : berbarum,
& radicum culinarium, cu-
ra : aquilonaris ora, legu-
minum quomodounque se-
tax : materia medica. §. XV.

Rei pecuniae ratio : variat,
pro statum habitu : deficit
beic armenta illa copiosiora :
equorum duplex genus :
ouium greges numerosi : ca-
sei qualitas : porcorum copia,
& per querecta, opima segi-
na : glandium diversitas. §. XVI.

§. I.

EOGRADENSI Comitatui, nomen,
ab arce Novigrad inditum esse, res ipsa loqui-
tur, quam Hungari, Nigrad, & totam inde
regionem, Nigrad Vármegye, appellant. Vox
est, originis Slavonicæ, Arcem significans
Novam. Vnde, primum est, de eius vetu-
state, colligere; tametli Nova audist. Nimi-
rum, longa, ante aduentum Hungarorum zeta-
te, Jázges, Slanicum, seu Sarmaticum genus,
iustic coluerunt, montanis palliis castellis, regionem preminentibus,
ne impressionibus pateret vicinorum. Nam, erat hoc apud barbaras,
illorum temporum, gentes, in præcipua laude positum; nunc incellere
A 2 vicinos;

Dressus.
Meridio-
nalis
origo Sla-
vica.

COMITAT. NEOGRÁD. PARS GENERAL.

vicinos; nunc, factis demigrationibus, vel nouis instituere colonias, vel certe regionis terminos, quoquauorūm prorogare. Arces autem huiusmodi, *Hrad*, & crassiore pronunciatione, *Grad*, sicuti iam *Poloni* & *Russi*, adpellabant. quas, vt, mutuo distingui possent, denominabant varie. Ita, *Vissz-Grád*, ab altitudine; *Bjely-Grád*, ab albedine; *Szary-Grád*, a vetustate, & *Nowy-Grád*, a noua sua origine, traxit adpellationem. Proinde, opus haud est, vt idem istud, vel arcis, vel provincie etymon, a gracie arcessamus; tametsi, latinaz denominationi, videtur, gracie quidpiam vocabuli inesse, dum, *Comitatum Neogradensem* dicunt. Tunc enim, Slavicum *Nowy*, in ea compositione, cum grzco, ΝέοΣ, significatio eiusdem, euphoniz caussa, permutatur: quod tamen, neque semper fit, neque ab omnibus. Enim vero, sunt, quij malint *Nowigradiensem* dicere, *Slavicam* vocis originem, plane referentes. Prisci, & *Neograd* scribabant, cuius rei caussas, cum sigilla examinabimus, opportunum erit exprimere.

§. II.

*Regio[n]a
ambitus.*

Includunt regionem, ab oriente brumali, *Comitatus Gömöriensis*, ab affluo autem, *Hevesiensis*; breuiori ille, hic tractu longiore. Occidum, *Nagy-Hontensis* claudit; sicuti *Kis-Hont*, cum *Zolensium* limite, septentrionem. Meridie, iterum *Hevesiensis*, & ora *Pestiniensis*, obiacet. Qua, ultra arcem *Filek*, *Gömöriensis*ibus adscedit, mira terminorum est implicatio. Enim vero, *Neogradensis* vici, *Czered*, *Hidz-Kút*, *Ó-Báj*, *Gömöriensis* ; sicuti contra pagi: *Egyházas-Báj*, & *Tajti*, *Gömöriensis*ibus adscripti, *Neogradensis* agro, toti prope modum, circumfulsi sunt; vt suis regiunculis, angusto admodum trahite, sicuti peninsula continent, adhaerant. Hinc, *Hevesiensium* limes init, montatio primum situ, vbi vici, *Pegony*, *Novák* & *Néméti*, confederunt. quem postea, *Zagyva* amnis, designat, ex iisdem montibus defluens; tametsi agri vicorum, qui ad eundem sunt fluvium, ultro citroque procurrant. quod olim, haud caruit controversia, in primis, dum tributorum rationes dispergiri oportuit. Iam vero, mutuo vtriusque Comitatus, consulto, sancitum est, vt ii quidem vici, qui occidentali *Zagyva* margini, sunt inzdicati, licet agrum, apud *Hevesiensis* habeant, iuri sint *Neogradensis*; quemadmodum contra, *Hevesiensium*, qui ad occidentale amnis latus habitantur. Et isto quidem limite, usque ad oppidum *Hatvan*, *Neogradensis*, ab *Hevesiensis*ibus, discriminantur. Certe, vicina eidem oppido insula, quam *Zagyva*, diuicato alueo, efficit, *Neogradensis* est, cum insulano prædio, cui *Baj* nomen. Postea, *Pestiniensem* Comitatum, regio nostræ, arcuato confinio, adtingit; quod a prædio *Varfány*, pone vicos, *Tárl*, & *Hévíz*, per *Káldó*, & prædiūm *Észkend*, usque ad pagum *Gata*, protenditur. Inde, flexo limite, vallem ambit, cui *Mátra-Völgy* nomen, atque, reducto iterum tractu, per vicos: *Rád*, *Kosd*, *Verőce*,

in

in Danubium, & huius insulam, *Ros*, incurrit, vicum, *Kis-Orosz*, septentrionali insulæ ora, sedentem, *Neogradensis* admetiens. *Hinc*, *Nagy-Hontensis* regio, ab occidente, Comitatui nostro, obtenditur; vbi, ab oppido *Maróth*, quod in ripa Danubii septentrionali, *Vifegrádo* aduersa, situm est, per vastos montes, usque ad arcem *Drégel*, iugis, passim torrentibus, prorectos, confinia nostra procurrunt. Ultra eam arcem, *Ipoly* fluuius, in agro vici *Patak*, prouinciam, a Hontensi distinguit, usque ad oppidum *Gyarmath*; vnde, aduerso amne *Károly*, quem, partem maximam, *Neogradensis* sibi vindicant, versus arcem *Kékkö*, per aspera montium, repunt limites, dum, deserta *Nagy-Hontensis* vicinitate, *Zoliensem* agrum adtingant. Primi hic sunt vici, *Szenobrad*, & *Lest*; ultra quos, interiectis montibus, *Tiszavonyk*, *Neogradensis* adhuc ora vicus est. Ad hunc, montes *Ofároska*, ad tolluntur, variatis nominibus, in orientem brumalem, pone *Detvam*, *Zoliensem* vicum, & *Ofárosam*, eiusdem ditionis oppidum, vasto ambitu, usque ad *Kokavam*, *Kis-Hontensis* vicum, decurrente; donec, penes *Céb-Brežb*, *Poltár*, & vicos alios, in territorio *Nagy-Dárvíz*, in cuius vicinia *Comitatus Gömöriensis* incipit, idem termini, in orbem quasi recurrant.

§. III.

Regio, quæ isto circuitu continetur, XII. milliariorum longa est, lata, Est longi- heic quidem sex, quinque alibi; raro angustior. qui ambitus, tudo, & parca admodum suppuratione, milliaria habebit, plus minus lætudine. XXXV. Metimus autem regionis longitudinem, a *Kormenium*, & *Malnepatakienium* montibus exorsa, usque ad insulanum Danubii vicum, *Kis-Orosz*; sicut, contra latitudinem, qua maxime protenditur, a *Hevesiensem* confinio, ad *Nagy Hontensis* terminos, designamus. Situs Situs mon- prouincie, arcum leuiter intensum, referre putatur. quam ciuius formam, taum par- ali alter interpretantur. Alioquin, quia *Carpathi* radicibus subiacet, tim cava- trahit ex eo confinio, & montes vastos, & faltus opacos. In pri- ptis mis ora *Comitatus septentrionalis*, montibus est aspera. qui postea, quo longius in meridiem procurrunt; eo molliori deuexitate, passim mitescunt: quin & in campos abeunt, & uberes illos, & amoenos aspectu: quippe, montibus circumfusos. In his, planitiem, oppido plani- *Szécsny* circumfulam, iure numerauerimus. Præterquam enim, quod qua- medium totius regionis, merito dixeris; ita facta est, ut hortum zemulari posse videatur. Nempe, vniuersus planitiei ambitus, iudentibus decliviolorum montium iugis, clauditur. In huius medio, oppidum *Szécsny*, situ eleuatione, confedit. Frequentes hinc vici sparguntur, agris frumentariis partim, partim pratis, vndique obselli. Est, & ad *Lest* oppidum, non inamoena planities; sed angustior *Szécsnyensis*, steriliorque. Eleganter ea est, quæ ē ad *Gyarmath* diffundit: quippe, & gleba meliore, & iucundiore prospectu. Reliqua, in meridiem regio, lucis, nemoribus, collibus item siluosis, intersinguitur: quam ideo,

ideo, *Gérhát* Hungari vocant, quasi, *dorsum quercinum*, dices. Cum enim montes, qui ad septentriones vergunt, arboribus latentur piceis, & faginis; humiliores hi, & ad meridiem proiecli, quercum habent familiarem, multa sepe & utili, ad pororum faginam, glande, luxuriantem. Quæ ultra *Gérhát*, agro *Comitatus Pestiensis*, confinia sunt, & montibus nuda esse incipiunt, & siluis; sed fecunditatis eo exquisitoris. Sunt, qui id ad *Comitatus nostri commendationem* pertinere existimant, quod totius *Hungaria*, quidam quasi umbilicus sit, ita positus, ut, ad quamcumque orbis plagam respexeris, mediis sint *Neogradienſes*, quod nos, ut non refellimus; ita, neque credimus temere: cum palam sit, arctiora terrarum esse spatia, quæ intra *Polonię* interierant, quam quæ, *Temesvarenſem* & *Neogradienſem* agrum, disiungunt; ut *Transilvania* hinc, illinc *Croatia* obiectus, intercapelinis haud omnino æqualis, taceamus.

§. IV.

Montes
Neogradienſum,
qui locum
naturæ, ar-
borum, foras:

Mátra:

Medves:

Sátoros:

Quæ hactenus diximus, facile fidem fecerint lectori, montanam potius, quam campostrem, regionem dici oportere; ut proinde opportunum omnino fuerit, montes singulos exquisitiore diligentia, designare. Quia in re, sequemur situum rationem, ut eos primum adnotemus, qui regionem circumsepiunt; tunc vero illos, qui varie eandem interfinguntur. Et ab oriente quidem, quæ ab *Herviensibus* distinguitur, *Comitatus*,

I. *Mátra*, nominari debet, quæ tametsi apud *Hervienses*, declivibus initis, prope ad oppidum *Hatvan*, adsurgat, & præcelsis postea iugis, ad quinque millaria, eadem regione, versus *Gömörienſem* agrum, protenditur; tamen, spargit radices suas, & cis *Zagyvam*, ut adeo, eius propagines, luce optimo, in *Neogradienſum* montibus, censeantur, licet nomen mutant, & a *Mátra*, multifariam discriminentur. Certe, ex *Mátra* radicibus montes,

II. *Menyes*, continuantur, *Gömörienſibus* contermini. Ab *vrſi* illis nomen, quia *Medves*, vrſum Hungarum significat; & *Medves*, vrſorum diuitem; forte, quod ferarum illud genus, lustra hic aliquando habuerit frequentia. quæ hodie exinanita sunt, siue, ob frequentes venatus, siue, quod ad tenebrosiores saltus demigraverint bellicæ. Quæ dorsa advolunt, fagis opaci sunt, eximia proceritatis, roboribus contra, & querctis, qua deuexiores esse incipiunt. Ab hoc monte, tractus *Medvesallja*, de quo infra, nomen tulit. Isto fere positu est, etiam mons,

III. *Sátoros*, quem ita dixere, quod longioribus iugis produetus, tentori speciem referat. Nam *Sátor*, Hungarum *Tentorium* dicitur. Quercetis totus obsitus est, & profunda longaque valle, quam infra designabimus, memorabilis. Inde, flexuoso, ad septentrionem, ambitu,

IV. Bu-

IV. BUTSONY infurgit, non plane vastus mons, sed limitaneus Butsony: tamen Gömöriensibus, viciis Korlat, & Bolgárom, aduersis lateribus, subfessus. Retracto, in mediterranea, situ,

V. KARÁNTS est, insignis iugo triplici, totidemque saltibus. Ea Karánts: est altitudine, quæ vix vlli montium Néogradienſum contigit; si Szandam, de quo paullo post, eximas: quippe, cellitudinis æmulz. Non minis ratio, sicuti reddi nequit, ita pluribus vicis, qui circum montem confederunt, communicata est. In his sunt: Karánts-Alja, Karánts-Apádfalva, Karánts-Kesz, Karánts-Berény: unde incluta gentis Comitum Berény, origo manuit, quæ ideo, de Karánts-Berény, optimo suo iure, dici consuevit. Medio vertice, qui inter duos vicinos, altissimus adſurgit, facillum infedit, S. Margaretha dedicatum, quod ante hos centum, & quod excurrit, annos, Catharina Pálffy, Comitis Sigismundi Forgácb, Regni Hungariae Palatini, vidua, posuit, ut haberet, vbi suam reflaretur religionem. Ferunt enim, subinde, nudis pedibus, per salebrosos calles, isthuc adſcendisse, precibus vacaturam. Olim, mons hic, ceruorum longe fuit foecundissimus, qui paſſim, agminatim saltibus inerrant; hodie, vix vnuſ alterue, multa & facaci indagatione, si venandum sit, deicī potest. quam montis orbitatem, nimis, hibernantium militum, venationibus imputari, accepi- mus. Tubera, (a.) proximis annis, opiliones heic reperere, inusitato adhuc exemplo, quæ, si in posterum fiant repertū,

Tunc erit, ut faciant, opata tubera canas,
Neogradienſibus maiores.

Hinc limite, in septentrionem submoto, montes procurrunt,

VI. MÁLNA-PATAKENSES, & KORNENSES. Vtrique, Kis Homontenſum regiunculam, a noſta diſterminant, funque in Carpathi propaginibus cenſendi, cuius naturam, cum aeris asperitate æmulantur, tum in primis, picarum arborum variis generibus. Aestate multum adulta, niuibus conſitos videas, vnde poſtas, cum in declivi regione, æſtu pene fatſicunt omnia, Ethbeſias ſpirare, aduerſum eſt. Illud noxæ babet plurimum, quod diutina iſtz nubes, subiectam late regionem, partim intempeſtius pruinis adurant, partim tempeſtibus ſieuant, non paucarum calamitatum. Vulgus, ex montium horum, ſereno nubilo obtutu, de procellis hariolari conſuevit. Nomen acceperunt a vicis, quos proximos habent: quogum alter Hungarisi, Málna Pa- tak, Slavis Mlinetz; alter Korna, Slavis Krna dicitur. Inde Zoliensium termini ineunt, & cum his,

Málna-Pa-
takenses.
& Kor-
nenses

VII. Osztrossky, quorum, quia apud Zoliensies (b.) mentionem habuimus; nam dorsa, quæ septentrioni obliuicuntur, ad eam regionem pertinent; heic non eſt, ut multis eos persequamur. His con- termini ſunt:

Oſtros-
ky:

VIII.

a.) Hungari, Scerua, genit. Slavi, Galeria-Haly, adpellant, familiare alipibus Ira- lie, fungi genus; quodque in deliciis habent, exquifitionis palati homines.

b.) Tomo II. Operis Historiz Comitatus Zoliensis, Partis I. Memb. I. §. III. n.

VIII. p.37.

Dobro-
seas:

VIII. DOBROCSENSES, vallis illi & siluosi, ac priorum innexi radibus, varieque diffusi. Hos, minores alii, in occidentem continent, usque dum, inclinatis, ad arcem Kékkö, iugis, prorsus in colles definant, humiles, & nemoribus quercinis obstitos. Inde, per Nagy Honterium confinia, montosa ubique regio est; & paucim, vi- tium egregie patiens, quz postea, ad vicum Nagy-Orosz, ad tolli denuo incipit, & præruptis hinc inde cacuminibus, asperari, quo- rum vni, arx Drégely insidet, iam pridem suis ruderibus obruta. Tunc montes

Jenőien-
fes:

IX. JENŐ ineunt, longe lateque protensi, & vallis saltibus, varie infissi. Hungari, plurali numero Jeney Hegyek, ideo adpellant, quod partitis iugis, in plures montium ordines abeunt. Quercus his potissimum familiaris est: qua vero, lentis decrementis subsident, atque vicis adrepunt, castaneas arbores, ferunt haud inique: credo, atta- uorum memoria, ex industria confitas. Interna montium saltuunque, abdita, feris referta sunt, ceruis potissimum ac damis; quz duo genera, montanis solitudinibus delectantur, quas neque frequens venator adeat, neque lignator concuriat. Torrentes, ex his montibus deciebti, haud raro, granatello, molis & pelluciditatib eximiz, secum, inter arenas, vchunt, tanta subinde copia, vt venatores rusticci, pre- tiosis illis lapillis, plumbeorum globulorum vice, vtantur. Sunt, qui viderunt, magnitudine avellanias, colore autem rubinos, propemodum simulatos fuille. Profecto, si essent, quibus res ista curæ foret, non id equidem fructu caritatum crediderim: quod nobilium aliquot fe- minarum exemplo liquet, quz integra; pro gentis more, cingula, ex hoc granatarum genere, & collecta habent, & gerunt. Ultimus, isto tractu, montium est:

Naszály:

X. NASZÁLY, meridiano soli ita obuersus, ut altero quidem latere Danubium, (c.) & adsum ei oppidum Vácz; altero, regionem no- stram, propicitat. Qua radices deprimit, benignius vitem alit, in primis in Kosdensi agro; cuius sanc vinum, tota ista regione, nobilissimum est. Sed, qua adsurgit altius, petris horret præruptis, & paucim in acutum definentibus, vnde nomen eratum monti credunt, qui ety- mon Hungaricum rimantur, quasi sit: Nagy-Szál, ingens columna, & contracta Naszály. Illud certum est, montem eximiaz altitudinis esse: quique qui, prospectum, in meridiem, atque ortum ztium, habeat longe patentissimum. Budam certe, quatuor milliaribus dis- junctam, quasi vicinam despicit. Qui fudo celo, & acre a vaporibus puro, montem descendunt, Ketskemethinqm, campestris Hungariae, insigne oppidum, visu adsequi poterunt; tametsi ad milliaria XII. Hungarica, in orientem reiectum. Et hi quidem montes fue- runt limitanei. In mediterraneis, vt humiliores alios taceamus,

XL

¶ Fuit nobis eius mentio, supra, Tomo III. Historia Comitarum, Petri, Pilis & Solth, Parte I. Memb. I. §. II. p. 3.

quatenus oempe, ad eam regionem pertinuerit.

XI. SZANDA occurrit, incerta omnino denominatione. Gemino Szanda: is fastigio, sed inaequali, intra conuxa montium, sustollitur. Et declivior quidem vertex, arcem inaequicostam olim habuit, eximia opportunitatis; siue amoenitatem loci spectes; siue securitatem: quippe, altius submotam, quam quaz a vagabundi hostis imprecisionibus, metuere sibi debuerit: de qua in arcibus dicemus. Montium alter, ad surgit is quidem altius, sed priori fere gracilior, certe acutior est, & ad passus plus minus mille, in orientem seiuunctus. In eius cacumine, foliarum sunt vestigia, forte, præmunienda arcis, expugnandæ causæ, ductarum. Inde, fons proxime abest, perennis olim, & in obiectionem arcem deductus; sed, qui hodie obrutus est, neque, nisi lento quodam humore, vestigium sui prodit. Qua sub his apicibus sunt, densa queru, & opacis siluis consita vidimus. De montis altitudine, inde coniuci potest, quod liquido aere, qualem metatores nostri habuere, septem circumlitos Comitatus, haud obscure, notare licet. Dissidet Szatmáry, duobus, in meridiem, milliaribus. Altius, in septentrionem, & montibus Osztrošky, vicinus mos,

XII. Lisszert (d.) eminet, vico Pardza, aditus, ideo memorandum, quod præfigus & ipse sit tempestatum. Nam, si imbre immineant, triduo ante, fusuris perfemit, nescio, quo ventorum excitatis illapsu; cuius demum vertice, dum pluuium est calum, perpetui audiuntur sonitus, non prius cellaturi, quam pluere desierit. Ergo, ex facili cognoscunt accolz, quando

Fulminaque & tonitrus & nimbus conciet atres.

Et heic aggerum visuntur vestigia, credo, ab Huffaw, cum ista regio ne graffarentur, positorum. Ad quod eos, perennis fons, adhuc faliens, inuitare poterat; vt altitudinem montis, speculam quodammodo amulantis, taceamus.

§. V.

Montosa cum sit regio nostra, non est, cur siuas desideres. Dorfa Gérhardt, supra meminimus, ad quinque propemodum millaria, per fractos varie colles, proiecta. Postea, siluz, quas Medves-Alja vocant, merentur nominari. Vocabulum, a montibus Medves inditum: quippe, quibus subiacent. id quod Hungarica notio significat. Vastæ ex sunt, & sparsis, per declivia montium, nemoribus lucisque, insignes, ac multa sepe glande luxuriantes. Suppare his, ut certe fructuosiores, fatus Banerium dixeris. Nam, præter vberem glandium prouentum, robora habent, compingendis dolis, in primis idonea. Sed, siluz Melnatakensis, Cornutesque, piceæ sunt fere, & materiandi dominibus idoneæ. Reliqua siularum, fagis alibi confita sunt, queru & ilice alibi. Betularum, rariores lucos

TOM. IV.

B

Siluz, ⁺
beræ sp
pertinent
ia.

notare

d) Lissz, Slavis, calvum significat.

notare potuimus: forte, quod amet hoc arboris genus, solum sterile & exflaccum. Illud, ad laudem siluarum *Neogradienium* retuleris, quod passim, maxime vero humilioribus montibus, paluis sint letz, pin-gibus, & sagittandæ pecudi idoneis. Hinc videoas, montanas villas, æstiu item, & hiberna, cum ouium, tum pecoris alterius, slabula, intra silvas, longe a vicis subimotas, constitui. Hic demum, quid-
quid armenti habent, quod est a domesticis vīsib⁹ discretum, & pa-
scunt æstate, & hieme alunt. Porcos certe, quos semel enutriuere in
silvis, nunquam inde, nisi, vel ad mercatus repetunt, vel ad latianam.
Quin & ouibus, perpetua in silvis sunt slabula. Ceterum, ut istis
pecorum slabulationibus, præter æstiu pascua, hiberna etiam sint pa-
bula, scenam, in silvis cogi solet, idque, vbi rær sunt arbores, loca-
que ideo apriciora.

§. VI.

Ferarum
eximencia
laetitia:

reis rei
augusta:

ferarum
genere:

Siluis, iuxta & montibus, feræ antea incravabant, & varix, &
multæ: quæ hodie, quasi naturam deseruit, tam esse
incipiunt ræræ, ut venatus, etiam cum cura, & ex artis pra-
scripto, instituti, irriti sint, & inanes: cum antea, nihil indagine opus
fuerit, sed ad primum, in silvas illapsum, crebriores se obtulerint feræ,
quam, quibus conjectandis numerosiores etiam venatores, porculent
sufficere. Nos ipsis meminimus, integra nobis aliquando, hinc cer-
vorum agmina, illino damarum imbelles greges, intra silvas profi-
ciscientibus, occurseruisse. Reuera autem, non est regionis istud virium;
sed hominum, modum venationi ponere nescientium. Qua culpa,
tametsi nobilium virorum alioi: quin, quod mirere, ruflicorum
etiam impotens vulgus, haud caret; tamen, est hic præcipue, astiuan-
tis hibernantisque militis licentia, notanda. Quando enim vitam, ab
occupationibus vacuam, degunt, subinde venatibus, magno institutis
adparatu, tempus extrahunt, quod, si tempestiue facerent, & cum
modo, ferendi essent; sed quoniam, & ex tempestate insidiantur feræ,
qua eis, ab ipsa natura, ut genus propagare possint, datz sunt inducie;
id vero, ferri haud deberet. Fit autem ista venandi intemperie, ut
feræ, in annos singulos, diminuantur: & metuendum omnino fuil-
set, ne, quemadmodum

Tripe lupus slabula,

ex Anglia; ita nobilissima quæque feræ, ex regione nostris, vel eli-
minentur penitus, vel lustris, intempestiue depulsi, mitterentur in
exsiliū; nisi optimi Principis, atque Orditum (e.) auctoritate, ma-
turius, libidini isti, modus fuisset positus. Alioquin, ex montano, &
secundo regionis habitu, facile est coniicere, quæ hec feræ lubenter
hospitentur. Nimirum, ad septentriones, qua *Zolienium*, & *Kis-Hon-*
tempium

*) Vide, Anni MDCCXXIX. Decret. Ar- | dem hanc rem, sepius.
ticulo XXII. quam citauimus, in can-

tenuissimis montibus cohaesit regio, vrsi, sua habere solent lustra, maiores illi, iuxta & graciliores. *Lincei* aliquando, eadem ista ora, intercessos fuisse, meminerunt venationum periti; sed credo, ex vicinia huc deuiantes, non vero isthie satos. Reliquum regionis, *apros*, grandes illos & validiores, *cerus*, *damae*, *vulpes*, *martes*, *lepores*, & feltes silvestres, promiscue alit. In aliis siluestribus, *Tetraones* sunt, maiores ^{aues flas.} minoresque, *attagines*, *perdices*, *turdorum* variae species, *ficedule* item, ^{flas.} & id genus volvures aliae. Sed, nec *Phasiani* refugunt regionem nostram, qua mitioribus iugis, in *Pestienis Comitatibus* viciniam, porrigitur. Amat enim suis hinc, siluarum & camporum, opportunas vicissitudines, vt patriam quodammodo referat, non magis apricis locis, quam montibus, insignem. Nam, si veteribus creditus, ex *Colchide* (*f.*) in *Graciam*, & inde in reliquam *Europam*, delata est, ab Argonautis. Tametsi vero rariores adhuc, nostra regione visuntur, frequentes nibilominus sunt, mensis instructioribus, atque id, non diebus tantum fessis, quod, de *Alexandro Seuero*, memorat *LAMPRIDIUS* (*g.*) *Kalendis*, inquit, *Ianuariis*, & *Hilaris Matris Deum*, & *Ludis Apollinaribus*, & *bosis epulo*, & *buiusmodi festis*, *Phasianum* adposuit: ita, ut aliquando duo ponerentur. Quam *SEVERI* frugalitatem, si populares nostri, canantes & ipsi seuerius, zemulari vellent; breui *Hungaria*, tantum *Phasianorum* daret, quantum propemodum domesticarum gallinarum habet. Sed prosequamur institutum.

§. VII.

Fluviis nobiliores, duos admodum habet Comitatus Neogra- ^{Fluviis Ne-}
densis, varie cursum tenentes. Horum præcipuus:

I. *Ipoly* est, Latinis *Ipola*, Slavis *Ipel*, Germanis *Eipl*. Ety- ^{graden-}
mon, nec quidquam indegabis, ita obsoletum est. Caput eius, in ^{fiuum mali-}
montibus *Malmatakenibus* scatet, ea valle, cui a prædio *Szamotacs*, ^{loris, &}
nomen est, duobus, supra vicum *Malmatak*, miliaribus. Polte- ^{decur-}
quam, e perenni fonte profiliat, vberc flatim limpidoque riuo, strepu- ^{amphibies}
rus defluit, subinde, conuallium, quas permeat, torrentibus increscens. ^{Ipoly:}
Inde egrellus, tantum vehit aquarum, quod verfanda molis, etiam ^{est origi-}
pluribus, sufficiat. Nondum enim *Malmatak* præteruersus est, cum ^{nus:}
geminam molam, materiarum alteram, alteram frumentarium, rotare ^{qua cur-}
incipit, pluribus postea aquas ministraturus. Primum hunc vicum, ^{sum te-}
haud sine fructu eximio, præteruersus, in meridiem pronus labitur, ^{meat:}
conicitatus quidem adhuc, sed minus iam sonorus; credo, ob aluei,
cum laxitatem, tum macandros etiam, quibus mirum in modum ludit.
Fit vero ea re, vt, & ripas subliuat, & pluribus locis, voraginiibus lo-
cum faciat. Longum foret, vicos percensere, quos adiuit; sunt
enim, si parce admodum suppaueris, hac prouincia, plus minus

(f.) Meminimus eius rei, Tomo I. Comitatus Posen. Parte Generali, Memb. I. §. 1 g.) In *ALEXANDRO SEUERO*.

XXXII. totidem fere molis frumentariis, infessi. Oppidum, *Balassa-Gjarmath*, medium fecat: vnde postea, inter *Neogradensem*, & *Nagy-Hontensem* agrum, limitaneus decurrit: dum XIV. a fontibus miliaria emensis, *Danubio*, haud procul ab arce *Damasdi*, insinuetur. Eius illuc aquas, non sine iucunditate aliquando, nauem præteruecti, speclauimus. Enim vero, longiore interculo, retinuerunt natuum colorem, qui ob *Danubii* vndas, liuidas illas, nigranti similis, adparuit.

*infernitas
per precia-
cavas, tri-
bus penit-
ibus:*

*strinbas
aliis:*

*clausus
regionali-
atis:*

*aliis, prope
ad caput, -
Trutias:*

*genus aliae
Luciorum
Ipola Lew,
presumbio
celebrata e*

Ceteroquin, pontibus, intra Comitatum, quatuor instratus est. Horum primus, ad vicum *Rap*, *Lujoszino*, proximum; alter, ad *Tarnócz*; tertius, in *Balassa-Gjarmath*; denique quartus, ad *Pijeny* est. *Tarnóczensem*, publico sumtu Comitatus insluarum, accepimus; sicuti tres reliquos, vedigalibus possessorum. Traiectus habet plures, qui, si tu- muerit amnis, cymbis transmittuntur, plerumque male materialis; si decreuerit, vadofus est, & nullo negotio superatur. Quo a fontibus fit remotior, eo manat placidius; sed latice multum diuerso: quippe quem, illapsi vtrinque riui, & limosus plerumque alueus, alienant a nativa limpeditate. Imbris, etiam modicis, facile increbit, ob torrentium, quos e montibus plures accipit, incursum. Maxime autem, ineunte vere, & cum niues diffugiant, noxius est cluisionibus. Vbi enim semel ripas supergressus est, late vagatur, & quem adgit agnum, limo inficit; quin subiuste, molis ipsius funestus est. Piscium, pro vndarum mole, feracissimum. Scaturigini vicinius, *trutias* liberaliter alit, magnitudinis & saporis eximiis. At, infra vicum *Melnapsataka* delapsus, tametsi adhuc falebroso vehatur alueo, delicatissimo pisces inhospitalis est. Mineram ferri accusant aliqui, quam ea regione, copiose adiuuat. Ego, lumen esse credo, faxatili huic pisci, inimicum, qui cum arceat. Sed, hanc iacturam, egregie pensat, qua profundius in regionem illabitur. Habet enim, frequentes *Marenas*, *Barbo-nes*, *Altiburnas* & omnium exquisitissimi sappœia. *Lucios*, qui, ita se pescorum Hungarorum palato, adprobauerunt, vt prouerbio etiam locum fecerint: *Duna Ponja*; *Tisza Ketsgeje*; *Ipoly Tisakija*; *leg jöbb bőt*, ha Szermi Borban fött. Id est: qui *Carpianem* *Danubii*, *Szries-nem* *Tibisci*, *Ipola Lucium*, adpositum habeat, vino incocito perfusisque, *Szmiens*, eum, ferias esuriades sine querela posse celebrare. Nempe, amant commest ipsiles, si prodesse debeant, generosa vina: qualia, ante *Mobánsensem* pugnam, *Szmiensia* fuerunt. Hinc apophthegma, (b.) illud Hungarorum: *maledictum esse pisces qui in tertia aqua natet*. Itud volunt: Pisces, fluuiatili, qua editus est, aqua protractum, & excoctum altera, puta culinari; *maledictum fore*, si tertia aqua, stomacho superflua, mergeretur; huc enim vinum requiri, eo generosius, quo proclivius est, hausta aqua, quidquid piscium ingesseri, corrumperet. Forte, & huc respexere, quod piscibus vescentes, siti vrgeantur exquisitiore, quam, qui bubula famem sedauerunt: eam, si aqua conati fuerint refinguere, non poterunt non, stomacho deprauato,

prauos

A.) Fuit nobis eius mentio, Tomi I. loco citato, §. VII. p. 25. in nota *)

prsuos simul, vniuerso corporis habitui, succos inducere. Sed, hæc obiter. Præter hos, quos diximus pisces, & *Sturis* habet, *tarpiones*-que, quos infra villam *Pesthny*, intercipi accepimus. Credunt autem, increcentibus *Danubii* aquis, ista piscium genera, quasi errore ablata, in nostrum flumen defterri; & aduerso amne, tamdiu niti, dum se alieno sub sole natore, animaduertant, atque reditus ignara, suum hic propagent seminum. Denique, nec *amphibii* caret fluuius noster. Creberime, *Lutras*, & quod mirere, *Cassores*, capi videoas, hieme potissimum, vbi gelu amnis concreuit. Tunc enim, vt aere libero queant perfrii, molarum cataractas subeunt: vbi, a rerum gnaris, nullo negotio, intercipiuntur. Ista, de fluuiio *Ipoly*, medium prouinciam, ad octo millaria, interlabent.

H. ZAGYVA, fluuiorum alter est, exilioris quidem, neque, sive *Zagyva*: vndarum tractu, sive opportunitatibus alius, priori suppar; eo tamen memorandus; quod limes, a natura factus sit, qui nostram prouinciam, a *Hevesieni* distinet. Oritur is, e radicibus montium (i.) *Mátrae*, ad vicum sibi cognominem, parco admodum fonte. Hinc deiectus, riuo similior manat, quam amni; modico post intervallo, varie augendus. Vtique enim latere, montibus obsefus est, qui riulos passim emittunt, *Zagyva* illabentes. Qua ille accessione, pluvio ex quo, & vere potissimum, cum niues dimisant, vndosior factus, sonantiorque, per planas valles, præcepit volutur; dum vicum adtingat, cui *Kis-Terenne* nomen. Illic, flexo, aduersus *Verbely* alueo, radicibus montium *Mátra*, immergitur; inter quas, varie fractus, tandem, mitiore aquarum lapisi, primum quidem *Tor*, Hevesienium vicum, postea vetustum, eiusdem ditionis oppidum, *Páztó*, subluit, magno molarum frumentariarum commodo. Hinc, laxior iam, quam profundior, in campestrum Hungariam, expatiatur, atque vicos iterum *Neogradienium*, *Jakobdy*, *Szántó*, & *Lórintzy*, præteriectus, insulam efficit, nostræ adhuc prouincie adscriptam. Tunc oppido *Hattyán* adlapsus, & in propugnaculorum fossas deriuatus, stagnaque similis, difficile eius qlim expugnationem faciebat. Inde, lento admodum lapisi, vt, in quam partem ferarur, dignosci vix possit, subit patentissimos *Jászgum* campos, atque oppidum *Jász-Berény* interluens, gemino postea amne, locupletatur. Alter *Tarna* est, e montibus *Mátra*, demissus; *Taju* alter, ex *Comitatu Pestieni* adrepens. Noua ista aquarum mole, factus exuberantior, in *Szolnokiensem Comitatum*, flagrans, an fluens, defertur, & supra oppidum *Szolnok*, ad vicum *Rékás*, a *Tibisco* hauritur. Piscium non æque, sicuti *Ipoly*, diues est; nisi, qua propior ad *Tibiscum* manat. Illic enim, factis subinde eluisionibus, pisces *Tibisci* hospites accipit, altius plerumque, ad-

Sturiones,
& *Carpio-*
nies e Ba-
nario illa-
pis

Lutra &
Cassores.

accipit et
Hevesien-
ies.

decursum re-
liquas i-

quibus lo-
capitatur
annuntiatur:

B 3

uerfo

i.) Male *ISTVANFIUS*, lib. XXX. p. 690.
ii.) *Sogiu*, *inquis*, oritur e palu-
stribus lacunis, qua inter *Danubium*,
& *Mátram* montem, inter *Camerum* (la-
guare) solent: ac primo *Berinium*, *Ipoly*,

gen oppidum, indeque *Halmenam*
præterierat, tandem, apud *Solnecum*,
Tibisco miscetur. *Redit*. qua de exitu
is *Tibiscum*; reliqua præse omnia.

uerso flumine, natantes. Hoc admirationem, in fluvio habet, quod, cum & ipse perenni fonte saliat, & intra *Neogradienium* fines, amniculis, oppido copiosis, locupletetur; haud raro, cum sunt zflates impluuij, atque soles zfluentes, aquis deficiuntur penitus. Nos certe, anno MDCCIV. mense Augusto, sicco eum pede, ad oppidum *Halyan*, transiuius, mirati alueum, siccitatibus, ad eum modum exsuctum, ut etiam dehisceret, & rimas ageret, spithama latiores, ac longissime procurentes. Atque, illi fuere, *Neogradienium* insigniores annes, gemino quasi vbere emissi: quorum alter, *Danubium*, fluviorum principem; *Tibiscum* alter, suo illapsu, honestaret. Nobis, id omnis quiqdiam habere videtur, quod, quale sit, infra dabimus. Nunc, amniculos minores videamus.

§. VIII.

*Amniculi
minores*

Bifariam eos, natura locorum, dispergiuit. Nam, alii quidem, in *Ipolam* incurvant; in *Zeyuanam*, contra, alii. Dabimus, utrumque nobilissimos. Nimirum, quia montosa, *Comitatus* nostrí, regio est, vallibus passim funditur, varie excutibus. Nulla vero carum est, quz non fluviolo rigetur, hinc inde, e montibus corruiato. In his est:

Lofontz:

1. *Lofontz*, haud exilis amniculus. id nominis, ab oppidi vicinia, quam perpetrat, accepit. Fontes, in confiniis *Comitatus Zolensis*, ea valle habet, quam *Fertsz-Völgy*, *Slaui*, *Pjedánská-Dolina*, a machina materiaria, adpellant. Per hanc, ad duo propemodum millaria lapsus, augescit subinde, non vnius riuiuli adlapsu, vnde egressus, septem vi-corum agros, trium milliarum intercallo, irrigat, dum infra oppidum *Lofontz*, cuius vocabulum adscivit, recepto prius fluviolo *Tugár*, *Ipol* se insinuet.

Tugár:

2. *Tugár*; modicus is quidem amniculus, sed ideo non silendus, quod *Lofontzinum*, occidentali eius latere, subluat. Emittitur ex *Dunensem* montibus, & arcí *Gáts* subiectus, posteaquam *Lofontzienos* salutasset, duo fere millaria emensus, ac fluvio *Lofontz* coadunatus, in *Ipolam* exit: trutarum, intra montes, vterque ferax.

*Szegro-
vienis
amniculus*

3. *Szegrova-Vize*, sive *aqua*, seu fluuius *Szegrovienis*, ita dictus; quod geminum, eius nominis, vicum, adluit; alioquin, altius e montibus *Oktroszka*, supra *Felsz-Tiszounyk*, ortus. Totam ille vallem cognominem, sinuoso alueo permeat, octo circiter vicos, aut subluens, aut interfluens; cetera, molis frumentariis pluribus, vtilis: trutarum eo patientior, quo primis fontibus est similior. Nam, qua limosus esse incipit, murenis, albumnis, & cancris, magis gaudet. Incurrit in *Ipolam*, in exitu valis *Ráos*, supra vicum *Mulad*, trium milliarum intercallo, post se relicto.

Szalatnya:

4. *Szalatnya*, scatet vltra vicum *Felsz-Esztergár*, in prædio cognomine, vallemque eiusdem nominis facit irriguam, priori, & aquarum mole tenuior, & decursu brevior. Nam, cum tres quatuoruc vicia

vicis adlapsus, molæ vni alteriue, aquas commodasset, *Ipolia*, infra vallem *Ráros*, mergitur.

5. *Kürtös*; occidentalis Comitatus nostri, a *Nagy-Hontensibus* *Kürtös*: disterminator, qua est finibus *Neogradienfium* adscriptus. Non una scaturigine, supra arcem *Kékkó*, emissus, modicus primum decurrit, postea, adlapsu plurium, siue torrentium, siue riualorum, exundantior factus, complures vicos adluit, molarum & ipse ministerio, insignis. Intimat se *Ipolia*, supra oppidum *Ipoly-*, seu *Balassa-Gyarmath*.

6. *Fekete-Viz*, siue, quod idem est, *aqua nigra*, credo, ob eum colorem ita dictus amniculus. Curto est admodum alueo; nam, in agro vici *Herczén* ortus, ab oriente, in occidentem, non tam labitur, quam late stagnat, in primis infra *Szék*, vbi & ponte longiore iunctus est. Illabitur *Ipolia*, ad *Gyarmath* oppidum. Eadem regione,

7. *Lokus* manat, ex montibus *Jenő*, demissus. Qua a fontibus *Lokus*: proprius abest, decurrit præceps, sed in regionem humiliorem delapsus, palustris esse incipit, & segnescente diffusoque alueo, etiam reflagnans: vnde, ex latino vocabulo, *Lacus*, nomen ei subnatum, credunt allqui. Agros vicorum, *Növénc*, *Agárd*, *Felső-Petény*, & *Rombány*, non tam interfluit, quam defes perrepat. De lenticitudine aquarum, inde coniicias, quod verlandis molis, prorsus inutilis existat. Exit in *Ipoliam*, ad vicum *Désár*, lento fatis ostio. Altius, in orientem brumalem, sunt:

8. *Filek-Völgye*, vallis *Filekienfis*,

Filekienfis:

9. *Geregy-Völgye*, vallis *Geregenfis*, &

Geregenfis:

10. *Ság-Völgye*, vallis *Ságénfis*. quæ singulæ, suis interluuntur amnibus, molaris omnino, & molarum utilitatum. Atque, hi omnes, in *Ipoliam* exonerantur. Sed neque *Zagyva*, sui corruales defunt. Præcipui horum sunt:

Ságénfis:

11. *Homok-Terenyenfis*, ex montibus *Medves* deieclus.

Homok-

Tereny-

12. *Uras-Terenyenfis*, ab arce *Salg*, præcipiti alueo adlapsus.

enfis:

13. *Lucsenfis*, ad *Samsonhaza*. Denique

Uras-Te-

renyefis:

14. *Toldenfis*, penes *Csécs*, defluens. Hi omnes riuæ sunt vndosi, molaribus ministeriis egregie sufficietes; trutaram adhæc, & gobiorum, diuites. Hæc de fluulis.

Lucsenfis:

Toldenfis:

§. IX.

Fontium, non minor est, cum numerus, tamen varietas. Nam, *Fontes* vt dulces iam taceamus, *Acidorum* profecto, complures scatent, *acidis*: sapore non minus, quam salubritate, memorabiles, quos iuabit percensuile. Sunt autem, vt hinc initium faciamus, in præcipuis:

1.) *Gárdbenfis*, (quem, & *Kálmánienfis*, aliqui dicunt, ob vicinitatem,) modico intervallo, a profluente *Ipoly*, in pratis vici illius, vbertim scatens. Magna is, totius vicinitatis adprobatione, bibitur, deferturque ideo passim, ac *Lofontzinum* in primis, vbi eius amphoram, plurium sextariorum capacem, uno alteroue numulo, emeris.

Gárdben-

fis:

Cum

Cum in pueris esse mus anno MDCXCIV. & qui hunc sequutus est, V. familiarissimus nobis fons hic fuit, ac quotidiana fere excursione, fatigatus. Quia enim, cum agrestibus *Kalnoviensium* Musis, quas hic *Paulus Batta de Vatta*, vir generosus, & litterarum amans, pro copiarum modulo, liberaliter aluit, tunc diuersabamus; quidquid, a plago magistro, temporis vacabat, acidulis iphis dabamus, nisi id aeris intemperies prohibebat. Sapor earum, adhuc se palato adprobat, ita memoria eius pertinaciter inhælit. Sed, qua earum fuerit salubritas, non habemus dicere: quippe, ztatis vito, ab ea curiositate, tunc alieni. Post has:

Poltárenses:

2.) *Poltárenses* nomina uille iuust, vico *Poltár* vicinas, & *Gardbiensibus* suppare; sed frequentatas minus, quod altius ad septentrionem sunt reiecta. Bibuntur tamen, cum a pagana illa plebe, tum ab incolis vicorum adsinum. Plures horum sunt scaturigines, diuersi, & saporis, & efficaciz, vt proelue foret, multo numerosiores fontes aperire, si id vitus posceret. Sunt &

Fülekien-

fes:

3.) *Fülekienfes*, saporis quidem exquisiti; sed *Gardbiensibus*, sicuti accepimus, in cienda alio, segniores. Multum opportunitatis inde habent, quod oppido olim nobilissimo, adsit. Atque, iphis quidem fontes, orientali *Comitatibus ora*, scatent. In occidentali tra-

Esterga-

nenses:

4.) *Estergárienfes*, a nobis aliquando potz, sed quantum recordarunt, remilliis acidiz, quam quarum nobis iam mentio fuit. Eadem ora,

Kürtöfén-

fes:

5.) *Kürtöfénfes* bulliunt, ad vicum, cui *Kürtös* nomen. Exquisitoris, & saporis esse creduntur, & efficacitatis, sed nobis intentatz. Habet

Szalatny-

enes:

6.) *Szalatnya* quoque, vicinum, arci *Kékkő*, predium, fontem acidum multam, apud incolas, laudis.

Tiszonváj-

kensis:

7.) *Tiszonvájkensis* certe, tametsi non possint optimis adnumerari, tamen, multum sibi commendationis ex eo conciliant, quod ad iter adsit. Fite enim, ea fontis opportunitate, vi nemo sit viatorum, siue abeat, siue redeat, quin cum salutet, & curuato bauriat cortice. Nobis profecto, semel atque iterum, iter illac facientibus, egregie se adprobavit. Atque, hi omnes, aciduli sunt fontes, iisque prisci. Ante aliquot lustra, nouus aliquis, ad'

8.) *Szétsény-Kovácsf*, repertus est, nitro copioso scatens, sed non omnium stomacho, ex equo idoneus. Qui eis adfueuere, vino generosiori diluendo, inter prandendum, adhibent, citam inde alum sibi spondentes: quod, cum anno MDCCXIX. mense Maio, in *Pauli Rida*, viri, dum viueret, nostri amantissimi, coniuctu, apud *Lendénfes*, valetudinis caussa ageremus, non vno documento, experti sumus. Hauriuntur vero, ante folis ortum: vbi, qui primus accessit, nitrum, alumine maritatum, tenellaz instar glaciei, fonti innatare, ad-
vertit.

vertit. An vero ideo, cum fonte *Rozsébenfö*, quod meus tunc hospes, voluit, conferri debeat, non audemus adfirmare. Fontes acidos huc usque vidimus.

§. X.

AD aquas admirandas, quod adtinet, pauciores earum potuimus notare, quam id montana haec regio, spondere videbat. Nam, quod *Filekiens* antri **WERNHERVS**, & ex hoc **BENAMB**, atque exscriptores alii, meminerunt, id nuspia reperias. **WERNHERI** (*k.*) verba haec sunt: *Ad arcem Filek, in Comitatu Neogrdd, specus est, in quo superne defillans aqua, continuo durebit. Ibi vero videat, cum statua hominum confitere faxa, ex hac defillatione concreta. Albus hic color est, nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis usum, tripla, pectoribus præbent.* Nullum hodie, siue lapidecentia huius aquæ, siue antri vespigium, in tota prouincia, nedum in agro *Filekiensi*, exilit. Nisi credamus, aut specum collapsum esse, illosque naturæ lusus, se pulos, aut certe peregrinum portentum, Comitatu nostro, **WERNHERI** intulisse, errore inductum, vt pro *Agtelek*, vico *Gömoriensium*, *Filek* posuerit. Nam illic omnino, ingens istiusmodi antrum visitur, multis naturæ prodigijs refertum. Hoc silentum non est, in vico *Sós-Hartdy*, fontem esse salsum, cuius aquæ, largum salem purumque præbent, si igne decoquantur luculentiore; vt dubium haud sit, officinam salis coctilis, cum fructu heic excitari posse, si id necessitas posceret. Vico certe hinc nomen hæsit; *Sós* enim, *salsum* significat, quasi *salsum Hartdy* diceres. Fontem interea, adquando pecori adhibent incole; quin, & farinam, aqua eadem subigunt, vbi coquendus panis est: nam, pane falso vescuntur *Hongari*. Est apud nostros, & gelidissimorum fontium copia, qui mutatis naturæ vicissitudinibus, feruentissima zestate, glacie ipsa sunt frigidiores, neque sine stomachi iniuria bibuntur: contra, dum extus gelu rigent omnia, referunt temporem zeluum. In his est fons, supra *Turopolyam*, summo cacumine montis *Jewra*, saliens: qui zestate quidem, ob insitatum frigus, dentes, palatum, gulamque adurit, & vix ac ne vix quidem bibi potest; hieme, quod iusto plus tepet, propemodum nauseam prouocat. Plus eiusmodi, cum fontes, tum rios etiam, alibi (*l.*) dedimus, vt iam nihil adtineat, in eius rei caussas, inquirere.

§. XI.

ERAT olim metallifera regio *Negradiensis*, a qua quidem laude, non tam suo, quam temporum vitio, deiecta pridem est. Locuntur id hodieque, duo illi vici, quibus fodinæ nomen conciliarunt, quique olim, in oppidis metallicis, censi sunt: *Szind-Banya*, & *Lóno-Banya*. Vbi nostra adhuc zestate, passim, per montium latera,

Tom. IV.

C

cuni-

4) De admirandis Hungaricis Aquis, in Scriptor. Rerum Hungaricarum, p. 601, 10. | 4) Vide His. Comit. Toronensis, atque illuc Antri Szilicenensis descriptionem.

cuniculorum aditus, decidua humo obturati, notari poterant, quos *Comes Steinville*, Cærei dux exercitus, cum montanis vrbibus, numero bello Rákócziano, cum imperio, præssel, aperiendos curauit, & mineralium, que erat illic sunt, periculum fieri: sed, præter plumbi vestigia, larga illa, nihil amplius notari potuisse, accepimus. Quod si est, nihil fuerit opus, de etymo loci utriusque; *Szén-Bánya*, seu, *Czimowá-Bánya*, & *Lónó-Bánya*, dubitate amplius. Profecto enim *Szén-Bánya*, hoc est, *stanni sodina*, dicebatur; haud vero, quod volunt aliqui *Szén-Bánya*, id est, *carbonum sodina*, quasi, vbi carbones tantum exusti fuerint; cum a carbonaria officinis, *Uhljiste* dici debuisset: vt autem credamus, fossiles carbones hic aliquando fuisse eratos, caussa idonea nulla est. Ad eundem modum, & *Lónó-Bánya*, quod *Szalui* hodie *Lónó-Bánya* dicunt, olim *Olowend-Bánya*, hoc est, *plumbi sodina*, audiebat, ob plumbi mineralam, que hic effodiebatur. Necio, an ista cuiquam in mente memorem venerint; nobis certe, in nominum illorum etymon indagantibus, ultra veri similitudinem, certa esse videantur. Proinde, *Stanni*, & *Plumbi*, rariori, in orbe Hungarico, metallorum prouentu, priscis illis temporibus, *Neogradensis* regio gaudebat; iam vero, etiam ditari posset, si essent, qui expergefactam, montanarum ciuitatum industria, vellent emulari. Neque enim, ita venas exinanivisse atavos, temere crediderim, quin manserit super, quod feri nepotes, si voluerint, cum fructu possint scrutari. Præter ignobiliora hec metalla, *aurum* quoque & *argentum*, hec erui oportuit. Et illud quidem, ex minerali *Szimbonyensibus*, facrorum Diuinensis antifitem, examinandorum metallorum, apprime gnarum, eduxisse affirmant, qui viderunt. Argenteum vero venarum, indicio sunt, *Bányensium* filiae, quas vulgus *Slauum* bodieque, *Strebore Hory*, hoc est, *filias argenteas*, adpellat; ob cuniculos, quos illic prisci illi homines, eruendi argenti caussa egerunt. An alibi, eadem ista metalla notari queant, adfirmatu difficile est, in tanto rei metallicæ neglectu. *Pana* enim, & *Cererem*, malunt sibi propitiari *Neogradenses*, quam *Plutum*, & seras cuniculorum putoerumque spes, annuo, pecudis & sementis, prouentui, ante ponere. *Ferri* præterea mineralam, montes *Mátnapatakiensis* habent; sed cuius naturæ, non possumus dicere, siquidem rei eius, nemo adhuc, quod sciamus, periculum fecerit. Est autem, cur credamus, nihilo deteriore ea fore, quæ apud *Tyflotzenenses* eruntur; cum, & montes illi, perpetui iugis, cum nostris, cohærent, & locorum situs, egregie sibi inuicem respondeant, quæ utraque res, quantum in *gnomonica metallorum* valeat, norunt rerum periti. Illa, de metallis *Neogradensis* adnotasse, haud piguit, ne eorum memoria, penitus oblitteretur.

§. XII.

Cali, apud Neogradenses, plumbum: **I** Am, quod ad reliquum cali solique habitum adtinet, totus ñ, ex montane regionis ingenio, exilimandus est. *Carpathi*, Zoliensium, item & *Gömöriensium* montium, vicinitas facit, vt, nere nostri

nostri fruantur, frigidore eo; sed salubri admodum. Nam, zilate quidem, nunc *Ethebias* adspirant, nunc tempestuos, in vniuersam regionem, imbræ effundunt. Sed diffitendum haud est, multum subinde, calamitatis, *Carpaticos Aquilones*, in regionem inuehere. Scilicet, collectas, in sinu, tempestates, vbertim eructant, quæ, vbi montium illorum cacumina supergressæ sunt, sicuti ipse ventos cogunt; ita eliz Aquilonibus aliis, magno tonitruum fragore, regionem perundunt, & nonnunquam in cataclysmos, in grandinem interdum, delinunt. Tametsi, pro indeole annorum diuersa, nunc mitiores, nunc iterum concitatiores tempestates obseruauerimus. Quin, & illud longior usus incolas docuit, dielectas a *Carpato* tempestates, quo vehementius seuitura credebantur, eo citiore cursu, in campestrem regionem, & ultra montes delatas fuisse; quod Aquilonum vehementer acceptum ferendum esse, facile vident, gnari situm regionis. Neque tamen, peregrini solum tempestatisbus, *Neogradienæ* sunt expositi; urgentur quandoque, domellicis etiam; & quæ intra conuexa montium collectæ, varie subinde regionem peruagantur. Si mitior annus sit, nihil cælo huiate temperatus est. Nam, & hiems opportune exit, & solis postea ardores, tot montium, siluarum, nemorum, lucorumque umbrias, accepti, lassantur quodammodo, atque faciunt, vt & tunc queant cum voluptate quadam tolerari, cum sunt intensissimi.

*tempoſa.
tam ratiō
qua Cap-
pathus
immixtū:*

*qua eri-
ter domi-*

§. XIII.

Cæli hæ rationes, multum ad soli vberatatem, vel conferunt, vel demunt eidem; sed pro diuersa eius indeole, modulo etiam diuersio. Tres soli *Neogradienæ* species, ut eas generatim dispescamus, obseruatæ nobis sunt, sicuti nimium discretæ inuicem, ita, diuerso cæli habitu, gauifuræ. Vniuersim, ora *Comitatus septentrionalis*, sterillæ est, & aliena, a reliqua agri indeole. Nam, qua altius intra montes vici confederunt, solum naçti sunt salebrosum, & lapidibus, ad silicis modum levibus, quasi ex industria constitutum. In his sunt, *Abelowæ*, *Lentvora*, *Maddtska*, *Polischna*, *Praga*, reliqui. Illi vero agri, cum ad subigendum operæ plurimum requirunt, tum larga opus habent luctationem. Atque tunc sicco magis calo proficiunt, quam pluvio; nam illud quidem, inter opacas circumiectarum situorum umbrias, æquius tolerant; quod lapides, ex nocturno rore, humoris quiddam hauientes, fementem, occulta illa humiditate, egreditur; quod contra se habet, si cælum plus iusto madeat. Tunc enim, quem semel imbibere humorem, salebrosi agri, diutius retinent, & nocturnis frigoribus, quæ heic familiaria sunt, in primis, vbi ferenare cælum incipit, plus iusto refrigerati, segetum radices iniquius habent: quæ ideo, & in culmos adolescunt ægris, & segnius spicas trudunt; grana vero gracilia edunt, & plus habentia glumæ, quam medullæ. Erant, qui cæli has iniurias, declinare vellent, egesis ex

*Soli belli.
tus, tripli-
mata et*

*sterillæ, ad
septentrion-
alis, & in-
tra sil-
væ*

agris, quantum eius fieri potuit, lapidibus. Sed, ea diligentia, adeo non profecerunt, vt deprauauerint etiam agros, fecerintque, neutri cali temperie ferenda, amplius idoneos: proinde, vt ad ingenium redirent, opus erat, lapides, multo eruderatos labore, per agrum, ex industria, spargere denuo. quæ res, dictior locum fecit, vt, si vicini, huius oræ hominibus, facete, quod sit, illudere velint, id eis obiecent, quod latificandi agris, lapidibus opus habeant. Prima hæc agri temperatura fuit, oppido macilenta, & ruflicationis iniquissimæ. Altera, foecundior quidem est, neque ad subigendum quæ refractaria. Hæc, cum sub radicibus montium septentrionalium, tum in primis, in *Lestomienium* ambitu, visitur. Gleba huic argillacea ac tenax, quæ, sicuti imbribus nimis effœta fit, magisque macilenta; ita, si solis ætus ingruant diuturniores, multum durescit, segetem datura gracilem & exfuccam. Itaque, largi hic stercoreatione opus, & rationibus, maiori cura institutis, que humum faciant resolutam, & commotam altius: quod, qui negligunt facere, suam ipsorum messem, odisse putandi sunt: quibus vero, laboris illa patientia cordi est, sementem recipiunt ingenti cum scenore; grano item, pingui & farinoso. Superest, *tertia* agri species, laudatissima illa, & cum agriculturæ fa-
fecundior, in
montium
radicibus:
optimus,
qui a Scl-
atinensi
ora, in au-
stropene-
diorum:
huius inge-
nientia.

cilioris, tum vberior etiam fructus. Init hæc, in *Szétsienium* cam-
 pis, & hinc secundo amne *Ipsa*, protenditur, illinc, per *Gerbatenia* dorfa, quæ molli asperitate collum fracta, superior diximus, procurrit, dum in campesrem regionem *Hevesienium* & *Pestienium* vicinam, desinat. Sed, neque laudati huius agri, eadem vbiique sunt rationes; habent nempe, pro varietate locorum, foecunditatis incrementa, decrementa. Ita, oppido *Szétszky* aditus ager, fertili omnino, probique fructus; fertilio, qui trans montes, duobus illinc milliaribus, in meridiem recedit, idemque, in primis tritici prouentu heret; omnius autem fertilissimus, qui ultra silvas *Gerbatenes*, hinc *Zugya* adhaesit; illinc, versus *Pestienium* oram, procurrit: quippe qui, nec stercoreatione vila indigeat, & cum foecundissimis Hungariae agris, contendit possit. Tota hac regiuncula, cadum amat, imbribus & solibus, ita temperatum, vt illi, huius ardores, reflinguant; isti contra, pluviarum tempore, alant grauidentque humum. Quod si aliter se haberet, messem in periculo est. Nam, solis quidem ætus immoderior, pingui terra acceptus, exurit segetem; pluvium autem celum, efficit, vt nimio humore luxuriet foecunda tellus, & tribulis inhorrescat, quæ segetem deprimit, fructumque corrumpunt.

S. XIV.

Vitis, apud
Neogra-
dientes,
fas;

Ista, *Cereris* erant munera: nunc, quæ sint *Bacchi*, videamus. Ante, quam ex *Moldoviana* clade, infelix esse coepisset *Hungaria*, si-
 cuti Comitatuum, isto tractu, florentissimus fuit *Neogradensis*; ita, neque vineatico cultu, facile concessit vicinis: iis potissimum oris,
 quæ

quæ se, in occidentem & meridiem porrigunt. Postea, cum *Buda*, regni caput, a tyranno teneretur, martium campum dixiles, prouinciam nostram, ita, sanguinolentissimi hostis impressionibus, fatigabatur. Quibus rebus fiebat, vt, cum agri frumentarii, tum in primis colles vitiferi, inculti iacent, atque calamitate illa, felqui seculum perdurante, inhorrederent siluis. Vites, validissimis roboribus, opaco nemore, adnatas mirabantur. quod indicio nobis erat, vineam illic consitam fuisse, felicioribus temporibus. Post exactos *Buda* hostes, iamque ultra Hungariz terminos reiectos, *Liber Pater*, haberi coepit liberalius. Vix enim vicum ea, quam diximus, ora, videoas, cuius est quzdam, ad eam rem, opportunitas, quia iam, vel vitem pangat, vel certe vineta habeat, multa aducationes exculta. Vniuersim, bene vitis, in agro *Neogradienſi*, meridionali illo, & occidentali, convalescit; in primis, si in meridianum solem ponatur, & colles a tergo habeat, qui Aquilonis flatus, vel arceant, vel mitigate. Hinc, si annus fauerit, diuite prouentu exuberant vineta *Neogradienſia*, vinumque fundunt, mensis etiam opiparis, haud fastidiendum. Sed, non vna vbique locorum, sicuti fit, vini est peſtantia. Præcipus laus est, *Zöleienſi*, *Gáldoczenſi*, *Szabolſienſi*, *Bajakenſi*, & *Kürtöfienſi*. Sed, quæ ^{vina mala} tamen omnia multis, post se parafangis relinquunt, *Kosdienſia*, *Rádenſia*, *Eszegenſia*, & *Jobbágienſia*. Singulis, cali solique opportunitates, egregie velificantur. Et *Kosdienſes* quidem vineæ, in radicibus ^{præcipua} *Kosdienſum* montis *Naszdy*, quem supra meminimus, ita confederunt, vt solem ^{præcipua} meridianum, conuxis quodammodo collibus, accipient; aquilones autem, qui noxam viti adflare possent, montis obiectu, retundant. Accedit, mira soli benignitas: nam, resolutum alibi est, glarea permixtum alibi. Cum his, *Rádenſes* colles, de palma certare polle vindentur. Hoc, enim vero, suo sibi iure vindicant, quod *Tokayenſi* tradiſe consitit sint, referantque non nihil, quod zmulari, saltē imitari credatur *Tokayenſium* vina, toto orbe celeberrima. Nam, habent omnino saporem, ita suauem, vt, qui aromatum odorem fragret. Vtraque, alba sunt & rubella; utrisque, gloria propemodum eadem. Denique, *Jobbágienſia* vina, ideo ad illam notam retulimus, quia eo situ, in *Mátra* radicibus gignuntur, qui est ad eam rem, vnuce opportunus: sunt tamen exiliora iis, quæ iam laudauimus, credo, ob ſemimum, quæ hic pepigere, primi illi vinitores, iniuiorem naturam.

§. XV.

Vinearum hæc mentio, hortorum nos commonefacit. Eadem ^{Cultiva- hog-} his, cum vite, fata fuile, non est, cur dubitemus. Nimurum, est ^{torum,} id in more positum popularibus nostris, vt, qua vineas ponunt, ^{quædā?} pomaria ſimil conferant, quæ, vinotorum infimam regionem, occupent, viti, ob declivitatem, inhospitalem futuram. Proinde, ſicubi vinearum cultus est, illic, nec *Pomone* doſt possit desiderare. Quin, & hoc ^{pomeria,} obſer- ^{vans}, &

*rafficentia
adib; con-
ferta:* obseruauimus, vicos singulos, hortis circumseptos esse, cum ita fa-
ctas habeant zdes rustici; vt anteriorem eorum partem, cum familia
habent; medium, pecus domesticum teneat; istam horrea claudant;
quod vitra est, hortis colatur, segnius alibi, alibi diligentia exquisi-
tiore. In primis, nobilium zdes, quas in vicis colunt, non poma-
*herbarum,
& radicum
culinari-
um, cura:* riis tantum, sed viridariis etiam instrui vidimus: olerum certe, & quid-
quid culinarium radicum est, herbarium, tantum educant nostri,
quantum longis hiemibus suffectorum credunt. Nam, vt rusticani istis
mercibus, lucrum faciant, opportunitate carent: quz tota, copiofa-
rum vrbiis est. Maxime, peponum satu delectantur, quorum se-
mina in apertis agris deponunt, & semel iterumque repastinata humo,
lxtificant, vberissimo dein prouentu, zltatis partem feruidissimam, vi-
ctantes. Sed illa felicitas, fere australium tantum est: nam, qui ad
septentrionem colunt, sicuti cupedis illis non ducuntur; ita malum
leguminibus operari, quz & ipsa tamen prouenient iniquius, pifa in
primis: quippe quz, muscas ante concipiunt intus, quam hibernis
agrestium mensis adhiberi potuerint. quod ego vitium, cui rei adscri-
bere debeam, nefcio. Seminibus certe non possum, quz optimi licet
sint, contagione hac corripiuntur; vt prociue sit existimare, telluris
aerisque eam culpam esse. Ergo, montani, *panicum* in primis colunt,
quod eleuatis agris, vchementer lxtatur; at, nisi mafurescat tempe-
stiuus, aduritur pruinis, & fraudat agricolam. Materia medica, ca-
dem heic, quz apud Zoliens, & Liptoniens, gignitur.

§. XVI.

*Rei pecu-
ria ratio:* **V**ltimum nunc est, vt, de re pecuaria Neogradensis, dicamus.
Variat ea, pro regionis diuerso habitu. Nam, quod sepius
diximus, montanum pecus, exile est, grandius, quod de-
cliioribus locis nascitur; torosum autem maxime, quod aruis incrasit
campestribus. Ad eundem modum se habent, armenta *Neogradensis*.
*variet, pro
statuum be-
rita:* Qua regio ad septentriones vergit, pecora illic sunt gracilia, neque ta-
men, sicuti alibi, pilo versicolore, aut male detortis cornibus, de-
formia. Medium regionis, armenta habet, grandiora quidem monta-
nis; sed quz non exequant campestrium, siue molem, siue compagis
venustatem. Quod ultra Szécsényum regionis procurrit, benignius pe-
cudem educat. Deficiunt tamen nostros, numerosiora illa armenta,
quz *Gulya* vocant, non tam paucorum inopia, quam angustia loco-
rum, hac in primis tempestate, qua nihil incultum relinquitur. *Hungarica* enim armenta, ex quibus, inuisitatus illi boum numerus, promisur,
arua requirunt, non pingui modo pabulo luxuriantia, sed spatiofa etiam,
& ad eum modum porrecta, vt eadem paucia, rarius cogantur reuisere.
Interim, non defunt, cum primoribus e nobilitate viris, tum & ru-
sticanz plebi, eximia armenta, quz per compascuas nemora, greg-
atim vagentur. *Egernum*, neque educatur plus, neque alitur, quam
quod

quod rei ruricæ sufficiat. Hinc, rariora sunt huius pecudis armenta; neque, nisi apud optimores, & quorum ministeria equos, requirunt numerosiores. Duplex horum genus advertemus, agreste alterum, quod & minutius est, pernix tamen, & cum equitationis, tum vecturæ etiam patientes; alterum herile dixerim, & quod diutorum aulis stabulatur, ex generalitate, quæ potest esse maxima. Sed ouium greges numerosissimi aluntur, ratione prorsus eadem, quam alibi dedimus explicati. Nequit tamen, *Neogradienfum* cascus, cum *Zoliensium*, aut *Liptouienfum*, comparari. quod ego, pascuorum discriminis adscripterim, quæ teneriora illic nascentur, robulliora hic, & magis ad faginam comparata, quam laetis probitatem. Inde, id quoque est, quod lana huia, *Zoliensis* superior sit, neque pannificis sequitur idonea. Ceteroquin, duum, & in illa regione, generum, oves iam esse incipiunt; quorum unum minutius teneriusque, lana item curta est ac molli; alterum procerius, promulso vellere, & gyratis in acutum cornibus. Illud, *Hungaricum* dicunt; illud *Slavicum*: quod ea Hungariz parte, quæ a *Slavis* colitur, & tota montosa est, optime proficiat, alaturque copiosissime. Denique, regionis glandiferæ opportunitas facit, ut porcorum greges in porcorum genti numero, cum in vicis habeant *Neogradienfes*, tum tunc etiam, & locis subulibus educent. Hos, subulci, ferum genus, sectantur, astius simul & hiberna stabula, intra nemorum recessus, colentes. Si annus glandis ferox sit, simul ea defluere coepit, gregatim, ad satyros istos, subulcos volo, quidquid, idoneæ ad faginam, pecudis habent, incole depellunt, ante brumam haud repetendum. Interea, pecus, nisi cælum sit iniurium, passim glandiferos fultus peterrans, egredie increscit, sitque torosum, ac succidum, dum, aut ad mercatus abigatur, aut ad domesticam lanienam. Silendum forte non est, dupliciti, glandibus diversitatibus.

MEMBRVM POSTERIVS, POLITICVM,

D R

*Incolis, Magistratibus, Prærogatiis &
Ditionibus, Comitatus Neogradiensis.*

SYNOPSIS.

*Regionis habitus hodiernus :
colebatur olim a Jazygibus
Metanallis : post hos Hun-
ni, Asares, denique Hun-
gari, rerum potiusq[ue]ntur.* §. I.

*Hodie, incolarum præcipui Hungari,
eius sanguinis nobili-
tas uniuersa : huic indeles,
ac studia belli & pacis, &
qui, in utroque genere, excel-
luerint : Verbōcius iſkic
fatus : Nicolai Toldii or-
tus : eius ingens robur :
mores nobilium hodierni.* §. II.

*Pompa funebri : quomodo ad-
seruetur cadaver defuncti :
domesticae die funesta, fo-
temnia : exsequias honestan-
tiā, subfelia : equi fune-
bres : phaleratus alter, alter
pullatus : lessus & lugubris
concio : carmen panegyri-
cum, vernacula recitatur :
funeris deducio : solemnia,
qua sunt in ecclesia : silice-
riorum opipari adparatus :
eorum antiquitas apud
Hungaros.* §. III.

*Feminarum nobilium ingen-
ium.* §. IV.

*Rufficorum natura, atque in
hi Slauorum : eorum occu-*

*patio diuersa ac fructuosa :
merces domesticas, quo mo-
do nundinavit : eorum
natura : feminarum inge-
nium & ambiendarum nu-
piarum ritus : gentis fe-
cunditas.*

§. V.

*Hungarorum indoles, & Slau-
orum diuersa : eorum de-
fida increpat : idioma in-
fectum : nubendis tempora
prematura : cur Hungari
feriliiores sunt Slavis ?* §. VI.

*Russi olim, inter provincia ba-
bitatores : a Colomanno
rege adducti : eorum cole-
mio, resorunt hodieque no-
men Rufficum : colonia pri-
dem exinanita.* §. VII.

*Plebis Neogradiensis occupa-
tiones, quam fructuosa :
frumenti, in urbes monta-
nas, frequens, & fructuosa
cultura : non item vini.* §. VIII.

*Magistratus Neogradiensem :
eorum laus : corrumpi lat-
gitionibus, probrosum du-
cunt : partiendorum tribute-
rum aquitas.* §. IX.

*Eligendorum Magistratum
ratio : circumfessio, qua-
tum-*

<i>Venuntur : comitiorum loca variant : Sedes Iudicarie Lofontzini sunt.</i>	<i>s. X.</i>	<i>tata : originis alioquin in- certa.</i>	<i>s. XV.</i>
<i>Supremorum Comitum ex gente Forgách, catalogus :</i>	<i>s. XI.</i>	<i>Vice-Comitum Catalogus.</i>	<i>s. XVI.</i>
<i>Eiusdem gentis antiquitas, & merita, diplomate regio do- centur.</i>	<i>s. XII.</i>	<i>Ditiones regionis varia : Gá- tsensis : Divinensis : Kék- kőiensis : Gyarmathensis : Filekiensis : Sághensis : Salgóiensis : Bujakienensis : Neogradienensis : Nobilium possessiones.</i>	<i>s. XVII.</i>
<i>Familia Neogradienium illu- stris alia.</i>	<i>s. XIII.</i>	<i>Prerogativa Comitatus : mo- tam sibi, anno 1723, in co- mitiū controveriam : vall- dis rationibus elidunt, Neo- gradienenses.</i>	<i>s. XVIII.</i>
<i>Comitum Balassa, ortus & pro- pagines.</i>	<i>s. XIV.</i>	<i>Exemptus est a iure neoacqui- stico: in eam rem diploma Leopoldi M.</i>	<i>s. XIX.</i>

S. I.

Egio, cuius nunc situm, atque Regione
habitu h-
diuum: opportunitatem vidimus, tametsi, neque ha-
bitatoribus caret, neque cultu; tamen, ad
pristinam, qua ante Mohatsiensem cladem fuit,
celebritatem, nondum potuit electari: quin-
iam, ostentat passim, præfæc illius felicitatis,
monumenta, frequentibus arcium vicorum
que ruderibus, deformia. Ante Hunnorum
aduentum, Jazygibus Meranagis, quos inter
Tibifum & Danubium, usque ad *Granum* coluisse, diximus superius, tota
hæc ora fuit adscripta. Erant autem Jazyges, gens omnino Sarmatica,
quam, ob communionem originis, arque idiomatici, & Slavikam dicere
possi: id quod, in *Hungaria* antiqua docebimus, argumentis, ut opi-
nor, idoneis. Proinde, primi regionis inquilini, *Sarmata* erant, quos
Hunni, & post hos *Auares*, ac denique *Hungari*, non tam viatos,
quam spe predandi adlectos, in suam societatem pertraxerunt, regione
auita, ad incolendum genti permisla. Postea, rurum utraque *Danu-
biu*, & *Tibifæ* ripa, potiti *Hungari*, sicuti viribus increaserant in dies;
ita cum *Slavi*, vel mixtum habitabant, vel his, in montanam regionem
submois, ipsi, campesrem obtinuerunt. Non ergo alienigenæ
isthie *Slavi* sunt exstirmandi; sed ipsis omnino rerum dominis, antiquiores,
iidemque, habitatores indigene. quod, corum causa fas est mo-
TOM. IV.

*celebrates
slavs & la-
zygibus
Meranagis:*

*post hoc,
Hunni,
Auares,
denique
Hungari,
rurum pe-
nitentia;*

nuisse identidem, qui, nescio, qua ducti vanitate, *Slavos*, late, per septentrionalem *Hungariam*, diffusos, tanquam ignobile quoddam genus, huc irrepisse, & sub iugum missum, pristinæ illius seruitutis hodieque referre indicia, nihil dubitant adfirmare: cum 'aliter omnino se tem habere, & historie loquantur, & Regni Decreta. Sed, quemadmodum, nouis subinde coloniis, aucti fuerint *Slavi Hungaria*, quia in vicinis Comitatibus, pro eo, ac necessarium fuit, semel atque iterum, expromsimus; non est iam opus repetere.

S. II.

Hungari interim, haud quidem numero, dignitate tamen, *Slavis* omnino sunt potiores. Nobilitas profecto omnis, *Hungarici* est sanguinis, referens auti moris decus, cum castigatum feueritate, tum comitate, contemporatum haud affectata. Neque intra montes *Hungaria*, facile Comitatum repereris, cui, priisci moris obseruantia, sit commendatior. Antequam *Filekianis* arx oppidumque, alter, prouincia Neogradiensis, ocellus, elitus fuisset, plane, maiorum institutis viuebat regio, amulabaturque, & belli, & pacis studiis, auorum virtutem; tametsi belli potiora habere debuerit, ob *Tascorum* vicinitatem: cum quibus, non velitatione modo, sed prælia fere perpetua, inire cogebantur nostri; nescio, maiorenre virtutis militaris, an laudis accessione. Colligere hinc possis, de reliqua nobilium indeole, quæ tota ita facta est, vt &c, melioribus litteris idonea sit, & militiaz. In vitroque genere, habuere suos heros Neogradienses. Certe *Verbocius*, (nisi factionum se studiis contemperauerit) laudatissimus ille Hungarorum *Vipianus*, illa regione prodii, in castello vici *Peremy*, nobili sanguine prognatus, vbi postea & viuis degebat. Eius, de jurisprudentia Hungariz merita, quia in omnium fuit ore, & opus *Tripartitum*-facie loquitur, non est, vt multis memoramus. Manu autem fortium virorum, vel numerum inire, difficile est, sedum pro eo, ac digni sunt, singulos collaudare. Inprimis celebratur, cum virtus bellica, tum inusitatim corporis robur, *Nicolai Toldy*, quem *Curialis* vicus *Told*, equestri loco natum, tunc dedit, cum fortibus viris maxime indigebat Hungaria. Nimirum, vixit in comitatu *MATTHIAS CORVINI*, eius castra, instar prodigi, sequi solitus: quippe, tanti roboris, quantum in mortales vix cadere posse putabatur. Chauam, felicet, manu gerebat, eius ponderis, quod robustissimum quemque, solo onere fatigare potuisse. Neque minori hasta, sive in prælii, sive in ludis, veterabatur. Quam, ea virium contentione, vibrabat; vt vomerem, nondum vnu detritum, uno iectu pertunderet. qualem *Bude*, in ea porta, quæ *Vienensis* dicitur, (a.) suspensum mirabamur, tamquam roboris inusitati, ad polteros, documentum, ferro hastulis, adhuc

a.) Tomo III. Operis nostri, Parte Spec. | denis, Cap. II. Periodo III. §. VII. p. . Memb. III. Scđt. L. in Hisp. Vrbis Bu. 442.

huc intus h̄azacente. Hodie, precipuam ordinis equestris laudem, in eo positam vidimus, quod se morum illa peregrinitate, abstinent, que iam vniuersam pene *Hungariam*, instar turbinis, corripuit. Quod ego, in primis ad nobilitatis decus pertinere existimo, si, & tenax sic eius, quod in suorum moribus egregium est, neque, quod prauum in peregrinis, adpetens. Vbi prodeundum in publicum est, splendidi sunt, & cum comitate graues. Quod fere accidit, dum, aut prouincie magistratus inflaurant, aut nuptias concelebrant, aut festos aliunde dies, agunt. Conuiua illis, si ea instrui oporteat, opipara; sed, quæ ornat adcumbentium severitas: quod quidem, his locis diuersati aliquando, non poteramus non suspicere. Nunc, iuniorum virtus fieri audimus, vt coniunctum iste, & splendor, & sanctitas, miris modis corrumptur. Nuptias, & funera, pompa, quam fieri potest, exquisitissima, prisco tamen ritu, obeunt. Sed de nuptiarum solennibus, quia dictum alibi est; funerum hic ceremonias, iuuabit commemorauisse.

§. III.

Nimirum, si quem ex optimatibus, in Libilitz rationes abire Pompa contingat, cadauer, habitu emortuali indutum, spectandum tantisper exponitur, dum adparetur sarcophagus. Hic, vbi adeat, magno, & acerbo domesticorum ciulatu, loculo immittitur, exsangue corpus, quod postea, in secreto fornice conditum, sepe ad trimestre spatium, in funestis sedibus, detinetur. Interea, quidquid exequialis adparatus necessarium est, magno studio curaque, conqueritur. Eo congesto, dies edicitur, funeri efferendo definiatus. Mittuntur passim lugubres litteræ, quibus exsequiast inuitentur, non it tantum, qui defunctum, qualicunque propinquitate adtingebant; sed plurium etiam Comitatus primores. Hi demum, tempelius adsanct, dolorem quisque suum, prolike testantes. Cum dies iniit funeris, tumba cum cadauere, mature effertur, atque media ædium area, ferali pegmati imponitur. Et tumbam quidem, serico panno circumdant, pullato eo, ac præfixis demortui insignibus, interstincto. Quin & pegma, atris, & late diffuentibus pannis, inuestiunt. Dislocantur utroque latere subfelia, accipiendis his, qui ad cohonestandas exequias, vel inuitati, vel sponte, confluxere. Tunc vero, dextrum tumbæ latus, viri cingunt, feminæ sinistrum. Mira omnibus doloris significatio, multis, profuse etiam lacrymæ. Ad eam sarcophagi regionem, que pedes cadaueris habet, pullatus signifer adstat, vexillum, hastili suspensum, tenens. Nigrum id esse consuevit, & picturis illufum, aureis argenteisque; quin, & insignibus mortui decorum, cuius bifurcatæ alæ; nam ita sunt vexilla Hungarorum; in humum usque deflunt. Proxime, ad dextrum tumbæ latus, vidua, cum filiabus, si quæ sint, & sororibus,

*mores m-
ilitaris be-
diem.*

Pompa

funeris

adparetur

cadauer

definiatur

tempelius

adseratur

cadauer

definib;

dolorem

quisque

prolike

testantes

subfelia

accipiendis

his

cohes-

tas

signifer

adstat

vexillum

hastili

suspensum

tenens

modus

consuevit

picturis

illufum

aureis

argenteisque

quæ

decorum

cuius

bifurcatæ

alæ

nam

itæ

sunt

sorori

bus

memor

ies

comme

morauisse

ribus, lugubri habitu, collocantur; sinistrum contra, consanguinearum, longus plerumque ordo, occupat. Ultra caput, filii confident, generi, & nepotes. Adfunt præterea, duo equi; alter, dextro latere, phaleratus, quem miles cataphractus infidet, stricto ensis, equestrem defuncti dignitatem significans; alter, a sinistris, pullatus totus, & insignibus decore adfutus, conspicuus, quem agazo, frenatum detinet, quasi qui amissum sellotem lugeat. Reliqua circum spatia, exequialis multitudo, per ea, quæ diximus, subfelli, iusto ordine distributa, implere conuenit. Pompa, ad eum modum instructa, lessus primum canitut. olim, funebris etiam tibiis adhibitis; tunc sacerdos, pro concione dicere occipit, quod maxime opportunum est. Interea, tabula insignium, inter hos distribuuntur, qui concelebrando funeri, tristes adfiderunt. Vbi dicendi finem fecit, sacer orator carmen patrum recitat. quo, partim laudes defuncti commemorantur; partim, cum singulis sigillatim, tum uniuscim omnibus, argumentis, ad ciendum dolorem conquisitis, valedicitur. Videres hic, fortissimis quibusque manare lacrymas, alios singultibus, suspiris alios, fatigari; feminas vero, ne planctibus quidem temperare. Tandem, sublata, in funestum currum, tumba, funus, deduci ad sepulchrum, incipit. Praeunt, longo ordine, scholatum & sacerdotum coetus: lessum iterum canentes, tristem, & mortalitatis monitorem. Sequitur cadauer, quod proximus equus cataphractus, criftatam galem capite gerens, equi gressu, ad magnificentiam composito, lentus præcedit: insequitur alter, pullatum equum ductans. Pone tumbam, ferales tædz, a lugubri ministerio, præfixis vbique insignibus, deferuntur. Postea, exequialis multitudo subit, dum ad emortuaem cryptam veniatur. Hic, sermones faci audiuntur denuo; tunc cadauer, sepulchro immittitur, vestillum autem funeslum, tanquam anathema, in ecclesia suspendit. Redux, ad ædes, exequiantum multitudo, dolorum primum his testatur, qui sunt eo funere, ad orbitatem redacti. Init postea ferale epulum, quod interea, domestica ministria, lautissimum adparauerunt. Si ditior fuerit, & non consanguinitate modo; sed clientelis etiam valens, cui iusta perfoluta sunt, pluribus sepe tricliniis, discubunt, ac ducenti subinde epulatores, numerantur. Meminimus, pueris nobis, & inter prirena litterarum rudimenta versantibus, emortalii istiusmodi conuiuio, mediocrium fortunarum nobilis viti, boues duos, vitulos complures, porcorum, & altium insignem numerum, vini præterea, dolia aliquot (b.) consumpta fuisse. Neque enim heri tantum, & digniores quique, in coniunctu

b.) At, si fenus sit in gente opimio, & cum præfice nobilitatis, tum dignitatum prærogatiæ insigni; viginti subinde boues; vitulorum, porcorum, ferarum item, altium & axium filiæstrium, innumera propemodum mul-

titudo, in hos adparatus, insumit: ut generosissimi vini profusionem, taceamus. Tale silbernium illud fuit, quod, Lefszczini, ante hoc fezenium, in floshei pompa, PAULI RADAY, vidua, & hili, dederunt.

conuiuiis adhibentur ; sed vilissima etiam famulitia , vti sunt ; agazones , rhedarii , & cetera vernarum turba , demenfum accipiunt suum , quasi ideo venerint , vt alieno dolore , gulz perlitarent . Ista , silicerniorum , apud Neogradienſes , & vniuerſam gentem *Hungaricam* , ratio est , ne *Romanis* quidem ignorata ; sed nostris profecto hominibus , suo quodam iure , a prima gentis origine propria . Iam tum enim , mortuo *ATTILAE* , inferias celebrantes Hunni , *Stratum* ingentem instituisse , apud *Jornandem* leguntur . Ita *Sarmatae* , postea *Slawi* , funebres epulas vocabant , cum *Hunniaco* sermone , *Tor* dicantur : quæ vox hodieque in vſu est . Ut male omnino , eius vocabuli indicio , summus *Leibnitzivs* , & plures alii , arguant , *Hunnorum* gentem , *Sarmatice* , seu *Slawica* fuille originis . quod alibi , dedito studio , confutabimus .

*orum ex-
siquias
apud Hun-
garos.*

§. IV.

Dicituit nos , exsequialis hæc pompa , tametsi , quod credimus , non ab re : quia & ipsa , ingenium loquitur , cum gentis uniuersitate , tum in primis nobilitatis *Neogradienſis* . Cum viris , feminas , amore virtutis , certare vidimus . Nam , donec iuris sunt patrii , & virginem degunt ztatulam , moribus innutriunt castis , & dignis cum genere , tum ſexu etiam ſuo . In primis , diligentes ſunt pudicitie cultores . Inter huius instrumenta , referunt matres , ſi mature adſueſiant *Tulliolas* suas , & lares amare domēſticos , &c in hiſ , muliebribus diſtringi operis . Tum , ſi prodeant in publicum , vbi id , aut religio poſcit , aut honestas ſuadet , ſollicite cauent , ne oculos habeant emiſſioſ , neue , vitra , quam par eſt , vrbanz fint & comes . Quod mihi quidem , iuſta ratione facere videntur , cum nimia femellarum , ſeu vrbaniſtas , ſeu comitas , a vilitate vulgati corporis , parum abſit . Postquam , iuſliſ nuptiis , in manus viri peruenere , fidem matrimonii egreſie tueruntur . Adde , viduarum continentiam , quæ ſubinde , priora vota , ita ſancte habent , vt , licet , forma non minus valeant , quam ætate ; raro tamen , ad ſecunda tranſtant . quæ res , diſcretio dedit occaſionem : *widua Neogradienſis mobiles , nouam , ſuo iſto more , barefin inſexiſſe* . Certe , vix alibi ambiguz pudicitie feminas , fallidiri magis aduerti , quam iſta prouincia . Quam quidem laudem , vtinam , cum multis communem haberent . Nam , incipit omnino paſſim inuercundia , iniquissima temeratrix pudicitie , in virtute haberi , magno , priſci honestique moris , detrimento . Ceteroquin , forma plerisque *Neogradienſis* feminis , venusta contigit ; indeoſ autem , proſuſ ad rem familiarē intenta . quod a procacibus , in vitiis earum cenſum fulſiſ , meminiſmus ; ſi tamen vitium ſit , formam tueri pudicitia ; & hanc , aduersus infidatores , perpetuo , atque vili opere , circummuſire . Enim vero :

*Otia ſi tollas , periore cupidimis arcus ,
Contemteque iacent , & fine luce faces .*

Hoc porro silendum haud est, nubendi hic spatis, adulto *Hungarorum* ritu, raro vitra vernantem pubem, proferri solere. Quod, tametsi minus probatur exteris: habet tamen, non excusationem solum; sed iustam etiam laudem. quod ea re, & infidiz, quas seculo hoc prauo, castitati instrui vides, ante declinentur, quam atatem potuerunt circumuenire; & tenerz adhuc mentes, atque ignarz solicitatz pudicitia, suauis adfuerant, vni castoque toro. quem demum, tanto fandiore cura intemeratum habent, quanto magis alieni sunt expertes.

S. V.

Rustico-
rum statu-
re, atque in
há Slavon-
ium:

mercurii ec-
cupsatio di-
uersa, et
fractiose:

merces do-
mesticae,
que mundo
wandementa-
tur:

comitatus ne-
gotia:

Nobilium ista indoles moresque fuerunt, a quibus, multum diversti sunt plebeiorum. Ac *Slawi* quidem, & hic ingenium sequuntur suum, quod quale sit, alibi vberitatem explicuimus. Illud, in laude gentis, hec memorandum iure est, quod prater rusticationem, qua pars anni maxima distinetur, operas fecentur, alibi, non facile in agrestium laboribus, referendas. Nempe, sicuti locorum, quae colunt, opportunitas est, ita illi opificiis vacant. Qua montes, in septentrionem reiechi, abietibus atque pinis letantur, *materiarum* sunt, edolandis scandulis, & scindendis allerbis, operam, haud sine fructu, impendentes: sed, qua ligneras, quernasue filias habent, dolia pangunt, compaginant scrinia, & quidquid currulis supellestilis est, arte egregia, præparant. Alii, quibus humus contigit argillaces, fistilia vase, omnis generis, edificant, & igni torrent. Haec ipsis, non hiberna tantum, sed, zelius etiam occupatio est, dum agrestes operæ, per interualla, cessant redeunque. Quidquid ista diligentia parauerunt, integris plaustris, cum maxime opportunum est, vitra meridionalem Comitatuum regionem, quam fere *Hungari* colunt, deuehant, merces commutantes mercibus. Non raro vidimus, ollas, cantharos, quales, & id genus, vtsimilia, tanto frumento vendita fuisse, quantum vasipotia poterant capere. Quo fane mercatu, nihil esse potuit opificibus fructuosius. Ad eum modum, plaustra, quaz, seu lignea, seu teflacea merce, onusta auexerunt, frumento, lardo, leguminibus, cannabe, pomis, item aut prunis oppleta, egregio cum scenore, domum reuehant, noua iterum nundinatione, apud suos, quzsum facturi. Has vero peregrinationes, tanto subinde adparatu insituant, quanto vix transmarinas ali. Risu temperare tibi haud possis, si vela itineris rationes sciscitari, quorsum, vel proficiscantur, vel vnde redeant? ex regione, inquiunt, inferiore, *Zsolnay Zemy*, quasi ipsi, orbem diuersum colerent; tametsi, vltro citroque, vix quindecim millaria emensi. Lingua illis rudiis, cultus obsoletus, mores austri, ingenium vafre, corpus robustum, statuta, inter nimiam & exilem, media: reliqua indoles, ad laborum patientiam, & si necesse sit, tolerantiam, omnis generis difficultatum, conformata. Quod voculam *Kre*, otiosam illam, & nihil fere significantem, sermoni, qui & ipse infictus admodum est, & a *Slavorum* dialecto, puriore illa, multum secretus, frequenter in- gerunt,

gerunt, per con uitum, *Krekatsy*, a vicinis dicuntur. Feminarum super ingenium est, robur propemodum virile, venustas non multum commendabilis: quam, ingentes vittæ, rotata crinum plicatura, ultra occiput ad surgentes, multo reddunt ingratior em. Vestis plerisque, e cannabi, quam instar lini, solertissime subigunt, textrinas domi habentes. Amant *Slaui* mestras nuptias, quas, nisi iusta ztate, non appetunt. Posteaquam vero, animum, ad ducendum, induxerunt, vi cos per uagantur vicinos, sponsam, suo talamo commodam, conquisituri: quod indagationis genus, *Wjblady* vocant, quasi *speculatum* dices. Sicuti puellulas, certo indicio repererunt, harum parentes falunt, accipiunturque prolixa humanitate, quandoque, & accubitu, multum sibi, hoc illiusmodi honore, placentes. Nulls tunc nuptiarum mentio: mores illi puellarum, venustatem, rei familiaris curam, & parentum copias, speculantur. Atque, hæc quidem, nocturnis curis peragunt; semel atque iterum redeunt. Tunc, vbi opportunitas sibi nuptias, neque negandas facile, hariolati poterunt, vota sus prouunt, formulis vñi, pro more & ingenio gentis, conceptissimis. Quodsi vero, negara sponsa, abeundum sit, ingentis id opprobrii loco habent, ideoque, & *Cynthiam* eiusmodi, & parentes, & vicum, quem illi colunt, multis saepe dicteris, incitant. quæ res, infestis luvente congressibus, non raro occasionem praebuit. Sin negotium, ex animi frigore cessit, nihil, letitis eorum dici potest effusus. Alioquin, fœcunda in primis est natio *Slaavorum*, & quasi proletaria, hoc est, in id facta, vt apum instar, foecifaret, emitteretque examina, paßim, per *Hungariam*, nouas daturas colonias.

S. VI.

Diversi, multo est, *Hungarorum* agrestium indoles, non tam naturæ vitio, quam sua ipsorum culpa. Quia enim, & solum, & cælum, *Slaui*, nocti sunt benignius, fit, ut remissius in opus incumbant. Nam, vbi solemnes agriculturæ operas, superuerunt, adparatu, quem ex anno fructu acceperant, quomodo cumque visitant; pane plerumque triticæ, brasiliæ item, non æque leguminibus. Lardum, regionis glandiferæ beneficio, partum & affatim, & in delicis habent: quippe quod, crudum, neque duratum fumo, salitum tamen largiter, audiissime edunt, optima etiam ferula, præ illis dapibus, fastidientes. Vix illi quidquam agrestium laborum, præter sementem, ipsi faciunt. Foeniseia, & messera frumentariam, quin & trituram, vicinis *Slaui*, permittunt: quas hi operas, alacres obeunt, & fructuosa, rerum sursum, accessione. Vidimus aliquando, vallisimis agros, & purissimi tritici prouentu grauidatos, ea lege *Slauios*, & messuisse, & extriuiss demessum, vt, cum in agro, octauus, quin & septimus quisque cumulus, tum in horreo, eadem illa mensura, sis esset. Quod demum laborum premium, ad ipsos operatorum vicos, decem subinde milliaribus, intra montes, reiectos, boni illi *Hungari*, deuehe bant.

Hungarorum indoles, & Slaavorum diversa: ratione deficitate interpetari.

bant. Nescio, vnde vetus, ista regione, proverbiū: *Magyar Jobbág, perló tász, id est, qui subditum habeat Hungarum, (nam subditorum nomine, homines proprios vocant nostri) eum plerumque litigantem simul antagonistam habere.* Id certum est, colonos *Slavos*, fructuiores hero esse solere, quam *Hungaros*, si adtendas, operatum ad fiducitatem. Ceteroquin, sūi sunt mores, agresti huic generi, idioma crassum, eo in primis tractu, quem *Ipoli* interluit. Dicunt enim, cum maxime blandiri cupiunt: *Edes leukem, tſoukám, gavambotskám*, id est: *dulcis animula, monedula, columbula*. quæ sunt omnino blandientium, apud *Hungaros*, formulæ; sed corruptæ nimium, & rotundius ita enunciandæ: *Edes lelkem, tſokám, galambotskám*. His, cum sint moribus, tamen disparibus nuptiis, nimiopere gaudent. Nimirum, sponsus, sepe annos tringita natus, sponsam in torum subinde adducit, vix duodecimum ætatis annum, supergressam: an fatis combide, & rustico ingenio conuenienter, affirmare non ausim; eo quod, obseruatum sit, ægris femellas istiusmodi teneras, adolescere, & fortificare tardius, quam pro agrestium fortuna, quibus larga proles, merito in opibus deputatur. Non est ergo operose querendum: cur *Hungari*, rusticæ illi quidem, *Slaui*, eadem ista regione, steriliores sint, ac propemodum improles? In promptu caussæ sunt, quæ id doceant. Desides; supra diximus, & hiemæ, per inertiam extrahentes; cum *Slaui* contra, adsidui sint in opere, & fine cessatione, occupati. Id vero, quam sit ad prolificandum opportunum, quam contra noxiūm, si lento otio torpeant coniuges, physici norunt. Adde, præcoccia illa matrimonia, sicuti ex se frugis nullius, ita corporibus nondum vndiqueaque solidis, noxia fieri: quippe quæ, ante redditum effœta, quam debuissent fecunda existere. Denique, huc & matrum *Hungarorum* infaniā, an indulgentiam, retuleris; quæ infantes, præter morem gentium aliarum, plerumque in tertium, quartum &c. quod mirere, quintum, sextum, atque septimum annum, ab vberibus diuellere nequeunt, certe nolunt. quæ quidem lactationis tempora, necesse est, matres, sine noua prole, male prodigere. Relatum accepimus, puerum septennem, eundemque cum patre rusticantem, subinde ab aratro, cuius iumenta ductabat, ad matrem cucuruisse, rediisseque iterum, postea quæ distenta eius vbera, quam audiissime exinanuisse, tenellus oppido lactens, & dignus, qui hircum fugat. Quam equidem matrum iniquitatem, dupli de caussa, refrenandam esse, existimarim. Altera est, quod pariendi tempora, nequiter eludant, magno, non heritantum, sed etiam reip. detrimento; altera, quia, visu didicimus, ad ultos huiusmodi lacteates, obtulitos fieri indolis, & nullius bonæ frugis. Sed hæc obiter.

§. VII.

Russorum,
inter præ-
nitaria be-
nebularum

SVNT, qui præter *Slavos* & *Hungaros*, *Russes* quoque, prouincie nostræ adtribuant. Nimirum, *COLOMANNVS*, Russorum colonias, ex

ex *Ladomeria*, & *Gallicia*, huc deduxisse perhibetur, collocasseque
iis locis, quz hodieque *Russi* nominis, praeferunt memoriam, ea lege,
vt ostiarii essent regii. Hoc vero viator, an virtus fecerit *COLOMANNVS*, & Colo-
non habeo adfirmare. Id certum est, ingentem, a *Russis*, cladem acce-
pisse *Colomannum* & sed matrimonium etiam, quod cum principe eius
gentis femina, inierat, adulterii notatum infamia, diuortio, & bellis no-
uis, occasionem dedit. *Vicus*, quem incolebant, *Orofz-salua*, id est,
Ruthenorum vicus, postea *Nagy-Orofz*, dici coepit est: tum, vt ab ^{strata es-}
alio discriminaretur, qui vnicus est prouinciae *Neogradienfis*, in Danu-
biali insula, cui *Kis-Orofz* nomen; tum, vt prerogatiuam loci indica-
rent, quod peculiaribus iuribus, regum donatus indulgentis, in oppi-
dis census est. Hodie, tametsi adhuc loca ista columunt, Ruthenicæ
tamen genit, nullum hec amplius, vefligium notari potest; licet
superfuerit, *Istvánien* temporibus. Quod eo minus habet admiratio-
nis, quia vicus ille, cum multis subinde malis, ob vicinam arcem
Neogradienfem, confiditari debuit, quoties, seu a *Turci* obsidebatur,
seu recuperabatur a nostris, cuius rei mentio, recurret, vbi oppidum
lustrauerimus.

§. VIII.

Ceterum, quz sit plebis *Neogradienfum* occupatio, nihil iam adti- *Neh Ne-*
net recognoscere. Totam eam, agricolacionis pricipue labori- *gradienfis*
bus absolui, supra diximus. Quem hinc fructum collegerunt, in *occupatio-*
vrbes montanas, operis itineribus, inuehunt: ac metidionalem qui- *nes*, quam
dem oram colentes, *Schernitzium*, reliqui omnes, *Neoflium*, cuius vrbis
hebdomadarios mercatus, *Neogradienfes*, in primis frequentes faciunt. *fructus*,
Frumentum, mercium rusticarum, caput est: & si glans bene proue- *ta ruris*
nerit, porci quoque, egregie faginati, quos agminatim, ad eadem
loca, propellunt, aut domi vendunt, his, qui illiusmodi mercibus, *metidionalis*,
ex more, quæstum faciunt. Boues & equos, ratus montium inqui-
lini vendunt; frequentius, qui in austrum, *Egeriat*, & planam regio-
nem, habitant: eo quod res illuc pecunia amplior est, meliorque.
Vnum istud incommodis regionis accessendum omnino, quod vrbis
careat, quz commeatibus indigerent. Oppida certe, quz habet,
tenuiora sunt, paucioraque, quam, vt redditibus plebis velificari pos-
sint; quid? quod & ipsa, rem rusticam faciant. Proinde, habent,
Neogradienfes, cur metallis *Zolienfum*, & *Hontenfum*, bene precentur.
Aduersum est enim, si redditus ex fodinis sint diiores, maiori multis
modis, commeatu, metallicorum turbam, indigere; siue, quod au-
geatur operarum numerus; siue, quod nepotabunda gens, stipem pro-
memodium omnem, in hebdomadas singulas, deglubere soleat. quod,
non potest non, cum nostrorum hominum scenore, coniunctum esse.
Vnum *Neogradienfe*, rarius aliorum euchitur; cum *Schernitzienfes* qui-
dem, vicinorum; *Neoflienes* autem, praeter *Hontenfes*, *Miskolzenfes*,
iuxta & *Tokaienfes*, bibere malint. Neque tamen defuerunt, quibus se
Tom. IV. E. *Kosdien-*

*now item
vitis*

Kosdienſē, ob gustus præstantiam, probauerit ſiepius. Iſta, agrestes opes permutandi, apud *Neogradienſē*, ratio eſt, quam iis fructuofio-rem, in poſterum, toto animo precamur.

§. IX.

Magiftratuſ Neogradienſē

*verrampli-
largitioni-
bus, protra-
fum de-
cens*

*perinde-
ram tribu-
torum a-
guas.*

*Eliendo-
rum Magi-
ſtratum
ratio*

*circumſpe-
cio, que
remanerat:*

AD *Magiftratus* prouincie, quod adinet, & rerum adminiftran-darum formam, tota ea, ad legum patriarum normam, composita eſt; & muneribus abſoluitur iſdem, qua toties meminimus: ſi iura quzdam *municipalia* exceperis, qua mutuo nobilitatis conſenſu, lata ſunt, fancitaque. Nam, gaudent ea libertate *Hungaria Comitatus*, vt, pro eo, ac necelle eſt, domeſicas ſibi ipliſ leges ferre, & ex earum preſcripto, ſi id viſus tulerit, fententiam poſſint dicere: ea tamen prouidentia, ne quid priuatz huiusmodi faſtiones, habent, quod publicis regni legibus, quomodoconque contratet. Huc uisque, in laude *Magiftratum Neogradienſē* poneba-tur, quod iuſti & xqui, ſtudioſiſimi exſliterint. Certe largitionibus, ſiuſ litigantium, ſiuſ plebis querulorū, corrumpi, infamiz ſupp̄a-habetur, neque committitur facile, vt publicorum munerum procu-ratio, apud hęc iſtiusmodi reip. dedecors, vltra annum ſpatium, relin-quatur. In primis, extimia, in diſpertendis tributis, noſtrorum, cum exquitas eſt, tum ſolertia. Nimirum, quia in numerato habent, non vicorum modo omnia opportunitates; ſed ſingulorum etiam ruſli-corum copias, hoc eſt, iumenta, agros, prata, & quæ ſunt agrestea opes aliae; non facile euenit, vt, ſeu vici integri, ſeu incolarum ſin-guli, plus iuſlo, tributis onerentur. Qua quidem exquitate, fieri necelle eſt, vt, & præſtandis tributis, tum quoque par fit plebs, cum ſunt tempora difficultima; neque ad vertendum ſolum, iniqua nimietate, adigatur: id quod aliis *Comitatibus*, & tune ſolitudinem adulit, cum per temporum qualemque felicitatem, incolis, iuxta & opibus, locupletari debuillent.

§. X.

*Eligendo-
rum Magi-
ſtratum
ratio*

*circumſpe-
cio, que
remanerat:*

INſaurandorum *magiftratum* ſolemnitas; triennalis eſt: quos, ſi commodos habuere, uno omnium voto, niſi aliter magiftratus iſpi voluerint, porro conſirant; quod tunc aliter ſe habet, vbi nox̄ aliquid, aut male famę, ſibi collegerunt. Aduersum au-tem eſt, nullos minus ad clauum reip. admotos hucusque fuille, quam, qui eam dignitatem, obliquis artibus, ambiebant: nullos quzſitos magis, quam, qui locum illum, defugiebant. quæ res, quam fu-eſit, cum publica vtilitate coniuncta, illi ſatis intelligent, qui cum magiftratum integritate, communem felicitatem, coniunctam eſſe ſolere, viſu didicerunt. Hinc, non facile vnquam, a priſco eligen-dorum magiftratum ritu, ſecessionem faciunt noſtri. Nempe, op-timi,

timi quique e nobilitate, in candidatorum numerum leguntur. quos demum, non clientelarum fauor, aut emendicata bonorum voces; sed plurimi calculi, lique ingenue collecti, in suam quemque dignitatem, adsciscunt. quem nos ritum, & perpetuum Neogradiensibus precamur, & optimi successus. Priuata prouincie comitio-
la, paßim, pro rerum, de quibus consultandum est, ratione, coeunt; sed *Iudicarie*, quas vocant, *Sedes*, Lofontzini habentur semper, id-
que antiqua lege. quod & locus, accipendiis aduenis, commodus
est, & dominus, ad cum finem, hec iam pridem excitata, atque,
iisdem, cum templo muris, incineta: vbi iam, post deletum *Filek*,
tabularium quoque constitutum esse, relatum accepimus.

comitio-
rum loca
varianz;
Sedes Iudi-
cariæ Lo-
fontzini
sunt.

§. XI.

FAs nunc esset zequamque, inde, ab ultima memoria, *Supre-*
morum Comitum (c.) nomina, repetere, & ab ingrata obli-
uione vindicare. Sed, cum nos domestica *Neogradiensium* mo-
numenta, defluant: quippe quæ, arcis *Filekenſis* occalus, peni-
tus interuerit; sufficerit, dum plures eruderari potuerint, seculi
xvii. *Comites supremos*, enumerauile, perpetua serie, ex *illustri*, ea-
que antiquissima *Forgáchiorum* gente, regum prouidentia, delectos.

Supreme-
rum Co-
mitum, &
grat For-
gach, osse-
log.

Sigismundus II. Forgáči Lib. Baro, perpetuus de Gyimes. Pri-
mum *Iudex Curia Regis*, deinde, Anno mcccix. *Palatinus Regni*
Hungaria. Quam ille dignitatem, difficilimo patriz tempore, sum-
ma cum moderatione gessit. Primus ex hac gente, *supremus Neogra-*
diensium Comes, idemque arcis *Gájsk* dominus. Moritur anno
mcccxxi pridie Calend. Julii, *Tyrannie*, magno Cæsaris, regni, ac
prouincie, desiderio.

ADAMVS I. Forgáči, *Sigismundi II. Filius*, primus in *Comitum*
numerum, *FERDINANDI III. indulgentia*, cum Fratre *Johanne Sigismun-*
do, Anno MDXL relatus. Prefuit variis munericibus. Et sub *FERDI-*
NANDO quidem III. cubicularius, prefidii *Szétsénienſis supremus*, &
Erfek-Vyvarienſis Vice-Capitanus, atque consiliarius, exflit. Di-
gnitates easdem, *LEOPOLDO I.* rerum potito, non retinuit modo;
sed nouis etiam accessionibus, locupletauit. Erat quippe, *Pincerna-*
rum Regalium Magister, postea *Iudex Curia Regis*, atque *Generalis*,
quem vocant, *Campi Marischallos*. Idem, & ditionem *Galgóz*
180000. florenorum, gente Thurzonum extincta, suam fecit.
Denascitur anno MDLXXXI. *Rajka*, in Comitatu Moloniensi, octo-
genario propemodum maior.

ADAMVS II. Forgáči, patri *ADAMO I.* succellit, fide in Cæsarem,
quam ei intemeratam seruauit, in primis commemorandus. Vir
E a magna-

a.) In Diplomate COLOMANNI R. Treguri-
nis in Dalmata dato, Slaviz, Comes
Novogradiensis, legitur apud IOHAN-

HEM Lvivs, de Regno Dalmatico &
Croatia, Lib III Cap. IV. p. 117. b.
ad annum MCVIII.

magnanimitis , & multorum , aduersus *Turcam* , præliorum confors . Vitam cum morte commutauit , anno MCCCCXVI. d. XXVII. Iulii , etatis sui *Rojka* , apud Molonienes , vbi , & paterno sepulchro , illatus est .

JOHANNES ADAMVS III. pater ANAMO II. genitus , eique a Cæsare Augusto , rege optimo , ingenti vniuersitate nobilitatis adplausu , successor datus . Morit anno MDCCXXXV .

FRANCIVS IX. Germano fratri , CAROLI VI. indulgentia , magna provincialium adhesione , nuper surrogatus : vir , sicuti militiz clarus , ita , æqui ac iusti , in administranda republica , cum laude tenax . *Feliciter !*

§. XII.

*Eundem
genti anti-
quitas , &
merita , di-
plomatica re-
gno , docu-
menta .*

Sed , quia in mentionem antiquissimæ gentis FORGÁCHIANAE , ventum est , huic eius , cum origines , oppido vetustas , tum merita , in reges , & patriam , ex regio diplomatico , adeoque procul omni adstante , commemorauisse . Ita vero illud :

„ FERNANDVS III. D. G. Electus Romanorum Imperator , semper „ Augustus , ac Germaniz , Hungariz , Bohemiz &c. &c. Rex &c.
 „ Vobis fidibus nostris , Spectabilibus & Magnificis Comitibus ,
 „ Adamo Forgácb de Ghymes , Neogradensis , præsidii nostri Szétsé-
 „ niensis supremo Capitanco &c. consiliario ; & Johanni Sigismun-
 „ do Forgácb de dicta Ghymes , Borsodiensis , Comitatuum Supremis
 „ Comitibus , cubicularis nostris , filii quondam Comitis Sio-
 „ MVNDI , filii SIMONIS , filii alterius SIGISMUNDI , filii GREGORI , filii
 „ JOHANNIS , filii PETRI FORGÁC de prænotata Ghymes , filii ANDREAE
 „ FORGÁCH de Lekenye , alias de Kozmácz , filii NICOLAI de dicta Le-
 „ keny , filii alterius ANDREAE Comitis de Banya , filii olim Comitis
 „ IVANCAR , Fratribus Germanis . Salutem ac Cæsare , & Regis er-
 „ ga Vos nostra gratia & clementia , continuum incrementum . Si
 „ laude digni habentur ii , qui ex te tenui & angusta ; ad virtutem
 „ & gloriam enituntur , non minus laudandi celebrandique sunt illi
 „ quoque , qui partum virtute maiorum nobilitatis decus , & vitæ
 „ splendorem , insignesque titulos & honores in sece , non modo non
 „ patiuntur consenserere ; sed virtutem sibi sequendam proponentes ,
 „ non nisi alta spirare , expellendisque & aggrediendis magnis & splen-
 „ didis quibusvis rebus & actis , sece adaptare confuerunt . Non
 „ enim minori cum difficultate , cura atque labore transmissi ad po-
 „ steros tituli , & honores retinuntur , quam a maioribus acquirun-
 „ tur . Ita sane plurimum celebrandi sunt ii ; qui domestica gloria
 „ non contenti , suo quoque marte & solerti industria fortibuque
 „ & animosis actis , genus & familiam suam , alioquin celebrem ve-
 „ tuftamque & nobilem , maioribus honoris & gloriæ titulis , illu-
 „ strare condecoraque contendunt . Et licet hos quidem ipsa vir-
 „ tus remuneretur ; quia tamen principum quoque , ac eo magis
 „ nostrum , quem DEVS Opt. Max. Potentatum Christianorum
 „ maximum constituit Monarcham , inter alia quoque non postre-
 „ sum

mum esse voluit officium, virtutis vtpote & honestatis cultores, ..
 propenso semper animo fouere, ad altiora euehere, & in exemplum
 aliorum remunerari; officio tali nostro, peculiari quodam
 natura nostra instinctu, inde a primis Imperii felicissime regiminis ..
 nostri exordiis, hucusque semper haud grauatim respondere cona- ..
 ti sumus, nihil antiquius habentes, quam eos, quorum singularis ..
 erga nos, & sacrum diadema nostrum fides est conspicua, prae- ..
 claris honorum titulis, in perennem rerum a se gestarum memoriam,
 cohonestemus. Cum autem intelligamus, ex ea Vos familia ac ..
 prospicia originem ducere, quz viros complures a singulari pru- ..
 dentia ac auctoritate, in primariis regni functionibus, cum dignita- ..
 te sustinendis exercitatos, & proinde domi forisque celebres, &c ..
 belli pacisque artibus claros, produxerit: vnde per varios hono- ..
 rum gradus, quod historiz, aliaque passim monumenta testifican- ..
 tur, diuorum quondam Hungariz Regum, praedecessorum nostro- ..
 rum, benignitate, in Regno sunt prouecti, & adhuc Anno Millesi- ..
 mo ducentesimo, in Comites creati, & Comites de Iuanca nominati, ..
 cuius quidem filius minor natu, THOMAS, dum ad Sajum fluuum, ..
 acerrimum cum Tartaris praelium iniretur, fortiter decertando oc- ..
 cubuit, praefatus vero olim ANDREAS, maior natu, Comes de Ba- ..
 nya appellatus, postquam fidelitatem suam erga BELAM Ducem, ..
 filium Regis BELAE quarti, amorem in patriam, multis argumentis &
 occasionibus comprobasset, in Anno Domini Millesimo Ducentesi- ..
 mo quadragesimo septimo, Magistri Tauernicorum Regalium, praero- ..
 gatus & officio, qui honos in iure, Liberis Ciuitatibus dicundo, sum- ..
 mus est, insigniri, atque ad eum gradum & titulum promoueri me- ..
 ruit: quibus fidelitatis obsequiis, ac Regi suo gratissimis meritis,
 possessionem Ghymes acquisuisse, ibidemque calix eius nominis,
 extiruisse perhibetur. Cuius duo filii IVANCA & ANDREAS, Regi CA- ..
 KOLO fidelitatem Anno Ducentesimo nonagesimo primo supra Millesi- ..
 mum, ipsa etiam morte contestari non dubitarunt. Superstes au- ..
 tem tertius, NICOLAVS Lekenyne donatus, vnde Comes de Leke- ..
 nyne appellari meruit. Prenominatus porro PETRS, alias Ianitorum ..
 Regalium in Hungaria, ac Curiz Regialis Magister, anno Millesimo ..
 quadragecentesimo decimo octavo, ad coercendam Polonorum te- ..
 meritatem, qui eo tum Regni Hungariz fines armis infestassent, a ..
 diuo quondam SIONMVNDO Imperatore, & Rege Hungariz, praede- ..
 cessore nostro, cum exercitu missus, & hic quidem bona Ghymesia- ..
 na auxisse, sibique titulum rursus de Ghymes vendicasse, perhibe- ..
 tur. Ac dictus IOHANNES, ad persequendam profanam Hussitarum ..
 gentem, quz perniciossimo suo dogmate totam Bohemiam & ma- ..
 gnam partem Germanie infeccerat, anno Quadragecentesimo decimo ..
 quinto supra millesimum, ab eodem Imperatore ac Rege, similiter ..
 cum exercitu euocatus, praeclara generis ac virtutis eorundem mili- ..
 taris, meruisse dicuntur testimonia. Prilibatus autem GREGORIVS,

COMITAT. NEOGRÁD. PARS GENERAL.

" Anno Domini Millefimo Quingentesimo trigesimo septimo, Supremi
 " Comitis Comitatus Bariensis, & SicisMVNDVS, Thesaurarii Regni
 " officiis condecorati, iisdem per totam vitam, cum laude functi fuissent
 " se perhibentur. Antelatus quoque SIMON FORGÁCH, Aius Vester,
 " praecularis maiorum suorum virtutibus incitatus, inde a primis iuuenientibus
 " annis, operam suam, sacra cum primis Regni nostri Hungarorum Coronaz, & deinde inclytæ Augustæque domui nostra Austriae,
 " deuouens, in diuersis apertis bellis, sub felici regimine sacratissimorum olim Principum MAXIMILIANI & RVDOLPHI secundi, Roma-
 " norum Imperatorum, ac Regum Hungarorum, Prædecessorum & Par-
 " truorum nostrorum, felicissimarum recordationum, cum heredi-
 " tariis Christiani nominis Turcis, varia martis alea & miro rerum eueni-
 " tu geflís, diuersis conflictibus arcium & fortalitorum oppugna-
 " tionibus, prudentissimi Ducas, simul & militis fortissimi munia-
 " obeundo, ac in Regni confiniis, & primo quidem in expugnatione
 " arcis Lippa, iam tum in ipso flore iuuentz militia clarus, acerime
 " pugnans, vndeclim vulneribus acceptis, & vtroque crure, lancea
 " traicto, inter cadavera semianimis repertus, ægreque sanatus, egre-
 " gis planzque heroicæ virtutis ac fortitudinis fuz laudem retulisse;
 " deinde vero, quum Anno quingentesimo quinquagesimo quinto,
 " supra millefimum, Arx Temesvár a Turcis oppugnaretur, adducta
 " ex proprio stipendio turma equitum, tam in defensione loci illius,
 " quanti etiam aperto campo, cum perfidia hostibus manus conferen-
 " do, & præclara fortitudinis fuz militaris facinora edendo, tandem
 " arce rerum omnium difficultate laborare copta, expugnata, con-
 " tra datam fidem, multis confossum vulneribus, nafoque inter pu-
 " gnandum mutilato, in manus hostium incidisse, & ex eadem capti-
 " uitate, nonnisi graui prius lytro deposito & exsoluto, libertatem
 " confecutus fuisse, ac postmodum in celebri illo confictu, & pugna
 " Keresztesiana, eximia fortitudinis fuz specimina, edidisse. Tem-
 " poris autem succellu, meritis ac virtutibus suis, ita exigentibus, in
 " Anno videlicet Domini Millefimo Quingentesimo sexagesimo, Ca-
 " pitaneatum Waradiensem, & officium Generalis Capitanatus par-
 " tium Regni vitra Tibiscanarum, ac Anno quingentesimo septua-
 " gesimo secundo supra Millefimum, Capitanatum Agriensem alle-
 " cutus fuisse dicitur; donec Anno Millefimo quingentesimo nona-
 " gesimo secundo, officio Generalis Capitanatus partium Regni Cis-
 " Danubianarum, ac insuper Pincernarum Regalium Magistri munere
 " insignitus, tamquam optimus Patrix Ciuis, in prosperis pariter &c
 " aduersis, fidelissimum se se ferme atque charum Regibus suis præfli-
 " tille, ac omne suum studium laborem ac diligentiam, in pro-
 " motionem publici boni, & tuendæ conseruandæque Patriæ emolu-
 " mentum collocasse dignoscitur. Cuius duo filii, SicisMVNDVS nempe
 " & FRANCIVS, in vtroque statu Ecclesiastico felicer & Politico, ad
 " generis & familiæ fuz claritatem locupletandam, recentibus suis vir-
 " tutibus,

tutibus, magnam lucem & ornamentum addiderunt. Et hic quidem Vir, cum prius in omnibus scientiarum facultatibus disertissimus, & exercitatus varia in Regno beneficiis, & quidem Anno Millefimo Quingentesimo nonagesimo sexto, Episcopatum Veszpri-Miensem; anno vero Quingentesimo Nonagesimo nono supra millesimum, Nitriensem, exposit etiam, Anno Millefimo Sexcentesimo decimo, Archiepiscopatum Ecclesie Metropolitanæ Strigonensis adeptus, ac cum laude sustinens, tandem ob excellentes animi sui doctes, in sacrum quoque Cardinalium Collegium recipi meruit, sive que virtutum gloria stipatus, & optimis erga Patriam & Reges suos meritis clarus, ad illustrandam suam familiam multum nominis & splendoris adiecit. Ille vero, Genitor vtpote vester, pace & bellis præstans, consilio gravis, & ceteris laudabilibus animi dotibus rarus, diuersis quoque officiorum munis in Regno functus, insigne ubique virtutis & glorie expetitæ, de se dedisse specimen. Et quidem, posteaquam in primis iuuenturis annis, in Aula Stephani Báthori, Regis Polonorum versatus, eidem obsequiis gratissimus exsilitset, aetate deinde maturiore succedente, omnibus ingenii ac animi viribus in id incubuisse, ut cum primis Sacrae Regni Coronæ, & inclytæ Domini nostre Austriae, summa semper fide ac sinceratis conscientiæ, & alacritate famulari & inservire posset variis occasionibus, tempore aperti belli, per Augustum Imperatorem Romanorum, & Regem Hungariz RVDOLPHVM SECVNDOVM, felicis memoris, contra naturalem hostem Christianitatis, Turcam, gesti, tam in obsidionibus, quam etiam particularibus expeditionibus, legationibus, & diuersis tractatibus, pro virili strenuam operam nuaule perhibetur. Tabibus itaque virtutis speciminiis editis, meritisque suis ita exigentibus, per prefatum Imperatorem, & Regem RVDOLPHVM, ac diuum quondam MATTHIAM, in Imperio & Regno Hungariz eidem succedenter, ad altiores quoque honoris & dignitatis gradus euectus: Et quidem in Anno Domini Millefimo Quingentesimo nonagesimo nono, in numerum & ordinem Consiliariorum, anno vero Sexcentesimo quarto supra Millesimum, Pincernarum Regalium Magister declaratus; Anno Millefimo sexcentesimo sexto Iudicis Curie Regiae titulo condecoratus; postmodum autem a prælibato Imperatore & Rege, MATTHIA SECUNDO, tam Comitatuum, Sarosiensis, Neogradiensis, & de Zabolch Comitum titulis, quam officio Generalis Capitanecatus, partium Regni superiorum insignitus, in iisdem functionibus strenue, nec laboribus fracto animo desudans, præclarum virtutis & ingenui erga Patriam & Christianam Remp. affectus sui symbolum exhibuit; donec in Anno Domini Millefimo Sexcentesimo decimo sexto, publicis regnicolarum suffragiis, in Regni Palatinum ab eodem euerteretur. In qua quidem primaria dignitatis functione, & officio, toto vita sua tempore, ea fidelitatis studia, ipsum præstitisse & exhibuisse constat, quæ vispam a solerti fideliisque &

" con-

COMITAT. NEOGRÁD. PARS GENERAL.

„ constanti Seruitore, in vtroque fortunæ euentu, cum perpetua &
 „ insigni nominis sui laude exspectari oportebat, Patriaque & Natio
 „ Hungarica, curam & solicitudinem, in conseruationem eius, alle
 „ rendamque tranquillitatem & permanzionem, ac ipsa functio ab ipso
 „ exposcebat. Cum autem virtus per ardua tendat, in rebusque
 „ aduersis magis illa eluceat, posteaquam superioribus annis, Transil
 „ uanix quondam Princeps GABRIEL BETHLEN, nocuam & clandesti
 „ nam conspirationem, cum perduellibus tunc iam in Regno Bohe
 „ miz, & circumiacentibus hereditariis Provinciis nostris, gravanti
 „ bus & deseuientibus foueret, & terna quidem vice, valido cum ex
 „ ercito Turcarum quoque, infensissimorum Christiani nominis ho
 „ stium, auxilio & suppetis slipatis, ex Transiluania egressus, ditio
 „ nes prefatae suz Cælarez Regiæque Maiestatis, & consequenter no
 „ stras, ferro & igne inuasisset perinde, multique regnicolarum partim
 „ metu percussi, partim rei nouitate pellecti, leuiter & temere a
 „ constantia fideque, & fidelitate sacra Regni nostri Hungariz Co
 „ ronaz debita, deficentes, feditiosis & nefariis Bethlenii factionibus,
 „ adhæsissent, & contra Regem ac publicum Regni bonum, arma hum
 „ issent; dictus Comes SICISMVNDS Forgach, auitæ maiorum suorum
 „ virtutis, constantie, & fortitudinis memor, infraucto & excelsio ani
 „ mo pro dignitate & auctoritate legitimi Regis & Domini sui obser
 „ uanda, nubilos labores, sed nec vite ac suorum impendientia pericula
 „ pertimescendo, vel facultatibus expensisque suis parcendo, bonorum
 „ suorum & amplissimarum facultatum, etiam iactura & derrimento,
 „ prompto & exerto desideratz fidelitatis & constantie exemplo,
 „ præluxit. Qui demum, vbi partes officii sui, summa cum laude &c
 „ nominis sui exaltatione obiret, in Seruitis Regni Inclytæque Domus
 „ Nostræ Austriacz obsequio, posteris suis, cum maximo sui deside
 „ rio, ad virtutem secludam viuendum relinquent exemplum, anno
 „ Millesimo Sexcentesimo vigesimo primo vltimum suum clausit diem.
 „ Quorum laudabilibus vestigijis, vos quoque ADAM & IOMANNE Sa
 „ cismvndi Forgach, inhæzere semper contendentes, & inde ab
 „ adolescentia Veftra, virtutem sequandam proponentes, spretis vitio
 „ rum ac desidiaz illecebris, laboribus ac corporis exercitiis vosmet
 „ dedentes, vt Sacra Regni nostri Hungariz Coronæ, inclytæque &
 „ Augustæ Domui nostræ Austriacz, & per consequens, Maiestati
 „ quoque nostræ, summa semper fide, ac fidelitatis constantiezque
 „ zelo & alacritate, complacendique studio inferuire possetis. Hinc
 „ & ipsa adolescentia Veftra, parentum studio & diligentia in alias Chris
 „ tianitatis ditiones & prouincias missi, non solum politioribus disci
 „ plinis animos exercuiflis, verum etiam eos, qui armis & reruma
 „ domi bellique gestarum gloria alijs præstarent, iam tum armulandæ
 „ cupiditate incensi, imitandoz constanter proponendo, inibi versati
 „ ellis, & profus animo ac proposito honellissima consilia fecuti, vt
 „ olim Reip. Christianæ & Patriz, vnuersa vite ratio, atque omnia
 „ studia

studia Veftra, accommodata redderentur. Hinc exterarum regio-
 num, statuum & conditionum, atque hominum linguis mores-
 que & consuetudines, quibus diuersa nationes vtuntur, cognoscendi
 desiderio tacti, (præfertim vero tu ADAME) varias peregrinas regio-
 nes & loca dillsit, perlungatis. Vnde demum, post emenſas annis
 iuentutis peregrinationes (ea quidem spe, quali ingenio, indu-
 stria & virtute Veftra quoque, tamquam optimorum ciuium patriz,
 præstinarum dignitatum incrementa, & vetera sua ornamenta reflitu-
 enda reputarentur) reuerti, iactoque in Aula præfata fuz Cæſarez
 ac Regiz Maiestatis, FERDINANDI SECUNDI, virtutum Veftrarum funda-
 mento, officio Cubiculariatus insigniti, pluribus annis, & postmo-
 dum etiam eadem Maiestate Cæſarea & Regia, fato cedente, Tu, IO-
 HANNES SIGISMUNDUS, in Aula Noſtra, prout etiam in præſentiarum,
 codem officio fungens, Vos laudabiliter & fideliter gessilis. Porro,
 Tu, ADAME, aula egressus, amore patriz, & ab infestationibus per-
 ennium Chilianii nominis hoſtium, Turcarum, tutandæ studio,
 militari disciplina te adplicando, in præſidio noſtro Zéchinensi, cu-
 ius Capitanœtum etiam nunc cum laude fungeris, ad omnem occasio-
 nem strenuum & cordatum Ducem, pariter ac militem te exhibuisse,
 multisque & variis Turcarum excursionibus reprimendis, ac dimi-
 nationibus personaliter interfuisse. Teque ibidem strenue ac militari-
 ter gessisse, compertum habemus. Ad quam quidem animi forti-
 tudinem, & declarandam haſtenus in rebus agendis dexteritatem,
 aliis quoque laudabilis ingenii qualitatibus ac virtutibus accendentibus,
 omnino Te dignum iudicauimus, qui in numerum quoque fidelium
 Noſtrorum Consiliariorum adſcicereris. Quorum omnium, tam
 præmillorum, quam aliorum plurimorum, per Vos maioresque &
 progenitores Veftrorum, domi & militi laudabiliter, & utilliter, præ-
 ſitorum, præclareque factorum, & Antecessorum quoque Veftro-
 rum gratia, & Nolram erga vos singularem propensionem & cle-
 mentiam, præſtitique fidei & fidelitatis Veftræ, constantiæque &
 alacritati memoriam, nunquam intermorituro testimonio cohone-
 stemus, quo Veftro exemplo, non ſolum gratz & ferz posteritati
 Veftræ; ſed aliis etiam fidelibus Regnicolis ac ſubditis noſtris, vir-
 tutes veftras, & similia bene merendi ſtudia, amplectendi & imitan-
 di maius incitamentum, & calcar a nobis addatur: Vos ADAMVS, &
 IOHANNES SIGISMUNDVS FORGACH, vii optime meriti ellis, alioquin
 etiam honore & titulo Comitum, a Germanica natione, Graff nunci-
 patorum, gaudentes, quo in ſtatu haſtenus quoque laudabiliter
 verſati ellis, heredes & posteros Veftrorum, vtriusque ſexus, vniuer-
 ſos, ex legitima ſerie deſcendentes, ſuper dicto caſtro & diſtriictu,
 ſiue Dominio Ghymes, in liberos, maiores & perpetuos Comites,
 ſolemniter pronunciauimus, creauius, & præfecimus, Vosque &
 Veftrorum heredes, liberos & perpetuos Comites de Ghymes, ab
 omnibus dici, nominari, ſcribi, haberi & prædicari volumus. De-

„ cernentes, & ex certa nostra scientia, animoque deliberato concedentes, ac flatuentes, vt VOS, ADAME, & IOHANNES SIGISMUNDI FOR-
 „ oách, hæredesque Veltri vniuersi, sicut hæctenus cera rubra, quoad
 „ sigillum insignium præfatae arcis ac Dominii Ghymes, ac ceteris
 „ omnibus gratiis, prærogatiis, honoribus, indultis, libertatibus,
 „ ac priuilegiis, quibus ceteri dicti Regni nostri Hungariz, aliorum-
 „ que Regnum & Partium illi subiectarum, Liberi ac perpetui Co-
 „ mites, de iure, & ab antiqua consuetudine, vel alias qualitercum-
 „ que vñ sunt, & gauisi, vtnturque & gaudent, vti frui & gaudere,
 „ perpetuis semper temporibus, possitis & valeatis. Immo pronun-
 „ ciamus, creamus, præficimus, volumus, damus, decernimus, fla-
 „ tuimusque & concedimus. Harum nostrarum, secreto sigillo no-
 „ stro, quo, vt Rex Hungariz, vtimur, impendenti, commu-
 „ nitarum vigore & testimonio, litterarum. Datum, per manus fidelis
 „ nostri, nobis dilecti, Reuerendi Georgii Lippay de Zombor, Epi-
 „ scopi Ecclæsiz Agriensis, perpetui Comitis de Heus, Consiliarii no-
 „ stri, & Aulæ nostra per dictum Regnum nostrum Hungariz Can-
 „ cellarii, in ciuitate nostra Vienna Austriæ, die XII. Mensis Maii, An-
 „ no Domini MDCXL. Regnum nostrorum, Romani quarto, Hun-
 „ gariz & reliquorum decimo quinto, Bohemiz vero decimo tertio.
 FERDINANDVS. GEORGIVS LIPPAY EPISCOPVS AGRIENSIS. GEORGIVS
 OROSY. *Hactenus diploma.*

§. XIII.

Istis ergo, facinoribus, meruit gens FORGÁCHIORVM, vt sesqui pro-
 pemodum seculo, cum dignitatibus aliis, tum in primis, axiomatice
 Supremorum Provinciarum Neograadiensium Comitum, insigniretur. Ante
 ea tempora, munus id longe honoratissimum, vetulissimum famili-
 liarium personis, subinde, ac proueris ferebat, attribuebatur. In
 his fuerunt: BEBEKI, RASKAI, ORSZÁG, & LOSONTZ, celebria, in
 annalibus Hungaricis, nomina; sed, quæ exstincto genere, pridem
 esse desierunt. Patria his plerisque, Comitatus Neograadiensis fuit, quo-
 rum ideo laudes, & præclaræ actus, non potuerunt non regionem hanc,
 cum celebrem reddidisse, tum acceptam regibas. Hinc præterea, mul-
 ta alia familie, oppido illustres, & quæ florent hodieque, prodierunt:
 Comites BALASSU, de Balassa-Gyarmath; BÁNFFI, de Lófontz; BERÉNYI,
 de Kardots-Berény; KÉKI de Ipolykér. Præter hos, sive hic sunt ditio-
 nes, Comitibus: KOHÁRY, ESZTERHÁZY, & ZICHY, iam pridem, iure
 hæreditario, possesse. Quin, & posteri Baronii FRANCISCI SZLVA, de
 IKLAD, cui nuper, arx Salgo, cum vniuersa ditione, optimi regis mu-
 nicipientia, in hæredum cessit, hic in posterum censemebuntur.

§. XIV.

*Comitum
Balassiu-
sorum &
propaginis.*

Sed, ad BALASSIOS redeamus, vetustum genus, & belli artibus cum
 primis illustre. DETRUVS his, sive Dietericus, alius Henricus,
 initia,

initia dedit, oppido clara, & gestis regni magistratibus, memoranda. Præterquam enim, quod regnante BELA IV. *Comes de Zölyom*, fuerit, præregis simul dignitate, functum fuisse, domestici tabularii monumenta, ab ANDREA Hieroslymitano, Dionysio Palatino, & Venerabili Capitulo Strigonensi, ad annum MCCCXXX. perscripta, fidem faciunt. Mikonem hic I. Petrum itidem I. Comaromiensem, & Krafzne Comitem, Nicolaum præterea I. & Detricum II. Comitem Pojoniensem, genuit. Improles hi omnes, rebus humanis sunt exenti; si Mikonem I. Zoliensium Comitem, excipias. Plures huic nati fuere. Sulcepit enim Michaelem I. duodecim arcium possessione, sive quadam culpa, mulctatum. Nicolaum II. Johannem I. Mikonem II. & Byterum de Kékkó, Barschiensis, atque Hontensis prouincie, Supremum Comitem; eundemque, fratribus, sine herede mortuis; Michaelis II. Johannis II. Georgii I. Nicolai III. & Petri II. Byter, parentem. Tres huic filios fuisse, accepimus, Johannem III. Georgium II. & Nicolaum IV. quorum hic Blasium, cognomento *Magnum*, familij statorem, Ladislaus I. Johannem IV. Emericum I. Georgium III. & Mikonem III. genuit. Nulli inter tot fratres, præter Blasium, heredes superabant. Hic illi fuit, qui Gyarmathum, oppidum castrumque, Ipola adstitutum, ex suo nomine, Balassa-Gyarmath, adpellavit, cum antea, Nagy, sive *Magnum Gyarmath*, nominaretur. Vnicum hic filium, Nicolaum V. Hontensis Supremum Comitem, sulcepit, Georgii IV. Stephani I. Clementis, Michaelis III. Sigismundi I. & Ladislai II. genitorem. qui ultimus, ad quinta usque vota progreßus, genus, in totidem filios propagauit. Fuere hi: Franciscus I. Bernardus I. Nicolsus VI. Georgius V. & Johannes V. Ex quibus quidem, Johannes V. ultimo genitus, Wolfgangum I. Ladislaus II. & Nicolaum VII. omnes improles, genuit. Ergo, Franciscus I. idemque primogenitus Ladislai II. secundo traduce, in Melchiorem I. Ferdinandum belli ducem, Johannem VI. Zoliensis, & Hontensis, Comitatum, Supremum Comitem, atque montanarum urbium praefectum, Emericum denique II. inclutum genus, profecuit. Et Melchioris quidem I. Balassa polteri, in pronepotibus Francisci V. & Petro III.; Johannem autem VI. in nepote Johannem VI. (d.) Valentini I. filio, esse desire: vt adeo solius Emerici II. Francisci I. teriogeniti propaginibus, hodieque constet gens Balassorum: quippe qui, Andream I. ille Sigismundum III. hic, Johannem VIII. Andream II. & Simonem I. hodiernorum Balassorum, avos, genuit. quorum nomina atque titulos, tabula, quam exhibemus, genealogica, designat.

§. XV.

REQUIUS (e.) equestris ordo, olim, virtute bellica celebratissimus, vix definiri potest. Multitudinem inde colligas, quod, vbi vi-

F 2 ritum

d.) Extat hodieque, Memori huius Epitaphium. Wratzlaiz, in aede Magdalena, prope ad baptisterium. Vide JOHANNIS STRANI Curiositatum Silecarum, Partem I. p. 220. seq.

e.) In promtu erat, plenior nobilitatis catalogus, quem tamen, alii loco ac temporis, adferuandam perauimus: quod late monemes, ne quis forte, hinc iumentum, de gente sua, iniuriam interpretetur.

Ordo equi-
stris. C' ha-
bit fortunae
de milita-
ris et prae-
rogativis

Insignia
Neogradi-
ensis :

* LEOPOL-
DO I. loca-
platus:

originis
aliquis
incerta.

ritim in castra prodeundum fuit, agmen MCCCC. non censo famulatio, subinde, ac ultimo quidem anno MDCLXXXIV. cum iuuatum irent obsidionem *Vjvarienfem*, expulerint. Fortitudinis autem militaris, documento est, eximia illa prerrogatus, quam prisci reges, *Neogradensis* propriam esse voluerunt, vt & corporis essent custodes, & in castrorum metationibus, proximi ad regem, tentoria figurent; Regni, adhuc, vexillum tutarentur; immo illic etiam contigerent, vbi rex militabat. Sunt, qui credant, neque id, vt opinor, temere, ob militarem hanc laudem, insignia, qua iam habet, *Comitatui* olim fuisse collata. Viri simulacrum est, cataphracti, & cristata ornati gala, qui quidem dextra portecta, strictum gladium, sinistra insignia Regni Hungariz, humo innixa tenet: significaturus isto habitu, cum fidem in reges, ac patriam, tum militarem simul fortitudinem, qua semper excelluerunt *Neogradensis*. Eadem ista lemnata, & in sigillo expressa video, recentiori illo, & quod annum MDCLV. referit, hoc est, cum ipsum, quo *Leopoldus I* in regem Hungariz, Pisonii inaugurus est. Tunc enim, *Adamus. I. Forgácb*, Supremus Comes *Neogradensis*, impetravit a Rege indulgentissimo, vt vetera Comitatus Insignia, non rata modo haberet, sed faceret etiam augustiora, additis regni insignibus, qua iam vir cataphractus sinistra prensat, haud sine virtutis significacione. Vetus profecto sigillum, quod ex publicz legis praescripto, quz anno MDL. Art. LXII. lata fuit, anno MDL. sculptum fuisse constat, eo axiomate caruit. Ceteroquin, dubium est, cui inter optimos illos reges, insignia sua, in acceptis ferre debant *Neogradensis*. *MATTHIAS CORVINUM*, in laudem huius benignitatis, vocant plerique, quasi, qui eo beneficio, calcar ad virtutem subdere voluerit, sui corporis custodibus. Sed, incerta omnino res est: nam, occurunt adhuc littere, exque publicz, quas suis iudicis sigillis munierunt, atque id multo post *Corvinianam* zetatem: more nimurum, pluribus Comitatibus, hodieque solemni. Quod in vetustioris sigilli inscriptione, Comitatus hic, *Neogradensis*, vocatur, inde arguunt quidam, quasi id germanicz pronunciationis vitio factum sit; sed non est ita: verum, fuit hec eorum temporum scribendi ratio Hungarica, vt ex pingerent, s. diptongum significaturi; id quod diplomata passim docent. Igitur, credere fas est, olim, & dum crassius sonabar idioma nostrum, *Negrád*, regionem dictam fuisse. quod demum vocabulum, Latinorum imitatione, qui eo charactere carent, in *Negrád*, sive *Neográd*, abicerit.

S. XVI.

Vice-Comi-
tates Cata-
logus.

Sed, nec Vice-Comites, qui rebus, in provincia hac, præfuerunt, silendi erunt. Atque, ex antiquiore quidem zetate, cum primis memorandi sunt:

Petrus,

- Petrus, Filius Stephani, de Gécz, &*
Iobannes, Filius Dominici de Pásztó. A. mcccxcv.
Vice-Comites Comitatus Neogradienis.
Iobannes Fejes, A. mccccii.
Iobannes de Valkó, &
Thomas de Chaba, Vice-Comites A. mccccxxv.
Georgius Csabi. A. mccccxxxli.
Paullus Magnus de Balábjá.
Michael de Dajyo, &
Paullus Pető, Vice-Comites A. mccccxxxxvii.
Augustinus de Legény, &
Petrus de Pelén, Vice-Comites A. mccccxxxxviii.
Michael de Dajyo, &
Paullus Pető de Petőfahua, Vice-Comites A.
MCCCCCLXIX.
Michael de Dajyo, &
Ladislaus de Libertse, Vice-Comites A.
MCCCCCLXXXIII.
Sigismundus B. de G., &
Paullus Pető, Vice-Comites A. MCCCCLXXVII.
Paullus Pető de Petőfakva, &
Demetrius Szalay de Kelecsén, Vice-Comites A.
MCCCCCLXXXII.
Osvaldus de Szántó A. MDVIII.
Georgius Orbonácz de Szig, &
Thomas Soós, Vice-Comites A. MDXXXII.
Thomas Soós de Polthár, A. MDXXXVIII.
Nicolaus Borsay de Dajyo, A. MDXXXXV.
Valentinus de Pelén, A. MDXXXXVIII.
Petrus de Libertse, A. MDL.

Plures indagare non potuimus. Ex horum autem serie colligas, plerumque, duos Vice-Comites, prouinciam habuisse. Quod haud quidem ab re factum putamus, si potissimum temporibus, quibus intemerata adhuc fuit regio, adeoque, & vicorum numero valuit, & incolarum copia. Iam, ea dignitas, vni admodum, prius nobilitatis viro, attribui consuevit; quod & rebus administrandis sufficiat, neque multiplicatio munieribus, sumuntus profundere opus sit. Innotuerit autem nobis, ex recentioribus, sequentes:

Stephanus Soós, de Poltbár.
Franciscus Struch.
Paullus Bata, de Vatta.
Georgius Foxich.
Iohannes Bene, de Nándor.
Georgius Madács, de Sztregoua.
Andreas Ráday, de eadem.
Michael Libertsej, de eadem.
Georgius Batik.
Franciscus Motsáry.
Stephanus Vámosi, de Károly.
Paullus Némethy.
Paullus Bélteky.
Iohannes Dobay, de Dobó.
Franciscus Bulyowszky, de Dulicz.
Caspar Csemniczky, de eadem.
Stephanus Gyurky.
Michael Dál.
Iohannes Feja.
Paullus Kajaly, de eadem.
Michael Daruas, de Nagy Réth.
Franciscus Boffány, &c.
*Iohannes Kovács, durante tumultu Rákocziano, a
Cæfarianis ducibus, prouinciae præfecti.*
Nicolaus Jeszenszky.
Andreas Tórok, de Szendrő.
Ladislaus Dobay, de Dobó.
*Georgius Szentrvany, de eadem, qui iam quoque
rerum potitur.*

§. XVII.

Dominus
regionis ue-
ria 2
Regio tota, sparsis varie dynastiis, inter illustres, iuxta & nobiles
familias, diuisa est. *Dominia* vulgo dicunt, quæ iam recensuile
iuuerit:

Gábenis: L. Gátsenisi *Dominium*, inclite genti *Forgách* adscriptum, vastum sa-
tis, neque non fructuosum, eo quod *Vrbibus montanis*, vici-
num. Nomen ei, *arx Gáts* communicavit, iuris olim *Lejénziorum*,
quorum ultimus, *Stephanus Lejénczy*, heros præfector magna-
nitus,

nimus, post deditam arcem *Temesvár*, quam insitato fortitudinis exemplo, diu defensarat, a Turcis, contra datam fidem, capite diminutus est. Post eius fata, quia filium non generat, ditio omnis, in filios, regis auctoritate, transcripta fuit, ut ea re, parentis honorarentur merita. Hoc iure, ab *Országis, Enningo-Törökis*, possella fuit aliquantis per, dum in potestatem hereditarian, Comitum, *Forgách*, de *Ghymes*, per nuptias, iuxta & indulgentia regum, concederet.

- II. DIVINENSE, huic vicinum, ac quadammodo innexum. Elius caput, *Divinensis*: *arka Divini* est, ruderibus iam pridem foeda. Prisca zetate, Comitibus *Balassa*, aucto iure, paruit; sed, quo *Franciscus Balassa*, sua culpa primus excidit. Inde ark, & ditio vniuersa, *Fisko* cessa-
rit, Comitibus *Zichy de Vajdóyké*, regio munere, sed lege tamen *majoratus*, permissa. Iam, in potestate est *CAROLI ZICHY*, cuius bonitate, difficilimis hisce temporibus, egregie fouetur.
- III. KÉKKÖHNESE, occidentali Comitatus ora procurrens, & arci cognomini circumpositum. Subest Comitibus *Balassa*, de *Gyarmath*; cuius partem aliquam & *Zichii*, capiunt.
- IV. GYARMATHENSE, eiusdem familie *Balassa*, iure, quod *simultaneum* *Gyarmathensis*: dicunt, cum Comitibus *Zichy*, possellum. Vtriusque dynastix, ea est amplitudo, quæ quartam propemodum Comitatus partem, absoluuit.
- V. FILEKIENSE, ad orientem solem proiectum, *Rajkiane* olim, postea, *Filekiensis*: matrimonii iure, *Bebekiane* etiam gentis, antiquæ illius, & multis in patriam meritis, conspicue. Huic, familia *Szétsj de Rima-Szétsj*, successit. quam denique, Comites *Koháry* exceperunt, regum munificentia, opima isthac ditione, potiti. Coniuncta ei altera est.
- VI. SIGHIENSISS, antehac *Kendereforum*, & *Bujákijiorum*; sed quæ *Sighienensis*: *Kobáriorum* iuribus, obstricta est.
- VII. SALGÖTIENSIS, *Baroni*, *FRANCISCO SELVHA de IKLAN*, perpetuo iure, *Salgötiensis*: anno MDCCXXVI *CAROLI VI. Cesaris*, & *Regis*, beneficio, ac- censa, arquit in eius titulos relata.
- VIII. BUJÁKIENSIS, ab arce denominata, olim, longe lateque, & per Co- *Bujákien-*
mitatum Pesthensem, sparsa fuit, possellaque ab incluta gente *ős*: *Báthoreorum*. Iam, in potestatem Comitum *Eszterházy*, transiit.
Denique
- IX. NEORADENIENS ditio, quam primo loco nominare decuerat, me- *Neogradien-*
moratu digna est; non tam, quod vasta sit nimium, quam quod *Váczensi Episcopati*, prisca iure, obnoxia. Quod ab his dyna- *Nakilum*:
stis, residuum est, id omne, equestris ordo, possider. Subiec- *possessorum*:
torum, quos *Jus Civile*, *Homines proprios*, Hungaricum, *Job-*
bagnos, gentili vocabulo adpellat ratio, eadem hic est, quam
alibi diximus. Alii ueniente, annuum censum, operas tributarias
alii,

alii, vtrumque ferutus genus alii, heris praestare tenentur. Quin, & frugum, agnorum, apumque, partem nonam, dependent ali.

§. XVIII.

Prerogati-
us Comi-
tatis:

Quod ad prerogatiwas *Comitatus* ceteras, adinete, variz ex sunt, & cum ita res ferret, etiam publice defensz. Occasionem contentionis dederat, mota, de *Sessione Ablegatorum*, anno MDCCXXIII. in comitiis, controuersia: quam ita elicerunt *Neogradien-
ses*, vt non possimus non eius tei, heic quoque meminisse. Adulio more, *Comitatus Neogradensis* ablegati, sinistro, ad medianam *Tabu-
lam*, latere, *Trentscheniensibus* proximi, adsidere consueuerunt. Dubi-
biam eis hanc prerogatiwam, legatorum aliqui, reddere nitebantur, neque dubitarunt, exhibitis palam scriptis, candem velle conuellere. Quod, cum sine insigni iniuria sua, haud fieri posse, putarent *Neo-
gradien-
ses*, nihil fecerunt residui, vt, quem a maioribus ordinem, ad
se propagatum, accepertun, eundem, pro virili sua, tutarentur. Ita-
que, prater antiqui moris obseruantiam, satis, ad defensandum ius
illud, ex se valitaram, conquifitissimis rationibus, in re aliquin non
plane graui, disceptatum est. Adferebant nimurum *Neogradien-
ses*, ca-
le, & regionis amplitudine esse, & *Prelatorum*, *Magnatum*, *Baronum*,
atque *Nobilium*, celebritate, vt N. N. cum quo disceptatio illa interces-
serat, optimo iure, conferri possint. Denominationem, præterea,
Comitatus sui, non vti reliquorum, cum gente *Hungara* natam; sed a
priscis regionis incolis, arcessendam esse. Nam, cum reliqui, huius
illusus arcis territorium, sive *Vármezé* adpellentur; *Comitatus* ille,
vetusto vocabulo, *Nóigrád*, dicitur. Magni, & illud, momenti ar-
gumentum esse, quod insignia (f.) prouincia habeat eadem, que
sunt communis patriz: id quod, sicuti prerogatiwam indicat singula-
rem; ita, non posse non condocere, quanti semper, cum a Regibus,
tum a Statibus vniuersis, *Comitatus Neogradensis*, fuerit habitus. Certe,
quoties rex, caltra aduersus hostes mouebat, *Neogradien-
ses* fuere, qui
& regni palladium deferrent, & proximi ad regem, non caltra modo
metarentur, sed pugnam etiam inirent. Quid, quod post funestam
gentis Hungaricx, ad *Mohásium*, cladem, atque *Budam*, ab hoste
interceptam, *Neogradien-
sus* *Comitatus* is fuerit, qui sua virtute prohibuerit *Turcas*, ne interius progressi, *Montanas Vibes*, regni thefa-
rum, sub suam mitterent potellatem. Quinimmo, depulso patro-
solo, *Pesthien-
ses* & *Hungarien-
ses*, toto propemodum seculo, gremio suo
fouerit. Ne quid, de lummorum viorū, quos prouincia hæc edi-
dit, prouentu, dicamus. Iltis tunc argumentis *prerogatiwam* suarum
causa, depugnauere *Neogradien-
ses*.

potest fi-
bi, anno
1723, in
comitiis
controuer-
sionem:

valida re-
gionibus,
adstant
Neogra-
dien-
ses.

§. XIX.

(f.) Vide ea, supra descripta, hoc ipso Membre, §. XV. p. 44.

§. XIX.

Precipuum est, quod exemptum, a iure Neo-Acquisitico, insigni, ac regia potius munificentia, LEOPOLDVS M. voluit; quam eius auctoritas ab a iure Neo-acquisitico.

guitalem benignitatem, iuvat, adscripto diplomate, ad seram posteritatem transmisile. Ita vero habet: „*Noi LEOPOLDVS, Divina sa-
uente clementia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac
Germania, Hungaria, Bohemiaque REX. Archidux Austria, Dux
Burgundia, Styria, Carinthia, Carniola ac Viroemberga, Superioris &
Inferioris Lusatiae, Comes Habsburgi, Tyrolis & Goritia. Memoria
commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, univer-
sus. Quod, posteaquam DEO ter optimo & maximo propitio, glorio-
sis & victoribus armis nostris, naturalem Christiani nominis hostem
Turcam, a multis retro aliorum annorum decursibus, in partibus Re-
gni nostri Hungaria sauentem, saufis auspiciis, ad longinquora pro-
pulsaffemus, tandemque post tot gloriose de eodem partas victories &
triumphos, exoptata pacis malaciam stabiliſſemus, & ex hac ipſa ra-
tione, in aliquam duntaxat, tot expensarum, in tam diuturni belli con-
tinuatis successus, cum enervatione aratri nostri profusarum, recom-
pensam, a Comitatibus, qua a iugo, qua a tributo tureco, eliberatis
pratendiffemus: Vnde, licet Comitatus noster Neogradiensis, ut plu-
rimum, ab Anno Millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio, tributa-
riuſ effellus, sauiente adhuc in inferiores partes Hungaria turcica ty-
rannide, instar aliorum Regni nostri Hungaria Fidelium, redditus Sa-
cra Coronae, Regalesque impositiones præficiſſet, Diatus Regni, Coro-
nationibusque Regum interfuerit, Juris & Iurisdictio curſum in gremio
sui, non ipſe duntaxat ad ministrasset, quin potius inferiorum quoque
ſobi vicinorum Comitatum officiales, ſedibus suis pulſos, in medio ſui
ſouifſet, Cenſus, Decimas, Nonas, & alias daciæ, a ſubditis ſuic
percepifſet, economias non minori tum, quam nunc fructu exercuifſet,
infuper vero aliquot Clerificiana præfidiā, rati erat: Fülekinum, Di-
uinum, Kékkö, Gács, & Somoskó, itidem in gremio ſuo babens,
ex iis ſelē, excursionibus Turcarum, fortis & intrepido animo oppoſi-
ſet, & qui minus virüs ſuūm, ad Ciuitates noſtras Montanas, inte-
rioraque regni, exeret, pro virili obſtituſet, ſicque, pro conſervanda
intaminata erga Maieſtatem noſtrām fidelitate, vitam fortunaque
ſuas ſepiuſ periculis expoñere, non exborruſſet; & ob hoc, velut a
ſimplici duntaxat tributo tureco liberatus, ſe nulli Armorum Juri, eo
magis Neoacquisitico obnoxium eſſe exiſtimat: intuitu tamen moder-
narum diuerſarum neceſſatum noſtrarum, pro tenuitate virium ſu-
rum, hac quoque ratione fidelem ſeſe, & erga promonenda ſeruitia no-
ſtra obſequientem præſtare voles, ad tollendam omnem prætenſionem,
confert ad Caſtam noſtrām ſolutoriam Aulicam, & quidem præciſe Do-
mini terreſtres (venerabili Clero, Bonis item, & signanter Poſſeffioni-
bus, Lörinczi, Tarcſa, Heréd, Jobbagyi, Gede, Szántó, Palo-
Tom. IV. G „tás,*

tás, Kökényes, & Hihalom, ad Dominium Hatuan, conscriptis, nonnullaque aliis, iam inde praxis per Nos benigne exceptis, hic & nunc quoque exceptis, ex propriis, & non subditarum suorum facilitatis, parvate pecunie summarum Fiorenorum Rhenum Millium, & metretas Pojanienses, mixti, cum filigine tritici, mille ducentas; illam quidem hic Vienna defectu absque omni exsolutam; praesummati vero frumenti metretas, Buda, ad dominum nostram ammoniam, administratas. Hinc Nos quoque gratiam eiusdem, & eisdem, promptius dinem, clementi vultu & paterno affectu, acceptantes, eundem & eosdem, (exceptis praeoccupatis Bonis ad prefatum Dominium Hatuan conscriptis, sed nec eatenus ulteriori eorum, quorum interest latibus suis inuigilandi facultate, ac instantia praelatis) etiam si fors quaquomodo inter Comitatus Neo-acquificos, vel Iuri Armorum subiectos, praetensu confieri potuerit, ab omni eiusmodi Neoacquifico, vel Iure armorum, & quod inde emergere posset, onere, de pleno eximimus & emendamus, exemplumque, ac emendatos, benigne resoluimus, affecurantes eandem & eisdem, in Verbo Nostro Regio, quod ipsam & eiusdem furgulos ac quolibet in omnibus, ac circa omnia, penes Regni leges, penesque legales Fori competentis Processus, benigno conformabimur, conformari que faciemus, Nos & Successores nostri. Insuper vero, siquidem ad hanc contestanda fidelitatis gratia, Nobis collatam summam, non dubitata hereditarii, verum hypothecarii quoque, & temporanei bonorum possessores concuererent, benigno decreuimus, ut his & similibus eiusmodi summa in tantum, in quantum concuerint, supra bona eorum tali iure tenta, in forma auctionis habeatur, superinscripta, ac insufflata, tempore redēptionis, idem cum capitali, manutensione. Ficti Nostri Regii, & sufficiens ipsius Comitatus, hoc in pessu eidem per Nos, vigore praeponimus, benigno attributa, simul & semel per eos, ad quos redēptio talium bonorum pertinet, deponantur, nec secue ad remissionem eorum cogi possint: id quod ad alios quoque bonorum possessores, a quibus fors expoli bona talia, intuitu quorum nam bocce obsequii specimen exhibent, processu iuris ab iudicarentur, extensum benigno volumen. Harum Nostrarum Regiarum Litterarum vigore & testimonio mediante. Dabantur in Comitate Nostra, VIENNAE, die triginta prima May, Anno Millesimo septingentesimo tertio. Regnum nostrorum, Romani, quadragesto quinto, Hungarici, quadragesimo octavo, Bohemici vero quadragesto septimo. LEOPOLDVS. Gotthardus Henricus Comes a Salburgh. Ad Mandatum Elecki Domini Imperatoris proprium. Ca Th. L. B. Aychpichl. Georgius Antonius, Ferner. Ilia, de Comitate Neogradiensi, generatis dixisse sufficiat. Iam, ad cognoscendam eius partitionem, seu Processus, & horum accessa, oppida vicosque, accedamus.

PARS POSTERIOR SPECIALIS,

D E

Quatuor Processibus Comitatus NEOGRADIENSIS. PROOEMIVM.

OMITATVS NEOGRADIENSIS, bisfariam diuiditur. Ac primo quidem in NAGY, & Kis-Nógrad, siue, in Nográd Maiorem, & Minorem. quae quidem partitio, tota huc comparata est, vt diuersorum *Episcopatum Diœceses*, co designarentur adcuratius. Nam *Maior* quidem Nográd, totus *Archiepiscopatui Strigonienſi*, adscriptus est, cui & decimas debet; sed a Comitatu, iusto pretio, quod *paclatum* dicunt, redemptas. *Minor* contra Nográd, ad *Episcopatus Vaciensis Diœcensem* (a.) pertinet, & vltra annem Fekete-Viz, versus Zagyuam, procurrit. Diuersa pendendarum decimarum heic ratio est: quippe quae, non iam elocantur amplius; sed frugibus ipsis, quas dederunt agri, dependuntur. Altera regionis diuisio, PROCESSIBVS, quos vocant, absoluitur. Quatuor horum esse voluerunt, prisci illi partitores, *Losoncziensem*, *Filekiensem*, *Szétséniensem*, & *Kékköiensem*. Nunc, singulos emetiamur, adcuratione, qua fieri potuerit, maxima, eaque ita disperita, vt arces primo, tunc opida, denique vicos, & horum situs, adnotemus.

G 2

MEM-

MEMBRVM I.

DE

Processu Losontzienſi.

Nomen *Processui* oppidum LosONTZ dedit, intra montes, campo haud angusto, positum. Totus is montosus est, & siluis infelix; atque ab oriente quidem, *Filekienſi*; *Kékksienſi* ab occidente; denique a meridie *Szétsénienſi*, circumclusus. Residua, in aquilonem, pars, versus *Comitatum Zolienſem*, per vastos montes, ac profundas valles, adtolitur. Cæli solique ingenium, supra dedimus: nunc, quas arces, oppida, vicosque habeat, videamus.

SECTIO I.

DE

Arcibus Processus Losontziensis Gáts;
& *Divin.*

SYNOPSIS.

I. <i>Arcis Gáts denominatio ab Hellitzis, Russie rubra posulis: eius apud Bonfinium mentio.</i>	§. I.	II. <i>Divini origines: filius aratus.</i>	§. I.
<i>Situs, amoenitas, & regionis circum habitus.</i>	§. II.	<i>Publicis operis manutur, capitur a Turcis: atque iterum recuperatur a Pálffio.</i>	§. II.
<i>Eius sata: funditus inflatur, a Comite SIGISMUNDO FORGACH: propugnacula, & opportunitates reliqua.</i>	§. III.	<i>Emericus Balassa, infelix arcis dominus, & huic actus fataque: frustra obsidetur a Vesselenio: expugnatur a Straffoldo, & deletur.</i>	§. III.
<i>Incolmis perduravit, superioribus dissidiis civilibus: nuperis Rákóczianis, a nobilitate defensa: huius fides in Cesarem.</i>	§. IV.	<i>Restaurandam statuunt ordines, sed irrito consilio: bo die, genti Zichyorum patet.</i>	§. IV.

I. Arx

I. Arx Gáts.

§. I.

Vetus statem arcis, ipsa eius nomenclatura loquitur. Etenim, *arcis Gáts* quam *Hungari Gáts* dicunt, eam indigenæ *Slaui HALITSCHE* denominatio, ab Ha-
litzie, Reg-
ia rava
peponit; adpellant, certissimo indicio, rudus quoddam, aut monimentum esse, priscorum *Halitziorum*, Russis rubra po-
pulorum, quos *COLOMANVS* primum, deinde *STEPHANVS* II. bello tenta-
uerunt, *GÉYZAUTEM* II. penitus Hungariz adseruit: regionis vocabulo, inter regum Hungariz titulos, postea relato. Nimirum, vel colonias hic *Halitziorum* constituerunt, iidem, quos diximus, & sequuti reges, vel certe, ex eorum manubüs, castrum excitauerunt, quod memoriam, mille sub potestate *Halitzie*, propagaret ad posteros. Alioquin, ex *Sla-
uico*, eoque genuino, arcis *Halitzie*, vocabulo, facile erat Hungaricum *Gáts*, ex quo postea *Gáts* factum, enasti. Vtique enim modo, *Galitziam* & *Halitziam*, regionem illam, dicimus; atque illud qui-
dem *Polonorum*, & *Russorum* more, qui adspirationem ^{ad} H. in G. con-
sonam, mutare confuerunt. Exilat, huius adspirationis vestigium apud *BONFINIVM*. (b.) *Corninus*, inquit, in *Gátram castra mouet*, ^{pra. sim. apud} fidia varia, que ad templum *S. Sz. et aiunt* *Ipolo fluvio proximum*, <sup>BONFINI-
VM MTH-</sup> in monte Galchure, item, ad *Rosnaum*, *Scopifumque oppidum*, olim ⁱⁿ re-
crexerat, granissima obfatione vexanit, *et* ut quamprimum deditio-
nem sibi ficerent, adegit. Expugnatibz his deletisque praefidit. Sunt, qui loco *Gálcbare*, malint *Gálcbare* legere; sed profecto præter rem, cum vox illa Bohemica sit compositionis, ex *Gáts* & *Hora*; nostri *Slaui*, *Gáts-Hora* dicent, id est, *Gáts montem*: id quod & *BONFINI* verba volant. Nolim autem, vetustissime arcis primordia, ad istos *Bohemorum* tumultus, referre: quinimmo, ita sentio, veterem, quæ isthic posita fuerat, molem, *Gátram* instaurauisse, nouisque operibus munitam, praefidio sua factiosum hominouisse, firmauisse. Ludunt proinde, qui ex truncato *Comitum Forgách*, cognomine, arcis vocabu-
lum deriuant; cum certum sit, eos, post superioris demum seculi ex-
ordia, in arcis possessionem venisse. Ut, proinde, nec vulgatum il-
lud celestina sibi constet, quo *Elisabetha*, & *Maria reginæ*, *Blaßum* *Forgách*, ad cædem *Caroli Parvi*, incitarint. (c.) *Vágd*, *Vágd Forgách*! tied lészen *Ghymes* ès *Gáts*; cum *Ghymes* quidem, ab ipsis gentis incunabulis, *Forgachiorum* fuerit; *Gáts* autem arcis, iis temporibus, nondum exstet memoria.

§. II.

Ista, de arcis originibus dicere habui. Situs eius, non minus amoe-
nus est, quam ad defensandum idoneus. Nimirum, imposita est
G 3 mon-
um-
bitum.

4.) Decade III. Lib. VII. p. 478. initio.
4.) Lege patrum faciens, apud *BONFI-
NIVM*, Decade eadem, Lib. I. p. 364.

41. & seq. Et, criticen nostram,
Operis Tomo III. Häft. Vrbis Buden-
tiæ, Periodo I. §. VII. p. 199.

monti, rotundo illi, & in modicam altitudinem ad surgenti. Qua septentrioni, & occidenti obiicitur, præruptum montis latus est, & valle subruttum profundiore, quam hinc, viculus *Gäts-falsa*; illinc, ad tormenti iactum, *Maskvus*, despœtu elegantem facit. Mollius a meridie ad surgit, ut adiri commode possit, qua ei regione, & oppidum, tenue quidem, sed mercatibus nobilitatum, subsedit. Reliqua, ad eandem plagam, regio, in amoenam planitem diffunditur, habetque prospectum, non tam late porrectum, quam hinc vicorum, illinc nemorum, pratorum, agrorumque obiectu, lucundum. Ad hanc situs elegantiam, multum, obtutu *Lofontzienfus* oppidi, proficit: id enim, ad passus, plus minus bis mille, in meridiem reiectum, maiorem, quam pro mole, speciem refert. Quod a tergo arcis est, vtrique latere, in vastas siucas abit, decliviioribus primum colliculis, postea montano etiam situ, procurrentes. Viuaria credidisse, ex industria posita, ita feris olim abundabant. quarum venustas, inter precipias arcis opportunitates, retuleris. Radices montis, pomariae consiti sunt, orientale autem latus, nuper, etiam vite vellitum. Ab occidente, riuus *Tugdr*, arcem subluit, qui obiectis, pro more, aggeribus, & positis emiliariis, in piscinam reflagnat, ingentem, & piscium, variis generis, diuitem: ut nihil omnino, quod, siue ad amoenitatem loci pertineat, siue ad commoditatem, iure queas desiderare.

S. III.

*Eius fata :
funditus in-
flauerat a
Comite Si-
gismundo
Forgich.*

*memoriabile
in eam
rem, mor-
mor:*

Arcem, eo situ excitatam olim, & ab *Giskra* instauratam, sed a JOHANNE CORVINO, quemadmodum ex BONFINIO meminimus, dirutam, quæ postea fata manferint, difficile dictu est: præterquam, quod Anno MDXLVIII. (d.) diruendam flauerint Ordines, tamquam sine indulgentia regis, excitatam iterum. Inde equidem haud gravare illis adfenserim, qui credunt, iacuisse, suis ruderibus sepultam, vsque ad tempora dominationis *Forgachiana*. Tunc enim, primus ex hac gente possestor, *Sigismundus Forgach*, cuius supra honorificam habuimus mentionem, vasuum istud rudus, in eam molem, ingenti sumtu eduxit, qualem hodieque cernimus. Loquitur eius rei memoriam, marmor, arcis porra inædificatum, cuius ideo inscriptio adscripsiisse iuvat:

DEO OPTIMO MAXIMO ADIVTORE,
ANNO MDCXII.

DIRVTVM CASTRVM GÄCH, EX FUNDAMENTO ERE-
XIT, AC PRO DEFENSIONE PATRIÆ, FINITIMO IN
LOCO, CONTRA TVRCAS SITO, COMES SIGISMUNDVS
FORGACH DE GHYMS, SACRAE CÆSAREÆ REGIÆ
QUE

d.) Decretto XII. FERDINANDI I. Art. XXVI.

QUE MAIESTATIS, MATTHIÆ II. DEI GRATIA IMPERATORIS ROMANORVM ET REGIS HUNGARIE, INDEX CVRLÆ, CONSILIARIUS, SUPERIORIS REGNI HUNGARIE GENERALIS, AC COMITATVVM NEOGRAIDIENSIS, SÁROS, ET SZABÓLTS COMES, CONSORTS SVA CHARISSIMA, CATHARINA PÁLFFY DE ERDÖD, LIBERIS, ADAMO, EVA ET MARIA FRANCISCA, PROPITIO NVMINE VIVENTIBVS, CONSTRVXIT, MVNIVIT. (e.)

Proinde, isto restitutore, obsoleta, sesqui seculo, ruderis, insturata fuit denuo. Aedifici forma, in quadrangulum, sed oblongum illud, & per angulos, propugnaculis omnino validis, præmunitum, abit. Quia ab oriente, ædicularum factam, ab occidente vero, palatium habet, nouo opere, ad modum propugnaculi substructum, vniuersa molas, speciem propemodum hexagonam refert. Qua portam aperit, gemina munitione præcingitur, vt reiçere ab insultu hostes possit, nullo montis latere, facilis subituros. Reliqua arcis, inveniibus duplicatis, deprellaque alte foues, circummuuiuntur. Ipsa prætorii substructio, tripli contignatione adiungit, varieque discreta est hypocaulis, pro eius statis ingenio facta. Quorum, quod amplissimum est, regum Hungarie iconibus, affabre pictis, superbit. Ad arcis commoditatem pertinet, puteus ad LX. orgyiariarum altitudinem excavatus, idemque, perennium aquarum ita diues, vt obsidioni, etiam diuturniori, suffectorus credatur. Ei hauriendo, captiuorum adhibentur ministeria, quos, ex tota prouincia, tamquam ad communem carcerem, buc mitti, adulti moris est.

*molti fortis
ma*

*propugna-
cule & pura-
sa:*

*prætorii
habitu:*

*putus ad
mura pro-
fundus:*

*haeritare &
captiuaria,
quorum his
carcer est
publicum,*

S. IV.

ILUD mirari subit animum, quod, cum frequentissimz Comitatus Neograidiensis arcis, ad unam omnes, ciuiibus partim diffidit, partim Turcarum impressionibus, euerit sint deleteriae, haec sola, toto seculo, oppido funeto, perdurauerit intermerita. Ut fas sit existimare, vel præsidii caruisse, quo potuerint hostes ad oppugnandum prouocari, vel certe, ante fecisse ditionem, quam necessum fuerit, ultima queque experiri. Nostra xata, cum anno MDCCIII. Rakoczianus tumultus iniisset, asylum aliquantisper nobilitati præbuit, aduersus concursantibus multitudinis globos; quin tulit etiam obsidionem temporariam. Nempe, collecto, bis mille peditum agmine, nescio, quis Rakocziiana factionis homuncio, arcem, insultu primum, atque magna fuorum accepta clade, tumultuaria etiam obsidione, vrgere coepit; donec scindit iterumque reiectus, diffugiente colluione illa, coepit cogere.

*haeritare &
captiuaria,
quorum his
carcer est
publicum,*

*superiori Rá-
kócerianis
et nobilitate
defensa:*

a.) Postea publico regni decreto, in monimentis limitaneis, confixis nobis ro-

cant, censi coepit. Videbis Anno MDCXXV. Art. XIX.

*huius filos
in Cesa-
rem.*

cogeretur defilere. Postea, incremente, in dies singulos, tumultuum multitudine, cum urbes passim, arcisque, in hostium concederent potestatem, neque spes esset auxiliū, cessere, incubanti vndeque necessitati, quos hoc fortuna compulerat, milia prius tabulis, ad Venerab. Conuentum S. Benedicti iuxta Gran (f.) quibus testarentur: se quidem, integra in regem fidei, nullo autem nouarum rerum studio, necessitati iam cedere; quae res, quemadmodum priscæ Neogradiensium, in reges fidei, laudem meruit; ita eoque pertinebat, ut infantes haberet rex, in suam possimmo potestatem vindicatos. Illa tunc Neogradiensium mens fuit, ac declinatio, quam, pulsis virtute Cesariorum, Rákóczianis, obsequio in regem legitimum, egregie testatos meminimus. Ceterum, ea ditione tormentis currulibus, & adparatu reliquo, nudata arx, postea, eo facilius in Cesariorum recidit potestatem. Fugientibus enim Rákóczianis, cum exigua praesidiorum manu, Gallus quidam, cui Bonifacius nomen, arcem, iussu Rakóczy, insederat. Vir erat, haud omnino imbellis, sed Rákóczianus militiae peritus. Igitur, vix tentata obsecione, arcem, cum praesidio, Caesarianus dedit, bipedum, si quis alius, oppido facetissimum, spæ Rakóczio ipsi obiectans: ex eius se stipendiis, ne tantillum fecisse lucri, quod comparando pedi ligno, (tormenti enim ictu, pede altero mutilatus fuit) potuisse sufficere; cui ille: videret modo, inquit, ne scelerato, pedem alterum, nonne aliquando tormenti illius auferret. Illa tunc arcis fata fuerunt. Fuit postea, reperito, per interualla, hospitio, Supremi Comitis, JOANNIS ADAMI FORGACI, dum viueret, insignia.

II. DIVIN.

§. I.

DIVIN (g.) insigne olim gentis *Balassa*, castrum, modico in septentrionem miliari, *Gátino*, intra montes, reductum, situad arcendum a montanis viribus hostem, admodum opportuno. Sunt, qui peribent, a familia *Divini*, quæ, & nomen, cum arce communicauerit, primum conditum fuisse. Tamen si enim nulla eius familiæ, quod sciam, mentio, apud Scriptores rerum Hungaricarum proditur; tamen, nolim traditioni huic fidem derogare. Nam, erat hoc olim in moribus nostrorum hominum, vt, si opibus valerent, ac clientelis, hæc illiusmodi perfugia molirentur, vt, partim suas ipsorum tutarentur fortunas, partim, si id vñus ferret, aut simularer libido, alienas infestarent. Negari haud potest, superiorem arcis molem; nam bifariam diuisa fuit; multum vetustatis prætulisse: non æque inferiorem, quæ tota *Balassorum* opus fuisse credebatur. Quicunque fuerint arcis moltores, sicutum profecto, ei ponendæ, arduum elegerunt.

5) Anno MDCCIII. feria V. post. Dom.
XIX. post Pentecosten.
g) Decreta regni Anno MDCLXXXI. Art.

VI. *Divini* scribunt, nescio an refle
tatis? id enim arcis in provincia *Pj-*
savii nomen est.

tunt. Rupes enim est, qua ad aquilones spectat, prærupta & inaccessa, *secundum adiutorium*, qua ad orientem, & meridianum solem vergit. Portam ideo, hac regione habuit, aditu non plane difficultem. Quæ intra mensem & propugnaculorum ambitum erant, in cubicula dispersita fuerunt, fornices item & cellas, sed verusto ritu, hoc est, neglectis fere architectonics regulis ædificatas: si forte palatum illud excipias, quod *Emericus Balassa*, eo loco substruxerat, unde grandius propugnaculum, subitus, pulueris pyrrii apothecam habens, fulmen elicerat: id enim, magnificentius factum fuisse aiunt, qui intemeratum viderunt.

§. II.

Locum, quem diximus, opportunitas efficit, ut subinde, publico regni decreto, instaurandam iussent Status & Ordines. Huc pertinet, anni MDLIX. sanctio, articulo XXIII. expressa, qua, duo, prouincia Neogradensis tractus, ordinabantur, ut operas, instaurandas munitionibus, Somoskó, Kékkó, & Divin, praefarent. Caueri tamen haud potuit, quin, anno MDLXXVI. arce Kékkó, intercepta, in Turcarum potestatem veniret. Rem, hunc in modum memoriz prodidit *Istvánffy*. (b.) Sed quum, inquit, frugib[us] omnia essent, rebus despatiis, (arcis Kékkó obſidionem deſcriberat) reliqua hostiis illa, in aliam arcem DIVINAM, que etiam Balaffiani iuriū ditionisque erat, digredi decteuerunt. Hostes, vacuam arcem occuparunt, caſtrisque abſque cunctatione promotio (tantum apud eos conceptum in BALASSIVM odium, & recentis iniuria vltio potuit,) DIVINAM quoque obſidione cinxerunt. Ea erat tribus milibus, a noſtrorum caſtris difſta, ſupra monticulum conſtructa, vetusſi infirmique operis. Cum, neque illa tormentorum vim ſufficeret, nec obſeffis, uti ſperabant, auxilia mitterentur, ac ſupra alias difficultates, Eméricus, (præfidiatorum praefectus,) dum magna virtute, ſed incandens, mania tuetur, mortifera glande illa, cecidiffit; noſtri, rebue deſperatis, arce iterum egredi, & qua cuique ſuga pateat, ſortem ſuam pugnando ſequi. aut, ſi vita amittenda fit, libero potius & patenti in campo, quam inclusi manibus, decreuerunt. Igittu, cum egressos Turca perſenſiffent, repente, totis viribus in eos irrumpentes, fine villo diſcrimine, omnes trucidarunt: ſido RADOSA Thrace, cum paucissimis gregarii nominis militibus, enadente, qui poſt variis erroreſ, Agriam peruenientur. Atque hanc quidem, arci ac præfidiariis, cladem, Ioannis Balaffa, temeritas acceleraverat: quippe, infelici stratagemate, immo dolus erat, quem ad Kékkó expromemus, prouocatam. Eo auditio, Cæſar, arces; nam tres eodem impetu intercepserant, millo Nicelao Istvánffy, a praefecto Budensi, fruſtra tunc quidem repetit; donec, anno MDXCIII. duclu Tiefenbachii ac Pálffy, recuperato Filekino, totius circum regionis arces, partim metu ab hoſte defert, partim vi ex-pugnatæ, a noſtris infidentur. Exſtat exdī illius, hodie que, in rude-ribus

TOM. IV.

H

ribus

ribus arcis, memoria, eo propugnaculo, quod ab profusum sanguinem, *Vires Baffya*, adpellant.

S. III.

POst istas conuersiones, in obscuro fuerunt res *Divoineses*, dum infasto omni, *Emericus IV. Balassa*, arcis coepisset imperare. Is enim, vti erat ingenio versatili, & nouarum rerum studiofo, cum non vicinis tantum insultare, cosque lacessere varie; sed in Cefarem etiam, Regemque suum, perniciola consilia procudere, nihil dubitauisset, arcem, quam inexpugnabilem esse volebat, secum, in perniciem traxit. Nimirum, diu, priuatissimi iniuriis, in optimos quoque, equestris & plebeii ordinis, grassabatur *Emeritus*. Sed nec Turcis, cum quibus inducitur tunc erant Christianis, picebat. Res ea, crebris vicinorum querelis, ad Cefarem *Leopoldum* delata, tantum potuit, vt dies *Emerico*, diceretur, quo obiecta crimina, aut dilueret, aut pro eo, ac meritus fuerit, poenas daret. Sed ille, ingeniis sequutus suum, cum detrectauisset comparere, proscriptus publice est, breui post amicorum fauore, ab ea poena, factus immunis. Interim, cum non modo ab inferendis iniuriis se abstineret nolle; sed præteritas, nouis, in dies cumularet, tandem *Vienam* euocatus, capitur, viuis, alteriusue mensis custodis, insolentiz poenas darurus, neque dimittendus ante, quam in conditones, ingenio suo minus zquas, iurata fide, consentiret. In his erant: ut arce *Divoinesi* penitus exesset; rapinie, & vicinorum cedibus, manus ablineret; secum habaret; neque amplius, seu Statuum querelas, provocaret, seu regiam acueret indignationem. His ergo legibus dimissus, impetravit nibilominus ab indulgentissimo Rege, vt castellum, ad pedem montis, cui arx *Divis* infedit, exedificare sibi liceret, furorum vita reliquæ, tranquillum, scilicet, secessum. Proinde, redux, in opus, omni studio incubuit, idemque, anno MDCLXX. consummauit, adparatu tanen, quam receperat, maiore. Nam, adficiunt quidem illud, quatuor propugnaculis incinxit, vt tolerando insultui, par videri potuerit. Vitam vero, antegressa, nihil meliorem, vivere occipit. Præterquam enim, quod nouis irenum iniuriis, haud desinebat incescere, quos sfel odisse cooperat; luxu, intempetuum conuictu, crudelitate promiscua, quia credibua etiam liquorum, male apud omnes, audiebat. Addebat ei spiritus, quod clientelis valeret, hominum, non omnino probissimorum, quorum ille opera, delphinata facile exsequebatur. Accidit forte, vt procuratoe ditionis fuz, vulgo prouisorem vocant; *Mora* ei nomen fuit; iram eius in se accenderet, quanq; is declinaturus, in vicinam arcem *Gárs*, tantisper se abdidit, dum sedato ira feroce, in conspectum heri, venire posset denso. Erat res illa, *Emerico*, longe exoptatissima: quia enim repetitum *Moram*, arcis illius praefectus, *Mahfusay*, neque vellet, neque, nisi iure hospiti, vti rebatur, violato, posset reddere: collecta plus minus CCC. hominum manu, arcis insultare nihil dubitat.

Iude

Inde reiectus, oppidum inuadit, ac diripit, posteaque, inieicto teclis igne, quidquid armatorum oppidanorum, & circumlitze *Forgáčiorum* villa habebant, nouo hoc belli genere, abigit. Impune illa *Balassa* tum cesserunt. Interim, eo rapinarum succelus elatus, quin & penitentia, acceptarum in Viennensi custodia, conditionum, stimulatus perpetuo, de intercipienda astu, arce *Dívínensi*, consilium cepit; in primis, quod iam tum, nouarum rerum, quas superior Hungaria parturiebat, fama increbesceret. Proinde, arcis praefectum, iο conuiuum, lautilissimi adparatum, illicitum; tum & praediario militi, clam, tantum vini propinari iubet, quantum ad temulentiam sufficere posse rebatur. quibus, liberalius se se inuitantibus, dato, fuorum manipulo, quem in promptu habuit, signo, portas perrumpit, moenium statio[n]es occupat, &, qui obſilere aut fuerunt, obruncatis, captoque perfide praefecto, arce potitur. Non poterat non, audax adeo, ac temerarium facinus, offendisse LEOPOLDVM. Igitur, missis ad *Franciscum Veselényi*, Regni Hungariz Palatinum, mandatis, arcem obſideri, ac simul capta fuerit, solo exequi, *Balassam* vero, in vincula coniuci iubet. Nec mora, contracto enim, prouti, in ea festinatione, fieri poterat, quatuor millium tumultuario exercitu, arcem, anno MDCLXXIV. obſidione cingit, & qua maxime opportunum credebatur, crebris tormentorum icibus, verberat. Nihilo remissiores obſelli, quod veniam desperant, se, mœniaque strenue defensant, neque non ita fatigant *Veselénium*, vt irrito sex hebdomadarum labore, discedere cogetur. Ceterum, obſidione per *Seragoldum*, Caſariani exercitus ducem, maiore exquisitioreque adparatu, redintegrata, tandem *Balassa*, cum suis, ditionem facere cogitut, atque in vincula conjectus, ægre postea ex ea captiuitate, ac non nisi alienis precibus, liberatur. Arx, tot malorum officina, inieicto, ex industria, igne exulta, ac ne effet amplius, nefariorum hominum perfugium, dispositis, per cuniculos pulueribus pyris, disiecta est. Sed *Balassa*, eo caſu nihilo factus melior, Tököl partes, iam palam sequi, nihil dubitauit. Cum vero, ne sic quidem fortunam propiciam libi reddere posset, microre animi confessus, anno MDCLXXXIII. in oppido *Talya*, viuendi finem fecit. Si ex *Symboli*, quod in ore habebat, quodque in castelli, cuius meminimus, porta legitur, sententia, quam suo ingenio, vitam duxisse maluisset, feliciorum, patrizique futurum fuisse commodiorem, non ab re, existimamus. Erat vero illud, a SALOMONE mutuaq[ue]: *Homo proponit, Deus diffonit*: Nos, funestæ arcis ruderibus, illud HORATU (i.) iure optimo, præfigi posse, putamus:

*Vix, confitii expers, mole ruit sua.
Vim temperatam, Dū quoque prouehebunt
In manus: iūdem odere vīres,
Omne nefas animo mouentes.*

§. IV.

*Refrauen-
dum festu-
ans Ordini-
m, sed in-
rito confi-
lio:*

*bodie Zl-
chiorum
geni parer.*

LSte arcis occafus fuit, eo tristior, quod heri temeritate procuratus. Tametli autem, publicis regni comitis, anno MDCLXXXI. art. VI. refrauandam statuerunt *Ordines*, manit tamen hucusque, fuis sepulta ruderibus, tunc resurrecta, cum Chaba redibit. Erant, Emerico, duo filii, *Christophorus & Petrus*, sed vterque improlis, & paternae indolis, ex alie haeres. Quia re factum, vt ditio arcis adscripta, gloriofissimi Lsopoldi indulgentia, *Comitibus Zichy, maioratus*, quam vocant, lege, sed iure tamen hereditario, attribueretur. Paret ho- die C. CAROLO ZICHY, *Incliti Comitatus Mosoniensis, supremo Comiti, Sacra Cesarea Regiaeque Maiestatis Camerario, & cum actuali intimo, tum Locundentalis, consiliario*. Nupero motu Rákócziano, post decreto-riam, ad Trentinum, pugnam, excubias suas, in huiate castello collocauerant *Hungari*, vt *Csáriani*, montanas iam tenentibus, per occu- tot montium calles, infidiarentur. quem tamen conatum, virtus Ger- manorum anteuerit, *Csájág*, (id nomen duci Rákócziano fuit) sola aduentantis Csárei militis fama, in vltiorem *Hungariam*, cum fuis, dilapo. Ita de arcibus.

SECTIO II.

DE

Oppidis Processus Losontziensis.

SYNOPSIS.

I. LOSONTZ.

*Losontzini denominatio: origo**Hungarica.* §. I.*Oppidi situs & commoditates: §. II.**sit nobilitatis per fugium,**post occasum Filek.* §. III.*Prisci oppidi possessores: inco-**latrum indoles, lingua &**religio: mercatus annui,**eorumque celebritas.* §. IV.*Losontziensis, Iohannis Corui-**ni, clades.* §. V.*Fata oppidi reliqua.*

§. VI.

II. GÁTS.

*Gátsensis oppidi situs, & mer-
catus.*

III. DIVIN.

*Divini oppidum, qua in pri-
mis re memorandum: prista
incolerum virtus: rufifica-
tio hodierna, & venatus:
mercatus annui.*

I. LOSONTS.

§. I.

*Losontzi-
ni denomi-
natio:*

Rinceps horum est, *Losontz*, latinis *Losontzinum*, Slavis *Lucsenecz*: (k.) vnde nomen quoque tractui enatum. Ety- mon

¶ Sunt, qui nomen oppidi, ex Slavico *Lás*, quod *pratum* significat, deri- vunt: vnde *Lucsenecz*, qualis locus pra- tis luxurians, subnatuum sit. Non con-

trahit reginnis habitus: quippe qui, pratis insignis est. Sed *Hungaria* de- nominatio, potius nobis videtur.

mon vocabuli, *Hungaricum* esse, haud sine ratione arbitramur. Est enim nobis *Ld-Sántz*, & crassior ssono, *Lb-Sántz*: quomodo agrestes Germani, pro *Schantz*, dicunt *Schontz*, id est, *agger*, seu munitum, depressis foueis, & egesta in aggerem humo, factum. Erit ergo *Lo-
sontz*, *agger*, equis defensandis actus. Quia quidem vocis significatio, aliis forte obseruata nondum, in eam nos coniecturam ducit, prisca *Hungaros*, cum ista regione, seu militarent, seu pabularentur, equilia stabula, heic constituisse, atque, ut agerent eo tutius, ageribus ea circummuniuisse. Et respondebat fane, ei instituto, natura loci: quippe, pascendo iumento, perquam idonea. Quin, & hoc, ex ista nomenclatura colligas, oppidum, quantulumcunque illud, antiquum esse, & originis *Hungarica*. quam hodieque, tametsi *Szatorum* coloniū circumfusum sit, egregie tataratur.

orig. Hungarica.

§. II.

Situs oppidi, & amoenus est, & habitatu commodus. In planicie *Oppidi s.
etiam, & com-
modatus.* confidile, supra diximus. Hanc montes inficiunt, quasi ex industria positi, iucundo omnino obtutu, quem, ab occidente settiuo, arx *Gáss*, quasi porrecto, ex filiolis montibus, capite, multo reddit elegantiorem. Oppidi ambitum mediocrem, neque insignem ædificiis, meminimus. Habet plateas quatuor, quas rari vtrinque ædium ordines, efficiunt. Domos enim, primi illi metatores, villicorum ritu, posuerunt, ut a vicinis, tanto interuallo discriminarentur, quantum ampliori areæ, & accipiente pecudi domesticæ, sufficeret. Sed forum tamen, spilliis inædificatum est, cultiusque. Vtrobique, in foro, iuxta & plateis, vel ad modicos imbreis, cænum inualefecit, tenax adeo & profundum, vt ei equites subinde hæsiæ, viderimus. Quod quantum habeat molestiæ, nihil adtinet monere. *Lutetiam* diceres, sed non *Pariforum*. In medio oppidi, ecclesia sedet, solidi & antiqui operis, muro, ad eum modum incincta, ut hoslem arcere possit. Iisdem moenibus, *Domus Comitatus*, in qua comitiola prouincie agi, iam monuimus, conclusa est.

§. III.

Post Fileki occasum, perfugium equestri ordinis dedit, eaque re, adeo profecit, vt iam metropolis Neogradiensium, iure possit existimari. Quidquid enim nobilitatis precipuz, ab ea clade fuit residuum, illhic sedem fixit. In his erant familie: *Balog*, *Báthy*, *Bulyowsky*, *Czémicsky*, *Darvas*, *Ebeczky*, *Gellén*, *Gyurky*, *Kanál*, *Kántor*, *Koromzay*, *Litaffy*, *Motfáry*, *Peldrgus*, *Ráday*, *Szalontsz*, *Szemeré*, alizque. Ac hi quidem, multum oppido, cum suiti moris, tum celebratatis, induxerunt. Erant enim plerique omnes, qui huc commigraverunt, viri graues, & multis fortunæ caibus, exerciti quos, cum veneranda canities, & longus rerum vñus: tum perpetuez

*Fit nobil-
tatis perfu-
gium, pos-
sunt eti-
mata.*

cum *Tortis* velitationes, priscis illis *Hungaria*, simillimos effecerunt; hoc est: decora sua, non ex auorum fumosis imaginibus, sed suis ipsorum cicatricibus, & gelis, pro patria rebus, existimantes.

§. IV.

*E*rat olim ditionis *Lofontziorum*, gentis, praedare de Hungaria merita, sed quam *Temesvari*, anno MDLII. deditio (1.) extinxit. Hunc, *Forgáchi*, *Balaffi*, *Zichii*, *Szemeréi*, & *Törökii*, partitis iuribus, successere. Est proinde *Lofontzien* oppidum, heris suis, *Dominos terrefires* vocamus, tributarium: si eos incolarum excipias, qui fundis, quos colunt, libertatem, ære numerato, paraeunt: quales nobilium, quas diximus, familie sunt amnes. Reliqua plebs, ignobilis est, & cum agricolationis labore, operas sellurarias coniungit, regiturque a magistratu oppidano, quem mutuis suffragiis, quotannis eligunt. Plebie indoles, cultz humanitatis est, lingua potissimum Hungariana, sed contagia quidquam & Slavonica trahens. Praeter agri opportunitates, quarum supra mentio nobis fuit, in primis nundinarum celebritate valet. Sex earum in annos singulos, tanta hominum aguntur frequentia, quam, quæ illis locis concipi potest, maxima: puta: diebus *Valentini*, *Stanislai*, *Corporis Christi*, *Visitationis B.V. Mariae*; *Elenat. Crucis*; denique, die, *Luce Evangeliste*, memoriali. Montanarum scilicet vrbium homines, certatim hic merces domesticas, non minus, quam peregrinas, deferunt, quas quidem, felicioribus temporibus, tanta auditate coemtas recordamus, vt exinanitis curribus, ouantibus similes, domum redirent, beati inslitores. Sed, fora hebdomadaria, quæ singulis diebus *Iouis* frequentari oportebat, incelebra, difficultas temporum pridem fecit. quam, nisi optimora excepissent, periculum est, ne in desuetudinem abeant, ac penitus antiquentur.

§. V.

A D celebitatem oppidi referendum credimus, quod *Corniniana* clade, Anno MCCCCLI. illustratum sit. De ea *BONFINIVS. (m.) Anno*, inquit, *quadrigentisimo, quinquagesimo primo, supra Millesimum, coacto tumultuoso exercitu*, (de Iohanne *Coruino loquitur*) *& evocato undique gregario quoque milite, rusticaque turba, IOHANNEM GISCRAM, hanc procul a LOSONCZIO oppido, facinorosorum omnium principem, in primis adoratur, qui, ad diui Regis Stephani sanum, praedium olim crexerat, aggere ac vallo cinxerat, multo milite, variisque munitione, complerat. Hzc, de castri loco BONFINIVS, quem collem, situ enim eleuatione est, hodieque, *Szent Kirdy*, adpellant nostri: quod*

Sandium

(1.) Vide ISTVANIFIVM Lib.XVIII. initio; & *commentaria nostra*, de *Comitate Transdanubia*, Partis specialis Membro I. | Sectione I. Cap. I. *Hungarico*, §. XIV. seqq. m.) Dec. III. Lib. VII. p. 447.

Sandrum Regem, significat. Cladem ipsam, ita describit: *Iam*, inquit, *CORVINVS* praefidum, tam acri oppugnatione vexarat, ut in dies deditio sferaretur; quam *GICRA*, coactis in superioris Hungaria partibus, auxiliis, & ingenti exercitu praefato, adfuit. Multi enim proceres, ad labefactandam Gubernatoris magnanimitatem, copias gratuita dederant, & cum aliis optimatibus coniurarent, qui in Corvini castris erant, ut praeedium detrectarent, & ut elatum eius animum, facilius adtenuarent, se ultra vincit patarentur. Numquam defuit virtuti liuor. Initia coniuratorum confilia, e sententia succeffere. Nam, cum acies infirmitate vtrinque confitissent, ac nondum pugne signa data essent, ecce, ex composito nonnulla coniuratorum agmina, & beneficis a *CORVINO* deficient, simulato metu, in fugam se proripiunt. Irrunt, data occasione Bohemi, & defertum Gubernatoris agmen, collatis signis, invadunt. *CORVINVS*, intellectu suorum perfidia, quam se obfistere haudquaque posse cerneret, cum fuit, terga vertit, & quamvis a tergo acer inflaret hostis, in proxima tamen oppida, incolumis evasit. Ita tunc Gubernatoris fortuna fuit, in quam Hungarorum eum inuidia, coniecerat, ideo hic memoranda, quod nobilitauit oppidum.

§. VI.

DE reliquis *Losontzani* caibus, nihil habeo dicere, quam quod bellis Turcicis non minus, quam ciuilibus, varie subinde laceratum fuerit. Quia enim munimentis nudum est, & levissimum etiam hostium impressioni perirem; non potuit non infelix esse, quoties turbo aliquis immunxit. In primis, luctuolum oppidi cladem fuisse oportet, cuius *Regni Decreta*, (n.) meminerunt: *Circa illos omnes*, verba sunt decreti, qui Anno MDCXXII. die III. Mensis Novembris, oppidum Losoncz, in Comitatu Neogradensis situm, invaserunt, ac centum & triconta personas, crudeliter interemerunt, & interimi curarunt, ac a miseria eius loci concinibus, per immanem torturam, tria millia florenorum extorserunt, flatulut, ut per Dominum Comitem Palatinum, in termino & loco, per eundem prafigendo, ad partis accusantis, & iudicium postulantis instantiam, citati compareant, & causa, hac eundem resideantur, atque idem in exemplum & terrorem aliorum, iuxta demerita ipsorum, puniantur. Sed vero, quinam, iniurissimi isti homines, fuerint, indagare, licet summa adhibita cura, nequivimus. Incolz certe, qui bodie sunt, vix mentionem eius clavis audiuerunt; quod sane, in re adeo truculenta funestaque, reprehensione dignum est.

II. GÄTS.

Enue oppidum, & arcii cognomini, quam descripsimus, sub-
structum, cui etiam iure hereditario subest. Præter taras
priasterum domos, nihil est, quod heic memoremus. Gätsen für
oppidi situm
& merita
in eis
Fora

Fora interim anniueraria habet complura; sed, quaz minus sunt frequentia, minusque, quam *Lafonczini*, fructuosa. Celebrantur autem diebus: *Conversionis D. Pauli*; *Luna*, post *Dominicam Palmarum*; *Viti*; *Festo dominis Apostolorum*; *Assumptionis B. V. Mariae*; *Aegidii*; *S. Catharinae*, ac denique *S. Lucia*. Incolarum occupatio, tota fere agricolatione absoluuntur, cui ager, oppido suffusus, quomodocunque responderet. Neque defunt, qui opificiis vivant, quod habeant, vbi merces suas venundent.

III. DIVIN.

*Divisi op-
pidum, que
in priva-
re, mem-
randa:*

Omen, ab arce, cuius fata paulo ante memorauimus, mutatum, vix vila re alia, quam *Balassana* sede, nobilitatum reperimus. Quidquid, ea ztate incolarum habuit, sacramento, *Emérico Balassa*, obstrictum fuisse accepimus.

*præfæ inco-
latus sur-
sus:*

Hi demum, quoties id, sua ipsorum, libido, cerebat, cædibus, rapinis, incendiis, late circumstam regionem, implebant, donec, pessima meriti premia, ad incitas redigerentur. Nempe, præsidiorum, in arce, sanguis, tunc merebantur, cum gemina obßidione, a *Czarianis* premetur. qua capta, plerique eorum cæsi, multi in carcere acti sunt, pauci incolumes evaserunt. Ita, infasto hominum generi, poenas, diu fatis dilatas, diuina nemesis inflixit. Ante ea tempora, incolas, oppidum *Diómense*, habuit, nulli vicinarum arcium, virtute secundos. Mane, pro cius tempestatis ingenio, qua nemo, nisi hostili sanguine, sepe iterumque, manus imbuisset, in viris habebatur. Sed, ea est imitationis prava vis, ac corruptela, vt hos etiam possit in transuersum rapere, quibus insigne quoddam animi robur, ac firmitudo, innata credebatur. Hodie *Diómenes*, ingenio sum longe diuersissimo, neque tam ad arma nati, quam tractandos vomeres. Igitur, agrestes sunt fere omnes, opifices pauci. Vtrique, agrum, quem angustum naicti sunt, cum cura colunt; quin, & venatibus occupantur, quos in montibus, valvis illis, & filios, haud sine fructu instituunt. Certe, præter vulgares minoresque feras, *lynxes* nonnunquam, interdum & *vros*, deiciunt, ac hos quidem, magnitudinis propemodum inusitatæ. Nuper admodum, *vros*, glande plumbea confectus, exuñas, decem omnino spissamarum longas, dedit. Quid? quod non in montibus tantum, sed in arcis etiam maceriebus, *Faltones* (o.) olim nidificasse, accepimus, a regibus subinde expeditos. Ceteroquin, oppidum, amniculus interlabitur, limpidus sane, & qua altius, per vallem *Tepid* decurrat, trutis hospitalis. In ea ora, que in prædium *Tomanyowa* spectat, fons acidarum scatet olim, verum, obturatus data opera, tunc, cum impressionibus Turcarum, & insidiis plagiariorum, infesta erat regio. Certe

*ruficatio
biderosa .
& urasata:*

a.) Relatum accepimus, exstante hodieque litteras, quibus *Ferdinandus I. cuiusdam*, & *BALASSIORVM* gente, in mandatis dederit, ut felientes ibi mitterent,

quos audierit, in maceriebus *Ará Di-*
ens, conuiciale nidos posere, pullo-*la*scereque,

Certe enim, haud raro evenit, ut, qui ad hauriendum fontem exibant, a subcelloribus Turtis, interciperentur, abducerenturque in captiuitatem, morte ipsa, acerbiore : quae calamitas, subiuste teneram etatem, aut certe sexum sequiorem, manxit. Sunt adhuc oppido solennes mercatus, praece libertatis indices ; sed ob loci situm, & intramontes retrulim, frequentius propemodum nullius. Aguntur hi ex more, *Calendis Ianuarii*, *Calendis item Maii*, *Feria S. Iohannis Baptista*; *D. Laurentii*, atque *S. Luca*. Anno MDCCXXII, mense Martio totum conflagravit oppidum, vna cum zede sacra, quam *Americus idem Balassa*. Anno MDCLVII, eleganti sumtuosaque substructione, excitauerat, liberalitate *Comitis Caroli Zichy*, postea instauratam, &c, ne recta flammis temere conciperent, imbricibus intectam, sacro ornatu, & organo symphonico, egregiū scitique operis, inadūcato. Illa de oppidis habuimus.

SECTIO III.

DE.

Vicus Processus Losontziensis.

Frequens quidem vicorum est, *Processus Losontziensis*; sed quos paullum montibus habet interspersos, atque ideo, campestribus multo futuros deteriores, nisi incolarum solertia, iniuritatem situs edomaret, & sibi redderet tributariam. Nunc, in iis percensendis, ducto, ab oppido *Losontz*, initio, situm rationem, prello pede, sequemur.

1.) *Losontz-Tugár*, vicinissimus ei oppido, vicolus, ut ab ignariis, suburbium credi posset. Solo enim ruuo *Tugár*, a *Losontziensibus*, distinbitur. Iuris potissimum, *Szilafforum*, & *Kántoriorum*, quibus sive hic villa sunt, & opportunitates aliae. Aduersum est, vici incolas, iniidores oppidanis esse solere, forte, ob agrorum nimiam vicinitatem.

2.) *Tamási*, Slavis *Tamássowce*. *Tamásinum* latine dicunt, copiosus vicus *Comitum Zichy*, & nobilium *Szemere*, bis mille, plus minus, paullis, *Losontzino* in occidentem zelluum sepositus. Incole, *Slavi* sunt omnes, & pro more gentis, rerum suarum egregie fatigantes. Præter agri operas, quem non satis fecundum sunt nati, educendis torrentisque fistilibus vacant.

3.) *Gergely-Falva*, Slavorum dialecto, *Wieska*, id est, vicolus ; cum Hungaris, a *Gregorio quodaro*, forte possesso, conditore, adpellationem habeat. Recedit *Tamássino*, ad tormenti lactum. Ager, quo gaudet, argillaceus est, & nisi frequenti prouocetur letamine, infuscundus. Quia montes habet siluosos, incolarum plerique, matarii sunt. Subest familia *Török*.

4.) *Podregany*, modico, ab oppido, millari, in occidentem se junctus, & orientali amniculi *Losontz*, lateri, inadūcatus. Vicus, Tom. IV.

ante hac obscurus, sed quem *Andreas Török de Szendrő*, paucis abhinc annis, sede sua, illustrem fecit. Quia enim, in administrandis prouinciaz magistratibus, diu, summa cum fide versatus, prætorium hic, venulo situ, excitauerat; non potuit non, loco illi, cum quotidiano commen-antium concursu, tum comitioli etiam prouincialibus, quæ nonnun-quam hoc indicta fuere, celebratatem conciliare. Sed; eo anno MDCCXXIII. fatis functo, multum vico derogatum est. Agrum alio-quin, amena siluarum, collum, & errantium passum riuolorum varie-tate insignem, neque cum infecundum habet.

5.) *Udanya*, Slavis *Uderina*, hinc, reducto aliquantis per in se-petitionem situ, visitur, sed hanc pridem, a via regia, eorum transalata, ob militum, vitro citroque commigrantum, licentiam. Olim, vicum metallicum fuisse, cuniculorum, & puteorum vestigia, loquuntur. Hodie incole, præter rem rusticam, quam solerter faciunt, materiarum sunt plerique, parentque familiz *Török*. Arena, quam heic torrentes, e montium lateribus, eluant, insperfis marchefutarm gra-nulis, aurei pulueris speciem mentitur, hinc, cum elegantiæ, scriptoriis vñibus, confucuit adhiberi.

6.) *Lóno-Banya*, altius paullo subducitur. Oppidum aliquando fuisse metallicum, supra diximus. Slavis, *Lówin-Banya*: rectius dic-en-tent, *Olowend-Banya*, quod iam docuimus. Iam, in vicum decrevit, tametsi adhuc, pristina libertatis insignia, nempe, *duos malleos metalli-cos*, ostenteret. Est agro haud incommodo, quem vastissimz filuz, interflingunt, egregio incolarum prouentu: quippe quos, ea oppor-tunitas, materiarios fecit. Alioquin, incolis vici, lingua & mores crassi sunt. Eadem valle,

7.) *Vámos-falus* confedit, Slavis *Mýná*, a telonio, quod illic constituerunt possellores, nomen trahens. Latus omnino vicus, sed quin fauibus vallis iniquissimz, Hungaris *Fürész-Völgy*, Slavis *Pil-mánská Dolina*, dictz, inadificatus, multis omnino malis obnoxius. Inde, tortuoso situ, vallis eadem, in occidentem zfluum procurrit, rivo, qui postea *Lefontz* vocatur, irrigua. Fauces merito dixeris: ita difficile iter habet ad *Zoliensium Comitatum*, (a.) deducens. Cum apud *Neogradienſis Turca* dominarentur, cæsis arboribus, quas mon-tium latera, & crassas habent, & proceras, præclusam meminimus, ne montanae vrbes, & operas, hostis infestaret. Postea, cum *Turca* pulso, peruvia denuo redderetur, latrociniis infamis esse coepit, vt non fecus, viatores eam reformidarent, quam si *Gebenna* fuisset vallis. Nunc, vt sunt pacata tempora, tutum iter habet, & instructo diuersorio, com-modum. Altero, vallis editu, qui *Zoliensi Comitatu* obuertitur,

8.) *Díviny-Orosz*, Slavis *Trhanovud*, tenuis omnino viculus, nu-per, auctoritate *Comitis Caroli Zichy*, exædificari coepitus, eo situ, qui potest esse asperius. Hinc labor incolarum præcipius, vt, cæsis late

a.) Decretu Anni MDCLIX. Art. LXVII.] sem referunt *Mýna*.
recole, an iniuria? ad *comitatum Zolira-*

late filii, agros frumentarios faciant; passim ita suspensos, vt arationis labores, pastinatione debeant permutare. Media valle,

9. *Fárez fuit*, Slavis *Pjla*, quod *ferram materiariam*, significat. Vicus, iniquissime positus, atque ideo, superioribus annis, dilapsus, memorandus tamen, quia toti huic valli, nomen communicauit. Trans montem, qui vallis huius, orientali latere, adfurgit,

10.) *Dobrocz* subedit, vicus, cum agri, & montium vastitate, cum incolarum frequentia, memorandus. Dirimitur, a *Vámos-falua*, excelsa colle, cui templum, vico utriusque commune, impositum visitatur, obtutu eo amoenius, quo est sublimius. Riu, deprecta vallium perterrantes, trutas ferunt, & lapidas, & copiolas. Alioquin, *Dobroczensibus*, opportunitas ad rusticandum, fere omnia, per montium caluitates, sparsa est: hic enim, & agros colunt, & armentis, ac potissimum oviibus, foenum cogunt. Vicinus huic adiacet:

11.) *Kottmann-Lehota*, Slavis, *Katmanowa*, situs agrique natura, priori suppar, difficultioris tamen agriculturatiois: quippe, montibus & filiis vndeque circumseptus. Vocabulum vici, *Germanicam* originem, indicat. cuius, primus conditor, *Gutmann*, vocatus sit, metallis forte, *Szimo*-aut *Léno-Banyensibus*, obnoxius. Abundat fontium faberteriomorum scatebris, cetera, cum *Dobrocz*, ditioni *Zichiane*, adscriti. Hinc, valle *Fárez*, in occidente superata.

12.) *Rója-Lehota*, Slavis *Ruzina*, paullo ultra oppidum *Divin*, confedit, vicus superiorum annorum pestilentia, multum diminutus. Accensetur ditioni *Gátsfensi*. Incole agri sterilitatem, calcis prouentu, quam studiose exurunt, quomodounque pensant. Eius enim lapidis ingens passim copia sparsa est. Vicinus ei, ab occidente est:

13.) *Buda-Lehota*, Slavis *Budina*, montibus impositus. per quorum dorsa, & agros frumentarios habet, & prata; sed faxis adeo impedita, vt difficile sit falcatoribus, etiam cautissimis, in lapidem, frequentius non impingere: adeo hic Slavorum illud proverbiu, verum est: *Treffila Koffa na Kamen*, hoc est, *incidit novacula*, (falk) in ceterum, (lapidem) Quod situ est elevatiore, longas habet hiemes, & niues diutinas; sed suram eo salubriorem, & quemadmodum vulgo credunt, ad longevitatem multum valentem. Annis certe superioribus, rusticum, annos CV. natum, eumque, ad supremum, usque vitam diem, integris viribus polllentem, habuit. Parei Comiti *Zichy*, nobilis item, *Szemerey*, & *Tarök*. In proxima hinc valle,

14.) *Kis-Tugár*, Slavis *Tuhár*, riuulo cognomini adfudit, opportunitatis fere nullius, si porcorum laginam excipias, que non raro, per vallias filias, quibus circumcidetur, opima esse consuevit. Incolis, ea propter, vietus, non tam domestica rullicatione, quam locatis alibi operis, quuxrendus, Riuus, qui hac deicitur, trutarum non patiens tantum, sed diues etiam est.

15.) *Gátsfalua*, Slavice *Háics*, arcu quam supra descripsimus, & situ subditus, & iure. Habet, ab occidente planitatem, non inacces-

nam, neque infceundam, quæ montibus incingitur, vastissimarum arborum, quas incolæ, ædibus materiandis cedunt, venduntque. Ecclesia eius, amplior est, elegantiorque, quam pro vici copia. Hanc *Forgáčiorum* gens, substruendam curavit, fornicate opere, & variis distincto ornamentis. Infra vicum, riuus *Tugár*, hac delapsus, in piscinam colligitur, quæ arcis pedem subluit, & variis generis piscium vivarium est.

16.) *Miskowá*, ad tormneti iactum, a priori in occidentem, disjunctus, copiosior olim, nunc, post nuperam pestilentiam, incolis multum diminutus. Est ei sacra zdes, præcipuz molis & elegantiz, quam non ita pridem, excitata turri, atque inædificao organo pneumatico, loci parochus, insignem fecit. Ager, filuis, propemodum totus horret.

17.) *Lebotka*, &

18.) *Lopatföb*, eodem tractu positi, eademque agrorum iniquitate.

19.) *Prága*, monti infedit elevatori, qua re fit, vt sura quidem fruatur salubri, sed reliquarum commoditatum habeat nihil. Plerunque, fructus & legetes, intemperie pruinæ, ambarunt. *Cerasa* tamen, quæ heic gigantur, eo maioris sunt, quod, & rarius proficiunt, &c, si proficiant, tunc maturescunt, cum locis calidioribus, fructus ille iam evanuit. Incolarum plerique, alibi rusticanas operas lo-

cant.

20.) *Policina*, &

21.) *Lentwora*, præter horridos situs, & agros lapidibus obrutos, vix quidquam habent residui.

22.) *Abelowá*, utriusque vicinus, & montano hoc tractu, vicus, facile amplissimus; annis tamen superioribus, flammis subito coortis, totus deletus. quam quidem fortunam, ægertime hucusque reparat. De eius agro, supra, quod satis est, diximus. Inter vici incommoda, siticulosus eius situs, referri potest. Ad celebritatem, contra adiinet, quod heic in lucem editus est, *Samuel Mikoviny*, nunc Cœsareus, apud Cameram aulicam, geometra, & in adornando isthoc opere, mapparum accuratissimus designator. *Feliciter!*

23.) *Maddátska*, viculus dannati situs, angustiæ enim vallis crepidinem occupauit. Congruunt hominum ingenia, *Beoticz*, multo deteriora, vt non iniuria, in has angustias detrusos, credamus: ita, & moribus sunt inficieti, & sermone bardi. Viuunt, præter qualem-cunque agricolationem, trituratis alibi frugibus. Sunt, iuris *Káboriani*, & *Balaffiani*.

24.) *Nyedelfye*, priori nihilo melior, sive situm spectes, sive incolas, quod vicinitatis contagio adscribimus. Paret heris iisdem;

25.) *Sallye*, eadem quidem valle vicus; sed, qui habitatores nactus est commodiore, & proniore multo, cum ad humanitatem, tum ad rem faciendam. In primis, aurigationis sunt studiosi: quippe qui, coemptum alibi frumentum, ad montanarum vrbi mercatus,

tus, suo ipsorum iumento, siveuerint deuehore. Subsunt *Comiti Carolo Zichy*.

26.) *Felső-Tuzsonjik*, &

27.) *Alsó-Tuzsonjik*, vici cognomines, & a situs diuersitate, in *superiorem*, & *inferiorem*, modica intercapidine, discriminati. Nam, eidem valli inadfectatos vidimus. Frequens vterque est, & non tam ab agri bonitate, quaz nulla est, quam incolarum solertia, commendandus. Nam, & hi frugibus, ad montanas vrbes, subuehendis, operam nauant, indefessam fructuofamique.

28.) *Huta*, intra siluos montes, nostra ztate, coptus excitari. Dedit, ei rei occasionem, officina, flando vitro, heic confituta. Iam ad eam laxitatem increvit viculus, vt, cum vicinis, numero inquilinorum, contendit possit. Vitrum, quod heic conflatur, nobiliss est, quam pro more: atque ita pellucidum, vt Bohemicum zemulari posse videatur. Pertinet ad *Comitem Zichy*. cuius industria proficit. Habet acidarum fontes complures.

29.) *Turopolya*, ea est vallitate, vt inter primos, totius prouincie *Neogradienfis*, vicos, suo quodam iure, censeri mereatur. quod, eo plus admirationis habet, quo agri, quem occupauit, asperior natura est. Præterquam enim, quod situm babet altius subductum, ideoque, montanis frigoribus expositum; quidquid frumentarii agri colit, lapidibus id obrutum est. quae opportunitas, & agricolationem reddit difficultem, & colonum subinde fraudat; nisi adperso liberalius simo, ini- quum adeo agrum, ad bonam frugem prouocauerit. Est territorio ingentis ambitus; sed, qui per deuexa collium, varie suspenditur. Maximus vico redditus, ex vicinis *urbibus montanis*, accedit. quas incolz, sine cessatione adeunt, rusticas suas merces venundantes.

30.) *Lest*, codem censi, cum priori, dignus, sive copiam incolarum species, sive agri molem, indolemque. Iniquior ea tritico est: hinc, educandæ auenæ cum primis operari coguntur incolz; quam postea, fructuoso reditu, *Sobemnitzium* inuehunt. Quin, & coemtas alibi fruges, itineribus perpetuo continuatis, *urbibus montanis*, suppeditant. qua quidem industria, tantum proficiunt, quantum alii, domelfici agri redditibus. Trans montes, qui in orientem proficiunt, non minus, frequenter vici confederunt. Is his sunt:

31.) *Veres*,

32.) *Brezowa*,

33.) *Nagy-Lim*, Slavis, *Wolky-Luom*,

34.) *Pribog*, omnes ii quidem, ob agri iniquitatem, trifli positi infelices. Nam, & hic, montibus & axis, horrent omnia. Neque meliore loco babendus:

35.) *Parcza*, Slavis *Pravitzia*, quod dextram significat. Modicus omnino viculus, & per vallis latera, varie sparitus. Nondum clavis, ab *Emerito Balassa*, cuius characterem supra dedimus, olim illatz, damna reparare potuit. Is enim, partim suo illo, quo fuit ingenio,

partim simulatione gentis *Forgachiane*, ductus, ne his quidem parcerat, quos partem meliorem intelligebat sequi. Proinde, in *Mihálem Libertęg*, incliti comitatus Neogradiensis Vice-Comitem, cundemque, arcis *Gits Capitaneum*, vici dominum, pessime defecuit, neque fatis habuit prætorium eius, solo zequuisse, nisi incolas simul ad incitas redegisset.

36.) *Zivoda*, apricore quidem situ, quam priores, sed agri mali-
gnitate eadem: quippe, lapidibus, & crassiore glarea, obstiti.

37.) *Borosznak*, Slavis *Bruzsnik*, minutus viculus, sed, qui vi-
nas, loco, oppido iniquissimo, colit, haud sine fructu, tametsi au-
fiero illo. Certe, ab ea cura nomen traxisse vicum, nonnulli cre-
dunt, vt sit Hungarice, *Boriznak*, quod est, *vinum bibere*. Sed, pro-
clivius est, nomen vici, a Slavico, *Bruž*, quod *cetem* significat, arces-
fere, forte, quod lapidicina hic aliquando fuit, ex qua cores excide-
bantur. Ultra hunc, subducto altius situ,

38.) *Szeno* visitur, latus copiosiusque vicus, quem olim præ-
rogativa oppidi, gauisum fuisse, perhibent: certe moenium, quibus
incinctum fuit, fundamenta notantur adhuc. Nefcio autem, an me-
tallicis operis, quod aliqui volunt, claruerit aliquando: quod, in velli-
gia fodinarum inquirentibus, nihil occurserit, præter cauernam, pro-
pe vicum, petre incisam, quam, aditum cuniculi fuisse, credunt. Id si
est, loci adpellationem, *Szino-Banyensum*, a flanno, quod forte hec
effodiebatur, quodque *Csin* Slavis dicitur, deriuarim. Alii, id no-
minis, a *Szeno*, quod *szenum* notat, loco hæsisce exsilitant; quia, co-
piosus adeo hic sceni prouentus est, vt ei rei occasionem dare omnino-
potuerit.

39.) *Felső-Sztreghowa*, Slavis, *Hornia Sztrikowa*, priori suppar; sed
infra cum, riuo cognomini, adpositus. Agro angusto est, & ster-
corationis audito, si grauidari ad largam mellum debeat. Vincas ha-
bet, haud inique positas, vinum autem, mensis tenuioribus idoneum.
Trans collum in orientem:

40.) *Tót-Hartyány*, Slavis *Chtani*, exilis vicus, occurrit, ideo
dignus memoratu, quod minera ferri gaudeat, & copiofa, & diuite;
sed, cui liquandze, filiarum, iuxta, & aquæ opportunitas deest. quæ
tamen res, si cura esset heris, vicinorum communitatibus, facile pos-
set sublevari. Inde, perducto in meridiem positu,

41.) *Küsfalu*, Slavis *Mala-Wes*, ad *Sztreghowam* amniculum, con-
fedit. vicus non infrequens, tametsi paruum adpellarint primi condi-
tores: credo, ob tenuia initia: quippe qui, in agro *Alsó Sztreghoven-
fum*, ne is maneret incultus, excitatus est. Aduerdam amnis ripam
tenet:

42.) *Tót-Keletfény*, Slavis *Klecsang*, tenuis viculus, sed prætorio
tamen *Madatjano*, insignis. Hinc, secundo riuo descendantibus:

43.) *Alsó-Sztreghowa*, Slavis *Dolnia-Sztrikowa*, orientali amnis
marginé, oblixitur. Geminum ei castellum inadificatum est, opere non
inde-

indecoro. Alterum, gentis est *Maddifiane*; alterum, nobilium *Révay*: cum antea, inclusi familiæ *Rimay*, heredium fuisset, in gentem *Dúló* postea, atque ab his, in *Benyatzkios*, translatum. quorum iure, nunc *Rémanis*, adscriptum est. Aedes sacra, nuper, post funestum incendium, inflaurata denuo, inter præcipuas, huius oræ, censetur, ita, & ampli est, & summorum virorum, cryptis, nobilitata. Adhuc enim cippos, & vexilla emortualia, *Libertiforum*, *Maddiforum*, & *Dobayorum*, ostentat: in primis, *Ladislai Dobay*, viri, dum viueret, integrissimi, & prouincie, Vice-Comitis, cuius exuas, anno MDCCXXVI. huc illatas, accepimus. Ager, vico obtigit latus, sed laterninis indigenissimus. Nobis certe, vici memoria, ingratæ esse nequit: quippe quum, anno MDCCXCI. & sequenti, litterulas colligere, & rudimenta latine legendi, isthic coepimus ponere.

44.) *Kis-Liberty*, modico nemore, ab *Alfö-Sztrégowa*, in orientem brumalem, seiunctus, ex se quidem modicus; sed clarus tamen, vellustissimæ gentis *Libertiforum*, quæ iam esse desit, originibus. Quia, lucis ac nemoribus insidetur, opportunus ad venandum ager est; tametsi, ex vicinitatis contagio, non omnino fecundus. Nuper, federa præbut, *Ladislao Dobay*, Neogradensis Vice-Comiti; sed, quem, mors, oppido intempestiva, anno MDCCXL, sicuti meminiimus, magno prouincialium desiderio, rebus humanis exemit. Lapidicina, quæ hic est, non plane nullius foret prouentus, nisi lapis cæduus, iusto esset fabulosior. Supra hunc:

45.) *Nagy-Liberty* est, locus, haud infrequens, & altera sui parte, *Divineni* ditioni, *Balassotum* alteta, adscriptus. Agri indolem, ex vicinitatis natura, existimare possis. Arque, hi quidem vici omnes, a *Slauiis*, quorum ingenium & mores, supra expormissus, coluntur. Reliqui, huius *Proœfus* pagi, ab *Hungariis* habitantur: pauci illi fane, neque *Slaonicis* comparandi. In his sunt:

46.) *Ráros-Mulyad*, modico, infra *Alsö-Sztrégowam*, milliari, *Ipolé* anni, aditus, obscurus futurus, nisi, & trajectum haberet, & familie *Törökiorum* domicilium, subinde, ab eius gentis hominibus, habitatum. Acidulæ, quæ hic scatent, in vitium abierunt, incolarum, sicuti credo, negligenter. Hinc, aduerso flumine *Ipoly*, vallis init, quam Hungari, *Ráros-Völgy*, id est, *vallum aquilarum*, seu *falconum*, adpellant: forte, quod avium hæc genera, in vastis, quibus obsideatur, siuis, nidificarent aliquando. Est ea iniurissimi itineris, si, vel modicum compluerit; si autem *Ipoly*, ripas supergrediatur, prorsus ineluctabilis. Eius fauibus, quæ se in *septentrionem* aperiunt, vnius intercallo miliaris:

47.) *Törintz*, mediocris vicus, infedit, juris *Kobdriani*. In commodis eius, mola frumentaria deputatur. Agro argillaceo, est, & si cæli habitus, situsque soli, responderet, vitibus, quas coloni iam incipiunt confrerere, non incommodo. Altius, aduersoque amne,

48.) *Wiltke* est, priori exilior, tametsi gleba, & pastus, haud deterior. Pertinet, ad ditionem *Forgáchiorum*, habetque molam, eximiū redditus. Proximus ei est:

49.) *Panit-Darócz*, familiz *Bajthy*, & aliorum, hereditas, tenuis omnino, & a paucis colonis habitatus. Hinc, ad occiduum solem;

50.) *Jelász*, filius & nemora infedit. Vicus, haud infrequens, idemque *Gáts*, subditus. Ager, cum segeti idoneus est, tum pecorum pabulis. Denique, reducto ad *ipsum* situm:

51.) *Mikfj*, visitur, ultimus, isto *Processu*, vicus, quem annorum superiorum pestilentia, incolis adeo exinanivit, ut vix zdiculas aliquot, habitari iam videoas. Non longe abest ab oppido *Losontz*, parique, iuribus *Forgáchiorum*. Hęc, de *PROCESSU LOSONTZIENSE*.

M E M B R V M II.

DE

Processu Filekiensi.

PRO O E M I V M.

ILEKIENSEM vocant, quod arcem oppidumque eius nominis, habeat; priori, & laxior, & vicis frequentior. Enim uero totam eam oram, quae ab *Hevesienium* confinio, per *Gömörienium*, & *Kis-Hontenium*, limites, usque ad *Zolienium* terminos, procurrit, ambitu suo complectitur. Nunc arcis, quas habet, oppida item, & vicos, quibus colitur, peragremus.

S E C T I O I.

DE

Arcibus Processus Filekiensis.

S Y N O P S I S.

I. FILEK.

Origines EILERI dubia, & fabula obseruata: nominis ratio: auctoris, de ortu arcis,

sententia: arcis, in rebus

BELZ IV. mentio.

§. I.

De situ arcis, ISTVÁNEFFII

verba: idem, ab auctore

descri-

pti-

descriptus, triplex arcis moles: infima, & huius munitiones: media, cum suis opportunitatis: summa moles, quomodo fuerit comparata? §. II.

Quorum opera, arx incremerit? Laus & folla gentis Rascia, & Bubek: hodie iuria est Kohariorum. §. III.

Fata arcis, verbis ISTVÁNFFI recententur: cessu tyranno. §. IV.

Mala inde consequuta: a Tieffenbachio, obfidelatur: armis potissimum Hungarorum: labor oppugnationis haud incuruent: praefidarii, insutatis morbis infestati, deditiōnem faciunt. §. V.

Capitur a Botskaiianis, post bimēstrem obſidionem: redidetur, ex pacis Viennensis conditionibus, Czafri: infidus Turcica propalata: intercipitur a Bethlenio: frusta tematur a Rákóczio: excinditur a Tököllo, cuius rei historias ex Wagnero recitatatur. §. VI.

Auctoris, de occasu arcis, narratio: Tökölli, & Tarcarum ad arcem aduentus, praefidariorum numerus ac virtus: oppidi, igne teatis subiecto, in arcem se recipiunt, Turcis succedentibus. §. VII.

Hostes, in arcis oppugnationem omnibus viribus, incumbunt: obſefforum calamitates: iterata eorum ad

TOM. IV.

deditiōnem ſollicitatio: diuina inde arcis praefelli, & praefidariorum voluntates: oratio praefelli ad milites: militum reſponſo: Kohárii conſtantis animus: praefidarii inuita eo, deadiōnem faciunt. §. VIII.

Arce demigrant: Tökölli infolentia: arx diripiatur; & puluere pyro excusa, delator. §. IX.

Qua inde Kohárium fortuna manerit? verba Wagneri: auctoris commentatio. §. X.

II. SALGÓ.
Arcis Salgó ſitus: ſubſtruclionum moles: & commoditates: laborat aque inopia. §. I.

Eius origines ignorantur: facta, bello Bohemico, & Turcico. §. II.

Gentis Derencyanze poſſeffio: antea Verbőtii: poſſet a Comitum Volkra: hodie Baronis Szabó. §. III.

Iam ad viſitatem redacta, in rindus convertitur: ſitua amaritas: vertices circumpoſiti. §. IV.

III. SOMOSKÓ.
Positus arcis: nominis etymon: rupe, cui inadiftata arx eft, inadoleſ. §. I.

Molis ſubſtruclio triangulatis: eius opportunitates. §. II.

Arctis primordia obfulta: in ſignum veſfigia. §. III.

K. Pre-

*Prefidio munitam confusat :
quomodo a Turcis intercep-
pta fuerit ? a nostris eripi-
tur denso : publico sumptu,
& prefidio munitur, & ope-
ris : in cuius bode sit pote-
state : est Forgáchiorum. §. IV.*

IV. ZAGYVA.

*Zagyuz ortue ignoratur :
eius situs : tenebatur olim*

*a Bohemis : BONFINII
ffthalmata emendata : a
MATTIA Cornino excendi-
tur : erat olim genitrix de Za-
gyva.*

V. BAGLYÁS-VÁRA.

*Castris Baglyás vestigium :
nullam insignem fuisse mo-
lem, raudus condocet.*

I. FILEX.

§. I.

Origines
Fileki, da-
bie, & sa-
batio obje-
rata :

monumē
tum :

Rigines arcis Filek, dubiz sunt nimium, & deslitutz ab historia : qua re factum est, vt, si a confictis vulgo nar-
ratiunculis, discelleris, vix reperias, quid, aut negare possis, aut affirmare. Plebis sermonibus circumfertur,
opilonem, illa regione, gregem suum, positis stabulis, diu pauisse.
Huius armentarius canis, cum pro more, sparsis hinc inde vestigiis,
sive feras indagaret, sive laſciuenti similiis, confragosum montem, per-
curſaret, in scrobem incidile perhibetur, aditus quidem angustioris,
sed, qui posita in concamerationem, petre incisam, abiuerat, laxam
illam capacemque. Proinde, sublato latratu, quasi rem opilioni suo
indicaturus, non prius cessat, quam herus adcurteret, ratus, feram
intercepisse canem. Hanc ergo, cum sollicitus, sed frustra, vestigia,
in scrobem, quam canis detexerat, incidit, repertisque humanae artis
vestigiis, altius se in eam immittit, atque scrutatus scrupulosius, the-
saum reperit opulentissimum. Latus, ea fortuna opilio, mutato
primum virz habitu, postea arcem, in tantæ rei memoriam, eodem
loco subſtruit, & suo ex nomine, Filek, adpellat : erat autem Phi-
lippo nomen, quod præcīa Hungarorum dialecko (a.) Filek, hodie
autem elemento k. cum p. commutato, Filep enunciatur. Alii, a
cane illo, arcis denominationem repetunt : quippe qui, Fáles, id est,
suritus, dictus sit ; sed quomodo ultima illa littera in k. abiuerit, indi-
care nequeunt. Hæc, vulgo, de arcis origine, perhibentur, dubia
sane, & sine ratione, sicuti credimus, conficta. Neque melius argu-
tantur, qui arcis nomen, Germanicum credunt, quasi si, Vieleck,
id est, moles, multis angulis deformis ; quod demum Hungari Filek di-
xerint. Nos, ad communem illam arcium Hungariz originem, natu-
les Fileki referimus, nimirus ; posteaquam impressionibus Tartaro-
rum, perua esse ceepit regio, arcis & castella, idoneis locis, colloca-
bant nostri homines, sive, vt circumfusam regionem, aduersus hostes
defen-

(a.) Ita præcīa Hungari, loco Edig, dicebant Edig.

defensarent, siue, vt perfugia haberent, si quid anciptis, atque subiti periculi, immineret: id quod BELAE IV. temporibus euenisse, alibi monuimus. Atque, repeti sane, in rebus BELAE IV. & filii sui STEPHANI, regis iunioris, Fileki mentionem, eo diplomate perscriptam, quo pacificationem Posonensem, Stephanus confirmabat. Eius verba (b.) ad hunc modum habent: *Vniuersit etiam per praesentes significamus; quod Nos Castrum FILEK, cum pertinentiis suis, bona voluntate & gratianti animo receperimus a Charissimo Patre Nostro, pro Castro, quod Idem Nobis promiserat & ad dandum se obligauerat per suas Literas in Compositione, seu concordia Posonii habita, unde traditione, & assignatione castrorum praeclari Nobis iam facta, ipsum ab obligatione tradendi castrorum profitemur, & dicimus ex-peditum, & litteras, quibus ad tradendum castrum Nobis se obligauerat restituere promittimus, & resignare, qua si restituta non essent, vel restituiri non possent, cassa & irrita, & omni valore vacua habeantur, & ubicunque, & quandocunque exhibita, & offensa fuerint, nullius sint momenti. Haec tenus diploma, anno MCCLXII. perscriptum; ex quo coniicias, munitionibus iam tum, & opibus valuisse Filekum.*

*arcu. in re-
bus Belic
IV. mentis.*

S. II.

Sicut Fileki, molemque, istis verbis describit ISTVÁNEFFVS (c.) Est, De sua ar-
inquit, edito monti imposita, nec ab aliqua parte, nisi ubi per por-
tam intrari potest, ob rupium inaccessas crepidines, dimiditque in
duas arcas; inferiorem, qua cibernam habet profundam, qua planiales
aqua, per siphones derivata, continentur; & superiorem, quam BEBE-
KVS, adspicere ornata, ac manibus, propugnaculaque erexit, velidio-
rem reddiderat; & in superiori commentum, resque necessarias, & tor-
menta, cum eorum adparatus, collocauerat. Ita ille: bene quidem, si
triplicem arcem dixisset. Petra est, a vicinis montibus, qui ab ortu
& septentrione confederunt, latiori valle, quam pro tormentorum in-
itu, discreta. Media enim planities, in sublime fastigium adsurgit,
præruptis vndique petrarum articulis. Radices eius, palus ab occi-
dente, irrigat, ab oriente subit riuiulus, mola inadfecta, arcu, oppi-
doque peropportunus. Quod a meridie, montis radicibus adhaerat,
folla, iusta altitudinis, ab ima arce disiunctum fuit, & muro incin-
etum haud invalido. Arx vero ipsa, non cacumini soli, ut moles
pleraque alix, infederat, sed a summo rupis fastigio, vsque ad imas
eius radices, per declive latus, meridiem obiectum, instructa fuit.
In tres eam partes, siue primi conditores, siue instauratores, diuise-
rant. Harum insimam, duo, vtroque latere, propugnacula, solidissi-
mo interstructo muro, communiebant. Extus, fossa erat, quam
profundissime incisa. Media hinc moles, palatia habuit, & discreta
iusto ordine, habitacula, iterum mœnibus, fossa præcinctis, ab ima

*De sua ar-
cu IST-
VÁNEFF
verbis*

*idem, ob
cultura de-
scriptus:*

*triplex ar-
cu mole,
infusa, &
bene me-
nitioris &
meridiem
fossæ appre-
sivæ insi-
mam:*

K. a

Illa

b.) Vide, Operis huius Tom. I. Hist. Poson. | grum diploma dedimus.
Cap. III. §. X. p. 118. sequ. vbi ante- | c.) J. b. XIX. p. 353.

illa mole, seclusa. Heic cisterna illa fuit, cuius meminit ISTVÁNFFYVS, puteus item, media area, per rupem pertusus, atque latebræ, cum pulueri pyro, tum accipiendo militi præsidario, durissimæ petræ, imprellæ, cum profundissimo carcere, illorum temporum duri-
tem referente: nam, huc immisæ captiui, *Tortæ* in primis, non extra-
hebantur ante, quam, aut ad supplicia depositerentur, aut ad liberta-
tem. Quidquid inde in summitatem adollebatur, muro id partim,
famme
mole, quo-
modo fac-
rūs compa-
rate.
partim abscissæ rupe, veluti pariete quodam, sciungebatur. Ipsum de-
nique cacumen, rupes cingebat, prærupto fasligio, & ad muri modum, præcipiti, atque imperio. Huic maceræ superstructa fuit, cum laxis conlaubis, propugnaculis, & tormentorum suggestibus. Artis hac, iuxta & naturæ, munitiones, ita validam effecerunt arcem, ut capta altera, tueri se potuerit altera, tertiaque: cuius rei exemplum infra recurret.

S. III.

Quoniam
opera arm
increverunt:

AD hanc molem, non impetu, sed longiore temporis intercape-
dine, succreuit. Prout enim, possessores habuit, ita, vel
validior reddebat, vel ad expugnandum siebat proclivior. In primis, *Franciscus Bebek*, multum in arce hac munienda, cum
fumtus, tum opere posuit. Adierat ille eius hereditatem, *Blaſio*
Rajcay (d.) mortuo: quippe cuius filiam in matrimonio habuit: nam
Ba genti
Rajcay, &
Bubek: longa annorum serie, in Rajcayorum potestate fuille legitur; gentis op-
pido strenuæ, & multarum arcium possessione, axiomate item *Comi-*
tum Neogradiensem, nobilitate. Fuit autem Bebekiorum familia, non
antiquitate minus, quam præclaris facinoribus, quin & variantis for-
tunæ lusibus insignis. *Bubekius* olim nomen erat, quemadmodum eos
diplomata vocant. In his erat *Stephanus*, & *Emericus Bubek*, iudices
Curia Regiz, *Lvdovici*, *MARIAE* atque *SIGISMUNDI* temporibus. His
ergo maioribus fatus, *Franciscus*, quem diximus; Bebek, idemque
Fileko potitus, vt erat arcium muniendarum peritissimus, id dedit ope-
ram, vt omnium, quas paſſim habebat, validissimam efficeret. Exstat
hodieque, inter trilia, clarissimæ olim arcis, rudera, operarum eius
monumentum, portæ, quam *Bebekianam* vocant, incisum. Nempe
coronam arduæ rupi impositam, exsculpi curavit, ex qua palma, ge-
mina cruce decora, prominet, anno, partitis vtrinque numeris, ad-
scripto: M.D.L. adiectaque simul religionis significatione: JESVS
MARIA: & infra: MAGNIFICVS DOMINIVS FRANCISCVS BEREK DE PEL-
sötz, COMES COMITATVS GÖMÖRENSIS, REGIVS CONSILIARIVS. Cir-
cum vero, arcuata inscriptio, Psaltis verba leguntur: DOMINVS
PROTECTOR VITÆ MEAE, A QVO TREPIDABO? Ita, *Francisci Bebek*, de
arcæ,

d.) Erat quidem *BLASIO* hunc, *CASPARVS*,
filios, qui & ipse munienda arcis, ope-
re quidquam impendit, vid. ISTVAN-
FFYVS, Lib. XCXVII. p. 619. Sed eum

improlem deceſſile oportuit. Ceterum, *Stephanus Rajcay*, *Blasii* pater, sa-
pientissimi *Neogradiensis* Comes fuille legitur. Art. X. A. MDXLII.

arce, merita fuerunt, maiora procul dubio futura, nisi is, quod postea evenit, fortuna se iniquiore induisset. Quadriennio enim post, quam portam hanc, de qua diximus, constituerat, publico regis regnique (r.) decreto, proscriptus, vna cum filio *Georgio*, ISABELLA pars, palam sequi coepit: fatis & illic viis, omnium iniquissimis: quippe, ab ISABELLA, ob collectas suspicione, (f.) crudeliter trucidatus. Motus ea iniuria, *Georgius*, FERDINANDI gratiam implorauit quidem, sed leuitate animi adductus, easdem poster, quas desideruerat, partes sequutus est denuo. quo mortuo, ditiones eius vniuersitate, & in his arx Filek, fisco regio cessere. De eo ISTVÁNFFIVS: *Haud diffinili, inquit, forte, Georgium Bebek, illustri ortum familiæ, apud IOHANNEM Sigismundum, ad quem, e Sulimanni carcere liberatus, relicta fortunam suarum fidei, que sub Casare erat, malefanis adductus conflixi, transfigerat, in Transilvania fata sustulerunt. qui, quoniam nullos mares liberos reliquisset, arcis eius & bona, pro quibus tam opere armis erat certatum, Casar's fisco cesserunt; quod ita vetustis Pannonia legibus sanctum habetur.*

*hodie lata
of Kohári-
vans.*

Poñ Bebekiorum hanc denominationem, genti Szétsiana, a regibus, iure sanguinis, quod vocant, collatum fuisse Filekum, acceptimus: qua exsilia, nunc in Comitum Kohári est potestate.

§. IV.

IAm, quod ad fata nobilissimæ arcis adinet, non poterat ad eum modum communis, quin ab hoste, nunc astu, nunc vi, interciperetur. In primis memorandum est, captiui Aethiopis facinus, at-
cen., captu difficultissim, hosti tradentis: quod quidem, quia ele-
ganter descripsit ISTVÁNFFIVS (g.) eius verbis, quale fuerit, explicabili-
mus: *A viro, inquit, munitionum peritissimo, (Francisco Bebek,) spati-
tum quoddam extra muria, in rupi summitate, nequaquam fuit animad-
uersum, ex quo per senectellam quandam, ingressus pariter & egressus daba-
tur in arcem, licet illa, nonnunquam sera, haud adeo firma, clauderetur.*
*Erat Paulio Linosio, arcis praefecto, captiuis Turca AETHIOPS, qui pur-
gamentum & quiequilius arcis, per eam senectellam euincere solebat. Is,
cum sapienti illud oculis perlustrasset, rupem, ab imo ad cacumen
usque, quamquam arduam, nequaquam tamen adscensu insuperabilem
fore, animaduertit: & per captiuos, Hamlam, qui in arce SZÉTSÉNY,
haud procul Filekito sita, praefectum agebat, clam admonuit, si se centum
num aureis (paulilata mercede, magnum opus venditans) redimere vellet,
effecturum, ut Filekum, brevi in potestate habeat. Itaque, pro eo apud
Linosium & sponsorem dat; deque arcis, rupisque situ, atque adscensu,
deque ea senectella, aliquique circumstantiis sermones quam secretissimos
conservit; nec tamen, antequam fidei industriaque viis experimentum vi-
deat, vir cautus, quid adgrediendum existimat. AETHIOPS igitur, Hamla,*

K. 3

*Fato arch.
verba IST-
VÁNFFIVS,
recensio-*
nem:

id

a.) Vide Decretum Anni 1556. art. XXIV. | b.) Lib. XIX. p. m. 353.
f.) ISTVÁNFFIVS Lib. XX. p. 387.

id experte, per rupem reptando, & exploratio omnibus, ad senectellam peruidendo, (unica tanta rei conscientia, qui in arce superiori, excubitoris officio fungebatur, agresti homine) primum patinam plumbeam, ferulam menis inferendam, dicatam, iterum vero Ianossii pileum, multis grumis & ardearum penitus conficiendum, eadem reuersus via, ad Hansem adserit. Tum ille, re cum suorum promptissimis, communicata, centuriones quatuor, nauanda opera cupidos, deligit, dato eis praefecto, MENEMETE quodam, cognomine Magno, usque incepta, maxime fidelis silentio, tegant, & obscura nocte, AETHIOPEM ducem sequuntur, admonet. Binero ita constituto, ut prima vigilia FILEVVM perueniretur, absente Ianoslio, & iis, qui domi erant relicti, quod ad multam noctem poterant, somno, vinoque vltus, bofles, per saxa & precipites cautes, non pedibus tantummodo, sed etiam manibus, ubi adspicier adscensus erat, diu, multumque laborando, praecunte Artibio, unus post alium, tandem ad maria peruenient, ac sub senectella, ubi confortus stolidi facultas erat, densatis confidunt, & per scalam altitudine duodecim pedum, quam secum adulantur, excubitorum senestram aperiunt, in arcem confundunt, ac donet omnes introsum recipiuntur, summum silentium agitatur. Postquam omnes in arcem confunduntur, tum vero tubis canere, magnum clamorem adcollere, portas superiores occupare, tormenta, quorum maxima pars ibi seruabatur, in arcem inferiorem, & praefidarios, obuertere, & disperdere. Hucusque ISTYANFIVS. Anceps postea utriusque, eaque muralis pugna, consequta est. Turca enim, occupato arcis capite, vt reliquam eius molem, in potestate redigerent, non labori, non periculis, pepercunt: quos nostri, tanti mali, subita formidine excitati, & ad arma concursantes, tamdui reprimabant, dum dies illucesceret. Accurrit, de periculo monitus, IANOSIVS, & arcem inferiorem nouo adducto milite, firmavit, quidem; sed a nostrorum auxiliis, quaz cunctatis, quam pro ancipitis periculi ratione, aduentabant, defertus, Hansem, contra ea, cum exercitu aduentante, stationem eam, dilapsis praefidariis, relinquere coactus, breui post incertore animi, a Bebeko, ad necem qualitus, in arce Balogb, e viuis excelsit. Ita arx, regionis huius perfugium, cum noltrorum culpa, tum inusitato TURCARUM facinore, in tyranni potestatem venit.

affili tyran-
m.

*Malo inde
consequen-
tes*

I Sta, anno MDLIII. euenero, magno usque, cum regionis vniuersitate, tum in primis montanarum virium, malo. Turca enim, loco tam opportuno, ad late incessandum regnum usuri, validæ prefecturæ sedem hec collocauerant, quam octingenti equites, totidemque pedites, continuo praefidio, muniebant: vt voluntariorum militum, Martaluforum preterea ingentem numerum, taceamus, qui montanorum callium gnari, quoties lubebat, in ipsa hinc montanarum virium viscera, Zolium, atque Biffricium; illinc, usque ad Caffouien-

fium

suum moenia, procurabant, annua tributa, quæ tunc pacisci oportuit, licentiosius reponentes. His ergo malis, ut nobilissimam regni portionem, exoneraret *Tiffenbachius* (b.) Cæsariani exercitus dux, collegis, e Germanico, & Hungarico milite, copiis, fortunam Transdanubiani exercitus, qui ad *Albam* feliciter pugnauerat, æmulatur, ad oppugnandum *Filekum*, capti prius *Szabatka*, animatum adiecit. Erant tunc in eius castris, *Sigismundus Rákoczy*, *Simeon Forgách*, *Stephanus Báthory*, *Franciscus Dobo*, *Stephanus Dragut Homannay*, viri, & manu fortes, & consilio prompti, suas singuli turmas, frequentibus cum homine præliis, iam pridem exercitatis, ductitantes. In primis, opportune ex Hungaria inferiore, aduenerat *Nicolavus Pálffy*, septem millium exercitu, nupera, ad *Albam* Regalem, victoria, adhuc Izto, stipatus. Neque auxilia Christianarum circum arcum, desiderabantur: quinimo, coadunatis, cum *Pálffy* copiis, alaces in partem laborum expeditionis veniebant. Et Vetusfolio quidem *Ladislauus Maytiny*; *Carpina*, *Benedictus Pograni*; *Bozoko*, *Georgius Fánczy*; arcum illarum præfecti, cum delecta militum manu, aderant. Eo adparatu fretus *Tiffenbachius*, oppidum, arcemque, tanto acrius obsidet, quo plus animi, ex *Pálffiani* exercitus accessione, conceperat. Et oppidi quidem muri, frequentibus tormentorum ieiibus, facile pertuli sunt; altero dein nostrorum insultu, neque eo incruento, occupati; sed arcis oppugnatio, laboriosior fuit, & cœtus acripis, quod, & validis propugnaculis, quæ, cum antea *Rashaii*, atque *Bebekii*; tum nuper admodum, Turcz excitauerunt, præmunitetur, & praesidio teneretur, forti, atque ad omnem fortunam ferendam, parato. Accedebant glandium ferrearum, plumbearumque, imbris, quos in nostrorum aggeres, obfessi, diu noctuque, effundebant, non leui operarum istitura. Interes, cum *Tiffenbach*, & *Pálffy*, partitis obsidionis laboribus atque periculis, nihil intentati relinquenter, laxataque, continuo tormentorum verbere, munimenti, quod porta arcis prætentum erat, compage, in opus, sine cessatione incuberent, multum obfessis metus iniici cepit. Accedebant, inusitata morborum genera, quæ prædiarios, inopinato inaferant. Nam, alios quidem comitialis morbus, vertigo capitis alios, alios, offusa oculis lippitudo, haud sine vindice numine, male adfigebat. Quibus rebus permoti hostes, tolerata sextidui obsidione, conditiones, quam poterant, æquissimas pacti, arcecedunt, & a nostris *Szétsznyum*, quod adhuc in potestate habebant, incolumes deducuntur. Ad cum modum, arx, toti late regioni, multum noxis, tyranno, nihil tal opinanti, Christianorum virtute, feliciter erecta est, posteaquam annis XL. iniquissimo hosti paruisse.

a Tiffenbachio ab.
detur:

armæ pa-
tulissimæ
Hunga-
riæ:

præfessori,
magistris
urbis in-
fectori, de-
dicatori
fuerunt.

§. VI.

b) *HISTVANFIUS Lib. XXVII. p. 618. Confer, Anni MDXCVI. Artic. XXXVII. quem ad modum *Nagyadicsi*, *Gálos-**

rincsi & *Hunyadi* nobilitas, post re-

cuperatum *filiis*, supplicauerit, ut
bona suæ, quiete & libere posset
perire.

§. VI.

*Capti a
Boskai-
niis, post
bimelrem
obsidionem:* **S**eculi dein XVII. anno IV. cum *Boskaiani* tumultus iniissent, noua *Filekino* calamitas, incubuit. Erat tunc arcis praefectus *Tanbau-
ferus*, vir eximiae in *Czafarem* fidei; sed, qui cauere haud poterat, quo minus arcem, post bimelrem oppugnationem, non tam vi, quam
futi coactam, hostis interciperet. De ea re *ISTVÁNEVIUS*: (i.) *Fileko*
quaque, *TANHAVSERVS*, & *ARCONATVS*, aqua inopia, (quod potei duo, qui
in arce erant, longis effatis feruoribus exhauci, atque exsecati essent)
ac intoleranda futi necessitate, compulsi, post duos obsidionis mensis, ex-
cessere. Sed ea posse illio, nequiu*t* *Boskajo* esse diurna: quippe qua, ex
pacis *Vienensis* conditionibus, anno sequente, excidit. Postea, nihil
intentatum reliquere *Turca*, vt arcem, multarum opportunitatum,
sub suam potestatem mittere possent. Itaque, anno MDCIX. (k.) *A-
griensium* praefectus, homo vafer, & ad nocendum Christianis, vnic
intensus, nebulonem conseleratissimum, *Andream Brák*, promiss
viginti milibus imperialium, induxit, vt arcis intercipienda occasio-
nem, sibi suppedaret. Aediculam scilicet, quam in suburbio, stra-
mine intactam habebat, ad diem V. Aprilis, nocte concubia, igne
subiecto, accensurus erat: vt, cum praesidiarii, flammis, pro more,
extinguedis, ne latius funderetur incendium, aperta arce, descensi-
Torcarum *infusa pro-
plesia:* fuissent, *Turce*, qui incendium illud, in insidiis praestolaturi erant,
facta subito imprellione, portas occuparent, arceque potirentur.
Verum, proditoris hac perfidia, mature propalata, *Turce*, occu-
*intercipi-
tor a Beth-
lenio:* punda arcis spe diei: *Brák* autem ille, pro eo, ac meruit, quadri-
partito dissecatus, & e patibulo suspensus est. Sed (l.) anno MDXCV.
IV. Maii, vniuersa moles, coorto subito incendio, conflagravit, flam-
*frustra ten-
tator a Rá-
coccio:* mis, vsque in oppidum, atque suburbia, propagatis. Nondum, ab
ea clade, penitus conualuerat arx, cum *Bethlenius*, res nouaret. Pro-
inde, a *Georgio Széty*, & *Francisco Rédey*, arcarius obfessi praesidiarii,
hosti, vietas, (m.) manus dederunt. Diuersa fortuna, *GEORGIVM*
Rákoczy manxit, qui *Filekum*, anno MDXLIV. ineunte vere obfede-
rat. Praefuit tunc arcis cum imperio, *Adamus Veselny*, partium *Cz-
afaris* longe studiosissimus. qui ideo, obsidionem, eo tolerabat con-
stantius, quo per internuncios certius didicerat, breui adfore, *Buchai-
mum*, *Czafariani* exercitus ducem. Hunc, postlaquam, fessinatis iti-
neribus aduentare inaudiuisset, *Rákoczius*, soluta obsidione, *Czaf-
rianum*, cum suis, adulto iam Aprili, (n.) retrocessit. Postea, inteme-
ratum manxit *Filekum*, vsque ad *Tököliana* seditionis tempora; forte,
vt ad calamitatem vocaretur, fatalem eam, & inexsuperabilem. De
rescinditur *hac WAGNERVS* (o.) vix *LEOPOLDI M. scriptor*: *Czafonia*, inquit, *fortu-*

(i.) Lib. XXXIV. p. 83 f.

(k.) *ORTELIUS*, P. II. p. 22.(l.) *Idem* I. c. c. p. 95.(m.) *Ibidem*, p. 66.(n.) Ita memoriz prestitum lego, apud *OR-
TELIUM*, L. c. p. 143.(o.) Libro VIII. ad annum MDLXXXII. p. 573. vbi nota, neque *Ipolam* riuam,sed annem, esse, perpetuo aquofam; neque eidem addidere *Frickerum*; quippe quod, pallus, plus manus ter milie, in orientem, ab ipso fecerit.

nam, Onodinum, Tokaynum, Zendrea, Szepafium, Lentiboria, con-
secuti sunt, sic ut ex superiori Hungaria, minimum quid Cesari restaret.
FILEKINVM, inferioris Hungaria, band ignobile, ad Ipolum rium, oppi-
dum, defensum fortius, homines cecidit. Ab Varadiensi Bassa, collecto,
e Transiluania, Hungariaque milite, decem & septem dierum oppugnatio-
ne, subdellum. Objetti, fortium fideturumque defensorum, omnes partes im-
pluerere; tribus Turcarum milibus, per continuos assultus, neci datis; nec
misi capto, per partes, oppido, in arcem se recepero. Ea iam magnis rui-
mis aperta, circumstant KoháriVM, loci gubernatorem, rogant: sue, su-
rumque vita ut parcerent; minantur alioquin, petitoros se conditiones,
nec tam Bassa, quam necessari, deditiorem facturos. Renitur vir for-
tis, & cui fama pra vita esset: nondum adesse extrema; seditiones, pro-
ditores, timidos appellat; nihilominus, Bassa traditus, ut pacis subscriptores,
permouerii non potuit. In tetrum carcerem, a barbaro compatus, in-
de, Tököllo dono missus est. Ita rem gelam WAGNERVS memorat, quam
nos explicatiorem dabimus: quippe, interpretibus, amicis, ab ipso
Kohdrio, heroe incomparabili, & dum hæc scribebamus, adhuc, in
summa dignatione, viuente, acceptam.

§. VII.

Iam vniuersa Hungaria superior, & qua Transiluanæ confinis est, Aderat, de
sectorum an-
tis, nema-
tu; factiōnē sequita fuerat Tököllo, neque retro, arcium vrbiūque
superbat quidquam, quod non, aut ipse occupauisset, aut in
Turcarum veniūt potestatem. Filekinum erat super, quod ihsuāis Tö-
köllo, & foederatorum conatis, remorari posse videbatur. Et
ita omnino se res habuit: cum hinc quidem, tutandis montanis vrbi-
bus, illinc, defensandæ late regioni, arx illa fuerit opportunissima.
Accedebat, præfidiariorum virtus, quotidiani cum hosti, partim præ-
liis, partim velitationibus, iam pridem exercita. Huic runc, Comes STRA-
PHANVS KOHÁRV, vir, & manu promptus, & consilio, fide autem in Ca-
sarem, nemini secundus, præterat. Proinde, Tököllo, collatis cum Tur-
ca, & Michaelo Abaffy, sententiis, oppugnandæ arcis, & oppidi, consi-
lium capit. Ac Turcarum quidem XC. millia, ad hanc bellū societa-
tem coiuisse, accepimus: cum præterea Tököllo, & Abaffi, coadun-
tus exercitus, L. plus minus, millium, censeretur. Illa multitudine Tököllo &
fretus, Tokoly, magnis itineribus, ad oblidendum Filekinum, aduolat.
Mox, vbi in viciniam ventum est, missis semel, atque iterum, tubicini-
bus, arcem, suo, & foederatorum nomine, dedi pollular, ultima que-
que interminatus, id nisi fecerint tempesiliuus. Quibus Kohárius: Arci
ſe prefectum non ideo esse: ut eam, imbelli metu, hosti dedaret; sed, ut in ob-
sequio Cesarii confirmatam, omni fide, & constanteria defensaret: si quid ad-
versum moliri accepiterit hosti, daturum ſe operam, cum suis, ne id inulti
facerent; ab hac consili ratione, non prius dimotum iri, quam vita ſe,
& sanguis deficerint. Eo auditio, vniuersum exercitum, in arcis con-
ſpectum, deducunt hostes, obſidionem, a levibus præliis, ſimul exorsi.
obſidionis
exordia!

Illud, ad calamitatem oppidi, iuxta & arcis, pertinuit, quod præter militem præsidiarum, fortē illum, & laborum castrorum patiētem, ingens multitudo, cum vxorū & liberorum gregibus, huc per fugerat, belli, quod iniurissime gerebat, calamitatem declinatura. Hostis interim, ne, si moras ad arcem nececeret, opportunitate, rerum alibi agendarum, excideret, castra propius ad oppidum, in vespilio vici, cui *Szent-Falva* nomen, collocat; ratus, intercipi ante omnia debere oppidum. Tenebatur id, a bis mille præsidariis *Hungariorum*, & insigni nobilium virorum corona, quibus *Belovichi*, arcis *Vic Capitanus* præcerat; quin & *Germanorum* peditum centum, intra incnia, superfuerunt. Hi ergo, facti subinde, ac nocte potissimum concubia, excursionibus, stragam plerumque hostium, quam pro suorum numero, maiorem edebant. In primis emicuit virtus: *Luca Mésay*, *Stephani Csont*, *Gregori Kakuk*, *Darabos*, & aliorum, qui nunquam portis oppidi egressi sunt; quin acinaces cruento madentes, & decusulos Turcarum vertices, secum reportarent. Iam, in diem decimum & quartum, protractus fuerat obsidionis labor, cum, & hostis muros oppidi verberare pertinacius, atque iteratis diu noctuque, maiore subinde virium contentione, insultibus, obsellos fatigare; & nostri, deferrando oppido, tametsi fortissime tuerentur incenia, desperare. Igitur, multitidine, qua oppido inerat, clam, in arcem dimissa, nocte intemperis, ignem tectis subdunt, fortunam obsidionis, illuc commodius, sicuti rebarunt, toleraturi. Hac vero opportunitate, vbi *Turci*, & *Hungari*, fumans adhuc, sed vacuum incolis, oppidum, subeunt, arci, eo maiori furore, postea incubituri.

§. VIII.

Hostes, in arcis oppugnationem, concubis vi- riorum, in causulis t obifferare solemitatis: ita utrora en- rum, ad de- ditionem felicitate:

*E*t ita omnino evenit. Exercitu enim tripartito diuiso, *Vexirius* quidem, ab ortu, positis per humiores colles, tormentorum suggestibus, moenia arcis quatiebat; sicuti a septentrione, *Seldius* quidam *Baffa*, globos igniuos, in medium arcem, euibrabat. A meridie *Hungari* considerant, colubrinis tormentis, & ipsi, arcem sine celsatione verberantes. Unius diei atque noctis interruollo, mille ignitos globos, in arcem immisso fuisse, accepimus, qui non poterant non, in ea multititudine, qua deserto oppido, arcem subierat, ingentem stragam edidisse. Vidiles, hic lactentes infantulos, ab viberibus finique matrum, quasi immisso fulmine, elisos; illic, disiectos, concursantium, ad arma militum, globos; oppressam alibi, succulsi fornicibus, confertam multitudinem; magno ruinarum fragore, at maiore horum, qui intus erant, eiulatu; vxor illthic, & liberi, mariatum patremque inclamabant; maritus alibi, vxorem & liberos, requirebat. Ad has angustias redactos præsidarios, hostis monet de novo: *deditiōnēm vī facerent*: si arcem insultu capi oporteat, non statim, non s̄exui, patrum iri; agerent, dum res integra esset; arcem dederent;

ipsi, ex conditionibus, quas forte pepigissent, quo exique liberes, incolu-
mes abirent. Placuit, hostis iste nuncius, obfessorum plerisque, in
primis, quod spem suppeticarum, qua sustentabantur adhuc, iam decol-
lauisse, crederent. Sed, alter, arcis prefectus Kobáry statuit, ho-
nestam mortem, turpi & intempestiu[m] deditio[ni] praeferens. Itaque,
cum militem, tum nobiles maxime, qui huc euerterant, acris in-
crepat, &c, vt porro officium faciant, grauiter monet: *Recordarentur,*
*quam Casari, sub obfisionis exordia, quamque fibi mutuo fidem promis-
erint;* toleratos bucurque obfisionis labores, & partam, tot eruptionibus,
laudem, turpi iusto consilio, obliteratum iri; monendum ita desperatae esse
res, quin tneri eas possint, modo viros se praefare valint; *D[omi]n[u]m adspicere*
precibus, daturumque dextris robur, ut reisci, aut certe ita fatigari ho-
stis posse, ut inglorius, capitis despat. Inermis multitudinis stragem,
& vulturatus, non tam frangere oportere, fortium virorum animos, quam
inflammare, ut pro suis iis pignoribus, ultima queaque experiri malint,
quam, hostis sanguinolenti arbitrio, se suosque, permittere. Neque ftem om-
nem suppeticarum evanuisse; non permissaram hostium auxiliatem, ut unius
arcis obfione, rerum alibi, feliciter gerendarni occasionem, elidi fibi
e manibus, patiatur; unum illud superesse, ut animos resumerent, ne-
que, aut datam, Casari patriaque, fidem posse haberent aut suam ipsorum,
pignorumque, salutem, odissent. Illa Kobárius: digna impaudo duce;
sed, quibus adeo profecti nihil, vt exacerbit etiam querelas, perculse
metu multitudinis. Nam, alii quidem, ancipitis periculi magnitudi-
nem, pignorum alii stragem, quiritabundi exaggerare: omnes autem,
fidem in Cæsarem testari; deditio[n]em se facturos, non, ut ab optimo
rege deficiant; sed vt cedant temporis, in quam incidissent, maligni-
tati; sua suorumque exde, res Cæsaris, & patrizie, nihilo forte melio-
res. Ageret proinde Kobárius, de conditionibus, tradenda arcis, quam
equissimis, mature, & cum opportunum adhuc sit, cogitare occi-
peret. Ad hæc ille: *Periculi magnitudinem se hanc ignorare, inquit,*
neque ita durum esse, atque inhumanius, quin imbellis sexus atque cade-
atque cingulatus, mouentur; sed illud etiam probe meminisse, ijsiusmodi
viro fortis, manere fate. qua, si declinare voluissent, sacramento se
militari debuissent abstinerere. Turpe esse, fortunam queri, quam destinato
consilio, elegere; at turpisimum longe, priuata causa fecunditatis, nolle, dum
posset, totis viribus, in commune consulere. Se, nulla periculi, quanta-
cunque sit, magnitudine, a fide, quam regi, & patria, iureverando ob-
frinxerit, alienatum iri. Quidquid de se, arceque, cuius prefectus sit,
DEus statuerit, velle impavidum oppiri. Sin autem praefidarii tumultuari
petrixerint, arcemque, se invito, hostibus tradiderint, eius facinoris
enpam, fibi haberent. Iltis dissidiis, cum tempus trahitur, hostis,
duplicatis globorum ignitorum iactibus, forte, quod consiliorum hæc
diuertia, perspecta iam habuit, praefidarii tandem adegit, vt pro-
tentio e terti, albante vexillo, deditio[n]is signum praberent. Igitur,
missis utrinque arbitris, & ex arce quidem, *Panno Gyurki*, prouincie
praefidarii,
arcis predi-
ci, & pra-
fidarii-
rum, va-
lentioris &
præstis ad mi-
litiam;
militaris
reliquias;
Kobárii
capitales
auxilia;
missis ut-
runtur, &
deditio[n]es
facientes.

notario, ab hostibus autem, *Stephano Szirmay*, conditiones, quibus arcem dedi oporteat, in litteras referunt, posteaque, mutuo consensu, firmant. Omnes tunc machinas admouerunt praesidiarii, & quos belli metus, in arcem coniecerat, vt *Kohárium*, ad subscribendas deditiois leges, permouerent; qua tamen importunitate sua; nam sic interpretabatur praefectus; ne rantillum quidem proficerunt, vt prælegi eas sibi pareretur, consili, quas semel cepit, rationes, haud omnino migraturus. Ira, validissima arx, decimo & septimo, quam oppugnari ceperat, die, mœnibus, nondum plane deiectis, in potestatem hostium venti.

§. IX.

*Arcu diripi-
greus:*

*Tökölîi
infideli
armis:*

*arcu diripi-
tare:*

*pulvere py-
ri encolla-
deletare.*

p.) Emblematum, p. m. 249. proflus Ita | iii. fulfet vaticinatus.
luctum, ac si de iniquitate hac Tölg. | Quam

Die præstituto, cum praesidiarii, & reliqua multitudo, arce dederent, *Tököl*, in inferiori porta confudit, militem, cuius virtutem suspiciebat, illic federe confixir, nonnulla primum in rem *Cæsar*is, excelo animo, præfatur, polica *Tökölium*, pro eo, ac decebat, salutat. Sed, cum *Tököl*, constanza viri, iam ante offensus, viilus *Kobárium*, quam pro dignitate, accepert; is vero, ne flando, dominum putaretur venerari, (subseluum enim negatum ei fuit) sedili, quod proximum occurrebat, arrepto, *Szirmayo* vicinus, confudit: qua *Kobárii* libertate, adeo infrenuit *Tököl*, vt se continere nequiverit, quin, eo digresso, *Szirmayo* adfirmaret: *nisi, inquit, vicinus Tibi adsedisset, crede, meo ipsius acci-
nace, caput, infidi homini, demessuissim:* egregio, scilicet, facinore, præclari belli ducem se esse, testatur. Polca, arce, præsidio exinanita, triduum ei diripiendæ datum est. Congesserant huc, rum opidi, tum vniuersæ circum prouincie, incolz, opes suas, quasi ad commune quoddam perfugium; reuera autem, vt, quidquid, a tot bellis habebant refidui, simul id omne, hostibus in rapinam tradere-
runt. In primis, *Kobárii* supelix, magni vtique pretii, iniustissimo ho-
sti, in prædam cessit; vt præter equum, quem fidissimi serui, *Johan-
nis Korponay*, ministerio adseruatum habebar, & vestem, fortuito in-
iectam, nihil, ex ista fortunarum fede, extulerit. Expilata, ad cum-
modum arce, & tormentis, omnique adparatu bellico, in castra de-
ducto, vnanimi victorum consilio, teatris primum ignis subditur, at-
que, vbi ea conflagrarent, passim, per cellas, profundissimosque
fornices, pulueres pyri, disponuntur, qui accensi ex industria, vali-
dissimam arcem, tot fortissimorum virorum, immo *Marii* domici-
lium, dicto celerius, disiuncti, & in vastum ac deforme rudos, con-
vertunt. Ille arcis occasus fuit, vt regioni vniuersæ noxiis, ita, suo
merito, iniustissimis *Tököl* actibus, accensendus, quæ in litteras re-
ferentibus, *Sambuci* (p.) nostri, emblema succurrunt, *caecum exagi-
tantis odium*:

*Quam fultum est, inquit, odium, proprius cum cadibus implet
 Quis patriam, dico & sanguine tingit humum.
 Qui sibi vindicta, plus danni, quam facit hosti,
 Alterius pro uno & perdit utrumque oculum :
 Non ego prudentem dico, nec miror amoque,
 Condicio melior, nam est, Polyphemus, Tua.
 Existent bodie, imbellies, qui danna vetustia,
 Omnibus vicisci constituerem modis.
 Atque sibi horrendos adsciscunt turpiter hostes,
 Vi pereant alii, dum nocuisse queant.
 Est DEVS vlturus tales, non sera nepotum,
 Longaque progenies hos numerabit annos.*

§. X.

Ceterum, in quam hinc fortunam, coniectus sit Kohárius, bre-
 uiter iterum WAGNERVS: In teturum, inquit, carcerem a bar-
 bato compactus, inde Tokölö dono missus est. Hic certaminibus,
 haud paullo grauoribus, exagitatus, pollicitationibus, minis, cruciati,
 arumnis, omni artificiorum genere sollicitatus, adeo de gradu deieitus non
 est, ut Tokólum, proditorem nominis Hungarici, maculam indelebi-
 lem, Mahometanorum vile mancipium, in os, compellaret. Ifthac li-
 bertas viro forti, mala accersit innumera. Treis & viginti menses, in
 cacum ergastulum retrusus, preparo panis, ac frigida demenſio, prope ene-
 tis est. Cuffodes virtutem viri admirati, oblati fugiendi facultate, si-
 mul fugi comites se addidere. Quatriduo, per filias oberrantes, fameque
 confecti propemodum, in vicum quempiam, querendi cibi causa, se deder.
 Agniti, retradicte cuffodes, palo, per corpus adacto, transfugium luere.
 Kohárius in Mongolichini rupem, post Vnguarinum, ac Patakynum, in
 nouas semper iniurias abductus, suam persidis perduellionem, ac dedecus
 exprobare, numquam desistit. duobus post annis, captio, a Germanis
 Patakino, e profunda turri resosus, atque in nouam vitam, velut ab
 inferis, adseruit est. Illustrioris fidei, in historia Hungarica, panca
 exempla offendas. Vixit boidedum, dum hac scribo, vir ille, genere,
 litteris, armis, religione, prafians, viuetque, in bonum memoria, dum aliqua historia, dum fidei virtutique aliquod preium erit. Adeo,
 Kohárius, summo viro, intemerata, erga regem fides, non oppro-
 brio tantum fuit; sed calamitati etiam: tametsi hostes, non sua id
 culpa factum dictitarint, sed oblinata Kohárii duritie: quippe qui,
 deditz arcis conditiones probare noluerit, eaque re, hac se fortuna,
 ipse induerit. Enim vero, ad castra, quæ ad vicum Perse, hostes ^{adversi},
 posita habuere, deducunt, nunc minis territabant, nunc illi cie-
 bant pollicitationibus, fidem Cæsaris, vti desereret: qua in re, in
 primis operæ permultum locauerunt, Petrócz, Szirmay, Petneházy,
 Koczer, alii. Itaque, cum nullis fe artibus expugnari pateretur Kohá-
 rius, res, ad senatum belli defertur: vbi, cum diu fatis, acriterque

*Qa inde
 Kohárius
 fortuna
 manifesta
 unde Wa-
 GNER.*

disputatum fuisset, an falso ille conductus, quem miles praefidarius, & reliqua nobilitas, indultum habebat, ad Kobárium iure pertineret? paucis adfierantibus, plerique omnes, in eam abidere sententiam; sua ipsius culpa, eo beneficio, praefectum excidisse: quod arcis dedende conditiones, non modo noluerit compacisci; sed interminatus etiam sit, CAESARI indignationem praefidarii. qui, id ut facerent, praesentissimi periculi magnitudine, adacti fuerunt. Istud senatus consultum, quod Tököl, plerique e suorum ordine, extuderat, Petneházy polita, Kobário nunciauit, simulque, vti in mandatis acceperat, quasi forte eius doleret impensis, certiorem fecit: futurum in posterum, tamquam degenerem patria filium, atque dominationis Austricae infandum satellitem, perpetuum Törökn captiuum, sine cunctatione, ad dirissimos carceres, abducendum. At Kobárius, isto nuncio, adeo fractus animo non est, vt visus sit etiam latari, quod iurata Caesari fidem, his illiusmodi excommunicis, apud posteros, insignem esset redditurus. Non se tamen absinuit, quin monuerit Petneházium, diceret Tököl suo: Quemadmodum belli, quod gereret, uniuersum genus, dirum esse. Et execrabilis; non modo, ob societatem consoleratissimam; sed etiam, quod in regis perniciem, patriaque interencionem, libertatis obtenta, motum sit; ita, hanc suam captivitatem, destinatos carceres, & vincula, sibi quidem gloriofa, ac, Dzo comite, etiam tolerabili; TÖKÖL autem, aternum pudenda, penitendaque fore: quippe, cum ea sibi, nullius criminis causa, impingat, quam, quia Caesari fidem, patria autem amorem intemeratum, habuerit. His dictis Kobárius, cum famulo, quem laudsuiimus, Johanne Korponay, in quadrigas tollitur, Regéczam primo, postea Munkatszum, denique Víngvarum, deductus: vt locum is quidem, sed non carcereum squalores, captiva peregrinatione, lepius permutarit. Tandem, capto, a Czarianis, Víngvarino, (haud vero (q.) Patakino,) in libertatem adseritus, nouis subinde, & dignitatum, & opum accessionibus, trium Caesari indulgentia, locupletatus, mirifice est. Hactenus, de arce FILEX, diximus.

II. SALGÓ.

§. I.

Anno Salgo
Anno:

ALGÓ inde, gemino, ad meridiem, millari, disiungitur. Arx omnino antiqua, & situs arduitate, memorabilis. Mons, quem occupauit, vndiqueaque præruptus, atque ab oriente in primis, suspensis crepidinibus, præciflus est. Lentius ad meridianum solem adtollitur. qua, & callem admittit, tortuosum illum, atque itineris, non nisi pedestris, coque molestioris, quo frequentius adscendentium adspectui, moles, summo cacumine posita,

¶) Patakini, e profunda turri refossum dicit WAGNERVS, id quod, fatente Esterio ipso, Fagorini, accidit; neque

tam refossus, quam ex custodia, non plane dirissima, exercitus est, atque adhuc in libertatem prælinsum.

posita, quasi ex industria falleret scandentes, se se subducit. Ipsa eius *substractio-*
sumus mo-
lis, & com-
modicatu:
Karánföb excepto, multis modis emineat. Nempe, vbi zdiſia in-
cipiunt, portz vestigia, vifuntur, petrz solidissim incisa, & ita po-
sita, vt coniici possit, arcem olim, egregie munitam, neque operis
fuisse tumultuarii. Quod vltra est, modico ſpacio, quaſi in areolam
quandam protenditur, ſaxis partim, partim inadſicatis moenibus, con-
clusam, praſidiariis, ſicuti credi debet, exercendis, deſtinatam. Poſtea,
turbine iterum facta, moles porro adſurgit, quam, excauata in petra-
rum lateribus, ſpecus, atque inadſicata concamerationes, diſtinguunt.
His olim, militem accipi oportuit. Quod vltra hanc regionem adſur-
git, gemino olim palatio, ſed vtroque haud valto, abſoluēbatur,
quorum alterum, collapſum iam eſt, alterum, ruinz proximum. Cum
opus integrum fuit, ita turbinato vertice prominebat, vt limacem p̄
fe ferret: vnde, quidquid, ſive montane regionis circumfulſum eſt, ſive
*campeltris, tamquam e ſpecula, dexpici adhuc poſſit. Purei vestigia, *labora e-**
intra arcis pomaria obſeruata, haud meminimus; vt fas fit exſtimare,
aqua pluiali, in cifternas collecta, praſidiarios viſitasse. Nam fons,
qui ad arcis pedem, perenne ſcatet, diſiunctior eſt, quam, qui haufli-
bus quotidianiſ, frequentari potuerit:

Ardua nempe via eſt, & qua vix mane recentes,
Emittantur equi.

Vt taceam, infelliſſuſ hoſtium, ſi caſtrum obſidione arclati contigiffet,
 facile, ab hauriendo fonte, arceri praſidiarios potuiffe.

S. II.

AT enim, arcis conditotem, fruſtra queſueris, niſi ex operis *Ex origi-*
 ruditate, de vetuſtate volueris coniectare. Vocabuli ſonus, *nes ipso-*
Hungaricum quiddam innuit, ſive viri nomen id ſit, ſive rei,
*culuscunque alterius. Tumultuantibus, iſta regione, *reatu:**
eorum potestate fuit, haud leui, circumpoſitz provincie, danno; ſed,
an ab iſta illuſione excitata ſit, non eſt prouum adfirmare. Certe,
BONINIVS, (r.) Gúkra, a MATTHIA Coruino, Bohemorum mallo, ere-
ptam, anno MCCCCCLXII. memorat. A Turcis, ſtrategemate, pro- & rati-
pemodum puerili, interceptam fuſſe, ISTVÁNFFIVS (s.) auctor eſt:
Arſlani, inquit, ad caſtra reuertenti, haud procul erat arx SALGO, Lupi De-
renzenii diſtonis, quaſi Simon Sagyvanus, imbellius praefectus, tuebatur.
Ea autem eſt, ardue rupi imposita, & diſſicilem admodum adſcenſum,
& op-

17.) Dec. III. Lib. X. p. 529, 16. vbi Salgo, prae legitur.

say, ſeu Zagyva, aut Zeyvány, arcis cognominiſ poſſeffor, faltē, inde no-
 men trahens. cuiusmodi depravatio-
 nes, muicē ſunt apud ISTVÁNFFIVM,
 & BONINIVM.

18.) Lib. XVIII. p. 331, 39. Notamus con-
 fulto, Segedoni vocabulum, quemad-
 modum historicus scribit, corrupcum
 hic eſt oportere, debere jux: legi, ſagyp-

*C*o^{mp}pugnationem requiriere videbatur, quod tormenta eo adtribui, non nisi summo labore, & multis iumentorum iugis, nec sine periculo, possent. Igitur, ARSLANVS, quo vi non posset, atra fibi penetrandum ratus, arboris praegrandem truncum, duabus rotis impositum, aliquot boum iugis, ad cacumen montis pertrahit, & ab agrestibus, magno clamore boves, veluti sub nimbo aenei tormenti pondere fatiscentes, urgeri imperat. Fanit affutia eius insolens fortuna, quod eo die, ex humore nocturna pluvia, crassior nebula, aerem inuoluisset, adfectumque omnem nostris extorsum eripuisse. Interea, quadam equites Turcas, Pannonicas lingus gnatos, premitit, qui obessi nunciarent, tormenta iniusta magnitudinis, pratinus, arcis munitibus, admonenda, in proximo esse; proinde, consultum fore, si eorum illius, nequaquam expeditando fibi ducant, sed dedita arce, saluisque rebus exeat: se enim postea nemini parsurum. Ea fraude, SAGYANVS, credita, non sine risu simplicitatis sua, arcem hosti tradidit, ac Arslanis ei, & sociis, fide servata, incolumibus dimissis, SALGONEM praefidio firmavit, & in castra reversus est. Atque, ista quidem anno MDLI. accidere, hoc est, biennio ante, quam Filekum, ex infidis interciperetur. Manit postea in Turcarum potestate, arx Selg^o, ad annum usque MDXCIII. tunc enim, cum Fileko, quasi iure postulatii, in nostrorum venit potestatem.

§. III.

*Graecij De-
renzianae
possessio &
castra Ver-
boczi i-*

*polita Co-
mitatum
Volckras
badie Ba-
ronis Schu-
ha.*

*Iam, ad va-
litudinem re-
dolite, in
dies conve-
nitur i-*

*situs am-
nis.*

DERENCTANAR fuisse dictionis olim, ex ISTVÁNFFIO audiuiimus: nam antea, Verbocziána gentis erat propria. Sed, quz Dereneyorum fuetis familia, aut quando esse desierit, longum foret explicare. Inde, in Balafforum iura transcriptam fuisse conflat, atque, Valentino Balassa, impredecedente, hisco regio, nostra iam etate, accensam. Post hos, Comites Volckras, regis indulgentia, in arcis, & vniuersitate, quz ei subest, ditionis, possessionem venerunt: quam illi, quia rationibus suis ita conuenire putabant, Baroni FRANCISCO SZLUA de Iklad, rege, ius ei conferente hereditariam, anno MDCCXXVI, accepto xre, lubentes permiserunt.

§. IV.

ILUD in arcis fatis dolendum, quod bellorum iniuria, an iniuria possessorum, nihil sit, prater rudera ostenter. Deserta enim primam est, atque humani cultus expers; hinc fit, vt subinde a thesaurorum indagatoribus, opilioibus potissimum, atque subulcis, perturatis formicibus, & parietibus succussis, magis magisque defoletur. Ad amoenitatem loci pertinuit, quod mons, filuis infelius ei glandiferis, & iugis decliviioribus quasi subnixus. In his sunt, saxosi vertices, quorum alterum, Tako-Pálköve, incerta denominationis ratione; alterum, Pékköve, ingenti lapidum congerie insignem, vulgo adpellant. Cum arx, praesidio teneretur adhuc, speculas, in his moortibus positas fuisse, vulgus recordatur.

III.

III. SOMOSKÖ.

§. I.

Vincina priori, ab oriente brumali, arx SOMOSKÖ, adedit, positus ap-
posito omnino arduo, tametsi, non æque celso, qualem
ad Salgo obseruauimus. Nimirum, vasti circum sunt
montes, Medves ab ortu, ab occasu, Satoros. In ho-
rum conuexis, in vallem, radicibus, rupeis emergit, quasi
ex industria educta, cuius summitetem, arx nostra occupauit. Nomini-
nis certe originem, ad rupem referri debere, ipsa vocabuli significatio,
docet: Kô enim, *Lapidem* nostris significat, & composita voce, *Somoskö*
(t.) lapidem, seu rupem, corneam, siue cornis vestitam: quia *Som*,
notat *cornum*, & *Somos-Erdô*, *cornetum*: forte, quod arboris illud
genus, ista rupe vigeſcebat aliquando. Petre compages ita facta est,
vt e lapide ad regulam caso, compositam crederes. Id multum habet
admirationis, quod, quidquid circa rupem hanc, siue minutorum, siue
grandium lapidum visitur, omne id, suapte natura, formam pentago-
num referat, angulis & lateribus, quasi ex industria levigatis: tametsi
rupes ipsa, ceterum duritie amuletur. Atque ex isto lapide, *Turcas*
cippis suis, cum *Agriam*, & *Hastuanum* tenerent, posuisse, accepi-
mus: patrio scilicet more, quo sepulchra, erectis in altum lapidibus,
ornare fuerunt. Certe, subſtruendæ arcis, opportuna hæc lapidum
figura exſlitit. Nam, muros quidem ita coagmentatos videoſ, quasi
e caso lapide facti essent.

§. II.

Ipsa molis, pro habitu petræ, quæ in triangulum adſurgit, eadem
forma exædificata fuit; angulos, valte ac rotundæ turres, munie-
bant. quarum interualla, hic quidem valido muro, illic palatio-
rum contiguationibus, committebantur. Subtus fornices erant, soli-
di operis, cellarium in primis, laxum illud, & quia petra impreſsum,
eximie frigidum. Quod ab his subſtructionibus inane manſit, in a-
ream abiit, haud incommodam. Sed, ne aque penuria laborarent
præſidiarii, ciſternam, in rupe excauarunt, primi eius conditores.
Sin autem tuta erant omnia, fontem hautiebant, ad montis pedem,
perenne ſalientem.

§. III.

DE arcis primordiis, nihil tuto adſirmaueris. Certe, hodiernus *Arx pri-
mordiis abſentia*
molis habitus, in ruinam, ni inſtauretur, proclivis, indicio
elle potest, præſca xate, ſubſtructam elle, vt vicinis arcibus
cozua credi poſſit. Niſi vetustas exedatſ inscriptionem, arcui portæ
TOM. IV.

M inci-

Alli, ab obſoleto Somofidam, quod eft,
ruuete, declinari poſſe pucant: quod
petra hæc, quaꝝ enucleata adpareat,

quiſbus non quidem contrainuſ; fed,
vt alieniamur, nullam cauſam habe-
muſ.

*in signo
rebus usq.
glia.*

*Præficio
procuratio
confusio:*

*ampliatio
pictur de
novo:*

*publico
fausto, &
præficio
muniatur,
& operari:*

incisam, credo, haberemus, cui, siue zetati, siue conditiori, molem adscriberemus: iam nihil superest, in tota substructione, quod eius rei indicium queat facere, præter insignia, interiori ianuæ insculpta, & Gryphum, tribus fluvia incubantem, referentia. quæ tamen, cuius memoriam referant, in tanto, apud nos, Heraldices neglectu, ne divinando quidem adsequare: nisi gentis Lofonciana fuisse credamus; nam, ad eam pertinuisse arcem, ex Istvánffio constat.

S. IV.

Alioquin, cum res essent dubiæ, præficio muniebatur, haud imbelli; sed cuius gloriam, multum diminuit Nicolaus Fodrœzy. Res est illiusmodi. Ceperat Alibegus Filekienſis, Kékkó, & Dünin, arces, Iohannus Balassy dolo irritatus. Tunc vero, & Somokösem, haud procul inde distante, inuaderet nibil dubitauit; & cum ad eum fidum contemplandum, cum legato suo, Hassany, & aliquot Turci, accessisset, pila falconis, ex arce emissa, legatus dispersitus; ita, ut eius crux ac frustulis, viſeribusque, ipse fixdaretur. Quia nece permutus, ad irabi tormenta, & eis arcem verberari iubet. Ea olim Lofoncza ditionis, hoc tempore, ab illius vidua posseſſa, arte simul & natura, sati munita erat; adeo, ut porta eius, per quas solas in eam iter patet, e durissima cotibus, magno labore, excisa sint; cetera, in abrupta rupi crepidine, confuncta, adiri nūſtiam possint. Cum aliqua pila in eam contorta essent, NICOLAVS FODORÓCZVS, imbellis & metuſculosus adolescentis, a CHRISTOPHORO VNGNADIO, Lofonciana vidua genero, impoſitus, cum sociis, quæ eam custodiabant, subito ignobilique paurore confitatus, eam deferunt, & Agriam profugit; ubi cum a militibus ignavia incusaretur, & a præfetto ſibi metueret, merore animi contabuit, & interiit. Hec ISTVÁNFFIVS (v.) ad annum MDLXXVI habet. Temuerit postea arcem Turca, vaque ad annum MDLXCIII, vbi, capto Fileko, vacuam, (v.) metu perculsi, noſtris reliquerunt, nouo iterum præficio firmandam; Sane, in Comitiis anni MDCXVIII. (x.) arcis Somokó, hunc in modum prouifum fuisse, lego: Pro custodia tutiori arcium Somoskó &c. ut sua Maiestas, de aliquo præfidiario milite Hungaro, pedeſtris ordinis, prouidere benigne dignetur. Status & Ordines demissi infant: penes quos, etiam poſſeffores arcium illarum, militem ibidem intertenere debeant. Quin, & anno MDXLVII. (y.) inſtitrandam voluerunt Status & Ordines, gratutis, quos vocant, laboribus, eius ditionis, qua tunc arcis fuit obnoxia, quas operas, anno MDCLIX. (z.) Inferiori Procesſu Comitatus Trenſchinienſis admensiſi ſunt, pecunia redimendas: iterumque, anno MDLXXXI. (a.) ditioni domēſtice, & Comitatui de Sold: atque præfidiariorum numerum, ad XX. reductum, in decre-

(x.) Lib. XXV. p. 547.

(y.) ISTVÁNFFIVS. Lib. XXVII. fine.

(z.) Artic. LIII.

(a.) Artic. CLIII.

(z.) Artic. CXXX.

(a.) Artic. VII.

decretis comitiorum, anni MDCLV. (b.) legas. Inde, ciuilibus bellis partim, partim possessorum inturia, in rudus abire coepit. Erat tamen perfugio nobilibus, fidem Cæsaris, nupero tumultu Rákócziano, sequutis, quibus Stephanus Bene, de Simegh, præterat, captus postea a Rákóczianis, & carcere mulctatus. Nuper, in potestate fuit Pauli Ráday, cuius solius prouidentia: quippe, famulitum illic alentis, ne proflua desolata iaceret, tribuendum fuit. Alioquin, hæredium gentis Forgachiana esse, relatum accepimus. Vallis, quæ ultra hanc arcem in longum protenditur, a montibus vicinis, Sátoros, aliquibus etiam, Vas-Kapu, hoc est, Porta ferrea, dicitur, ob angustias, & impeditum iter.

IV. ZAGYVA.

Necesse originis castrum, cui Zagyva nomen. Nos Sar-
matics ei tribueremus natales, si certum esset, vocabu-
lum, ex idiomate Slavico, arcensi oportere, quasi sit
Za Dua. (c.) Profecto, & ruderum obsoletus habitus,
& historicorum silentium, ultra Hungarorum statem, primordia arcis
poni debere, satis indicant. Distinguitur a duabus prioribus, Salgó, &
Somoskó, bis mille, plus minus, passibus. Nam ita arcis hæ positz
funt, ut data opera, in triangulo collocatas, crederes. Sunt, qui per-
hibent, earum præsidia, si quid periculi immineret, datis mutuo si-
gnis, quasi celestis quodam, semet inuicem, ad resistendum commo-
nificile, quod, & gallantibus illa regione Turcis, & late habitanti-
bus Bohemis, accidisse, ferunt. Omnino autem, ZAGYVAM in po-
testate habuisse Bohemos, ex BONFINIO (d.) discas: quippe, a MATTHIA
Coruino, receptam: Supererant, inquit, & alia præsidia, que Bobe-
mos adhuc Hungaria cedere non patiebantur. Hec non multo post MATTHIAS
in ditionem suam, proflus rededit. Namque Rima-Szétsum, Zircbietum,
Zagriapheon, Salgon, & nonnulla alia, partim vi, partim ex deditione ce-
pit. Corrupta hic quædam esse, nemo non rerum Hungaricarum gna-
rus, inficiabitur. Tacemus reliqua; certe inauditum Zagriapheon vo-
cabulum, aut per operarum incuriam, aut oscitantæ auctore, irrepsit.
Zagyvam forte, affectata, pro suo more, terminatiōne latina; vel
Zagyvár, aut Zagyvam; aut denique Zagyvafó, (e.) scribere voluit,
profecto debuit: quod, cum locorum vicinitas suadet, tum belli eius
indoles, ubi castro vno expugnato, eadem reliquis, & subita quidem
tempesta, imminebat. Quod Zagyva in primis accidit: quia enim, op-
pugnanti regi milia, ex arce sagitta, oculus fuit Iesu, ideo exca-
duisse cum perhibent, ut non prius ab obsidione digredetur, quam
interceptam, solo æquaret. Erunt ergo deprauata illa, a BONFINIO, ca-
M 2 strotum

b.) Articulo III.
c.) Quali Diversam Pier, diceret.
d.) Decade III. Lib. X. p. 529, 16.

e.) Quod Cepas Zagyva, significat: nam
hic omnino ora fluvii ille capita ha-
bet.

florum nomina, sic restituenda, (f.) ut præter *Rima-Széts*, quod recte habet, *Szetslum*, *Zagyndrum*, vel *Zagynafö*, & *Salgó* legas. Ceteroquin mons, cui arx infederat, iugis *Meduestenfibus* a meridie adhæsit, vallis iam filius infellus, & ferarum lustris commodior, quam hominum cultui. Ex eius vallibus, fluvius eiusdem nominis *Zgyus*, deicitur, quem supra descripsimus. Olim, genti cognomini de *Zgyus*, paruit, sed quæ iam esse desit.

*autem
genus de
Zagyva.*

*Cofri Ba-
glyás usq.
giam:*

*nallen in-
signe su-
o molem,
rundu con-
ducere.*

Estigium castri est, cuius hodie tenuis superfunt rudera, eo itinere, quo, ad *Salgó*, versus *Tajdany* itur. Nam medio propemodum loco, rupes exsurgit, inæquali tumore. Huius cacumen, parietinas ostentat, neque vastas, neque ita factas, vt de insigni quadam substructione, indicium possit capi. Qui molem istam scrutati sunt, vetusti quiddam operis notauerunt, & quod, non tam iuxta arcis indicium referat, quam temporarii castelli rudus; forte eo fine, a promisca plebe facti, ut perfugium haberet, aduersus vagi hostis impressiones. Caverna profecto, quæ adhuc in petram acta visitur, haud quidem propaginaculum fuisse, sed regularum aliquod conditorum, cum res fuit trepida, vulgo isthac congestarum, documento est. Iuuit interim non silius, hoc, qualemque cadaver. Hucusque, arcæ fuerunt *Processus Filekienfis*.

S E C T I O II. DE

Oppido Processus Filekiensis unico, Filek.

S Y N O P S I S.

*FILEK, unicum huius ora oppi-
dum: insignis, dum flo-
ret, celebritatia:* §. I.

Oppidi opportunitas: §. II.
Menia, quando excitari cepta:
suburbia, vallis incincta:

*quibus Thraciarum capita
defigebantur:* §. III.

*Regionis circa oppidum habi-
tus: Fontis acidi laus, &
postus:* §. IV.
Qui sit hodie oppidi habitus: §. V.

§. I.

(f) Veinam fuit, qui scriptorem aliquoquin
scitum, sed infelicem tamē in ex-
primendū dominibus Hungaricis, pla-

nt emendent. Id quod, vix possit ab
alienigena sperare: Hungarus sit opor-
tet, qui tam operam fulcipient.

§. I.

Foto isto tractu, vnicum oppidum, FILEK, occurrit, cuius supra, cum de arce egissimus, iniecta nobis fuit mentio. quæ recognoscenda iterum est, vt morem nostrum sequamur. Cum integræ essent florentesque Filekianissimæ res, ea oppidi erat facies, vt vrbibus, etiam copiolis, merito conferri potuerit. Fuit enim nobilissimarum quarumque famularum sedes, tanta celebritatis, quantam, qui recordantur adhuc, sine dolore nequeunt reminisci. Post captam enim, infestamque a Turcis Budam, cum in dies latius fines suos prorogaret hostis, atque interceptis passim atcibus, infestam redderet regionem; non Neogradensis modo optimates, sed Gömöriensis etiam, Hevesensis, atque Hontensis habitatum huc coiuere: qui postea, cum cura elaborauerunt, vt, & ipsi habitarent commode, & oppidum redderent cultum, ac tanto-rum hospitium dignum perfugio. Certe, Bebekorum temporibus, ea oppidum fuerat gloria, vt eius circum regionis, oculus crederetur.

Filek val.
eas habet
ora oppi.
dum:

in signis,
dum fore
ps, celebri.
tata,

§. II.

Accedebat loci opportunitas, ita comparata, vt ne quidquam oppidi sp. deesset, ad exquitatam commoditatem. Praeterquam enim, quod fortissima. arx triplici mole, per montis iatus, ad summitatem usque proprens, vallo suspectu, oppido imminebat, & quasi umbram imperiebatur; intus certe, & extus, perculta fuerunt omnia. Aedes, non ex quidem proceræ, sed operis tamen erant solidi, & ad tolerandam obsidionis iniuriam facti. Cellaria his substructa fuere, vastarum camerationum, quibus non vina modo deponerentur, sed praefidarii etiam, tuto possent degere, si id, res in discrimen adducta, posceret. In primis, Bathoreorum prætorium, pro tantæ gentis dignitate & copia, magnifice factum fuisse pertibent. Platez, præter morem, lapidibus inslatis, purpure habite, non minus elegans oppidum reddabant, quam auram salubrem. Multum ei præterea decoris fons conciliabat, quem medio foro salientem habuit. Vermacule Kapitány-Kürtje, hoc est, Fontem Capitanei, adpellabant. Ex uehebat omnino aquas, eximie salubritatis, subterraneis ductibus, & longinquiore scaturigine deriuatas: qui tamen, cum oppido deleti sunt, vt vestigia vix amplius notari possint. Sane, Pergama Hungarorum credidisse, ubi, quidquid elegantia, apud adfictam gentem, supererat, in compendium coiuerit. Nam, adfirmant omnino, illius ztatis homines, Filekinum, ex tot arcium, & vrbium Hungaricarum, cladibus, superstes solum extitisse, vbi ritu patrio viueretur, &, quedam auti moris imago, exstaret. Relatum accepimus, singulis mensibus, terrena heic, prouinciarum, Neogradensis, Hontensis, & Gömöriensis, comitiola, celebrata fuisse; tanta concursum nobilium multitudine, vt obseruatum sit, subinde, tercentas thedas, quas nostri Boros-Kotsy, hoc est, rbedas, corio-

inductas, appellant, isthuc confluxisse. Vnde, cum de celebritate Congregationum, tum in primis nobilitatis copia, capi argumentum potest. Neque enim ea zetate, nisi dignissimi quique, eo curruum genere, vtebantur. Ut eo magis exscrandum sit Tököli facinus, qui nihil dubitarit, *Hungaria* istud Epitome, contemnere, immo funditus conuellere.

S. III.

Maria,
quando ex-
victari ca-
ptae

Jubarbia,
vallis insin-
datae

*qui in Tur-
carum ca-
pita defor-
mantur.*

Regiona,
circum opplo-
dum, habi-
tus

*Fons acidi
laus, & Pa-
tina.*

Mari, oppido circumducti, validi erant, & vallis passim turribus, præmuniti. In his tormentorum fugitus fuerunt; ita facti, vt quam longissime hostis, arceri inde potuerit. Exstis, fossas depressoerant, laxas altasque; sed quantum indagare potuimus, nonnumquam fiticulolas, quæ ante a vallis præmuniti, foliæ erant, quibus oppidum incingebatur. Certe, mœnia anno demum MDCXVIII. cœperunt excitari: nam eiudem anni (a.) decretum, cum labores gratuitos dispergitur, ita habet: *Ad FILEK, Comitatus Zolym, Lipto, Turócz, & Arua; Item ex Comitatu Hontensi, Procesus Kis-Hont. Item duo processus Comitatus Neogradienſis, videlicet Georgii Dardocy, & Michaelis Liberchey, ita, ut mœnibus circumdetur oppidum FILEK.* Ea tunc Fileki erat felicitas, vt publicis operis, Rex & Ordines, munendum procurarent. Ceterum, oppidi munitiones, arcis erant commissæ, vr, si necessitas ita postularet, oppidanis, & qui in arcis fuerunt, mutuo sibi possent succurrere. Extra oppidum, suburbia protendebantur, materiaris ædibus, pro regionis more, excitata, ac ne hostium incursionibus paterent, præacutis vallis, & egesto aggere, conclusa. His, Turcarum capita suffigebantur, quæ ex frequentibus præliis, velites Hungari, referabant. Vetere enim iustitio, quos in congressibus interemerunt nostri, horum demissa capita, domum defererant, & palis fixa, ostentui proponebant. Er accidit omnino haud raro, vt longa vallorum series, his illiusmodi nodis, insignita adpareret, egregio documento, qua essent præsidiorum virtute. Enim vero, quo quisque frequentiores hostium vertices, ex conflictibus reportabat, eo maiori fortitudinis laude censebatur. Ergo, perpetua apud prædiarios alebatur contentio, ne facta, in hostium irruptione, vacui, ab illo prædæ genere, domum reuenterentur.

S. IV.

Regio, oppido circumclusa, amoenissima longe est, neque infœcunda. Nam, qua in planitem diffunditur, partim pratis viscicet, partim agris colitur, frumentariis. Colles, orienti obiecti, vincis fuere consiti, quorum radices, pomaria habebant, varietate fructuum non minus, quam præstantia, nobilitata; sed quæ hodie, nestio quo malo incolarum torpore, inulta iacent. Præcipua hic Fons Acidus laus est, sive situm species, sive salubritatem. Dis-

a.) Artic. XLIX.

iungitur is ab oppido passus, plus minus, CCC. ea parte, qua ad septentriones respicit. Planities est, concisio declinata, quam a meridie in occasum, agri circumspicunt, collinae quidem positionis, sed moliter editæ. Prati, nimis ruris, refert speciem, pulchre, inter agros depresso, ex quo eminet monticulus, iuxta riuum, ad aquilonem, accresci longioris forma, sese ad tollens, cuius latera, vinearum, vetusti cultus vestigia, vtrinque monstrant. Inter hunc montem, & agrorum ambitum, media fere planicie, Fons ebullit Acidarum, ea vi atque efficacia, vt nates bibentis perficeret, ac, si haustus sit liberalior, lacrymas etiam prolixicat. Supra, de eius laudibus nonnihil adulimus; vt nunc, folius causis opportunitatis, memoramus, quam oppido præstat. Bibitur, scilicet, ab incolis, non vt medicina sit, sed vt sitis leuamen. Scatebram arbor caus incingit, copiosam adeo, vt quo haeretur frequentius, eo magis exuberet. Ita vero solent, vulgo, apud nos, præstantissimi quique acidarum fontes curari, vt, & sub dio sint, neque aliter, quam extusa crassiore arbore, raro, contabulatione alia, circummuniuntur, quæ pedem unum alterumque emineat, & cum instrumenta a potu, tum infecta queuis, a vitiatione aquarum, arcessit. Hinc & nosler hic, haud quidem profundior est, quam vt modico adminiculo, (vncus plerumque est ligneus, quo vas suspensum immagatur,) haeriri quest. Proinde, mira haerientium alacritas, ac fatis temporibus, multitudo,

*Mane ruerunt portis, nequam mora: versus eisdem;
Vesper ubi potum tandem decedere vasis,
Admonut: tum rursus eunt, tum rursus amice
Mixtim cum pueris repetunt, remeantque puerelle.*

§. V.

Oppidum hucusque dedimus, quale fuit, dum adhuc floraret, *Qui fit ha-
vtinam postlimino, in vitam reuocandum.* Hodie enim, *dis opidi
post funerium occasum illum, de quo circa arcem memini-
mus, informe rudus est, atque ita permixtum, vt vix platearum, ne-
dicam *edium* vestigia, queant obseruari.* Auxit oppidi calamitatem, *de-
quod post deletam arcem, nemo fuerit, qui prislinas fedes, vel recog-
nitare, multo minus rediscere vellet.* Solus erat, qui prislinae oppor-
tunitatis fuz nequivit obliuisci, *Comes STEPHANVS KOHÁRY:* quippe qui,
flavrandæ arcis consilio, quod die animo versasse dicitur, migrato,
zdem sacram, memoriz *ASSUMPTIONIS B. MARIAE VIROINIS*, dicatam,
ac pone eam, *Cenobium P.P. Franciscanorum*, ingenti sumtu, ex op-
pidi ruderibus, curauit excitandum. Memoriam eius dedicationis,
his verbis, in aditu templi, expressam legas:

GLoriosa Delpara VirgInis, IngVe' Cx-Los affVMia, honor.

Existentibus ex rudibus, antebac presidit

Filekiensis, iusto pietatis studio restauratur.

Alio-

Alioquin, sicuti se iam habet oppidum, exiguum est, & a plebe habitatum promiscua, eo situ, quem antea suburbia occupabant. Incolorum pauci, artibus sellulariis, plerique omnes, rusticatione vitam tolerant. Hæc dixisse oportuit, ne oppidi memoria, penitus intercidat. Dilredit *Lojónczino*, millari, in orientem brumalem.

S E C T I O III.

D E

Vicis Processus Filekiensis.

Processus Filekiensis vici, pro vastitate regionis, & copiofiores sunt, & opportunitatum forte plurim, quam erant ii, quos ora *Lojónczino*, numerauit. Qui circa arcem *Filekiensem* sunt, & hinc in meridiem sparguntur, coluntur ab *Hungaria*; a *Slavia* contra, qui in septentriones, iniquiore situ reiiciuntur. Illos prius, hos postea, peragrabimus.

1.) *Filek-Püspöky*, vicinissimum oppido: quam ob rem, & nomen ab eo, mutuatus est. iuris *Archiepiscopalis*, quod *Hungarica* denominatio, condocet. Sane vicus, si quis alius, copiosus, & a soleto plebe habitatus.

2.) *Roggoltz* inde, modico, in meridiem, interuerso, eadem planicie confedit, secundo rure, sed cui colendo, plebs obrigit tenuior. Iuris est *Gellératorum*: quippe qui, materno iure, *Roggolitzane genti*, oppido antiquæ, succellerunt.

3.) *Csáktalpáca*, vicus nobilis, & priori consimilis; sed situs diversi; quia in faucibus vallis *Sátoros*, positus. Traiectis hinc in orientem, montibus,

4.) Ó *Báff*, extrema Comitatus ora, qua *Gömöriensis* committitur, situs. est diorionis, partim, *Somos-Kőiensis*, partim *Fajana*. Disiungitur *Filekino*, duobus fere milliaribus: vicus oppido sterilis, adhuc angusto agro. Proximus ei adfudit, *Egzbázas Báff*, a prouincia nostra, olim avulsus, & *Gömöriensis* accensus. Inde, reducto in meridiem situs:

5.) *Vesfekló* occurrit, copiosior quidem, sed agro nihilo meliore, quem ideo, largo subinde létamine, ad fertilitatem oportet prouocari. Alioquin territorium habet vallum, & intra montes *Medves* protensum; proinde, siluarum glandiferarum diues: id quod, inter precipuas vici commoditates retuleris. Cauernam in montibus ollendunt incolae, cuius accentu suapte humus, diutius arserit. Proxime hinc absit:

6.) *Cjered*, antea *Zered* dicebant, tenuis vicus, & modice cultus, iuris partim *Somos-Kőiensis*, partim *Fajani*.

7.)

7.) *Pogony*, limitaneus plurium Comitatuum, puta *Hoveffensis*, qua vico *Istenmezeje*; *Gömöriensis*, qua pago *Szabé*; denique *Borsodensis*, qua *Doma-báza*, ager iuus committitur. Nuper habitari coepit, cuius commoditates omnes fere, filii glandium feracibus absolvuntur.

8.) *Hüdeg-Kút*;

9.) *Szede*;

10.) *Bárna*, eiusdem ora vici, montibus intersiti, & siluis, quod &c in cauſa est, vt incolas educent, silvestres eos, & agrestibus alii multo rusticiores.

11.) *Növök*, prioribus contiguus quidem, sed opportunitoris tamen situs, quem ei vallis, in agros expropreca frumentarios, imperit. Siluis certe, & paucis adfluit. Erat olim gentis, cui de No. vnde nomen, iam dudum exstincte.

12.) *Kis-Tereny* hinc sedet, loco, quam quos punc vidimus, multis modis iniquiore. Est Comitum *Forgách*, & familiæ *Jánoky*: antehac nobilium de *Tereny*, qui esse desierunt.

13.) *Vizslás*, &c

14.) *Kazár*, copiosi vici, quibus ager collinus quidem obtigit, at fecundus tamen. Quia paucis abundant, equorum armentis student incolæ, quæ hic egregie proficiunt. Alter familiæ *Gosztoni* est, alter *Hunyadiorum*.

15.) *Homok-Tereny*, in valle situs, quam riuus *Zagyva*, irriguam facit. Gaudet agro non infecundo, siluis item glandiferis.

16.) *Némely*, priori suffpat.

17.) *Zagyva*, vicus, atci, quam supra descripsimus, cognominis. Sedet, intra opacas, montium deuexitates, quæ situs iniquitas, non patitur, vt incolæ proficiant. Siluarum tamem beneficium, quod habent, spernendum haud est. Dissidet *Filekino* duobus, *Lofoncino* autem tribus miliaribus. Iuris *Bulayoszkyani*, & aliorum.

18.) *Semos-Ujfalva*, & situ, & iure, arcis *Somoskó*, subiectus, agro, rei frumentaria, quin & pecunaria, importuno; eo quod, hinc quidem mons *Sátoros*, illinc *Káráns*, propagatis utrinque iugosis radibus, impendit. Incolas nihilominus frequentiores alit, quam pro situs hac malignitate. Pareat *Rádejus*.

19.) *Salgó-Tarján*, denominationem, sicut adparet, ab arce mustus, cuius dictio accensus est. Ob iniquorem, qui ei obtigit, situm, vulgo *Kenyéretlen-Tarján*, hoc est, *panis egenus*, (nam Græce dices,) vocatur. Num, pauciores omnino agros habet frumentarios, quam qui, siue incolis sufficient, siue oeconomis, quam hic amplius, neque infructuosam habet, *dominus terrestris*. Opportune ei prædium, *Pony*, adfedit, cuius agrum, in rem suam vertunt *Tarjánenis*. Pertinet, cum reliqua arcis *Salgó* ditione, ad *Baronem Szlavna*. Alioquin, zedes heriles, commode sunt, & ad rem faciendam, comparatz. Sed, mola frumentaria, pro torrentium ratione, sub-

inde feriatur. Ecclesia vici, haud vulgari opere substructa est. Recedit ab arce, medio, in occidentem brumalem, millari.

20.) *Pál-Falva*, profundius in meridiem, trans montes Karánts, visitur. Modicus omnino vicus, a nobilibus Komádby, & Patkós, possitus. Mola, quam habet, ex habitu imbrium pendet; ceteroquin, agello gaudet vicus, non plane iniquo.

21.) *Kollát*, vnde non longe abest,

22.) *Kárdátsalja*, monti, eiusdem nominis, subsitus, & ditioni adscriptus Salgóieni. Incolas habet negligentiores, quam id agri qualitas, haud profecto iniqua, depositit. qua re sit, vt zgre vitam degant. Aedes sacra, in colte polita, iucundum habet suspectum.

23.) *Kárdáts-Apásfalu*, lauтор priori, sive agrum spectes, sive incolarum copiam. Comitibus Kásháry obnoxius. Vicium habet,

24.) *Lepujd*, vicum, elegantis amoenique situs. Est is Mocsáriorum heredium, quibus & sedem præbet. Nuper, vineas hic ponere coeperunt, loci domini, sed, ob vicinitatem, asperrim montis Karánts, quem ab ortu obiectum habet, forte iniquius. Non longe hinc abest, Bocsár predium, natalibus gentis Mocsáriana nobile, quam olim Botsáry adpellatam fuisse, vulgo perhibent.

25.) *Kárdáts-Berény*, temuis quidem vicius; sed, qui tamen, inclite genti Comitum Berény, originem dedit, quem & in titulis adhuc referunt, cum de *Kárdáts-Berény* adpellantur. Ager, siluis horret, atque montibus. Vici territorium, usque ad montis Karánts summam, protendi accepimus.

26.) *Boglyás-Alja*, ultra montem Karánts, sub rupe, cuius in arcibus habuimus mentionem, collocatus. Paupere agello, sed pacifuis eo pinguioribus, præditum cognouimus. Possestio, inter Rádeyanos, & Fajános est disperita. Inde

27.) *Pilis*, in occidentem, medio prodemodum millari, femetus; improba fortis, quia montibus immersus. Situm, ingenium incolarum amulatur, filiis illud sane, & ne flius quidem fatis idoneum. Illuditur eis dictorio: *Pilisben nem látni szarkát*: quasi, nulla in eorum vico pica adpareat; sed subest lufus. *Pilis* enim adpellatiuum, calvitium Hungarum significat; vt sensus dictiorum sit: calvutie humani capitii, insidente illihec picam haud posse obseruari. quod illi, de suo agro intellectum, negant: quippe qui, picis omnino sit hospitialis.

28.) *Tarnócz*, e montium angustiis eluctatus, in amena planicie, orientali Spole margine, confedit, loco, & agris Izzo, & pacifuis; sed quem frequens militum, hinc inde commeantium, transitus, nimium quantum adfligit; ponte enim iunctus heic annis est. Subest pluribus, parte tamen potiore, familiæ *Bene*.

29.) *Kalonda*, modico interusso, a priori, aduerso flumine, disiunctus. Olim a nobilibus possidebatur, quos de *Kalonda*, adpellabant: quod marmor anni MDIV. emortuale, Georgii, nati Stephanii de *Kalonda*, loquitur. Ager vico obtigit, egregie fertili; sed angustior,

ÉNY.

, pro PP. Dominicanis.

Imperatorem fortiter dimicabant. Ultimi filius:
Aribus, confirmationem nobilitatis suæ acquisiuit.
Lanonicus Collegiatæ Regie Ecclesie Budensis. †

Ab-
o-ns.

GIVS. II.

PAVLVS I. Cons.

Eva Uffaluff de
Deuck-Uffaluff.

ADAMVS. 1. Ses III. S.C.
Cons. Sophia Lufiliarius.
Com. Kobády. Mjera Com.
2. Juditha G. de De-
L. B. de Bo- scala.
sády. c.

ELISABETHA,	EVA, Ord.	EMERICVS,	JVLIANA.
1. Consort	S. August.	Cons. Bar-	Conf.
Pauli L. B.	Kis-Mar-	bara Com.	Francisci
de Uffaluff	tonii.	Ziczy.	Antonii C.
fj. 2. Igna-			de Breu-
tii C. Forgach de Ghymes.			mer.

Ex 1. Coniugie
MARIA ANNA, ELIS
Cons. Georg. Ada
L. B. Andr. zy.
fj. de N

THOMAS DISLAVS III. JOSEPHVS.
Come
Zemp
R. M
Tabul
ral. A
Ther.
de Sz

LADISLAVS IV.	CLARA, Ord.	ELISABETHA.
	S. Clarz, &	Cons. Nico-
	Conuentus	laus Comes
	Tynauien-	Zichy de Vá-
	fis Abbatifia	sankt.

ANNA MARIA.

gustior, quam pro voluntate incolarum. Est ditionis potissimum *Batikiane*. ad quam, & vicinum praedium, *Kü-Kalonda*, iam allodium deflinitum, pertinet. Mola; quam hic *Ipolo* impellit, frumentaria, amplorum est redditum.

30.) *Ráj* inde, altius progressis, occurrit, situ aliquantis per in septentrionem, eodem amnis latere, submoto. Quia pontem habet, damnis est obnoxius, quæ migrationes militum, ex more, post se relinquunt. Ager ceteroquin vico obtigit, & frumenti ferax, & foeni; nisi subinde essent *Ipolo* eluuiæ. Pertinet ad familiam *Battha de Vatta*. Hinc

31.) *Mátyáska*, collino situ visiuit; sed ab *Ipolo*, aliquantum reducto. Vicus, & colonorum numero modicus, & agro: cuius tamen angustiam, foecunditas compensat. Incolæ, ingenio perhibentur esse inquieto: hinc cum vicinis, agri potissimum, & pascuum cauilla, perpetua eis fere sunt iurgia, & altercationes.

32.) *Felső*, & *Aldó-Terbeled*, vicinissimi priori, & ob habitatorum paucitatem, *Dominorum terrestrium*, quorum plures habet, vallis, ut plurimum culti. Agro est non minus ameno, quam fertili, in primis, si letamine prouocetur. Praedia, viciis adfisa, *Saffy*, & *Lazy*, pinguis pascuis, luxuriant. Ex obiectu oppidi *Lofontz*, quod medio in occidentem millari sciungitur, multum viciis iucunditatis accedit.

33.) *Filek-Kelétfeny*, medio, inter *Lofontz* & *Filek*, itinere, orientali *Ipolo* margini, impositus, denominatione, a *Processus* metropoli adscita, ut a cognominibus viciis aliis, posset discriminari. Ager vico circumpositus, laudem habet fertilitatis; sed quem villa herorum dum, angustiorem fecerunt, quam qui colonis sufficiat. Iuris hodie *Kanisayorum* est, aliorumque.

34.) *Filek-Kovátsy*, ita dictus, ut ne cum *Szétsény-Kovátsy*, qui est in *Processu Kékköienfi*, confundatur. Cultus omnino viculus, atque agro praditus, frugum, & foeni feraci. Adficit *Ipolo*, cuius aliœna *Koleser*, subinde damnosus ei exsistit. Sciungitur *Filekino* bis mille, plus minus, passibus, cuius etiam ditioni accessus est.

35.) *Perse*, ad flagrantem riuum, quem limitanei *Gömörionium* montes, decipiunt, loco virginoso positus, & castris *Tokéliamis*, nobilitatus. Olim, iuris familie *Motskos de Perse*, postea *Báthoreorum de Galadgyi*, fuisse perhibetur. quibus exstinctis, dictioni *Filekiensi* adscriptus est. Hinc sunt, vtroque *Ipolo* latere:

36.) *Galsa*, unde gens *Galsayorum* perquam celebris.

37.) *Nitra*;

38.) *Bölk*;

39.) *Pintz*, fortis eiusdem viculi, solo prædicti, fertili, & pascuo; sed quem eluuiæ interlabentis *Ipolo*, subinde corruptunt. Fructuosa interdum in amne pescatio est, quam incolæ liberam habent. Feminae, pescendis spirulis, (tortæ genus est) vacant, quas hinc *Filekum*, *Lofontzum* illinc, venum deferunt. Infra hos,

40.) *Aját-Fáta* est, tenuis vicus, idemque *Lofontzino* proximus. Arcto admodum territorio, quodque paucis, quam fementi, aptius est. Vicinum ei predium *Szent-Király*, adsedit. cuius fanum, cum munimentis *Gúkra* Bohemi, tum in primis, clade *Johannis Corvini*, nobilitatum est. Olim, idem illud fanum *Templariorum* fuille, perhibent; sed incertis auctoribus. Altius, hinc sepositi sunt:

41.) *Szévy*, frequens omnino vicus, *Kobárianis*, & *Vécsyana* iuribus, obstrictus; sed, quod montibus subditus, agro, quam hucusque vidimus, steriliore. Sedes nobilium *Horváth*, insignem facit. Confedit, supra *Filekinum*, mille circiter passibus.

42.) *Bolgárom*; rectius, quomodo & diplomata habent, *Bulgárbony*, id est, *Bulgárum sedes*. Alicubi & *Bulgár-föld*, quasi *Terra-Bulgari*, legitur. Adhazit monti *Büksány*, cuius radicibus ita innexus est, ut subscenorum, non colonorum latebras, crederes. Habet tamen agros, fementia, quam pro regionis indole, patientiores. Subest *Vécsyana* familiæ. Trans montes *Büksány*.

43.) *Korlát*, iniquius sedet, extrema prouinciaz nostraz ora, qua ad *Gömöriensis* vergit.

44.) *Nagy-Darócz*, haud infrequens pagus, idemque *Gömöriensibus* hinc, illinc *Kis-Hontenibus*, conterminus. Recedit *Filekino*, modico in septentrionem, millari, etque agro, nisi latifacetur liberalius, effecto.

Hucque vici erant, ab Hungaris cutti. Nunc, quos Slavi habitant, perlungabimus.

45.) *Vide-Fáta*, *Slaus*, *Widiná*, exilis viculus, amni *Lofontz* adpositus, idemque, *V. Capitulo Strigonienfi* adscriptus. Incolz plerique omnes, figuli sunt.

46.) *Tótfalva*, *Slaus* *Tótfalmitza*, intra montes, versus septentrionem, recedit. Est agro sterili, quem tamen industria colonorum, mirum in modum edomat. Praterquam enim, quod primi sunt, qui ista regione, subacti mature agris, fementem faciunt, primi profecto messeni inchoant, subinde largiore, quam alii, in agris, natura multo fertilioribus. Tempus, & rustificatione residuum, fabricandz, omnis generis, supellestili, egregio fructu, impendunt. Alii enim, dolia compaginant; alii compingunt scribia; rotas educunt alii, cum reliquo adparatu curruli, quas postea merces, per Hungaricos vicos, venum circumuehunt. Eleuatiore situ:

47.) *Szind-Banya* est, melius *Csíknód-Banya*, perperam, *Szwiná-Banya*, cuius etymi rationem, supra expromimus: vt iam nihil adtinat, tepetere. Fuit omnino montanum aliquando oppidum, qua tamen prerogativa, excidit pridem; sive, ob fodinas exinanitas, sive, alia quacunque iniuria temporum. Incolz, materiarii iam sunt, & rei rusticae studiosi. Intimius intra montes:

48.) *Torjásháza* latet, viculus tenuis, & nimia incolarum rusticitate memorabilis. Pauci il quidem sunt numero, sed qui zemulari audeant

audeant vicinos, etiam copiosiores. Certe, obtentu angustioris agri, habitatoribus locupletari recusant. Accensus est ditioni *Dinimensi* partim, partim *Salgiensii*.

49.) *Magy*, Slavis *Mazow*, vallis omnino pagellus, iisdem, quass iam diximus, ditionibus adscriptus. Eiusdem iuris est, &

50.) *Rozja*, Slavis *Rozwad*, a modica, in quam hic montes sub-sident, planicie sic dictus. Colitur, non a ruricis tantum, sed a vulgo etiam nobilium. Vtrique, cum agricolatione, tum in primis, omnis generis materia, rem faciunt. Viciniissimus ei est:

51.) *Buzeritshka*, denominationi *Salgiensii* obstrictus. Ultra hunc:

52.) *Ozdin*, Slavis *Ozgin*, copiosus omnino vicus, montibus subedit, quos ab occidente altissimos habet, liberiore paullo in orientem solem, prospectu. Ager, quasi ad steriles avenas damnatus esset, ita, tritico & siliigini iniquus est. Hinc plerique incolarum, pro regionis huius more, solentes sunt materialia. Aedes sacra, in colle sedens, turriculam habet, gemino are campano, instruunt; soni tam elegantis, vt, si pulsetur, symphoniacorum modulos crederes, non enim campani sonos. Olim, in edito monte, castrum habuit, ab *Huffia* insellum, quos inde *MATTHIAS CORVINUS*, depulit. Meminit eius *BONINIVS* (a.) *Multa*, inquit, adhuc *caftella* supererant, partim ab ijsiis eretta, que *Bohemii*, pertinaciter retinebant. Et mox postea: Deinde ad *Balogvár* *caftra* monit, & potitus oppido, paucis mensibus, tria praesidia expugnauit, in primis *Gömörum*, deinde *Drench*, tertio *Vsnic*. Et exstant omnino hodieque, molis eius rudera. Ante bellum *Bohemicum*, ad gentem *Ottiaris*, (ex qua, familiam *Ete* propagatam credunt aliqui) pertinuisse, priscæ litteræ, nos docuerunt. quibus, anni *MCCLXXIX*. partitio arcis, *Vidin*, & huius palatiorum, inter fratres, ab arbitris facta, prescribebatur. Hodie, ditioni *Salgiensii* adscribitur.

53.) *Málna-Pataka*, Slavis *Málinecz*, latus omnino, idemque, primus ad *Ipolam* vicus, territorio, & montibus valissimis, circumsellus: quippe qui, ad duo protensi milliaris, *Brizzenfibus* apud *Zalenses*, sunt limitanei. Labor ideo incolarum præcipuus, in paranda materia, atque in primis, scindendis asperibus, & scandulis exsiciandis, ponitur, redditu haud omnino contemnendo. Agros frumentarios angustiores habet, quam pro numero incolarum, eosque paullum, per deuexa collium, suspensos. Avena in primis latetur, & leguminibus. Pertinet ad dominationem *Salgiensem*, & *Dinimensem*. Iam & prædiuum *Szalmaterecs*, Slavis *Samotrcz*, territorio *Málnapatakenji*, amensum est, intra præcessos montes, & opacas silvas, positum, atque cum vulgi fabellis, tum in primis *Ipol* fontibus, nobilitatum.

54.) *Hradiste*, trans *Ipolam*, profundæ valli infedit. Fabreriorum ligniorum officinam diceres, ita hic materialis operis, strepunt omnia.

N 3

Quia

4.) Decade III. Lib. X. p. 529, 14.

Quia enim agrum effecutum, filias contra vallis, nacti sunt incole, agri iniuriam, fabrilibus illis laboribus, vicicuntur. Subest vicus familiaris *Szent-Füányorum*.

55.) *Korna*, Slavis *Krna*, intra montes reiectus, vrsorum lustris, quam humano cultui, opportunior. Incolis certe frequentia sunt, cum immunitissimis bestiis, certamina, cum quibus, si haec res tulerit, & congregri audent, & vincere sciunt. Multi tamen, ex insufato congregatu, clumbes redeunt. Sin venatum instituere velint, quod vere faciunt, cum lignationem vris redditum infestam; excitis plurium vicorum incolis, sece flitant, tridui plerumque spatio, in vallis montibus oberrantes: ludicro hinc dictorio obnoxii; quod vrsorum exuas, ante vendere consueverint, quam in venationem proficiantur. Ceteroquin, & hic materiorum fedes est, eo commodior, quo illis quidem operis, montes *Karnenfés* sunt opportuniiores.

56.) *Uhorská*, quasi vicum *Hungaricum* dices, tametsi a *Slavie* habitetur. Denominationis caussam, eam fuisse accepimus, quod bello Bohemico, temporibus *Ladislai* posthumis, hic quidem *Hungari*; in *Czéb-Brezó* autem, *Bohemii*, infestas mutuo stationes, habuerint. Vicus copiosus, & ab incolarum solertia commendatus. Quin & situs mitior hic est, & rei rusticæ, haud importunus. Templum, colli impositum, eximium vico decus conciliat. Adscribitur ditioni *Kobaryana*.

57.) *Czéb-Brezó*, a Bohemorum praesidio, nomen accepisse, iam diximus. *Czéb* enim *Hungarisi*, *Bohemum*, sive *Czechum*, significat. Ferunt, tota hac regione, formosissimas, duobus illis vicis, feminas dari, quasi reliquiae essent propaginis, nobilissimorum virorum, qui prius illa tempestate, illuc excubabant: solito militum virtus, raro, sive æstiu, sive hibernis stationibus, decadentium, nisi post se relinquant, qui olim contemeratos alienos toros, loquantur. Cetera, vicus, non tam vbertate agrorum insignis est, quam incolarum, in paranda materia, adsiduitate.

58.) *Sods-Lebota*, trans riuum, modico interusso, in meridiem, a priori, sededit. Exilis omnino vicus, & angusto agro, qua re fit, ut heic quoque, incolarum alii, fictilia educant, materiam alii edolent, communii huius tractus more. Prodit e vico, incluta gens *Sosforum*; sed quæ in masculis, esse desit: sexu femineo, in familiam *Gitz*, propagato. Proxime hinc absit,

59.) *Pöltár*, Slavis *Poaltáre*, amoeniore, quam quos hucusque vidimus, positi, iugis pedetentim mitefientibus. In primis, *Acidotum Fontium* laude pollet, quos, suo loco memorauimus. Ager, adhuc montani est habitus, hoc est, sterilis, & letaminis indigi. quo, vbi aspergitur liberalius, haud fallit agricolam. Olim *Sosforum* erat heredium, quibus inde titulus, de *Pöltár*. iam ea gente extincta, in plurium abiit potestatem. Incolarum plerique figuli sunt.

60.) *Zelené*, a virore nomen accepit. Sedet in occidentali *Ipsa* rips, commodo quidem situ, sed, quod queruntur incole, archiore terri-

territorio, quam vt, seu rusticationi eorum sufficiat, seu operis materiaris. Vtiusque studiosos acceperimus; litium tamen, quas cum vicinis, de finibus agrorum, ferunt, amantes. Habet templum colli impositum, estque iuris, cum aliis, tum *Baloghiani* in primis. Eodem annis latere,

61.) *Berzencze*, Slavis *Breznička*, sedet, modicus vicus, & quis in via regia positus, subinde male habitus. Olim, laxius habitatum fuisse, grandia zedis sacræ, rudera, indicium faciunt, in cuius parietinis, xris campani ambitum, descriptum aliquando vidimus, ingentem omnino, & nihil fere minorem, *Nagybánya*, quod suo loco descripsimus. Id vero, *Ipole* immersissile priscos incolas, bellorum & rapinæ metu; sed quo loco, hodierni homines ignorant.

62.) *Kálvá*, Slavis *Kalínov*, profundius in meridiem, *Ipole*, ab occidente, adhæsit. Copiosus, nostra ztate, vicus, sed quem temporum difficultas, pestilentia item, nimiopere diminuerunt. Habet praetoria familiarum *Eyre*, & *Betha*, quorum istud, ineunte seculo, quod viuimus, ludum habuit litterarium, a nobili iuuentute frequentatum: in quo, prima latinitatis elementa, discere nos coepille, supra memorauius. Incolz, & præter agricolationem, oppido industria, ollis torrentis vacant. Possidetur vicus a pluribus.

63.) *Gárdó*, Slavis *Hrabovo*, aduersa ripa visitur, cum ade sera, utriusque vico communi. Confedit collino positu, elque priori multo exilior. Agro vtuntur compascuo, in cuius pratibus, laudatissimæ acidulæ, quas iam descripsimus, scaturunt. Insignem vicum fecit, *Paulus Baldske*, prodigiose memoriz rusticus, cuius historiam (b.) alibi dedimus.

64.) *Nagy-Fels*, Slavis *Velká-Ves*, quod grandem vicum notat: tametsi id hodie contra se habeat; est enim, ad exitatem, temporum iniquitate, redactus. Eadem & hic, occupatio est incolarum, quam alibi toties indicauimus. Pertinet ad *Motšdrios*, & *Cémiczkiós*.

Atque XX. illi sunt vici, quos Slavi hoc trachū incolunt, genus hominum ita solers, vt officinam materiariam, non unius, sed pluriū Comitatuum, merito possis dicere: qua de re, in moribus gentis, supra non nihil meminiimus.

A.) *Dissertatio nostra*, de Veteri Lit-

TERATIVA HYMNO SCRITICA, Sed. | II. p. 15. 16. quam adiisse, haud pos-

necabit lectorum.

MEMBRVM III.

DE
Processu Szétsénienſi.

PROOEMIVM.

Omitatus opima hæc portio, id non minis, ab arce & oppido Szétsény, indepta est. Clauditur ea, ab oriente Zagvva; ab occidente Ipola, fluuiis; septentrionale latus, ora Filekiensis; meridionale contra, Kékköiensis, definit. His terminis incincta prouinciola, campis non minus insignis est, quam siluis, atque montibus. Vtique situ, arcis, oppida & vici fedent, opportunitate quondam eximia: quæ singula, iuuabit perlustrauisse impensis.

SECTIO I.
DE*De Arcibus Processus Szétsénienſis.*

SYNOPSIS.

I. SZÉTSÉNY.

Arcis Szétsény fitus & opportunitates. §. I.

Eius origines, non ad Bohemos; sed ad Templaristas referunt: arcis munitiones: pratorium. §. II.

Fata, qua subierit: in propriae limitaneis, haberi caput: capitur a Turcis, nostris metu diffugientibus. §. III.

Turcarum Prefectus & miles praefidarius: obfudetur a lohanne Balassie: quo adaptatu? Hasianes, Filekiensis, obfis succurrunt: Balassie-

nos cadit: deletorum & captorum numerus. §. IV.

Szétsénum postea intentatum manet: capitur a Nicolao Pálffy, post occupatum Filakum. §. V.

Postea, nonis operibus munitur, impensis Neogradiensium: exulta a Kohári, a Turcis denovo infideliter: vicinio post, a Poloniis recuperatur. §. VI.

Reliqua, & ultima arcis fata. §. VII.

II. HOLLÓKÓ.

Postea arcis Hollókó: de eius astate coniectatio: substructionem habuit. §. I.

Regis-

SECT. I. DE ARCIBVS PROCES. SZÉTSÉNIEN. ARX SZÉTSÉNT. 105

Regionis circumposita ingenium: mænium radices, rusticæ plebs bodie colit. §. II.

Quando in Turcarum potestatem venerit? manſit sub boſſium tyrannide annis XLI. §. III.

Inſtauratur a noſtris, publicis decretis: recidit in Turcarum diſionem: Vicennio poſt, virtute Polonorum, recuperatur. §. IV.

III. Buják.

Origines arcis Buják, Slavica ſint, an Hungarica? eius ſitus: molis adiſia, & munitiones. §. I.

Capitur a Turci: redit ad noſtres, capto Fileko: iterum Turcas admittit. §. II.

Occupatur a Carponensibus, Kékködensibus & Gyarmathensibus, singulariſtata gemate: qui praſidiarios, contra datam fidem, truci-

dant: quomodo eam cladem Murtuzanus vultus fit? ditio olim Báthoreorum fuit; bodie Elzterbaziorum. §. III.

IV. Ecsegi.

Ecsegi ſitus: rudera molia: cui fini olim fuerit excita? §. I.
Vulgi, de arcis domina, narratio: quam alii aliter interpretantur. §. II.

V. SAMSON-VÁRA, ſen Fejérkő.

SAMSON-VÁRA, incerta origine: rudera eius, & opportunus ſitus. §. I.

Circumſidetur a montibus: ob petra albedinem, Fejérkő dicta. §. II.

VI. Szanda.

Szandæ praeceſtus ſitus: arcis biftoria ignoratur: pertinuit olim, ad dominos cognomines: iam Schreteriorum eſt heredium.

I. SZÉTSÉNY.

§. I.

SZÉTSÉNY, coniuncta, oppido cognomini, arx, media planicie, colli molliter eleuato, imposta eſt: quod, & campeſtri huic regioni decus conciliat, & arcis, ancenum quaquauſorū proſpectum. Nam, qua occiduum ſolum propſicit, planitem obtuetur, Ipſa irriguam, & pratis, atque campo paſcuo, ietam. Quod inde, hinc ad ſeptentriones, illinc ad meridiem, camporum eſt, agris frumentariis colitur. qui habitus, & orientali plage, familiaris eſt. Postea, montes vndiquaque ineunt, lenti primum collibus, adiungentes, ſed qui iugis propagantur, filios, & multæ opportunitatis. Proinde, quisquis fuerit primus arcis metator, egregie, de ſitu, & eius commoditatibus, proſpexit, quæ ſunt illiusmodi locis necessariae. Si quidem enim, obſideri urem contingebat, non poterat cauere hoſiles, quin in conſpectum praſidiiorum veniret; ſin faciendæ eruptions, expedita erant omnia,

TOM. IV.

O

& ve-

Arxi Szétsény ſum
& habuit.

& velitationibus commoda. Quibus rebus siebat, vt, sive *Hungari* tenerent castrum, sive *Turca*, frequentes, istis campis, ac propemodum quotidiane pugnæ, consererentur.

S. II.

*Eius origi-
nes, ad Bo-
hemos;*

*en ad
Templari-
flas refe-
runtur*

*arcis muni-
tiones :*

*Fata, qua
subiunxit :*

Ceterum, dicere non habeo, quæ sint, peropportuni huius castri, origines. Sicuti, neque denominationis rationem quæs redetere. Qui Bohemos, *Hussites* illos, primos heic castellum excitauisse credunt, nescio, an id documentis idoneis possint comprobare. Tametsi enim tenuisse locum, &c, pro more suo, communuisse, non negamus; id quod supra, ex *BONFINIO* emendato, in castri *Zagyva* descriptione, recognouimus; induci tamen haud poterimus, vt conditæ arcis gloria, permittamus genti infelissimæ. Neque rectius conieclant, qui *Szétsényi* origines, *Templaristi* adscribunt, aido generi, & gaudenti his illiusmodi locorum opportunitatibus: si quod tamen eius inera vnquam *Hungarie*. Alioquin, haud deesse putant, eius rei indicia. Nam, collis, qui ad tormentum iactum, ab arce sciungitur, & hodieque, *Szent György-Vára*, id est, *S. Georgii Arx*, vulgo dicitur, vestigia quedam ædis sacre ostendit, quam muri præmuniébant ac fossæ. Quidquid eius sit, arx certe ipsa, qualis iam est, nihil refert prisci operis. quod neque fieri potest, in tanta rerum conuerione, quam duobus retro seculis, subire cogebatur. Nimurum, oppidi mœnibus contigua, muro præmuniébatur latericio, quem circumductæ fossæ, & egesti aggeres, iidemque vallis conferti, validiorem reddabant. Angulos murorum, non vndique ad regulam procurrentium, tures, antiquo more excitatæ, communiebant. Has, vigiliz insidente, bant, & colubrina tormenta. Intrus arcta est area, cuius prætorium, nuper, *Kabariansis* operis inflauratum accepimus. Quæ muris propriæ sublunt, casis olim præsidiorum oppleta fuerunt: nunc in rufis familiares versa. Porta, orientem solem adspicit, sed, quæ rimas iam agit, ruinz nuncias.

S. III.

Fata arcis, iniquiora subinde fuere, quam id credi possit. Post-eaquam enim ex clade *Mohácsieni*, Hungarorum vires adtritus furentur; tyrannis, contra ea, Turcarum, in dies increaseret, in præsidii limitaneis haberi coepit. Nempe, quo viciniores erant Neo-gradienses, Budensis præsidio, impressionibus fatigabantur, eo frequentioribus. Hinc ordinum regni sollicitudo (a.) illa; ut *Maieffas Sua Regia*, habeat curam defensionis Comitatus: *Nitrieni*, *Hontensi*, *Bar-sensis*, *NEOGRADIENSIS* &c. ad quos Mehemet Baffa litteras dedit, commi-nans illi ignem, & ferrum. Atque tunc (b.) in iis propugnaculis, re-latum *Szétsény* legas, quæ publicis sumtibus, omni adparatu bellico, instrui

a.) Anni MDXLVI. Artic. XL.

| b.) Artic. XLIV.

SECT. I. DE ARCIB. PROCES. SZÉTSÉNIEN. ARX SZÉTSÉNY. 107

instrui oportuit. *Citra*, inquit, *Danubium*, *castris ac fortalitiis* *Szad*, *Pájzsd*, *Droghe*, *Szétsény*, *Baják*, *Léva*, & *si qua sunt alia*, *praesidiis necessariis omnium generum*, *mature prouideat* *Maiestas Regia*. *Vtinam vero*, pro eo, atque id, seu loci opportunitas, seu securitas regionis, requirebat, a praefidariis cultoditum fuillet, *Szétsénium*. *Verum*, alter omnino res cecidit. *Droghe* enim, arce apud *Hontenfes* montana, & tribus fere milliaribus *Szétsénio*, in meridiem recedente, ab *Aly* ^{expiter a} *Emancho*, expugnato, *Szétsénies*, nec tentati, metu diffugunt, & ^{Turci, m.} *fratim* ^{arcem} *praesidio* *in* *nam*, *holli* *relinquent*. De turpi bac fuga *Istvánneffivs*: (c.) *cum*, inquit, ad arcem *Szétséniam* peruenit *eret*, cuiae *cuffodia*, *Lavrentius Árokhažy* *praerat*, *milites* *praefidarii* *turpiter* *profugere*, *Lavrentio* *solo*, & *arce* *vacua* *indefensaque*, *relicta*. *Quod cum Lavrentius animaduertisset*, *ipse quoque*, *ceteros* *secutus*, *fuga* *capta*, *in manus* *boſſium* *incidit*, *diuturnamque* *apud eos* *feritutem* *seruit*. *Ad eum modum*, *arx* *in Turcę* *potellatēm* *concessit*, *magnarum* *polica* *cladum*, & *cauſa*, & *occasio*.

§. IV.

Prefecerant Turcę *Szétsény*, *Hamzam*, *stragagematum* *insignem* *Turcarum* *artificem*, illum nimirum, qui *Filekinum*, ac postea *Tatam* quoque, astu intercepserat, eaque re, imperium *Solymanni*, octingentis, & amplius, oppidis, ac viciis, in ditionem redactis, longe ^{rim} lateque amplificauerat. Neque deesse patiebantur militem praefidarium, qui perpetuis excursionibus, regionem fatigaret. In his *Martalufi*, cum primis infesti nomine Christiano, multas passim strages edebant, plagiariorum, quos *Pribék* vocamus, ministerio plerunque vni. qui eos per occultos calles, ad loca etiam longius disiuncta, tuto deducebant. Decennio post, quam a Turcii occupata fuit arx, infausto opine, *Johannes Balassa*, *Zolii* & *Montanarum* *præfectus*, obſidione *eam* *cinixerat*, suo nomini labenti, cladem vero exercitui Christiano cruentissimam, acceleraturus. Prolixe rem *Istvánneffivs* (d.) narrat, nos in compendio exhibebimus. Obſidebatur *Szatmarini*, frater *Johannis*, *Melchior Balassa*, quem, vt ab eo periculo, distractis Turcarum viribus, liberaret nosler, nihil dubitauit, suo ipsius capitū perniçiem conflare. Proinde, obſidionem arcis *Szétsény* edicit, & quascunque potest, procerum copias, cum exercitu suo coadunat. Adtant nempe *Levenfes*, *Carponenfes*, & *Bozokienfes* praefidarii, quos voluntariorum militum manus, haud contempnda, sequebatur. Neque defuerunt, ex metallicorum ordine, qui, si ita vifus ferret, castrum, ductis cuniculis, suffoderent. Quin & *Agrienfes*, delectam suorum manum miserant, expeditionem iuuaturi. Iam & *Bebekue*, cum mille viuisque ordinis, militibus, atque duobus tormentis, in iter se derat.

a.) Lib. XVIII. ad Annum MDLII. p. 33.
b.) Lib. XXI. ad Annum MDLXII. p. 416.
c.) Lib. XXI. ad Annum MDLXII. p. 416.
d.) Lib. XXI. ad Annum MDLXII. p. 416.

dederat. Arcem tunc *Mahometes Fabioles* custodiebat, sed quem ab ei flatione, *Sathmari* obsidio, auocauerat, relicto *Szétsing*, *Safuare*, alumno & collega suo. Iitis suppetiis, & absentia praefecti, fretus *Balassa*, ipso die, resurrectioni *Christi* sacro, obsidionem exorditur. Erant in eius castris, quinque, plus minus, militum milia, tormenta minutiora, quibus arx verberabatur, duo. Interas, *Safuares*, ad *Hafanes*, *Filekiensium* praefectum, clam nuncios mittit, periculum, quo sit circumuentus, exponit, sibi vt suppetias ferret impense rogat. *Hafanes* ergo, nihil cunctandum ratus, celeritate, qui potuit, maxima, octingentos, e praefidio equites, ad ferendam *Safuari* opem, ipse educit, vtque ante illuc adellet, quam se *Balassianis*, *Bebekus* possit coniungere, celerim profligatur: non, vt summam rei, pugnæ committeret; sed, vt minutioribus præliis, distento *Balassa*, obsecros ex arce educerer, & ad tutiora loca comitaretur. Res tamen, magno *Balassianorum* malo, longe alter cecidit. Nondum scilicet, in castra aduenierat *Bebekus*, cum *Hafanes*, quasi celo depluisset, in conspectum nostrorum venit, imprudentes adgreditur, vrget, turbat, & ante disicit, quam, vel in ordines coire, possent vel scelos exonerare. Primi omnium pedites in fugam effusi, terga dabant. Contraibat *Balassius*, & nunc singularum turmarum duces, nunc fugientium manipulos, qua precipibus, qua conuictis, retentabat, ne in tantum dedecus ruerent. Sed frustra hæc a *Balassa*: nam, fugato peditatu, equitatus vix tentata pugna, ordines primum deferuit, mox effusis habenis, ex praedio excessit. Vtrosque *Hafanes* conlectatus, DCL. castrorum capita, totidemque captiuos, *Szétsenium* retulit, & castris potitus, victor *Filekum*, paucis & suis desideratis, reverius est. Hæc tunc, ad *Szétsenium* gesta fuere, infelici omnino fidere; at maiore *Balassii* temeritate: quippe qui, non expectatis vicinorum auxiliis, impetu animi, non confuso, rem gerendam suscepit. Inter eos, *Andreas Szétery* Carponensium, & *Demetrius Matjás Agriensis agminum* ductores, fortissimi viri, numerabantur. reliqua multitudo, e gregarie erat. Capti autem fure, *Johannes Crispi*, *Thomas Pálffy*, *Casper Schuty*, & *Stephanus Soós*, partim *Leva*, partim *Carpona*, cum delecta militum manu, castra sequuti.

§. V.

Postea, intentatum a nostris relictum est *Szétsenium*, neque, nisi crebris velitationibus, quæ subinde iusta prælia æmulari posse videbantur, identidem fatigabatur: varia tamen, quod sit, fortuna, successu autem plerumque iniquo; dum *Turca*, etiam nulla clade accepta, salem insultu nostrorum irritati, non raro, magnas, per viros, & oppida, strages ederent, quasi, qui nostrorum temeritatem vicerentur. Tandem *Filekino*, subita, sed operosa tamen obfitione, capto, *Nicolae Pálffius*, insignis heros, (e.) *Szétsenium*, quasi obiter

a.) Vide, Anni MDXCIX. Art. XLVIII.

obiter obcellum, (nam a *Filekino* copias hibernatum deducebat) & tormentorum iictibus aliquantisper verberatum, in potestatem suam rededit, atque praesidiariis securam demigrationem pactus, *Honorium Tanhauserum*, Germanum quidem origine, sed in Hungarum, a familia *Hathalmiana*, adoptatum, praeceps iussit. Ita *Szétsénium*, cum annis propemodum XLII. magna circumsize regionis calamitate, a Turcis infellum fuisset, nostris postliminio concellit: subinde, CCG. equum, & CC. peditum, firmatum praesidio.

Nicola
Pálffy, P. f.
occupatum
Filekum.

§. VI.

I Neunte seculo decimo septimo, MATTHIAE Archiducis iussu, cum reliquo Neogradienium arcis limitanea, tum in primis *Szétsénium*, nouis operibus muniebantur: quam curam, *Neogradieni Comitatus*, publicis postea regni decretis, (f.) mandatam legimus: quod & ita fiebat, temporibus in primis FERDINANDI II. cum hinc ciuiles tumultus, illinc, Turcarum impressionum tempestates, incubarent. Exstant hodieque, eius industria monumenta: nimirum porta, ad orientale oppidi latus posita, cum muro latericio, vtrinque late protenso: nisi iam & istud opus, ruinam minaretur. Capto a Turcis *Vjvarino*, quod (g.) anno MDCLXIII. accidit, *Léva*, *Nátria*, *Galgocchio* atqua *Nouigrado*, hostibus traditis, *Stephanus Kokdrius*, *Szétsénienis*, ea tempestate *Capitanus*, quod arcem retineri polle desperabat, igne exustam, relinquens; eo audiens postea a Turcis infessam, quo opportuniorem locum nouerant, ad vrbe montanas, ac prætensam iis regionem, impressionibus & rapinis, fatigandas. Inde XX. annis, Turcarum fedes fuit *Szétsénium*, atque officina simul innumerorum calamitatum: deinde *Szétsénium*, & captum *Strigonium*, recuperatum.

Potestatis
operibus
munitiones:

exulta e
Kohári, &
Turcis de-
esse infide-
litas.

viciens
post Polon-
ais recuper-
atus.

§. VII.

Q Vx hinc sequuta sunt tempora, tametsi reiectos longius Turcas videbunt, Szétsénio tamen non cellarunt calamitata esse, atque funesla. Namque, graui fame, tota Hungaria inualidente, cum praesidiario militi commeatus decesset, iussu *Pauli Esterházy*, Regni Hungarici Palatini, arx nostra, igni iterum exuritur, praesidiario milite, exsecutorato partim, partim aliorum demigrare iullo. Eius destinationis minister, *Franciscus Díszmíthy* fuit, tribus Croatarum centuriis stipatus. Postea, arcem praesidio munitam, haud quidem meminimus: præterquam *Rákocziiano* tumultu, cum is, calrensi ritu, anno MDCCV. comitia

O 3

f.) Anni MDCXII. Art. XIV. coll. A. mdcv.	MDCXLVII. Art. CLIII. Ann.
Art. VIII. Anni MDCXIII. Art. VIII.	MDCLV. Art. III.
Anni MDCXVIII. Art. XLIX. Anni	b) Vide WAGNERI Hist. Leopoldi. M.
MDCXXII. Art. XXXVI. Anni	Lib. II. p. 135.
MDCXXXV. Art. XCII. Anni	

mitia isthic agitaret, atque sui sequaces, foedere secum innecteret, longe perniciosissimo. Mirum dictu, quanta celebritate, rem illam institerit, ut priscæ gaudi libertatis, quam obtinebat, ex nouo isto comitiorum genere, inescaret, nouarum rerum studiosos. Cuius, in tam præclarum, si Diu placet, facinus, nummos memoriales recordamur. quorum altera facies, vultum Rákóczij, tres Vestales virgines altera, referebat, succensum in ara ignem, ad gallis fermentis, alentes, cum invigilari: CONCVRVNT, UT ALANT: & subitus: CONCORDIA RELIGIONVM, ANIMATA LIBERTATE. Anno MDCCV. In CONV. Széts. Art. nuper, a re Koháriano eliberata, sedem præbuit IOHANNI ADAMO FORGÁCH, supremo Neogradienst Comiti, & hereditario ditionis Szétsány dynaste: cetera, priscis munimentis, propemodum nuda.

II. HOLLÓKÉ.

§. I.

*Potius crede
Hollókó :*

*de eius ate-
te conielle-
ria :
substruc-
tio habita.*

Odico inde miliari, arx HOLLÓKÉ, in orientem æstium, intra montes, recedit. Situs omnino asperrimi, & quem, non tam amoenitatis cauilla, delegisse censendi sunt, primi eius molitores, quam ut dubiis rebus, perfugium habent. Confedit enim, in praefilia, & sublimi rupe, acculus omnium difficillimi, ob crepidines petrarum, mire sibi impendentes. Aeta tem, qua condita sit, ignorare cogimur. Qui ex molis habitu, argumentum capiunt, ad BELAE IV. tempora, eius exordia reponunt. Nam, continuo opere, haud omnino succreuit. Principia substructionis pars, turri abfoluit pentagona. Opus in primis, antiquum & folide, atque ad regulam factum. Hanc, gemino incinerant muro, ætate, vt ex operis colligeri est, posteriori, ruditer admodum & inconcinnè educta. Poties, nouis subinde porticibus augebatur, vt in molem excreuerit indigesset, & nullo eductam ordine.

§. II.

*Regionis
circumscriptio
in geni-
suum :*

Circumsidetur autem vallis montibus, quos petræ horridos redunt. In his sunt, Gondhegy, id est, curarum mons, ab ortu arcii obiectus; & qui huic vicinus adscedit, caput mulro adtolens altius, Szárhegy. Reliquam regionem, profundè hinc valles, illinc siluz, longe densissimæ; mox iterum præzali montes, quasi vnu ex alio nascetur, discriminant. Varia his nomina, vulgo indita. Nam, ad meridiem quidem Hárts berts est atque adlinis illi, Fekete hegy, & Babbiki. Omnes hi situosi sunt, ferarum lustris perquam opportuni. Sed, qua septentrionem arx contuetur, mollioribus iugis mitescit regio, quorum latera, inde a priscis temporibus, vite fuerunt consuelta, quam adhuc curant ipcoles, sed pro tenuitate opum, languentibus operis.

SECT. I. DE ARCIB. PROCES. SZÉTSÉNIEN. ARX HOLLÓK. III

ris. Habet enim inquilinos arx, circum moenia nidulantes, quos bellorum calamitates, & commigrantium militum licentia, hoc coegerit.

*menim
radice ru-
stica plena
badio solit.*

S. III.

Anno MDLII. patum in Turcarum potestatem venit, non tam hostium virtute subacta, quam praefectorum, qui ei cum Imperio inerant, discordia. *Exinde, Eunuchus, inquir, ISTVÁNVS, (b.)* puta Szétsénio, quod desertum a nostris occupauerat, celeri iterere, ad castrum, cui a corvo nomen est, (Holló enim, corum Hungarice sonat) castra promovit. Ac mox postea; *Eunuchus, Castro Corvi, quod Andreas Sadgi, & Emericus collega, inter se dissiderent, eadem faciliitate, portus est.* Nimirum, procellae tunc inlatae, quascunque adorti sunt arcis, Turcz peruerterunt, aut incuria, aut meru, aut diffinistrorum adiuti. Fuit vero sub hostium tyrannde, annis omnino XLI. post recuperatum Filekum, prillina dominationi, a Tiefenbachio, vindicatum. Metu enim perculsi Turcz, quidquid ista regione montanarum arcium tenebant, vacuum reliquerunt: magna tunc rerum Christianarum accessione.

*Quando ha-
Turcarum
pacificatio
venit?*

*mensa sub
hostium ty-
ranno ex-
auit anno*

S. IV.

Ex eo tempore, curæ fuit nostris arx, tutandæ regioni, multum fane opportuna. Hinc, non (*i.*) infrauersio modo; sed praesidium etiam XX. peditum, publice decretum (*A.*) ei fuisse, legimus. Verum, anno MDCLXIII. Hungariz fatali, recidit in manus Turcarum. Szétsénio enim occupato, non ante quietere Turcz, quam arcem simul Hollók, sub iugum mitterent. Erant tunc in ea, cum modico admodum praesidio, *Matthaus Benky, & Urbanus Nagy,* viri, haud omnino delides; sed ob rerum iniquitatem, ad eas consilii rationes adacti, vt arcem dederent, iis conditionibus, quas, pro fortunæ malignitate, optimas pacifici ponerunt. Castro, ad eum modum potissimum, validiori, quam erat Christianorum, praesidio, idem muniunt, XX. annorum interusso, isthie, haud sine regionis iniuria, hospitatur: electi tandem, Polonorum virtute, qui, vri dilexiimus, viatores, post liberatam *Vienam*, & captum *Strigonium*, in hiberna demigrabant. Postea, Turcis, Buda, & vicina circum regione, depulsis, praesidio nudatum accipimus, breui in rudos abitu ram, nisi infrauersetur denuo. Est juris Comitum *Fogach*, & nobilium *Szemere*.

*infrauersio
a viris,
publice de-
creta:*

*recidit in
Turcarum
dominatione:*

*viamque
post virtute
Polono-
rum res-
paga.*

III.

A.) Lib. XVIII. p. 331, 24. & p. 332, 4. | b.) Anni MDCLV. Art. III.

a.) Anni MDCLXIII. Art. XV.

III. Buják.

§. I.

*Origines
arcu Buják
Slavica
sunt, an
Hungari-
ca?*

sive situs:

*mola adi-
cia, & ma-
nitones:*

VJÁK arx, priori, multo validior, sed fortunz haud melioris. Si vocis significationem sequaris, Slavorum opus, credas, oportet. quibus *Buják* taurum significat. Aliis tamen, *Hungaricum* etymon placet; vt *Buják*, obsoleto vocabulo, latebram ipsius notet. Neutris contraimus, eo quod vtrorumque coniectatio, dubitationem habeat. Id negari nequit, referre omnino situm arcis, quod latebram quadammodo zemuletur. Nam, ita intra montes retrorsus est, vt, nisi ab oriente, qua vallem, late postea diffusam, obtutetur, conspici nequeat. Scilicet, extremaz, montis *Gombkégy*, rupi inadifcata, valle, quasi ex industria depreffla, ab occusu, & septentrione, subcingitur. Rupes, cui infedit, ardua est, atque edita, sed quam contiguus, quem diximus, vertex *Gombkégy*, supereminet. Arx ipsa, turri adtollitur vasta, & in orbem, muro longe solidissimo, educta. Hanc, subtus laxi fornices, postea, qua tecdis proxima fuit, tormentorum suggellus, distinguebant. Circa turrim, conclusa fuerunt, & propugnacula, moenibus commissa validis, neque subruendis facile, quia petra fuerunt inadifcata. Maximum erat, quo porta olim præsumiebatur. quam postea præfidiarii, quod importuno loco positam crederent, obturauerunt, portula, cum ponte versatili, eo arcis latere, quod in occidentem vergit, adaperta. Intus, præter cibernam, petre incisam, puteus erat, LXXX. orgyiarum altitudine, per durissima faxa excavatus: qui adhuc, inter rudera arcis visitur, nuper, a conseleratis latronibus, inieicto hominis cuiusdam, qui rea Iudei curabat, cadavere foedatus. Alioquin, montes, arcis adfici, petris horrent, in primis, cui a *S. Martino* nomen. In eo, parietinae adis sacrae visuntur, quam *Templariorum* fuisse, more suo, vulgus prohibet. Atque hxc situs asperitas, oppugnationem, cum accidit, operosam efficiebat.

§. II.

*Cupitur e
mox;*

Eadem illa tempeflas, quæ arcis vicinas, e manibz nostrorum elicerat, *Bujákum* quoque abstulit; Qua de re ISTVÁNEVIS: (*I.*) *Eannuchus*, inquit, ad *Bujákum*, BÁTHORN arcem, haud procul, (ab HOLLÓKÓ distantem, dimérit; & cum ea mura crassore, ac satie firmo, munita esset, nec in eo quinque diebus verberato, quidquam fere durum effet, difficultate oppugnatio futura videbatur, si qua in præfidiariis virtus, aut constantia, fidesque, adfueret. Sed illi, intempestivo metu, ac paurore percussi, perfractis forniciibus, in quibus reconditum thesaurum falso putabant, una cum MARTINO KÉREST, prefecto, non sine perfida labe, arcem relinquentes, se in fugam coniecerunt: quos tamen Turca adsequunti, concisos, & ad unum interfecitos, deleuerunt, solo con-

seruato

I.) Loco citato.

feruato MARTINO, qui in ijsis vinculis, & carcere poftica extinctus eſt.
 Ira tunc *Eunuchus*, peregrinabundo ſimilis, paucis diebus, arces complices, intercepit. Redit tamen ad noſtrōs, poſt creptum Turcī *Filekum*, cum iis arcibus, quas eadem iſta tempellas eripuerat; fatis ita volentibus: vt, qua temeritate, atque metu, ante annos XLI. a noſtris dererentur, eodem nunc hostium pauore, derelictæ, in noſtrorum manus venirent. Poſtea, ciuilibus diſſidiis, quæ ſeculo XVII. quater recruduerunt, quin domeſticum hoſtem admiferit, non eſt, cur dubitemus. Iſtvāneſtrivs, *Boſkay* deditam memorat. Illud certum eſt, ſubacto a Turcī *Vjvarimo*, quod anno MDLXIII. eveniſſe meminiſſus ſepiuſ, *Bujákum* in hoſtium poteflatem confeſſiſſe, for-
 tunam, vt credere fas eſt, arcium reliquarum sequutum.

redit ad no-
ſtrā, capo
Filko:

Iherem
Turcas
admitit

S. III.

IAm, in Turcarum poteflate, diutius haſerat: cum *Carponenſes*, *Kék-
kőienſes* & *Gyarmathenſes* praediarii, de interciendo eo, con-
ſilium ineunt. Placuit nimirum, quod aperto Marte, ob pauci-
tatem fuorum nequirent, ſi poſſent, Stratagēate confidere. Pro-
inde, signis numerosioribus comparatis, adſcitisque, qui tympana
pulfarent, tibiisque canerent, quam pro fuorum numero, pluribus,
expeditionem fulcipiant, arcis obſidionem, facta ingentis exercitus
ſpecie, ſimulaturi. Mons eſt, in conſpectu *Bujáki*, cui *Örbegye* no-
men. Hunc ergo *Hungari*, quia parte altera, tuto ſubiri potuir, longis
ordinibus circumneunt, quafi caſtra metaturi, vexillis aliquot, ſub-
inde, eo loco defixis, vbi exercitus diſlocari poſſe credebarūt; relictis
ſimul aliquot militum ordinibus, qui iſthie, caſtrorum munitionum
laborem ſimularent. Quod, dum diutius faciunt, conſerta longo or-
dine ſigna, Turcas, ne egredi quidem auſos, facile in eam opinionem
adduxerunt, Chriſtianorum exercitum, pro vexillorum numero, inge-
nitem ad eſſe oportere, qui obſidionem arcis fulcipiat. Auxit eam op-
inionem, tympanorum & tibiarum, e longinquo ſonitus, qui haud du-
biuſ indicium facere videbatur maioris, ultra eum montem, exer-
citus. Erat in arce *Haszany Aga*, cum quinquaqinta praediariis. Is
ergo, ſubito, vti rebatur, pericuſ inductus, neque monitus a noſtris,
miſſo internuncio, de arcis deditione, cum noſtris agere occi-
pit. Haud grauate noſtri conſentunt, liberam hoſti demigrationem
ſpondentes, ſi prius arce decederet, quam labor obſidionis inchoare-
tur. Lætus, tanto beneficio, *Haszany Aga*, cum quinquaqinta praediariis,
reculis, quam potuerat, plurimis, conuafatis, ex arce decedit.
Tunc noſtri, vacuam arcem ingressi, quod ſpe preda excidēſſe, de-
ditioſis hoſtes inſequuntur, & ad vicum *Cidéř* deprehenſos, ſpoliant,
ac reluſtari auſos, fide, quam eis dederant, turpiter poſthabita, con-
cidunt. Pelleſme ea res, *Martuzanum Agam*, Hatvani prefectum,
habuit. Itaque, vt & dolori ſuo litaret, & illatam genti fuſe iniuriam,

Ocapſtar,
“ Capo-
nenibus,
Kékko-
leibus, †
Gyarm-
athenibus,
fingendis
ſtrateg-
mata:

*qui praſi-
diarii, con-
tra datum
ſideri, tra-
cidere:*

quoniam
 cum da-
 dum Mor-
 tuzanus
 vita sit:
 dico olim
 Bithoreo-
 rum fuit,
 sedis Ets-
 terházio-
 rum.
 cuius olim
 fuit ex-
 cisa.

pari perfidia, vlcisceretur, trimeltri post, coadunato, trium milium, exercitu, in artis conspectum, ineunte Septembri, venit, & castra ad eum modum metatur, quasi, ne diuturniorem quidem obsidionis laborem, detrectare vellet. Quo viso, *Johannes Berczely*, qui cum XLVII. commilitonibus arcem custodiebat, ne hostis furorem temere irritaret, babito, cum suis, consilio, calrum, nihil reluctatus, dedit, vitam sibi & praefidariis, atque liberum ad suos abitum, summa, vt credebat, fide, paetus. Vix autem arce excellerant nostri, cum ab hostibus accepti, eodem, quo venerant, momento, ad unum omnes, trucidarentur. Ea nece edita, *Mortuzanus* arcem quidem subiit, sed exacta illic noctis viuis statione, igni combuslit, & male foedatam, inanem reliquit. Atque, hic expeditionis illius eventus fuit. Ex ea clade, & cineribus, non amplius eluctari potuit *Bujákum*: credo, quod repulso iam Turca, minutis istiusmodi praefidiis, nihil amplius opus fuit. Erat olim ditionis *Bithoreorum*, qui arcem, tamquam multarum opportunitatum seculum, non minus palatii ornauerant, quam propugnaculis communuerant; tametli, & publicis regni operis, insauratam, & regis praefidii muniman, regni decreta (m.) loquuntur. Nam in potestate est, familiz Comitum *Esterháziorum*. Secedit Szécsé-
 nio, duobus in orientem miliaribus.

IV. ECSEGH.

§. I.

Eszeghi
 statu:
 ruderis mo-
 li:

cuius olim
 fuit ex-
 cisa.

Rx prisci operis, neque magna omnino mole, bis mille, a *Bujáko*, in septentrionem, passibus, humiliori, quam pro more, petre, an colli, imposita. Rudera sunt hodie, dumis incrementibus, horrida. Qui ea scrutabantur, vt nostrae huic commentationi prodeissent, turrim rotundam, robustamque, medio arcis ambitu, notauerunt, cuius parietine, validum fuisse opus, fatis testantur: quippe, ita solidæ, vt petram duritie æmulentur. Circa turrim, tamquam arcis caput, moenia erant, vetustate iam priderem collapsa, neque, nisi ex qua solo fundamenta, ostentantia. Notabilior bodieque fossa est, quæ moenibus praecincta fuit. Adhuc enim alte deprellæ, indicium facit, eximis olim profunditatis existit. Nos, ex vniuersa ea mole, argumentum cepimus, perfugio fuisse plebi, cum Tartari, aut Cumani, irruerent. Nam, ita plerique montanarum arcium excitate fuerunt, concursantibus, ad eiusmodi operas, qui circumfulsat regionem habitabant.

§. II.

m.) Decret. Anni MDCLV. Art. III. ubi
 equites quinqueginta, & armata ac quin-
 quaginta pedes, eris custodire, deli-

nari leges; cum & mille, si viuis talis-
 tet, potuillæ capere.

§. II.

Vulgus, *Leány Vára*, seu *Arcem Puella*, adpellat, nomini huic fabellam, an historiam, obtendens, oppido prodigiosam. Aliunt, puellam quandam, cui *Barbare* nomen, sedem hic olim habuisse, tamquam ditionis dominam, quæ tanta fuerit laetitia, ut viris, qui sibi placuerint, vel inuitis, copiam sui faceret, atque, turpe illud ministerium, subinde, iuglo boum remuneraretur. Id si præsto haud esset, facultatem impertiuisse, rusticanti cuicunque colono, promissos boues, vti se iungere, & suos facere possit. quam ob rem, *Eke Bontó Borbála*, id est, *aratorum pessundatrix*, *Barbara*, per dicterium vocitata fuerit. Negant rem aliquando gestam fuisse alii, aut, si fuerit omnino, finibus suis exesse volunt, barbara feeditate conselerat feminam. Alii, longe interpretantur aliter. Scilicet dicterio illi, non laetitia, sed crudelitate, feminam, non celibem, sed viduam, locum fecisse: quippe quæ, tributariis operis, tantopere adfixerit colonos suos, vt bobus denique priuati, iugulum ritu iumentorum, aratra ipsi trahere, cogentur. Quidquid eius rei sit, (n.) fuisse aliquod illiusmodi mostrum; sic Syren fuerit; sic Thebanorum Sphynx, *BONFINIUS* tellis est.

*Faugh, de
arch domi-
nae, neva-
rio.*

*quam ali
aliter in-
terpre-
tar.*

V. SAMSON VÁRA, seu FEJÉRKÖ.

§. I.

 Gnota scriptoribus arx, cui *Samson Vára* nomen, Hungaricæ quidem, sed incertæ originis. Nam *Samson Vára*, Hungaricæ, *Samsonis arcem* significat, vt colligas inde, *Samsonem* quandam, Hungaricæ originis virum, conditam a se, ex suo nomine adpellauisse. Obsita vetuslate ruderæ, & parietinæ obsoletæ, satis condocent, diu esse oportere, cum disiecta est. Situm habuit opportunum, & ad reiciendum hostem per quam idoneum. Imposita enim fuit, rotundo monti, quem, prominentium petratum, suspensæ crepidines, inaccessum fecerant. Turris hic quoque, media mole prominebat, quam moenia claudabant, nullo ordine circumducta. Aedificiorum, aut nulla, aut tenuia certe vestigia notari poterunt, adeo iam siluestrunt omnia.

*Samson
Vára in-
tegrum:*

*ruderæ sim
& oppre-
sum sim.*

§. II.

Prospicit meridianum solem, montibus filuos a tergo relictis, ex quibus, quasi porrecto capite, iste, cui moles infederat, prominebat. Ob petrarum albedinem, quæ montis latera ex-

*circum-
detur a
moenia,
ob petras al-
beas.*

P 2

aspe-

¶) Quid? si *BARRARUM*, Hermanni Clibensis filiam, uxorem, *SIGISMUNDI* regis alteram, feminam, vita omnem naturæ modum falacem, fuisse suspi-

ceris? de cuius Iudomita libidine, lege Cyprianum in vita Sigismundi, quæ est in eius Cœfariibus; *SILVIUM*, item, *DYBLAVIUM*, & *BALBINUM*.

*bedium
Fejérkő
dilecta.*

alperant, alio nomine, *Fejérkő*, Hungari vocabant. Neutrum tamen nomen, vsquam nobis, in rerum Hungaricarum scriptoribus occurrit. Si ex vicino p̄go, arcii quodammodo cognomini, *Szamfónháza*, argumentum sit capendum, *Löszncziorum* olim, & *Országiorum* fuisse, oportuit: quippe, quorum succellores, nunc eum vicum tenent. Alioquin, commoditas arcii, non plane nulla fuit; nisi, quod puto, caruerit; cuius non extant vestigia: tametsi cellariorum concamerations, & ductus alii, in tanta solitudine, adhuc notari possint. Nobis suffecit, arcem ab obliuione vindicauisse, iam pridem suis ruderibus sepultam. Recedit *Szétsénio*, tribus, in orientem brumalem, milliaribus.

VI. SZANDA.

*Szanda
praeclara
situs i-*

*arcis habita-
tis ignora-
tur: perindea-
tum ad de-
minimis que-
rius;*

*iam Schre-
teriorum
est karoli-
num.*

 Vppar priori castrum, ac forte, antiquius etiam, situ certe eminentius: quippe, ita positum, ut septem circum Comitatus, sudo coelo, notari inde possint. Montis habitum supra descripsimus. Arcis iam historiam promere deberemus; sed ita sunt eius, sive natales, sive fata reliqua, oblitterata, ut nihil nobis ad dicendum suppetat. Familiae olim *hunyadi* fuisse, constat, cui *de Szanda*, nomen. In litteris, priscaz ztatis, mentionem *Georgii de Szanda*, repartam accepimus; sed an is arcis fuerit conditor, non est pronum adfirmare. Ea gente exstincta, ad *Lónyaios*, credo successionis quodam iure, peruenit, qui ditionem arcis accensam, duobus seculis, in potestate habuerunt. Hodie, hæreditum est *Schreteriorum*. De arcis habitu, nihil dicere possis, cum ea sit vastitate, ut præter turris, eleuatis quoddam rudus, nihil proponendum habeat residui. Amoenam tamen, & securam habitatu fuisse, ex situ præalto, & siluis circumstis, colligas. In vicino monte, fosse notantur, incertum, præmuniendz, an oppugnandæ arcis ductæ. Haec tenus, arces fuere *Processus Szétsénienſis*.

SECTIO II. DE

Oppidis Processus Szétsénienſis. *SZÉTSÉNY Oppidum.* *S Y N O P S I S .*

*Szétsény oppidi fata, cum arce
coniuncta: erat olim for-
tissimorum militum contu-
bernum.*
Munitiones oppidi quales? te-

s. I.

<i>Eta eius vilia, exuritur flammis, anno 1719.</i>	<i>Agri laus, alibi exposita: in- cole, solertes rufici; sed vitis incuriosi.</i>
<i>s. II.</i>	<i>s. III.</i>
<i>s. I.</i>	

§. I.

SZÉTSÉNY, vnicum orz huius oppidum. cuius fata, Szétsény
oppido fata,
cuius arcu
et sine illa
erat sicut
fortissimo
rum milie
rum castra
baturam : quia cognata semper, iis fuerunt, que circa arcem memorauius, non est, vt ea denuo recognoscamus. Erat olim, dum Turce viciniores essent, fortissimorum militum, quasi contubernium quoddam. Nemo enim in oppidanorum numerum recipiebat, nisi sacramento se militari obstringeret. Hinc, neque alii, ciubus illis, magistratus fuere, quam castrenses: vt *Capitanus* quidem, prætoris; reliqui autem militum ductores, muneribus aliis, defungerentur. qui mos, hodieque obtinet, tameſi exoleuerit, præſca illa præſidiariorum republica. Si res ita ferebat, vt, siue inuadendi, siue propulsandi erant hostes, nemini ab eiusmodi expeditione integrum erat abesse, nisi quos tutandi oppidi cauſa, domi manere oportuit. Et accidit haud raro, vt in dies singulos, noua illa prælia, cum hoste inuenda fuerint. Nunc enim *Turce* nostros, nunc iterum nostri *Turcas*, ad singularem pugnam, adſpectante, congradientur virtutem, utrinq[ue] exercitu, prouocabant: cuius *Machinae* ritum, (o.) alibi dedimus.

§. II.

Oppidi munimenta, muro partim lateritio, constabant, partim aggeribus. His, pro more, vallos, & robotibus cæflos, defigebant, præcincta toti moli fouea, que adſultum prohibebat. Relatum accepimus, cum aliquando oppidum præterucheretur, ea temeritate Turcas subinde fuiss^e, vt si depreſſiores alicubi aggeres, & vallos elis̄os, aduerterent, subditis equo calcaribus, ſpectante multitudine, nihil dubitarint, in ipsum oppidum, impressionem facere: tameſi eius temeritatis, nunc elia ceruice, nunc demello capite, poenas fuerint. Hodie munitiones illæ, ita ſunt deiecta, vt, niſi qua murus adhuc eſt ſuperficies, diſcipluſum iam ſit oppidum. Intus, nihil propemodum ſolidi operis repereris, x̄dibus enim, quomodo conque materiatis, contenti olim fuere homines, caſtris adſueti. Neque iam aliter ſe tecla habent, niſi poſſeliores ſint fortunæ lauioris. quorum tamen hic paucos numeraueris; cum plerique incolarum, aut opifices ſint, aut agriculturale viuentes. Anno MDCCXIX. coorto incendio, exuſtum meminimus. Flammis tunc, & *Canobium Franciscanorum*, cum eccl^{esi}a, valsi & elegantis operis, abſumtuſum fuit. quod tamen, *Comitis Stephani Kobáry*, liberalitas, paullo post inſtaurauit; vt iam cladi illius, nulla ſuperfint veligia. At oppidanorum tecl^{as}, xgrius & cineribus emerſere, quod tempora inciderunt, ob nimiam annonę vilitatem, agricolis diſſicilia.

P 3

§. III.

¶ Operis Tomo II. in Historia Comitatuſ Žaliensis, ad Corporeſc descriptiōnem, | §. VI. ſequ. p. 477.

§. III.

*Agri loci
alibi expo-
sita;
insula fo-
lentes en-
fusi;
sed virū in-
cavisti.*

A Grum, qui circumfedit, suo loco laudauimus. Colunt cum oppidani, egregia solertia, cum omnis eorum redditus, rusticationis prouentu, absoluatur. Olim, colles, vite confitos habuit generosiore, late porrectos, quorum radices pomariis erant infissæ, exquisitorum fructuum. Sed, eorum iam proflus incuriosos videoas incolas, turpi omnino desidia, cum vniuersa circum regio, vietem, belli vicissitudinibus neglectam, summo studio, neque minore fructu, refoucat. Peponum tamen cultu, ad vitium usque, delectantur, quibus libero agro, multa saepe iugera conseruant. Conus lescunt ii, ad eximiam magnitudinem, & quod aprico sole proueniunt, saporis sunt egregii, & succi, quam alibi, suauioris. Cum Turca locum in potestate habebant, campum pacuum, qua ab oppido, versus *Ipolam* amnum, exporrigitur, fossa profundiore circum munitionem habebant, ne Hungarus miles, pecora facile abigeret. Huius vestigia, hodieque exstant, late procurentia. Reliquæ opportunitates, ita se habent, ut yrbi, etiam copiosæ, suffecturæ credantur. Quod heredium sit *Comitum Forgedi*, ad arcem memorauimus.

SECTIO III.

DE

Vicis Processus Szétsénienfis.

Es poscit, ut vicos regionis designemus, felicius hic ini-
quius positos, alibi. Ita vero eos peragabimus, ut a Szétsé-
niano exorfi, in occidentem prius, postea per septentriona-
lem prouincie oram, in orientem, digrediamur, per
meridianam plagam, in orbem reddituri.

1.) *Pósteny*, in ipso oppidi conspectu, *Ipolae* adiderit, opportunus ad rusticandum vicus, quem ideo, villis herorum infellum videoas. Ager tamen filigenis, quam tritici, ob fabulosam humum, patientior. Pons, anni infiltratus, incolis subinde damno est, propter itinera militum. Fructuofior autem mola, *Ipolae* imposita. Est iuriis potissimum *Rádayani*.

2.) *Haldásy*, priori, aduerso amne, vicinus. modicus is quidem; sed agro haud efferto. Mola frumentaria, riuo *Ménes*, inzdificata, feodus cum imbris ineat, necesse est. Palus, quam *Ipolae* propagat, piscium diues est, atque in primis flutarum palustrium. Est ditionis *Rádayane*; sed cuius *Darwafii* quoque partem capiunt.

3.) *Luddy*, frequens omnino, sed ab *Ipolae*, pratorum interiectu, seiuunctus. Reccedit *Szétsénio*, bis mille, circiter, in aquilonem, passibus. Dispescitur vicus in superiorem, & inferiorem. Illum *Comites Zichy*,

Zichy, hunc perantiqua Ráddjorum familia possidet, insigni prætorio conspicuum, quod *Paulus Rédey*, vir, duen viueret, & prisci moris tenax, neque incuriosus elegantiae, nostra astate excitauit. Ager circum foecundus est, ac pinguis, ideoque, si annus respondeat, melleis indolis sunt opimæ. Vinea olim habuisse perhibetur, collini situs, & meridianus, atque occiduo, soli, obiectas; sed, quæ iam in rus frumentarium abierte. Pratis, Ipole eluiones, frequenter sunt noxie. Subducto altius in septentrionem situ,

4.) Szakál, Slavis Szokolowce, eleuationi Ipole margini, infedit, copiosus quidem, sed angustiote agro, quam incole cuperent. Partem alteram, cum mola frumentaria, Comites Forgács, alteram Szentivánii, aliique, tenent. Amnis, monoxylorum beneficio hic traicitur. Hinc,

5.) Liske est, pone Ipolam, ad filiarum radices, quibus Fekete gradi, seu Nigrarum filiarum nomen hasit. Vicus mediocris, Kobdryane ditioni adscriptus. Incolæ, vitem nuper ponere cooperunt, ameno quidem colle; sed qui aquilonem magis, quam orientem, seu meridiem, contutetur. Eadem valle,

6.) Mibáty-Gerege, confedit, pellentia superiore, incolis exinanitus. Est herediolum gentis Bene, sed iure hypothecario, Szentivánii permisum. Inter loci incommoda, aquæ penuriam referunt.

7.) Lipta-Gerege, situ, cum

8.) Egzbázas-Gerege, vel sicuti antiqui scribabant, Geregdye, promodum coadunato. Proxime absunt a priori. quorum ille, ad Motskios; hic ad Gyurkos, pertinet. Præter agros frumentarios, vitem quoque colere occipiunt incolæ,

9.) Kardáns-Keszy, eiusdem vallis procurfu, collocatus, vicinis multo copiosior. Nomen, a monte Kardáns accepit, estque rure pingui, & non segetum modo, sed vitis etiam, paciente. Accipietur familiis Motskay, Bene, & Holecz. Ad vicum, colliculus visitur, modico rubore sese adtollens, & fossa, in vallis modum depresso, præcinctus. Hunc vulgus Tatar Haza, vocitat, quod Tartari Domum, significat: forte, quia late vagantibus Tartaris, tugurium heic, dux aliquis Tartarorum, habuerit. Mola, quam torrenti adposuere, temporaria est; vt merito in eius aditu legantur verba: VERTE ROTAM, NE DORMIAS.

10.) Ettes, medio, a Kardáns-Keszy, lapide, rure, neque angusto, neque efferto. Adscriptibus ditioni Kobdryane.

11.) Kis-Hartyán, eius territorium montes babet petris infellos, in quibus, prisci illi homines, antra excavauunt, ita facta, vt perfugio esse potuerint, aduersus visagundi hostis, impressiones. In his, unum repertum est, foribus & fenestris, ad hypocaulti modum, instructum.

12.) Sóts-Hartyán, eadem valle positus, neque discretus nimium. Agro clauduntur arctiore, quam res incolarum polceret. Priorem Vajii,

Vaji, hunc *Kohárii*, possident, ob habitatorum duritiem, culpatum. Habet puteum falsuginis eximiz, medio vico depresso; qui & nomen ei communicavit, sed negligentius habitum.

13.) *Szág*, &

14.) *Szág-Ujfalva*, eidem, cum prioribus valli, inzdificati, modicarum opum vterque, prior castello olim insignis, & ditionis, huc ascensie, caput. Rus eis obtigit fertile, at collini situs. Pertinet ad dominationem *Koháryanam*.

15.) *Szalmatér*, sicut eodem visitur, infrequens nimium viculus; sed agricolationi, atque ob siluarum glandiferarum commoditatem, faginandi porcis, commodus. Dedit natales, genti *Tertiorum*, multis preclaris facinoribus inclut, sed quæ in sexu admodum femineo superstes est.

16. *Pilin*, priori suppar, *Vattaiorum* hærediolum. quorum numerus fedes fuit, villis egregie instruæta, & *Szétsénio*, ad viuis milliaris interuallum, seiuæcta. Olim, familiez cognominis, ditio.

17. *Endefalua*, a pristino flore multum remisit. Subest plurimum dominationi, agrum naclus, cum primis fertilem.

18.) *Dolgyány*, modico hinc interuallo, trans silvas abest, *Dermisiana* gentis, sexus utriusque hæredium. Villam dixeris, non vicum: quippe, quæ solius *Domini Terrefris* economia dictata sit. Ostendit rudera prætorii cuiusdam. Prope illud, in deuexo colle, vrnas effossas vidimus; quin ipsi nos effodimus, terra oppletas cinerea. quæ an Romani cultus vestigia, dici possint, quod volunt aliqui, non autem adfirmare. Ultra villam, collis, in septentrionem ad tollitur, fossis & aggeribus succinctus, ut credere fas sit, propugnaculum illic habuisse, priscos incolas. Intra eum collem, & villam, fons est, vberum scaturiens, limpidissimus fane, & piscine, in quam defluus colligitur, maxime commodus. Secedit *Szétsénio*, in ortum brumalem, passibus circiter bis mille.

19. *Gicz*, &

20.) *Megyer*. lustra dices, non vicos; ita sunt inter siluos montes abditi. Prodigii simile est, quod in posteriori hoc, nostra zate, accepimus eveniile. Mulierem iuuenem, & ex nuperis nuptiis, caram marito, saga furiperat, tridui spatio, per aera (difficile creditu) raptatam. Ignorabatur, quo redacta esset mulier, & non matutum modo, ejus infusa absentia; sed incolas etiam, ex æquo, omnes, vehementer reddidit sollicitos. Increbesciente interim rumore, vox rem viro, e thoro surreptam, prouinciaz magistratus, rem indagandam cœauerunt. Reperta est femella, triduo post, *Szétsénii* intra puluinaria exsanguis, & emortuæ simili, apud veneficam, quæ facinus illud patraverat. Dubitabant iudices, an ita se res haberet, verum, cum non *Proserpina* modo illa; sed venefica etiam, rem, vti gesta erat, edixissent, res fidem menuit, penitus, sagæ, ex more, inflicta. Floruit olim familiæ.

familia *Meyeri*, pridem extincta, quæ hinc nomen accepit: & exstant omnino rudera prætorii, ab ea habitati. Inde

21.) *Lóz* est, oppido Szétsény, propior. Exilis viculus, sed agro præditus fertili. Bipartito, a Comitibus Forgách, & nobilibus Szemere, possidetur. Vallis, cui infedit, paludosa est, atque fluctuosa fera.

22.) *Rimdez*, e montibus emergens, loco pingui confedit, iamque, & vitem egregie colit. Iuris itidem bipartiti. Secedit Szétsénio in orientem, duobus millibus pallium. Ultra hunc,

23.) *Sipk*, intra montes occultitur, a vulgo nobilium cultus. quibus omnibus, *Balds*, nomen, haud quidem sine omni. Nam Hungari, lento homines, quales sunt loci huius incolæ, haud sine aculeo, *Balds* dicunt. Ager, pro fitus ingenio, ruficula rei idoneus est.

24.) *Varsány*, in margine siluarum, quæ hic incunt, & postea Cserhát, dicuntur, opimo quidem loco; sed, in regia via, importunius fane, quam incolae vellent, positus: demigrationes enim militum, opes incolarum, satis quidem ad rem adtentorum, nimiope diminuunt.

25.) *Bokor*, medio fere, inter *Varsány* & *Bajdikum*, itinere, nuper a *Slaus* colo coepit: situs est intra montes retroso, & qui, præter silvas, ac pinguis pascua, vix quidquam opportunitatis habet. Vasti hinc montes, in orientem procurunt brumalem, ultra quos

26.) *Lacsin*, exilis vicus, idemque *Slausorum* colonia, occurrit, ameno, intra montos filius positus. Colliculus mimorum est, modice editus, cui *Pogány-Várs* nomen, ad cuius radicem, viculus, cum diuersorio adfudit: verticem contra, popina, *educillum* dicunt nostri, occupauit. Idem hic collis, cum ab hoste, arx vicina, *Fejérkő*, teneretur, excubiarum statua habuie. vnde, & Hungaricam adpellationem natam credunt, quæ arcem notat paganorum. Est iuris *Ridayaní*.

27.) *Markbáza*, confimilis colonia, nuper, non tam deducta, quam ex fugitiuo *Slausorum* vulgo, corriuata. Opportunitas loci omnis, filius absoluatur, & pascuis: nam agros frumentarios, cœsis filiis, subigant, necesse est. Familia de *Markbáza*, quæ hinc prodit, ante seculum extincta est.

28.) *Bárkány*, contiguus priori, sed vicinitatis, quam deceret, iniquioris, quod odio gentis *Slausica* tribuas; nam hic quidem ab Hungari habitatur. Est & *Kis-Bárkány*, predium Berenyane gentia, vicinis colonia, annuo pretio, permilium.

29.) *Sámson-Háza*, arci *Fejérkő*, siue *Sámson-Vára*, subsitus: modicus is quidem, & a *Slaus*, rerum suarum egregie satagentibus, infensus. Pertinet ad familiam *Szemerey*. Altius hinc,

30.) *Verebely* infedit, ex se tenuis viculus, sed religiosis pergrinationibus celebris. Fontem enim habet lacrum, quem ad iustum sollez equi S. STEPHANI, prorupisse memorant. Huic, egregii operis ædes sacra, adposita est. Ceterum, peregrinationes, quas diximus, die

ADSVMTIONIS B. VIRGINIS MARIAE, festo, quotannis, tanta vndique que celebritate insituuntur, quantam illis locis, vix credere possit. Adsidet, orientali amnis *Zagyva* ripæ.

31.) *Szóllós*, vicus, huius ore facile copiosissimus, radicibus montium *Sátörö*, inedificatus, agro felici adeo, vt *Cereri*, & *Baccho*, quin & *Pomona*, ex æquo respondeat. Pertinet ad ditionem *Salgádenfém*, quæ est *Baroni Sluba*, nuper adtributa; admixto simul *Vattaiánorum* iure. Quod montes adsit, calcario lapide abundant, incolarum haud paucos, exurendæ calci, vacare videoas. Abest ab oppido *Párizs*, medio millari ad occiduum solem.

32.) *Jobbágyi*, priori nihil deterior, occidentali *Zagyva* margini, adlidunt, rure tamen bipartito. Nam, agros quidem frumentarios hinc; trans amnem vineas habet, per declivia *Matra*, confitas. quæ vinum fundunt nobile, & mensis idoneum, etiam sumtuosioribus: vt hic quoque, *Cereri* cum *Baccho*, egregie conueniat.

33.) *Szántó*, eodem tractu, sed in meridiem profundius demersus, planitiem occupauit, rei frumentariz maxime opportunam. Incertum autem, quo malo fato, in annos singulos, decrescat. Annonæ vivitatem caußantur aliqui, cuius solius prouentu, colono heic viuendum sit. Certe, nomen ab aratione accepit. Fuit olim, præclara nobilium de *Szántó* familia, ex qua, improlis *Osvaldus de Szántó*, anno MDLXXV. apud Neográdenses, *Vice-Comitis* munere functus est: sola iam *sexus feminei linea*, superflues est.

34.) *Lőrincz*, sedet hic quoque in occidentali *Zagyva* ripa, laxe habitatus, & diffusus longe lateque agris, egregie cultus. Vineas in radicibus *Matra*, trans fluuium, positas habet; sed quæ *Jobbagyénfibus*, nequeant æquiparari. Maxima vici calamitas ea est, quod in via regia, licentie commigrantis militis, expositus sit.

35.) *Korompa*, nuper inhabitari coepit, colonias hoc deducente, *Johanne Podmaniczky*, vici domino. Disiungitur *Hárvány*, millari, habetque opportunitates, huic regioni familiares.

36.) *Hérd*, diffusam planitiem occupauit, camque, & sementi commodam, & pascuis laram. quod vtrumque, in rem vertunt suam incole, frequenter tectas. quod siluarum inopia, faciunt incole. Potior vici pars, *Podmaniczky* paret, qui zdem heic eduxit, opere solidio, & habitatu commodam. Ager, siluarum parcius est, neque tamen vineis defluitur.

37.) *Kökényes*, situ, & agrorum bonitate, suppar priori. Domos hic obseruimus, *Tregladzterum* titu, humi defollas, & inieicta stramine, negligenter tectas. quod siluarum inopia, faciunt incole. Adscribitur iuribus *Podmaniczky*, & aliorum.

38.) *Kállo*;

39. *Kürtb*;

40. *Tárta*, vici campostres fere, & limitanei *Pestienf* prouincie; agro fertili, & pinguis pascuis prædicti. Alioquin, *Erdő-Tárta*,

Tártfa, vulgo dici confueuit, vt a *Pestienfum* vico alio, cui *Sik-*
Tártfa nomen, discriminetur. Est heredium *Samuelis Mesko*, de *Fel-*
sökubin, partim, partim, *Sigismundi Hungafy*.

41.) *Hibalom*, adhuc campeltris positus, tamenfi a colle, cui ad-
iacet, nomen mutuatus; *halom* enim, *collem* Hungari dicunt. Cum
agro luxuriet, aquis tamen carere debet & filuis, quas apud vicinos,
sed precario, cedunt incolz.

42.) *Palotás*, viciniissimus priori, situs tamen opportunioris. Ha-
bet agrum, omni generis segeti amicum. In primis gaudet peponum
prouentu, qui mole non minus, quam eximia bonitate, sese com-
mendant: vt ideo, ad fora *Pestienfis*, deuchi confueuerint.

43.) *Gede*, vel quemadmodum prisci scribebant, *Kede*, tenuior
quidem vicus; sed qui solara noctis est fertile. quod vite, incolarum
vitio, spreta, *Necotiane* vbere prouentu, letatur. Qui fumo herbæ
elephantur, miris laudibus *Gedenfum* hanc efferunt.

44.) *Cétéfe*, egregie collocatus, verum arctiore territorio: qui re-
fit, vt vicinorum praediis, annuo pretio redemtis, inopiam illam co-
gantur leuare.

45.) *Etség*, vastus omnino locus, quem sparli circum colles,
iisque, partim agris culti frumentariis, partim vite consti amoenum
reddunt. Sunt, qui vinum huias, inter generosissima totius *Comita-*
tus habent, rubella ea, & alba. Soli certe calique ratio, nihil repugnari,
quin vinum hic gigai possit, adprobatione dignissimum. As-
censetur ditioni *Forgáchiana*, & iuribus *Szemeríorium*. De arcis rude-
ribus, supra diximus.

46.) *Buják*, vallum infedit, arci cognomini, ad orientem solem,
subiectam. Gaudet vbere folo, atque in primis, vineatico prouentu.
Certe, incolas earum operarii, studioſissimos aduertimus. Vini
laus eximia est, tum ob saporem, tum, quod cellaris depositum fri-
gidioribus, plurim annorum zetatem ferat. Habet prætorium *Esz-*
terbázianum, & nonnullorum nobilium domicilia.

47.) *Bágyonka*, tenuioris fortis, *Bujákino*, ad medium milliare,
intra amicos colles, reductus. Habitatur, præter agrestes, a qui-
busdam nobilibus.

48.) *Dengelegb*, locus curialis, ac bene frequens, cui ad com-
modatatem, nihil a natura negatum. Est ditionis *Podmaniczkyane*,
olim gentis *Dengelegb*, cuius patrem, *Caffarum Dengeleghi*, strenui-
simum militem fuisse, diploma loquitur.

49.) *Sárág*, eadem valle, sed altius subductus. Vicus, si quis
alius, ad rusticandum idoneus: ita, & agro pollet pingui, & collis-
bus viniferis. Habet paludem in valle, obiecto aggere, reftagnan-
tem, eamque vico vicinam, cui molam adpositam videmus; sed par-
cius, & nisi pluvio calo, molestem. Pertinet potissimum ad *Rothios*,
de *Kirdyfata*. Fuit olim vicus *Hospitálariorum* S. JOHANNIS *Hieroðby-*
milani.

mítani; sed quem *Thomar Comes de Szent György*, ordinis eius, per Hungariam & Scäuoniam Prior, *Iohanni*, filio *Viti*, *de Melkora*, consentiente fratribus concilio, anno MCCCCLIII. donauit.

50.) *Bétr*, adhuc vallis eiusdem vicus, sed montibus iam & silvis vicinior; vnde & ab ea bonitate agri, qua vicini erant, desificere videtur. Spectat ad ditionem *Bujdkenfő*.

51.) *Terény*, modicus vicus, ob agri exilitatem. quæ facit, ut vicina prædia frequentare cogantur incolæ. Sedet eo itinere, quod *Hárvano*, *Szétsén* dicit, duobus inde miliariis repressus. Dicit *Zichiana* est, & *Baloghiana*.

52.) *Berczel*, laetior priori, sive agrum spectes, sive incolarum numerum. Adhinc ei prædium, *Kis-Berczel*, zæbus dominorum terrenorum super infissum, opportunitates vici copiosiores antea faciebat. Subest *Venerab. Capitulo Vácensi*, familiæ item *Berczeli* & *Egri*.

53.) *Szanda-Kér*, medio, inter duos illos, quos nominauimus, loco positus, & arci *Szanda*, cuius meminimus, subsitus. Siluis glandiferis cum primis gaudet; sed nec agro frumentario destituitur. Connexum habet prædium *Kis-Kér*, quod vici, ex se tenuis, commoditatem egregie auget. Heredium est *Schreteriorum*.

54.) *Kővesd*, aditus *Berczelio*, cum quo ei perpetuez prope modum inimicitæ, ob agri angustioris fines; alioquin, fermentem bene reddentes. Adscriptus familiæ *Egri*.

55.) *Becze*, prioribus multo frequentior; sed inter complures possellores dispersitus.

56.) *Szörény*, *Schreteriorum*, qui vici sunt domini, sedes, habitata non minus amœsa, quam agricultioni commoda. Intercepta palus, molam rotat, pro imbruum copia. Ager hic pinguior est, quam vt létamine indiget.

57.) *Herentséng*, eiusdem vallis pagus, haud longe semotus, idemque, quam pro numero colonorum, laxior. Habet enim ades nullo ordine, ac late sparsas. Pluribus dominis accensetur, in quibus *Rádayorum* fors facile præcipua est.

58.) *Iány*, viculus, a nobili *Csikanyorum* gente infissus, egregie isthie rusticantium.

59.) *Csíkar*, priori ex illis multo, *Kabányane* ditioni adscriptus.

60.) *Marczel*, laetioris fortunæ, & qui familiæ *Marczal*, originem dederat, dudum extinctæ. Subest iam *Bártis*, *Szétsén*, in meridiem, miliari reiectus. Agrum habet fermenti opportunum, neque inimicum viti.

61.) *Haláp*, nulla re magis, quam exilitate sua, memorandus.

62.) *Tráff*, Ipoli adpositus, & vberi solo præditus, sed incolarum numero tenuis. Est ditionis *Forgáchiæ*.

63.) *Hagyach*, aduerso amne, *Tráff* vicinus, a gente infissus pigrima, quæ agrum naëta, oppido communodum, ægerime tamen vitam tolerat. *Illi*, Processus *Szétsénienſis*, vici fluere.

MEM-

MEMBRVM IV.

DE

Processu Kékköienſi.

Estat, ut ultimum *Prouinciae Neogradiensis Processum*, designemus. Kékköienſem dixere veteres, ab arce ita cognominatum. Longius is protenditur, quam latius: a fronte enim montium *Oſztraska*, per limites Comitatus *Nagy-Hontenſis*, in infu-
lam usque Tótfalusiensem, quam Danubius, infra ar-
cem *Vifſegrád*, molitur, perpetuo tramite, decurrit.
Qua *Ipolá* amne interluitur, arctissime coit. Quod
ultra est, laxius diffunditur. Vtrinque, vici sunt co-
piosi; sed trans *Ipolam* benignius positi. Nunc ad lo-
ca singula, hoc est, arces, oppida & vicos, accedamus.

SECTIO I.

DE

Arcibus Processus Kékköienſis.

SYNOPSIS.

I. KÉKKÓ.

<i>Arcis nomen & fitus.</i>	§. I.
<i>Eiusdem origines & fata, ex marmore recitantur.</i>	§. II.
<i>A Bohemis infessa, nomen gentile accepit.</i>	§. III.
<i>Turcis insulsentibus, publi- cū regni operis munitur: in- auſpicatus Iohannis Balas- ſia dolus.</i>	§. IV.
<i>Turca irritati, arcem obſident: prefidarii vacuam relin- quent.</i>	§. V.
<i>Turce captam arcem, prefatio firmant: que a noſtri re-</i>	

<i>cipitur: recentiora arcis fata.</i>	§. VI.
<i>Inſauratur a SIGISMUNDO BA- LASSA: exuritur a Ráco- czianis: eius habitus bo- diernus.</i>	§. VII.
II. BALASSA-GYARMATH.	
<i>GYARMATHI poſſum: ark Ba- laſſiotum gentilitia.</i>	§. I.
<i>A Turcis tentatur ſapius: de- ferta capitur, exuriturque: inſauratur poſſimino.</i>	§. II.
<i>Munitor publicis operis: bero- rum diſſidio infelix.</i>	§. III.
<i>Pace, cum Turcis redimogra- ta, inclauſit.</i>	§. IV.
Q. 3	<i>Hofium,</i>

Hofium, aduersus Gyarmathum, odia: exuritur funditus: denique redificatur. §. V.

Singularis Gyarmathensium virtus: Turcas obfidentes fortiter resicunt: feminorum praeliarum facinus: Turcarum clades. §. VI.

Nova Balassiorum lites, arcinoxia. §. VII.

III. NÓGRÁD.
Arcis NÓGRÁD origo: situs, ab ISTVÁNIO descriptus: eius aberratio. §. I.

Hodierna NÓGRÁDI facies. Eius conuersiones, sub JOHANNE, & FERDINANDO: venit in Turcarum potestatem. §. III.

Reconqueratur a MATTHIA Archiduce: traditur Botskajo: restituuntur Cefari, pace gemina: occupatur a Bethlenio, atque iterum redditur: tentatur a Turcis, conatu irrito. §. IV.

Fata arcis reliqua: praefidiorum occupatio: abacta prada. §. V.

Obfidentur a Turcis: quibus accedit ABBAEY: eius artes. §. VI.
NÓGRÁDI, ad innuandos hostes, opportunitas: eius situs, a Lotharingo exploratur: celofis igne taetum, disicitur. §. VII.

IV. KÁMOR.
Arcis KÁMOR rudus.

L. KÉKKÖ.

§. I.

*arcis nō-
mēna & p-
tra.*

Recem KÉKKÖ, a petre, quam occupar, colore, dixerunt primi eius conditores. Enim vero, vox Hungarica, saxonum notat carileum. Vnde simul patet, cui a Slavis (a.) *Modry Kamen*, a Germanis *Plauen-Stein*, vel crassiore dialecto, *Ploben-Stan*, adpelletur. Nimirum, id coloris, petrae habitus præ se ferre videtur; tametsi obscurius hodie, quam id forte olim poterat obseruari. Infedit fronti montium *Ostroska*, in meridiem propiciuent; qui huc, iugis propemodium perpetui, a *Zolensium* cofinio deducti, trifolco cacumine exeunt. *Bafz* vni, qui orientali arcis parte confedit, nomen est. Olim, praefidiorum excubie, si res trepidi erat, illhic dislocabantur. Enim vero, præter eximiam altitudinem, caluitum habet, orienti, meridianoque soli, oppositam, ut regio late hinc obseruari possit. Vicus huic, *Judas* dicitur, celsus & ipse, atque priori plane suppar, a Turcarum infidiis, proditorum malignitate, in praefidiorum necem, subinde instrutis, id nominis fortius. Tertium *Pap-Hegye*, id est, *Montem Sacerdotum*, vocant, eo, quod sacerdos quidam, sponsione prouocatus, cursu cum concitatiore, sine quietis interusillo, confunderit aliquando; tametsi ab imis radicibus, ad bis mille passus ad tollatur. Atque, ad

a.) Corripere ergo vulgus, *Modry kamen*, hoc est, *lapidem selenum*, vocare suavit.

ad huius montis pedem, rupes, arduo positu, surrigitur, preruptis crepidinum articulis, interlincta. Eius vertice, arx confedit, olim, non minus operibus, quam natura, eximie communita.

§. II.

Marmor, portæ interiori, inadictatum, molis origines docet, & fata reliqua. Id vero ita habet: ANNO DOMINI, ^{Eadem} _{origines, ac} MCCXXXVII. SVM ARX KÉKKÖ, AB INCLYTA DO- _{marmoris} ^{restitutam.} MO (b.) BALASSA, FVNDATA, ET CONTINVE POSSIDE-
BAR. ANNO MDLXXVI. IN POTESTATEM PERVE-
NI TVRCICAM. ANNO MDXCIII. A TVRCIS PUL-
VERE DISIECTA, AC DERELICTA. DOMINI IMPERA-
TORIS ROMANORVM AC REGIS HVNGARIAE, RVDOL-
PHI II. PRAEFECTORVM INCVRIA, AD EXTREMAM
DEVENI RVINAM. ANNO MDCIX. A SERENISSIMO
REGE HVNGARIAE, MATTHIA II. HAEREDITARIIS
MEIS REDDITA DOMINIS, INDVSTRIA SPECTABILIS
AC MAGNIFICI DOMINI, SIGISMUNDI BALASSA,
MVRIS AC PROPVGNACVLIS, E FVNDAMENTO AM-
PLIATA, HABITATIONIBVS EXORNATA, IN HVNC, IN
QVO ANTE FVI, PERVENI, STATVM. AB EADEM IL-
LVSTRI EAMILIA, VT AEVO DVRANTE, FELICITER
POSSIDEAR, FAXIT DVS TER OPT. MAX. CVI LAVS
ET GLORIA: ANNO MDCXII. Haec tenus marmor: lauda-
bili fane compendio, arcis, ad eam vsque atatem, historiam exhibens.
Nos ei, ex annalibus, fidem faciamus. Scilicet, antecessore arcis nata-
les, funestissimam illam Hungariz vniuersitatem cladem, a Tartaris, sub BELA
IV. anno MCCXL. & qui sequuti sunt, editam: vt fas si coniicere,
perfugio fuisse, depulisse, ex campstribus Hungaria, multitudini. Quæ
res, nostra quidem sententia, omne haud caruit, quod nouellam mo-
lem, bellum, oppido atrox, & nostræ genti propemodum exitiale,
tam subito exceperit. Sane, prænotatum eo est, quæ fata, pluribus
postea seculis, arcem sint consequentia. Interim, bello isthac tarta-
rico, increuisse eam, prouum est existimare, operas, in tanta trepi-
datione, prestantibus his, qui huc confugerant: id quod, alibi etiam
factum est, in arcium, quæ sunt montani situs, historia, sepe me-
morauiimus.

§. III.

b.) Vetusissimum quoddam, ^{Cathedralis} Ecclesia Waradensis, monumentum iam tam aetate ANDREÆ Hierosolymitanæ, mentionem habet, Bojfa, Co-

mita de Nagyrad. Id quod, ad suicien-
dam marmoris fidem, docendam-
que, genitis illustris antiquitatem, per-
tinet.

§. III.

A Bohemis imponens, neque nos habemus, quod addamus, præter bellum Bohemicum conueriones, pertinacibus *Elisabetha* studiis, at magno regionis malo, procuratas. Tunc enim, infessam ab iis fuisse arcem, ex Bohemico eius nomine, colligas, quam Hungarorum imitatione, *Mady kamen*, vocauerunt. Certe, appellatio illa, a *Slovákis*, ora huius incolis, indita haud est: quippe, qui, sua dialecto, *Svetly*, aut *Belařy kamen* dictutu tam fuissent; nam ita *cervilem* colorem, a quo arcis vocabulum manauit, nostri nominant, vix intelligentes, quid sibi *Mady* velit: quod ideo, cum *Mady*, id est, *sapiens*, inepte confundunt. Accedit, mira loci, ad incurvantem late regionem, opportunitas, quam *Gúkra*, nocentissimam gentis, dux haud imbellis, conjectabatur: his potissimum locis, vbi, de vrbium montanarum possessione, subinde dimicatum fuit. Postea, depulsis Bohemis, & *Gúkra*, in fidem accepto, ad dominos suos, arcis rediisse possessionem, non est, cur ambigamus. Fuit enim, ea *MATTIAE* consuetudo; vt, ex reportatis de holti victoriis, nihil sibi, præter gloriam rei fortiter gestæ, referuaret; recuperatas contra arcem, oppida & vicos, suitis possessoribus, postliminio munificentissimeque, adsereret.

§. IV.

Turcù in-
*malescenti-
bus, publicis
regi operis,
memoriam:*

inaugura-
*tio, Iohann-*e*
ni Balas-*s*si, dalm.*

I Nualecente Turcorum tyrannide, & vicinis arcibus, quas memorauius, sub iugum missis, *Kékkönen* hæc, pro eo, ac debuit, & operibus (c.), & imposito praefidio, subinde muniebatur: maxime, quod *Johannes Balassa*, cum primoribus aliis, circulatoria *Georgii Botkaii*, astutis, a *Cæsare* factus alienior, suspicioni rerum nouarum locum fecerat. Alioquin, isdem (d.) functionibus, quæ arcis, publicis regi operis, instaurandas decernebant, *Kékkönen* etiam contineri legas. Verum, erat hoc in fatis eius, vt a *Turcis*, sua ditione tunc adiiceretur, cum erat ab armis cessatio. Caussam eius calamitatis, *Johannes Balassa*, confluavit, *Idolo*, quem in Turcas proculerat, in suum ipsius caput, residente. In ea, inquit, *ISTRAVÁNEFFI* (e.) parte regni, qua ad vrbes montanas vergit, *Johannes Balassius*, arcem habebat *Kékkönen*, *Germanias* PLORENSTANIAM dictam, in qua, relictis *Zolio*, *Dobraniæ*, aliisque locis, iam pridem habitabat, in eaque aliquot *Turcae*, non obscuri nominis, captivos seruabant. Erat ei curator, *Benedictus Pintér*, quem, tamquam in rationibus accepti & expensi, sibi haud contemnamdum pecuniam debenter, scito criminis, compedibus vinciri, ac in eundem carcere, quo *Turca* clauderantur, mutua, nec satio felici, ut postea adaptarunt, negritia, conditi insuffit. Ibi multa *PINTERIVS*, de *BALASSAE* crudelitate, ac tam insigni iniuria sibi illata, apud confreros *Turcae*, quefus, postremo cum eis pacificatur, ut aliquem ex eis, specie redimendi capitio, promissò vadimino,

(c.) Vide, Ann. MDL. Artic. XI. (e.) Vide, Ann. MDL. Artic. XI. & Lib. XXV. p. 545-546.

nio, dimitterent, ac cum Mustapha, purpurato Budensi, clam agerent, ad certum diem milites expediret, a quibus, per suum sursum perduci, (locum patranda rei opportunum ei ostendit) capto, aut interfecto BALASSIO, arx facilis labore in potestatem redigeretur. Gnara ea BALASSIO erant, indicante ei omnia consilia PINTÉRIO; quum commenatus frequenter Turcū, dies mutuo assensu constitutus, ad quem destinata perficiantur. Ad eundem diem, Turca pedites, e Fileko, Nögyddo, Budaque, summo silentio, aduenere. PINTÉRIVS suum demissit, & quatuor aut quinque illorum, in arcem pertrahit, iisque in vestigio vincuntur. Sed ceteri, qui sub rupe proxima occultabantur, fraudem & dolum subodorati, quod a sociis nullum signum, de quo erat conditum, ex arce redderetur, magno sublato clamore, coniunctaque & visusperius, in BALASSIVM, & PINTÉRIVM saltu, indignantibus discessere. Ita ISTVÁNFFI.

§. V.

Hec a Balassio, gesta tunc fuere, nullo factō operę pretio, quam, quod Mustapham purpuratum, ad vlciscendum dolum, contemperandis induci, male excogitatum, irritauerit Is namque, exercitu, magna festinatione coacto, Kékkánen, duce Alibego Albeni, obsidione cingit. Ea non expectata Balassius, arci, Emericu Temej, præficit, ipse, copias auxiliare conquisiturus, vt laborantibus præsidariis succurret, atque, vti fore confidebat, casis hostibus, egregi facinoris laudem, ex eo prælio, reportaret, mature excellit. Res tamen iniquius, quam Balassius sperabat, cecidit. Alibegus enim, situm arcis contemplatus, quatuor colubrinis eam verberare incepit: contra, Emericu, & eius socii, magna virium contentione tueri; sed, quia simplici debilitate muro incincta fuit, tormentorum ieilus ferre diu haud potuit; quin ea parte, quz ruinæ erat opportunitas, hiatum faceret. Balassius interea, auxiliis, a CAROLO principe, quibus Simon Forgách, cis Danubianæ militiz, nobilitatisque dux, præferat, impetratis, ad Viglesum confedit; sed a Forgáchio obtinere haud potuit, vt aucto iam ad decem millia exercitu, obfessis opem ferret. Proinde, quum & præsidarii, insultibus Turcarum fatigati, de seruanda arce desperarent; neque Forgáchius, siue periculi magnitudine, siue precibus Balassii, flecti le pateretur, Emericu, arce hosti relicta, per præsidarii inuios calles, Divinum evanit; vbi postea, adspectantibus nostris, sicuti ad eam arcem retulimus, vna cum præsidariis, interemptus a Turcis est. Et Balassiani quidem facinoris, poena tunc illa fuit, magno, cum montanarum urbium malo coniuncta: quod nulla amplius arx, ea parte superfuerit, quz imprecisiones hostium, in has valles, retardare potuisset.

§. VI.

Ista, anno, supra millestimum quingentesimam, septuagesimo sexto, Turca, cofrēdente Balassio, euenerē. Turca inde arcem, ad eum modum captam, & quomodounque redintegratam, præficio, pro loci

loci indole , acri , & ad excusandum expedito , communiant , magnis postea cladibus , circumiectam regionem , evanescunt . In primis , frequentia eis , cum Zoliensibus , Carponensibus , & Bozokienibus , prilia fuisse , acceperimus ; dum pro eorum temporum ingenio , factis utrinque in hosticum impressionibus , aut forte fortuna concurrerent , aut mutuo provocati , congrederentur . Tenuerunt Kékkúm hostes , tribus propemodum lustris , tunc depulsi , cum Filekum expugnatum a nostris est . quod anno MDCIII. mense Novembre euensi , memorauimus ; Ea de re larváffivs (f.) Cum , inquit , hostes , ad varia loca , in quibus stipendia merebant , dispersi , FILEKVM , tanti nominis praefidum amissum , copias auxiliares suas fugataeque , castra capta & dirupta , sociis & commilitonibus , trepidi retulissent , tantus repente Turcas terror occupavit , ut nulla facta mora , complures arcis , commeatu , rebusque omnibus resertas , nec sternenda munitionis , PLABENSTAINIA , & DIVINVM , Balassiana ditionis , &c. vacuae , & nostris occupandas , relinquerent , sequentes , cum coniugibus & liberis , ad tutiora loca conferre maturarent . Ita ISTVÁNFFIVS . Sed marmoris inscriptio , quam supra recitauimus , puluere pyro , ante dilectam a Turcis memorat , quam deferetur . Seilicet , pro more gentis , ne quid intermerati post se relinqueret . Qualis vero ea elades fuerit , quam marmor , praefectorum RUDOLPHI incuria , acci illatam , loquitur , in annalibus non reperio ; quinimo , anni MDCIV. decretum , (g.) instaurandam , Comitatui Aruensi iniungit ; nisi credamus , incendium forte fuisse , quod areem penitus deleverit . Certe , quod redditam dominis suis , a MATTHIA , ad annum MDCIX. eadem inscriptio dicit , erectam iis fuisse , oportuit ; siue id , Botskaiani tumultus iniucia ; siue aliorum , quod in Hungaria sapillime evenit , (h.) maleficio factum fuerit . Quidquid eius sit , equidem , Germanico exoneratam praesidio , credidecim , quemadmodum id anni MDCVIII. decreto (i.) sancitum legas : milites autem Germanos , & alios externos , tam ex ipsa arce , quam ciuitate Varadiensi , nec non etiam ex Murán , Divén , Kőszeg , Léva , & Liptókbe , aliisque locis , cum non sint confinia regni , quam primam (sua Maiestas) educi faciat . Colligas hinc , tametsi non legatur Kéköl mentio , eiusdem tamen , cum Divén , fortis tunc fuisse , hoc est , a milite Germano infestum . Pace Sírva-Torokenfi , quo anno MDCVI. die S. Martino festo , (k.) coaluit , a iugo Turcico , vna cum ditione , quæ ei paruit , uniuersa , liberatam reperio : De illis , inquit , deditiis , transactum est , ut ille , qua cum arcibus Filek , Somoskó , Hajnátskó , Divén , Kéköl , Zéchén , Gyarmath , Palánka , Nográd & Vácrá , a iugo Turcico liberata sunt , illa , nec in posterum illis sunt deditiit .

§. VII.

f.) Lib. XVII. extremo.

g.) Artic. VIII.

h.) Legge Peccatis. Pienzenfi; Artic.XII. §. 16.

i.) Artic. XII.

j.) Conditione V.

T A B

DETRICVS I. quem alii DETERICVM, no-

MICHAEL I. Comes
de Zilyom.MICHAEL I. qui suo quodam NICOLAVS II. IOHANNES I. M-
facto, 12. Arcium dominatu,
& Possessione excidit.

MICHAEL II. IO-

BLASIVS Magnus, hic, dum inter c-
Gyarmath, ubi vnic ebarum iure p-
opidum a se BALASSA-GYARMATH-
tari nominibus, denominari prece-

NICOLAVS V. Balassa de Gyarmath.

GEORGIVS IV. STEPHANVS I. CLEMENS. MICHAEL III. SIC-

FRANCISCVS I. Balassa a Gyarmath, Banus Zeueriensis, sub Illudi-
rte occubuit in pratio Mebacseri, anno 1526. 1. Coni-
utor Ladislai Fischer, Bani Zeueriensis, & Matthei Parui de Czece-
vienis, reliqua vidua. 2. Coni. Eliabeta. 3. Coni. Ursu-Quatuor Fili, WOLFGANG-
CVS II. FRANCISCVS II. BAL-
THASAR I. & SIGISMUNDVS II.
omnes ex tertio coniugio, si-
ne heredibus decedunt.2. MELCHIOR I. Balassa a Gyar-
math, sub FERDINANDO I. Impe-
ratore militari prefectus fun-
ctus, acquisitor multorum bo-
norum ex liberalitate Imper.2. I-
mit
Co
Mo
fedBALTHASAR II. STEPHANVS II. 1. Coni.
Anna Csfom. 2. Coni.
N. filia Stephani Bebek,
Francisci Vojvoda Trans-
siluanus foror. 3. Helene,
Com. a Zeinio cognata.VALENTINVS I. FRANC-
IUS ob scione pugna-
ad Strigonium tra Tar-
per utramque gita p-
femur traile- trem celebre.
Eius Coni. Chri-
stina Debé, filia
Stephani Debé, EMER-
de Ruyfaka. IUDIA3. MELCHIO II. per-
petuus in Detrekó. 3. MAGDALENA
Bakits.JOHANNES VII. moritur EME-
Vratislauie, studiorum us in-
cauilla illic moratus, anno 1608. d. 16. Decemb. ERIC-
RERIUM dium. SIMON L.
SIGISMUNDVS IV. CONSPONSOR
CHRISTOPHERUS Lengyel.
Ferencius
tut in
scientia. ANDREAS
ILL.FAANCISCVS V. PATRVS III.
moritur Vien-
fato suo fun-
gitur Vien-
redibus reliktis. ne, improlis.

§. VII.

His defunctum fatis, Kékkóum, nouum a Sigismundo Balassa, & instauratur a Sigismundo Balassa: robur accepit, & ornamenta præterquam enim, quod substructis, a fundamento, propugnaculis, munitiorem reddidit; palatiis certe, pro habitu molis, laxis & habitatu commodis, instruxit, petramque, cui arx imposita est, actis, quam profundissime, cuniculis, excavauit, vt, si obſidio ingrueret, & miles tuto illis accipi, & commeatus condi poffent. Seditionibus, quæ illam ztatem confequata fuit, ciuilibus, ab hoste occupatam, acceperimus, fuc id vi, fuc, quod proclivius creditu eft, deditione factum fuerit. Mansit tamen intemerata arcis substructio, ad nuperum usque tumultum Rájczianum. quo nefarius quidam Kókay, subiecto teſtis igne, vniuerſam molem exuſſit. Neque adhuc ex iis cineribus adſurrexit; preter exarior a Rájczianus. septentrionalem, eamque arctam omnino edifici partem, quam nim habuit badiem. Gabrieles Balassa vidua, vt fedem illic haberet, instaurandam curauit. Iſta de Arce Kékkó dicere habuimus.

II. BALASSA-GYARMATH.

§. I.

YARMATH munimentum fuit, situ, quam quæ huc usque vidimus, longe diuersissimo. Cum enim arcis Yarmath: recensitz omnes, aut montes occupauerint, aut colles, situs editoris; hac vna in planicie, ad *Ipol* latu orientale, confedit. Dedit nomen, bellicosissimæ (4.) *Balassorum* stirpi, aut certe, ab ea id accepit. quæ olim heic late dominata, præclara virtutum bellicarum laude emicuit; eo vniico infelix, quod, cum foris hostem, multo impenso fanguine, fortiter propulsarit, domi litibus, se ipſam, magno posterorum malo, exagitauerit. quod equidem perpetuis belli studiis, quibus distinebatur, adſcriperim. Alioquin, postquam oram hanc vniuersam, *Turca* occupauifet, *Balassa* fuerunt, qui trium arcium, *Divin*, *Kékkó* & *Gyarmath*, obiectu, hostem a *montanarum ciuitatum* occupatione, conſtantē arcebant. Hinc, perpetua ipſis fere, *Capitanorum montanarum urbium*, iis temporibus, dignitas fuit.

§. II.

Non poterant autem, vicini Turce, hanc *Balassorum* virtutem, A Turcis restatur sapientia: sequo animo ferre. Itaque, quoties ſe dedebat occasio, in R. 2 festis

4) Exiftat, in tabulario Archiepiscopi Serragoniensis, LAOSIUS Cumani diploma, quo GYARMATH, & alii potestissimos *Petri Comitis*, iuxta fluvium Ipoly, *Majstro Demetrio*, & succelloribus, conceruntur, anno MCCXC, quod, an

ad inclitam *Balassorum* gentem pertinet, non habeo dicere. Adiunctione fuit eidem diplomati, litteræ *Consentus* s. *Benedicti de insula Greci*, missales prefatioꝝ *GYARMATHI*.

defensio ca-
pisus ex-
riturque :

inflauratur
potissimum.

fessis armis, cum ditiones eorum reliquias, tum arces potissimum, incurvabant. In primis, calamitosus annus MDLII. Gyarmatho exsilit. Deditis enim, aut imbelli metu desertis, reliquis orz huius arcibus, *Gyarmathum* quoque, in hostium potestatem concessit, rapinis atque incendio, male posita multatum. *Gyarmathum*, inquit ISTVÁN-
 RVS, (m.) *Balassiana* familie domicilium, perterritis iis, qui in praefidio erant, ac diffugientibus, primo direptam a Turcis, ac posita subiectis ignibus concrematum, funditus conflagravit. Illud, in isto hostium maleficio, tamquam beneficium interpretati sunt *Balassj*, quod exstam arcem, nullo praefidio, nullisque operibus, communiquerunt: nam id quidem occasionem heris prebuit, vt locum vallis defixis, & inflauratis foueis aggeribusque, denuo incingerent, militibus simul impositis, qui defensarent, cum arcem, tum oram, *montanis viribus*, confinem.

§. III.

Muniter
publica e-
peri:

brevorem
dissidii in-
felicit.

Tabatur se, & regionem adiectam, isto habitu, *Gyarmathum*, ad ea usque tempora, dum NIKOLAI Pálffy virtute, post captum Filekum, tota ista regio, hostibus exinaniretur. Seculo posita XVII. incunte, et fuit prouidentia MATTIAS Archidux, vt arcem, nouis operibus iussit primumiendam, qui labor, publicis regni decretis, (n.) vicinis prouinciis subinde iniunctus est. Tunc vero, & fouez depresso sunt profundius, & aggeres ducti altius, portis, lateritio ope- re, pro loci opportunitate constitutis. Sub idem tempus, fraterna gentis odia, inter *Balassios*, nouis accelerata iniurias, recrudescebant. Namque, Sigismundus *Balassa*, vir bellicosus, & iulio ferocior, veterum fratrem, cum matertera, vinculis constrainxerat, credo, priuatas iniurias, violentiz isto genere, vlturus. GEORGIVS ZAWODSKY (o.) ad annum MDCV. mensem Decembrem, ita rem memorat: SIGI-
 SUNDVS BALASSA, ex conuentu Carponensi resuersus, quem illuc BOTRAT agitauerat, fratrem veterinum, EMERICVM BALASSA, nec non MAGNIFICAM DOMINAM SOPHIAM MERÉY, reliquam quondam Magnifici Domini MICHAELIS CZOBOR, materteram suam, vindicta causa, in arce BÉSZTERCZE, captiuauit, resque & bona illorum, partim pro se occupauit, partim in prædam conuerit. Proinde, in ea pace, qua inter Cæfarem Rypol-
 RVM, & Botskatum, anno MDCVI. coiuit, id quoque cautum legas, (p.) vt idem Sigismundus *Balassa*, cum fratrem, tum materteram, liberos, non dimitteret tantum, verum indemnes etiam haberet. Sed, diffidio Bethleniano, insignis (q.) perfidiz documentum *Gyarmathenses* exhibi-

(n.) Lib. XVIII. p. 232.

(o.) Legi omnino, Decretum anni MDCL.
 Art. XIV. Anni MDCVIII. Art. XV.
 Anni MDCXIII. Artic. VIII. Anni
 MDCXVIII. Artic. XLIX. Anni
 MDCXXII. Art. XXXVI. Anni
 MDCXXXV. Art. XCIL

(p.) In Dizie Rerum Memorabilium MSC.

(q.) Art. XII. 26. quod & ita evenit. Iterum ZAWODSKY: Eodem anno MDCVI. mem-
 jo Auguste Magnif. D. Emericu Balass, & Dza. Sophia Meréy, ac capitaneo
 Rosterscenyi suis dimisi. vid. & De-
 creto. Anni MDCXLIX. Artic. LV. &
 LVL

(r.) Oretalivs. P. II. p. 66.

exhibuere. Nam, cum *Philippus Mergenthaler*, arcis praefectus, stationem sibi creditam, mordicus tueri, constitueret, captus a praefidatis, atque hostibus, praelato scilicet facinore, vna cum arce, traditus est.

§. IV.

Propter bellum, quæ commemorauimus, studia, & pace inclinaruit, *Gyarmathum*. Nam, postea quam *Sitosa-Torokensis* pactio, non minus a Turcis, quam nostris, varie fauista fuisset, primum *Veniam*, *Comaromii* polita, denique *Gyarmathini*, anno MDCCXXVI. VII. Calendas Aprilis, redintegrari tam, prorogarique oportuit. Aderant in eo conuentu, præter nobilissimos quoque Turcarum, qui *Buda*, & *Agria*, cum facultate pacificandi, venerant, *Nicolaus Esterhazy de Galantha*; *Michael Adolphus ab Altheim*; *Nicolaus de Frangepanibus*, *comes de Terstaz*; *Iohannes Jacobus Kurtz de Senftenan*; *Baro Sigismundus Gallern*, a *Cæsare missi*; & *Transilvania autem*, *Wolfgangus Ramutbi*, *Michael Thödolaghi*, & *Thomas Borsas*. Diu, quod fit, extractis colloquiis, & exprobratis, quæ vtrinque illatae fuerant, iniurias tandem, in septem conditiones, mutuo assensu firmatas, colvere: *Pacem nimis* *Sitvatorokensem*, *Viennensemque*, *intemeratam* *haberi*; *item Vaczensem*, *aliu loco adseruari*; *controversias finium in Croatia* *discriminandorum*, *misis vtrinque arbitris*, *placide disputari*; *causam vicorum* *dedititionum*, *procul odio gratiane*, *diudicari*; & ea omnia, *sine curatione*, *ad diem S. Martino festum confici*; denique, *illatas matuus*, *casas*, *rapinas* & *iniurias reliquias*, *aeternum obliterari* oportere. Iltis legibus, pacem tunc resarcitam accepimus; sed quam Turcarum libido, breui post contemeratam, denuo diremit.

§. V.

Bello, ad hunc modum aliquantis per confitito, quieuerunt ab armis *Gyarmathenses*, quæ ingruentibus iterum periculis, eo maioriibus animis corripuerunt, quo vehementius, in delendum *Gyarmathum*, hostes videbant incumbere. Et sanc, euenit anno MDCLXV., cum tentatis sepius insultibus, arcem capere non possent, subiectis ignibus, funditus tam delerent. Magno, lactura illa, toti viciniz constitut; præterquam enim, quod impressionibus hostium, eo usque patuere, *montanarum urbium* confinia, donec *Gyarmathum*, & operibus muniretur, & praefidio; certe, non prius cessandum credebant, ad sita prouincie, quam illata arcis clades, repararetur, ponareturque hosti obex, qui montanam regionem infestare volentem, remoraretur. Hinc, nouo iterum decreto (r.) complures regni *Comitatus*, redivicandi *Gyarmathenum* arcis, delinari oportuit. Et ita omnino breui, iltis operis, conualuit, vt non propulsare modo hostem potuerit, sed, factis

factis subinde eruptionibus, fatigare etiam, atque abacta passim prædatie adfligere.

§. VI.

*Singularia
Gyarmathensis
virorum:*

*femina-
rum pro-
claram fa-
ctionem:*

INIQUUM esset, virtutis illud specimen silere, quod annales (1.) ad annum MDCXLVIII. memorant. Nimirum, cladem, quam superioribus annis acceperant, si occasio tulisset, vicituram flatuerunt *Gyarmathenses*. Proinde, cum ad omnem adtentum occasionem, qui hosti possent nocere, per exploratores didicissent, prædiuitem nobilisque Turcam, sponsam, *Szegonism*, cum delecta hostium manu, per aucta itinera, deducturum; opportuno in filius, quas transire necessarium habebant, loco, subfessores mature constituit. Hi, simul aduentantem coniuarum turbam cognoverunt, facta conclamatio ne, ex infidiis, in hostem irruunt, nec opinantes dissident, sponsam, cum ingentis pretii mundo, & adparatu reliquo, multis captis, cæsis plurimis, intercipiunt, prædaque onusli, incolumes *Gyarmathum* redunt. Male ea res Turcas habuit. Igitur, coadunato, quatuor mil lium exercitu, ad *Gyarmathum*, solo aquandum, nocte intempesta, fremebundi adcurrunt: neque positis castris, rem, per tumultum exorsi, atque ligonibus & securibus armati, arcem subeunt vndique, ac hi quidem, vallos succindere, illi, subructe aggeres, summa virium contentione, occipiunt. Tunc vero præsidarii, ancipiti periculo circumventi, arma corripere, hostem propulsare, a vallis & aggeribus, summa vi reuicere, emitentes perturbare, & nihil non intentatum relinquere. At Turce, viso ad primum impetum, plures, quam putarant, & suis occupabere, repetitis adsultibus, non prius cellandum flatuerunt, quam accisis vallis, aggeres perrumperent, & capto propugnaculo, præsidarios, ad internecionem delerent. Et fuit omnino res plena discriminis, cum fauciatis, noui, sine cellatione, oppugnatores, succederent; intus autem, maior, in paucitate iactura fieret. Sed, acciderat forte fortuna, vt equitum, e vicina *Palánka*, turma, hac iter faciens, nocturna, apud *Gyarmathenses*, hospitium occuparet. Hi ergo, ad arma, vna concursantes, præsidariis auxiliari, & subita virtutis specimen edere, pulchritum ducebant. Sed, nec feminis pugnandi ardor debeat, cum hæ quidem, omni telorum genere, quæ fors cunque obiecerat, in aggeribus pugnarent; illæ, aquis & oleo feruefactis, hostem emitentem, ingenti editi strage, perfunderent. quo viso, Turcz, tanto ceptis instabant vehementius, quanto turpius ducebant, iniustato illuc pugnæ genere, a feminis vinci repellique. Pugnabitur ergo, utrinque, summa virium contentione, furore illinc, desperatione hinc, armis ministrantibus. Opportune autem accidit, vt *Aga*, qui suos, ad insultum, obequitans, accendebat, a gregarii cuiusdam militis vxore, glande, per media tempora, traiceretur. Itaque, increbescente inter hostes, ducus sui occafu, cladem vlturi, in arcem, sublato

(1) Vide OATELIVM, Parte II. p. 159. b. 199.

sublato clamore, incurunt denuo, rati, cessuros ad ultimum, pertinaci adeo furori, praesidiarios. At illi, cognito, cedem *Age*, & Turcis conclamari, factò agmine, ex arce erumpunt, & hostem, ferocem adhuc, neque detrectantem pugnam, tanta virium contentione adoriantur, quam quæ, desperata salute, eis potuit maxima. Turcz, <sup>Turcorum
stades.</sup> inopina hac eruptione, in fugam effunduntur. quos inseguunt Hungari, passim obtruncant, & sparsos, per saltuosa itinera, cæsis propulsant. Adhuc vero hostium tergis imminchant *Gyarmathenses*, cum *Adamus Forgach*, Ujvariensium praefectus, selecto cum equitatu, nostris, quasi dedita opera venisset, forte occurrit: cuius opportuno aduentu, feruidiores facti, infectari hostem non prius cessant, quam novi ingrueret. Ita tunc *Gyarmathenses*, gemina victoria, eximiam virtutis bellicæ laudem, meruerunt. quam ideo adscripsimus, vt eorum clanores retundemus, qui has illiusmodi arces, non tam regionis propugnacula, quam asyla fuisse latronum, habitus illorum temporum ignari, adfirmant.

§. VII.

Nissa Balassiorum
littera, et
missa. His rebus, cum *Gyarmathibus*, tum *Balassis* etiam, sicuti par erat, calcar additum fuit, ad res, porro, pro rege & patria, fortiter gerendas. Certe, *Emericus Balassa*, cuius ad *Dixim* meminimus, impetrata prius, a *Leopoldo I.* facultate, nouis operibus, armem, non munire tantum, sed augere etiam occuperat: egregio insituto; nisi id noua iterum lis, inter fratres coorta, interueriset. Nam, cum *Emericus Balassa*, productis latius propugnaculis, cellarium, *Valentini*, fratri, obrui curauisset: quippe, nouis, quæ substrucbat, munimentis noxiū futurum; & vero, *Valentinus* id, non modo ferre nollet, sed item etiam *Emerico* moueret, coeptum opus, manendi prolataudique *Gyarmathi*, penitus interuersum est; lice, publico regni decreto (t.) ad *Comitem Palatinum* relegata. Inde, pauca, a *Gyarmathibus*, memorata digna, gesta sunt, mutuis *Balassorum* offendit, fortunam meliorem profligantibus. Certe, cum anno MDCLXI. mensē Augusto, fratum alter, collectis & praesidiis vicinarum arcium, octingentis, leuis armaturæ, equitibus, in hosticum irrupisset; iamque, magna pecorum vi abacta, ouabundo similis, ad suos reuertetur; & Turcis circumfusus, amissis signis omnibus, ægre, & nisi a quinquaginta militibus comitatus, *Gyarmathum* euslit. Postea, cum & Turcz retrocedere cogentur, & *Emerici Balassa* fides in *Cesarem*, suspecta fieret, *Gyarmathum* quoque, a pristino decore celebritateque, paullatim defecit; donec ad solitudinem, qua hodieque squalet, penitus recideret.

a) Anni MDCLIX. Artic. CXV.

III. NÓGRÁD.

§. I.

Arca Nógrádiensis

Situm, &c. Ist.
vinclio
descriptio:sic abbrevia-
tio.

N Arcis NÓGRÁDI conditores, supra inquisiuimus, cum de prouincie nomine, disputatum a nobis fuit, quod a NÓGRÁDO isto manauisse, nihil iam adtnet monere. Nota est arx, in recentiori historia, cuius ideo, & situm, & fata, & cō curatore studio prosequeremur, quo magis nostra interest, arcium istiusmodi cadauera, in vitam quasi, tenui hoc scriptoris genere, reuocare. Situm egregie ISTVÁNFFIVS (u.) descriptis: *Arcu*, inquit, *Nógrádi*, ditionis olim Episcopi Vácziensis, rupi non admodum edita, impensa est, auorumque nostrorum memoria, magno, NICOLAI BATHORI, Vácziensis Episcopi (v.) studio, multis adiiciis ac elegantibus, opere Iacobii Tranquarini, architecti & statuarii, restaurata fuit: habetque ab occidente sole, vastissimas siuas, que FILEKVM, & DIDS-GYÖRIVM versus, longe lateque protenduntur, ac ad meridiem, Danubium & Vácziam, duobus diffusam milliaribus: ad solis vero ortum, colles sunt & vincta, minime alto vertice, e quibus haud irrito labore, tormentis peti potest. Habet etiam circum circa fossam XXX. pedes profundam latamque, in ipsa rupe, magno, ut adpareat, labore & sumtu, eiusdem BATHORI antistitu, excisam, cum puto, haud minoris Laboris, & impendi, ac turrim in medio eretam, quibus igitur nomen, & gentilicia trium lupinorum dentium insignia, exsculpta, adhuc exstare videntur. Hanc autem veterem mollem adiiciit, Turca, eretus fori insectus duplicit, & valde crassi valli craticibus, itaque roboribus confundebatur, ac cespitis repletus, ad propugnaculum formam, longe firmiorem reddiderant. Illa, de arcis, quem sua zetate obtinuit, habitu, ISTVÁNFFIVS. In eo lapsus est, scriptor alioquin diligenterissimus, quod situm NÓGRÁDI, cum FILEKO, & DIDS-GYÖR, non coniungat tantum; sed siuas interpositis, in occasum etiam reliquit: cum id contra se habeat. Vtrumque enim castrum illud, in orientem, passim culta regione interiacente, secedit: & FILEKUM quidem, milliaribus octo, in ortum brumalem, DIDS-GYÖRUM autem, in xliuum, milliaribus, plus minus, duodecim. Arci DRIGEL, situs ille congruit: quippe quae, in Comitatus Nagy-Hontensis finibus, ad occiduum solem, trans vallos siuosoque montes, NÓGRÁDO obiicitur.

§. II.

Medius
Nógrádi
fons.

Hodie, quod dixi, cadauer arcis tantum superest, idque, ex parietinarum nouis ruinis, in annos singulos, foedius. Rupes, cui arcem in aedificatam dicit ISTVÁNFFIVS, rotunda est, & ita se adtollens, ut aditum, neque præruptum, sed nec mollem nimium, habeat.

(u.) Lib. XXVIII. post initium:

(v.) Laudes Sacerdotum huius, vide apud BOSEN-
THIVM, Lib. I. Dec. I. p. 1. &c. qua-nos, de eo diximus, supra, Tomo III.
in designatione Episcoporum Vácziensium, p. 219. XXI.

habeat. Moles, rupi insidens, naturam loci quodammodo imitata, pentagona est, quinque propugnaculis, ad regulam factis, circumdata. Hæc, validissimus murus, petroso fundamento innixus, commitebat: extus, fouea, quam memorauit Istvánfevvs, præmuniebat. Et ex propugnaculis quidem, quatuor adhuc superfunt, si vius ferret, nullo negotio, instauranda; quintum autem, a fundamentis reuulfum est, disiectumque: nam, conditorum habebat pulueris pyri, quod fulmine percussum succensumque, vltimam, toti arcu, cladem adulit. Intus, laxe habitari potuit: quippe, non militaribus modo ædiculis; sed herilibus etiam palatis, egregie instructa. Nunc, vtraque, in vastum rudos abierte; si turrim, vetustissimi operis, excipias, media castræ area, ad eximiam altitudinem, dum integra esset, eductam. Iam, & ipsa manca est, diminuiturque in dies, eodem illo fulminis iictu diuerberata. Pone turrim hanc, laudatus Istvánfevvs puteus, LXXX. circiter orgyiarum altitudine, excavatus est, breui, lapidum iactibus, quos explorandæ profunditatis causâ, vulgo immittunt, obturandus. Haud longe, cisterna dissidet, eximie profunda, & e quadrato lapide, quam diligentissime, ad eum modum exedificata, qualēm sibi nostrorum hominum, referunt, humi, accipiendo frumento, depresli. Ceterum, situs arcis, patente, in omnem partem, prospectu, elegans fuit, & multæ iucunditatis. Adibatur porta vñica, sed quam geminæ concamerationes, cum ponte versatili, & obiecti e crassis roboribus valli, communiebant. Nunc, arcis adspexit, oppido tristis est, & pristino cultu ac robore, indignus.

§. III.

Conueriones eius, duobus retro seculis, variz fuerunt, ac plerumque funelliæ. Post cladem Mohácsianam, IOHANNES Zápolya, suam fecerat, non tam arcis, quam vñanimi totius regionis, confessione. Occupata enim Buda, & peracta, solemni ritu, inauguratione regia, quidquid circum arcium erat, sponte id, in noui regis, potestatem concessit. quod, anno MDXXVI. accidisse, apud omnes constat. Sed, post decretoriam illam pugnam, quæ anno sequente, ad Tokayum, victo IOHANNE, depugnata est, ea facilitate; FERDINANDI militem admisit Nôgrádum, qua antea, fidem IOHANNIS sequutum fuerat. *Eius unius pugna prouenta,* inquit, Istvánfevvs (x.) Tokayum, Agria, Hatvanum, Váczi, Novigrádv, ceteraque arces, & omnis ager, usque ad Budam & Pestum, Danubiumque, partibus Ferdinandi, facile accesserunt. Cum vero ciulis belli, quod inter vtrumque regem, diu lati, dubiis eventibus, trahebatur, Turcarum vires, per medianam Hungariam, nimium increuissent; Nôgrádum quoque, nostrorum intempellio metu, in manus hostium, nec tentata obsidione, incidit. Rem his verbis prodiit Istvánfevvs: (y.) *Turca, capto Visegrado, ac traiectis, lento passu, copiis & tormentis, Nôgrádv obſi-*

deruntur;
sub IOHAN-
NE, & FER-
DINANDO?

Tom. IV.

x.) Lib. IX. p. 143.

S

dione

venis in
Turcam
persecutum.

y.) Lib. XVI. initio.

fidione cingendum oppugnandumque constituerunt, quatuor milliaribus (z.) a Vácrá, ad cuius Episcopum antiquitus pertinebat, distans. Secundis casulis, ad oppidum Ruthenorum, quod Oroszfatuan vocant, percurrent est. Mehmetes, & Hussianus, iis in casulis, praefidiarios NÓGRÁDI, metu percussos, profugisse, & arcem ab illi vacuam relictam esse, intellexerunt. Quamobrem, eam ingrafi, occuparunt, & valido imposito praefidio, speciem, ulterius transire volentium, prabuerunt. Ad eum modum, arx, & munita latit, neque vila commutatus inopia laborans, hostiis formidine, deserta fuit a nostris, quos, Visszagradiensium iniquiora fata, ad turpe adeo consilium adduxisse, credi potest. Capta enim per dediti-
menum arce, praefidiarios, quibus tutam discessionem, iurata fide promi-
ferant, ad unum omnes, trucidarunt, solo arcis prefecto, Petro Ama-
deo, zgre seruato.

S. IV.

*Recupera-
tur a MAT-
THIA AR-
CHIDIACO*

*reficitur
Caelari, pace
Grossus:*

*occupatur
a BETHLE-
MIO, argu-
iteratu sed-
ditur.*

Evenere hæc NÓGRÁDO, anno MDXLIV. quæ inde, ad annum vsque MDXCIV. ab hoste, non sine perpetuis, circumiectæ re-
gionis, cladibus, tenebatur. Tunc autem, duce Nicolao Pálffio, viro bellicosissimo, obfessi; deinceps vero MATTHIAE Archidiaci, quarta Idus Martii, dedita, ab ISTVÁNFFIO (a.) memoratur. Brevis ea fuit obfido; sed ob anni tempestatem, laboriosa & multarum difficultatum. Nam, etiæ inopina Turcis accidit: quippe, exente Februario inchoata; tamen, in defensanda ea, nihil fecerunt residui: donec, ex-
ustis vallis, & tormentorum iictibus, exterioribus munimentis, opini-
one celerius, dieclis, ad ultimum discrimen adducti, deditiōnem, iisdem, quibus, anno superiori, Filekiens, legibus, paciferentur. Arcem occupatam, MATTHIAS, Andrea Révayo, (b.) viro strenuo, tu-
tandam permisit, praefidio CCC. Hungarorum, ac totidem fere Germanorum, imposito. Decennio, a Cæsariani tenebatur; quo ex-
acto, ad Botkayum, praefidiiorum levitate, defecit. H. inquit, IST-
VÁNFFIVS (c.) qui NÓGRÁDI, Bujaci, & aliis arcibus erant, ad bofies
defecerunt. At enim vero, pace, anno sequente, Viennæ consti-
tuta, quidquid ista regione arcium occupatum a Botkayo fuit, Cæ-
sari restitutum est: ideoque, & pace Turcica, quæ eodem anno
MDCVI. ad Sárvánum coaluit, conditiōne XV. Cæsari, in integrum ad-
sertam legitimus. Itaque, gemina pacis iuribus, a Cæsare tenebatur
Nógrádum, ad tumultum usque Bethlenianum. quo exardescente, post
deditum Filekum, Nógrádum (d.) quoque, anno MDCXIX. hostiis
concessit, donec, anno MDCXXIV. ex legibus pacis refocillata, Cæ-
sari postliminio restitueretur. Postea, a Turcis, subita obfidence, anno
MDCXXVI.

a.) Sopra, duobus id milliaribus Pézia
disiunxerat.

b.) Lib. XVIII. post initia, atque ORTE-
LIVS. p. 143-144. ubi a Székelym,
praefidia eius ore, MATTHIAE archi-
diaco iussu, reuidente, Turcis, metu

perculsis, intercipi posuisse, memoria
proditum est.

c.) Eius occasum, vid. eodem Libro p. 641,
49.

d.) ISTVÁNFF. Lib. XXXIV. pag. 52r.
ORTELIVS. p. II. p. 66.

MDCXXVI. pridie Calendas Octobris, tenta est : *Bethlenio*, sicuti fas est credere, expeditioni illi fauente. *Nimirum*, praefectus *Budensis*, (e.) homo ferox & sanguinolentus, Buda, XVIII. Calendas Octobris, cum octo millibus egressus, *Verebelyum* usque procurrerat, magna vi hominum pecorumque, passim abacta, vici præterea, qui se tributarios profiteri nollent, exultis. *Redux Verebelyo*, quod irrito conatu, pluribus adfultibus fatigauerat, *Damazsum*, nullo negotio intercepit; mox & *Nógrádum* obedit, ratus fore, ut repentinaz obsidionis metu, præsidarios, ad arcem dedendam, induceret; sed res aliter cecidit: præterquam enim, quod præsidacii, stationem suam fortiter tutabantur; *Dux* certe *Friedlandie*, Danubio, cum *Czarianis*, træucto, & intercepta *Váczi*, hostem, ab ea obsidione, opinione celerius, retraxit, coegitque, ut exercitum, & tormenta currulia, quorum XIX. secum habebat, *Budam* iterum, trepidus citusque, reduceret.

§. V.

Sequitis temporibus, intemeratum quidem *Nógrádum* manit, nuntiū quam tamen sine discriminē, quod *Budensis*, quos diximus, atque *Strigonenses*, facte late impressionibus, circumlīte regioni, intentabant. Tametsi enim, pacem subinde redintegravit Turce; a rapinis tamen, adeo se non abstinebant, ut & tunc, impune ditiones Christianorum depopularentur, cum tuta esse oportebat omnia. Quibus rebus fiebat, ut *Nógrádenſes* quoque, opportunitate, si qua se dabat, egregie, aduersus hostes, vterentur, & nunc reiacerent populusbudos, nunc incautos, intra suos fines, adorirentur: quippe quod, moris tunc fere fuerit, ut limitanearum arcium præsidarii, non tam iustis stipendiis, quam tapto viuerent. Certe, anno MDCLIV. iis mundinis, quaz ad diem XVI. Octobris, *Vaczonia* aguntur, opimam re- portauisse, prædam, relatum legimus. Mercatores nimirum, ad forum illud, *Pestino* & *Buda*, praefectos, tametsi defensando comitatui, selectam hostium manum secum haberent, ex insidiis adgrelli, cæsis pri-mum quinquaginta militibus, captisque eorum ducibus, intercep-tunt, *Nógrádumque* deduxerunt. Sed, iste huiusmodi velitationes, propemodum quotidiane fuerunt, ut in iis recentendis, nimium sene opezz collocandum foret.

§. VI.

AT enim vero, nequiuuit, ista vincendi felicitas, *Nógrádienſibus* esse *Obdutoria* perpetua. Nam, *Ujvarino*, post laboriosam obsidionem, anno MDCLXIII. Turcis dedito, *Kaplan Baffa*, iussu *Vezirii*, cum sex millium exercitu, & quatuor majoribus tormentis, mense Septem-bri, arcem obsidione cingit, & substructis celeriter suggestibus, qua-tuor iisdem machinis, verberare incipit. Qua in re, tanta perti-nacia

p.) Idem loco citato p. III. 2.

*quibus ac-
cedit ABAP-
PT.*

nacia elaborauisse Turcas accepimus, vt dies noctesque, magna suorum strage, in opus incumberent: rati, si opportuno adeo loco poterentur, expeditum iter, commigranti vitro citroque exercitui, futurum; quod alioquin, per falsoos montes, *Vaczoniām*, & hinc *Ujváriūm* proficentibus, haud vñquam tutum, quin ob præfidiariorum virtutem, etiam damnosum futurum, sagaciter prouidebant. Iam mensem in arce obsidenda Turcz extraxerant, cum princeps, *Michael Abaffy*, Turcio foederi innexus, cum suis cohortibus, ad castra hostium, accessit. Instaurato ergo obsidionis labore, in primis, quod tempestas, habendis castris, minus idonea, iamiam ingrueret, diu, nihil aduersus præfidiarios profici potuit. Tunc vero *Abaffy*, cum, neque tormentis, arcis moenia, neque pollicitationibus, præfecti animum, expugnari posse videret, ad inescandum præfidiariorum vulgus, dolos intendit: *meminissent præfidiarii*, quo loco, quam *anticipi*, quamque *existi*ibili, res sua sint *futura*, si *præfecto*, homini obstinato, *obsecundauerint*; *Turcas*, ab *obsidione*, non deflitos prius, quam arce, per *adsumtum* patientur; quod si fieri contingat, nullius vita, fortunaque *perfumiri*. Itaque, tempestine de arce dedenda cogitarent, quam non *Turci*; sed *sibi*, principi *Christiano*, sint tradisturi. Eo scilicet dolo, castra complura, *Abaffy* circumuenierat. Perusit infida hæc persuasiuncula, animos præfidiariorum, eo quidem penitus, quo, & tolerandæ vterius obsidionis impatientiores fuere, & studioſiores contra nouarum rerum: quibus vniuersam Hungariam inundatam, tamquam e specula, contemplantabantur. Itaque, *præfectum*, se, arcemque, non tam hostibus, quam amicis, iisdemque *Christianis*, vt dederet, importunius vrgent. Erat is *NICOLAVS NADÁNY*, in Bihariensium provinçia, apud Varadienses, nobili loco natus: vir oppido fortis, & rei militaris peritia clarus, ideoque a *Czfare*, inter magnates relatus. Proinde, & sua virtute, & fide in *Czfarem* fretus, iniquissima hæc præfidiariorum confilia, mafculæ repudiat, reluctantæ, officium vt facerent, grauiter monet; sed adeo nihil proficit, vt præsentissimum etiam vitæ periculum, quod ei nequissimorum hominum infidiz, conflauerant, adierit. Namque, insana multitudo, ista *præfecti* constantia exasperata, circumueniendum, atque in vincula compactum, Turcis tradendum, plane consuerat. Eo animaduerso, *NADÁNTVS*, cum, & militares labores obire detrectarent præfidiarii, & arctiora in dies, extus intusque fierent omnia, arcis tradenda arbitrium, sibi excussum, libidini tumultuantis militis, inuitus permittit; arce, damnata proditione, decedit, atque in castra *Abaffy* receptus, seditionis, ingratis, sequi cogitur. Ista, de *præfecti* fide, ab idoneis auctoribus, ex scrinis domesticis, relata accepimus. Atque hic quidem ultimus, e Christianis, *Neogradi* *præfectus* fuit. Nam, arcem quidem *Abaffy*, deditiani sibi fecit; sed quæ, e vestigio, Turcz potiti sunt, qui eam pacis legibus, quæ anno sequenti fancita fuit, vna cum *Ujvárimo*, retinuerunt, non prius deferturi, quam cœlitus inde pellerentur.

S. VIII.

§. VII.

Enī vero, cum post ea tempora, ciuii iterum seditione; & Hungariam miscuisse Tökölvis, & Turcas, nouis suorum actibus, fecisset ferociores; plurimum in Nógrád præsidii, ad tutandum Ujvárinum, hostes collocabant. Certe, hieme, annona istibuc convecta, sibi tentauerunt, Ujvárinum, in eunte zestate a Cæsariorum obfidentium, commeatu istibzne iuare. Quæ res, minutis, per eam hiemem, præoccasionem dedit. Heißero ac Pálffio, inquit WAGNERVS (f.) curandum ibis, erat, ne per hiemem, Ujvariensibus annona quid, aut militia adueniret. Nunciatum est subinde, octo millium agmen et Tartaris, Hungariorum, Turcis confitatum, ad Novigrádum, multum annona, abfissi inferendum, compotasse. Inuasit impinantes, solita celeritate, Heißerus, eoque redigit, ut oßingenti, qui farina saccum, equi dorso cerebant, abiecto, tum onere, tum pugne experiunda consilio, predam hosti relinquenter. Reliquum agmen, quod post montem, vallo se manierat, adgredi, temerarium duxit, uti qui duobus millibus, non amplius haberet. Proinde, cum frustra prius tentata Buda, anno dein MDCLXXXV. Ujvárinum expugnatum statuerent, quorum ista consilia moderari intererat; multis vilum est, tanti operis initia, a Nógrádi (g.) expugnatione duci oportere, ne Budenses, hosti concluso, illo itinere, suppetias ferre possent. Sed Lotharingus, ab eo consilio fuit alienior: quod, nec dignum censeret locum, ad quem tantus exercitus, nonnulla iactura temporis, adduceretur; & vel eo capto, multi Turcis aditus, in apertissima regione, paterent. Interim, donec res ea Viennæ disputatur, cum Sava, Scherffenbergio, ac selectis machinatoribus, dux ipse, Novigrádi situm speculatorus est, arcemque reperit, libero quidem colli impositam, sed elati, supra tumuli fastigio, obnoxiam; altero latere, tribus exiguis propugnaculis, altero semifluna, ac dimidio propugnaculo, leviter munitam; interme infra oppidunt, ac difficiles inde ad Danubium accessus. Quibus rebus perspicet, non sine aliqua, cum præsidariis, velitatione, septima lili, exectum Ujvarino ademouit. Interea, dum, & Ujvarinum expugnatur, & Strigoniense prælium, secundo Marte depugnatur; Nógrádum, celesti igne tactum, atque puluere pyro, quem is forte fortuna succenderat, conuulsum est. Ea re, non minus, quam aduentantis Lotharingi metu, hostes, detractis arce tormentis, clam (h.) excellere. Sed arx, ex eo tempore, inanis relieta, nunquam postea instaurata est; cum ante, regni operis communiam fuisse, legamus.

NÓGRÁDI
ad invadendos hostes
opportunitatis

trahit firmam
e LoTHA-
RINGIO ex-
panderet

celesti igne
inflammare
possunt

f.) Historia Leopoldi M. Lib. IX. p. 552.
g.) Idem, Lib. IX. p. 653.
h.) All. facta deditione, in nostrorum ve-
nienti potestactu, siue, siue tunc

CHRISTI fidem amplexum Cœsulifigem
tui poslea, a Gönkemberg nomine, aut
titulus, inditus, quod non est ita. VI.
de Tomi III. p. 429.

S 3

IV.

IV. KAMOR.

*Arcis KA-
MOR. RA-
dus.*

Vbiꝝ, & vetustis ætatis rudus est, medio a Nogrado, in se-
ptentrionem, millari, intra montes, loco edito & con-
uenito siluis, repositum. Ambitus dirutæ molis, gemi-
nus visitur, superior & inferior: quod indicio est, ad
eum modum diuīsam fuisse arcem. Quia parietina propemodum
omnes, collapsæ sunt, & varia frutice inuestitæ, satis condocet, diu
esse oportere, cum hoc, quidquid erat castri, siue hostili manu diru-
tum, siue detritum vetustate est. Hinc inde tamen, fornices, alibi
hiantes, integræ alibi, reperiuntur, profunditatis & ductuum inexper-
torum. In his, thefauros latere defollos, vulgus sibi habet perfun-
sum, ad quos absportandos, ignoti quidam seneciones, statim tempo-
ribus, clam aduentent. Alioquin, situs loci, eximiz fuit opportuni-
tatis. Nam, a meridiæ quidem, molli acclivitate adibatur; prærupto,
contra, eo montis latere, quod septentrioni obuertitur: reliqua, mon-
tes ambebant, iugosque uero quidem, sed despectu peramœni. Hungari
Kamor-Vára adpellant: cetera, fatorum eius ignari. Nos certe, vin-
dicandam ab obliuione existimauimus, simulque rerum curiosos admo-
nendos, vt in molis natales, fata, atque occasum, scrupulosius in-
quirant in diplomatis. Hæc de Arcibus.

SECTIO II.

DE

Oppidis Processus Kékköiensis.

SYNOPSIS.

*Oppidi KéKKÖ situs iniquior:
incolarum frequentia, & oc-
cupatio.*

§. I.

*lonia: eius privaligia: po-
situs amarus.* §. III.

*GYARMATHI incola: agri fru-
mentarii: vineta: oppidi
habitus: mandina: pons
IPOLAE.*

§. II.

*VÁDKERTI nomen: sit super op-
pidum: eius numina: agri
laus: oppidanorum, in eo
colendo, solertia.* §. V.

NAGY-OROSZI, Colomanni co-

I. OPPIDVM KÉKKÖ.

*Oppidi
KÉKKÖ si-
tus iniqui-
or:*

Rerum cognomini subiectum, inerme illud, ac pro loci na-
tura, varie sparsum. Quia enim, radices petrosi montis,
quem arx infedit, occupavit, elegantiam omnem resupit.
Scilicet, vallis, castro subsita, prominentibus paſſim col-
libus, & axis, asperatur. His, nullo ordine, infertæ domus, inſi-
cetum

cetum faciunt prospectum. Nam, quia petrae, accluitoribus articulis mollescent, zedes illic hæserunt, opere, quale situs loci admisit, quomodounque contignat. Habet tamen incolas frequentes, & ad rem adtentos. Plerique horum, cum arx floruisse, militiam sequebantur; nonnunquam, pro eorum temporum ingenio, etiam latrociniis dediti. Hodie, rem rusticam faciunt, suntque, in primis cultus vineatici, per quam studiosi. Hinc eis fructuum copia, & castranearum potissimum, quæ hic egregie proficiunt, eximiaque sunt gustus adprobatione. Sed agri frumentarii, & infecundi sunt, & lapidosa gleba, deformes. Ceteroquin, ad libertatem oppidi, mercatus annuos referas, trebros eos quidem, at minus celebres, neque, nisi domestica-
incolarum
frequentia
& occupa-
tio.

II. OPPIDVM BALASSA - GYARMATH.

Svpra, de eius munimentis, & horum fatis, quod satis est, diximus, nunc de oppido, discrete aliquid. Nimirum, praefidio, iam pridem dimisso, incolae omnes, in rusticationem, tanto incumbunt feruidius, quanto rus nacti sunt benignius. Vario id habitu, oppidum, *Ipol* orientali margine bærescens, circumfundit. Nam, qua se in orientem porrigit, amena planities, agris culta frumentariis, luxuria. Sabulosum his solum est, idemque siligini, quam tritico, amicius. Aduersum est enim, agros, purissimo tritico confitos, siliginem reddidisse. Sunt autem agri *Gyarmathenium*, difficillimæ arationis, ad cuius operas, tria quatuorue boum iuga, adhiberi, necessum est. Sane, vomeres, vel vnius dici labore, sic adteruntur, ut acutus oporteat denuo. Quod incolarum aliqui, iteratis, in dies singulos, vicibus faciunt. Atque id quidem utrumque habet admirationis nonnihil, cum humus resoluta adpareat, & larga subinde levificatione, prouocetur. Felicior multo vincarum cultus est, quarum colles, trans *Ipolam* amnen, situ, per quam eleganti, in occidentem abeunt. In primis celebra sunt montium *Mankó* & *Szár-*
apri fra-
mentarii :
dok, vineta. quibus alii, *Montem Album*, coniungunt. Eximia borum est virtus, si annus congruat. At oppidi habitus, vicum iam refert, habitaturque zedibus, agrestem in modum factis. Olim, præter arcis munitiones, fouea, & palis altioribus, cingebatur, quorum iam vix vestigia notaueris. Nundinas agit, in annos singulos, quinqüies, puta: die Purificationis Marie; Dom. Letare; Calendis Maii; nundina: die S. Stephani Regis; & Michaelis Archangeli. Exigua his celebritas, ac propemodum nulla, hac in primis temporum difficultate. Pons, pons Ipo- quo *Ipol* iungitur, fructuosus heris est: quippe, telonio donatus;
III. at eo grauior incolis, quod commigrantibus, vitro citroque, militibus, hospitia frequenter adparare cogantur, gratuita illa, & multa fære licentia, damosa.

III.

III. OPPIDVM NAGY-OROSZY.

Nagy Orosz, Colomannus etiam
coloniam est.

Amet si pridem pterogatius ea excidit, bellorum, &c, quæ sequuntur hinc sunt, calamitatum aliarum, iniuria; commemorandum tamen est, ob *Rusorum* coloniam, quam *Huc COLOMANNVS deduxerat*, & cuius nomen hodieque refert oppidum: nam *Orosz*, Hungaros *Rusum* significat.

De eo ISTVÁNFFIVS (i.) illud oppidum, inquit, ante quadragesimos annos, COLOMANNVS, rex Pannonia, deduxit, ex Lodomeria, & Galicia, Rusorum provincia, coloni, considerat, lege lata, ut ceteri liberi essent, portas duntaxat, & ianuas Regum custodirent: quod nostra atate, observatum meminimus. Et existant omnino oppidi priuilegia, in Comitatus tabulario. quibus, cum alia incolarum iura, tum istud cum primis, perfribitur, ut ianitorum regiorum munere fungantur. Ante hac, dum libertate nondum temerata, vterentur oppidani, nobiles quoque inquilinos habuit, quos, ab impetratis armorum insigniis, *Armalifas* nostri vocant; sed, qui iam inde exceperunt: eo quod, detrectauerunt, pendendi hero tributi conditiones subire. Positus loci, non inacmenus est, & modica circum planicie obfusus, quam vndeque montes circumsepiunt, hinc *Nógrád*, illinc *Drésgy*, arcibus insessi. Ager ei contigit, eximia fecunditatis, laxaque procurrent; sed, qui vineta iniquius habeat; credo, ob circumfusorum montium asperitatem: sane, vinum præbent, excoctum minus, neque, nisi ruficanis epulis idoneum. *ISTVÁNFFIVS*, *Orosz-Falvam*, hoc est: *Rusorum vicum*, nominat; cum hodie, *Nagy-Orosz*, seu *maius Orosz*, adpelletur; discriminis caussa, ne cum *Kis-Orosz*, insulano vico, permisceatur. Accedit nostra zetate, ditioni *Szavengergiana*.

postea a
mem.

IV. OPPIDVM NÓGRÁD.

Oppidi Nó-
grád rade-
ra.

Vit olim elegans oppidum, atque non minus zedificis, quam opportunitatibus aliis, egregie exultum. Adscit arci eiusdem nominis, sed cuius præstina celebritas, in vicum decrevit, rudera passim ostentantem, quæ cultum oppidi, florentis olim, loquuntur. *Turca* profecto, arce potiti, multum incolatu oppidi delectabantur, quod ex aqueductibus, quos instituerunt, & potitis, magno sumtu, ex gentis more, balneis, plane conieceris. Nimirum, geminum fontem, proximo in colle salientem, per tibias, humi defollas, in oppidum corriuauerant. qui demum per silanos, locis opportunis, profiliebant. Alteri, *Király-Kútja*, quod *Fontem Regium*, sonat, alteri *Magyar-Kút*, sive *Fons Hongarici*, nomen hærescit hodieque. Iisdem hilice ductibus, & balneo, aquæ adfundebantur. Exstat eius molis rudus semiobrutum, ex quo, non obscure cognosci potest, adfabile factam, atque ita instru-
ctam

i) Lib. XVI. initio.

Etiam fuisse, vt lauentes, quoties lubebat, per fistulas, iusto ordine discurrentes, nunc frigidam, nunc iterum calidam, immittre potuerint, in lacus balnearios. Reliquis oppidi adparatus, notari amplius haud potest, si vias, lapide stratas, excipiass. Ad radicem arcis, tertius fons scatet, vber is quidem, & perennis, neque non ita sapidus, vt vix bibendi modum possit facere. Riuus, ex eo defluens, subiecta arcis palude, excipitur, quæ antea piscina fuit, commoda satis, & alendis piscibus faxatilibus idonea. Iam adquando, & perlucendo pecori, destinata est. Ditio, Episcopo Václavensi adscripta.

V. OPPIDVM VADKERT.

AD-KERT, Hungarum *vivarium ferarum* significat; vt fas Vadkerti sit opinari, heros, qui *Archiepiscopi* (k.) sunt *Strigonienfes*, hanc istiusmodi opportunitatem, instructam olim isthie habuisse. Nam est omnino, situ, ad eam rem, cum primis idoneo. Cum ad sita prædia, *Felső*, & *Alsó-Vadkert*, florarent, *Közép-Vadkert*, hoc est, vivarium medium, dicebatur. Censum est, ad nostram usque extatem, in vicis prominciolz, dum ante hoc iustum, elaborare *EMERICO*, S. R. I. Principe, & *Archiepiscopo Strigonienfis*, CAROLI VI. Czfaris & Regis optimi, benignitate, inter *oppida* referetur, donaretur peculiari iure, seu priuilegio. Ex *oppidum* huius induxit, quater, in annos singulos, nundinas concelebrat, eo situ, vt triduo, ante solemnies mercatus, forum frequentetur boarium. Habentur vero hi: *Calendis Januariis*; diebus item *SS. Alberto*, *et Maria Magdalena*, festis; ac denique, *Die Dominico*, qui solemnia *S. Michaelis*, præcedit. Tenues adhuc sunt nundinæ, & quod, circa rerum exordia fieri adsuavit, etiam despœctæ; credo, ob *Szétsénienfum*, & *Balassa-Gyarmathenfum* viciniam: quibus fructuosi, frequentesque sunt mercatus. Agri laus præcipua est, quidquid enim ad rufificationis communitatem polissi requiri, ornare id, confertim isthuc natura cumulauit. Præterquam enim, quod rure laxo foecundoque, oppidum circumfunditur, gleba certe pollet, resoluta, pulla, & pingui. Adde, planos & apricos agrorum positus, interserta, hic & illuc nemora, quæ, singula, & decus conciliant territorio, & famam. Sunt enim uero opidani, in percolendis agris, exquisitæ peritiz, iuxta & ad fidutatis. Hinc a vicinis, singulati præconio: *Szépen-Szántó Vad-Kertiek*, hoc est, *siti & elegantes aratores*, salutantur. Iam & vineæ, quas haud pridem ponere ceperunt, multum profecerunt, habentque fructus haud contempnendi laudem. Ecclesia, oppido inadificata, opere solidio non minus, quam venusto, substructa est, cum adposita, ex-

TOM IV.

T

mix

*oppidum.
ram, in re
coiendo, fa-
testia.*

k) BELAM IV. anno MCCLV. *Strigonienf* | *Archiepiscopo*, vicam donauisse, ta-
bozias eius, eodem anno exarata, ro-
cognitaque polles, a *Cosmographi Czec-*

ferorum de Strigoniis, anno MCCCCXVIII.
loquuntur. Existant in archivis eius-
dem perfulsi.

mit proceritatis turri, cui ornandæ, *Christianum Augustum, Cardinalem de Saxonia*, sumptus liberaliter impendiſſe, accepimus. Anno MDCCX. a Cæſariano exercitu, illhic, aduersus Rákóczianorum impreſſiones excubante, communītum, tumultuario opere, fuisse oppidum, infra, ad pugnam Rombányensem memorabim⁹. Disiungitur, Gyarmathó, ſequi, Szétsénio, tribus fere, ad meridianum ſolem, milliis, ſedetque ad oram annis *Lokysib*, meridionalem.

SECTIO III.

D E

Vicis Processus Kékköiensis.

St & hæc ora, vicorum frequens, tametili non vbiq[ue] eadem ſoli bonitate. Horum recenſendorum initium, a Kékköienſi valle ducemus, in *Pestienfum* confiniis defi- turi.

- 1.) *Nagy-Kürtös*, proxime ab arce *Kékkő* abeft, ex cuius indeole id habet, ut agro sit steriliore, ſed eo fructuofioribus vinetis. Iſhinc amnis *Kürtös*, exundationibus damnosus, emanat.
- 2.) *Kis-Kürtös*, vicinus priori, ſed gemina curia insignis. Infideſt ab heris, *Radvánis* potiſſimum, qui heic commodum habitatu prætoriolum, haud ita pridem, excitatuer. Agris gaudet fertilioribus, vinearum cultu, penitus negleſto. Habet *Fontem Acidum*, ſu- poris non ingrat.
- 3.) *Szelk*, tenuis, idemque ſitus collini, viculus, agro eſt fa- xoſo, paretque *Balaffi*.
- 4.) *Felső-Esztergár*, Slavis *Horné-Stribdry*, montibus, ea valle, cui nomen communicauit, ſubſitus, ideoque agrum nauctus sterilem, & vibere flercoratione foecundandum. Recedit ab arce *Kékkő*, medio in septentrionem millarii, eius ditioni accensus.
- 5.) *Aldó-Esztergár*, Slavis, *Dolné-Stribdry*, eadem valle, qua in meridiem decurrit, vicinus priori, confeſtit: politu ſane haud dannando, quod, & agro gaudet fecundo, & vineri habet, prouentus egre- gli; tametili non delint, quibus *Acidus*, qui hic ſcatet, *Fons*, Eszter- garenſi vino, ſit potior.
- 6.) *Kis-Szalatnya*, ex nupera ſolitudine, in allodium, arcis *Kékkő*, excultus, angusto admodum agro, ſed heris tumen, ob vicinitatem, perquam commodo. Heic quoque *Acidarum fons* eſt.
- 7.) *Szent-Péter*, adhuc eadem *Esztergarienfum* valle, ſedet. Ius vici, inter *Balaffios*, & *Zichyos*, diſpergitum eſt. Si laxitati, agri be- nignitas reſpondet, in præcipuis eius ditionis vicis, cenſeri po- ſet. Vinum, quod hic gignitur, acidulum eſt, & incolarum deliciis aptum.

8.)

8.) *Zsiblevnyik*, Hungarum Selenik, priori adfinis, idemque lucido nemore, & dumis septus. Agri frumentarii, rufam habent glebam, multo letamine, nisi fraudari velit colonus, subigendam. Vineta, nuper plantari coepit, ob situs malignitatem, vix, pretium opere sunt redditura. Est *Maddásiorum*, partita cum aliis, posseffio.

9.) *Nagy-Zellő*, Slavis, *Welki-Zievece*, copiosus vicus, & non monte tantum interiecto, sed agri etiam fertilitate, qui amplius ei obtigit, & vicinis, multum discretus. Habet colonos, agricolationis, iuxta & vinetorum, studiofissimos, & iuribus *Archiepiscopatus Strigonienensis*, obnoxios.

10.) *Kis-Zellő*, Slavis, *Male Zievece*, priori, & situ vicinus, & agri bonitate suppar. Loci amoenitas, plurimos nobilium, habitatum illuc allicuit: quorum praetoria, & longinquum, vrbiculæ quasi cuiusdam prospectum habent. In his sunt familie, *Bene de Nándor*, & *Radvány*. Sed agrestium, eo exilio numerus est, quo ager, quem colerent, angustior ei obtigit. Colles vitiferi, & adspicere iucundi sunt, & fructu. Qui vinum huias, orz illius maxime generofsum putant, nimium forte vico blandiuntur. Collis, versus *Buffam* surrectus, castris alicuius ostendit veltigium, quod vulgus, *Hegy-Vár*, appellat: credo, *Hussitica grallationis*, veltigium esse.

11.) *Buffa*, bellis Turcicis, quam hodie, notior. Nimirum, turrim hic excitauerunt accolz, fossa, & vallis incinctam, obseruantur hosti, ac si necesse fuit, propulsando etiam, deflantam. De eius clade *ISTVÁNEFFIVS*: (*L.*) *Eunuchus*, inquit, *Arsianem*, cum trecentis equitibus, totidemque peditibus, ad *Buffam* misit, qua erat modica, e cuncto latere, turris, & a *MICHAEL TERCHIO*, *STEPHANO SVNAIO*, *ANDREA NAGYO*, ac paucis aliquo, *SIOISMUNDI BALASSI*, militibus custodiebatur. Qui, cum confitanti admodum firmoque animo eam defendarent, nec *Arsianes* quidquam oppugnando, ac terrorem admovente proficeret, sequenti die, & castris, duo millia peditum acciri, & duo tormenta aduebi imbet, quibus locum concenseret, caperebatque. Sed, nec ea hostium accessione, ac continuis illibus, quibus turris diruebatur, quidquam *Terchius*, & socii, perterriti, in defendenda ea, eo fortius & constantius, persistebant. Diruta turre, noſtri se in vallum recipiunt. Et virtutem eorum *Arsianes*, admiratus, qui tanta vi, exiguum munimentum, adversus tantas copias tuerentur, patet, cum *Terchio*, & *Balassianis*, incolmatae, itaque abiit in tutum permisit, turrim & vallum, solo aquanuit. Ille loci occasus, oppido, memorabilis fuit, deditque documentum ad posteros, quanta animi, & virium contentione, prisci illi *Hungari*, stationes, ad defensandum sibi traditas, propugnarint. Iam, ne veltigium eius munitionis notari potest: quippe, cuius fundamenta, ab imo reuulsa, & subfruendis adibus *Miskolcziyanis*, adhibita sunt. Ceteroquin, vici ager pinguis est; sed vite, si modicum collera excipias, cavens. Ditio *Kobárii*, atque *Balassorum*.

T 2

12.)

12.) *Csalár*, vel antiqua scribendi ratione, *Csalárd*, Ipolz adi-
tus, vicus sane parvus, & angustiore, quam pro loci opportunitate,
agro. Hinc vicina deserta, *pradæ* nostri vocant, are, rúllicanis vi-
bus, rediunt incolæ. Sed vineta, vinum gignunt, notæ haud po-
fremæ, & quod coniunctibus, etiam oppiparis, queat adhiberi. Sedem
hic habuit, vir. prisci moris, *Michael Darus de Nagy-Rét*, zéibus, in
eleevatori colle, prope templum, opportune substructis. Aet. campan-
num, quod e lignis turricula suspenditur, sonorum, atque ita suave
est, vt e longinquo, humanum, cumque gemebundum cantum, amu-
letur. opus antiquum, & ad *Huffitas* referendum; cui visendo, tur-
riculam aliquando sublimus. Prodit e vico hoc, celebris olim fami-
lia, *Horváth de Voxith*, sed cuius & nomen, & sedem vetustas exedit.

13.) *Gálháza*, proximam inde vallem, occupavit, non tam mo-
le, exilis enim est, quam agri, & vinearum prestantia, memorandus.
Paret inter ceteros, *Rádati*. Modico hinc interuallo absit.

14.) *Zobor*, impura colonia, a *Paullo Prónai*, hic deducta. In-
cingitur filii glandiferis, & agro frumentario, haud incommodo.

15.) *Kis-Patak*, predium, vinetiis insigne. Est possellio *Csemits-
kyorum*.

16.) *Óvár*, priori limitaneus. *Óvár* prisca litteræ scribunt, quod
arcem, aut stabulorum statua, notat. quæ quidem nomenclatura,
locum conjecturæ facit, anno stabulationes hic aliquando fuerint,
sive porcorum, ob circumiecta querceta; sive canum venaticorum;
quod tota hæc regio, ad has oblectationes facta videatur. Locus ni-
mirum est, iucunda valle residens, quam hinc colles, vite consiti, il-
line fertiles agri, amenan faciunt. Subest *Kobári*.

17.) *Kis-Sztraczin*;

18.) *Nagy-Sztraczin*, pars situs & opportunitatis. Vtrique enim,
collini positus agri, obtigerunt, qui ideo, & aratra admittunt maturius,
sementemque, & meses prebent, pro regionis indole, multo, quam
alibi, præcoiores. Sed nec vitis colonum fraudat, nisi contruerit
anni tempestas.

19.) *Ebecz*, Hontensisibus collimitaneus, *Ceroris*, iuxta & *Bacchi*,
muneribus excultus. Inter cuius decora merito retuleris, quod natales
dederit include *Ebeczkyorum* familie. *Fons Acidus*, isthie scatens, eo
memorandus est, quod cum verno zstiuoque semestri, & acidus sit,
& plane sulphurosus; ab ea natura, hieme defiscat, penitus, atque
fontanz aquæ suppar euadat; hoc est, insipidus prorsus, & sui diffi-
cillimus. Heros habet plures.

20.) *Ujfalva*;

21.) *Szklabanya*, confinia loca, riuo interlabente, ita discreta,
vt illæ vicinior ei adfederit, iste remotior. Vterque modicus, lauior
tamen posterior: quippe, agro prædictus laxiore vberioreque. Vineto-
rum nouelleta, quæ vterque vicus habet, adhuc spei sunt dubiz. Pa-
net

ret *Kobáriás*, & *Baleffás*. quorum aliqui, *Baleffa de Széklobonya*, olim dicebantur.

22.) *Zaló*, vastus omnino vicus, multarumque opportunitatum, quas agricolatio requirit. Nempe, agros frumentarios, oppido fecundos, pascua late porrecta, silvas, glande & lignatione insignes, vietem denique habet, egregie spondentem. Confedit, ad occidentale latius amnis *Kürtös*, Hontensibus limitaneus. Accenetur ditioni *Káryana*.

23.) *Pető*, vicus a nobilibus, quorum iuris est, infelix, & *Ipolé* ab occidente, adpositus. Modicus is quidem, sed habitatu, ob agri præstantiam, haud incommodus. Pons, quo hic anni insfratus est, sumtu prouincie redintegrari confucuit. Sciungitur *Székérő*, bis mille, plus minus, passibus. Celebratur natalibus familie *Pető*, que haud pridem esse desit. Eodem *Ipolé* margine, sed in meridiem profundius;

24.) *Kovács* adscedit, vulgo *Székely-Kovács*, ob eius oppidi vicinitatem, dictus. Agro est pingui, & agricolationi perquam idoneo. Quia *Ipolé* hic lensus profundusque est, pisces, puta *Lucios*, *Silures*, aliosque, liberalius alit. Hinc, frequens herorum, *Taffey* atque *Rádadvány*, qui vicum alloidis suis excolunt, in pescatione, oblectatio est. Proxime adest,

25.) *Verbő*, eidem anni hærescens, frequentibus incolis, & cum agri bonitate, tum vinetorum præstantia, insignis. Tametsi enim, non ita pridem, per colles, meridiano soli obuersos, posuerunt vitem; tamen, in eum modum profecit, ut vinum iam fundat probum, & salubre. Cellas vinarias, non vti alibi, ad vinetorum pedem, sed in vertice collium excavant, in humo lapidescenti simili. Traecto annae, ultra oppidum *Gyarmath*,

26.) *Szagy* visitur, locus omnino amoenus: quippe, siluos nemoribus concilius. Ager, ingenium *Gyarmathensis*, sequitur, est que filiginis, quam tritici, feracior. Nuper, vicinos montes, vite coeperunt conferre incole, quæ propagata latius, fructum spondet eximium. Sub horum radicibus, stagnans ille amnis, *Fekete-Viz*, manat; piseofus oppido, si essent, qui eo beneficio frui scirent. Possessio pluribus communis est.

27.) *Cséke*, altius, in meridiem, sepositus. *Szalovn* est colonia, rerum egregie satagentium. Præterquam enim, quod excisis siluis, quibus loci ager, bellis superioribus, inhoruerat, agros frumentarios, egregia opera, eruderant; certe, iam & vitem pangunt, communi regionis diligentia. Ius vici, inter *Capitulum Strigonense*, & *Nobiles* quosdam, partitum est.

28.) *Mohora*, copiosus olim, neque iam infrequens, haud sene importuno situ; adpositus enim est palustri anni, *Fekete-Viz*, fluctuum in primis, diuini. Ager, quo circumfunditur, pinguis est, silvas adhuc perquam amoenas. Præbet sedem, vni e *Széketeriorum* gente.

Fuit antehac, gentis *Vidoffy de Mohora*, iam extinctæ, cuius ad *Szécsy* nobis fuit mentio. Superatis hinc, versus meridianum solem, nemoribus,

29.) *Nándor* se offert, egregie positus, & frumentariis agris non minus, quam siluis præditus. Pertinet, partim ad *Jeszenskyos*, partim ad *Gerhardios*. Vicinus ei est a meridie,

30.) *Bodony*, intra saltuosos colles, reiectus. Adhuc cedendis situi vacante incolæ, quas paullum, per collum latera, operose detrahunt, vt agros frumentarios illic subigant. Certe, ad eum modum, validitatem agri mitigarunt iam, vt & viem, haud sine bona fruge, alat. Molam sane, acto per longa spatia canali, deriuatisque perennibus aquis, summa industria, eo loco posuerunt, quo id quidem fieri posse, haud putasse. Spectat ad familiam *Vaj*.

31.) *Szents*, priori suppar, siue opportunitates, siue incolas spectes. Paret *Gerhardius*.

32.) *Romhány*, ultima *Rákóczianorum* clade, anno MDCCX. nobilitatus. Adtritis enim, post *Trentinensis* prælium, Hungarorum viribus, id dedit operam *Rákóczium*, vt redintegrato quomodo cumque exercitu, *Cæsariani* adoraretur, & si posset, a *Montanorum Civitatum* possessione, depelleret. Et *Cæsariani* quidem, ad *Vadkert*, eiusdem oræ oppidum, castra posuerant, aggeribus & vallis, communia. His se *Rákóczium*, ad *Romhány* obiecit. Sed eo non exspectato, *Cæsariani*, tametsi numero essent impares, instructa acie, hostem, in patentibus campis, adgrediuntut. Acriter utrinque pugnatum est, at maiore, ab *Hungaria* impetu. Quem, si pertinacius, & feruus, vt necesse fuit, ordinibus, aliquantis per congregemissaient, parum omnino absuissent a victoria. Iam enim *Germanorum* cornu alterum, turbauerant, & in proximam paludem propulsatum depulerant ex acie; cum *Cæsariani*, aliam *Hungarorum* alteram, conuallis, perpetua gladium ejaculatione, ordinibus, perrumpunt, eaque re, & victoriæ hostibus, & pugnandi facultatem, admunt. *Rákócziani* enim pedites, qui cornu alterum, viatores vrgebant, deferti ab equitatu; iamen in fugam effusus, terga dederat; desperata salute, alii palustribus lacunis merguntur, alii concluduntur a victoribus. Præcipua eo prælio, *Melskeri*, summi vigilarum præfecti, opera fuit. Reliquerat eum *Zikiningi*, exercitus dux, ad castra *Vadkertenſia* tutanda, dum ipse, cum hoste configeret. Sed, cum primo statim impetu, obtriti, quos diximus, *Cæsariani*, partim fugarentur, partim in paludem, quæ eis a sinistro latere prætentebatur, impellerentur: ille, auditio, rem infeliciter gerit, eductis, qui intra castra fuerunt, L. equitibus, tympanorum pulsu, & tubarum clangore, quasi ingens aduentaret exercitus, aera compleat, atque nuntianti aciei, opportune succurrat. Refutatis ergo animis, *Germani*, hostem adoriantur denuo, & loco motum, in fugam coniiciunt. Rebantur enim *Hungari*, validas suppetias, *Germanos* in aciem suscepisse, quibus propulsandis, impares sint futuri. Ad eum modum, disiecto *Rákóczia-*

Rákóczianorum exercitu, nihil postea, apertis campis, memoratu dignum, ab Hungaris gestum est. Ceterum, vicus *Rombány*, secunda planicie confedit, quam hinc, palustris anniculus *Lokústh*, fluere illinc glandiferet, includunt.

33.) *Szétdok*, candem, quam *Rombány*, planitiem occupauit, pagus sane frequens, & cum frumenti, tum vini prouentu, memorandus. Adscribitur iuribus *Venerab. Capituli Strigonienfis*.

34.) *Tereske*, priori, eodem tractu, collimitaneus, incolarum copia, agri item bonitate, paucis secundus. Post longam & grauem, inter plures familias item, *Frideczkiis* tandem, iure hereditario, ac census.

35.) *Détár*, ditionis itidem *Archiepiscopalis*, cuius procurator, nostri prouisores dicunt, illic sedem habet. Locus, *Vadkerto*, agri, cum bonitate, tum laxitate etiam, consimilis.

36.) *Patak*, eiusdem habitus, quem homines colunt industria, vitium non minus, quam fermentis studiosi. Adsidet riu paludoſo, a quo & nomen accepit, riuum enim, *Patak* nominant Hungari. Vicus, depreſſioribus colliculis, posuerunt, quibus vigo riu noxia effe creditur. Vterque hic vicus, *Détár*, & *Patak*, pignoris pri- sum iure, mille florenorum pretio, in potestatem *GEORGI* III. Archiepiscopi Strigonienfis, venit, quemadmodum id tabule Sacisvnd regis, anno Mccccxxvi, exarata, condocent. quo quidem iure, iam sum anno Mccccxxxi, idem *GEORGIVS*, statui se in possessione vici utriusque curauit, per *Capitulum Vdczense*.

37.) *Borsd-Birinke*, in confiniis oppido *Nagy-Orafz*, loco, inter nemora fecundo, positus. Agris certe & pascuis abundat, vinetorum inops. Est herediolum *Madátförmum*, a *MATTHIA CORQUINO*, ob insigne facinus, bello editum Bohemico, prisca huic genti, donatum: id quod in ipso diplomate legitimus.

38.) *Horpás*, viculus exilis, sed agro fertili circumfessus. Vicus, nuper confitas, adhuc sine feneore coluerunt incole. Depresso in meridiem situ,

39.) *Tolmács* est, tenuis omnino, & hinc palude, illinc nemoribus conclusus, venatui peropportunitis: præter feras enim, varii generis, auibus etiam siluetribus, quin & bubonibus, abundare dicuntur. Est *Biberiorum*.

40.) *Rétság*, priori, ab oriente, vicinus, agro tamen multo steriliore. Altius inde,

41.) *Bank* est, in profunda valle sepositus, haud pridem a *Szász* coli ceptus, egregie profecit. Nam, qua collibus, filias detraxere incole, agros partim, partim vineta curant, labore non minus, quam fructu eximio. Subest *Jeszentskis*. Lacum habent admirande naturę, quem vulgus, *Tengeri-szem*, hoc est, *maris oculum*, vocitat, creditque, per subterraneos meatus, communionem cum mari habere. Certe, profunditatis est inexperte, rotundi adhuc ambitus, quingen- tarum

tarum plus minus, orgyiarum. Nullis vnguam imbribus, etiam diuturnioribus, tumescit; & cum perennem riuulum hauriat, haud tamen obseruatum est, vel latum vnguem aliquando increuiss: diminuit fane, etiam ferventissimo celo, visus est nunquam: sed nec sequente tempestate, fluctus facile cicer suavit. Picium propemodum impatiens aduerterunt accolz; nam, qui ad marginem capiuntur, ignobiliores sunt, quam quorum mentio sit habenda. Ferunt, momento olim lacum hunc exstinctum, humo & faxis, ex imo fundo, magno impetu egessi. Id si est, ventos, subterraneis cavitatibus compresos, iulic, cum vehementia, erupisse, oportuit; aquis, in id concuum succedentibus.

42.) *Felső-Petény,*

43.) *Aldó-Petény*, vicini confederunt, agrum ideo, & opportunitates naclii consimiles. Et ille quidem, iuris *Osztróczkyorum* est; hic *Jeszienksyorum*. Prater rem frumentariam, cultu etiam vineatico, excellunt incolae. Habent fane, amoenos & consentaneos situs, positas vineas: quippe, meridiano soli exporteetas. In *Aldó-Petény*, rudera videntur *Verboczyani* secessus, quem ille frequentabat, quoties a curis feuerioribus, laxandum putabat animum. Et est omnino locus, ad liberales secessus, a natura comparatus, si cultus accederet, etiam modicus. Altius, trans fatus & nemora,

44.) *Legynd* obiicitur, viciis adnumerandus opimioribus, ita & *Cerere* valet, & *Baccho*. Ager ei obtigit, totus fere collinus, & hinc, non minus vomeribus commodus, quam lagonibus. Principia laus vino huiati, ab accolis tribuitur.

45.) *Gata*, medio inter *Budam*, & *Lofontzinum*, itinere positus. Nemora, vico ab oriente addita, paucis luxuriant, reliqua agris per declivias collium latera suspensis, iuantur. Sed viti male hic conuenit; aduritur enim frequentibus pruinis, quod situm, aquilonibus nimium patulo, adscriptiperferim. Acidz hinc *Gatenibus* sunt vindemiz.

46.) *Felső-Sáp,*

47.) *Aldó-Sáp*, & nomine, & agro, vicinitateque suppares. Illum, *Baloghi* tenent, coluntque; hic *Episcopatus Vácienzi*, priico iure, obnoxius est. Loca, frumento potius, quam vino gignendo, opportuna.

48.) *Néza*, limitaneus *Pestiensibus*, neque is grandis, agro gaudens amplio vberereque. Vinum, ob depresso collum, quibus produvit, situm, a multis damnatur, quasi austерum sit; tametsi meridiano sole, maturescat. Subest *Kobáris*.

49.) *Agárd*, interpositis nemoribus, a priori discriminatus, sed haud inique collocatus. Frumento certe, & vino adfluit, si annus fuerit. Paret *Jeszienksius*.

50.) *Néfér*, retrusus, inter opaca nemora silvasque. Rus diligenter colunt habitatores, eo tamen infelices, quod vineatico suo cultu, minus proficiant, cogantque miseris colles, acetum lacrumari.

51.) *Jenő*, pagus, hac ora, frequentissimus, iuxta & felicissimus. Confedit in montium radicibus, quibus & nomen, vt *Jenőenes* dicantur, communicavit. Situ gaudet perquam commodo, agris pinguibus, vberibus vinetis, filuis præterea vallis, & ferarum diuitibus. Hinc, de incolarum, qui crassiores sunt *Hungari*, occupatis colligere est. Nimirum, colunt, non minus agros frumentatios, quam vitiferos colles, industrie. Cum ab his operis cellationem habent, venatu tempus extrahunt. Profecto, quod a via regia longius semouetur vicus, multarum ignarus est molestiarum, quas vicini devorare coguntur. Paret in primis *Jánokius*.

52.) *Verőce*, ripam *Danubii*, uno, supra *Vaczoviam*, millari, insedit, positi opportunissimo, tametsi frequentibus militum hospitiis, obnoxio. Abundant situs ceduis, quarum prouentu egregie proficiunt incole; *Pestienibus*, naicularum ope, ligna identidem subuehentes. Quin, & vineta ampla habent fructuofaque, quorum vinum, *Kosdiensis* zmulari posse putant, qui biberunt. Reliquis incolarum labor, agris colendis, & cum est tempestuum, plicatione absolutitur: capture plerumque adeo felici, vt præter minorum pilicium ingentem copiam, antaxcos subinde intercipiant, eximiz magnitudinis. Adscribitur ditioni *Epiſcopatus Váciensis*. Trajecto Danubio,

53.) *Kis-Orosz*, insulanus vicus, idemque *Neogradienſum*, intra Danubium vnicus, occurrit. Confedit in occidentali influze, *Tó-Falusienſis*, angulo, loco omnino sterili, ac fabuloso. Diu de vico, cui adscribendus sit prouincie, *Pestienſes*, cum *Neogradienibus*, disceptauerunt; adseritus tamen est *Comitatu Neogradienſum*: quippe, ad cuiua ditionem, inde a retrusa ztate, pertinuerit: id quod peculiari *Oroszienſum* priuilegio, testatum fecerunt *Neogradienſes*. Iisdem enim *Kis-Oroszienſes*, quibus oppidum *Oroszifalva*, iuribus olim fuisse gaulfos, certum est. Quid, quod, teste *BONVENTIO (m.) Váczia* quoque, *Neogradienſum* prouincie, ztate *Cornuñorum*, adscripta fuerit? *Kis-Oroszine* reducibus,

54.) *Kosd* se ingerit, vitifero colle, *Vaczovia* diremtus. Habui-
mus eius mentionem, cum vini *Neogradienſis* laudes, supra exprome-
remus. Nam, habet omnino, id encomii, ager *Kosdenſis*, quod vinum
gignat generofum, atque patiens ztatis. Reliqua vici opportunitas,
præter insignia pomaria, agris frumentariis absolutitur, quos hic vberes
obseruauimus. Mons *Nagy*, suo loco descriptus, & decori est, fre-
quentissimo pago, & vinetis eximio commodo; quod obiectis dor-
fis, aquilones, teneram vitem facile adusturos, retundat. Submis-
fiōes hinc inde colles, dumis juniperotum inuestitos vidimus; quo-
rum beccis, turdi adlecti, magno hic numero, cum est tempestuum,
capiuntur. Alioquin, vici fata eadem, quæ *Vaczienſum*, subinde

TOM. IV.

U

fuisse,

••.) Decade I. Lib. I. p. 56, 2. initio. *Ne-*
gradienſum. Inquit, *venerat sedis la-*
tem, *multas*, *VACIA* erudit: si tamen fi-

dendum sit historicus, *Geographia*
Hungarica, ac partitionem regni, vi-
tra modum imprimitu;

fuisse, certum est. Vix enim vñquam tentabatur ab hoste *Viczia*, quin tandem calamitatem, *Kosdenses* quoque, ferre deberent. Est ditionis *Episcopatus Vacienfis*. Huic, in vicina valle, adsedet, 55.) *Rada*, gentis *Vajane* viculus, & ipse vini prouentu clarus, quod *Kosdensis*, si non anteferri, certe comparari potest; illud potissimum, quod vineta gignunt herilia: quippe, vite consita *Tokayensis*. Etsi vero ager vico obtigit probus, & frumenti, si rite colatur, ferax; tamen ita segnes sunt coloni, vt vix aratum habeant, quo agrum queant proscindere. quod, an nimio vinearum cultui, vel rurice gentis pigricie, adscriendum sit, equidem ignoro. Illud fere metuendum est, vt vineis, pallim a rurico ceptiscoli, remissior postea rei frumentariz, apud *Neogradienfis*, cura habeatur. Tantum ell.

TABVLA ITINERARIA. COMITATVS NEOGRADIENSIS.

I. In Comitatum Zoliensem.

Losonczino, Vidafalvam, Podrecsan, Lónobánya, Vámosfalva, seu Mjto; inde per vallem difficultum iteris, *Förefszvolgy*, sive *Pilnanská Dolina*, dictam, ad primum Zoliensem vicum, *Detva*. - - - - - mil. 4.

II. In Districtum Kis-Hont.

Losonczino, per *Pincz*, *Darócz*, in limitaneum Hontensem vicum, *Oigján*. - - - - - m. 2.

III. In Comitatum Hevesiensem.

Losonczino; per *Ráp*, vbi ponte superatur *Ipol*a amnis, *Tarnóczum*, *Keszy*, *Salgonem*, *Homok-Terenye*, in oppidum Hevesiensem - - - - - *Pájstó*. m. 4.

IV. In Comitatum Peffienfem.

Losonczino, ad *Törincz*, inde, per vallens *Rád*, ponit *Ipolam*, coeno extra modum itinete, si tempestas sit pluua, *Mályadum*, atque hinc, traecta lirnibus *Ipol*, per *Szakal*, *Szétsény* oppidum, *Surány*, *Betske*, *Kővesd*, *Guta*, - - - - - *Acsa*. m. 8.

V. In Comitatum Nagy-Hont.

Losonczino, per eandem vallem *Rád*, *Mályad*, *Bussa*, *Csálr*, *Ipoly-Kovácsy*, atque *Ipol* ponte traecta, *Hugyag*, *Traf*, *Balassa-Gyarmath* oppidum, *Ipol* iterum ponte suparata, ad *Nagy-Hontenfis*, quorundem velis.

FINIS COMITATVS NEOGRADIENSIS.

COMI-

COMITATVS
BARSCHIENSIS.
PARS PRIOR
GENERALIS.
PROOEMIVM.

Rouincia Neogradiensium feliciter superata, Hontenfis occurrit; maior illa, sinistro; dextro latere, minor: vtraque, insigni terrarum spatio, bipartito protensa. Atque hanc quidem, ob situum adfinitatem, designare, animo federat; nisi destinationem eam, notitiarum, quastoties frustra implorabamus, inopia adhuc sufflaminaisset. Pergendum tamen porro est; ne, seu tempus, diurniore exspectatione, prodigamus; seu, AVGVSTI CAESARIS, cuius haec auspiciis edimus, patientia abutamur. Id vero ita sumus facturi, vt Comitatum Bar-

Barschiensem, perpetuo collimitio, *Hontensi* maiori hærescentem, nunc expromamus: dum & ille, matu-
rescentibus commentariis, quæ sub manu sunt, hoc
ipso volumine, tameti loco alieno, pro eo, ac deceat,
luce publica, donari queat. Ista certe situum luxatio-
ne, nihil, in vniuerso hoc lucubrationis genere; aut
nobis accidere potest ægrius; aut toti operi incommo-
dius: vt proinde, habeat æquus lector, cur, & fata
nobiscum accufet, & nostræ sortem hanc scriptionis,
perdolet. Iam pedem auspicato proferamus.

M E M B R V M P R I V S P H Y S I C V M. D E

*Natura & Opportunitatibus Comitatus
Barschiensis.*

S Y N O P S I S.

<i>Nomen provincie, ab urbe Barsch enatum: eius fines & amplitudo: situs ratio.</i> §. I.	<i>de aquis eius querele: Ni- stra, oram Comitatus per- stringit: Sitva, domesticus annus: nominis eius, cur- susque ratio.</i> §. IV.
<i>Montium, qui regionem infi- dent, genera duo: Cremni- czienses, filiosi sunt alii, alii glabri, ac fere auriferi: Ujbanyenses, lignationis perpetua.</i> §. II.	<i>Fluuii riuique, tenuiores: Cremnicziensis, ex metallis limosius: aurum vobere cre- ditur Tollio: S. Crucis: Szklensensis: Vihnenensis: Zernouicensis: S. Benedi- cti riuis.</i> §. V.
<i>Montes provincie reliqui: Klyag: Hruschow: Mons Ghymeliensis: ceteri: ho- rum varietas, & ad circun- dandam regionem via: ne- mora, planities insidentia: dumeta ad Granum.</i> §. III.	<i>Fontes salubres, & noxi: : therma Szklensensis, & Tollii, de iis relatio: Ni- trafzegiensis.</i> §. VI.
<i>Fluuii, regionem intercurren- tes: Granus: qua teneat causam: eluvionibus, cam- pestris regione, damnosus:</i>	<i>Regionis ubertas: traetu mon- tano: campestris: vini pro- uentus: frumenti: eis re- gic nostra, montanarum borreum:</i>

borreum : proboscissimum frumentum, ubi proueniat. §. VII.
Metalla provincia, que, &
ubi eruantur : antrum Cre-
minicione : & Ujbanayen-
se : dunes olim eius prouen-
tus : panzeries bodicerna. §. VIII.

Aceris ingenium : tractu metallico, vitia : salubritas alibi eximia : adversus accusatores, defensio. §. IX.
Res pecuniaria, in montibus vi- lior : feliciter oves proficiunt : beccorum satima. §. X.

S. L.

PARSCHIENSEM (a.) Comitatum, olim, a
cuitate *Barſeb*, ita adpellauere, nostri illi ho-
mines, qui regionem, in *Comitatus*, primi di-
ſpertierunt. *Civitatem* dicimus, quæ hodie,
vix nomen vici tenuioris mereatur. Et fuit
omnino *civitas*, laeta aliquando, probeque, &
natura, & arte, munita. Ita eam, preter di-
plomatæ, quorum multa nos ipsi legimus, de-
cretum (b.) CAROLI I. adpellat. Nam *Ó-Barſeb*
dicitur, quod *vetus Barſibum* significat; regio autem ei adscripta,
Barſeb-Vármegye; Slavis *Tekouska Stolica*: quippe qui, *Barſibum*, sua
dialecto, *Tekou* vocant. Clauditur, ab oriente, *Zoliensj*, & *Hontenj*,
ab occidente *Nitrienj*; a meridie denique, *Szegyoniensj*, & *Comaromienj*,
Comitatibus. Itaque, ab aquilone, in meridiem proicitur. Nam, *sim ratio*,
vbi ex *Cremniczienjum* finibus procurrere cœpit, laxiore hic, arctiore
alibi, tramite, in *Danubium* tandem definit: septem circiter millaria
longus, duo latus triuæ. Versus boream, montibus inhoreſcit, qui
polles, eo magis mitescunt, quo se profundius, foli meridiano, re-
gio infinuat, dum aperta letaque planitie, quæ ad *Lévam* init, a tergo
relicta, montibus, denuo immergatur. Neque tamen, inter hos, de
quibus dixinimus, terminos, ita decurrat regio, quin, modo in orientale,
modo in occidentale latus, proclivius finuetur. quod, utrum
caſu factum sit, an metatorum incuria, non habemus adſfirmare.
Nunc, singulas eius opportunitates, videamus.

§. II.

Diximus, montosam, qua in aquilonem ad surgit, regionem Montium, esse. Itaque, fas est, montium aliquos nominauisse: nam, ut ^{qui rego-}

U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE: 1913

- a.) Ita scribimus consulto, ut antiquo recentique morti satisfaciamus. Antiqui *Bare*s scribebant, recenses *Bare*: nos verumque conmemoramus, *Bare*: ut & ab exteri, rite quae pronunciari vocabulum.

b.) Anni MCCCXLIL Corporis Iuris Hung. p. 49. Ciuitas, inquit, Barenia. Verbius multo, vobis ea est mentio, quam eiusdem CAROLI diploma habet, ad annum MDCCLX. castrum Comitatu*m*9, cum THOMA, Archipiscopo Strigoniensi, pro ciuitate BARS, in Comitatu Bariliensi, & *Bare*, in Hostensi, pertinet. Superficie diploma, in Archivio Strigoni. Archipiscopi, Capita T. numero L.

*nunq. insi-
dens, pro-
tra ducit :*

*Cremni-
ciens :
flans sunt
alii :*

omnes percenscamus, in tanto eorum, & numero, & varietate, vix fieri potest. Sunt autem, *wulgares* alii, alii *auriferi*. In his, iure optimo, retulerimus :

1.) *Cremniczienses montes*. Duum hi sunt generum, *glabri* vide-
licet, & *silvosi*. Atque illi quidem, altis iugis superbiunt, densa pino,
& proceria abiecte, veltiti, suntque, *Zolienfis*, & *Barschiensis* Comitatus,
exstantissimi, hac ora, disternatores. Ergo, lignationi, ac rei car-
bonariorum, egregie commodant: quippe, venarum metallicarum, inope-
s. Arduum hac iter, *Neogladium* transit, quadrigarum tamen, quo-
modocunque patiens. Id, vbi ad orientale suburbium inilit, lents pri-
mum incrementis, in latus montis prorepit, obtorto dein, intra sil-
vas, tramite, magis magisque, surrigitur. Hic vero demum, fre-
quentibus præcipitiis, per montis articulos, adsurgit porro; dum ad
tres fonticulos, perenni aqua manantes, eluctetur. Alueum ibi pos-
tum vidimus, adaquandis viatorum iumentis, factum. Et solent
omnino, lassatas vires, qui hac iter faciunt, statione ista, recreare.
Inde, mitius iam mons adtolitur, vsque ad (c.) *Virginis*, quem vo-
cant, *Lapidem*, qui haud procul a cacumine positus, iniuriz, eo loco,
virgini illatae, peregrinatores commonet. Hoc illud iter est, quod
Tollivs fecit. (d.) *Otiduo*, inquit, *CREMNITZI consumto*, *Neosolum*
perrexi. In itinere isto, afferum altumque montem superanti, nihil,
prater plantas aliquot rariores, occurrit, cuius mibi intuitus, suscepit *La-
boris molestiam* leuaret. Ita est, nihil, toto itinere, quod delectet
viatorem, in oculos incurrit, prater siluarum validatem, & depres-
sus, hinc atque illinc, valles opacas & sonoras, quæ vocem, etiam modi-
cam, vrgendis forte iumentis emissam, multis modis reddunt va-
lidiores. Quidquid eius sit, nihil montibus istis, ad sustentandas
Cremnicziensium metallicas operas, (e.) esse potuit, seu, situ proximi-
mus, seu, vario opportunitatum genere, exoptatus. Præterquam
enim, quod ligni cædvi, inexhaustam, carbonaris officinis, copiam
sufficiunt; riuiulos profecto deeliciunt, impellendis machinis, quas in
ranto metallorum studio, & multas, & varias esse oportet, cum pri-
mis idoneos. *Silvosi* montes hucusque fure. Quos *glabros* diximus,
ac ferre au-
rifere :
etiam
alii glabri,
ac ferre au-
rifere :

Ujbanyen-
ses, his, quos vidimus, suppare sunt existimandi.
Geminio autem iugo prorogantur: quorum alterum, vbi ad *Grant*
ripam,

c.) Vulgo, *Jangfrænum-Stein*.

d.) Epitola Itineraria V. p. 183.

e.) Sepe vota *Sebenicziensem* audiuimus
opportunitate Cremniczienses in agro
suo posse habere, optantum. Cum e-
nam, & siluarum, & riuiolorum inopes
exstant, rebus carere putandi sunt;

ercentis in lacem, liquandisque metal-
lis, vixie necessariis; que, si præsto es-
sent, nefcio, an visquam, in orbe terra-
rum, maiores, ex metallis, reditus, pos-
sent prouocari, qua de re, suo demum
loco.

ripam insurrexit, orientali vrbis latere, vasto procurso, in *septentrio-*
nem porrigitur; alterum, iisdem initis progressum, ab occidente, vrb^{is}
prætenditur. Opacis, vterque montium ordo, saltibus densatur, ideo-
 que, si vflus ferret, lignationis forent perpetuæ: quod annis superiori-
 bus, longiore documento, cognitum est: cum inflaurato, vetere
 puto metallico, aquarum subterranearum, infesti operis lacus, ater-
 no igne (f.) per insolitas syphonum substructiones, in cuniculos pri-
 mun, in apicum denique, educerentur. Nimirum, annis pluribus,
 dies noctesque, perpetui, atque validissimi ignes, haud secus, quan-

Sulphureis ardet fornacibus Actna.

abeno, cuius feroce machinam librari oportuit, concalafaciendo,
 sine cessatione, subdebatur; vix tamen, lignorum iactura quedam,
 aduersa est. Illud dolemus merito, ante molitionem illam intercidisse,
 suamque filii quietem esse redditam; quam, fructus inde aliquis, in
 hos, qui sumus fecerant, redundarit. Illi vero illi sunt montes, qui
 seculis superioribus, tantum dedere auri, quantum hodie, votis, etiam
 avarillimis, concipere vix quas.

§. III.

Quod reliquum, tota regione, montium est, metallis illud qui-
 dem, non commoditatibus aliis, caret. quos ideo, *vulgares* *Montes*
provincias *reliqui*: diximus. Princeps in his est:

I.) *Klyag*, mons omnino editissimus, atque, per *Ostrovensem* *Klyag*:
 oram, longo tractu, ad *Nitriensem* usque, procurrens. Passim, ad
 eam adiungit altitudinem, quæ prospectu est, quaquaorum, maxime
 in meridiem, longe patentissimo. Enim vero, *Uvarinum*, atque *Co-*
maronium, si cælum sudum sit, tamquam e specula hinc despicias; ta-
 metis, ad octo, plurae millaria, inde disiungantur. Quo vero iu-
 cundior, e longinquo, montis obtutus est, eo difficiliora sunt itinera,
 quæ vitro citroque, transmittit: nempe, hic faxis, cæco alibi cenno im-
 pedita sunt omnia. Fuit olim, frequens latronum perfugium, in pri-
 mis, cum Turcz grassarentur. Tunc enim, modo gentis maleficen-
 tissimæ, modo infidili nostrorum, subsidebatur. Post hunc,

II.) *Hravschowenses* montes nominari merentur; non tam, quod *Hru-*
ilos mole exæquent; quam, quod superent opportunitatibus. Ta-
 metis enim, humiliores si sunt; tamen valent pacuis, & montano illo
 pratorum genere, quod, *Lazy*, vulgus dicit. *Calvitia* ita vocant,
 probatissimo gramine vestita, quod immixtæ pecudem, benigne, non
 nutrit modo; sed saginat etiam. Vni, ex huius verticibus, arx in-
 sedit, *Hravbow* dicit; quod nomen, num a montibus accepit, an
 iisdem communicauerit, ambiguum est statuere.

III.) *Gymesiensis*, peculiari iugo ad tollitur, & quia *Nitri* *enibus* *monGhy.*
 limitaneus est, illius radices propagat: haud quidem *Hravbowiensis* *metellus*:
 com-

IV.) Germani *Franconia*, quam infra memorabilius; & ad *Schemnitalem*, principa-

comparandas; attamen, neque ita humiles, quin tota circum regione, sepe ostentent. Caelo liquido, montem, arcemque, ex *Pofoniensibus* vinetis, cum iucunditate, spectare possis, ad quatuordecim milliarum, in ortum folis, recedentem.

IV. *Montes residuos*, fere, aut ex vicorum, quibus imminent, vicinitate; aut politus ratione, accolz denominauerunt. Saltuosi sunt omnes, & non lignationis modo, sed etiam pabuli, dientes. Itaque, paucimur stabulari pecus, oves potissimum, accepimus. Neque tamen, campeltris positus, & illic desideres, vbi confertissime montibus est regio. Plerisque locis, in planitiem subsident, amoena, fertiliaque, neque non late procurrentem; dum, noua iterum montium iuga, incaut. Dici nequit, quantum, monthum hæc, distincta campis varietas, non iucunditatis modo habeat; sed momenti etiam, ad agrum, fecunditatem grauidandum. Perennes, scilicet rivi, hinc, atque illinc, demissi, variæ regionem pererrant, humectantque terrenum. Magna, & nebularum vis est, quas nimboſi montium dorsa, cogunt, quaque postea, depressoſ campos, & tunc irrorant, cum alibi, fiticuloso exalo, marcellunt graminis ac fegetes.

borum ve-
rietas, &
ad facies
dendem re-
gionum, vñ:

genera
planitiae
inflatissimæ:

dumeta ad
Granum.

V. Sed, nec *planitiae*, sua defuncta nemora, dumique, ea potissimum parte regionis, quæ e montibus quasi eluctata, collibus, opportune interserit, protuberat. Vix hac ora, repereris vicum, cui non siluula quidpiam admensum sit. Itaque, & illic nemorosa est regio, vbi montes desinunt: at, vbi in campos laxatur, lignationis sit inops.

VI. Haud silenda hic sunt, *dumeta*, ad *Granum* amnum, duo, plurae millaria, protensa, Hungaræ, *Garam-Berkék*, dicta. quoties bellum tempestas imminuit, singularē incolarum perfugium. Impeditos enim habent aditus: quippe, imperialis paludibus, infelos. quarum ignari, si tentare eas velint, difficultatibus se immergunt, antcipitis periculi. Magna hic, superioribus *Turciis*, iuxta & ciuilibus bellis, hominum, pecorisque, feruata multitudo est. Pro illo, quem descripsimus, regionis habitu, venatus & auctupiam, pariora esse coepérant, quam possis reti, siue id, venationis licentia illi, adscriendum, quam prohibuere (g.) regni decreta; siue cauffis alia. Jam, quod & aues, & feræ, foecificant securius, utrumque genus, pulchra augefecit.

§. IV.

Fluuii re-
gionum in-
tercurrenti-
us:

Granus :

A Moenam, ex se regionem, fluuii intercurrunt. quos iam meminiſſe iuriat. Præcipuus in his:

I.) *GRANUS* est, qui apud *Gömörienses* ortus, posteaquam *Comitatum Zoliensem*, interluit, infra *Bükkenses* pylas, in hunc nostrum, illabitur. In ipso eius aditu, *Cremniciensis* riuo augetur, an foedatur. Hucusque enim, limpidas vehebat aquas; qua hic, ex metallici incurvo torrentis, liquidi, & limosi, vittæ quidpiam contrahunt. Mor, vbi

g.) Decreto Aani MDCCXXIX Art. XXII. Vide, hoc ipso Tomo, p. 10, §. VI. e.

vbi oppidum *S. Crucis*, meridionali latere, subluit, noua iterum, riui *qua rives
confluentes*: huiatis, accessione datus, grandior iam manat. Ponte hic infratus est, tota regione validissimo. Tunc, ad duo fere miliaria, per aper-tam, vberemque planitem, frequentes vios præterlapsus, acceptis-que iterum; hinc, *Sklenenſi*, & *Eisenbachensi*, seu *Wibnenſi*; illinc, *Lotsentſi*, atque *Zdánenſi*, riuis, arcuato, ad arcem *Rewischtſte*, alveo, inter prata agrosque medius, atque ponte iterum iunctus, amena valle, *Zernowicziūm* defertur, amniculo cognomine, & isthac locu-pletandus. Ponte, hic quoque, transmittitur, infra oppidum, qua est ripis, arcte coeuntibus, validis sublicis, injecto. Digressus inde, valli se insinuat, præaltis vtrinque montibus, conluse, &c., nunc huic lateri aditus, nunc relius iterum, vehemens streperusque, decurrit, gemino admodum loco, neque id, nisi cælum diutius fiticulorum fue-rit, vadofus. Eadem ista annis regione, canalem, magno labore, sumtuque, nupero *Rákócziano* tumultu, ad montis pedem, medio fere miliari, duxerant, rei metallicæ præfecti, vt aquam, ad *Ujbanjenſes* officinas, deriuarent de fluvio, vbi

*Fabiles opera, tudibus (b.) contundere massas,
Festimant.*

Sed, irritus conatus fuit, quod aquæ, per cataracten immixtæ, præcipitum defuit, ad lapsum necellarium. Iam, rudus tantum, eius molitionis, superest. *Ujbanjenſem* agrum, eadem valle, præteruectus, *Cœnobium S. Benedicti*, subterlabitur, haustoque illic rivo, tandem, in planam apertamque regionem, exspatiatur. Tunc vero demum, & diffundi latius, &c., qui decliviis ripis continetur, ad im-bres etiam pariores, longe lateque, exundare incipit: magno, profe-clio, regionis, qui est humilior, detimento, codemque, in annos singulos, recurrente sibi. Neque tamen sunt, qui; aut, obiectis aggeribus, amnem coercere; aut, repurgato, ab ingestis, arenarum puluinis, alveo, expeditiorem velint reddere, quod strumque, mi-nore posset impensa fieri, quam sunt damna, quæ ex detrementosis elu-ctionibus fluuii, in aditam regionem, fuerunt redundare; si id sibi darent negotii, ad quos, haec illiusmodi curæ, admittent. Transitur, & hac ora, partim vadis, partim pontibus. Præcipuum est, quod *Macz-Brod* vocant, sed id quoque tunc admodum peruum, cum pro tempestatis ratione, exiles sunt aquæ: nam, alias linteibus, vasta ar-bore cauatis, transuchi oportet. Ad *Barschum*, pons occurrit, valli quidem solidique operis; sed quod occidentalis ripa declivior est, si modice intumescat annis, aditus inaccessi, atque etiam exitibilis, ob excessa follas, quas accolit, pratis defensandis, egellere. *Barscho*, a tergo relicto, lenius iam labitur; verum, quia *Meandris* ludit, ingen-tes,

TOM. IV.

X

b) Molas, seu officinas, *zawod*, ignoto | *oili* loco, qui est in AETNA, verfa latini vocabulo, vulgo dicunt; Ger-manni *Pachkowic*, Melius, ex illo Viz.

*bus, campa-
fri regione,
domusque*

oili loco, qui est in AETNA, verfa

561. *Tades* dixerimus *metallicas*.

*de aquis
riuis que-
riuis :*

tes, in ripis, in quas semel incubuit, sinus eluit, quo fit, ut a fontium natura, defiscat penitus. Nam, cum illinc aquas accepit limpidas, salubresque; hac regione, etiam leuiore pluvia, limosus fit, & ad potandum molestus. Damus ideo, querelæ *TOBIAE COBERI*, (i.) medici castrensis, locum: *GRANVS*, inquit, *paullo infra Strigoniūm, ab Istro exceptus, ex limo, satis cano, parum salubre spirat, nudum, ut aquationi commodiori inferiat*. Atqui, diutius ad *Granahanam*, (k.) cum aduersum *Quados* militaret, *MARCVS ANTONIVS Imperator*, sine exercitus noxa, sublitis; quin, colonian fere, communis, prope amnem, calbris, poluit. Itaque, tunc noxae trahunt quidpiam, amnis nostri aqua, cum sunt, ex abrasi limo, secæ. Alias, & bibuntur commode, & sunt vitii expertes. Exit autem *Granvs*, in *Strigoniensem* regionem, supra vicum *Kemend*, ponte commodo, insignem. Annis superioribus, auro eluendo, operas adhibere coperunt, *Schemnitzienses*, fructuosis omnino initis, quæ an responderint postea erogationi, dicere nequo. Piscium, vario genere abundat: maxime, qua ad olia *Danubii* est propior: illinc enim, seminium, non raro accipit. Nimirum, intumescente, elusionibus, amne, fit, ut errore abiati pisces *Danubiales*, in nostrum hunc, illabantur, genusque postea, opportunis gurgitibus, propagent. Iam,

*Nitra, o-
ram Comi-
tates per-
fringit:*

II.) *Nitra* quoque, in annibus *Barsciensium* ponenda est. Capit eius, apud *Nitrienses* dabimus, quæ non est opus hic recognoscere. Cursu illthic breuiore labitur, quam putaris; vix enim, ad milliare, oram *Comitatus perfrinxit*, cum alueo, ad solum patrium, denuo reclinato, regioni se nostræ, subducit.

*Sicca, do-
mesticus
amnis :*

III.) *Sitva*, & vulgari nomine, *Zitava*, domesticus amnis est. Pluribus ortus fontibus, vari corriuatur. Vbi vero, eodem alueo manare coepit, iusti amnis modum adæquat, tunc potissimum, cum, a diffugiente, & montibus, nius, aut frequenti imbre, extumescit. Alias, si tempestas sit arida, vix, sui vestigium relinquit; vt torrentem dixeris potius, quam fluuium. Quod regionem percurrit, frumenti, atque tritici, in primis, feracem, *Zitavam* adpellauerunt *Slati*, amnum *frumentarium*, eo vocabulo significantes. Nam, postquam pluribus riuis, & montium, qui ad orientem æstuum sedent, conuallibus, egressus est, diu, intra colles labitur, multa segete luxuriantes. Tandem, uno collectus alueo, planitiem subit amplissimam, neque non frumenti, pabulique vberem; donec, lento aquarum tractu, regionem perungatus, singulari ostio, in *Danubium* exeat. *Sitva-Torok*, a confluentu nomen est, quasi, *fauces Sitva*, diceres. quas A. MDCVI sedata perturbatione *Botschiana*, pax; (L.) cum Turcis, illthic inita, nobilitauit.

§. V.

i.) Observationum Medicarum Castrænum, VII. p. 40.
ii.) Belli historiam, vestigiumque castro-TUOR, in strigoniensi Comitatu, ad vicum | Sitva, dabimus.
Etiam leges, v.de., inter Regni Decreta, ad eundem aquam. |
|--|--|

§. V.

Fluuios tenuiores, qui montana regione, & frequentes sunt, & torrentum more, rapidi, ac streperi, vehuntur, designare nequimus, ob insignem copiam. Dabimus tamen aliquos. In his sunt :

1.) *Cremnitziensis* riuus, ab eius vrbis machinis metallicis, quas perenne rotat, delapsus, *Grano*, quod diximus, supra *S. Crucis oppidum*, immegritur. Aquas, ex metallorum limo, turbidas vehit, & si *TOLLIO* (*m.*) creditus, auri feraces. *Memini*, inquit ille, cum *Altisolio*, *Scherwitzium* reuerterer, animaduersum mihi forte riuum, in *Granum* fluuium delabentem, e cuius colore cognoscere mihi videbar, auriferum eum esse. *Iussi* igitur famulum, ut inde mihi aquam peteret, quo propius eam, & adscrutans, contemplarer. *Reffondit* ille, locorum horum omnium gnarissimus, eundem hunc riuum esse, qui *Cremnitzii*, eluendo auro, inferueret. *Hoc* audito, plurimum in illa mea confirmatus sum opinione, latere, in his aquis, multum auri, quod singulari illi arte, possit extrahi. Vnde vero aurum illud riuo se misceat, paulo ante dicterat, *Tudes Cremnitziensis*, commenrancas. *Dehinc*, inquit, *Minera aurifera*, per *tudes*, *aquarum beneficio*, circumacti rotis, in subiecta fragmenta, delabentes, in tenuissimum pulvorem communici, buiusque elatio, aurique separatio, speditata est. *Hoc autem a me obseruatum, quod, aut ignoratum ijsis, aut neglectum: plurimum auri CAESARI perire.* *Laret enim pluribus fabi succedentibus, ac subiectis capsis, puluarem illum auriferum, aquarum impetu ablatum, excipiunt, & subfidentem, de tergo eluant, fieri tamen nequit, quia magna, immo forte maxima, auri pars, cuius levitas, aqua, aut innata, aut inheret, auferatur. Flammeum illud metallurgi adpellent, chimici vero volatile: non, quod in auras abeat; sed quod in destillatione, cum spiritibus, una in recipientem adtolatur. Haec tenus ille, quod viderint metallorum consulti, an ita sint auri prodigi, & partem eius maximam, quasi aliud agentes, dilabuntur: nos, illa haud filuisse, decuit.*

2.) *SANCTAR CRVCIS amnis*, priori, & vndosior, & eluisionibus *S. Crucis* nocentior est. Longiore is multo, quam *Cremnitziensis*, alueo decurrit. *Ortus enim, in septentrionali ea montium regione, que est in Nitriensis*, atque *Thiardzienensis* Comitatus limitibus, preceps, in meridiem fertur, admissisque, hinc atque illine, conuallium torrentibus, ita non raro increscit, ut valido fluuiio suppar, late diffusus, stragem, in agris pratisque edat, longe damnosissimam. *Exit in Granum*, prope ad *S. Crucis* oppidum, posteaquam latus eius orientale, quadamtenus adluitlet.

X 2

3.)

■ Epistola Itineraria V. p. 177. & p. 178.
Trentensis, inquit, montibus, Cremnitzium vovi: sed, ab atri, quinqueque annaque ante usq. vii, vni aurifera aqua, per angustam vallem, magno impetu de-

current, evanescere ratus adserunt. Iter, scilicet, e *S. Crucis* oppido, *Cremnitzium* docens, alicoque eundem hunc aquaeium, definibit.

Sklenen-
fis :
Wihnen-
fis :

3.) *Sklenensis* aduersa plaga, sed profundius paulo, ac infra hunc,
4.) *Wihnenfis*, in *Granum* incurvant. Vterque, *Schemnitzien-*
sium montibus metalliferis editus, atque *Thermas* cognomines, præter-
uectus, *Grana* miscetur. Non sunt, tam aquarum mole memorandi,
quam insigni eo beneficio, quod intra valles, verandas machinis, pre-
flante; namque, pro cali ingenio, nunc augescunt, nunc iterum ex-
inanuantur. Ille vicum *Skleno*, Germanis *Glashütten*; hic officinas
metallicas, *Windischbleiuthen*; postea, vicum, longe protensus ordine,
cui *Wihnye*, & a riuo *Eisenbach*, apud Germanos, nomen est; ac de-
nique *Széhásfalu*, antequam in *Granum* decurrat, interlabitur.

Zernouic-
zenfis :

5.) *Zernouiczenfis*, amniculus, & copiosior est, & aquis peren-
nior. Vario riuorum concurso, in *Welkopolenfum* montibus, ena-
tus, dum plures vicos intercurrisset, *Zernouicza*, ab aquiloni; sed
in occidentem declivi, illabitur, rigatoque oppido, per quod medius
fertur, *Grano* se intimat. Quod altis e montibus deicitur, & rapidus
est, & ad exundandum, facilis, atque nobis ipsis, cælo, extra mo-
dum, pluvio, A. MDCCXXV. huc, ad *Thermas* *Vihnenfis*, proficiscenti-
bus, propemodium exitialis.

S. Benedi-
cti riuis:

6.) *S. Benedicti* riuis, naturæ proorsus consimilis est; sed aqua-
rum parcior, tractuque multo breuiore. Enim vero, e montibus,
qui oppido, a septentrione impendit, demissus, vix milliare absol-
uit, cum sub ipso, *S. Benedicti* coenobio, interludo prius oppido, in
Granum illabitur.

§. VL

Fontes fe-
labrys &
mavili :

FONTES, & aquarum scaturigines, nihil adinet confectari; scatent
his omnia, potissimum, edito illo, montanoque situ. Nam,
qua in planitiem *Comitatus* porrigitur, fluuiatiles partim, partim
puteales aquæ, bibuntur, quod depressa regio, fontibus, non xque
frequens est. Sunt, & acidi fontes, *Bukovienfis* puta, & *Ebedeczen-*
fis. Quin, & noxios, ad potandum, strumasque bibentibus ingene-
rantes, suis locis, memorabimus. *Therma*, qua habet *Comitatus*, me-
rito in celebrissimis, tota *Hungaria*, ponuntur. *Sklenensis* Slavis,
Glashüttner-Bad Germanis, vocitata. Vtrumque nomen, vico de-
betur, quod ille, ab officinis vitriarlis, quæ iam cessauerunt, olim ac-
ceperat. Plenam eorum historiam, alibi (n.) exhibuimus, quorum
lectores nostros dimittimus. Nunc, peregrinantem *TOLLIVM* (o.) suf-
ficerit audiuisse: *Tandem*, *Schemnitzienfibus*, trifiti *valdicio*, verba
sunt laudati auctoris, *Cremnicium* iter incœpani. *Medio ferme itinere*,
(p.) *therma memorata* sunt, & ut ibi subsisterem, efficerunt. *Nomen*
hunc

n.) Vide *Prodromum Operis nostri*, Hung.
Nouz Lib III. Cap. V. p. 128.
o.) Loco citato, p. 169. seq.
p.) Aqui quadrangulum eius itineris vix fu-

perauerat bonus *TOLLIVS*, milliariorum
eum unico, trans editum montem,
therma *Schemnitzia* subvenientur.

hunc loco a Thermis est Hungaricum Teplicz, (q.) ab officinā vitriariis Germanicum est Glashütten. Fontes hic XXX. circiter aut XL. e terra paſſim ebulliunt, admirabili natura beneficio. Hos, ea cum voluptate ſperavi, ut eorum exultationem, procurſum, incruſtationem diuerſicolorum marginum, viridemque hinc adherentem muſcum, & qua id genus alia, tam adtentem contemplatus sum, ut cibi, potusque, obliniferer, & a fauulo, ad reficiendum corpus, renocari, necesse haberem. Nec diu cum Eatur, non in preparata, ex his, arte balnea, infilii; fordebat enim ars, in tanto natura miraculo; fed uno eodemque tempore ac momento, ad ſiccum & humidum me balneum contuli. Adferat enim ſpecie ingens, in quo, per latentes meatus, adeo calentes exſpirabant halitus, ut copioſissimum, e toto corpore, ſudorem elicerent; ſubteraque hinc meatibus, proſluens, e ſaxo, aqua calidiffima, que cum ingredienti praeferrida videreſet, mox, ab halitibus illis concateſatio, pro frigida erat. Locus autem, arte rufica, & leuicula, inſetto aſſerculo uno, & item altero, ita erat adaptatus, ut conſidentibus, humeros, & medium corpus, halitus adſuent, inferiora, aqua tegerentur. Haec tenus noſter. Iam, & ſudatorii ſpecie huius, & Thermarum facies, multo, quam erat Tol-
ta ztate, liberalior est. quz ſingula, adtentio diligentia, ſuo illo, ad quem prouocauimus, loco, expromſimus, docuimusque vberius, quo ſint politi, quo conſtent mineralium temperamento, quasque lauantibus praſtent vtilitates. Hic, & Wibnenſes, ſive Eisenbachenſes, memo-
randeſunt. quas eodem loco, fufe non minus, quam curate, deſcri-
plimus. Sunt, & ad vicum Nitra-ſieg, calidarum venę, ſalubres,
vt vulgo credunt, futuræ, ſi lacubus, arte factis, concludi poſſent. Sed quia, Pößnienſum (r.) ritu, frequenter mutant ſcaturigines, mo-
do enim hac, modo aduerſa Nitra amnis ripa, quin inter ipſas, decur-
rentis fluuū arenas, ſaliunt; perpetuis balneis idoneæ redi nequeunt.

Wibne-
ſes:
Nitra-fre-
giſtes.

§. VII.

Verem, natura, regionem elle oportere, ex his, quæ dixi-
mus, non obſcure polliſ colligere. *Naturam* dico. qua voce, fi-
mul, cali ſoliq[ue] ingenium, connecto. quorum rationes, si ami-
ce conſpirarint, nihil Comitatui noſtro, ad fecunditatē deelle poſſe,
iure exſtimaueris: habito tamen diſcrimine, inter montanos illos, cam-
peſtresque poſitus. Certe enim, vbi in montesasperatur regio, vt
ſolo ellſ ſalebroſo, & ieuno; ita cælum experitur iniuius. Ergo,
fit, vt ſemina terra commilla, ſegnius pubefcant, ac raro mature-
ſcant, ſine tempeſtatum iniuria: ſobito, montanorum ſituum, malo.
Sed, hæc quidem ſoli celiq[ue] intemperies, eo admodum træctu do-
minatur, qui totus, intra montes, retrulit ell. Nam, qua ii mite-
ſcent, ſequi in collinos ſitus, quomodo cunque explicant, nihil non

X 3

ruffi-

4.) Monendus ell lector, Teplicz, Slaicium I. cum, a vitriariis officinis, deductum.
thermarum omnia, non Hungari r.) De his, in Hiſt. Comitatus Nitreniis,
cum, nomina elle: nam Slaicium loci Parte 5. et. Membr. IV. Sec. I. Num.
vocabulum ſläicium ell, vt Germani- IV. mentionem habebitum.

compositis rusticorum prouentuum, terra gignit; sola vite excepta, quæ suapte ingenio, aquilones refugit. At, ubi penitus cellare montes occipiunt, ager multo est, non fecundior modo, sed fructuum etiam varietate instructior. Primo enim, qua collibus, leuiter esse coepit declivis, vitem, perbenigne alit, segetes contra, qua in campos diffunditur. Passim, & Cereri, & Baccho, hospitalis, ex æquo, regio est. Ac, vini quidem prouentum, ad *Granum*, qua colles, soli meridiano obliciuntur, palmaris habetur. Est vero, laudatissimum vinum, quod in *Gyéká*, *Ribnik*, seu *Szálás*, *Kosmály*, *Sz. Benedik*, *Bjár*, *Krásbitye*, *Ujsal*, *Szolmós*, *Podlazar*, & *Léva*, vicinoque tractu, gignitur. Rusticatio reliqua, re, cum primis frumentaria, conficitur. Prouenit nimurum, hic triticum, filigo illic, hordeum alibi, letissimis incrementis, vt merito, montanarum vrbium horreum, Barschiensem Comitatum adpellari posse credamus. Hinc enim Schermitzio panis, binc officinis *Neofoliensium cerevisiaris*, quæ ibi, & multæ sunt, & lucrofæ, hordeum sufficitur. Mirari subibat, cum vidissimus, immaturo fructu, *Neofoliensium*, opimiores quoque, &, quibus est, ex hordeacci potus coctura, quæstus aliquis, ad mercatum id genus frumenti, illuc accurrissæ, & peragratæ viciæ, qui eius femente antecellunt, statuisse frumento pretium, segete, neandum demella. Varians autem agrorum rationes, seminio non solum, sed huius etiam præstantia, *Triticum collini Zitua* tractus, filiginem *Ostolanensis*; hordeum *Kozádzianensis*, vicinus huic ager, probissimum ferunt.

S. VIII.

*Metalla
provincia,
qua, & ubi
trahantur t*

*caravans
Cremni-
cricole, &
Ujbanjen-
fe*

*dicas illas
cum prouen-
tibus:*

Ista, quæ memorauimus, sub dio gignuntur: præclara illa omnia, & ad vitam degendam, vnicæ necessaria. In terre visceribus, aurum, argentum, & nihil non ignobilioris metalli, latet. Famam profecto auri *Hungarici*, & qui ex eo confiantur, numorum *Cremni-
czenium*, hic virus *Comitatutus* in primis sustinet. Olim, cum nondum exitianita fuissent venæ, tantorum fuerunt redditum *Cremniæ-
ses*, non minus, quam *Ujbanjenes* fodinæ, vt plus detritum operarum vestibus, quam in rationes publicas relatum fuisse auri, hodieque, ciues metallici, referant. Atque, ex incolarum traditione hac, Becccheru haufisse credo, cum alicubi idem, quod nunc diximus, meminit. Id vero, in gratiam *Tollu*, monendum erat, admirantis, Becccheru relationem. Mirari hic subit, inquit ille, (s.) unde Becccheru accepit, cum alicubi memorat, fossores plus in vestibus auri auf- ferre, quam ad *Cæsar* redat ararium; cum adeo tenues, pauperesque hic auri vena sint, ut ad sufficiendam loci famam magis, quam ob luxum fodina *CAESAREÆ*, continuenter. Nempe, vetera illa tempora, Saturniorum æmula, Beccchius intelligebat; certe intellexisse debuit. quæ, cum suæ ztatis pauperie, male confudit *Tollus*. Quod nos, idoneis

*) Ibidem p. 180.

idoneis auctoribus, accepimus, istiusmodi est: ex friabili, diuiteque metalli vena, aurum tunc erui confueuisse: quod, quia puluerulentum erat, ac volucre, vestibus operariorum hisfutis, plane hærescebat, debebarque inde bacillis ante excuti, quam exirent e cuniculis. Sed, cum ne sic quidem, auri intertrimenti caueri possent, id, quod post excusas vestes, mansit residui, operis, mercedis loco, permittebatur. Qui mos, quia ab auctoribus, in fraudem postea fuit versus, pedetentim excoleuit. Iam, ea sunt pauperie, vtriusque loci metalla, ut *pauperies
solidorum*.
ægre admodum, id quod impendi necesse est, ex iiii redeat: plane, ac si altius thesauros suos, *Platus* demersisset, quam eos habebat olim repositos.

§. IX.

Regionis hanc naturam, aeris ingenium sequitur, salubre illud, aeris ingratis
& vita producendz, idoneum; haud tamen sine extanti discrimine. Nam, qua metallifer est tractus, vitiæ illæ quidpiam, ex halitibus minerarum, aer contrahit, qui poltea penitus inspiratus, lenore sanguinem inficit. Itaque, raros iiii locis videas, quibus facies rubore suffundatur: pallent plerique omnes, ac propemodum, colore sunt aureo: quippe, auri, ad inediā vsque, sequaces. Sed id fere in vulgo tantum, & operis metallicis, obseruaris: quibus vita omnis in puteis, aut cuniculis, saitem id genus officinis: deteritur, quæ non possunt non, robustissimos quoque, eneruare, sive reddere diffimilios. Nam, qui vitam agunt, ab istis molestis, vacuam, heic quoque, bono liberalique sunt obtutu, neque tamen sine omni noxa. Tamen si enim aeris, quæ diximus, vitiæ, non zæque imbibunt, ob curam corporis, quam adhibent, exquisitiorem; tamen, ab alio contagionis genere, quantacunque id diligentia, studioque, auerruncatum velint, immunes non persistunt. Aquarum illud est maleficium, quæ non haustæ tantum, sed incœcta cibis, nec aduententibus, strumas cident, tantæ nonnunquam magnitudinis, quæ mollem capitis, aut æquer, aut superet, atque, si cute laxiore pendeat, in tergum retorta, spurium quasi caput quoddam, mentiatur. Neque id sat is est ad deformitatem: pectus his, aliis dorsum, in gibbum protuberat; ut difficile sit, non isthic, omnibus compitis, videre (t.)

Strumosum, atque vtero pariter, gibboque tumentem.

Aliter se habent, regionem colentes, metallis vacuam. His enim, cum statura celsior, compactiorque, tum viuacitas, nisi intemperantia, aut errore quoconque alio, se perdant, perennior multo est. Vidi mus illis locis, fenes decrepitos, eosque multis, grauibusque calamitatibus, ab ineunte ætate, subactos, abnepotes tenellos ductalæ manu, docuileque, prima, labuntibus pedibus, velligia figere, atque hilare quid, facetumque occinere; tamquam, qui nuper prætextam posuissent.

a.) *IVTEHALIS*, Sat. X. versu 309.

sent. Neque id, in exemplis ponendum est inusitatis; frequentia sunt, & viciis propemodum singulis, obvia. Multa hi nobis, de *Szegonii* prima expugnatione, barbarica, de occupato, a *Botskaja Ujvarino*, ex parentum, qui ista spectaculare, traditione, narrauerunt; proflus his contentanea, quz in litteris historicis retulerunt. Et mirum sine forte, ista regione, quam toties euerruit hostis, pessimè seditionis, qualcumque atatulam, homines attingere potuisse; nisi eximia illa, ad fouendam valetudinem, aeris placiditas, natuaque, & simplex virtus ratio, isthuc consenserint. Non sum equidem necius, aliis quoque regionibus, tandem salubritatis laudem, communem esse; sed haec tamen monenda fuerunt, vt criminationes eorum retunderentur, qui oram *Grano* irriguam, tamquam infalubrem, totisque exercitibus noctiam, pridem accusauerunt. Non est profecto ita, sed neque esse potest. Quia enim, aquilonaris regio, ex qua *Gramus*, & amnes reliqui, delabuntur, edira est, & *Carpatali* radicibus, niuosis illis, horreficens, perflatu ventorum inde immillorum, & tunc recreari cam oportet, cum alibi, *ethbeis* desiderauerit. Id autem, quantum, ad propellendum aeris contagium, commodandamque salubritatem, momenti habeat, nemo, nisi omnium rerum ignarus, condocendus est.

§. X.

*Rer. praece-
ria in mon-
tibus illis.
erit:*

*felicia
vires pre-
cibus:*

Quod superest, in opportunitatibus prouincialz, re id fere pecunaria constat, quz, qualis sit, non est, vt multis explicemus. Intra montes, pecus cotnigerum, ex celi, & regionis ingenuo, minutum, & ignobile educatur. cuius quidem rei causz, ex se patent, & nos, si fallor, pertractauimus, alibi. Certe, vt campbelli genere, gracilis sit, exiliusque, confectandorum pascuorum ratio, videtur requirere, quz hic montana sunt, & situ passim ita suspensa, vt a grandibus illis, & obesis armentis, vix adiri possent. Speculauius aliquando, adtonitus similes, per præruptos petrarum articulos, modico virientes gramine, boues, vaccasue, capraram instar, reputauisse, ac propemodum metuebamus, ne casu quo, ex iis precipitiis, ad lapsum pronis, in subeuntibus nos, deruerent. Amicior oibus, eadem ista regionis est natura: nuspliam enim melius proficiunt, quam in montanis pabulis. Itaque, frequentia, alendz pecudi utilissimz, zelius slabula, incole posuere, in montibus; more haud absumili, quallem apud *Zolienfes* (*u.*) descripsimus. Inde, & cafei, & lana, qualiscunque rustico prouentus: neque is tamen ad lucrum faciendum; sed ad sustentandam, amiciendamque familiam. Necio vero, qui fiat, caseum, qui isthie cogitur, *Zolienfis*, atque *Liptoniensis*, gustu & pretio, inferiorem esse. Sunt, qui siant, dentum lactis florrem, cupidiuscule ad conficiendum butyrum, transferti, caseumque ideo macrum fieri ieiunumque. Idem illi montani, nemorosique pos-

situs, qui aut quercubus vesciuntur, aut fago, porcorum simul ^{forcetrum} _{faginata} ges, alunt, faginantque: non tam mercatibus, quam rei familiari, idoneos. Iam, quod ad campestrem regionem, adtinet, Ictiora illic pecudibus sunt pabula, quæ idcirco, etiam proficiunt exquisitius. Verum, hic quoque angustior est regio, quam quæ numerosiora illa armenta, posset sustentare. Multum se lucri fecisse, exilimat colonus, si iumenta submittere possit, ad agricolandum necessaria; hoc est: boeboes equosue, stratis, & quadrigis, idoneos. Raro, neque id, nisi laetioribus & plebe, superest, quod venundent; tenuiores certe, tum demum in nundinas, vernaculaum pecus, depellunt, cum id, ut faciant, res angusta domi, & alendi militis necessitas, cogit. De his hactenus.

MEMBRVM POLITICOVM. DE

Incolis & Magistratibus Comitatus Barschiensis.

S Y N O P S I S.

Antiqui regionis incole: Quadi: Hunni: Auseos: Hungari: Slavi: Germani. §. I.

Hodiernorum incolarum ingenium, ex Tollio describitur. §. II.

Gentis, eodem teste, durities landabili: agresti perageamus: visi sudoris sympathetica. §. III.

Allius eis, Hungaris familiaris, defensus: Horatii conuscium: allium apud Aegyptios, inter numina relatum: saffidum & Gracia: nauis tamen familiariter: & obsecrribus urbium: vene- nis contrahit: Coberi, de alli, apud Hungaros, usu, relatio: quomodo, aduersus nauicam Hungaricam, adhibeat: agrestium, in per- regimis, pane, allio, & capis, accipiendo, boffitak- literat. §. IV.

TOM. IV.

Occupationes incolarum, Cre- mnitziu adcolentium: Schemnitziu propiorum: qui longius, ab urbibus de- gunt, quomodo proficiant: militiam olim, qui fuerint sequunti. §. V.

Dominia prouinciale: Sasko- iense: Revichtryense: Cre- mnitziense: S. Crucis: Le- vense: Benedictense: Kis- Topolcsanense: Maro- thense: Verebelyense: Sal- laisense. §. VI.

Familie Comitatus Illustres. §. VII.

Familia nobiles: auctoris des- deria. §. VIII.

Principia Magistratus: hodie- nus Supremus Comes. §. IX.

Comitiola, ubi celebrari sue- uerint: insignia Comitatus: tabularium. §. X.

Y §. I.

§. I.

*Ariagis re-
posu ince-
le, Quadi:*

Hunni t

Abaris :
Hungarisi

Slaui :
Germani.

VADOS, ferum indomitumque genus, ad *Granum* usque; id enim anni fuit nomen; fines olim suos prorogalle, alibi docuimus. Eos, multi ex imperatoribus Romanis, post occupatas *Pannonias*, partim armis tentauerunt, partim, quæfisit vndeconque artibus: MARCO ANTONINO autem, nemo felicius, facere officium sub potestate misit, coegerit. Postea, *AITILA, Quados*, inque belli societatem pertraxit.

Eo fatis functo, cum *Hunorum*, nupera admodum respublica, conuelleatur, *Siani* regionem, vel eiectis, vel in eandem gentem adscitis *Quadi*, occupauerunt: varie quidem, ab *Abaribus* lacessiti; sed ab *Hungarisi* demum, per *Arnulphum* excitis, sub iugum acti. Hac sumi priscorum incolarum, apud *Barschiens*, velligia, qua nuc, indice digito commonstrauisse, sufficerit. Atque ab ea quidem ætate, ad nostra hac tempora, *Hungari*, rerum illhic perpetuo potiebantur; *Siani* simul, sed æqua parendi lege, regionem colentibus. Ceteroquin, addicas hinc, unde mixti, cum *Hungarisi*, *Siani*, ortum traxerint. Vtrisque, *Germani*, pauciores tamen numero, & intra vicos aliquot repositi, accellere: verum, qua ætate, aut quibus arbitris, dictu admodum est difficile. Nos, quid de eorum migrationibus sentiamus, in *Nitriensi*, (a.) iuxta & *Thurocziensi* (b.) Comitatu, expromsimus.

§. II.

*Moderne-
rum ince-
lerum in-
gratum, et
Tollio
describitur.*

INgenuum, lingua atque mores, idem hic, apud nationum singulas, obtinenter, qui vicinorum fuere. Sed iuuat tamen, quæ alibi, sive conjectantes, sive adseuerantes etiam, in medium protulimus, laudati sibi TOLLIO, testimonia comprobare. „Quadruplex, inquit ille, „dum *Cremnitzeni* hospitium describit, (c.) incolarum, in montanis „(d.) hisce vrbibus, adde, tota regiuncula *Barschiensi*, natio est. Vulgus „fere omne, *Slaonica* originis est, vestitu, & lingua gentili, a ce- „teris discretum. Ciues plerique ditiones, *Hungari*; & hi quidem,

Hun-

a.) Tomo hocce Operis IV. His. Comitat. Nitriens. Parte Generali, Memb. II. Politico, §. I.

b.) Tomo Operis II. p. 306. §. III.

c.) Epistola Itineraria V. p. 172, vbi emendandum est Iphalma, dum legitur: *Quadruplex incolarum in montanis hisce vrbibus, maria et.* Atqui *triplex* tamquam illo & ipse recensuit, *Slaonum, Hungarorum & Germanorum*, quæ gen, insit a præfici illis temporibus, regionum, vribesque coluit, nisi *Saxoni*, & *Germani*, minutius quis disperciuerit.

d.) Ne sit errori locus, monendum est lector, *siprum montane ciuitatis*, per tres limitaneos Comitatus, sparsas est. Duas *Barschiensi* habet, puta: *Cremnitzeni*, & *Ujháryem*, sive *Kőszegem*; *Borsomi* tres: *Szemerédkem*, *Dömös*, & *Bakókem*, sive *Feketevárm*; *Zalaem* denique duas: *Nagyfárum*, atque *Likethem*. Hic, de *Barschiensi*, non minus, quam reliqua montanarum regione, loquuntur Tollives.

Hungarica, & Germanica vtuntur lingua ; *Saxonum* veterum reliquie, qui post expeditionem GEISAE II. (Andreas II.) in Palestinam, ab eodem invitati rege, in his oris, refederunt. At, qui nobiles, & ruri, ac prætoriis plerique suis, agitant, veri *Hungari* sunt, vt & paucissimi ex plebe. Reliqui, lique ut plurimum, Cæsaris in fodiis, peculium, remque monetariam curantes, *Germani* sunt, eorumque numerus peregrinus est. *Slavos, & Hungaros*, honestiores maes, tunica tantum, quæ his breuior, *Slavis* longior est, distinguunt. Vulgus autem *Slavorum*, & exteriore albo pallio, & nigro pileo, rudem in modum adspectuque ingratiorum eminent, cognoscitur. *Mulibre*, fecus, tum vellitu, tum capitis ornamento, differt; quod item *virginibus* aliud, atque *maritatis*. *Hungaricarum* ex lana est; *Slavarum* plerunque ex lino : licet diiores ex his, *Hungaros* fere imitantur, omni colorum genere tintiis, lanis vestibus superbiant. Pedes, nigris plerunque, sepe & rubeis, flauisue octeis, induuntur; at *cinctus*, tantum non virilis est: caput albo velo, dependentibus in tergum laciniis, operitur. *Virgines*, coenam, nullo velamento, sed circulo, tres ferme digitos lato, & raso fero nigricante, aut etiam alterius texti & coloris, margaritis vilioribus, aut si tenuiores fuerint, corallis exornato, incingunt; cui, & floreas corollas innectunt, latissimo adspectu. atque, ita quidem plerisque, mihi hic occurrabant. Vtraque, circuli humius, non totum caput ambientis, extremitas, vittis sericis, in triangulum constrictis, coniungitur, mox per colla humerosque, ac tergum, dispersis, pudoremque virginem, rubidine testantibus. Capilli vero, transuersum a dextra, inistrorum, trans illum circum directi, suis in se orbibus, revoluuntur. Pectus his *virginibus* plerisque, nullis tenuis constrictum: *maritatis* autem leviter dependentibus mammis, donec zona sustententur. Cum in publicum prodeunt, corpus utrisque, velo quadrato, ad instar palli, ab humeris ad genua descendente, incingitur. Hic gentis *habitus*, culturque est: *mores* candidi, simplices, animi elatiore, & in aduenias olim, ac hospites, proniiores. Haec tenus TOLLIVS, cuius hypotyposis ista, viuis, quod aiunt, coloribus expressa, eo minus a nobis debuit negligi, quo gratiore animo prosequendum putauimus, boni illius *peregrinatoris*, de ciubus nostris, *Hungari*, *Slavi*, an *Germani* sint, iudicium, & obseruationem.

§. III.

His addenda, quæ de plebe *Hungarica*, *Neofolii*, in aduersaria retulit, atque eadem illa epistola, (e.) ad KNIPHAVSENIVM suum, perscripit. *Mores*, inquit, & *victus*, vestitusque ciuium, rusticaque plebis, iidem, qui iam ante, a me sunt commemorati: nisi quod in hac mibi turba, frequentior matrum, famularumque occur-

*Genuis, re-
dom tectis,
dorsum
languidum;*

Y 2 fuit

e.) Loco citato, p. 184. 185.

suis fuit, liberos infantes, ad sinistrum pectoris latus, in velo gestantium, quod de sub altero brachio post tergum, sinistrum humerum transiens, inclusum infantem, pectorali reuinsum, sustentat. Sed & in his tenellulis durum gentis morem admirabatur, cum passim omnes, & in his, etiam nunc a matre rubentes, nudo & aperto capite, cuicunque cali intemperie, vide-rem expositos. Ita est, hodieque, eo ritu, circumgestantur infantes, multo magis, ad consolidandum corpusculum idoneo; quam si purpurearum fasciarum contextu, molliter reuincentur. Immo, si quid operis, sive domi, sive ruri, faciunt matres, humi tenellas, sine ligamine, sine custode, deponunt, qui trimelitro nondum egressi, pede altero, sub clunes reclinato, altero, genutenu erecto, & vestigia moliente, manibus praefulti, circumrepunt, inque talos ante se erigunt, quam id speratis: cetera, in solidum, compactumque corpus, adolescentes. Postea, nouum, quod in vulgo obseruauit, perz genus, describit nosler. Nouum & illuc, & alibi demecep alias, ignoratumque CYNICO DIOGENI, pera genus obseruani. Panem namque, de plebe homines, qui estate plerumque, sine tunica agunt, & quidquid aliud obseruanum videbatur, intra iudicium recondant. Memini, mihi, ut gens hec perhumana, & benigna est, panem requirent, oblatum aliquando, qui hinc, post pedestre unius alteriusque milliaris iter, ferente quam maxime sole, ex hoc peru deponeretur. Slavum, promum condum hunc, fuisse oportuit, qui exstante succincta lumbotenus industria gerunt, atque, si vel ruri agendum, vel peregre proficiscendum sit, pane, caseo, allio, capsique, oppalent. Hungariae sollemnitas est, religatas agrefliss lacernas, Cibae vesti nomen est, manicas, pro capsis habere, quibus panem, allium, expas, lardumque, itineraturi, reponant. Quæ his subdit, non sunt indigna relatu, eo quod sudoris, quem panis ita gestatus, imbibit, vim, quæ sympathetica dicitur, meminerunt. Sane, credo ego, hac de causa pridissimos dominios, in his oris, esse canes: quos in pueritia aliquando mea, illa fructu, sub axillis, sudore nostro humentia, mittendo, optime allici posse, didici. Neque alia, fine dubio, est ratio, cur Tartari, tantopere equos suos diligent; nam & hi, carnis, inter equitandum, sub sella, sudore equino emollitus, uesti solent. Inest enim sudori, magna, & corpore exhalantium spirituum, vix, qua, cum sudore, in panem, carnesque, atque deinde corporis humani refractionem, transiens, convenientiam natura, amorem conciliat. Nondum ego, aliquip huius generis artes, & magia naturali deponitas, qua amorem, etiam ignotissimis, & alienissimis, generent. reliqua Sed, quod artes huiusmodi, nihil valcent, sua, TOLLIVM, fata docere poterant, ad quæ digitum intendit, eius editor, HENRICVS CHRISTIANVS HENONIVS, dum, At ego, inquit, (f.) unicam tantum novi: vt ameris, amabilis elto: mirorque, & simul iudicium hic desidero TOLLE. Cur ergo non dedit talia philtira, inuidis oforibus suis, vt eos, vel invitos, in sui amorem cogeret? Nimurum, fit toto die, vt plus prudentissimi quique, alias sapiant,

quam

f.) Adnotatione LII. ad Epistolum hanc V. p. 233.

quam sibi, & cum alios, egregiam docent fortunam effingere, negligant suam. Pergit vero TOLLIVS: ut ad propositum redeam, Hungaria, satis mea peccata in uniuersum fauens, huius, aut illius amore singulari, nolui implicari, benignaque hominibus gratias dixi, quamvis nullo dolo malo, ac simpliciter istas delicias offerrent; non tam fastidiosus alias, in admittendis, sumendisque, que adponerantur, edulim, allio conditis: ab cuius tamen usu, tam HORATI illa Epod. III. v. 3, que cicutis allium nocentius, vituperat, poterant detergere; quam & ingratus, & grauis odor, cui ferendo non sum, utpote, delicioris stomachi, & nucibus moschatis, & caryophyllis, magis, quam allio, adfuefacti. Hec ille.

S. IV.

AD allii mentionem, quam fastidiosius ingeffit TOLLIVS, haud ab Allii rara, Hungaria, sumendis, defensis: re fuerit, id, quod sentimus, & in gente nostra aduertimus, isthic exponere. Ac primo quidem, non ignoramus, conuicia, que *Veneficus* ille vates, homo, vt videre est, non agrestis stomachi, Horati evanescere: allio impropereauit. Sic vero, ne quid dissimulemus, eius Horati evanescere: habet cantilena:

*Parentis olim si quis impia manu
Senile guttar frergerit:
Edat cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni fecit in præcordiis?
Num viperinus hic crux
Incolitus herbis me fecellit? an malae
Canida traxit dapes?*

Postea, zstum, quem ex allii esu, intimis visceribus conceperat, describens, ioco hoc, quidquid est vituperu, coronat:

*At, si quid unquam tale (allium) concupisceris
Iocose Mæcenas! precor:
Manum puella sua via opponat tuo,
Extrema & in fponda cubet.*

Ista, in MARCENATIS prandium, an cenam? poeta cecinit, idque, pro more suo, liberius. At enim, vnius, istud conuicium est, hominis. Alter gentes integræ, de allio sensere. Certe *Aegyptius*, inter numina allium a-
pad Aegy-
ptum inter
numina re-
latum: referebatur Allium, capaque inter Deos in iureinando habet *Aegyptus*, fastidium inquit PLINIVS, (g.) ubi, laudes quoque, eximiz huius radicis, legas. Quid? quod *Graci* ipsi, quibus lege cautum erat, ne, qui allio velce-
reuntur, Matri Deum sacrarium, auderent ingredi, nautis tamen, in- ter optima obsonia, allium, commixtus loco, ingesserint; *Athenienses* a Graci: potis-

nautis te-
mum fami-
liare: potissimum, Graecorum, & doctissimi, &c elegantissimi. Hinc pro-
verbium: *allium in rebus*: quod, tamquam penu quodam reposi-
tum, iu nauibus adseruaretur. Eum morem, & Romani, suum fece-
runt postea, quod ex PLAVTO in *Penuo*, addiscas:

*Tu autem plenior
Allii, vlpicique, quam sunt Romani remiges.*

& obfor-
bus urbi-
num;
venenū
contra: Sed præter nautas, in obſidionibus urbium, veteres *allium* mandebant:
credo, vt effent, aduersus caſtreſ morbos, tutores. *Ambas ei*
mighty mythum: id eſt: *Perio allia in obſidione*: vti eſt apud SVIDAM,
& ex eo, in ERASMI Chiladiibus. Quin, & cenenis, praſumtum *al-
lium*, contraire, auctores meminerunt. Huc illud AEMILI MACRE
pertinet:

*Hec ideo miſere cibis, meſſoribus eſt mos,
Vi ſi forte ſopor ſeffos depreſſeris artue,
Anguibus a nocuis, tuti queſcere poſſint.*

Quod & PLINIVS (b.) perhibet: *Allio, magna vi*, inquit, *magna*
vitilitates, contra aquarum, & locorum mutationes. Serpentes abigit,
*& ſcorpiones, odore. Ecur ergo fastidiamus *allium*?* Prudenter vtrum-
que, ab Hungariis nostris aduersum eſt, teſte COBERO. (i.) *Aquarum,*
promifque omnium, noxam, ſcribit illi, ſatatores, cruditates, limum,
fuburras denique, RECKPTISSIMO ALLII YSV, Pannones corrigere ſolent; ita
quidem, ut omnibus ab hac ſola antidoto, aduersus quoduvia venenum, tu-
tiffima alexipharmacata, mutuari poſſe, certo ſibi perſuadeant. *Allium igi-
tur, huic genti, non minus in delicis, non minus familiariter, non minus quotidi-
anum, quam panis ipfe: quin, multos reperias, qui hoc tantius, quam*
illo, carendum cefent. Caſtreſ hic conuictum Hungarorum, de-
ſribit COBERVS; in quo allii viſus fuit omniaſo frequentiſſimus: vt
& cibus eſſet, & medicina. Fit ea hodieque, aduersus nauſeam Hun-
garicam, Csömör ei patrum nomen eſt, non vulgo tantum; ſed etiam
apud delicatiōres. Aceto ſelicet in tritum; fricandis artubus, ſucces-
ſu ad prodigium viſque felici, cum cura adhibetur. Qui enim, cum in
modum, ſemel atque iterum, fuit delibuti, proſtratas, toto corpore,
vires, recipiunt denuo, &c, et torpe, quem morbus ille, ſuo more,
induxerat, ad ſe redeuntes, cum cibi adpetentiam recuperant denuo,
tum ad opus faciendum, vegeti redeunt atque hilares. Eſu tamen
allii, vulgus vt plurimum oblectatur; nam, qui ſunt delicatiore flo-
macho, non minus id, quam TOLLIVS ipfe, fastidium. Comeditur
autem, ſiepius fere crudum, quam incoctum, potiſſimum, vbi, vel
ientacula, vel merenda, ab agrefibus operis, ſumuntur. Memini-
mus, cum itinerantes, hospitia rufficana ſubiuiſſemus, *pārem, allium,*
in pāreſi, atque *capar*, ad primum ingressum, adpoſitas nobis fuile. qui idem
mos

b.) Lib. XX. Cap. VI.

i.) Obſeruat Medicarum Caſtreſum VII.

p. 76. Adde, LVOVIT: NUNCI Dic-
ticon, Lib. I Cap. XXV. p. 78.

mos adhuc passim , & apud *Berchtesgadenses* obtinet; vt aduenas in sedibus suis , oblate statim pane , allioque , consalutent . Et rusticitatis omnino foret , has cupedias , saltem extremis labris non degulauisse . Ceterum , qui genti nostræ , allii , cœparumque eum , mordacius exprobrant , fastidiosissimi , scilicet , homines ; his ego , STILPONIS memoriam , ATHENARO (k.) præente , refricerim . Meminit ille : STILPONEM *Philosophum* , *confusum sua temperantia* , cum *allium commeditet* , in templo MATERIS DVM , *obdormisse* ; *Dream in somnio illi dixisse* : *Philosophus es* , o STILPON ! & *sacras tamen (l.) leges violas ? visum sibi fuisse* , *bac respondere in somniis* : *PRAESE MIHI* , *QVOD EDAM* , *ET ALIO NON VESCAR* . tametsi , his precibus , Hungari non indigeamus , ob naturæ , qua est in patriam nostram , profusam benignitatem .

§. V.

Sed , in viam , ex diuerticulo isto , redemanus , plebis , quæ regionem collimitanei , post agrestes operas , duras eas , neque ob situum iniquitatem , colono , ex æquo respondentes , hoc potissimum agunt , vt ex urbano commercio , referant lucelli quidpiam . Itaque , præter rusticanas merces , frumenti , scilicet , varium genus , legumina , & annona quævis aliam , res item , metallicis operis necessarias , in urbem inuehant . Nam , sunt omnia rusticorum plerique , carbonarii , aut materiarii . Illi , statis diebus , carbones , ad liquanda meralla , vel quadrigis inuehant , vel iumentis onerariis : illi , trabes publicas , & , quod reliquum est materie , sustentandis puteis , atque cuniculis , idoneum . Verorunque , ex fructuosior est occupatio , quo sunt urbi viciniores . Sed , nec feminis , a quæsticulo faciendo , vila est cestatio . Panem hæ cibarium , album illæ , aliz spirulas , grati saporis , coquunt , & ad foræ *Cremnitzienſia* , quin *Neofoltenſia* etiam , deferunt . Atque hi quidem , *Germani* sunt , indefessi laboriosique homines . Qui ex eadem gente , propriis ad *Schemnitziū* degunt , iisdem fere mercibus , urbem frequentant : *Hochwiesenſes* in primis , & his viciniore ad urbem , *Zernowiczenſes* oppidan . Panificio hi valent potissimum , tametsi carcant agro frumentario , qui perpetuis pistrinorum operis sufficeret . Proinde , coemto vndeçunque tritico , opus habent , quod mariti iumentis comportant , moluntque ; matronæ , in panes excoquunt . Tota scilicet ea curatio , ad matres familias pertinet , qua illæ , mira affiduitate , defunguntur . Enim vero , ad singula hebdomadaria *Schemnitziensia* foræ , permultum panis , vel ipsæ , equites inferunt , vel per viros , plenis canistris , submittunt . Panis , qui

nū ; pane ,
allio , &c.
pū accipi-
endū , biffi-
zillat.

Ocupatio-
nes incola-
rum , Cre-
mnitzio-
adveniat-
rum :

Schemni-
zio propria-
tem :

k) Dipos. Lib. X. Falluntur , nimurum , *Germanorum* illi , qui *Hungariorum* a fa-
me , sua lingua , *Hungar-Land* di-
tam , iadant , haud sine conuscio .

l) Ex sunt , quarum paullo ante memori-
mus , quibusque lacrarium *Matri Dæ-*
num subire , veterabantur , allio pasti .

*qui longius
ab urbibus
distant,
quoniam
proficiuntur:*

*militiam
clara, qui
fuerat fin-
quasi.*

qui isthinc fit, non tam candore commendatur, quam saporis, qua est, praestantia. Occupationes haec fere sunt eorum, qui urbes accolunt: qui longius inde absunt, &c., vel agro valent, vel pabulis: iisdem rebus, ut proficiant, impensè curant. Ergo, quidquid stoni, aut auerba habent, huc venum deuehunt: eo felices, quod merces has agrestes, numquam non, ære commutant, numerato eo, & quasi calente adhuc, ex monetilibus formulis. Sunt quoque, qui surigatio-ne, *Nególio*, *Pijóniam*, *Viennam*, fulcepta, rem suam auertent. Reliqui, genus vita sequuntur, rusticum prorsus, & cum rem agrariam, tum pecuariam quoque, pro natura locorum, impensius curant. Cum *Turca*, in vicinia, rerum potiebantur, multi incolarum, militiz no-mina dabant, atque in his, *Lévenses* maxime, *Kiss-Tapolcánenses*, &c. *Veredélenses*. Quorum postea non pauci, hostibus reiectis, perpe-tuum illam, prædandi in hollico, adiutudinem, in rapinas domesti-cas conuerterunt. Nunc, quæ est temporum tranquillitas, gladiis, in vomeres præcūsis pulchre & hi rusticantur. Scilicet:

Tempore ruricole patiens fit taurus aratri.

§. VI.

*Dominia
provinci-
a:*

*Sas-Kő-
lese:*

*Reisch-
tyne:*

*Cremni-
zienie:*

S. Crucis:

Lévensz:

*Benedi-
ctense:*

Iam, quibus dominationibus, vulgo *Dominia* vocant, definita sit regio, videamus. Plura horum sunt, isthinc in compendio me-moranda, dum adcuratus infra, fusiisque, describantur. Sunt vero:

I.) *Sas-Kőhense*, metallicæ *Cesareo-Regia Camerae*, accensum, & vicis, præter arcem cognominem, circiter XIII. descriptum. *Lippa-iorum* hæredium fuisse olim, idoneis auctoribus, didicimus; sed, quod illi, cum *Cessensi*, quæ apud *Trenschinenses* est, ditione, adnuente rege, permutarint.

II.) *Reischtyense*, iisdem *Camera metallica* iuribus adseri-ptum. Ad *Dorzyos* aliquando pertinet, quibus sine hærede, prorsus emortuis, fisco regio accessit. Habet vicos XII. & oppidum *Zernotz*.

III.) *Cremnizense*, facile, antiquissimis adnumerandum, quod tunc vrbi attributum est, cum de eius incremento, in primis solliciti fuere, optimi illi reges, qui *montanas ciuitates*, constituerunt. Sunt ei vici septem.

IV.) *S. Crucis*, paret id *Archiepiscopatu Strigonienſi*, censeturque in sua ditione, præter oppidum, a quo nomen communicauit, vicos fotean XV. septentrionali *Grani* latere, varie sparso.

V.) *Lévensz*, insigne omnino, atque optimis vicis infellum; sed quorum non pauci, adhuc in pignore sunt. Paret principi *Pavlo Antonio Esterházy*.

VI.) *S. Benedicti*, est id in ditione *Venerabilis Capituli Strigonien-ſi*, atque, præter oppidum, nominis eiusdem, vicis circiter XX. de-finitur.

VII.)

VII.) *Kis-Topolcsanense*, ab oppido sic dictum, viciis XI. conflans. Eſt nunc in potestate Comitis *Caroli Zichy de Vájsonkó*. Kis-Topo-
lefanen-
te:

VIII.) *Makótense*, quod, cum cognomine oppido, ac vici for-
tean septem, iure hereditario, genti *Puluckiane de Aranyos Makób*,
benignissimi regis indultu, nostra ztate, adscriptum est. Makó-
thene:

IX.) *Verébelyense*, prifca, *Archiepiscopatus Strigonienſis*, hereditas, Veréb-
lyente:
oppido censia, atque viciis hoc Comitatu, *tribus*, & medio.

X.) *Sallaiense*, aboluitur id hac prouincia, oppido, & vicia Sallaiensis
quatuor. Eſt *Archiepiscopii Strigonienſis*.

§. VII.

Fere haec, Comitatus *Borsbienſis Dominia*. Quod ab his, re- familia
Comitatu
gionis eſt reliqua, illuftris partim, partim nobiles familiæ,
ſparſim poſſident. In illis numerantur, ut earum nomina, ex
alphabeti ordine, promamus.

1.) *Ezterházy de Frakno*, et nimirum gens, cuius ab auo, *PAVLLO Ilaffra*.
Ezterházy, ſummo viro, & Regni *Hungariae Palatino*, inuictata *LEO-
POLDI M. benignitas*, axioma S. R. I. Principis, in primogenitos, per-
petuo propagandum traduce, adtribuit. Hodie, *PAVLVS ANTONIVS*,
quem nunc lauduimus, rerum potitur.

2.) *Esterházy*, Comites de Galantha.

3.) *Fogács*, de *Glymes*, gens omnino veruſillima, atque illo
Comitatu, iam tum, ante annum MCCXC. cognita.

4.) *Pálffy*, ab *Erdő*, laudata alibi familia. In eius nunc po-
ſtate fuit, *Ozsldny* oppidum, atque pradia *Csuda*, & *Leday*.

5.) *Zichy*, de *Vajnáki*, *Szent Miklós*, & in *Oroszvár*; ad quos,
post nupera *Balassiana*, filii *Adami Zichy*, fata, *Kis-Topolefanenſis*
dominatio, poſſimino rediit.

6.) *Mártiny*, de *Keffelkó*: gens *Nitriensi Comitatui*, vnde pro-
diit, suo loco, adscripta. Eſt liberorum *Baronum* prærogatiua inſi-
gnis, atque plurium, noſtra hac regione, vicorum hæres.

7.) His adde illuftris familias: *Comitem CAROLVM HYBERTVM Ov-
DAILLE*, anni MDCCXV. Comitis, inter Hungaros relatum: *Barones*
item *Rózsa*; *Amade*, de *Varkony*; *Boſſay*, de *Nagy-Boſſay*: ut
nobilium, prifca, recentiaque nomina, ileamus; tum in mentionem
ventura, cum vicorum poſſeffores singulares, designabimus.

§. VIII.

Prima hac prouincia, *civ-Danubianarum* eſt, quæ adhuc, magi- Præfecta
Magistris
suis:
ſtratis temporaris, regitur: hoc eſt, *SVPREMO COMITIS ha-
bet, ambulatoria*, quod noſtri vocant, *dignitatis*. Nempe, fi-
is, qui *racz* indulgente, regiuncula præfuit, fato fungitur; non id
axioma genti eidem, ex qua magistratus ille fuit lectus, proprium re-
linquit.

linquuntur; sed ei a rega confertur denuo, qui, & probata in principem sit fidei, & rebus, cum cura administrandi, idoneus. Longa terro auorum serie, plures fuere *Georgii*, qui ea dignitate emicuerunt. Puta: *GEORGIVS LIPPAT*, item *GEORGIUS SZELÉPÁNT*, uterque Archiepiscopus Strigonienlis; *GEORGIVS*, *Comes Erdödy de Monjord-kerék*, senior; atque hodie, itidem *Comes Georgius Erdödy de Monjord-kerék*, zararii regii praefectus, & S. Reg. Hung. Coronz custos, qui rebus *Comitatus*, summa cum approbatione provincialium, hodieque moderatur. *Feliciter!* Comitiola, seu *Congregations*, si quæ in provincia cogi necesse sit, antea plerumque *Kis-Topolsáni*, rarius *Ujhelya*, aut *Léva*, nunc creberit, in *Aranyos-Márdab*, vbi domus ei fini excitata est, aguntur. Nihil heic, quod non dictum sit alibi, monendum habemus: adeo omnia, iisdem legibus, atque institutionis, & sunt, & a magistratibus administrantur. *INSONIA Comitatus*, tres ades sacras referunt, quas arcuato alveo, & quasi meandris luderet, fluuius interluit, regione scuti superiore, duas, easque simplices crucis, referente. Si in re dubia, hariolari licet, dicere, totidem eoenobia, quæ *Comitatus* habeat, significari. At enim, quenam illa? coniectato difficiens est. Forte, vnum quidem, S. BENEDICTI fuerit. reliqua, non sumpnus designare: licet (k.) sunt, qui *vetus & nouum Bars*, esse velint. Fluuius interlabens, *Granus* est, longo tramite, per regionem decurrent. *Tabularium* denique, quod & *Archium* dicunt, in arce *Hruszbow*, hucusque, omni cura, seruabatur; iam Maróthum deportatum acceptimus. Arque, hac quidem, generatim, de *Comitatu Barſchienſi*, dicta sunt.

P A R S S P E C I A L I S D E

Processibus Comitatus Barſchienſis.

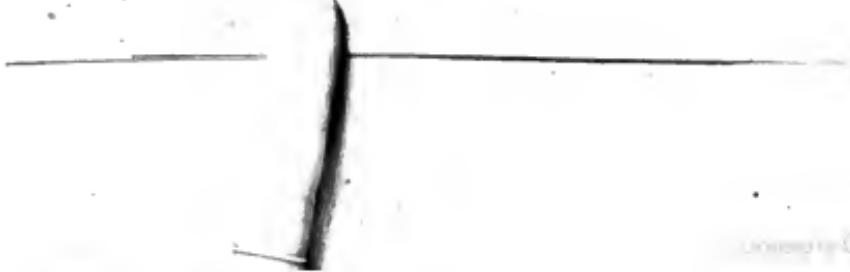
PROOEMIVM.

Væ hucusque diximus, ad generali, incluti *Comitatus*, historiam pertinent: nunc deinceps, ea demus, oportet, quibus singula sigillatim, in luce ponantur. Sequemur heic quoque morem nostrum, atque, ex huic prescripto, regionis, qualis ab immemorabili tempore obtinuit, partitio-

43. *Aucter Chorographia Hungaria*, p. 133.

titionem expromemus. Dispescitur autem *Comitatus vniuersus*, in *Processus*, vti adpellant, quatuor: *Osztanyensem*, *Lévensem*, *Kis-Topolschanensem*, & *Verebelyensem*. De his, ordine iam dicendum erit.

M E M B R V M I.

DE

Processu Oszlanensi.

LAte is quidem porrigitur, totam eam regionem complexus, quam ibi *Granus* interlabitur; hic *Cremnitziensium* ora definit; alibi montes, *Osztánium*, & *Kis-Topolschánium*, intercurrentes, describunt. Bifurcam eum diuise: vt pars superior *Granensis Districtus*; inferior, *Osztanensis* speciatim dicatur. Nostra nunc, quin & lectorum interest, vt vrbes, oppida, arces, vicosque, tractus vtriusque, pro eo, ac res poscit, describamus.

S E C T I O I.

DE

Liberis, Regiis, Montanisque Vrbibus Processus Oszlanensis.

DVæ sunt, prouinciolæ huius, *Liberæ Regieque Vrbes*; ac hæ quidem, inde, retrusissima estate, in *Montanis*, seu metallicis, iure quodam suo, relatæ: *CREMNITZIVM puta, & REGIOMONTVM Hungarie*. Vtramque designabimus.

I. HISTORIA VRBIS CREMNITZIENSIS.

S Y N O P S I S.

*CREMNITZIVM, Vrbium montanarum, metropolis: bu-
iis origines indagantur: de-
ctymo nominis, coniectura:
an a Granniis, populis Scan-
zicis, sit urbis denominatio. §. I.*

*Vrbis exordia, ad Colomanum relata: eius sententia rationes: CAROLI I. in urbem propensio: reliquorum regum in Saxones, libera-
tates: Z. 2*

litas : Cameræ Cremni-
tzienſis vetusſus.

§. II.

Evdovici I. benignitas : Si-
cismvndi ſollicitudo : reges
eum ſequunti , quomodo er-
ga urbem , & metalla , fue-
rint adfetti.

§. III.

Cremnitziſiſus : Vrbis , ex
Tollio , deſcriptiſ : eius
porta : alque mænia.

§. IV.

Aedificia urbis , ſacra , pro-
fanagore : ades Adlumtio-
nis B. V. M. & P.P. Fran-
cifcanormi ; reliqua urbis
domus , & batum priuile-
gia : quando ea caperint ,
& a quibus regibus faciunt
conformatiſ : Hungarotum ,
& Slauorum , irrite que-
reſe.

§. V.

Domus Archiepifcopi Piftet-
ria : eius rei origo : Piftet-
riorum officium , ex Caroli
I. decreto : metallorum cul-
tus diminutus , cur ? Piftet-
tarii reieciſi , iterumque re-
ſituti : Piftetiorum mu-
rus , FERDINANDI I. tempo-
ribus.

§. VI.

Cameræ Cafareo-Regia : eius
adſtūcium : officina moneta-
ria , a Tollio deſcripta :
nous , fignanda horum , ra-
tio : forme numerum Tö-
kölli , a TOLLIO , hic obſer-
uate.

§. VII.

Rákóczii , in re monetaria ,
noſtra etate , maleſicium. §. VIII.

Origo Cameræ Cremnitzien-
sis , ex auſtoris ſententia. §. IX.

Eiusdem habitus boſternus :
Comitia Camerae officium :
Quæſtoris , & Comenta-
riensis , accepti & expenſi
munia. §. X.

Reliqui operarum prefelti :
explorator monetalis : pro-
curator Camera : montium
& ſiluarum magiſter : ſcul-
pſor ferramentorum : fodin-
arum procurator : ſupre-
mus Commentarius : ſcriba
metallicus : promuſ conduſ :
tribunus monetariorum ,
ſeu libripens. §. XI.

Caufa , cur hac admotarit au-
tor : conſultationes metal-
licæ : earundem ratio : uti-
litas : iudicium montanum. §. XII.

Metallodidina Cremnitziæ-
ſea : duplex eorum regio :
poſterioris putei : Rudol-
phi : S. Annoz : Kribanus :
wirtdolum huine fodina a
Tollio Landatum : Matthia-
Leopoldi : Diuina be-
neſtione : Grumbach : .
Anterioris putei : opaca
felle : Sacra Triadis : nu-
merus aurariarum Caſa-
ria : officina ſuſtria : vitrioli
albi cultura : quomodo fiat ,
ex Tollio docetur. §. XIII.

Vrbis , & priuatorum aură-
ria : ſolertia Cremnitzien-
ſum in iis colediis , Landat-
ur : urbani cimiculi tres :
priuatorum fodina : Ro-
thiorum , ſumus eorum
annui : Schindlerianæ fo-
cietatis : Laurentii Buko-
wa. §. XIV.

Vrbis

Vrbis incola Germani: eorum, ac plebie in primis, occupationes, ingenium, mores, & lingua: primorum lingue indoles: eorum ius & defensio: urbane iurisutatis elegancia: Leti mores. §. XV.

Cremnitziensium familia: & harum, que bode florent: eorum, in eruentis metallis, adfuditas. §. XVI.

Magistratus urbani: eius eligendi ritus: pompa senatorialium funebris: senatus exterior, & eius occupatio: iudicium septem montanarum urbium: duplci, urbs, iurisdictioni, offspringitur. §. XVII.

Arx, urbi coadiscipit: eius mania: templum S. Catharinae dedicatum: turris: familarum inibi, emortales crypta: turris humilior. §. XVIII.

Suburbiorum amplitudo, & vici: Xenodochium, cum ade sacra D. Elisabethae: tribuni, suburbanis dati. §. XIX.

Riuus Cremnitziensis: eius capita: ductus, operose facti:

quid præfet utilitatis: limo faciat, in Gramum illabitur. §. XX.

Ager urbis, affer est, & florit: montium adjutorum nomina: & possum: laue pomariorum: horti Rothiaconi: seris excusatio: unde struofsi, & gibbofi? §. XXI.

Vrbis sata: infestatur ab Husitis: est in dictio Gitskrz. §. XXII.

Intercipitur a Botskaii emissariis: qui inde accepit detrimenta: a Bethlenio: & Georgio Rákóczio, occupatur: Tökölii seditione, quid passum sit Cremnitziunum: nupera Rákóczianorum iniuria. §. XXIII.

Pit malorum officina: chara-Her dominum eius temporis: reddit urbs A. MDCCVIII. ad Casarem. §. XXIV.

Vrbis opes, a regibus acceptas, quibus vici absoluuntur: eorum coloni: urbani reditus unde? expensarum ratio: insignia. §. XXV.

S. I.

 REMNITZIVM, montanarum urbium, metropolis est. Geometrum urbi-um mon-tanarum metropolit- Celebre eius, toto terrarum orbe, nomen, is forte ignoratur, cui surci, qui hic conflantur, omni, visi suot rauerit, cui surci, qui hic conflantur, omni, visi suot numquam. At, nominis ratio, in obscurio posita est. quam, ut eruderemus, nostra oos admonet, in vrbe, propensio. Et primo quidem, palam est, *Quadi*, quorum istis locis, cum *Jazigibus* *Metanaphis*, genere *Sarmatis*, fuit collimitum, depulsis; *Slovos*, tota regione inualuisse; relictis passim, qui ex *Quadi*, natione *Germanica*, vicos habitarent. Isto habitu, regionem, ad *Hungarorum* usque exordia, perdurasse, intra has solitudines precipue, ipsi CAROLO M. inacellas, ex eorum temporum historia, fas est exilmare. Demum,

Hungari rerum potitis, & in ciuitates pagosque, coalescentibus, cestantibusque grassari in vicinos, vti pacatior, sic & humani cultus patiensior, regio esse coepit: donec, agnito Christo, regnum constiuerent, rerum domini; &, cum legibus, tum veri Dei cultu, duros immitesque animos, perdomarent. Tunc vero, firmata iam re publica, exteris gentes, suis accessitis e sedibus, intra fines suos induxere, prisci reges; vt, & coniunctu suo, gentem asperam, emollirent, & artium ignaram, condocerent, domi rurique, opus facere. Atque, in his quidem gentibus peregrinis, quas ita reges Hungari exci uere, *Saxones* fuerunt, metalli potissimum. Eorum coloniz, in hos montes delataz, dum scrutandis venis, cum fructu, operam nascant, montanas, hinc atque hinc, casulas posuere, vbi, & ipsi com mode agerent, &, quod exorti fuerant, indagandorum metallorum opus, sine vicinorum noxa, & incursionibus, tuto promouerent. Haec ictiusmodi tuguriola. *Krámce*, accolae *Slavi*, dicebant; sive, quod suis, quas colebant, zdiculis, facta fuerint cultius; sive, quod mercium quidpiam, a *Saxonibus*, venum (a.) inibi fuerit expositum. Tandem, casis illis, ad iustiarum zedium modum, inualecentibus, cum vrbiculis speciem, noua hac colonia, sensim induceret, *Kramnitza* *Slavis* dici coepit; quasi, quadam elegantiorum zedium, congeries; ex quo, temporis lapsu, *Kramnitza*, factum est. Coniectationes illae sunt; sed profecto, ultra veri speciem, probabiles. Nam, hodieque *Slavi*, cum apud *Kramnitzenes*, tum apud vicinos *Nesofilienses*, zdiculas hortentes, veris zstiusque fecellibus factas, *Krámce*, (b.) & plurali numero, *Krámce* vocant. Prima autem vrbium exordia, plerumque a casulis coepisse, non sinit nos historiæ dubitare. Ex *Slavico* demum illthoc nomine, *Hungaricum*, *Körmöcz*, iuxta & *Germanicum*, *Kramnitza* fuisse enatum, auguror. Nam, vt credam non nemini, *Körmöcz*, e viti proprio nomine *Körmös*, (qui *anguis* *valentem dicere*) ortum esse, difficulter animum induco: in primis, quod audet, nescio quem *Cornelium*, sine historiæ, sine diplomatum fide, valit huius solitudinis, dominum facere. *Laziva*, a *Grannia*, populis *Scanzia*, vrbis hoc vocabulum deriuat. Profecto, ex more suo, audaciter nimium. Vnde enim docebit, *Grannios*, *Jor nandi*, (c.) per medias *Sarmatas*, in *Scythiam* profectos, illthoc unquam consedisse? Et, si doceret etiam; quæ illæ potest vocum con gatio, vt ex *Grannia*, fieri potuerit *Kramnitza*?

§. II.

Præs. vobis ad Comitatem Romanum referata:

Sed, si maxime expedita effet noruinis ratio, quæ tamen, manet adhuc, conjecturis obnoxia; tamen, difficile fuerit, primos vrbis ortus,

a.) Vtramque notionem, <i>Slavicum Krá-mna</i> obtinet: nam, & casulam significat, ad voluptofum fecellum factam; & tabernacum militiorum exiliorum. b.) Quid? quod carboniorum tabernacum,	occidentali montis <i>Nagy Hégy</i>, dorso, qua id <i>Nesofiliæ</i> proficit, nondistat; <i>Krámce</i> adhuc vocetur. c.) De Rebus Geticis Cap. III.

ortus, definire. Nos, id, quod veri fuerit simillimum, tantisper se-
quemur, dum monumentis diplomatum, dictis fidem potuerimus
præstruere. Arque, hic quidem, prorsus adsentimur eorum sententiae,
qui prima urbis incunabula, ad ztatem, prouidentiamque COLOMANNI
referunt. Ut adeo suspicemur, exente seculo XI. saltem ineunte iam,
hoc est, circa annum MC. prima urbis fundamenta (d.) iaci coepisse.
Ita, ut sentiamus, pluribus argumentis inducimur; quorum, præter
perpetuam doctorum, ista urbe, traditionem, illud fere princeps est;
quod, quæ sequuti reges, conditæ iam urbi, priuilegia impertierunt,
ea, de urbe loquantur, non tamquam nupera; sed quæ origines suas,
fere, ipsi regno coeza habuerit. Nescio, an vera sint, quæ mihi in
eurem, amicorum aliquis, superesse in urbis tabulario, diplomaticis CO-
LOMANNI, exstantia quedam fragmenta. Id si esset, nihil opus foret
de urbis natalibus porro dubitare. De GERZA II. certum est, *Saxones*,
eum, in Transiluaniam exciuisse, saltem excitos iam, donasse priu-
ilegiis. Sed an intra istam etiam Carpatis lustra? nescio: nisi proefus
credamus, inde a COLOMANNI ztate, *Saxones*, isthac habitauisse; sicuti
iam conieciimus. Quod, si vti par est, credimus, iniurii, in reliquos
reges fuerimus, nisi persuadeamus nobis, omnem eos operam, ornandi
(e.) alendisque, intra fines suos, *Saxonibus*, impendisse: maxi-
me, cum viderent, gentem solerent esse, & in faciendo officio, præ-
ter morem Hungarorum, religiosam. Postea CAROLVS ROBERTVS, in
primis fuit Cremnitzio. Et superfluit omnino in sciriis urbis fabulæ,
quas ille ciuibis A. MCCCXXVIII. egregiis refertas iuribus, concessit.
Quibus vero incrementis, eodem regnante, urbs fuerit locupletata,
ex decreto, quod A. MCCCXLII. Vissgraldi editum est, cognoscas.
Eius initium ita habet: *Nos CAROLVS DEi gratia Rex Hungariae, memo-
ria commendantes tenore praesentium, significamus, quibus expedit, uni-
uersit. Quod Nos, Prelatorum & Baronum nostrorum voto unanimi, &
de consilio eorundem, confederatis fideliibus & industriosis virtutibus Magi-
stri Ipoliti Castellani de Arva, fidelis nostri Comitatum Cameræ nostræ
de Kremnycz, cum omnibus Comitibus, districtibus, villis, oppidiis, qui,
& quæ, ab antiquo ad eandem Cameram nostram, dignoscuntur perti-
nuisse, scilicet cum Comitatibus Nitriensi, Neogradensi, Barisciensi, Po-
sonensi, Hontensi, Trenconensi, de Zoljano, de Pessi, & de Comárom,*

Caroli I.
in urbem
propositio 1

ex

- d.) Nimis est BOMBARDI, in Topographia Regni Hungariorum p. 111. Montanorum, inquit, cœnotatum versatissime Cremnitziū, e cause locupletissimi fodiū, & nevringenti amplius omnis, ararus, oleum que præstata mortali, eruantur. Hoc vero si esset, in ztatem CAROLI M. urbis, saltem fodinarum Cremnitziū, circa efficiere referendum. Quod si certum, neque exploratum, scilicet ratione indubia, ambobus id vnius amplectemur. Sed; tuoc ego, vaslus, inaccusatique foliastudines, stitue fuisse.

exigitimo. reliqua, in SCHÉMATICIS originibus, profusa opera, exprime-

- a.) Vide ANDRAEI II. præallegium, *Sexualis Transiluenia*, datum, apud LAVRENTIUM TOPICITVM, Originum Transil. Cap. III. p. 16. freq. Confimata vero, optimum regem; nostris quoque faventibus, impetrantibus, non sunt nos, profusa eius, in subditos, benignitas, dubicare. Ad iterum defini-

quidem *Saxemaj*.

*ex alia parte Danubii, scilicet a Poseniensi & Bacensi, partibus finitatis, eidem Magistro Ippolito, pro cdingentis Marcis, partim in florenia, seu aureis denariis, Camera nostra eiusdem eufis, & cundendis, partim vero cum integris Camera nostra moneta, annorum prateriti, tertii & quarti, & praesentis, per totum regnum uniformiter discurrentis, ad modum anni prateriti, tam per ipsum, quam per alios regni nostri Camerarios ampliandis, nobis a terminis infra scriptis persoluendis, anno Domini MCCCXLII. a data praesentis, per anni curriculum, simul cum decimis Archiepiscopibus, dedimus iterato & locanimus ad exercendum, procurandum & tenendum, isto modo, reliqua. Placuit, integrum hunc prologum adscribere, quod plura sunt, quorum nos commonet. Et primo quidem, iam tum CAROLI temporibus, antiquam adpellari, tum *Camaram de Kreminycz*, tum *Comitu*, *Camera* eiusdem, dignitatem. Proinde, non est primus regum habendus CAROLVS, qui, aut *Camaram* eam fundarit, aut urbem, iuribus donarit peculiaribus. Tum neque id, sine obseruatione, dimittendum est, quod *iurisdiction*, quam vocant, *Cremnitzienis Camera*, tam late patuerit, vt totam, cis Danubium, Hungariam completeretur, Comitatibus XII. conflantem. Ut tactamus, auri argentei signandi officinam, iam aetate illa, *Cremnitzio* quodam modo fuisse propriam. (f.)*

§. III.

Ludosici
L. bengi-
ma :

CAKOLO, fatus functo, LVBovicvs I. regum Hungariz, infigne decus, *Cremnitzienes*, & multis, & extantibus, fuz, in eos benevolentiz, significationibus prosequutus est. Quemadmodum enim, de augendo regno, vnice follicitus fuit; ita, cum primis dedit operam, ne *Montana Vrbes*, detrimentum caperent, quod intelligeret, ingenti, non ornatamento tantum, sed etiam commodo, *Hungarie*, suisque thesauris, metallicas has *Saxonum colonias* esse. Itaque, & peculiaribus priuilegiis, urbem donavit; & publico decreto, (g.) quod vnicum exstat, eadem illa, *Camera Cremnitzieni* confirmavit,

f.) Numen CAROLI I. eadem hac tempore, *Cremnitzii*, an *Buda* proculum, nos ipsi polliudemus, mole ea, quea est vulgaris hodie monetar, *sistem transversum*, argenti camen probiliissima facies anterior, fedemus in filio regem, dextra sceptrum, sinistra pomum aureum, cruce insigne, gressum, refert, cum *magyari*: *Aureo argenteo nrois Karoli Regi*. Austra, in qua habet Hungaria, cum gentilicis CAROLI, ita inoxia, ut reclinati fenti pars dextra, duolorum Hungariae ramites illos, sinistra, qualique illa, Gallicis aqualla, ostentet; Galleam denique struthionis caput, rostro, soleam prenians, cum gemino elephanqui brachio, virinqua e corona

prominente, exornat, cum inscpcione: *Dominus dedit iudicium regi*. Monendos vero hic est ledor, & *Buda*, & *Quinquresclavis*, atque *Pisegradi*, monetariam olim fuisse officinam, quod ex diplomate *S. Adalberti Egli*, A. MCCCCXXX, a filio quondam *Onutius de Bajmboz*, Comitis Triestinorum, & *Caffordi Matera Quinquresclavis*, dato, didicimus. id, videlicet in Historia Comit. Nierensis, Parte Spec. Membro II. Sec. III. num. 89. Idem, & ex eo, quod iam citavimus, Decretu CAROLI, p. 48. linea a fine 12. colligas, si loco *Pratinus*, logete *Pratinus*.

g.) Legatis eiudem Decreti Articulum, IV. & V.

uit, quæ pater suus, rata habuerat. In iera postea SIGISMUNDI tempora, fortunæ variantis exemplar. Rex, certe, sine cessatione, & tunc Sigismundi foliatura de 1 Cremnitziensibus metallicis, bene voluit, cum erant res suæ, hinc ci- uili seditione, illinc *Hoffstarum* incurribus, labefactatae. Loquuntur id, cum diplomata, *Saxonibus* indulta, tum de cœta etiam, magno statutum consensu, edita. Huc referimus, eos decretorum publicorum articulos, qui de monetaria (b.) rite constituenta, monetarum indaga- gatione, & id faciendo libertate, de auro argentoque, e regno, band efferendo, conditi sunt. Illiusmodi autem sanctiōnum, plurimas, in iis, quæ sunt a SIGISMUNDO latæ, possit legere. Nunquam enim rei metallicæ, monetariæque velificabantur, boni illi reges; quin simul, vrbium, vbi ea siebat, commoda, procurarent. Profecto, qui post SIGISMUNDVN ad clauum sedebant, in præcipuis semper curis, Cremnitziensium salutem, metallorumque redditus, habuerunt. Colligi id, ex decretis ALBERTI, MATTHIAE I. WLAISLAI II. & LVDOVICI II. pos- test; atque luculentius multo, ex iis priuilegiis, quibus iudicem illi reges, vrbem, semel iterumque, locupletauerunt.

§. IV.

Hucusque, de vrbis exordiis, atque incrementis, quibus per plura secula, adoleuit; iam deinde, eius situm, molem, ciues, opportunitates, & quæ fata tulerit, fas erit describere. Ad vrbis positum, quod adinet, montibus in circunquaue conclusus, angusti adeo est prospectus, vt non ante, aduentantium obtutui sublicitatur, quam proflus imminere ei coepirint. Sola meridionalis plaga, ea vaile, per quam amnis, suburbia interclusa, in *Granum* elab- bitur, rimam quasi quandam, habet. Vrbem ipsam, breuiter, pro habitus ratione, TOLLIVS descripsit: CREMNITZVM, inquit, exiguum oppidum est, XXXII. domos continens, quæ in orbem stricte, se inui- cem, paucissim exceptis, media intercedente per ampla area, rerum ven- tium diffractioni destinata, reficiunt. Adsurgit hac area, leni clinu; cui hinc templum, inde, ubi ita paullo altior, arx leviter munita, imposita est. Atque hinc natum illud vulgare dictum: CREMNITZII, singulas edes, tem- plum ante foras habere; quod ex omnibus fere in illud sit prospexit. Pla- ne ita se habet vrbis hodieque, pomocrii conclusa, multo arctioribus, quam pro famæ, qua est, celebritate. Sed arx tamen, longe, quam TOLLIV videbatur, munitor est. Nam, & gemino muro circumclu- ditur, crasso eo, & ritu veteri facta; & turribus duabus insidetur, quadrato validoque opere, exedificatis. quarum illi, quæ firmior est, fistulæ bellicæ, tamquam, facta ad id suggesti, impositæ sunt. In- fra, fornices ineunt, & hypocausta, quæ, partim a tubicinum magistro, partim, a machinarum curatore, habitantur. cuius muneris, id quo- que esse accepimus, vt alendis pauonis, quos vetusto more, circa

TOM. IV.

A a

arcem,

b.) Operam perderemus, si eos singulos hue vellamus transferre: multi sunt enim.

*reges, eam
sequuntur,
quoniam
erga vrbem,
et metallo,
sarius ad-
fici.*

*vrbis, en-
TOLLIV
de finie*

arcem, furentant *Cremnitzienſes*, cum cura adtendat. Porta, quæ arcem, cum vrbe committit, robustæ ſubſtructionis eſt, ponte verſati, & repagulis aliis, obſtruita. Vrbs ipſa, porta aditur gemina; ſuperiore altera, altera *inferiore*. Hęc, ad meridiem, illa ad ſeptrionem, ſpectat. In orientem portula exit, quadrigis imperiuia; fed frequens tamen, quia ſuburbii partem adit, copioſam, lateque habitatam. Ingens huic, & in quadrum educta turris incubat, quam, *caser-
tor*, & *chori ecclieſiaſtici* moderator, incolit. Reliqua intercapedo, monib⁹ coenclit, ritu, atque opere recentiori, factis. His pro-
pugnacula ſunt ioterferta, quæ a metallorum, & opificum tribibus, nomina acceperunt. quibus, ſi belli imminebat tempeſtas, tamquam ſatio perpetua, adſignabantur: bono id quidem conſilio; fed, quod nufquā minus, quam in defenſando *Cremnitzio*, valuerit. Quis enim, vrbiculam ſumferit defenſandam? tot impēdientibus vndique mon-
tibus, circumdatam, quo ea via meceniorum habet areolas. Quid-
quid eius fit: multum, hoc, qualecunq; vrbis ſepimentum, barba-
ricis illis temporibus, valuisse, non eſt dubitandum; cum rapto viue-
re, in vextigalibus cenebatur, ab his etiam, qui ſe rerum dominos, profitebantur.

§. V.

*Archiſi-
vato, fa-
cra, perfe-
mptor*
*Arca Ad-
fumtionis
B. P. M.*
*PP. Fran-
ciscano-
rum 1*

*Capella S.
Johannis
Baptista:*
*PP. Fran-
ciscano-
rum 1*

Vrbis interiora, zedibus ſunt inzificata, priuatis publicisque. In his, principem locum obtinent, facra ille, quarum alre-
ra, de qua nunc diximus, meridionali fori latere poſita, at-
que *Aſſumptio ad calos B. V. Mariae*, dedicata eſt; altera, in eo zedium ordine, qui occidenti obuertitur, cum cenobio PP. *Franciscanorum*, infedit. Ac, prioris quidem initia, ad annum MDLVI, eruditū Tyr-
nauienſes referunt, atque *S. Iohanni Baptifta* adſcribunt. Vtrumque, haud ſine errore. Molis profeſto ſubſtructio, habitum refert, mul-
tis modis vetusſiorem, quam, quæ ad eam ztatem poſlit referti. Quid?
quod manu exarati libri, qui fuot in bibliotheca *parochie*, iam tum fe-
culo XIV. & XV. ad hunc modum ſignati legantur: *Hic liber eſt Eccle-
ſie B. Mariae Virginis de Cremnicia.* (i.) vnde ſimil adparer, cui zedes ipſa fit dedicata: nempe, non *S. Iohanni Baptifta*, ſed *B. V. MARIAE*. *Capella certe Iohannea*, extra vrbis pomeria, ad mille paſſus, ultra Perg
vicum, reſedit, liberalitate quondam *D. Ertz*, exadifcata. Poſitione eſt elevatori ac leta, cum vicino fonte, admirandæ, vti fertur, efficacitatis. Scatet is, medio prato, eſtque laxe intectus, atque parietibus coaſtatis, circumdatuſ. Huc, die *S. IOHANNI BAPTISTAE* fello, religioſa proceſſione, *Cremnitzienſes*, & vicinorum pagorum incole, coeunt, remque ſacram faciunt. Iam, quod ad *Franciscanorum* zdem ſacram adtinet, hanc, *GEORGIVS LIPPAT*, *Archiepifcopus Strigonienſis*, ſu-
periore ſeculo, a fundamentis eduxit, atque *D. Franciſco Seraphico*,

figma-
(i.) Annis Superioribus, duæ turreſ, tem- | udi ipſi, tum vribi, eximio ſunt orna-
plio huic ſunt coadifcate, quæ, cum | mento.

figmatizato, consecravit. Reliquus zedium numerus, ultra tricen-
trium non adfurgit: quem, ita dispergit accepimus, ut prater Cu-
riam, (k.) Parochi, Scholeque zdes, XXVII. (*L*) iuris hucusque fue-
rint vrbici. Ad Circulares domos, vulgo, Ring-Häuser, quod adtinet
peculiaribus ex priuilegiis, a p[ri]fcis regibus, sunt donataz, quz hue redi-
unt fere: *Domum circularem*, nemini, Slauus fit Hungarusue, prater
Germanum, eunque ingenuum, emere, habitateaque, fas esto; bi soli,
vinum, cellulariis deponere, & sub bedera vendere, ius habento; id be-
neficii, regi, & in commune, perpetua, in colendis metallis, adjudicatae,
penso[n]o; denique, qui his iuribus fruuntur, ciues circulares, bonoru[m] cau-
sa, adpellantur. Aiunt, peculiaria haec iura, iam tum coepisse, cum quando ea
primum Saxonum coloniz, isthuc fuerunt deducta[rum]. quz postea, MAT-
THIAS CORVINUS, non vna accessione, locupletauit; MAXIMILIANVS au-
tem proflus, confirmauit. Itaque, multum sua interesse putant, qui
intra vrbem degunt, ne h[ec] praerogativa conculllatur. Hungaros pro-
fecto, & Slavos, rei, vnde orta sit, ignaros, sepe indignabundos
queri audiuiimus; nimiam hanc, extera gentis, dignationem, cum in-
iuria popularium esse conuictam, quod non est ita. Praterquam enim, qui
quod ea priuilegia, cum onere erendorum metallorum, coniuncta
sunt; vix crediderim, tantum, & operz, & sumtuum, seu Slavos,
seu Hungaros, in curandis fodinis, collocaturos, quantum alienigena illi,
tot retro seculis, infumerunt. Ut mirari subest animu[m], publicis
etiam comitiis, controv[er]siam, magna contentione motam, & inuidiosius agitatam fuisse aliquandiu; tributis pendendis adigendis vrbura-
rios: (cuium metallicorum id nomen est) quippe, ex auri argenteique
prouentu, quasi aliud agendo, diteſſentes. Nam, vt taceamus, suum
REGI, auri argenteique tributum, ex legum prescripto, dependi; fit,
vt boni illi ciues, & tunc, quando cum intermissione opum suarum,
venas scrutantur, in commune consulant. Quidquid enim metalli
eruunt, non id reponunt in thesauris; sed necesse habent, in eas res
perpetuo impendere, sine quibus, tanta operz, sufficiari promoue-
rique, haud possent. Ha vero, non ipſi educant domi; sed vicina
circumfusaque regio: vt proinde, tamquam ad commune patriumque
emporium, rusticas merces, in montanas ciuitates inuehant, rerum
circumqua[m] domini, cunque auro, argenteo, recens signato,
queſtuoſius illinc permутent. Quid? quod eruderatum, infano,
cum sumtu, tum labore, aurum & argentum, in monetam procudat-
tur, quz nusquam antea exsilit, toto mox regno spargendam. Hoc
ergo fuisse putamus, quod diuos reges induxit, vt Germanos metal-
licos.

k.) Vetus prætorium, nuper, clauco no-
tario, pro circulari domo venditum
a magistratu, accepimus; domo Ca-
gera Meyer, quam is, dum annis tre-
decim, continebat prætorum age-
ret, commode intruxerat, iusto pre-
cio redempta, & in nouum prætorium
inaugurata.

L.) Iam numerus illi decrevit, adibus
Schmidgenu[m], quas, statu nostra, ex
duabus aliis, Thomas, Lih. Ber., co-
dicificaverat, a Camera redemptis metalli-
ca, ut officia, ex illi fieret, severioris;
Germani Schmid-Geden vocant; Sch-
midgenu[m] illius translatu.

licos, his, quz diximus, priuilegiis, donarent, prouidenterque, ne foleritissimum genus, nationibus aliis permixtum, intercideret. Sed hæc obiter.

S. VI.

*Domus Archiepiscopi
Pistariae*

*sua rei
origo:*

*Pistario-
rum offici-
um, ex Ca-
roli I. de-
creto:*

Est, & *Archiepiscopo*, domus sua *circularis*; sed iuribus, quorum nunc mentio nobis fuit, destituta. *Pistaria* domus, vulgo dicitur, quod *Pistarius* olim *Archiepiscopi*, illuc habitat. Quid vero id rei sit, gratiam forte lectoris inierimus, si, ex publico Hungariz *intre*, dederimus explicatum. Nimirum, post vnum monetæ, apud *Hungaros*, inualecentem, multum adulteratæ pecuniz, vel inuectum in regnum, vel per *falsarios*, quemadmodum vocat *ius Hungaricum*, clam procusum est. Id, vt a suis auerruncarent malum, reges, atque potissimum CAROLVS I. singulari decreto, quod supra minimum, rei monetariz, & quod inde redundabat, *lucro Camera Regie*, consulfum iuerunt. Proinde, signanz quidem monetæ ius, *Comiti Camera*, tunc *Ippolito*, *Castellano de Arua*, permisit; ne vero quid fraudis, sive, in ferendo auro argenteoue, sive, in cambiando eodem, subreperet, duos arbitros constituit, qui id, summo studio, curaque, praesentes cauerent. Hi vero fuere: *homines*, quemadmodum illuc dicuntur, *Archiepiscopi*, & *Magistri Tauernicorum*. Quid eorum fuerit officii, optime, ex *decreti* verbis, addicas: *Ise Comes Camerarum nostrarum, in ciuitatibus nostris, ubi moneta nostra fabricantur, debet habere duo ferraria; in quorum uno ferramenta formalia, sub sigillis hominum, Domini Archiepiscopi, & Magistri Tauernicorum, conserventur; in altero vero virgule, pro monetis fusis, absque monetis nouis, sub sigillis tribus, corundem trium hominum, videlicet, Domini Archiepiscopi, & Magistri Tauernicorum, aperiantur; nec possint aliquo ipsorum absente, aperi, vel opera monetariorum exerceri: ita, quod si idem Comes Camerarum nostrarum, ipsis duobus testibus absentibus, vel aliquo ipsorum absente, fractis lancibus, & sigillis, monetas faceret fabricari, per ipsum Magistrum Tauernicorum, tanquam falsarius, puniatur: dummodo hoc iidem homines, Domini Archiepiscopi, & Magistri Tauernicorum, fateantur. Specialiter, dum funditur argentum, omnes personaliter adesse debeant, & singulis septimanis, ipsis nouis denariis nostris, ipsi homines, Domini Archiepiscopi, & Magistri Tauernicorum, in (m.) combuſione, quadraginta corundem nouorum denariorum, debeant examinare: & sic iidem noui denarii, cambio exponentur. Quz præterea corundem hominum Archiepiscopi, & Magistri Tauernicorum, partes fuerint, eodem CAROLI decreto, perscriptum est. Ob hunc vero, & reliquos, *Archiepiscopalis*, & *Tauernalis*, hominum labores, præmium vtrique*

m.) Germani, *Die Probs*, dicunt. Itaque, sensus literis; vt iidem illi homines, in hebdomadas singulas, quadragesima nouos denarios, expersundi caudia, an pro-

bum sit argentum, igni liquefactent, quas operas, tunc justi. Fanti, id est, combustionem, adspiciauerunt.

vtique constitutum fuit, quod iam *Piseti* (n.) nomine venit: *De quibuslibet Marcis*, inquit decretum, *pro lucro Camera*, in quibuslibet *Comitatibus dicatis*, & exactius, unum grossum, seu unum pondus, homini Domini Archiepiscopi; alium vero grossum, seu pondus, homini *Magistri Tauernicorum*, dare & solvere tenetur, *Comes Cameratum pradi-
garum*. En, *Piseti* Archiepiscopalis insignem confirmationem! Postea, Lvdovici II. xstate, duo illi homines, *Archiepiscopi* alter, alter *Magistri Tauernicorum*, diuisim, monete coepertunt adtendere; ille quidem *Bude*; ille *Cremnitzi* (o.) Eadem legem redintegratam a FERDINANDO I. legimus: maxime, A. MDLIII. vbi disertis verbis, *Pisettarii* istud munus, ad priuilegia Ecclesie Strigoniensis, referri videoas. *Advertat*, inquit, (p.) iuxta confuetudinem veterem, *Dominus Reverendissimus Strigoniensis*, & eius *Pisettarius*, ne quis error, aut fraus, in cursive huiusmodi, & ferramentis, iuxta veterem confuetudinem, & Ecclesia sua priuilegia, (q.) committatur. Vniuersa autem, muneris, quod *Pisettario* inlun-
gebat, procuratio, planissime, decreto anni MDLVII. (r.) prescripta est, quod sic habet: *Esi autem in primis summe necessarium, ut per Regiam Maiestatem mandetur serio domino Strigoniensi*, & iuxta decretum & constitutiones diuorum quondam Hungaria regum, in cursive auri & argenti, officio suo superintendat & satisfaciat: itidemque sua Maiestas man-
dare dignetur officialibus suis in Camera Cremnitziensi, & aliis Cameris, ut ipsum Dominum Strigoniensem, eisque Pisettarium, ad exercendum officium suum, ad quod est regna iuratus, semper admittant. Idemque Pisettarius, intersu semper, damnum aurum & argentum in Cameram Regiam praesentatur, ut sciat, veluti contraficta quidam, quantum numerus aurum & argenti, singulis hebdemadibus praesentetur ad Cameram; quantum etiam confletur, ex quo piseti ipsius prouentus, pro suo officio Pisettarii, reddi debeant: quo eo magis praeceperantur, auri & argenti non cusi (s.) exportatio: exceptis tamen propriis necessitatibus Regia Maiestatis, & Se-
renissimorum liberorum. Eo quod exportatio huicmodi, in damnum regni,

A 2 3 Regia

- n.) *Pisetti* vocabulum, incerte originis, adhuc firmant esse. Ego, ex Hungarico *Fizet*, id est, *fizai*, deriuari: eo quod pondus illud, Hungari *Nobrath*, dabatur homini *Archiepiscopali*, a quibuslibet Marcis, *fizai* loco: quod Hungari *Fizet* appellant; unde ultima syllaba detruncata, *Piset*, seu *Fizet*, & cum nova terminatio, *Pisettum* fiducia suffit, resor. Hac ex ingenio: reuera autem, vox est Gallica, quod alii docebimus.
- a.) Artic. XIX. A. MDXXXI. Ne autem prouentus, ex cursive monetarum, &c. faciat sua Maiestas regia, fidelem Domini *Magistri Tauernicorum* hominem, *Bude*, cultoribus ipsarum monetarum semper adiutare i *Cremnitzi*: que *Pisettarum Archiepiscopi Strigoniensis*, de veteri confuetudine, & moeis alias
- Pisettario-
rum mu-
neris Ferdi-
nandi I.
tempore.
- soltio, pariter admittere: qui cursive illarum superintendere, & prouenientibus quoque sua Maiestatis extinde fennis, fideliter cuigilare tenetur, os fraus & dissipatio in eis committatur.
- p.) Articulus eius anni XXII. Legat, qui volet, veterem querelam, anoymi, *Piseti*, & *Pisettarum* causa, ad calcem *Decadum Bonifacii*, addeexam.
- q.) Multa corum sunt, & antiqua. Inde enim, ab EMERICO rege, cuius ini-
tia, in annum MCXCVII, incidentur, vix viros regum fuit, vsque ad seculi
XVII. exordia, qui non adhuc firmat *Archiepiscopo Strigoniensi*, *Pisetti* iura, quod, in *Archiepiscopatu Tabulari* in-
dice, curia milii copia est, obserual.
- r.) Artic XV.
- s.) Coeteri anni MDLIII. Articulum LXXIII.

Regia Maiestatis, & prouentuum domini Strigonensis virgit, non mediocre. Atque haec quidem, prius illo iure, & Strigonensis Archiepiscopi, prærogativa fuit, & Piserarii sui officium. Hodie, Parochum Cremnitzensem, Piserarii munere plerunque fungi, & cum prouentibus Archiepiscopi aliis, tum Piseri etiam, ne quid intertrimenti accidat, sollicite adtendere, relatum accepimus.

S. VII.

*Camer
Cafareo-
Regia z
am adi-
cione:*

*affinis mo-
netaria: &
TOLLIUS
descrips:*

*nous fi-
gnanda
moneta
ratio:*

HVcusque, domus Piseraria mentio, nos detinuit. Nunc, Aerarium, sive Cameram Cafareo-Regiam, vt memoremus, rei dignitas videtur poscere. Domus est, versus portam superiorem, in currum sedens, edificio amplio, (t.) quodque indito nomini, haud male respondeat. Frons edium, orientem simul, atque meridiem, obtuetur, geminaque adsurgit contignacione; quarum inferior, fornicibus substructa est, ad metallicos vias destinatis; superior, in conclaui abit, habitatu peropportuna, quz ideo, a Quaestore, Perceptorem vocant, incolitur. Quod intra prætorium spatii superat, in aream procurrit amplam. Hanc, monetaria officina, a sinistris claudit, pluribus definita hypocaustis, in quibus operæ sunt, fundendo partim, partim signando argento, delineatae. Vedit domum, non sine obseruatione, TOLLIVS: *Proximus, inquit, hunc dies, consideranda officina moneta-
ria, tributus est: ubi Laminarum argentearum, in longas veluti tanias,
descendi, & harum deinde, per rotulas, leuis opera, in rotundatatem ab-
scindendi, tunc novo inuenio, per rotulas item, impressione facta, signan-
di facilitatem, & miratus, & ipse meis manibus, expertus sum. No-
num adpellat, signandæ moneta inuenit, quod hodie obsolefere
incipit. Machina iam vtuntur, quz impulsi mota temperatiore, im-
missam metalli lamellam, scitissime signat; quin, & numi ambitum,
leuissima opera, litteris insignit, CAESARIS nostri constantiam loquenti-
bus: lemma est nimirum: CONSTANter CONTENET ORBEM, ex eius sym-
bolo petitus, quod est: CONSTANTIA ET FORTITUDINE. Primus, qui
hanc signandi auri argenteique rationem, in urbem intulit, Baro de
Thauonath fuit, lustris pluribus, axiomate Comitis Camere, nostra ztate,
perfunctus: artifice & sculptore, omnium scitissimo, Daniele Warou, vius,
qui anno denum MDCCXXIX. vita functus est. Atque, elaboratum
fane, in arte pulcherrima, postea eo succellu fuit, vt iam Cremnitzensis
moneta, sive auream (n.) species, sive argenteam, non tantum, me-
tallicam*

a.) *Praetor Generale istud prætorium, plus
res domos, in urbano fundo posita;
Camer habet, quarum illa sunt no-
mina: *Fermat. Höh*, liberum arrendenda
adulata, vt vocant, prædicta; *Ober-
& Unter-Zornath*, olim forte, *Zirk-
Werk*, quod officina hic sit, in qua
impellente machinas aqua, fuisse ex ar-
gento virga, in laminas, monete ido-*

*neas, diducuntur: Hendelfell; Dem-
biash. Item, *Malleus Cafareo*, sive
Der Kaiserliche Hammer, ferramentis
metallicis fabricandis, factus; *Tah-
naa Cerbaria*, seu *Kohl Kraut*; *Sac-
charum adulata*, alias *taciturna Herd*.*

a.) *Auro signanda diversa, ab argencaria
illa, officina monetaria, destinata est,
vt expeditius fieri possint omnia.*

talli præflantia; sed venustate etiam, omnes, totius *Europa* numos, multis modis antecellat. Neque opus hic verbis est, vbi rerum adiunt tellimonia, apud gentes etiam barbaras obvia. Quo enim non penetrarit nomen *Cremnitzienis*? Cuduntur autem hodie præter venustos *aureos*, specatissimæ formæ, solidi *Vallenses*, *Rhenenses*, & dimidiati. Sed *TOLLIVS*, quid in officina monetaria, monstri viderit, pergit dicere. *Oferens* hic firma na-
mibi, *rebellium Hungarorum ducis*, *principis EMERICI TÖKÖLI*, *insignia*; moratu-
ut & *aurei numismatis*, *sive Ducati Hungarici*, *cudendi forma*. *Nu-*
mismatis quidem, quantum memini, ab altero latere, hac erat *inscriptio*: TÖKÖLI,
LVDOVICVS XIV. GALL. ET NAV. REX; *Ab altero vero*: *PATRONVS*
HUNGARIAE. 1678. Insignia autem, hac inscriptione ambiabantur: *EMI-*
RICVS TÖKÖLY PRINCPS, ET PARTIVM HUNGARIAE DOMINVS. *Cui* ne
sint, *ad istam formam*, *numi*, *quamquam in eos diligenter inquirebam*,
vt, *vel unum sicutem*, *mibi in memoriam compararem*, *refiscere a Ce-*
sarianis, *non potui*. (v.) Scilicet, illis sibi lemmatisbus, hominum in-
felicissimus, blandiebatur. Nihilo æquior, & is numus est, quem
iusdem anek, atque in hac officina, *TÖKÖLI*, procudendum curauit, & cuius nos ipsi, plumbeum simulacrum, in facinoris memoriam,
adseruamus. Eius pars altera, *TÖKÖLI* faciem, cum ementito *ducis*
titulo; altera, equum refert, intra duas pilas, tamquam in equestri
gymnasio, reuulis loris, domitoreque excusso, ac pedibus concul-
cato, hinnientem frementemque, cum ferocitatem symbolo: *Sic*
VIRTVS NESCA FRONI. Proclus, ac si infrenis esset, atque disciplinæ
impatiens, *virtus*, *natura sua*, diuinissima. Nempe, cum aliud, ne-
scio quid, voluit, rebellionis indolem, cuius erat molitor, sui obli-
tus, expressit miser.

§. VIII.

Longum foret, infelices illiusmodi umbras, filio delineare. Non possumus autem, quin, nostræ xatis calamitatem, quam, & vidimus, & sensimus, apud seram posteritatem, queramus. Perusserat, vniuersam Hungariam *Rákócziv*, seque ducem concitat multitudinis, ac pene regem, fastole gerebat: cum ius simul cudende monetæ, ausu omnino sacrilego, principi legitimo eripuit, coque postea, ita abusus est, vt dubium fecerit, bellone iniquissimo, an sua illa re monetaria, *Hungariam*, magis adfixerit. Aes primo cyprium, in poltaras A. MDCCIV. conflari ceptum; pulcherrimo obtenuit, vt in promptu numi essent, quibus in metallicas operas, sumptus idonei fuerint. Mox, vbi lucripetz audissimi, *Berezenius* in primis, aduentisset, quantum hoc artificio, ad thesauros furtini auditanos, proficere possent, ærex huius monetæ, neque modum, neque finem esse volueret. Nam, præter minutum, quod diximus, numi genus, maiores alii, quinque, atque decem grossorum, indito pretio, tanto nu-

Rákócziv,
in re mon-
etaria, progra-
atete, me-
legitam.

v.) Neque mihi viuis vacuam numus est; tametsi, hanc incurio, rerum illius-
 modi: vt credam, varietate fortuna,

qua riteatur *TÖKÖLY*, numum exim, a
 iude publica, iusse prohibutum; sicutem,
 cum auctore suo, ab ille sub imbram-

mero

mero procudebantur, vt biennii, trienniiue spatio, argentum omne aurumque, vulgo evanuerit. Ne autem, turpissimo sceleri, aequitatis deellet prætextus, lemma numis impressere, insanius ne, an inquisitus, nescio: PRO LIBERTATE, (x.) inquietunt: scilicet, vt plebem auro argentoque emungerent, aurea tempora, cum znicis, maleficiisissime permutarunt, egregii patræ liberatores, oblii ENNIANI illius:

Aurea libertas, toto non venditur auro.

Accedebat facinori, publicum latrociniun. Plebem, nimirum, rusticam & qui, seu opificis, seu mercatu, rem faciebant, securissimi senatus consulis, adigebant, merces suas, auro argentoque, aut certe, multo sudore partas, vilissimo illo arte, vti venderent; quod, qui facere detestabant, careeribus partim, partim mercium damnis, multabantur. Quibus rebus, factum paucum fuit, vt ad seditionem (y.) res vergeret: cum interim aurum, argentumque, primores, (z.) austriissime (a.) interciperent. Nam, id quoque signabatur, sed profecto, non minore maleficio: quippe, & nomine, & imagine, optimi principis, tamquam nullus esset, exsultare a formis monetariis, iussis. Tacemus, memoriales Rákoczi numos, (b.) quos in Cremnitzieni hac officina, fundi curauit, egregio, si diis placet, instituto; vt armorum, quæ in regem, immo patrem, corripuerat, memoriam, posteritati commendaret. Sed nos de re monetaria, vberius alibi (c.) fuisusque dicemus.

§. IX.

- a.) Communi demum coniunctio, LIBERTAS eius diuī, neque unquam, nisi ad dicta imprecazione, a populo, numerati, memorarie.
 b.) Talis fuit Schonauensis tumultus, aduersus temporarium Comitatu, IOHANNEM GODFREDVM, L. B. ab HELLERSBACH, auspicio conculta. Vide, Hill. SCHMIDLI, §. XXIII. Tomo hoc IV.
 c.) Vix erat quisquam, aliquo, apud Rákoczi, loco habitus, qui non co se maleficio contaminari: cum contra, ipsi dux seditionis, quod ab hoc capitulo genere fe abstinuit, pauperissimus e regno abiexit.
 d.) BERTSENIA, Harpyiarum rapacissima, in eam artem, ecclæs ægi, manus Bravæ, Springerei virginæ, penitus noverat adhibere. Hinc, modo Rákoczi, modo Nagyöö, tamquam in specula, excubabat, vt rei monetaria iniidiaretur, atque, signatum aurum argentumque, latrociniante inlata, suum faceret.
 e.) Tres oboe supererunt, exordie, incremento, atque progressu, dirissime, quam fecerat, festidios, ostentantes. Primum, LIBERTATEN capitiolum, dextra catena, huiusmodi auxilium, lamiam euolataram, gerit, quaro, hioc agro, infixa illio, virginem induit, cum habitu, compeditibus exsolvunt: cum

Inscriptio: DIMIDIAT FACTI, qui
REX COEPIT, HABET: atque subetas:
OFFER LIE. INCHOATO. A. MDCCIII.
XIV. IVXII.

Alio, in conuenientem Schonauensem fusus; tres virgines Fejéræ, corollis redimantes, & ad aram sacrificantes, a Jeodoque igni, farmentis aderentes, referunt: cum inscriptione: CONCVRVNT, VT ALANT: & inferente: CONCORDIA RELIGIONVM ANIMATA LIBERTATE. A. MDCCP. in Cera Sicc.

Deinde Tertia, HERCULES monstrat, clausa hydram profligantem, cum inscriptione: TENDIT PER ARDVA VIRTVT. Facie ateria, in numis, quos dedimus, singulis, vultu Rákoczi visur, haud inscre, a Wareo, exsculptus, atque ita circum inferimus, quod ille, iouito superum nascim, ibi rapuerat.

De his ergo numis, accipiens est WAGNERVS, Historia LACROVIENSIS M. Lib. VIII. p. 743: quando, numis argenteis atque auro, libertatis, & sua, imaginis præcadi curavisse Rákoczi, memorat. Reisque certe, que tunc conflabatur, moneta, nulquam eius imaginem retulit, sicut recordamus adhuc.

e.) In Historia METALLORVM HUNGARIÆ, si, volente DEO, Geographicò huic operi, superuinximus.

§. IX.

Ceterum, Regie, apud Cremnitzenses, Camere, quæ metallicis re-liquis dedit originem, non eodem, ab omnibus, natales adscribi video. Sunt, qui eodem, ultra CAROLI I. statutem reponant, auctoritate eius decreti, quod supra memorauimus, inducti. Neque est, cur ei opinioni contracamus, ob veterinum Pijeti ius. CAROLO regnante, & prioribus, fuerunt complures Camere in Hungaricis terris; nempe, Budensis, Quinqueclesiensis, Sarmiensis, Cibiniensis, Cremnicensis: scribit TIMON, ad annum CAROLI emortualem. Ergo, ita sentio: non longo post intervallo, querenda esse Cameratum montanarum exordia, quam, immisli hoc Saxones, metalli cooperant scrutari. Quod equidem, ita factum exsiliaram. Illectam, spe lucri, gentem peregrinam, diutius, quod eius priuilegia loquuntur, benigne, atque liberaliter, habitam fuisse remur. vt, & operas, & sumptus, in metallis, Hungaria, ob ruditatem, qua tunc erant, inaccessa, eo promptius impenderent. Mox, vbi reditibus, quos ex venis accipiebant, ditatos aduersum est, Vrburas (d.) ab eis mox exegere; hoc est: decimam, cuiuscunque metalli, quam eliquerunt, partem. Quæ tributi rationes, oppido ex quo, longa annorum serie, durauerunt; dum, ad fraudem predapsi Saxones, urburas illas, e viliori metallo, quam quod erutum est, regibus dependerent. Ergo, vt dolum ameruncarent, additi sunt, qui Vrburas sollicitius adtenderent, neque in regum rationes, nisi probum decoctumque metallum, referrent. Hac prouincia, qui fungebantur, regio, vti decuit, iussu, nisi oportuit. Verum, in tanta auri fame, cum facile, Argum falli contigisset, quidquid metalli eru- tum, fuisse est, in regis postea rationibus, censeri oportuit. Cum enim hucusque, aurum, argutumque vendere, quibus libebat, Sa- xones potuerint; tunc primum, vicinorum exemplo, in Cameram id regiam deferri, posteaque, signato, seu auro, seu argento, permutari oportuit: urbura, quas suo arbitrio pendebat antea, eadem Cameralium opera, detractis. Ex his initis, (e.) Cameras metallicas increuisse, vt exsiliemus, eodem loco, quem supra adduximus, cum Pijetorum originem indagaremus, sumus persuasi. Adde, insigne il- lud CAROLI I. decretum, atque regum, qui cum exceperunt, leges

TOM. IV.

B b

creber-

- d.) VREVRRA, census est regius, ex mine-
ris, quæ priuati colunt, pendit soli-
tus. Primitus, non aliud significat,
quam VR-BORA, id est, *Fons De-
minis*, seu *Dominis*; (Germani,
Wasser, seu *Trinck-Gold*, dicere) op-
inatur, Instans *Szegedi*, S. L. in Ku-
bricis Iuriis Hung. p. 51, (a) forte,
quod Dominus eius fuisti, vbi erue-
hantur minera, ad agnoscentiam in-
undationis, dabatur. Hinc demum,
ciues, metallici operantes, honorario
vocabulo, VREVRARIJ sunt dicti.
Placet *Szegadie* haec consuetatio;

- cum promiscue, radiatum tabulas,
& in aliis harrellis, *Frubarrie*, vo-
cent Hungari. Sed, de *Frubarriis*
metallicarum iuriibus, videis. LV. vi-
ci I. Decr. A. MCCCL. Artic. XIII.
MAXIMILIANI Decr. VI. Art. XIX.
&, que heic citantur, reliqua.
e.) Alterius enim generis *Cameras*, & quo
prouincia regum alii congererantur,
iagn tum S. STEPHANI state, intructas
fuisse, Tomo Operis I. in Hill. *Vrbis*
Pilae. Cap. V. Art. V. §. 1. p. 428. in-
cuimus, quæ, si volat, recolat, le-
ctor.

*Origine Ca-
merarum Cre-
mnitzien-
sis, ex au-
toribus for-
matis.*

creberimas. Qui his certiora dederint, gratiam apud nos, inibunt, haud vulgarem.

§. X. .

*Eiusdem
publicis de-
dictionibus :*

*Comitis
Camerae
officiorum :*

*Quaestoris
& Com-
mentari-
ensis, acce-
pti & ex-
profi, ma-
nis.*

Iam, quomodo se hodie, *Cremnitziensis Camera* habeat, & quibus administretur officiis, lector docendus est. Totam eam, in regis esse potestate, ex his, quæ iam adtulimus, condiccas. Itaque, procuratio simul, ab eius arbitrio pendet hodieque, quam *Camera Viennensis Aulica*, proeo, atque id ex publica utilitate est, perpetuo moderatur. Ab hac, sed *Caesareo* conscio, & prorsus adnuente, *comes Camera*; summum totius rei metallicæ praefectum, iure dixeris; eligitur, qui, pro re nata, in vna montanarum vrbium, residat, necesse est. Ad eum pertinet, non modo prouidere, ne quid detrimenti fodiñ, cuiuscunque generis, capiant; sed curare etiam, vt incrementis quotidianis, augeantur; operæ omnes, ea, qua pars est, dexteritate, siant; neque committatur quidquam, quod, siue *Caesareis* redditibus, siue utilitatibus horum, qui in metallis sumptus faciunt, fraudi esse possit. Proinde, perpetuum quasi obseruatorum dixeris, puteorum, cuniculorum, venarum, &c, quod, seu liquandis, seu examinandis, seu signandis metallis, officinarum conditum est. Eius nutu, & auctoritate, summa imaque, maxima & minima, administrati oportet. Certe, quidquid plures munera seorsim obeunt, id omne, in *Comitem Camera* recedit: vt adeo, honoris illud vocabulum, si partibus suis, rite velit defungi, tantum oneris habeat, quantum vix cederint, nisi, qui id penitus cognitum habent. Subsunt ei, magistratus reliqui, atque in his, duo præcipue: quorum alterum, *Quaforem*, alterum *Commentariensem*, accepti & expensi, latine (f.) dixeris. Coniuncta horum sunt munia, & illis fere partibus absoluuntur; vt ille quidem, redditus accipiat, sumtusque, quos fieri necesse est, moderetur; hic, vtrorumque rationes, in tabulas referat. Quas, annis singulis, quam accuratissime subductas, dis punctasque, seorsim uterque, *Aulic Camera*, submittant, oportet. Quidquid præterea, a reliquis operarum praefectis, in rationes relatum est, idem illi duum viri, recognoscunt, possuntque ideo, *procuratores a rationibus* dici. Suus, prior illi, *Vicarius* (g.) est, vtrique autem, ad dicti, iure iurando, scribo singuli, qui, quod est necessarium, in literas, fide optima, referant. Sin vero, quod euenit frequentius, secreti quidpiam, siue *Viennam*, ad *Camaram Aulicam*, siue ad absentem *Comitem Camerae*, perfibri debeat, *Commentariensis* ea est prouincia; vt idcirco, *Secretarius Camera* simul adpelletur.

§. XI. .

f.) *Valgo*, ille *Perceptor*, hic *Argentarius* dicitur. Germanis: *Einhaber*, & *Buchhalter*.

g.) *Germani*: *Amis-Perwalter* vocant. Olim, & ipsi *Camera Comites*, vicarios duos, *Cremnitzis*, & *Nostri*, habuerent.

quos *Sub-Comites*, etiam *Supremos Administratores*; Germani: *Unter-Cameram-Grafen*, *Ober-Perwalter*, *Mitts-Perwalter*, *Unter-Perwalter*, adpellabant, quæ dignitate, *Rottus de Roebengels*, aliquando emicuerunt,

§. XI.

REQUI operarum praefecti, illis fere officiis, distinguuntur : Reliqui operarum praefecti : Explorator monetarius.

1.) *Explorator*, seu *Dicimafes Monetalis*, siue, aut & ar-
genti, tum puri putique, tum eius, quod pro monete, in
quam confundum est, portione, arte, vix alibi terrarum cognita,
permiscetur. Quocirca, monete quoque, operisque illi praefit, quae
metallum signandum, fundunt, inque laminas prouidunt. Germani
Wärdein dicitur. Huic, *scriba*, & *explorator antagonistes* additus
est. *Contra-scribam* barbare, Germanice, *Gegen-Schreiber*, item *Gen-Probierer*, vocant, qui idem, scriba munere, in fusoria quoque
officina, defungitur.

2.) *Montium*, & *filuarum Magister*. *Eius* est, fodinas frequen- Montium & filiarum magister :
ter perulstrare, cuniculos subire, descendere in puteos, filias cedus, ab iniuria tueri, aqua ductus, sartos habere, ac, si quid litem (b.)
metallicis, vt euenit toto die, intercesserit, id, ex legum metallicarum
præscripto, diiudicare. Ad cundem hunc *Montium Magistrum*
adtinet, campum metallicum his designare, qui mineras scrutari, no-
uis operarum experimentis, cupiunt. Germani *Schärfen* vocant,
quando, depactis lignis humi signis, noua eiusmodi regio, definitur :
quae demum iura, quotannis, instaurari oportet, si rata atque
intemerata habere cupiunt *Vrbacrii*, quod *Frisen* dicunt Germani.
Sed neque fodinam, seu deferere, seu vendere, integrum cuiquam
est, nisi conscientia *Montium Magistro*, & adprobante singula. His mu-
neris sui partibus, ex zequo obeundis, saltuarios, lignatores, hydra-
gogos, seu liberatores aquarum, sibi habet obnoxios. Certe, filias
cedere, cuius sit vrbicus, aut *Camera rationibus obstrictus*, nemini li-
cer, nisi, qui ab isto magistratu, praetore item vrbis, tessera accepit.
Quapropter, adulto more, *Senator*, simul est ciuicus, idemque or-
dine, nunc tertius, nunc quintus. Germani *Berg- und Wald-Meijster*
dicitur.

3.) *Procurator Camera*, vel, vt cum vulgo loquuntur, *Provisor*. Procurator Camera :
Hunc *Zenghaffer* Germani nominant, vocabulo, a muneri, quæ in-
iuncta sibi sunt, partibus arcessito. *Nimirum*, quidquid argenti viui,
seu *Mercurii*, aris cyprii, chalybis, ferramentorum, restium metal-
licorum, pulueris pyrii, currulis supelleculis, & quadrigarum, requi-
rum operæ, domus item *Camera*, & *mometaria*, eius id procreatione,
continetur. Præterea, zedium, quas *Cameralis* vocitant, curam ge-
rere, incendia, & damna cauere, adparidores, atque satellites, in of-
ficio continere, eisdem, & ministeriis aliis, falaria dependere, vigilias,
ex more, dislocare ; quin & scenifici, quod in prato, *Rennwies*, fieri
suavit, rationem habere, inter eiusdem muneri partes, refertur.
Iam, & consultationum, quas in commune institui moris est, adver-

B b 2 faria,

4.) *Lites intelligimus, pars metallicar. Nam, causis ciuilis, & criminis, ad vbi- | eos magistratus pertinet: more ciuilatum reliquarum.*

facia, *Protocollum* dicunt, ab eodem hoc procuratore, omni adtentione, confribuntur, curanturque ea singula, quorum expeditio, ad *Secretarium* adinet.

*Sculptor
ferramentorum
furam:*

4.) *Sculptor ferramentorum*, quæ sunt, auro argentoque signando, necessaria. Hæc ille, formis, quam scitissime incidit, & si intra operas, viti quiddam capiant, instaurat. Idem, & numismatum memorialium, si opus sit, sculpendorum, fundendorumque, ius habet; certe, vnluerim, officinæ monetariz, præst, ac, ne perperam signentur numi, prouide cauet, cum duobus aliis, quos in eadem procuracy, collegas habet. Vocatur Germanice, *Ober-Eisen-Sencker*; collegæ sui, vulgariter: *Eisen-Sencker*. Vni Danieli Warow, quem supra laudauimus, id dignationis, ob eximiam culpendarum formulatum artem, adtributum est, vt, *Kayserlicher Cammer - Medaillier*, seu *Memorialium Cesarianorum numerorum sutor aulicus*, diceretur. Ei profecto, artificio illa, qua iam, cum exterarum gentium adprobatione, vtrum, cūdendorum numuum ratio, in acceptis ferenda est.

*Fodinarum
Procurator:*

5.) *Fodinarum Procurator*, Germanis *Berg - Schaffer*. Impensis hic, quidquid in fodinis, subterraneorum est operum, procurat. Proinde, frequentius, cuniculorum, puteorum, & meatum quorumvis, substructiones, ne temere dehiscant, recognoscat, metallicos debite dislocet, eorumque operi, per *Igabium*, *Huth - Leutbe* vocant, sollicitissime attendat, necesse est. Ad eius curam, & *Metallici Tudes*,

(i.) *Lauatoria* item officina, pertinent.

*Supremus
Comite-
tus:*

6.) *Supremus Cementarius*, ac latinus forte, *Fusorum prefectus*, eo, quod Germanice *Ober-Cimentierer*, dicitur. Data ei prouincia est, (k.) vt fusoris operis, quæ aurum argentumque, defecant, scrupulofius adtentat, quodque, confundam in monetam est, in vasis fusoria, immittat, ære contemperat, atque colliquatum, in laminas difundat. Ante hac, aurum, argento maritatum, *Schemanicum* dimittebatur ad fecernendum; nunc, quia officina ea, *Cremnitium* delata est, domi, operæ ex sudant. Fiebat hoc, in singulas fere hebdomadas. In eum finem, *currus*, quem *argentiarium* vocant, vtrō citroque commeabat, sex, & si quieta erant tempora, duorum equitum argentiorum, quos tribunus ductit, præsidio comitatus. Hodie, curru eodem, deuehitur *Schemanicum*, moneta recens cusa, dissoluendis illic operis, necessaria: reuehiturque inde, quidquid hebdomadario prouentu, auri, argenteique, coactum est, isthinc postea, defecandum, signandumque

*Scriba me-
tallicus:*

7.) *Scriba Metallicus*, cui *Berg - Schreiber* Germanicum nomen est, muneris autem illa ratio; vt, metallicorum, qui operas locauere, nomina, cum penso, quod testibus *Igabium*, confecere, singulis antea, nunc

i.) Germanis sunt *Buchwach*.

k.) Partes has munera, *Supremo eari Comite-*
tus, quem Germani, *Ober-Gold-Kastell-*
er dicunt, adtribuunt. Redimit is,
designato prelio, *aurum*, & *Argu-*

rum, ab *Fridericis*, veterima lege,
ad *Comitem* delatum. Nomen huic
officina est: *Die Kayserliche und Gold*
Kauf - Handlung - Grenzlos.

nunc duabus hebdomadibus, in tabellam referat, rationes expensarum subducat, ac tandem, praefentibus duum viris, *Quaestore* videlicet, & *Commentariensi* accepti & expensi, quin fodinarum etiam procuratore, suam cuique mercedem, ex quo, & pro operis ratione, vt ne querelis locus sit, dependat.

8.) *Promus Condus.* Germani *Zieg-Schreiber* vocant. *TOLLIVS Promus condus*
(L) non inepte, *Necessiorum prabitorem*, nominauit. Cura huius commissi sunt, equi, anterioribus fodinis *Cesareis*, necessarii, vna cum eorum pabulatione, ac rectoribus. Ergo, quidquid huc pertinere existimat, mature id, & quam potest, pretio aequissimo, comparat, vt prestat sit, vbi id visum postulauerit. Emotorum rationes, probe dispuetas, *duum viri*, quos nunc nominauimus, scrutantur, atque impendendum, *Promo* huic *Condus*, numerant. Idem, si *monstratum Iudicium* habeatur, *Notarii* munere, veteri instituto, defungitur. (m.)

9.) *Tribunus Monetariorum*, sive *Libipens*. Ad hunc pertinet, pensi habere, vt moneta omnis, iussi sit ponderis. Igitur, si quid erratum fuerit, eius est, id, quod ponderi decelerit, cum suis operis, compensare. Quod simul, fabris ferrariis, & quorum opera, ad rem monetariam, requiritur, praest, Germanis *Schmied-Meister* vocatur.

§. XII.

Non piguit, ista, de rei metallicæ praefectis, adnotauisse, *Confo, var
hoc adm
erit em
itor*
vt palam constet, quanta adcuratione, cum vniuersa res, tum singulorum munia, obeantur. Nempe, surata fide, elaborandum cuique est, ne pretibus suis desir. Quia enim, discreta hæc, que recensuimus, officia, ita coherent inuicem, vt vnius vitium, atque aberratio, non possit non, propemodum in reliquias omnes, tamquam virus quoddam, magno plerumque damno, propagari; consociatis curis, studioque, opus est, ne quid, tantæ, & molis, & sumptuum, sistema, detrimenti accipiat. Recens, sed profecto, numquam satia dilaudandum, *Comitis Camera*, JOSEPHI ANDREÆ WENCZEL, *Liberi Baronis de Sternbach*, ante hoc lustrum, fato prematuero funeti, institutum est, isthuc faciens; vt metallici magnificatus, & *Vrbavariorum* primores, in hebdomadas singulas, in *Camera*, ad confundandum coeant. *Metallicum* quasi *senatum* quandam dixeris, cui *Quaestor*, seu *Perceptor* praesidet. Hic vero demum, quidquid, ad procuranda metallorum incrementa, auerruncanda contra detrimenta, utile, aut certe necessarium, plurimi sententia, visum fuerit, decernitur, quodque decretum est, ad *Comitem Camera*, defertur. qui, vocaris, sub examen, sententius, quod e re arbitratur futurum, ratum habet;

B b 3 aut,

4.) Epistola Itineraria V. p. 183.

5.) Moniti sumus, *Promi condus* munus
hoc, cum *Procuratoriis* fodina-

RVM, cuius quinto loco meminimus,
vt parceretur expensis, coadunatum
esse hodie.

utilitas r

*judicium
Montanus
nam.*

aut, si id non liqueat, iterum iterumque, cum dubitationis rationibus, ad eundem illum *senatum*, remittit; immo, non raro, ipse, cum eo, deliberato consultat. Ingens instituti utilitas est. Præterquam enim, quod, si erroris quidpiam, ut sit ex facili, sive in operis, sive apud harum prefectos, obrepit, id ante in viam reuocari possit, quam se malum prorsus insinuerit, atque diffundat; singulis, qui, &c rerum vnu pollent, & sunt in commune vtiles, integrum est, id, quod partim suo, partim aliorum damno, didicere, aut obseruauere alias, libere, & sine obtricationis metu, extomere. que omnia, quantum valeant, ad sustentandas non solum; sed locupletandas etiam, metalli fodinas, monere non est opus. Atque, haec illiusmodi consultationes, non sunt cum *Judicio Montano*, confundenda. Totum hoc eo comparatum est, vt lites, si quae inter metallicos, aut *urburarios*, coorta sunt, ex legum metallicarum (*n.*) sententia, definitur, sopianaturque. Nam, & hoc ad metallorum incrementa, accessionesque reddituum, pertinet; vt sine querela, & hi, qui sumus faciunt, & qui locant operas, mutuo agant. Nullum, ei *indicio*, quod sciamus, præstitutum est tempus; sed, quemadmodum sunt res, sepius, rariusque, habetur. Constat id, ex quinque *juratis*, quos vocant, *adsefforibus*: quorum tres, e Camerz magistratibus, duo, ex senatu urbano, leguntur. Prætor, in iudicio hoc, *Montium & filiarum Magister* est, qui ideo, *Index Montanus*, Germanis, *Berg-Richter*, appellatur.

§. XIII.

*Metalli fo-
dinae Cre-
mone: in-
ser: duplex
summa re-
gio:*

*posterioris,
parte:*

Rudolphiz

S. Anna:

Vidiimus *Camera* magistratus. Nunc, quibus presint metallis, in compendio, eas ob causam dicendum est, quod fusam eius rei tractationem, alii, idoneoque magis loco, adseruantur. Vniuersim, fodinatum regio, in *Posteriorem*, & *Anteriorem*; Germanis, *Hinter*, und *Vorder-Zech*, dividitur. Atque illa quidem, quam *posteriorem* diximus, ab operis, *Cafareo-regis*, vnicce colitur, nemine, in societatem, admitto. Septem isthac sunt fodinæ, non nominibus tantum, & putoeum profundo; sed potissimum, qualitate minneratur, discrete inuicisse. Iuvat singulas indicauisse.

1.) *RUDOLPHI* puteus, a *CAESARE*, eius nominis *secundo*, denominatus. Deprimitur is, ad orgyias *CVIII.* qua demum regione, cuniculus est, in apricum usque pertusus, per quem aquæ emanant. Operæ isthuc, machinis hydraulicis, immittuntur, educunturque iterum, vna cum minerali; eximio profecto, & temporis, & sumtuum, compendio. quod idem, in omnibus, posterioris huius regionis, fodini, obseruauimus.

2.) *S. ANNÆ* puteus, ita credo adpellatus, quod cum, diuæ patrocinio commendauerunt, primi cauatores. Eius profundum, *CXXX*, orgyis

n.) Germani ius illud, *Berg-Ordnung* vocant.

orgyiis definitur; minera vero, ex eo est genere, quod Germani, *Gold-Gänge* vocant, ob venie auriferæ soliditatem.

3.) KRAMANVS, ferox vitrioli puteus. Fallor, an istud est vitriolum illud, quod descripsit TOLLIVS, (o.) atque, negligentius ea zetate habitum, miratus est. *Quemadmodum Schemencizil, ita & hic, diuersi coloris Vitrioli, ab omni parte prouumpentis, Lateraque obſidentis, copia confusa est: eratque in primis notabile, albicans eius genus, quod adeo accurate Alumen ſcifile, fuit Amianton, refrebat, &c., primo me ipsam intuitu falleret. Erat, & aliud rubrum, in crufas duratum, tum etiam in litias efformatum. Huius vtriusque, tum, & variis inter se permixtis coloribus, affectu incundissimi, auriferique, interque ipſas auri venas, excrescentis, mediocrem ſufficientemque, meū confiſſis, copiam, inde retuli. Mirari deinde fatis nequius, cum hic abunde, magna vitrioli praefantissima copia peti, erique poſſit, cur ad Aquas Fortes conſiendias, albo, alterius fodina vitriolo, de quo mox, uti malint, quam hoc; unde certior, maioris, e contento auro, lucri ſpes eſt. Quamvis enim, in Aquas Fortes conſiellione, vitrioli corpus, in caput mortuum, ut Chimiici vocant, deficiat, unde, fi quid in eo latet auri, illud eruendum fit; volatile tamen aurum, quod ei plurimum inefſ, una cum ſpiritus, in recipientem eleuator, dumque ſeparatur, ab argento, aurum, huic adharet, eiusque pondus atque quantitatem, auget. Ac tale quidem illud fuſſe vitriolum exiſtimo, unde illi Monetario, apud BECCHEVVM, in Physica ſubterranea, viginti (p.) aut amplius, milium imperialium, lucrum, ex inopinato, obtigit. Non ego auro, nec diuītis inbio, eaque*

Kramanvs:
vitriolum,
hanc fodina
m a Tollio
lauandatum:

*) Epiftola Itineraria V. p. 175.
p.) Ex memoria hac TOLLIVS, Ideoque, non sine errore. BACCHERVS certo, Phyſick ſubterranea Lib. I. Sect. III. cap. III. p. 142. decem milium Ducato-rumlucti Eſcovi meminit. Pulchra eft hilioria quoctrca, illius adſcriben-
da, ut habeat, quo ſolent aurari-
fimas ſpes fuas, cupidissimi illi aurifi-
ces. Clavis eſt, inquit, in qua, no-
ſo, ob quas conſar. Moneta Praefatæ,
debtæ, veris & multæ, involutæ, ali-
quot milia florenvera debet, ita, ut
plena ad modum redingeret, & vix non
incarceraretur. Haec nra in uocatiſſimis
confiſſum, annis DEVIM regnū digna-
tore cum medio extraordiñariuſ inuenit,
eum de ordinariis, a nobis ſuperate.
Ecce, conſigit, quod mercium habebit,
magnum Aquæ fortis copia prece, qua
in moneta eis vult. In totis ergo fu-
arum, embe Vitriolum, quod prece,
in usu, in Hungaria adveniat. Nam
urb., de uno huiusque, ad ſuauum laet.
Eustum Vitriolum, uictus mere foli-
to, cum Nitro, & deſtitutum inde A-
quam fuerit, perſua communis mode,
inceptis in Aqua fortis, Lunam jalante,
& pars obſcuræ, ut nigra pulsa deſcindit.

Sollicitus Nr. Aquam fortē non ſuffi-
ciente eſt precipitare, & purificare,
deinde cum una Aqua forti, &
Argento probatuſ; ſed idem a ſolido,
Protrahat cum alijs Aqua forti, &
una cum Vitricio f. & ſuā Marca
vix modium drachmarum auti rouni.
Pudi, mox caru inſulata, ſimiles,
ne rata Aqua fortis ejus perdita, &
nullum remaneat. Nigrum nemque pulu-
rare facit ſollicitus; nam tentum
forteſ ſili non preprobatur. Tendam, ut
meritis, deſtinata Aqua forti, & adal-
corata, ac ſimilis color, aurum purum
ejus inuenit. DEO ergo gratus e-
go, & ſuccus, nihil fecit, nali en-
modo Argentum, cum Aqua forti ſolli-
ta, & ſolli ſi priuato conſo, ſe ex pra-
fata ducere centenaria vitrioli, (tantum
enam emerat) & parata inde Aqua
forti, 10000 Ducatos laeretur eſt;
quibus, non modo omnia debita perfol-
uit ſed & ad pluitum ſigillum rediit.
Finis autem Aqua fortis, & diligenter
Vitrilio, cumquac amplius facere po-
zari, eſt ipſe in Hungariam, non grata
producuntur, ut percutantur, qua-
niam brevi Pumili fuicit. . Hac in
BECCHERVS.

*de canfa Cremonitii dūtius barere nolui, ut experir: sufficit, animum
hac aduertisse, qua post Caesaris Ministris, una cum aliis multis, indicauit,
ut, quid inde commodi proueniret, absque ullo suo incommodo, tentarent.
Hec ille, de Vitrioli isto genere. Quid vero sua, quae Caesaris Mi-
nistris suggessit, consilia profecerint, dicere non habeo. Cetero-
quin, pucei altitudo, orgyiarum hodie est LXXV.*

Mariha: 4.) MATTHIAE Archiducis puteus, cum is, pro fratre RUDOLPHO,
res Hungaricas administaret, sic dictus, prioribus profundior multo:
quippe, qui ad CLV. orgyias deprellus sit.

Leopoldi: 5.) LEOPOLDI puteus, memor Caesaris, regisque optimi, cuius
nomen refert, dedicatus. Mixta hic sunt, auri argenteique venæ,
quas, conflato demum metallo, separari oportet. Habet descensum
orgyiarum CLXV. et que profundissimus omnium.

*Divina Be-
neficiosa:* 6.) DIVINA BENEDICTIONIS puteus, si libet Germanicum nomen,
Gottes - Seegen - Schacht, latine reddere. Est profundo orgyiarum
LXXXV.

*Grund-
Schrebs I:* 7.) GRUND-SCHACHT, latinum nomen non succurrat, nisi puto
fundū, dicere quis voluerit. Demergitur, ad orgyias XCVIII.

Atque ille sunt, Posterioris regionis, Aurariz CAESAREO - REGIE,
quarum mineræ, octo tudibus triturantur, eluunturque postea, tri-
bus lauatoriis aluei.

*Anterioris
parti,
Opaca fel-
la:* Sed Anterior regio, duos admodum puteos habet, quos nomina-
uisse, pretium fuerit operæ. Horum alter, Finster-Stern, seu opaca stella
puteus dicitur, ignota nobis denominationis ratione. Exili est alti-
tudine, neque enim ultra L. orgyias demergitur. Quia hydraulico ca-
ret, equorum ministerio, mineræ, in apricuum protrahitur. Alter,

*Sacra Tri-
dit:* Sacra Triadi adscribitur, Heilig-Dreyfaltigkeit-Schacht, XVIII. orgyias
circiter profundus. Tantum vitrobique mineræ erit, cui sex su-
des, lauatoria autem mensæ, duæ, ad triturandum, eluendumque,
sufficient. Proinde, (q.) viuierim, nouem CAESARI sunt Auraria,
quarum venæ, partim crudæ, partim trituratae, liquantur formacibus,

propemodum perpetuis, in peculiari officina, arti huic fusoria deli-
nata, positis. Quin, & Schemmicensium, aduectæ illibuc mineræ,
auro atque argento grauidæ, eadem illa fusura, colliquantur. Tres
hic sunt operarum praefecti, Commentariensis alter, vulgo Hütten-Schrei-
ber; alter Procurator, sive Hütten-Schaffer; tertius, Hütten-Probierer,
seu Docimaster officina. quorum tamen alter, prioris rationibus obno-
xius est. His, Carbonum probitor, Germani Kohlen-Messer, subest.
qui rem curat carbonarium, & formacibus, atque operis singulis, ne
quid, seu prodige fiat, seu iusto parcus, sollicite carbones admitti-
tur. His operis, vastis profecto, sumtuumque immanum, cocturam
Vitrioli,

4.) In Manuscrito PARSCHEITIANO, haec
fodinarum nomina reperio: Alt-Fer-
dinand-Schacht; Neu-Ferdinand-
Schacht; Kaiser Rudolph-Schacht;

Anna-Schacht, &c. que nomina,
easq; hodiernas concilient, qui habent
cognita.

Vitrioli, olim potuilles adnumerare. Ea, quemadmodum inflituata Vitrioli ab
fuerit, nemo nos, TOLLIO, (r.) docuerit melius: *Horas*, inquit, po-
meridianas, Albi Vitrioli preparationi impendi, quod in proximo Aurifor-
dinis monte, (Berg Germanicum nomen est) reperitur. *Mimera eius*,
seu *vena* potius, inops est, excoquitur in cacabis, seu vasis plumbatis, die-
bus admodum quatuordecim, in lixiuam, quod in locis ligneos effusum,
suape indurescit. *Inde*, in fornacem coniicitur, in qua undique, &
super congeftis ignibus, in liquorem eliquatur, qui deinde emissus, prius-
quam in lapideam duritatem rufus indurescat, in palmi magnitudinem,
aquantia frugis, dividitur. *Hoc ita preparatum*, Calcinnatum Vitrioli-
lum adpellant, eisque exterior eius facies albicans, interioribus in griseum
colorem, compallis. Ex hoc Vitriolo calcinato, rufus in minores par-
ticulas contuso, & diffrauo, Schemnitzienses, addito sale petre, aquas
suas fortes, exstinguit, quo delitescens in argento suo, aurum eruant.
Hec ille. Olim quatuor cacabis plumbatis, sex pedes longis, duos atque
medium latis, tornarum vero duodecim capacibus, coctura hæc influiteba-
tur; totidemque fornaces erant, quibus elixatum ac durescens vitriolum,
eliquabatur. Cacobs autem, plumbatis esse oportet, quod ferreos
zneosque, ante lixiuim illud corrodat, quam operæ possunt consum-
mari. Has, suo sumtu, Camera Schemnitziensis, tunc curabat. Qui,
eximie sibi, in arte chimica, videntur sapere, coctura huius sedimentum,
penitus fundo cacabi haerescens, multa utilitatis esse peribent;
rei, scilicet, experimentum, ad *Gratas calendas*, daturi. Alioquin,
hoc illud est Vitriolum, cui natum aliud, multis modis præferen-
dum, Tollivs, supra a nobis citatus, seuerè serioque censuit.

§. XIV.

PRATER CAESARIS has *Aurarias*, fux, non urbi modo, sed ciui-
bus etiam sunt secturæ. Ita enim priuilegia, quorum argumen-
tum supra dedimus, volunt, vt hi, qui iure ciuitatis potiun-
tur, atque *cives* salutantur circulares, urbani sint omnes: hoc est,
metallorum scrutatores adsidui; quique, non fortunis, non labori,
curisque parcant, vt rem metallicam, in dies reddant ampliorem, iuxta
& lucrofiores. Proinde, cum id ad se pertinere, consci sibi sint, *sibi*
operam nauant viris megliffratus, vt, & suis partibus satisfaciant, &c;
in commune sint utiles. Id vero, & tunc eos fecisse, domestici anna-
les meminerunt, cum factos sumtus, non modo non redderent me-
talla; sed magna etiam, vixque toleranda fierent intertrimenti. quod
monuisse hic decuit, ne sit porro locus obtrectationi illi; segnius,
quam par sit, in opus incumbere *Cremnitzienses*. Sed, ad fodinas
eorum veniamus. Tres harum sunt, cuniculis totidem conflantes.
Prima, ex re ipsa inditum nomen: *Gemeiner Stadt-Handel*, quasi, *Com-* *Urbanus* *ca-*
munes Vrbis operas, dices. Sunt huic, non aurum tantum, sed argenti
etiam

TOM. IV.

Cc

r.) Loco citato sive p. 178. Nodie cultura ea, cessauit.

privato-
ram, da-
*rante:**circula-*
ris, Cre-
niensium,
in illis culen-
dit, laude-
*tus:**Urbanus*
nicalis trai-
tor:

etiam venæ, trituratione, lotioneque ante subigendæ, quam in metallum possint eliquati. Alteri, ab *Assumptione B. V. M. in celos*, vocabulum hæsit, *Mariæ Himmelfahrt-Stollen* (s.) vulgo dicunt. priori, mineræ, quam præbet, præstantia, non æque copia, suppar. Denique, tertie, a *S. Iohanne Baptista*, cognomen est: Germanis, *S. Iohann Evangelisten Stollen*, quæ annis superioribus, ingentem, diuitis redditus, spem fecerat. Quidquid hinc operæ promunt, in *metallicostades*, deferti oportet: quorum, primo illi, duo; vñus alteri; tertio denique vñus, nuper exadūcatus, trituram facit; tribus postea alueis lauatoriis, quod ibi est contusum, curate eludendum. Tameci vero, vribis hæc metalla iure dicuntur; tamen, non sunt plane nulli, qui, in calendorum eorum societatem, admittuntur. Maxime, hac temporum iniuitate, qua, præter vrgendi operis sumus, soluendorum tributorum necessitas, ciuibus incumbit. Post publicos istos cuniculos, habenda quoque eorum mentio est, quos, aut ciuium singuli, aut coadiutarii sumtibus, plures mutuo cauant. In præcipuis *Auraria Rothiana*, quam nobilissima *Rothiorum de Rothenfels* familia, figura citer, longa retro annorum serie, procurat, numeranda est. *Hoff-Gottes-Schacht* ei nomen, quod latine *putatum* significat, ab *anxiilio diuino*, nuncupatum. Profundum eius, L. orgyiarum est, vnde minera auri, equestribus machinis egeritur. Alioquin, in tres abit cuniculos. quorum venas, tribus conteri *tudibus*, accepimus. Quum redditus ellent vberiores, quatuor, eius generis officinæ, habebant, quod sine cessatione, triturarent; sed, quarta iam, postquam non esset, quod distunderet, negligi coepit, abiitque in vasilitatem. quod, & lignatoriz officinæ, accidit: lauatoris contra, quarum tres sunt adhuc, perpetui operis feruentibus. Sumptus annui, qui isthinc fiunt, parcißime sufficiat, nouem florenorum millia, facile exquant. Ut mirum sit, quid *Henrico CHRISTIANO HENNINIO*, (s.) *TOLLIANO* editori, in mentem venerit, cum inquit: *Camera*, vt vocant, *Cremnitzensit*, quotannis imputat expensis, plures ultra octo mille florenos Germanicos, qui excedunt, acceptos ex antefodiniæ, que valde sunt pauperes: Et tamen eadem Camera adhuc, ob monetalam, in singulari Marcas, suis felibras, accipit lucro, semunciam, que monetarius sumtibus deputatur. Nempe, si vnicus, priuati viri, puteus, nouem millium florenorum, impensis depositit, vniuersos profecto, quos in quatuordecim alios fieri oportet, sumptus, eodem isto puteorum numero, multiplicari necesse est. Sed, est ista, peregrino homini, condonanda aberratio. Superat & alia, vrburariorum fodina cunicularis, quam, *Neu Gottes Seegen Handlung*, vocarunt, vt a vetere illa, cuius in *CAESARIANIS*, mentio nobis fuit, discriminarente. *monam*, adpellatio,

bene-

a.) Condocti sumus, in eadem hac fodiam, Ecclesia parochiali, portionem effe, quam, ita procurant magistratus, & operarum loci, vt, sine impenso scilicet, qualescumque redditus,

percipiat eius fiscus, quod non erat fundum.

b.) Io nodis, ad Epistolam Itinerarium V. p. 212. num. 50.

benedictionem diuinam, significat. Principatum, in ea excolenda, Schindleriana familia obtinet, urbaniis pluribus, qui, & sumtus vna faciant, & lucrum participant, confociatis. Tude indiget vno; an vero officiam habeat lauatoriam, ignoro. Denique, non est laude fraudandus, Laurentius Bukowa, qui suo ipsius, & arbitratu, & impensis, fodinam, haud sine fructu, percolit, tantum minera aurii supereditantem, quantum due molæ, ad triturandum, requirant. Ut iam molitiones alias, quas Hoffnung-Gebäu, Germani, latine, operas, in fœm futuri redditus, suscepimus, adpellamus, taceamus. Feliciter!

Schindler-
rianae officia
seriesLaurentii
Bukowa.

§. XV.

Vallis, Cremnitzienibus aurariis, toto orbe Europæo, facile celeberrimis, in urbem redeamus iterum, incolas eius, & magistratus, iustitiatrati. Diximus supra, dum exordia eius erudiremus, Germanorum esse coloniam, quam illa prærogatiuam, tuetur hodieque; sed profecto, quam vellet, ægrius. Seculum enim, & vi tra est, cum Slavi, publicis legibus, (n.) ad ius ciuitatis capessendum admissi, ita hic quoque numero inauierunt, vt, licet Germani haud sint comparandi, tamen increcunt quotidie. Quidquid eius sit, peculiares adhuc Germanis sunt iura, quæ, ne quid capiant detrimenti, sollicitate cauent. Neque id, vt alter sit, prisorum indulitus regum, permittunt. Itaque, suo se hic modulo, Slavi metiuntur: meliore profecto exemplo, quam id apud Neosolienses meminisse debuimus. Ceterum, suum Germania est ingenium. Vulgus infimum, operis vacat metallicis. Vidimus aliquando, decennies pueros, factitiae quidpiam, ea, & ad curatione, & ad fiduciam, qualis in robustissimis quandoque, frustra requisiueris. Neque in plebe hac, fieri potest aliter: quippe quæ, agresti cultu deslituta, eam occupationum sequi debet rationem, quæ, cum obvia est, tum tolerande vite, quomodocunque idonea. Mirabamur aliquando, qui fieret, vt homines, auro vestigendo, triturando, cluendo, liquendo, signandoque, dediti, tam sint egeni, & ab his rebus deslituti, quæ sunt, ad commode vivendum, necessariae. Sed, demisit admirationem, illud Poetz:

urbis inno-
la, Germani-
niaeseruum, &
plicis in
primis, &
expansione,
ingenium,
mores, &
lingua s.

Non fibi, sed domino, venatur vertagus acer.

Quid enim, ex mercenariis operis, referant miseri, quam, quod in dies singulos, ægre sufficiat. Hæ virorum fere sunt propria. Femine, ritu Saxonico, tñniis plicandis, diliguntur: cui operi, pueros quoque imbecilliores, & qui haud sunt idonei ad metallæ, indignius adplicant. Ciuium reliqui, opifices fere sunt, culti omnino, & artis, quam didicere, cum cura studiosi. Sunt, qui morum eis inficiant simplicitatem, lingue adhac Germanica corruptelam, mordacius exprobrent. Ac, de lingua certum omnino est, insuauem eam esse,

Cc 2 &

a.) Dedimus eas, in urbis Naosoliensis descriptione, Tomo Operis II. p. 442.

*primorum
lingua, &
modis:*

*barum la-
sa defensio:*

v.)

& a *Saxonica* dialecto, prorsus degenerem. Audias enim, non vulgaris modo promiscuum, sed eleganter quoque, inconcinnum quid sonare, dictiōnēmque ita modulari, vt non vernacula, sed peregrino quodam idiomate, sermocinari inuicem, crederes: hos potissimum, quibus, strumz guttur obsidem, atque adimum loquendi gratiam. Nam, & hoc, in ciuium malis censueris, quod viri, iuxta & feminæ, strumis deformantur, non raro, enormibus. quod nos, aquarum metallicarum vitio, non iniuria tribuimus. Haud vero defunt, qui Germanica, *Saxonum* simulatione, scitissime, & scribant, & loquantur. Sed hi fere sunt, quibus, aut natales honestiores, aut educatio liberalior, aut denique, prorior, ad perdiscendam sermonis elegantiam, occasio obtigit. Ad indecum autem incolarum, quod adicit, diuersim eam, in vulgo, & in primoribus, comparata, ex conuictu frequentiore, obseruauimus. Nam, optimates quidem, vti sunt animo cretiorc, ita, ad omnem, cum decoris, tum humanitatis cultum, factos vidimus: vt in celebritate summa, haud vero, intra huc metalla, natos enutritosque, exillis. Ingenio autem, doctrina, rerumque vñ, & quod hinc consequitur, consilio valentes, ipsi nouimus hodieque. Huc, (ne viuorum modestiam fullicitemus) Schmideggios fratres, nostra hac ætate emortuos, merito suo, referimus. THOMAM, Liberum Baronem, & dum viueret, *Soprum Comitatus Zeliensis Comitem*; IEREMIAM, virum insigniter doctum, elegantemque; LOHANNEM (v.) non minus litteris, quam singulari quadam coniuctus suauitate, insignem; MATTHIAM ad omne decus factum; atque ELLAM, virum consularem, & rei metallicae in primis gnarum. Itaque, non sunt ferendi, qui stuporis notam, *Cremnitzienibus* impingunt: homines, nimirum, scitissimi, & qui se solos, propitiā habuisse *Mineruam*, somnient. Quos sanc, retunderemus acriore defensione, nisi essent adhuc superflites, qui infamam illam criminandi libidinem, nobis tacentibus, conuellerent. Alioquin, diffiteri nolu-

v.) IOHANNIS filius, IEREMIAS, varia, ab incerte iuuentute, fortuna vñus, ideoque, patrii loli percuti, post salutatas primum *Academias Saxonicas*, ad *Hollandos* abiit, datoque illic, naualli militis, nomine, ad *Indes*, MDCCXVI, nauigauit. Sed, cum nauis praefectus, litteratum esse iuuenem, rebusque gerendis idoneum, non vno, inter nauigandum, comprecepit documentum, decurionem, & gregario, primis nauigationis mensibus, fecit. Tunc, excensione, ad promoestorium *Bona Spes*, facta, hominem illuc, caltri praefecto, de meliori commendat. Triennium hic extraxit, variis muneribus, atque ultimo, littoris praefecti, *Strand-Copiam*, vulgo dicunt, cum laude defunctus. Tandem, re ixa ferente, in *Nossum Bataviam*, cum classe *Helen-*

torum, abiit, bieanio illuc moratus, Inde redux iterum, ad *Caput Bonae Spes* subfinit, vixique illic, publicis demou muneribus adhucitus, magna prætestorum adprobacione, annis tribus. Tandem, reiustida parva, desiderio inflammatus, ad *Hollandos*, suospice, redit, dunque ad *Indas* iterum praefecti voleans, & apud *Homarpenses*, nauale tota comparans, morte intercepitur. Nos, hac, ad texenda illuc putauimus, ut documentum fint ad posteros, ne *Crixianizatu* quidem, lumen detulisse *Vitisum*. Vir alioquin fuit, mulier abdimenta, mortis caligati, atque in primis, obseruans numen, quæ lingula, iam tum ieiunij prodiit, cum, in seholis, & conuictu nolito, adhuc adolescentem, enuitaretur.

nolumus, multos in plebe dari, ac forte plures, quam optes, in quibus hebetudo quædam, & inconcinni mores, notari possint: quod tamen non fuit, his, qui meliore loco sunt nati, adfricandum. Pulchre Tullius (x.) urbana iuuentutis elegantiam descripsit: *Aduentanti, non ingratum statim ffelaculum oblatum, iuuentutis urbanae, sub signis, prater diu ciborum meum, ad probandam singulorum in armis indutriam, per suburbium procedentia.* Precedebant antecursores septem, suum centurionem, quem succenturio sequebatur, & hostes, sive quemque, ne quid defesset dignitati, pedisseque: quemadmodum vexillifero sive erat, extrema vexilli lacinias adtollens. Erat hac, uti dixi, urbana centuria, non nimis frequenter. Ceterum, si omnis e suburbis, militaris atque coeat, milletum excedere mibi numerum adfirmatum. Dies erat Dominicus, & hinc splendoris oppidanorum cultus. Sunt alias Hungari, quod ad vestitum, plus satis magnifici. En, elegantiam Cremnitzienium, peritiamque tractandorum armorum! qua tunc indigebant omnino ciues: quippe, a Tokolitanis, nuper expilati. Postea, latos incolarum mores, facete meminit: *Eadem vestimenta, inquit, liberos, lati mortis, toque gentis mores, aduersti; conuentumque viriisque sexus, frequentissimum, in oppositas diuersorū ades, ad cantum, cossatum ducere curas, choreisque semei oblectare, properantum.* Nec sumtuosa illis hac voluptas est. Vbi enim tibicini, pauxillum pecuniole ab his, qui primi cum pueris, in orchesfram prodeunt, collatum, vix quidquam ultra impenditur, fontana plerumque, concitatam motu corporis, statim, leuant: & sicubi vinum, aut cerevisia adpetitur, virgines habentur sine damno; unde statim, ad tibia, vel fidium cantum, frequens earum est concursus. En, iterum, excitatae indolis documentum, ab homine peregrino obseruatum! quod, si re, actioneque honestiore fuisset editum, nix ego, pollicem, docto itineratori, premerem. Iam, trillions sunt ciuium, iuxta & metallicorum mores, ob temporis, qua sunt, difficultatem.

§. XVI.

Familiz, quæ apud Cremnitzienium florent, pauciores sunt hodie, quam olim fuisse, annales virbici, meminerunt. Nempe, deficitibus, qui primi urbem condiderunt, noui subinde coloni, ab optimis regibus, illi, e Saxonum metallis, deducebantur, vt es-
sent, qui, & opus solerter virgerent, & in eruendis venis, cum fructu versarentur. His artibus, oppido arduis, & quibus, non minus ad pauperiem, quam diuitias, proclive est iter; hi quidem opibus inualuerunt; ad puluisculum illi sunt redditi: consueto, metallicorum malo, vt nisi fortunam profus, non munificam modo habeant, sed & constantem, maximos illic thesauros, sine luxu & prodigalitate, facile deterant, vnde eos ante comparauerant. Quemadmodum enim, cali tempestates, nunc placide sunt, & ad fecundandum solum pro-

Ccc 3

Creml-
tzienium
familia. &
herum fa-
mili

nx,

ā.) Loca tales vixato, p. 171.

nz, nunc asperz iterum, atque depascentes omnia; ita *Pluti* se habent munera subterranea, vt, nunc turgescientibus, nunc exinanitis iterum venis, promantur. Itaque, difficile est, ex fodinarum reditibus, diu esse opulentum; nisi tunc manum retraxeris ab opere, cum sunt venz diffissimz, atque loculi probe locupletati. quod ramen, quam sit graue factu, in tanta diuitiarum auiditate, haud ignorant, qui sibi ipsi norunt attendere. Scilicet, spes gérimus infatiables, quas, dum sequimut incanti, prensumus quidem absentia, sed amittimus, que sunt in potestate. At enim, ad familias veniamus. Sunt in his, ut ordinem alphabeti teneamus: *Freyseisen*; *Lemoni*; *Mästago*; *Möft*; *Örtl*; *Peverelli*; *Rashaueri*; *Roth de Rothenfels*; *Schindler*; *de Schmidegg*; *Schröter de Wohlgemuthsheimb*; denique *Weifz*. Nobiles ex omnibus sunt, ac plerique consulares etiam, siue, muneribus publicis, sape iterumque defunctz. Nauant vero, plerique, metallis operam, laudibus profecto, & fructuosa in communione, adsiduitate. Atque, optandum omnino est, ut plures, qui se montanarum vrbium incolas gerunt, eorum adducti exemplo, huc curas, huc neruos omnes intenderent, quo res metallica, perpetuis accessionibus, increaseret: bac in primis temporum malignitate, qua in mediis auriis, rarum esse aurum non definit.

§. XVII.

Magistratus urbani: **I**am, quod ad vrbanos magistratus, & administrandas reipublicas, rationem, adtinet, ex more vrbium reliquarum, que sunt *Libere Regiaeque*, & hic sunt omnia. Senatus, *duodecim viris* absolutior. Ex his, *prætorem*, siue *indicom*, in annos singulos, legunt, ad quos ea prærogativa pertinet, id quod, *Dominica*, post *purificationem B. V. Mariae*, adulto ritu, in hunc fere modum, fieri confuerit. Die *Iouæ*, ante solemnum eum actum, fasces ponit iudex, redditque, credita fidei siue *clenodia*, in manus *Senatus exterioris*, (.) ex *XXIV. viris*, tribuno ac pro-tribuno, coadunato. Tum, vbi dies præstitutus iniit, hora antelucana quarta, zcs campanum grandius, pulsari incipit. cuius fono, *septuaginta illi viri*, penes quos, eligendi prætoris potestas nunc est, in curiam conuocantur. Hi, vbi conuenere, inuocato nomine, rem exordiuntur, atque tres e senatu candidatos dicunt, ex quibus prætor delegatur. Ei candidatorum numero, prætorem anni superiotis, includant necesse est, ut exslet, benevolentiaz ciuium, qua cum, ob administratam rem publicam, ptosequantur, testimonium. Ista confulta-

(.) Est Senatus huic, non spernenda auctoritas. Cogli, tempe, solet, in ciuitatem, atque per subtilia, ad peculiares tabulam considerare, quoties id res policit. In rebus certe, que ad economiam vrbis admittent, nihil, nisi confusio eodem hoc senatu, decernitur.

(.) Nouum hoc est, *Comitatus interiorum*, quos vocant, *Comite Hauptrica Infratum*. Vetere enim lege, eligendi hec radiæ facultas, ad omnes, ex aquo, ciues, pertinuit. Ergo, *septuaginta vires* hic credo, cum exteriori senatu, viresque illi, duobus item tribus, consistente, confundendus haud est.

consultatione, cum pluriculum moræ, vt consuetudini satisfaciant, extrahitum est; adeo *senatus* quoque *interior*, qui, vbi, quid rerum fieret, dubius confedit, a tribuno plebis, rogatus impensius, vti ex suo ordine, ita poscente *septuaginta viratu*, duos, accipiendis examinandisque, eligentium suffragis, delegarent. Tunc demum, pro se quisque, quem animo delinuit, submissa voce, & quasi in aurem, *notario*, qui calculos colligit sententiasque, indicat. Nomine eius, quem plurimi designauere, subductis calculis, competto, *Camera Cesarea Regiae* magistratus, vti fauerent suffragis, recenti admodum consuetudine, inuitantur. Ille demum, vbi ratam, *Caesaris* nomine, electionem habuere, nouus *prator*, ad zedium sacram, quæ foro infidet, tubis, tympanisque, de turri clangentibus, deducitur, auditaque parvæ, quam illic, sacerdos ciuicus, de republica, rite & ex legum præscripto administranda, propalam instituit, fidem, *Deo, Regi, & Republica*, iure iurando obstringit. Tunc, hymnus S. Ambrosii, occidente ad aram, eodem sacerdote, inter symphoniacorum concentus, dicitur, recitanturque preces consuetæ; cum interea, tota urbe, exa campana, ad augendam solemnitatem, continentem pulsantur. Reductus domum, nouus *prator*, vota, ob felicem reipublicæ administrationem, concepta, & a *notario urbano* nuncupata, haud sine gratia mentis significatione, accipit. Atque, hæc quidem eligendi prætoris tio est: suppar fere, & legendorum, in senatum, nouitiorum, mos. Illud non facile obserues alibi, quod in funebri senatorum pompa, isthic fieri adiutimus. Nempe, cadaver mortui, rollunt primores, efferruntque. Id duo *senatores*, qui sunt infirmi, pullati præcedunt, sequuntur & vestigio, reliqui. quod quidem institutum, eo pertinere existimat, vt recordarentur rerum adhuc potientes, fatum, sibi quoque immixtæ, caperentque inde, ad moderationem animi, facile, ex qualicunque honoris accessione, ferociens, austoramentum. Præter *senatum interiorum* hunc, alter *exterior* est, viginti quatuor viris, & duobus tribunis constans. Huic oeconomicæ procuratio, mandata est; quemadmodum iuris dicendi prouincia, interiori illi: destinatione, profecto laudabili. quam nos pluribus *Hungaria* urbibus, communem esse cuperemus: quod intelligamus, quantum ad auerruncandum peccatum crimen, plurium conscientia, momenti habeat. Alioquin, tenaces esse oportet, iusti & æqui, *Cremnitziensis* magistratus, cum suæ, tum, quod, si iudicatum quidquam a se perperam fuerit, viam quasi litigantibus adaperiant, ad patrocinium, reliquarum urbium montanarum, implorandum: quod, si eueniat, sicuti euenit quandoque, actus ille, *Appellatio ad Iudicium septem Montanarum Urbium*, vocatur: a quo demum, si cui litem volupe est protrahere, ad *Perforalem in Iudicis praesentia Regia locumtenentem*, prouocate moris est. Vnde patet, gemina urbem *irregulari* obstrictam esse. Nam, qua urbs est *Liber Regiaque*, in ordinibus statibusque regni censetur; sed, qua rem facit metallicam, & *Montana* dicitur, *Camera Aulica*, obnoxia

*pompa se-
natoria
funeralis*

*senatus in-
terior, &
sias occa-
sio:*

*Iudicium
septem
montanarum
urbium
actus:
duplicis urbi
irregulari-*

*arx vni
condicione:
eius mente:
templum S.
Catharinae
dedicatum:* xia est. Quam fori diuersitatem , qui nuperam putant , nostra quidem opinione , falluntur ; quod palam sit , ea cœpisse tempestate , dum Camera Cremnitziensis , constituta primum est ; id quod , CAROLI I. ætatē præcessisse , supra lectorem admonuimus .

S. XVIII.

*V*erbū , arx , molli ad surgens cliuo , ab aquilote connectitur . Vestitum opus est , ac forte ciuitati cōsum , ex substructionibus colligas , ritu factis vetere , hodieque obsoleto . Geminus eam murus ambit , non is quidem inualidus : sed impar tamen obsidio- ni ferendæ : quod , & montes , a tergo impendentes , habet , & ob vicinitatem vrbis , facile subiri , & ductis , per cellaria , cuniculis , subrui potest . Media eius area , templum parochiale feder , S. CATHARINA dedicatum , & pro vetere ædificandi ritu , non plane inelegans . Quæ olim hic sedidit , ædes sacra , angustior fuisse prohibetur , quam pro arcis dignitate ; vt esset , cur de augustinore mole educenda , consilium conciperent , (4.) eius conditoris . Lapis memorialis , ætatem *San-
Guarii* , ad annum refert MCCCCLXXXIV . ipsius autem *Nauis* , ad annum MCCCCXCI : tempus nimium turbulentum , & hinc *Aufriacis* , illinc *Polonicis* , alibi *Turcicis* bellis , infustum . Recentior multo , turris , qua templum , ad occiduum solem , præfulcit , substructione est . Acceptinus nimurum , acreuisse , anno MDLXXVII . ad eam vñque regionem , cui *ambulacrum* incubat : fastigii reliquum , triennio post consummarum dedicatumque esse . Neque fas est silere , D. ANDREAS facillum , coemeterio arcis , ouali forma , inædificatum . Seder autem , arce degredientibus , dextrorum , ea laxitate , quæ concionis , tercentorum capitum , facile sit capax . Diu , bellorum iniuria , non obliteratum tantum mansit ; sed etiam , a sacris officiis , defertum penitus : quando , eius ætatis homines , in armamentarium verterunt ædi- culam , cum dote , D. *Andrea* , dedicatam . Atque , effluxerat sanc ex ciuium memoria , sacram institutum , vix vñquam restaurandum ; nisi , nostra hac ætate , Parochus , indicio foundationis , ex idoneis au- toribus ac schedis , accepto , superiorum auctoritate fretus , huc induxisset magistratus , vti repurgaretur a profanis vñibus , diu male habitum facillum . Cum erudarentur emortuales cryptæ , apotheca humanorum ossium plena , detecta subitus est : vt pronum sit conie- clare , conditorium fuisse olim , forte , a primo fundatore , institutum . Iam , reædificatum est , & omni eo adparatu , pulchre instructum , qui honestandæ zdi sacrae vñs est necessarius . Insunt templo S. Catha- rine , familiarum quarundam emortuales cryptæ , quarum nomina , epitaphia referunt : gentis puta , *Robiane* , atque *Zokiana* ; quæ nostra

4.) Suggessit nonnemo , hec , posterius cō-
ribis , recentiori : MATTHIAS CORI-
EUM , qui A. MCCCCLXXVIII . cum
BRATRICE sua , illuc diuerterat , noua

huic ædi , exordia dedisse , quod equi-
dem , neque adfirmare habeo , neque
negare : quippe , silentio historiæ , ne-
que sufficienibus tabulis .

nostra xstate, *Schmideggiorum* facta est, habetque exuias, Lib. Baronis THOMAE a Schmidegg. Reliquas, nihil opus est recensere: quippe dudum obliteratas. Turrim, quam diximus, tubicines insident, toto die, excubatorum vice, hic agentes, quo munere, ita eos defungi oportet, ut horarum interualla, post xris campani sonum, clangente tuba indicent; diebus autem festis, concentu musico, vrbe exhalarent; sin vero funelli quid accidat, edito signo, ciues, ad id auerruncandum, commonefaciant. Est enim opportuni, non in vrbe modo, ex se modican; sed in suburbia etiam, despectus: quo circa, & a nocturnis vigilis, horas singulas, sonoro clamore reperientibus, insidetur, ne quid ciuitas, seu ab incendiis, seu, re trepidi, ab hostibus, detrimenti capiat. Altera turris, humilior multo, ex campanum, grandius alterum, alterum exilius, vtrunque pompa funebri deslinatum; quin, & publicum horologium haber, ita possum, ut obtutu vrbi sit obuerso. Dubito, an vero sint consentanea, quod accepimus a nonnemine: *Templariorum*, arcem hanc, fedem aliquando fuisse: quod nulla intus visuntur hypocausta, quæ genus illud, amans commoditatum, habitalle.

*turris ba-
silicæ.*

§. XIX.

A Dhuc in vrbe morabamur: iam est, ut extra eius pomeria, per dem proferamus denuo. Hic vero, suburbia se nobis offrunt, tanto ampliora, quanto exultorem esse ciuitatem diximus. Nouem ea plateis definiuntur, vrbi, nullo fere zedium ordine, circumfulsis. Nomina hec sunt: *Ober-Gaffen*; *Unter-Gaffen*; *Sohler-Grund*; *Neu-Stift*; *Gulden-Spann*; *Hunds-Marcft*; & *Neuer-Grund*; *Mittler-Grund*, atque *Alter-Grund*: quorum, an sint latine nomina, ignoramus, noue certe nolumus procudere. Laxe habitantur singulæ, domibus tamen, quam sunt urbanae, tenuioribus; sed quas passim, adhuc pomariae decorant, iis potissimum diuertigis, quæ ab vrbi mœnibus, longius recedunt. Situ sunt inæquali, si plateas exeperis, superioriæ, & inferioriæ, iter, quod *Schemnitziu[m]* dicit, transmittentem. Isthic *Xenodochium* est, cum æde, *S. Elisabethæ* dedicata, illi nempe, quæ ANDREAM II. cognomento *Hierophytanum*, patrem, matritum LUDOVICVM, Thuringie marchionem, habuit, (b.) & ob singularem, vitz morumque integratatem, liberalitatem inuisitatem, inter diuos relata est. Vniuersa hec suburbiorum moles, in sex regiones, quæ ciues suo vocabulo, *Die Viertel*, adpellant, disperita est, ut regi commode, cogique possit multitudo, si id vñs ferat. Singulis certe tribuni (c.) dati sunt, ex senatu exteriori lecti, qui rebus præfint, & si quid ingruat, ma-

*Suburbia
ram em-
pliando, &
uidit;*

TOM. IV.

D d ture,

- b.) Legebis, de *S. ELISABETHA*, Hist. Erfordensis Anonymi Scriptoris, de Landgravis Thuringie, Cap. xxvii. xxxix. xl. xlii. p. 1322. sequi. in collectione Scriptorum Germanorum, Pistorii, | edit. STRVII, Tomo I. & passim. In diuinorum numerum relata, a GREGORIO IX. Ibid. Compilat. Chronol. p. 1099.

c.) Hos, *Piæst. Majstr.* dicunt.

*Xenodochi-
um, cum
ade sacra
D. Elizabe-
thæ;*

*tribuni
suburbia
datis;*

tute, ad magistratus referant, tumultus nocturnos sopiant, & damnis publicis ac priuatis, omni cura ac studio caueant.

§. XX.

*Rivus Cre-
mniensis :* S Vburbanam regionem, qua ea, ex septentrione, in occidentem, sinuatur, Cremnitzienſis riuus, cuius habuimus mentionem, peribit, pluribus, non metallicis modo machinis, sed insigni etiam mola frumentaria, inadificatus. Triplici fonte editur. Primus orientalis est, ex valle saliens, cui Sobler-Grund nomen. Hunc, gemino alueo, hydragogi diuifere: quorum alter, secunda valle, in suburbium inuehitur, & antequam id subeat, tudes (d.) papraces verfat: postea tortuoso alueo aliquandiu delatus, infra virbis pomeria, toti riuo coadunatur; alter, per montis latera, perlibrato canali deductus, subterraneis fistulis, aquas zedibus urbanis suffundit. Quod reliquum ex amniculo est, eadem montis declinata, ad machinas hydraulicas delabitur. Fontum secundus, tertiusque, partim septentrionalis, partim occidentalis est. Atque illi quidem, Der Seiffen-Brunn, quasi fontem smegmati vocares; huic, Das Schwartz-Wasser, forte a colore nigricante, nomen est. (e.) Vterque, ductibus, per collum latera, quin medios montes, infano, & sumtu, & labore, effosios, peretusque, longis mazandris, deriuato alueo, vicum Bergb, subit, tandemque, hydraulice immillus, hic subterraneas metallorum aquas, ex imis puteis, educit, tudes alibi impellit. Eadem hac Bergensi regione, in geminum alueum, superiore & inferiore, fnditur. Ille, obiectum collem, Sei- Berg ei nomen est, per cuniculos perusdit, subterraneusque, ad ducenos & septuaginta pallii geometricos, fertur, nouas iterum machinas rotaturus; iste, sub eodem colle, oclingentarum orgyiarum intervallo, decurrens, & pluribus officinis illapsum, in Cremnitzienſem vallem, Neu-Grund, effunditur; tumque, superiori corruatus denuo, metallicos CAESARIS, atque urbaniſorum tudes; quin & monetarias officinas, aquis perennibus, verfat. Quod Bergensi adhuc valle, ex canalibus dimanat, iusto collectum alueo, operis lauatorii suffunditur, inque frumentariam ARCHIEPISCOPI molam, (f.) delabitur; dum nouis iterum officinis, sed minutioribus illis, aquas ministrat. Atque ex illis operis, limo fecundatur aureo, labiturque turbidus, vicos Windischdorff, Schwabenbœf, Lebotka, & Kremnitska, partim radens, partim interluens; donec, e regione arcis Szekk, in Gramum, vti superius monuimus, luridus exeat.

*dulus spe-
rof. ſobbi:*

*quid pra-
ber vellere-
tis:*

*limo feda-
tus in Gra-
num dele-
trav.*

d.) Sunt higenis Freyfjöniens, longa retro annorum ferie, propell, vulgo Pap- pietz-Mühle.

e.) Temo II. Hist. Comitatu Thüröcz, p.

347. n. 24. 25.
f.) Habemus eius mentionem, ad §.
XXV. in notis.

§. XXI.

A Ger, quo vrbs ambitur, asper est, & siue ex contagio metalorum, siue ex montium calique vitio, sterilis. Adeo verum est, quod Poeta cecinit :

Non omnis fert omnia tellus.

Enim vero, montibus, vrbs circumcidetur, ipso adspectu, trifibus. asper vallis
adspicere est, &
familia:
Sunt autem ab oriente, Stoß; ab occidente Schulerberg, palzitra lacu-
latoria celebratus, Sturtz, & Voll-Henn. Inter hos, vallis, aperta
ea, neque laxa tamen, in meridiem procurrit. Per hanc, riuus Cre-
mnitzienis, in Granum defertur: quin & Schemitzieni iter, illuc, ad
Fanum S. Crucis, dicit. In aquilonem, collis est, Rebvalder, ob ex-
plicatius dorsum, torquendis rudentibus destinatus; cui Spitzenberg,
aque Bloßfussensis Stoß, obiacent. Itaque, agros frumentarios pau-
ciores, quam pro clivis copia, & fere nullos, habet CREMNITZUM; har-
tis tamen, atque pomariis, non est inimicum solum. Certe, qua suburbia
excent, multa varisque fructus arbore, consita sunt omnia. Proueni-
unt autem, poma *Bosnica*, pyra *Pergamena*, pruna, cum *durantia*,
tum minutiaria illa, cienda alio, apprimè idonea; sed plerumque ru-
bigine adsparsa, & maturiscentia, quam alibi, serius. Raro hic arbusta
pruinis aduruntur; non tam, quod aliqui volunt, ob *minerales*,
quos auraria eructant, halitus; quam quod situ sint depresso, & ex-
cis valliculis retroso, ideoque securo, ab illaplu auræ gelidioris.
Celebris praecipue est, hortus *Rothiorum de Rothensels*; non solum,
quod insigni instructus est pomario; sed in primis, quod, & lucum
habet, & adiculam voluntariam. Secedit ab vrbe in orientem, colli-
culo, supra *Remmtes*, pratum *Camera*, consitus: vbi & piscina *Ro-
thiorum* est. Neque facile amoenior, in suburbano, secessus fue-
rit. Itaque, cum est formosissimus annus, frequentatur ab his, qui
curarum laxamenta captant, quorum pars, letis conuictibus indulget,

Parte alia conos decentiente nouem.

Atque iste quidem hottus, vetustate se commendat. Quem *Josephus Sternbachius*
Andreas Wenzel, Lib. Bar. a Sternbach, nuper, supremus *Camera*
metallicis prefectus, intruxerat, multo, & amoenior, & hortensi-
bus oblectamentis, cumulator futurus fuisset; nisi, viro optimo, &
de metallis Hungariae preclare merito, fatum præcox, vitam inui-
disset. Praeterquam enim, quod in areas, variis ductibus illulas, op-
portune discretum voluit; domum simul, ad littera T. formam, ge-
mina contignatione ita eduxit, vt ultius secessibus, & sibi esset com-
moda, & hospitibus, si qui aderant, capiendas idonea. Inerat, &
caja *eremitica*, negligenti quadam diligentia, vt silvestrem cultum vi-
deretur referre, ex corticibus arborum, contexta. Fuit olim hor-
tus, *PAVLLI ERTELI*, iusto ære a Sternbachio redemptus. Iam, hero
D d 2 . . mortuo,

*vnde frater
magis & gib.
bif.*

mortuo , horti simul decus emoritur. Reliqua urbis opportunitas , fere tota , in auri spe , & diuitum ex metallis reddituum , posita est. Acet , excusandus ne sit potius , quam accusandus , ambi go ; saltim , non audeo definire : cum certum sit , grassante alibi pestilenta , vegetos hic , & a contagionis labe , immunes perdurauisse aliquando incolas. Quid? quod adolescentiz , utriusque sexus , vix alibi fata benigniora obseruari. Toto , sepe decennio , vix unum alterumque funus , ex florente zetula illa , dederit. Rare ad hanc sunt *variole* , purpurez , atque *pettechiales* febres. Sed , quod strumis deformes , atque gibbo pectoreque tumentes , non paucos e plebe , videas ; non ego id virtus aeris imputarim , sed aquarum malignitati. Adde , quod hereditaria parentum mala , & corporis , & animi , toto die , in posteris propagentur ; ideoque , strumosum & hic generat strumulosus , gibbosus gibbosum.

§. XXII.

Fris fates: **F**ata urbis , quæ cognouisse poteramus , iniqua fuere plerumque. Nefcio , annè a *Tartaris* , qui Hungariam , victo BELA IV. euastauerant , contemeratum fuerit *Cremnitzium* ; quod colluivise , fere loca tantum campesfria , cueruerit. Ab *Hussitis* profecto , male habitam fuisse , non ignoramus. Quia enim , audiissimum rapinarum hostem , *aurea sacra famæ* , eo stimulabat , vt aurarias suas faceret , non potuit non , *CREMNITZIVM* . in perpetuo belli metu esse. *Giskra* certe , *ELISARETHA* , viduz *ALBERTI* , immodicus auxiliator , dominationem isthac stabilierat. *Zoliam* ei regina , cum appendicibus , secundum *ALBERTI* obitum , dono dederat , adiecta , montane prouincie huius , prefectura ; vt hominem , ex se ferocem & impigrum , in pupilli sui tutelam , tanto beneficio , arctius obstringeret. Diferte *BONFINIUS* (g.) cum *VLADISLAI* , aduersus *Cassouiam* , quæ tunc in potestate *Giskra* fuerat , molitiones bellicas , describit. *Nr minus quidem Giscra* , inquit , *quid alii contra molirentur , ignorabat* , *CREMNITZIAE vestigalibus adiutus* , *vbi numismata , sub postbumi titulo , ac nomine , cudebantur , novos e Bohemia militias , plane conduxerat*. Nempe , arcem ille , destinationum fuarum , *Vetusfolia* habebat , vnde , montanis circum urbis , impingeret , suoque arbitratu , metallis , & rei monetariae , immiseret. Facile vero , homo sagacissimus , perspiciebat , *CREMNITZIO* in primis adiutendum esse. Quo circa , firmis , oppidum praesidiis tenebat , ne aurum , cuius tunc magni , in hebdomadas singulas , siebant reditus , ab hostibus , siue clam , siue aperta vi , interciperetur. Ac plane equidem exilliarim , exflare oportere , *Giskriana* huius dominationis , monumenta , siue in urbis arcisque moenibus ; siue , quod creditu proclivius est , in publico tabulario , seu archiuo ; quantum scimus , haec tenus , ab iniuria , cum incendiorum , tum harpyiarum quarumuis , singulari fatorum bene-

g.) Rerum Hung. Dec. III. Lib. V. p. 436, 7.

beneficio, defensum. Durauisse autem *Giscre* prefecturam hanc, vsque in MATTIAE *Cornimi* tempora, quia alibi (*g*) docuimus, non est opus illicem reminisci.

§. XXIII.

REmotiora huc, a nostra *xtate*, fuere. Quæ propius accedunt, *Intercipi-
tus a Bots-
kali emis-
serit:*
eo sunt funestiora, quo nequius, & tunc res gerebantur, cum
maxime ius & æquum obtenderetur. Anno MDCV. a
Francisci Redey emissariis, auspiciis *Botskali* tumultuantis, exulto pri-
mum, ac pene deleto *Neosfolio*, non tam lubidine ciuium, quam
metu, ne se in fortunam indueret *Neosfolienium*, vrbs hosti con-
cessit. Neque enim, ea montanarum, aduersus bellum tempestates,
quæ reliquarum vrbium, ratio est. Non hic, vel vnius diei oblidio,
line irreparabili iactura, ferri potest: eo, quod metallicæ operæ,
hinc atque illinc sparze, cassare coguntur: id vero, quanta cum per-
turbatione rerum fiat, il docendi suut, qui aurarias *Creminitzianas*,
numquam viderunt. Adde, vrbis situm, ob sparsa late suburbia, ad
defensandum importunum. Ergo, non sunt criminationes eorum,
expertes iniuriz, qui inermi, & tot circumdatz operibus, vrbiculæ,
nostra etiam *xtate*, rerum nouarum studia, nihil dubitarunt expro-
brare. *Botskali*. A MDCVL CAESARI reconciliato; rediit quidem
vrb ad iura optimi regis; sed profecto, non sine metallorum de-
trimento. Eductæ, ad subruendæ cuniculis arcæ, operæ, inaneæ
autarias plerasque reliquerunt. Quod dum siebat, aquis aliz suffuze,
zgrius postea admiserunt follores; aliz, fatiscente substructionum
mole, infano demum, & labore, & impenso, factæ sunt peruviz.
Eas molitiones, vnicæ tunc necessarias, ditissimi ex aurariis re-
ditus, egregie postea munerabantur. Fidem excedere iuralem, nisi
idonucus id mihi auctor adfirmasset, post tempora *Botskaliana* sedi-
tionis, hoc est, ab anno MDCVL ad annum circiter MDCX. nu-
mum aureum Creminitzensem, *Grofis* XXX. sive numo *Imperiali*,
censum; his autem, qui, ex *urbatoriorum* more, sumunt in metal-
la faciebant, *Grofis* XXV. fuisse imputatum. Insigne profecto, atque
inustatum, retroactuum calamitatum, redhollimeum! quod, si
durauisse diutius, nñ mihi, Creminitzenses aurarie, Hungariam vni-
uersam, auro oppleuisserent. At enim, *Bethlenio* res nouas moliente,
in nouas iterum, & vrbis, & metallorum secturæ, inciderunt
tempestates. quod triennio, turbo is, repetitis procellis, fœnuit.
Nam, cum A. MDCXIX. coepisset, non ante cessauit, quam bellum
id, anno MDCXXIV. pace finiretur. In hunc annum, inustata ac
pene incredibilis, rei nummariz angustia, magno, & Hungariz, &
Cesaris malo inciderat; haud sane, sine *Creminiciensis* monete de-

D d 3

hone-

honestameto , & famæ dispendio. Post bellum , inquit KAZIUS , (b.) omnia belli mala Hungaria habuit. Famem exceptis lues , & quibus furor Martis pepercit , bes , morbi contagii vulgaris , fato tristissimo suffulerunt. Incredibilis rei pecuniaria angustia , ipsa aratri vísca , exederunt. Nummi aurei pretium sic auctum , ut unus , quatuordecim numis florenis affimaretur. Neque sic expleta lacuna ; ex uno veteri auro , admixto viliore metallo , quatuor ; totidem floreni , ex imperiali uno ; ex uno , vulgo denario , grossus casus est. Atque ita , vetus illa CREMNITZ gloria , defloruit ; Hungaria iuxta , & Germania impedita solutio , fides redditâ angustior. Vix , per aliquot iusta , ex his se difficultibus , expeditu Cremnitziu , cum noua iterum redit calamitas , ad ingenium reuertentibus Transiluanis. Georgius Rákoczius , fuit , qui Hungariam , infelis exercitibus perusgatus , eo minus Cremnitzio se absinuit , quo maiore spe , aurariarum potiundarum , follicitabatur. Verum , quod subitanè eius , quos A. MDCLXIV. dedit , motus fuere , suntque opinione celerius consopiti , non diu urbs seruitutem eam seruit ; sed nec manere diu poterat intemperata , quin noua iterum tempestate , conteineraretur. Annus erat MDCLXXVIII. cum EMERICVS TÖKÖLI isthuc irrupit. Dabimus rem , vti eam TOLLIVS noster , ex Caſarianorum sermonibus , Cremnitzii didicerat: Narrare , inquit , non grauabantur , quomodo ille eodem anno , montanis bīsc̄ apudis omnibus occupatis , argentoque & auro , quod aderat , vindicatis , omnes in sua verba iurare cogisset , fibique sacramento adfrinxisset : tum , quomodo ea deinde a Caſarianis recuperata ; post paſto inito , alternatim diuīs reditus , posseſſa , & sub initia huius belli A. C. D. CLXXXIII. omnino rufus amissi effent : donec Viena liberta , viſtricium ſeffe armorum metu , Tökölī ſubducere , CAESARIQUE plenum & liberum , harum omnium ſodinarum , dominium concederet ; ita tamen , ut in sequentem annum unum , atque item alterum , earundem reditus , partim in argento signato , partim ſilla prudenter humorum inopia , in rebus ad rem metallicam pertinentibus , & ſodinarum priuatarum poſſessoribus , CAESARIORVMQUE curatōribus , vi minisque extorquendo , praceret , tristemque ſui memoriam , miseric bīsc̄ bominibus relinqueret : non adprobante viatore CAESARE , que in antecēsum parata pecunia , perfoluta fuerant , ſed ſui ſibi anni reditus , vindicante. Ceteris , ſua prudentia feliciter ceſſit , recepto , pro intellīc̄ . & mox in CAESARIS uſus cedentibus , quod ad ſodinarum uſus ſappeditauerant , preſio. Igitur , bis terue , redit Tökölīus , metallis , vi videre eſt , infidilius. Eadem urbis fortunam , nupera fulle ſeditio- one , iam ſupra conqueſti ſumus. Jurales , totum , excite , ſpe prædarum , multitudinis impetum , huc ſpectauit , ut montanas urbes , expilarent. Audiuerant Gryphes (i) illi , aureo muro Crem-

gio Rák-
occhio re-
cupatur :

Tökölī
ſeditione ,
quid paſ-
ſum fit
Cre-
mnitzii
dilectio :

nupera
Rákocchio
ſeditione in-
juriae.

b.) Historia Regni Hung. Lib. III. p. 218.
i.) Gryphi , inquit MELA Lib. II. cap. I. p. m.
112. ſanum & portas ſeruare gressu ,
curram , terra penitus egysum , mire a

ment , mireque collidens , & ſunt in-
foli adiungentur. Ea , Rákocchio ram
ingenium !

mnitziū ambiri. Itaque, *Nesfolio* primum intercepto; nam, ne diriperetur, prudens, *Johannis Radwanicki* (*L.*) solertia oblitus; istuc *Zabrezzio* duec, properauere, ut auarissimas spes, quas nequierant explere *Neofolienium* æte, auro *Cremnitzienium* exstatiarent. Verum, premoniti a *Radwanickio* *Cremnitzies*, dum *Rákoczi*-*norum* illa colluies, *Nesfolio* relicto, *Vetusfolium* dicit, posleaque, per fauces *Bütfbenes*, usque ad iter *Cremnitzieni* pertingit, non expeditato eorum aduentu, sece, curatis quam sollicitatissime rebus suis, ante dedunt, quam harpyiae ille, urbem prædae destinata, conspicerent. Hæc, anno MDCCIII. VI. Cal. Octobris, euenero.

§. XXIV.

Fuit postea *Cremnitzium*, nulla sua culpa, toto lustro, officina ^{Etiam officia} malorum, in quo *Rákoczi* belli neruos, numos videlicet ^{Etiam officia} zneos, infaustum monetæ genus, procuderent: aurum contra, argentumque signatum, audiissime degluberent. Neque enim diffite-temur, occurrerat prius, sive libertatis, plebe *Hungarica*, in id vnicelaborauisse, turbarum intentores, ut auro argentoque, patriam emmengerent, mox, ad *Garamantia* abituri, vbi bene se ditatos senserent. Quod & ita evenit. Disiecti enim, uno, mox & altero priezio, non iam libertatem, quam quæsito obtenu, iniquissimis armis prætæxebant, sed conuasatos, arte pessima, thesauros, circumspiciebant, ne in victorum potestatem venirent. Difficile est, sine dolore, calamitatem eius rempotis, quam ipsi, & vidimus, & tulimus, remisi-^{character} sci, atque mores hominum recordari, ^{hominum} ^{etiam tempora} rati, atque *Thaumastum* suum, de Gal-¹lia prouincialibus queritur, hic id omne prorsus quadrat. paucula ad gulsum: *siles firmas*, in rerum motibus habent; *dubia tempora*, certius amant; *& ignavia pariter*, conscientiaque trepidantes, cum sint in *praetoriis leones*, in *castris* *leopores*; timent *fædera*, ne discutiantur, bella ne pugnant: *quorum*, si nates affluerit *vifiam*; *rubiginosi aura marsupii*; *confectum videbis illic*, *& oculos (n.) Argi*, *& manus Briarei*, *& Sphingarum (o.) vngues*, *& periuria (p.) Laomedonius*, *& Vifissi argutias*, *& Simonis*

- 4) Laudauimus eam, Tomo II. in histo-
ria *NEOSOLI*, §. XIII. p. 428.
m) Libro V. Epil. VII. p. m. 327.
n.) *ARGVS & BRIAREVS*, nota fabulis
mostra: *Centoculus Ille*, de quo
CLAYDIAHVS, in laudibus *Stiliconis*:

Argum feme censit, centrum levine collatum.
Hic in seruo xix, id est, centrum, ut
est apud *Horatianum*, dictum:
Nec si resurgat centrumque gigas.
Geminae di nomendrieram enim adiit,

Argum, ab hominibus dicebatur. Vir-
gili. Aen. X. 565.
Argum quidam, centrum cui brechia dicunt,
Centrumque manus.
o.) *Sphingarum vngues*, *Griphorum* sunt, &
translatice, azari culassis,
qui names tristis invenerat,
vt inquit LVCILLVS, quod alibi desertus:
Omnis vifaria mentibus legit omnia sumerat.
p.) *LAOMEDON*, rex Troie, filius illi, &
pater

Sinonis (q.) fallacia & fidem *Polymnestoris*, (r.) & pietatem *Pygmalionis* (s.) adhiberi. Qui plura volet, inibi legat: nos, tantillum eius epistole transcriptimus: non, vt cuiquam sint opprobrio; sed, vt eorum, qui tunc erant pessimi, bonorum quorumi contaminatores, vicera contrectantes, moneamus posteritatem, nihil superesse honesti his, qui conculcata principis maiestate, cieunt tumultus. Tandem, eruptum anno MDCCVIII. hostibus *Cremnitizium*, eo lubentius ad iusti principis dominationem reuertebatur, quo diuturniora mala fuerunt, quæ isthinc, publicæ calamitatis molitoris, in vniuersam Hungariorum, proseminalunt.

reedit urbs
MDCCVIII
ad Cesa-
rem:

§. XXV.

Denique, ad urbium opes, quod adtinet, opulentum profecto, prisci illi reges, *Cremnitizium* fecerant, dominatione plurium vicorum, ei concessa, sunt horum aliqui, in *Thurocziensis* prouincia; reliquos *Barschiensis* regio habet. Illic in iuribus *Cremnitizientium* (t.) censemur: *Skléno*, Germanis *Glaßbrü*; *Felsó*, & *Aljó* *Stubna*, seu *Alt-* & *Neu-* *Stuben*, cum Thermis *Stubenfibus*; *Haj* & *Cseremeghna*, frequentes, & partem opulentii vici. Eiusdem Comitatus finibus *Felsó* atque *Aljó-Turcsik*, continentur; sed quorum, duos istos, a tributis, quæ in eam prouinciam olim pendebant, anno, iam pridem, censu, urbani magistratus, immunes faciunt. In *Barschiensium* agro, atque urbis collimitio sunt: *Veterník*, Germanis *Legendi*; *Fel-Falu*, seu *Windischendorf*; ita dictus, quod *Stasico* nomine, *Hornd-Westz*, vocetur; *Schwab*, sive *Schwa-*

pater *Friuli*, sacrilegij iuxta, & perjurii, reus accusatur. *Hercules* scribit, Apollinis & Neptuni templo, depsecutum, thesauros Deorum, sacra dicatos, ad extrahenda Troiae membra, conseruificare. Quod fabularum conditores alii, eo referunt quasi baratum *Apolini* & *Neptuni*, ob ciuitata Troiae membra, intercedere, perierunt negauifet. *Bartschii* haec ideo est, quid ergo mirum, si occidendum ei, cum tribulibus fuit, Troianorum illud opprobrium:

Sæti iam pridem sanguine nistro
Laomedontis laetus perire Troia.

Virgilivs, Georgicor. Lib. I. v. 507.
vbi vide notam *Ryazi*, p. m. 97. De
Laomedontis peritio, *Ovidius*, Mo-
tamorph. Lib. XL. v. 199. sequi.

Aedificans murorum, pede, ore manu, auro,
Stobæ opus: pretium rei inficitur; & addit
Prefida camalum falsi priuata certa.

q.) Exercitus Graecorum proditor, in re.

teritoribus habitus, *Nei eti dñs*, *St.*
pon, hoc est, *meru*, Græci dicitur.
Est claus mentio apud *Virgilivm*, *Ae-*
neid. L. II. v. 99.

r.) *Polyntitors*, rex fuit Thracie, sub
beli Troiani tempus, qui simillim ad
est, ab *Hrcsba*, cum magna vi atri,
Polydoram, contra hospiti fidem, in-
teremic, occidatus postea a Trajanis
muleribus. Adi, initio *Aeneid*. Lib.
III. & lego notam *Ryazi*, ad v. 45.
Fuit tyranorum crudelissimus.

s.) *Pygmalion*, rex, *Beli*, regis Tyri
filius, & successor: ad cauis virupro-
rium, fatis est *Virolii* illud *Aeneid*.
Lib. I. v. 351.

Pygmalion fides ante alias immuniter summa
Hoc, adtexuisse, loco illi *Apollina-*
ris, placuit, vt explicatio sit, & ob-
via magis sententia auditoris, aque
notrum simil indigitarerum.

t.) Pleniora vicorum descriptionem, in
Hispanie Comitatu Thraciæ mto, exhibui-
mus, Tomo II. loco nunc cit.

Schwabenboff; Lücska, Germanice *Haneshenq; Kuneso*, sive *Kunesch-*
bek; ac denique *Berg*. Coluntur hi, a foliis fere operis metallicis,
 puta: *materiaris, carbonariis, lauatoribus, quin & follaribus mi-*
nerarum. Prinde, non sunt in eorum censu, quos *Barfchenes*,
 in tributorum suorum rationes possint referre; sed, nec hibernan-
 tem, aut astiuantem militem, hospitio accipiunt; ne ea molesta
 impedimento esset operis. Suburbana huc bona fuerunt, ab uno,
 atque altero, e magistratibus, administrari solita; ne, aut iusti redi-
 tus, intercederent; aut incolae, segnius rem, cui se destinauere,
 factitarent. Pauciora sunt, quæ in vrbe, fructus quidpiam, in
 commune conferrent. In his est, *cerevisaria officina, braxatorium* urbanis re-
ditus unde;
 vulgo dicimus, in qua, vulgaris fere sit cerevisia, cui *Pfennig-Bier*
 nomen est; forte, a pretio, quod nummo venierit olim. Coquitur
 in hebdormias singulas, ingenti vnrarum numero, quæ, vbi in vafa
 diffusa deiecit feces, a ciuibus, bene de republica meritis, quæstus faciun-
 di caussa, emitur venditurque sub hedera. Aliunt, mille florenos, aequi
 reditus, inde vrbis fisco accedere. Huc, & officinam, asseribus finden-
 dis instructam, referas. Molam (*u.*) enim frumentariam, posteaquam
 diutius in zere suo fuisset, *Archiepiscopo*, perenni iure traditam esse,
 lego simul lata, accepimus: ne vrbis, sive ad turbidam, sive ad
 limpidad aquam, toto isto Comitatu, condenda mola sit facultas. Est
 ea, septem lapidibus molaribus instructa, quibus, nulla vnuquam, a
 molendo feriatio est. Ceterum, ex his, quos vidimus, reditibus,
 non fodinarum modo operæ, & urbana satellitia; sed cultus quo-

Tom IV.

E e

expensa-
rum ratio;

a.) Longum foret, mola huius facta expre-
 mere. Iogens diplomarum copia, in
 eam rem exsistat, in tabulari *Archiepiscopi Strigoniensis*. Regum aliquando
 sive propria, inde conflat, quod pignori eam dederit *Sigismundus*, anno *MCCCCXXV*. summa,
 mille tercentorum & triginta quatuor
 florenorum, oppositam, quam ei
Johannes de Segenfeldus, civis *Eadensis*,
 representauerat. *BARBARA* demam,
Sigismundi coniux, forte, quod sum-
 me illi, addicium est aliquid, anno
MCCCCXXXI, eidem, *Johanni de*
Segenfeldus, & *Henrico Münch*, mo-
 lalam donauerat, diplomate, die *S. Mar-
 tini* festa, *Diissipatio*, perscripto.
 Atque, habuere omnes, ratam do-
 nationem eam, reges. *Sigismundus* ipse, anno *MCCCCXXXVI*. *ALBERTUS*,
 anno *MCCCCXXXVIII*. *Budus*, secundo diei festi *S. Matthei*. *Jo-
 hannes de Segenfeldus*, quin & *Henrico*
Münch, emorcius, posterioris viduam,
Ursalem, deturbauerant a mola po-
 seffione, iniuriosi quidam homines.

Ergo, *LADISLAVI* posthac, non
 modo restituendam *Ursale*, & herediti-
 bus suis, molam, triplicibus tabu-
 lis, anno *MCCCCLIII*. *Cronaca regis*
 mandauit; sed novo etiam diploma-
 te, eodem anno, *Filiis*, *de B.*
Dorothea facto, vetrem eam donatione,
Henrici Münch hereditibus, ad-
 firmavit. Sic & habebat molendinam
Cremonitziensem, dum id, *Dionysius*
 de *Satzi* *Cordobensis* & *Archiepiscopus*
Strigoniensis, ab hereditibus *Münch*,
 summa florenorum *quatuor mille* redi-
 meret. Panit emionei *MATTHIAS*
Corvinus, confusione sua parvum,
 quem anno *MCCCCLXII*, editis ta-
 bulis, profectus est partim, dona-
 tionem etiam regia, singulari diploma-
 te, anno *MCCCCLXIV*, perscripta.
 Introduxere *Dionysium* in molendini
 possessionem, *Cavensis Eadensis*, anno
 eodem feria quinta, proxima post
 Vlitionem *B. V. M.* a *Cornelio* usuli.
 Ex eo tempore, *Archiepiscopatus* est
 heredium.

in signis.

que diuinus , & qui ejus praefit ; Parochus primarius , (v.) symphoniaci item , & quidquid est publici ministerii , sustentandum est. Insigne urbis , *S. Catharinam* refert , sinistra scutum tenentem , humi innixum. Tres huius sunt areae , quarum superior , rotz partem medium , supplicii eiusdem virginis instrumentum , dux inferioris , hinc quinque lilia ; illinc tres fluviorum tramites , referunt. Dextra gladium diua tenet , rota , eidem pedi ad cubante. Eadem , & sigilli icon est , quod cera signatur rubra. Nunc , vrbi valedicturi , locupletes ei venas , & diuites redditus , toto animo , comprecamur.

II.

HISTORIA Regio - Monti, seu Uj-Bányæ. SYNOPSIS.

<i>Vrbis nomen Hungaricum , & Slavicum : Germanicum .</i>	<i>§. I.</i>	<i>Bellis ciuilibus , damnum ac- cipiunt : clades , urbicula a Turcis illata .</i>	<i>§. V.</i>
<i>Dubia urbis exordia : Marix , in urbem propensio : admens- si , oppido agri , bistoria .</i>	<i>§. II.</i>	<i>Saxonum , eadem clade , exi- tium : senatus ratio : ciui- um occupatio .</i>	<i>§. VI.</i>
<i>Montes circumstati : urbis posi- tus : adiutoriorum habitus : templo : Xenodochialis dos .</i>	<i>§. III.</i>	<i>Nupera , in aperiendo vetere pu- teo , molitiones : Angli machina , auraria veteri , admodum : successu irrito .</i>	<i>§. VII.</i>
<i>Vrbis fodina , auraria fuerunt , per quam diuites : quibus maleficis pessum inerint .</i>	<i>§. IV.</i>		

§. I.

*Vrbis no-
men , Hunga-
ricum , &
Slavicum :*

*Germani-
cum .*

Eminum vrbi nomen est. Hungaris *Uj-Banya* dicitur : quomodo & Slavi vocant , *Nowá-Banya* . quod vtrumque , *Nosam fodinam* , significat. Rationem vocabuli , proclive est reddere. Nimurum , postquam auri venas , isthie , *Cremnitzenses* , an *Schemnitzienses* metallici , detexissent , vt novos illatos , seu cuniculos , seu puteos , a veteribus discriminarent , *Uj-Banya* Hungari appellauerunt. Sed Germanis , *Königsberg* dicitur , quod latine *Regiomontum* reddimus : credo , ob singularem REGVM , erga surgens

v.) Ita *Piskersum* , honores cauilla , adpe-
lant : eo quod , & *Silesi* , *Siam* , &
dilectam a *Germanis* , habent per-
ebiem . cuius procuratio , penes PP.

Franckfornum est. Huc referuntur ;
preter ciuicam multitudinem , vii
Slavi sermonis : *Lengsfeld* , *Windischdorf* ,
& *Schneidersdorf*.

furgens metallicum oppidum, benevolentiam. Id enim, per manus quasi traditum, accepimus, ob diutes auri, qui hinc cogebentur, prouentus, maiorem in modum, vrbis secessu, *reges* fuisse delectatos. qua eorum propensione, factum esse credimus, vt *Regis mons*, seu *Königsberg*, cognominaretur. Aliam nominis originem, reddunt alii. Cum montanae vrbes reliquæ, metallicas societas, seu collegia auraria habuerunt, e ciuibus coadunata, quæ, partim operas, in eruentia mineralis locarent, partim sumtus idoneos facerent; repertas isthac venas, nemine in societatem cooptato, sibi, a regibus, seruatas fuisse; ideoque, *Königsberg*, quasi *mons*, seu *fodina regum peculiaris*, forte an delinato consilio, vrbis cognominari cooperit. Neque, si has mi-
grauerimus coniecturas, suppetent certiora.

§. II.

AT enim, ad quam statem, vrbis exordia sint referenda, dicere non habemus. CAROLI I. tempora definitiunt aliqui: quod is, lucri *Camera* metallica, obseruator fuerit, vnu omnium fludiosissimus. Altius, aliæ vestigia figurunt, faciuntque vrbem, si non e qualibet montanis reliquis, saltum, breui, post earum initia, extatam. Certe MARIA regina, CAROLI, ex LVDOVICO I. neptis, in deliciis vrbem habuit. Heic enim, & pretorium, in quod secederet frequentius, posuerat, & officinam constituerat, auro signando. Eius munificentie documentum esse aiunt, ingens, quod vrbis admensum est, territorium; minus multo futurum, augustiusque, nisi, sibi ipsis defuissent, primi metatores. Rem, ad hunc modum, e plurium sermonibus, relata accepimus. Statuerat *regina*, angulum oppidi agrum, laxiorem facere, potestare ei fini, ciuibus data; vt, quidquid, cis, & vitra *Grammam*, pedestri, vnius diei itinere, circuire potuerint metatores, vrbis id, perpetuo iure cederet. Proinde, vt regine hanc benignitatem, in rem suam verterent ciues, deligunt, ad obendum id munus, quos pedibus maxime valere putauerant. Quatuor fuisse aiunt; quorum duo, in aquilonem; duo, in meridiem abiirent, profectionis initio, sub diluculum longissimi diei, constituto. Simul praefituti lux inire coepit, curatis illi corporibus, domo exiunt, itineris vestigia, qua proficiscerentur, decussis arborum ramis, vt a *regina* iussi erant, designaturi. Atque hi quidem, qui in septentrionem discellere, quam pollunt, celerrime, iter faciunt, omnemque eam montium regionem, quæ hinc, in orientem, illinc, in occidentem vergit, quasi indagine, latissime concludunt, itinereque, ex animi sententia confecto, ad suos, sole occaso, lenti reuertuntur. Segnius, qui trans *Grammam* abiabant, rem gessere. Nam, simul amnem traiciunt, ientandi consilium capiunt, vt validiores ad iter fierent. Itaque, haud longe a ripa *Grani* profecti, umbrosa sub arbore, qua forte occurrerat, discubunt, peram, quam habebant, pane, caseo, & alla *admodum opa*, *pida agri*, *bifolia*.

carne, confertam, excutunt. Protracto diutius ientaculo, cum interea dies, ardore solis incalceret, mutuo se inuicem colloquio, in umbra, tam diu detinent, dum utrique somnus obreperet. Stertebant ergo, boni illi metatores, ultra, quam id tempus ferret, tum denum excitati, cum sol, pronus in occasum rueret. Quo viso, lymphatis similes, propositi, tantillum dieculz, quod supererat, egregie scilicet collocaturi. Sed, vix ad unius alterius teli iactum, a *Grano* progressi fuerant; cum interea, sol occidit, simulque ientatoribus illis, reuertendi necessitatem imposuit. Atque, ista quidem oscitania factum est, vt cum urbs in aquilonem, laxo sit, & extra modum, diffuso territorio; ultra *Gramum*, vix lugera aliquot, admens habeat. Tenti est, occasione indormire. Ciues profecto, numquam, sine indignatione audiunt narratiunculam, ab hominibus, lacuiuentis spleuis excogitataam, adseuerantes, quod negant alii.

S. III.

Montes urbi circumfusi:

urbi posti:

admodum bellicosa:

temples:

Xenodochi. sive deo.

Situs urbis, *Grano*, ab aquilonc vicinus, montosusque est, & non minus asper, quam triflis: tribus enim iugis obsidetur. Quod orienti soli obiacet, *Kappa* dicitur; *Fuchsenhügel*, sive *collis unipicularum*, quod ab occidente pretenditur; meridiem *Taubenberg*, id est, mons columbinus claudit: reliquum agri, quod in septentrionem fecedit, in falebrolam vallem, laxatur. Principius urbis vicus, collem occupat, mollius, & meridie, in aquilonem, ad surgentem, vtroque autem latere, preruptum. Isthic praetorium visitur, seu *Camere domus*, quam a *Maria regina* habitatam fuisse, siunt; obsoletum opus, ac propemodum desertum. Aedes ceteræ, si *Cariam*, & *Petrochiam*, excipias, solide factas, agresti sunt habitu, & pro regionis more, ex trsibus, quomodcumque materiaz; ex in primis, quæ per valles sparz, aut, per montium latera suspense, visuntur. Vix dominum reperteris, cui non opportune adsideat hortus, laxior hic, arctior alibi. Itaque, tota urbs, qua confedit depresso, nemorosa est, & arbustis interstincta: quod, in retroculo isto positu, habet quidam incunditatis. Certe, *Bosnica* posta, pyraque, non incremento tantum, & decoro, sed gultus etiam præstantia, pulcherrime illuc proficiunt. Aedes sacra, duæ sunt; *Urbana* altera, altera *Xenodochialis*. Illa, vastæ molis est, fuitque opus, eorum temporum, quibus opulent, ex fodinis, redditus siebant. Desolata, inde ab anno MDCLXIV. stetit, coepitque anno, denum MDCCXXV. inflaurari. Quæ *Xenodochialis* cohæsit, in meridiem, loco humiliore, seposita est. ipsa, vti relatum acceptius, cluitate opulentior. Cum enim urbi, nullus sit vicus, prouentus autem omnes, *Officina vitriaria*, & *cereuifaria*, duabus item tabernis, & gemina mola frumentaria, definitur: *Xenodochialis* huic sedi, vicus est fructuosus, & par alendis egenis. *Mages-Past* ei apud Hungaros, *Hochfläten* apud

spud

apud Germanos, *Breby* apud Slauos, nomen est. Alioquin, vrbs nullis moenibus clauditur: quod in ea situs iniqitate, frustra esset, montibus vtroque vrbi latere, impendentibus. Vidimus tamen, ea regione, qua a *Grano* aditum, porta quoddam simulacrum, tunc, vti opinor, positum, cum *Turca*, continua impressionibus regionem, fatigabat.

§. IV.

AD vrbis metalla, quod adtinet, aurum venis olim turgecebat. *Pris foli-
me, auraria
furant,
proquam
dianas:*
Diuinitas earum, supra adtigimus. Id certum est, si veterum
(a.) schedia credimus, duplicato, in hebdomadas singulas, reddidisse sumtus, . Regii huius Montis fodinas. Quod, non potuit non, in amorem vrbis, reges, reginasque, illicere. Sed, quemadmodum sit toto die, vt rebus secundis, mortalium animi luxurient; idem illud malum, res quoque *Regiomontanorum*, pessimum dedit. Referemus historiam, frequenti incolarum sermone, hodieque vulgaris. Ingentes opes; ex metallis coaceruauerant, boni illi *urbana-
rii*; iamque, sui ipsorum oblii, tametsi, procul a celebritate ho-
minum agerent; tamen, in eam, breui, lasciuiam, morumque li-
centiam, prolapsi sunt, vt hic illud Poete (b) occini potuerit:

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Nimirum, cum obscura ista, cæque valle, nulla, sed prodigen-
das, cum sceleri, opes, prionor se occasio daret, diurnis nocturnisque commessionibus, choreis, & id genus lasciuia, tempus co-
perunt extrahere. Perpetua bacchanalia dixilles, ita hic, turpissima
oblectamenta illa, sine cessatione, agitantur. Creuit deinde, eo
visque maleficium, vt, quod palam in vrbe patrabatur, id iam vi-
lesceret; nili in profundissimis terræ visceribus, prob scelus! idem
heret. Itaque, quasi non esset facinoris fatis, sub dio, numinis be-
neficia, sceleribus deterere; cuniculos aurariarum subeunt, vxoribus;
& omni ztate, sexuque, in retrouissimos fodinarum anfractus, simul
deductis. Fuit quadam fodina regione, ingens cavaera, diutino ope-
rarum labore, ad eam excavata laxitatem, vt accipiendo multitudi-
ni, perquam esset idonea. Isthuc ergo, subterranei illi commes-
fatores, cum sepius confluxissent, *Bacco*, *Veneri*, & quæ sunt ille-
cebræ aliz, strenuus litantes, rem turpissimam, in consuetudinem tra-
duxerunt, toti postea vrbi exitiabilem. Cura enim, præstituto, ad
lasciuendum, dic, urbana hæc colluuius, suis excita sedibus, in *Plati*
specum illam, se denihilset, iamque effuse baccharetur, neque vilis pe-
tulantia, seu modum poneret, seu finem: ingens ea concameratio,
senilis copit subsidere. Periculo, vti erat, aduersio, conclamat cuni-
culi præfectus; *defidere montem*, agerent, quibus vita cordi esset, sub
dum properarent, antequam labiente mole, aditus præcluderentur.

E e 3

Hec

a.) Alter Berichts, Germani vocant.

b.) Ovidius Met. l. v. 140.

Hæc ille, opportune admonens, cum paucis, qui sequuti sunt hortantem, in apricum ægre prorepit. Contra, vefana illa ex Baccho, & Venere, multitudo, fannis proscindere hominem: quid, inquiunt, si calum rueret? Tunc vero (c.)

Insonnare cana geritumque dedere camerna.

Totus enim mons, fragore edito, in nefarium societatem, subito incubuit, oppresisque ad unum omnes. Quadrungentis plures, ex omni sexu, atque ætate fuisse accepimus. Aiant, per rimosum cuniculum, qui & ipse corruerat, diu, cum aqua metallica, obrutorum cruentem, tabunque demansuisse. Post eam, maleficientissimæ turbæ, intentionem, parciora in dies siebant metallia. Tametsi enim, conduplicarunt operas, neque parcerant sumitibus; nihil tamen vspiam fructus redditusque parari potuit; sed, perpetua vbiique siebant intertrimenti: venis prorsus euangelicibus.

§. V.

*Bellis clau-
libus, da-
mnam ac-
cipiunt:*

*stades ve-
hementia
Turcis il-
lata.*

Istis progressa initii, metallorum pauperies, mirum, quantum bellicos ciuiilibus, inualuerit: quod, partim abstrahebantur metallici, obsidianilibus passim operis adhibiti; partim, vrbe easlabatur frequentius. Enim vero, non vna clade, adflictam fuisse certum est. post ALBERTI fata in primis: tunc enim, a Bohemis partim, Elisabethæ auspiciis, iura Ladislaei polthumi defensantibus; partim, ab Hungaria, qui Vladislavum Polonum tuebantur, ad incitas redactæ fuere, non surariz tantum; sed vrbs etiam: quippe quæ, per quinque propemodum lustra, si casas aliquot excipias, habitatoribus vacua desertaque iacuit. Depulsis demum, sub MATTIA Corvino, Bobemis, redificari sensim vrbs, & metalli, immisis operis, recoli cooperunt. Ergo, inualuerunt, ad prælii floris modum, & ciuitas, & securæ; dum, cladem Moldaviae, uocisq[ue] propagata mala, noua, cum vrbi, tum fodiñis, adferrent detrimenta. Proprius ad extatim nostram, exitiosissimum omnium calamitas fuit, quam ei, anno MDCLXIV. die XVII. Maii, Tarece, Tartarique, infixerunt. Res funebrisissima ita se habuit. Recuperarat Sufa, Nitram, iamque de Léva tentanda, consilium ceperat, cum crebri adferunt nunci, Budensem purpuratum, cum viginti quinque milibus, aduentare. Eo auditio, Sufa, ne tenuem adhuc exercitum, hosti cogeretur obiciere, intra valles, ad S. Crucis oppidum, castra promouenda statuit. Vix Granum traicerant nostri, cum hostes, vespigis eorum imminere, & ultimum agmen, tumultuarie carpere incipiunt. Proinde, ad Zernowicium, ut subtiliter, communiretque calta, non vna ratione inductus est. Triduo iam, in conspectu hostium nostri fuere, cum profectiōnem ad S. Crucis fanum, edidit Sufa: agminibus attero obiectis, quæ Turcas, profectus imminere volentes, teicebent. Ea res, atroci pugna, quam ad Zernowicium describeremus, occasio-

nem

a) VIRGILIVS, Aeneid. II. v. 53.

nem dedit. Cxsi, post pertinax prælium Turcæ, quum eo; vnde venerant, redire cogerentur, Regis Montem exurunt. Breuiter WAGNERVS: (d.) *Turca, ex uslo Újhányz oppidulo Strigonium Sufa, ad S. Crucis, confedit.* Sed maior omnino, quam cogitarat, aut cognorat (e.) historicus, oppidi strages fuit. Præterquam enim, quod hostis, infelicitas pugnæ, quam perendit forte commiserat, memoria fremens, vrbiculam omnem diripuit, & concremavit; incolas certe, per fodinarum cuniculos putoque latitantes, pessime adflictit. Stramine scilicet, & materia, alendo igni idonea, in fauces autiarum ingesta, accensaque, quingentos, plus minus, incolarum, fumo enecauit; pari fere numero, in captiuitatem abduco. Acerba hac, funestaque clade, & metallia detrimenti plurimum, & oppidum, tantum malorum accepit, quantum, ad nostram usque statem, restaurari haud potuit. TOLLIVS (f.) profecto, isthac metallorum naturam timatus, adhuc prostratum oppidum, debilitatis operas, exhaustasque venas, querebatur. Nō hem, inquit, Regiomonti traduxi, quo me fides traxerat, aurifodinam visendi, diuitem quondam, & nobilem: verum tam pauper ea erat, ut opera pretium non esset, eam ingredi; quam vix dena, in annum, aurifemancia, quatuor hominum opera, expromerentur. Confabatur, illius fodina præfelli, in opiam aqua, qua Cremnitzium, ad comminendam mineram, abundat. Inspecta vena aurifera particula, statim pauperem eam esse, agnouit, minimeque lucrosam. Sunt etiam officina hic vitriaria; que tamen oppidulum, ab eggiate vindicare nequeunt, maxima sui parte defertum. Hæc ille.

§. VI.

Clade, quam meminimus, a Turcis, oppido illata, simul, quidquid e Saxonica gente erat super, exstinctum fere est: confluentibus, in ciuium supplementum, ex Slavica, & a gressi vicinitate, quam plurimis. Factum ea reest, vt, quæ Germanorum olim colonia fuit, in Slavicam abierit. Et, pauci omnino supserunt, qui Germanice loquantur, atque hi fere, Schenmitzio, aut Cremnitzio, isthuc ad operas arcessiti. Iura interim vrbi eadem sunt, quæ montanis reliquis. Senatus duodecim viros habet, plebeios fere omnes. Notarius, e nobilitate deligitur, qui, & iuris peritus, & latini sermonis, quo negotia publica, referti in litteras confueuerunt, gnarus sit oportet. Sin occurrat quiddam, quod momentum, seu in deliberando, seu in exequendo, trahat, ex vicinis vribus, Schenmitzio,

d.) Hist. LEOPOLDI M. Lib. II. p. 149.
e.) Nos rem faciliam, ex schedis Thomæ Denoticii, apud Regiomontanos tunc ludimagiñtri, didicimus: quem cum uxore, & liberis, retrusus quidam, & probe oppellulatus, fodina puto, ab extro, conseruata: trultra eum, pertundere consanibus Turci.

f.) Epistola Itiner. V. p. 195. His addit, que ibidem p. 165. leguntur: ab aliis Pukanelli latere, Königbergia ej, tribus nullarum diffens, oppidulum tenetum non defertum, ubi stidem aurifodina ej, quam raro pauperem offendit, vnde, & tentum nisi pro divisa, absurit.

*civium co-
expedit.*

*txio, Cremnicioque, arbitri, aut iudices, euocantur. Victus, ci-
vium plerisque, non iam ex metallis, sed agricolatione, suppetit.
Tamehi enim, agtum nacl sunt asperum; tamen, percolunt eum
diligentia, longe scrupulosissima. Accedit, res pecuaria, quam,
pro montium ingenio, sollicite procurant. Quia enim, derafa mon-
tium caluitia, multo gramine herbescunt, alunt oves, per zellua
non minus, quam hiberna, tuguria. Sed illa, in re facienda, op-
portunitas, eorum fere est, qui sunt laetiore fortuna. Plebs refi-
dua, collinos suspensosque agros, ligone subigat, necesse est. Adeo,
nimurum, commutata Regiomonti fortuna est, vt cum olim opibus
luxuriarit, abusumque sit ad omnem lasciviam; nunc, vix alendis
ciuibus, neque id sine querela, sufficiat.*

S. VII.

*Napoca, la-
aperiendo
vetere pa-
tro, molli-
tum;*

*Angli ma-
chine, au-
torum vete-
ri, admo-
ra:*

*fuerentia in-
tratu.*

Nostra hac etate, in spem, pristini floris ergebatur oppi-
dum; cum *veterem aurariam*, perpurgare ceperint, coadu-
natæ, domesticorum, iuxta & exterorum, operæ. In magna
semper opinione, diuinitum venarum, fuere, obsoleti *Regiomontano-*
rum putei: quo circa, iis aperiundis, facile fuit, plures in societa-
tem illicere. Percrebuit excepti rumor, diffususque ad exteros est,
spe, ingentium redditum, passim injecta. Sed, subterraneæ aquæ,
quibus offusus erat *vetus* (g.) ille *putens*, remorar, tantis consti-
bus, ponebant. Erat tunc Vienne, *Anglus* quidam, POTTERO no-
men fuit, qui artem, a parente condicatus, secum adulterat, aquas
subterraneas, vallo syphone, ex imis puteis, caloris ope, exhaus-
riendi. Is ergo, posteaquam machinæ illud genus, ad hortenses,
principis *Trautsonii*, delicias, condidisset, ceptum est cogitari, de
eadem illa machina, *Regiomontano* puto, admouenda. Multum,
ad persuadendum ponderis accessit, quod in stanni fodiinis, quas
Cornubia, Anglia prouincia, diuines colit, ingenti sumtuum compen-
dio, fructu autem maximo, adhibitan machinam, idem *Anglus*, publi-
cis testimoniis, docuerat. Itaque, collatis, cum *Camera Antica*,
rationibus, datur id negotii POTTERO, rem vti, diligentia, qua
posset, maxime, conficeret, præmio, si molitus illa ex animi
sententia cesserit, simul proposito. Proinde, in zrariis *Neofolienfi-*
um officinis, moles, singulare operarum assiduitate, confusa procula-
que, *Regiomonti* tandem A. MDCCXXII. si bene recordamur, ve-
teri, de quo diximus, *putes*, admota est, successu ad prodigium
usque felici. Tantam enim aquæ vim, singulis haustibus educebat,
quantum, qui non viderunt, yix mente conceperint. Verum,
quod subterraneæ ille scaturiginæ, perrennes essent, moles vero,
subinde fatisceret; facile, dum, quod luxatum in machina fuit,
inflauraretur, ad prillianam altitudinem aquæ increcebant. Nempe,

Syphoni

b.) Germanis ali. - Sachsen, item ali. - Græca.

Sifzphi faxum, tanto molimine, voluere dixisse, addictam operi (h.) societatem: cum id, quod plurium hebdomadarum interuallo, subductum, e subterraneo lacu est, vel ad modicam cessionem, inualecebat denuo. Credit interea, cum operarum ardore, ingentium reddituum spes, ac confidentia; pellectique sunt plurimi, qui exiles (i.) etiam fortis, ingenti ære coemerent. Et profuit sive, ista nundinatio lucripetis, eoque iam res vergebatur, ut parum absfuerit, quin in quæstum, *Mississipiensis* illo; si magnis fas est parua comparare; qui nuper, *Galliam* ære emunxit; multo iniquorem, abiret. At enim, cum diu, spe frustratis se viderent, qui nomina, in societate profelli fuerant; neque, siue sumtuum vilus esset finis, siue certa fractuofloris venæ, ostenderentur indicia; contra, præfæc illæ schedæ, funella quævis portenderent: ita subductæ sunt rationes; ut ab opere cessaretur, &c. si possit fieri, grandis illa sumtuosaque machina, alibi adhiberetur. id quod anno MDCCXXIX. euenisse meminimus: postquam, temtamime illo, si parcissime supputaueris expensas, triginta & centum florenorum millia, prodata sunt. Illa vero molitionum cæstatio, quanto oppidanorum damno, acciderit, facile est ad coniiciendum. Iam enim, reuiuscere incipiebant ciues, conciliabaturque vrbi sensim celebritas præstina: cum frequentes adfessi, qui illhic sumtus faciebant, exteri non minus, quam vicini impenſa autem, in operas factæ, illhic consumerentur. Nos, adfictis oppidi rebus, optima quæque comprecati, pedem ultra proferamus.

S E C T I O II.

D E

Oppidis & Arcibus Processus Öszlanensis.

PROOEMIVM.

TRIA, PROCESSVI huic sunt Oppida; Arces, præter Creminziensem illam, due singula, vt describamus, ordo nos vocat, institutique ratio.

S Y N O P S I S.

I. OSZLÁNY, <i>situs amarus</i> , sed non aque uber: <i>agro eff frumenti patienti</i> : <i>mercatus oppidi hebdomadis</i> .	madarii: <i>iniqua eius fata</i> : cui bodie parent.
TOM. IV.	IL S. CRVCIS posseffor, <i>situs oppidi</i> : Ff <i>fata</i>
A.) Insigne, metallice huius societatis, in qua, ne quid diffitear, & ego mons eram profellus, machina hoc fuit, qua, & in signandis litteris vtebarus,	eum inscriptio: TANTAE MOLIS ERAT. Vñnam, ne fallit! b.) Germani nostri, <i>Die Tiberis</i> ; Saxones, <i>Eckburn</i> vocant.

fata, tumultuante Töklio: prælit, iſthie commissi, historia: clades illata oppido: incolarum occupatio: nota eis scribitur imbumanitatis.

III. ZARNOCZEN positus: nominis origo fabulosa: labor oppidano-rum, panificio, fere tatus, conflat: oppidi habitus: amnis intercurrentes: eſt oppidum, in potestate regis: prælia Zarnocenfis, deſcriptio.

IV. WELKA-POLYA: eius habitus, adtinet ad PP. S. Pauli, primi

Eremita: Tollii, de oppido elegans mentio.

V. Arcis SASKO ſitus, nomen, origines: propeſtus ratio: eſt caput dominiū Saskōiensis.

VI. Arx REVSCHTYE, quo fit loco poſta: nomen, unde enatum: molis habitus: fuit olim Urbani præſul Agriensis poſteſſo: eius vici Landes, ex Bonhno: Vrbanus decadente, Doczilis adſcribitur: & his emortua, filico regio.

VII. Caffella varia.

I. OPPIDVM OSZLÁNY.

Ozliny ſunt amara-
na, ſed non aque-
vibus:

*agro effra-
menti pa-
tienti;*

*mercatus
oppidi heb-
domadarii;*

*iniqua eius
fatu;*

Szalany, ameni est positus. Præterquam enim, quod montibus, hinc altioribus, humilioribus illinc, circumſidetur, agro potitur, adſpectu lato. Sed ad rufiſcandum, haud æque idoneo. Nam, qua admensum ei terrenum, ſitu planiore procurrit, lataminis ultra, quam reris, indigum obſeruauimus: reliquum, quod per colles ſuspenditur, ex fe alperum eſt atque effectum. qua re fit, vt duræ hic ſint arationes, & laboris adſidui. Oppidani interim, Slavum genus, tametsi proficiunt opificiis: tamen, præcipuum laudem ferunt agriculturam. Frumentum certe, quod huiae in agro gignitur, in pretio apud vicinos eſt; hordeum præcipue, ob farris, quo turget, præſtantiam. Accidunt, ad oppidi commodiſtatim, mercatus hebdomadarii, die Solis & Mercurii, vetere inſtituto, inſigni multitudinis concurſu, celebrari ſoliti. Ac ſunt omnino, in primis ſolentes oppidani, vt hec, qualiacunque foras, in rem ſuam vertant. Itaque, cum ex frumento, domeſtico eo, conuectuē aliunde, tum e re pecuaria, quam venum adpellunt, quæſtīculi nonnihil faciunt. Dum Turci eſſent viciniores, frequenti hoſtium imprefſionne, fatigabatur Oſzlanum. Truculenta ea fuit, que A. MDCLXII. euenit: quippe, non oppido tantum, ſed duodecim ſimul circumpoſitis vi- cis, exitialis: at truculentior multo, qua A. MDCLXXXIII. peſfundatum eſt. Duo milia Turcarum, Tartarorumque, Uruvarino egrela, clam, hiſ ſe montibus inſinuauerant. Pepercere, ſcilicet, vi- cis, a tergo reliſtis, ne rumor imprefſionis, temere dimanaret. Itaque, nec aduententibus montium incolis, ſummo mane, diei Paſchatis, qui in VIII. Aprilis inciderat, oppido circumfunduntur, perauadunt foſtas, lateque, in omnem extatē, ferro graffati, prædam ingen-

ingentem cogunt; quin, ducentos incolarum, e sacra zde, quorsum, tamquam ad asylum quoddam confugerant miseri, raptim protractos, in captiuitatem abigunt, exultoque oppido, inulti ad suos redeunt. Diu, post eam calamitatem, semirutum *Oszlán*um iacuit; donec reiectis hostibus, cum vniuersa circum regio, tum adficta oppida, vicique, ad se redirent, pristinum mox florem, recuperatura. Fructuolum adeo hazardum, ad gentem *Géziorum*, de *Affa Kürth* pertinet; iam vero, Comiti *Johanni Pálffy*, auti iure ^{eai hodi} _{parvus} pignoris, obnoxium est. Dissidet *Cremnitzio*, quatuor, in occidentem zliuum, milliaribus.

II. OPPIDVM, SEV FANVM S. CRVCIS.

Ppidum est, Strigonensis Archiepiscopi, Hungariae *Szent S. Crucis*
Kerekit, Slavis, *Svata Kriz*, vocatum: quaz nomen-
clatura, & apud Germanos, qui id *Helyg Creutz* dicunt,
obtinet. Sedet, ad aquilonarem Grani ripam, loco hi-
lari, eleuatoate. *Trans Granum*, inquit, *Schemnitza* venient, Tol-
livs (a.) *S. Crucis nomine*, elegans, ante hoc bellum, nunc sedum in
modum, a rebellibus Hungariae, deformatum oppidum est: cui arx addi-
ta, haud magni momenti. Bellum, aut seditionem potius *Tökolianam*, fata, tu-
intelligit, quaz in primis, funesta oppido exsilit. Cum enim, monta-
nis potitus, latius, infesta arma, diffunderet *Tököl*, hic, a fortuna
deprehensus, magnæ oppidanis fuit calamitati. Iuuat rem plenius ex-
promere. *Tökölium*, & opibus, & exercitu inualescentem, vti re-
uocaret ad officium *CAEVAR*, Gallico bello, immane, quantum dilen-
tus, *Strigonensem Archiepiscopum*, ad conciliandum eum allegat. Mul-
ta is, sed præter morem, modelius, apud prefulsem conqueritur;
cumque de induciis, & harum legibus, cum Archiepiscopo agit; Tur-
cis, montanas vrbes, clam, venales offert: siue, vt ære, quod acce-
pturum se inde sperbat, exercitum in officio contineret; siue, vt
placabiliorem, hoc innecto metu, Cesarei sibi redderet. Ergo, fru-
ctu legationis frustratus *Strigonensis*, huc, vnde missus fuerat, incolu-
mis redit; *Tökölii* rogationes promitt, (b.) quantoque in periculo,
Auraria Hungarica, verfarentur, simul explicat. Re, vti erat, cogni-
ta, datum id negotii *Wurmio* est, Cesarei exercitus, summo, illa ora,
duci; vti hostes, ex metalliferis vallibus, tentaret eiucere. Obse-
quuntur ille, nihilque cunctatus, exercitu coadunato, profectionem
suscipit. *Wurmius*, inquit *WAGNERVS*, (c.) ut hanc opulentie venam
eriperet, comparato meadowi exercitu, in ipso vallum aditus, incidit in se-
ditio-

Ff 2

a.) Citato loco, p. 171. Primum castelli
eies conditorem, FRANCISCVM FOR-
GACH Cardinalm & Archiepiscopum
Strigonensem, gentis inclyte moni-
menta, loquuntur; qui etiam An,

MDCXV. d. XIII. Oð. vitum isthac,
cum morte commutauit.

b.) Adcurae eas recensuit WAGNERVS,
loco iamiam citando,

c.) Historia LEOPOLDI M. Lib. VIII. p. 558.

distractos. Pugnatur utrinque ardore maximo; pugna multis horis anticipti; dum nona, qua Germano aduenierant auxilia, vicitiam denique firmarent. TÖKÖLIVS, perpetua fuga, sub (d.) Neofoli mania evagist. Fuit omnino præliorum, quæ toto seditionis tempore, cum Tokolianus commissa sunt, facile atrocissimum. Nam, cum summo mane, hostem adoraretur Wurmius, tanta pertinacia, die propemodum integro, depugnatum est mutuo, ut sepe, in nostrorum caltris, de victoria trepidaretur, parumque abfuerit, quois receptui caneretur; donec, per opportuno auxiliorum aduentu, fracti animis Tokoliani, inaccedias vallis Bussensis (e.) fauces, sub serum diei, circumspicerent: Bohamo simul, qui auxiliarias Tököli copias ducebatur, in fugam conuerso.

*clades illata
oppido:*

- (f.) *Nos potuit, sine oppidi clade, Tokolianorum hæc strages, accidere: quippe quæ, in potentissimis (g.) eius aruis, illata perduellibus est. Ac profecto, fegnius reparabatur postea, quod vna subinde calamitas, ediderit aliam. Itaque, post belli demum Turci, quod pace Carlowitzensi terminatum est, exitum, inualescere oppidum cœpit. Quia enim, in itinere positum est regio, licentia, commigrantium vitro citroque, militum, & tunc conficiebatur, cum post reiectos, quam longissime, hostes, potuerint incolis, iuxta atque ædificiis, conualescere. Accessere, malis reliquis, frequentia incendia, quæ instauratum eleganter oppidum, sepius desolauerunt. In his, fuissestimum id fuit, quod A. MDCCXXVI. mense Aprili, subito coortum, vniuersum, quam late porrigitur, oppidum, cum zæta sacra, in cineres redigit. Quia enim, ædibus cultum est, e materia contignatis, & hic laramine, scandalis alibi, intectis; et que, in tanta Gran vicinia, puteorum inops, fit ex facilis, ut flammæ, tenuibus conceptæ initis, latissime serpent, & ante vniuersum conflagret oppidum, quam præsto sit, quod est, ad restinguendum incendium, opus. Incolar,*

lea sedebat res Hungaria, ut eis repongandis, Herculeo sit labore opus.

Laudamus ergo eum, CHRISTIANVS AVGVSTVS Cardinalis de Saxonia, quod, dedicaram sibi, deturpatam editiōem illam ISTVANPIRIS tanguum, quæ in opprobrium genti Hungar., ab inchochissimo homine procuia fit; Ratiōne tunc agens, excello animo, & propenso in Hungar., repudiarit, id quod nolle cupimus cruditos.

- (g.) *Miro, non indicuisse WAGNERVM, loci nomen, ubi depugnatum sit. Ager Sæcta Crux fuit, quod in omen verisse aliut STRIGAESTERUM, cuius legationem deluiserit Tököl, nemirum, in eius aruis casti oportuissi felicissimum antesignanum, cuius ille pacis studium, speculerat. Nam, S. Crux opidum, veterissimo lare, ad archipocopus trigonatus pertinet, initio monuimus.*

colz, *Slawi* sunt omnes, multe, in percolendo agro, sedulitatis: id quod, precipuum fere, quo vitam sufflent, occupationis genus est. Et est sane, eo territorio oppidum, quod, re in primis frumentaria, pratis, atque aruis, valet. Quocirca, & ipsi multum segmentis educant, & peregre coemunt plurimum, vt habeant, quod, quæstus gratia, vrbibus montanis subuehant. Notare inhumanitatis scribi oppidanis, non uno auctore accepimus: quod, in tam frequenti nundinarum (b.) celebritate, qui fieri possit, conieclatu difficile est: nisi id, lucripetarum viti, fieri existimes, qui, vti reliqua omnia, sic & officia, quibus continetur societas humana, venalia habent. Dissidet *Cremnitio*, duobus in meridiem milliaribus.

incoloram
occupatis:nata r̄
scrutatis in
humanita-
tis.

III. OPPIDVM ZARNÓCZ.

 Ertium, isto Processu, oppidum, ZARNÓCZ est. Zarnoczi-
num, quin & Zarnouiam, latina terminatione, aliqui di-
cunt. Slavis Zernosicza dicitur, gemino, in meridiem,
millari, a Fano S. Crucis, eodem Grani margine, seiu-
atum. Nominis origo, ne eam prætereamus, fabulam redoleat. quæ
in compendium milia, illiusmodi est. Inualecentibus Schemnitzi
Germanis, cum oppidum se iri, Slavi prisci incolz, viderent, coc-
piles consilium, pellendorum, in exsiliu, Saxonum, vt laxius ipsi,
commodiusque habitarent. Aegre primum, in demigrationem Ger-
mani consentiebant; sed, cum virgenter illi pertinacius, conuafatis,
quæ in promptu erant, reculis, tripartito, Schemnitzi deducunt col-
lonias. Qui primi vrbe excelsore, proscissis conuicio Slavis, dixisse
feruntur: *Nagdeme my sebe chleby*; hoc est: *vñctum se panemque, ex
facili repertos, tametsi decedendum sit, ob Slavorum iniurias, Sche-
mnitzio. quæ demum colonia, eo loco fortunaru[m] sedem posuit, vbi
iam oppidum, Nagy-Honthenſis prouincia, Sebechleby, exadificatum
est. Generosior multo, potentiorque, colonia fuit altera. Hic,
similis vrbe exiit, consilium coepit, arcis Sachen-Stein, ex suo nomi-
ne, in Grani ripa, exadificandæ, quæ se aduersos Saxonum maleficia,
tutaretur; si quæ porro essent intentaturi. At illi, infans Saxonum
conatus ridentes, arcem illam, primamque Saxonum sedem, probro-
se, *Hladomér*, ergastulum famis, atque medie vocitarunt, quam eo
fini excitarent mileri, vt ignobilium ritu ferarum, muris conclusi,
fame & inedia, conficerentur. Tertia denique colonia, illic subfe-
dit, vbi iam Zarnouicza est, loco opportuno, & multitudini alendæ,
idoneo. Hic, cum, & agris inualecerent Saxones, ex opibus, Sla-
vis Schemnitzienses, rissile aiunt, quod sibi exsili molestia illa, tam
bene vertorit, frequenter regerentes: *Zereme mi wiacz*, hoc est: *lan-**

Zarnoczi-
ni prius:nomini
origo fabu-
losat

F 3 tius

b.) Nundinarum, eas tantum in factis re-
latas video, quæ die 2. Michæli fa-
cro, agi confuerunt: plures omni-

no quas, neque vacas, neque opera
presum est indagare, esse oportet.

tius se iſthie, paratiueque, quam Schemnitziū viuere: unde postea no-
men oppido, Zermewicze, & iam, Zernowicze, haſerit, enataqne fit
laus panificii perpetua. Non putauimus huc omittenda, vt sint a-
uocamento lectori. Laxe ita quoque habitatur oppidum, sed a ple-
be Slauica, eaque, quam credi poſlit, tenuiore, & cuius vetus fere
omnis, panificio comparatur. Panis certe, hic coctus, laudatissimus
eft, quem ad hebdomadaria fora illatum, audiſſime coemunt Schen-
nitzienſes. Neque id sine fructu incolarunt: quippe qui, non do-
mesticum modo frumentum, illo queſtus genere, bene collocant;
sed emtum etiam alibi, optimo cum ſcenore, in rem ſuam conuertere
didicerunt. Quod autem panificii hanc curam, ſuam fecerunt Zern-
czenſum vxores, natum hinc dipterium eft: viros iſthie, ab uxoribus ali,
ſuſtentarique. Et eft omnino, in eo prouerbio, veritas: nam, cum vi-
ros, de parando, molendoque triticō, feminiz iubent eſe ſollicitos;
ipſe, dies noctesque, in opus coquendi panis, ſunt intenti, vt habeant,
quod, ſiu ipſe, ſiu mariti ſui, Schennitzium, & ad circumſitas taber-
nas metallicas, venum deferant. Ac profecto, remiſſioribus iſthic ſunt
animis viri, quam feminiz. Frumentum huia, vicinumque, agro,
fitus collini editum, pistrinis maxime idoneum eft: tum, quod com-
moliunt, farinam prebeat, multo, quam ſolet campefre, probio-
rem; tum, quia ſubactum fermento, turgescat felicius, atque ideo in
panem excoquatur, ſaporis commendatissimi. Aedes oppidi, ordine
fere nullo, vtroque, intercurrentis amniculi, latere, politi ſunt, ex-
demque rufitano opere, e trabibus facte. Fenefras earum, miratus
eſt TOLLIVS, (i.) dum his locis, peregrinaretur. Latifimo, inquit,
animo, ALTSOLIO diſcedens, per amoenissimam vallem, qua uisque ab Na-
sollio hinc eſt inde, iuxta Gramum fluum porrigitur, occaſo ſole, in op-
pido Sancte Crucis pernoſtau. Poſtridie Schernovitzium transiens, ob-
feruauit, fenefras, qua in Balia charta claudi ſolent, hic excſciat, in-
ductisque ligno veſcili, iniuriā aeris excludere. Non ſunt omnino
veſcile, ſed detracē, pecorum abdominibus, omentis, tenuiores,
membranz, (k.) quas derasif fordiſ, & ſeuo, pellucidas efficiunt,
atque madentes adhuc, fenefrarum formis, quibus alias vitra ſolent
contineri, inducent, ſuccelū, ad agrestes iſtos uſus, egregio; pul-
chre enim lucem transmittunt. Sed amnis, qui locum' intercurrit,
multum, haud raro, cum oppido ipſi, tum declivi, ultra illud, agro,
vallitatis inuehit; ſubito enim increſcit, & qua diſfunditur, arenis
ac ſilice, quem ſecum raptat, cuncta oſtundit. Quia enim, intra
editos Weikopolenſium montes, non uno capite oritur, recipique,
longa valle procurrent, complures torrentes, fit, vt extra modum in-
tumefcat, ſi compluat diutius, aut vernis ſolibus, eliquentur niues.
Ponte, ad caſtellum ſuperius commiſſus, reliquum oppidum, ſine ri-
pis

i.) Ibidem pag. 193.

k.) Eadem arte rufitula, & lampada no-

runt coquere. Plura, de Zernovi-

exia, apud TOLLIVS legas, p. 155, &

206, atque 207.

pis perluit, estque canicula feruente, nonnunquam, adeo inops aquarum, vt siccō, per summos lapides, gressu transiri queat. Fuit olim oppidum *Dóciiorum* gentis. quā hic, frequentes secessus capiebat. Iam, in regis potestate est, accenseturque, cum *Reuifchtyensi* dominatione reliqua, *Camera Schemnitziensi Metallica*. Silendum haud est, eo audacitatem, anno MDCLXIV. progressos fuisse *Turcas*, vt in has vique angustias, infelis agminibus, periequuti fuerint *Cafarianos*. quā eorum temeritas, acri prælio primum; tunc & consummatæ victorix, occasionem dedit. Narrabimus rem, WAGNERI (*L.*) verbis, simul ac monuerimus, quā profectionis, exercitus utriusque, cauſa fuerint. Recepérat a Turcis *Nitriam*, *Sufa*, belli, illa Hungariz ora, dux. Id vbi factum, *Lévam*, sine mora, adgrediendam flatuit, vti tuas preflaret valles auriferas. Ergo, *Buckantii*, Hungari *Bakabányam* vocamus, firmatis castris, cum binis legionibus, ipse *Sv̄s*, *Lévan* excurrens, prope adesse *Budenfem*, cum vīginti quinque hominum millib⁹, intelligit. Itaque, ne intra vallum anfractus, hostium infidis si daret, *S. Crucem* versus, peditatum, cum gravioribus machinis, præmittit, ipse, cum catenis copiis sequutur. Verum, premente vespigia hostis, ad *Csernouiczium* pagum, communire denuo castra cogitur. Hec ita dispossuit, ut binis utrinque montibus clauderentur latera, nec, nisi angustum inuasuro hosti spatiū, & explicandi ordinibus ineptum, relinqueret. Triduo, in confelu se mutuo habuere. Sed herens lateri domesticum malum, fames, discedendi iterum necessitatē imposuit, curramque, ne in receptu, cladi aliquid acciperetur. Id, in hunc modum factum. *Granus annis*, qua in flexum curvatur, geminum pontem, aquo fere a *Csernouiczio* pago, interhallo, sustinebat; superior, ad *S. Crucem* ducebat. *Turca*, trans alterum, in opposita ripa, tendebat. Collem imminentem, *Kellerus*, *Brandenburgus* protribunus, & *Mauritius* centurio, cum peditum & desultoriorum coborte, obinere iussus; medio, inter utrumque pontem, spatio, *Zeliana* legio collocata. Et iam primum agmen, cum *Sufa*, *Zeliani* item, pontem emenſi erant; cum in recedentem *Kollerum*, emergentes, magno numero, *Turca*, ferociſſime inuadunt. Procellam non impronsam, *Kellerus*, aetius in orbem suis, & colle teclis, summa virtute, eo usque sustinuit, dum *Zelius*, geminato, per filias, sceloporum fragore, de periculo agminis ultimi coniiciens; una, & *Garnierii* legio, & ipse *Sufa*, cum Capraræ legione, *Brandenburgis* equitibus mille, campeſtribus item tormentis, undeviginti, via ac ponte, incredibili celeritate, relectis, fessis opportune succurreret; adductaque in collem colubrinis, magna strage edita, casis mille *Turci*, recedere ceteros, ultra *Granum* compulſerat. Ingensi certe sua gloria, qui tantillam manum tot hostibus, octo milia erant, impetum, in tutum subduxisset. Illa tunc, *Zernouiczium* nobilitauerat; dum interim, hostibus reiectis, & via, ab infelibus repurgata, refectum, aliquot dierum annona, exercitum, *Sufa*, ad *Lévan* oppugnandam, reduceret, noua illic momento laquea victoria, potitus.

4) Libro II. p. 148.

*of oppidum
in præfectio
regis:*

*prælli Zer-
nouicenſis
descriptio.*

IV. OPPIDVM WELKA-POLYA.

Welkó-
Polya
hunc:

adirent ad
PP. S.
Pauli pri-
mi Eremi-
tæ:

Tollii, de
oppido, sive
opus men-
tis.

Elkó-Polya, Germanis, *Hoch-Wies*, amoena valle infedit, &, non incolis modo frequens; sed rure etiam haud sterili, tametsi indigo lataminis, obfessus. Vetus iure, ad PP. S. Pauli, primi eremiti, qui in Elefant, apud Nitrienses colunt, pertinere oppidum, ex annalibus, (m.) eiusdem ordinis, didicimus. Ita vero habent: *Succedit annus, a Deo nato, supra millesimum, tercentesimum nonagesimus, quo nobiles viri, Laurentius, & Iohannes, fratres germani, filii Domini Stephani de Baracko, in expeditione contra Turcas, de consensu & voluntate Sigismundi regis, legarunt monasterio S. Iohannis Baptiz de Elefant, possessionem, Welkó-Polyam, additis tribus molendinis, in superficie pagorum Ugrócz, Kalathna, & Pautyth. (n.) Situm oppidi, & opportunitates alias, TOLLIVS descriptit: (o.) obuius, inquit, ad pedem montis fuit, (Nowá-Wesla, Nitriensis Comitatus vico ultimo, egredienti, (p.) pagus Klisch, a quo mox altos montes superauimus, antequam sub vesperam veniremus Hohenwiesam. qui pagus Klisch a distat Hungarico milliari, (p.) tantum unico; sed quod aquale est, quatuor Hollandicis. Ob iter hic paullo ante, ab opilio, petii lac caprillum, (q.) quod bibi. Sunt enim hic capra pulcherrima, & hirci pulcherrimis cornibus, in multis gyros flexis, qualibus etiam ornantur arietes, a fronte promissis, & mox retortis gyris. Hic pernoctavi, & altero die, equum conduxi, dimidio imperiali, quo, per tria milliaria, equitauit Schemnitziuum. Pagus autem Hohenwiesa, profusa valle situs, pulebellimus (r.) omnium est, quos in Hungaria viderim. Colles, montesque vicini, latissimi, & cultissimi sunt, reliqui luxuriant queretis, & sageti. Hinc vero, vix milliari distans, perueni Sernowitzium. Omnino, industriae sunt oppidi incolæ, lique, quod mireris, Germani; sed oris crassi, &c, cuius sermonem, vix diuinando possis adsequi. Ipsum oppidum, frequentibus olim Turcarum impressionibus fatigabatur; eo vlique, vt lege publica, a gratuitis laboribus, qui tunc, instaurandis munitionibus erant impendendi, eximeretur. Sanctionis (s.) verba hæc sunt: *Possesso Welkopolya, in Comitatu Barschiensi existens, excursionibus Turcarum exposta, a præstante gratuito labore eximitur; ita nimurum, vt Turcis se nullo modo subdat, & passus Turcarum, diligenter exploret, & custodiatur. Quod & strenue faciebant omnino, quando concisis, per op- portuna**

m.) Lib II. cap. XVI. p. 179.

n.) Ore hodierno Patis legendum credo.

o.) Adlocutus HENRYNO, ex eius Adversariis Belgicis, ad Epist. Itinerar. V.p.206.

p.) Milliarium Hungaricorum longitudinem, dammat TOLLIVS, eodem loco, p. 155.

q.) Evidem, serum laetis fulif, exili- marim, quod coadū cafēo, residuum est, quodque opūiones, sua quadam

arte, integris abenis excipiunt, & partim suauiter acidum, ad potum adhibent, aquæ lignæ lagenis. gre- ges lequati, secum circumambuerunt; partim calidum forbilant. Zimula liquori nomen vulgare est.

r.) Ita tunc vistum TOLLIO: quippe, re- gionem peragranti, igni ferroque, ex Taliensis editione, euastataam.

s.) Decretum Anni MDCLIX. Art. CXXX.

portuna locorum, filuis, imperios aditus, reddebat. Iam, post tot calamitates, quomodocunque, refloruit oppidum.

V. ARX SAS - KÖ.

ARX est, celso & abrupto circumquaque monti, incediuncta. Germani *Sachsen-Stein* dicunt, quod originem loquitur *Saxoniam*, facitque, vt credamus, excitatam ab iis *Saxonibus* fuiss^e, qui primi hoc concellerant, metalorum eruendorum gratia: forte, vt haberent auriferarum vallium, quasi claustrum quoddam, arcendis populatoribus idoneum. Hec nostra, de *Germanico* vocabulo, opinio est. Nomen *Hungaricum*, alii conjectura locum facit. Dicunt enim *Sas-Kö*; quasi *aquila lapidem* vocares: forte, ab aquila, quz isthi nidiscitar, aut latro omne alio, cohonestar inuenies operas, ducta appellatione. At, ni errarim, crederem, ex *Germanico* factum, quidquid hoc nominis sit. Nimirum, *Saxo*, *Hungari* *Szász*, *Stein* autem *Kö* vocatur. Itaque prisci quidem *Hungari*, *Szász* poterant arcem nuncupauisse; quod posteri, ne genti alienigenz, natales eius concederent, *Sas-Kö*, cooperant pronunciare. Hinc, & Slavicum *Sassov* enatum putamus. Adseuerantem aliquando virum, oppido grauem, audiuimus, *Germanicum* vocabulum, ex *Hungarico*, seu fato, seu consilio, detortum esse; vt cum *Sas* debuissent dicere, suum illud, *Sachs*, ingesserint. Ergo, dubia adhuc erit nominis eius derivatio. Quidquid rei sit, moles certe vetus est, & ita facta, vt coniici possit, non vnis eam operis, neque ab iisdem conditoribus, substructam esse. Praetorium sane, vix quidquam habet elegantiz. Omnia isthie sunt angusta, & luxatis angulis, informia; si demas, vnum alterumue hypocaustum, xstate recentiore, quomodocunque adstructum. Prospectu, contra, amoeno est, liberisque. Quia enim, in fauibus vallis *Batsensis*, supra *Fanum S. Crucis*, aduersa *Grani* ripa infedit, totam eam vallem, quz ultra *S. Crucis* oppidum, secundo amne, vsque ad arcem *Rewischtye*, late porrigitur, iucundissimo obtutu, despicit. Ceteroquin, caput est *Dominii*, quod *Hungari* *Saskoeniæ* appellant, censebaturque olim in regum ditione: dum, post *Corvini* tempora, *BEATRICE* indulgentia, castellanorum fieret propria: denique, in *Lippiorum* veniret potellatatem; sed, quam illi ditionem, dum florarent adhuc, cum *Caffenji*, quz est apud *Trenschinen*, commutauerunt. Iam, *Camera Schemnitziensi* metallica (t.) paret.

VI. ARX REWISCHTYE.

SECONDU *Grano*, per vberem laxamque vallem, ad duo milia hinc progressis, *Rewischtye*, modica arx, edito monti imposta, obiacet, eo prorsus loco, vbi laxa ea vallis, arctius coire incipit. Nomen *Hungaricum*, quod

TON. IV.

s.) Multa olim *Schemnitziensium*, & crucetta etiam, cum *Saxilingibus* paxiobis,

G g primi-

de agrorum finibus, erant certamina, de quibus in eius urbis historiis

*Arca Sas-
kö statu,
nomen &
origine:*

*operis ve-
tustas, &
inconse-
nitatis:*

*proposita
ratio:*

*et eorum
dominii
Saskoeni-
as.*

*Rewisch-
tye: quo
se loco po-
stulat?*

*nomine ut-
de evanescunt*

primitus arcis fuit inditum, *Rév* fuisse, qui putant, non id sine ratione faciunt. Enim vero, traectui (*n.*) *Grani* obuersa est, qui Hungarice *Rév* dicitur: quod demum nomen *Saxi*, sua dialecto, in *Rewischye*, permutauerint. Sed enim, non est opus, scrupuloso adeo, arcis nomen exquirere, culis ignoramus origines. Ipsa moles, longior est, quam latior, rupi imposita, difficilis accessus. A tergo, quod in occidente vergit, montes sunt praetali, siluosique; frons, latam illam vallem prospicit, quæ aduerso amne, usque ad *S. Crucis* oppidum, laxatur, estque, ob crebros vicos, & pingues agros, prataque, late viridantia gramine, multa iucunditatis. Olim, sedes fuit, summorum virorum. *BONFINIVS*, *MATTHIAE Cornini* temporibus, *URBANO*, Agriensium praefuli, eius adtribuit possessionem. *Barschiensis*, inquit, *regio* sequitur, ubi *REWISCHYE*, *URBANI*, *Agriensis* pontificis est oppidum. Oppidum dicit, cum arcem debuisset vocare. Sed quis iste *URBANVS*? de (*v.*) *Nagy-Lache* ei cognomen; cetera, quantus fuerit, non piget ex *BONFINIO*, (*x.*) ad hanc eius mentionem, recitare. *URBANVS*, inquit, pontifex *Agriensis*, diu *MATTHIA imperante*, claruit, vir tanti consilii ac sapientia compos, ut apud principem illius inuidissimum, primum locum obtineret, omnia regeret, quasfloram perpetuam gereret, & per multis annos, pratorum prefecturam, quem *Palatinatum* dicunt. Nec *Vienne* quidem *Alemannica*, pontificatu caruit. Procero corpore, ac obeso, adspicu liberali, ac venerando, probitate summa, moderatione non mediocri, inaudita negotiorum laborumque tolerantia, profusa liberalitate, & amore fuit, in studiosum, non mediocri. Uniuersa principi curiae obibat, imperium & omnia, e sententia gerebat, nullius unquam oīi particeps, ut aeternam sibi domini gratiam compararet. Iniuriarum suarum dissimilator egregius, & pra animi magnitudine, ira, ac indignatione, viator indomitus; omnia aqua animo perserens, utrinque fortune, pari aquanimitate, tolerator; amantissimus siorum, amicis deditissimus, vir gratissimus omnium, & cumulatissimus relator gratiarum: cui, triginta milia, circiter, aetorum quotannis prouentus erant, ex quibus, prater corporis necessaria, nihil recondere voluit, aulam semper frequentissimum, mitidamque habuit, maxima nobilitum principiisque familia, referat. In mensa leuitissimum, parcissimum in vestitu. Vestem solemnum nunquam tulit pluris, quam qua triginta arietum veniret; oīo aetorum, toga, forensi & domesticā, vtebatur. In ceteris vero rebus, qua, vel ad diuinum honorem, vel ad humanam pietatem, munificentiamque facerent, usque adeo magnificus & profusus, ut neminem illi pareret, Pannonia, eo tempore viderit. Praterea, liberalitate,

- n.*) Is hodie ponte stratus est publico, firmo tamen, aduersus etiūcōrum iniurias.
- v.*) Vicus est, non, sicuti perfusus nobis amicus quidam, in insula *Czajecze*; sed, uno blīc miliari, ad aquilearem *Grani* ripam, cui illē natans dobut. Est enim *Daciarum* gente,

qua de *Nagy-Lache*, cognomen habuit, statu. Vide *ISTVANTUM*, Lib. VIII. p. 117, 32. quem nostrum, in alienum errorum, utiemendet lector, Tomo Operis II. p. 244. num. 8. erratum, impene rogamus.

- x.*) Decade I. Lib. I. p. 4, 10.

ralitate, aequitate, temperantia, religione, misericordia, comitate, magnificencia, fide, ac dignitate tanta, ut omnes in amorem obseruantiamque sui, iure conuerteret & alliceret. En, consummatissimum, boni præfusilis, atque innoxii aulæ ministri, exemplar! Sed, ne quid laudibus viri detrahamus, pergit, virtutes eius describere, historicus. Sepe patrem illum optimum dicendum audiui: se nihil, prater lantum viderum, corporisque testuram, sibi ex hac vita usurpatum: cetera, qua superarent, se in DEI honorem, & alienam utilitatem, erogaturum. Nobilia paciebat & souebat ingenia; pauperes & calamitosos, mira beneficentia complectebatur. In litterario ludo, multos alebat, tempora adesque magnificas, erigebat, suam Ecclesias, superbis non modo adsciscis, verum etiam aureis vestibus, scyphisque argenteis, mirifice exornabat. Ba vixit, ut non sua, sed aliena utilitati vixisse videretur, & semper esse, quam veri maluit. Placuit ista (7.) ad arcem meminisse, ut hec quoque constet illud poetæ:

Habitarunt di quoque filias.

Nam, diuertisse huc crebrius VRBANVM, ut curarum suocamenta caperet, inde colligi potest, quod frequens in montanis, *Vetnophilii* potissimum, MATTHIAS fuerit, a cuius comitatu, vix vñquam diuelli se noster patiebatur. Tunc vero, quin huc fecellirit, nemo, cum ratione dubitauerit. Pronum est præterea coniicere, in ornanda arce hac sua, nihil cum fecisse residui, cum alibi, tam effuse, & liberalis fuerit, & magnificus. VRBANO tandem, post WLDISLAI Poloni initia, anno circiter MCCCCXCIII. vita functo, in *Dócziorum*, Vrbani consobrinorum ditione, arx manxit. Nunc, posteaquam gens ea, profus emortua est, arx iuxta, & vici, quos adscriptos habuit, siccio regio accensa, & in rationes *Camera Schenmitzenfis*, relata est. Cum adhuc ab heris habitaretur, non vna ei opportunitas fuit. Nam, & pomaria, ad vñum non minus, quam luxum, pone montis, cui incubat, pedem, consita habuit, & piscinam, viuariumque, vtraque omni piscium, ferarumque genere, instruissima. Iam, quod nemini cura est, ædificiorum,

Vrbano
descendens,
Dócziori
adserbit-
tur i &
hū rmc-
tus, fīca
regia.

Tecta non leui disticta ruina,

ostentat, ruitque in peius quotidie, suis breui parietinis, sepelienda.

VII. DE CASTELLIS.

Lura hoc *Processu*, castella visuntur, vetera partim, partim nuper educta, & ad eximiam facta commoditatem. Princeps, ob ædificii concinnitatem, iure id dixeris, quod est in S. Crucis oppido. Prætorio definitur quadrato,

Gg 2 & in

7.) Plura, in catalogo Episcoporum Apri-
fiens, de VRBANI laudibus, dicimus,

in Historia Comitatum, Hayes &
Széchényi Barov. Part. I. Memb. II.

& in duas contignationes adfuscente, multis condaubis discretas. Id & peregrinis desiderari audiuiimus, quod ritu vetere, tameti recentibus operis, factum, humilioribus cubieulis, quam pro seculi elegantia, atque domini dignitate, instructum sit. Cetera, laxitatis est non contineodez, & quaz familiam possit capere, etiam numerosiorem. Cingitur circumquaque vallis, ne facile possit adsiliri. Immo, praesidio munitione recordamur, cum eiecti e montanis Rákócziani, latrociniis infestabant regionem. Illud, in felicitate castelli ponendum est, quod, cum crebris incendiis foedetur oppidum, id, orientali eius angulo sedens, imtemeratum adhuc manerit. Et sunt omnino, priuatorum zedes subnotae longius, quam, ut temere flammæ isthuc queant propagari: in primis, si sint, qui manus, ignibus restinguendis, adhibeant. Ad solem orientem, vastum pomarium, sed situ, quam est castellum, humiliore, diffunditur, quod, ne patet in iunii, muro conclusum est, sic fatis valido. Ingens hic arborum, & varietas est, & præstantia, fructuariaque ideo, si cali fauit temperies, copia insignis. Qua propius ad prætorium hortus succedit, viridianum instructum vidimus, procta tilia decorum: cui, voluptarium zediculam inzdificauerunt, vt esset recreationi, secessu isthuc vtentibus. CHRISTIANVM AVGVSTVN, Cardinalem de Saxonia, cum anno MDCCXV. buc secessisset, arboreo isthuc diuerticulo, delectatum tantopere fuisse accepimus, ut nihil dubitarit, in zedicula illa semel iterumque, & prandere, & coenare. Iam rarius, a præfulibus suis editur, esque procuratoris dominii, prouisorem vulgo dicunt, hospitium, qui isthic, inferiore zedium parte, commodissime, & habitat & viuit.

Sunt & Zernowiczii duo præatoria, Dórcziorum aliquando secessibus, exædificata. Minus alterum, aquilonari oppidi latere, petrae humili incubat, & a procuratore regio, incolitur. Pauca ei sunt condaua, sed ob despectum in oppidum, habitatu iucunda. Subtus herile cellarium est, vbi vinum pereane venit. Reliqua collis declivitas, que in orientem vergit, arbusto conserta est, & ampio, & ameno. De castello, TOLLIVS: (z.) *Hie, inquit, accepi, eo ibi meridie adfusatum CAMMER-GRAVIVM, excellentissimum Viechterum. Baque, me ad Cafaream domum, in colle sitam, contuli, veri experiundi causa, apud IVDICHI AVLICVM. Certior veri factus, trado, illistris viro, litteras, qui humanissime exceptum secum prandere, blanda vi coagit, licet adfimerim, me iam in diuersorio pransum esse. Interea, eius filius, ante quatuor denum hebdomadas, ex Italia, Gallia & Belgio, itinere facto, redux, me amico sermone detinebat. Hic pernoctare coactus sum, quod rusticus seruus, equum conductum, precio iam perfido, sequi vna, clam domum subduxerat. Alterum, quod adverso oppidi margine visitur, longiore quidem est prætorio, sed inculto, quodque pridem in granarium abiit. Positum est loco modice edito, & areæ, stabulorumque capaci.*

(z.) Chante Hermink, loco rotis memorato, p. 206. seq.

Reli-

Reliqua, quōd a possessoribus, pro eo, ac decet, descripta, nobis submissa haud sunt, saltem nominauisse iuuerit. In his cencas, autem, vt alphabethi ordinem sequamur: *Broganense; Czernyense; Filifalciense; Semoniensis; Kofszolanensis; Nagy-Ugrocziensis; Nitraszegiensis; Marothensis*, nuper, a *Georgio Paluska*, coeptum edificari.

SECTIO III.

D E

Dominiis Processus Oslanensis, horumque viciis.

I.

DOMINIVM SASKÖIENSE, SEV HLADOMÉRIENSE.

Ocepit nomen ab arce, quam nunc descripsimus, *Sasköienſi*, habetque, in ditione sua, vicos sequentes:

- 1.) *Sasko-Váralja*, viculus arcis subsitus, neque alia re magis, quam situs hac ratione, memorandus.
- 2.) *Tepla*, in edito colle positus, &c prisco iure, arcis adscriptus.
- 3.) *Hladomér*, copiosior multo, & agris praticisque instructior, quæ meridionali *Grani* ripa, vario positu, hoc atque illuc, protenduntur. Reductus ab arce, medio, in occidentem, millari, sedetque, ea *Grani* ripa, quæ est oppido *S. Crucis*, obuersa. Isthic, totius dominationis procurator, nostri homines, *prouisoriens* dicunt, sedem habet.
- 4.) *Ajto-Trnauka*, vicus non plane exilis, fesqui millario, ab arce, in occidentem, seiuiclus.
- 5.) *Prochot*, duobus, a *S. Cruce*, in occasum, milliaribus submotus.
- 6.) *Brkcs*, in meridiem abit.
- 7.) *Klacsan*.
- 8.) *Trnawa*.
- 9.) *Ielná*, singuli in meridiem recedunt, qualibuscunque, ad rusticandum, opportunitatibus, prædicti.
- 10.) *Mocsár*, &c
- 11.) *Zekéty*, profundius in meridiem detinens, agro sunt collino, & indigo lachaminis.
- 12.) *Sklomo*, Germanis *Glashütten*, nomen a vitriariis officinis indeptus; hodie, furnos habet liquorios, quibus *Schemnitziens* metallum funditur. *Therme*, (a.) quæ heic, mira naturæ prodigali-

G g 3 state,

- 13.) Dedimus earum historiam, in PRO-
DROMO Operis totius, Hungariz No-
mæ, Lib. III. Phylico Cap. V. num. i. | p. 128. vbi ad sequentem pag. iconem
limul spēctare possit thermarum vice
que.

tate, innumeris propemodum fontibus, scaturiunt, præcipuum vi-
co celebritatem parauerunt. Nam, ex se quidem satis tenuis est :
quippe, in cæcam vallem retrusus, atque, ob eam situs iniquitatem,
sterili, suspensoque, per montium latera, agello, memorandus.

13.) *Repjébye*, in glabro monte, qui *Vikmens* a *Sklenenfibus*,
dirimit, positus. Ager ei nacer est, & argillosus, neque tam
sementis patiens, quam rapæ : a cuius vberæ, & felici prouento, no-
men accepisse fertur. *Rapa* enim, rapum est Slavis; *Repjébye* autem,
ager, rapis confitus. Denique

14.) *Pezzertny* in mediocribus viciis ponendus. Hucusque
Dominium Sackvienje fuit.

II.

DOMINIVM R FVISCHTYENSE,

Uppar est priori, si vicorum numerum, si redditus æsti-
mes, multo sanc fructuosius. Ab arce, cuius memini-
mus, sic dici, monere non est opus. Ilthic censentur,
cis, & trans *Granum*, præter oppidum *Zarnócz*, vici :

1.) *Revischtye - Vírallja*, vicus omnino tenuis, memorandus
tamen, quod ad pedem arcis cognominis, positus est.

2.) *Felsó-Hámor*, trans montem, qui arc imminet, in occi-
dente, millari sciuncetus. Vallem infedit amoenam, & amniculo,
Welkolukensi, irriguam. Vicus incolis frequens est, sed duræ agri-
colationis. Ex nomine colligas, *malleos* hic fuisse olim positos,
quibus ferrum proculderetur : nam *malleum* Slavi, *Hámor* dicunt.

3.) *Pjila*, longius in occidentem repressus, neque infrequens :
vicus, cuius partem, PP. S. Pauli Eremita de Elephant, possident. Re-
liqua Camera sunt accensa.

4.) *Bukowina*, adhuc cis *Granum* positus. Nomen a *fagis* ba-
bet; forte, quod filuis eius generis gaudeat. Sunt ilthic *acidula*,
saporis probi.

5.) *Alsó-Sády*, proprius ad *Granum* adscedit, etique multarum
opportunitatum. Agro certe lztatur vberæ, pratis graminosis; sed
nec siluarum est eugenus. Quæ singula, in rem suam, solerter no-
runt conuertere incolz. Fons acidularum, qui hic fecerit, magna
adcolarum adprobatione bibitur.

6.) *Felsó-Sády*, & situ, & agri qualitate, cognomini illi, si-
millimus. Ultra est,

7.) *Felsó-Trnauka* mediocribus viciis adnumerandus. Hucusque,
cis *Granum* versabamur; eo traecto, occurunt :

8.) *Alsó-Hámor*, vicus aliquando metallicus. Confinis ei ad-
scedit,

9.) *Kapanicza*, ita dictus, quod derafis olim filuis, conditus
sit.

fit. Ferunt, haud pridem, *ferri*, quin & *auri*, atque *argentii* minera-
ram, in istorum vicorum montibus, repertam esse.

10.) *Woznica*, infra *Zernoczinum*, in Grani ripa, qui hic,
quandoque vadofus est, excitatus,

11.) *Rudno*, altius hinc in meridiem submotus.

12.) *Hlinik*, Hungari *Geletnek*, opimus vicus, quem lapidum
molarium, insignes prouentus, multis retro seculis, nobilitarunt.
Latumias enim habet, medio fere milliari, in orientem, submotas,
in quibus, perpetuæ incolarum sunt operæ, que petram solidam omnino,
sed porosam, ideoque molendo frumento idoneam, in orbæ,
atque id ruditer primum, postea vero, quam diligentissime, ad re-
gulam excindunt. Nulla hic domus est, quam non molares illi
circumsideant: dum adiunt, qui eos, definito, publicis legibus, (b)
pretio redimant, auehantque, etiam in disiunctissimos regni *Comitatus*.
Castellum, aquilonari vici angulo inedificatum, & a *Tököljanis* ex-
flum, rodus est, vallæ molis parietinas, oscentans. Ager profecto,
qui vico obtigit, tamersi ketificatione, ob argillaceum terrenum,
fecundandus sit, frugum tamen, egregie ferax est. Recedit a *Grano*,
ad teli iactum, versus orientem.

III. DOMINIVM S. CRVCIS.

 Sit id, quemadmodum supra monuimus, in ditione *Arsiepioporum Strigonienium*, ab indulgentissimis ærouis,
fedi illi, adscriptum: eo magis fructuosum, quo oppor-
tuniore situ, montanis interseritur. In eius vicis, se-
quentes numerati accepimus:

1.) *Nagy-Lócsa*, Slavis, *Welká Loucsa*, eodem *Grani* latere,
quo est oppidum, *S. Crucis*, positus, idemque, cum agro vber, tum
incolis frequens. Seiungitur inde mille circiter passibus, etque, ob
Dócziorum titulos, in quibus referebatur olim, memorandus.

2.) *Prefita-Wik*, longius multo in candem plagam, ac fere ad
milliaris interuum submetetur, etque commoditate, ad rusticandum,
baud tacenda, montosa tamen, siluofaque.

3.) *Trubin*, pari intercapidine, sed reclinato situ, ab oppido,
in meridiem intra montes, proiectus, agricolationis admodum dura.

4.) *Kis-Lócsa*, Slavis *Mald-Lucia*, vti a maiori discriminaretur,
nomen minoris indeptus. Et est omnino, cum agro angustiore, tum
incolis, quam alter ille, paucioribus. Succedunt his

5.) *Uj-Lebota*, situs, intra montes, iniquissimi.

6.) *Jano-Lebota*, itidem montibus interitus, agro tamen meliore.

7.) *Koszárén*, non longe ab oppido abest, agrum nactus collinum.

8.)

A) Vide, Decreti anni MDCCXV. Art. LXXXV.

8.) *Szaska*, in meridiem , a *Fano S. Crucis* , Hungarico miliari secretus , arque , non minus agro , quam coloniis , rei rusticæ idoneis , instructus . In primis situi valet , & harum opportunitate .

9.) *Kaproncza* , immixti agro , cuius malignitatem , *Cremnicii* vicinia mitigat .

10.) *Lutilla* ,

11.) *Kremnicza* , &c

12.) *Barbos-Lebotka* , trifiliissimi positus . Riuus , hac decur-
rens , vebit , non raro , lapides pretiosos .

13.) *Jazstraby* vero , &

14.) *Pitylowá* , ac denique

15.) *Nyewolno* , in meridiem iterum reducuntur , funeque , quam reliqui , quos vidimus , situs nihilo commodioris .

16.) *Némety* , quatuor miliaribus a *S. Cruce* , in occidentem sub-
motus , & infra recensendum .

17.) *Csejkó* item , &

18.) *Szólás* , reliqui

IV. VICI VARIORVM

SVNT & nobilibus familiis , *Venerabili* item *Capitulo Stri-*
goniensi , sua , isto *Processu* , bona , vicique . quos
nunc adnotabimus :

1.) *Nemes - Koztoldány* , vicus omnino nobilis ,
quod & nomen Hungaricum , *Nemes* , indicat , ab oppido *Oszlány* ,
miliario , in aquilonem , sepolitus , atque *Nütrienzi* prouincie , colli-
mitaneus . Est antiquissime gentis *Koztoldány* , cui & cognomen
imperit , heredium . quæ , excitatum iſthic , paucis retro annis ,
castellum , habitat . Conciliat vico celebritatis quidpiam , quod *locus*
sit *Articularis* , Augustanæ confessioni addictorum , cultui diuino , in-
dulgentia regis optimi , adtributus .

2.) *Altó - Kemencz* , &

3.) *Felső - Kemencz* , vici contigui , eidemque *Koztolaniorum*
familiz adscripti . Disiunguntur ab oppido *Ofszlány* , uno , in ori-
entem , miliari . Incolz , præter agricolationis operas , perficendo
corio , quod arte rusticula , rubro colore tingunt , cum fructu flu-
dent . Modico hinc interuallo ,

4.) *Kis - Falud* , Slavis *Wieszka* , confedit , tenuis omnino , sed
qui *Kis - Faludi* nomen conciliauit . Iam , inter plures diffita eius
posseſſio est .

5.) *Bíztricsén* , ab oppido *Ofszlány* , in septentrionem , ter
mille circiter passibus , subductus .

6.) *Gérenye* , vicinus , ab aquilone *Ofszlányo* adſedit . *Hunga-*
diss iam paret . Castellum huias , opportune ſubſtructum , herorum
hospitiis frequentatur .

7.) *Nitra-*

7.) *Nitra-Szeg*, vulgo *Chalmaea*. In plurimum herorum *Nagy-Leffenzierorum*, puta, *Berügi & Emerici Litaff*, potestate est: cetera, castello, & eleganter facta & commode, nobilis. Hic ille vicus est, in cuius agro, qua is a *Nitra* amne lambitur, *Tberme* scaturiunt, dubiis, vagisque capitibus. Scinditur ab oppido *Oszlany*, medio, in septentrionem, milliari.

8.) *Fel-Falu*, Slavis *Horná-Wéz*, ex dominatione, *Kestélo-Kálenf*, decerta, iamque *Hanadis*, obnoxia possesso. Castellum, quod habet, modicum est, sed habitatu tamen opportunum. Obiacet *Oszlany*, ab ortu solis.

9.) *Nagy-Krász*, trans fluvium *Nitram*, loco haud iniquo, positus, idemque iuribus, *Collegii Generalis Cleri Regni Hungaria*, adscriptus. Recedit *Oszlany*, medio, in occidentem ziliuum, milliari.

10.) *Kis-Krász*. eadem plaga, sed vicinior multo *Oszlany* adludit possessione inter plures dispersita.

11.) *Pájst*, proxime ab oppido abest, pareque *Boszányiorum* familiæ.

12.) *Nagy-Ugrécz*, gemino superbit prætorio, quorum latus, alterum, alterum arctius, substruxere conditores. Vicus itidem *Boszányiorum* est. Discedit *Oszlany*, medio, in meridiem, milliari.

13.) *Kolecsno*, & situs, & iuris eiusdem; est enim, cum prioribus illis, in *Boszányiorum* potestate.

14.) *Simonyi*, insignis vicus, cum ob rus, quo circumfunditur, optimum, tum in primis, ob natales vetustæ familie *Simonyi*, quam illusc prodiisse, præter cognomen, diplomata gentis loquuntur. Gaudet prærogatiæ nobilitari.

15.) *Rádobicza*, montano situ, neque tamen ideo rei rusticae iniquo. Est in *Simonyiorum* ditione, milliari *Oszlany*, in orientem repositus.

16.) *Kis-Ugrécz*, agro præditus, alendz fementi, idoneo. Posidetur, per *Majténos*, *Hunyadios*, & successores *Leffenzianos*. Abest *Oszlany*, bis mille, versus meridiem, pallibus.

17.) *Bográcz*; profundius, in meridiem, recedit. estque insigni prætorio *Ladulai Kuaffai*, instructus, qui, cum *Bográcziis*, partem vici in potestate habet. Rure gaudet, ad agricolandum commodo.

18.) *Wieszka*,

19.) *Apáti*, (c.)

20.) *Poubreby-Lebota*,

21.) *Berezeze*, &

22.) *Orownicza*, vici omnes, *Capitulo Strigonienf*, subditi, & alter altero positi clementius.

Tom. IV.

H h

23.)

a.) Frequens apud *Hungaros* vicorum nomen, ab *Apáti* duclum, quod *Abba-tum* sotat. Est autem diocese Hun-

garica *Apáti*, quasi diccas, *Abbatis* vicus, quod alias plenius, *Apáti*. Fatos, dicitur.

23.) *Szénfals*, Slavis *Szenica*, & vulgo *Bzenicza*. Vallis *Wihnenis* aditum infedit, pratis hinc, illinc agris frumentariis circumfusus, atque *Grano* orientali margine, vicinus. Possidetur, partim a *Camera Metallica*, partim ab urbe *Schemnitzieni*. Hinc, medio, intra vallem, milliari,

24.) *Wihne*, Germanis *Eisenbach*, recedit. Frequens omnino vicus. Nempe, vtroque amniculi, qui hac deicitur, latere, in longum procurrent, totus, valle concluditur; agro, per editos, hinc atque illinc, montes, suspenso; ideoque, ad agricolandum scrupulo & difficulti. Amniculus, quod haud raro, ex immodicis imbris, aquarum mole, grandeficit, damnosus incolis est. Nomen, a ferri, quod hic olim conflabatur, officinis, apud *Slavos*, accepit; sicuti apud *Germanos*, a ferro torrente, qui vicum, vallemque facit irigam. Accensetur urbi *Schemnitzieni*. *Thermarum*, quæ infra vicum, eadem valle, scatent, supra meminimus, laudes autem, ingeniumque earum, in prodromo operis totius, explicuemus.

V. CREMNITZIENSIVM VICI

D vicos denique *Cremnitzienum*, quod adtinet, dedimus eorum nomina, cum urbis historiam (d.) enarrassemus. Hic certe filere eos, sine iniuria, haud possumus, quod nouimus, priscorum liberalitate reorum, in possessionem vicorum illorum venisse ciues. Sunt autem :

- 1.) *Weterék*, seu Germanico vocabulo, *Legendel*, modicus vicus, & agriculturæ inops.
- 2.) *Fel-Pala*, (e.) Slavis *Horná-Wefz*, Germanis *Windischbörff*, forte, quod a Slavis aliquando coleretur.
- 3.) *Schwab*, seu *Schwabendorff*, nomen ipsum arguit, Suevorum olim fuisse coloniam.
- 4.) *Licska*, & Germanice *Hanes-Heū*, vbi Slavicum quidem a prato, Germanicum a fano traxit nomen.
- 5.) *Kunesó*, Germanis *Kunefib-Heū*, eadem dominationis ratione. Denique,
- 6.) *Berg*, in vicinia urbis, eleuatiore loco positus, vnde & appellatio facta. Nullæ his, ad rusticationem suffpetunt opportunitates. Itaque, non tam agricultæ sunt inquilini, quam metallici: quippe qui, perpetuas, apud *Cremnitzieni*, operas locant, erundo quidem metallo illi, triturando illi, alii eluendo, denique conflando alii. Sunt, & materiarum quamplurimi, qui fulgentandis puteis, cuniculisque, nuant operam. Atque, ob eam rem, e publicis, tributorum prouinciae rationibus, exemptos esse, iam indicauimus. Ista, de *Processu Oftlanenii*.

M E M

d.) Supra, Parte speciali, Membr. I. Sec. I.
§. XXV.

paullo ante §. IV. num. 8. exhibui-
mus, confundendus: quippe, & ita
tu discretus, & possessoribus.

e.) Non est vicus hic, cum alio illo, quem

MEMBRVM II.
DE*Processu Lévenſi.*

PROOEMIVM.

Aximam is partem, trans *Granum*, in orientem atque meridiem, reductus est, campestris hinc, collino illinc, siluoloque positu, interstinclus. Vrbs ei nulla: oppida, prater *Lévan*, a quo, & nomen manauit, duo: *O-Barſch* nempe, & *Nagy-Sarló*. Nunc, quo fint habitu singula, videamus.

SECTIO I.

DE

Arcibus & Oppidis Processus Lévenſis.

I.

ARX ET OPPIDVM LÉVA.

SYNOPSIS.

I. *Arcis, & oppidi Léva,*
comunitate rationes: fatu;
prima eius mentio: atas
incerta: arcis, ex TOLLIO
descriptio. §. I.

Nominis etymon: Slavicum
forte Levá: an a heris ita
dicta: dominorum de Lé-
va, hystoria: Gabrielis Lé-
va; atrox fatum: eius fi-
lius Iohannes. §. II.

*Venit in potestatem Melchi-
oris Balassie:* eius aetus:
arcis hinc discrimen: Io-
hannis de Léva, pupilli
occisus. §. III.

Donatur a MAXIMILIANO,
Stephano Doboni: rei ge-
fia ex litvánifyo, hystoria:
parer Kolonitchiis quoque:
Csiki posse: nunc prin-
cipi Esterhdzio. §. IV.

Arcis, & oppidi, fortuna:
prima oppidi clades: rei ge-
fia narratio: Balassii, in
repellendo boſe, fortitudo. §. V.

*Eiusdem ferocia, Léva adflig-
ita: Salmenis, aduersus
arcem, adparatus: obſtru-
mē initia: difficultas: ad-
fultus ratio: praſidiario-*
rum

Hh. 2

*rum frages : arx vi capi-
tur.* §. VI.

*Fit inde Léva, fortissimorum
virorum, perfugium : arcis
prefecti : militum Léveni-
um exigitissimo.* §. VII.

*Fata arcis reliqua : sub Bots-
kaio : Gabriele Betlenio :
Rákóczio post captum Ujvara-
rinum, ab Abaffyo, dediti-
one capitari : Turcis demum
tradita.* §. VIII.

*Recuperata arcis historia :
quibus legibus, in dedicio-
nem redacta.* §. IX.

*Budensis, recipiende arcis
studium : Sulz prouidentia :
Léva, a Turcis obfessa : no-
strorum, ad repellendos bo-
stes, apparatus : Sulz, ad
militis adlocutio.* §. X.

*Pugna & victoria, tenuiscula
occasio : nostrum Granum tra-
ictum : aciei ratio, ex
Wagnero recepta : pugna
adcurata descriptio : nostrorum
in signis victoria : caso-
rum, ac praece numerosus :
laus ducum : militumque :
Kohárii occasus : quot e no-*

*stris desiderati : Neumu-
thii, arcis prefecti, virtus.* §. XI.

*Arcis, usque ad Tökölj se-
diacionem, requies : redditus
Cesari, & qua occasione :
intercipitur a Rákóczianis :
eorum accepta, a Schlikio
clades : Léva, a Cesarianis
infessa : reiechio, ex mon-
tanis Schlikio, Rákócziani
mania arcis, pertundunt :
vidi, Cesari arcem relin-
quunt.* §. XII.

*Oppidi habitus : incolarum
indoles : nundina Lévenses.* §. XIII.

*Vicos, arcis adscriptos, quis
pignori oppoferit.* §. XIV.

II. Ö-BARSCH, denominatio-
nem Comitatus dedit : ur-
bis prerogativa, olim potie-
batur : eius situs, munitio-
nibus idoneus : rusticationis
incommoda est, ob Grani
eluviones : an sit Yscenum
veterum.

III. NAGY-SARLÓ, rusticatum
oppidum : eius mercatus :
est in ditione Archiepisco-
pi Strigonienlis.

§. I.

§. I.

*Arvum op-
puli Léva,
conuenientia
ratione :
fluvius :*

LÉVA, arx & oppidum est, multz, post inualescentes Tur-
car, celebritatis. Vtriusque, arcis, & oppidi fortunam,
quam habebant communem, & habitum, quo fuere olim,
eadem opera expediemus. Atque arx quidem, monti-
culo incubat, cui elevatior alter, ab oriente connectitur; ingenti mu-
nitonum damno: quod politis illic tormentis, verberati possint, in-
filarique, arcis interiora. Plus, ab occidente, ad defensandum op-
portunitas, a natura ei datum. Palustri enim vlgine, late circum-
funditur, quam, deductus e Granu aliucus, perenni subluiet, reddit
propemodum impermeabilem. Primam Lévamentionem, res CAROLI
ROBERTI,

ROBERTI, habent, eo loco, vbi supplicia parcidarum, regi mortem intentantium, BONFINIVS (a.) describit: SEBEN, inquit, Feliciani filia, pro Léva arce, Emerici Bechei insu, qui castellum, cum praefidio tenebat, capite multata: vir eius, Copais, coniectus in carcere, inedia vitam intercepit. ISTVÁNEFFVS, radi veterum artificio, conditam arcem scribit; (b.) etatem silet. quam & nos, frustra indagauerimus, tacente historia. Credo, molem primum fuisse, tutanda rei familiari, ab heris excitatam; vti castra pleraque alia; quam demum, increbrefcentibus, domi forisque, bellis, militaris praesidiis muniri, nouisque operibus firmari, oportuit. Solymannus in primis temporibus, qui cæfo, ad Mohácfum, Lvnovico II. perpetuis bellis ac seditionibus, Hungariam implicuit. Propius arcem spectauit TOLLIVS: (c.) Altero, inquit, a træcteo flumino Grano, milliarib[us], Lewentzium se offerebat, modicum oppidulum, arce nobile, licet non ex arte militari munita, collique editori adjacente, ipso castro, unde excisa manu, sex, septem, ad summum, pedum fossa dimititur; cui iterum, & aliis, multo celsior, contingens, vitibus consutus. Ad hac, aquæ nonnulla inopia est, in ipsis aquis, id est in loco paludo, unico riuulo, ex ipso Grano, deducto, incolarum usibus vix sufficiunt. Petra, cui arx inedificata, cuniculis subrui nequit, scaturiente statim aqua, & ad ambientis paludi altitudinem, adsercente. Oppidum a CVRVZIS, flammis deletum, maxima ex parte, infrastratum est, sensimque, ad pristinam dignitatem, adspicit. Itlo habitu, anno MDCLXXXVII. fuit, dum hæc Tollivs scribebat. Cuius nos testimonio, eo libentius frequentiusque vtimur; quod is, & extraneus fuerit peregrinator, & minutissimarum etiam rerum, obseruator eximius.

§. II.

Sed vnde arcii, oppidoque nomen? Léva Hungaric, Slavis Le- Nomini
wicze, Germanis, mutuato a Slavis vocabulo, Lewenz, dici- nymat
tur. Facile adducor, vt opiner, antiquissimam Slavorum esse adpellationem, quam recentiores, latine reddiderint, Lévan vocantes, quod & Slavum nomen, Lewicze, significat: denominationis ratione, credo, a situ petita; quod locus, secundo Grano, Bar- slavicus
schum, olim Comitatus metropolim, descendantibus, Leni latere positus esset. quam deinde nomenclaturam, Hungari, ciuitate donarint, scribendi ratione, lingue suæ accommodata, Léva (d.) scribentes. Neque vero defunt, qui ab heris, arcii & oppido, communicatum nomen exsilient. Nam, priuci omnino possessores, domini de Léva, dicebantur. Vetulum fuisse genus oportuit, & opulentum. Mentionem certe Sigismundi de Léva, in decreto anni Hh 3 DCCCXCVIII.

a.) Decade II. Lib. IX. p. 319. 44.
b.) Lib. XVI. p. 285. 37.
c.) Loco totius citato, p. 195.

d.) Carent Hungari Diphthongo AE; ita- que LEVAM maluerunt scribere, quam LAEVAM.

Prima eius
mentis

etas incer-
tas

arcis me
Tolliv de
scriptio

ex ab heris
ita dicta e

*domini-
rum de Lé-
va historie:* MCCCCXCVIII. (e.) reperio, inter optimates regni, qui suo cum milite, suisque stipendiis, militare, pro re publica, tenebantur. Laudem vero *Gabrielis Léva*, apud ISTVÁNFFYVM (f.) adparatum Pessi-ensis belli describentem, legas. *Andreas*, inquit, *Balborius*, confrat & manu primitissimus iuuenis, nondum, ut postea, pedibus captus, cum quingentis equitibus venit, simul cum *Casspare Seredio*, *Francisco Nydrio*, *Gabriele Leva*, *Stephano Lofontzio*, *Ladislao Orfaglio*, ac compluribus aliis, insignibus viris, qui singulas, peculiareque equitum alas, habebant. En, inter quos *Gabriel Léva*, quaue laude & adparatu, census fuerit! Verum, ea expeditio, *Gabrieli* exitialis fuit. Iterum historicus. (g.) Et quum, inquit, *GABRIEL LÉVA*, ac *Ladislaus Bainius*, nobiles viri, eminentiores loco, complicatis manibus, praeium spectarent, *Gabriel*, maioris colubrina bofiliis, ex oppido emissa ferrea pila iecit, illuc discriptus dilaniatusque est: *Bainium* vero, crux, & visceribus eius fædatum, & fere examinem, famulii, in suum tabernaculum delulerunt, qui postea tamen conuoluti. Tristi adeo fato, functus *Gabriel*, credo, *Sigismundo* patre, aucto genitus, filium post se reliquit, *Iohannem*. (h.) postea *Melchioris Balafje*, infelicem pupillum: quod infra dicemus. Ab hisne vero *Léve* nomen inditum? an a loco heris communicatum? equidem, illud credere malim: quod, in vicis fere singulis, obvia, denominationum huiusmodi, sunt exempla.

§. III.

*Fons arx
in postula-
tem Mel-
chioris
Balafje:
eius abus:
arcis hinc
diferimus:* **G**abriele de *Léva*, vti diximus, tormenti iectu, anno MDXLIV. ad *Pessum* discepto, arx, oppidumque, ac dominatio vniuersa, nuptiarum, & tutelæ iure, in potestatem *Melchioris Balafje*, venerunt: cœtu sane funesto. *Balafja* enim, vti erat contumacis vir ingenii, rapinarum, quas perpetuo agebat, arem eius abus: illuc constituit, male ea propter multatam. Actus eius, apud ISTVÁNFFYVM, (i.) viuis descripti coloribus, leguntur. quos iam non recognoscimus. Illud certum est, contaminuisse facinoribus suis, *Lévanum*: dum, præsentissimo obſidionis, quam *Salmenſi* moliebatur, periculo, atque rapinarum conscientia, ex suo illico perfugio, ante, quam arx caperetur, decederet. qua postea, laboriosa cruentaque obſidione, in regis FERDINANDI I. potestatem venit: *Balafja* autem, vt se, iniquiori fortunæ, quam prouocauerat, subduceret, præmilia, cum pupillo, vxore, in Transiluaniam abiit, partes *Isabellæ*, fide omni-

(i.) Articolo XXII. Vefulliorem ea inveni, in *SIGISMUNDI* diplomate, quo *Fratre Elephantense*, adulteris iuriis, *Petri Cibb de Léva*, *Hincemi Episcopo Nitreni*, & *Poto Fergio*, supremo, eisdem Comitatus Comiti, defendendos infungit. *Confessio*, Anno MCCCCXVIII. Dominica Iu-

dæ. Vide *Canob. Elephantense*, in Comitatu Nitreni, exprimum.

(j.) Lib. XVI. p. 246. 33.

(k.) Ibidem pag. 252., 18. quæ viri fata, recoluimus. Tomo Operis III. in Historia Belli Pessani, p. 64.

(l.) ISTVÁNFFYVS, Lib. XVI. p. 283., 37.

(m.) Idem, Lib. XVI. p. 283., 35.

omnino sequuntur dubia: a Telekeffo enim, & Franciffo Turzone (k.) in fidem *Cesaris*, magnis illectus muneribus, in MAXIMILIANI obsequio, Vienne, anno MDLXIX. fato suo functus est. Quid autem, cum *Iohanne de Léva* decenni pupillo, cum se in has tempestates concilier Melchior, actum sit, nondum reperi: e viuis certe tunc excessisse oportuit, cum *Isabella*, vitricus suus, in Transiluania, militaret. Neque enim suitæ paternæque arcis hereditatem adiisse, vpiam lego.

*Iohannis
de Léva,
pupilli, se-
cutor.*

§. IV.

Nimirum, nondum in *Cesaris* partes, redierat Balassius, cum *Léva*, a MAXIMILIANO *Cesare*, Stephano Dobóni, dono data est. Erat is, FERDINANDO I. ob *Ariam*, (l.) contra acer-
mam *Achromatis* oppugnationem, fortiter defendam, in primis gra-
tiosus: præfectura ideo *Transiluania*, (m.) addito collega Kendio,
donatus. Sed, cum illic, rebus, post *Isabellam*, ex Polonia redi-
tum, penitus conuersis, atque deficiensibus a *Cesare*, *Transiluania*,
dui irrito constat, egregie partibus suis defungetur; prater datam
fidem, dedito iam, ex FERDINANDI voluntate, *Varadino*, a *Gabriele*
Perénio (n.) capitul, inque noua arce *Samosia*, cum vxore ac libe-
ris, custodiz mandatur. Hæsit in ea captiuitate, duobus & ampli-
us annis, dum effracto carcere, funibus, per incensia demissus, clam
ad *Cesarem* elaberetur; vxore, & liberis, quod abducendi secum
facultas non esset, in custodia relictis, quam postea, *Iohannes Sigis-
mundus*, ne de femina supplicium videretur sumere, maritum sequi
iulit. Dobsó vero, scribit ISTVANFFIVS (o.) atra veste, barba, ac
capillis, ad peltus & humeros promissis, obfipoque & ad supplicium com-
posito vultu, ad *Cesarem* venit; ac, ne tot tantarumque calamitatium
& carceris mysteriarum, quas pro ipso, tam diu pertulisset, obliuisci vel-
let, rogabat. Interim eos, quorum consilii *Cesare* ratabatur, ut sibi
fauera non granarentur, amplissimis datis muneribus, induxit: partim
multa boni paria, ab illi, ut fama erat, qui lapido sale quæsum fac-
iunt, ablata, partim aurum ingens pondus, ac pecularum argenteorum,
ad abacum exornandum, affabre saltorum, magnum numerum, large
distribiens. Itaque, brevi tempore, tantum a FERDINANDO præmii,
amissa *Transiluania*, accepit, quantum, vel illa servata, vix suisse
promeritus, conferetur. Nam, ultra stipendia emerita, integre soluta,
& arcem *Lévam*, maximi census, ei, iure (p.) hereditario donatam;
Viglesum, reliqua, superaddidit. His ergo, siue meritis, siue arti-
bus, *Lévam*, a CAESARE accepit Dobó. Sed is deinde, pessimas, pro
tanto

*Donsus a
Maximi-
lianu, Ste-
phano Do-
bóni:*

*rei pœta,
ex Istvan-
ffio, do-
rit:*

k.) ISTVANFFIVS Lib. XX. p. 400., 8.
l.) Vide, eius oppugnationis historiam,
apud ISTVANFFIVM Lib. XVIII. p. 239.
m.) Lib. XVIII. p. 349., 20. & Lib. XIX.
p. 355.; 8.
n.) Ibidem, pag. 376. seq.

p.) Lib. XX. p. 396., 10.
o.) Id vero, si superest suillet *Johannes de Léva*, Balassie pupillus, haud quidem per leges facere potuisset FER-
DINANDVS: quod fecit tamen.

tanto beneficio, gratias retulit. Namque, *Georgio Bocskaius* administrō, & collegis quibusdam aliis, nefariam (q.) conſpirationem, improbus conflueraſt, quz, vbi indubitatis indicia propalata, & a regio ſenatu diſcuſſa eſt, in nouo ſe *Dobó* carceres induit; biennio poſt, deprecantibus pro eo ſtatibus, dimiliſus, atque altero, poſtquam liber eſſet, mense mortuoſus. Reliquit filium, *Franciscum bozne* indolis, vti habet *Iſtvánffyus* (r.) adolescentem, opum paternarum, adeoque *Léva* ſimilis, ex alio hæredem. Anno dein MDCV, cum *Stephanus Bocskaj* tumultuaretur, in potestate *Kolonifſii* fuille, *Iſtvánffyus* auctor eſt. (s.) *Léva*, inquit, oppidum, a *Colonitschio*, uxoris *Sophie Peténix*, quam duxerat, iure, poſſeffum, *Rédaiani Haydonis*, inieciſus, de nocte, facibus, totum combuſſere: arce intallata reſiſta, quod ea, ab ipſo *Colonitschio* cuſtodiretur. Ergo, vxoris iure, ad *Colonitschium* arcis poſſeffio, delata eſt: vt proclive ſit opinari, *Doboiano* ſanguine, *Sophiam* illam *Pertiniam* fatam fuille. Multa poſtea *Colonitschii*, de arcis hæreditate, lis fuit, publicis decretis perſcripta. Anni certe MDCXXII. (t.) ſanctio, ad hunc modum habet: *Quia Magnificus Dominus Sigefridus a Kolonitsch, superioribus annis in arresto ſue Maioritatis Vienna exiftens, arce ſua Léva, in Comitatu Barschiensi conſtructa, bonique, & pertinentiis, ad eandem ſpellantibus, rebus item quam plurimi mobilibus, abſque legitimo iuriis proceſſu, per Magnificum Dominum Joannem ab Althan, via indirecta, priuatus eſſe compertus: determinunt ſtatus & Ordines, ut Dominus Comes Palatinus, cum Dominiſis confiliaris, iudicibusque regni & Tabule Regia ordinariis, quos ad manus habere poterit, in termino, per ipsum tempore prefigendo, ad instantiam eiusdem Domini *Kolonitsch*, contra praefatum Joannem ab Althan, negotium dicta arcis, & pertinentiarum eiusdem, rerumque prætectorum mobilium, peremtorie iudicialiter reuidere, finaliterque decidere, & debita exēcutioni, abſcifſis omnibus iuridicis remedis, demandare poſſit, & valeat. Sed, fruſtra fuille ſancionem eam, iterata roties (u.) leges, ſatis ſuperque condocent. Poſt has lites, in *Csákiorum*, veteriſtate gentis iura, *Léva*, & vniuerſa circumdominatio, concessit: donec, in hæredum abiret principis *Paville Eſzterházy*, regni Hungarie Palatini. cuius eam nepos, *Antonius Josephus Eſzterházy S. R. I. princeps*, hodieque poſſidet. Feliciter!*

§. V.

Arcis, & oppidi, fortunam, videamus. In limitaneis praefatis diuis, tunc cenceri coepit, cum tyrannis Turcica, Budam, regni caput, infedit. Itaque, impensis publicis, inſtauratam subin-

de,

q.) *Iſtvánffyus*, Lib. XXIV. p. 507. seq.
r.) Lib. endem. p. 552, 40.
s.) Lib. XXXIV. p. 821, 26.
t.) Articulo LXIII.

s.) Vide anni MDCXXV. Art. LVI. Anni MDCXLVII. Art. CXVII. & CXXI. Anni MDL. Art. CII.

de, (v.) communitatimque, legimus, idque plurium *Comitatuum* operis. Prima ei vis, a Strigonienibus Turcis intentata, reieclaque, a Melchiore *Balassa* fuit, sed cum oppidi clade. Res ita se habuit. *Sabarus*, Strigoni, alio equitum praefectus, venia, a Mehmete accepta, adscitisque expeditionis sociis, *Cubate*, *Ramadano*. & *Nasuffo*, qui turmas singulas ducebant, Danubium, cum selecta equitum peditumque (x.) manu, sub primam noctis vigiliam, traicit: quodque nox luna illustraretur, precipitato itinere, *Granum* superat, & summo silentio, *Lévacum* aduolat. Hic, cum fecura omnia reperit, admotis, ad oppidi vallum, scalis, ante, quam hostem adesse, conclamaretur, munitiones superat, expilatisque oppidanorum adibus, arcis portæ, magna *Janischarorum* contentione, incumbit. Inerat arcii Melchior *Balassa*, quem *Gabrielis de Léva*, vi duam duxisse, supra memorauimus, vir omnino acris, & ad bellum vnicę factus. Is ergo, incondito concursantium clamore, e somno expegefactus, cum portam arcis, summa ferocia, ab hoste peti sentiret, nudus & lectulo profiliat, corripit arma, & in portæ velibulum, ubi iam atrox pugna ciebatur, se infert. Victores se putabant *Turca*, quia oppido, cæsis obliquantibus, potiti iam fuerant: ideoque, nullo ordine, apum ritu, in globos acti, portæ imminere, pergunt. Eo viso, *Balassius*, in confertam hostium multitudinem, sclopis, & milittiora tormenta alia, continuatis iictibus, diplodi iubet, tantamque in *Turcis*, cladem edit, quæ eos, receptui canere cogeret. Proinde, pedem referentes, oppidum expilant, & subiectis ignibus, fecissime exurunt, tandemque, vnde venerant, præda quidem onusli, haud tamen sine insigni clade, abeunt. Inflat, receudentium tergis *Balassa*, concursantibus, ad ferendam opem, vicinorum castellorum, praesidiariis. In his, *Georgius Tury* fuit, & *Sagi* castello, tormentorum fremitu excitus; sed quia superari se numero vidisset, pugna potestatem haud fecit; eo contentus, quod vitium agmen, pluribus interfectis, potuerit carpere. In his, qui e nostris desiderabantur, cum multi gregariorum militum, tum in primis, *Ambrofius Boymydk*, vir militaris, atque plures alii, numerati sunt. Ita tunc *Léva*, aduersum improsum hostium furem, seruat, laus, vni *Balassa*; cæsorum autem *Turcarum* (y.) in *Seltano* campo, *Nyário*, attributa est.

§. VI.

Sed *Balassa*, vti erat inter bella enutritus, hoc, quantumcumque laudis fuit, breui, sua culpa, decoxit. Supra rem memini-

Tom. IV.

Ji

*Eduardus
seculario
Léva ad
falleat*

v.) Anni MDLIV. Art. XVI. Anni MDLIX.
Art. XXIX. Anni MDLXVII. Art.
XVII. Anni MDLXIX. Art. XIX. &
palam.
x.) Quadringeratos *Jewitschers*, & mille

quingentos *reutin* fuisse, istvanus
auditor est. Lib XVI. p. 275, 26.
Casus enim, ad intermissionem,
a Nyário fuisse, ibidem legas, pag.
276.

nimus. Hic, in quam se, cum adserta super *Léva*, fortunam coniecerit, narrauisse iuuat. Moverat, suis facinoribus, indignationem FERDINANDI, *Balaffi*. Proinde, cum neque regis monitionibus, neque hortatu procerum, locum daret, communibus omnium suffragiis, proscriptus est, datumque *Nicolaos Comiti Salmenfi*, in mandatis, vti hominem refractarium, quacunque vi posset, in ordinem redigeret. Coadunato is exercitu, expeditionem molitur. Erant in castris, ad decem hominum millia; adparatus autem bellici tantum, quod diuturniori etiam bello, sufficere posse, credebatur. Hungaros, *Vriel Majteli*, Germanos *Ebersdorffius*, cum imperio ductabant: *Augustinus* autem *Sbardellatus*, Episcopus Vaciensis, commeatum procurabat. Tandem, acceptis, in exercitum, nobilibus, qui e *Gömöriensis* (vbi *Matthias Bajb*, non fecus quam illuc *Balaffi*, tumultuabantur) & *Neogradiensi* prouincia, siue lege ita iubente, siue iniuriarum, quas a *Balaffi* & *Bajone*, accepterant, vindicta stimulati, alacres in castra, confluxerant. Ergo, itus in bellum; ac ne *Mehmetes Budensis* praefectus, ex tam acti, subitaneoque adparatu, suspicionis aliquid, praeter rem, colligeret, *Johannes Desiffy*, ad eum, quid sibi expeditio ea vellet, docendum, alegatur. *Lévam*, tamquam firmissimum latronum perfugium, ante omnia ob sideri placuit. Id, antequam fieret, *Sitna* deturbando *Balaffianos*, res ipsa poscebat, ne ob sidionales operas, quas exorbi erant, factis inde eruptionibus, interturbarent. Ac *Sitnam* quidem (z.) *Ebersdorffius*, nec admotis tormentis, opinione celerius, capit. Profpero hoc expeditionis initio, exhilaratus *Salmenfis*, acceptoque in castra *Ebersdorffio*, exercitum, *Léva* ad mouendum statuit; *Hornatinovitzio*, ad incingendum, lenta ob sidione, *Csabrigum*, cum delecta manu, dimisso. Aduento *Salmenfis*, per exploratores cognito, *Balaffi*, qui hucusque, solita animi ferocia, ad tolerandam ob sidionem, sollicite curauerat omnia, cum *Sitnam*, nullo ob sidionale negotio, interceptam audiret, cedendum fortunatus, in *Transilvaniam*, vxore, cum liberis premissa, fessilatis itineribus eusafit: *Tibma Daco*, praefecto *Léva* constituto, dum ipse, *Turcarum*, & *Transilvanorum* auxilia contraheret, opemque ferret laborantibus, nihil peni habens, quod alicubi Tragicus SENECA. (4.)

Haud est virile, terga fortuna dare.

ob sidionis
initio: *Salmenfis* interea, exercitum, oppido admouet, atque castra metatus, aggeres ob sidionales, & fuggetus, collocandis tormentis idoneos, moliri incipit; ne factos quidem dies *Resurrectionis Domini*, quorum alter iam inierat, moratus. Vix in conspectum arcis ventum fuir, cum res tormentis geri copta est. Quo viso *Balaffiani*, haud minori ala-

z.) Oppugnationis historiam, suo loco da- | Parte Spec. Membr. I. Sed. II.
bitum, in Comitate Nagy-Hontensis, | a.) Oedipo v. 86.

alacritate, arcis fortiter defensandx, munia obibant. Nam, & hostium molitiones, collimatis machinarum iectibus, perpetuo infestabant; & quod perforatum in muris interdiu fuit, nocturnis id operis, cespitate atque materia, strenue ac fellinato, refaciebant. Iam vigelimus quartus obsidionis dies, magna *Salmenfis* indignatione, agebatur, cum *Hippiani* tormenta in collem, arcis impendentem, adtrahunt; *Salmenfis* autem, portam, perpetuis globorum iactibus, detubata occipit. Vtique, tanta breui, in muris strages fuit edita, ut integris ordinibus, adfiliari posse, duces existimarent. At, *Salmenfis*, parendum *Christiano* sanguini ratus, obfessos per caduceatorem, se vti dederent, admonet; patere, si vellent, ad veniam, aditum; sin perseverarent in maleficio, nemini postea parsum iri. Ferocius, quam opinabatur *Salmenfis*, *Balassiani* responderunt, simul, integri mensis inducias postulantes, dum interea iuratas *Balassio* fidem obnuncianterent. Id vero, cum ad deludendum se, fatigandumque porro exercitum, pertinere, odoraretur *Salmenfis*, adfultum, duobus locis, suscipiendum, ex templo, præmis propositis, edicit. Itaque, sublato clamore, pedites *Hungari*, *Germani* permixti, ruinas subeunt: tollunt & obfessi vocem, atque, factis cuneis obiiciunt se irruentibus. Sed, cum *Salmenfis*, novos subinde milites, fessis surrogaret, *Balassiani* e ruinis proturbantur: instant, pedem referentibus nostri, lateque in praefidarios, & sclopis, & acinacibus, grassantur. Dum haec ad portam sunt, *Hippiani*, quos in colle tormenta collocauisse diximus, admotis scalis, in muros entuntur, inque maius arcis atrium peraduent. Fit atrox pugna, fortissimis quibusque, ad reiiciendos *Hippianos*, concurentibus. Cecidere hic *Thomas Török*, *Nicolaus Pohárnoky*, *Andreas Kelecsény*, *Clemens Tešíny*, & plures alii. Atrocior multo, parte ruinarum altera, clades, praefidariis illata est. Cum enim *Thomas Dacsó*, arcis praefectus, multa vociferatione suos, confertis ordinibus, pro ruinis pugnare cogit, geminari stragem oportuit. Occubuerunt isthic, spectante *Salmenfis*, præter ingentem gregariorum numerum, *Johannes Károly*, *Vitus Horváth*, *Blasius Török*, *Demetrius Károlyosky*, atque *Thomas Nemes*. Tunc & *Dacsó*, desperata salute, per ruinas, in paludem, que iuxta arcem diffunditur, praeceps irruit, cumque capite tantum protenso, cuadere ntititur, insequentibus nostris, in mediis aquis, se se victoribus dedit. Quod a cæde residuum, e praefidariis fuit, præcipiti cursu, in eandem se paludem, iniecit. qui dum illinc, anatum ritu, innatant, ab *Hippianis*, scloporum iectibus, trucidantur. Præcipua, in conjectandis fugientibus, *Hippianorum*, & *Germanorum*, ferocia fuit. *Hungari* certe, victoria contenti, coniectos in fugam, inseguiri noluerunt, ne, præter, quam par est, in gentem suam, deseuuisse putarentur. *Hippianorum* atrocitat, & id accessit, quod demissa triginta duo capita, *Salmenfis* obtulerunt, cadaueribus, ut a canibus dilaniarentur, sub dio relictis: sed quæ *Salmenfis*, ne humanitatis sensum exuisse, qualunque hac victoria, existimaretur, contumulari iussit. Funetto adeo

^{xx vi} ^{ad} exitu obsidio *Lvua* A. MDXLIX. postridie *Iduum Maii*, terminata est.
^{P. Bar.} *Vriele Majiténio*, cum firmo praefidio, illic imposito. Discat hinc posteritas, quod habet *SENECA* : (b.)

Vit magna populi est; Principis maior tamen.
Et postea: (c.)

Id facere laus est, quod decet, non quod libet.
Namque: (d.)

Pukkum eminere est inter illorum viros;
Confidere patria; parcer adfici; *fera*
Cade abstinere; *tempus atque ira dare;*
Orbi quietem; *seculo pacem suo.*
Hac summa virtus: petitur hac calum via.

§. VII.

Principia Lvua, fortissimum virorum virtutum perfiguntur:
arcis praefixa: B. I.
militum Leven- lium existimatio-
nis.

VIndicata, a feditiosis, *Lvua*, iustis postea praefidiis, custodiatur; eratque fortissimum virorum, quasi vagina quzedam. Quia enim ruri, ob Turcarum graffationes, intuta erant omnia, isthuc, viri nobiles, habitatum veniebant, qui demum, vbi res cerebat, aut militiz nominis dabant, aut suis stipendiis, castra, volonum more, sequebantur. Neque id fieri potuit aliter, in tanta vicinitate hostium. Ad ius ciuitatis profecto, ne plebeios quidem homines, alia admissos lege, accepimus, quam, si miliari se sacramento obstrinxissent. Itaque, sui, & arcis, & oppido, magistratus militares fuere, iisque e viris lecti, nobili loco natis, & arte militari præstantibus. Certe, *Ladislauum Csaky*, hereditarium arcis capitancum fuisse, lego; tunc forte inauguratum, cum in ius arcis venisset. Alter hunc *Ladislauus Csaky* fequentus est, comedum gauifus axiomate, tametsi insigni munere, *Iudicis Curia Regia* funderetur. Horum fuerat, arcis adtendere, obseruare hostes, graffantes reiicere, atque, si se dabat occasio, lacessere etiam, inuadere hostium, regis præterea sequi militiam, & ne quid detrimenti caperet vicinia, quam sollicitissime prouidere. Quam ob rem, magni tunc, cum ista prouidentia opus fuit, praefidarius *Levensium miles* fiebat, cautumque lege publica legitimus, vt, nobiles, qui illi hic, fere omnes, milites erant, immunes a decimis haberentur: quod licet prisco iure, prærogatiu nobilium virorum, a *Turci*, sedibus depulorum, dabantur; tamen, apud *Levenfes*, militis simul, cui erant dediti, rationem existimatam fuisse, non est, cur ambigamus. Sanctio *FERDINANDUS* (e.) generatim sic habet: *Nobiles, patrii sedibus eiusdem per Turcas, & qui*

a.) Oftauia, v. 183.

c.) Ibidem, v. 444.

d.) Veriu 463.

e.) Decreto X. quod Tyrnavia A. MDXVII. editum est, Articulo XXXVI. Or.

tam, eius legis occasione, apud *Levensium* item, quonodo *FERDINANDUS* i. deciderit, in eius verbis illatoria exhibebimus.

qui ad loca tutiora profugerunt, non teneantur decimas soluere, ex illis terra fructibus, etiam in illis bonis, ad qua sepe recuperunt. Eam postea cum latius tyrannis serpissent turcica, FERDINANDVS II. (f.) atque co mortuo, FERDINANDVS III. (g.) recognoverunt, ratamque habuerunt. Miles interim *Levensis*, cum perpetuis *Tarcarum* incursionibus distinebatur, & nunc edita strage ferociebat, nunc ringebatur accepta, perdetentim ab ingenio militaris disciplina, ad eum modum descivit, ut honestissimum virtus genus, propemodum, in latrocinandi libidinem verterit; tunc in primis, cum submoto, post captam *Budam*, hoste, agendæ, ritu adulto, præde, & occasio decesserit, & materies. Nempe: (h.)

Comportare iusuet pradas & vinere rapto.

Valuitque, longa post annorum serie, illud SENECAE: (i.)

Dedidit animus sero, quod didicit diu.

S. VIII.

Sed, ad fata arcis, & oppidi, redeamus. A *Botskaianis*, varia, seditionorum accessione, conualecentibus, oppidum exstulum igni denuo, arx contra, *Colonitschii* seruata virtute est. Meminit cius cladis ISTVÁNFFYVS: (k.) *Lévam oppidum, a Colonitschio, uxoris SOPHIAE PERENIAE, quam duxerat, iure posse sum, Redajani Hajdones, insellis, de nocte facibus, totum combussero; arca intacta relicta, quod ea, ab ipso COLONITSHIO, defendeveret.* Fuit tunc oppidum fossa, & aggeribus, quomodo cuncte munitum. Intrae, facile id, prætabunda colliuies, nocturna impressione, subditis ignibus, potuit exire: armem, ne tentare quidem ausa. An vero *Ujvarino* capto, in potestatem venerit *Botskaianorum*, nil reperio. Gabrieli certe *Bethlenio*, herbam porrexisse, ORTELIVS auctor est, Non tam, quod nequiusset hystem reiicere, quam quod arcis prefectus, quisquis ille fuerit, nourum retum studio, quam caussa iustitia, vinci maluerit. Neque Rákóczius prior, intemeratam omisit; sed, quod tumultatio ea, pace consopiebatur ante; quam proflus vires sumeret, sua, breui post, tranquillitas, *Léva* redditia est. que tamen, turbatis iterum iterumque, patriæ rebus, diurna esse haud potuit. Ceperant Turce *Ujvarinum*, cum vicinis circum arcibus, *Nitria* atque *Neogrado*: cum his *Léva* simul interiit. Ac *Nitriam* quidem, soli *Turca* occupauere; *Neogradum* autem, & *Léva*, Michaelis *Abaffi*, Transiluaniz principis ductu, & artibus, in hostis potestatem venerunt. Ostentabat ille, armorum, quæ cum *Turcis* iniustissime corripuerat, iustitiam, multa obsecris, de se, de liberanda patria, & nescio, qua tempo-

rum,

f.) Anno MDCXXXVII. Art. LXXIV. | i.) Troadis, versu 60.

g.) Anno MDCXXXVIII. Art. LXI. | k.) Libro XXXIV. p. 821, 26.

h.) VIRGILIVS Aeneid. IX. 614.

*Fata arcis
reliqua;
sabots-
kaio:*

*Gabriele
Bethlenio:*

Rákóczio:

*post captum
Ujvari-
num, ab
Abaffo
dedicatio
sepatur:*

*Turcis de-
mum tra-
dua.*

rum in melius reparacione, pollicitus. Quibus rebus, facile erat, in sententiam pertrabere, fluctuantes animo praefidarios. Vix autem se *Abessio* dederat *Léva*, cum is, *Turcis* insidiam tradit; frustra exsecrantibus facinus, qui arce, incauti decellerant. Recl^e WAGNERVS (l.) *Patii flagitiis*, *Levensis arx tradita*, ne tormenti quidem illu^m expeditato. *Germanus loci praefectus*; nam ex utraque natione praefidarii erant; suppicio affellus. Ita anno MDCLXIII. exente ferre Octobri, accidere, cruentz postea victoria locum datura.

§. IX.

*Recuperata
arci his-
tria:*

Res, ad hunc modum gesta fuit. Frustra, ineunte anni MDCLXIV. vere, *Canisam* tentauerant *Cesariani*, cum *Sufa*, Cis Danubianæ dux expeditionis, coadunato, *otto millium* exercitu, hostes, maturatis itineribus, praeuenit, *Nitriamque* primo, *Lévam* postea, recuperat. Et ad *Nitriam* quidem, res, ex animi sententia, celiſt. *Léva* autem oppugnatio, permultum habuit discriminis. Promoto *Nitria* exercitu, communisque, ad *Pukan-*
tzau, (m.) caſtris, ipſe dux, cum binis legionibus, sub *Léva* conſperatum excurrit, cumque illic metandorum caſtrorum opportunitatem ſpeculatur, aduentare *Budenfem*, cum viginti quinque horum in milibus, idoneis auctoribus, condidit. Tantæ multitudini, imparem fe ore ſentiens, profundius intra valles, deducendum exercitum flatusit. Premiſlo itaque cum grandioribus machinis, ad *S. Crucem* peditatū, ipſe ultimum agmen, cum equitatu, claudit. Vix primi proſecientum ordines *Zernowitzium* adtingerant, cum hollis legeret noſtrorum velligia, & pugnae occaſionem ferocius querere. Coegit ea res *Sufam*, vt caſtra ad *Zernowitzium* ponaret, & quam poſſet, celerime communiret. Hinc *Zernowitzensi* illi pugnæ, enata occaſio, qua proſligati hostes, exulta, ob iter, *Ujhánya*, *Strigonum*, uſque, ingloriū recellere: *Sufa* vero, ad *Fanum S. Crucis*, loco, refiendo exercitū, idoneo, confedit. Recollectis ergo viribus, & annonā, quæ diebus aliquor ſufficeret, coacta, cum per hollum abſentiam, iter, *Lévam* uſque, patere denuo videret, expugnandam eam statuit. Praeficitur obſidioni, *Avovſtv Holsatvs*, imperialium copiarum dux, eo ſuccēſu, vt quadridui oppugnatione, fracti hostes, die VII. lunii, noſtris ſe dederent, iſdem, quas Nitrienes acceperant, legibus. (n.) *Ottigenti*, qui ſupererant, *Turca*, cum familiis, ac impedimentis, *Strigonum* uſque, inter milium quingentorum comitiam, deportarentur; iſi, canticulos ante, ſi qui latenter, detergent; annonam, quanta ſu- pereſſet, ne corrumparent, neque *GERMANOS* uſque *HNGAROS*, captos, ſecum

l.) Lib. I. p. 135.

m.) Hungaris *Bekehánya* dicitur, et que in numero ſeptem montanorum urbium, cuius hiftorum in *Hungarō Comitatu*

dabimus. P. Spec. Mem. II. Sect. I.

n.) Adſcribimus eis, vt font apud WA-

GNERVM Lib. II. p. 149.

focum abducerent. Itaque, post octimesimum tyrannidem, arx, & oppidum, *Casari* vindicata sunt. Impositis quadringentis praefidiariis, arx, *Neumutho*, strenuo centurioni tutanda, traditur: exercitu, intra vallis fauces, quæ ultra *Fanum S. Benedicti* ineunt, iterum redacto.

S. X.

Simul, interceptæ arcis fama, ad *Budensem*, perlata est, *Vale-*
chorum ille, & *Moldavorum*, insigni accessione, adauctus,
Strigoni iterum mouet; *Susa*, contra ea, ad *Vagi* ripam, ca-
 stra eo loco metatur, vnde, cum molitiones hostium obseruare,
 tum oblicere etiam se posset, in *Austriam* aut *Morauiam*, excursio-
 nem tentaturis. Accidit vero, magno exercitus malo, vt pars ty-
 ronum maxima, quorum ad sex millia numerabantur, alii profluvio,
 laboraret, veteranis fere immunibus. Sed, ne *Susa* quidem intactus
 manfit, vt cogeretur omnino, curandæ caussa valetudinis, *Tyrani* secedere.
 Hic, cum moratur, quo loco, quamque obnoxia discri-
 mini, res Christianorum essent, *Casarem* docet, auxiliaque, eo im-
 pensius efflagitat, quo maior erat suspicio, *Turcas*, relictis tanti-
 sper arcibus, *Austriam*, *Morauiam*que inuasuros. Nec cellatum *Vi-*
enna est, poltequam terror ille, opportune inualerat; immixtæ
hostes, & ni conformetur *Svsar* exercitus, regionem, superiori anni
 clade adficitam, euafiatam iri denuo. Proinde, missua, in subli-
 dium, *Heisterus*, præter equestrem legionem suam, pedestrem *Hei-*
delbergicam, & prætorianorum equitum turmam, tempellue in
 castra adduxit. Hæc dum siebant, *Turcz Lévan* obſidione ci-
 gunt, adeoque militibus operis vrgent, vt, nisi *Neumuthi* vir-
 tus, praefidiarios, ad rem fortiter gerendam, suo excitantis exem-
 plo, intercessisset, actum de arce videtur. De præsentissimo, vt
 erat, periculo, edictus *Susa*, XVIII. Julii, exercitum ad *Granum*
 promouet, ita castra metatus, vt ab hostibus, folius intercurſu
 amnis diuidetur. Isthic mille *Tartaris*, a statione depulsi, collem,
 quem infederant, cum exercitu occupat; aciem, quasi iam iam de-
 pugnaturus, instruit, & ordines singulos obequitanſ, ad rem ma-
 scule gerendam, accedit: *Meminissent Zernonicensis pugna*, ubi
 pauci ac debiles, vittoriā de boſte reportassent; nunc, & numero va-
 lentioribus, & fauſis adeo iniūi, in ſcenam optimam erediū, nibil ad
 consummatum triumphum defore, quam, ut ordinē feruare, excipere
 primos inuadentium impetus, pedem, densatis agminibus, proferre & felo-
 pos, per intervalla exonerare, denique, ubi amissō aculeo, torpere ce-
 perit boſte, aciem inuadere, acriterque non minue, quam conſtant, &
 depugnare volint. Inconditum barbarum gentium clamorem, micantes,
 tota caſtris acimac, & volitantia, nullo ordine, agmina haud refor-
 midarent; multitudinem effe, bello inexpertam, qua ubi inclinata acie,
 turbari

Budensis,
respiranda
arvis fu-
diens:

Sus prævi-
 dentes:

Léva, &
Turci ab-
ſeſſa:

andream,
ad repul-
dis boſte,
adparatuſ:

Suffit ad
militis ad-
locatioſ.

turbari coperit, ipsa sibi fuga facultatem, ademtura sit. Brent ergo, cum tempus aderit pugne, expedient dextras & arma, animo se praefagire, latam diem posteram, atque pradarum diuitem, habituros. Ita, ad committones, summa virium contentione, tametsi, ex nupero morbo adhuc imbecillis, prolocutus *Susa*, militem, corpora curare, somnumque capere, iussit.

§. XI.

Fuga, & vicitoria, in sinuosa occasio:

nigri Granum trahi- dicuntur:

aciei ratione, in Wagennero decepta:

*H*inc, quieta in castris, ad tertiam usque vigiliam, fuere omnia. qua excunte, res leuicula, classicum quasi nostris cecinit, contulitque ad victoriam plurimum. Non dum ingruerat aurora, cum leues venti, qui adlata castris nemora perflabant, fusurum ediderunt, proficiscerentur, suspensi passibus, militum, consimilem. Accedebat modica pluvia, quæ frondium illam ex vento fluctuationem, adauxit, iniecitque nostris, *Turcarum*, ex insidiis erumpentium, suspicionem. Ducti, errore hoc, extremi stationariorum, signum ingruentium hostium edunt, quod, ubi longo vigiliarum ordine, in castra propagatum est, nihil cunctatus *Susa*, arma corriperi suos iubet, atque instructa acie, in hostem mouere. Superandus erat *Granus*, ante, quam id hostis posset impeditre. Itaque, turmæ equitum, tripartito, in amnem descendant, enitunturque in aduersam ripam, nemine proscus, sicuti metuebatur, oblustante. Equitibus singulis, singuli additi, a tergo, pedites, eadem opera fluuium traicere, sletisque intradas horas explicata, in campo, nostrorum acies. Audamus *WAGNERVM*, (a.) aciei rationes enarrantem: *Prima*, inquit, aciei hac forme fuit. *Dextra ala*, *cataphractorum Heydelbergenium turma*, *Heidelbergiana legione*; *sinistra*, *Kriegianis turmis equitum quatuor*, *tribus Caprarianis*, constabat. In medio *Brandenburgi* *scopetarii sexcenti*, *quingenti Saxonii*. In acie secunda, *Seziana legio equestris in dextro*, in *sinistro Holstatica*, in medio, *dua Saxonum scopetariorum cohortes*, locata. In subsidio diffusa turma *Brandenburgorum* tres; *una defultorum*; *tres item Garnierii*; *Joanelli Baronis*, centuria *dua*, quas sub ipsum confiliata initium, adduxerat, e montanis *fusulatoribus* collecta. Ad impedimenta, cohortes *dua scopetariorum reliæ*; *extrema latera*, *leuis Vngarorum equitatus*, inde *Koharli Comitis*, inde *Valentini Balassii*, claudebant. *Vniuersim septem millia* censabantur. *Turcarum* *vixi millia* fuere, seu *hostium* *contenuit*, seu *virium fiducia*, pugnandi audifissima. Tantilla Christianorum manus fuit: quippe, morbis castris, usque ad ducem ipsum, male adfecta. Sed, fuit tamen, summus rerum, atque armorum arbitrus, cauissæ meliori. Pergit *WAGNERVS*: *Ergo, confecta Christianorum acie, nihil morati, e collibus Turca, in plana se demittunt. Dextrum cornu Valachis & Spabis adtributum; Moldauis & Tartaria sinistrum; Janischari in medium accepti.*

CAPRARA,

a.) Historia Leopoldi M. Lib. II. p. 151.

CAPRARA, laceffere hostem, cum octingentis leuioribus KOHÁRNI, totidemque cataphractis equitibus. Ferociter, ab Janitschariis, & Spabiorum flore acceptae, durauit paulisper; demum, multitudini impet, & latera circumuentum iri motuens, retrocedere est coactus, nonnulla suorum cedeat ac fuga. Horum aliqui, contento cursu, Nitriam effugisse feruntur. GLOCKEVS, cum Brandenburgica desultiorum turma, qui in silva se habentem tenuerat, cohibito Janitschariorum impetu, CAPRARA, colligendis se spatiis fecit. SVSA, rem omnem certaminis, hic vergere conspicatus, tres Kniegianas turmas submittit, prater Saxonicas cohortes, & quatuor campestria tormenta. Tum vero, inflaurata acerrima pugna, loco mota hostium acie, robur ipsum Janitschariorum, in fugam agitur. Preludium dux taxat hoc, uniuscuius certaminis, tormentis solum, sinistra ale, hostem infilauerait. CAPRARA, cum vultore iam milite, in oculo Valachorum & Spabiorum millia inueniens, & non intermissis tormentorum ieiunio, haud dubiam eo latere, victoriam peperit. Admone negotio HEISTERVS, in dextro cornu, Tartaros, Moldanosque, & silue erumpentes, profigauit. Loci opportunitas, collum filiarumque obiectus, magno adiumento fuit, ne circumueniretur nostrorum paucitas. Hoc, pugna totius discrimen fuit. Loco motus hostis, in fugam, quaqua uoerum, effundebatur. quem consecutus Hungari, in serum usque dici, haud minori, quam quz illata in acie est, clade, adfecerunt. *Hofstatis* praeterea, cum laceratos Turcarum ordines, deusatis agminibus acrius insequitur, in delectam quingentorum Janitschariorum cohortem, inter dumos delitescentem, incidit. Conseruit illico manus, pugnat aliquid, donec, visa loci opportunitate, dux, hostem, totis circum lateribus concludit, & ad internacionem delet. *Oto*, vniuersim, ex forum millia censa, fauitorum, in quibus Budensis fuit, numerus, rescri nequuit. Signa centum, victis erupta, caltra triplicia expilata, mille currus, annona iumentisque instructi, in potestatem venere. Sed præde, non omnibus, eadem portio, adtributa est. Erant, inter ignauissimos, quibus decem millia nummum, sed erant etiam inter fortissimos, quibus vix lacerna obtigit. Pugna certe, memoranda in primis ad posteros; quod, in ea nostrorum paucitate, tanta animorum contentione decertatum est, aduersus multitudinem, & virtibus pollentem, & armis. Præcipuum, rei bene gessæ laudem, *Susa* tulit: quippe qui, æger corpore, horas, sine cessatione, XVII. eques, *tem da-*
vbi res maxime fuit trepidi, versabatur. Quin & duces reliqui, egre-
gie functi sunt officio. Avgvstvs in primis Hofstatis, Caprara, atque
Heisterus. Milites certe documento fuere, non in numero, sed in
dextris, ni fata contrauerint, positam esse victoriam. Vtriusque
gentis, Germanorum, atque Hungarorum, eximia virtus emicuit; sed
Hungarorum tamen iactura maiore, quod Stephanum Kobarium, du-
cem laudatissimum, sub primum pugnæ xlium, amiserint. Ceterum,
quingentos admodum, e nostris, desideratos fuisse, constanter perhi-
bent, qui acerrimi prælii historiam litteris consignarunt. Tanti tune,

*nostrorum
infusus ubi
datur:**ex formis,
ac præda
numeris:**tem da-**com:**militans-**que:**accus:**quo:**quo e se-**bris defide-**rasi:*

*Arcis, usq.
quae ad Tököl
colli sedi-
sionem, re-
quies;*

*redditor
Cesari,
et quo ca-
sione;*

& laboris fuit, & discriminis, *Lévam*, ab hostibus eliberauisse. *Nem-
muthus* certe, arcis praefectus, vocibus omnium celebratur, qui non
modo, infirmam arcem, nullo fere praefidio, sola sua virtute, ad-
uersus numerosum adeo hostem munitam, feliciter tutatus sit; sed
praebuerit etiam, sua hac fortitudine, occasionem victoriz memo-
rabilis.

§. XII.

Re pressis, ad hunc modum, hostibus, *S. Gotthardiana* autem
pugna, adtritus profrus, pax, codem, quo haec gesta sunt,
anno, coaluit, manisque in *Cæsar*is ditione *Léva*, usque ad
Tökolianam seditionem. *Nimirum*, cum A. MDCLXXXII. *Hunga-
riam* omnem, torrentis inflat, perusasset, simul *Lévan* corripuit,
deinde, post liberatam *Vietnam*, & cesos iterum, ad *Pärkänum*,
Turcas, *Cæsari* redditam. *Lévan* inquit, *Parschitzivs*, (p.) praefidium
validissimum, diu resistentem, adgressus, intercepit; ingenia praefidia-
riorum, ad sui amorem & obsequium, adtemperauit. Ergo, ne tunc
quidem, prædictionis crimen caruit, miles praefidiarius. Deditioñis
postea *Cæsari* factæ occasionem, *Waonevvs* (q.) in litteras retulit.
Fas est auctoris verbis, rem enarruisse. *Dum ita*, inquit, *in opus*
incumbitur, (*Strigonium scilicet oppugnabatur*) *venerè ad regem Po-
lonia*, *perduellum* principes. *Studioſa oratione*, gentis sua mala, *Germani-
cæ* sautiam imperii, exaggerant. *Coellos* se ad consilium, stetum
prima specie, ac impium, ad Ottomannica auxilia configendi. *Is de-
uicti*, et si duriora omnia sibi angustari possint, in regia tamen patro-
cino, cui se permittant penitus, spem venia maximam collocatam habere.
Auditii ab rege, nulloque responso, ad ducem *Lotharingum* reiekti sunt.
Dux, et si armatos ac perduelles, ne audiri quidem decore posse, cre-
deret; ut hoc regi tribueret, coram admisit. *Vsi* autem sunt oratione
longe insolentissima, & qua cum factorum infania plane consenseret.
LEOPOLDVM, aiebant, haud grauate, pro rege agnoscimus, si is,
pro rege se geret; neque Germanorum procerum libidini, quicis,
cum Hungarica nobilitate, internecium est odium, spoliandos nos,
conculcandosque, abiiciet. *Pacem* facimus, si commoda hiberna
nostro militi, inducias semestres, comitia, ac durantibus comitiis,
statuia impetramus; si regni defensio, deportatis *Germanis*, nostra
nationi, permittitur. *Hac adeo intoleranda* duci sunt vista, ut non ali-
as, commotiorem viderint. *Faceffere* iubet impios, ac secum reputare,
qui *Christiani* sanguinis riu, ipsis auctoribus, desluxerint? in quod di-
scrimen, nomen omne Christianum, conicerint. *Eandem* calefem vin-
dictam, qua barbari sautum imperii, tam illustri miraculo, depres-
serit, pauculis perduellum manipulis, infare. *Nisi* audacia, nimis,
armis positis, simpliciter se, iustissimi *Cæsar*is arbitrio submittant, nullas
conditions expellarent. *Iltz* nimirum seditioni, oppido fanguino-
lentæ

p.) In TABELLA Regni Hungaria, p. 200. | q.) Lib VIII. pag. 625.

lentæ, causæ tunc obtendebantur. Dux interim, sua illa severitate, vno quasi iictu, plures, e manibus *Tokilianorum*, arcis excuslit. Pergit enim historicus: *Oppotuit hac severitas, metu nimis magistro, Tatam, Veszprimum, Péram, Lévam, ad officium reduxit.* Vix autem effluxerat vicennium, cum noua iterum inquietus, Hungariam peruerasit; *Lévam* certe noua clade, nobilitauit. Pertigerant isthuc A. MDCCIII. medio fere Octobri, *Rákóczianis*, iamque ad iusti exercitus speciem, coadunata, sive prædandi, multitudo, excreverat; cum *Schlickius* comes, modica *Germanorum*, & *Hungarorum*, quos, e *Pozoniensi*, atque *Nitriensi*, Comitatibus, in ea trepidatione, cogere potuerat, manu stipatus, instantibus se obiicit. Neque illi pugnam detrectauere; tametsi instruendæ aciei non minus, quam seruandorum ordinum, ignari. Itaque, vt rei fortiter gerendæ auspicia caperent, primi *Csáriani*, tanto ardore inuidunt, vt cornu vtroque, nutare cooperint nostri: quippe, incondita multitudine, in primo illo pugna seruore, propemodum offusi. Sed, dum factò, vtrōbique, cuneo, hic manualia, currulia alibi, tormenta, in confertos, semel atque iterum, disiplodunt, foedam in *Hungari* cedem edunt. Quo viso, qui in acie altera consiliterant, equites, laxatis habenis, in fugam ruunt, pedites, fortius obſistere ausos, deferunt, victoriisque *Schlickio* relinquent. Primus ille conflictus fuit, in quo *Rákóczianis*, virium suarum periculum fecerant; digno tristissimis coepitis, auspicio. Post pugnam, tantum præsidarii militis, arcis impositum est, quantum eius, in ea paucitate, fieri potuit. Verum, quod *Schlickius*, montanis vrbibus, cupidius, quam res ferebat, immensus, ad XV. Nouembri, inde reiectus est; *Léva*, in tumultuantum potellatem, recidit denuo. qui demum, siue, vt cladem, isthac acceptam vlciscerentur; siue, vt ne cogenerentur præsidio munire locum, post captum *Ujvarium*, moenia arcis prouert, turpemque hanc memoriam, post se relinquent. Redit in CAESARIS ditionem *Léva*, post *Trenschinensem*, quæ in diem III. Augusti, anno MDCCVIII. inciderat, victoriam.

§. XIII.

AD oppidum, quod adtinet, obiacet id arcis, situ, a meridie, in orientem, reclinato, estque post tot, quæ subiit, conuersiones, cultu tenui. Incolæ fere *Hungari* sunt, multique in his nobiles, & qui olim militiam sequebantur. Iam, in agro collendo, operam ponunt, qui circa oppidum, & frumento vber est, & vino. Sed illud, auferius esse credunt, quam, ut cum adprobatione gustus, ab omnibus queat bibi: atatis certe intolerans est. In primis, magna hominum celebritate, nundinæ *Lévenses* aguntur. Plus harum numerant, ad dies *Epiphanie Domini*; *Corporis CHRISTI*; *D. Jacobo*; & *S. Michaeli Archangelo*, sacros, præstitutas. Neque mer-

Kk a

catus

intercol.
ter a Rák
kóczianis iretum ap
cepta, &
Schlickio,
elates;*Léva*, &
Csáriani
injuga itriste re
montans
Schlickio,
*Rákóczia
ni*, mons
avis per
tundens:
victi, Csa
ri acrum
relin
quent.Oppidi ha
bitus:incolantes
indoles:nundina
Lévenses:

catus rantum fabriles, sed boarii etiam, quatriduo ante, sueverunt celebrari, magno accolarum emolumento. Institores certe pecuarii, frequentes huc confluent, qui, vel adpellunt venale pecus, vel abigunt coementum. Olim, furtis, & larcinias, *Lévenses* hz mundinez, infames reddeabantur: iam, quz est magistratum seueritas & vigilancia, crebriora sunt inueterata illa facinora. Oppidum ipsum pulchre iam reficitur, vt spe sit, breui, superiorum annorum iniurias, obliteraturum.

§. XIV.

*Fons arcis
adscriptus,
quasi pigno-
ri apposita-
rit.*

Copiose, olim vici fuere, *Lévensis Dominationis*, tunc partem maximam, pignori oppositi, cum ilthic, *Ladislauus Csáky*, rerum potiretur. Vti enim vir erat, ad omnem factus magnificentiam, aque, præter seculi morem, non modo non adtentus ad rem; sed etiam, in futuru faciendo, extra modum profulus: factum breui est, vt, quidquid vicorum, prisco iure, accentum arcis fuit, omne id, grandi ære alieno, obrueretur. BONSARDUS auctor est, ilthinc, adagio Hungarico: *Nem Csáky fialemaja*: quod & *Szani* ciuitate donauerunt: *Nenj to Csákybó slama*; id est: non esse, hanc illamue rem, stramen Csákij; ductam originem. quo in eos victimur, qui, aut fuarum rerum cura soluti, rapina eas permittunt; aut aliena, tamquam neglecta, sibi vindicant liberius. E Csákiano enim horreo, primum erat olim, sine cuiusquam offensi, & passus sublegere, & quantum quisque vellet, probi straminis auferre. Latine, & ex veterum vsu, adagium illud, per, *Porfenna bona* (r.) possit reddere. Iam, qua sunt, *Eszterháziani* procuratores, prouidentia, dissoluto sensim ære alieno, multos passim viros, in iusti hæredis potestatem, vendicant. *Feliciter!*

II.

OPPIDVM O-BARSCH.

Barsch, do-
minatio-
nem Comi-
tatis de-
dit i-
urbis pre-
rogativas,
etiam pati-
batur i-

Stud illud oppidum est, a quo, toti *Comitatui*, communiatum nomen diximus. Vrbem fuisse olim, & frequenter, & probe munimat, sub exordia commentationis huius, meminimus, CAROLI I. decreto adducti. qui locum, dilerte ciuitatem vocavit, *Trentschinio* copiosiorem, & opibus valentiorem. Nam, ita habet sanctio: *Ciuitas Trentschiniensis decem marcas*; item, *ciuitas Bâch* triginta quinque marcas; item *Korponya* similiter triginta quinque marcas; item *ciuitas Barsiensis* quindecim marcas; & *ciuitas de Topolchán*, viginti marcas, modo predicto, cam-

bire

n.) Vide, ERASMI Chiladas, p. m. 80. & 447. LIVIUM, Libro II. c. 14. p. m.

104. Edit. *Gesneriana* Lipsiens. vbi, de Porfenna bonis.

bire teneantur. Videre hinc est, quo loco, priscis reges, urbem habuerint; melior scilicet, quam *Trentschinum* fuit. Respondebat cuius, opportunus, ponendis munitionibus, situs. Collino enim est positus, qui, cum a reliquis plagiis adiungit clementius, in septentrionem & occidentem praecipit abrupsum. Circum, vasta est planities, quam præterlabentes *Grani* eluiones, sepe inaccessam, imberes autem, etiam modici, impeditam cœno reddunt, difficulterque peruiam. Itaque, existimauimus aliquando, *Grani* exundatione illuc detenti, tota regione, commodiorem, excitando munimento, positionem, reperiri haud posse. quod, & *Granus*, leui opera, colli circumducetur, & prospectus late hinc in depresso campo pateret, efficeret defensandis montanis urbibus, multo, quam, seu *Léva*, seu *Carpona*, aptior. Aduertere id, *Status & Ordines*. Proinde, cum alias, tum anno potissimum MDCVIII munendum statuerunt *Bartschinum*: *Comitatus Bartschienensis*, inquit, (a.) adiicit *Bartsch*. Sed, ad rusticandum, rure est, quam pro soli libertate, incommodiore, ob exundantis *Grani* damna. Is enim, vbi ripas supergressus est, cum agrum frumentarium, tum solum fere omne, obruit, atque ita oppidum circumcludit, ut ne armenta quidem habeant, quo pastum depellantur. Sunt, qui putant, *Ptolemai* *animi*, seu *Vſcenum*, hic stetisse, quod is (b.) apud *Jægges Metanæfæs* collocat. quos iam in re dubia, non moratur. Germani *Borsenborg*, Slavi *Tekas* hodie vocant. Iam, ad eam exilitatem redactum oppidum est, ut ne vici quidem speciem referat. Secedit *Léva* medio, in occidentem zelium & aquilonem, millari, paretque dominationi *Leveni*.

III.

OPPIDVM NAGY-SARLÓ. (c.)

Vilicanum est oppidum, Slavis, *Wieliké Scharluby*, dictum. Quidquid opportunitatis habet, agro id conflat pingui, atque segetum amico. Itaque, non alia re magis distinguitur incolz, quam rusticatione, fructuosa ea, & nisi ob exili injuryas, colonum fraudante. Addit, frequenter mundinas, quæ loco adferunt celebritatis quidplam. Agi eas, *Dominica II. Epiphaniae Domini*; *Sexagesima*; *Reminiscere*; *Exaudi*; & die *S. Mathæo* festa, accepimus. Est oppidum in ditione *Archiepiscopi Strigoniensis*, duobus & medio millari, in occiduum solem, *Léva* disiunctum.

Nagy Sarló,
regina
oppida:

magistraci
tum:

off in dico
ne Archis
episcopi
Strigoni
ensis

a.) *MATTHIAS II. Decr. I. Articulo XV.* | b.) *Ebdunt cantham alii, in eis locum
fine,* | *Geograph. Lib. III. Cap. VII.* | *reposito, dicuntque sedi, quod mo
nendum erit.*

S E C T I O II.
DE
Vicis Processus Lévensis.

D regiunculæ, ex se fertilis, elegantiam pertinet, quod vici frequentibus colatur. Duum hi sunt generum. Alii enim arcis Lévensi adscribuntur; alii possessoribus variis. Illos prius, hos postea lustrabimus, in Lévensi vicinia exoruti.

- 1.) *Kis-Szete*, bis mille circiter passibus, Léva in meridiem, loco haud importuno, sepitus. Cenfetur in eiusdem arcis ditione.
- 2.) *Nagy-Szete*, priori, & nomine ad finis & situ. *Magnum Szete* dixeris, forte, quod altero illo, colonis, agroque sit copiosiore.
- 3.) *Nagyod*, uno, ab oppido, in occidentem milliari, submotus. adiinet ad dominationem Lévensem parte sui media. Ultra eum,
- 4.) *Semlér* confedit; utique, ad rusticandum commodo agro. Est in potestate *V. Capituli Strigoniensis*.
- 5.) *Ovár*, vocabulum, arcem veterem significat: credo, quod munitionum quidpiam, aut statua militum habuerit aliquando. Recedit Léva, duobus, in occasum, milliaribus. Possidetur a Comite Oudaille. Longius absit,
- 6.) *Szent-György*, sciungiturque ab oppido duobus, atque medio, milliari. Possessio vici, ad Dominium Sallaiensem adiinet.
- 7.) *Nagy-Saró*, in meridiem, eodem fere interallo, reductus, & colonorum copia, & præstantia agri, memorabilis. Est in potestate familie Révay & Beniczky. Profundius in meridiem
- 8.) *Szodó*, insedit, mediocribus vicis adnumerandus, & a pluribus nobiliibus possitus. Eodem tractu
- 9.) *Garam-Vezekény*, Grano amni, a quo & cognomen accepit, apositus, idemque, illustribus familiis Esterházy, & Amade, adtributus.
- 10.) *Kis-Orosz*, pertinet ad Abbatiam Lekéziensem.
- 11.) *Helyvén*, duobus Léva milliaribus, in occidentem sepitus, agro fruatur, agricolationi haud inimico, estque in ditione Salaiensi.
- 12.) *Lök*, vicus insignis, cuius pars altera, ad dominationem Lévensem, altera, ad Comitem Oudaille, pertinet.
- 13.) *Alt-Várad*, priori haud deterior, oppignoratus. Est hædium Lévensi.
- 14.) *Vj-Barsk*, eximus vicus, aduersa Grani ripa, oppido Barsbeni obiacens, & Léva accensus. colitur ab Hungari.
- 15.) *Kelesén*, mille admodum passibus, in meridiem Léva sciuntus. Possidetur ab Adamo Tapiay.
- 16.) *Lodony*, recedit ab oppido, tribus fere in meridiem, milliari. Est in herediis Léva.

17.)

17.) *Kefzy* eadem plaga, eodemque interuallo, *Léva* discretus, eiusdem simul ditioni accensus.

18.) *Poduzan*, ad bis mille passus, in occasum sepositus. *Léven* hæredium.

19.) *Szolmos*, ad orientem vno, ab oppido, millari, reductus, idemque, hæredibus *Gabrielis Kofsztolány*, adscriptus.

20.) *Nagy-Kofszmály*, secedit in aquilonem, horario interuallo, cognomento magni insignitus, ut discriminaretur a minore *Kofszmály*, qui in potestate est gentis *Paluskiáne*, infra, in *Moróthen* ditione memorandus.

21.) *Mohy* pari intercapidine, sed in occasum secretus. Paret hæredibus *Nicolai Vafi*.

22.) *Gyékényes*, duobus, & quod ultra est, milliaribus, in meridiem reiectus, idemque, per *Provincialatum Ordinis S. Pauli Eremita* possellus.

23.) *Kis-Sáró*, insignis omnino vicus, *Dominii Salloienfis*. Disiungitur *Léva* duobus, & quod excurrit, in meridiem, milliaribus.

24.) *Garam-Mikoláy*, *Cœnobii Elefantensis* hæredium, a *Grani* vicinitate, sic dictum. Venerunt in eius possessionem Eremitæ, anno MDL. Ita habent eius ordinis annales, (d.) vbi Nicola cis Garan, dicitur: *Januario denum sequenti*, urgente potissimum *Ferdinando rege*, posseffio *Nicolgran*, *Fratribus D. Iohanni Baptista de Elephant*, per moderatores arcis *Léva*, ad requisitionem *Comitis Nicolai a Salmis* & *Archipresulis Strigoniensis*, attribuitur.

25.) *Zeljfa*, est in ditione *Comitum Eszterházy & Baronum Amade*, receditque *Léva*, duobus, in occasum foliis, milliaribus. Habet tempulum, e scelto lapide eductum, præcipue antiquitatis.

26.) *Damásdi*, Venerabilis *Capituli Strigonienfis*, haud inops hæredium, ab oppido, millari ad occasum, sepositum.

27.) *Aghó*, ad candem plagam, sed geminata intercapidine retrusus. Est *C. Eszterházy & B. Amade*.

28.) *Lekkér*, dos est *Abbatiz S. Salvatoris*, quam iſthic priſci reges constituerunt, cuius zdem facram nuper instaurauit *Ioannes Okothády*, postea *Episcopus Váradienfis*. Secernitur *Léva* duobus, in solem occiduum, milliaribus.

29.) *Csatla*, posseffio FF. Paullinorum Nollrensum.

30.) *Maljas*, inclytæ gentis *Oradóborum* partim, partim *Baloghi*-rum hæredium, duobus milliaribus *Léva*, occidentem versus sciuncatum.

31.) *Kis-Sáró*, oppido cognomini, collimitaneus, atque inter plures posseffores dilpertius.

32.) *Nagy-Endréd*, ad occasum vergit, plurium posseffio.

33.) *Alsó-Pél*, vicini positus, atque natalibus gentis, *Nagy de Pél*, memorandus. Posseffetur a *Iosepho Hungadi*.

34.) *Felső-Pél*; familiz *Hungadi* posseffio, millati ab oppido, in meridiem fecedens.

35.)

d) Lib. II. Cap. XXXIX. p. 303. & Cap. XLIII. p. 321.

35.) *Nagy-Tüje*, successorum *Oudaille*, & *Mihalyforum* vicus, in occidentem, gemino milliari submotus.

36.) *Nagy-Kánya*, & agro & colonorum numero, insignis. Est in *Hunyadiorum* ditione, qui heic templum, elegantis & solidi operis, erexerunt.

37.) *Kis-Kánya*, bipartito a *Kánya* partim, partim a *Nagy* de *Pé*, possedit.

38.) *Marosfalu* itidem *Hunyadiana* possessio, *Léva* milliari, in meridiem, reposita.

39.) *Ujfalva*, eiusdem traetius vicus, pluribus tamen heris accessus.

40.) *Csejke*, vicus, si quis toto Comitatu alias, laudissimi vini prouentu, celebris. Prout *Archiepiscopo Strigonienfi*, seceditque, in aquilonem, uno, ab oppido *Léveni*, milliari; alias, ditioni *S. Crucis*, adscriptus. Ager, qui est a cultu vinestico residuus, partim semente vber est, & pratis; partim siluosis montibus, & si annus concordet, glandium feracibus, infidetur. Opportuna in iis lustra habent, variis copiosique generis ferz. Riuus, qui vicum interlabitur, quia sicco diutius caelo, inarescit penitus, aggere, in piscinæ modum, collectus est, ut mole frumentaræ sufficiat.

41.) *Szob*, nomen, a cultu vinestico, qui & hic, optimi fructus est, indeptus. Itidem *Archiepiscopo Strigonienfi*, atque ad dominationem *S. Crucis*, adscriptus. estque priori vicinus, cum quo, filias, prope *Granum*, communes habet. Amnis ipse, gemina mola commode instructus est: tertiam, riuulus quidam tenuis, aquas vehens tepidiores, quam quæ gelo possint concrescere, sub vici Ecclesia verat. In sunt in vico *Pradiæs Cavar* aliquot, ab eodem genere nobilium cultz.

42.) *Kis-Kozmadi*, gentis *Paluskyorum* possessio, dominationi *Mardóbenfi* adscripta, atque nobilissimi vini prouentu, in primis, commendanda.

43.) *Nagy-Györd* possessio *Josephi Hunyadi*.

44.) *Kis-Györd*, suppar priori vicus, quem *Comes Carolus Zichy*; & nobiles *Nagy de Pé*, possident. Vterque meridiem versus, milliari *Léva* submotuetur.

45.) *Kis-Endréd*, variorum iuribus adscriptus. Vicinus ei adsedet:

46.) *Dereslén*, familiz *Litaffy* milliari, in occidentem, secedens.

47.) *Bajka*, *Nagyorum de Pé*, & aliorum.

48.) *Felső-Várad*, vicinus priori, *Kazys* obnoxius.

49.) *Tolmacs*, *Capituli Strigonienfi* possessio, vico utique exiguo.

50.) *Garam-Apáth*, ita cognominatus, quod *Grano* adfederit. Est in ditione eiusdem *Capituli*.

51.) *Kis-Törö*, familie *Simonyi* possessio.

52.) *Nyér*, adscribitur successoribus *Stephani Ebeczky*. De his haec tenus.

MEM-

MEMBRVM III.

DE

Processu Kis-Topolcsanensi.

PROOEMIVM.

Ra est, citeriori *Grani* latere, usque ad fines *Nitrienſis* prouinciae, decurrentes, *Oſzlanenſi Processu*, ab aquilone, *Verebelienſi* autem, a meridie, conclusa. Eius arcus, & oppida, vicique, pluribus adscripti dominationibus, more nostro, & pro eo, ac deceat, iam erunt designandi.

SECTIO I.

DE

Arcibus & Oppidis, Processus Kis-Topolcsanensis.

SYNOPSIS.

I. KIS-TOPOLCSÁN.

Oppidi nomen: situs & opportunitas: incolarum occupatio: diversa ea sunt bellis Turcicis.

§. I.

Munitiones oppidi, castelli que: solo aquandas statuunt Regni ordines: iterumque instantandas.

§. II.

Castelli moles, & ad habitandum commoditas: loci possessores.

§. III.

Oppidi facies: mundina: incola Slaui: prouincia comitia isthac aguntur.

§. IV.

sataque ignota: eius habitus, prisimus, & badius.

§. I.

III. FANVM S. BENEDICTI.

Cenobii conditor: situs amarus: ades sacra: archium: Cenobium: adiicia reliqua.

§. I.

Fuit olim, & Martis dominicum: Turcarum, & Tökolianorum clades: castra Susz, & horum vestigium: praesidiariorum excubia, aquae virtus.

§. II.

Munitionum fani ratio: situs, ad defensandum importunitas: specula, mon-

LI

tia

II. ARX HRUSSOW.

Arx Hruſlowiensis origine,
Tom. IV.

tis cacumini imposita. §. III.

Quonodo, in potestatem Capituli Strigonienfis, venit : Tollii relatio : Latus hospitalitatis Canoniconrum.

§. IV.

Habitus, & vici oppidi : incolarum Labor : eorum affectus : Iudeorum colonia hinc deiecta.

§. V.

IV. OPPIDUM ARANYOS-MARÓTH :

Maróthi nomina : situs agri colationi idoneus : insigne granarium : auctoris, de adseruandis, eadem diligentia, frugibus, defidrium.

§. I.

Herile pratorium, eleganter factum : mola frumentaria : cum opportunitatibus villicis : ciuium plerique opifices : oppidi mercatus.

§. II.

I. KIS - TOPOLCSÁN.

§: I.

Oppidum na-

mena :

situs & op-

portunitates

incolarum

occupatio :

diversa re-

fatu belis

Turcicis,

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

</div

§. II.

QVia militare fuit oppidum, fossa, aggere, vallisque, communiebat: castellum in primis. Id denum, quia neque validum fatis esset, neque pro eo, ac res trepida depositebat, custodiretur, publico decreto, solo zquam fuit. Iuuat, verba functionis eius adscripsisse: *Quia, inquit, (e.) in Comitatu Barcsieni, est quoddam castellum, nobilem de Topolchán, Kis-Topolchán vocatum, & Turcā valde propinquum, quod negligenter admodum custodiari dicitur, utpote in quo, nec villa gentes inteteneantur, nec alia necessaria instrumenta, ad defensionem pertinentia, habeantur; statutum est, ut illud quoque per Comitatum diffrahatur.* Ita tune decreuerant status atque ordines. Sed, anno dein MDLXIX, muniendum statuerunt, Kis-Topolchánum. Ita habet eius anni senatus consultum: *(d.) Ad S. Benedictum, & Kis-Topolchán, laborent coloni, ad hac duo loca pertinentes: id quod anno quoque MDLXXVIII. (e.) repetitum legas.* Vnde adaptarēt, non parsum modo fuisse castello, ob Turcarum tyrrnidem, subinde serpentem latius; sed communium etiam eo firmius, quo magis rei publicæ intererat, præsidis firmari lignes, holium impressionibus, expositos.

§. III.

IPSA castelli moles, eximia est, opportuneque substructa. Nam, præter aggeres, pridem deterti coepitos, prætorium habet, multis, & commodis habitationibus, discretum. Apertus his amoenusque, partim in oppidum, partim in aditum rus, & objectos montes, collesque, prospectus est. Sedet, nimurum, frequentissima oppidi regione, quam medium vocant, ad duorum riourum confluentem. quorum alterum *Lever*, alterum *Szászó Zsúva*, adpellant. Eductum est autem in quadrum, pro eius ingenio ztatis, non quidem ineleganter, sed neque sat, ad nostrri temporis habitum. Circumeunt hypocausta, aliis alii capaciore, ut possint omnino, non herum modo, cum familia; sed numerosiores etiam hospites, cum familiaribus, commode accipere habereque. Adiatur, porta vnica, orienti obuersa, quam turris, firmi quadratique operis, subitus transmetit. Huic coenaculum instrutum est, laxum id sene, atque epulis frequentatum opiparis, dum ritu patrio viuebant *Hungari*. Aera, quam intra prætorium habet, concamerato circumquaque ambitu, centum sex & viginti passuum vulgarium, spatio definitur. Eius medio, puteus depressus est, vber ac perennis; sed aquarum dulcium, ideoque, non tam infalurium potat, quam gustu molestarum. Molem reliquam, facillum ornat, quod *Elisabetha Bánffy*, vxor *Ladislai Rákó-*

c.) FERDINANDI I. Decreto XIX. Art. XXIX.
d.) Art. XIX.

e.) Artic. XXVII. adie, anni quoque MDCLIX. Art. CXXX. & Annis MDCLXXXI. Art. VII.

*Munis-
mes oppidi,
caelique;*

*sole aqua-
das statu-
nas regni
ordines;*

*itteraque
influen-
des;*

*Cofili ms.
ler, & ad
habitu-
dens com-
modius;*

Rákóczi, B. V. MARIAE, sua eductum impensa, consecrauerat, rotundo illi angulo, quod in occidentem vergit, inedificatum. *Rákóczium* itaque, & sua illa coniux, *Topoltsaniorum* opus, vetustate factis, restaurauere; id quod, marmor rubrum, portæ inedificatum, loquitur, in hunc modum:

CASTELLVM HOC PROPRIVM INSTAVRavit
ILLVSTRISSIMVS COMES LADISLAVS RÁKÓCZY DE FELSÓ - VADÁSZ,
CVMI CONSORTE SVA CARISSIMA
ELISABETHA BÁNFFY DE NAGY - MihÁLY.
ANNO MDCLXIL

Sed; vti est tempus edax rerum, *Rákócziane* haec substructiones, paucum vitium coepérunt facere, reddique, ad ruinam, proclives: vt necellum habuerit, *Comes Carolus Zichy*, ad quem hodi' ditio tota pertinet, pro ea, qua est, elegantia, non tantum redintegrare molem veterem, sed reddere etiam, ex seculi more, augustiorem. Posseliores varii fuere. *Sanctio*, quam supra recitauimus, *nobilium de Topolchán*, eneminit. Itaque, nobilibus primum viris paruit, quibus, simul cognomen tum communicauerat. His, siue emortuis, siue in gentem, non menque aliud transfeuntibus, simul dominos oppidum castellumque, permutauit. Venere enim in eius possessionem *Rákóczii*, *Erdödi*, *Zichii*, *Balassii*, Comites: quorum iura, nihil adtinet exprimere. Istud palam est; *Pannum* quidem *Balassam*, nuptiarum lege, ad oppidi dominationem accessisse; quod *Adami Zichy* filiam, *Catharinam*, *Carolii*, quem laudauimus, sororem, in matrimonio haberet. qua, anno MDCCXIX. e viuis excedente, morientibus item, quos ex ea suscepérat, sexus viriusque liberis, ad *Carolum Zichium*, ex pacto, loci, bonorumque posselgio, rediit.

§. IV.

Oppidi fa-
cies

AD faciem oppidi, quod adtinet, oblonga ea est, totaque, ita comparata, vt fatis adpareat, non tara ad luxum, quam rusticationis opportunitatem, substructum id esse. Aedes sacra, medio oppido, confedit, loco, & laxo, & opportuno, nisi ad labentis riu cluionibus, murorum fundamenta, contemerarentur. Vicini huic est *Parochi* dominus, heri impensa, haud pridem, eleganter, atque ad habitandum commode, excitata. Inest oppido & *Xenodochium*, ab *Elisabetha Bánffy*, cuius meminimus, fundatum, ac locupletatum redditibus. Inter heriles opportunitates, piscina, laxa ea, & vario referata feminio; tum & hortus, pulchre confitus, referuntur; vtraque, inferiore oppidi parte posita. Aedium oppidanarum capita, habitaculis constant, diligentius hic, segniss alibi, factis. Quod inde procurrit, slabulis partim, partim hortis, instructum est: latiore area, vicinos a vicinis, interflingente. Huc, quidquid habent, seu frugis, seu foeni, conuehant incolae,

colz, alii aliis, pro agri portione, copiosius. Ceterum, inopes sunt multi incolarum. Meliuscule habent, qui rusticationi, artes alias adiungunt. Nam, ita situm est oppidum, vt, & agro sit praeeditum, ad agricolandum idoneo, & commoditatibus aliis, quibus rem sustentare familiarem, augereque possint cives, si adsiduitatem, frugalitate tueantur. Isthuc, nundinae loci faciunt, in annos singulos, vetere instituto, quater frequentatæ. Aguntur enim, Epiphania Domini; diebus SS. Philippi & Iacobi; Iohannis Baptiste; atque S. Catharinae. Alioquin, incolarum plerique omnes, Szeklæ sunt, idiomaq; Hungarici non: ignari. Dissidet oppidum, a Fano S. Benedicti, duobus, in aquilonem, milliaribus. Hic, & prouincia comitio, congregations vocant, adulto more, plerumque haberi accepimus. quod ad oppidi celebritatem pertinet.

^{annibus:}^{incola}^{provincie}^{comitis if-}^{bis aqua-}^{tum.}

II.

ARX HRYSSOW.

Gnotz originis fatorumque (f.) castrum, infedit vni montium *Hryssowiensum* iugo, a quibus, aut accepit nomen, aut certe illi commodavit. Quod celso, præ rupto loco est, latissime, in occidentem & meridiem despicit, et que, ob fixa, & petras, impedito accessu. Proxima circum regio, siluis, & varie se miscentium lugorum implexu, asperatur. Portam, ab aquilone habet, cuius tamen pons, iniuria tempestatum solitus, superari amplius nequit, vt si arcem adire velis, cellior scala sit admouenda. In abside portæ, adhuc inscriptum legas: C. L. RAKÓCZY. 1662; vt proinde, eodem, quo castellum *Topolcsanense*, anno, arcem quoque oportuerit instaurari. Cingitur præaltis racenibus, quæ turritis propugnaculis, maxime in meridiem, præfulciuntur. Intrare, prætorium est, difficilis, ob ruinæ, accessus. Quæ insunt, hypoculta, fornices & cellaria, validissimarum licet furent concamerationum, rimas tamen agunt, ob ruinam tectorum. Puteo caruit, culis inopiam, laxa profundaque cisterna, media area depressa, egregie pensabat. Alioquin, commune, *Topolcsanensis* ditionis non solum, sed adsidorum etiam vicorum, perfugium erat, cum res trepidæ imminabant: vt, vel ob hanc opportunitatem, dolenda sit arcis hac, in quam præcipitauit, vastitas. Atque notantur omnino hodieque, ceci fornices, neque, nisi arcis præfectis, cogniti; in quos plebs, rebus dubiis, supellectilem familiarem, condebat. Cum fara esset, tabularium *Barcziensis Comitatus*, illic adseruabatur. quod, fatigente arce, in *Topolcsanense* castellum, inde, Aranyos-Marothum, translatum est. Censetur, in eadem, cum Kis-Topolcsano, ditione, dissidetque inde, mediocri, inter aquilonem & orientem, millari.

LI 3

III.

f.) Mentionem eius legas, in Sigismundi diplomate, quo gratiam offenserum | promulgauit, in Decreto, p. 64. fine.

III.

FANVM S. BENEDICTI

§. I.

*Cembii
conditor:*

BENEDICTI fanum, monumentum est pietatis GEYSAE I. (g.) qui id, a. MLXXV. constituta isthic *S. Benedicti* familia, liberaliter posuit, atque, *Conuentum S. Benedicti* inixa Gron, voluit adpellatum. Nam, ad arcis modum, in elevationi petrofaque *Grani* ripa, ad occidentem confedit, loco, vt ameno, ita, non satis idoneo ad defensandum. Ameno inquam, cum enim imminens *Grano* petra, tristem, primo obtutu, aditum praebet, fauces has subeuntibus; reliqua inde validis, aderfo amne, in septentrionem porrecta, mirificam habet voluptatem; non modo, quod irrigat fit perpetim; sed etiam, quod agris, pratisque, pro loci ingenio, excolatur. Moles, zdem sacram habet, *S. Benedicto* dedicatam, planeque ita factam, vt est zdes *Budensis*, *S. Stephani* nomine insignita; præterquam, quod huic gemina sit turris, non item *Budensis*. Augusta in ea sunt omnia, & sculpturæ ris decora antiquis. Ad dextrum summi altaris latus, *Tabularium* est, præsa lege, cenobio huic, tamquam *loco authentico*, creditum. *Archivum* alias dicimus, in quo familiarum tabulæ, & diplomata, magna cura, at fide maiore, custodiuntur. Sunt, qui non sine ratione existimant, monumentorum adparatum, qui isthic habetur, longe omnium esse instructissimum; eo quod, cum ab incendiis, tum rapinis, ad nostram usque statem, integer perduravit. *conclavis*: Pone templum, cenobium exadificatum, instructumque hypocauflis est, haud inelegantibus. Coluntus ea, a *Canonici Strigoniensibus*, quos, *Conuentuales* sigillatim, vna omnes, *Conuentum* vocant. Quia rebus, cum dignitate praest, *Praefectus* dicitur: reliquis, sua, ex more, sunt munia, cum facis faciundis, tum curande etiam rei familiari, delinata. Aedificiorum residuum, forniciis, valido camætratis opere, granariis, cellisque, absoluatur. In his, cum bellis *Turcicis* infesta fuit regio, & miles degebatur, & commeatus necessarius adseruabatur.

*Post eius
& Martis
domici-
lium:*

ENIM vero, præter rem diuinam, *Martis* quoque domicilium fuit, fanum nostrum. Lubet, peregrinatoris TOLLI (b.) loci hanc laudem expromisse. Eft, inquit, hac *Abbatia*, in colle modico, aduersus Turcarum præcipue vim, extimie manita, quos sape, ante & post, sed præcipue anno a N. C. MDCLXIV. ad triginta milia, UJVARINO, sive NEUBECKSELIA, LEVENTZIO, & NITRIA, capitis, fortiter

b.) Ita CARDINALIS PAYMANT, ad Synodum Strigoniensem, Appendix II. p. 102. in Strig. dicebat.
d.) Epitola Itineraria V. p. 194.

ter praefidarii reiecerant. Nec melior hoc bello HVNOARORVM fortuna fuerat. Hi, cum, duce TÖKÖLIO, Vienna reuersi, portis successerent, rogati, ut acceptis vini panisque xenii, abirent, cum spe prada, qua hic plurima erat rusticane sapellestis, vim inferrent, simulato primum metu, mox ex improviso diffloatis tormentis bombardisque, ita excepti sunt, vt intra quartam hora partem, ducentis suorum desideratis, reliqui precipites, per caput & pedes, in flumen agerentur. Et ne expeditatis quidem cane huic mensis secundis, quam oxyssime ausigerent. De TÖKÖLIANS, non una clade hic adflictis, res certa est. Sed, quae de triginta Turcarum millibus reiectis narrat, quia in SVSAR illam expeditionem inciduit, qua is LAVAM RECEPIT, videre, quid verum sit, oportet, atque, vt res fuit, edicere. Post Zernoviczianam pugnam, cuius supra meminimus, Turcae profligati, iamque ex pugna reduces, Regiomontum, foedissime evanescant. In itinere, valle hac descendantibus, S. Benedicti fanum obliecatur, quod non potuerunt non, rabidi, ex accepta clade, hostes, iteratis adsultibus, tentauisse; siue spe prædicta ducti; siue, vt castrum reuera sub potestatem mitterent. Tunc vero, octo admodum millium Turcarum fuit exercitus, mille plus minus, ad Zernoviczium deletis. Itaque, metu famam augente, tenuior ille exercitus, triginta fuisse millium, vulgo creditus est. Alioquin, eadem hac tempestate, sequitus hostem SVSA, castra hic communiquerat. Ita WAGNERVS: (i.) Impositiis (Leva, quam ceperat) praefidariis quadringentis, Neilmutho praefecto, strenuo cunctione, ad S. Benedicti fanum, copias redixit. Exstat hodieque castorum vestigium, fossa, & agger, ab uno montium, sinistro illo, aduerso amne, ad Granum vlique protensus, & a coenobio, ad grandioris tormenti iactum, in aquilonem submotus. Alioquin, in iis munimentis, connumeratum fuisse S. Benedictum, quæ arcendis, a montanis urbibus, Turci, acri tenebantur praefidio, ne TOLLIVS quidem, hac profectus, ignorabat. Postquam, inquit, receptum cum Nitrijs, Leventzium, si quando a praefidio Neüheßeliano, quod oppidum quinque tantum milliaribus, ab horo fano distat, vis fieret, tribus tormentorum bellicorum explosionibus, Leventzium praefidariis signum dabant, qui duabus rursus respondebant, & mox aquæ confoensis, Turcae inuadebant, ni se matura fuga periculo subducerent. Hoc, una cum CARPONENSI praefidio, semper montanas fodinas, a TURCARVM inuasionibus, tutas praesistit.

§. III.

ITaque, ad cum modum muniri oportuit fanum, vt si non tutari modo; sed retundere etiam hostes, vim molientes, posset. Inter occidentem, & aquilonem, porta est, ponte versatili, & qui, pro re nata subduci queat, instructa. Hanc, turris præmunit validior, quam celsior, in cuius fastigio, ænea tympana, statim diel tempore.

(i.) Historia LEOREADI M. Lib. II. p. 149.

Turcarum
& Vakka-
morum da-
das;

sætra Su-
cia, & bo-
rum vogli-
gianni;

praefidarii.
rum excus-
bia, aquæ
virtus;

Munis-
tum fusi
ratio;

*fieri, ad de-
fensionem
importan-
tias;*

*specula
montis ce-
nobia in-
posita.*

*Quomodo,
in potest-
ere Capitu-
lum Stri-
goniensis,
venit?*

*Tollili re-
siae:*

*laus bap-
tistae Ca-
nonico-
rum.*

¶) Vide Notas, ad Epistolam Isener. V. num. 63. p. 435.

temporibus, more reliquarum *Hungariae* arcium, pulsantur. Inde, templi latus alterum init, e caelo lapide, coagmentatum, & columnis suffultum. Qua vallem prospicit moles, gemino propugnaculo, succingitur. Minus alterum est, ac fere in hypocausta distinctum; grandius alterum, idemque in orbem, firmo solidoque opere, subductum. Tormentorum hic sumus suggestus, unde patens late vallis, & montis vtriusque dorsa, globorum iactibus, defensari possunt. Idem fere habitus est, earum quoque munitionum, quae ad solem orientem & meridianum spectant, praeterquam, quod ex recto latere, in montis clivum, adfurgant, atque illic in nouum, sed exilii priori, propugnaculum defunient. Tergum arcis, vasto muro, fossaque, in petra excavata, praecingitur; situ tamen importuniore: quod mons, cuius lateri inedificatum est coenobium, altius inde, atque ad eum modum surrigeatur, ut caltri interiora, lapidis bus inde peti queant. Id, vt arceretur, neque temere munitiones, ab hoste subiri quirent, ante lustra aliquot, murum, toto coenobio circumduxere, non eum quidem cellum, firmum tamen, neque inutiliter factum. In montis cacumine, specula fuit, ex qua, late, in regionem, patebat despectus. Perpetui, in ea, belli temporibus, excubatores vigilieue, habebantur, quae hostium impressiones observarent, admonerentque periculi, cum praesidiarios, tum vicos, varie, hinc atque illinc, sparfos. Sed iam rudes & ipsa est, quod alta pace, nihil opus est ea sollicitudine.

§. IV.

Diximus, *Benedictinorum* ordini, a Geysa I. coenobium fuisse traditum; at enim, quomodo eorum ditione exemptum? *Benedictinos*, nempe, bella dissecere: in quorum locum *Strigoniense Capitulum*, anno MDLXV. successisse, *Timon* auctor est. *TOLLIVS*, (k.) ex *Canonicorum* credo sermonibus, qui cum hic diuertentem, liberaliter acceperant, ea de re, ad hunc modum: *Hoc coenobium, a Monachis desertum est. ob bella; postea Imperator, illud Capitulo Strigonensi, quod Tyrnavia residet, donauerat. Id Capitulum, ut appellant, singulis bienniis, huc mittit Canonicum, tamquam curatorem, & inspectorem prouentum, qui, Prae lati huic Abbatie, nomine gaudet, & salutatur.* Hec ille. Sed, nos certior dare cuperemus, & fide diplomatum confirmata; tametsi, curram eam, aliis, haud illubentes, permittamus. Iucunde vero *TOLLIVS*, *Canonicorum*, qua perfruitus est, hospitalitatem descripsit. *Sequenti*, inquit, *die Dominico*, *quum Zernovicii pernoctassent, circa meridiem, ad S. Benedicti Cœnobium, deneni; quod explendi animi causa, adeunti, obscurus in porta fuit, Reuerendissimus Dominus Emericus Pongrázzius, Dominus de S. Nicolao & Óvár, Archi-Diagonus Ecclesie Hunensis, Canonicus Strigonensis, & huic S. Benedicti Abba-*

Abbatiz ad Granum, Praelatus. *Is, comiter sane, quod proficendum*
fibi ad thermas esset, semet excusauit, quod non ipse me, pro mea, ut
aiebat, dignitate, posset traducere: verum, facellano suo, viro per-
quam officioso, Antonio Lucz Hulsiouchio, huius rei curam demanda-
uit. Cum illustrissimum Abbatem (L) de Abbatiz bibliotheca interro-
garem, festine respondit: vnum se tantum habere codicem, per quam
bonum, qui & me, sine dubio, sicut ceteros homines, delectatu-
rus esset; simul, in cellam vinariam, qua in conspectu erat, digitum
intendit. Hoc igitur codice, licet non manuscripto, bilare inter pran-
dendum, usi sumus, memoris, inter pocula, tam benigni, facetique
hosipitis. Habent omnino, propriam, Conuentuales S. Benedicti, lau-
dem hospitalitatis, raroque accidit, vt peregrinos se inuisentes, qui-
que alicuius sint dignitatis, imprans aut incenatos, dimittant:
prisco Hungarorum ritu, quem toties commendauimus.

S. V.

IAm, quod ad oppidum adinet, vico id gemino conflat. quo-
rum alter, in eam vallem abit, qua *Granus* delabatur; alter, qua
rius huias deicitur. Vterque, sub conspectu cenobii est. Co-
litur, ædibus, e cemento quidem, sed fere agresti more, factis; si
laudiores quoque excipias, exquisitius habitantes. Incolz, agri-
colationi student, vnde etiam agrestis quidpiam moris, partici-
pant. In primis vero, cultu dissimilant vinegatio. Primus enim ager
huias est, qui vitem, post asperos retro montes, benignius incipit
alcre. Tota ea montium regio, que occiduo partim, partim me-
ridiano soli, mitescentibus iugis opponitur, vinitis culta est. De
quorum fructu, id accepimus: bibi posse, singulari gustus adproba-
tione, si annuus sit; atatem, quæ ultra processit, ægre ferre:
quod, in eo soli calix rigore, creditu facile est. Incolas ipos, parvissimi
ritarii
hospitalitatis acculunt multi: quod crimen minus iam obiectabunt,
diuerlorio educto, in quo, si quid tecum habeas, quod edas, sine
sumtu possis hospitari. Mirum est nobis visum, in tanta herorum,
erga peregrinos, benevolentia; esse posse in subditis, qui alio sint
ingenio. Nuper, *Iudei*, habitatum illuc confluxerant, iamque ta-
bernis excitatis, gentis instituto, mercatus cooperant instituere. Ve-
rum, quod proprius, ad vrbes montanas, accelerunt, quam id lex
permittat, amoti hinc sunt ante, quam potuissent radices egisse.
Iam eorum domicilia, longo ordine substructa, opifices incolunt *Chi-
fiani*.

L) PONERATIVM abutientem, ita, ex
fua opinione adpellat. Neque enim,
quod sciamus, *abbates*, sed *fratelli* |
habentem
coloniam de-
cubita.

IV.

OPPIDVM ARANYOS MARÓTH.

§. I.

Maróthi
nomina:sites agri-
colationis
idoneus:cultus oppi-
di rura-
feminae:infusus gra-
narium:audierit, de
adserim-
di, eadem
diligentia
frugibus,
desiderium.

- m.) Id quod Hungarum *Aurum Marith* sanguinat. Egregii omnia cognomen.
 n.) De Re Rurica, Lib. I. Cap. LVII. p. 223, editiois GESNERI, forma quadripart. Lipsia A. MDCCXXXV.
 o.) DeSERIS, legamus Scriptores Rurici, VARRO Lib. L capite & p. oune indicatis. Et COVIMILLA, Lib. I. Cap. VI. edic. laudata pag. 405. In Hungaria, tam hiarissimum granarium hoc genus, ita fit. Locus deligitur, si feri poterit, elevarior, quique humo sit folida, ac feri argillacea. In hanc, paterus deprimitur orbicularis, & qui, fac-

co frumentario transmittendo, sufficiat i. aliquid pedum circiter quatuor. Tunc laxari paterus incipit, ad modum ventrosi vrci caucoris, capacitate tanta, quamcum libi villicus proposuit. Antequam indatur frumentum, parietes, firmant conveftiuntur, ad palmi eradicium, ne humanum contingat frumentum. Post, vbi plenus est tirus, os illud, subdito fulcro ligneo, eadem que egista est, terra, studiose obcuratur, rum ad spesiendum, cum ad vslum, expromediam erit aliquid.

quidquid ingestum est ; aut subterraneis foedisque (*p.*) halibus, ita frumentum inficiunt, ut panis inde fiat, si non prorsus improbi, molesti tamen saporis. Meminimus, præpostera hac, condendarum frugum, confuetudine, annonæ aliquando caritatem patræ inuestigam fuisse. quod metuendum haud esset, si tutius reponeremus fruges; contra, ex facili foret, Persi illo præscripto, viuere :

Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes.

S. II.

EO latere oppidi, quod aquiloni, granarioque obuersum est, Herilis præ-
torium, prætorium visitur, decore non minus, quam solide, exadifi-deportat
catum. In superiori ædium parte, herilia sunt conclusa, omni-
eo adparatu instruta, qui est, ad commode, & cum elegantia habi-
tandum, necessarius. Reliquum, partim bonorum procurator, par-
tim familiares alii colunt. Meridionali oppidi regione, quaque aper-
tum rus init, nouum sublitrui castellum confinximus; facileque erat, ex
parietibus, qui tunc excitabantur, conuicere, mollem fore, dum con-
summabatur, haud alibi, ista ora, obuiam. In oppositam plagam,
villa sededit, recenti opere, atque ita exadificata, ut præter molam
frumentariam, officinam simul *cerevisiarum*, *brazatorium* vulgo di-
cunt, habitationesque, longo ordine positas, habeat. Atque, hæc
quidem herilia fuere ædificia, quæ, si incole, pro facultatum portio-
ne, sicuti cooperunt, perteixerint æmulari, brevi futurum speramus,
ut oppidum vniuersum, habitum induat, vrbicula haud absimilem. Ci-
ues, quos habet, plenique opifices sunt, a loci domino, egregia pro-
videntia, isthuc arcessiti, vt infuetas, hac ora, officinas instruerent.
Itaque, eo iam, in lanificio cum primis, profecere, vt pannos te-
xant, exoticis suppare, nostris autem hominibus, multo etiam gra-
tiores. Neque artes reliquas desideres, cum rusticationi necessarias,
cum etiam eleganter. Ad quas res, hero non minus utiles, quam re-
gione circumpositæ, mercatus accedunt, qui hic aguntur frequentius,
puta : *Die Purificationis B. V. Mariae*; *Die Martis poffi Dominicam Pal-
marum*; *S. Georgij*; *SS. Petri & Pauli*; *S. Michaelis*; *Omnium Sanctorum*;
ac denique *S. Thome*. quos singulos, pecunia fora, ex more,
præcedunt. Sedet oppidum medio fere, inter arcem *Gymes*, & *S. Be-
nedictum*, itinere; reduciturque *Kis-Topolcsano* modico, ad profluen-
tem *Zitvam*, in meridianum folem, milliariorum. Suum fecit oppidum,
cum admensis dominatione, *Georgius Paluska*, multarum laudum vir,
dum rebus humanis interellet.

M m 2

SECTIO

p.) Tamen hi sunt noxi, non haro, ut, ni-
si, uno alterius die, aperti sîni, ex-
spirent, conceperos illiusmodi halitus,
immiti, ad exhaustendum iramen-
tem, sine vice periculo, vix possit

quisquam, quod nos triste experimen-
tum aliquando conlocuit, dum puer,
intemperios demissus, ante præ-
catus est, quam haustrum, frumento
admodum.

SECTIO II.

DE

Vicis Processus Kis - Topolcsanensis.

VIci huiates, in tria *Dominia* disperiti sunt
hodie, posteaquam *Maróthum*, peculiari iure,
genti *Paluskyorum* adtributum est. Sunt
enim, *Kis-Topolcsanense*; *S. Benedictense*;
& *Aranyos-Maróthense*. quæ singula adibimus.

I.

VICI DOMINII KIS - TOPOLCSANENSIS.

Szkiezow, in ultimum, dominationis *Kis-Topolcsanensis*, aquilonem, retrusum, ea valle, cui *Léves* nomen est. Agros circum habet, positus collini. Hos montes obsident, calui partim & stitulosi, partim opacis filuis conuersiti. Itaque, lignationem habet inexhaustam. In caluis illis, *Welky-Wrb*, quod magnum montem significat, famam habet præcipuum, cum ob figuram *cnicam*, in quam celsus surrigitur, tum ob insignem scaturiginem, quam orientali parte, vberem adeo fundit, ut, molz vrgendz, sufficere posse videatur. Nempe, foramen est, duorum pedum ambitu, quod limpidissimum iuxta & saluberrimum laticem, suavi strepitu, eructat: syringem dices, nulli non arte facto anteponendum. Est & monti *Kruffi* singularis scaturigo: quippe quz, rigente bruma tepet; gelidissima contra est, cum sunt feruidissimi Syri. Vterque fons, prona valle *Léves*, pone arcis *Hrušow* radices, demanans, in rium, haud inopem aquarum, coit, arque per *Topolcsan* prouolutus, ad oppidum, *Zjtov Szkiezoviensi*, coadunatur. Qua montes collesque subidunt, valles se aperiunt, pratis irriguis herbidisque, nisi inundarentur sepius, amoenz. Montium, quos diximus, saltuosi recessus, copiosas alunt feras; in quibus *carinore* illz, molestæ non raro sunt incolas. qui *Slani* hic sunt, iisque scrupulosi agricultatores.

2.) *Fenyjó-Kofszoldony*, a silua abietina, cui vicinus adfedit partim, partim, vt discriminaretur, a vicis, eiusdem vocabuli, aliis, sic cognominatus. Intra montes, iniuxiore loco positus; agros certe, per collum latera suspensus habet, operoz ideo rufificationis, neque tunc respondentie colono, cum largiter, arationibus latamen adperficit. Intra montes, qui ad *Welikó-Pole* vergunt, turris, incognitæ zetatis, rudus visitur, fabulis accolarum famosum. quibus inde volunt fidem conciliare, quod nummos illic repererint veteres, qui parietinas scrutabantur. Vallis, quz eadem ora, in occasum procurrit, *Zjtov* dicitur,

citur, riuum cognominem deuehens. Is demum, in molam derius-tus materiarum, versus *Ebedecz* cursum tenet, & prope *Hizér* cum *Zsírwa Székcszovienjs*, coadunatur.

3.) *Kis-Lebota*, montanæ, atque ideo positionis improba, vicus. Neque enim perpetuo zedium tractu, sed diffitis palliis, tuguriis casis que colitur. quarum propemodum singulæ, tantum habent admensum agri, quantum tenuior rufificationis modus requirit. Proinde, necesse est, late porrigi vicum, habitarique anfractuosis sitibus, quorum indeolem, & ager sequitur, asper omnino, atque, sine larga letificatione, plane infecundus. Ergo, cum re agraria nequeunt proficere coloni, ouilia curant, & caprarum greges, quos zstliuis & hibernis stabulis, diligenter alunt, per opportuna montium. Ea cura, & victum sibi parant, & vestitum: ille enim caelestis est, & lac, cum crudum, tum in *Zimczikzam* excoctum; iste, lacerna vilis, e lana crassiore, arte rufifica, confecta. Sunt autem, & robusti & viuaces adeo, vt non raro, seculum viuendo superent. Id in moribus eorum singulare est, quod cum apud pretorem agrestem, *iudicem* vocant, consilendum aliquid in commune est, dispersos longe lateque vicinos, non ostiatim, quod fit alibi, sed alta voce, cum boato, conuocet prætoris vicarius. Collens is, reliquos altitudine præcellentem, ascendit, atque illuc, tamdiu, vociferatur in omnes vici regiones, dum auditum se ab omnibus possit exsiliare. Et ita omnino sanxerunt inuicem, vt auditio stentore illo, ad zdes prætoris, nil cunctantes, adcurrant. *Slauum* & hic genus tegnat, ad montes, & salebroſa queque loca habitatanda, vnic factum.

4.) *Nagy-Lebota*, maiorem dicunt, vt a minore, quam nunc vidimus, *Lebota*, distinguerent. Secedit intra montium concava, agro præditus collino, & ob situum hanc iniuriam, efferto: quin & imbrum damnis obnoxio, qui vbi vehementiores deciderunt, exaratos agtos, vna cum facta femente, profunde deluunt. Incolæ proinde, quia nequeunt agriculturale proficere, montanis vrbibus locant operas, referuntque ex iis sudoribus lucelli quidpiam. Ex vici territorio, riuius oritur *Wojszniczy-Potok*, post prima capita, a quibus deminat, pisciculorum minutorum bene patiens. qui, vbi cum *Kis-Lebotensis* altero, cui *Na Doline*, nomen, in vnum coiuit alueum, amniculum efficit, *Zsírwa-Kofszolanensem*, qui inde, prope rudera turris, ad *Fennyó-Kofszolanum* memoratz, delaphus, trutis iam est hospitalis. Secedit, a *Kis-Lebota*, in meridiem, haberetque ab oriente, *Ujbangam*, verbum metallicam, collimitaneam, in filuosis montibus illi, quibus *Cservend-Studna*, a scaturigine, rubram habente glaream, nomen tributum est. Meridiem, *Ebedeczensis*; occidentem, *Fennyó-Kofszolanensis*; septentrionem, ager *Kis-Lebotensis*, definiunt.

5.) *Kereszt-Úr*, vicus est, arci *Hruſſow*, inter orientem & meridiem, es in valle, sublitus, per quam *Zsírwa* amnis, collectis in ſeriuulis, delabitur. Ager frumentarius, egregie sterilis, in occiden-

tem porrigitur; in orientem prata, commoda, & vberis foenitescii futura, nisi ab eluisionibus infellarentur. Agger istibc obseruatur, ab uno collium, ad alterum, valido tramite, deductus, cuius obieclu, riuus lac interlabens, in piscinam olim colligebatur, laxe diffusim. Aedes facta, in memoriam *S. Crucis* dedicata, medio vici, situ paulo eleuatione, infedit. Incolz, *Slani* sunt, gnauum, in rusticando, genus, si responderet industrie celi folique alperitas. Clauditur vici territorium, ab occidente quidem, *Hruszovienſi*, vetitc lignationis silua, terreno item *Szakiczovienſium* montano falsofoque. Septentrioñem, *Fenyo-Kofszolanenſe* collimitum, in filuis, *Pestolnicze nad Milnom*, practisque *Lomatinyerz* vocatis, definit. Ab oriente, *Ebedeczenſibus* filuis, vsque ad *Czédr*, & agris, quos na *Winiczo Pokogisko* dicunt, præcingitur. Meridiem denique, hinc pollesio *Mabolday*; illinc oppidum *Topolcsány*, designant.

6.) *Mabolday*, orientalis *Topolcsány*, vicus. Hinc prodiisse gentem cognominem, inde arguant aliqui, quod hodieque superent ex ea consanguinitate, non plane nulli. Adhuc mortuoſitu est, ex cuius ingenio, ager quoque, per colles montanaque, spargitur: agricultonis, oppido, difficultis, quam tamen scrupulosi faciunt *Slani* incolz. Medium vicum, *Kofszolanenſis Zsírwa* intercurrit, quæ hinc prolapsa, ad *Hizerz*, *Szakiczovienſem Zsírwan*, recipit, dum, ad vicum *Födemes*, pernicioſi amnis *Csétény*, illapſu, ad iulti fluminis modum increat, posteaque, quod supra in fluuii diximus, ad *Zsírwa-Torokum*, Danubio intimetur. quas quidem *Zsírwa* accessiones & decursus notasse iuuat. Circumcidetur ager *Maboldyanenſis*, ab oriente *Csárdiensis*; a meridie, *Perlepenſi*, *Apathenſi*, & *Kryeſcienſi*; ab occidente *Topolcsanenſi*, & *Kereſztsurenſi*; denique ab aquilone *Ebedeczenſi*.

7.) *Kryeſci*, vicus haud quidem incultus; sed qui parte tantum altera, dominationi *Topolcsanenſi*, accenſetur. quod ab ea est reliquum, *Dúffu*, aliisque nobiles, possident. Terrenum vici, partim montibus falsoſis, partim collibus horret, per quorum deuexa, agri sunt frumentarii, rusticationis durę quidem; verum ob incolarum, qui sunt *Topolcsány* adscripti, folertiam, haud infructuose: nam, quæ nobilibus tenentur, negligentius babentur, colunturque, fere herilibus tantum operis ac villis. Rigat vicum memoratus toties *Zsírwa* amnis, trutaram iam, & cancerorum probi saporis, dues. Incingitur, ab oriente *Keletszenyenſum*; a meridie *Aranyos - Marothbenſum*; ab occidente *Kü - Topolcsanenſum*; sicuti a septentrione *Apathenſum* finibus.

8.) *Zárweda*, alias *Kü-Valkócz*, bihorii itinere, *Kü - Topolcsány*, intra meridiem, & orientem, sciunctus. Subſedit amoenum collem, multaque arbore velliſum; ad cuius pedem amniculus labitur, *Slavis* incolis, *Olichotsky-Potok*, dictus, varii generis pſiculcorum, atque in primis foecula *Lampertarum*, quas PLINIVS, Libro XXXII. Cap. VII. *œculatas* vocat, insignis. Agro est, multo, quam erant antegreſi, ferociore:

tilote: quippe qui, aperto situ procurrens, & arationes habet faciliores, & indendi lataminis priorem commoditatem. Id damnares, quod campo paucio, destitutatur. quam ideo opportunitatem, in vicinorum artus, pretio redimant, necesse est. Haud pridem, vitem ponere coeperunt incolae, ea ruris portione, que, situ erectiore, meridiei oblicitur. que res, quo sit succella itura, dies docebit. Praetor vici, non vti solemne est alibi, in annos, sed in hebdomadas singulas, peculiari ac vetusti instituto, deligitur. unde sicut, ut vagabundum, hoc, quidquid est, muneris, in ipsa hac plebe rustica, iam pridem, ultra modum, evluerit. Habet ab oriente, *Nagy-Valketz*, quod & ab aquilone, situ vicinissimo, pretenditur; a meridie *Nemfchitz*; ab occasu *Wozokany*, seu *Nagy-Vezekeny* & *Kelotseny*, collimitaneos.

9.) *Kis-Györöd*, altius, & ad tria fere millaria, intra orientem & meridiem, *Topolcsano* recedit, media sui parte, ditioni *Topolcsanensi*, adscriptus. Territorio gaudet collino eo, sed, fertili, & cultus simul vineatici, paciente: quod *Hungari*, admixtis simul *Slavis*, exculant. Adsidens vico, ab oriente quidem *Uj-Barcs*; a meridie, *Nagy-Györöd*; ab occidente, *Patyi* praedium, & *Czajdar*, insignis vicus; qui ei, & a septentrione simul, cum *Moby*, obsideret. Quod prope est ad pontem *Barcsbienfom*, commeantis ultra citroque militis frequentia, multum, ex crebris hospitiis, hic, & ad fines vici, detrimenti cauunt.

10.) *Malonya*, fecedit *Topolcsano*, in meridiem ultra milliaris spatium, sedetque in *Zsirva* occidentali margine. Agro latatur fertili, quodque positionis sunt elevatoris, securu ab eluvionibus. quod alter se habet in pratis: quippe que, *Zsirva* & *Kosinka*, confluentes, in huiate agro, fluuioli, non raro inundant, & foecitia corruptunt; cetera, piscium minutorum, & cancerorum, laporis eximii diuitiae. Pontem, quo amnium vterque conflatus heic est, prouinciales magistratus curant; eo quod regiam transmittat, *Nitriam* ducentem. Hec illi mola, vico proxima, villa item rustica & fructuaria, egregiorum sunt redditum. Quia dumetis, & id genus opacis lucis, ager vici passim infessus est, locum facit, & acupiis, & venationi: nisi hanc luporum, illud *dendrofalconum*, miluorumque frequentia, imminueret. Obsidetur vicus, ab ortu, *Nagy-Vezekeny*, & *Kis-Vezekeny*; a meridie, *Kis-Faludo*; ab occasu, *Nagy-Heresztenyo*; denique ab aquilone, *Hercs*, & *Tessero*, vicia.

11.) *Zsikowa*, insedit sub montibus, qui *Topolcsano* ad solis occiduum obiscent, positu haud sane iniquo. Ager ei, frequentibus riuis, quos montes proximi, & perennes, & vberes demittunt, irriguus est: qui posteaquam supra vicum, in vnum alueum coiuere, medium cum intercurrunt. E vico, vbi molam frumentarium, ad incolas ipsos adtinentem, rotauerat, egrelius, agrum bipartito fecat, dum ad vicinos exeat: cancerorum, si quis alias, ferax. Coloni, laudem habent, eximiae in agricolando, industriz. Circumcingitur, ab oriente

ente & meridie, rure Kis - Topolcsanensi ; Gefzidensi, ab occidente, sed a septentrione Krnca, Novejza, Gajtowecz, Kolos, & Szkiezow, vicis definitur.

12.) Léz, priori propemodum similis, sed agris non æque rusticis benignis. Hæret scit, vallis lateri, habetque vberem adeo scaturiginem, ut non incolis tantum, sed pecudi etiam ad aquandæ sufficiat, posteaque in riuum collecta, in proximum torrentem incurrit. Terminatur Zjkawia ab oriente ; Gefzowecz, a meridie ; ab occidente Krasin & Zjerenesk ; denique ab aquilone, Gefzoweczeni partim, partim Novejzeni & Zlatbieni agro. Iter hac, ad Szolcsán, arduum illud & montibus impeditum, deducit. Reliqui dominationis vici, puta :

13.) Szolcsány,

14.) Krasin, & predium Hornýdn, in Comitatu sunt Nitriensi, vbi eorum, inter vicos Processus Bajmoczeni, numero VII. & XIII. recurret mentio. Atque hæc de Kis - Topolcsanensi dominatione, dicenda erant.

II. VICI DOMINII S. BENEDICTI.

Szolcsán, aquilonaris, S. Benedicto, vicus, a quo seculi milliari submoetur.

2.) Tefzér, eadem ora positus, priorique suppar.

3.) Ebedéz, altius, in septentrionem retrusus.

4.) Nagy-Vezekény, in occidentem, duobus milliaribus sepositus, agro vbere, frequentibusque colonis.

5.) Robocznica, proprius, eadem plaga, ad S. Benedictum accedit.

6.) Valkócz, priori vicinus, & frumenti ferax.

7.) Kordáj, Slavis Kozárovce, eximus vicus, & cum incolarum frequenter, tum agri præstantia, in primis memorandus. Infedit viam regiam, medio in occidentem milliari, ultra cum montem, S. Benedicti, cuius lateri cenobium infedit, secretus.

8.) Nemcsén, situs collini, sed opportuni ad agricolandum. Posidetur, partim a Capitulo Strigonieni, partim a nobilibus quibusdam.

9.) Kis - Apáthi, &

10.) Peñfér, in septentrionem abegunt, suntque propinquo situ. Vicorum reliqui in Comitatu Honsteni, occurrent.

III. VICI DOMINII ARANYOS - MARÓTHENSIS.

Aranyos, sejungitur ab oppido, modico, ad solem meridianum, milliario, estque situ segetibus amico. Habet vineas, & vberes, & fructus haud spernendi.

2.) Gárd, ad orientem, eo itinere, quod ad fanum

fanum *S. Benedicti* dicit, millari sepositus, agroque segetum feraci partim, partim montibus siluos circumfusus,

3.) *Geszécz*, ad occidentalem plagam, medio ab oppido millari sejunctus.

4.) *Fekete-Kelecsen*, in meridiem, ad duo fere passuum millia repressus, agrum insedit foecundum, & nemoribus interstinctum.

5.) *Hercse*, ad solem occiduum reductus, colonoque perquam idoneus.

6.) *Hezdr*, vicinus, ad oppidum adscedit, ideoque, agro eodem, quo est oppidum, praeditus.

7.) *Szent-Márton*, bis mille circiter passus, aquilonem versus, reductus, idemque agricolationi opportunus.

8.) *Nagy-Manya*, cum praedio *Gödör*, multe ad ruricandum opportunitatis. Dissidet *Márdók*, milliaribus duobus, uno *Verebelj*, habetque pontem *Zitva* impositum, quem herus vici instruit, ideoque ius telonii, regis indulgentia, concessum habet. Iam, Iossepho KOLLER, Cesaris, Regisque in Aulica Hungariae Cancellaria, consiliario, iure hereditario paret, in titulis simul eius relatus, ut de *Nagy-Manya* dicatur.

9.) *Szemese*, profundius in meridiem, & ad bis mille circiter passus, ultra *Nagy-Manyam*, sepositus, nullo non beneficio, quod est ad agricolandum necessarium, praeditus. Eiusdem heri vicus.

10.) *Kis-Kožmály*, seuque millario, ab oppido *Márdók* sejunctus, *Granoque* adpositus. Pollet feraci segetum agro, ac pratis, sed quae exundans, non raro, annis, corruptit. Vineatum, quas habet, laus est præcipua; vini autem tota hac ora, ingens adprobatio; ita, & salubritatis eximiae est, & subacti gustus, dum annus fauit fructu.

11.) *Nagy-Kožmály*, aduerso *Grani* margine, *Szélesfő*, Archiepiscopali vico, limitaneus, priori, naturæ beneficiorum egentior: nam & vitis inops est, & quem habet agrum frumentarium, prataque, eluusionibus *Grani* sunt infesta.

Vici reliqui, eidem huic ditioni accensi, *Nagy-Hind*, *Nagy-Kalaf* & *Babindál*, in Comitatu Nitriensi sunt, illic memorandi.

IV.

VICI VARIORVM.

Emethi, haud infrequens vicus, iuribus Archi-Episcopi Sri-
goniensis, adscriptus, & dominationi *S. Crucis*, accensus.

Territorio est, collino partim, partim montoso. Faulet ager, & *Baccho*, & *Cereri*: nisi vineas vrbi ante depravarentur, quam vindemia potest cogi. Illabuntur hi, ex monte, cui
Tom. IV. N a Ké-

Kis-Inowetz, nomen est. Isthinc amnis *S. Benedicti*, collectis, hinc illincue riuis, deicitur.

2.) *Mankócz*, possessio coenobii *Elephantensis*, egregii redditus: cuius quidem partem alteram, *Petrus I. Forgách*, solemnissime, quam inter adparatus habemus; alteram *Felicianus*, & frater eius *Albertus Forgách de Gyimes*, ad altare *SS. Trinitatis*, tanquam futurum, sepulturę sua locum, perenni iure, coenobio illi donauerunt. Illa, ex monumentis genealogicis vetustissimis *Forgáchiorum* familię adscriptissile placuit. Ceterum, *Albertus Forgách A. MCCCCXCVI. Felicianus* aurem A. MDIII. improles obiere, conditio fuit, ad idem *Altare S. Trinitatis*, quod altera vici *Mankócz* parte dotauerant. Adde his, (e.) *Annales Eremitarum*, vbi donationis huius historiam legas, non sive laudibus *Petri*, descriptam, ex diplomate *Sigismundi Regis*. quod is *Petro A. MCCCC. Szakolcza*, die *B. Nicolai Episcopi*, indulserat, cuiusque nos fragmentum, in arcis *Gyimes* historia, exhibebimus.

3.) *Veres-vár*, paret *Francisco Beliczaj* & *Paullo Bacskády*.

4.) *Welejcz*, itidem *Forgáchiorum* heredium, quod iam *Paulus* junior possidet.

5.) *Gyimes-Kofcsalán*, priori vicinus, quem hodieque *Forgáchii* tenent.

6.) *Belad*, est in potestate variorum, vicus haud omnino inique positus.

7.) *Kis-Herefjén*, priori, & situ adfinis, & agri ingenio, paretque diuersis nobilibus.

8.) *Nagy-Herefjén*, sciungitur *Marótho*, duobus in occidentem milliaribus. Possideretur a succelloribus *Ladislai Matyonyai*.

9.) *Kis-Szelesén* *Adami Tajnay*.

10.) *Nagy-Szelesén*, vicus, oppido eximus; sed quod ius hereditarium, ex *zequo*, sexus est vtriusque, inter plures heros disperitus. Habet *Locum Articolarem* Augultanz Confessioni addictorum.

11.) *Kis-Vezekény* itidem, a *Paullo Bacskády* & aliis nobilibus varie possellus. Secedit *Marótho*, vno, in occidentem, milliari.

12.) *Nved*, tenetur a pluribus heris, quorum plerique, vxorum se iuribus tueruntur. Nam & hic sexus vtriusque hereditas est. Sunt autem in possessoribus, praeter *Ladislai Petenyi* viduam, *Comes Oudaille*, & *Stephanus Tappay*.

13.) *Perlep*, modico, in orientem, milliari, ab oppido *Maróth* submotus, in plurium est potestate: quippe sexui etiam femineo obstrictus.

14.) *Zlatno*, pariter, iisdemque iuribus, inter plures possessores divisus. Recedit *Marótho*, vno, versus occidentem, milliari.

15.) *Kis-Fátud*, nomen ipsum, tenuem vicum significat; sed qui tamen, haud inique confedit. Est gentis *Radvanfkyana*.

Hactenus *Processus Kis-Topolsanensis* fuit.

MEM-

a.) Lib. II. Cap. XVII. p. 186.

M E M B R V M IV.
DE
Processu, & Sede Verebelyienſi.
PRO O E M I V M.

Uplici nomine, oram hanc, insignimus; *Processus* altero; *Sedis* altero. quod vtrumque, cum ratione, expromendum est. *Nimirum, Sedes Verebelyiensis*, Hungarice *Verebelyi-Szék*, adpellatur, ob peculiaria, *Archiepiscopi Strigoniensis*, & *Nobilium*, quos vocant, *Prædialistarum*, iura, que hic obtinent. Vetere enim instituto, ea, in fede hac, præfusis auctoritas est, quæ alias regum esse consuevit. Non modo enim summus *Nobilium Prædialistarum* (a.) magistratus est; sed bona etiam, deficientibus familiis, pro eo, ac lubet conferre, perenni iure potest. Quin, ad totius regni similitudinem, pecularis *Sedi Palatinus* est, atque minutiores magistratus alii. Hi demum, si quid occurrat litis, dirimunt, & rem publicam, ex communium legum prescripto, administrant. Itaque, nihil Comitatui, in *Prædialistas* istos, iuris est. Hanc vero illi prærogatiuam, bellica olim virtute meriti sunt, tenebanturque suis stipendiis, quoties res poscebat, sub *Archiepiscopi* signis militare. Prescripta haec eorum iura sunt, publico, anni MDLXVII. (b.) decreto. *Statutum est*, inquit, *ex clementi annuentia Maiestatis sue*, ut *Prædiales quaruncunque ecclesiastiarum*, qui in *Hungaria & Sclavonia*, iisdem fere prærogatiis, semper usi sunt, quibus alii possessionati nobiles, & quorum homagia & iuramenta, æqualiter semper cum aliis nobilibus fuerunt æstimata,

N n 2

non

a.) Egimus de iisdem hisce *Prædialistis*, & originibus, & prærogatiis, in *Comitatu Poenitentis*, ad *federis Payeriensis*. Operis Tomo II. p. 284. sequ. vbi, citata, ad notam s. III. b., sic emenda-

da: anno MDXLVII. Art. XXVI.
b.) Artic. XIV. Colligas ex hoc Articlelo, & *Prædialis* alii suos fuisse *Prædialisti*, quod ad *Abbatiam St. Gallensem*, suo loco adnotabimus.

*non dicentur : potissimum , quando cum iis Dominis
Prælatis , & Baronibus , in quorum bonis resident ,
personaliter , sineque sumtibus , simili cum aliis nobili-
bus onere , exercituare teneantur . Sed multum , ex ea
prærogatiua , detractum est , cum Anno MDCXLVII.
(c.) iidem *Prædialista* , in censum redacti sunt . non
id quidem nouo prorsus instituto ; iam tum enim
anno MDXCIX . idem legas decretum ; (d.) sed vero ,
ad cum modum , ut a suis ipsorum magistratibus ta-
xarentur : *Prædiales Domini Archiepiscopi Strigonien-
sis , taxabunt Palatini & Vice-Comites eorundem Præ-
dialium , in quantum non sunt armates , aut alibi seffio-
nati nobiles non fuerint .**

Cui quidem legi , *Prædialistarum Verebéliensium ,*
querelæ , quas anno superiore , regi detulerant , occa-
sionem præbuisse , cenlendæ sunt . Didicimus id ex
W^LADISLAI tabulis , quibus diploma SIGISMUNDI , Ve-
rebéliensibus datum , anno MDXLVIII . Budæ re-
cognouit , ratumque habuit . Iam tum , nimirum ,
SIGISMUNDO rerum potiente , fuere , qui iura exerce-
tuantium Verebéliensium , audebant contemerare . a
quorum iniuriis , vti , non tutos modo præstaret ,
sed adfirmaret etiam priscorum regum , de libertate
eorum editas sanctiones , vrgente momentosam adeo
rem , JOANNE II. de Kanisa , Archiepiscopo Strigoni-
ensi ; diploma id prescribendum statuit . Volentes , in-
quit , *Ecclesiasticas immunitates , ex debito nostri offi-
cii manutenere , de cetero inuiolabiliter , ab omnibus
obseruandum decreuimus ; ut præfati nobiles uniuersi-
tati Archiepiscopatus , in dicto Comitatu Nitriensi com-
morantes , semper , ut antea , iuxta antelatam ipso-
rum antiquam prærogatiuam ; seu iuramentis depo-
nendis , homagis emendandis & repetendis , ceteris
que processibus , attestationibus , affirmationibus , fassi-
onibus , & causationibus , in iudicio , & extra , per
omnia , eodem modo & tute , quo veri nobiles regni ,
ac-*

c) Articulo XXVI.

2) Articulo VIII.

acceptentur & reputentur ; eorumque iuramenta , testimonia & homagia , cum illis vero titulo nobilitatis insignitis , æquale pondus fortiantur . Ad tributarias vero solutiones , ad quas veri nobiles non tenentur , nullatenus existant per amplius obligati , nec ad ipsa soluenda , per quempiam compellantur , eorum antiqua libertate prænotata , similiter exigente . Quocirca , vobis fidelibus nostris , reliqua . Datum Posonii in festo B. Dionyſii Martyris , anno Domini , millesimo quadragesimo undecimo .

Fas erat existimare , cessaturas *Verebelyiensum* , quibus cum conflicabantur , injurias ; maxime , quod W^LADISLAVS , instaurandam corundem libertatem , recognito SIGISMUNDI hoc diplomate , statuerat ; at enim vero , ea , reliqua nobilitatis , aduersum *Prædialistas* fuit commotio , vt ne tunc quidem cessarent adflictere vtile reipublicæ hominum genus , cum bella ex bellis fererent *Turce* . Ergo , nouis , rerum suarum calamitatibus , nouæ parandæ fuerunt medæ . Euenit hoc , anno MDXLIII . cum pro-Palatini munere , *Franciscus de Réva* , fungeretur . Huic enim , tabulas *Sigismundi* , a W^LADISLAO confirmatas , obtulere iterum , vti molestiis suis , quas subinde cumulabant prouinciales , modum poneret , feque , pro ea , qua pollebat , auctoritate , tutos præstaret , recensitusque , optimorum regum tabulis , caueret apud posteritatem , ne iuribus suis porro fraudarentur . Atque , sustentauit omnino *Révaius* , cum vniuerso *Prælatorum* , Baronum & Nobilium , quod tunc Pisonii coegerat , concilio *Prædialistarum* caußam ; perfcriptumque est ab eo *Transsumptum* , vtriusque SIGISMUNDI & W^LADISLAI , diplomatum , anno MDXLIII . feria proxima post Dominicam *Judica* in *Octaualibus iudiciis* , Polonii celebratis , vt sarta teatque , iterum a tertio , libertas *Verebelyiensum* , adstrueretur .

Sed , quemadmodum sunt hominum ingenia , vt eo fortius nitantur in vetitum , quo validioribus

auctoramentis, reprehendi, & ad ius æquumque reduci deberent; non cessauere mala *Verebéliensium*; dum a CAROLO III. anno MDCCXII. tertio mensis *Martii*, editis, ad septem Comitatus, tabulis, retunderentur. Longum foret, grauissimas litteras, & plenas, iustissimæ, in *Verebélienses*, benignitatis, expromere. Id certum est, laborantibus *Prædialistarum* rebus, nihil, eo edicto, accidere potuisse, opportunius; siue CHRISTIANI AVGVSTI, *Cardinalis de Saxonia*, præfulsi tum Strigoniensis, in adserenda eorum prærogatiua, vigiliam; siue, noui regis clementiam, spectes, ante præstittam quiritantibus, quam diadematæ Hungarico, redimiretur. Quæ demum res, publicis comitiis, agitari cepta, intercessione, *protestationem* vocant, eiusdem *Cardinalis de Saxonia*, consopita, suaque, *Verebéliensibus* adserta est libertas, quam eis perpetuam intemeratamque ex animo precamur.

Quod, a *Verebéliensibus*, reliquum per prouinciam, seu nobilium, seu plebis est rusticæ, id, ad *Comitatus iura* pertinet, & *Processus Verebélensis* nomine censetur. Vnicum hic oppidum, cum domino; vici plures, occurrunt, varie posselli.

I.

DE

OPPIDO VEREBÉLY, EIVSQVE DOMINIO.

*V*erebél, Slavis Wráble, militare olim oppidum, valido aggere, fossis, vallisq; communicabatur. Quadratum opus fuille, (e.) cuius angulos, vasta committabant propugnacula, ex detritis ruderibus, quæ aliquando spectauimus, coniiciebamus. Et erat profecto, eximio, ad defensandum, positu. Laxa eniau amenaque valle, ad Zárvam exedificatum fuit, cuius aquis munitionum fossæ, subluebantur. Illud damnosum putaris, quod zedes oppidi, ex materia eductæ omnes, & partim arundine, partim stramine coniectæ, flammis concipiendis, alien-

e.) Icona eius, apud ORTELVVM, Partell. | habitu.
videt, quo fuitis anno MDCLXV. |

alendisque idoneæ fuerint. Itaque, ne hostis, siue clam, siue palam, ignem teatris posset iniicere, extra interiores eas munitiones, amplio, circunquaque ambitu, palis, denso ordine defixis, incingebatur. quæ intercapedo, atrium quasi oppidi fuit, quotum hoste ingruente, homines, armamentaque, ex agro refugerent. Sed, quando inerme oppidum, operibus militaribus incangi, communiquæ cooperit, dictu est difficile. Si ex publicis sanctionibus, quæ curam muniendarum arcum, adulto illo more, inter Comitatus disperiuntur, argumentum capere oporteat, *Bethlenianis tumultibus*, opus cœpisse oportuit. Anno enim MDCXXV. primam *Verebélji* mentionem reperio: (f.) *Processus*, inquit, *Zábra in Comitatu Trenschimensi, ad praedium Verebélji, eft deputatus*. Quæ postea sanctio, singulis propemodum comitiis (g.) confirmabatur. Miles certe praefidarius, qui illuc aduersus Turcarum impressionem excubavit, acris erat, & crebris, cum hoste, congressibus, laudatissimus. Inerant vero, tercenti equites, neque pauciores, qui pedibus stipendiis merebantur. Horum numerus, prout res belli poscebat, nunc augebatur, nunc diminiebatur iterum. Sui illis praefecti fuere, quos *Capitanos* vocant: quo quidem munere, fortissimos quoque viros, perfunctos fuisse, in eorum temporum commentariis, reperimus. In his *Nicolaus Nadány* (h.) fuit, vir, & manu fortis, & promptus consilio, post deditum *Assaffio*. *Neográdum*, illuc delatus. Ceteroquin, quæ oppidi fortuna fuerit, colligi inde potest, quod semel iterumque, frustra tentatum a *Turcis* fuit. Cellit eorum furor, cum anno MDCLXIII. *Ujvarino*, *Nitria*, *Lévadque* intercepit, late gravabantur. Praefidarii enim, viribus diffisi, retractis clam tormentis, inane reliquerant oppidum. Adfuere mox infantiles *Turca*, qui æquatibus solo incenibus, ædium materiam, *Ujvarinum* deuixerunt, vt eius loci ruinas, ex nupera, acceptas, obsidione, quam ocyssime repararent. At simul, *Nitriam*, *Lévamque*, *Sufa* recuperavit, renasci *Verebéljum* occipit, tenebaturque praesidio, dum *Ujvarino* Turca depelleretur. Postea, hoste ex vicinitate, quin *Buda* etiam, & reliqua regione, deicto, cessauerunt *Verebéljenium* excubiz, atque munitionibus deictis, iterum inerme factum est oppidum. Hodie frequentibus incolis habitat, vixque habet, quod ex pristino flore ostentet, præter qualicunque rerum, a praefidariis gelatarum, memoriam. Protenditur oppidum a septentrione in meridiem, instructumque est domibus, ritu factis agresti, sed rusticationi commodo. Itaque, *Marte proligato*, *Cereris* iam est horreum. Commoditatibus oppidi accensueris, mercatus annuos, qui hic *Dominica Sexagesima*; die *Viridium*; *Misericordias Domini*; atque die *S. Catharine* festo, qualicunque celebitate, agun-

(f.) Articulo XIX.

(g.) Vide Annos MDCXXXV. Artic. XCII. Anni MDCLXVII. Artic. CLIII. Anni MDCLXXXI. Art. VII.

(h.) Imaginem eius ari incisam, tidesis, apud laudatum *Oratalium*, in iconibus, illius aetatis celebrium virorum, Tab. XII, num. V.

aguntur. Iam, & diversorum septentrionali oppidi angulo, positum habet, eo maiore itinerantium opportunitate, quod difficile admodum fuerat, nocturna hospitia, ab incolis impetrare. Traicitur heic *Zsírva*, ponte vimineo, quem annis eluviones, haud raro, deliciunt. Difungitur oppidum, duobus *S. Benedicto*, in occidentem brumalem, miliaribus.

§. II.

DE VICIS SEDIS VEREBÉLY.

*D*ominationem *Verebeliensem*, præter oppidum nominis eiusdem, quod nunc expendimus, pauciores, quam reris, vici in Comitatu *Barschiensi*, pertinent. Sunt autem in his:

1.) *Tild*, alias *Tilt*, passibus circiter bis mille, ab oppido, in orientem sejunctus. Agro est plano, & patiente fementis; at silvis tenuioribus.

2.) *Aha*, in eandem plagam, ab oppido, mille passibus fecedit. Territorium ei obtigit, priori suppar.

3.) *Ledlez*, limitaneus *Nitriensibus* vicus, atque interlabente rivo, ita discretus, ut pars orientalis, *Barschiensibus*, occidentalis *Nitriensibus* adscribatur. Subedit a meridie arcem *Ghymes*, etque medium taurum sui parte *Verebeliensis Dominationis* proprius.

4.) Præter hos, ad idem illud *Dominium* referri accepimus, *Pográny*, *Csíkek* & *Nagy-Kér*. de quibus in Comitatu *Nitriensi*.

§. III.

DE VICIS VARIOVVM.

Orum nomina situsque, sic se habent:

1.) *Nagy-Lóðb*, distidet, ab oppido, fœqui millario, versus occiduum solem, estque agro, ad rusticandum eximio. Possidetur per Provinciatum *Ordinis S. Pauli Primi Eremita*.

2.) *Kis-Lóðb*, ob tenuorem vici habitum, quam est alter ille, minoris nomen indeptus, millari, ab oppido, in occasum, submouetur. Est *Adami Tajnay*.

3.) *Céke*, est in ditione *Sallaiensi*.

4.) *Bellek*, eodem træctu ad oppidum adjacent, rureque circumfidentur, segetum feraci. Paret, eidem, quem nunc diximus, Provinciatui.

5.) *Óhaj*, mille, circiter, ab oppido *Verebelij*, passibus, aduerso, in septentrionem, *Zsírva* amne, orientali eius margine, sejunctus. Vicus omnino eximius, atque frumenti non minus, quam vini, diues.

ues. Itaque, gemino hoc prouentu, proficiunt incolæ *Hungari*, egregie rerum suarum satagentes. Sunt in potestate variorum nobilium.

6.) *Cséfar*, opimus vicus, millari ab oppido, in orientem brumalem, secedens. Paret seminario *S. Stephani*, Regis Hungariz.

7.) *Tehly*, gentis *Hunadyane* possellio, situ, in occidentem, ad vnius milliaris interuum ab oppido reducto.

8.) *Pofda*, fuit olim in *Stephani Balogh* potestate, iam inter eius heredes disperitus est. Scilicet *Verebelyo*, modico, in occidentem, millari.

9.) *Baraczka*, diuisa, inter complures nobiles, possellio. Itidem, millari in occidentem recedit.

10.) *Fakó-Vezekény*, insignis quidem vicus, sed inter plures diuisus posselliores. In eandem, cum priore, plagam, ad sesqui milliare, secluditur.

11.) *Bessenyé*, Venerabili Capitulo Strigonensi obstrictus.

12.) *Huty*, iuris est inclytæ familie *Motylkiczkyana*, medio millari in occidentem, ab oppido sciunctus.

13.) *Rendue*, ad eosdem *Motylkiczkiós* pertinet, neque longe a priori absit.

14.) *Nettek*, est Seminarii *S. Stephani*, milliaris interuum, in occidentem *Verebelyo* submotus.

15.) *Füfi*, iam a *Baloghianis* successoribus tenetur. Positum cum prioribus, eodem.

16.) *Valkaz*, variis possessoribus obnoxius vicus, medio millari *Verebelyo* ad occidentem sepositus.

17.) *Besse*, in meridiem, sesqui millario demersus, nobilibus quibusdam familiis adscriptus.

18.) *Tajna*, locus, vt vocant, *taxalis*, idemque natalibus inclytæ *Tajnaiorum* gentis, cui &c cognomen mutuauit, nobilitatus. Reducitur *Verebelyo*, uno, in meridiem millari.

19.) *Nagy-Sári*, tenuis oppido locus; sed cuius possellio post *V. Capitulum Strigonensem*, in heros diuisa est complures.

20.) *Eny*,

21.) *Sölt-Kút*, &c

22.) *Faj-Kürt*, vefligia vicorum sunt, quæ nostri homines *prædia* dicunt. Adiacent ad vicum *Obaj*.

23.) *Lebota-Gjarmath*, est in potestate *Martini Majtényi*.

Atque hæc de Comitatu Barschiensi, dixisse iuvit.

TABVLA ITINERARIA COMITATVS BARSCHIENSIS.

I. In Comitatum Zolienfem.

1.) CRENITZIO,	per vastum montem, Neoflium	- mill. 3.
2.) E Fano S. Crucis,	per fauces Batsfenes, & vicum cognomitem, Neoflium.	- - - - mill. 4.

II. In Comitatum Nagy-Hontenfem.

1.) CRENITZIO,	secundo amniculo Crenitzienfi, in oppidum S. Crucis, inde per vicum Opatovecz, SCHENNITZIVM.	- - - - mill. 4.
2.) Verebeljno,	per vicum Csefár, Barsthinum, vbi, ponte traecto Grano, vel per traiectum Macska-Rév, BAKABÁNYAM	- - - - mill. 4.

III. In Comitatum Nürienfem.

1.) Ofáldno, ad Kis-Ugrócz, & hinc per Nagy-Boszány,	vel Zámbokréth, in oppidum NAGY-TAPOLTSÁN,	mill. 3.
2.) E FANO S. BENEDICTI,	per Kovácsj, Ohaj, Verebely, Örményum.	- - - - mill. 3.
	aut Ohaj, Nütriam	- - - - mill. 4.
3.) Kis-Tapoltsáno, Nütriam.	- - - -	mill. 2.
4.) Aranyos-Maredbo, per vicum Ledicze-Nütriam.	-	mill. 2.

IV. In Comitatum Thüroczienfem.

1.) CRENITZIO, per Thurcsek, Stubnam &c Haj, Moftszinum.	- - - -	mill. 2.
2.) Ofáldno, traiectis montibus, ad Krikebaj.	-	mill. 2.

CO-

**COMITATVS
N I T R I E N S I S,
PARS GENERALIS.
MEMBRVM PRIVS
P H Y S I C V M,**
 DE

*Situ, Natura, & Opportunitatibus Comi-
tatus Nitriensis,*

S Y N O P S I S.

Nitriensis Comitatus denominatio-
 nis: eius forma, fines, & am-
 plitudo; montanus, iuxta &
 campetris situs. §. I.

Montes, quos habet, e Carpatho
 propagati: horum, qui sunt cele-
 biores: Kráfzná-Lipa: Jawo-
 rina: Osztry-Wrch: Zalo-
 sztná: Kitschera, & Stribenjk:
 Inowecz: Mans Radoschien-
 sis: Hawran: Homola: Klag:

Ghymes: Thábor: Kozlicza:	
Zobor.	§. II.
Nemora, sicutque regionis.	§. III.
Campetris prouincia era.	§. IV.
Principiaregionis Flumii: Vagus:	
Nitra: Zitwa: Liwina: Bla- us: Holečkha: Mijawa: Chwognitza: rini minores. §. V.	
Fontes, indolis varia: gelidi, & cibi excitantes adpetentiam:	
Sulphurosi.	§. VI.
O o :	Ther-

Thermæ proximitas: Bajmoczen- ses, & harum opportunitates: prodigium, quo notatas vnde perlibent: Pôstinenes: Be- licentes.	Vini prouentus ingens: vineta celebriora.
Soli, calique ingenium: montanum asperius: campestre felicius: regionis laus & segetes.	Hortorum cultus: ruficanus, ex- quisitor: croci praestantia.
	Res pecunaria Nitriensem.
	Metallorum vestigia: fossilia re- liqua: antrum infigne.

§. VII.

§. VIII.

§. I.

Nitriensis
Comitatus
denominatio-

Eius for-
me, fons &
amplitudo:

Montes,
iuxta, &
compartitis
stans.

ITRIA, Episcopalis, cum arce, ci-
uitas, nomen Comitatus Nitriensi impertivit,
a fluvio præterlabente acceptum: nam, ita
moris, apud maiores nostros fuisse, alibi do-
cuimus, vt ab amnibus arces, & ab his de-
num, integras prouincias, denominarent. Re-
gio ampla, & arcuato flexu, a Moravia li-
mitibus, inter plutes Comitatus, vsque ad
Comaromiensem fines, procurrens, formam
quodammodo refert cornu copie, angusto incipientis turbine, sed la-
xatis posthac interuallis, quasi in calathum desinentis. Nitrium: in-
cingitur, ab oriente Bariensis; ab aquilone Thurocziensis, & Trentschinensis;
ab occulo, Moravia limitibus partim, partim Posoniensis; denique
a incedie, Posoniensis, iuxta & Comaromensi, Comitatibus. Colligas
hinc de amplitudine prouincie. Qua ad aquilones, solem occiduum,
atque orientem, vergit, montibus discreta regio est, qui e Carpatis
iungit, hinc inde propagatis radibus, decoram reddunt atque exi-
mie salubrem. Sed, qua se in meridiem diffundit, in campos abitantes,
& rei frumentarie non minus, quam pecuniae, commodos.
Procurrit autem a limitibus Moraviae, vsque ad collimitia Comaromien-
sium, milliaria Hungarica, plus minus duodecim; latitudine, non vbi-
que equali: nam, cum alibi ad sex pluruae milliaria diffundatur; ali-
bi, tam est iterum arctus, vt vix duorum milliarum habeat intercape-
dinem: angustissimum fit, ad Samboretum, vbi, hinc quidem, a Tren-
tschinenji, illinc vero a Bariensi Comitatu prelissus, arctissime, ac fere
ad quadrantem milliaris, coit. Sed iuuat singula perlustrare sigillatum.

Montes,
quos habet,
& Carpa-
tho prepa-
gatis:

MONTES, quos occidenti, & septentrioni prætensus habet, pro-
pagines sunt Carpatis, & Comitatu Posoniensi, vbi is caput ha-
bet, ludentibus iugis dorsisque, huc protrusi. Nomina his
indita sunt, pro situum varietate. Recensebimus aliquos, atque eos
po-

§. II.

potissimum, quibus iam pridem celebritas est conciliata. Principem in his locum merentur:

I. KRÁSZNA LIPA, quasi *venustam tiliam* dices. Ita nuncupatur, quod isto genere arborum, in primis letetur. Mons omnino memorabilis, & diuariatis, longe lateque, iugis, varie procurrens. Qua inter *Verboiam*, & *Brezoniam*, versus *Céitham* porrigitur, non arce modo *Céitham* insignis est; sed tuerit quoque nomen, a tiliis acceptum, donec mitescentibus pedetentim iugis, pone *Végh-Ujibely*, penitus definat. Dextrum istud montis iugum fuit, sinistrum *Sobotschitnum* prorept, arce *Berenc* superbens. Quia quod rotundum montis verticem occupavit, & siluos nemoribus incincta est, incundum, e longinquo, adspectum praebet. Inde, iuga eadem, *Szakoltzam* vsque continuantur, non quidem perpetua, & aequali altitudine; sed ea tamen, quia satis prodat *Carpathi* naturam, hic petris & scopulis, alibi siluis opacis, extra modum horridam. Ultra *Szakoltzam* urbem;

II. JAWORINA surrigitur, a *platano*, quibus luxuriat, sic dictus. *Jaworina*: Celsitas montis tanta est, ut *Hungariam* hinc, *Morauiam* illinc, grandemque *Anserie* portionem, quali e specula lustrare possint, quibus volupe est, summa eius cacumina, confondere. Præter *platanos*, *fagum* etiam, certa montis regione dominari, accepimus. Sed nec *quereta* desideres, passim, per montis radices, præcipuo arborum incremento, conspicua. Ad infiamam montis referunt, quod latronibus infestus est hodieque, eo atrocioribus, quo sunt lustra montis, occultando iniquissimo generi, commodiore. Distincte ei niues sedent, qua re sit, ut circumiecta vtrinque regio, frigidior sit, & longiora beatum obnoxia. Eadem ista regione visitur:

III. OSZTRY - WRCH, latine, *acutum montem* vocaueris, inter vias *Werbocz* & *Turulukan* situs. Geminam, denominacionis rationem, reddi video. Altera est, montis forma, in acutum quodammodo definens; altera, frigus acutum, cuius cauas in niuoso illo *Jaworiniense* habitu, ponunt. Vnde accidere simul credunt, ut amoenissima etiam anni temperie, rara hic, a ventis sit celsatio. Virra hunc,

IV. ZALOSZNA fedit, non sine omni, ea voce appellatus. Latinis *mons trifitiae* diceretur, ob pericolosum, & letalis trifitiae plenum iter, quod ex vico *Werbocz*, vniuerso intercallo milliaris, pone limites *Morauia*, *Szakoltzam* dicit. Est id plerumque a latronibus sanguinolentissimis subfellum. Neque enim *Morauia* tantum limitanei, suidum genus; sed accolaram etiam multi, rapto, cedibusque viuere, in lucis ducunt. *Turolucensibus* vero imminet:

V. KITSCHERA, cum adfini alio, quem *Stibrnjk*, seu *montem argenteum* nuncupant; non, quod metalli eius sit diues; sed quod arenis abundet, colorem referentibus argenteum. Alii, ad herbam nominis rationem referunt, cui *Anserina* nomen, quam *Stibrnjk* Slavi, hoc est, *argentinam* dicunt. Ante duo haec, & quod excurrit, se-

Horum qui sunt celebriores:

*Krászna
Lipa:*

*Ostryy.
Wrch:*

Zaloszna:

*Kitschera,
& Stibrnjk:*

cula, tota illa regio, quæ inter Szobotschke, & Ó Thuram interiacet, filius opaca, ac propemodum imperia fuit; sed quam Turulenses primum, mox & Mijauenses, succidere coeperunt, vt sedes sibi nouas illis elaborarent, constituerentque vicos, hodie, sic latius copio-
fosa. Illud mirere, potuisse eoque filias eas exstirpari, vt iam, li-
gnorum penuria, vicus vterque laborare occipiat. Certe, quæ Mija-
uenses querceta habent, ea, ex industria educari necesse est. In illis
montibus, Swebla, latrohum ille dux, ab Ó Thurenibus interceptus
est: qua de re infra, vbi locus fuerit, Bonifinum audiens. Fueru-
isti montes, qui occidentale Vagi latus præsumunt, trans cum amnem:

Inowicz:

VI. INOWICZ ad tollitur, intra limites Comitatus Trentschinen-
sis sepe abdens; sed meridionali tamen parte, regioni nostræ adscriptus.
Est altitudinis eximie, atque illic, vbi celissimus exsurgit, fonte pe-
renni ac gelido, nobilis. Sedet supra arcis, Bezzkowensem, in Comi-
tatu Trentschinen-; Nagy-, Topolsanensem, & Temetuiensem, in Ni-
triensi, positas. Eius pars altera, secundo Vago, in meridiem se por-
rigit; altera, a thermis Pößnienibus incipiens, versus vicum Radoschin,
expatiatur, diciturque:

Mons Rad-
oschinen-
sis:

VII. RADOSCHINSKÁ-HORA, seu mons Radoschinen-
sis, vnius mil-
liaris latitudine, atque siluarum vastitate, memorabilis. Multa hic
fagus quercusque prouenit. Ad eiusdem montis iuga pertinet, suo
tamen nomine insignitus, celissimus vertex,

Hawran:

VIII. HAWRAN; sed cur ita montem dixerint; coruum enim vox
illa significat; vix bariolando adsequare: nisi forte, aut corui speciem
referat, aut coruorum foetura, diues sit. Sunt, & aduersus Trent-
schinen- Comitatum, orz huic nostræ, montes eximi, qui regionem
vtramque distinguant. Huc referas:

Homola:

IX. HOMOLA, mira rotunditatis montem, cum radicibus, quæ
latissime serpunt. Surrigitur is, inter Porabam, & Belam, vicos. Por-
ro, limitaneus eidem tractui est:

Kleg:

X. KLAO, rupibus horrens, quæ vastitatem Carpathi Kefmarkien-
sis, zmulari posse videantur. Parte fui maxima, in Barrien- regionem
ne immixcit. Neque ignobilem, censueris:

Glymes:

XI. GHYMES, cum arce inzdificata, qui tametsi nudus filius est,
qua tamen versus Barrien- Comitatum excurrit, vastæ molis esse incipit.
Circa atcem, castaneto lezatur. Hinc, inter aquilonem &
orientem:

Tabor:

XII. TÁBOR, eleganti rotunditate se commendat, ex cuius ver-
tice, longe patet prospectus. Id nominis, a Hussitarum castris, fer-
tur accepisse. Imminet vico Kremšte, subluiturque, a riuo, cancro-
rum feraci.

Kozlicza:

XIII. KOZLICZA, ingens mons, Barrien- limitaneus, idem-
que, transitu arduus. Pedem montis, vineæ Kremšte vberem
reddunt, & adspicu iucundum. Neque silendus est:

Zobor.

XIV. ZOBOR, arcii Nitriensi, trans amnem, eleganti, & celo-
po-

positu, ab ortu solis, obiacens, atque per plures *Comitatus*, e longinquo, conspicuus. Multa sunt, qua montem fecerunt celebrem. Nam, *Sanctus* quidem STEPHANVS, coenobium iſthie instruxerat, Ordini *S. Benedicti* traditum, & *S. Hypolito* dedicatum. Quod iam, familia *Camaldulensis* obtinet colitique. Vinum, quod montis latera gignunt, inter generosiora *Nitriensium*, referunt accolz, quodque mensis, etiam vñctioribus, idoneum est, rythmo vulgari celebrant: *Vinum Zobrense*, decus est, & gloria mensa.

§. III.

Isti montium pricipui fuerunt: singulos enim recensere, sicuti non vacat, ita res molestiae, quam frugis, futura esset, maioris. *Nemora*, & sparsae, per acclives colles, *filiae*, montibus passim subfident, aut planam regionem, iucunda varietate, interflingunt. Innumerorum horum sunt, sed quædam ita comparata, ut mercantur omnino commemorari. Est in his, pineum illud, quod ab oppido *Szczecinensi*, in aperta fere planite, versus *Połoniensium* limites, excurrit, & parte sui quadam, *Nitriensium* fines stringit. *Buor*, sive *Bory*, quomodo *Pinetum*, vulgus *Slanicum*, vocat. E longinquò adspectantibus, obtutum prebet iucundum, quod & perenni viore iacet, & quasi ad regulam constituta videatur tonsurumque. Intus, densis ei sunt arbores, & quod nemus, loco est fabulosus, multa pice turgentibus: nam, huiusmodi solo, illud *picearum* genus, in primis gaudet. Consimile huic, *Holufense* nemus, dixeris; nisi, quod sit minus sit amoenum, neque laxe adeo protensum. Vtrique, *Baymoczense* addas, elegans quidem illud; sed fructus, quam illi, exiliioris, eo, quod, regione ista, lignatio minoris venit. Quin, & *Nitria*, nemoribus ac silvis quercentis, vicina est; nam, & ab oriente, colles ei obiiciuntur, quercentis obsisti, & qua occidentem prospicit, silua exstet, valsa ea, & *Galgotzinum* usque procurrents: ut *lucorum*, qui sunt illa regione, varietates, taceamus.

*Nemora
filiaeque
regionalia.*

§. IV.

Hucusque, oram *Comitatus*, montanam potissimum, vidimus; campestris nunc mentio iniicienda erit: neque enim, ita montibus exasperatur regio, quin, passim interpolita planities, mitescat. Certe, infra *Zawiam*, perlittera init planities, eaque, gemino amne, *Nitria* hinc, illinc *Zitarwa*, irrigua. Nam, ubi primum colles, oppido illi circumpositi, subsiderunt, elegans se æquor aperit, collibus quidem nullis, lucis autem interfluctum rarissimum. Verum, quia decliviore situ, totus ille est tractus, fit non raro, ut deuoluti, ex montibus, quos diximus, amnes, ubi ex imbris increuerunt, totum, quam late patet, inundent. Quod, cum alias fre-

*Compositis
provinciis
ura.*

quen-

quentissime, tum in primis, anno MDCCXXV. semel iterumque, magno incolarum damno, euensi, recordamur. Adde his, eas planities, quæ montibus circumseptæ, tametsi æctius diffundantur, tamen, eo plus amoenitatis referunt, quo, naturæ opificis varietas illa, animum adserit efficacius. Et nemora enim, paucim sparsa habent, & errantes varie riuos, quos inter, vici considerunt, obtutu, si e loco excelsiore despicias, omnium iucundissimo. Est, & Nitrie ac Zitwe amnium, conuallibus, per quas labuntur, hilaritatis plurimum. Praterquam enim, quod vicis infessa sunt, & copiosis, & frequentibus; hic quidem agris frumentariis, pratis alibi, letantur. Sed, quia de amnibus obrepit nobis mentio, eos iam describemus.

§. V.

*Principales
partes Flu-
ori.*

Vagus.

Nitra:

Nimirum, non sola ea *Comitatus Nitrienſis* est opportunitas, quam illi, sive montes parunt, sive politus campestres. *Fines* etiam habet, multæ omnino utilitatis, nisi dimanent ex alueis. In his sunt:

I. *VAGUS*, Liptouienſium montibus editus, (a) postquam *Thürzienſem*, ac *Trentſchinenſem* Comitatum emensus est, nôstro huic, infra *Beczkonię*, oppidum *Trentſchinenſum*, se infundit, non simili modo sui, hoc est *vagus*, & pronus ad cliviones; sed incurſus etiam, plurim fluuiorum, ferocior factus, vehemens ac præcep fertur. *Meandrum* crederes, ita quæſitis, quasi ex industria, flexibus, ſinuofus labitur. Certe, alueum ſepius migrat, & nunc istam, nunc aduersam ripam, impulsa aquarum mole, subradit. Adfunditur opidum: *Vág - Ujhely*, cui & cognomen imperit, *Pófány*, *Legyalopóli*, & *Galgotz*; celebrioribus autem vicis, *Lúka*, *Brunócz* & *Szokolócz*. *Galgotz* digressus, *Nitrienſem*, & *Pozsonyenſem* Comitatus, determinat, dupliſe ponte, apud *Galgotzum*, vulgo *Freyſtädel*, vnicō ad *Semtaniam*, iunctus: ſubilio vtrobique, quos ideo, veris cum primis inundationes, propemodum quorannis, lacerant. Piscis alit, vernalis eosdem, quorum in reliquo Comitatibus mentionem habuimus. Sed, qua *Danubio* fit proprius, peregrinos etiam admittit, antecorum potissimum, minutius illud genus, quod plerumque ad uero amne, altius erat. Incurrit in *Danubium*, altero, ſupra *Comaromium*, lapide. Alioquin, frequenter exundat *Vagus*, eſtque inter præcipuos agri *Nitrienſis* valvatores, per ea loca, qua fertur, censendus. Ac, dubium fane facit, utiſorne ſit prouincie, an pernicioſior.

II. *NITRA*, poſt *Vagum*, in primis nominari debet; tum, quia domēſticus amnis est; tum, quia nomen habet, cum regione, commune.

a) Designauimus, hec eius capita, Tomo operis II. in Historia Comitatus *Nitrienſis*, Parte Generali, Memb. Physico, §. VI. p. 525. lequ. Atque pro-

curſum, apud *Thürzienſes*, ibidem, p. 300. num. I. Item, apud *Trentſchinenſem*, codem hoc Tomo IV.

mune. Geminum huic caput, alterum, supra *Tento-Prónam*, in altissimis montibus, qui ista ora, *Trentschinensis*, a *Nitriensibus*, discri-
minant; alterum, intra iuga vici *Walašská-Bela*, quod *Nátricska* vo-
cant. Fontium eterque, largus admodum est: ille tamen copiofior,
iste rapidior quidem; sed multis modis tenuior: unde *Parva Nátra* di-
ctus. Adsident ei, præter oppidum *Szakcsán*, vici: *Vejštenicz*, *Di-
vák*-*Uffal*, *Dívák*, & *Rudov*. Posteaquam prope *Bilicz*, in eundem
corruati sunt alueum, amnem efficiunt streperum, velocemque, dum
lentus manare incipiat, & qua crepidinibus haud coercetur, quasi in
flagna abire, multa pallid arundine conceptus. Adiuit, postea *Ten-
to-Prónam*, *Bilicz*, vbi ponte ligneo infemitur, *Novakinum*, *Zam-
bokréth*, *Nagy-Bosján*, *Beymotzium*, *Nagy-Tapolcsán*, *Széda-
helyium*, *Korártz*, *Ludány*, *Apony*, *Elefantb*, *Szalakofz*, & *Perecz-
lén*, atque in primis, *Nátriam* urbem arcemque, Episcopatu insignem.
Illi hinc exspatiarus, lento aquarum tractu, (b) versus *Urvárinum* de-
fertur, cuius fossis, aquas suffundebat, cum exstaret adhuc, arx vali-
dissima. Inde reflexo aliquantum alueo, in *Danubium* exit. Piscium
varii generis ditissimus, nam, qua a fontibus proprius abest, fixatiles
vt plurimum, atque in his, trutias habet; sed, qua per apertos can-
pos limosior vehitur, lucios, siluros, atque id genus, alit benignius.
Labitur, a septentrione, in meridiem; eo insulsus accolit, quod fre-
quenti eluione, regionem late corrumpat.

III. *Ztrwa*, fontibus variis, vatra *Kis-Tapolcsán* ortus, va-
rieque fissi vallibus decurrens, tandem, vno coadunatus alueo, vbi
campus subiit, flagnare potius videtur, quam habet. Est subinde exun-
datione noxious; sicuti vero ex imbris, etiam non immodicis, op-
niione celerius, intumescit; ita plerunque, noctis unius intercallo,
subsider, & intra ripas collectus, vadolis vbiique fit, & fui. similis.
Intimat se *Danubio*, duobus, infra *Comaromium*, miliaribus, ad eum
vicum, cui nomen *Ztrwa-Torok*, latine *offium Ztrwe*, Germanorum
imitatione, *Ztrwa-Münde*, dixeris, pace, cum Turca, anno MDCVI
inita, nobilitatum.

IV. *Livna*, priori, aquarum mole, nihil minor; sed decut-
su tamen, in hoc *Comitatu*, breuior. Oritur, apud *Banovicium*,
Comitus Trentschinensis, oppidum, &c, cum nostra ista regione,
vicos *Livna*, *Nedlitz*, *Rojcsán*, *Koróff*, occidentali latere sublueret,
sopra *Nagy-Tapolcsán*, in *Nátriam* incurrit. Et hi quidem fluuii,
trans *Vágum* manant. Cis cum sunt:

V. *Dvodág*, vndotus amnis, & piscium diues. Habet capi-
ta, in montibus *Csejtenium*, vnde protalus, concitator primum
manat; sed, vbi ultra oppidum *Cseje*, proiectus est, languescit sen-
sim, &c, qua per depestios situs vehitur, flagrans fere euadit, & sui
dissimilis. Dum intra *Nitriensiam* limites voluitur, vicos adiuit com-
plures, in quibus nominatioe sunt: *Csajszbék*, *Otskó*, *Rakovicz*,
Tom. IV. Pp. *Borj.*

(b) Adiuit, hac regione, vicos, *Zsúf*, *Isopk*, *Barmi*, *Szálk*, & oppidum *Komádi*.

COMITATVS NITRIENSIS PARS GENERAL.

Bory, Petófalva, Kofszoldán, &c Ujváros oppidum. Infra quod, ponte infernitur, ob late diffusum alueum, longo, & a praefidiorum Leopoldopolis excubiis, infello. Hinc digressus, ad Felső-Lécz, in agrum Pisoniensem effunditur: vbi proculsum amnis, & exitum in *Danubium*, (c) descripimus.

BLAWA: BLAWA, amniculus, non tam longo aluei tractu, quam opportunitate, insignis. Nam, vbi ex petra, arei cognomini subiecta, pluribus scaturiginibus, ad eadem sacrum, solotenus effusus est, ad teli iactum vix procurrit, cum molam, egregii fructus, perenni aquarum adlapsu, impellit. Hinc, per vicos, *Dejta, Radosz, Magyars, & Butsán*, delatus, in *Dud-Vágum* defertur. Insidetur pluribus molis frumentariis, quas, & rigidissima sub bruma, sine cessione versat: quippe, gelu impatiens. Vnde, & *Dobrá voda*, hoc est, bona aqua, scaturiginem eius dictam credunt. Sane, femelle rusticæ, linteas suas vestes, acutissima hicet, in mediis aquis, nudatis genu tenus pedibus, haud secus fuerunt eluere, quam id aestate fieri motis est. Alioquin, *Comitatum Posoniensem*, a Nitriensi, quadrantenuis, disiungit, vicumque *Dejta*, ita fecit, ut partem eius alteram huic, illi alteram, admittiatetur.

Holschka: VII. HOLESCHKA, inter oppidum *Brezowa*, & vicum *Krayne*, edito fonte deiectus, tantum aquarum vehit, quantum pluribus molis versandis, sufficit. Accolz vnu didicerunt, cum riu ceteri, etiam copioliores, czlo nimum siccо, inarecent, molasque male feritas efficiunt; *Holeschkam*, egregie, molendinis, quorum nouem inzadicabat habet, sufficere. Quz res, non potest non cum herorum vbre fructu, coniuncta esse. Milliaris vnius spatium, concitatiore cursu emensus, in *Vágum* incurrit. *Tratis*, cum primis hospitalis est.

Mijawa: VIII. MIJAWA, iis ortus montibus, qui *Hungariam*, & *Morauiam*, isto tractu, discriminant, primo quidem Mijawam, vicum copiolium, cui & nomen impertivit, interluit, inde *Turulcam* secans, montis, cui arx Berents insidet, radices lambit, posteaque, reducto alueo, *Pritz* interlabitur. Hinc digressus, vico *Huboki* se intimat, atque *Labloniezan* prateruectus, per pinetum illud, cui *Buor* nomen, *Schafškinum* deuechitur, in cuius fossis rethagnans, *Moraua*, infra *Kuklyo*, *Posoniensis* prouincia vicum, illabitur. *Muranatum* maximè diuitem, relatum accepimus. Quarum A. MDCCXXIV. tantam habebat copiam, quantam ab hominum memoria haud obseruauerunt accolz: quod eos tunc inter omnia, nescio quid portentia, retulisse meminimus. Est & *fundulorum* ferax, *cancrorumque*, quos sub arce Berents, precipuz magnitudinis, obseruauerunt, qui eorum capture delectantur. *Tratarum*, quod iusto est limosior, impatiensem ferunt.

Czwoynitzae: IX. Czwoynitzae, vitra pagum *Wrboweze* natus, streperus, & pernix, *Sobotschitnum* usque voluit, at, vbi montanam oram deseruit, plaq-

c) Tomo I. Parte Gen. Memb. L Physico, §. V. Num. L pag. 17.

placidus manare incipit. Leniore igitur aquarum mole, *Szenitzium* adlapsus, prope *Holifib*, a *Morava* excipitur. In primis, eluionibus, damnoſus est qua delabitur Anno certe MDCLXXII. pluuiis diuturnioribus, tanto pere intumuerat, ut *Sobotiflodenſum* ades plurimas, vechementi subrutas incurſu, rapuerit ſecum. Qua quidem amnis exundatione, XC. ex incolis, absorptos fuſſe, annosiores meminerunt. De aquarum, quibus turgescet, altitudine, inde capi argumentum potest, quod adem quoque sacram, in edita ripa, ſolido opere ſubſtructam, inundauerit.

X. Rivos prouincia conſectari, eo fuerit impeditius, quo maior eorum est, vtraque *Vagi* parte, numerus: quia enim, diſcreta paſſim est regio valibus ſcarugininofis, nequit euenire aliter, quam ut riuos emitat, vndofiores hic, ſiticulosiores alibi; ora potiſſimum *Comitatū* occidentalē. Enim vero, vix est viculus, qui non amniculi quidpiam habeat. Quod in occaſionem vertemus, cum vicorum enarrabimus poſitus, riuorum vna commemorandorum. Nunc, citeriores aliquot deſignaſſe ſufficerat.

1.) *ZLATNICKA*, quaſi *areolata* diceres, riuus omnino copioſus, e radicibus montis *Inowecz* ortus. Adiuuit vicum cognominem, *Livina* amni, prope ad eiusdem nominis vicum, adfluens poſtea: eo memorandus, quod *Comitatum Trentſchinienſem*, a *Nitriensi*, quādamtenus, diſterminet, *Borchau* vicum autem, ita interficit, ut, pars eius, ad *Trentſinum* vergens, eidem *Comitatuſi*, pars altera, prouinciae *Nitriensi* obueria, iſti adſcribatur.

2.) *KOCINA*, eiusdem montis *Inowecz* ſcarugininibus, varie per conuelles falientibus, editur. Manat hic quoque, per *Trentſinum*, & *Nitrienum* collimitia, dum *Nagy-Idz*, & *Kis-Idz*, *Taszernok*, item, praeteruectus, in *Tapolsanensi* agro, *Nitria* commisceatur.

3.) *BAJNENSIS* amniculus, fontes in monte cognomine habet. Inde deiectus, *Bajnac* oppidum, vicumque *Kis-Doworan*, praeterlapsus, e regione *Nitra-Szardabely*, in paſſuentem *Nitram*, inuechitur.

4.) *SZEPTENCE*, tenuis quidem, ſed perennis est riuus, qui vbi, peculiari fonte, vici *Belez*, ſcarere coepit, fertur verſus *Ujſalu*, cui ideo *Szeptence-Ujſalu*, nomen indiuit. Hinc digreſſus, riuulum *Lipowanj*, prope ad *Sarlaſika*, intra alueum recipit; tum *Paczoley* vi- co adlapsus, nouo iterum amniculo, a *Sárfö*, penes *Nagy-Répén*, augetur, dum *Bodokenſi* alio, factus copiöſior, ad *Ibbégh*, fluuiolo *Radosnyenſi*, coadunetur.

5.) *RADOHNYENSIS* amniculus, ex *Inowecz*, & *Radosnyenſibus* montibus delapsus, atque oppido *Radosnyja* immerſus, nouis hic ſcarabris, ex ingenti falientibus petra, augefcit. Tenet poſtea cursum, verſus *Affä*, &c *Ablántz-Kürtb*, vicos; dum ad memoratum *Iſbígh*, cum *Bodokenſi* illo, corruiuſus, *Nitra* alueum, aduersus vicum *Dárdás*, ſubeat. Denique ſilendus haud eſt:

6.) *WYCHODNA*, vbera & vario fonte, ex petris *Kaloffenſibus*,

Pp. 2 emiſſ.

emissus, cum geminum eiusdem nominis vicum, posteaquam *Tuket-Uffala*, & *Ianofalva*, rigauisset, prope *Prazenec*, in *Nitram* clabitur. Hæc, non neglexisse, satis est.

§. VI.

Fontes in-
dilectionis

galili, &
cibi exci-
santes ad-
petentiam:

Sulphuris:

et alii.

AQuz hz fluviatiles erant; fontium vero, & limpidissimarum scaturiginum, nemo, vel numerum inierit. Sunt in his, *glaciem* frigiditate amulantes, quales passim, montana regione, saliunt. In primis celebrat gelidissimus fons, in iis montium lugis, *Walaska-Belenfis*, per quz, ad *Zawada*, vicum ditiosis *Zey-Ugroczensis*, iter dicit; eius ingenii, vt cibum, summa ingestum aviditate, opinione celerius consumat, denuoque adpetentiam vescendi, accendat: id quod, non itinerantes modo, cibi præterea audiores; sed hi quoque adfirmant, qui fontem hunc, experiundæ efficacitatis caussa, potauerunt. Neque fontes *sulphuroſos* desideres, quos heic potui, alibi balneis adhibent. Et prioris quidem generis, in agro *Mijavensis*, ac passim, copiose scatent. In his autem, fons potissimum *Ekbelenfis* est, natura, longe frigidissimus; sed multo sulphure, oolidus. Huius aquas, in alena diffusas, concalafaciant, qui lauare cupiunt, atque cadi balneariis acceptas, egregio successu, lotionibus adhibent, in us morbis quam maxime, qui lauando, si non domari, saltē mitescere confuerunt. Accola viciniores, eundem fontem dolis haſtum, si zeger adesse nequeat, auchere solent, vſibus, modo, quem diximus, adhibendum. Sunt & *acide*, in agro vici *Onor*.

§. VII.

Thermæ
provincias
Bajmo-
cenies, &
heras op-
petentiam:

predigiam,
qui metates
vulgo perbi-
ben.

Sed, nec *Thermæ* regio *Nitriensis* caret. In his sunt *Bajmoczenfis*, arcis & oppido cognomini, adſitz. Aedes, intra quas ebulliunt, pro herorum magnificentia, splendidiz sunt, & tripartito discrete; nempe, vt lauantum, cum dignitati consulatur, tum corporis habitui. Proinde, lauacrum insignius, *magnatibus*, & qui sunt loco nobiliore editi, delinatum est, laxum id, & ad omnem factum commoditatem, aquas habens eximie temperatas, vt neque nimium calant, neque parum. Pone illud, solo pariete discretum balneum, *ruficos* accipit; capacitatis propemodum maioris, neque non ita adparatum, vt ne ab his quidem iure possit fallidiri, qui sunt indolis cutisque delicatioris. Priori tamen illo, calet feruidius, quod, cum rustica natura, dura ea, neque facile subigenda, egregie quadrar, Ultimum *mendicos* habet, & si qui sunt, quorum morbi, vel contagionis babent quidpiam, vel fallidii. Vulgi narratiunculis perbibeatur; olim, a lauantibus, numum balnearium, magna heri feueritate, at fordinis longe maiore, exactum fuisse. Quod tributi genus, inuitatum antea, cum vulgus recularet pendere, ideoque, ab vſu thermarum arceretur; male hero, thermisque, imprecatum fuisse siunt, euenisseque, vt non calidz modo, a prisina indole penitus degenerant;

rarint; sed pecuniz quoque, quas avarus calidarum dominus, aude corraserat, in lapidem abierint. Ita vulgus, nihil non fingere solitum. Id certum est, ingens, in proximo editoque colle, flagrum esse, naturz, cum thermis, propemodum consimilis, balneis tamen inutile; vt iam macerandz cannabis, insigni operatum compendio, adhibeat. Nam, ineicti manipuli, biduo, triduoque post, tam celeriter maturescunt, quemadmodum id in stagnis alii, vix plurium hebdomadarum intervallo, fieri posse, vobis condocet. Fit autem ea re, vt, quidquid tota circum vicinia, cannabis, aut lini educat, omne id, ad flagrum istud, haud sine foenore, deuchatur emacerandum. Atque hunc quidem lacum, thermas illas fuisse aiunt, quas heri sortitiae, inutiles fecerit. Ut vero fides prodigio sit tutioe, degeneres, & lapidecentes numos, isthie ostentant. Lapilli sunt, pecuniarum inflas rotundi, molis variae; nam ali quidem *crucigeros*, grossos ali referunt. Sunt etiam, qui maioris moduli numos, quales sunt *floreni*, & *imperiales* solidi, ex amassim emulentur, signa quazdam ostentantes, imitatione litterarum, enata. Nolim, religioni huic vulgi, contraire: id nequeo silere, naturam lascivientem, hos istiusmodi lufus, numos mentientes, edere potuisse. Sed de thermis suo loco, dedita opera.

Præter has, *PÖSTINENSES*, præcipuum, & laudem merentur, & admirationem; eo dammandz, quod, quia *Vlgo* adsederunt, *vaga* sint & ipse. De his *ISTWÁNEIVVS*: (d.) *Sunt thermae ultra flumen Vagum, qua PESTHENIAE vocantur, salubres pellendis languoribus, & aquarum natura admirabili. Nam, exesta humo, tanto e scroibus fernore profiliunt, ut sustineri nequeant, nisi saltus tongo temporis internallo, intepescant, aut frigida infusa, temperentur: Vago autem crescente, recessent, & cum decrevit, sequentur, nec in frigidiore fluminis fundo, si suffodiatur, ebullire desinunt. Creduntur autem aduersus quoslibet, etiam diurniores morbos, sed potissimum cutaneos, saluberrima, & testante sape experientia, efficacissima esse.* Hæc ille, quæ iam recitasse sufficiat. Nam elaboriora alii loco (e.) adseruamus.

Neque silentio prætereundz sunt, calidæ *BILICZENSES*, non, quod ædificiis superbiant; sed quod adhibeantur, magna accolaram adprobatione, vario morborum generi edomando. Id doleas, discriminari frigidas securigines, a feruidis, haud posse; tametsi tentatum id fuerit sepius, a thermarum heris: qui sunt *L. Barones Modryanszky de Medgyes*. Quod si effici posset; nra ego, *Biliczenes* calidas, *Bajmoczenes*, si non anteferte, saltem equiparare, sufficerem. Accepte nomen, a vico *Bilicza*, quarta miliaris parte, supra Nagy-Tó-polesdánum, posito.

d.) Lib. XXXI. pag. 744.

e.) Vbi proœlia opera, THERMAS HVNGARIAE, expromemus. Vide infra, Parte

Spec. Membr. IV. Seçt. I. Num. IV. Hist. Oppidi PÖSTEN, & fusoreum illic, calidarum, mentionem.

§. VIII.

*Soli, cali-
que regni-
um :*

*monstrans
episem:*

*composita
felicissim:*

*regionis
lata & fe-
gatis:*

AD soli, calique ingenium, quod adtinet, facile est ad coni-
ciendum, in tanto terrarum tractu, diuersos vtriusque habi-
tus, pro situ regionis, esse oportere. Montana certe ora,
qualis ea est, quæ arcuato procuru, hinc in occidente, illinc in
septentrionem definit, multum, ex indeo *Carpathi*, & huius propa-
ginibus, trahit austerioratis. Quod istud fere est; vt, & ventis per-
fletur austerioribus, & hiemes maturius admittat, diutius postea du-
raturas. Sed, istud vitium, si quod tamen est, montes editiores,
proprium habent: nam, qua mitescunt iuga, mitiores sunt simul,
cali vicissitudines, solum autem fecundius. At, qua in meridiem,
per *Banschiensum*, atque *Pesoniensum* fines diffunditur regio, eximia
est fertilitas, eo forte infelix, quod, quia depresso est situ, si
Vagus, *Nitra*, & *Zitva*, ripas supergredi fuerint, totam late regionem,
inundent. Quod anno in primis MDCCXXV. ineunte vere,
ac iterum adulta iamestate, nos ipsi, hac profecti, geminatis peri-
culis, experti sumus. Nempe, quam longe oculorum prospectus,
ex iis collibus, qui sunt inter *Nitriam*, & *Vagum*, intersticii, in
meridiem, & occidentem, patuit, omne id aquis erat obrutum; vt
mirum fuerit, immanni ea illuione, vniuersam regionem in pelagus,
haud abiisse. Est tamen, *Nitriensum* prouincia, illa accensenda, qui-
bus nihil natura negavit, quod ad vitam, cum opportunitate degen-
dam, pertinet, modo humani cultus diligenter acceperit. *Triticum*
præstantissimum illud, & quod farinam optimam note præbet, in
agro *Galgotzeni*, *Tapolszani*, *Szenitzeni*, *Vagh-Ujbelensi*, &
Verbouensi, collino situ, prouenit: reliqua regio, quæ campe-
stris est, tritici quidem vberè fructu létatatur; sed quod gluma
craſſiori est, neque medulla proba adeo. *Siliginem*, nulli non
situs ferunt. Loca alia, sola *aurea* delectantur; illa nimurum,
quæ solum habent exsuccum, & minus fausti positus. Quale
fere est intra montes retrusum, in *Walaſká-Bela*, ubi ne auenam
quidem, intemperiuſ pruinæ, finunt maturificere. Cecinit, regio-
nis vberatatem, *NICOLAVS OLAHVS* (f.) in epistola, quam ad *Kedno-*
ium suum dedit:

Eft, inquit, locus Hungarie, Cereri sacratus alumna,

Matthæo veteres hoc tribuere solum.

Nitria cum Vago, celeri quam proluit vnde,

Intrantes Hilstrum quisque fluore suo.

§. IX.

*Fini pro-
missas:*

*venera colo-
rum:*

Vini præterea eximus est prouentus, quod paſſim gignitur, ea
profecto bonitate, quam in illis montibus, haud exspecta-
ueris. Celebrantur in primis, colles viaiferi, vt eos ex al-
pha-

f.) Apud Timorem, ad annum MDXXX.

phabethi ordine recensamus : *Atrakienfes*, *Beremfienfes*, *Bornenfes*, *Buschanenfes*, *Cejtenfes*, *Cjernokienfes*, *Emükienfes*, *Fornfazienfes*, *Galgotienfes*, *Kakafaluenfes*, *Kelemenfaiuenfes*, *Klrianfes*, *Kanoniuenfes*, *Kürtbenfes*, *Nitrienfes*, *Oressanfes*, *fus Töt-Diösenfes*, *Pógranienfes*, *Radosdienfes*, *Roxenfienfes*, *Sempfienfes*, *Szobotschienfes*, *Szent-Péterfes*, *Tib-Sokienfes*, *Udwarhelyienfes*, *Ujhelyienfes*, *Ürményienfes*, *Vásárdienfes*, *Verbouienfes*, *Wilkoczenfes*, atque *Zabriyenfes*. reliqui. Neque tamen, quid recensuimus, colles, vinum omnes fundunt, zque probum. Nam, aliud quidem, agresti tantum palsto se probat ; aliud, notz præstantioris est ; atque urbanis etiam conuiuis idoneum ; denique aliud, ne mensas quidem refutit vñctiores. *Ujhelyensi* profecto, ea laus tribuitur, quæ *Badenf*, *Agriensf*, *Székfazárdienf*, aut rubello alii. Duplicis enim generis vinum prouenit, *rubrum*, & *album*. Illius, maior est adprobatio, zliuus potissimum mensibus, cum potus adeptitia fit ardorius ; illud, vulgaris habetur. Idem, & de *Cejthenf*, quod de *Ujhelyensi*, dictum velim. Raro autem, vina, nostrates illi, senescere volunt ; sive, quod ægrius toleratura essent zetatem ; sive, quod vulgus recentibus magis delectetur. Atque, sunt omnino, in vulgo, fastidiosi adeo palati homines, vt cicutam se bibituros putent, si vetustum vinum potandum sit. quod ego consuetudini illi tribuo, dum mustum, ante quam in vinum deferuerit, audifissime ingerunt, *Liberi Patris* alumni : hinc nauseant postea, quidquid vetustatis aliquid, seu odore præferat, seu sapore, coloris, qui eli in vino *ætiam* haud contemnendum, penitus incuriosi. Quia præterea, hordei ferax est regio, lupulique, nullum facile viçum reperias, cui non sit cerevisia coctura, vario, ut sit, successu. Commendatur præcipue *Prinidenfum*, *Vág-Ujhelyenfum*, & *Wittencienfum*, in illo potus genere adparando, cum diligentia, tum felicitas. Ab his, qui *Cereris*, quam *Bacchi* donis, delectantur magis, *Martialis* potissimum *Prinidenf*, ingenti gulas adprobatione, bibitur. Genus est cerevisiz, mense fere *Martio* excoctum, & vulgari illo pinguius, qui vberiore polenta, lupuloque, decoctum ; sed ideo crassum, & facile tentaturum caput, neque, nisi his salubre, qui stomacho sunt vegetiore. Salse, non nemo, *Prinidenfum* huic potui, *Henrici Abricensf* Nortmanni, HENRICI III. Anglia regis poetz, versus adstricuit :

Nescio quod Stygia monstrum conforme paludi,

Creuifiam plerique vocant, nil spiffas illa.

Dum bibitur, nil clarius est dum mingitur, unde

Confitas, quod multas feces in ventre relinquat.

Est & *Szenitzenf*, atque *Szobotschienf*, laus quzedam saporis eximii. Intra montes, ea circum regione, vbi *Bela* vicus confedit, insulubrem coquunt & feculentam ; tametsi, ob vini inopiam ; probatissimam deberent. At, vbi vini copiosior est redditus, *cerevisia* negligentius habetur, neque, nisi ab hi bibitur, quibus paupertas leges tulit parsimoniz. *Vino* denique *factio*, montium incolæ, non ipsi modo de-

*omissa
adulta:*

lectantur, sed aliorum etiam auchunt, questus faciundi caussa; necio, an semper bono cum fructu: quippe, tantum de panis copia, suis detrahentes, quantum frumenti, impendiosa illa arte, prodigitur.

§. X.

*Hortorum
cultus:*
raphaeles-

exquisi-
tio:

crocis

presentia,

regioni-

merita,

aduen-

ti,

ficolor, & male detortis curisque cornubus, inficetum; fructuosum tamen, & cum labore agresti tolerando, tum fundendo etiam lacti, & cogendo butyro, idoneum. Caſſiam rei, alibi dedimus. Quia hæc fere est; quod montanum pecus herbis, foenoque vescatur teneriore, quam campeſtre illud, cureturque etiam impensius. Eadem, & equorum ratio est. Maxime familiares montibus Nitriensium, oves sunt, minutiōes illæ, Hungaros Bobemica dicti. Quas, qua diligentia alant, non adinet recensere, cum id in reliquis huius tractus Comitatibus, cum cura iam fecerimus. Quia montes, in nemora sublident, pecus generosius esse incipit, neque tamen Hungarico illi suppar. Infra Nitriam, campeſtribus, circa Ujvarinum, locis, felicior pecoris prouentus est. Nimurum, tota ea regio, Jatton p̄cipue, Esterháziorum Comitum predium, pingui gramine latetatur, elque armentorum non minus patiens, quam campeſtris Hungaria. Quia enim, superioribus bellis, ager Ujvarino circumfusus, longe lateque euastatus fuit, quidquid illuc vicorum erat, in solitudines abiit. Quas nostri prædia vocant, eo quod, heris, ad quos pertinent, prædiorum vices praefert, eo vique, dum nouis coloniis instaurantur. Itaque, defolata, ad eum modum, regio, pascuis reddita est opportuna. Hic vero, non domesticum modo pecus, sed mercatorium etiam, & quod, partim in Moraviam, partim Viennam propellitur, faginari solet. Quidquid enim Posonienses, Tyrnauenses, & vicinorum urbium, lanii, in mercatibus Vaczovienibus, Pestienibus, arque Szegedienibus, pecora coemere, illuc compellitur, abigendum, vbi id mercatum rationes suaferint; tametsi, iam pascuus ager, arctior esse incipiat, quod vici passim constituantur, quorum territoria multum demunt ex illa opportunitate: hoc vero, an sit cum publici quæſitus vtilitate coniunctum, alii dispiquant.

§. XII.

Reliquæ, prouincie Nitriensis, commoditates, modici, aut nullius fere sunt prouentus. Huc equidem venas metallicas retulerim, paſſim notatas, sed hucusque, aut neglectas, aut cultas remifius. Ad vicum Czawoy, operas huiusmodi, ante complures annos, inchoaueri, qui eius agro potiuntur. Mons est editissimus, que actis cuniculis, atque depressis puteis, cauabant, ob mineras auri argenteique. Has, vbi in officinis, quibus Hámry nomen, perpugnauere, qui sunt operis destinati, ad vrbes montanas deuochebant, liquandas illuc, & in monetam proculendas; at quo reditu, non habeo dicere. Si prouerbio Czawojenium fides adhibenda sit, oportet omnino montem laudatum, auri argenteique diuitem esse. Aiunt enim, ſepe lapidem, in bouem, loco pellendum, iactum, pretii maioris esse, quam iumentum, cui impactus est. Quidquid eius sit, Czawojenium certe operæ hæc, quod non reddebat impensas, defertæ sunt consulto. Illud negari haud potest, reperta aliquando est auri virgulta, etiam extra fines Czawojen-

Metabo-
ram regi-
glei

fium, in agro Koffelnenſi. Nempe, anferinos pullos, extra vicum, ancillula, ex more paſcebat. Quas dum garritu laſciuentes, folito longius, per nemoris grama ſectatur, in culmum incidit, micantem cum, atque e faxi-rimula pullulantem. Ignara, quid eſter rei, culmum euellit, & ad herum fuum, vici Parochum, defert. Ille, vti erat chymiz gnarus, locum veſtigat ſollicitiſſime, neque tamen, ob puellulæ incurioſitatem, amplius reperit: aurum interea, igni exploratum, puritatis, quaſi multa arte excoctum eſſet, prorsus eximiz fuit, ac pene incomparabilis. Etsi autem, ex natu huius auri fructibus, non ſemper argui poeſt, diuine illuc venas, vbi ſuccrefcunt, latere; eſt enim id fallax oppido iudicium; ſicut hoc, ad collem *Vetusfolienſem*, aureis ſatis famoſum, (b.) docuimus: tamen, non omne proſuſ, locis huiusmodi, metallorum ſeminum, ſaltem halitus, iis conſcipiendo idoneos, temere negaueris. Ad fossilia cetera, *cretam*, &c *rubricam* referimus. Quorum magna copia ad vicum *Banka*, thermis *Pöftinenſibus*, aduerſa *Vagi* ripa oppofitum, erui ſolet. Ilic, & lapidina eſt, egregii reditus: probantur enim, lapides hic caſi, architectis. Sunt, &c in agro *Szobotiſchenſi* venz cretacez, in profundis collum hiatiibus, eo itinere, quod ex oppido, ad arcem *Berences* dederit. Neque demenſiſſe decet, insignis antri, quod in monte, thermis *Pöftinenſibus*, & vico *Radeſſin*, interpoſito, pone viam, aperitur. Insignis eius eſt capacitas: quippe quz, XXIV. paſſus in longitudinem, arctius paullo in latitudinem, protendatur. Concameratio ita facta eſt, vt cellarium referat, ſed adparent tamē nature opificio. Solet quandoque, aurigarum eſſe diuersorium, ſi eos illa regione, aut nox deprehenderit, aut imber. Certe, gregem CCCC. ouium, commodiſſime capit. Vulgus, *Cjertowá Pecz*, ſeu *furnum diaboli*, ob rei qualemcunq; ſimilitudinem, adpellat. Atque haec, de opportunitatibus *Comitatus Nitriensis*, dicenda erant.

MEMBRVM POSTERIVS P O L I T I C V M. D E

INCOLIS, MAGISTRATIBVS, DOMINIIS ET FAMILIIS,

Comitatus Nitriensis.

S Y N O P S I S.

Incole Comitatus Nitriensis:

Hungari: Slavi: Germani. §. I.

Nationum singularum mores:

Hungarorum: Slavorum:

Germanorum. §. II.

A.) Tomo Operis II. p. 379. seq.

Incolarum occupationes: monta-

ni, onilia curant: & remo-

frumentariam: campeſtres,

quid occipient, quae fru-

ti. §. III.

Opi-

Opificum opera. §. IV.
 Supremorum Comitum axio-
 ma, penes Episcopos Nitri-
 enses: *Magistratus relatus:*
in signia provincie. §. V.
Familia illustres: nobiles: &
dittores utrorumque: Bajmo-

czenis: Cscjenis: Beren-
 thiensis: Korlatkóiensis:
 Holicensis, & Sallinenis:
 Jókoiensis: Nagy - Tapol-
 clanensis: Galgotzienis:
 Nitriensis. §. VI.

§. I.

Ntiquos regionis huius incolas, in *vicino Pofontensium Comitatu*, (a.) vidimus; vt iam eo remittendus omnino sit lector. Nempe, fuit aliquando, eximia regni *Vannian* portio. At *Vannus* profligato, in gentium, quasi diuersorium quoddam abiit. Mansit tamen, post euictos *Marcomannos*, *Quadoſque*, eius posſeffo, penes *Slauios*, qui *Hajeczo* telle, letam vtrinque *Vagi* ripam, late infederunt, ad ea vſque tempora, quibus ab *Iunniis*, *Avaris*, denique & *Hungariis*, in societatem adſciti, his ipſis gentibus, miseri ceperunt. Neque enim, niſi qua montibus horret, regionem hanc, auerſati ſunt *Hungari*. Hinc, a primis flatim gentis exordiis, *Hungaros*, campestrem huius quoque prouincie oram, habitauiffe, certum eſt: relictio *Slauios*, montano aspero, in occidentem & aquilonem, tractu. Itaque, ſunt hodie que in *Comitatu nostro*, *Hungari*, *Slaui*, quin *Germani* etiam. De *Hungari* frequentius dicendum huc uide fuit. *Slaui*, ſubinde *Bohemii*, & *Hungarorum* viciniors *Morauis*, ſe mixuerunt: id quod, bello *Hufflico*, non minus, *Slaui*: quam *ELISABETHAE*, atque *FERDINANDI* II. temporibus, eueniſſe, alibi documentus. Et reſtat omnino, eius rei documentum penes noſtros *Slauios*, dialeucus nimirum *Bohemica*, quam hodieque, per *Morauia* conſinia, non fecus loquuntur, ac ſi in media *Marcomannia*, *Bohemiae*, nati eſſent: quum alias, lingua *Slauorum*, multum abſit a *Bohemica*, cum elegancia, tum etiam copia. In primis, culte, *Slaui* *Vdgh- Ujhelenſes*, & *Szakolzenſes*, loquuntur: quod acceperis in ciuitatem *Bohemiam*, tribuendum. Qui *FRIEDERICO PALATINO*, a usurpatione regni eius deturbato, exſules huc venerant. Reliqua regione, quam coiunt *Slaui*, vulgaris eius lingua dialectus, obtiner. Hec de *Slauiis* certa ſunt. Sed quomodo *Germanos*, huc commigrauile dicamus? *Germani*, non facile reperio. Caullas eius rei, in *Comitatu Thieroczenſi*, exposuimus. Nempe, & mores ipſis, & ingenium, & lingua, propemodum peculiariſſi, neque *Saxonice* dialecto, quæ in vrbibus montanis viget, adlinis eſt. Nolim equidem, in re dubia, audaciter conieſſare; ſed tamen, ita exiſtimo; niſi *Saxonum* propagines credamus; quod quam ſit difficile, nunc diximus; forte, non iniuria, origi-
 nes,

QQ 2

a.) Tomo I. Operis, Part. general. Membr. II. Politico p. 45. seq.

nes eorum, ad *Quados*, priscos illos prouincie habitatores, retulerimus: erant enim *Quadi* priores, ciuitatis *Germanica* populus. Habitator autem *Germani*, de quibus sermo est, in limitibus *Thuroczensem*, & *Barochiensum*; caput colonia *Tento-Prone* habent. Qui, si cum aditorum *Comitatuum*, quos iam nominauimus, confinibus vicis, in unum corpus cogerentur, speciem, qualiscunque colonie, saltem reliquias populi alicuius, possent referrere. Nam, praeter *Nitriensis* huius oris incolas, apud *Thuroczenses*, septem vicos habitant; neque forte pauciores, apud *Barochenses* fuerint.

§. II.

*Nationes
magdalens
mores:*

*Hungaro-
rum:*

Slavorum:

*Germano-
rum.*

Ceterum, ingenium moresque, trium, quas recensuimus, nationum, & isthac multum habent diveritatis. Nam, *Hvno-ri*, quod diximus sepius, tenent adhuc, instituti veteris imaginem, suntque gentiliti decoris, tutatores eximii. Ex bellorum perpetuitate, quæ duobus retro seculis, media hac regione, datis saepe, acceptisque cladiibus, cum *Turcis* gererantur, hasi militaris indolis quidpiam, *Hungaros* nostris, ut hodieque, excelsioris sint animi, quam teris: viri nobiles potissimum, qui referunt omnino, prisci moris insigne decus. *SLAVORUM* indoles, ingenium refert, quale horum est, qui montes habitant. Diximus de eo, apud *Poisonenses*, & alibi. Ipsi ii sunt, qui aliquando exercitibus integris refulsere, saltem remoram potuerunt iuicere; id quod historia partim, partim nostra zetas, loquitur. Qui oppida colunt, calligati his sunt mores, consuetudines multum ferentes elegantia, conuictus, cum hilaritate, iucundi, nuptiæ, etiam tenuiorum, ad pompam facile, pro genti more, decoram non minus, quam iucundam. Verbo, *Saxi* vrbici, mortatores illi, exemplar quoddam sunt, virtute, quantum eius sperare possit, inculpatæ. *GERMANORVM*, hac ora, gens, onerum tolerans est, & reipublicæ utilis. Viuunt paruo, perpetuis laboribus durati, atque, ita rem curant familiarem, quam qui diligentissime. Lingua lis aspera, & ad eum modum comparata, ut disputari haud pollit, ruditatisne plus habeat, an incuriaz; apud hos in primis, qui, ab elegantiorum hominum consuetudine, sunt secreti. Quod nobis, hominum dialectum vestiganibus, occasionem illam dedit, cogitare; annon *Quadorum*, qui hic colebant aliquando, reliquæ sint dicendi. Quod & ita remur omnino.

§. III.

*Incolarum
occupatio-
nes:*

*residenti o-
mnia ca-
ravas:*

Iam, si de incolarum *Comitatibus* occupationibus, dicendum sit siliquid: plerique omnes, distinentur agricultione, quæ, sicut late patet, ita hos quidem, res pecuaria, alios frumentaria, vineaticus cultus alios, delebat. Montium incolæ, adtentissimi sunt opiliones. Hinc *Va-*

Valaská-Bela, nomen accepit, quod nullus illic prope modum inquinatus reperiatur, nisi sit opilio, hoc est, gregis ouium, si non herus, sicutem pastor. Iltis vero, ex caseo & lana, victum amictumque parari, ex facilis coniicias. Certe, qui casas incolunt silvestres, per editissimos colles, hinc atque illinc polistas, agrum, non quidem remisse colunt, at impensis tamedo, greges suos curant. Cibus illis, cum lacte, panis hordeaceus est, duorum altitudine digitorum, spithame latitudine. Crederes, tostum cineribus laganum esse, ita depresso, & limoso cortici similis est. Gens nusquam cibi, tamersi crassii, adpetentior. Haud pauci, offizi genus amant, quod ipsi *Cir* nominant, Aruenes *Gulasham*. Est id, ex crassiore farina, an polenta, simplice aqua subactum, & igne luculentiore, ad modum bituminis, excoctum. Huius grandem ollam, vbi iam detepuit, lacte frigido, vberim perfundunt, atque velcentes, cochleari tam grandi, quantum os capere possit, audiissime ingerunt. Infartum cibum, vel frigida perlunt, vel decocto sero, quod ex situ acorem (b.) contraxit. Iltis vero cupediis, tam robuste inualescunt, vt si occasio ferat, ne cum viris quidem congregati, detretent. *Opiones* hi fuere, & quos greges utrissimum pecudis, oblectant. Qui ferendis, couleruandisque frugibus, dediti sunt, ita anni operas disperitas habent, vt nulla ipsis temere, sine sua quadam occupatione, disfluat. Quod ager tulit, curatissime cogunt in horrea, atque, quam possunt, maturissime excussum, ad oppidorum mercatus deportant. Sunt, præterea, quibus aium & ferarum mercatura, in lucris est. Fit certe, vt feris, & auium siluerium genere vario, perlepe, integrorum currus, conquistis passim mercibus, onerent, ac *Viennam* deuechiant. Immo, non reformidarent, montium illi habitatores, *Imperatorem ipsum*, huiusmodi munericibus, honorare. Quod, licuti in rustico hominum genere, insolitum fuit; ita, non potuit non prouocare *Casaris* benignitatem, iuxta & admirationem omnium. Quin & id cognitum habemus, ouis gallinaceis, currus clathratos impleri, & ad foras *Viennensem* deuehi: vt *bulyri*, *cafei*, *laneque* præstantioris prouentum, tacceamus. Ista, gentis laboriosissime, oppido honella, & utilis in commune, occupatio est. Qui ab urbibus remotius degunt, segnius hæc illiusmodi compendia, seu possunt, seu volunt, consecrari. Omnis eis redditus, ex frumento est, atque pecude, si quam educare potuerunt. Pauci, in campeltri prouincie ora, alendis armentis, potuerunt inualescere: quod agri pars optimor, plerumque herorum est, ideoque, agrestium usq*ue* subducta. Ex vino autem, quam tenues, in paupere, & pecuniarum inope regione, sint prouentus, nemo non existimare potest. Sane, multi, quod improbo labore coegerunt vinum, aut ære exiguo ante, quam maturuerit in dolis, prodigunt, aut, si id nequeant, quod sepe fit, mutuis id conuictibus, ne pla-

*et rem fru-
ti intentari
avisi*

*campeltri,
quid occi-
piunt, que-
que fructu*ne**

Q q 3

ne

a.) Sua idiomate, *Egypti* & *Zicriote*, vocant, de qua apud *Zolensis* diximus, Tom. II. p. 398.

ne fugiat, exforbent. Scilicet, tanti est, non habere, quo, cum aliquo fructu redigas, naturæ matris & operosæ cultivationis, beneficia arque opes.

§. IV.

*Opificis
operae*

A Grebles hi labores fuere. Non defunt, qui opificis, pro regionis ingenio, communibus iis, & vnicæ necessariis, distin-
neantur. *Anabaptistæ*, aut potius horum reliquæ, singulares
sunt *mechanici*, & illiberalium artium studioſi. Superant corum fa-
milia quædam, apud *Sobotiſkenses*. Quarum aliz, cultros procudent,
non in eleganter factos, aliz *futrinis*, aut *figulino* opere, occupantur.
Modellum alioquin genus, & nemini facile noxiū, siue id, ex fuz religio-
næ præscripro faciant, siue disciplinz, quam strictiorem adfectant,
iusti metu. Apud *Szakolczenes*, pannus fit, non contemnendz compagis,
si ex lana exquisitiore texatur. Est hic, eius opifici numerolum
contubernium; quod valuit aliquando opibus. Nunc, quæ est tem-
porum malignitas, pauciores luperant, quibus suas domi panis per-
noctet, ne dicam, perennet. *Priugyensibus*, præcipua cothurnorum
laus tribuitur, quos illi scire consuunt, & passim, venales per fo-
ra, circumferunt, *Tento-Prone*, pellionum quasi officina quædam
est: nam & pelles egregie subigunt oppidani, & chlamydes ira fulciunt,
vt vix alibi melius. Ut iam, *Miyavensium* textrinas futrinasque, nuper,
ab optimo rege, iuribus donatas peculiaribus, taceamus.

§. V.

*Supremorum Co-
mitum a-
nimæ, pe-
nis Episcopos
Nitriensis*

Prouincia, quam hucusque descripsimus, usdem legibus, que
roto regno vigescunt, magistratus præsunt. Et *Supremorum*,
quidem *Constitutum* axioma, penes *Episcopos Nitriensis* est, ante
plura secula iis adtributum. Vetusissima tamen monumenta, passim
Comitum Nitriensium meminerunt, quos riara ecclesiastica insignitos
haud fuisse, conillat. Huc referas, *Laurentium*, *Judicem Curie*, &
Comitem Nitriensem, cuius nomen, in monumento (c.) quodam *Va-
radinensi*, passim reperio. Qui, si idem est, quem *Catalogus Judicum Ca-
uria Regie*, ad extatrem *Laoislai* II. hoc est, annum MCLXXII. reicit,
coniuci inde potest, instituto *Episcopatu*, quod vulgo *Geyssae* II. tri-
buitur, peculiares prouincie fuisse *Comites*; cum *Laurenti* huius zetas,
ab insulaero *Nitriensium* *Episcopatu*, tribus tantum lustris diffideat.
Indicem *Salomonis* quoque, *Comitis de Nitra*, mentio iniicitur, qui
Andreae II. regnante, rebus potiebatur. Adde, ex eodem *Catalogo
Judicum Curia Regie* (d.) *Lambertum Comitem Ganadiensem*, & *Nit-
riensem*, qui ab anno MCCCXVII. vsque ad annum MCCCXXIV.

ea

*) Cui titulus: EXPLORANDÆ VERITATIS, ¶ duntur, Fabiani editum.
per gelationem ferri caedensis, in Ad- 2.) Adnexo is est, Coronæ Hungarie re-
paratu nostro, ad Hil. Hungaria, De- tri de Rime, auctore Caspare Junglinus,
cædis L. Monumentum V. dum hoc exca- quem etiamnos densus.

ea dignitate, sub CAROLO ROBERTO. Potiebatur quem id honoris, ob victum Matthiam Trensinensem, a CAROLO accepisse, colligimus. *Matthias*, inquit eruditus Tyrnauensis (e.) a Lamberto duce, sic cefus est, ut ne pellem quidem integrum referret. Plures, in diplomatis reperio, quo iam non vacat recognoscere: vt fas sit exiliimare, postea tempora, Nitrienibus Episcopis, eximiorum subinde meritorum viris, regum indulgentia, collamat esse eam dignitatem, amplam omnino, & falligio ~~terram~~, haud indignam. Reliqui magistratus, a Vice-Comite, huius item vicario, Judicibus Nobilium, &c ab Affessoribus Tabule Judicariæ, haud secus geruntur, quam id in aliis Comitatibus dictum est, diceturque, in operis progrellu, sapienti. Restaurantur magistratus, nunc rarius, iterumque frequentius: vix tamen ultra triennium ildem esse permittuntur, ita, nimirum ferente lege publica: nisi forte, in eos incidissent viros, quorum spectata, in administrandis rebus, fides atque solertia, instaurationem non necessariam fecerat. Comitiola prouinciaz, plerumque Galgotzii, rarius alibi, celebrantur. quo tunc indicuntur, quum id administratio rei publicæ, requirit. *Insignia* S. LADISLAVI referunt cataphractum, atque, dextra quidem securum militarem, sinistra scutum tenentem, Hungaria lemmatibus distinctum, qui genu dextro, Cumano barbaro, humi prostrato, innitur. Id quod, virtutis bellicæ documentum præbet. *Insignia prouincia.*
Qua in primis excelluisse Nitrienfes, supra monuimus.

S. VI.

Illustrium familiarum, nunquam non fera fuit regio Nitrienfis. *Familia ill-*
Et, vt carum quo defierunt, nomina taceamus, in primis florent *lastris*: Comites PÁFFY ab Erdöd; Comites ERDÓDY de Mogyoróde-
rik; Comites FORGÁCH de Ghymes; Comites CZOBOR de Czobor Szent-Mihály; Comites NYÁRY de Bedek; Comites de Réva: Barones ZAY; RÉVAT; MAJTHÉN; UJFALUSI; APONI; MEDNYANSZKY; (f.) SANDOR. Nobilium ad hoc, flos inexhaustus, quorum decora, quod es nos latere voluerunt, alii relinquimus expromenda. Ceterum, illustres, iuxta & nobiles familiz, despiciat, in ditiones, regionem, varie possident. Domina vulgo dicimus, *Nobiles, &*
quo iam sunt memoranda. *ditiones & tra-*

1. *Beymoczenf*, opimum est, & non vicorum modo numero, *Beym-*
sed incolarum etiam, in re facienda, adsiduitate; quin, & regionis, *oczenf:*
per quam spargitur, opportunitate eximia, reliquis anteponendum.
Nomen, ab arce *Beymocz* inditum, quam ditio ipsa circumfundit.
In hac numerantur oppida: *Beymocz*, *Prvödias*, *Teuto-Próna*; vici item
in signiores: *Chrenowecz*, *Rájtoschne*, *Sebedráz*, *Kof*, *Lazáry*, *Pola-*
fö, *Lebota*, *Handlowi*, *Czigel*, *Tuzina*, *Lipnyk*, *Nedozar*, *Brezany*,
Gei-

a.) In CYRIA IUDICIA Regni Hung. p. 31.
f.) De his vide, Historiam Comit. Tren-

S. VIII. fine. Familias reliquas, sive lo-
cas memorauimus. Quas ideo superau-
sum ducimus recognoscere.

Geidel, reliqui. Post *Thurzones*, in *Pálfyorum* venit potestatem, iure primum *hypothecario*, quod a fisco regio obtinuerant; donec anno MDCCXXVI, iure *hereditario*, in gentem, multis, de rege Sc patria, meritis illustrem, *Cesaris CAROLI VI*, indulgentia, solemni diplomate, transcriberetur.

Gjóstenf: II. *Gjóstenf*, nec minus late porrecta ditio; sed inter plures iam pridem diuisa. Huius sunt: *Gjóta*, *Ó Tura*, *Varbonia*, & *Brezowa*, culta, laxaque oppida; vici præterea complures, in quibus censentur: *Myswa*, *Krym*, *Wagocz*, *Kofield*, *Podolj*, *Koritnd*, *Kofszoldny*, *Gjafszkóz*, alli.

Beregszen-
fus: III. *Beregszenf*: olim gentis eiusdem, nunc mire discriptum, & arcu cognomini subsitum. Huc referuntur: *Szenitzium*, & *Sobotskibum*, copiosa oppida; vici item: *Tard-Lúka*, *Werbóz*, *Bukóz*, *Priáza*, *Kunow*, *Rybky*, *Gjascow*, *Robow*, *Chropow*, *Gjaffekow*, *Rutenszko*, *Smyrdák*.

Korlátkö
nfus: IV. *Korlátkönf*, cuius caput est arx *Korlátkö*, montibus albis, ab occidente, ad sita. Accensentur ei: *Sándorff* oppidum, communitatis extimiz, cum vicis: *Leskow*, *Czerowá*, *Rozkazy*, *Jabloncza*, *Hluboká*, & vici *Ojska* pars altera. Est id familie *Lajfánfzky* de *Lajf*, cui ab arce *Korlátkö*, celebratum scriptoribus nomen, *Korlátkö* adhaerit.

Holicszen-
fus, & *Szegi-*
nfus: V. *Holicszenf*, & *Schafskinens*, adunata Comitum *Czobor de Czobor Szent Mihaly*, ditiones, partem maximam, alieno zre obrutz. Iam, dissoluto eo, in potestatem sunt *Magni Ducis Hetruria*, *Ducis Lotharingia* & *Barri*, *Regni Hungaria Locumentensis*, *STEPHANI FRANCISCHI* Feliciter! Pertinet eo: *Holics*, *Schafchin*, *Ekkel*, oppida. Quz vici sequentes circumcident: *Koptsan*, *Unin*, *Letnicz*, *Szráz*, *Radimow*, *Gjary*, *Brodskt*, *Hutské*, *Katow*, *Wéska*, *Trnowetz*, *Wydowany*, *Oroszka*, ceteri.

Jókóienf: VI. *Jókóienf*, habet, præter *Hradisko*, vici *Ojské* partem alteram.
Nagy-Ta-
polszka-
nfus: VII. *Nagy-Tapolcsanf*, arcu ejusdem nominis admensus. Ternet oppidum *Nagy-Tapolcsán*; pagos vero, *Tovarnok*, nunc dominii caput, *Podbradie*, *Záruda*, *Prajcz*, *Tesfár*, *Witkóz*, *Nagy-Jácz*, *Kaznitz*, *Nemškicz*, *Arampus*, seu *Zlatniky*, *Wetwischóz*, *Pochaban*, *Nagy- & Kis-Vendz*, & *Felső Réde*.

Galgoczen-
nfus: VIII. *Galgoczenf*, cum integrum esset, sub *Thurzonibus* primum, postea vero sub *Fergdchis*, diues erat vicorum. Nunc, reliqua sui parte diminutum, in potestatem *Comitum Erdödy*, concessit. Eius sunt: *Galgócz*, insigne olim oppidum, dimidia pars oppidi *Pájszén*, *Neostadium* ad *Leopoldopolim*, oppidum item *Bayna*; & vici: *S. Peter*, *Uduarnok*, *Ujlak*, *Verevudr*, *Berekfiekk*, *Pájszibó*, *Drabóz*, *Mádanicz*, alli.

Nitriens: IX. *Nitriense*, quod Episcopi est. Varie id spargitur, suis ideo locis, hic accendendum. Quod regionis reliquum est, id nobiles possident, quorum mentionem, pro eo, ac suppetent notitiae, ad vicorum descriptionem, sumus habituri.

PARS

PARS SPECIALIS,

DE

Processibus Comitatus Nitriensis.

PROOEMIVM.

Mpla hæc, quam generatim descripsimus, *Nitriensium Provincia*, quinque PROCESSIBVS definitur, *Nitriensi* nempe, *Ujbeliensi*, *Bajmotzeni*, *Bodokieni*, & *Szakolczeni*, quem & *Szeniczensem* vocant. Iam singulos peragrabimus, arcibus, vrbibus, oppidis, vicisque, pro more nostro, designatis.

MEMBRVM I.

DE

Processu Nitriensi.

Regionem is habet, partim, *Nitra*, & *Vago* annibus interclusam, partim, ultra eos, hinc in orientem, in occidentem illinc, porrectam, estque, cum arcibus & oppidis, tum vicos in primis, frequens.

SECTIO I.

DE

Arcibus Processus Nitriensis.

I. Arx, & Oppidum Nitria.

SYNOPSIS.

<i>NITRIAE antiquitas: eius Episcopatus, inter primos censendus.</i> <i>Huius, connexa, cum rebus Moraviaicis, fata.</i> <i>TOM. IV.</i>	<i>Eadem porro enarrantur.</i> <i>§. I. Quamdiu Episcopatus Nitriensis, defertus iacuerit: an S. STEPHANY eius infra-</i> <i>§. II. R. r.</i>	<i>§. III.</i> <i>ra-</i>
--	---	------------------------------

rator dici posse? auctoris di-		ne, obſidio intentata. §. IX.
ſputatio. §. IV.		Qua MATHIAE temporibus ar-
Episcoporum Nitriensium cata-		cis fata exſitterint: fit Ca-
logus. §. V.		fimiri Poloni perſugum, &
Diaceſeos Nitriensis ratio:		laqueus: conciliata inde lo-
ades cathedralis: Episcopo-		ca celebritas. §. X.
rum palatium: reliquia in		Recentiores arcis, & oppidi
sacra ade adfermata. §. VI.		conuerſiones: sub Botskajo:
Canoniconum collegium: eius		sub Bethlenio, & Rákó-
fedes. §. VII.		czio: capitul a Turcis, vin-
Arcis Episcopalis fatus. §. VIII.		dicator a Sula. §. XL
Prima arcis mentio, in rebus		Reliqua loci decora: oppidi
S. STEPHANI occurrit, ca-		habitus, priscus, & recens:
ptinitate Vazulis memorabi-		PP. Piarum Scholarum
lis: eius, sequitis tempo-		Collegium, Gymnasium, &
ribus, incrementa, & prima,		Nobilium Consilii. §. XII.
ab Henrico, & Salomo-		

§. I.

Nitria an-

siguita:

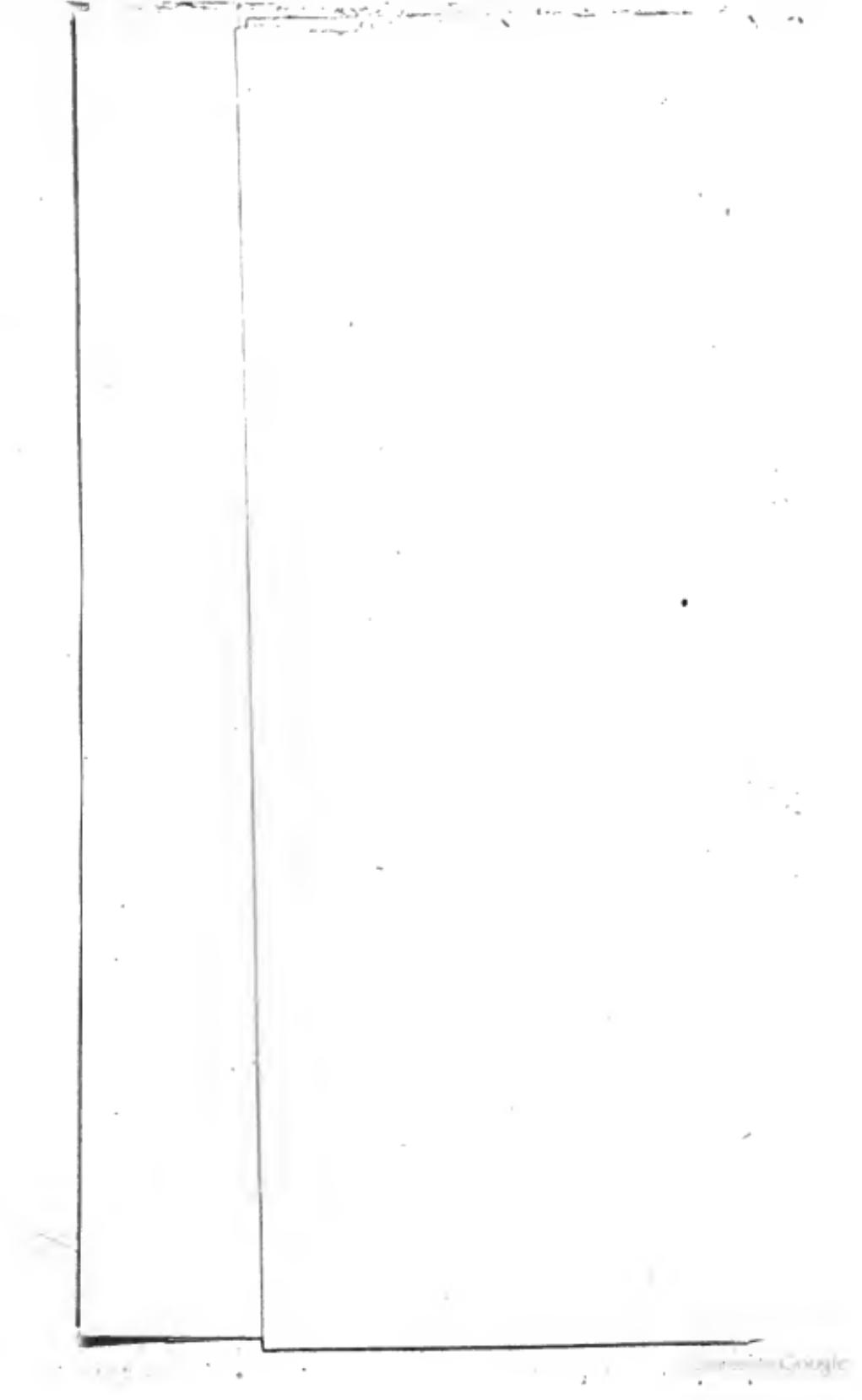

eius Epis-
copatus,
tunc pri-
ma conſem-
das.

TRA, & terminatione latina, *Ni-*
tria, arx, non vetustate minus, quam situs
arcenitate, insignis. Antiquitatem, inde me-
tiri possis, quod iam tum seculo IX. annales,
potissimum ecclesiastici, *Nitrie* meminerunt.
Enim vero, circa annum *ad ingentissimum*
vigesimum quartum, non *Christi* tantum fidem
admisit, sed *Episcopem* simul habuit. Et me-
minit sane, *INCHOFFERV* ad annum DCCCXXV. *Episcopi Nitriensis*,
ſeu *Nitranensis*, id est *Nitriensis*, cui *Alcuino*, *Albino*, *Aldenino*, ſeu
Alemino nomen: varie enim ſcribitur, ut adparet, ex epiftola *EVGENII*
II. Pontificis, quam laudatus *INCHOFFERV*, ex *Lazio* recitat. Au-
diendus in eam rem *BOHVSĽAV BALBINVS* (a.) *Paffaniensis*, inquit,
antifex, *Ludonico* pio regnante, circa annum *Chrifti* DCCCXXVI. nomi-
ne *Urdifus*, vel *Trofius*, poftulaute *Maymaro*, vel *Moemaro* (non *Mo-
rauia* totius, sed partis alicuius duce, qui *Christianam* religionem pro-
fitebatur) *duas*, e *ſais*, *abiegant*, primi *epifcopos* conſecratos: *ADELVINVM*, ſeu *ALEVINV*, & *Methodium*; illum, *Nitrauenſem*, id est *Ni-
triensem*, hunc *Iulio-Montanum*, ut vocat *AVENTINVS*. At *EVGENIVS*
Pontifex, in litteris *Apostolicis*, *Methodium* *epifcopum Speculi-Julien-
sem*, ſeu *Sorigutturenſem*, appellat. Eas urbes *duas*, iam pridem, dum
Quadi & *Daci*, ea loca incollerent, *epifcoporum* *fedes* ſuſſe, ait *AVENTINVS*; *EVGENIVS* vero II. Pontifex *adformat*, iam *Romanorum*, *Gepidarum*
que

a.) Epicome Hiltor. Rerum Bohemicar. | cum cura legendum eſt emina.

Lib. I. c. III. in notis p. 12. qui locut,

que temporibus, Laureacensem Metropolitanum, septem episcoporum parochias, in iis locis habuisse. Ergo Eugenius, latus hisce Euangelii Christiani progressibus, Trofd Paffauensi, Archiepiscopalem dignitatem restituit, eique, pallio missa, legationem & vices suas, in PANNONIA, HVNNIA, & MORAVIA delegat. Ita, ex BALBINO adduxisse placuit, diligentissimo scriptore, vt doceatur, Moravia, ea etate, adscriptam fuisse regionem hanc, vna cum Nitria; vtque simul patescat, ista Hungaria parte, Episcopatum Nitriensem, omnium esse antiquissimum.

S. II.

Possunt ea tempora, coniuncta erant, toto propemodum seculo, episcopatus nostri fata, cum iis, quz Moravorum Ecclesiz, cogebantur subire. Historia
nossa tam
ruris Me-
radicis, sa-
epe enim vero, Methodio priore, natione Illyrio, qui cum Adelino, in episcopen missus erat, anno DCCCXL, mortuo, Adelainum superuixisse oportuit. Interea, dederat molestiae aliquid, lis inter Episcopos, de limitibus diceceios, intempestive sortita. Leipramus enim, Juvaniensis, seu Salisburgensis episcopus, intellecto, Paffauensem pezellem, Moravis antistites mississe, palam, invasos diceceios sua terminos, proficeri, atque accusare Paffauensem occcepit, tanquam, qui in alienam messem, falcam immitteret. Et effecit fane, suis iis querelis, vt ea templa omnia, quz Bryno, Moravorum regulus, bene multa exadificauerat, ritu solemnii, consecraret dedicaretque; quin, missa legatione a GREGORIO IV. summo pontifice, sub Lvbovico pio, anno DCCXXXVI. pallium Archiepiscopale obtinuerit, habueritque, ab eo tempore episcopos Moravis, puta: Serigutarensem, & Nitriensem, suffraganeos. Tunc vero, diuini fratres, METHODIVS II. & CYRILLVS, ex Gracia, annunciandi Euangelii Jesu Christi, ardore exciti, in Moraviam venerunt, tanto sancti laboris successu, vt merita, seu Paffauensem, seu Salisburgensem antistitum, propemodum oblitterarint; gente Moravorum vniuersa, Christo vendicata, constitutis passim episcopalibus, quibus Welebradenfis Archiepiscopus, (b.) Pontificis Romani auctoritate, praeserset. Atque iis quidem temporibus, floruisse oportuit Episcopen Nitriensem: quippe, gemino iure, ciuili atque ecclesiastico, Moravia accensam. Interes, dum iis successibus ecclesiz Moravorum increscunt, non potuerunt, hanc tantam, nouorum antistitum felicitatem, & gloriam, praesules, cum Banari, tum Germani ceteri, ex quo animo ferre. In primis, questus est apud Pontificem, Hatto Moguntinus, vti id ex litteris, quas GEVOLDVS, & GOLDASTVS exhibent, liquido constat. Neque potuit Theotmarus Salisburgensis, quin literam, olim, ab antecessoribus motam, redintegraret; missis, ad JOHANNEM IX. litteris, quas Goldastus, cum fide recitat.

Verum, adeo conquitisquerelis R r 2 iis,

b.) Lege BARONIVM in Annal. Eccles. post annum DCCCLVI. CROMERIVM Lib. III. rerum Polon. GEVOLDVM, in Diplom. POSSII. LAZIVN Lib. XII. de Repub. Rom.

Denique, HVNDIVM in Metrop. Paffauensi, atque ex recentissimi, MARCVM HANSITZIVM S. I. in Germania Sacra.

isti, nequierunt, aduersus pientissimos praefules, proficere, vt iura eorum, his controuersis, etiam conflabiliuerint. Certe, anno DCCCLXXX. *Wichinus*, NITRIENSIVM Episcopus, qui potuerat omnino *Aldemino*, cuius meminimus, successisse, non ecclesiæ modo, quam, pro eorum temporum ingenio, docuit, sine querela, præfuit; sed iussus est etiam, *Methodio*, Morauorum Archiepiscopo, a JOHANNE VIII. Pontifice Romano, subesse; quemadmodum INCHOFFERVS, ad annos DCCCLXXX. & DCCCLXXIX. meminit. Res est istiusmodi: *Morani*, vna cum regibus suis, inde a seculi huius exordio, religionem Christianam professi fuerant, confirmati postea, a *Methodio*, & *Cyrillo*, fratribus. Aegrius id episcoporum, quos nominauimus, aliqui, tulerunt, accusato simul *Methodio*, quasi ex suo arbitrio, rem sacram, apud *Moranos*, factitaret. Proinde, Romanus, a *JOHANNE* Papa, euocatus *Methodius*, posteaquam doctrinæ fuz rationem dedit, non modo, ab omni, cum vita, tum doctrinæ labo, infons habitus; sed eximis simul laudibus, a *Morauorum* principe, *Suatoplugo*, summo Pontifici, commendatus fuit. Atque, eadem ista occasione, *Wichinus* hic, quem *JOHANNES*, in Episcopum ipse inaugurauebat, Ecclesiæ Nitriensi, praeful datus fuit.

§. III.

*Eodem per-
petratissimi-
bus.*

Hucusque intemeratus mansit Nitriensis Episcopatus. Quæ, inde ab anno DCCCLXXIX. sequuta sunt tempora, cum rebus publicis luctuosa, tum in primis Ecclesiæ tristia exstiterunt. ARNVLPHVS enim, rebus, in imperio occidentali, potitus, cum *Moraviae* Principem *Suatoplugum*: quippe, cuius suspectam habebat potentiam; sibi iugno missere vellet; *Hungaros*, gentem feram, & a CHRISTO alienam, exciuit. Aderant *Hungari*, sed magno postea, occidentalis imperii, atque ecclesiæ, malo. Nam, cum Arnulphus stipendia, quæ paclus fuerat *Hungaris*, bello iam confecto, soluere, aut non posset, aut nollet, tristem, toti Germaniæ, cladem accelerauit. Atque tunc *Morauorum* simul ecclesiæ conuulsæ sunt. Dederat Arnulphus, *Suatoplugo*, filium eius, suum ex forore nepotem, *Swatocopum* successorem, qui demum, siue sua ipsius impietate, siue fuorum inductus ferocia, *Methodium*, sancti moris virum, crudeliter infelatus, ex suis ditionibus pelit, quoisque habebat episcopatus, nefarie lacerat. In his, pars *Hungariae* cis Danubiana, usque ad *Granum* annem, censa fuit, ipseque adeo Nitriensis Episcopatus. Itaque, decadendum erat e statione sua *Wichendo*, (c.) dum ab ARNVLPHO, digna, imperatore Christiano, pietate acceptus, primus vrbe *Passauensi* donaretur. qui postea, loci eiusdem creatus episcopus,

rerum

e.) Legi merentur omnino, quæ de *Wichendo* illo habet, CASPARVS BRUSCHI-
VS, in trattatu, de *Loreto Peetri*, &
Fatatis Germanico, ac veritique loci Ar-

chiepiscopis, ac Episcopis omnibus, Lib.
I. pag. 86. sequ. vbi tamè *Nitriensis* Epis-
copatus, nullam legas mentiorem tamè
tibi ex Nitriensi, factus sit *Passauensi* Epis-

rerum quidem fumarum felici usus est conuersione; sed coniuncta ea tamen, cum occasu, Episcopatus Nitriensis.

§. IV.

Ista, sub exitum seculi IX. accidere. Desertus inde iacuit *Episcopatus Nitriensis*, usque ad tempora, *Christianorum Hungaria principum*: *Moransis* hinc, illinc *Hungarum*, furentibus: dum gente unius, fidem CHRISTI sequuta, instauraretur denuo. Dubitant aliqui, an id a S. STEPHANO factum sit; ego, cur id faciam, non reperio; tametsi haud negauerim, serius forte, quod sit, & lenti profectibus, ad eam, qua nunc est, celebritatem pertigisse episcopatum. Atque, ita accipendum puto, quod in vita GEYSÆ II. lego: (d.) *Nitriensem ecclesiam, et collegiam, cathedralem, dote antiquiori factam, confituit, delecto, ad Episcopi munus, EDVARDO, primo Ecclesie antistite. Nimurum, delimitatam Nitri Episcopen, a S. STEPHANO, & redditibus quantiscunque donatam fuisse, existimo; sed, quod omnibus ex aequo ecclesiis, haud sufficerit, optimus princeps: sequuti vero cum reges, nunc ciuilibus, nunc externis bellis, dissinebantur; delimitationem illam, GEYSA denum II. A. MCLVII. perfecit. Ita, ut sentiam, plures me rationes inducent. Ac primo quidem, certum est, S. STEPHANVM, in monte Zobor, qui Nitrix, ab oriente brumali, obicitur, coenobium excitauisse, (e.) antiquissimo S. Benedicti ordini, qui *Abbatis* dignitate primus PHILIPPVS praefuit. Colligas vero hinc, non potuisse non meminisse, prisci huius episcopatus, plentissimum STEPHANVM, cum vicinos montes, novo coenobio, exornaret. Nam, quod ignorarit, fedem heilicem, prioribus seculis, fuisse episcopatu, id vero, ut credam, induci nequeo: tum, quod viros apud se habebat STEPHANVS, doctos sagacesque, qui id ei non potuerunt non detexisse; tum, quod ex se, ita folers fuit rerum Christianarum indagator, ut debuerit omnino, vel ipsa fama, pristinum episcopatus florem, cognitum habuisse. Atque, hoc si est, qua veri similitudine, sancto regi, eam negligentiz notam impinges, ut noluerit, de episcopatu hoc redintegrando, cogitate? profecto, non video. Postea, ne hoc quidem nullius momenti argumentum est, quod GYSELA, S. STEPHANI vxor, adem sacram in arce Nitriensi, S. Emmerano dedicatam, & hodieque extantem, fundauisseque illis redditibus, qui instituto illi videbantur necessarii, perhibeat. Quis vero crederet, a femina, vinci se passum fuisse D. STEPHANVM, religionis, cui deditissimus fuit officis? Accedit, memorare BONFINIVM, & ex eo INCHOFFERVM, Beffertum, vel Beffertium potius, Nitriensum Episcopum, qui cum S. Gerhardo, Canadiensem primo antistite, eo tumultu, quem ANDREAS primus, propter auitam superstitionem, concitauerat, caxum esse, & Gerhardo factum. Tam vero notum est, quam quod maxime, Gerhardo*

R. 3 dum

d.) In Decretis Regum Hungaric p. 39. | Celebr. Hung. Vrbium, P. II. p. 23.
e.) Vide omnino, Eruditos Tyrannicales,

dum cremo subductum, *Episcopatus Canadiensi*, prefecisse S. STEPHANVM: ecce proinde non credamus, idem & cum *Befzaertio* factum est Isla, opinor, egregie militant, pro nostra sententia, statuerunt, prima Eboraci Nitriensis fundamenta, a S. STEPHANO iacta esse, quae lapsu inde sequi seculo, GEYSA II. consummaverit. Sed huc disputerent alii; nobis satis est, indicare, quid de re, obnoxia opinionum diuortiis, sentiamus.

§. V.

Episcopo-
rum Nitri-
ensis ca-
talogus.

Venimus, in *Episcopatus Nitriensis* opportunam mentionem: ut æquum iam sit, historiam eius prosequi ante, quam arcis facta, commemoremus. Instaurato, a GEYSA II. Episcopatu, primus ei præful, EDWARDVS preficitur, anno MCLVIII. Adigit etiam BELAE III. quemadmodum est, in eius diplomate, anno MCXCIII, edito: si tamen *Ebrandus*, sicut illic legitur, idem sit, cum *Edwards*. Tabulæ, ad *Szalvij*, vicum Trentinensem, recognoscuntur. Hunc, quantum erudere potuimus, excepimus:

JOHANNES I. qui floruit anno MCCV.

VINCENTIVS I. cuius mentionem reperio, in Decreto ANDREA II. ad annum MCCXXII.

JACOBVS, sub eodem ANDREA II. anno MCCXXVI. Fundauit *Abbatiam de Rupibus*, hodie *Sekalka* dictam, ANDREA Hierosolymitanus consentiente.

ADAMVS I. a Tartaris, sub BELA IV. Hungariam depopulantis, cœsus, circa annum MCCXLII. De eo accipiens est, ROGERIUS, dum casos antilites memorat, (f.) Ecclesie, inquit, *Nitriensis Episcopus*, qui fuerat laudabilis vita, & morum honestate præclarus. Nomen *Adami*, haud quidem expressit; sed ipsius est omnino.

NICOLAVS I. præfuit, BELA IV. adhuc rebus potente, ad annum MCCLIV. Legas eius mentionem, in diplomate eiusdem regis, quod ille *Andrea Forgach*, anno MCCLVI. impertivit; quodque infra exhibemus integrum, cum in arcis *Glymes* origines indagabimus.

VINCENTIVS II. sedet, ultimis BELAR IV. temporibus, circa annum MCCLXXI.

PETRVS I. incidit in LADISLAI Cumanii tempore, anno MCCLXXX. adhuc superstes.

PASCASIVS, gubernauit episcopen, regnante ANDREA III. anno MCCXCVI.

JOHANNES II. sub OTTONI, vel ante eum, sub WENCESLAO, tizara potitus, in primis fideli suam probauit CAROLO I quam ob rem, pellime a *Matthao Trentinensi* maulctatum lego. (g.) *Nitriensem*, inquit, Ecclesiam, stipulib[us] Duci Zocardi, ex puro argento optime fa-
uum,

f.) De Descript. Hung. per Tartaros, Cap. XXX, p. 188. edit. Hungaricae. g.) In vita CAROLI I. Decreto eius pra-
missa in Corpore Iuriis Hungarici, p. 45.

*Eum ipsius erit, & depeculatus est; ciuitatem ipsam Episcopi, primo assul-
tu, vastauit. Hinc digrediens, Tyrmania & Schintania capta, reuersus
Nitriam, turres & matria, tegi a conflagratione atra, ad solum usque
decussit, diruit. JOHANNI Episcopo indignatus, propter feruaciam CAROLO,
fides, & execrationem, censuramque Ecclesiasticam, qua digne in eum,
ob patratum in Ecclesiam & ciuitatem suam, adeoque uniuersam eius
ditionem, sacrilegum, animaduerterat. Atque haec quidem, post initia
regimini CAROLI I. eueniisse, ex historia tumultuum Matthai, con-
flat: de quo, apud Trenschinienses, plura.*

BENEDICTVS, succedit Joanni, cum adhuc summa cum laude,
res Hungariz CAROLVS moderaretur, ad annum MCCCXXX. De
hoc amicorum nonnemo, adnotauit ex diplomatis; venisse cum ex
Italia, sive sua sponte, sive excitum a CAROLO, ut partibus chirurgi,
apud regem fungeretur. Quod ille munus, ita administravit, ut fatis
proderet, obeundo sacerdotio, ob eximiam doctrinam, idoneum fu-
turm; cui a LVDOVICO I. admotus, breui *Propositus*, tandem *Episco-
pus Nitriensis* crearetur; subinde, *Benedictus de Italia* vocatus. Fra-
tris hac fortuna, illeclii vterini sui, *Bartholomaeus*, & *Nicolaus*, familiam
Demendy, haud ita pridem emortuam, considererunt. Qua de re, in
Comitatus Trenschiniensis historia, ad vicum *Praewotiz*, mentionem
habebimus.

JOHANNES III. Scrutarunt nomen eius diplomata, anni potissimum
MCCCXXVI.

MESKO, a Szentrudno refertur ad annum MCCCXXX. Anno
MCCCXXVIII. in *Cremniciensem* priuilegio, quod a CAROLO ha-
bent, adhuc nominatur Postea, ad tiaram *Vesperimenem* translit.

VITVS I. Cancellarius LVDOVICI I. peregrinationis, quam *Elisa-
betha*, LVDOVICI I. mater Romanam insluit, socius. (b.) & ad Pontific-
em Romanum, qui tunc *Auenione* sedet, ob impetrandam regis AN-
DREAE Neapolitani coronationem, (i.) legatus. Alioquin, quod *Fra-
ter* passim adpellatur, monachum fuisse oportuit.

STEPHANVS I. (k.) habemus eius mentionem, in Decreto LVDOVICI I.
ad annum MOCCLL. ac postea, in diplomate, quod idem rex indul-
xit *Regiomonto*, vrbi metallicae, ad annum MCCLV. Meminit eius-
dem SPONDANVS quoque, ad annum MCCXLVI.

LADISLAVUS I. adtigit, felicia, LVDOVICI I. tempora. Anno
MCCCLXVIII. infusa *Vesperiensis* postea donatus.

DOMINICVS I. Frater. Reperias eius indicium Decreto MARIAE,
ad annum MOCCLXXXIV. Sunt, (l.) qui ordinis *Dominicani* fuisse
credant, argumento, ex eius nomine, ducto.

VITRUS II. vulgo, ad annum MCCCXC. hoc est, initia imperii
SIGISMUNDI refertur.

Mi-

A) Vid. THÓACZI Chron. P. III. c. IV. | k.) Annal. Eccles. ad eundem annum.
p. 94, 95. | l.) Vide FERRARIUM, P. III. Hist. de Reb.
i.) BOMFINVS Dec. II. Lib. X. p. 327, 47. | Hung. & principi L. p. V. p. 412.

MICHAEL I. Vito succedit, anno fere MCCCXCV. praeuitque ecclesie, difficilimis SIGISMVNII rebus.

PETRUS II. Legitur eius nomen, in tertio, SIGISMVNDE regis, decreto, quod is, anno MCCCCV. condidit.

HINCO, preficitur Nitriensis Episcopatus, sub ipsa belli Hussitic initia, hoc est anno MCCCCXIX.

GEORGIVS I. de Berzentza, (m.) nominari eum video, in Decreto SIGISMVNII sexto, nempe ad annum MCCCCXXXV.

DIONTSIVS de Szécb, ad tiaram Nitriensem admisus, breui post, infulam Agriensem, inde, Archiepiscopatum Strigoniensem adiit.

NICOLAVS II. potiebatur rerum, anno MCCCCLVI cum LADISLAVS IV. regno praefecit.

THOMAS I. de Debretbe, de eius pontificatu, diserte legas, in decreto MATTHIAE CORVINI, quod is anno MCCCCLXIV. Buda edidit.

GREGORIVS II. frater, monachus religione, quem MATTHIAE CORVINI decretum testum, illo tempore gauisum fuisse axiomate, memorat, anno MCCCCLXXXVI.

GREGORIVS III. adiit axioma episcopatus, extremis MATTHIAE CORVINI annis, scilicet anno MCCCCLXXXIX.

ANTONIVS, vir, rebus gessis, & legationibus, quas obiit, clarus, ex Proposito Połoniensi, Nitriensium Episcopus. Legitur eius nomen, in WŁADISLAI decretis, puta, A. MCCCCXCII. A. MCCCCXCV. A. MCCCCXCVIII. A. MD. Mittitur a WŁADISLAO rege, ad (n.) ALEXANDRVM VI. Papam, nuper ad id culmen electum, vt ei, non Hungariorum modo commendaretur; sed auersum simul regis animum, & nuptias Beatrixis, Matthei Corvini viduc, testaretur. Inde, Neapolim quoque diuertit, & quam ob rem Beatrixem in matrimonium ducere nequerat WŁADISLAVS, Ferdinando Neapolitano, exposuit. Quin & in Poloniam ablegatum fuisse, apud BONFINIVM relatum est. (o.)

NICOLAVS III. de Bachka, ex Transiluanensi (p.) huc excitus. Infudit Nitriensem Episcopatum, sub codem WŁADISLAO, anno MDI. vix triennii spatio, ex dignitate potius.

STEPHANVS II. de Szathmár, Personalis praesentia regis, quem SZENTIVÁNY ad annum MDV. refert, cum ad MDIII. debuisset.

SIGISMVNVS THVRZO incidit in annum (q.) MDIV. testante id, Decreto WŁADISLAI quarto, quod eodem anno promulgavit. Hinc, ad Episcopum Varadiensem accessit, in cuius catalogo, ad annum MDVI. relatum reperimus.

STEPHANVS III. Ponmaniczky. Decretum WŁADISLAI A. MDXIV. editum, de Podmanin vocat, quomodo & in Operis Tripartiti con-

(n.) Sphalma est apud SZENTIVÁNYM, dum, de Berentes adpellatur.

(o.) ISTVANEFIVS, Lib. II. p. 23, 17, & 25.

(p.) BONIFIVS Decadē V. Lib. V. p. 731, 16.

(q.) Vide Clauſulam Decreti WŁADISLAI,

anno MD.

(r.) Emendandus ergo iterum est SZENTIVÁ-

NY, cum ad annum MDXIV. referens. Confer, de SIGISMVNO illo tempore, SZENTIVÁNI Operis Heraldici P. II. p. 372. & qui hanc citat, JOANNEM SINAFIVM, Curiostatum Silifacar. P. I. p. 977. Vidimus, dedicata ei, ab ALDO MANVITI, Epistolas Ciceronis famili. minutiore forma,

clusione, vocatur. SZENTIVÁNYI, *Personalis Praesentia regia, in Judicis Locutio*ne fuisse, dicit: anno MDXXX. fato functum, aliqui perhibent.

Vacuit inde Episcopatus Nitriensis, ultra duo lustra, potiebaturque sacra illa ditione, Valentinus Török, vir, manu quidem fortis, sed profanus tamen, qui, ad eum usurpandum, a JOHANNE de Zípolya, immisus fuisse legitur. FERDINANDVS I. postea, vbi dominationem suam, & bello, & pace, in Hungaria constabiliusset, arcem, cum ditione viueret, excuso prius ex eius possessione Valentino, Alexio Thurzoni, pignori opposuit: sicuti in tabulis testamenti, quod condidit Alexius, reperio. Tandem, lucro si compendii, quernadmodum fas est credere, cauilla:

FRANCISCVS I. THURZO, in episcopatum succedit, anno, aliis quidem, MDXLII. Szentivánio autem, MDXLIV. qui cum Locutio-tem MAXIMILIANI vocat. Camera Posoniensi Praefatum fuisse, dubitatione caret. (r.) Anno MDLXXIX. migrato pridem Episcopatu, viuere desit. De hoc, in historia arcis Arvensis, cumulatiora. Istud silentium haud est, habuisse in pignore, arcem, & Episcopatus Nitriensis ditionem omnem, quam ei, Alexius I. Thurzo, testamento legaverat: quippe, a FERDINANDO I. eodem iure acceptum. Id vero, cuius nunc meminitimus, quam fuerit Episcopati damnum, ex facili possis opinari.

PAVLVS BORNEMISZA a tiara Transiluanensi depulsus, Nitriensem A. MDLVII. adiit. Erat, toto quadriennio Locutio-tem RVDOLPHI. qua ille dignitate, senio confectus, annum enim LXXXVII. adtigerat, vltro se abdicavit, anno (s.) MDLXXI. octennio post hoc est A. MDLXXIX. fato suo functus.

ZACHARIAS Mosóczr, episcopus primo Tinnienensis, ad annum MDLXXXIII. postea Vácienensis; (t.) A. MDLXXX. Denique Nitriensis, A. MDLXXXII.

STEPHANVS IV. Fejerkövi, huc a SZENTIVÁNIO inferri iubetur, quem id dignitatis, post Veszprimensem Episcopatum, cui adhuc anno MDLXXXII. moderabatur, adiisse, credamus oportet. Praefuit (u.) Camera Posoniensi, anno MDLXXXVII. Plura de eo, in Archiepisco-pis Strigoniensis, dicant alii, qui cum laborem occuparunt.

STEPHANVS V. Jerzeviczi, ex Episcopo Veszprimiensis, in Nitriensem deductus, A. MDLXXXVIII.

FRANCISCVS II. Forgách, magnarum virtutum presul, qui cum tiara Nitriensi, Regni Cancellariatum, felici nexus coniunxerat, anno MDCVI. breui poli, Archiepiscopatu Strigoniensi, & facta purpura, potitus. Deditus eius historiam alibi. (v.) Isthic, diplomatici verba,

TOM. IV.

S s

quo

r.) Vide Tomo I. Hist. vrbis Pilonensis, Cap. V. Art. V. p. 451. num. III.

s.) ISTYANFFYVS Lib. XXIV. pag. 523. 8. vbi Paulus Abderitas dicitur, quod Hungaria est Bornemisza.

t.) Adi Tomum III. in Hist. Episcoporum Vácienium, ibique ZACHARIAM, inter-

sumeros XLVII. & XLVIII. interfere, p. 129. quippe intempestive illuc omillum.

u.) Tomo I. in Hist. vrbis Pilonensis, Cap. V. Artic. V. s. XI. p. 451. num. VII.

v.) Operis huius Tomo I. in Hist. vrbis Pilonensis, Cap. V. Artic. VI. s. XVI. sequ. p. 495.

quo FERDINANDVS III. gentem FORGACH, anno MDCXL. honestauit, adscribenda putamus. Ita vero habem., quæ ad laudes FRANCISCI adi-
nent: *Hic vir, cum primis, in omnibus scientiarum facultatibus diser-
tissimus, & exercitatissimus, varia in regno beneficia, & quidem anno
MDXCVI. Episcopatum Velsprimensem, anno vero quingentesimo nona-
gesimo nono, supra millefimum Nitriensem; ex post etiam anno MDC.
decimo, Archiepiscopatum ecclesie metropolitanae Strigonensis adeptus,
ac cum lande sustinens, tandem, ob excellentes animi sui dotes, in fa-
cram quoque Cardinalium Collegium recipi meruit, sive virtutum glo-
ria stipatus, & optimis erga patriam & reges suos meritis clarus, ad il-
lustrandam suam familiam, multum nominis & splendoris adiecit. Haec-
nus diploma. Quod integrum dedimus apud (x.) Neogradiense.*

DEMETRIVS Náprdy, posteaquam aliquantisper isthac rebus pre-
fuerit, Archiepiscopatum Cologensem obtinuit, episcopo Jauriensi simul admi-
nististrata, sicuti est in Decreto MATTHIAE II. ad annum MDCVIII.

VALENTINVS Lépes, ex Episcopo Tinniensi, (y.) Anno MDCVIII.
Nitriensem (z.) praeful, Cancellarius regni, posteaque Archiepiscopus
Cologensis. (a.)

JOHANNES IV. Telegy, administrator Episcopatus Nitriensis. Fit
Cologensis Archiepiscopus, vti est in Decreto anni MDCCXV, (b.)

JOHANNES V. Pusky, accessit ad Nitriensem insulam An. MDC
XLVII. postea Episcopus Václavensis, Jauriensis item, & Archiepiscopus
Cologensis, indicibus Decretis, fecutorum annorum.

GEORGIVS IV. Szelepsséy ab anno MDCCXLIX. quam postea di-
gnitatem munere Cancellarii simul perfunctus, cum Archiepiscopatu
Cologensi, ac denique illum, cum Strigonensi, LEOPOLDI Magni indul-
gentia, permuteauit.

LEOPOLDVS a Kollonits, anno MDCLXVIII. Geffit & Camera Po-
soniensis praefecturam. Postea Jauriensis episcopus, denique Strigoni-
ensis pontifex, & Cardinalis. Memoriam eius, ac decet, recoluimus
alibi. (c.)

THOMAS II. Pálffy Anno MDCLXXI. Regni Cancellarius & Ca-
pituli Posoniensis Praepositus.

JOHANNES VI. Gáboróczy, post Quinque Ecclesiensem & Vespri-
mensem, Nitriensi episcopatu, A. MDCLXXX. simulque Cancellarii di-
gnitate auctus.

PETRVS III. Koromay, posteaquam Václavensis & Agriensis Episco-
patus, prefuerit, fit praeful Nitriensis, & regni Cancellarius, quem-
admodum adparet ex Decreto anni MDCLXXXVII.

JACOBVS II. Hasko, cum aliquantisper pontificatum Nitriensem
geffisset, inusitato exemplo, praefulatu feso abdicauit.

BLA-

x.) Eodem hoc Tomo IV. p. 36.

y.) Vide pacificationem Vianensem.

z.) Concilio Decretri MATTHIAE II. an-
no MDCVIII.

a.) Tomo III. in Historia Archiepiscoporum
Cologenium, inter num. XXXIX. &
XL. collectando, p. 576.

b.) Vide Tom. Operis huius III. p. 576.

c.) Tomo I. Operis p. 528. sequ.

BLASIVS Jaklin, dignitate eadem, toto iustro potitus, fit simul Regni Cancellarius, A. MDCCXC.

LADISLAVS II. Matyášffsky, init Episcopatum, anno MDCCXCVI, quem, cum Cancellarii munere, diutius gessit.

LADISLAVS ADAMVS II. e Comitibus Erdödy, accessit ad pontificatum Nitriensem, anno MDCCVI, cum quo, axioma primum Vice-Cancellarii regni, tunc & Cancellarii, coniunctum, egregia animi moderatione, sustinuit, legatione Polonica, iussu CAROLI VI. A. MDCCXXII. perfunctus. Móritur, anno MDCCXXXVI, mense Aprili. Succedit ei,

JOHANNES VII. ERNSTVS e Comitibus S. R. I. ab Harrach in Roban; indulgentie CAROLO VI. Potitur tiara A. MDCCXXXVII.

S. VI.

I Sta, de Episcopatu dicere habuimus, strictum quidem, & in compendio, ne, seu oneremus lectorem, seu ignarum dimitramus, carum rerum, que sunt tamen, & memorata dignæ, & scitu iucundæ. Ceteroquin, Diocesis ipsa, neque nimium laxa est, neque arcta admodum. Nimurum, præter Comitatus Nitriensis partem eximiam, vniuersum Comitatum Trentschinensem, ambitu suo complexa est. Ipsa cathedralis ecclesia, arcem insedit, a Gyfola, S. STEPHANI coniuge, fundata, & S. Emmeramo dedicata. Opus, pro eorum temporum ingenio, oppido magnificum, sed postea, iniuris Matthai Trentschinensis, male fecundatum. Adhuc, vetula auti & argenti supellectile diuitem aijant, qui (d.) eius meminerunt. Quod in tantis conuersis, habet omnino permultum admirationis. Ad sacræ zedis occidentale latus, Episcopale adscidit palatium, haud quidem angustum illud, sed lacertum tamen bellis, cum Turcicis, tum etiam ciuilibus. Quocirca, a numero præsule, LADISLAO ADAMO, e Comitibus Erdödy, nouis, hisque pro habita præsentium temporum, magnificis substructionibus, redditum est multo augustinus. Prospectum in meridiem habet, qua se in campos regio diffundit; in aquilonem, qua sensim montes ad tolluntur. Ad decus, cum zidis sacra, quam nitidissime inflauravit idem Ladislavus Adamus, tum arcis vniuersis referunt, quod Sanctorum, Andrea, & Benedicti, ossa habeat, splendifidis olim sepulchris deposita, sed, quz Matthaus ille Trentschinensis, sub Joanne II. episcopo, vti supra monuimus, expoliauit. Fuit, nimurum, Andreas Zierardus, natione Polonus, vir inustitaz abstinentiaz, morumque intemeratorum. Qui e patria isthuc profectus, primus, post conuersos Hungaros, eremum instituit. De eius morte, in annalibus Eremi-Cenobiticorum (e.) hac lego: Mortuus in territorio Nitriensi, ad adem S. Emmeram

S. 2

Diocesis
Nitriensis
positaad subse-
derat:Episcopae
tempore
palati-
numridicula in
sacra ade-
dijunctione

ſe-

4.) R. P. SENIVANT, Difserit. Paralip. Rer. Hung. memorab. Catal. IV. p. 28. & Tyrnauenses Erudit. Celebriorum Hung. verbium, P. II. p. 22.

a.) Lib. II. c. I. p. 56. vbi & miracula eius memoria prodica repertas, aequo p. 57. aduersus Syriaca disputationem, non Redicenda, sed Remini, factum sum, ad confundendum esse.

sepultus, diu miraculis clarere non defit, in cuius corpore, catena ferrea inventa, que cuto foris obducta, & putrefacta intus carne, ipsa vi-
stera adtingeret, quod martyrii genus, nisi ad umbilicum, ligati metalli
nodus aperiret, omnibus manifaret incognitum. Soluta vero catena, dum
corpo extraheretur, elizarum cum violentia, coftarum, sonus audiobat-
tur. Seruatur hucusque in Basiliaca cathedrali, memoria eiusdem sancti,
una cum catena, & bacillo, globatum inciso, quo idem, Rosarii loco ve-
tebatur. Ita inibi. Alter BAnEDICTVS, Dalmaticz fuit originis, idem-
que Andrea discipulus, & sectator eremi severissimus. Jugulatum a
latronibus, & in Vagum amnem proiectum, totoque anno frustra quxi-
sum fuisse, perhibent; donec, indicio, ripa insidentis aquilae, exuixerat,
inregra adhuc, proderentur. Quas postea, eodem sepulture loco, eius lo-
ci honorauerunt, nomine inter martyres relato: quod iam non moratur.

§. VII.

^{Canonicorum olig-}
^{am:}
^{eius sedes.}

Ceterum, Nitrienfis pontifex, *Canonici* præfet duodecim, qui-
bus singulis, quemadmodum opini, ex sacris fundis, redditus,
ita domicilia ad habitandum, sic sunt satis commoda, ea mon-
tis parte, qua arx, meridiano soli, opposita est. Nimirum, mollius,
subsidenti clivo, ædes, eleganti serie superfluctu sunt, sequo fere
intercallo, hinc ab arce, illinc a ciuitate, discreta. Urbiculum re-
ferunt, e longinquo adspicentibus, eo latere, quo vrbem depicit
oppidum, aggere vallisque premunitam; ab oriente vero, perpetuo
muro, situque prærupto, arcu connexam. De hac Tyrnauensiess:
affidet, inquit, arci, depresso loco, speciosa urbicula, *Canonico-*
rum, ut plurimum adibus ornata. Recte. Nam eodem positu, aliquot
nobilium ædes existere nouimus, eorum in primis, qui in procuran-
dis episcopatus prouentibus, atque prædiis, seu *Antifiti*, seu *Canoni-*
cis, operam suam addixerunt.

§. VIII.

^{tres Epi-}
^{scopalis fi-}
^{tes:}

Hucusque, de Episcopatu egimus, arcis nunc fata ac robur, ex-
pendisse inuabit. Atque arx quidem, ipsis regibus Hunga-
ria, antiquior est, munitionibus nunc diminutis, nunc in-
crescentibus iterum. Quia enim opportune confedit, quicunque re-
gionis fuere domini, multum eius situ, rebus suis accessisse, puta-
bant. Nempe, amne cognomine, orientali latere sublittitur. Hic enim,
subsidentibus circum, in planitiem, montibus, collis surrigitur, alti-
tudinis eximie, præruptus vndiquaque, neque, nisi a meridie, accessu
proclivis. Propugnaculum ei impositum, molis haud omnino valle,
sed egregio tamen opere subfluctum est. Ad eundem fere modum
WAGNERVS: (f.) Est, inquit, Nitria, urbs per amna, ad montis
clivum leniter accliuis. Arx verticem, cum Basiliaca, & Canoniconum
Collegio, obtinet. Rupem Nitria amnis, unde loco nomen, fere totam,

in-

f.) Histor. LEOPOLDI M. Lib. p. 148.

insule specie, circumambit. Cum arcem *Morani*, & ante hos, *Quadi* infidebant, leuius præmunitam fuisse oportuit: quod satis erat, vel muro prætenso, aduersus telorum iactus, posse defensari. Sed bellandi ardore, simul & artibus, in barbarico isto solo, augefcentibus, præfæc molli, opera sunt adiecta. Id, ex muris, qui arcem ambiunt, & diuerso istorum habitu, colligi potest: quippe quos, lente, & per temporum interualla, nunc latius porrectos, nunc substructos fuisse altius, satis adparet. Postea, cum fatis vrgentibus, *Turce*, res *Hungaricæ* perturbarent, & periculum esset, ne hofis, in extima regionis penetret, curatus ars coepit obseruari. Scilicet, necellitas id *Hungaros* docuit, vt rebus suis adtentis, quidquid munimentorum habebant, in commune id patræ præsidium, sollicitè conuerterent. Nos iam, quid sub *Hungaria*, cum arce *Nitriensi* gestum sit, videamus.

§. IX.

Prima eius mentio, in rebus S. STEPHANI occurrit, qui *Vazalem*, patruelis sui filium, in carcetes illuc coniecerat, vt iuuenilem, laſciuentis ætatis luxuriam, compesceret, rebusque gerendis facet idoneum. Optimò quidem regis pientissimi confiò; sed quod aliter, quam is quidem rebatur, cecidit. Nam, dum *Emerycus* filius, regno destinatus, matuori fato fungeretur, neque e consanguineis STEPHANI esset, cui scepta, nuper nata, auspicio deferriri possent, *Vazalem*, Nitriae adhuc custoditum, ei oneri parem futurum, existimat; at enim, euentu, quam sperauerat, multo iniquiore. Túróvóczius (g.) rem in hunc modum prodidit. Stephanus, inquit, misit festinante nuncium, scilicet Budam filium Egrutb, qui Vazul, patruelis sui filium, quem recluierat rex, propter iuuenilem laſciuit, & flultiam, vt corrigeretur, de carcere Nitria edoceret. Et ad se aduceret, ut eum, antequam morreretur, regem constitueret. Audiens autem hoc Keifels regina, init consilium cum Buda, viro nefando, & festinans misit nuncium nomine Sebum, filium ipsius Buda, ad carcere, in quo Vazul detinebatur. Sebus itaque, præueniens nuncium regis, effudit oculos Vazul, & concuulates aurium eius plumbō obtutauit, & recessit in Bohemiam. Post hunc autem veniens nuncius regis, vidit Vazul oculia orbatum, in eisdem oculis vulneratis duxit ad regem. Ex notabilis hac arcis mentione, illud arguimus, iam ætate S. STEPHANI, ita adparatam fuisse, vt idonea haberetur captiuis, etiam, qui regio sanguine sati essent, custodiendis. Interim Gyfela, sua illa iniquitate, facinus, oppido laudabile, quod supra memorauimus; basiliacum enim Nitria fundauerat, S. Emmeramo dedicatam; turpiter fecerat. Post ea tempora, validiorē subinde reddi oportuit Nitriam. Tulit enim Geyfe Magni temporibus, Cæsaris Henrici, & Salomonis, obsidionem re-

*Prima erois
mentio, in
rebus San-
cti Steph-
ani occurrit,
capitiatore
Vazulis,
inconveni-
bit.*

*dui facili
temporibus
inconveni-
bit.*

S 3

ie-

g.) Chron. P. II. c. XXXIII, p. 41, 23, collatio BONIFACIO Dec. II. Lib. I. p. 181, nomen *Wazal*, a germanico *Wajn*, quod diminu-

ts significatione, *mundus opulentus* significat, natum puto,

*ta, & pri-
ma, ab
Henrico,
& Salomo-
ne, obfo-
lentata,* iecitque hostem, oppugnandarum arcium non imperitum. *Vbi ad Vá-
gum amnum peruenientem est, inquit Bonfinius (b.) Henricus IV. castra
ponit, cum praefectus equitum consultatus, in quam potissimum urbem
estet etrumpendum. Nitriam, qua proxima castris erat, primum inua-
dere visum est. Quare, Salomonis legiones duae, cum deceni equitatu da-
ta, ut Nitriam oppugnaret, quibus copiis, quem de vico Semthe se mo-
uisset, infrastructa acie, ciuitatem adoritur. Contra, oppidani, pari au-
dacia freti, aduersus hostes prodeunt. Verum frustaneus erat adiultus,
tamec idonea virium contentione suscepimus. Cum enim Opus Bátbor,
eques Salomonis, edito praeclare virtutis specimen, Henrico Césari,
magnam de Hungarorum fortitudine, opinionem iniecerit, ab oppu-
gnatione discessum est. Palam enim César Salomon: si tales, inquit,
hostes nactus es, nunquam, mibi crede, Salomon! regnum recuperabis.*

§. X.

*Qua, Mat-
thiz Cor-
vini tem-
pore, arci-
fice exiles-
ritus?*

*pro Calimiri
Poloni pre-
fugimus &
laqueans*

Nihil inde memorie proditum de arce Nitriensi reperio, usque ad *Corviniana* tempora. Nempe, vniuersa propemodum *Hungaria*, in MATTHIAM confirauerat, faciem ei factioni, summis prefulibus, ut est apud BONFINIVM, præferentibus. Cauffas, tan-
tae rei indagare, noslrum iam non est. Proinde, communibus horum, qui a rege defecerant, suffragiis, *Casimerus*, Poloniz regis, cui æque *Casimiro* nomen fuit, filius, in regem deligitur, deduciturque anno MCCCCCLXXI. Calendis Nouembribus, in *Hungariam*, valido fuorum non minus, quam factiosorum exercitu, ripatus. Huic, MATTHIAS, reconciliato primum Strigoniam praefule, ad *Nitriam*, nihil cunctat-
us occurrit. *Casimerus*, inquit, BONFINIVS (i.) *Nitriam* venerat. *Casimerus*, quia se verum *Hungaria* regem esse profitebatur, ultra ipsum extulit, pro manus vero castra metatus est. Itaque, conolutum isti-
hic *Casimirum*, deficientibus subinde *Hungaria*, diminutoque eius ex-
ercitu, MATTHIAS obsidere coepit, eo quidem successu, quem animo præceperat. Cum *Nitria* adpropinquare cum rumor esset, Vngarorum multitudo, qua Calimiri fortunam hactenus sequuta fuerat, repente de-
fecit. Quare, Calimirus, animo admodum conseruatus, intra Ni-
trię, cum exercitu se recipere cœpit: contra Matthiz adauictus est ani-
mus, cum ad fidem redire Vngaros conficeret. Nitriam ergo propera-
tor, quo cum venisset, in urbe *Casimirum* obfudet, inhibet committat, & diram interea famam interminatur. *Casimerus*, ad eum modum, quasi indagine conclusus, cum, ne spem quidem regni, ne dicam re-
gnum ipsum, retineri posse cerneret, per internuncios, cum MAT-
THIA, tutam sibi abitionem, ea lege pactus, ne unquam regnum
Hungaria, infelix armis inuaderet, nocte concubia, cum idoneo
comitatu, arce excelsit, & incolumis in *Polonię* rediit. Sed hos, qui *Nitria* superabant, durior fortuna manifit. Namque, inedia ali-
quantisper diuexati, cum & ipsi, a MATTHIA, saluam ad suos demis-
gra-

(i.) Decade II. Lib. IV. p. 221, 37.

(b.) Dec. IV. Lib. III. p. 567, 32.

grationem, multis precibus, ea tandem conditione, impetravissent, ne *Hungaria* decedentes, noxx quidquam colono inferrent, pauci eius immemores, rapinis, qua iter faciebant, turbauerant regionem, eoque facinore, victorem permouerant, vt facultatem vlciscendarum insularum, faceret agrellibus. Hac regis indulgentia vli rustici, palantibus *Poloniis*, quidquid praedix secum habebant, eripiunt, ac denique, passim in *Hungaria* finibus, male multatos diminutosque, eo, qua venerunt, inauspicato dimittunt. Ista tunc gesta fuere, aliter a CROMERO (k.) memorata, quz iam excutere non vacat. Quidquid elus rei sit, certe, ex ista rerum conuersione, arcis nolte, permultum fama accessisse, creditum est; quod *Casimiri* fortunam tutata, ex eius sanctitate, ad celebritatem (L) profecerit. Scilicet, in *Lithuania*, tertio post luctro, pestilentia necatus *Casimirus*, sanctitatis opinione (m.) clarus existit. De eo BONINUS: (n.) *CASIMIRI*, inquit, aliquot miraculis p. f. *Eata sanctitas efficit*, ut hodie apud *Polonos*, tamquam *Devs*, a piis hominibus, in vota vocetur, & religiosissime vulgo colatur.

§. XI.

Hec, ab ztate nostra fuerunt remotiora. Post *LUDOVICI* II. *Recusationes* *arcis & op-
pidi em-
ersiones*: cladem, cum duo reges, *FERDINANOVIS*, & *JOHANNES*, de principatu inuicem dimicarent; quo erat ditionibus Austriae propinquior *Nitria*; eo fidem *FERNANDI* sequebatur exquisitus. Infessam tamen a *Zapolitanis* fuisse, inde colligo, quod Episcopen, *Valentino Turco*, profano militarique homini, usurpandam, *JOHANNES* (o.) permisit. Postea, bello, pace terminato, rediit ad *FERNANDVM*, *ALEXIO Thuvroni*, cum vniuersa episcopatus ditione, pignori data. Certe, A. MDXLII. Artic. XIX. in illis locis deputatur, quz fedem regni capitaneo prabere debeant. Quod illas rerum conuersiones exceptit, seculum, cum externis cladibus, tum bellis ciuilibus, atrox & luctuosum exstitit. Primus, qui rem in *Hungaria* miscuit, *Botskay* fuit. Submisit se ei *Nitria*, a *Francisco Riedej* (p.) *Int. Bots-
kajo:* obsidione tentata. Nimurum, raptis, sub iugum montanis viribus, quem castra *Riedei*, nouis, in dies singulos, *Hejdonum* puppetis, increcerent, *Nitriam* obsidione cinxit, ac lentis rarisque, duorum, mediocris magnitudinis, tormentorum iectibus, verberare coepit, primo que flatim impetu, civitatem, arcis a meridi sublitan, occupauit, atque direptam, vt obfelliis terrem inutere, iniectis flammis, exsusit. Erat in arce *Franciscus Forgach*, loci Episcopus, vir eximius in *Cazarem* fidei, & cum eo, præter milites suos, viri aliquot nobiles, qui sui tutandi caussa, & vicinia illuc confugerant. Hi itaque, fortiter arcem defensantes, *Kollenitium*, haud procul cum exercitu excubanter, per litteras, & nuncios, vrgent; succurreret sibi, rebus ad- *huc*

k.) De Reb. Polon. Lib. XXVII. p. m. 401, 402. n.) Dec. V. Lib. V. p. 738. lin. 49.

l.) Vid. Erodius Tyrnaviensis loc. cit. o.) ISTVANETVS Lib. XII. p. 198, 16.

m.) CROMERVS ibidem, Lib. XXIX. p. 333. p.) ISTVANETVS Lib. XXXIV. p. 825, 23.

huc integris; spem esse arcis conferuandæ, haud dubiam. *Rédejanos*, non armis, non militiæ, sed latrociniis adfuetos, & ex rure faceque bubulcorum collectos, paruo negotio, superari posse. Verum ille, siue exercitui, quem ductabat, *Hungarico*, diffilis, siue, alii cuicunque rei intentus, auxilio venire tam diu diffulit, dum eorum, qui in arce erant, nonnulli, tolerande porro obsidionis pertafsi, arcem, haud sine perfidie criminè, *Rédejus* tradendam statuerent. Obnubebatur, iniquissimis consiliis, *Epistopus*, horumque auctores, nunc precibus, nunc minis, a proposito dimouere connitebatur. Atenim, adeo nihil proficit, ut parum absuerit, quin vna cum arce, in hostium potestatem traderetur. Igitur, quamquam nihil virtute sua, & gente nobili, ex qua originem ducebat, indignum committere, arcemque mordicus tueri statuit *Forgáchius*; tamen, ne se in fortunam, multo, quam præsens esset, atrociorem, obstinatis consiliis sui rationibus, indueret, sibi, & *Canonicorum* collegio, incolumentem paetus, arce excelsit, & *Jau-*
sub Bethle-
mio & Rá-
kóczio :
capitulo 4
Turcis :
rinnum, atque illinc, *Viennam* abiit. Quantum, ex dedita arce *Botska-*
ianis accelerit, inde colligi potest, quod *Galgócinum*, *Sintiam*,
^{atque} *Tyrraniam*, metu perculsis, nullo negotio intercepunt. *Rédejus* certe,
obsidendo *Uvarino*, exercitum prius admouere ausus non est,
quam *Nitria* occupata. Sed, rediit tamen, altero post anno, ad iu-
lli principis dominationem. Eadem arcis fata, *Bethleniana* quoque
bello fuerunt, quod sicuti varie fuit gelum, & nunc pace interru-
ptum, nunc nouis prouocatum iniuriis; ita, dubiam *Nitria* fortunam
effectit. Diserte *FRANCISCVS KAZY*, S. I. (q.) deditam *Bethleniam*, Ni-
triā, meminit. *Illam*, inquit, *JOHANNES TELEODIVS*, loci antifæs,
cum mediocri *Hungarorum*, & *Germanorum* manu, pro *Casare* tutaba-
tur, digne lentam obsidionem tolerauit; ad vim, cum indignatione ad-
motam, impar, cessit demum furor; & traditaque *Bethlenio* arce, *Vien-*
nam, ad commune sociorum asylum, se recepit. *BETHLENIVS*, reparati
arcis ruinis, ammonaque celeriter corrasa, *Tyrrauiam* profectus est.
Hec ille. Atque iterum, de recuperata *Nitria*: *Buquois*, *Nitriam*,
quam *Stephanus Litaffius*, vim hostium, vix dum expertus, prompta de-
ditione tradidit, adseruit. Nempe, ludebatur, ea tempestate, cum
arcium deditonibus, ut bellum, non tam facerent vtrinque, quam
traherent. Accepit & *Georgium Rakóczium*, nouas res per Hungariam
molientem. In primis autem, ad cladem trahi videbatur *Nitria*, post
captura, a *Turci*, A. MDCLXIII. *Uvarinum*, qua de re ita *WA-*
GNERVS: (r.) *Turca*, inquit, refelli *Uvarini* ruinis, ad expugnan-
das, minoris nominis arcis, exercitum partiuntur. Sex equitum millia,
Nitriam oppidum, facile cepere. Arx quoque, diuturnori obsidioni par-
perfida, seu ignavia prefecti, ex templo deditonem fecit. *Germanus*
subcenturio, cum ducentis pedestribus, *Pozonium* deductus, capite igna-
nia penas dedit. Nimirum, a duobus prefectis, *Hungaro* altero, altero
Get-

4) *Histor. Regni Hungar. Lib. III. p. 181.* | 5) *Histor. LEONOLDI M. Lib. II. p. 131.*
ad A. MDCXX.

Germano, arx tenebatur. Et *Hungaro* quidem *Nitray*, gentile nomen fuit, qui arce dedita, ita *Turcis* adhæsit, ut ilis postea plagiariorum ritu, quos *Pribeckos* vocant, in prodenda evanstandaque regione, ini-
quissimam operam, nihil dubitarit nauare. Sed anni sequentis invenit vere,
Sofia, *Cæfariani* exercitus dur, arcem *Turcis* extorxit denuo. Iterum
WAONERVS: (t.) *Nitriensis*, inquit, cives, re intellecta, non defatu-
ros se partibus suis, per occultos nuncios, armatae correpturos, quam pri-
mam Christiana vexilla e muris conflexerint, pollicentur. Tertia Apri-
lis, admota, ad oppidi fœpes potius, quam muros, scala. Perugiles
fuere *Turca*, Christiani invola nihil moueri, seu fides, seu occasio defi-
ceret. Eadem tamen die, incenso oppido, in arcem se recepero hostes, nec
ante mensem dedicationem fecere. Quingenti dedicatis, Urvatinum dedi-
cti, annona parparum, tormenta triginta varia magnitudinis, reperta.
Ita arx, postliminio, in nostrorum venit potellatem. Tökliana seditione,
semel iterumque contemeratam, eius tempestatis schedæ, loquentur.
Soyerus, tunc arcii præterat, suo ipsius periculo, an clade magis, quam
defendandarum arcium, peritia, memorandus. Quin & nupero tu-
multu, quem Rákoczius dederat, siue fame pressi, siue nouarum re-
rum studio correpti praefidarii, arcem, anno MDCCIV. die XXIV.
Augusti, Bersténio tradiderunt, post Trentschinensem, denum pugnam,
qua A. MDCCVIII. die III. Aug. Rákoczianorum vires accisa fuerunt
penitus, a *Coffaro de Réva*, tunc *Nitrius* præfecto, Cæfarianis redditam.

S. XII.

Iste arcis erat habitus, fataque. Reliquum loci decus, Tyrauien-
sium eruditorum (t.) verbis iuvat commemorauisse. *E* regione,
inquit, arcis, elevatur in austrum mons Zobor, antiquissimo, or-
dinis S. Benedicti, monasterio celebris, cui Philippus Abbas, tempore
D. Stephani presul, & in quo S. Zerardus seu Andreas Eremicola,
habitum suscepit. Fundatum erat, a S. Stephano, in honorem S. Hyp-
politi Martyris. Interieollo dein tempore, desideratis monachis, Episco-
patu Nitriensi, bona cesserunt. Tandem, anno MDCCXII. refaura-
tum, religionis S. Romualdi, siue Chamaldulensibus, datum a Blasio
Jaklino, Episcopo Nitriensi. Atci, ciuitas late substermitur, incolis
frequens zedibusque, sed humilioribus us, culta. Bipartito eandem
diuidi accepimus. Nam, qua verius arcis moenia, situs est collini,
proflus Episcopo paret, ab eoque iura accipit; sed, qua profundius,
praterlamenti anni adfedit, tametsi eiusdem heri sit, tamen, ius ciui-
tatis sibi haber proprium. Ab occidente, viculus vrbi coheret,
quem *Pár-Utsa* vocant, tenuis quidem, sed a ditione episcopi,
seculatus, & peculiari donatus priuslegio. Cum, incursionibus Tur-
carum, infesta esset tegio, nemo in ciuium numero census est, nisi
TOM. IV. T t mi-

t.) Ibidem p. 148. Fusa obfudionis histo-
rian legas apud ORTALIVM P. II. p. 309.

t.) Celebrior Hung. Vrbium, P. II. p. 23.
Collatis Incro. FERI ABNAL, Ecccl. ad
annum MX.

militie simul nomen dedisset. Itaque, pedibus alii, aliis equo merebantur. Qua re fiebat, ut oppidani quidem *Turcas*, hi vero illos, perpetuis incursionibus fatigarent. Vidiles haud raro, vallos oppidi, quibus communiebatur oppidum, prefixis *Turcarum* capitibus, superbiuſſe. Nam, id quidem, ea tempelstate, bellicæ præsidiorum virtutis indicium fuit, si quam plurima hostium crania, rostrata circum munitiones, ostentarent. Alioquin, oppidi muniendi curam, non minus, quam arcis, in primis commendatam sibi habuere, (u.) Status, & Ordines. Iam, profligato ultra *Hungarie* fines hoste, *Nitriensium* hac militia, prorsus cessauit; quin, & aggeres oppidi, detriti adeo sunt, vt, præter diffusa, hinc atque illinc, vestigia, & portam, e cocto latere, sumptu *Thome Páſſi* Episcopi, cuius insigne præfert hodieque, concameratam, vix quidquam habeant residui. Lingua moresque, incolis, *Hungarici* sunt, vietus ratio, agrelli prouento consilans. Adde, frequentes mercatus, quibus, non plane nihil, ciues proficiunt, hi potissimum, quibus ex opificiis queſtus est. Inter loci iniurias centent, quod aqua, potatu ſalubri, carent. *Vinum* interim gulfus probi est: *panis* vero, *Galgocziensis* fate ſuppar, hoc est, fermento ſubactus ſapidio, beneque excoctus. In primis, ad decus oppidi PP. *Piarum Scholarum* collegium ſpectat, cum frequentissimo gymnaſio; & *Coniuiu Nobilem*. Politum id est, eleuatiore oppidi loco, habetque liberum vndiqueaque prospectum, au ramque ideo ſalubre. Reliqua omnia, commoditatis ſunt, haud contempnendz. Hic, & pons publicius, *Nitria anni impositus*, memorandus est, ſingulis annis, ſemel iterumque, ob eluionum damna, que ob humilem poſitum accipit, non sine moleſtia, ſarciedus. Anno MDCCXXXIX. pestilentia, extra modum vrbeſ euauit. Recedit vrbs *Piſomis*, decem, in orientem xliuum, milliaribus; totidem fere *Sri genio*, in ſeptrionem.

II. UJVARINVM.

S Y N O P S I S.

Ujvarini nomen: primus conditor.

§. I.

Eius muniendi cura, primo Strigonienſi prefuli, & Andrex Báthoreo, mandatuz: dein Comitatibus circumſituz: Morauorum, in eandem rem ſuppetia: ſanctiones comitiorum, eius muniendi cauſa, repetita: Draskovitzil, Archiepifopi Strigonienſis, liberalitas.

§. II.

Ujvarini incrementa, regioni uitia: fit fedes ſupremi, Hungaria Cis-Danubiane, Capitanei

§. III.

Qua fata ſubierit Ujvarinum: obſuetur a Botkajanis, duce Franciſco Redeyo: oppugnationis ardor irritus: officio, & Valentino Homonay, inſtaurata.

§. IV.

Diarium Homonajianum. §. V.

Mania Ujvarini, & Botkajanis

in-

a.) Vide Decret. Aani MDCLXXXI. Art. VI.

inflaurata: eius custodia,
quibus, ab Homannayofu-
erit commissa: redditur Cz-
fari. §. VI.

Ujvarini, ad defendendam re-
gionem, opportunitas: capi-
tat a Bethleniaois, praefidia-
riorum maleficio: igni for-
tuato exuritur. §. VII.

Ujvarinum, a Bucquoio obfes-
sum: rei gesta historia: Buc-
quoii occasus: obfudionem fol-
nus. §. VIII.

Quando Turcicz tyramidi suc-
cubuerit: belli rationes, quo-
modo ab hoste iniata: res no-
strorum trepida, & Montecu-
cucilium, eximia prudensia: ca-
stororum, quais de legit, oppor-
tunitas. §. IX.

Turce, obfudionem decernunt:
Danubium traicere occipiunt:
Forgachii praeceps facinus: Pi-
ouii obfudatio, multo dete-
rior. §. X.

Pralii, & consequata clavis,
historia: defideratorum, e no-
stris, numerus. §. XI.

Turca, Ujvarinum obfident:
quod, loci, ea tempestate, ro-
bur fuerit: praefidiorum nu-
merus. §. XII.

Vezirii, de tradenda arce ad
Forgachium littera: eius re-
ffonsum: oppugnationis ex-
ordia: Forgachii, & reliquo-
rum ducum, constantia: eo-
rum, ad Montecuculum,
numine: operarum, in oppu-
gnando, pertinacia, §. XIII.

Praefidiorum noua confociatio:
ammone, apud Turcas, cari-
tas: centum quadraginta pe-
dites, in arcem se iniiciunt:
Forgachii superfiliosum faci-

nus: eius poena. §. XIV.

Turcarum labor, bucusque ir-
ritus: obfessorum industria:
Forgachii morbus, & ad
Palatinum littera. §. XV.

Turcarum, in obfudione urgenda,
pertinacia: obfessorum
confidantia: hostium irritus
adfultus: cuniculariorum fru-
straneus conatus: alter im-
petue: tertius: quartus: ac
denique quintus, malefice a
nostris retunditur. §. XVI.

Vezirii follicitudo: praefidioro-
rum conffernatio: quibus arx
malis, forie & intus, fuerit
preffa: aperta militum lu-
muitatio. §. XVII.

Ducum, in ea sedanda, labor
frustraneus: arcis dedenda
confilia suscipere coguntur:
candidum vexillum, deditio-
nis signum porrigitur: una
leges, a nostris descripte: &
ad Czafarem missa: Turce
arcem subeunt. §. XVIII.

Nostrorum demigratio: qualis
belli adparatus illuc fuerit re-
tilitus: Turcarum, in demi-
grantes, fides & humani-
tas. §. XIX.

Dannum, rei Christiane, dedi-
tione Ujvarini, illatum: pra-
efidiorum, qui arce decoffe-
rant, fata: Czafaris, in eos
benignitas. §. XX.

Qus inde Ujvarini fortuna fue-
rit: concludatur anno sequen-
te a Susa: Vezirii conatus,
peft pugnam Sz.Gotharden-
sem, irriti: pax, cum Tur-
cis improvisa, & huius le-
ges. §. XXI.

Turcatum, in communiendo
Ujvarino, solertia: praefecti,

in

in Christianos equitas, ei sit exitio: successoris iniquitas. §. XXII.

Indiclo, a Turcis bello, dubia, apud nosistros, expeditionis rationes: Ujvarinum, senatus bellici sententia, oppugnandum statuit: euentu irrito, ob Turcarum aduentum. §. XXIII.

Denuo infestari captum, anno MDCLXXXV, obsidetur a Lotharingo, frustra erumpentibus praefidiariis: ordo, in oppugnando, & operarum initium: fama aduentus Seraskierii, nosistros facit adtentiores. §. XXIV.

Arx, tormentis verberari incipit: fossa margine potiuntur nostri: nau gemina in fossam immissa, cuniculatores muris admoneret, frustra labrant. §. XXV.

Explendarum fossarum confitum: operis difficultas: clades, ab hoste accepta, & exulta vicea: noua contexenda molis ratio, nouisque inde franges. §. XXVI.

Miles, ducum ardore, ad vicem hosti referendam, accensus: operarum insignis profectus: praefetti ad dedicationem irrita sollicitatio: de Seraskiero, noui vertique tumores: unani-

mis ducum, de partiendo exercitu, sententia. §. XXVII.

Turca, ad Strigonium vici: qua interea oppugnationis rationes fuerint: insignis eius successus: Caprata, expugnationem arcis Lotharingo defert: eam ille Caprata permitit: dies adfultus praefectus, ob Largum imbreu difterit: extrema oppugnatio- nis ordo. §. XXVIII.

Nostrorum ardor, ducum vocibus accenditur: caduntur eodem furore captivi Christiani: feritas in occisorum cadera: datum loco praefidum: capti oppidi, ex Tollii relatione, facies. §. XXIX.

Obsidetur a Rakoczianis: proditione capit: summa cura munitor. §. XXX.

Obsidione tentatur ab Heilero: Pálffyo, & Lefteholtzio contra acutibus: irritus Heilero conatus: noua, anno MDCCIX, obsido: eius successus: deditiois leges: quantus isthic belli adparatus inuenitus: insu Calaris, anno MDCCXIV, solo aquetur: bodierna loci facies. §. XXXI.

Ujvarini epitaphium: Oppidi herus: ditionis vici: bodiernus habitus. §. XXXII.

§. I.

UJVARINI
NOMEN:

Rcis nomen, superos natales loquitur. Urvá enim, arcem (a.) nouam, Hungarum significat. Quod, idem & Germanicum Neubauſel, atque Slavicum, Nové-Zámky, notat. Perperam Neofelium (b.) a nonnullis vocatur:

a.) Ita adpellatur Decreto anni MDCLVII.
Art. XXXIX.

b.) Nempe, ex Germanorum Neubauſel,

facere Neubauſel, latina terminacione, quod imperiū ei, in Neofelium, detinuerunt.

tur: deditque, corrupta hac appellatio, errandi occasionem, vt, quod *Neofili* (*c.*) gestum est, *Uvarino* id adtribuant; & versa vice: cum tamen, *Neofili*, *Uvarino*, milliaribus plus minus XIV. in aquilonem, dissideat. *Hungar*is præterea, *Esek*-*Uvar*, dici con-fuevit, vt discriminaretur a locis aliis, *nous arcis*, aut *urbis* nomen ferentibus. quæ quidem denominatio, a possessore petita est. *Esek*, nimirum, *Archiepiscopum Hungar*is sonat. Et omnino, tota hæc di-tio locusque, *Archiepiscopatus Strigonienſi*, priscorum regum mun-i-
centia, adtributus est. *PAVLVS GREGOKIANCVS* (*d.*) *Oldb*-*Uvar* vocataam, sua xitate fuisse, adfirmat, a primo vt opinabatur, condi-tore, *Nikolaus Oldb*, *Strigonienſi* pontifice: qui reuera tamen, *Paulus de Varda* fuit. Ergo, nomen illud propagatum ad posteros haud est; ne vnius virti memoriam, moles illa referret, in qua communienda, a pluribus *Archiepiscopis*, quin & *Hungaria* vnuerfa, atque re-gionibus aliis, diu satis, grandique impensa, elaboratum est. *ISTVÁN-
PRVS*, (*c.*) alio loco, & ab amne *Nitria* feiuncto, stetisse olim arcem, trans-latamque isthuc, vbi sedit, postea, a *FRIDERICO SIROTINIO*, memorat. *Nome arcis*, inquit, que *Archiepiscopalis* dici solet, quam *Fridericus Siro-ti-nus*, cum *provincia Moravia ordinibus*, non procul a pristino loco trans-latam, ad *Nitriam flumen*, denuo adificaverat, *Turcz*, infidias fru-xe-runt. *Quas*, quum noſtri vitaffent, prohibere tamen non potuerunt, quin magnum pecoris maiorū numerum, ex agro abigerent. Mirere, nihil huius rei, in regni decretis, memorari; cum res ea, ne fuscipi quidem potuerit, nisi rege, regnoque, consciis.

*primus
conditor.*

§. II.

Primam eius mentionem, *Ferdinandi I. Decreta* habent: quip-pe, cuius temporibus, muniri cepta est; iis operis, quas ditiones *Archiepiscopatus Strigonienſi*, praefabant. Ita anni MDLVI. (*f.*) decreto sanctum legas: *In Comitatibus autem Nitriencis, & Tren-tichiniens*is, inter dominos & nobiles eorum Comitatuum, ita conuentum est: ut opera & currus huiusmodi, de bonis Reuerendissimi Domini *Stri-gonienſi*, tam in iisdem Comitatibus, quam etiam *Borsienſi*, & alia Comitatibus circa Danubium, nec non Capituli Ecclesiæ sua, ac Prepo-situs de Thûrócz, simul etiam *D. Andrea de Báthor*, ad munitionem arcis eiusdem Domini *Strigonienſi*, *Uvar*, tradantur. Proinde, do-mestico praefulsi sumptu, si *Báthores* (*g.*) symbola excipias, coepit ex-citari. Quin & praefidarios, qui arcem defensarent, luc tunc stipen-dio alere cogebatur *Strigonienſi*. Specialiter, inquit, eiusdem anni

Tt 3 de-

- a.) Nota nra, insignem huiusmodi er-
orem, in *Tableta Regni Hung.* PARSCI-
ZEN.
- b.) In *EPITOME Originum gentis Hungari-
ca*, Parte II. *Geographica*. Est apud
nos in manuſcripto, extensus; si vix-
timis, in APPARATV ad Historiam Hun-
gariz.
- c.) Libro XXV. p. 554. 7.
- d.) Artic. XII.
- e.) Contulisse gentem Báthorrem operas, ob
vicinam Bábor. *Archivum* ditionem, qua
tunc potiebatur, facile est opinari.

*Etiam mun-i-
enda cura,
primo Stri-
gonienſi,
praefatu, &
Andrea
Báthores,
memorauit*

decretum (b.) Reverendissimus Dominus Strigoniensis, ratione bonorum suorum, ac capituli Ecclesie sua, & Propositura de Thökölcz, gentes suas huiusmodi in confiniis apud arcem suam, videlicet Ujvár; qua in faucibus bohemiam posita est, tenere, si nihilominus cum gentibus Comitatus, ubi in expeditionem aliquem Capitanum regium ad regni, gentes ipsius Comitatus, aliquo ire opus est, ipse quoque Strigoniensis dimittere debeat. Tanti, ea tempestate, publica securitas constabat, vt ne ecclesiastum quidem haerediti, parci potuerit. Postea, præter Archiepiscopatus distinctiones, Comitatibus vicinis, Trentschinensi, Nitriensi, reliquis, munendi Uvarum cura fuit iniuncta: sicuti id anni MDLXIX. decretum loquitur. (i.) Neque autem moles ea, simul inchoata, perfectaque est; sed, quemadmodum id, aut vltis ferebat, aut operarum permettebat ratio, solidius subinde laxiusque, sublitruebat. Ita anni MDLXXVIII. decretum (k.) habet: si maior aliqua fortificatio in Ujvár inchoabitur, tum Comitatus Posonensis, quantum eius cis-Danubium situm est, ad Ujvár Laboret. Atque hisce sumtibus ferendis, quia impares fuere vicini Comitatus, Moravos quoque tulisse suppetias, reperio. Diserte anni MDCIX. decretum (l.) Ad Ujvár inquit, deputatur Comitus Nitriensis, cum universis bonis Archiepiscopatus Strigoniensis, ut cum auxilio Moravorum, flororum sex millium, iam præmissorum, defectus illius loci restituatur. Et, intererat omnino Moravia, quam firmissime communici Uvarum, cuius obiectu, a Tarcarum impressionibus, tuta præflarentur. Hinc, repetitz toties totiesque, de eo instaurando, sanctiones, in illorum annorum decretis leguntur. Longe, inquit, anni MDCXXXV. sanctio, (m.) magis necessaria est praefidii Esfek-Uvariensis, quam sua Maiestas benigne proponit, fortificatio. Quia tamen, ob temporis moderni angustias, munimento murali perfici ea tam subito nequit, visum est statibus & ordinibus, ut aggeres illius praefidii passim subsidentes & collapsi, quam primum, quo magis fieri poterit, comportatis coffitibus, ad insam altitudinem eleventur. Quod, ut citius commodiisque perfici possit, parati sunt notabilibus & extraordinariis vicinorum Comitatuum gratuitis laboribus, ita concurrendo, ut durante astate imminenti, illud praefidium non incommodam adepturum sit reformationem. Colligas hinc, ad hæc usque tempora, aggeres Uvariensis, nondum muris fuisse præfultos, tametsi obellos semel atque iterum bellis ciuilibus. Præter consuetas operas halœ, Draskovitziano ære, multum, substructiones Uvariensis, increuerunt. Enim vero, quinquaginta millia ei rei delinauisse præfulem, ex decreto Anni MDCLIX. (n.) constat. Verba ita sonant: ex

quo

b.) Artic. XIX. collatis, Anni MDLIX.
Artic. XXVI. & XXVII. Anni MDLXVII.
Articolo XVII.
l.) Artic. XIX. collatis Anni MDLXXIV.
Art. V. Anni MDCLII. Art. XIV. Anno
MDCLIV. Art. VIII. Anno MDCLVIII.
Art. XV. A. MDCLXIII. Art. VIII. A.
MDCLXVIII. Art. XLIX. Anno MDCLX | XXII. Art. XXXVII. A. MDCLXVII.
Art. CLIII.
k.) Articulo XXVII.
l.) Art. LXI.
m.) Artic. VII. collato Art. XCII. & A.
MDCLV. Art. CXVI.
n.) Articolo V. collato Art. CXXX. |
|---|--|

quo fortalitii Ersek-Ujvarensis, Illusterrimi Domini Archiepiscopi (o.) Srigomensis, singulari in patriam zelo, & amore, paullo post mortuus circumcidendus, fossatum terra oppletum, non exiguum eidem fortalito minatur periculum: ob hoc, cum consensu Sua Majestatis ordinatum est, ut summa pecuniaria Draskovitziana, quinquaginta millium florinorum Hungaricorum, penes Cameram Sua Majestatis aulicam barens, aliis pre adiunctio Ersek-Ujvariensi ordinata, ad expargandum idem fossatum, per dictam Cameram, sine longiori mora exoluta, ad dispositionem dicti Domini Archiepiscopi, bene possestato nobili Hungaro, cum futura dande rationis affectuatione, assignetur, per eundem in primissimum usum fideliter eroganda. Ita tunc decreta fuere, at lentius postea, sicuti confuerunt, procurata, vt necessum fuerit omnino, tandem sanctionem, repetere denuo. (p.)

§. III.

AD hunc ergo modum, ex tenuibus initis, in eam molem ac firmitatem, qua postea, toto orbe inclinarunt, sensim excrevit Uvarinum: magno profecto, circumstet regionis, commodo: quippe quam, ultra seculum, si non vndique tutam praefit, tamen egregie defensauit, aduersus Turcarum incursus. Quocirca, Rvidolphi, supremi, cis-Danubianae Hungarie, Capitanie, sedem esse voluit: quemadmodum id, decreto, (g.) anni MDXCV, perscriptum est; non alio, sicuti facile conlici potest, consilio, quam, vt praefit esset, summus belli dux, quoties trepidae, & proclives in periculum res, ingruerent. Nicolasm Palliūm, publicas sanctiones nominant, virum, oppido forte, & defendandis, aduersus Turcas, patriz, natum. Hunc, anno MDCLX, Calendas Aprilis, Bibersburgi, fato fundit, Siegfriedus Kalloniſchius, & sic porro, alios alli, exceperunt. Ex legum (r.) praescripto, mille equites Hungari, pedites quingenti, arcem insidere confueuerant: quibus, pro eo, ac ferebat vius, Germani milites, addebanter. Sed, capto a Turcis Uvarino, totum illud praedium, Nitriam translatum (s.) est, vt regionem, ab hostiis impressionibus, immunem seruaret. Nam, erat omnino id munera Uvariensium Capitanorum, vt, non menia tantum sua custodirent; sed vicinæ regionis simul, curam haberent, ne quid ab hostiis detrimenti caperet. Exstat eius argumenti sanctio, in decreto anni MDCLV. (t.) ubi totius oris, quaz per montana late excurrit, procuratio, Capitanos Uvarienſi, commendatur.

Uvarini
incremen-
tu, regional
titia:

fe fedis
Supremi
Hungaria,
Cis-Danu-
biae Ca-
pitanei.

§. IV.

a.) Erat is Georgius Lippel de Czomber.

p.) Legeſis anni MDCLXII. Art. XXI.

q.) Artic. XXI.

r.) Vide Decretum anni MDCLV. Art. III.

t.) Anni MDCLXXXI. Art. V. Alioquin,

præter incolas & præfidiarios, multino-
bilium, habitatum illuc olim confine-

rant; sive fecundatis cauffa, sive, vt

volonem ritu, militarent. Hos vero,

Constitutum invadentes se subducent,

exigunt Decret. anni MDCXLIX. Art.

XLVIII.

s.) Articulo V.

§. IV.

*Qua fata
fodinor Uj-
varium:*

*abfidentur a
Botskajano
nls, Dux
Francisco
Rédejo :*

*oppugnat.
onis ardor
territus:*

HVCUSQUE , arcis exordia excussumus , quibusque incrementis , sesqui seculo , inualuerit , ex regni decretis , expromsiimus : data id quidem opera , vt intelligent lectores , quantum reipublice Christianæ interfuerit , non excitauisse modo , validum adeo munimentum ; sed conseruuisse etiam , inter tot , rerum Hungariz , conuersiones . Nunc , fata videbimus arcis iam adultæ , quæ & ipsa , commemoratione digna sunt , quia coniuncta , cum salutis publicæ , vel iactura , vel incremento . Nondum , quod diximus , muris præcincti erant *Ujvariensium* aggeres , cum anno MDCV . *Botskajano* bello coorto , diutinam obsidionem arx tolerare cogeretur . *Franciscus* , nempe , *Rédej* , dux *Hajdonum Botskajanorum* , oppido ferox & sanguinolentus , posteaquam montanas vrbes , & quidquid a tergo erat arcium , seu vi interceptisset , seu fraude quacunque alia , in factionis societatem illicuissest , *Nitriam* primum , & *Galgotzium* , mox & *Sempiam* , atque *Tyrnaviam* , occupauit . Quibus successibus , elation factus , animum , ad oppugnandum *Ujvarinum* , adiecit . Tumultuaria primum obsidio fuit , quod , & militem laboris haberet ignarum atque impatientem , & machina deessent bellicæ , tantis comitatibus sufficituræ . Proinde , agrum circumsumitum , factis subinde procriptionibus , euastare maluit *Rédej* , quam virium periculum facere . Quod ille quidem belli genus , si bellum tamen dicendum est , toto fere *Mai* , & *Junio* , datis acceptisque ciadibus , strenue administrabat . Dum ad d . XXVI . *Junii* , admotis propriis castris , arcem operibus clauderet , atque fuggetibus positis , tormentorum ieiibus inciperet verberare . Quia vero , semel atque iterum monitus arcis praefectus , vt castrum , sine cunctatione dederet , id non modo se commissurum constantissime negauit ; sed factis etiam eruptionibus , insigni clade hostes adfecit ; e re futurum putabat *Rédej* , si , quam celerrime posset , labore militari congreginato , obsidionem conficeret . Quo circa , non operis , sed nec militibus pepercit ; quippe quorum , repetitis iepius adulibus , ingentem numerum , breui perdiderat . Et sane , parum absuit , quin d . 11 . Julii arcem , ter iteratis incurribus , ceperit . Iam enim , superatis fossis , & vallis , quibus munimentum , *Forgács* dictum , præcinctebatur , succisis , in summum aggerem emerserant , immo defixis pluribus signis , victoriam conclamauerant *Botskiani* ; cum præsidiorum virtute , ab occupata statione , ingenti edita clade , relincentur . Ad hunc modum , credibus mutuis , sesqui mensis extractus fuit , nullo facto opera pretio , quam quod arx , flamenis , e missili igne conceptis , pridie *Calendas Augusti* , partem maximam conflagraverit , extus autem milites *Rédejani* , tot irritis incurribus fatigati , e castris diffugere coeperint . Itaque , missis frequentibus nunciis , ad *Valentinum Homonay* , sumnum castrorum ducem , qui tunc , in *Pannoniensis Comitatu* , ad *Végum* , statius habuit , suppeditas sibi mitti rogarat ,

RÉ-

Rédeyus, metu haud dissimulsto; id, nisi festinaret facere, futurum, vt inchoatam, tanto strepitu, obsidionem, summo cum dedecore, abrumperet cogatur. His precibus motus *Homanay*, collatis, cum Stephano Illésházy, qui *Tyrnaxis*, rerum exitus speculabatur. & *Stanislaos Thirzone*, nuper factionem *Botskayanam* sequi coacto, sententiis, tandem, ad instaurandam *Ujvarium* obsidionem, animum applicuit. Dabimus, rei, ductu *Homanaii*, ad *Ujvarinum* geste, seriem, ex suo ipsius diario, *Hungarico* conscripto, optima fide, latine redditam, quod eo faciemus lubentius, quo plura erunt, quae arcana, illorum temporum, historiam, possint illustrare; etiam atque etiam testantes, eam diligentiam, ad neminis iniuriam spectare; a qua totum illud scriptio[n]is genus, quam longissime abesse volumus. Ita vero ill:

§. V.

Die XXV. Aug[usti]. Inuocato, ter nomine IESV, (n.) castra, ^{Diebus} *Homannayam* quæ aliquot millibus præstantissimorum, cum equitum, tum pedium, constabant, moui, suscepta *Ujvarinum* versus, profectione. Primis castris, in campos, qui sunt vico *Tordos-Kedd* op[er]ositi, peruenit est. Isthic, examen apum, adspicientibus nobis, facto in aere rhombo, castra superuolabat, quod præstantissimi e comitatu meo, milites, *Pauellus Teleky*, & *Joannes Pankotay*, vase acceptum, ameno in campis loco, deposuerunt.

Die XXX. Aug. ventum est cum exercitu, in *Ujvarini* conspe-
ctum, castris ad *Nygrad* positis.

Die XXXI. Aug. *Sziman Baffa Agrienfis*, cum exercitu, & duobus maioribus tormentis, ad castra no[n]tra accessit. Eodem die, pri-
mas (v.) in arcem litteras immisi, quibus, si cum præsidiori dedere maturarent, facturum me recepi, vt incolumibus, cum impedimentis, decedere licet. Adhuc præterea in consilium, *Franciscum Ré-
dey*, *Denegeyi*, *Desőffy*, & *Bosnyák*, belli duces,

Die I. Septemb. Accessi *Sziman Baffam*, cumque eo collocutus, redi in tentorium, cumque in diem crastinum in conuiuium iuuitaui. Postea, ad *Stanislaum Turzonem*, *Semptinum*, accelerato itinere, profectus sum.

Die II. Sept. in conuiuium adhuc *Baffam*, numerosis *Begie*, & optimatibus *Turcicis*, comitatum. Inficitum oppido conuiuium. Præterquam enim, quod ex patinis biberint, iuisci hospites, fercula profecto, ferarum ritu, deglubebant. Ad hanc, vno, duobus tri-

Tom. IV.

Uu

busue

a.) Nescio, an non pietatem hanc, Davi-
dis illa verba redarguant. Psalmo L.
Veru 16. seqq.

Jesu[m] obseruans Ags, exaruerit. quod
leucus est. *Turca* enim, quidquid litterarum in arcem, beneficio lagittarum im-
miserit, clam in *Hungaria* faciebat, vt
iaceant præsidarii, arcem sub suam
mitterent potestatem. *Eiusmodi* litterarum,
falciculum integrum, *Hungarico*
exaratum, possedeo.

b.) ORTELIUS P. IL p. 369, 6. litteras hanc,
Calendis Septembris, e hastili fulpens, &
non sine tumultu, ad portam *Ujvarinum*,
suffie defixa, memorat: quippe quas,

busuc saturatis, & ab accubitu discedentibus, succedebant alii, secundo habitu, *Tartari*, & mensa partem, qua erat vacua, occupabant. Epulum enim, sex mensis instrui curaueram, quibus *Turca* & *Tartari*, commode acciperentur. Videlles, saturatum *Tartarum*, manus, quin & os manans pinguedine, veste vicini pellicea, absteruisse. Hem barbaros! Exercitus *Francisci Rédy*, hodie aggetes, quos ad *Uzvarinum* duxerat, subiit. Relatum a *Bassa* accepi, ante hos quinque dies, obsidione cinctum a *Vezirio*, *Strigonium*. *Tetstem* voco Deum viuum, me infcio rem geri coeptam. Reddet profecto, Deo vindicta rationem, quisquis sit, qui hanc *Strigoni* cladem accelerauit.

Die III. Sept. *Johannem Omán*, unum ex aulz mez primoribus, ad *Vezirium*, *Strigonium* obsidentem, vt litteras ei meas, cum gemino horologio redderet, dimisi.

Die IV. Sept. Ad conquirenda instrumenta, agendis fossis & aggeribus, necellaria, & meis nonnullis, in vicina oppida, & vicos, ablegauit, quibus simul iniunxi, vt præter ligones, & egerendz humo, deslinatos cosinos, agrellum multitudinem, quam possent maximam, & ducendis fossis atque aggeribus necellariam, in caltra cogerent.

Die V. Sept. *Sigismundus Forgách*, relicta parte aduersa, nostras sequutus, *Sempitimum* venerat, meque, vt se adirem, inuitauerat: quod tamen, dissidente *Szinano Bassa*, nequiu facere, ne apud hominem vaserrimum, suspicioni locum facerem, quasi pacificendi causa, eo profectus sum.

Die VI. Sept. Scripti ad principem, cum de militis nostri, ob non soluta stipendia, tumultuatione, tum de *Tartarum*, infidilius max gentis, quibus me onerent, suspicionibus. Præterea, consultatum in commune est, præsentibus *Szinano Bassa*, *Bosnyákio*, *Joanne Deszffy*, *Andrea Ciomaközi*, *Balthasare* & *Joanne Kovács*, *Jacobo Radisoczy*. Redit hodie *Johannes Omán*, ex *Vezirii* caltris ad *Strigonium* positis, qui se, quam diligentissime curavit excusandum; *Strigoni* obsidionem, non sua lubidine, sed Caesaris fui iussu, esse suscepit. Scio tamen, quo auctore res illa geri coepta sit. *Hungarum* se simulat, cuius pectora nouit Deus!

Die VII. Sept. Accepi litteras *Vezirii*, & summi *Tartarorum* ducis, eius argumenti, vt Hungaros captiuos, Tartaris redderem, quibus respondi: *Captiuos illos Hungaros esse*, *tradi eos Tartaris nullo modo posse*. Si captiuos caperent, in boſiticum irent, Hungaris parcerent. Atque ingenua haec responsio mea, ingentes, aduersus me, apud ini quisillimum genus, iras concitauerat, multis postea curis declinandas.

Die VIII. Sept. Scripti ad *Vezirium* litteras, in hanc sententiam, oppido duram: *Quid effet rei. quod princeps Botkajo, Statibus item atque Ordinibus regni inustis, Strigonium obsidere suftimerint: cum vi pastorum, versus Canifam, & inde Greczium, atque in Austria sucripienda suisset expeditio?* Eodem die, *Johannem Verebely*, & *Mattheum Baxam*, ad obsidendum *Neográdum*, cum sexcentis militibus

Hun-

Hungaria, & vno colubrino tormento, dimisi, quod certo certius cognoueram, id animo verfare *Vezárium*, vt *Neográdum* quoque, obfudione cingat, & in suam mittat potestatem; quemadmodum id *Vifegrádo* accidit, quod nec opinantibus nobis, sibi fecit obnoxium. Nollem proinde, vt adspicantibus nobis, & *Neográdum* Hungaria ciperetur.

Die IX. Sept. Aduenit, missus a *Vezáro*, unus e primoribus *Clausiis*, qui mihi pretiosissima tentoria, equos generosissimos, magnam præterea auri & argenti-vim, polliceretur, si, datis ad *Vezárium*, qualibuscunque litteris, testari voluerim, meo arbitrio & voluntate, se ad obfudendum *Szrignium* accessisse. At enim vero, tum, quod genuinum me esse *Hungarum* memini; tum, quod dulcissima patria, longe sim amantissimus; præterea principi meo, summa fide obstrictus; precibus eius locum dedi nullum, neque in posterum committam, vt pollicitationibus illiusmodi, irretiri me patiar. Nouis Dei, commodorum *Hungaria*, me vnum omnium, longe studiosissimum esse.

Die X. Sept. Digressus sum, ad explorandos *Komáromiensium* trajectus. Sub idem tempus, *Agyensis Szinan Baffa*, quem, *Hungarie* deuinclutus, in patrem adoptaueram, *Jahali Tibalam*, ad me misit, qui in apricia campis, *Baffa* nomine, interrogabat: *Brevi ne sim Urocarinum occupatus;* *indigemne,* ad arcem oppugnandam, *tormentis Turcicis;* manendunne *sū;* *vel abeundum,* ab obfudione *Szinano?* Quia quidem quæsiunculz, *Turcas* nobis diffidere, fatis prodiderunt. Cui ego, cum me inutili sermone diu fatigasset: *profello,* inquam, *vos omnes,* quin ipse *Vezárius* vester, cum uniuersa *Turcarum* multitudine, non ad liberandam, sed perdandam penitus *Hungariam*, aduenijsit. quod si porro perrexeritis tentare, eisdem, malim *Germanorum* partibus accedere. *& infesta aduersus vos arma ferre,* quam cum hac vestra societate perseuerare.

Die XI. Sept. Redditz sunt mihi litteræ *Comitis Stephani Illésházy*, quibus nunciabat; quod, cum in dies magis magisque se *Turcarum* perfidia, aduersus nos prodat: quippe quibus, vrbes, oppida & viros, igni ferroque vastare, agrestium liberos, atque vxores nobilium, abigere, lulus sit; de inducis cum *Germanis*, quam priuum pacificendis, cogitationem se suscepile. Proinde, litterarum argumento, cum his, quorum intererat, communicato, respondi *Illésházio:* *Nitriam*, vti adueniret, vbi ipse etiam sim adfuturus, deque re ardua, mutuo habito colloquio, consultaturus. Eadem hac die, *Abrahamus Rácz*, derelictis *Germanorum* partibus, ad nosras accessit, egregia peditum manu slipatus, quem *florensis* admodum *centum*, ob insignem, qua tunc eramus, sumtuum penuriam, remuneratus sum.

Die XII. Sept. certior factus sum, *Vezárium*, de ineunda, cum *Romanorum Imperatore* pace, agere coepisse, vt ægre faceret *Hungarii*. Dedi *Abrahamo Rácz*, ex priuatis sumptibus, *Imperiales* trig-

ta duos, militibus autem suis, florenos centum. Pari ratione aggerum fossores, florenis quinquaginta, pedites autem quindecim, florenis viginti quinque, demereti fudui, ut sepimentum arcis, subiecto igne, exurant. Adiata sunt præterea a centurione, cui Fekete cognomen, duo Germanorum vexilla, in prælio eis crepta. Tunc, & ab Illésházio litteræ mihi redunduntur, quibus me Nitriam inuitat, induciarum pacifendarum cauſa.

Die XIII. Sept. Accepi litteras, Memii Baffa, classis Danubialis praefecti, ex calbris Strigoniensibus datas, quibus nunciabat, se cum vniuersa classe, Comaromium statuisse inuadere; agerem itaque, & quam possem celerrime, per continentem, mille, bis milleue pedites, insulatum facturos, ei auxilio mitterem. Quo cognito, procul oroni morta, Nicolaum Róny, cum selecta manu, iter ingredi iussi. Sed bonus ille Baffa, nihil earum rerum, quas promiserat, suscepit.

Die XIV. Sept. Profectus sum Nitriam, ad Comitem Illésházium, vbi cum Georgio Janki, Thoma Vizkeleti, Paullo Apóny, Joanne Bojáni, Thoma Bosnyák, & aliis primoribus, multa, de induciis mutuo differuimus.

Die XV. Sept. redux Nitria, Kollonichii litteras, de Abramino Rácz exaratas, accepi.

Die XVI. Sept. Cum mille delectis peditibus, de novo insulū suscipiendo, pacitus sum, qui vnum, ex arcis propugnaculis, se summa virium contentione occupatueros, promiserunt. His ego, gerent modo rem fortiter, singulorum me nomina in fastos relaturum, & posteritati commendaturum, spopondi. Ablegauit ad Vezirium Andream Csomakóz, & Joannem Uzij.

Die XVII. Sept. Georgius Baffa, & Sigefridus Kalloniſch, misso ad me cive Comaromiensi, ingenitus pollicitationibus, persuaderē mihi nitebantur, vt partes Cesaris amplecteret. Consultatum præterea est apud Szinán Baffam, tunc pleuritide laborantem, de adulst, futura hebdomade, certo certius suscipiendo. Statuimus interim, arcem, a meridiano sole, quinque tormentis, sine cellatione, verberandam, & corbes, qui in aggeribus collocati fuerunt, deturbandoſ effe: eadem ratione, & a septentrione, ex iis suggestibus, quos Homonaias vocant, pulsari arcem oportere. Paulus Száts, Tartarorum capitaneus, missis litteris me docuit, duo Valonum millia, ad Jaurinum Danubium tralicere, vt Comaromii, cum Baffa exercitu, Uvarino, suppetias laturo commentetur, coadunarentur.

Die XVIII. Sept. Misit ad Vezirium, cum epistola, Thomam Bosnyákium, qua, de consilio pacifendarum induciarum, edoceretur. Colubrina aliquot tormenta, vt heri constitueramus, per suggestus, dislocata sunt. A Szinano Baffa, Begi, Agi, & id genus optimatisbus Tercis, litteras salui conductus petii, quibus, si per vim capi accideret Uvarinum, mulieribus Hungarorum, puellis, & tenera zatati, parsuros se recipere: quippe, quum intellexerim, mille plus mi-

nus capitibus, imbellem eam multitudinem, *Ujvarini* censeri. Coactis castrorum ducibus, diu multumque de adfulto proximo instituendo, consultauimus denuo. Hic rhodus hic fulta! Contra, *Göllag-Béz*, cum *Szinano Bessa*, dissidere inuicem, quin aperte rixari cooperant, eo, quod ille adfirmaverit, tametli *Hungari* occupauerint arcem, se tamen eam, cum praesidio infestarum. Quo auditio, procul omni cunctatione, *Stephanum Kereftiri*, familiarem meum, ad *Vezirium* dimisi, vt cum, meis verbis moneret, quo *Bassis*, & *Begi*, qui obsidioni huic interpellent, serio mandaret, dicto mihi essent audientes, neque obtinendi spe *Ujvarini*, se se frustra lactarent; me enim, etiam atque etiam tessatum velle, simulque intercedere (*protegari vulgodicunt*) si res illa offendarum cauilla, sicuti necesse est, facta fuerit. Proinde, litteras a *Vezirio* impetraret, quibus iniungatur *Bassis*, vt de retinendo, si occupatum fuerit, *Ujvarino*, spem cogitationemque abiiciant. *Szinan Bessa*, exquisitissimo dolore colico vexatus, pessime habuit.

Die XIX. Sept. Traiecto Danubio, *Kollonitsch*, cum suis, in conspectum nostrum venit, neque, nisi uno ab arce milliari, aberat. Quo cognito, nihil cuoctatus tredecim equitum turmas, delegi, cum quibus me hosti obliterem: cum interea *Kollonitschius*, accensis aliquot, vici, nescio cuius, adiculis, retro cessit. Agmen nihilominus nostrorum velutum, *Kollonitschianos* cosequutum, leui pratio lacessiuit. Hodie, duo grandia tormenta, iussu *Szinanis Bessa*, vna cum sedecim currubus pulueris pyrii, per *Turcas*, inuecta sunt castris. Sed profecto, me iouio: quippe qui, noluerim voquam, *Turciis* tormeotis *Ujvarinum* oppugoari; animo videlicet præcipiens, iniquas eorum delinationes. Reddit mihi sunt *Vezirii* litteræ, indignationis plene, quod *Neogradum* obsidione curauerim cingendum. Cui ego respondi: *Cauera me hac ratione voluisse*, ne quod Villegrado, nostraris præcepto, accidit, *Neogradum* quoque eueneriat. Redux a *Vezirio*, Joannes *Uzi* retulit: hodie, munitiones Strigooienenses montis *S. Thomas*, per adfultum, magna licet *Janitscharorum* clade, cum *Germanis* præsidiariis, interceptas esse.

Die XX. Sept. Rediit *Thomas Bosnyák*, a *Vezirio* e castris ad *Strigonium* positis, reddiditque mihi litteras vaferimi hominis, acerbissimarum querelarum, aduersus Comitem *Stephanum Illésházy*, plenas; quod se perpetuis scriptitationibus, iniquius lacesseret, quodque falcem in suam messem mitteret. Inducias, cum *Germanis* prorsus dissuadebat paciscendas, immo iisdem, omni animi contentione, contraibat. Reuera enim id vnicce apud animum versabat, vt *Strigonium*, *Neogradum*, *Filekinum*, & *Sádtscénium*, sub suam mitteret potellatem. Hodie præterea, prælio haud incruento commisso, *Abrahamus* & *Georgius Rácz*, *Lucas* item *Szabó*, trajectum Danubii *Nagy-Megyensem*, occuparunt. Eius prælii occasione, *Palotás* quidam,

relicis Czafarianorum partibus, ad nostros se recepit, captis simul, duabus hostium celocibus, & naue trajectoria maiore.

Die XXL Sept. Constitueramus, habito, cum perfidis *Turcis*, consilio, vti, factio sex diversis locis, adfultu, arcem, summa virium contentione, adorceremur. Et allenferant omnino *Turcas*, immo scriptis tabulis, fidem obstrinxerant sua, velle se, vbiunque iussi fuerint, coadunatis nobiscum viribus, rem fortissime gerere. At enim vero, vbi procurrendum fuerat, iamque nostri, summa vi, hostium munitiones adorcerent; *Turca*, ne caput quidem (x.) ex aggeribus & fossis, in quibus delituerunt, exporrerere. Adeo gens iniqua, solitam perfidiam, nouo isthuc documento, testamat voluit. Et, adparuit profecto; nihil magis *Turcas* in votis habere, quam, vt se *Hungari*, ac *Germani*, mutuo confiant, atque sua internecione, *Turcarum* potentie velifcent. Eo adfulto, in primis strenue se, cum pedibus suis, gessit, *Martimus Nagy*, ex cuius agmine, plus minus ducenti, suppeditis vna fauciis, defiderantur. Completes præterea milites fortissimi, atque inter hos, ex mea legione, præter legatum CAPITANEI, *Andreas Nagy*, mafculæ occubuit. *Molliter ossa cubent!* Ad latus vero meum, maxime, virtus *Johannes Thome Bosnak*, *Stephani Kereftszári*, & *Georgii Somogyi*, erudituit.

Die XXII. Sept. Rumor, per castra increbuit, *Bajsam*, cum uniuerso, quem secum habebat, exercitu, ad *Comaromium*, ponte naturali *Danubium* traiecliffe, vt laborantibus *Ujvariensibus* ferat suppetias. Eo auditio, delectam velutum manum, ad *Danubium* usque iussi procurrere, vt hostem obserueret. Quæ, cum ad amnem accessisset, nihil eius rei deprehendit. Interim, *Sziman Bajsa*, missus ad me *Tibiali Tibais*, multis modis, hesterni insultus errorem, excusatum voluit.

Die XXIII. Sept.. Adferuntur hostium *Gallóközienfum* vexilla duo, cum totidem nobilibus, quorum alteri *Matthias Aranyi* nomen fuit. Mitto *Franciscum Matskay*, e famulis meis vnum, vt nunciaret principi, neque *Hungaros*, neque *Turcas*, militari labore fungi amplius velle, ob stipendia nondum dissoluta.

Die XXIV. Sept. Praefidarii *Germani*, facta eruptione, noscros, intra aggères adorciuntur, quinque resiliere ausos, obruncant, reliquos disiciunt; uno ex suis, quem glans plumbea deiecerat, post se relicto.

Die XXV. Sept. Perturbus, *Bajsa* & *Kollonitschii* litterarum, quas ad me frequentissime missitabant, & varia, quæ partim ad principis, partim ad regionis perpetuitatem, adtinere videbantur, speciose scriptillabant, statui apud animum, missis *Comaromium* familiaribus, corum mentem penitus explorare.

Die XXVI. Sept. Duos, e primoribus familiarium, *Stephanum Ke-*

a.) ORTILIVS, qui obfessorum diarium L | built, quod hinc emendandum est.
e exhibuit, insulatum hunc *Turci* ut.

Kereftári, & *Benedictum Koták*, ad *Baffam* & *Kollonitschium*, eo fine mitto, vt quid me velint, proeius cognoscam. Reuera autem, non aliam ob cauam, *Baffa* & *Kollonitsch*, in has me curas impliceant, quam vt ipsorum pollicitationibus suspensus, *Tymania* obliuiscerer, eisque, per incuriam, intercipiendam permitterem. Hac ipsa luce, tria millia armatorum *Germanorum*, summo mane, cum est pecoris ad pacua propellendi tempus, vi, qua potuerunt, maxima, portas *Tymanienium* adorti, tribus eas horis, fine cellatione oppugnant, quin & valus exteriores, occupant. Ea tamen equitum *Hungarorum*, qui in praesidio erant, virtus fuit, vt cxbis *Germanorum* plurimis, eos, ad vltimum, fortius reicerent, igne simul, quem exteriori portae subiecerant, tempestive extineto. Prodictione ciuium aliquorum, facinus fuisse confutatum, inde patuit, quod, cum ad defensandas portas vndique concurreretur, proditores illi, zedibus oppessulatis, domi se taciti continerent. Eadem die, tumultuari denuo *Hajdones* coepierunt, tanta feritate, vt capitaneos suos infectati, ad supplicia depolcerent; quin facta coniuratione, arma in principem, sub suis ipsis signis, se conuerfuros, interminarentur. Hos ergo, vt delinirem iterum, res fuit ingentis, & sollicitudinis, & laboris. Tandem, multis precibus, monitionibus, increpationibus, & pollicitationibus, expugnatos, eo adduxi, vt mansuros se quidem oclidui spatio pollicerentur, sed nihil quidquam laboris castrensis subituros.

Die XXVII. Sept. Redierunt familiares mei, *Stephanus Kereftári*, & *Benedictus Koták*, a *Georgio Baffa*, referentes: *BASTAM*, mibi, tamquam filio adoptivo, salutem & officia nunciare, simulque certiorem me facere, se propediem mecum confideturum. Quod si eum vicerim, Christianum me superaturum, eumque talen, cuius occasus Hungariz damnosus, Turcis contra lucrosus sit futurus. Sin autem a se vicitus fuerit proficatusque filius, tunc vero, seram fore apud Czarem gratia auctoritatem. Ea proper, rogare se filium suum, deferret iniquas Botskaii partes: quippe qui, herulus tantum sit, haud vero princeps. Pateretur sibi persuaderi, vngatum Domini, nunquam derelictum iri. Hodie praeterea, *Szainan Baffa*, cum reliquis *Agú*, & *Begis*, ad tentorium meum accessit, institutaque consultatione, statuimus vnamimite, circa arcam, colles excitari oportere, ex quibus oppugnatio inflitu queat expeditius. In candem sententiam, & *Csillag Bégar*, a prandio ad me veniens, concessit. Nuncium denuo ad principem misi, simulque, in litteris perscripsi; necessum esse, vt quam fieri potest, oxyfime adueniat; alioquin, si quid, cum ob tumultuantes Hajdones, tum hostium impressionem, prater opinionem ceciderit, me, extra culpam habebet.

Die XXVIII. Sept. Concessi Nitriam, vt illic cum Comite *Stephano Illésházy*, de praesenti rerum habitu, consultarem: quippe, sollicitus, ne ob Turcarum perfidiam, res nostra detrimentum caperet. Vezirius interea, die XXIX. Sept. *Kapuchi Baffam* ad me misit, per litteras nunciens; missurum se mihi *Ali-Baffam*, cum *Bogler Bégo*, auxilio.

xilio. Eadem dic, *Baffa* velites *Rofiani*, excubias nostras adorti; commissioque leui prælio, reieci fuere. Ex insula autem Czallóköz, *Georgius Rácz*, xv. *Germanos* captiuos, ea regione deprehensos, ad me misit.

Die XXX. Sept. Inflitui consulationem, de obſidionis labore, cui interfuere: *Franciscus Rédey*, *Czilling-Béz*, *Tiba Ramodani*, *Johannes Desföfey*, *Johannes Kovács*, *Andreas Csomakörz*, *Nicolaus Kérj*, *Johannes Szilasi*, & *Thomas Örmegj*.

Die I. Octobris. Interfuiimus conſilio bellico, quod apud *Sinan Baffam* habebatur.

Die II. Octobris. Respondi ad litteras *Vezirii*, quas ab eo XXIX. Sept. per *Kapuchi Baffam* acceperam, dimisique eas, per familiarem meum, *Balthasarum Thury*.

Die III. Octobris. Hodie *Strigonium*, per ditionem in *Vezirii* potestatem venit. Nuntios accepimus, ex partibus trans Danubium sitis, *Gregorium Némethi*, mille Vallones, prope *Sabariam*, ad internectionem delectuile, trinta forenorum milibus, & oſtingentis filopis Bononiensibus, in predam raptis.

Die IV. Octobris. Datis ad præſidiarios litteris, monuimus eos, arcem dederit, neque insultibus ſe amplius temere fatigari cuperent. Sed, irrita fuit monitio. Ea propter, ex fenatus bellici conſulto, colles excitare coepimus. *Baffa* vero, cuius *Comaromienſis* miniflerio, me iterum rogauit, vt paci conciliande, viam reperirem idoneam.

Die V. Octobris. Adlatz sunt *Vezirii* litteræ, ira ac indignationis plenæ, quod *Ujvarinum* nondum expugnauerimus.

Die VI. Octobris. Aduenere *Neográdo*, duo e primipilis *Germanis*, arcem dedere parati, si falus conductus, ibi, ad tuto demigrandum, concederetur.

Die VII. Octobris. Dimisi *Neográdum* *Stephanum Kereftiori*, ſpectata fidei familiarem, vt *Germanos* præſidiarios, arce ea decedentes, ad suos, omni fide, comitaretur, atque eius arcis curam gereret.

Die VIII. Octobris. Redditæ mihi sunt *Vezirii* litteræ, quibus nunciat, ſe quoque *Baffam Budensem*, ad obſidendum *Neográdum* miſile, cum neceſſe sit, locum eum *Turco* præſidio prenumiri, eo quod ante hac ad ditionem *Turcarum Strigonensem* pertinuerit, habueritque ſacta *Mahomedana*. Cui, ex templo respondi, *Neográdum* me nemini permitturum, ſiquidem, & *Strigonium* me inuitio, & obſedrit, & ceperit *Vezirius*.

Die IX. Octobris. *Georgium Somogy*, & *Nicolau Kopſthia*, cum delecta oſtingentorum equitum manu, ad iuuandum *Kereftiorium* misi, ſcripſique ei, ne *Turci* *Neográdum* permittat, tametiſ ea res, mutua *Turcarum*, & *Hungarorum* clade, auerruncari debeat. Nunc efſe, cum *Hungaria*, ciuium fuorum indiget fortitudine.

Die X. Octobris. Adferuntur litteræ *Kalloniſchii*, quibus a me decem obſides, & faluum conductum petit, contenditque, vt, tamētū

etsi de induciis haud conuentum fuerit, ei tamen, iter *Ujvarinum* tutum præstem, vt arcem eam tradere mihi possit. Hucusque *Ujvarienses* præsidarii, ducentos equos, eosque insulso, deuotauere, quorum capita, pedes, & intestina, *Hungarorum* feminis, & tenellis ætati, relicta sunt: lapidissima, nempe, aduersus famem, obsonia.

Die XI. Octobris. Accepi Comitis Illésházi litteras, quibus scribit: cum intellexerit, *Vezírium*, *Turcarum* imperatori adserere velle *Ujvarinum*; malle se in *Turcas* arma ferre, quam id vt fiat, oscitanti similem, permittere. Sub idem tempus, & *Kollonitschii* littera adseruntur, quibus me rogam, vrgetque, ne definerem, *Ujvarini* caullam porro agere. Hodie, *Vezírius*, per *Ibrahim Baffam*, equum gilium, eximere quidem magnitudinis, cetera indecorum, neque mē sellore dignum, donec mihi misit. *Thomam Bojnáki*, ad Comitem Illésházi, Bazingam alegauit.

Die XII. Octobris. *Baffa Bojnensis*, cum tribus maioris moduli tormentis, & duabus millibus *Janischarorum*, caltra, ad *Ujvarinum* posita, subiit. Eadem die, venatorum imperatoris *Turci* magister, haud paucis *Turcarum* comitantibus, nobis auxilio venit.

Die XIII. Octobris. Accessi ad tentorium *Bojnensis Baffa*, horinis senio confecti, totaque facie glabri, vbi me complures *Turcarum* optimates, *Begi* & *Aga* stantes, summa honoris significatione opperibantur. Habito colloquio, vt benevolentia etga me hui documentum præberet, in filium me adoptauit, posteaque, equo glauco donatum, blandus dimisit. Ego vero, caballum cum, prisca fidei familiaris *Stephano Soos* obtuli. Hodie, saluum conductum, a *Bojnensi Baffa*, pro *Hungaria*, qui sunt in arce, petii, vt si adsultu occuparetut, incolumibus, cum omni supellestili sua, esse liceret. Adii, & *Szánan Baffam*, patrem itidem adoptatiuum. Tres enim inter *Turcas* patres babeo: *Mehmetem Vezírium*, *Hajzan Baffam*, & *Szánan Baffam*; vtinam, magno patriz commodo!

Die XIV. Oct. Grandiora illa tormenta tria, & bis priota septem, in suggestua euexere *Turca*, vix vi lo operarum pretio. Profecto enim, nihil firmius excogitari potest iis arcibus, quæ sunt munimentis, & celsitate congestis, incinctæ. Nihil eis, siue subiecto igne nocueris, siue tormentorum iactibus. Atque, in hunc modum *Ujvarinum* præmunitum est.

Die XV. Oct. Sub primam noctis vigiliam, rem tentauit oppido magnam, & discriminis plenam. Nimirum, permuto velliitu, arcem *Ujvarensem*, clam intraui, cum famulatio Comitis Stephani Illésházy, qui publica fide eandem subiuerat, dedendz eius conditiones, cum præfecto, compositurus. Cum vero Illésházi, quod erat necellum, exequitur, ego vigilias arcis omnes, tacitus, neque a quoquam agnitus, obii; rediique incolumis, eadem, qua intraueram, via. Ideo vero, hoc, quidquid erat periculi, subire mihi visum est, vt, si de tradenda arce, inter nos haud conuenisset, perspectas habe-

rem vigiliarum rationes. At, profecto, mascule, summaque cura, & vigilantia, stationes arcis omnes fuisse custoditas, deprehendi.

Die XVI. O&G. Praefidarii non minus, quam qui arcem obse-dimus, diem transmisimus, ab omni bellico strepitu vacuum. Quin, & *Turcis*, nunciandum putauit, vti se a iaculationibus, arcii infellis, absflinerent: quod quidem, nihil cunctati, praflitere.

Die XVII. O&G. Horis antelucanis, posteaquam diu multum-que, mutuo disceptassemus, traditum nobis a *Germanis* est *Uvarinum*. Proinde, procul omni mora, immisi in arcem *Thomam Bosnyák*, cum delectis, *Michaeli Farkas*, & *Martini Nagy*, cohortibus, numerum ducentorum capitum, exquantibus. Quas, nihil cunctatus, sequutus ipse sum, recepique a *Germanorum* praefecto, arcis claves. Tunc o-mnes propugnaculorum angulos, summa cura perueiligavi, & pro-curatis rebus necessariis, atque arcis custodia, *Bosnyáko* tradita, intra arcis moenia, pernoctauit. Sane, plurim decursu annorum, somnum tam placidum, haud cepi, quam, cum subiectis cervicali, arcis clauibus, post tot labores exanatos, incubauisse. Postea, clauibus *Bosnyáko* traditis, commonitoque eo, vt vitum se praefla-ret, in castra redii, atque illic cum vniuerso exercitu, ob arcem oc-cupatam, Deo solemnes gratias perfolui.

Die XVIII. Eodem tempore, & *Baffa*, & *Kevelly-Baffa*, literae adseruntur. Quorum hic, serio me monet, vt totidem *Turcas*, quot *Hungaros*, in praefidio arcis *Ujvár*, collocarem; sed vero, nihil eius futurum. *Baffa* vero, multis, hisque conceptis verbis, me rogit, vt *Gregorium Némethi*, a *Vastatione Austriae*, reuocarem, ne-que *Christianos*, temere adfligi permetterem; in primis, cum de con-stituendis induciis, iam agatur. Minimum, quietus eo usque esse, dum ipse, princeps *Botskayus*, aderit. Mitto, *Casparum Cjuti*, ad *Baffam Bojsensem*, qui praefente *Hajzán Baffa*, durioribus cum ver-bis accepit, posteaque indignabundus: si libet, inquit, nostram *Turca-tum* sequi amicitiam, maiori eam fide sequamini; si minus, framea rem decernamus. Educuntur *Uvarino LIX* captivi *Turca*, quos sine lytro, *Turci* reddidi, alioquin 1626o. florenis redimendo.

Die XIX. O&G. me infalutauit, atque inuito, fremebundus *Turcarum* exercitus, castra *Uvariensia* deseruit, eo, quam maxime of-fensus, quod *Turcas*, in praefidium non receperim.

Die XX. O&G. Rumor inualuit, *Baffam*, cum suo, & *Mora-norum* exercitu, *Gregorium Némethium*, Austriam vaillantem, adgredi-velle. Ea propter, nuncium misi ad *Vezirium Strigoniun*, rogans, iuberet aliquor turmas equitum, per partes transdanubianas, profe-ctionem suscipere versus *Austriam*, ad me vero *Bojsensem Baffam* mittere; quod si fecerit, me quoque, cum vniuersis castris ver-sus *Moraniam* hinc moturum; vt gemino hoc exercitu a *Némethio* inuadendo, *Germanus* depellatur.

Die XXI. O&G. Praefidarii *Uvariensis Germani*, arce decedunt, quos

quos ipse ego, aliquot *millibus* *Hungarorum* stipatus, *Comaromium*, integerrima fide comitatus sum. Cum ad *Danubii* ripam ventum esset, redduntur *Strainero*, *Ujvariensi* haec tenus praefecto, littere *Bafna*, quibus eum, a dedenda arce delioratur. At enim, tarde fabulamini, o boni!

Die XXII. OZ. Subii, cum vniuersis exercitus ducibus, arcem *Ujvariensem*, atque occupato amicorum Romanenium templo, *Te DEum laudamus*, solemni ritu, occinendum curaui, quod me diuina bonitas, arce potiri fuerit. Habitus inde sermo facer, a *Piskoltzio*, calrensi meo concionatore, quo cessante, festiuas institui dispensiones.

Die XXIII. OZ. *Bafna*, & *Kollonitschii* littere, adferuntur, qui vterque me rogitat, vt induciarum curam habere apud principem, ne desinerem. Rebus *Ujvarini* confectis, statui, die crassino, caltra *Pognum* versus mouere.

Die XXIV. OZ. Habitibus Deo gratiis, quod me, in *Ujvarino* intercipiendo, & *Turcis*, a spe eius potiundi deiiciendis, felicem esse voluerit, numine propitio, caltra, in campos *Moschnokenes*, promoui.

§. VI.

Hactenus ephemeredes *Homannayane*, non ingratx, credo, lectori futura: quippe, ex quibus condicet, quam male se *Hungari*, *Turcarum* foederibus, innexerint sepius. *Homannaii* certe, & *Ujshdzaii*, si beli cauissim demas, laudanda est contentio, quod arcem auxiliatoribus *Turcis*, haud permiserint. quod vnum, in toto hac obfitione, praeclarum administratum est. Occupato *Ujvarino*, elusaque *Turcarum* auditate, dedere operam *Botskaiani*, vt, quam possent celerte, arcis munitiones redintegrarent. *Homannay* scilicet, *Thomam Bosnyak* cum imperio illthic reliquerat, eique, in mandatis dederat, vt, præter arcis custodiā, in primis curam laceratorum aggerum, commendatam sibi haberet: dum ipse, *Pisoniensium* vibem, arcemque, metu incusso, sit perdomitus. Minas (y.) huc comparatas, & extra modum feroces, ex iisdem suis ephemeredibus, in eius ciuitatis historia, adscriptissimus. Sed reuera, ex pelui fulmina, breui post adparuit. Præterquam enim, quod cum *Pisonibus*, ad d. III. *Novembr.* vindemiales inducias pactus est; a *Botskajo* subito reuocatus, eidem, in campo *Rékös* (z.) salutandi *Vezarti* cauilla, occurrit, vrbemque adeo *Pisoniensem* reliquit incolument. Antequam vero *Ujvarino* discederet *Homannayus*, distributo, per hiberna, exercitu, *Johannem Desóffy*, post le reliquit, qui militem quidem hibernantem, tamquam suus, illa regione, legatus, (a.) arcem autem *Ujvariensem*, mutuis, cum *Bosnyakio*, consiliis, mode-

y.) Tomo I. Operis p. 219.

a.) Legatis solemnitatis eius Hill. Tomo III. p. 72. seqq.

ra-
| a.) Exstat in eodem *Homannaii* diario,
Infratio, quemadmodum se ducum v-
terque, *Desóffy* & *Bosnyak*, in exercitu,
arceque administranda, gerere debeant.

*Minas Uj-
varini*,
Botskaia-
nis infla-
reates

rias enfo-
ctas, quibus
& idio-
moniayos
fuerit con-
veniens

redditor
Czafari.

raretur. Itaque, paruit *Botskayo Ujvarinum*, usque ad *Viennenfem* pacificationem illam. Qua, inter urbes arcenses reliquas, *Ujvarinum* quoque, suo regi, (b.) vindicatum est; sed mortuo denum *Botskayo*, hoc est, anno MDCVII. die XI. Febr. (c.) *Sigefrido Kollonitschis*, redditum.

§. VII.

Ujvarini ad
defensio-
nem regio-
num appa-
reatus:

Q Vieuit hinc *Ujvarinum*, & nouis subinde instructum operibus, tutela fuit regioni, passim incursionibus Turcarum *Strigonensem*, male habitz. Atque id quidem, tumultus *Botskaians* fuisse beneficium, ztatis eius scriptores haud (d.) dissimulant. Nisi enim *Wésházy* prouidentia, *Homonnaii* vero, qualiscunque in patriam pietas, *Tortas*, ab arcis infelli, tempilliue depulissent; tota facile *Hungaria*, occupato semel *Strigoni*, vt res erant trepidæ, in barbarorum potestatem concessisset. Adeo, ipsa etiam bellorum damna, non raro, sua habent compendia. Recepto tandem, ex *Pacificationis Viennenfem* legibus, *Ujvarino*, consolidanzæ, quæ ad *Situationum*, quomodocunque coauerat, paci, nouam illuc tractationem institutam fuisse, eius ztatis ephemeredes adnotarunt. Ita *Závodszky*: *Ann. MDCVIII. die XXIV. Martii*, *Turca*, pro noua pacis tractatione, cum *CL.XV.* equitibus, *Ujvarinum* ingressi sunt. Cum quibus, pro legatis a *Bassa Budensi* missi fuere, Amhat Tihja, Multapha Effendi, & Hulsam, Begus *Simontornjenis*. Sequentibus diebus, usque ad *XXVII.* cum iisdem *Turcis* tractatum, ac disceptatum fuit; tandem, Deo auxiliante, tam de semel conclusa pacis confirmatione, quam oratorum *Constantinopolim* dimissione, simul & *Haydonum* condescensione, conclusum ac determinatum. Vix vero tria lustra intercesserant, cum *Gabrielus Bethlenii* tumultus, *Ujvarinum*, e *Czafari* potestate, elisit denuo. Praezar arcii *Petrus Koháry*, vir, & manu fortis, & promptus consilio. Is, vbi, circumstiz regionis propugnacula omnia, *Fülekinum*, *Szécsinum*, *Vaczidum*, *Nézgyidum*, *Gyarmathinum*, *Nitriam* atque *Tyrnauiam*, occupata ab hostibus, intellexisset, ad defendandum *Ujvarinum*, pro eo, ac forte & impavidum virum decet, se comparat. At enim, vix in arcis conspicuum *Bethleniani*, duce *Georgio Szécsyi*, venerant, cum præfidiarii, dedi oportere arcem, vno omnes ore, nefarie conclamant. Reslitit, pro virili, iniquissime populatiōni *Kohárii*, & qua precibus, qua minis, milites in fide & officio continere, admisit est. Sed, frustra præfecti hac fuit constanza. Præfidiarii enim, (e.) correpto eo, & compedibus vincito, portas *Bethlenianis* vitro adaperueri, deditaque arce, simul, & *Koháryum*, facinus illud constanter exscretam, *Szécsyi* tradidere. Ista, anno MDCXIX. III. Calendas Octobres euenerunt, & *Koháryus* quidem,

Cof.

a.) Vide, *Pacificationis Firmungi* eam par. | d.) Idem P. II. p. 2. b.
tem, quæ personam Dr. *Botskayi*, c. | e.) Adi FRANCISCUM KAZT, Histor. Hung.
iusque contentionem, concerat. §. XIV. | Lib. III. pag. 171. Recole, supparem ne-
potis filii *Stephani Kohárii*, fortunam, ca-
dem hoc Tom. IV. p. 82. sequ.

e.) ORTELIUS, P. Lp. 430. b.

Cassouiam abductus, diu carceris squalores tolerauit; Ujvarinum autem, idoneo praefidio communium, toto postea biennio, perfugio fuit Bethlenianis, late, per Austria, Moraviaeque fines, gressantibus. Qui hinc sequutus est annus MDCXX. magnum oppido cladem adiulit: quippe, quod, coorto incendio, partem maximam, deletum est, parvum aberat, quin annonaria domus, atque armamentarium, conflagraret. Non curuit res ea suspicione, Turcarum maleficio, qui Buda, Strigonio, aliisque locis, incendiarios emiserant, ut qua possent, Christianorum oppidis vicisque, nocerent, incendium illud procuratum fuille. Proinde, dati in custodiām fuere, qui tantū facinoris suspicionem, vulgo sibi collegerant. Aedibus arcis, pro tempellatis eius habitu, quomodo cuncte instauratis, totus postea annus ille, Ujvariensibus, sine molelia abiit.

§. VIII.

Anno MDCXI. vere adulto, obsidione a Cesariorum incingebatur Ujvarinum; sed infelici ea, & cum iactura summi ducis, Bucquois, coniuncta. Res ita se habuit. Posteaquam Thomas Bosnyák, atque Georgius Széty, sequacium Bethlenii, facile principes, Caesaris partes, deferto Transilvano, sequuti fuissent, atque Szétyus potissimum, capro Franciso Rédeyo, Botikayanorum olim primipilo, Vesprimio, atque Filekno, recuperatis, fidei in Caesarem documenta, edidisset, bellum, aduersus Bethlenium redintegratum est. Huic gerendo, Bucquois, magni vir animi, & scientia rei militaris, nemini secundus, a Cesarō preficitur. Is ergo, exercitu, viginti quatuor milium, coadunato, Pisonium, ex itinere, capit. Inde, promotis castris, Retsam, Szent Györgymum, Bazingam, Modramque, exurit. Hac, vicinorum calamitate, perterriti Tyrnauenses, non exceptato exercitus aduentu, Cesari, iurata fide, postliminio accedunt. Quorum exemplum, Gállóközienenses insulani, & cum his, Altenburgenses, sequuti, spem Bucquois iniecerant, expeditionis, quam postea euenit, multo felicitior. Ibris enim successibus, fidentior factus, Sintensem arcem, tridui fere spatio oppugnatam, ea lege occupat, vi praefidio nuda, solius heri custodiz, permitteretur. Itum postea est ad Ujvarinum, Bethlenianis extorquendum. Iam inierat Junius, cum in arcis conspectum Cesariani veniunt. Geminam, occupandę eius viam, Bucquois, incundam statuerat: alteram, largitione præstruendam, vi pertendantam alteram, si prior spem fecellisset. Cognoverat ille, per exploratores, dissidiis, inter prædiarios gliscētibus, primorum simul animos, in diuersa trahi; quis quidem opportunitate, magno Cesarī commodo, viſus fuisse putabatur Bucquois; nisi Thurzo, qui se paulo ante, cum quatuor milibus, arcī iniecerat, Bucquoianis attributus, obicem posuisset. In annalibus reperio, *sixies centena millia nummum, quos florenos vocant, in castris habuisse Bucquois, vt, & stipendia militi soluere posset, & hostium primotes corrumpere.* Quia

& rerum pretiosarum, tantam secum vim adulterat; quæ, ad *ducentena florenorum millia*, a rerum peritis, aestimaretur. Proinde, militi ante omnia, trimestre stipendum perfolutum, ut, & sacramenti esset tenacior, & animosior in hostem. Interea XII. tormenta minor, maximi autem moduli VII. cum ingenti *colubrino*, castris inuecta fuerant. Sed, antequam obfitionales operæ inchoarentur, commatus inopia, vrgeri coepit exercitus, inde subito coorta, quod *Bucquois* quidem, igni & ferro, regionem circumfulsam euasarat, *Bethleniam* autem, perpetuis incuribus, (f.) cum *Cesarianorum* impeditamenta, tum pabulatoris maxime, pergerent infestare. Itaque, matutinam obfitionem ratus *Bucquois*, arcem, operibus cingit, viasque obfitionales, summa indultria ac festinatione, duci iubet. At, præsidarii, serio rem agi videntes, cum & resistendo pares essent, & strenue, a contribulibus, rem extus geri viderent, facta semel iterumque eruptione, breui, noningento *Cesarianorum*, conficiunt, opena conuellunt, lateque in impedimenta grallantur. In primis noctia *Cesarianis* eruptio fuit, quam ad diem XXVI. *Junii* suscepserant obfelli. Multi tunc vtrinque cecidere; sed plures tamen ex obfelliibus. Stragem eam viturus *Bucquois*, tormenta, in suggestus eucit, omni virium contentione, arcem verberaturus. At enim, quia porta supererat, per quam libere, huc atque illuc, commicte potuerant obfelli, de ea præcludenda sollicitus, die X. *Julii*, ad speculandam loci opportunitatem, proficiscitur. Erant in eius comitatu, ducum fortissimi, selecta præterea velutum manus, in suppeditis collocata. Cum ergo, arcem, cum suis, obequitat, ab incurvantibus *Bethlenis*, in patentes campos incactus prolictit. Eo viso, qui in arce fuerant, erumpunt & ipsi, atque facto cuneo, in *Bucquoium* feruntur. Ancipiuti periculo circumuentus, cum, & a fronte & a tergo, premi se videret, hi vero, qui laboranti opem ferre debuerant, pavidi diffugerent, manus cum hoste, animo, quam succellu, meliore, conserit. Fit atrox pugna, quæ demum *Bucquois* nece terminata est. Equo enim suffollo, cum diu pedes sese defensasset, tandem, sedecim vulneribus confectus, hasta transfigitur. Periere eo conflictu, ducum haud pauci, *Torquatus* autem de *Comitibus*, princeps, cum sociis, in captiuitatem abductus. Occisorum cadavera, quia, quorum essent, ignorabant *Hungari*, eo, quo dimicatum est, loco, relicta fuere; *Bucquois* tamen a *Cesarianis*, clam postea sublatum, arque, dein XX. *Julii* *Vienne*, ritu castrensi, tumulatum est. Ducus occasus, simul per castra vulgatus est, tanta omnes trepidatio inualit, ut vix contineri potuerit miles, quin, relictis signis, diffugeret. Quæ re fa-

Bucquois tamen

f.) De his FRANCISCVS KAZY, Hist. Hung.
Lib. III. p. 194. STEPHANVS HORVATHVS,
inquis, cum MD. equib[us], modo *Ae-
tumolo*, modo *Komachio*, procurent, in-
festabat castra; depulsa, exemplo,
ex iisdem locis, hollis inquiet, reuo-

labat, et ab oppugnatione *Bucquois* au-
terebat. Quo pluribus partibus ob-
dentes frangerentur, ferociissimi ex arce
crebro erumpabant, et modo fidem o-
perum, modo luctuofam, fortium vi-
rorum, stragem edubabant.

factum est, ut non iam de *Ujvarino* oppugnando; sed exercitu, sine
cede, reducendo, consultarent duces. Accedebat his malis, *Val-*
lonum tumultuatio, *Tieffenbachio*, qui cælo *Bucquoio*, exercitui pre-
erat, parere recusantium. Proinde, ad diem XVII. *Julii* profectio-
ne edicta, nocte concubia, summo quidem silentio, cælo tamen, ni-
mum tempestuoso, castris egressi *Cesariani*, ad *Guttam*, tenue, in-
tra *Vagum*, & *Danubium*, munimentum, altero die confedere. Eo
aduerio praefidarii, confertim ex arce prouunt, & cæsis, qui ad re-
morandos insectatores, fortito (g.) excubabant, ultimum *Cesaria-*
norum, agmen male multant. In castris, prater machinas bellicas
XV. eximium rei tormentariorum adaptatum, quod auehendo ei non fa-
uerat tempestas, repererunt *Hungari*, quem demum, ouabundi, in
arcem inuexere. *Tieffenbachius* interim, quod exercitui, recenti hac
clade exacerbato, frzna nequirit iniicere; *Bethleniani* contra, rerum
denou potiti, totam circum regionem, non impune modo, sed stra-
ge etiam in *Cesarianis* passim edita, peruagarentur; lugens, fremen-
que, & ad *otto millium* paucitatem redactus, militem, *Pisonium* par-
tim, partim *Jaurinum*, atque *Comaromium*, dimisit. Tanti tunc,
Ujvarini obſidio constituit.

§. IX.

PAcc, inter *CESARUM*, & *BETHLEHENIUM*, quæfisis conditionibus, *Roendo*
semel atque iterum reparata, *Ujvarinum*, hollibus ciuatis, in
obsequio regum optimorum, permanxit: donec, tyrannis *Tur-*
carum, quam *Botskaiani*, multa & laudabili prouidentia, declinaue-
rant, in arcem penitus incumberet. Funesta vel ad recordandum,
res est; commemoranda tamen, vt sapiat auorum malis, posteritas.
Annus surrexerat, MDCLXIII. *Hungaria*, omnium, quos roto hoc
seculo vidit, calamitosissimus. *Nimirum*, *CESARIS*, ad propulsan-
dum bellum debilitate aduersa, exercitum, solito numerosiorem, va-
lidiorumque, *Turci* cogunt. *Centum* & *quadragesima millium* fuisse,
palam constabat. Has tantas copias, Calendis Augulti, *Strigoniis*
adducit *Vezrius*, nuper, ea dignitate potitus. Illic vero demum,
de summa belli, spe pacis, quam nostris fecerant, malevolentissime
elusa, arcane adeo confusat, vt in quam partem procellam esset ef-
fusurus, ne diuinando quidem, sagacissimi nostrorum duces, pene-
trare valuerint. Simil certe *Comaromio*, *Ujvarino*, *Jaurino*, *Vienna-*
que metuendum, singulis ideo praefidia imponenda, importundus com-
matus erat, vt, si qua via ingrueret, ferendæ ei non solum, sed
propulsiæ etiam, pares exillerent. Præcipua tunc *Montecuculi*, *rebus subre-*
sum impedi-
da, *Monte-*
cuculi,
eximia præ-
densio;
fummi *Cesariorū* ducis, prudentia emicuit, paucitatem fuorum, ita
occultantis, vt multum omnino, vñica ea re, ad totius belli molem
su-

(g) ORTELIUS P. II. p. 82. auctor est, tantam in castris fuisse coniunctionem, vt nemo inter praefidos repræteretur, qui agmen voluiles claudere. Quocirca,

laeti, ritu castrensi, ales, *Maximianum*, quendam *Coloneum*, id munera, suo militumque exitio, fuliuerre debuisse.

sustentandam, profecisse creditus fuerit. Eum enim castris locum delegerat, vnde virum (b.) exilias celari opportunissime, vbi item ostentare se, incautos carpere, annonam intercipere, tum, seu *Janrino*, seu *Uvarino*, succurrere commodissime licet: *Ovarinum* scilicet, quod Germanis *Altenburgum* dicitur. Oppidum est, ad *Laitz*, & *Danubii* confluentem, quatuor, infra *Pisonium* milliaribus, opportune positum. Hinc itaque, & *Cis-Danubiana* Austriz, praesidio esse poterat *Monteculius*, & ripam simul *Danubii* vtramque, pontibus rite commissam, obtinere, praefo futurus, quodcunque demum limitaneorum propugnaculorum, ab hoste impetreret; sic, tum arcum hostis, chordam obibat *Monteculius*. Nec alibi annona, millesque, minore periculo, subuehi potuerat. Denique, id adsequebatur, quod in primis sibi propositum fuisse, scriptum in suis commentariis reliquit, vt, de virium imbecillitate, diutissime hostem celaret. quae res, vti saluti fuit, quandiu arcana habita est; its, perfugarum indicio prodita, pene ultimam, rebus nostris, perniciem adtulit. Verba sunt WAGNERI, (i.) quem narrando sequinur.

§. X.

*Turco ab
Pannonia
descerunt*

*Danubium
traicere
cessimus*

*Forgichii
principi sa-
cramentum*

Sic se res nostra habebant, cum *Turca*, obfitionem *Uvarini*, duobiis hucusque agitatam consiliis, vnamiter decernunt: quippe quod, & periculi minimum haberet, neque *Vezirius*, in ipso tanti munera limine, *Comaromii*, aut *Jaurini* oppugnatione, fortunam suam periclitari vellet. Tunc, diebus aliquot, recreando militi concessis, *sexta Augusti*, belli fit initium. Nondum, pontem *Da-
nubio* inieclum, penitus contabauerant, cum tria *Janischavorum* millia, *Párkánum*, obuersum *Strigoni*, munitumque oppidum, eo consilio hostes traicunt, vt operas tegerent, & sequituro mox exercitus, ripam eam tutam praeflarent. Eo, per exploratores cognito, *Adamus Forgách*, praefectus *Uvarini*, ante delendos censuit, quam, aut pontem solidarent, aut suppeditis acceptis, prorsus conualecerent. Egregium sane facinus futurum, si consiliis fortuna respondisset. Verum, sicuti virum, fortem magis, quam felicem, vnius transfuz, an proditoris, (rullicus fuit ditionis *Turca*) in has consiliorum syrtes, illucit; its, non potuit non imprudens coepit, bonus euentus destituere. Audiamus WAGNERVM: Re, inquit, (k) intellecta, Forgáchius, *Uvarini* gubernator, opprimendos ante ratus, quam aut pluribus copiis firmarentur, aut pontis fabrica absoluueretur, adsumta magna praefidariorum parte, equitibus e *Waltheriana* legione sexcentis, & *Landronia* ac *Bioia*, sclopetariis sexcentis, *Vagarum* militem, tum provincialem, tum legionarium, ad sex fere millia propere contrahit; quatuor leues machinas, & mortarium unum secum vobens, infestando, post victoriā, quam certam praesumferat, Parcano. Monebant Forgáchium praefelli, ne an-

te

(k) Vide WAGNERVM, sive, sciteque, (i.) Eodem isto loco.
belli historiam expromentem, L. II. p. 127. (k) Ibidem, p. 125.

te in hostem duceret, quam exploratores alii, consentanea prioribus referrent. His admodum variantibus, ea deinceps pars, quam ipse malebat, credibilior visa. Igitur, tota nocte, que septimum Augusti praecepsit, silenti agmine, per apertos campos, ita, ut in acie constituti erant, profecti, sub auroram, dubia adhuc luce, in primas hostium flationes incurvunt. Ita ergo, totius culpa expeditionis, in Forgáchio resederit. Et non est omnino inficiandum, propositere ab eo, in expeditionem itum esse, quæ, si male cecidisset, rei Christianæ, periculi plurimum, sin ex animi sententia, hosti parum detrimenti, adlatura videbatur. Tamen, si fatendum sit, quod sentio; maior culpa contracta ab iis fuit, qui Forgáchiū, periculo intellecto, iter flectere cupientem, non retentabant modo, sed, ut porro pergeret, propemodum coniunctio militari, stimulabant. In his Poissū fuerat, vir, animi, quam consiliū, maioris: quippe, interminatus subinde, si ceptis desisteret Forgáchiū, totam rei feliciter gerendæ gloriā suam, Germanique militis, cum quo adgredi hostem constituisse, futuram. Quid ergo ageret Forgáchiū? Certe, imbellis metus notam, (atrox in duce malum!) euitaturus, inuitus licet, reuera tamen, ire debuit in paratam cædēm. Ergo, cladis occasionem Forgáchiū, caulis Poissū, suas fecere.

Pioii obit.
natio, mul-
to detinere.

§. XI.

Hac adnotanda erant, (I.) ne, quod plurium errore com-
mīsum est, vni Forgáchio, criminis in posterum detur. Jam, &
quæ prælii & cladis consequitæ ratio fuerit, videamus. Si-
mul in conspectu hostium venere nostri, tympanorum pulsus, stri-
dorque tibiarum, quam pro creditæ paucitatis numero, maior ex-
auditus est. Percontatus, ex Forgáchio collega *Diffusus*, quid tan-
rus sibi clangor in hostium castris portenderet; ille, dissimulato eo,
quod erat, *ad preces Turcas vocari* respondit: cum reuera classicum
cancerent, in nostris agmine facto, iam iam irrupturi. Ad *unde-*
viximus *millia*, conum exercitus accreuerat, quem collibus, qui crebri
regionem illam distingunt, occultatum, totam noctem, in acie per-
flare, duces iusserant. Iam & nostri proprius succellerant, ex festi-
nato itinere, præ lassitudine, vix corpora trahentes, cum octo & de-
cem *Turcam* agmina, in dextrum cornu, cui Forgáchiū præterat,
totis viribus inuehundunt. Quæ ille, tanta virtute exceptit, ut casis
primorum haud paucis, reliquam multitudinem retrocedere coegerit.
Ea clade exciti *Turca*, mutantem suorum aciem, per subsidiarios ma-
nipulos, non consolidant modo, sed urgente etiam pedem proferre.
Itaque, ne ab incremente multitudine, ante iussam pugnam obrucre-
tur, & Forgáchiū suos subsidiarios confestim euocat. Septem *Hum-
merorum* signa fucete, quæ, vbi prompte ducis nutui obsequuntur,

Tom. IV.

Yy

Prælii, &
consequente
cladis, hi-
storiae

I.) Ita, peccator ORTELIVUM P. II. p. 264. | pta: dedimus, tragediam hanc, occa-
z. JOHANNES FERNANDVS AVER, qui | sione, recentice Flaminianam exdis, To-
rei gellæ interclus, in Hispæia Capitana. | mbo I. p. 263, sequa.
in Constantiopolitana, manu sua conscri- |

iamque pugna incalescit, cum tria prouincialium vexilla, citatissima fuga, & stationibus, quas vltimi obtinebant, diffugiunt. Rem, a tergo & fronte, in periculum deductam, Waltheriani equites, reppraturi credebantur. Et sustinuere omnino, multitudinis impetum aliquantisper, donec finistro cornu, quod Pálffyus, &c Illésházius ducebant, penitus conuulso, nullus virtuti locus relinqueretur. Itaque, retulere noliri pedem, tanto infelicius, quod peditatum, media acie adhuc acerrime depugnatrem, penitus desererent: qui, partim interneccione demum deletus, partim in captiuitatem abactus est, cæde, etiam atrocissima, duriorem. Isthic Pius pugnabat, qui, cum a Germanorum equitum præsidio, destitutum se vidit, collectis, leuis armaturæ aliquot Hungariorum, in fugam, & ipse hic glorior, effusus est. Ac Forgáchius quidem, hora polimeridiana secunda, Uvarium, præcipiti cursu elapsus, opportune tenuit. quem, qui a strage residui fuere, variis ablatis erroribus, eodem illo funello die consequuti sunt. Cladis, in ea paucitate, magnitudinem ex WAGNERO (m.) discas: Recensito, inquit milite, mille ducentos septuaginta duas periisse, compertum est; e Germanis duxataxat equites ducentos, pedites ad unum fere omnes, centuriones quatuor, quinque subcenturiones, quibus, si captos septingentos accensas, tria omnino millia, eo prælio, desiderata, compertum: atque eos inter Poloniensem nobilium, ciuiumque, septuaginta. Atque, inter Pisonienenses quidem captiuos, Johannes Ferdinandus Auer, in primis memorandus est, quod captiuitatem eam, non integris modo annis vndeclim, Constantinopolis usque delatus, forti animo tolerauit; sed historiam quoque eius, in septem turrium carcere, conscriptam, nobis (n.) reliquerit, dignam oppido, que ob tyrannidis atrocitatem, iam dudum lucem adspexisset publicam. Dici enim nequir, quantum immanitatem scieutum in captiuos sit. Testis est, præter nostrum illum, WAGNERVS (o.) Captiuorum fors longe miserrima fuit. In confœditum Vezirii, altiori loco confidentis, addulci, cum negaret sibi pro canibis panem esse, signo dato, immanni rabi, plerique contrucidantur. Aliorum inguli, minutis cultellis bausti; alii, baustis in orbem duellis, multiplici vulnera confixi; alii, velut in circu agitati, ferarum instar, tandem confusci; alii, pilis ac missilibus in metu destinati; aliorum corpora, ad expiriendam acinacis aciem, aut laceritorum robur, obiecta, artuatum, grandibus vulneribus disjecta; denique, quidquid sanguinaria immanitas, & plus quam barbara petulantia suggereret, in miseris effusum: oblegante se mirifice talibus ludis, Vezirio. Trecenti quadraginta duo duxataxat ad seruitutem referuntur; seu humanitatis aliquis sensu sanguinarias belluae fabiis, seu auaritia sua considerent. Quos inter Rübländus, strenuus & vetus centurio, Welsius Baro, iisque Buda, prater Gecfii hospitium, miserabilis agmine deducti, Constantinopoli demum, testes

(m.) Ibidem, p. 126.

(n.) Possidemus eam, sermone germanico, in charta Turca, sive conscriptam.

(o.) Vide ORTELIUM quoque, loco, quem nunc citavimus.

victoria fuere. *Pace facta, in libertatem nonnulli adserti redire. Satis profecto ad immanitatem!* Illud est, quod SENeca (p.) queritur:

Arma non servant modum,

*Nec temperari facile, nec reprimi potest
Stricti enfit ira: bella delectat crux.*

§. XII.

Tuisse hoc proscenium fuit; at multo tristius, belli, quod inde ^{Tarca Uj-}
^{varinum}
^{obfident:} *Turcarum* rabies adaperuit, theatrum fuisse, ex iis, quae iam
dicturi sumus, patebit. Nimirum, octidui, a pugna, spa-
tio, ad obfendum *Ujvarinum*, Turcz venere, multum, ea cuncta-
tione, rei Christiana parcentes. Nam, si metu, ex recenti clade,
apud *Ujvarientes* adhuc gravante, adfliffent hostes, prouum fuisset,
& arcem capi, & Hungariam, ad ultimos vsque fines, perdomari.
Montecundo certe, datum est spatium, vt ex legionibus, quas ex fu-
periiori Hungaria acceperat, noua praefidio supplementa, potuerit
submittere. Quo tunc habitu, arx fuerit, quidque in eius muni-
mentis desideratum sit, WAGNERUS (q.) memorat: *sex*, inquit, pro-
pugnaculū, ad artis regulam eductū, id oppidum, post captum a Turcis
Strigonium, RVDOLPHVS II. communicerat, tamquam Moravia ac Austria,
aduersus Turcas populationes, propugnaculum. Sed tum, fluxi retu-
stare mari, fossa humili, ac alibi pene nulla. Extra, nibil carum
munitionum, quae remorando hosti, inuenire noua artes. Ea, Lippaii
Archiepiscopi culpa fuisse, dicebatur, cui ea procuratio, cum certa pe-
cunia summa, demandata fuerat. Et augebas inuidiam, quod eodem
tempore, hortum, summa magnificentia, & impensis maximis, Posonii
moliretur. Tria duntaxat propugnacula, utcunque refecta fuerant, cete-
ris biantibus abducendum, & male a vetustate habiti. Annona, rerum
que, quibus defendi urbes solent, nibil debeat. Prater quingentos equi-
ties, pedum praefidiorum, tria millia censabantur, sub claris duabus,
Adamo Forgachio, loci gubernatore, forti magis, quam felici milite,
cui Pio, & Grana, marchiones, & Locatellius Baro, fodinarum, ac
aurifera vallis prefectae, adiuncti. Ita tunc, loci facies, habitusque
fuit, omnino, retentandis potius, quam propulsandis hostibus, i-
doneus: consueto tunc Hungaria malo, vt illic potissimum inertis ef-
set, vbi munitissimam exstisile oportuit.

§. XIII.

Simul *Tarca* oppidum, positis late castris, incinxere, id quod,
XVII. Augusti cuenit, *Vezirius*, litteris ad *Forgachium* missis,
arcem sibi dedi, arrogantisime postulauit. Dabimus exem-
plar latine factum, quod ita habet. *Ego, DEI magnique propheta
nostrī gratia (qui sol decusque mundi est, salutis ad hac honorum-
que diues) potentissimi Cesarii Turcarum, omnium, quos terrarum*
Vy 2

p.) Hercu[m] furent[er], Actu II. versu[40a]. l q.) Lib. II. p. 131.

*Vetusti, de
gradenda
arte ad
Forgachi-
um litterat*

orbis habet, regum, regis summus *Confiliarius*, & bellis, cum plena potestate, dux, tibi Adamo Forgách, celebri nobilique Hungaro, prefidiū Uzvariensis prefecto, notum facio, quod mandato clementissimi Domini mei, qua DEI est gratia, cum immenso exercitu hoc accessimus, Uzvarium occupaturi. Quod si igitur arcem nobis dedideritis, Potentissimi Caesaris, nostrique propheta iussu, summi imique, liberam, cum omnibus impedimentis, emigrandi, quounque libuerit, potestatem habebitis; manere autem isthi volentibus, bonis suis, que intus forisue possident, uti frui integrum fuerit. Sin vero, arcem nostra permittere potestati recusaueritis, eam, DEO auxiliante, perdomabimus, neque ulli uestrum, summus sit vel imus, vita dabimus remiam, sed DEI maximi glorioſissimique, cuius nosquam per eft, gratia & iussu, trucidabimus delibetisque vos omnes, quemadmodum id lex nostra, infinitaque depoflunt. Quod si intellegenter Hungari, potentissimum Caesarē nosterum, unice gentis eorum commoda, hac arcis occupatione querere, se profecto, suosque heredes ac posteros DEO, totos deuouerent. Intervim, dicto audientibus, praefente epiftola, pax & salutis vobis offeruntur. Datum in caſtris ad Uzvarium poſtitis. Lectis litteris, cum pro eo, ac virum fortem decebat, respondiſſet Forgáchius, arcem fe, cum suis, fanguinis viteque impedio, defenſandam conſtituſſe; Turcæ, dato ſigno, tormentis rem agere incipiunt. Mox & via obſidionales, verius portam, cui Viennensi cognomen fuit, ingenti ſublato clamore, deprimere incipiunt, ſuburbii, quod illuc noſtri excuſerant, conmoditate, haud parum adiuti. Rellitere obſelli, qua diſploſione machinarum, qua ſuceptis eruptionibus; fed cauere tamen haud potuerunt, quin ſuggeſtum ponerent hostes, Forgáchiana munitioni, obiectum. Collocata hic tormenta, a die XIX. Anguſti, usque ad XXIII. perpetuo cuibrabantur, nullaque dies abit, quin CCCL. diſploſiones fierent, globorum maximis, LXV. pondo ſequantibus. Id dum fiebat, erumpentes obſelli, cladem in hoſtibus, quos in opere deprehenderant, edunt notabilem, erepto ſigno vno altero, teſſatam; Turcis interim, vndiquaque ingruentibus. Cum ergo res magis magisque trepidā fieret, Forgáchius, duces, qui fecum erant, ſacramento militari, ad ferendam communem fortunam, denuo obſtrinxit. Dies fuit D. Bartholomeo facer, quum erecta medio foro, ara, collocatisque illic mysteriis, mutuam ſibi inuicem fidem, ritu ſolemni iurauere, edictumque publice eſt, vt ſi quis de arce tradenda, vel vocem edidifſet, hoſtis iudicaretur, morti, quisquis eſſet, ſine cunſatione, deuouendus. Hæc intus fiebant, hoſte extus nihil inexpertum relinquent. In primis, Viennensis porta, lunari eius præmunitione, iam antea intercepta, dies noctesque, ne momento quidem ceſſantibus tormentis, impeteſebatur. Igitur, tametsi nihil eſſet, quod magnopere metuendum, integro adhuc præſidio, obſelli exiliarent; tamen, commonendum rebantur Montecuculium

Forgáchii,
& reliquo-
rum de-
cim, ou-
fentis

(r.)

(r.) ne sui dememinisset; maxime, cum iisdem diebus, *Valachia*, *Moldaviaeque* principes, *Tartarorum* item *Chamus*, cum viginti quinque suorum milibus, ad *Turcarum* castra acceſſerent. Horum aduentu, ferociores facti hostes, non machinarum modo exploſiones, summo ſudio, conduplicit; fed accessus etiam obſidionales, tanta cura producunt, vt iam arcis foſſas adtingerent, atque illic, cum milite *Christiano*, ſemel iterumque, manus pertinacillime conſererent. Octo ſugellitus, ſolidiſſimo opere eduxerant, plus centum machinis infiltratos, quibus, nunc miſiles ignes, nunc globi, aduersus arcam, continuo emittebantur: fed nec obſelli ceſſauerunt, ſive diſploſionibus hostium machinas deturbare, ſive ex viis obſidionalibus, operas, ſubinde niuum ferocientes, propulſare.

§. XIV.

Augustus, inter hos, tolerat: obſidionis, labores, iam exierat, cum arctiora in arce fieri omnia, inciperent. Ergo, iſpis Calendis Septembribus, miles praefidarius militari ſacramento, mutuo ſe iterum obſtrinxit. Iurisurandi religio hæc fuit; non commiſſuros, ut a fide, quam *Cafari*, quamque patrie, ducibusque dederunt, ſeu metu periculis ſeu morte ipſa, aut largitionibus alienari ſe patiantur. Opportune vero accidit, vt *Turci*, tenuior multo foris commeatut effet, quam obſelliſſis. Quia enim inſigni ſuo maleſicio, molas frumentarias, tota circum regione, exuſerant, ad eam annonæ inopiam deuenientum in caſtris eſt, vt parum res a tumultu abſuerit: interminantibus Ianiſcharis, niſi annonæ, quantum ſatis eſt, procul mora ſuppedantur, operam, vrbi porro oppugnanda, ſe negatuſos. Hinc factum, vt negligentius aliquamdiu in opus incurberetur: cum interea, CXL. pedites *Hungari*, *Comaromio* miſli, & longis viarum vſi ambagibus, Uzvarino ſe iniiciunt; duce tamen, cum iam portæ imminerent, noſtrom, an hoſtium glande, forte fortuna, deieſto. Lati, virium hoc qualunque accellu, praefidarii, nouos iterum propulſandi hoſtis animos, concipiunt. Forgáchiū autem, foedum dictu, quaſi DEO, virturique ſuorum diſiliis, vetula ſuperflionem premonſtrante, nefcio quid rerum, in propugnaculo defodit, amuletum, vt rebatur, aduersus vim hoſtium futurum. Eo aduerso, Piojus, non ante quieuit, quam id, quidquid eſſet nugarum, adcurate refollium, ad malam crucem prolikeret: Forgáchio limul increpato, quod, quam in DEO decuiſſet, ipſe in anilibus incantamentis, ſpem collocari. id quod poſtea inter accusationis capita, Forgáchio, haud sine opprobrio, obiectabatur. Et, adparuit omnino, quam abominabilis ſuperflilio hæc, vero numini fuerit. Nam, cum huicque pauciores et praefidariis, ſeu caſi, ſeu fauciati, in dies ſingulos numerarentur; d. IX. Septembriſ, quæ facinus illud exce-
Y y 3 pit,

r.) It iam, reliquo caſtris *Alenbergoſſau*, ad ſicil' ſum. vt Piojus arceret hoſtem, flauſa habebat, Tarcis interiā, vniuerſam

circum regionem, inquantibus, quæ vna calamitas, ſufficiebat ad perdeſſum, quid erat Hungarie reſiquum.

pit, XXXI. e militibus, partim tormentis discepti, partim alio telorum genere, perempti sunt. Adeo, spes in DEO repolita, calce vult haberi, intermerateque.

§. XV.

Turcarum
labor hu-
enique arti-
tus

obligatorum
industriae:

Fogachii,
murus, &
ad Palati-
num ferre-

Turca interim, quantumuis, nec dies, nec noctes, ab oppugnationis ardore, cessabant; tamen, viam adfultui procluem, neendum instruxerant satis. Nam, vt ut loricam extimam, quin & lunarem portae Viennensis præmunitionem, vi ex-pugnarint; tamen, quia munitiones hæc, fossa, aqua suffusa altiore, a reliqua moenium parte, dislungebantur, ad irritum labor omnis, quin & tormentorum ictus, hinc instituti, cadebant. Quid, quod ea in oblißis industria fuerit, vt interiora propugnacula, deducitis varie fossis, aggeribusque, prouide intercederint, vt hostis, si in ipsa eniti fastigia contigillet, nouo aggerum obiectu, deili ci inde deturbarique posset. Qua in re, cum primis Locatelli, laudatissima opera exstitit. Cum hæc geruntur, Fogachius, graui morbo corruptus, pluribus diebus, publico se abstinuit. Ne vero, siue libi de- esset, siue rei Christianæ, datis, die XVI. Septembri, ad Veselénium, Regni Hungaricæ Palatinum, litteris, eum, quo loco res Uvarien-siam essent, quamque præfertissima ope indigerent, in hanc fere sententiam docet: Durare adhuc, in ducibus militisque praefidario, fidem ac fortē animum; Turcas, qui de octo sagittib[us], centum quinquaginta, majoria minorisque moduli, tormentis, sine cessatione, in arcem detonarent, viis obsidionalibus alle egeffis, iam ad arcis usque fossas per-tigisse; magnam hinc quotidie praefidiorum cladem fieri, eisque in pro- clinū, vt, aut hosti opus pertinacissime urgenti, succumbere, aut fortium virorum ritu, mortem appetere cogantur. Meminerit ergo, quan-tum, non modo Hungarie, sed uniuersa rei Christianæ interst[itu]t, incolumē seruari Uvarianum. Omnem iam, in ferendo auxilio moram, pernicio-sam esse, si non prorsus exitiabilem. Se fuosque, tum demum fortier- rem gerere desitos, cum vita sanguisque se desituerit. Hæc, Palati-no perscripta tunc fuerunt, conuentus, in ulteriore Hungaria, agenti.

§. XVI.

Turcaro,
in oblißis
verende,
pertinacio:

Triplicem, Turca, oppugnationem insituerant. quarum vnam, sibi sumferat Vezirius, reliquis, partim Budensi purpurato, partim Halio, Bosniz præfecto, adtributis. Certatim hi, pro se quisque, opus vrfere: quippe, gloriz, ex æquo, cupidi. Non ergo operis, non militi, in ea, ducun, contentione, parcebatur. Ingenti, præterea, fossorum multitudine, e plebe Christianorum, coacta, ad eam, vias obsidionales, altitudinem depreserant, vt equitem, si subiisset, potuissent occultare. His ergo, ad fossarum vsque vallos, pluribus locis, protrusis, muros propugnaculorum, magnis ausibus, semel, iterum ac tertio, adorabantur. Quin & ma-chinz,

chinæ, eam in mœnibus stragem passim ediderant, ut insultui idonea futura crederetur: cui suscipiendo, totos se iam *Turca* comparabant. Ante vero, quam periculum facerent, vnum, e *Baffis*, duo albican-tia signa, manibus ferentem, ad arcis vsque portam, submittunt, ut præsidiorum animos, ad deditio[n]em, incolumitate demigraturis promissa, sollicitaret denuo, eam vero negantibus, interencionem comminaretur. Sed ille quidem, sordis tunc ingratam fabulam cecinit. Responsu[m] enim ei est: *ageret Vexiriū, quod suum esset i fibi effigiam flare sententiam, ultima queque, immo necem ipsam, appetere malle,* ^{constantia:} *quam pollicitationibus, sua indignis virtute, locum dare.* Mirum dictu, quantopere, redux caduceator, *Vexiriū*, illo nuncio, accenderit. Nam, edictio in castellum adfultu, ferociissimos quoque, toto exercitu, perquiri iubet, vno isthoc tentamine, & arem intercepturus, & præsidarios deleturus penitus. Tanto facinori, opportunum in primis visum est, *Fridericianum* propugnaculum: quippe, cuius muri, longe lateque procubuerant. Ergo, facto, sub ipsam meridiem, adfultu, agmen cuneatum, quod ingenti sublato clamore, citatoque gradu, subierat, bifariam diuidunt; quorum alterum, *Fridericianam*, *Forgáchianam* munitionem alterum, in usitato pugnandi ardore, inuadit, perque suorum cadauera, in fastigium *Forgáchiani* propugnaculi, multo labore sanguineque, emititur. Iam septem & decem signa, tamquam capte arcis indicium, *Turca* defixerant, cum nostri, reiecto prius, magna clade, a *Fridericana*, hoste, istib[us] concurrunt. Fit atrox prælium, cumque non iam glandibus, sed hastis, gladiisque, res agi coepisset, tandem signis reuulsis, Turca in fossam detruduntur. Is hostes furor inuaserat, ut cum bihorii spatio, summa virium contentione; depugnassent, mulrisque desideratis, in fossam precipites agerentur, pedem tamen inde efferte, tametsi confertissimi caderent, noluerint: noctu tandem, iniectis ignibus piceis, a statione, quam illuc ceperant, depulsi. Infremuit, ad hanc suorum stragem, *Vexiriū*. Quo circa, expeditiores, ut nouo adfultu, ruinæ in muris fierent; magnam operarum manum, sequente die, in eandem fossam immittit, quæ muros funditus subrueret, futuræque incursioni, viam conserneret. Atque hi quidem, egræc munere suo defuncturi credebantur, nisi operarum magistro mature glande traecto, immissisque piceis ignibus, coeptis depulsi fuissent. Biduo hinc quiescebatur, non, ut obfessi parceretur; sed ut ad nouam impressionem, eo studiosius se compararent hostes. Hanc demum, *vigesima Septembrie*, ferociore multo, quam ante, impetu, in *Fridericianum* suscipiunt. Pugnatum horæ spatio est, iamque hostis, ad propugnaculi vsque loriam, signis isthie constitutis, eluctatus fuerat, cum machinatores, tormentis vtrinque, in confertam multitudinem contortis, pugnam, edita in hostibus strage, subito dirimunt. Eodem tempore, *Forgáchianum* quoque impetebatur; sed, quod ducum militumque virtute, facilius multo defensum, seruatumque est. Verum, ne hac quidem clade, ad rem mitius gerendam,

*cuniculari-
orum fra-
mbras co-
natur;*

*alter impa-
tus;*

tertius: dam, permoueri potuit *Vexirius*. Enim vero, sequente die, qui *vigesimus primus Septembri* fuit, iterum iterumque *Forgachianum* propugnaculum, adfultu longe omnia vehementissimo, tentandum curat, noctis, ad tantum facinus, beneficio visurus. Sed, tunc quoque, ad irritum cepta hostium recidere, quod facto agmine, hostem opperiebantur nostri, qui postea incurtere ausum, vario telorum gener, pene obruerunt, atque pertinaciter insistentem, egregie mulctauere. Inter occisorum cadavera, quibus frons propugnaculi constata fuit, *Turca*, repertus est, veste serice, & armis, auto distinctis, conspicuus. In cuius loculo, a praedantibus excusculo diligenter, littera reperta sunt, latino idiomate a *Vesselenio Palatino*, ad *Forgachium conscripto*, hac fere summa, WAGNERO (s.) referente: *Habitum ad Sopronium conuentum; Comitatus Trans Danubianos in armis fore; prouolatueros ad insulam tuendam, cum primum pons perfectus fuerit; pontem alium ad Comaronium exstruendum*. Atque hæc quidem epistola, seditionis militaris occasio postea fuit, traditæque arcis perfidens auctioramentum. Vix cælorum numerum inierant *Turca*, cum novo iterum adfultu, fatigandos praefidarios statuant. Sole nimis meridiano, cum aliquoquin prandii silentia, in *Turcarum* castris esse solebant, fit tormentorum fragor, inusitatus adhuc. Nam, cum alias sigillatim displayerentur, singulorum suggestuum machinæ, nunc, simul omnes, tanta festinatione euibrabantur, ut vix faciendo interualla notari posuerint. Durauit hic tormentorum fragor, in tertiam usque horam, eo fine institutus, ut incenium muri, quos operæ, diebus superioribus suffoderant, penitus concuti, atque adfulturis patens aditus posset aperiri. Conticescere, machinarum tonitru, confertissimi *Turca*, in *Fridericianum* incurruunt. Et proclue omnino fuit subire, depresso, infinitis iætibus ad eum modum, propugnaculo, ut ab equitibus, si incurrisse, prouon fuisse superari. Verum, ea tunc quoque praefidiorum fuit virtus, ut *Turcas*, fere ad propugnaculi frontem enisos, multis concisis, in fossam precipitarent. Cum a nostris intentissima opere depugnatur, fit gregarii cuiuspiam militis incuria, ut ex ignito funiculo, negligentius tractato, scintilla in adparatum rei tormentariz, excuteretur. Globi fuerunt, quos manu euibrare solent pyrobolarii. Hos, ingens piceorum seritorum, pulueris adhuc pyrii adparatus, contingebat. Quæ omnia, igne subito concepto, stragam edidere, nulli, rota obsidione, secundam. Præter enim, *Sporikiana* legionis proteribunum, atque manipulorum, qui hic steterant, praefectos fere omnes, quadraginta gregarios, misere confessos, incendium illud consumserat: incolumi turba, quasi eliso cuniculo, prostrata fuissent moenia, in apertam fugam, conuersa. Usi hac opportunitate *Turca*, quos paullo ante, magna clade repulerant nostri, instant denuo, & nemine in ea conser-

a.) Lib. II. p. 132. Oretius P. II. p. 276. | aratas fulisse memorat: quod nolim credere.

natione, renitente, evadunt in caput propugnaculi, seque defixis
quatuor vexillis, inter ruinas, festinatis operis, circumvaliant. At
enim, ne tunc quidem permissa hosti statio fuit. Namque, incendio
suapte consopito, redeuntibusque ad animum praesidiarii, tanta virtute,
in holtem incursum est, ut vix reuellendi signis, tempus ei suf-
ficeret. Cruenta nihilominus ea pugna nostris exsilit, *Pio & Grana*
Marchionibus, præter ingentem fauicorum numerum, haud leuiter
conuulneratis.

S. XVII.

Huc usque, inconculsa praesidiariorum virtus fuit, reddiditque *Vezirij* *sollicitum*, ne ad vnius arcis oppugnationem, for-
tuna sua herefcat. Itaque adfultum parat, totius vniuersitatis, *Ujvariensium* fu-
ta, ut ea virium contentione haud opus fuerit holli. Litteræ *Pala-* *Ujvariensis* *Ujvarij* *com-*
tini, apud casum primorem *Turcam*, vti diximus, depechenſe, fu-
ſpcionibus primum, mox feditioni etiam militari, locum fecerant.
Sciens rem *WAGNERVS* (s.) commemorat: *Quoniam*, inquit, nihil de
ſuppetiis memorabatur, verba, ſelicitate, ſibi dari a prefectori, conclude-
bant, qui nefio, quibus exercitibus ſoluendam propediem obſidionem ia-
gitabant batteſus. Si quid rei ſubefet, profeſto, nequaquam diſſimula-
turum fuiffe *Veselenium*. Hac clam primo agitata, dein per contuber-
nia dilata, eo maiorem impressionem fecere, quo praefertus ab hoſfe in
dies periculum immineret. Adeo, quoq[ue] tot viuorum *Turcarum* millia,
expugnare nequieruerat, necatus ille tabellio, iniecta, ex litteris feditionis
occione, debellauit. Diffitendum tamen haud eſt, tametsi ea *quiſit era* *multa*, *ſe-*
ri, *& in-*
ſit, ſecit *proſe*.
Hec tormentorum lectiz, ſuſtentandis machinis, non amplius ſuffi-
ciebant, neque ſeloporum iectus, poſſe aquabant ambitum; &, cum
cuniculorum, tum hoſtilium pilarum vi, *Fridericum* propugnaculum
adeo iacebat diſcriptum; vt vel equiti, commodam, ad grallandum,
viam, prebiturum putaretur. Multum præterea terroris incuſerant,
geminæ, ex aggelitia terra, moles, ſeu colles potius dixeris, a *Ve-*
zirio, infano labore ſublate. Patebat inde liber proſpectus in intima
praefidii, nemo, vel in platen tutus, nullus fere iectus in vanum reci-
debat. Ita loci pericula diſcriptis *WAGNERVS*. Ortam hinc conſer-
nationem ad hunc modum in litteras retulit: *Fit primo feminarum com-* *aperte mi-*
ploratio, *paffi crinib[us] pronolantium in forum*, *lacrymis rogantium gu-* *liam te-*
bernatorē, *liberorum*, *maritorum* vitam deditio[n]e feruare. *Mulie-* *matuaria.*
bris tumultus, *verberibus facile compotus eſt*. *Militum immadicabilis*
fuit fedatio. *Coniurant*, *non exspectato adfultu ultimo*, *deditio[n]em fe-*
facturos, *ſat officii factum*, *ſat diu*, *contra infinitum exercitum*, a

Tom. IV.

Z.z.

PAW-

a) Loco, quem nunc citauimus.

*paucis, semirutos muros defensos. Quod de suspectis dicatur, commen-
tum esse; perditum alioquin serius ocyus praesidium, & quo Reipublica bo-
no, prater fortissimos milites, haud paucos, septem item, qua adhuc su-
perficiant animarum millia, certissima nec obicerentur.*

§. XVIII.

*Dumum, in
ea fridanda,
labor fra-
uenus:*

*arcis de-
dencia con-
filia scien-
tiae coquen-
tiae:*

*candidum
vexillum,
deditio-
nium,
figuum,
perrigitur:*

*suis legis e
mbris da-
fripias:*

*& ad Caes-
arum missa:*

*Turca en-
trae sub-
ire:*

Hac tumultuant voces, hi strepitus fuere, frustra *Forgachio*, & *Marchione* utroque ingerentibus: nondum eo loco rem esse, ut nomini *Christiano*, et sibi, in quos orbis *Christianus* coniectos oculos teneat, hanc ignavia hotam inaurant. Res iam eo deducta fuerat, vt non precibus, non minis, sed nec ostentatione glorie, moueretur miles. Arma se abieciuntur minabatur, nisi praefectus maturaret ditionem. Eo viso, duces, quid facto, non iam decorum, sed necesse esset, serio consultant: itumque est in eam sententiam, vt ar- cem, quam sua virtute nequirent conseruare, pactis quam optimis conditionibus, ante dederent, quam se proditos sentirent. Tanti est, in bello, multititudinis conlernatio. Tunc *Forgachius*, Deum hominumque fidem in clamans, non imbelli pauore, non perfidia, sed sola fediniali militis tumultuatione, ad arcis dedendae consilia adductum esse, solemniter, in ducum militumque concilio contestatus, candidum vexillum, ditionis insigne, fultulit. Id, vt aduertere *Turca*, rem exemplo *Vezirio*, multum de obsidionis euentu sollicito, nunciant. Incredibile dictu est, quanto gaudio, vir alioquin ferocissimus, ad eum nuncium, exsultarit, quod animo priciperet, multum sibi apud *Sultanum*, felici hac expeditione, gratia conciliatum iri. Proinde, nihil constatus, *Forgachio*, ceterisque ducibus, nunciat, ditionis formulam, pro eo, ac ipsi vellent, quam primum conciperent. Atque illi quidem, habito concilio, ne sibi dedecirentur, amplissimas conditions descripserent: quarum summa capita, hoc redibant: *Vezirius*, quadriga adesse iuberet, quibus agri sauciique auehantur: integrum sit praesidiariis, castrensi ritu, tibis, tympanisque clangentibus, armatisque, arce emigrare: tormenta curculia secum auehere: suppellestilem omnem cum universa multitudo, Comaromium transmittere: *Hungaros*, iuxta & *Germanos*, duces sint milites, incolumibus dcedere: sacris ordinibus, qui in oppido erant, abeundi, vel manendi potestatem habere. Atque has quidem conditions, ratae omnes habuit *Vezirius*, nisi quod tormentorum numerum, quem sibi amplius pacificebantur obfessi, quaternario definuerit. Ditionis has leges, a *Vezirio* signatas, ad *CAESAREM*, sine mora, *Forgachius* misit, non tam, vt ratae eas habere vellet, id enim sperari haud poterat; quam, vt *CAESARIS* gratiam, multum, ditione hac, immunitum iri mequens, sibi confirmaret. At *Turca*, archi occupandae audi, non exspectato *CAESARIS* responso, altera, post pactam ditionem, luce, dies XXV. Septembribus fuit, propugnaculum, portæ *Strigoniensis* contiguum, armati occupant, praesidiariis, sequentis dici cre-

pusculo matutino, ad emigrandum, præstituto. Id quod tamen, quia obuallatæ portæ recludi tam celeriter nequievint, in diem XXVII. reliici debuit. *Turca* profecto, adeo moræ illius fuere impatientes, ut per semiruta moenia, conferti in arcem immigrarent. Iamque impedimentis nostrorum, manus iniicere, prædasque agere incepérant, cum *Basse*, qui arcis, cum imperio iam inerat, interuentu, minis hi, verberibus aliis, a vi, porro inferenda, arcerentur.

S. XIX.

Ribus, ad emigrandum comparatis, profectio tandem, per *Strigoniensem* portam, suscipitur. Egressa fuere, duo *Germanorum* millia, præter quadragesima septuaginta duos, validi omnes, & si viri fuissent, tolerandæ, propulsandæque obsidioni, parres: idque, obseruante *WAGNERO*, eadem ipsa die, qua ante annos (t.) viginti quatuor, *FERDINANDO II a Gabriele Bethlenio*, creptum fuerat *Ujvarium*. Atque, in arce quidem, tanta, non annonc modo, sed reliqui etiam adparatus bellici copia, relicta est, quantam, trimestri obsidioni, facile sufficiatur crederes. Supererant, nimis, septingenta farris dolia; tercenta vini vræz; panni centeni fasces; pulueris, septuaginta millia pondo; octoginta, solidi operi machinæ; globorum numerus, propemodum infinitus, in quibus, triginta milia, manuariis tormentis, sub ipsa obsidione, plumbo, passim corrufo, fusa numerabantur. Ita instructam arcem relinquentes nostri, tanta fide educti sunt, ut imbecilliores, vulneratos, ac tenellos infantes, in suos *Turca* equos reponerent, verberibusque, ad necem vsque eaderent, ultimum abeuntium agmen, carpare ausos. Et ista quidem humanitas, *Afghanorum* equitum fuit, qui, ad bis mille passus perductos nostros, *Janischarii* tradidetunt, post nocturna statua, altero denum die, ad *Comaromensem* trajectum comitando. Quod & ita omnino, atque sine vila demigrantium iniuria, euenit.

S. XX.

Hic ergo, *Ujvarini*, exitus fuit, non *Hungarie* modo, sed uniuersit etiam *Germania*, funestus. Præterquam enim, quod obsidione durante, omnis late regio, ac *Morania* potissimum, euasata, atque infinitus captiuarum numerus, pecudum ritu, abatus est; spoliarium certe postes *Christianorum* factum est, & crudelitarum prædarum, sanguinem receptaculum. Quia postea, cum decadentibus præsidariis gesta sint, *WAGNERVS* adnotauit: *Forgachii nomina*, inquit, nihil intra muros, quam ruper in campo felicioris, nonnulla, ex ea deditio, *Labes* addebat. Mandatum ab aula Montecuculo, ut se Comiaromii omnes, in libera custodia tenerentur, dum militari iudicio,

Zz 2 causa

s.) Errorem illic, in annorum suppuratione, nihil monitus lector aduerit, *BETHLEHENI* vi enim, iam tum A. MDCXXIX. die XV, Novembr, hydrope exechus fuerat.

Nobis
demigrans

quelli *belli*
esperantes
ille *furit*
reliktus

Ujvarum
in deu-
grantes
fa-
des & hu-
mumenta.

Dominum
rei Christi
sancti, dedi-
cione Uj-
varini *ele-*
tum:

prædicatori
oratu, quod
arcu decipi-
fuerat, sa-
cerat.

Id quod triginta quatuor annis, zote hanc obsidionem euenit. Postea vero, pluribus annis, in ditione *FERDINANDI* fuit *Ujvarum*.

*Catalis in
nus benigni-
tatis.*

caussa excuteretur. Sed iam Forgáchius, in sui dominii arcem; Grana, Viennam regla abierat; Pio marchio, Neostadum traductus. Singuli, diffusos libellos Viennam misere, quibus innocentiam suam, ab omnium flagitiis sufficione purgabant. Forgáchius, cuius caussam Veleznus suscepserat, in militarem seditionem, palmarium incendium, binos, ab hostibus sublato colles, caussam amissi praefidji referebat: pansas etiam, a rebelli milite, sumi postulans. Contra Locatellius, Forgáchii erores, acri libello perfirinxit, nominavit; quod non satis militariter, amuletum, nefio quod, venifica annus suauus, in propaginaculo defodisset, id quod, re comporta, a Marchione refossum. Scilicet, paratiore, in mutuis accusationibus, boni illi, quam in fedanda militum zelatione, rationes habuere. Illud certum est, non culpa, aut maleficio ducum, sed tumultuantis praefidii impatientia, in qua compescenda elaborandum fuillet, praefidis, arcem perille. Quid ergo in tanta rerum conuersione faceret CAESAR? Certe, lata sententia, innoxios omnes, extraque culpam positos, non declarauit modo; sed etiam sua quemque itatione relictum, benignissime postea habuit.

§. XXI.

*Qaa inde
Uyarini
forusse fu-
eris:*

*concluditur
ex quo fe-
quuntur a
Sofia:*

*Veziril co-
natus pisi
pugnam S.
Gotthar-
densem it-
nisi:*

Dilectus nos detinuit, belli haec tempestas; quia noluimus, nisi plenam, rei funebres, historiam, exhibere. Occupatum Uyarinum, quanta potuere operarum assiduitate, Turca instaurarunt, praedium quinque millium imposito. Sequenti anno, cum bellum Turicum, in vltioreum Hungariam transtulset Vezirius, Sofia, summus castrorum praefectus, Nitria, Lusatia, post deuictos, insigni praedio, hostes, quam arctissime concludendum Uyarinum statuit, effectique subinde, vt parcus annonae importaretur a ruficis; quippe, semel iterumque, pessime mulctatis. Cum ilthic Sofia, rei gerendz occasionem, adtentus speculator; Vezirius, ductu Monteculii, ad Arabonem, prope fanum S. Gotthardi internecione deletur. Ille vero, recollecto, ex fuga, exercitu, supplemento preterea quindecim millium, ex Asia, & Aegypto, auctus, primum Strigonium recessit, deinde, quod Uyarino, a Sofia, munitissimis castris, haud procul Comaromio, se tenente, metueret, Danubio traecto, prope arcem metatur. Ita Vezirii prouidentia, nostrorum simul vigilantium excutit. Quod enim, Lusatiam, Nitriamque recepturum, aut certe, Moriam Silesiamque, incursum opinabuntur; accelerato itinere, exercitum, Danubio, ad Pisonium transmisso, ad Vagi ripas, non minus opportune, quam ad Arabonem nuper, transitum. molientibus Turciis, obiiciunt: frendente Vezirio, quod destinationes suas, Monteculii celeritas, anteuerteret. Cum haec fiunt, Uyarinum intemeratum feruauerit Turca. Nam, quo minus a nostris obsideri propius potuerit, intolerabilis annonae penuria effecit. Nouam certe pugnam, animosus, e recente victoria, exercitus, haud detrectatus videbatur, nisi oborta subito famae, vires accidisset. Intercessit inde

inde pax improvisi, quæ, & *Turcas*, a vi abstinuit, & nostris, rei ^{pax cum}
porro feliciter gerendæ, occasionem, e manu elicit, *Ujvarumque pos-*
Turcis
improvisæ,
fellationem *Turci* penitus addixit. Pacis conditions, hæc fuere: *Ade* ^{& duas}
cima Auguſti mensis die, in viginti annos, inducie ſint: Transluania,
terque miles deducetur; antiquum, eligendi principis, iur, integrum,
*penes ordinem eſſet; Zékelyhida, funditus dirueretur; Keménii, ac Rá-
kóczi, barebus, nullo unquam tempore, propri seu extero milite ar-
mati, Transluaniam ingredi fas eſſet; Szathmariensis, & Zabolcsen-
ſia Comitatus, ſint penes Cefarem; Káloum, Ónodinum, arcis ceteras
militem immittere; ad Vagi item, hanc illamue ripam, praefidum aliud
conſtruere, liceret; nullus, ad fines, exercitus conſideret; ſolemnis le-
gatione missa, robur paſtū & celebritas daretur; dona utrinque, tan-
tis principib⁹ digna, adſeretur. Ita tunc, inopina pace, foederatiſ indignantibus, grande atque felix bellum, confoporatum eſt; da-
tique *Leopoldopolis*, pro *Ujvarino*, natales.*

§. XXII.

Dimilso utrinque exercitu, pacēque, missis legatis, ſolemnitate ^{Turcarū,}
confirmata, *Ujvarum*, multæ operibus, a loci praefecto-
auclum, atque eductis suburbis, circumfulsum eſt. Foffam
certe, quod anguſtior eſſet, humiliorque, insigniter dilatauit depreſſit-
que. Accidit autem magno *Chriſtianorum* comodo, an malo, vt <sup>in commu-
niendo Uj-
varino, fe-
lacia;</sup>
Baffa, arcis gubernandæ datus, homo mitis, ac iuſtus, agresti
multitudini, quæ cum arce, in *Turcarum* ditionem venerat, ex z.
quo, parceret. Id quod inuidiam ei primum, poſtea exitium acce-
lerauit. Missus enim, A. MDCLXIX. qui ei ſuccederet, alter, man-
dare simul adulit, quibus tolli et media, ſegni ille, vti interpretabun-
tur, homuncio, iubebatur. Vix ergo ſubiit arcem, cum captum
anteceſſorem, in funelum pegma produci, capiteque palam truncari
mandat: quod demum exoriatum, atque gollypio aromatibusque
fartum, vt indicio forer, fatis factum eſſe *Sultani* iuſſis, *Confantino-
polis* dimiſit. Is vero demum, & agrestes ſeuierius habuit, tributa-
que crudelissime exegit, & vicinos, præter fas & zquam, continen-
ter lacelluit: regionem certe omnem, quæ *Vagum*, & *Granum* in-
teriacet, ſibi fecit obnoxiam; iniurias, mox *Czarianorum* captiu-
itate cumulaturus. *Soyberum*, protributum, fortuita an definiata ve-
litatione, anno MDCLXXIV. interceptum, non ante dimiſit, quam,
imperialium nummuum millia quatuor, numeraret. Reddiſere vicem
noſtri, capto, triennio poſt, eiusdem *Baffa* vicario, quem tum de-
mum liberum abire permiſerunt, quum totidem, nummuum aureo-
rum millia, adlettis ſimul in libertatem, octo captiuis, perfoluiſſet.
Ita graſſationibus mutuis, cum indulgeretur utrinque, *Turca* bel-
lum *Cefari*, indicunt, cum nondum induciarum anni exiſſent.

§. XXIII.

*In diis a
Turcis bel-
lis, datus e-
pud nobis
extraordi-
nis rati-
onis:*

*Ujvarinū,
fronteras bel-
lici proutus
tis, capa-
ginationis
fusimis:*

*assente in-
rito, ab
Turcarum
adserimus.*

*Denuo la-
fotari ca-
pum anno
MDCLXX-
XV.*

Diu, a bellis arbitris disputatum fuit, qua se *Lotharingie Dux*, cui belli summa commissa fuit, Turcis obiiceret. *Strigonium*, & *Ujvarinum* fucē, quorum expugnatione, antevertendum hostis aduentum, plerique censerent. Quare, ne alienis consilis, exercitus, totiusque rei *Cibfiana*, salutem, crederet dux, promoto, ad *Danubii* *Vagique* confluentem, exercitu, *Strigonium* ipse speculatus, primum quidem expugnatū locum conspicatus est; situm tamen eum esse aduerit, qui, nisi catenato *Danubio*, subigi haud posse putaretur: cum alias, hosti, multitudine pollenti, annona, & redditu, interclusis, proclive fuisset in ultimas angustias, obsessores conuicere. Ergo, *Ujvarinum* restabat, in quo fortunam periclitatur *Cibfianorum* exercitus. Sed, id quoque, non operibus modo, verum, praesidio etiam validissimo, communitum, diurniorum, laboriosamque oppugnationem, deposcere videbatur. Itaque, utriusque arcis oppugnatione, lubens se ablinuisset *Lotharingus*, nisi bellicus senatus, *Ujvarini* cum primis obsidionem pertinacius adursisset. Fit ergo, die tertio *Junii*, expeditionis initium, ventumque est in arcis conspectum, eo successu, vt simul suburbia, horti, vallorumque, pro porta *Vienensis*, praecinctus, uno impetu caperentur. Inde, fellatis operibus, & castro fossis incincta, & posito grandi suggello, ad centesimum, a fossa, pallium, bidui spatio, peruenitum est. Iam, id agebat, *Lotharingus*, vt arcem verberare, tentatique, in exterioris munitiones, adfultibus, vrgere praefidarios inciperet; cum noui, ex bellico senatu, nunci mandataque adferuntur: *ad-
propinquare Turcam, citatique itineribus, validam impressionem, in
proximis moliri: ergo, nunc esse, ut capto desisteret, hostemque ob-
seruaret.* Ita, ab opere, quod nondum serio adgressus fuerat exercitus, eo, vnde venerat, reductus est, speculatorus in posterum, quauorum se hostis esset effusurus. Scilicet, necdum maturuisse *Uj-
varienium* fata, inde patuit, quod fusis fugatisque, ab *Vienne* ob-
sidione Turcis, posteaque clade ingenti, ad *Bárcánum* adflectis, & capto simul *Strigoni*, in barbarorum tamen potestate, biennio fere integrō, perdurarit. Ergo, fatis habuere duces, si ita circumclude-
rent *Pergam* hac, vt ne regionem, impune, copiosus, qui inerat, miles, perusagretur euasaretque.

§. XXIV.

Anno demum MDCLXXXV. vna omnium sententia, *Ujvarinum* expugnandum statuitur. *Heissero* & *Paffo*, in mandatis datum, sollicite prouiderent, ne per hiemem, sive annos quidam inferretur, sive miles submitteretur *Ujvariensibus*. Quae res multis velitationibus, non solum, sed minutis etiam pralitis, occasio- nem dedit. Simul ver ingruit, coadunato exercitu, auxiliisque, iba-
tur

tur denuo in expeditionem, fuitque disceptatum aliquantis per, vnde, belli fortunam exordiri oporteret. *Neográdum* perdomandum fuabant ducum plerique, ne factis eruptionibus, laborena obsidionis, interpolaret hostis. Aliter *Lotharingo* visum; quippe qui, indignum putabat, zelatis partem eximiam, ad vnius arcuiz oppugnationem concretere. Itaque, post ampliora *Comaramio*, *Strigonio*, *Leueque*, iniecta præsidia, die *septima Julii*, exercitus *Ujvarino* admotus est. Ad primum nostrorum conspicuum, nimium quantum ferociere hostes. Præterquam enim, quod ex more, castra meturos, diplomis tormentis confusatim, tentata eruptione, nostris, paludem quan-
obvolutus a
Lotharin-
go, fructu
eruptio-
bus prædi-
aria;
rum in op.
pugnando,
& opera-
rum ini-
tium:
fame ad
centus Sz-
rakierius,
mores facit
aduocatus.

dam conantibus transmittere, furore, quam succellu maiore se obili-
ciunt, eosque carpunt. Verum, ea fuit, cum ducum prouidentia,
tum virtus militum, vt non modo nihil proficeret hostis; sed clade
etiam accepta, intra arcem reiseretur. Tunc castra, ad lunæ cor-
niculantis modum, ab una *Nitria* amnis ripa, in alteram, arcis cir-
cumducuntur; pontibus loco opportuno, iniectis; quos, dum mo-
liuntur nostri, facta iterum eruptione, tanto, in operas, impetu, in-
uehuntur præsidarii, vt obiectum iis agmen, propemodum nutatu-
rum erat; nisi volonum interventu, solidatis summa festinatione or-
dinibus, occursum illi denuo fuisset. Castris constitutis, prouidentum
rebatur *Lotharingus*, ne, ex nationum, quæ in exercitu diuersæ erant,
subnata, quod sit, simulatione, obsidionis labor impeditetur. Ergo,
habito ducum concilio, edicit; quotidie, duo mille ducenti *Cesarei*;
totidem *Lüneburgici*; *Bauari* sexcenti, in accessibus opus facerent; *Cesariani* vndique primas tenerent. His, ita procuratis, operarum
initium, a mola frumentariorum munitionibus, gemina adgrediōne fa-
ctum; quarum dextram, *Crovo* duci; *Hannoverano* principi leua. Co-
miti item *Serenio*, *Bauari* legato, & *Scherfembergi*, adsignata est.
Statio, in profundiore valle, duum millium facile capace, & ab icti-
bus tormentorum secura, prouide capta est. Hinc, inchoati acce-
sus, diuaticatis, in vtrumque latus, ductibus, ita producebantur,
vt aduersa propugnaculorum fronte, in vnum coirent. Ingens, simul
eductus fugielius, effectumque est, septidui labore, vt operæ, cen-
tesimo passu a fossa, obuallatæ, considerent. Quæ, dum summa di-
ligentia sunt, nunciatum *Lotharingo* est, aduentare cum valido exer-
citū, *Seraskierium*, illic *Altam Regalem* Turcas adpulisse; *Váciām*,
Hatvano mouisse Tartaros; Budenes præsidarios, *Vicagyádi* oppidum
expilasse. Eo cognito, aggeribus passim premunitur *Nitria*; mit-
titur, ad pontes *Comaramenses*, idoneis firmandos munimentis,
Scherfembergius; *Heijerus*, custodiendo *Grano*, Hungaros illic adiu-
turus, ablegatur. Sub idem fere tempus, *Marchio Durlacensis*, cum
quaternis *Széverans* millibus, castra subiit: præsidiumque *Comaramio*
validius iniectum est.

§. XXV.

*Arx muralis
munitio
verberari
possit*

*fossa marginis
potius posita
victor natus*

*nauem geminam
nauem in foceum
cunctorum,
cuniculatorum.
res maris admodum
admodum, frumenta
laborante.*

His rite constitutis, arx, muralibus machinis, verberari coepit. Viginti harum, mortaria item duodecim, vni suggestui, impolita fuere: quibus sine cessione, partim muri quatabantur, partim fasti pulvere pyrio, globi in arcem ingerebantur, eo succellu, vt nulla fere dies, sine incendiis abierit. In his resiliuendis, ea fuerunt immanitas *Turca*, vt captiuos *Christianos*, catenis compeditibusque impeditos, multis & cruentis verberibus, ad opus faciendum impellerent. Atque factum sane est barbarorum hac feritate, vt captiuorum nonnulli, precipites de muris se dare maluerint, quam cruciatus, iniquissimorum hominum, porro tolerare. Quae demum iniuriz, permouerunt ducem, vti per tubicinem, interminaretur hosti, nisi desierint, captiuos barbare adeo habere, eadem se in *Turcas* duritius visurum. Vt fossa marginis potiti nostri fuerant, eam opportunatorem, ad maius conuertendam facinus, duces constituerunt. Nempe, fossarum, cum vallatis, tum in primis, altiores, ex amnis innatis aquaz, difficilem reddebat oppugnationem. Has ergo, vti aliorum deriuarent, versus *Sriegomensem* portam, quod illic depreffior esset humus, mille adhibitus operis, scrobes effodi coepti sunt. Sed lentior, quam spes erat, molitus ea fuit. Tametsi enim, praetensos portas vallos, vnde hollis subinde erumpente, immisisti gracis ignibus, commode exullerunt nostri; tamen, ea fuit praefidiorum in iaculando adsiduitas, vt ingentem, in operis stragem, continuo ederent: quin, pertusa etiam fossarum labra, ne aqua dimanaret, opinione celerius, redintegrarent, obturarentque, excavatos a nostris specus subterraneos. Igitur, ad agendos in propugnaculorum latera cuniculos, animum adiiciunt duces: egregio vii commento, si euentus respondisset. Nauem geminam, crassis tabulariis præmunitam, & aduersus missiles ignes, quomodoconque securam, in fossam immittunt: vtramque, partim milite, partim cuniculariis, onerant; fossa autem marginem, techo lorica milite, opplicant, qui hollis perpetuo, plumbearum glandinum, imbre, a nauium obseruatione, auerteret. Diu, inter globorum, igniumque grandinem, fluctuabant nostri, neque tamen adiplicari naues, exponere cuniculatorum potuerunt: dum, multa accepta clade, naues co, vnde venerant, repellunt, excensionemque, male multata, faciunt. Intererat, periculosisssimis coeptis, cum audacissimo quoque, princeps *Hannoveranus*; sed nullo alio operze pretio, quam quod multos viros fortes, temere amissos, sero pollea doluerit. Cecidere enim, præter eximium gregiorum numerum, *Vrijella Comes Rosa*, legionis tribunus, *Rodericus Herrerius Bander*, &c e *Francia* nobilitatis volonibus, non pauci.

§. XXVI.

§. XXVI.

Irrito eo conatu, istud consilii duces sunt amplexi, vt fossas, *Explenda.*
materia, quam primum explerent. Arduum sane opus, tum, *rum fossa.*
quod e longinquō peti mareriam oportuit, tum, quod latz ni- *rum confi-*
mium quantum fossa, insanum requirebant laborem, si exquari debe- *lium:*
rent. Diebus quinque, in opus, magna militum iactura, insuntis, *operis diffi-*
vix ultra profecere operz, quam quod experimento didicerint, ad *cultus:*
quantam altitudinem fossis sint excavatax. Accedebant, perpetuas ob-
fessorum eruptiones, raro, sine exede nostrorum, repressa. Hie in
primis, pet *Vienensem* portam siebant. Quas, vt intercluderent
machinatores, molem obiecerunt, cui a forma, *forcipi*, nomen;
Suevis hoc inieictis, qui nondum perfectam munitionem tutarentur.
Plerique eorum, tirones fuere, obsidionalium laborum insueti. Qua-
re, seu labore, seu meridiano calente que sole, fessi, intra aggerem,
passim procumbunt, neque, in tanta hostis propinquitate, somno se
ablinuerint. Tunc vero *Turcs*, siue suapte adducti, siue excubitorum
inuitati silentio, porta proruunt, lateque in *Suevos* gallantur. Iam, *elides ab*
cum protribuno, centum fere occubuerant, cum ad arma concutri-*hoste avan-*
tur. Dum hec sunt, duæ vineæ, quas intra fossas propemodum *pos. & exca-*
perfecerant, ad opus destinati, piccis ignibus, & id genus telis aliis,
succensæ, subito conflagraverunt. Incendium, ea celeritate, versus
obfessores, propagatum est, vt parum absuerit, quin apotheca pyrii
pulueris, quæ ad marginem fossæ, in promptu erat, flammas corripe-
retur. Igitur, conuolutum vndeque a militibus est, quos dux ipse,
reflingendo incendio, qua voce, qui nutu, impellebat. Damno
facto, noua, in fossas, moles agi copta est, non facile incendium
conceptura. Arborum nempe trunci, in profundum immisæ, & ce-
spite, viminibusque quasi contabulati, ad eam soliditatem compinge-
bantur, vt ferendo militi, idoneum futurum opus crederetur. Sed,
ne hæc quidem cepta, sine insigni clade fuere. Cum enim miles,
operi intentus, quid vteriore fossa margine, densa arundine obliro,
ageretur, proflus incuriosus esset, *Janischarii*, in insidiis illic subli-
dent, & cum maxime opportunum erat, in operas irruunt, impa-
ratos cedunt, necarorumque cadaveribus (quadringtonos fuisse per-
hibent) fossam late consternunt. Ea cedes, quantum, totis caltris,
pavoris fremitusque dederit, difficile dictu est.

§. XXVII.

Sed enim is ducum, in lucrandis militum animis, ardor pruden- *Militi, da-*
tiaque fuit, vt ollentata commilitonum strage, eo feruidiores *cam ardore*
in opus redderent, quo pulchrius, pro se quisque ducebat, e- *ad vires*
dito virtutis specimine, vicem hosti, quam cumulatissimam referre. *hosti respo-*
Itaque, instaurantur, quas hostis lacerauerat, vineæ, meatus, edu- *rendam,*
cendæ ex fossis aquæ, laxiores cauantur, & quod mirere, media *accerunt*
pro-

propemodum fossa, receptus ingens communitur, vnde, & hostis obseruari, &c., si turbare veler operas, facta eruptione, retundi posset. Creuit postea moles; sed eo tamen & detimento, & labore militum, qui potuit esse maximus. Præterquam enim, quod suspensa vligine humus, multum absorbebat materie, difficile fuit, sub ipso hostium, conspectu, opus, sine clade facere. Illic *Sufa* quoque, qui forte operas tunc moderabatur, glande periculoſe ictus, difficilem postea curationem habuit. Inter has difficultates, quod, ne momentum quidem diu noctuque cessauerat operæ, agger ille, sub muros tandem protrusus, locum dedit cuniculatoribus: quin & fossa, deriuatis aquis, peruvia propemodum redditæ est. His rebus, in spem occupandæ, per adiutum arcis, adducti duces, suggestum decumanum illum, extimo fossa margine constituant, vnde moenia, propugnaculaque, prosterrentur, atque aditus compararentur adiuturis. Cum ita essent res, mittitur in arcem nobilis captiuus; *Agam* fuisse memorant; qui prefectus, ad dedendæ arcis consilia, permaneret. Verum, nihil apud hominem, ferocem superbumque, profici potuit. Nam, & popularem suum, salutaria, si sapuisset, suadentem, pali supplicium interminatus, arce, sine mora, excedere iussit; & virtuti nostrorum insultans, vix se apertis conuiciis abstinuit. Proinde, conduplicare tormentorum iactus, iussi machinatores, eas breui in moenibus, ruinas fecere, quæ insultu sustrecture crederentur. Iam vero is comparati cooperat, cum subitus rumor castra peruidat; *Saskierium*, valido cum exercitu, *Strigonium* appugnare, captoque mons te S. Thomæ, arce ipsa iam iam potitorum esse, statuisseque postea, noflorum castra, aperto marte invadere. Non potuit non ex fama, duces reddere sollicitos. Quare, ne, vel obsidionem interpolarent, vel incautos adorerentur, barbari, castra, qua hosti obuersa erant, tumultuario opere, circumuallari iubent. Sub idem tempus, *Bauarie Elector*, relicto *Hymene*, (a.) ad Martem salutandum, in castra venerat. Tunc vero militari habito consilio, vnanimi confessione decennit; exercitus parte altera, virgandam eo pertinacius obsidionem esse, quo proprius hostis immineret; parte altera, ne quid ignobilis metus prodatur, obuiam *Seraskierio* procedendum. Ita in castris agebantur; eodem tempore nouem *Coloniensis* turmæ, cohortes sex, duce *Schwartzio*, ad exercitus suppetias venere. Sequutus eum e veſligio est, *Thuringius*, qui bis mille pedites, equites mille ductabat. Vix insignia haec auxilia, castris accepta sunt, cum noui adferuntur nuncii; *traieciſſe Turcas Danubium*, iamque explicatis signis, tibiis tympanique clangentibus, quasi animo triumphum præciperen, *Ujvarino* ad propinquare. Incredibile dictu fuit, iter tot impedimentum paludibus, *Turcas* sulcepturno, adorturosque esse exercitum, validis circumquaque operibus tam communium: tamen, quia nulla in bello nimia est prouidentia, *Danubium*, pontibus conflerni, *Lotharingus* iubet, de-

a.) Nuptias videlicet, quas concelebrauerat.

cretamque exercitus partitionem, profectionemque, ritu castrensi,
edicit.

§. XXVIII.

Non est instituti nostri, pro eo, quemadmodum accidit, rem
(v.) omnem commemorare. Vicerunt Christiani Turcas,
& non Strigonium modo obsidione, sed oppugnatores simul
Ujvarini, metu omni, liberauerunt. Relicta isthie fuere viginti mil-
lia, vegeti, & prompti in opus militis. In his, ter mille quingenti,
e Casarianis, octo mille, e sociis, pedestribus copiarum; equitum
promiscuorum, septem mille fuerunt: prater bin mille quingentos
Hungaros, qui Nitria amnis traectus, & horum munitiones, custo-
dient. Curam oppugnationis Waldeckio principi, Lotharingus, com-
muni ducum sententia, mandauerat. Sed, quod is, campetri pre-
lio, fortunam experiri maller, ideoque, cam prefecturam impensius
deprecaretur; Caprara, eam adtribui oportuir, datis, tanti laboris
confortibus, Scherfembergo, Gondola, Dumontio, Rumelioque. Se-
ptimo Augusti, obuiam Turci auspicio progrellus exercitus, Caprara
locum fecit, vt eo maiore animo, viribusque, oppugnationem pro-
sequeretur, quo magis, dum Lotharingus confligeret, rei, feliciter
gerendae, cupiditate stimulabatur. In primis ergo, e fuggetu illo,
quem solidi opere, fossa margini impositum diximus, tanta, in mu-
ria, strages edita est, vt integros aduersum ordines, ruine, trans-
missura putarentur: quas, ne possent sarcire hostes, omni cura pro-
uidebatur. Quin & vinea, per medianam fossam aduersus moenia de-
ducta, & contra missiles ignes, insigniter primum, ad cum modum
conualuerat, vt tutam fere, ab iustibus, militi viam præberet.
Rebus huc perductis, nunciat LOTHARINGO CAPRARA: parata ad ad-
fultum esse omnia, neque nisi ducis praesentia opus esse; spem occupande
arcis certissimam adfulgere; adesset ergo, & tanti laboris fructum, ipse
decerperet. In quo quidem nuncio, id ad Iztitiam momenti habuit
plurimum, quod eodem die, ad Lotharingum perlatus est, quem
paullo ante Strigonienis victoria, insignem fecerat. Sed, qua erat
modestia dux, Caprara prescribit, imponeret summam operi manum, &
gloriam, que inde solidissima exspectaretur, suam faceret. Simul capti-
vorum aliquos subenili fuere, qui & de victoria certiores facerent op-
pugnatores, & obelli offentati, animos eorum frangre. Vo-
luntate ducis intellecta, dies, quo adfultus fieret, undevicesimus Au-
gusti præstituitur; sed quem imber nocturnus, qui & lubricum so-
lum fecerat, & accessus aquis oppleuerat, arduz huic destinationi in-
utilem reddidit. Neque tamen, siue operis, siue hosti, vila data
cessatio est. Nam, & agger, per quem in ruinas enitendum militi
fuerat, passim latior, solidiorque factus, & hostium valli, atque id
genus munitiones subitanæ, quas illi, intra deiectos muros excita-
uerunt.

a.) Dabimus rei gestæ ordinem, in Historia Comitatus Strigonienis.

Turcas ad
Strigonium
valles:

qua interea
oppugnatio-
nes radicines
fuerint:

in signis riu-
sacq. genit.:

Caprara-
pagno-
nem armis
Lotharingia
defens:

cum illa Ca-
prara per-
missit:

dies adfala-
tus præst.
tarunt
ab Iztitiam
indivisa
diffarunt:

*extrema
oppugnationis
mī erat.*

uerant, destinatis tormentorum iictibus, disiecta sunt: totusque is dies, in eo potissimum collocatus, vt strepentibus vniuersis castris, exhibimarent *Turca* supremæ oppugnationis discrimen sibi parati. Verum, vt dies, nec tentata re abiit, exultare primum hostes, mox penitus credere, viribus fortunæque diffilos *Germanos*, coepitis delitiisse. Hinc securius illi agere; & nostros propemodum contempnere. Et profuit sane permultum, quod in eam opinionem inducti fuerunt praesidiarii. Enim vero, holtem supremo circumuentum periculo, confidentem effeclse, vicisse est. Itaque, noctu summo silentio, vitemur hic veribus WAGNERI (x.) tria millia in acceſſus se abſidere, quorum pars, sub Scherfembergio dextra, pars Rumello, Banatorum duatore, finis, inuaderent. Duo millia, retenta in ſubſidio Dumontio duce. Primo mane, dato, e machinis, circum omnibus, adgradendi ſigno, conuulſisque momento, quæ ſe in foſſa teverant, vamineis coribibus, ſummo impetu adſiluerunt. Ignari *Turca*, quid is ſobi machinorum fragor vellet, heſternaque ſe simulatione peti rati, tum maxime conſilium agitant. At, plenaſ hoſtibus foſſas conſificati, omnem murorum ambitum, conglobati occupant, apertis peitoribus, pro ruiniis obiuient, omni ultima defensionis genere, in ſubeunteſ ſe buentur, nibil, pilaturam grandine, ex aduertoſ ſoſſa labro, ab lectiū fiftulatoribus, e granidioribus tubis effuſa, territi. Iamque noſtris, intra ruinas ſe obuallantibus, pugna longe acerrima, cooritur. Ultimi, borrore diſcrimini exerti, quidquid ſupereft bellatorum, Hebrai iſi, ac femina, falcibus, lanceis, enſibus, bipennibus, omni ad nocendum peſte armati, adcurrunt, vario in primis devolutorum ignium genere, fortissime reffidunt. Et vires rabiensque deſperatio augebat. Ut adeo, omni contentione agendum eſſet ducibus, ne fraſtus atrocitate certaminis miles, ab capto pedem re- ferret.

S. XXIX.

*Noſtrorum
ardor da-
cim ueni-
bus accen-
datur.*

A Tque, ſubeunteſ quidem, ad hunc modum accepti fuere, iamque res ad noſtrorum perniciem vergere vila eſt, cum inter pugnantium clamores, atque morientium conuulheratrorumque eiulatus, voces cohortantium audiuntur: *Noſtra eſt ciuitas!* *Vaudemontii*, & *Commercyi*, diuerſis locis pugnantium, celeuſmata fuile, poſt victoriā demum intellectum eft. Iis profecto vocibus, quali ab echo, per vniuersos incuſantium ordines, diuſiſ, tantus omnibus, vincendi ardor, iniectus eft, vt qui antea ſtimulatoribus indigerent, nunc, ſue gloria, ſue prædæ, ſue vindictæ, cupiditate accensi, ſuapte, per infestas ruinas, perque hoſtium, præ rabie infantium, cuneos, perrumperent. Eo periculo, immo exitium fuit, circumuenti hoſtes, candidum ſignum adtolunt, deditios, ſe alta voce, conclamant. Verum ea victoris militis, ferocia fuit, vt, nec auditis, fidem clementiamque *Christianorum* inuocantium, vlu-

ti-

x.) Lib. 9. pag. 662.

tibus, obuios quosque cederent, protraherent latebras circumspiciennes, omniaque, cruento & cadaveribus, late consternerent. *Janitsharorum manus*, WAGNERO teste, in propugnaculi cuiusdam aream recipit se, atque, ut difficilem est, cum morituris certamen, reliqua copia, oppidi ingressu prohibita, dum debellatum foret. Illi vero, cincti undique, & dum puluis nitratius suppeteret, in orbem fortissime pugnantibus, pars glandibus confixi, frustrati concisi alii, haud pauci in fossam precipites, atque ab equitatu, interfecti sunt. In oppido, tanta strages est edita, ut e se hominum milibus, quadringenti dantaxat infantes ac mulieres, in Mosthaam conditi, evaderent. Haec tenuis ille. Certum est, prater belli morem feuitum in omnem etatem sexumque fuisse. Sed nec captiui, in tanta animorum acerbitate, parsum est. Quia enim, periculosisimis quibusque locis, catenatos Christianorum ordinis, tota obsidione ingerebant hostes, atque idem in ultimo isthuc disclimine, fecissent; accidit, ut ex ingenti eorum numero, vix quadrangula feruerentur. Arcis praefectus, natione Bohemus, gente Zárujorum editus fuisse perhibebatur, incestu, an alio flagitio, ad apostasiam prolapsum, ideoque Christianis maximopere infensus. Grauius vulneratus, vix sopita dimicatione, infelicem spiritum efflauit. Eius caput, ab Hungari trunko decollum, & perticu longiori praefixum, diu, super Viennensi porta spectaculo fuit. Ferunt, tanta in Turcarum cadavera immanitate, militum nonnullos fuisse, vt aliis quidem, barbas a mento, cum cute reuellerent, excoriarent alios, eas demum exuuias, venum per castra circumferentes. In arce, adparatus bellici, vis ingens reperta est. Tormenta, octo & nonagenaria fuere, pleraque Caesarum nomina, quorum temporibus fusa fuerunt, ostentantia. Tanti constituit, post XXII. annorum seruitutem, in Christianorum ditionem vendicauisse Ujvarinum! Dua Caesarianorum legiones, & quinque sociorum cohortes, arc in praesidium datz, praefectura Affermentio credita est. Reliquus exercitus, ruinis, felinaro refectis, suggestibusque, & quod reliquum fuit operum obsidionarium, solo coquatis, Comaromium, in Lotharingi castra, ouabundus abiit. Atque hec tunc ad Ujvarinum gesta sunt. TOLLIVS (7) eius temporis peregrinator, oppidi expugnati faciem, ad hunc modum describit: Comaromio, Ujvarinum, sive Neuhüfelen, aduerso Waga flumine profectus, miserandam in modum deformatum incendiis & ruinis oppidum, paullo post meridiem, ingressus sum. Hic mihi eadem, quam BVBUSQVIO, fortuna obtigit. Narrabat diversitor meus, qui expugnationi interfuerat, plures, quam quadringentos se, una cum manipularibus, Turcos liberos, quos in bibliotheca Morabodi, seu sacerdotis, cuiusdam, hominis, prater quam Turcarum fere confuetudo, litteratissimi repererat, in ignem conieisse. Pro hoc ego ingratisimo mibi fallo dictoque, vicem

A 223

*saderetur
etiam su-
rare captiui
Christianis*

*feritas in
accipitorem
cadavera:*

*datum loco
praesidium:*

*capti oppidi
in Tolliv
relacione
facies.*

red-

7.) Epistola Itineraria V. p. 150. Fortunam BVBUSQVIO, ad quam provocat TOLLIVS, in notis, HAKKINIVS, p. 205. n.

14. ex eiusdem Epistolis Turcis, memoria Epist. I. p. libi 86. edit. min. Anno 1660.

reddidi, reposuque, me singulos singulis minimum thaleris fuisse redemptum, si seruasset. Si ego, homini illius proterum militaremque malitiam, sera nimis paenitentia castigavi: nil enim magis doluit, quam quod tantum pecunia, tam leui opera potuisset lucrificare. Cum igitur librorum Turcicorum coemundorum hic nulla esset copia, templorum aedem ruinas peruestigavi, ibidemque, Inscriptiones, aureis litteris, parietibus inscriptis descripti: quarum altera erat exlus supra ianuam, unius templi; altera intus in parte quadam aedem integrâ, ebori alterius templi, cetera diruti. Aferendâ et integriore turrim, oculosque in qua quaversem late patentes campos, multa cum incunditate dimisi. Templo alterum, ut dixi, totum erat deiectum; alterum quadratum non ita corruptum est, quin paucis impensis restituâ posse. In lateribus fenestra erant ampla & rotunda, intus fornices a columnis sustentatae, porticus suffulciebant perangustos, a duobus lateribus. Cetera, non ita cognoscere licuit, quod obtutae fores, introitum negabant, nisi quod tellum fornicatum fuisse animaduertebam: Quadro templi, versus orientem solem, chorus adiunctus erat, forma rotunda: turris, ad introitum, meridianalem angulum occupabat, nonnihil a tormentis laeta. Oppidum ipsum parvum, in quo nulla domus integra: porta tantum due: Ceterum, non ita illud munitione offendit, ut illam famam, quam obtinet, mereri videatur. Sex enim propugnaculâ tantum includitur, & prater illa, nihil amplius habet, quo se tueretur. Fluxus enim Nitria, riuus potius, quam flumen, nullo tutamini est, & aliquantulum a fossis remotus. Aditus ad oppidum umdique opportune est. Mirabar, nequam redimptos aquatosue oppugnantium cuniculos, aggeresque tormentarios; multoqua etiam magis, perruptum vallum, vix dum levissimo opere clausum potius, quam redintegratum; ita, ut ne triduum quidem reverentibus ad oppugnandum Turcis, quod DEAE auerat! resisteret. Ita, anno MDCLXXXVII. Vienna, ante diem nonas Julias, a TOLLIO, ad Batavos, prescripta sunt.

§. XXX.

*Offidava
Rákoczi-*
áni:

Exortum barbaris *Urvárium*, nondum exacto vicennio, in Rákoczianorum potestatem venit. Insigniter id communierant *Cesariani*, manstique dum bellum *Turicum* durauit, intemeratum. At, simul tumultus ille initit, id dedere operam, novarum rerum studiosi, vt arcem suam facerent. Et, primo quidem, anno MDCCIII. sub initia brumæ, infestare arcem incipiunt. Posteaquam enim *Schlükium*, intra montium angustias, imprudentius progressum, *Vetusolio*, deieccissent, partitis agminibus, quaquavermis diffusi, simul *Urvárium*, collocatis, per circumpollitos vicos excubatoribus, arte concludunt. Ludicra praesidiariis res visa est, quod arx, tot bellorum procellis impedita, tot obseffa exercitibus, nunc, ab inermi hominum colluione, impeteretur. Itaque, quotidiana fere excursionibus, nouum hostem reiscere. Quz sane veli-

tationes, eo praefidarii fuere nocentiores, quo maior, in paucitate iactura est. Hieme exente, tanta *male contentorum* examina arcis se circumfuderant, vt zgre iam pabularentur praefidarii; commeatus certe vix vltus, sine discrimine inferni potuerit. Ergo, inualecente, tota regione, tumultu, *Ujvarinum* quoque periculum adiit. Debet *Rákoczi*, præter rem tormentariam, miles, oppugnati idoneus: quod his, quidem, qui erant in praefidio, animos addebat; *Rákoczianis* autem, lenta obsidionis consilia fuggellit. Extractus, ad eum modum, annus integer, cum nemo esset, qui seu commeatu, seu milite subsidiario, seu bellico adparatu alio, obsecros iuaret, summa annonæ penuria, in arce laborari coeptum est. Haud id obsecros latuit, hinc, apertam illi vim ostentare, ponere fuggellit, moliri accessus, reliquaque oppugnandarum vrbium artes, præ se ferre. Hucusque, ex pelui fulmina! At, vbi famæ in arce insuluit, nihil terriculamentis, quæ extus ab hoste parabantur, opus fuit. Eñim vero, miles, qui arcis inerat, quod & paucior esset, quam, vt defensandis stationibus sufficeret, & præter externum hostem, intus, cum fame colluctaretur, inciso præfecto¹, tradendam proditione arcem statuit. Proinde, qua excubiz *Hungarorum* erant, *Rákoczianis*, ^{proditoris} clam immissti, ante in platearum compitis adparuere (z.) quam præfectus, adscuturos hostes, crederet. Eo viso, *Germani* quoque, arma ponunt, & cum *Hungaria*, *Rákoczio* dant nomina; præfectus, cum centurione uno, alteroue captiuus abducitur. Difficile dictu est, quantum rebus *Rákoczii*, hac *Ujvarini* accessione, praefidii comparatum sit. Victam *Hungariam*, debellatumque proflus *CAESARUM* credidiles, ita hoc rerum successu, passim in *Rákoczianorum* calbris tripidiabantur. Et præfecto, quoties aperto Marte in Austrz Moreauique finibus infidiciter rem gellerunt, Hungari, *Ujvarinum*, tanquam ultimum fortunæ suæ perfugium, habuere. Itaque, vt inexpugnabile faceret *Rákoczius*, summa ope connisus est. Hucusque enim propugnaculis admodum sex, & corruata, in fossas *Nitra*, communictum fuerat, habuitque liberum accessum, ad ipsa fossarum labra, nullis, quippe, externis munitionibus præcincta; in quibus tam, & temporis, & laboris ponendum fuisset tantundem, quanto arx ipsa, primis eius molitoribus, consliterat. Ei vitio, medendum ille ratus, nihil (a.) sumptui, nihil operis peperit, *Reurio*, homini Gallo, arcium muniderum longe scientissimo, operarum cura ^{fusione en- re manu- suri} adtributa. Ergo, triennii spatio, tantopere inualuit, vt *Pergamum*, ab *Hungaria* crederetur, nulli vñquam vi cellarum. Scilicet (b.)

Troia nos tumidos facit.

Nimium ac feroces.

Sed aliter res cecidit, quam illi præfidelant. Anno enim MDCCVIII.
die

a.) Etenim hoc, anno MDCCIV, medio | b.) Tres nummataum myriades in opus in-
menie Nauenbri: cum iam ante, paci. | sumptum fuisse accepimus.
ficiatio sobernauerimus, reficili fuisset. b.) *Seneca*, *Troade*, versu 262.

die III. Augusti ad *Trentschinum*, non tam vieti, quam fugati, ob-sidendum *Heistero*, summo exercitus Cæsarei duci, reliquerunt.

S. XXXI.

*Obsidione
tentata ab
Heistero:*

Res ita habuit: simul hostis, ex acie diffugit, atque dies alter-
ut, recreando militi datus est, disceptari inter duces coe-
ptum: hostisne, metu quoquauforum dilapsus, consecrandus,
an obsidione tentandum *Ujvarinum*? Plerisque visum est, velligia fu-
gientium legenda esse, depellendunq[ue], ex montanis urbibus, *Hun-
garum*, vnde, præter rem monetariam, instrumenta belli, tamquam
piloso, & ex armamentario, sumeret. Atque, hæc *Pálffy*, & *Löffelbottzai* cum
Löffelbottzai.
*suo contra-
ennib[us]:* primis, sententia fuit, subinde ingerentium, leui opera, nulloque,
seu temporis, seu fanguinis impendio, metallicas verbes, si propria
instituatur expeditio, posse recipi; cognitos sibi vallum, eo ducen-
tium, accessus; multos præterea illic viuere, qui fide in Cæsarem
sint intemerata. Contra, *Ujvarini* munitiones validiores multo fe-
cisse *Hungaros*, quam, que tantillo exercitu, anno iam in auctu-
mnum prodiui, cum fructu tentari queant; gauisuros hostes, si me-
liorem fortunam, ad hunc scopulum impegerimus, Cæsariani: reli-
qua. Verum, ea fuit *Heisteri*, in sententia tuenda, siue constantia,
siue arrogantia, vt periculum adire, cum exercitu, maluerit, quam
meliora suadentius, consilia obsequi. Ergo, medio *Septembri*, su-
bit arcis conspectum, eamque ita munimat reperit, vt tunc demum
aduferetur, metari castra iubet, & deducta circum fossa, com-
muniri. Egeruntur mox, & obsidionales viz; collocantur sugge-
flus, & nihil non, quod ad operosam oppugnationem spectare vi-
sum est, omittitur. Laboris exordia, iam quoque a frumentaria
mola, ducta sunt, quam ita communiquerant *Hungari*, vt suis se tue-
ri munitionibus, præsidioque, potuerit; quin, & ex arce, per in-
teriecta opera, quoties necesse erat, suppetias habere. Plures dies
in opus infundi, vix tantum fructus peperere, vt ad extime lorice
margines, accessus potuerint deduci. Parte altera, ipsa verberabantur
incenia, vbi successurus labor videbatur, nisi perpetui imbræ, &
scrobes aquis oppleuisserent, & tormentorum suggestus, solo prope-
modum aquaissent. Accedebat, præsidiorum ferocia, vix villam
diem, sine eruptione, transmittentium. *Hungari* præterea, infelici
hac Cæsarianorum mora, a fuga recollecti, nunc castra incurvant, nunc
*arrivato Hei-
steri con-
tra:* pabulatores carpebant. Iam alter mensis exibat, dum graui-
ra, in dies singulos, exercitu mala, ingruerent. Itaque, quod ni-
hil profici posse videret *Heisterus*, miles autem cal trenes morbos con-
traheret, conuocato ducum concilio, soluendam obsidionem palam
edicit, *Löffelbottzium*, que nuper consuleuisse, exsequi iubet; ipse
cum auxiliaribus Danorum copiis, *Pojntum*, inde *Vietnam*, regredi-
tur. Et *Löffelbottzus* quidem, montanis urbibus, sine cæde potuit.

Pálff-

Pilissus autem, *Heijsteri* collega, quam latissime potest, hiberna profert. Discedentes, ab obſidione, *Cſarianos*, ingenti, omnium tormentorum, boſtu, prosequuti ſunt *Ujvarienſes*, inſequi autem, qui demigrationem eam ſuceptam habebant, aui non ſunt. Se-
nata anno
MDCCXII.
obſidio:
quato vere, quod haud ita adtriti erant *Hungari*, quin ſparfos ma-
nipulos, in iuſti exercitus molem, poſſent recolligere, arctius, a flationa-
rio milite, circumſideri *Ujvarinum* iuſſit *Heijsterus*; dum & ipſe, cum
exercitu adefet. Ergo, admouentur denuo tormenta, totaque cir-
cum arx, obſidionali opere, incingitur. Securus, de eius ſalute *Rá-
koczius*, per *Huugariam* ſuperiorem, exercitum circumductabat; *Ber-
tſeuinus* autem, non tam viribus, quam animo delitutus, rei even-
tum, poſitis ad *Hatovanum* caſtris, ſpeculabatur. Praeflitutus, ab *Heijstero* obſelliſ dies quo, aut arce incolumes decederent, aut id ſi
recuſarint, viuſta queque praeflolareretur, cum adueniſſet, multo il-
li quam antea, ferocius rem gerere, occipiunt. Niimirum, *Paulus
Tot*, acerimus rebellium antelignanus, cum trecentis *Hungariis*, arci
ſe iniecerat, quodque ſegnius rem a praefecto gelaſam accepilſet, cum
iuſſu *Rákoczi*, in vincula compingit. Aberat tunc forte, ab obſidione,
Heijsterus; quippe *Rákoczi*, obſelliſ ſuppetias ferre volenti, obuiam
progrelius. At, cum nemo ſe obieciſſet, redux in caſtra, rem ferio
gerendam conſtituit. Ergo, aduecta *Comaromio*, maioris moduli
tormenta, in fuggeſlibus collocantur, geminoque latere, incenia, perpetuo
globorum concuſſu, deliciuntur. Nec minoribus animis rem gerunt
pradiſiarii, ad molam in primis, in qua tuenda, plurimum, & ſanguinis pro-
degeret & bellici instrumenti. Sed, cum a tribulibus, impotenteſ desertoſ ſe
vident, neque *Cſariani* quidquam intentatum relinquent, fracti animis, de-
ditionem nullare primum, mox pro concione, palam agitare, occipiunt.
Proinde, miſſus die XXI. Septembris, ad *Heijterum*, caduceator, in-
ducias vniuſ admodum dici, obſelliſ dari poſtulat, dum, de traden-
dæ arci conditionibꝫ, mutuo paciſerentur. Reieclx primum pre-
ces, quaſi dilata diutius, & iam ab ultima neceſſitate exprefſe; tan-
dem tamen admissa fuere. Amplas ſibi *Hungari* conditions deſcri-
pſerant, ſed quas *Heijsterus*, vti erat ſeueriſſimus perduellionis vindex,
nimium quantum diminuit, atque die XXIII. Septembris, in hanc ſen-
tentiam concipi iuſſit: *Uniuersa multitudine*, que arci inſit, vita bone-
rumque gratiam accipito; cauſa ſifici regū, in bonis immobiliibus, inte-
gra maneto; bellī ducibꝫ, & qui ſunt e nobilitate, rito militari, ar-
matū excedere permittitor; gregariuſ miles, ſine telo, & reculis, arce de-
cedito; transfigiſ, manendi abeundiue ius eſſo; ciues, priſtinis iuriis,
porro frauſtor; captiuorum permulatio, aquis legibꝫ, inſtitutor; arx,
cum omni instrumento bellico. *Cſari*, in integrum adſeritor; mafratane
puluis, & cuniculi omnet, fide optima, deteguntor; clademo manium,
pradiſiarii, olo millibus humunum, ante ſuceptam demigrationem, pen-
ſanto; impedimenta deuebendis, trigaſta currus, ſuppeditantor. Acce-
perere leges *Rákoczi*, traditaque *Cſarianis* arce, die XXIV. Septem-
bris,

bris, alii, tristes abidere ad suos, alii, caussam meliorem amplexi, sedem CARSARI iurauerunt. Ira nimirum, Hungarorum istud:

Pergamum incubuit fibi,

regique optimo, vietas manus dedit. Neque poterat Rakoczianus, perniciabilior inferri clades, quam quæ Uvarino excusso e manibus, illata est. Amputato enim illo capite, exsanguie iacuit corpus vniuersum. Ceterum, ex adparatu bellico, quem huc congesserant Hungari, conuci potest, quantum in Uvarino confidentiz habuerint.

quantus
globis bellicis
adparatus
repertus : Reperte nimirum sunt, machinæ murales octoginta septem; colubrinæ
viginti quinque; mortaria quindecim; brevioria laxioraque tormenta,
septem; mortaria item pyro bola, viginti novem; denique, tormenta
e ferro fusa, duo; vniuersum centum sexaginta sex machinæ. quarum
alix, vernaculae arcî fuerant, alix a Rakoczio, nuper e meliore me-
tallo, conflatae. Globorum tormentariorum numerus, tredecim mil-
lium fuit; glandium vero sclopatriarum pondus, octoginta centenario-
rum; præter ruditis plumbi centenarios centum. Respondebat machi-
narum huic adparatu, nitrati pulueris copia. noningentos eius cen-
tenarios, funium autem incendiariorum, septuaginta, machinatores,
in rationes retulerunt. Globi, eodem farti puluere, centum octoginta,
inanes sexcenti; eiusdem generis globorum manuariorum, quinqua-
ginta mille septingenti; scloporum, ducenti triginta; ferri fragmen-
ta, onerantis tormentis, minurum concisa, globisque incendiarii, ter
mille, fuere. Sed nec annona deerat. Farinæ, centum & duo, pa-
nis bis cocti, septuaginta duo centenarii; salis, tercenti viginti novem
lapides; frumenti, vt lardum, & carnes fumo duratas, taceamus,
quingenti sexaginta septem modi Hungarici, numerabantur. Annuam
obsidionem, tanto instrumento, facile tolerari potuisse, arcium de-
fensandarum periti, adfirmabant; nisi pessima causæ, vindicta con-
scientia, animis primum, armis postea, praefidarios exuisset. Im-
missæ mox in arcem, quinque Germanorum centurie, id ante omnia
elaborauerunt, vt lacerata mœnia, redintegrarent. Post insignem
hanc conuersionem, frustra nouam obsidionem minitabantur Hunga-
ris, conquieuij Uvarinum, hostem nunquam postea visurum. Num-
que, anno MDCCXXIV. iussu indulgentissimi Cæsaris CAROLI VI. di-
uici coeptum, anno sequente deletum est penitus, & quod ante fuit,
inerme relictum oppidum. Ergo:

Iam mina seui, cedidere ferri;
Iam filet murmur gravae classicorum;
Iam tacet stridor litui strepitus.
Alta pax urbi, renovata late est.

Breue hanc arcis ætatem; anno enim MDLXXIII. primum muniri
coepit, WAONIUS auctor est; decem obsidiones, & si nonnullo-
rum supputationi credas, centum millium virorum clades, nobilitau-
runt. Fora ei annua sunt, die S. Matthia; Dominica Palmarum;

SS.

badire
loci facies.

S. Trinitatis; die S. Clementis, & S. Lucia. Quidquid, reliqua op-
portunitatis habet, re id agraria, & pecuaria, absoluatur.

§. XXXII.

Restat, vt *Ujvarini*, & quæ pertulit, fatorum memoriam,
in compendio exhibeamus, eodem illo monimento expressam,
quod ei, cum solo æquaretur, dolentes posuimus:

SUBSISTE VIATOR!

& rerum vicissitudines,
his ruderibus expresas,
mirere, ac time!

U J V A R I N V M,
oppidum inerme fui,
dum cincta viris

H V N G A R I A,
mœnibus, vt cingeret,
non indigebat:

At, simul viris, & viribus deflita,
in vallis robur,
præsidium in muris,
cogebatur quertere;

M A R T I
me,

FERDINANDVS I CAESAR,
dedicauit;
consecravit

summus Illyrograni Präfus;

PAVLVS de VARDA,
denique operibus incinxit,

HVN GARVS, BOHEMVS, MOKAVVS.
Ergo,

omine a MARTE accepto,
mutai simul nomen,
vt

U J V A R I N V M
id est:

A R X N O V A
diceret,

datura mox nouam bellorum tragediam.
Præmvs,
qui me infestis armis contemnerare ausus est,
ciuis fuit;

si ciuis dicendus est, qui patriam evanustuit.
Equis ille?

Bbb 2

STE-

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

STEPHANVS BOTSKAY,

Transiluanus Princeps:
eo unico, non culpandus,
quod furem, in furem vertit,
quando cauit;
ne ab auxiliatoribus suis Turcis,
sub iugum rapererat;
quin prouidit caute,
ut parerem sibi,
dum me CAESAR recuperaret.
Quidquid hoc beneficij sit;
tamen,

Ille mea spolium virginitatis habet.

Nondum iniuriam dedolucram,
cum iteratus, e Transiluania, turbo,
Hungariam perturbat denuo,
me deturpat penitus.

Calamitatis auctor,
GABRIEL BETHLEN
exstitit.

Crederes,
gauiam, priori clade mea, Transiluaniam,
iterauisse maleficium.

Postea,
bello depulso, simul pax redditis est,
possuminio ad Dominum meum
FERDINANDVM II.

redii:
felici, ut orbis melior augurabatur, fidere;
nisi tricennio post,
excitus ab orco barbarus;
ante vires mess accidisset,
quam tentaret obsidionem.

ADAMO FORGÁCHIO, ARGIS PRAEFECTO
dicam, ideo, annales scribunt;

Ego

MARCHIONI PIO,
qui volentem receptui canere *Forgáchium*,
lellum ut canceret, coegit;
dum inuitum,
in immanem hostium manum
impegit.

Tunc demum,
grauior mihi procella incubuit!

Dixilles,

Ira-

iratum louem detonuisse,
Tartara, furias omnes, in me armuisse;
ita,

ferro, igne, & qua non peste alia,
seuitum in me est.
Quis molitor tanti fuerit facinoris,
ne quære!

MEHMETEM TYRANNVM
nominauisse fatis est.

Igitur,

ut me pro virili defensarent duces,
omni illi quidem ope elaborauerunt;
sed ne possent incolorem seruare,
militum conseruatio, an perfidia, effecit.
Inter diuersa, ducum militumque hæc studia,

TYRANNO DEDOR,
numquam antea mitiori,
quam cum deditis signa consperasset.

Nunc est, cur lugess

HVN G A R I A !

quæ tibi in UJVARINO,
tot excitato laboribus,
eruentam Latrociniorum officinam,
posuisti:

Habes tamen simul,
cur Deo O. M. gratias referas,
qui calamitati tuae,
pace inopina,
modum posuit;

stque,

Tuum Tibi restituit

UJVARINVM.

Incomparabilia hæc felicitas,
LEOPOLDI MAGNI

fuit,

prudentia Letherini,
ardore Caprae,
virtute Chriſtiani exercitus,
procurata.

Iam ad quietem vocari videbat,
felix, post tot aeuennas,

UJVARTINVM,
cum inopinus Rikocianorum torrens,
vniuersam inundat Hungariam,
me absorbet.

Bbb 3

Nolo

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

Nolo iniurias queri,
 id, in novo maleficio, collatum mihi beneficii,
 recordor,
 (si inest quzdam beneficii ratio,
 vbi comparantur perduellioni praefidia)
 quod, debilem, multis me operibus obfirmavit,
F R A N C I S C U S R Á K Ó C Z Y:

Tandem,
 vindex nemesis,
J O S E P H O C A E S A R I ,
Heyffere, Páffo, Löffelholz,
 domantibus,
 me in integrum adseruit.
 Quid inde?
 tot funerum, quaz siue dedi, siue accepli,
 pertasum,

C A R O L O V I . I M P E R A T O R E
Rege Hungariae,
 Pio, Felici, Victore, Triumphantore,
 Patre Patriæ,
 alta iam pace,
 funus vt fierem,
 impetravi,
 Anno MDCCXXIV.
 posteaquam, ultra seculum,
 inter tot belli mala superfu.
 Abi viator!
 & cum ruderæ meæ cernis,
 tumulum esse memento,
C E N T U M M I L L I V M V I R O K V M .

*Oriundi ber-
tus* Ita, de *Uvarino*, neque potuimus filere, sed nec debuimus. Alio-
 quin, iure veterissimo, ad *Archiepiscopatum Strigonensem*, & tunc ad-
 tinuit oppidum, cum ab regum praesidiis insidebatur, fuitque totius
 ditionis, quaz adscripta ei est, caput. Ad hanc referri accepimus,
 apud Nitrienses, *Tardoskedatum*; apud Comaromenses, *Udvard*, *Kürt*,
Martos, *Imó*, *Naszrudd*, *Szimó*, cum pradiis aliquot. Dum floraret,
 portas duas, *Viennensem* & *Strigonensem*; propugnacula sex habuit:
Seredianum, *Fridericianum*, *Cesarianum*, *Forgachianum*, *Babemicum*,
 & *Viennense*. quaz omnia, vna cum portarum nominibus, ad eum
 modum, oblitterata sunt, post derasa, & ab imis fundantis, re-
 uulsa mœnia, vt, vix notari possint vestigia, qua olim porrectæ fue-
 re munitiones. Oppidum ipsum, haud incultum est, nobilitaturque,
 herili potissimum palatio. quod *Rákóczine*, uti commodius isthic di-
 uer-

VETVSTI

Ex Genere Comitum HUNT PAZNÁN, perpetuo traduce prop
NICOLAVS, Prepositus Strigonensis, & eiusdem loci Capitulum, praefecte
Rex Hungariae, Fidelibus suis universo Capitulo Serigonensi Salutem & Grat
ius intui, litteras Capituli Vobis testimoniales dignissimis concedere. Nos itaque
suis fideli servato, terram Gunes nomine, cum suis pertinenteis concessisse per
Incarnatione Domini MCCXXVI. Datum per manus Benedicti Lecti

habet:
*Dei Gratia
tra petitionis
credibus, pro
Anno ab
Iustitia fuit:*

Hunt Pazmán. De his vide, M. Joh. Távária, Parte II.
quas anno denuo 1742. d. 27. Iul. a Pavlo quic

HANC

Comes FRANCK

ANDREAS I. Comes de Riva, primus nominatus Forgách
Hung, cum Tataris dimicans, amissi fratre Thom
vit, castrenque prinus fundavit, & exire. Fuit

ANDREAS II. Com. Forgách, ob fidelitatem Caroli I. R. H.
preficitam, a petendo Maricos de Drachis, vix cum Fra
tre Henrici II. occidit. 1312.

JUANNES I. C.
LADISLAUS
vixit, vix cum
Diac. Ne
Tenczin.

ANDREAS IV. Com. Forgách de Koszna, dicitur Hegyősi. 1343.

C. Forgách,
s. de Glymes.

JOANNES II. Com. Forgách NICOLAVS IV. C. For
de castro Košmá, alias gách, occidit per in
Hegyősi, Cooles Mere fidias in oppido Czö
garash. törökhegy. Cons. Glare.

JOANNES III. C. For
gách, in confiteitu
Reg. Sigismundi a
Bulgariis occidit 1397.
Cons. Ausztria. Ex
hoc descendenterunt.

C. Forgách,
matri Hegyősi
1438. Com.
vixit.

STEPHANVS II. NICOLAVS V. C. Forgách de Ghymes, castellum extruxit in Comayhi. †
C. Forgách, perpetuus de contra Turcos. Cons. Margaretha
Glymes. Regnus.

BLASIVS II. C.
Forgách, per
petuus i. 1395.

LADISLAUS
III. C. For
gách.

GARIBOLDI II. C. Forgách, JOANNES VI. C. Forgách, virfa
perpetuus de Ghymes, macularius, vix Vladislao I.R.H.
Cons. Dardabes Rabanya, ad Parvanum caeo, contra Tuccas
vixit 1451. pugnauit, 1444. † 1449.

PETRVS II. C.
Forgách, per
petuus i. 1449.
vixit 1457.

STEPHAN
IV. vixit
1457.

ALBERT. I. LADISLAUS
C. For. † GENE
LAW. GIVS EMI
1496. IV. III. L. L.
Cons. Bri
gina Sárky.

GRIGORIVS II.
vixit 1442.

BRUNA.

STEPHANVS V. C. Forgách,
perpetuus de Ghymes.
Eva. † 1601.

CATHARINA,
nupta Bac
tholo neo
Horváth.

VIII.

CHRISTINA,
imp. Štěp.
fissi Opatr
bella.

BLASIVS III.
vixit 1567.
Georgius V.
in prælio a Sa
racenis capitus,
& in ciuitate
Pstl incarcera
tus, ibique †.

LADISLAUS
VII. Com.
Forgách.

SER
VIA
HA.

* JOANNES X. Confessor
Helena Petrovna.
THOMAS EMERICVS IV. CATHARINA,
III. Confessor. Hol
nept. Štěp.
ns. Matthesini.
Sáládor.
MARIA † 1703. nupta
Michelii Nafz. Sády.

STEPHANVS VII. † 14. Mart.
1651. Confessor, Catharina
Domini de Káry - Pst.

NICOLAVS PETRVS JOANNES SIGN.
IX. Com. VII. IX. MVM.
Károly Bar
káry. IV. Maii 16
Eva, nupt. Com. Juniori
Sigismundus Pst. de Gróf.

ANDRE
AS
Maii 16
tis acc
Eva La
monia
1691.

ESTHER,
mibere
noluit, &
io suo do
minio,
Bruno in
Moravia
† 1697.

PAULVS V. nac. 5. Jan. 1696. Phil. Fiume, Theol. vero
Doct. Roma creatus. Et bodeque, Preposit. Poenitentie,
Delignarius Episc. Sabariensis. Capitali Várad. Lector, Ca
non. & Preposit. S. Ladislai de Várad. Feliciter!

MARIA, nac. 4. Octob.
1697. Angelis in Ord.
1698. Ord
ne S. Clare, Tyrnav.
24. Febr. A
15. Maii, 1714.

BARBARA
1698. Ord
ne S. Clare, Tyrnav.
24. Febr. A
9. Jul. 170

LADISLAUS XIV. nac.
16. Apr. 1724. † 6.
Mart. 1725.

JOANNES
nac. 2
1725.

EMMANUEL, nac.
1726. †
Aug. 1727.

ANNA FRANCISCA,
nac. 29. Juli.
1726.

Barbara
1726.

uersaretur, nouis ad habitandum opportunitatibus, instruxit. Præbet hodie, herilibus iudicis, qua noſtri, *Sedes Dominales* vocant, ſolentque in annos singulos heic concelebrari, locum, oppido commodum. Obsedit ei, parte aduersa, prætorium oppidanum, in quo ciuii magiſtratus, more ſuo, fed moderante plerumque, archiepiscopali homine, & coeunt, & in commune conſulunt. Aedes ſacra gemina eſt; parochialis altera; altera PP. Franciſcanorum, vtraque, turri veniſſa, annis superioribus, exornata. Caruit agro *Uzvarinum*, qui ſibi fuſſet proprius; dum, a *Sedetrio*, *Archiepiscopo Strigonienſi*, anno MDCXCI, defertorum, *Lek*, *Aldo-Gug*, & *Nyárbid*, viſura donaretur. quam heri prouidentiam, diplomatico ſuo, *Leopoldvs*, anno ſequente MDCXCII, penitus adfirmauit. Ad communitates oppidi pertinet, insignis illa, & ſolido opere, in amne *Nitria*, educta mola, cui adſerendz, cum alias, tum *Rákoczianno* tumultu in primis, ſingularis munitiones erant circumpoſit, deſenſatæque, magna obſidentium ſtrage. Pons, *Nitria*, impensis heri impositus, taberna item diuerſoria, viatorum commoditat, inſtructa fuit. Vilatrica heri, quz heic floret, reconomia, quemadmodum cum cura administratur; ita pro annorum ingenio, multæ utilitatis eſt. *Feliciter!*

III.

Arx Gyimes.

S Y N O P S I S.

<i>Arctis Gyimes origines, diplomatica confirmata</i>	§. I.	<i>Arctis condite annus: eius fructus: moles tripartita: aquarum inopia: qui in ornanda inflammandaque arce operam posuerint: Lauz Pavlli IV.</i>
<i>Vſus adſcripti diplomaticis: refellitur Bonenivs: exordia, & incrementa arctis, beneficia fuerunt</i>	§. II.	<i>Forgachus: Eſt bodie in potestate Pavli V.</i> §. III.

§. I.

Etstum Forgachiorum opus, eft Gyimes, idemque inclutæ genti coeum. Primus arctis conditor, Andreas, filius Ioanka fuit, quod ex diplomatico (a.) Bihar IV. eruimus, digno profecto, vt illuc legatur: ita vero habet:

Arctis Gyimes origines, diplomatica confirmata

“) Depromiſſus id, ex Genealogicis familiæ Forgach, tabulis, manu exaratis, quæ nobilissimum Comes JOHANNES FORGACH, Comitatus Neogradensis nuper ſupremus Comes, anque post humum Comes LABISSAVI FORGACIA senior com-

municavit. Ade huic, recens ac prolixum FERDINANDI III. diploma, exhibitum a nobis Tomo hoc IV. in Historia Comitatus Neogrid. Parte I. Gen. Memb. II. s. XII. p. 36. f. vbi, noua donatione, arcem haec, in *Forgachus* transcribi vides.

bet: BELA, DEI Gratia, Hungarie, Dalmatia, Croatia, Rama, Serbia, Galicia, Lodomeria, Cumanorum Rex &c. Omnibus, ad quos praesens scriptum peruererit, salutem in eo, qui Regibus dat salutem. Regalis prouidentia se liberaliter exhibet uniuersis, excellentia sua dona distribuit in subditos, tanto magnificiora in deuotos, quando per experimenta virtutum, ad fidelitatis opera, suos agnoverit promptiores. Ad uniuersorum igitur notitiam, barum serie volumus peruenire; quod accedens ad nostram praesentiam, Magister Andreas, filius Ivanka, fidelis noster, nobis humiliter supplicavit, ut terram quandam Ghymes nomine, prope terram ipsius emptitiam, qua Gym dicitur, tibi castrum fieri procurauit, existentem, sibi conseruo, ex plenitudine gratiae nostra, solita clementia, dignaremur. Nos itaque, qui gefris digna rependimus, qui fidelium mortum merita, iugis pramiis compensamus; eiudem Magistri Andree servitia, ut alii exemplum fuerint, in annum duximus revocanda. Inter qua, quod erat inter omnia eius seruitia praecellentius & quod preferentius, referemus. Cum enim in foro, nobis & nostris, ut credimus, ex diuina ultiione, grauis infarctus perfecito Tartarorum. (b.) & equus noster, cui insudebamus, illa traheret, quasi sefus; idem Andreas, ex speciali fidelitatis ardore, quantum in ipso erat, nostram, sua praeponens salutem, equum, quem habebat agilem & velocem, nobis tradidit libera voluntate, ipso & fratre suo, poditibus derelictis: in quo casu, frater eius, per Tartaros exigitus interemptus. Ad hanc, idem Magister Andreas, ingi laborum infamia & soliditudine diuina, castrum (c.) Thurocz, munitissimum fecit construi, in nostro dominio semper permanens, ubi se quampluvimi nostrorum ad tuitionem - - poterant collocare: quod sibi similiter ad maxima fidelitatis indicia reputamus. Hac igitur, & alia fidelitatis ipsius merita, qua differere per singula, longum effet, tota benignitate penitentes, ut ipsius exempli similitudine, ceteros ad fidelitatis opera, promptius accendamus, petitioni ipsius, hac in parte, saevo debito, duximus concedendam terram Ghymes, adiacentem terra sua Gym, ubi, ut prmissimus, castrum habet, sibi, & per eum, suis bareribus, barebulisque successoribus conserimus. Cuius siquidem meta, sicut Venerabilis in Christo Pater Episcopus (d.) Nitriensis, nobis scripsit, taliter distinguuntur. Prima meta incipit a terra Villa Colon, Ecclesia Zoboriensis, in loco, ubi sunt tres metae de terra erectae; hinc autem progrediendo, tendit sursum, per geminatae metas ad montem, Pliska vocatum, & ibi per cacumen montis eiudem legitime interpositis, procedens descendit ad quandam metam terram, inferius, ubi contingatur terra ipsius Magistri, a qua similiter nuncupatur Ghymes, quam

xx

h.) Ad pugnam apud amnum Sajó, infeliciter cum Tartaris, commillam, Rex omnino respexit. Prallii historiam, videlicet apud Thurocziūm Chron. Hung. Parte II. cap. LXIV. p. 78. & apud Bonifacium Dec. II. Lib. VIII. annos ius loco, a nobis recognoscit.

e.) Monens lectorum, ut ad origines has arcis, animum aduertat, quas dedamus, Operis Tomo II. p. 349. seqq. in Hist. Comitatus Thurocziensis. Acceptam ab Andre aarcem, in comitobus polleat virtus BELA. Hodie Znoa dicetur.

f.) Fuit is NICOLAVS L cuius mentionem, in Episcopis distinguis, habuimus.

*ex donatione regia possebat. Ibi descendit in quandam viam in formam crucis factam, qua vulgo Kerecz-Ut dicitur, & per unam partem eiusdem via reflectitur, versus castrum eiusdem Andrez, ad quandam ri-
nulum, Uttyos nuncupatum; & sic continuata, utraque terra Ghymes, felicet, tam ista, quam illa, tendit superius per metas legitimas, usque ad summitatem montium, qui Berch vocantur; & per idem Berch, conterminat terra mobilium, de villa Elephant: & sic cum iisdem te-
nens terminos, procedit per Berch, usque ad terram Kosztolan, empti-
tiam videlicet Magistri supra dicti, ubi sunt duas meta angulares, de ter-
ra formata. Vbi autem eadem terra Kosztolan reclamat versus montem
Ghym, in quo est castrum supra dictum, & sic procedens per duplices me-
tas, ascendit per eundem montem, transiens prope castrum, quantum
iactus lapidis parui potest fieri per manum, & ibi paullatim proceden-
do sunt duas meta terrea constituta. Hinc etiam tenens terminos, cum
eadem terra Kosztolan, procedit in continens per Berch, & descendit in
vallem, usque ad terram Ledecz, villa videlicet Archiepiscopi Strigo-
niensis, ubi sunt duas meta de terra fundata. Ibi autem adiacens eisdem
terra Ledecz, extenditur ulterius, sicut visu percipi potuit, per spa-
tium, quantum extractus arcus sagittariorum potest capere duplicatus: &
ibi sunt duas meta angulares terrea. Hinc vero excedens per quandam
femitam, inter filias incipit tenere terminos, cum villa Nemcicz, &
ibi - - - ex parte sinistra versus meridiem habita quandam meta
terrea, que tenet terminos inter villam Nemcich & villam Jank. Post-
modum autem tendit ad quandam metam terream, distinguendem vi-
deelicet terram Ghymes, a terra Janch; debine etiam progreditur usque
ad alteram metam, iuxta riuum Uttyos vocatum: abhinc ipsum riuum
transiens, procedit usque ad magnam viam, qua ducit ad Nitriam, ubi
est meta de terra facta. Hinc procedens, regreditur ad priorem metam,
unde prius incepérat, ubi, ut supra dictum est, sunt tres meta, de terra
erecta: hoc itaque circuitu totaliter terminatur. Ut igitur praesens do-
natio, robur obtineat perpetua firmitatis, ne in posterum valeat modo
quolibet impugnari, praesentes litteras concessimus, dupliciti sigilli munimi-
ne rorobatas. Datum per manus Magistri Smaragdi, Prepositi Alben-
sis, Aula nostra Vice-Cancellarii, dilecti & fidelis nostri. Anno Do-
mini, Millesimo, Ducentesimo Quinquagesimo Sexto, Regni autem
nostrorum, vigesimo primo. Haec tamen præce illæ tabule.*

§. II.

Visum est, integrum diploma adscribere, idque haud sine ra-
tione; præter arcis enim exordia, primum, vniuersitate gentis
FORGACHIANAR parentem, atque conditorem amplissimum
fortunatum, in luce collocat; ut refelli iam possit BONFINI (e.) ERROE,
qui arcem Ghymes, ob cæsum CAROLVM II. BLASIO FORGACI ab ELBA-
BETHA & MARIA reginis donatam, memoriz prodidit. Ex Blasii, in-
TOM. IV. CCC quit,
¶ adscri-
pti diplo-
matice
refellit
Bonfinius

a.) Decade III. Lib. I. p. 364, 42.

quit, genere, qui ad Ghymes oppidum dominantur, propagati esse traduntur, atque id Blasio, pro facinoris huiusque mercede, datum esse perhibent. Hinc, & notum illud in vulga celeusma, quo ELISABETHA ad rem impauide gerendam, excitarit BLASIVM: *Vigd! Vigd! Forgach!* sed lefzen Ghymes es Gdts, retundi potest. Nam Gdts arcis (f.) ne mentionem quidem illis temporibus repertis, venitque ea seculo deum XVII. in Forgachiorum potestatem; Ghymesum vero, inde ab ipsis gentis incunabulis: quippe, ab *Andrea* excitatum, perpetua successione possederunt. Nisi narratiuncula illi, praesidii quidquam inde parari possit: potuisse, BLASI tempore, in are alieno huius Ghymesum, redditum ei, ab *Elisabetha*, & *Maria*, reginis. Huc, credo, spectabit illud, quod in *Tabulis Forgachiorum Genealogicis*, in vita BLASIE huius primi, ad calcem legitur: *Requistuit*, inquit, *Ghymes*: quod, & ipsum tamen, e vulgi sermonibus, in *FORGACHORVM* documenta irreppisse di potest. Quidquid eius sit, iustiora omnino, non arcis modo exordia, sed incrementa quoque fuere. PETRVS enim I. Forgach, Janitorum *Regalium Magister*, idemque *Comitatus Nitriensis Supremus Comes*, (g.) cum NICOLAO V. Forgach, Filio *Johannis III.* a *SICISMVDO* rege, nouam donationem, (b.) vt vocant, seu diploma (i.) impetravit, quo sibi, non arcis modo, sed vicorum simul XLIII. perpetua intemerataque possessio, iterum iterumque, confirmabatur. Inde, manis penes *Forgachios* Ghymesum, fuitque, nunc vni, nunc iterum pluribus, ex ea gente, obstrictum: ceterus autem omnibus commune, quod se *perpetuos de Ghymes*, dicerent. quo quidem titulo, hodieque vtuntur omnes, qui, sive in *Comitisbus*, sive in *Baronibus Forgachii*, censemur.

§. III.

- f.) Confer historiam Comitatus Neogra-
dienis Parte II. Memb. I. Secc. I. in de-
scriptione arcis GATS s.l. vbi fabellam
hanc retinendum, eodem hoc Tom. IV. p. 57.
g.) Obseruet *Lector*, adhuc *SICISMVDO*
temporibus, *Leicos*, ut volante, nondum
vero *Epiſcopos*, axiomate *Comitatus Nitri-*
ensem, perfrutus fuille.
h.) Dedit ea, illis quidquam, cum anno
MCCCCXCVI. ritu solemnem, publicare-
tur. Nimis, PETRVS, & NICOLAVS;
Forgachii, tributis, fuis vestigialibus, o-
nerarant, iam ante, *Archidiocesis Strig-*
iensis, subditos, quem morem, priale-
gatis suis adserantem, abrogatum cupie-
bat, eius zetatis *Archiepiscopus*, *JOHANNES*
de KANNA: atque effectus fuit, vii,
regis Sigismundi auctoritate, a violentie
illo genere, arcerentur; ut et in diploma-
mate
i.) Exstar ea, in *Tabulario*, seu Archivo
geniti, Csejtar, sub vocali, A. n. r. &
s. Fragmentum autem eius, in *annali-*

bus Eremitarum, Lib. II. c. XVII. p. 186.
legas, quod, quia momenti quidquam, ad
illorum temporum historiam continer-
nihil piget isthac adscripsiisse: Idem, in-
quit PETRVS, *calvini usq[ue] in quampli-*
mis usq[ue], & regni usq[ue] negotiis, *sab-*
disagiles locorum & temporum, & *spacio-*
lier in cedulis, scilicet regni usq[ue] usq[ue], a par-
te *Mariae*, & *JOHANNIS* ducens de *Balib*,
viaducto regni usq[ue], & *scilicet confiniorum*
temerarios manusores, *preferens*, quae in pra-
festi usq[ue] expeditissime contra praefatos *Uro-*
corvum, & *JOHANNIS* *Ducem*, per mejo-
rarem usq[ue] *infusante*, terraque amissa-
ti *JOHANNIS* *Ducis* *inclusum*, *deflatione*,
despoliatione & *despoliatione*, non sine ma-
ximo perire sua difformissime, & *seminalis*
capitis effusione, nobis *armenioribus*, *auditis*
complacere, & *se opima coram oculis nostra*
Manufactura *terram reddere* & *acceptare*. Ita
anno MCCC, die *Nicolaus Episcopus facto*,
a SICISMVDO, *Scelozeta* pericipia sunt.

§. III.

Nunc, arcem ipsam, proprius contemplemur. Ab *Andrea* conditam fuisse, diploma nos docuit. Id vero, post annum MCCCXLII. euensis, domestica gentis monumenta, loquuntur: hoc est: eodem illo tempore, dum decadentibus *Tartariis*, respire coepit *Hungaria*. Proinde, exstirparim, hostium metu, impune, tota regione, grassantum, arcem excitari coepit, ut haberet perfugium, *Andreas*, quo se, fuosque recipere, re trepida dubia. Ergo, post funestam, BELAE IV. cladem, forte, anno MCCCXLIII. molis fundamenta iaci oportuit, quz octennio post, substructa proflus fuerit, consummataque. Imposita ea est, celso petroso monte, cuius circum latera, silua conveiuunt. Aditus certe impediti est, quem aquilonari plaga, vnicum habet. Tametsi vero una mole, arx tota continetur; tamen, diuisa trifariam est. Prima, & quz obicitur intrantibus, hospitia fere habet praefidiorum, slabula item, & opportunitates accipiendae familiæ, etiam numerosiori, idoneas. Ultra, prætorium exsurgit in hypocaula, triclinia & fornices, distributum. Post hoc, munitiones inuenit, valsi firmique operis, quz propagatis circumquaque moenibus, hic atque illuc, turritis propugnaculis, committuntur. Id damnaueris, quod puto perenni creat. Inopiam certe aquarum, cisternis, quas in durissima petra cauarunt, leuare cogitur. Nam, fons longius sub arce scatet, quam vt sine molestia hauriri semper quest a praefidioris, vel qui arcem incolunt. Plures in arce ornanda, instaurandaque e *Forgachis*, sumptus & operam posueri. Anno MDCCXIII. *Sigismundus II.* collapsam vetustate, pro eius seculi ingenio, non renouauit modo, sed fastidio etiam triclinii instruxit. Toto postea seculo, iisdem ornamentis superbiis, dum iniuria temporum, & decus illud detritum, & arx, cum vicis compluribus, pignori opposita est. Tandem, vt gentis *Forgachiane* dignitati conlueret, *Pavillus IV.* arce alieno liberatam, profus sum feci, atque anno MDCCXIII. iterum iterumque, egregio successu, instaurauit. Hic ille *Pavillus* est, qui raro, ad nostram memorem, exemplo, septem liberorum parens, quos ex *Emerentiana Maria de Reva* sustulerat, vxore, anno MDCCIII. ipsis Calendis Januarii, orbatus, anno dein MDCCXII. *Christiano Augusto*, Cardinale de Saxonie, administristro, solemni consuetoque ritu, *Dominica Oculi*, sacerdotio initatus, posteaque indulgentia *CAROLI VI.* regis optimi, *Episcopus Roseniensis* salutatus est: cum maritus quidem, annos, cum dimidio, septem, viduus octo, atque trimelre, exegisset. Nunc *Pavillus V.* (k.) huius, quem laudauimus, *Pavilli IV.* primogenitus, arcem, cum vicis aliquot, a patre & cohæredibus, iusto partam

Ccc 2

arcem,

k.) Dum hec poltemis curis recognoscimus. Prepositus Połoniensis; Capituł Virnianus Lector aequo Caponicus, &

Sabinius Episcopus, quem condere patet CAROLVS IMPERATOR & rex Hungaricus, denominatus Administrator.

zre, obtinet, facitque in dies insigniores. Præterquam enim, quod, quæ a genitore instaurari copta sunt, eximia, hic atque illuc, operum accessione, consummavit; facillum, turrito fastigio, atque intus, aris picturisque conspicuum, veteri prætorio, coadūcavit. Feliciter!

IV.

Arx Schempte, siue Schintamia.

SYNOPSIS.

Schempte situs: eius situs:	Munitur novis operibus & pra-
sub Botikao:	sidio: reicit sepius Turcas:
Sub Bethlenio: obviatur a Buc-	femina buitatis virtus. §. IV.
quio, & capitur: reddi-	Turba Tökolianz & Rákóczia-
tur Thurzoni.	nze, arcu damno: venit in
Eadem arcu fortuna, tumultu-	Hungarorum potestatem. §. V.
ante Rákóczio: defensatur	Prijsi Schempte possessores: ho-
adversus Turcas: prefecti in-	die cui pareat, quoque fit
folens facinus: abeunt irri-	habitu?
to conatu hostes.	§. VI.

§. I.

Schempte
situs

eius situs:

Iteriorē *Vagi* ripam, SCHEMPTE, duobus, infra Galgo-

ezium, miliariibus, insedit, eo positi, vt hinc quidem

oppido Szered, quod apud Pisoniensis (a.) vidimus,

illinc amni hærescat. id vulgo, errori locum fecit, vt

non raro, arx Szerediensis vocitetur. Atque, mirum sane videri pos-

sit, quid in mentem venerit, primis illis metatoribus, qui, conne-

xam oppido arcem, a Pisoniensium finibus, nihil dubitarent dirimere,

eamque adscribere Nitriensibus. Nimirum, credere fas est, aliter

olim *Vagum* tenuisse cursum, quam id hodie video; saltem, ad modum

insulæ, arcem forte ambiuisse. Diferte BONFINIVS (b.) *Vagus*,

Tyrnauiam & Schempten interluit, quod tamen de oppido acipi poteret,

credunt alii. Quidquid eius sit, ab immemorabili ætate, Ni-

triensibus arcem fuisse adtributam, certum est, fuitque, ob *Vagi*

traiectum, opere non minus, quam adlapsu amnis, munita, vt po-

tuerit non unam obsidionem tolerare. BELAR IV. ætate, exstebat iam

castrum: quod nos, *Aurea Bulla* docuit, qua is Thirokziensem Pra-

positaram fundavit dotauitque. Diferte illic *Castrum Sempes*, legas.

Alioquin, recentius esse, opus hodiernum quam est oppidum, in

eius descriptione, monebimus. Anno dein MDXLVII. publica comi-

tiorum sanctione (c.) in fedem *Supremi Capitanei*, destinabatur.* Cum

Bols-

a.) Tomo II. Parte Speciali, Membro II. | b.) Decades IV. Lib. IX. p. 669, 33.
Sed. II. s. II. p. 208. | c.) Articulo XIX. quem vide.

Botskey nouas res molitus, Hungariam vniuersam perusulat, iamque, *sic Bot-*
hinc quidem *Tymania*, *Nitria* illinc intercepta, *Pisoniensibus* immi-
net; *Stanislaus Thurzo*, postea Regni Hungariorum Palatinus, diutius
isthie latuit. *Stanislaus Thurzo*, eo tempore SINTOVIAE, nam & sic dici, com-
moratus, *Tymaniae* & *Nitriae*, duobus locis, veluti *indagine interclusus*,
ut subditis suis, ne ferro & igne vassarentur, consuleret, deditio facta,
ad eam fationem transiit. Verba sunt ISTVÁNFFI. (d.)

§. II.

Neque meliore fato fruebatur, quando *Bethlenius*, nouo tur- *sab Beth-*
bini, Hungariam conueruit. Acceperant duces sui in fidem *lenio*:
Schintauiam, quodque opportunum, ad *Pisonienses*, traie-
ctum tutaret, acri e *Hajdonibus* praesidio, communiuerunt: vt ne-
cessum omnino habuerit *Bucquoia*, ad obfidendum *Ujvarinum* hac, *obfidebat a*
anno MDCXXI. cum exercitu profectus, castrum obfidence cingere, *Bucquoia,*
& tormentis non modo, sed facto etiam, semel atque iterum, adfultu-
tu, infestare, dum vietas manus darent praesidiarii. Ita *Ivlvs Bellvs*
(e.) qui eius tempestatis res gestas in litteras retulit: SCHINTAVIO de-
ditionem facere recusante, *Bucquoia* illud obfedit. & tormentis pulsau-
it; cui demum aliquot tormenta submissa fuerant. Ille autem, impetu
in obfessos facto, cum bū repulsa suisset, continuata tormentorum dislo-
cione, obfessos vehementer infestauit, qui tandem deditio facta, fidem
Cesari dederunt; sed nullum externum praesidium recipere voluerunt. Sed
Bucquoia ad *Ujvarinum* exsilio, recidit iterum in *Bethlenianorum* po-
testate; donec, inita pace, demigrantibus praesidiariis, *Stanislaus Thur-*
zoni, redderetur postliminio. *redditur*
Thurzoni.

§. III.

Eadem arcis fortuna, & tunc fuit, cum *Rákóczius* tumultus
concitabat. Rapiebatur, cum arcibus reliquis, in prædam,
Schintauia, toties reddenda, quoties pax imbaratur. Numquam
vero, seu fortius, seu tempelliuius, se arx defensabat, quam post
captum a Turciis, anno MDCLXIII. *Ujvarinum*. Diu *Monteculus*,
supremus *Cesariani* dux exercitus, *Vagi* ripam, ne transmitteretur a
barbaris, defensabat. Tandem, *Galgoczi*, metu potius, quam ne-
cessitate, aut vi alia, sub potellatem redacto, *Schempta* imminebant
hostes. Id opportune euenerat, quod immisso, & *Bauarica* legione
quadam, protribuno, cui *Nicolao* nomen, cum quingentorum milium sele-
cta cohorte, ante communiqueret arcem, *Monteculus*, quam *Turca*
annem superarent. Dilapsi, ad prædam, barbari, sepulcre tan-
ti-

d.) Lib. XXXIV. p. 626, 48.

e. Lib. V. p. 467. a. Fuit is iure consultus,
& historiarum secretarius. Inscriptus lib-
rum: *LAVREA AVSTRIACA*: hoc est:
Commentariorum de Stato Reipublicæ

fautemporis, &c. Lib. XII. Quibus, ius
hereditarium inclyte familie *Aubracie*,
ad successionem regnum *Hunariae* &
Bauariae, demonstratur, &c. *Francofurti*
A. MDCXXVII. folio. Addit. *ORTELIUM*
Parte II. p. 81. a.

tisper *Schempta* oppugnandæ curam, dum regionem, vsque ultra *Moravum*, & hominibus exinanirent, & armantis. Id, vbi *Vezirio*, qui runc ad *Ujvarinum* vasa colligere incipiebat, nunciaretur, litteras, ad *Nicolaum*, arcis praefectum, mittit, maturandam, quadrupli spatii, ditionem, mandat; quod ni properari facere, ignem, ferrum, & dirissima quæque minatur. Erat epistola Turcico sermone, charactere autem Arabico, perscripta. Mirarus, insolentes, ac prodigos litterarum ductus, postea; se quidem argumentum epistole non intelligere, nūcīo respondit, animo tamē præcipere, ditionem arcis sibi imperari. Quod quia monstrosa adeo epistola ficeret *Veziriu*, necessitatem sibi imposuisse, vt par redderet pari. Tum vero (f.) corupta charta priore, sit honos auribus, nates eadem perpurgat, & foedis notis, varie perlitas, ad epistole modum componit, atque per eundem tabellarium, ad *Vezirium* dimittit; simul præfatus, eum regionis suæ, qui sit editus, morem esse, vt insolens scripturæ genus, insolentiore alio, accipiatur: veniret, si voluē effet, viros reperturum, quibus honesta mors potior erit, ingloria castræ ditione. Excanduit, ad hunc tam procacem foedumque nuncium, *Veziriu*, & millo, aliquot millium exercitu, *Schemptam* obsideri iubet. Fecere illi mandata. Contra, *Nicolaus*, cum suorum cohorte, acris us, quam sperarant hostes, arcem defensare, & qua eruptionibus, quæ telorum vario genere, obfessores ultra modum adfligunt: vt profudiore tandem auchumno, conulsis signis, frementes discedere coguntur. Ita tunc, vnius viri obstinatio, atque ingenium *Bauaricum*, saluti fuit, arcis non minus, quam regioni circumlute.

§. IV.

*Manitur
mox operi-
bus & pra-
ficio;*

*relicta capi-
ta Tur-
cæ:*

Pacc, anno MDCLXIV, consequuta, retinuere *Ujvarinum* Turcæ, tametsi atrociter victi. Quare factum est, vt nouis operibus, cum vicinæ arcis aliæ, tum *Schinda* (g.) communiretur, firmareturque idoneo, ad resistendum, praesidio, si incurvionibus, inveterato suo more, sustincent *Turca* regionem fatigare. quod, vt euenit siue ipsius, ita, non vnam cladem accelerauit hostibus. Desertum credebat *Ujvariensis* castrum; ergo, subiugandum subito, & *Turco* munierendum praesidio, statuunt. Missi, ad exsequendum delinata, trecenti *Jamischari*, arcis, nec opinantibus nostris, furiarum ritu, adfillunt. Concurrit intus ad arma, ruiturque in subeuntes, eo successu, vt qua sceloporum, qui tormentorum instibus, multæ cœsis, longe relicherentur. At illi, iterare impulsionem, & intra vallos se iniicere pergunt. Quo viso, erumpunt praesidiarii, & vallis hærescentes adorti, paucis suorum desideratis, in fugam coniiciunt. Instabant nostri, neque ante cessarunt fugientes casim infequi, quam in *Ujvarini* conspectum propulsatos, centum quinquaginta capitibus diminuerent. Acceptam cladem anno dein MDCLXV. Pridie No-

f. ORTALVS, loco citato p. 289. b. seq. (g.) Idem ibi p. 362. b.

nas *Jannarii*, vlturi DC. Turcz, in ditionem *Schemptensem* incurunt, viros complures expilant, posteaque, acceptis obsidibus, maleficentissime exurunt; negata tributa, facinori prætextentes. In primis, anni MDCLXXXVII. memoranda hostium impresio est. Adcurre- *feminis ha-*
antis ver-
bus. rant illi, profundo iam Octobri, vt armenta *Schintensium* abigerent. Eo aduerso, viri, iuxta & feminæ, ex arce proruunt, latrones de-
pulsuri. Fit, inter leuiores armaturæ milites, cruenta velitatio; dum interim, feminæ puerique, armento circumfusi, idem in tutum pro-
pellunt. Quod dum faciunt, equis *Hungari* vxor, a *Turciæ* inter-
cipitur. Doluit, virilis animi feminæ, incidisse in seruitutem *Turciæ*, cumque metueret, ne gens belluina, corpore suo ad libidinem
abuteretur; hostium ductori se commendat, spondet lasciva obli-
quia. Redibant, per dumos irati *Turciæ*, cum femina, cultro, qui
ei superabat, in præcordia, heri illius sui, clam impacto, barbarum
subito interimis, seque in fugam conicit. Insequuntur, qui pone
equitabant, fugientem, tres alii *Turciæ*. Resiliit illa imminentibus,
atque eodem teli genere vta, tam diu reluctatur, dum lethali vulne-
re, fauciatis hostibus, intra opacum dumetum, se conderet; vñctor
ad suos, vespere eiusdem diei redux. Tantus, ea tempestate, vel
feminarum venis, calor inerat!

§. V.

Quas inde *Tököly*, & post hunc, nostra ztate, *Rákóczy*, tur-
bas dedit, non potuerunt non, cum arcis periculo coniun-
ctæ esse. Vterque certe, trajectum hunc infudit, vt effet huc
& illuc, commigrandi cum exercitu, expedita facultas. *Rákózzio* in-
terim, haud incruenta fuit *Schempta* occupatio. Quia enim, a tre-
centis *Cesarianis*, quibus prottribunus *Calissus* præterat, & *Hungarorum*,
in signi præsidio tenebatur, omnibus autem parator ad moriendum pro
Cesare destinatio fuit, quam vt perduelli nomina darent, diu, cum
inerimi aliqui arce, hostibus collectandum erat. Cessit, ad ultimum
pertinaciz, fuitque postea cis-Vaganæ regionis, aduersus *Austriam*, &
Morauiam, calamitatum quasi quædam officina; maxime post *Schli-*
kium, e montanis vrbibus, haud sine clade, reieclum. *BARTENIUS*,
spolis iam opulentis, depulsique *Germani* gloria superbæ, inquit *WAGNER*
vs (b.) non iam intra valles tenet se; sed *Vago* trajecto, pone *Tyrna-*
uiam, cum millibus duodecim, castra metatur, simul *Austria*, *Mora-*
uiaeque limitem, incredibili trepidatione concutit. *Deinceps*, eam fibi
consilii amissum, eam bellî rationem tenendam proposuit, ut contraria
ad *Austria* fines, potentia nervis, in *Pozoniensi*, ac *Nitriensi* Comitatu,
belli fedem constabilaret. Hæc, anno MDCCIII. proclui in hiemem
autumno, eueneré, fuitque demum, vsque ad *Trentschimensum* vi-
ctoriam, qua annus MDCCVIII. nobilitabatur, idem, & arcis nostræ,
& Comitatus vtriusque, habitus. *Nimirum*, *Schempta* quidem, præsidio

Turke Tö-
kölyne &
Rákózzi-
ne erat de-
missa:

venis in
Hungaro-
rum pos-
sumus.

ca-

tenebatur, deditque *Rákócziensis* ducibus, in primis *Bertsenio*, hospitium; regio autem *campus* quasi *Martius* habebatur. In quo, datis acceptisque cladibus, magno incolarum damno, toto luctro, *Hungari*, tumultuarentur.

S. VI.

*Profilo
Schempert
postulatore:*

*hodie, cui
pareat, quo
que sit be-
neficii?*

Prisca illa ztate, cum nondum pessumicerat *Hungaria*, ad *Rozsa-*
geniorum gentem, arx, iuxta & ditio vniuersa, adtinuit. Hac,
vbi esse desit, ab *Alexio Thurzoni*, magnarum opum & cien-
telarum viro, indulgente *Ferdinando I* possidebatur. cuius eam ha-
redes, toto fere seculo, obtinuerent; dum & hi, emercentur penitus.
Atque tunc quidem, opime *Thurzonum* ditiones, ad annum fere
MDCXLVII. varie disperita sunt. Et *Schempertem* quidem, *Ladis-
laus Effterházy*; *Galgóczensem*, *Adamus Forgách*; *Scipulensem*, *Step-
phanus Czák*; reliquas, sexus feminei successores, accepere. Ita, ni-
mirum, fuit opes humanae, vt quas longior ztas conceruauit, vnius
eas diei casu disiiciat. Hodie, *Comiti Józsepho Effterházy*, & arx pa-
ret, & adscripta ei ditio. Ad munitiones, quod adtinet, quia ag-
geribus ad regulam eductis, quos quatuor angularia propugnacula
committunt, constabant, deradi, fierique in annos singulos, humili-
atoria, obserues. Hos, laxa fouea circuibat, *Vagi* illuione, nunquam
non offusa. Intus, orientali propugnaculorum regioni, concamerati
fornices, suberant, militi accipiendo destinati; sed, quos iam incul-
tu, & ruinis, squalere, ipsi vidimus. Reliquum, quod arci inest, edi-
fiorum, eleganti, & commodo, ad habitandum prætorio, turri item
valida, & ferendis tormentis idonea, instructum est: quz iam sin-
gula, multum pristini cultus recepero, prorsus, ex ingenio heri facta.
Aditur porta vntica, oppido obuersa, quam domestici satellites obser-
uant. Hic carcer visitur, sub propugnaculum retrusus, quo
fontes herilis ditionis, concludi moris est: cetera ad-
paratus bellici inops. Secedit *Nitria*, tribus, in
occidentem miliaribus.

SE-

SECTIO II.

DE

Oppidis Processus Nitriensis.

PROOEMIVM.

PISCOPALEM Ciuitatem, quomodo decreta regni, & diplomata vocant, in arcis designatione vidi-
mus; NITRIAM scilicet, hodieque,
& laxe habitatam, & copiose. Re-
liqua iam oppida succedunt, quibus
Processus Nitriensis colitur. *Ujvarinum* in his maxi-
me celebre est; cuius tamen historiam, pro fatorum
varietate, nunc expromsimus, cum ortus, conuer-
siones, & occasum muniti, pro eo, ac decuit,
in litteras referremus. Ergo, tenuiora quedam supe-
rant, quae saltem memorauisse, lectorum intereat.

SYNOPSIS.

I. SVRÁN:

Svráni præfæa celebritas: fuit
oppidum militare, publica im-
pensa munitione: *leges* buc
pertinentes: *locus* regioni de-
fensanda idoneus: *præfadia-
riorum* in propulsandis bof-
ibus virtus: *bodiernus oppidi
status*. §. I.

II. SELLYE:

*Prima Sellye mentio perue-
stuta*: donatur a Bela IV.
Præpositura Thérdózieni: trans-
fit in iura societatis JESU:
eius għibic collegium & *schola*:
oppidi & possessorum fata:
dissimil Botkaiiana sediū Sel-
lyense scholas: Pauli V.
Pontificis, pro societate ad
Matthiam, littera: *Musa
Sellyensis, Tyrnaviam domi-*
Tom. IV.

*grant posſimino : munitur
posſea oppidum.* §. II.

III. ÚRMÉNY:

*Oppidi Úrmény positus : he-
ri: & agri.* §. III.

IV. SCHEMPTA:

*Vetus & cognitum historia
oppidum*: prima eius mentio
in Salomonis rebus: *auctoris*,
de ortu caſtri, coniectatio: op-
pidi celebritas: error Bonfi-
nii geminus, emendatur: bo-
ffito accipit Wladislaum re-
gem, Schempta. §. IV.

V. MOCSONOR:

*Oppidi habitus: incolarum fo-
leria.* §. V.

VI. KOMJÁTHI:

*Insigne olim, munitumque op-
pidum*: Forgáchü R. H. Pa-
Latini fedes. §. VI.

Ddd

VII.

VII. UJLAK:

Positus Ujlaki: frequens op-
pidum, & ab Hungaris cul-

tum: nonum dememinit
Turcarum Ujvariensium in-
jurias.

§. VII.

S. I.

OPPIDVM SVRÁN.

Surdanii
principis cele-
bratissimæ

*suis oppi-
dum milita-
tare, publi-
ca impensa
munitionis:*

*leges hoc
pertinentes*

*locis regio-
ni defen-
sionis ideo-
matis*

Ebdre olim, atque militare fuit oppidum; sed, fere illi-
dem fortunæ castris obnoxium, qui Ujvarinum exercu-
erunt. Id vero, a vicinitate profectum putamus. Quia
enim, millari vnico ab Ujvarino discretum est, non facile,
seu obsideri, seu oppugnari contigit, *Pergama* illa, quin, iisdem castris
circumcluderetur *Surdanum*. Quocirca, operam dederet *Statu*, &
Ordines, ne, post captam a Turcis *Budam*, infellum item *Strigoni-
um*, & confines circum arces, inerme esset oppidum. Fauebat insi-
tuto, castellum huic. quod ideo, & milite communum legitimus,
& operibus, ad retundendas imprecisiones, idoneis. Ita habet anni
MDLVI. (a.) decretum: *Domini Országh bona, una cum bonis Do-
mini Bánffy, & Prepositura in Ujhely, ad munitionem SVRÁN.* Iter-
rabatur, anno MDLIX. (b.) sanctio; sed ad eum modum, vt munici-
pium *Surdani* cura, *Nitriensis*, & *Trentschinenis*, Comitatibus, manda-
retur: *Comitatus Nitriensis & Trentschinenis ad Nitriam, Ujvár, Kom-
játhy, & SVRÁN, iuxta constitutionem proxime celebrati consuetus Po-
poliensis, laborent: operis Christophori Országh, ad suas ipsius arces, de-
legatis. Durauit ea lex diutius, adlerebaturque plurium comitiorum
consultis, anno puta, MDLXVII. (c.) anno item MDLXIX. (d.) ac
denique, anno MDLXXVIII. (e.) Anno tamen MDCVIII. (f.) nulla
amplius *Surdani* mentio; sed nec anno MDCIX. (g.) recurrit: forte,
quod in iis castellis numerabatur, quorum munitionum ratio,
arbitrio & auctoritatibz *Palatini*, qui tunc *Stephanus Illésházy* fuit, per-
mittebatur. Par, & anno MDCXIII. (h.) silentium de *Surdano* obser-
ues: dum iterum, anno MDCXVIII. (i.) pertinentia arcis *Surdan* eidem
munienda adscribuntur: quod & anno MDCXXII. (k.) repeti, at-
que annis MDCXXV. (l.) item MDCXXX. (m.) confirmari video. Po-
stea, nullam *Surdani* mentionem reperio; forte, quod anno MD-
CLXIII. *Ujvarino* a Turcis capto, *Surdanum* quoque, ob vicinitatem ni-
miam, in eorum concessis potestatem. Interim, capi hinc potest ar-
gumentum, multum interfuisse rei *Christiane*, ne immunitum, pro
eorum tempestatum ingenio, oppidum relinqueretur. Alia profecto,
eiusdem *Nitriensis Comitatus* castris, ne essent regioni noxia, publi-
cis*

- a.) Articolo peculiari XIII.
b.) Articolo XXVI.
c.) Artic. XVII.
d.) Artic. XIX.
e.) Artic. XXVII.
f.) Artic. XV. post diconat.

- g.) Artic. LXI.
h.) Artic. VIII.
i.) Artic. XLIX.
k.) Art. XXXVI.
l.) Art. XIX.
m.) Art. III.

cis decretis, solo zquari iubebantur. *Et quia in eodem comitatu Nitriensi, sunt certa castella, videlicet, Ondród, Thornócz, Veche, & Babiosháza, omni munitione & praefidio defituta, ita, ut si hostis illa, quod facile fieri posse videtur, occupet, toti Comitatui maximo detrimento sint futura; conclusum est, ut statim per Comitatum distractabantur. Verba sunt decreti anni MDLIX. (n.) Alioquin, valuisse, in propulsandis hostibus, virtute, Suráni praefidarios, non vna id occasione tellatum fecere; tunc vero cum primis, vbi Strigonenses Turca, capta expiataque Leva, præda onusli, ad fuos redirent. Digna relatu victoria est, quam ad hunc modum ISTVÁNFFYVS memorat: Quum Bartholomaeus Horváthus, qui Comaromii in praefidio erat, ab exploratoribus cognovisset, Turcas, Lévan, de nocte profectos esse, id Franciscus Nyári; qui non procul Suráni erat, per expeditos equites, mature significauit; atque is cum trecentis, & quinquaginta equitibus, quos ad repentinum rumorum armare potuit, itineri se confessim dedit. Sed, quum ad Kürtum pagum venisset, non sine graui labore Horváthum de suo aduentu hastantem, Comaromium reuertisse cognovit. Interea, adductus est ei captivus Turca, qui via anticipata & tenebriosa a ceteris aberraverat, a quo, hostes in redditu esse, comperit: & ad renocandum Horváthum ex templo, citato cursu, equites mittunt. Copiis etiam Moravici, qui in agiis ad Vagum flumen, circa oppidum Selleium confiteant, ac suis, quos Suráni reliquerat, militibus, ferio mandat, ut maxima adhibita celeritate, & festinandi diligentia ad se venire marentur. Qui, quum absque mora e propinquis locis properantes adfuerint, hostes, in vestigio persequi capit: quos, quum haud multo post, in campis ad Salcam oppidum, (est locus inter Lévan & Strigonium) affectus effet: atque illos, vijs nostris, reperto rado, Hippolum fluvium transiissent: nostri, eodem rado, concitatis equis, celeriter sequuntur suos. Ibi Nyarius suis, sistere paulisper gradum issit, sub extremi supplicii pena prohibet, ne turbatus ordinibus, quos in tres acies dimiserat, pugnam capessant: sed seruato militaris disciplina tenore, simul in hostem, inclinati hostis irruunt; nemo ex eis ante hostium fugam ad capiendas manus, aut spolia, feratur: nemo, ad capiendum hostem, equo defensat; qua editi severitate promulgata, in hostem deferuntur, quum meridiæ effet. & pugna atrocis crudelisque, & diu anceps exoritur, ita, ut neutrò inclinante victoria, aduerseretur. Postremo, occidente sole, hostium equitatus, desertis Janicenis, terga vertere caput; quod nostri recentiores, eos, & equos eorum, longo nocturni diurnique itineris labore fatigatos, vehementius urgerent. Nam, feruente adhuc pugna, Laurentius Zolnaius, Pauli Strigonensis amississimus equitum prefectus, Hufszánum, equitum decurionem, quem Turca Odalballam vocant, inter primos prælium centem, suosque abortantem, hosti interficerat: multi que, simul cum illo, occubuerant. In ea fuga hostium, quum Janiceri, ab equitibus deserti, profugere pedibus non possent, magna ex parte cecide-*

D d d 2

70.

re. Per hunc modum, victoria, qua diu in amiciti scelerat, proprio numine divino, ad nos trahit: qui hostes, per nemora & montes, ac denia quaque fugientes, & palantes, venantium in modum persequenti trucidare, cefim punctissime occidere, deditos & supplices vincere & abducere: adeo ut ex equitum numero amplius quingentis, desiderati fuerint; quum Janicerorum paucissimi Strigonium reuersi fuissent. Neque enim viuum hostem quicquam, ante eorum fugam cepit, quod a Nyári, & ducibus fuerat interdictum: neque colligendorum spoliorum causa equo descendit: nisi pleno Victoria prouenuit. Iam inerme est Saranum, & pristinæ virtutis forte immemor.

*Indivimus
oppidi fla-
tu.*

§. II.

SELLYE.

*Prima Sel-
lye nominis
praecepta:*

*donatus a
Bela IV.
Proprieta-
ta Thuri-
ocenzi.*

*manus in
iure Socie-
tatis Iesu:*

*eius libile
collegium
& scolæ:*

*oppidi &
poliflorum
fusa:*

Vetus est oppidum Sellye, cuius prima mihi occurrit mentio, in Aurea Bulla regis BELAE IV. quam is, *Ordini Pramonstratensem Conventus de Thürócz*, anno MCCLII. indulxit, villa simul hac, perpetuis eius iuribus, adtributa; vbi tamen Sala, seu Schala, legitur, ex quo, temporis, & pronunciationis lapsu, Sellye factum esse, palam est. Ita vero habet aurea bulla: *Dotantes idem monasterium, datis, concessis & collatis eidem pleno iure, duabus partibus tributi portus, & pontis de SALA.* Et paulo post: *Contulimus etiam donavimus & donauimus, fratribus in dicto monasterio Domino famulantibus, utramque villam Sala: illam videlicet, in qua est Ecclesia in honore Beata Virginis Margaritæ; & illam, in qua est Ecclesia in honore Beata Virginis Elisabeth.* Ac denique: *Prima meta terræ SALA, incipit a parte orientali.* Addiccas hinc vicum tunc tuisse Sellye, sed, quando queso donatum oppidi axiomate? non habeo dicere. Ex eo tempore, manlit, in *Ordinis Pramonstratensis potestate, oppidum;* donec, post varias conueriones, *Patribus Soc. Iesv.*, adtribueretur: *qua de re, in historia Propositura de Thürócz, (o.) profusa diligentia egimus.* Nobilitavit oppidum, exeunte seculo decimo sexto, translatum hic, *Societatis Iesv.*, collegium scholæque. Apud Thüróczenses hucusque hospitabantur socii. Hinc, siue temporum iniuria, siue prouidentia patronorum, decederunt, *Sellyam*, anno MDLXXXVIII. fides transportauere. Ergo, anno, qui sequutus est MDLXXXIX. collegium excitari coepit, breui, non Patrum modo, sed scholarium etiam numero, inualuit: manum operi, *Francisco Forgáchio*, iam tum Nitriensi episcopo, strenue admoveente. Annus fuit, barbarorum impressione funestatus, atque simul, nisi fata aliter voluissent, Sellye, perniciabilis. Narrabimus rem, eruditorum Tyrnaviensum (p.) verbis, ne ignoretur periculi magnitudo. *Erat*, Tartarorum irruatio,

quatuor-

*a.) Tomo II. in Comitatu Thüróczensis His-
Membr. IV. Seit. III. s. V. fo. p. 352. fo. 353.*

*p.) In Progredio Almae Archiepiscopalis
Societatis Iesu Valueritatis Tyrnaviensis.*

*fis &c. p. 25. Adde FRANCISCA KAYZ,
S. L Historiam Valueritatis Tyrnavien-
sis pulchri. Prodiit Tyrnavia, A. MDCC-
XXXVII. forma quadripart.*

quamquam bonis omnibus formidanda , at Comitatus Nitriensis, in quo SELLYA sita est, longe fuitissima. Circumiacentes pagi , & oppida un-
dique iniecto igne conflagabant, homines, qui fuga saluti sua consulere non valebant, in feruitutem abducebantur. Horrendum erat videre,
multa hominum milia, partim curribus, partim pedibus, cum omni sua
supellefite, & substantia, misere fugientium, peracerbeque lamentan-
tium, vias, & campos, a SELLYA, Posonium usque, compleuisse. Idem
malum impendebat Sellyensibus, ni propitio Numine, ex Comitatu Po-
soniens, parva quidem, at validia militum manus, subfudio missa fuisset:
nam cum Tartarus onussum prada (legens enim ripam Vagi pradando, su-
perauerait Sellyam fladii pluribus) cum inquam gravis ille captivus,
ac multiplici supellefite, Tartarorum exercitus, iuxta Sellyam rediret ita
prope, ut ex collegii tecto, & a ripa Vagi commode videri posset, Wolff-
gangus Somogyius, miles egregius, milites, quorum tum ductor erat,
eductos ad ripam Vagi, explicatus verillis, ac ordinata acie confidere
iussit, vt scilicet Tartari id spelantes, ab iniuria, Sellyensibus inferen-
da, arcerentur. Successit, DEO sauente, auxilium: nam ingens ille
Tartarorum exercitus, a mane, ad horam prope secundam post meridiem,
longo ordine, transire spectatus, prater metum, quem iniecit, nihil in-
commodi afferre ausus fuit. Attamen, ut in tam repentina calamitate
fieri amat, studiosi, cum Magistris suis, pars Thieroczium, pars Posonium
distressi sunt, quisque se in tutiora recepit. Fame hinc, cum vniuersa
Hungaria, tum Sellya etiam, & noui eius alumni, anno MDC. la-
borauere, tam atroci, vt mortalium plurimi, inedia passim conta-
buerunt. Pergebat interim adolescere, nuperum, apud Sellyensem S. I.
institutum. Botskaiana pollea sedition, Sellyam exercuit, quam annus
MDCIV. dederat, confirmauerat quintus. Quid agant, hic, in tanta
terrum ac temporum calamitate, multus iam saepe malis tentata, Musa
Sellyensis? inquietum eidem S. I. eruditus (q.) ab homine fibi infensissi-
mo, Botskai, nil nisi tormenta, mors, vel exsilium expectabantur; er-
go, fuga fibi consulunt, ut non plane perirent. Preffit ea calamitas, Sel-
lyense collegium, in annum usque MDCIX. Tunc vero, PAVLLVS V.
Summus Pontifex, curam eius sibi peculiarem esse voluit, litteris, ad
MATTHIAU II. regem Hungariae datis, quiz istiusmodi fuit: PAVLLVS
PAPA V. Charissime in Christo Fili noſter! ſalutem, & Apostolicam be-
nedictionem. Prateritis perturbationibus Regni tui Hungarie, expulsi
fuerunt quatuor abbines amici, ut acceperimus, ex Collegio Sellyensi, a fel-
rec. Gregorio XIII. praeceſſore noſtro, fundato, dilecti filii, pī, ac reli-
giōſi viri, Sacerdotes Societatis leſv, bonaque Collegii ab Illésházio de-
facto occupata. Quanto autem cum Catholica religionis detimento id
factum fuerit, omnibus notissimum eſt. Propterea, valde folliciti sumus,
ut Collegium in priuatum refiſtuar: ideoque a Maiestate tua, etiam
atque etiam petimus, ut Collegium, & eius bona, quamprimum refiſti
mandes. Quod tanto vehementius petimus, quanto magis certi sumus.

D d d 3

dilecti
Botskai-
na ſchola
Sellyens
fibolas.

PAVLLI V.
Pontificis,
pro Societate
ad Mac-
thiam illa-
tra:

de

q.) Ibidem p. 31.

*Mofa Selly-
marii, Tyr-
nauum de-
migrant
populi unitates
munitio-
polis oppi-
dam.*

de tua pietate, & Catholica religionis zelo. Deum quiescimus, ut te continua protectione custodias, & Maiestati tue, cum omni charitatis affectu benedicimus. Dat. Rome apud S. Petrum VIII. Idus Novembris. M. D. CIX. Pontificatus nostri anno Quinto. Valuere haec Pontificis preces, eo, ut commendatam sibi MATTHIAS, sociorum fortunam, haberet; quam ipsi ramen, temporum illi ingenio diffisi, Selje, immunito oppido, in primis, post captum a Turciis Strigonium, noluerunt porro credere. Itaque, Tyrnauiam iterum translati, isthac, & fedes posuere, & aperuerunt scholas. Silenda haec non erant, ne videamur, in oppidi celebratatem esse iniurii. Postmodum, inualefecente Turcarum potentia, de Selje munienda, cogitatio, publicis curis suscipi debuit, referrique inter eius pacis conditiones, quae, post accisas, gemina victoria, ad Lévam hinc, ad S. Gothardum illinc, Turcarum vires, anno MDCLXIV. inibatur. Erat, nimirum conditio-
num septima, ut Neogrado, & Ujvarino, in Turcarum faucibus reliquis, integrum esset Cesari, inter Comaromium & Ujvarinum, nouas munitiones ponere, Selje autem ad Vagum, pro eo, ac luberet, suppar Ujvarino castrum excitare. Ex eius ergo pacis conditionibus, muniri coepit oppidum, impensa quidem publica, sed lentiore, quod fit, successu. Sempronieni comitio, anno MDLXXXI. (r.) illic celebrato, vni, e Comitatus Posoniensis, processibus, Archiepiscopi item bonis, & Comitatu Strigoniensi, muniendi eius cura laboreque, in-
iungebatur. Ita lex: *Ad Sellyam, unus Processus Posoniensis, cum Comitatu Strigoniensi. Bonisque Archiepiscopilibus illi habitis, laboret.* Sed, ex operz, breui post, Turciis propulsatis, prorsus cellauerunt; quin & facte cespite munitiones, scilicet ita decreuerunt, ut vix notari possint amplius: solo Iesuitarum collegio aggeribus incincto adducunt. Paret hodieque oppidum, Prapropositura Thiorozieni, & quz huic dominatur, Societati Iesu Tyrnaueni. Inscit citeriorem Vagi ripam, duobus, infra castrum Schempta, milliaribus, situ, ob annis vici-
niam, non vndiqueque opportuno.

§. III.

ÜRMÉNY.

*Oppidi Ür-
mény pos-
tura*

Oppidum Ürmény positi est elevatiore, & aprico, ideoque multe amoenitatis. Procurrit autem, vnico, ab occidente in orientem, vico; ubi, Pijomio venientibus, a dextris quidem zdes sacra, a sinistris, herile prætorium, ad ipsum oppidi ingressum se obiicit. Et Ecclesia quidem, solidi est operis, & capax concionis numerosioris. Excitauit illam, ab imis fundamentis, sua ipsius impensis, LADISLAUS HVNTADY, tunc, apud Cancellarium Hungaricum, Cesari & Regi CAROLO VI. a consiliis, postea vero, anno fibi emortuali, Personalis presentia Regie in iudicis Locumtenens: de-

(r.) Artic. VII.

dedicauitque S. LADISLAO, regi Hungariz; sive id quidem, suo ipsius nomine admonitus, sive adductus peculiari, qua diuum illum coluit, religione. Prætorium, ad modum castelli, ita factum, ut & habitatru sit commodum, neque importunum rusticationi, eisque nunc gentis *Hunyadiane* fecellus, an sedes propemodum perpetua. Præfca *antis* xzate, atque in primis BELAR IV. temporibus, in vicis censebatur, Illmér vocatum, paruitque Comiti Benedicto Korch, ex quo gens, Illmér de Illmér, numero traduce, propagata est. Amplissimo tunc fuit territorio: quippe, a Vago, usque ad Nitram amnum procurrente; continebatque terrarum ea spatis, quæ hodie Fuanæ vi-^o, & prædiis, Tarany, Püslény, Tepülcsen & Letts, vetere iure, admensiva sunt. Tandem, post initia seculi XIV. hoc est, sub CAROLO I tantopere increvit Illmériorum familia, ut necesse fuerit, vnius vici territorium, inter plures dispergit. Ager, qui hodie oppido circum-^{o agri} fufus est, benigne fert, & vitem, & nullum non frumenti genus: quam naturæ bonitatem, adsiduitate agricolationis, pulchre in rem suam vertunt incolz. Insigne oppidum fecere, Turcatum castra, (s.) magno circumfite regionis malo heic exente seculo, ab *Bratimo* posita. Diffidet *Nitria*, duobus in meridiem milliaribus, eisque, suo merito, is præcipuis, huius *Processus* oppidis, censendum.

§. IV.

SCHEMPTE.

A pertum est, sinistro Vagi latere, oppidum, ne historie quidem incognitum. Schintana Slavi, Latini nonnunquam, Schintana imitacione. Vetus Sempta mentio est, quam in rebus Salomonis, apud THÓRÖCZIVM, (t.) & BONIFIVM (u.) teperio. Pulsus regno, a Gey. prima dies saepe, ad Henricum IV. Romanorum Imperatorem, Salomon confugerat, vt auxiliu impetraret aduersus azulos. Hec, cum zegre a Casare, rebus: Hungarorum ferocitatem reformidante, obtinueret, profectionem in Hungariam, comitante Henrico, suscepit. Casar, inquit Bonifivs, cum uniuersi equitat, prater ulteriore Danubii ripam, in Ungariam properat. Atque, ubi ad Vagum amnum peruenit, castra ponit, cum prefectis equitum consulturue, in quam potissimum urbem est, irrumpendum. Nitriam, qua proxima castris erat, primum inuaderet usum est. Quare, Salomon legiones due (trium agminum Thürözium meminit) cum decenti equitatu data, ut Nitriam oppugnaret. Quibus copiis, cum de Sempte vico se mouisset, instruxit acie, cunctatem adoritur. En, vetus tam, SEMTAE, mentionem. THÓRÖCZIVS, Sempte scribit, vici vocabulum omittit. Fallit? an non castra illa Henrici, arcu ^{adibit de} ^{vita castris} ^{consecutiva}

(t.) ISTVANPIVS, Lib. XXXI. p. 744, 35. | LIV. p. 62.

(u.) CHRONICI Hungarorum Parte II. cap. | u.) Decade II. Lib. IV. p. 221, 36.

arci *Semptensi*, & originem dederint, & nomen impetruerint Germanicum. Dicam, quid existimem. *Salomon*, tamquam itinerum gna-
rus, præcursoria agmina ductabat. Cum his, traiecto Vago, ad
Semptam confederat; dum interea *Casar*, castra, depresso eo loco
posuit, vbi nunc arx insidet, temporarias, quod fit, munitiones cir-
cunducens. quarum præatoria, castro locum fecisse potuit, post irritam
expeditionem Germanorum; præcipue, cum Pisonii, *S. Ladis-
laeu*, Salomonem obsidebat. Quia vero, totum exercitus illius robur,
fete equite confabat; non potuerunt non, vel tridui statua, in co-
iumento, cadaveribus carere. quz, dum pro castris, calones deco-
riabant, hæsit postmodum loco nomen Germanicum, *Schinbau*, sive
coniuio inditum, sive, ex re ipsa enatum. quod iam non interpreta-
mur. Celebritatem, multis post seculis, oppido aduluit, *Statuum*
atque *Ordinum* regni Hungariz legatio, *Buda*, accipiendo *VLADISLAO*
milla; qua factum est, ut regis eiusdem hospitio honestaretur oppi-
dum. *BONFINIVS* (v.) *Legati*, inquit, pronunciato, in frequentissima
conione, rege, senatusconsulto decreti, in primis, *Iohannes Varadiensis*,
Thomas Jauriensis, *Johannes Clanadiensis*, & *Stephanus Syrmiensis*,
ex Episcopis: e proceribus vero, ac regulis & *Stephanus Báthor*, *Stephanus Comes Scepulcensis*, *Sigismundus D. Georgii Comes*, *Drach Bertholdus*, *Ladislau Orfzág*, *veteris Palatini filius*, *Ladislau Ros-
gonius*, *Ladislau Lofontzius*, *multique alii, ornatissimi optimates*.
*Quibus, adducendi, honorificentissime, regie, data provincia, & adie-
cta mandata, ut antea, quam intra fines regem accipient, in oblatas
conditiones, iurare compellant. Iussi mandata viri, impigne curant*.
*Cum honore manuque equitatu, Tyrnauiam, ad regni fines, perueni-
unt, decem milibus passum, a SCHEMPTA oppido remotam. Vobis
Tyrnauiam, & Scemptam annis interfluit, ut *Vngaria* fines, a Bohe-
mica ditione, dirimat. Gemina haec Scempta oppidi mentio, facile
mihi persuadet, substitisse, tamdiu, apud *Rosgonium*, honorificentis-
simum legatorum comitatum, habitumque, ex gentis more, laute
atque opipare; dum, de aduentu *VLADISLAI* certiores fierent: tunc
enim, *Tyrnauiam* profectos fuisse, fas est opinari. Alioquin, in du-
plici errore est narratiuncula haec *BONFINIUS*: alter; quod *Tyrnauiam*,
in finibus regni Hungariz collocat; a quibus tamen plus minus tri-
ginta mille passibus, si *Straznicza* versus, qua ad regnum accessit
VLADISLAUS, iter metiaris: alter, quod *Vagum*, *Bohemie* & *Hungariz* di-
tions faciat disternatorem; cum annis ille, nusquam adiut *Mor-
avia*. Sed haec ob iter. Posteaquam legati, orante *Johanne Va-
radiensi*, regem, pro maiestate accepere; is vero, fidem adfirmavit
postulantibus, *Scemptam*, toto cum comitatu, itum est. Iterum
BONFINIVS (x.) *Edito ibi plausu, & ingenti adclamatione, rex, cum
oratoribus & Bohemia, Pannoniaque proceribus, in Scempta oppidum
venit, a Ladislao Rosgonio, loci domino, ad canam inuitatus. Vn-**

oppidi cele-
bris:

error Bon-
finii geni-
nus emer-
satur:

hospitio ac-
sipa *VLAS-
dislau*
regem;
Scemptas

v.) Decadis IV. Lib. IX. p. 669, 23. | x.) Ibidem Lib. IX. extenso.

garicam ibi primum liberalitatem expertus est, quando, pro dignitate non solum exceptus, sed prater omnium opinionem, ample donatus, in Vngariam abiit. Hoc, non nisi cum famae dispendio, filere potuimus. Nam, in his censendum oppidum existimamus, quæ, neque tenuia sunt nimis, neque copiosa, quibusque tolerandæ vitæ modus omnis, ex agricolatione, & cultu vineatico, petendus est. Nam, habet omnino, colles vitiferos, longa tractu, aduersa *Vagi* ripa, iucundus de porrectos, vti non spernendi fructus, si cedum fauit; ita redditus eximi, modo essent, qui mercatu vinario, celas oppidanorum exinanirent.

Est vero, cum ditione vniuersa, in Comitum Josephi & Francisci Esterhazy, potestate, quam æquissimis legibus, mutuo dispergiere. Accensentur autem Schempensi huic dominationi, apud Nitrienses quidem: Arz & Oppidum Schempte; Uj-Város, ad oppidum Szered; Szoprony; Puszt-Kárt; Patha, vici; atque Jatho, agri & pabuli diues predium. Apud Posonienses: Castellum, & Oppida Csekléj, Szempe, & Szered; Vici: Nyék, Vizeleth; Venákony, Eperies, Tállos, Nádfazeg, Hidas-Kárt, Majthén, Szent-Abraham, Nagy-Machéd, Feló-Szely, Taxony, Farkashida, Kerecsé-Ur, Nagy-Sur, Válha-Sur, & Körösp-Csöpöny. Quæ singula, in historia (7.) Comitatus Posoniensis exprimitur.

§. V.

MOCSONOK.

Frequens olim oppidum, & a militibus fere cultum, cuius florrem, Turcarum, post captum Uvarinum, & que hinc consequuntur sunt, calamitates aliae, iam pridem detruere. Certe, veterem illam prerogatiuum, nulla re magis, quam laboris agerellis patientia, tuentur oppidi. Nam, & rus, quod admenum habent, cum industria percolunt, & qua se lucelli faciendi dat occasio, ei cum cura imminent.

Oppidi batis:

Incolarum foderis.

§. VI.

KOMJÁTHY.

In signe olim & copiosum oppidum, cui *Forgachiana* gentis castella (7.) præcipuo sunt ornamento. Rebus, ob Turcarum Ujvariensium viciniam, adhuc trepidis, opere militari communatum, & ab atri præsidio infessum fuit. Id quod ex iisdem illis sanctionibus condicis, quas ad *Szárán* adlegauimus. Cum tuta circum fuit regio, sed hic fere perpetua colebant *Forgachii*, atque in his præ-

Insigne etiam, manu-
sumque op-
pidum;*Forgachii*,
A. H. Peda-
sum fede-

TOM. IV.

Ecc

ci-

p.) Tomo operis nostri II. passim.

z.) Horum alterum, FRANCISCVS FORGACH, Cardinall, & Ardingyopus Strigangius,

familie vellicaturus, excitavit. Vide Operis nostri, Tom. I. Hist. Verbis Pi-sonensis, Cap. V. Art. VI. p. 500.

cipue *Sigismundus* Regni Hung. Palatinus. Adtinet ad ditionem *Glymesiensem*, habetque agrum non plane nullius ad rusticandum opportunitatis.

S. VII.

U J L A K.

Oppidi nomen, *nouam coloniam* Hungarisi notat; tametsi vetus quiddam, *zedificiorum* non minus, quam positionis habitu referat. Infedit medio, inter *Schimaniam*, & *Nitriam*, itinere; sparsis, per collis, quem infedit, clivum, nullo fere ordine, domibus. Copiosia est incolis, rustications amplæ, neque inutilis. Habitatur autem ab *Hungarisi* fere, dialecto vtentibus haud indecora. Erat, cum ceremoniam inslaurandorum magistratum, ad diem, *B. Georgio* Martyri facrum, illhic spectaremus. Conuenere, nimirum, ad pulsum æris campani, in ædis sacra ambitum, quem *cæmeterium* vocamus: vbi collatis sententiis, quos vellet surrogatos, diu magna fedulitate, disquisierunt. Simil ipsiis mutuo conuenit, subiere tempulum, sacræ operari. Reliquum actus, properatum iter opperiti haud permisit. Cum *Turca Uvarinum* obtinerent, misere diuexatum fuisse oppidum, octogenarius senex, qui nocturno hospitio, hac proficentes, acceperat, nobis recensuit: quippe obsidis loco, si quid tributi erat dependendum, illuc reptatus. Neque iam, ex iis calamitatibus conualefcere potest: communii fato regionis circumfulit. Profecto, dirutum *Uvarinum*, adeo non dolent, qui id adcolunt, vt laudibus etiam extollant facinus; cum se tot malis exentos vident, in qua eos sepulcrite precipitauit, pacis non minus, quam belli tempotibus, infelix *Pergamon*.

S. VIII.

G H Y M E S.

Non est pridem, cum indulgente Cesare, ac Rege Hungariz, oppidi iuribus, donaretur: nam, antea vicus fuit, haud fane ignobilis, &c, cum ob commune, cum arce, nomen; tum, ob titulos gentis *Forgach*, insignis. Agro circumcidetur ampio, & multarum ad agricolandum, commoditatum. Enim vero, præter apertum paßim rus, accipiendo fementi idoneum, saltuosis montibus gaudet. Iam, & domicilio *Forgachiorum*, quod ad *caſtelli* modum, *PAVLVS* junior, instruxit, decorum est. Addi hortum eleganti opere designatum, & vario arboris genere consertum. Est & piscina, opportune posita. *Hac de oppidi.*

SE.

SECTIO III.

DE

Vicis Processus Nitriensis.

Ita felices essent, quam sunt numerosi, *Processus* huius vici; facile reliquos *Comitatus*, non xquarent modo, sed anteirent etiam. Verum, quia & bellorum iniuriaz, quas toties quelli fumus, pallim superant, &c., hi clu-
sionibus amauim, illi calamitate alia, in annos fere singulos, adfliguntur: difficulter ad florem pristinum adsurgunt. Recensendi nihil
ominus erunt; vt & mori nostro satisfaciamus, & lectorum auditati.
Sunt autem:

1.) *Nagy-Kör*, eximus, *Sedis Verebeliensis*, vicus, fertili in planicie positus, sed *Czettény* amniculi, & profluientis *Nitra*, exundationibus, obnoxius.

2.) *Ioanka*, fuit olim *Ilmeriana* dominationis caput. Qua demum varie disperita, in variorum, & ipse hic vicus, potestatem venit. Decus ei conciliat, castellum *Bariyaiatum*, & opere, & situ, elegans: quippe, *Nitra* amne, ad insulæ modum, circumfusum. Se-der, medio, inter *Nitram*, & oppidum *Komydib*, itinere, positio-
ne oppido amcena, atque idonea ad rusticandum. In primis, mo-
larum, quas *Nitra* impellit, beneficio, vicos, eidem flumini adfitos,
fertur antecellere. Vicum vtrumque, *Nagy-Kör*, & *Ioanka*, *Tur-*
cas evauluisse, cum anno MDXCIX. facta impressione, regionem hanc
euerruerant, *Istvánffyus* (a.) auctor est. Eadem fortuna, & *Tardos-*
keddum manit.

3.) <i>Ondrohd.</i>
4.) <i>Malom-Szeg.</i>
5.) <i>Nagy-Szeg.</i>
6.) <i>Egybáz-Szeg.</i> | 7.) <i>Bán-Kefz.</i>
8.) <i>Várad.</i>
9.) <i>Andof.</i>
10.) <i>Megyer.</i> |
|---|---|

Vici sunt, qui olim, & dum *Nitra*, cum adscripta ei ditione, in re-
gum esset potestate, ad arcem adtinebant. Quos demum, prixi illi
reges, inter hos dispergiere, quorum exstantia erant, de patria me-
rita. Agro gaudent, in primis slendæ rei pecuariz, commodo, &
frumenti feraci, sed arationis difficilioris.

11.) *Tardos-Kedd*, duobus, *Ujvarino*, milliaribus, in occiden-
tem sepositus. Agrum, quem fertilem habet, in annos fere singu-
los, diluvia, corruptunt. Qua re fir, vi pluribus lacubus per de-
pressi pratorum circumsideatur. In his præcipiis est, qui vico, a
septentrione, offunditur, *Cser-Gáthya*, vulgo diætus, & haud inops
pilicium. Id importunum, in vici positu est, quod, tametsi eleua-
tior sit, vnico admodum fonte, ad potandum salubri, gaudet.
Reliqui, ea sunt laticis malignitate, vt ne pecudi quidem ad aquan-

Ecc 2

dx

a.) Lib. XXXI. p. 744. 745.

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS. MEMB. I.

dez sint idonei Incole, qui *Hungari* sunt, præter cornutum pecus aliud, ouium greges, ob pascuorum vberatem, cum cura educant, aluntque. Inlunt vico, *Pradialis* quoque; sed fortunarum tenuiorum. Est in ditione *Uvariensis*, Archiepiscopo Strigonensi, iure veterissimo, adscripta. Iam tum enim, sub ANDREA III. quem *Venetum* appellamus, anno, scilicet, MCCXICVII. iuribus Archiepiscoporum, accensum fuisse, ex diplomatis, condidicimus. Nimurum, fuerat olim *Abbatis Conuentus S. Crucis in Austria*, dioecesis Patavienensis. Quod ille, cum vico *Parachan*, permutauit, iureque perenni, LODOMEKO Archiepiscopo, tradidit: id quod, non *Abbatis* modo litteræ, sed consensu etiam ANDREAE regis, in tabulas relatus, (b.) affirmant.

12.) *Szelloče.*13.) *Sook.*14.) *Heimén.*15.) *Farkasd.*16.) *Tornócz.*17.) *Negyed.*

Itidem, in dominatione arcis *Nitra*, olim censi. Quod prope ad *Vagum* insederunt, multum ab exundante amne, dannorum, in annos fere singulos, capiunt: alioquin, pascuorum laude, toto *Comitatu*, facile principes futuri. In præcipuis tamen habentur, *Szelloče*, *Farkasd*, & *Negyed*. *Tornócz*, idem ille vicus est, cuius castellum, decreto publico, solo zquandum iubebatur: id quod ad *Szárán* minimus.

18.) *Kardly-Falva*, citeriore *Vagi* ripa, supra oppidum *Sellye* positus.19.) *Hofzász - Falu*, quod longum vicum notat, forte, ob eundem situm ita dictus.20.) *Vesze*, olim, munito castello, nobilis; sed quod metu hostium, iussu publico, dirutum fuisse, supra diximus.

21.) *Berench*, copiosus quondam vicus, & ad oppidi modum, frequens. Quem tamen, temporum, qua fumus, difficultas, valde diminuit. Ceterum, rure est laudatissimo: nam, præter agrum frumentarium, sementi imprimis amicum, vitem quoque alit, generosiori vini proventu, celebrem: vt pratorum, & pascutionis commoditates, fileamus. Castrum aliquando habuisse, rudera, *Nitra*: amni adfisa, testantur.

22.) *Nagy - Falu*, seu *vicus magnus*, credo, ab incolarum copia, & agri, qua est, multitudine, ita vocitatus. Premunt hunc quoque, iniuria temporum.23.) *Ljáky*, quod *Nitra* adsedet, molam habet frumentarium, eximiū prouentus, reliqua, priori illi, sufficiat.24.) *Salgó*, censebatur, præsca ztate, in arcis ditione, estque agro fertili.25.) *Csabay*, sedes olim fuit, familiæ cognominis. Nobilis hodieque vicus, & cum rure commodo, tum filius præditus: ante hac, oppido *Ürmény*, limitaneus.

26.)

2.) Superant ea monumenta, in Tabulario Archiepiscopi Strigonienesis, littera V. num. 1. & 2.

- 26.) *Csapor*, cum *Nitria* regum erat propria, in *castellanorum* arcis eiusdem, potestate fuisse perhibetur.
- 27.) *Lebota*, & discriminis causa, ob *Ujlaki* vicinitatem, *Ujlak-Lebota*, ad arcem *Galgócz*, olim pertinuit. Ruris, & siluarum, diues.
- 28.) *Üregb*, censetur in herediis *Episcopatus Nitriensis*, nullo non opportunitatis genere, si prata demas, insignis.
- 29.) *Kirdly*, quod *regem* significat: ita dictus; seu, quod regum aliquando fuit; seu, quod ab eius nominis homine, vel possessori aliquando, vel accessionibus donatus.
- 30.) *Koposd*, tenebatur quondam, a gente cognomine, *Koposdy*, qui, vbi defecit, multis litibus diuexatum vicum, L. B. *Gabriel Tolnay*, extricauit. Ostentat castellum *Tobuyanum*, estque in eorum numero, qui, & frumentario, & compascuo agro, valent.
- 31.) *Soponya*, ditionis *Semptenii*, vicus insignis, & oppido illi confinis.
- 32.) *Patha*, in eadem censetur ditione, habetque eximiam agri colationis commoditatem.
- 33.) *Uj-Város*, platera est, oppido *Szereed* connexa, tunc forte posita, cum *Vague*, sive suapte natura, sive arte repressus, mutauit alueum. Cum enim, reliqua oppidi *Szereiensis* pars, Comitatui admensa est *Pestoniensis*; *Ujváros* istud, quod *nouum oppidum* notat, cum castro, quemadmodum diximus, ad *Nitrienses* pertinet. Est itidem in ditione *Semptenii*.
- 34.) *Pusztá-Kertb*, quem alii *Pusztá-Kertb*, hoc est, *defolatum hortum*, malum dicere. Refertur & hic, in ditione *Semptenii*.
- 35.) *Nagy-Bab*, &
- 36.) *Kis-Bab*, vici sunt, quos olim familia cognominis, nobilitauit. Est eis ager, frumenti, vini, & foeni ferax; sed neque siluis destituitur. Castellum, quod pro vico, una cum zde sacra positum est, insigne huic decus adfert.
- 37.) *Salgótska*, sede *Georgii Dévid*, annis superioribus, *Vice-Comitis*, nobilitatus. Sua ille impensa, templum heic eduxit, sic fastis elegans.
- 38.) *Román-Falva*, quod *Romanum vicum* significat, a milite quodam *Romanio*, cui *Tiburtio* nomen fuit, sic appellatus. Venerat is, cum reduce, ex *Dalmatia*, *Bela IV*. quodque, & de rege, & de *Hungaria*, præclare fuerat meritus, vico hoc, de dominatione *Nitriensi* detraicto, donatus est. Si vitem excipias, nulla ei, ad rusticanum opportunitas, deest.
- 39.) *Nemes-Kertb*, sive *Kertb*, ob repressionem aggere, aquam molarem, quasi lacu quodam offusus, tantum habet agri, quantum & viti sufficiat, & fermenti.
- 40.) *Udvarnok*, amoeni situs, aëris item salubritate, & vinearum præstantia, nobilis. In vicenis, maximi habentur, quas mons *Baros* habet.

41.) *Pozzádka*.

42.) *Bajnočka*, vini & frumenti prouentu, commendandus. Quia *Vago* aditus est, molis gaudet perennibus, & ob molentium frequentiam, insignis redditus.

43.) *Ság*, intra filias retruditur; sed notus tamen est, ob agris frumentariis, & vinearum qualemcumque celebritatem. Fuit quondam gentis *Zomoriæ*, inter cuius successores, qui superant hodie que, si ex æquo diuideretur, plures numeraturum heros aiunt, quam sunt anni dies.

44.) *Kelechen*, arcto est agro, sed fermenti tamen, & viti, amico.

45.) *Felső-Recsén*, &

46.) *Aldó-Rechén*, uno olim territorio continebantur, iuribus familie *Rechény* adscripto. Atque sunt sene, amplio circumfusi terreno. Castellum vici, olim aduersus *Turcarum* impressiones, & operibus munitus fuit, & praesidio militari. Paret iam familie *Sándor*.

47.) *Kamoča*, vel si maius *Kamoča*, gentis *Kamočay* natalibus, & qualicunque opportunitate alia, insignis.

48.) *Eleske*, dedit & hic, nomen, familie quondam *Eleskey*, agri, & siluarum diues, atque piscinis, fere vndiqueque, circumfusi. Castellum laudata gentis *Eleskey*, primum in ruinam est.

49.) *Andacs*, laudem habet, opportunæ agriculturæ, cui scrupulosius procurandæ, cum industria se impendunt incole: ceteroquin viculus futurus inops.

50.) *Üzbeg*, fuit ætate prisca, in arcis *Nitra* ditione, peculiari demum iure, inter vicos *Archiepiscopi Strigonienſis*, relatus. Nihil ei ad rusticationis commoditatem deest; nam, & agrum frumentarium, & vineas colit; sed neque siluis caret: eo quandoque infelix, quod paucii turis partem, prataque, *Nitra* exundans, pellundet.

51.) *Sáruska*, olim *Nagy-Sarló* vocatus, pertinuit primo ad *Nitriensem*, postea ad *Ghymes* arcem. Pro sua portione, agris gaudet siluisse, sic satis commodis.

52.) *Molnos*, &

53.) *Kayza*, antea *Kis-Sarló*, arcis fuere *Nitrienſis*, cum ea dominatio floreret.

54.) *Géby*:

55.) *Csétény*, adscribitur *Sedi Verebéljenſi*, de qua apud vicinos *Barthienses*, coliturque, partim a *Prædialiſti Archiepiscopalibus*, partim ab rusticis; sed agro, inter vicosque, discriminato.

56.) *Környök*, retrusus, intra filius, vicus, quarum ita diues est, vt ligni eadū copia, *Nitra*, a quo non longe ſeiungitur, ex facili ſufficietur credatur. Neque frumentariis agris defluitur.

57.) *Felső-Szöllös*, fuit quondam, gentis *Szöllösy*, proprius, estque terreno, ad rusticandum idoneo.

58.) *Csernok*, insignis, oppido, vicus, siue positum species, siue op-

opportunitates agricolationis alias. Nimurum, ad *Nitria* ripam, ita collocatus est, vt, & agro frumentario, laxo eo ac foecundo, pratis item siluisque, circumsideatur, & vitem alat, idoneis sibus, depositam. Vinum huias, ea quondam polluit adprobatione, ut dignum haberetur a FERNINANDO II. quod mensis augualibus inferretur, bibeturque, a principe, magna salubritatis exilimatione. Est *Forgáchio-*
rum heredium, quod, cum *Comes Ladislau*, qui sedem heic collocauerat, haud importunam, zre, propemodum nimio, nuper vendidit, redemptum a *Forgáchio* est postliminio; ne gens, insigni possessione, fraudaretur.

59.) *Oszdöghé*.

60.) *Födemes*.

61.) *Gyarakb*, nescio, an non hic sit vicus, *Gierok*, quem *Tomas*, & *Abrahamus Hunt-Paznáni*, reparandis damnis, quæ Archiepiscopati Strigonensi intulerant, eidem Archiepiscopo, attribuerunt. vii habent litteræ *Capituli Strigonienfis*, in tabulario Archiepiscopali, lit. D. num. 12. ad annum MCCLXXXVII.

62.) *Vajk*.

63.) *Kalász*, vici sunt, agri, propemodum consimilis, & ad rusticandum, perquam idonei.

64.) *Bábindál*, exilis vicus, quem tamen, florentissimæ olim gentis *Bábindálly*, ortus & occasus, illustralunt.

65.) *Nagy-Hind*, paruit quondam familiz cognomini. Agro gaudet segetibus amico, habetque silvas, lignationi commodas.

66.) *Csalld*, heredium *Csalldiorum*.

67.) *Bodogh*.

68.) *Geszte*, vici, sic sati opportunitas agricolationis.

69.) *Pogány*, editinet ad *Sedem Verebéljensem*, et que agro fertili, & silvis prædicto.

70.) *Lápos-Gyarmath*.

71.) *Nagy-Lápos*.

72.) *Kis-Lápos*, fortis eiusdem vici, siluarum præcipue diuites, sed tenuibus agris frumentariis.

73.) *Nagy-Emóke*, elegantissimæ positionis, atque earum opportunitatum, quæ toto Comitatu, paucis obtigere.

74.) *Thomos*, villa olim fuit rultica, seu *allodium*, arcii *Nitriensis* obnoxium: dum in vicum ex crescere, eximis communitatis. Quidquid enim, siue ad rem pecuariam, siue frumentarium, cum fructu procurandam, necessarium est, abunde id, vici ager sufficit; maxime, cum annus est fiticulosis, neque eluionibus, rei rusticæ infensus. Obiacet arcii, positu adeo aperto, vt oculo armato, agrestes operæ, & domi, & ruri, egregie possint conspicere. Paret Episcopo Nitriensi.

75.) *Gerentsér*, fuit olim in dotibus *Conventus S. Hypolithi*, de monte *Zobor* census: hodie iuris est *Ecclesiastici*.

76.) *Csillár*, vicus, orz eiusdem, haud incommodus.

77.) *Kolos*, pollet, omni ad rusticandum commoditate; nam, & agros haber fementi benignos, & colles vitiferos: ligna cedua, montes siluosi, sufficiunt. Ferunt, hunc quoque vicum, ditioni *Conuentus* de monte *Zaborio*, adscriptum fuisse. Habet vicinum predium *Kowácsy*, cuius terreno potiuntur incolae.

78.) *Zyre*, siluis glandiferis intersitus, & ditioni accensus *Ghymesieni*.

79.) *Léderz*, copiosus vicus, quem riuus interlabens, ita discriminat, vt vltiorum quidem partem, *Borskiensis*, citeriorem *Nitriensi Comitatui*, admetiatur.

80.) *Ghymes - Koftolán*, sic dictus, vt prænomine illo, ab aliis, id nominis, viciis, distinguitur; nam, censetur omnino in arcis *Ghymes* dominatione, agro non ignobili preditus.

81.) *Felső-Elefánt*, gentis *Elephantiana*, vti prisca antiquitate, ita, administratis, per regnum, muneribus, quæ *Baronatus regni* vocant, celeberrima. Tulus denominationem eam, familia illa, a *Colomanno Hungaria* rege, ob donatum sibi, cum duobus mauris, *Elephantum*, non inuisum solum, sed inauditum etiam tunc in Hungaria. Inde, & insignia tulus, familie idem conditor, quæ *Elephant* imaginem referabant. Vici profecto vocabulum, indidem repetendum est: quippe quem, a rege, in præmium acceperat, tripartito postea, ob ruris laxitatem, diuīsum insellumque; vt iam, & *Alsó-Elefánt*, & *Szent János Elephant* superent, familia pridem intermortua. Visuntur adhuc, castelli, quod colebant, rudera, ex quibus, de *Elephantorum* elegancia, ad seculi cius ingenium facta, conicias. Possidetur vicus hodie, cum pluribus aliis, tum a familia *Jáky*, futurus, totius vallis *Nitriensis* facile princeps, nisi, nimis illa dominationis partitio, multum detraheret de eius celebritate.

82.) *Alsó-Elefánt*, amoenus, oppido vicas, sed agro & opportunitatibus aliis, superiori tenuior. Adsed prope ad amnem *Nitram*, castelli *Elephantorum* vestigia ostentans.

83.) *Szent-János-Elefánt*. Vicus FF. Eremitarum S. Pauli Primi Eremita, eccloribz S. Johanni Baptista dicati: cuius hilarem positum, fundationemque, nihil piget, ex annalibus (t.) ordinis eiusdem, referre. Hoc eodem inquit, anno MCCCLXIX. sub auspiciis F. Triliani generali, infigne monasterium S. Johannis Baptista de Elephant, consurgebat: cui mox MICHAEL DE SEVV, nobilis de eadem Elephant, centum iugera terra arabilis, filius vero patri suo cognominis, vienam & molendinum, de Béed, septem rotarum, in eleemosyna vicem, subrogarunt. Porro, Monasterium hoc sub monte excelfo, in colle modico, quem vallis irrigua a monte separat, exstructum, amanitate loci, ut ipse, per anni spatium expertus sum, frugum fertilitate, & solitudine eremistica, nisi quod ab infidili Turcarum minus tutum, plerimum hilarescit. Olim, sub vicariatu de Nosztre, Prioratus foliommodo titulum habuit; cum vero dictus vicariatus, a collunie circumcisarum genti (s.) Lib. II. Cap. XII. p. 145.

stium, per bella patria nobis eriperetur, iste in desperati dignitatem, & titulum suffectus est. Tandem, monasterium hoc vetustate iam inclinatum, state nostra, ad annum MDCXXXVI. Reverendus P. Paulus Iuanowics, primus illius loci Vicarius, post etiam Generalis, meritissimus, bode vero Episcopus Tinniensis, ac Praepositus S. Thomæ, de monte Strigonio, ad meliorem claustrum formam refugitavit. Quod successu temporis, muro in quadratam formam, turriculis interiectis cinctum, Turcarum insultum, non adeo reformidat. Hec illic legas, digna omnino relata. Post prima exordia, variorum liberalitate, facile adoleuit. Anno, inquit porro annales supra millesimum tercentesimum nonagesimum, nobiles viri, Laurentius, & Johannes, fratres germani, & filii Domini Stephani de Baracska, in expeditione contra Turcas de consensu & voluntate Sigismundi regis, legarunt monasterio S. Johannis Baptiste de Elefant, possessionem Welkapolyam. (Hochvies Germanis:) additis tribus molendinis, in superficie pagorum, Ugrócz, Kolocna, & Paryth. Atque iterum, Anno MCCCCXC. Dominus Petrus de Praznoch, Monasterio S. Johannis Baptiste de Elefant, dimidium Possessionis Poruba, Kelechem, & Hunyavad; aliud item dimidium possessionis Praznoch, addito molendino in fluvio Nitra, duabus pinciniis, quoque pradio Szarkahal, testamento inscripsit. Ibidem, ad annum MCCCCXCIX. reperio: Monasterio S. Johannis Baptista de Elefant, Dominus Benedictus de eadem, mediates totalium possessionum Felső-Elefant, Szalakaz, cum dimidio molendini, ad flumen Nitru situati, in perpetuam eleemosynam impertinuit. Ac denique, (d.) A. MDL. urgente potissimum FERDINANDO rege, possessio Nicolaitan, Fratribus D. Johannis de Elefant, per moderatores arcis Léz, ad requisitionem Comitis Nicolai a Salmis, & Archiprefubis Strigonensis, redistribuitur. Illis ergo incrementis, & tunc opulentius reddebatur Elefantenste coenobium, cum domesticis, iuxta & Turcicis armis, late euastaretur regio. Hodie, in iis Paulinorum monasteriis iure censetur, quz, & situs zediumque opportunitate valent, neque defiliuntur opibus. Qui coenobium adierunt, mirifice eius positu delibabantur; partim, quod præter pomaria, egregie instructa, amoenis filiolisque saltibus, circumsideatur; partim, quod in regionem, qua ea in solem occiduum diffunditur, liberum hilaremque prospectum habeat. Ferunt, fudo caelo, & ære tranquillo, Pisonensem arcem, duodecim milliaribus, in occidentem subenotam, oculis hinc visurari posse. Quod nos quidem, ex procliuiores credimus, quo magis Nitriensis istos montes, quorum lateri coenobium inedificatum est, Pisonii, in obtutu habemus. Ceteroquin, locus est religiosis peregrinationibus celebris. Claret sepulturis, olim familiz Elefant; nunc Forgáchiane. Haec tenus, coenobium nos detinuit: nunc pedem proferamus.

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

84.) *Bid*, est in potestate coenobii *Elefant*.

85.) *Menyhe*, &c.

86.) *Szalakufz*, vici *Elefantenf* valli confines, agris vineis, & siluosis montibus, commendandi.

87.) *Dardgy*, ditioni *Episcopatus Nitriensis* adscriptus, &c capella, colli eminentiori, instructa, longe per vallem *Nitriensem* conspicua. Auxit eius territorium, *Adamus Erdödy*, nuper Episcopus versus *Szalakufz*, ut iam in vicis optimioribus referri possit.

88.) *Felső*, sive *Superius*, &c.

89.) *Ajó*, seu *inferius Kercskény*, vnius olim, atque cognominae familiae, heredia, infra *Nitriam*, *Kunkam* versus, ripa fluminis impedita. Pratorum hic laus praecipua est, ager reliquus, angustus quidem, sed eximius utilitatis. Fuit quondam, in arcis *Nitriensis* dominatione. Ultra hos est:

90.) *Gergely-Falva*, agro non tam laxo, quam fertili, & tritico in primis amico. Hinc sunt:

91.) *Ajó-Szöllös*,

92.) *Kis-Hind*, &c

93.) *Kis-Manya*, suis singuli commoditatibus, prædicti.

94.) *Szent-Mihály-Ur*, vicus, nullo non genere opportunitatis ruficæ, circumfelli; eo infelix, quod minutissim disperitus, pluribus heris pareat, fiatque, ea re, in dies exilior.

95.) *Márton-Falva*, quantarumuis commoditatum vicus.

96.) *Pár-Ucza*, cohæsus *Nitriensi* vrbi, latere occidentali, vbi de eo, dictum est nonnihil.

97.) *Kis-Kér*, est possestio *Pradialis*, sed accensia *Verobéljeni*.

98.) *Ditske*.

99.) *Pán*, adtinuit olim ad gentem, hinc denominatam, agro, si quis alius, sterili circumfelli.

Atque hi sunt, quos cognouisse potuimus, vici *Processus Nitriensis*. Optassemus luculentius dare illustratos, vt, & *Comitatu*, & familiis, a quibus possidentur, celebritatem conciliaremus:

nunc, sufficiat opportet, præcipios non ignorauisse;

quando non erant, qui voluerent vbciora,
liberaliter suppeditare.

MEM-

MEMBRVM II.

DE

Processu Bajmoczenſi.

PROOEMIVM.

Ra, quæ hoc nomine insig-
nitur, inde a capitibus *Nitae* a-
mmis, in viciniam vsque arcis co-
gnominis, secundo fluminis alueo,
ad octo millaria, procurrit, lata-
que est, heic vnum, medium a-
libi, milliare. Ordo tractationis
poscit, vt, more nostro, *Arces* primo, *Oppida* po-
stea, denique *Vicos*, perlustremus.

SECTIO I.

De Arcibus Processus Bajmoczenſis.

Mirere, montanam hanc regionem, paucioribus communi-
natum esse arcibus, quam id tulisset, situm commodi-
tas: nam, dux admodum, neque ex paris habitus,
superant. *Bajmoczenſis* altera est, altera *Keffelőkōienſis*.
Quas iam adibimus; cum *Bajmoczenſi* illa, oppidum quoque, de-
signaturi.

I. Arx, & Oppidum Bajmōcz.

SYNOPSIS.

*Coniectationes de nominis origi-
ne: eft Stauorum opus: na-
tales eius non sunt Hullitis
adtribuendi.* §. I.

*Priſci temporibus, regum fuit:
primi eius poffeffores.* §. II.

*Praefectura Petri Pokii, facino-
ribus infamia: eius supplici-
um.* §. III.

*Reliqui arcis poffeffores: Alexius
Thurzo: Ferdinandi in eam
rem diploma: Alexii teſta-
mentum: poffeffores: venit*

*in potestatem gentis Pálffyo-
rum.* §. IV.

*Arctis que fuerint fata: sub Ca-
rolo I. sub Elifabetha: sub
Matthia: Turcis graffanti-
bus: prima eorum impressio:
irruptio altera.* §. V.

*Bottskiana graffatio: Thurzo-
num fortuna: quid noſtra
estate a Rákoczianis pafſa
fit arx: reddit ad Cafarem,
et heros.* §. VI.

Fff 2 Mo-

*Molis lenta exordia : auctoris
de iis coniectatio : Alexii
Thurzonis, magnificentia :
Pauli Pálffy, in arce augen-
da labores : situs mira amae-
nitiae.*

§. VII.

*Oppidum arcis substitutum : a Ju-
daxis habitatum : nunc dimissis
iis, solos Chriſtianos ciues ha-
bet: Præpolituta Bajmoczen-
sis: incolarum occupatio : situs
oppidi.*

§. VIII.

§. I.

*Coniectio-
nes de na-
minis ur-
ganis:*

*et Slavo-
rum opus:*

*natales nra
mna sunt
Hussitis
adtribu-
ti.*

Omen arcis, a *Slavis* repetendum est. Varium eius adserit etymon. A *Bug* alii, quod *pugnam*, seu *pratum* significat, arcessunt, ut factum inde *Bugnitz*, locum pugnae, aut qualemcumque belli euentum, novet. Alii, a *Bogisfe*, id est, *metuo*, deruant, putantque, primi, quod hic colloca-tum fuit, præsidii tesseram esse potuisse, *Bo-gniez* se, & brevius *Bognitz*, (a.) qualis dices, nibil timeto, fortissimo animo. Non contra eo, quia facile est in vocum originibus ludere: quin addo, si lubeat coniectare, *Slavicum Buga mœc*, hoc est, *pugnarum multum*, quod postea dare potuit, *Bajmócz*. Negari certe nequit, *Slavorum opus*, arcem primitus fuisse. Quod si credamus, dubietas se tamen ingeret, cui id atati adtribuamus. Sunt, qui putent a *Huffidis*, vt, illa regione prædas agentibus, perfugio es-set, excitatum fuisse. Cui opinioni adsentiremus facile, nisi diplo-matum fidei, ad zatem, multo retrusiore, quam *Hussitarum* fuit, deduceremur. Enim vero, iam tum *CAROLI I.* temporibus, *caſelli*, quin & *caſtri* nomine, vocatum *Bajmóczium* reperio. Proinde, non sunt arcis natales, genti grallabundæ, adtribuendi.

§. II.

*Diplomata
paribus re-
gum fuit:*

*primi sim
pſſibiles.*

ATque præcis quidem illis temporibus, in regum ditione *Bajmóczium* fuisse, itidem diplomata loquuntur. Nam, ita in more olim positum fuit, vt calra omnia, regibus essent pro-pria, qua illi *Castellani* credebant, aut li essent, qui bene de rege, patruie meruerit, in eorum iura penitus transcriberant. Primus, qui, quantum scimus, in possessionem arcis *Bajmócz* venit, *GELA-TIUS Banus* fuit, *Comes de Bajmócz, & de Prividia*, in diplomatis sculpteriz Portubensis, vocatus. Huic, *Nicolaus & Johannes*, ex po-teſtate metuendi *Domini CAROLI, Dei gratia Illuſtrissimi regis Hungaria*, vti laudatum diploma (b.) habet, succedere. At, sub *Lvdovico I. Ladislau*, dux de Opula, Regni Hungariz Palatinus, atque Cumano-

rum

a.) Notum est vici. *Nobigis*, & familiæ Bo- | b.) Idem & in diplomate *Cecchis*, a Ve-
lach de *Nobigis*, cognomenum, quam in- | terabilis Conventu de Thürocz, Anno
Hiſt. Comit. Posoniensis, Tomo Operis | MCDXCIX. d. 25, Aprilis tranſumto,
noltri II. p. 207. & 209. receuimus. | leguntur.

rum Judex, arce potius est : id quod littere eius, quibus *Nicolas* cuidam, filio *Dieterici*, *Sculptetiam*, ut vocant, *Koffensem*, seu *Andrasdorffensem*, A. MCCCLXVII. in crastino festi exaltationis crucis, iure perpetuo contulit, condocent. Post eum, *Leutschachio de Ihsua*, itidem Regni Hungariz *Palatino*, *Sigisvndi regis indulgentia*, arcem paruisse, in tabulis, quibus *scolletia Tassinenis*, *Hermannus Hecket*, iudici de *villa Fabri*, & concui de *Probna*, A. MCCXCIII. XII. die Mensis Maii, adscripta est, reperio. Quin & filios *Leutschachii*, puta, *Georgium*, & *Petrum*, paternis iuribus perfruitorum aliquamdiu fuisse, *Koffensis sculpetia* diploma illud, quod nunc meminimus, loquitur. Anno dein MCDLXXIII. filii *Onupbrii de Bajmócz*, puta, *Albertus*, *Emericus*, & *Onupbrius*, teste *Porubensi*. codem diplomate, cuius primo loco nobis mentio fuit, rebus *Bajmóczii*, ex quo potiebantur. Id vero, quia in' statu MATTIAE CORUINI incidit, proclue est existimare, *Onupbrium*, trium filiorum patrem, post fata *Georgii*, & *Petri de Ihsua*, benignitate fortean *SIGISMUNDI*, hereditatem *Bajmoczensem* adiisse, id quod ex diplomate filii *Onupfrii de Bajmócz*, cuius nomen vetulata exedit, *Koffensi sculpetia* A. MCDXXX. *Bajmóczii*, die B. Francisci confessoris, dato, colligas: *Nos* ----- *filius quondam*, *Onupfrii de Bajmócz*, *comes Tricesmarum*, & *Cusonis moneta*. *Quinque-Ecclesiensis*. Illa, diplomatum fide præmunita sunt, coque lectori gratiora fore confidimus, quo sunt ab' *estate nostra remotiora*.

§. III.

Gente ONYPHRII, vii suspicamur, exstincta, iterum regum peculiaris facta est arx, dum mortuo MATTIA CORUINO, *Johannes* filius, arce, & dominatione eius potiretur. Inerat ei tunc *castellani* functus munere, *Raphael de Maythén*, credo, a *Mattia* illic collolocatus, dimissus dein a *Johanne*. Qui *Petrum Poky*, in eius locum furrogauit, hominem, non vno postea maleficio, infamem. Littera, quibus exauktorabatur *Raphael*, quaque, manu *Johannis* signatas, ipsi legimus & excrispsumus, sic habent: *Nos JOHANNES CORVINVS, Sclauonia, Liptouia & Opanie Dux, &c. recognoscimus, & tenore praesentium significamus: quod egregius Raphael de Maythén, Castrumque castri nostri Bajmócz, de voluntate & commissione nostra speciali, castrum nostrum Bajmócz, quod habemus a nobis tenuit, manibus egregii Petri de Pok, dedit & consignauit, satisfaciens honori & humanitati suis de restituione dicti castri nostri Bajmócz. Vnde nos dictum Raphaelem de Maythén, super restituitione memorati castri nostri, pertutum reddimus, & per omnia expeditum declaramus, harum nostrarum vigore & testimonio literarum mediante. Datum, in castro nostro Komáron in die S. Clementis Papa, Anno MCCCLXXXXX primo. JOHANNES CORVINVS Dux, manus. Ad hunc modum, Poky, ad *Bajmóczii* præfecturam emersit. Interregni, quod mortem MATTIAE exceperit, tempore, atque ingruente postea, Germanico hinc, illanc Polono*

*Præfectura
Petri Po-
kii, facio-
ribus no-
stra*

*vitis suppli-
cium*

nico bello, eo licentie, facinorosi quique, arcum in primis montanarum rectores, progressi sunt, ut pacis quietisque studiosos, passim contrucidarent; prædatis, quoties libido incessit, quaqua uorsum agebant; neque quidquam, siue sacrarum, siue profanarum ædium, intemeratum relinquenter. Hos, vt rex WLADEBLAVS perdomaret, priuata iudicia, summa severitate, exercenda curauit. In eos calles, quomodo Pokius inciderit, ISTVÁNEFFVS (e.) luculentus auctor est. Erat inter ceteros, inquit, Petrus Pokius, e Mérgeforum, prope Jaurinum, gente, qui bonis malisque artibus, in Coruini clientelam, aulamque se insinuauerat, atque ab eo oppidum & arcem Bajmocziam, non procul Natria (d.) distante, gubernandam (e.) accepterat. Is, a Joanne Gyulay, Ludouico Szerecseny, & Georgio Perneffy, Coruini familiaribus, summis viris, perfidionis ac perfidia accusabatur; quod (Johanni) Coruino, in thermis, qua prope oppidum incunda & salubres habentur, lauant, arcemque repente, contra fidem & iustinandum, de sedenda praefitum; restituere recusasset; & quod capitalius erat, conductio sciaris, vita eius infidiliatus effet. Quia crimina, cum ille tergiuerando, negandoque, dilucere conatus esset; tum illi, productis testibus, omni exceptione maioribus, eum intentatis sceleris, conuincerunt. Baque, rege, & iudicibus, pro tribunali sententiam serentibus, eum vite exitum habuit, ut proditorum more, in frusta seceretur. Quam penitam ille, pio, patientique animo, tulisse fertur. Ille Pokii exitus fuit.

S. IV.

*Reliquias
poliglotent*

Alexius
Thurzo:

Ferdinan-
di, in arm-
is, diplo-
ma:

Cessit postea, arcis possesto, genti Zápolyana; at, quo iure non reperio; neque nostra multum interest: dum a FERDINANDO I. anno MDXXVII. feria secunda proxima post festum omnium Sanctorum, ALEXIO THURZONI, viro summo, ob præclaris, de se, & regno Hungarie, merita, donaretur. Caussas, ablaze, a Johanne de Zápolya, arcis, ex tabulia Ferdinandensis, addidicimus: quas, qui habent momenti quidpiam, ad historiam, eius temporis illustrandam, nihil dubitamus adscribere. Quodquidem castrum Bajmocz, inquit, tabulæ, ex eo, quod idem Johannes Comes, immemor fidei & fideliatis sua, qua Serenissimo quondam principi, Domino LUDOVICO, ditorum regnum nostrorum, Hungaria & Bohemia regi, foro nostro charissimo, Domino suo naturali tenebatur, eodem quondam LUDOVICO rege, curam & defensionem fidei nostra Christiana, dilectique regni nostri Hungarie agentes, castaque sua, castris imperatoris Turcarum, in campo, prope oppidum Mohács, opponentes; idem Johannes Comes, per litteras, & iteratos nuncios, eiudem quondam regis LUDOVICI, vocatus & monitus, in defensionem capitii regis & domini sui naturalis, venire

non

a.) Libro III. p. 42, 37. Confer omnino BON-
FINIVM, qui Dec. V. Lib. V. p. 730, 32, plu-
ra maleficiorum fui capta, enumerat.
b.) Distabit certe, minimum, miliaribus
Hungaricis sex.

b.) Colligas hinc, manifile arcem, Regi propriam, foliam eius gubernanda pro-
curationem, Peys comitiam, ritu an-
tiquo.

non exarasset; ipsoque rege Lvdovico, ibidem infelici casu obcunte, datus Johannes Comes, Coronam eiusdem regni nostri, fidelis cura & conservacioni sua (f.) datam, contra iniurandum suum, superinde prestitum, pro se usurpasso, & eadem, extra leges ac consuetudines & libertates, iam facti regni nostri Hungaria, se coronari fecisse, vindicataque sibi corona ipsa, & regio nomine, se nobis, contra efficacissima iura nostra, hostem manifestum exhibuisse, multaque ac quam plurima damna, documenta, folia & incendia, in ipso regno nostro Hungaria, perpetraisse dignoscitur: ex eoque, per notam infidelitatis eiusdem, ex voto & deliberatione omnium regni nostri statuum Hungaria, in congregacione nostra generali, pro felici coronatione nostra celebrata, crimen Leſa maiestatis, & nota perpetue infidelitatis, meruit condemnari; ad sacram, die regni nostri Hungaria Coronam, consequenterque collationem nostram, denudatum exſtitit & redactus. Enī, abrogata, Zápolana in arcem dominationis, cauſas, iam & merita Alexii Thurzoni, quibus arcem sibi, atque fratribus, fecit propriam, ex iisdem tabulis, iuuat cognouisse. FERDINANDVS, DEI GRATIA, Rex Hungaria &c. Cum nos debilum, ut decet, habentes respectum, & integerrimam fidem, & constantiam, ac seruitia cumulata, fidelis nostri Magnifici ALEXII THURZO de Bethlebenſalva, Magistri Tauernicorum nostrorum, qua ipse, sacra in primis regni huius nostri Hungaria Corona, & deinde Maiestati nostra, diuersis temporibus, non sine magna fortuna varietate, præfertim in affectuōne sacra dicti nostri regni Hungaria Corona, qua Dei auxilio, feliciter sumus (g.) coronati, nullis suis parcento periculis, laboribus, facultatibus & impensis, summa cum fidelitate conſanter exhibuit & impendit. Volentes igitur, pro his ipsis, Alexii Thurzonis meritis cumulatis, & seruitiis gratissimis, ei, & cauſa ipsis, Johanni Thurzo de Bethleben falva, fratri suo uterino, gratia, liberalitate & munificentia nostra adesse singulari: totale ciborum BAJMÓCZ, in Comitatu Nitrensi existens & habitum, Johannis de Zápolya, Comitis Scepulensis: quod alio, post felicem nostram electionem, in regimen huius nostri regni Hungaria, Ponitiam factam, mediabitibus certis litteris nostris donationibus superinde confectis, eidem ALEXIO THURZO, & suis fratribus, dedisse, donasse & contulisse dignoscimus; simul cum cunctis ciuitatibus, oppidis, villa, & qui-

f.) Fuisse JOANNEM de Zápolya, post partem STEPHANVM, facta Corona cultuole, conflat apud omnes. Relege, que Toma Operis III. in historia arcis HUSS-grad, de factis Corosse meninimus, p. 493. legu.

g.) Confici hinc potest, ne id ob iter fileamus, concuerunt, que est inter historicos, de die inaugurationis FERDINANDI L. Quo die sed factum, inquit TIMOR, ad annum MDXXVII, insertionis ej. ISTVANITVS, cum NICOLAO OLANO, die Solis, qui antecedebat festum B. Martini

Epiſcopi, attribuit; sedo D. Emrichi, GEORGIVS PETRUS, cum JOHANNE SANVERCO, reputique diversi; viceſimo primo Octobris, ABRAHAMVS BAKALVS, cum ceteri blaricci. Si enim coronatus iam fuit, cum tabulas eas perſcriberet FERDINANDVS; perſcribebat eas autem, alio Regali, anno MDXXVII. Secunda ſeria, proxima, post ſequens unum ſeptembrem, hoc eft, die tertii Noembris; frustra fuit, qui in Novembris retrahunt coronacionis solemnitas. Itaque, non eft, cur dubitemus, dicere reuerca fuisse Octobri vi-

quibuscumque utilitatibus & pertinentiis, quois nominis vocabulo vocatis, & generaliter, quarumvis utilitatum & pertinentiarum integritatibus, ad idem de iure antiquo spectantibus, reliqua. Ita tunc, in ALEXII, & per hunc, gentis Thurzonum reliquæ, potestatem, Bajmoczi venit. Alexio demum, anno MDXLIII. fatis functo, JOHANNES, frater suus, ex quatuor reliquis superflues adhuc, Bajmoczi hereditatem, cum Scepulensi alia, ex testamento adiit. Verba sic habent: *De castris & bonis meis, hanc facio dispositionem, & hunc ordinem seruari volo: Primum, quod castrum Bajmoczi, & castrum Scepulense, cedant fratri meo, Domino Johanni Thurzoni, quem rogo, ut his bonis sit contentus. Et post pauca: ex quo autem idem Johannes Thurzo, hereditibus substitutus est; lego & volo, ut, si quid illi humanius contigerit, bona predicta, mox & defacto, devoluuntur ad Bernatulum Thurzo, & liberos fratris sui Christophori Thurzo; sed ita, ut qui inter eos senior fuerit, bona ipsa gubernet & posideat: cum reliquo Successori autem, quoad redditus & utilitates, concordare debeat.* Et ita omnino evenit; vt, JOHANNE, germano Alexii, anno MDLVIII. vita concidente, filiabus porro Alexii I. Anna & Elisabetha, emortuis, Christophori heredes, puta Alexii II. filii, STANISLAVUS, III. Regni Hung. Palatinus, cum fratre NICOLAOS, Bajmoczi, cum tota dominatione, potirentur. Grauem, vtrique, fiscus, iussu RYDOLPHI, anno MDXCVI. item, eam ob rem, intentarat; sed, steterunt tamen causa fratres: quippe, testamento Alexii, & quam idem a FERDINANDO I. impetraverat, testandi pro libitu, bona sua, facultate, egregie semet ipsos tutati. Post STANISLAVM III. qui anno MDCXXV. Cal. Maii, vita functus est, filii sui, atque in his ultimus, MICHAEL, arcis, cum ditione, possessionem adiit: qui, quoniam, anno MDCXXXVII. improlis decepsit, cum opimas dominaciones alias, tum Bajmoczeniem quoque, fisco regio reliquit: vt adeo, centum admodum, & decem annorum spatio, gens Thurzonum, Bajmoczi potita fuerit. Præfuit tunc æratio regio, PAULUS PALIFFY, vtrique principi FERDINANDO II. & FERDINANDO III. vnice gratiosus. Ergo, proclue fuit, tanto viro iusta æris summa, in ærium regis soluta, arcem, & accensam huic ditionem, suam facere. Ius illud hypotbecarium, quod & inscriptionale vocant nostri, integrum, PALIFFYORVM genti, ad nostram usque ætam, perdurauit: dum, anno MDCCXXVI. NICOLAUS, Regni Hungariae Palatino, & JOHANNI, Croatæ tunc Bano, iam iudici Curiaz Regiz, a CAROLO VI. iure hereditario ac perenni, adtribueretur. Itz, professorum fuere conuersiones.

S. V.

*Arcis, que
seruit sa-
etas*

test. Car. L. Matthaeus ille Trentschinensis, CAROLO I. immane, quam reftactarius,
do-

Fata arcis, a primis exordiis sepius variauisse, inde capi argumentum potest, quod illa Hungaria ora, nunc ciuilibus discordiis, nunc hostium incursionibus, frequenter distinebatur.

dominationis terminos, hucusque prorogauerat; certe arcem etiam obtinebant nostram. Eo, in ordinem redacto, quieta diu fuerunt omnia, dum ELISABETHAE, viduz Alberti factionem, an iura? sequuti Bohemi, late regionem inundarent. *Huffia*, Bohemicum & ipsi genus, vestigia eorum legentes, tantum dedere cladium, quantum scribendo vix adsequare: quippe, e montanis castellis, quia praesidio tenebant, toti circum regioni, dies noctesque infidiantes. Quia per sis, a MATTHIA CORNU, suo ductu isthie militante, depulsa tandem est. Tunc vero, non potuit non, arx nostra, nunc admissae hostes, nunc reieclisse iterum. Oblinata hac, temporaria tamen fuerunt mala; at, quia *Turca* intulerunt, inexplicabili pernicie, diuturnitatem habuere coniunctam. Primus, qui *Bajmóczium*, memorabili clade adfecit, *Mehmetes*, Belgradi praefectus, homo fanguinolentus, exsilit. Venerat is, ut *Buda*, quam *Rogendorffus* oppugnabat, suppeditas ferret. Verum, quod *Germani*, non exspectato eius aduentu, obdisionem soluerunt, ne frustra, validum adduxisse exercitum, putaretur, *Vstrefo* Bosnensi, atque *Amurate* Herzegouinæ praefectis suadentibus, ad lenientes militum animos, impressionem, in FERDINANDI prouincias, intemeratas adhuc, & inexhaustas, suscipiendam flatuit: nec quidquam proficiente JOHANNE, qui muneribus cultum, eo, unde venerat, innocuis itineribus, regredi cupiebat. Itaque, redicto, ad Pestum, cum impedimentis peditatu, in regionem, quia est inter Granum, Nitriam, Vagumque, quasi rupta cataracte, cum viuero equitatu, se infundit, securam tunc, & quod dies erant, Natalibus Domini nostri Iesu Christi, facri, otio, genialibus iocis, atque conuiuis, exitiali instituto, diffluentem. Iam latissime regionem, Vago adsitam, evanescerat, cum *Bajmóczio*, iniquissimum hostis incubuit. *Mehmetes*, inquit ISTVÁNFYVS, (b.) Amuratem, cum suis Herzegouinis, *Bajmóczium* versus excurrere iussit, locum itidem thermis, ac ortu Nitrix fluminis, clarum, & nobilem, qui cum oppidum, fugientibus in arcem incolis, vacuum reperisset, illud succendit, ac cognito, maioris minoris pecorie, magnam copiam, ad vicinos montes, metu hostium allam esse, ea monstraribz indigenis, qui inter captivos erant, questra atque reperta, abegere. Atque hoc quidem, exente anno MDXXX, cœnere, cuius cladis, sepius meminisse oportebit: quippe, toto postea seculo, haud reparat. Nam, quo minus potuerit reparari, nouo Tar-
tarum, neque eo clementiori maleficio, factum est. Calamitatis autor, *Abrahim*, purpuratorum princeps fuit, qui anno MDXCIX, per vitramque Vagi ripam, longe, lateque diffusus, regionem, nefandum in modum adfixit. Prolixa stragam eam ISTVÁNFYVS (i.) describit: *Pervastata*, inquit, omni ea regione, (quam Vagus interluit) prædas sarcinis onus, redeuntes, obvia Thurzonum oppida, Galgóczium, Pri-

Tom. IV.

Ggg

a.) Lib. XI. p. 372., 4. Nitriam vero amnum, non ad *Bajmóczium*; sed ali- us multo otius, supra, Parti Genera-

b.), Membr. L s. V. num. a. diximus.

i.) Lib. XXXI. p. 744. 745.

sab Elisabetha:

sab Matthea:

Turcs
præfidenti.
bus prima
coram im-
proviso:irruptionis al-
teria.

vigiam, Prónam, Bajmóczium, ac penes Nitriam, Kérium, Ivankam, & adiuga Nova Arci municipia, Tardoskeddium, Nyárhidam, Csfáriam, quamvis Turcis tributaria, infenissime direpta, mox iniit facibus, concremavere, reliqua. Ergo, Bajmóczium quoque, ea strages pessum dedit. Oppidumne vero tantum, an arcem simul? non liquet. Id nos iubet dubitare, quod Thurzoni, suo ipsorum praefidio, arcem custodiebat adtentius, tamquam frequentem gentis fedem, quin perfugium etiam. Certe, Georgius Závodfaky, Georgio Thurzoni a secretis epifolis, in ephemericibus (k.) suis, in quas immanissimam hanc impulsionem, paucis retulit, captae arcis, nihil meminit.

§. VI.

Botskai-
na graff-
pia:

Nondum vulnus regioni, iuxta & Bajmóczio inflictum, ad citricem venerat, cum recentes plagæ, Hungariz vniuerſe, nostroque Bajmóczio, infliguntur denuo. Nempe, Botskaina mis late grassantibus, in Cæfaris fide aliquandiu arx perlitit. ISTVÁNTYVS (l.) Bajla, inquit, promoto ex hibernis, Lenociaque, exercitu, via militari, per Liptoviānos, & Thöröczianos facta, Bajmócziam, atque Galgóczium, quod adduc a Thurzonibus (m.) in fide Cæfaris retinebatur, peruenit. Sed parum aberat, quin ea constantia, damnum irreparabile fecerint Thurzoni; hostibus, in horum, qui secum facere voleant, oppida, vicosque, igne ac ferro, scuientibus. Quibus de causis, inquit historicus, STANISLAVS THÉRZO, eo tempore, Santaria commorans, Tyrnaviaque & Natria, duobus locis, veluti indagine interclusus, ut subditis suis, ne ferro & igne vasarentur, confiseret, deductione facta, ad eam factionem transit. Eius exemplo, Christophorus quoque frater suis, quem Barbarium accepisse hospitio, ac cum eo in arce Scopifiana, obfudionem pertulisse narravimus, post multa accepta detimenta, ad illum, (Stanislaus) se Caffouiam contulit. A quo ibi, falso dictorio persiculus est, ut eum, postquam longis & diuturnis imbris madefactus esset, tandem penitam induisse diceret. Ibis ergo rebus factum est, vt debuerit, Botskainos accipere Bajmóczium. Sequitur postea tumultibus, eadem in fata recidit, arx oppidumque. Nostra certe ztate, Rákóczianorum obfudionem, in decimum usque mensem, masculine tolerauit, anno denum MDCCIV. Mens Julie, hosti tradita. Fuit postea, NICOLAO Berlsénio, homini, ad perdendam Hungariam nato, vkorique fux, furiarum principi, in deliciis. Itaque, non modo frequentius isthie diuertit, sed vniuersam simul Bajmóczii dominationem, dum tumultus durauere, cum omni reditu, suam fecit. Rediit in Cæfaris ditionem, a loci hero, Comite Johanni Pálffy, anno MDCCVIII. exente Octobris, perdomatum.

Thurzo-
num fertu-
ma:

quid nostra
stata a Rá-
kóczianis
postea sit
arx:

rediit ad
Cæfarum &
hunc.

(l.) Sunt ex Manuscriptis, habentque summa rerum momenta, ab anno MDLXXXVI. usque ad annum MDCXIV. | (L.) Lib. XXXIV. p. 826, 10.
m.) Fuere hi patruelis, GEORGIVS, & STANISLAVS, Thurzoni.

§. VII.

Iam arcis molem, ædificaque videamus. Lentis eam accreuisse *Multi loca
cessionibus, coniectatu proclue est admodum: maxime, si iis-
dem Bajmoczæi*, qui arcum plerumque natales fuerint: vbi *accordes:*
concurfante, vicina, ad faciendum opus, multitudine, moles, raptim
at tumultuarie siebant, vt essent communii perfugio, si belli metus
ingrueret. Has postea, sive reges ipsi, sive hi, quibus illi possiden-
das tradiderunt, ex suo ingenio fingeant, resingebantque. Quæ res
in cauſa est, cur vetera arcum per *Hungariam*, ædificia, informia
sive nimium, atque præter regulam facta. Accuratus, cum *Bajmoczi*, *auctoris de
actum putamus, quod thermarum commoditate, reges adlecti, haud
raro illihi hospitarentur. De Corino, arcis aditu, a *Pokyo* prohibito,*
*cum in thermis lauaret, supra, historicum audiuimus. Ergo, oport-
tuit, ita iam tum arcem fuisse factam, vt regem, si alia re, in exci-
tandis profecto ædificis, magnificum hospitem, sine maiestatis oppro-
brio, accipere potuerit. Postea, multum *Alexii Thurozzi*, diuinitis, *Alexii
Thurozzi magis
fornitis*
multaque elegantiæ virti, sumtu & curis increvit. De Thermis dif-
ferente GEORGIVS VERNHERVS (n.) *Calidis ad Bajmoczium, hoc, inquit, ho-*
noris habuit Alexius Thurozzi, qui in ea familia, nomen illustre, &
*secundum regiam aliquamdiu summam potestatem, apud Hungaros obti-
nuit, vt eas, quadam quasi cisterna, ex quadratis facta lapidibus, qui*
*etiam descendentiis, & alarum & sedilium locum prabent, includendas
curauerit. Possum hinc, haud inaniter coniectare, non minori cu-
ra, arcem, habitatu commodaem, *Alexium fecisse, quam thermas, ad*
*lauandum opportunas reddiderat. Eadem postea in ornanda augen-
daque arte, inclita *Pálffyorum* gens, adiudicatae elaboravit. In primis*
Pauli Pálffy, Hungariz Palatini, eximiam, in excolenda ea, fuisse
*operam, res ipsa loquitur. Nam, & prætorium magnifice instaura-
uit, & nouis auctum tricliniis, ad pompa instruxit. Adiecit pro-
pugnacula quoque, hosti propulsando, defensandaque moli interiori,
idonea. Certe Bajmoczeni hac fede, adeo est delectatus, vt eam,
nulli non arcum suarum, anteposuerit. Vulgo perhibent, totidem
fenestræ, prætorium huias superbire, quot diebus annus describatur.
Et ampla omnino arx est, neque inelegans, vt iure in iis censeri pos-
sit, quæ sunt, post tot clades, tota *Hungaria* commodissima. Inter
principia eius decora, facillum referant, non tam vastitate substruc-
tionum, quam elegantia, memorabile. Arcis situs, mirificam ha-
bet amoenitatem; siquidem monti insedit, iugo, haud quidem rigido,
tumescenti tamen. Itaque, keto, in omnem partem, prospectu est:
quem hioc, fluosi, varieque subsidentes colles; illinc, præalti opaci-
que montes, & qua regio arcis proprius circumfunditur, horti, agri,
prata, piscinæque, longe omnium amoenissimum efficiunt. In pri-
mis, *Prinidæ obtutus*, quæ medio, in orientem, miliari fecedit,***

Ggg 2

iu-

a.) In Epistola, de admixtis *Hungaria Aquæ*.

iucunditatis est eximia. Aeris, ex isto positu, salubritatem et climaveris, qua sola, inuitare posset heros, ut hic sedem figerent: iam enim rarius accedunt, nec nisi secessus, aut rei familiaris inuisendae, caussa. Cum Thurzoni, & post hos, Paulus Paffy, isthac habitarent, viuarium quoque habuit, vario feratum genere diues. Quod postea, ciuiles, qui inciderunt, tumultus, dissipauere.

§. VIII.

*Oppidum
arci fabri-
cum:
Judeis
pensione
habitatoe:
nunc, di-
misi illi,
Christianos
cives
habet:
Præpositu-
ra Regis-
camensis:
incolorum
occupatioe:
stis oppidi.*

A RCI, oppidum subhæsit, neque angustum, neque ultra modum amplum. Antea, inerne propemodum fuit; sed cum semel atque iterum, a Turcis evanesceret, mutis id præcinxere possessores, ita factis, ut prædabundos hostes, arcere queant. *Judeos*, qui heic copiosi, nostra etate, habitabant, *Montanarum* virium vicinitas exegit. Est enim hoc in earum iuribus, ne lucripetas hos, ad septimum, quaquevorsum milliare, vicinos habeant; ob fraudes, ei genti proprias, & metallis, quibus insidiari solent, maxime noxias. Igitur, solis *Christianis* ciuibus iam frequentatur oppidum, nullo, uti accepimus, herorum intertrimento; quod in *Christianis*, & fides tuitione, & in præfandis, sive pensionibus, sive operis tributariorum, exquisitiō multo est adcuratio. *Præpositura*, quam S. ANTONIO Abbatii dedicauere fundatores, multum oppido celebritatis conciliat, estque eorum reddituum, qui alendo, sine querela, præfuli, egregie sufficiant. Incolz, *Slavii* sunt plerique, rei rusticæ studioſi, agrum nocti fecundum, redditusque fructuosí. Habuit ante acceptas clades, colles, vite obſitos, qui, quod fructum edenter austerm, negligenter, post acceptam calamitatem, habiti, iam penitus obſoleuerunt. Reliqua loci opportunitas, ad regionis ingenium comparata est. Adſidet, occidentali *Nitria* margini, quam ponte inſtratum meminimus.

II. ARX KESSELLÖ-KÖ.

S Y N O P S I S.

KESSELÖKÖI situs: molis ratio:	Quonodo Szegediensem prouinciam administrauerit: consilio Regis Budensis ad eum littera.
origines ignota: eft familie Maythenianæ gentilitia. §. I.	§. IV.
Doceatur id ex FERDINANDI II. diplomate: dono accipientem artem a SIGISMUNDO. §. II.	Ladislai Maythénii encomium: Georgii præclaræ facinora: Johannis decora. §. V.
Landes Bartholomzi Maythény, eodem diplomate perſcripta. §. III.	§. L.

§. I.

KESSELLÓ, montem infedit amoenum, sed ^{Kesseló -}
petrosum tamen: vnde, & lapidis nomen; nam, Kó,
^{Kor fáns :} lapidem notat Hungariz; *Keffeló* vulturem; hinc *Keffe-*
ló - Kó, si verba verbis reddas, *Lapis vulturum* fuerit.
Sive, quod lubenter illis montibus, rapax suis, nidalabatur olim;
sive, quod ædificandæ arcæ, *vultus* dederit auspicia. Vtrumque affirmari ^{multo rati-}
audias. Dum intemerata fuit moles, habuit opportunitates, his i-
llius modi arcibus, proprias. Nam, & habitationibus instructa fuit,
& mœnibus, atque propugnaculis, hosti reprimendo idonea. Oti-
gines vestigantibus, nemo erat, qui eas potuisse designare. Ex *Sla-*
wico arcis vocabulo, *Kamény-Zámek*, arguunt nonnulli, *Hufftarum*
esse opus. Quod non autem affirmare; eo quod, vetustiora adpa-
reant murorum opera, quam quæ ad eam ætatem possint referri; di-
plomata autem, longe aliud condocent. Nolim tamen negare, exi-
liorem forte, atque interrem arcem, vertisse in rem suam, ferum
genus, fecisseque, post ætatem *Sicovndi*, munitionibus valentiorem.
Iam sensim, & robur amittit, & commodiates pristinas; eo tamen ^{et familia}
digna commemoratu; quod genti *Maythénianæ*, veterissimo iure ad-
scripta, titulos simul impertierit, vt, iam de *Keffeló - Kó*, adpelletur. ^{Maythénianæ genit. fusa.}

§. II.

LVculenz sunt, FERDINANDII. in eam rem, tabulæ, quibus, an-
no MDCXXXI. die XXIV. Julii, *Georgium Maythénianum*, Baronis ^{Dicitur id}
azionate ornauit. Ita vero inter cetera habet: *A tempo-*
re Ludovici I. Sigismundi Cesarii, Alberti Cesarii, eius familia (May-
thénianæ) ciues & consortes, publicis munis in bellis defunctos felici-
ter, ac victoriis, in Italia, Dalmatia, Bosnia, & ipsa Hungaria, pra-
bilisque interfuisse, cognitum est: ex cuius prospicio stirpe, continuata se-
rie, qua bello, qua pace, excelluisse, & floruisse viros, testatum esse
confit. Johannes, inter alios fuit Maythénianus, qui cum Johanne Hun-
niate, ubique preliis interfuis. & Generalis Capitanus, ad Varadinum-
Petri fuit. Cuius pater Gregorius; bellica virtute clarus, ob res bre-
*nue, & fortiter gestas, arcem, *Keffeló - Kó* vocatam, benigne donatam, ^{denuo accep-}
a Sicismundo Cesare obtinuit. En, arcis, non minus ætatem, quam ^{ut arcem}
*iura Maythénianæ gentis, quibus, in *Keffeló - Kó* possessionem venit o-*
lim; vti decora posteris, ita digna æmulatione.* ^{a Sicis-}
^{Mundo.}

§. III.

PErgit diploma, virtutem *Maythénianorum* commemorare. „ *Auus* ^{Leader}
quoque tuus. *Bartholomeus Maythénianus*, vir, ad omnem bellice ^{Bartholo-}
virtutis fortunam, apicissimus & exercitissimus, in aula re- ^{mai May-}
gis

domo diplomatis pro-
 ficiens „ gis Lvdovici II. fauorem & gratiam, multis promeruit fidelitatis officiis,
 „ Dapiferi honorem & Cubicularii dignitatem, consecutus; quo, cum
 „ bello contra Solymannum suscepit, prælioque in campo Mohách,
 „ inito, ipsomet rege, cum ingente clade procerum & nobilitatis
 „ interempto, præsens existens, strenueque dimicans, captus, By-
 „ zantiumque delatus erat, deinde tamen liberatus, ad suos rediit.
 „ At dum feliciter Auguillissima domus Aultria, sic dispensante
 „ Deo, post aliquot annos, ad gubernacula Hungariae rediit, ac
 „ FERDINANDVS I. proauus noster, initio regni sui, cum aduersario
 „ filio Johanne Waywoda, de regno certare debuit, ac furore rebel-
 „ lionis plurimi dehicerent; Bartholomeus, memor auitæ suæ virtutis,
 „ ac fidei Aultriacæ domui deuinctæ, copiis, suis sumtibus condu-
 „ Etis, alaque veteranorum, in Trinchini obſidione, per Joahannem
 „ Catzianerum factæ, præclare se geflit, & ad felicem polleſſionem
 „ caſtri illius, confilio & arte, adſuit. Simili modo, ad Szerdabahyj
 „ caſtra, aliisque in locis, singulariæ fidei & fortitudinis munera, præ-
 „ ſtit. Ob quæ tandem facta, præmia quoque condecentia
 „ accepit; dum in Confili Regii numerum adoptatus, ac Ca-
 „ pitaneus Szegediensis officio donatus est. „ Hzc, de Bartholo-
 „ meus, diploma. Adeo ille, non modo non degenerauit, ab auita
 „ virtute; sed fecit etiam maiorum suorum actus, multo illuſtiores.

S. IV.

Quoniam Szegediensem provinciam administraverit:
 Confili Regii Budensis, ad eam litteras.
 Neque, seu fide, seu laude minori, prouinciam Szegediensem
 adminiſtrauit Bartholomeus. Inibimus, quod spero, lectoris
 gratiam, si eius zetatis Confili Regii litteras, Buda, ad Mayt-
 niūm, datas, intertexerimus: quando, & eorum temporum habitu-
 tum loquuntur, & reflantur vna, quantum in Bartholomei virtute
 ac vigilancia, ſpei habuerint positum, Budens proceres. Egregie
 Amico, nobis honorando! ſalutem! Tam ea, qua de necessitatibus ve-
 tris, quam illa, qua ex parte ciuium Zegediensium, ſcripsit, intel-
 leximus omnia: de quibus, licet ſcarfim, ad quemcunque noſtrum litteras
 dederitis; tamen, vna ſimulque responderemus. Erga ciues, quo-
 modo vos gerere debeatis, nuper, Regia Majestatis nomine, ad vos ſcri-
 psum, & per Johannem Zabothow, latiffime nunciavimus: que ut
 diligenter ſtudiosque obſerueretis, etiam hic litteris noſtris, vos hortamus:
 nam proſus rerum ſtatue, & publica utilitas, ita expoftant. De ne-
 cessitatibus autem vestrī, egimus, cum Camerarii Regia Majestati,
 Domini noſtri gratioſiſimi, quos ſimul monuimus, ut neceſſatum ve-
 trarum curam agant: qui & polliciti ſunt, & vobis nonnihil deputatiſſe
 adiſtauerunt, deinceps quoque daturas operam, ne in fermis Regia Ma-
 iestatis, & Regni, ob neceſſitates, elaborare definatis. Nos hortamus vos, &
 rogamus, ut defenſioni iſtius ciuitatis, ac iſtarum partium, quam di-
 ligentiffime ſolerterque inuigilete, curetisque modis omnibus, ut veftra iſtis
 praefentia, quam pluriſum commodi uitiatique partibus iſte adulif-
 fe

se videatur. Quod vos, pro nostra fide, vestraque virtute facturos, non dubitamus. Deditus autem litteras, ad Comitatus, qui pro defensione istarum partium deputati sunt, ut, si qui hæc gentes suas, non misissent, quam primum, sine ulteriori procrastinatione, occasione quauis poshabita, ad vos mittere debeant, & teneantur. Aliud propterea ne faciat, iterum iterumque horlamur. Valete. Ex Buda, feria tertia Beata Virginis Mariae, Anno Domini millesimo quingentesimo, vigesimo octavo. Nihil epistola hac, in re publica procuratione, concinnius. Inscrivebatur autem: Egregio Bartholomeo de Maythyn, Capitaneo Regia Majestatis Zegedensi, Amico Honorando; ob signabaturque sigillis quatuor, cera exprelis rubra, quorum secundum, Batboreorum insignia refrebat: nam reliqua, vetustate fuerunt detrita.

S. V.

Quod reliquum est, in Ferdinandos illo diplomate, ad laudes Ladislai Maythény pertinet, quæ, in compendium misse, huc redeunt: Collocauisse *Ladislausum*, prisca, gentis *Maybeniane* decora, in summo fasilio: quando, non bello tantum Saxonico, quod FERDINANDI I. auspiciis gerebatur, apud auunculum *Johannem Petbó*, militiz rudimenta posuerit; sed inde etiam redux, sub consummatissimis belli ducibus, *Marcu Horváth*, & *Nicolao Zrini*, stipendia meruerit diutius: donec, *Maximiliani* ductu militans, & in veteranis relatus, ob seruatam *Canisam*, præfectura arcis *Kis-Kondrom*, donaretur; posteaque, *Vetusblum* translatus, ornatusque *Supremi Comitis* dignitate, præclaram defensandis montanis vribus, operam naueret. Sequuntur inde, præclara *Georgii*, facinora: quippe qui, post decennii, quod sub Rvovalmo II. exigit, rudimenta, cum le, in præliis & obſidionibus, præbuit, vt nihil dubitarit, *Nicolaus Pálffy*, vir summus, cum inter duces præsidii *Uvariensis* referre. Præterquam enim, quod gemina *Strigoni* oppugnatione, indiuidus semper *Niclaei* comes fuit; insignem ei, in recuperato *Laurino*, operam nauilie perhibetur. *Batkaiano* certe, ac *Bethleniano* tumultu, non vi, non illecebris, eo se adduci pallas est, vt regum suorum partes defereret. Quibus rebus, axioma *Baronis* promeritus, insignia simul luculentiora, FERNANDI II. benignitate, indeptus est. Fui *Georgius*, præter rei militaris scientiam, insigniter doctus, quod ex fragmento hifloriarum (a.) sui temporis addidicimus. Postea, sub LEOPOLDO M.

Ladislai
Maythény
emissione:Georgii
præclara
facinora:

Jo-

(a.) Grande fuisse volumen oportuit, eius ad nos tenue, plagarum circiter sex, fragmentum, peritum est. Inscrivebatur autem: *GEORGII MAYTHÉNI*, REVM HUNGARICARVM SVI TEMPORIS, DECADIS. ANNOVS, quod in potestate habemus, ex DECADIS OCTAVAE, LIAVO X. deceptum est, *Pauli Pázmányi*, & *Zsiva Tordy* habet hifloriam. Evidem, dolere facit aequo, dispersum est volumen reliquam. Trium e.

nim Regum, RVDOLPHI, MATTHIAS II. & FERDINANDI II. res gestas, pro ratione meritis, quem visit *Georgius*, completi potuit. Vt invenimus, qui eruditer velutissimum scriptum quippe, ingentem *Ránum Hispaniarum* lacunam explicarum: nisi forte, quod affirmavit nobis nonne. novi, vñis culinares, dudum id detruevunt. Tantum est, *Laurianus*, inscrivendo, non habuisse propitiari! Ceterum, RAPHAELIS MAJSTRI, ad *Hifloriarum*, meminimus,

Johannes
devara.

*Johannes Maythény; Personalis presentie in Judiciis Locumtenens, gen-
tem suam illustravit: vt iam decora reliqua, ne quid fauori dedille
credamus, silentio præteremus. Hæc, arcis nobis mentio, oppor-
tune non minus, quam cum gentis decore, suggestit.*

SECTIO II. DE *Oppidis Processus Bajmoczenfis.* *PROOEMIVM.*

Vere hucusque arces; iam ad oppida accedamus, pauca ea, neque tamen incommoda ad habitandum, si rem, ex regionis, quam infederunt, habitu, metiaris. Et *Bajmoczenfis* quidem illud, ad Arcem memorauimus: reliqua nunc expromemus more nostro, hoc est, breuiter non minus, quam adcurate.

SYNOPSIS.

<p>I. PRIVIDIAE nomen: <i>situs laxitas, & incole: quibus artibus valeant: canobium PP. Pierum Scholarum: agri indoles: oppidanorum leue.</i></p> <p>II. NEMET-PRONAE <i>famus, & no-
men: vetustas oppidi, & an in-
cole, Gothorum, Gepidarum-
ue sint reliqua; eorum solertia:
loci amanitas: vici ades: poma-
ria, mercatus.</i></p> | <p>III. SÁMBOKRÉTHI habitus: eius de-
clementum, & huic causa: op-
pidi vetustas: Carolum L. boffi-
tem habuit: huic, erga Sámbokrétium quendam, benignitas.</p> <p>IV. SZKACSANI, tenue oppidum: a-
gri indoles: est hodie in Epiko-
patus Nitriensis ditione: vici co-
pertinentes: <i>situs oppidi: pri-
sta munitiones.</i></p> |
|---|---|

I. PRIVIDIA.

Prividiae
nomen:

RIVIDA, medio, quod diximus, millari, in orientem brumalem, *Bajmocze* sciungitur. Hungari *Privige*, Slavi, *Priviza*, Germani *Pritwitz* (a.) adpellant. Ne-
mo, Slauice gnarus, non videt, eiusdem linguz, vocis originem esse, quasi *Priwodze*, hoc est, *ad fluvium, Sarmatica disto*,

a.) Monendum hic est lector, male *Zaliv-*
tum, ex valus nomine oppidi; duo

loca facere, cum aliud *Priviza* ei est,
aliud *Pritwitz*,

sto, dices. Est enim ad riuum cognominem, declivis in planitiem colli, *fluis levatis, & incolis:* imposita, quod, vti iucunditatis multum, ita plurimum habet opportunitatis. Pretenditur laxe, habitaturque a ciuibus, rerum fumarum pulchre satagentibus. Varius his, fructuosusque labor est. Nam *quibus artibus valens est:* alii, curam agricolationis, mercacibus, opificis alii, contemperant. Nundinas ergo, quae in oppidis late circumscitis, aguntur, magna ad fiduciam adeunt, & cum domesticas, tum adscitas aliunde merces, venum circumferunt. Praecipua eorum laus est, quod & pannibio valeant, & arte futoria. Vulgus certe rusticum, panno huiusmodi lubenter amicitur. Quin & cothurnorum, qui hic sunt, magna est passim approbatio, quod & corio subactiore, ad formulas pedi maxime congruas, parentur. Insim oppido, duarum Ecclesiarum, quas parochiales vocant. Etate nostra, insigni Collegio P.P. Piarum Scholarum, a Comitibus Palffyis, ex fini auctum est, vt esset educanda iuuentutis quoddam quasi seminarium. Nam vero, quas postea scholas adaptare, frequentes sunt hodieque. Templum, colli impositum, muro circumdata est robustiore, areolis, siue propugnaculis, ita interflincto, vt impetus hostiles retardare possit, reincidenteque. Alioquin, *apri insidiis:* oppidum, agro, circumquaque ossunditur ameno, atque ubere, neque non siluarum diuiti. Olim, & vino, & croco, ciues operabantur: quam utramque curam, frumentario, eoque fructuoso cultu, penitus iam commutauerant. Cereris, quae hic paratur, exigua est, bibiturque vulgo, ea suadite, vt in singulas hebdomadas, iterari cocturam, oporteat. Sunt praetera oppidani, elegantie, *oppidum.* morisque, a maioribus accepti, perquam studiosi. Hospitalitatem *rami lati:* huc retulerimus, & coniuctus, quo mutuo agunt, hilares. Ipsum oppidum, Bajmoczius, vetusto iure adscriptum est; priuilegia tamen regum donatum. Huc, prater annuum mercatum, qui diem *D. Pauli;* Inventionis *S. Crucis;* *S. Laurentii;* incident, ius gladii pertinet. Post eas clades, quarum ad Bajmoczium meminimus, sub Tokoliana seditione, a commeante vitro citroque milite, Anno MDCLXXVIII. exustum penitus est, neque non supero tumultu Rakocianorum, durius habitum; tunc in primis, cum Bajmoczium, lenita obsidione premerent. Iam herorum prouidentia inualefecit denso. Feliciter!

II. NÉMET PRÓNA.

Eiusdem tractus oppidum est, sed altius intra montes, ad aquilonem subductum. Quod Germani erant, qui coloniam considerunt, Teutonicam (*b.*) inde Pronam hodieque adpellant. Német enim Germanum Hungaros significat, non obscuro etymo, a Nemetibus (*c.*) Germaniz populo, tametsi aliunde adscito. Hinc

TOM. IV.

Hh

Ger-

b.) In Diplomaticis, Prior Translatis It-
gium.

c.) De Nemetibus, vide LACONI CAROLI

SPENZEL Germania Antiqua Notitiam,
Lib. I. p. 40. Item p. 44. & p. 84. sc.
quod p. 163.

Germani ipsi, *Dewisib Proben*, Slavi autem *Nemecké-Prauno*, adpellant, eoque vocabulo a *Tót-Prona* Thürócziensium, discriminant, quæ *Slavorum Prona* dicitur. Vetusum est oppidum: quippe, cuius mentionio, in CAROLI ROBERTI diplomatis occurrat. Atque iam tum in ditione arcis *Bajmoczenfis* fuisse, constat. Incolas, priscos illos, adhuc retinuit, institutorum atque sermonis usit, longe omnium tenacissimos. Crassum illis os, & nisi adtentius audias, vix intellegendum; vt in eam coniecturam ducantur aliqui, *Gothorum*, aut *Gepidarum* potius, sparsis, per recondita hac montium, reliquias esse oportere: quomodo & nos, timidius tamen, coniectamus; cum ignoraret nemo, sepius *Germanicas* colonias in Hungariam fuisse arcessitas, quæ vti zetate illa, & lingua rudes fuere, & moribus, ita in ista montium lustra delataz, atque ab accolis *Slavis* obsefæz, retinuerunt oris, iuxta & coniunctus, pristinam illam asperitatem. Ceterum, solers genus est, & cum rusticationis studiosum, tum opificis in primis, & pecuariz mercaturæ, pro regionis ingenio, deditum. Itaque, paucos in oppidanis reperias, quibus, præter amplam rem familiarem, æi in foenore positum haud sit. Situs loco amoenus obtigit, & agri foecunditate commendandus. Hunc, colles incingunt, varie surrecti, filuisque obliiti. Vltra, in septentzionem potissimum, montes ineunt valsi, opacique, & cum sunt res turbatæ, latrociniis infames. Oppidi moles, vno atque altero vico, laxe protenso, conflat, sedibusque instruenda est, e materia factis; sed pro gentis more, habitatu commodis. Ad oppidi commendationem, pocaria referunt, vberre proboque fructu, luxuriantia. *Prunorum* precipua copia esse consuevit, quæ, vbi ex anni ingenio profecerunt, insigni cura, ab incolis durantur, lateque postea, lucri faciundi caussa, per nundinas circumferuntur. Medio foro, zdes publica insedit, ad quam merces domesticæ, cibus item potusque, veneunt. Sunt oppido, annui quoque mercatus. Quatuor in falsis reperio: quorum primus, *Dominica* *Inuocavit*; alter, *Dominica* post *S. Gotthardi* diem; tertius, *festi S. Johannis Baptiste*; quartus denique, *S. Emerici* dic, agitur.

III. SAMBOKRET.

Sámbo-
kréthi be-
háza
 etiam deca-
mentum,
et huius
sanctus:
 MEGYÉK:

Oppidum olim, cum frequentia incolarum, tum boariis mercatibus, celebre. Et est omnino agro insigni, atque sustentanda multitudini, idoneo: decreuit tamen adeo, vt oppidi nomen, non iam oppidanorum numero, atque aedium elegantia, sed priscis illis, quæ obtinet, iuribus, vix, ac ne vix quidem, tucatur. Loci hac decrementa, præter temporum vicissitudines, herorum multitudini, vulgo adscribunt. quod iam non disquirimus. Ciues sane plerique, angusta sunt re, domos materias quomodocunque coientes: vi desertarum, frequentia rudera, taceamus. Celebrat hodieque fora, pecuaria potissimum. *Castellum*, quod in oppido visitur, in potestate plurium est. Sciungitur *Topolszán*, duobus in

in septentrionem, quatuor *Bajmocz*, in occidentem brumalem, milliaribus, habetque publici cursoris stationem. De vetustate oppidi, diplomata loquuntur, iam tum a BELA IV. prescripta. Paruit ^{oppidi usq;} olim, genti florentissimæ, Sámbokréty, quæ anno MDCCII. penitus ^{tabulae;} emortua est. Castrum, vix vili, tota Hungaria, de antiquitate concedens, quod hec posuerant Sámbokréti, hospitem CAROLVM I. habuit, eo bello, quod aduersus Matthæum Trentinensem gessit. Quod ex regia tabulis, quas anno MCCCXVII. isthic edidit, cognovimus. Idoneis auctoribus, relatum accepimus, e Sámbokrétiorum gente quandam, accipitrum curæ a rege adhibitum; accipitriarium, noua voce, falconarium alii, dicunt; primum fuisse, qui reportatam, de Matthæo, victoriæ, regi nunciarit, gemina falce, qua pugnarat ipse, querino ramo ornata, instrutum. Ad quem nuncium, gaudio perfusus CAROLVS; Tu vero, inquit, o bone! qui tam leta nuncias, uti primum habeas, ad seram posteritatem transmittendum, accipite nobilitatis, quam meruiſti, insigne. Falces tuas, teque porro virum praefas, & nobis fidam, & patria ætatem? quæ demum simulacra, totis quinque seculis, in insignibus suis retulere Sámbokréti; tametsi, iam tum, ante Caroli tempora, in fernis regiæ, seu nobilibus, censi fuerint.

Carolus
I. breviter
habuit

*sæc. mge
Sámbo-
krétiūm
querendū,
benignitas.*

V. SZKACSANY.

Fuit antea, eximie cultum oppidum; sed quod temporum difficultas, sicuti paſſim regionem reliquam, extra modum adhixit. Adhuc tamen, & laxitate vset, & colonorum frequentia. Agro certe circumcidetur haud fatis fecundo, quem tamen incolarum industria fructuosum efficit. Vitis, quam patitur, vinum fundit copiolium, sed austерum illud, ob foli celiique ingenium: si vineam vnicam excipias, fructus, multo, quam sunt reliquæ, generosioris, atque ideo, lautioris etiam preti. Laudatores pomariorum sunt fructus. Templum colli inzdicatum, iucundum, e longinquo spectantibus, obtutum præbet. Est & *Xenodochium* in oppido, suis donatum redditibus. Olim, ad *Nitrienſis* arcis ditionem pectinuit, dum in *Episcopatus* cognominis potestatem veniret, regum, sicuti fas est credere, beneficio; vt iam caput sit, *Szakacsanensis* dominii. Huc referuntur vici: *Hradisko*, vtraque *Weſemicz*, *Szabán*, *Rabicz*, *Dwornik*, *Nagy-Kräftye*, &c quizdam in *Kis-Kräftye* portio, *Verbén*, *Bajmocz*-*Apaty*, *Lévina*-*Apaty*, *Chudd*-*Lebok*, *Kis-Nagysz* & *Witskupicz*, in vicinia *Bán*, oppidi *Trentinienſis*. Confedit in ripa *Kis-Nitria* amnis, extrema tractus *Diviſkienſis*, (Slaui, *Diviſczi Widiék*, vocant) amoenaque ora; vt, totius eius vallis, cui nullum præterea oppidum inest, metropolis dici mereatur. Fora, quæ celebrat, tenuis sunt, neque digna memoratu. Cum *Turca* viciniore fuerunt, fatigabantque regionem crebris incusionibus, fossis, celso aggere, vallisque, circumcingebatur, vt esset perugio adcolis, aduersus hostium iniurias. Iam detracte sunt

Szakacsan-
*ensis oppi-
dum;*
*oppidi inde-
xit;*

*oppidi inde-
xit;*

*et hodie ha-
Episcop-
tus Nitri-
ensis dater-
etur;*
*vici et pro-
prietates;*

*præcep-
erit;*

*præcep-
erit;*

hæ munitiones. Hæc tenus de Oppidis Processus Bajmoczenfis, nunc ad cognoscendos vicos, more nostro, accedamus.

SECTIO III. DE

Vicis Processus Bajmoczenfis.

Requens vicis regiuncula, quod & laxe diffunditur, & pluribus Dominiis, quæ vocant, discreta est; suis item Districtibus, more antiquo, definitur. Nos, cum sequemur ordinem, qui nobis a prouincialibus supeditatus est.

1.) *Kovárcz*, Slavis *Kowárcze*, vicus, siue loci amoenitatem spectes, siue ruris opportunitatem, in eximis ponendus. Præter rem enim frumentariam, & cultu vineatico, haud spernendi fructus, latatur. *Castellum*, quod vico decus conciliat, & mole præstans est, & elegans. Expilatum id, anno MDCXL. ab *Adamo* quodam, vulgo *Adamko*, insigni latronum ductore, memoriz proditum reperi; præda illinc viginti mille florenorum, intempsa nocte, ablata. quam tamen vindicauit herus, vir nobilis, prædoues e vestigio insequeutus, cosdemque, dum ciatho, signatum argentum, inter se partirentur, adgressus, dissipauit, prædam retulit. Adtinuit olim ad arcem *Apony*. Ilibic, *PAVLLVM APPONI*, eximium eius gentis ornamentum, sepultum esse, epitaphium eius, quod templum habet, loquitur. *Spedabilis ac Magnificus* D. *PAVLLVS APPONI*, trium Auguſtissimum Imperatorum, *RVDOLPHI*, *MATTHIAE*, *FERDINANDI*, felici sub regimine, præclarus virtutum facinoribus, domi militique, pacis ac bellorum operibus clarus; *Cæſareus ac Regius Confiliarius*, *Sacra Regni Hungaria Confervator*, decus familiæ, columnæ fluorum clientum: eorum dolore obiit. Anno CLO DC-XXIV. VIII. Septembri. Etatis sua LX.

2.) *Nagy-Apony*, cognomen dedit, inclutæ genti *Apony*, estque, cum situ hilari, tum rure, rei rustica percommodo. *Castellum*, vico inædificatum, multum habet commoditatis, coliturque ab heris, quos diximus *Aponis*. Vinez, per apricos colles, confitæ, vinum fundunt, aptum mensis, etiam non vulgaribus. Fuit vico arx quoque, incundi, in subiectam regionem, prospexit, sed quam,

tempus edax rerum

in tristes ruinas precipitauit. Præcis temporibus, regum fuisse propriam, ex diplomatis condotti sumus. *SACISMVNDS* certe, sibi diversabatur; unde coniicias, de molis, qua ea tempestate fuit, habitu. Atque exstant omnino, frequentes tabule, quas heic loci prescripsit regum optimus. *Graſſantibus*, hac regione, aduersus *Scamvndvm*, *Hufſat*, forte, quod resistere aula est vaſtatoribus, in rudus abiit, diuque parietinis deformis, inulta iacuit: dum, *Sigismundi*

adi beneficio, atque permutationis quodam iure, cum vico *Nagy-Apony*, & possessionibus alii, *Aponyis*, qui circa annum MCCC. in *Aladario* de genere *Pech*, primum emicuerunt, traderetur. Ita hi postea sensim instaurarunt arcem, vt, & commode habitari, & per fugio esse posset, si quis, aut latronum metus, aut belli tempellas, ingruerat. Euenit hoc, in primis dominantibus late *Turci*: tunc enim, non heros modo suos, sed vicinos etiam, egregie tutabatur; donec incuria pri-
mum, iniurias postea aliis, seculo superiore, collabi inciperet. Fuit
priorio, non tam villo, quam opportune instructo, & post angu-
stius atrium, varie sinuatis habitaculis, ita facto, vt potuerit sanc-
tissimes accipere, etiam numerosiores. Vicus ipse, tabernatum diuer-
soriarum frequentia, vix vili, tota valle *Nutriens*, secundus est.

3.) *Kis-Apony*, ita dictus, quod maiori illo, tenuior sit, tametsi rusticatione opportunitate, suppar. *Aponyis* quondam paruit; iam, parte potior, *Bartakoviusis* adscriptus est.

4) *Sicutib[us], earundem fere, cum priori, opportunitatum.*

5.) *Nitra-Szérdabély*, cognomentum ab ame, cui adpositus est, accepit, vt ab aliis eiusdem vocabuli oppidis (4.) vicisue, discrimina-
retur. Slavis *Sreda* dicitur. Agro ei omnis generis frumenti fera-
ci. Hinc Slavicum illud proverbiu[m]: *Sreda, u profred cibleba*, id
est, *Sredam vicum, pane eff circumdataum*: quod fertili agro vndi-
quaque circumfusus est, non secus, quam medulla panis, cortice in-
eingitur: nam, & medullam panis, *Sreda*, apud Slavos, significat. Ne-
que rus reliquum deterius est. Pratorum commendatio, ob preftan-
tiam graminis, pricipua. Sed, nec vite carere voluerunt agrum, seu heri,
seu incole, qua tamen vinum das tenue, neque etatis tolerans. Est
in haerediis inclutx familia *Szérdabély de Nitra-Szérdabély*, cui gemimum
isthic castellum, fedesque per opportuna est. Cum *Podmaniczki* (b.)
fratres, nota apud *Hungaros* nomina, ista regione grassarentur, castel-
lum huius, latrociniis fuit infame. Itaque, publica lege, solo exquad-
rum ordines (c.) statuerunt. Quod & ita euensi, ex decreto an-
ni MDXLVII. (d.) condicabis: ubi simul, delecto *Szérdabélyiensis* castello, ra-
pinarum fedem, ad claustrum *Kolos*, transfluisse *Podmaniczki*um, legitur.

6.) Galatika proxime confedit, tenuis quidem vicus; sed ruris tamen præstantia commandandus. Paret eisdem Szerdabélyis de Ni- tra-Szerdabély.

7.) *Szalotsán*, in oppidis aliquando relatum fuisse, constans incolarum traditio est. Nunc, ad dominationem *Kis-Topalcsanenfő*, accensetur, & habitatur omnino laxe, ac copiose, vico, gemina zedium serie, in longum decurrente. Medium *Ecclesia* insedit, non ineleganter facta. Gleba gaudet fertili, filii ad cedendū amplissimis. Ingens

a.) Notum est insulanum, in Pissimis provincia oppidum, Scardobol, quod illic Tom. II. p. 245. num. VI. minimus, nec non Figh. Scardobol, ad Sacraenum. ibidem. p. 212. num. 26.

4.) Lege omnino Decretum An. MDXLII.
Art. XLIV. & An. MDXLV. Art.
XLVII.
c.) Anni MDXLVI. Art. LVI.
d.) Art. XXV.

hic papaueris copia, prouenit, quo incole, late conserunt agrum. Atque delectantur omnino, cibis papauere adpersis; his in primis, qui ad modum (*e.J*) fundulorum, e farina probe subacta, fiunt, posteaque affuso melle, papauere conduntur. quæ res, a dicaculis, in opprobrium versa est pridem. Ac sit hodieque, ut si peregrinorum aliquis, palam scisciretur: *quanti, fundulorum eiusmodi metra, hic loci, veneat?* eumque comprehendendi contingat, durissimis, ob dicterium illud, verberibus mulctetur. Incolarum occupatio, præter rem agrestem, questru filis ac ferri, distinetur. quas illi merces, equestris aurigatione, paßim deuehunt. Adsedit vico, Kománsko desertum, non minus filius, quam agris frumentariis, multæ fecunditatis, atque riuo Libna, isthuc in Nitram delapso, insigne.

8.) *Prazenec*, Slavis Prazenowce, ex nimia Nitri, &c confluentis Livine, vicinitate, eluisionibus obnoxius, agri tamen præstantia, vix vlli, circumitorum vicorum, secundus. Pars incolatum, pagum olim habitabant, cui Hornany nomen fuit; sed quod ille monti Brloch subitus, prædonum impressionibus frequenter evanesceret, facta demigratione, Prazenzenem hanc coloniam, vel considerunt primum, vel certe noua accessione hac, adauxerunt. E priori vico, nihil, præter rudus templi, residuum superest. Est hæreditum familie Szepk; cum olim Prazenzkyorum fuisset.

9.) *Krenec*, vicus haud ignobilis, ad radices montium Tábor, Brloch, Kozlicza, & Diela, quadripartito exedificatus, totidemque nominibus discretus. Partium vni, Kutnya; Závada alteri; tertii, specialiori vocabulo, Krenec; quartæ denique, Zemansky Konec, quasi nobilium limitem dices, nomen est. Duo heic castella sunt obsoleta, præatoria item aliquot, quæ curias vocant. In his familia Götzoniarum, generis antiquitate inclusa, sedem habet: quippe, ad quam, prisco iure, vicus pertinet. Agri circumquaque, insignis ad rusticandum, amoenusque est positus: pratorum in primis, quæ in conualibus seposita, riuius rigantur vberibus, & cancerorum diuitibus. Quin, & vineatici cultus patientem accepimus; sed exili prouentu, neque, nisi mensis vulgaribus, idoneo. Maior cerenies, quæ hic fit, adprobatio est, quam ideo, vicini, quoque in pretio habent.

10.) *Tákk - Ujfalva*, Slavis, Nowa - Wes. Hungari, a truncis, quos forte excise filuz dederant, cum primum excitaretur vicus, ad eum modum adpellarunt; certe, vtriusque linguis vocabulum, vicum nouum significat. Possidebat antea, a gente Ujfalusiiorum de Tákk - Ujfalva; iam inter plures dispergitum esse accepimus. Hæc illa Nowa - Wes fuit, cuius heri, comed hospitatem, TOLLIVS (*f.*) commendavit: quam, quia ad Nitrienium laudem pertinet, nihil piget adscribere. *Pestridie* inquit, (quam Nympheas lauentes viderat) non tam

a.) Hungari, familiare, diebus etiabilibus, | *Germans* ferulum; certe, acceptum mihi, cibi genus, Aták - Cák, Slavi, Melkovat | nus.
Aták, adpellant: ignotum, quod sciām, | *f.* Loc. cit. pag. 154. 155.

tam venusto, quam Dominis usili spectaculo rustico, memet oblectandi. Pague erat cum castello; pago autem Nowa-Wese nomen. In eius confusione, tanta agriculturum, utriusque sexus (g.) opus facientium, frequentia erat, ut causam rogare non puderet. Erat in agrorum quasi carceribus, arbitra operis Domina. Hanc salutare officii mei existimans, cum iuxta viam carpento vesta opus uerget, rogor ab ea, post aliquantuli temporis colloquium, ut quoniam hunc sibi honorem habuisset, ne eundem filio suo denegarem; monstrarbatque castellum, ubi commoraretur. Ego, ne inofficiosa videver, & promisi, & perfisi. Nomen huic viro nobilis erat, STEPHANO HORVATO, (h.) siue, ut more Hungarico loquamus, Horvát Illyán: solent enim Hungari postponere pronomina, gentis, siue familia sua nominibus. Vti mater, ita & filius, humanissime me excepti, & quod tempore prandii inflabat, nihil tale cogitanti, amicam vini intulit, cogitique sibi esse constitam. Carpiones, tritæ, cancri ponebantur, cibi, etiam sajato non ingrati. Vnum vero, non Hungaricum modo optimum, sed & de quo merito dici potuisse, notum illud, EST, EST, EST, liberaliter propinabatur. Rogabat me nobilis homines, lingua Latina, ad sermonis facilitatem peritus, cuius illud confidem t' ego vero, quod ne dubitandum quidem existimarem, Tokaini inquam natum. Immo vero, ait ille, ne quid felicitati Cæsaris deesse existimes, etiam si, quando Hungaria forte nullum suppeditet vinum, Croatia huic mater est. Mirabar ego, qui & Lutceburgense non semel bibisse, quod de eo, nihil in Croatia confiniis inaudiuisset. Dum ita nos vinum hoc bibendo laudamus; nullus enim bono vino melior uerione haberi honor potest; mensa secunda infertur. Hic meus hospes: Domine, inquit, vinum bonum Croatia dedi, dabo & aliquid, quod in tua patria natura est: dixeram enim, me Batavum; & simul ostentias butyrum. Jouem ego Lapidem iuvare ausim, suauius, aut melius, me nunquam apud nos degustasse. Ergo, dammare tacite mecum humanam consuetudinem capi, huic vel illi tantum rei, notam aliquam bonitatis ascribentium. Nam, ut vinum adpellari vulgata voce solet Cos; ita & butyrum hoc merito idem sibi cognomen vendicabat. Erat enim colore, odore, sapore optimo: neque fiduciue hic color, & succo florum calendula; sed naturalis, flauescens metalli, non dissimilis. Hec ille, cui equidem gratias habeo, quod non diffidu- lauit gentis nostra hospitalitatem. Abant nunc, maflyges illi Hungarorum, barbariem nobis obiectantes, & in media sua patria, querant, dentque, si possunt, hanc illiusmodi in peregrinos, humanitatis significationem. Lucri, plerisque, suavis, ex peregrinis maxime, odor est.

11.) Janó-Fabua, Slavus, Janowá-Wes, fuit olim in potestate gentis Ujsalusi, de Tikkés-Ujsalu, qua extincta, inter plures diuisus est. Habet castellum, olim non inelegans, rus autem arctum & sterile.

12.) Ko-

g.) Scilicet, tributarie fuerunt opere, quas heri, ex teruitatis lege, agro condendo, solent adhibere.

h.) Credo, id nobili viro seippe nomen forte, ob patriam: quod ex vino Croatico, illis partibus inservito, simul colligas.

12.) *Kolos*, Slavis *Klif*, vicus, bipartito (*i.*) diuisus, neque tam agri, quam silvarum & montium diues. Olim, *Abbatiam* & *cenobium* habuit; sed quod, ob *Podmaniczkianorum*, quz iſthic fibi delegerant, perfugia, lege publica, deletum est. Sic anni MDXLVII. decretum. (*k.*) *Fortalitium*, in clauſtro de *Kolos*, per *Dominum Podmaniczy*, poſt diratum caſtellum *Szerdahely*, eretum, unde circum vicinis nobilibus & colonis, non parua dampna enierunt. *Maiestas sua*, exerti & demoliri iubat; Ecclesia tamen, sive templum, integra maneat, & Abbas, in ea *Abbatia regularis*, ordinetur. Quz etiam sanctio, anno, qui fequutus eſt, MDXLVIII. (*l.*) repetita fuit: *Kotoss fortalitium* diruatur, & *Abbatia*, si *Abbatem* non habet, viro religioso conferatur. At propugnaculo deleto, *Abbatia* simul ceſſauit. Parent iam vici, *Monialibus Pionensibus*, *Ordinis S. Clarae*.

13.) *Kraszna*, Hungar. *Széplak*, a iucunditate positus, nomen tulisse videtur. Et eſt profeſto multa amoenitatis, tametli exilioſit, quam pro ſpecie. *Templum enim*, quod editorem collēm occūpauit, proſpectus eſt latillime patentis: quin, & ager ita compaſſatus, vt meretur omnino hoc, quidquid eſt nominis: nam, *Széplak*, locum habitatu pulchrum, Hungar. ſignificat. Pertinet, ad heredita dominationis *Kis - Tapolszanensis*: eſtque, in pignore *Baronis Boffány*, & vidur *Nicolai Hunyady*.

14.) *Nedanč*, non longe illinc abeſt, iure hereditario familie *Apony*, adſcriptus, & agro pratisque circumfelliſſus, fertilitatis egregie.

15.) *Kis - Bofšány*, cefſetur in heredita gentis *Ujfalufane*, & *Rudnajane*. Eſt orientali Nitriæ margini inzidiatus, politu hiliari, fecundoque rure. Præter curias aliquot, prætorium, ſeu caſtellum habet, *Bofšány* proprium.

16.) *Nagy - Bofšány*, priori, ad eundem ammem, reducto in meridiem ſitu, vicinus, atque ita copioſus, vt nomen *maioris Bofſány* meruerit. Profeſto, incolarum frequentia, atque varietate, oppida zemulatur. Sunt in his opificum complura genera, vt fere nihil sit, ad ruflicanz vitæ opportunitatēm necessarium, quod non iſthic paretur. Præcipua tamen loco celebriter parata inde eſt, quod ortus dederit, incluta, multis (*m.*) retro ſeculis, *Bofſányorum* genti: cui idcirco, de *Nagy - Bofšány* agnomen inditum. Itaque, hereditas eundem eſt hodieque, quam illi, pluribus inſignem caſtellis, colunt. Ager vico laudatissimus obtigit. Fuit iſthic *JACOBVS TOLLVS*, doctus ille, elegansque itinerator. *Adſumus*, inquit, (*n.*) *Topolſcháni* ducent itineris, in proximum pagum *Bofſánū*, quod via, aſtu, eo di defatigatus, uiterius hand poſſem. Ac erat mibi prima domus, ob ſpera- lenan-

i.) Anni MDCXXXV. Decreto, Artio. XIX. utrue *Kolos* dicatur.

k.) Articulu XXV.

l.) Articulu XLVIII.

m.) Ortum ea trahiſ, a FAUCIMANHO comite, de genere Diviſ, e cuius pollenis, e-

micuit præcipue *DOMINICVS de Bofſány*, belli dux, & *Bona Steineriſſi*, ſub *ANDRÆ II.* celebratissimos, quem pluriſi excepte- re, domi & militis, hoc eſt, roga & fago, illuſtriss. vici.

n.) Epit. Itineraria V. p. 153.

leuanda sitis, gratissima. Dominus adium, futor crepidarius, duci meo amicus erat familiaris: ergo, recipior hospes, & comiter habeor. Quid sub diei serum ad Nitram annem, viderit, iucunde (o.) narrat.

17.) *Chimány, laudatissimus vicus, sive agrum spectes, fertilem eum, & late porrectum, sive incolarum soleriam. Praterquam enim, quod rus suum, omni cura studioque percolunt, frumentario simul questu proficiunt. Id nimurum, cum est maxime parabile, sollicite coemunt, posteaque, in ea loca inferunt, quæ sunt ex situs vito, frumenti indiga. Itaque, gemino prouento ditefunt. Perfecto, vulgo in iis censemur, qui sunt isthac ora, opulentissimi. Vicus ipse, ultra rusticum modum, elegans est, idemque perpetuo-sepimento incinctus. Loci habitui, templum affabre sublirctum, atque parochiali donatum prerogativa, ex quo responderet. Est in barediis Archiepiscopatus Strigoniensis, censeturque in ditione S. Crucis, quæ est in Comitatu Barcibieni.*

18.) *Béliz superior, &*

19.) *Béliz inferior, modica intercapedine seiuuncti. Ille, templo nuper sublircto; ille castello probe munito, memorandus. Ager frumentarius, macer vtrōbique est; at rus reliquum, prata in primis, colono idonea. Ad inferiorem hanc therma scatent, non tam aquarum calore; venas enim frigidæ admixtas habent; quam singulare quadam salubritate, commendabiles. Quarum historiam alii loco adseruamus.*

20.) *Nawogowce, Hungaris Neujócz, viginoso prope Kü-Nitram situ. Agri mediocritatem, prata, sceni feracia, quomodo-cunque pensare creduntur. Est in potestate Simonyorum.*

21.) *Hradistya vicus, templo, colli imposito insignis; agro tamen, non vndisque fecundo, si prata excipias, & situ, pone Nitriksam, ameno, & sceni feraci. Incole, aucupio & mercibus re-nuioribus circumferendis, dediti in pectinis sunt. Sedet Trans Nitram minorem, e regione superioris Węztenicz.*

22.) *Also Węztenicz,*

23.) *Felső Węztenicz, vici, oppido celebres, ad pedem montis Rokoš positi, obque situm, ita cognominati, vt superior alter, alter inferior dicatur. Illi templum parochiale, turri eleganter facta, conspicuum; huic, publici veredari fedes, cum telonio opinorum redditum, inest. Vtriusque ager, laudem habet, cum amcenitatis, tum*

TOM. IV.

III

fe-

a.) Ibidem pag. 154. BOSCHANS, *inquit*, spectaculum mihi oblatum est, non vi-
sum hactenus, nec ingratum tamen. De-
scenderam circa nonam vesperinam, in
Nitram flum, collectas, extinere
fordes, abiunurus. Vix dum egressus,
obvias venias puellæ & femine iuuen-
ciale complures, jo induitæ & subducu-
lis interieribus. Quæ confundit meum,
nihil veritate, omnes seie in flumen

conciunt, natatuque se exercitent stre-
nue. Crebo ego, si quæ mihi vellem
cautodiendam tradidisset, vt illa, apud
ARISTOTELIS ETYMO., Epis. I. 7, totam il-
lam me cantharam græcam, e vestigia
fuisse recitarum: noo cuim rnois du-
pebam, *entra*. Nempe, foliæne illi,
rufice, apud nos, plebi, feras veri-
usque, iauacionibus illiusmodi, contra-
stat, ex operis diurnis, fudores, detergere.

fecunditatis etiam. *Crocm*, quod isthic generosissimum gignitur, non in *Hungaria* modo, sed apud exterorū etiam, in pretio est. Miram in eo ponendo, educandoque incolz solertia ponunt. Quod, inde fructus collegere, per vniuersam *Hungariam*, quin & vicinas regiones, deferunt, lucrum, eo quæstu, facientes. Et raro sane urbem adreas, quin in ea *Weßteniczenfis*, crocum circumgerens, obserret. Qui exterorū adire confuerunt, poma inde citrea, aureaque, & aromata pretiosiora, referunt, posteaque, cum domestica sua merce, venum exponunt. Ex tenui hoc quæstu, lucelli quidpiam faciunt, qui sunt ad rem adtentiores. Colunt incolz, vitem quoque, sed ad escam fere. Itaque simul maturuere vuz, vicatim eas cum fructibus aliis, quos suauissimos habent, venundant. Ceterum, *croci*, quod meminimus, colendi, hanc ab ipsis *Weßteniczenfibus* rationem accepimus. Terrenum, ad eam rem deligunt, apricum, quod neque pingue sit nimium, sed nec macrum. Id, vbi sepe circumducta, designauere, summa cura, alte pedem vnum, refodiunt, subiguntque ad eum modum, ut perlittera sit superficie. Tunc areolas definient, longitudine ea, quam loci opportunitas admittit, latitudine autem, quæ crocum coacturis, ne sit prensando nimia. In his fulcos ducunt diligenter, atque ad palmi altitudinem egelos, quibus depositos, per interordinia, bulbos, resoluta humo, molliter obtegunt. Id fere mente *Septembri*, ineunte plenilunio, faciunt. Tum enim maxime turgescere bulbos credunt, pullulareque altero, post sationem, mensē, quod & ita fit. At, si sobole radix luxuriet, mensē *Mai*, fulcos refodiunt, submissosque bulbulos, decerpunt, & loco sicco reponunt, dum serendi tempus iterum adueniat. Hieme, sine fomento croctum relinqueret moris est, idque nulla prouentus iniuria. Vere ineunte, herbe se ostendit, gracilis ea, atque informis, quæ vbi tota estate viruit, arescit ante, quam flores prodeant. quod fere exente *Oftobri* evenit. Singuli horum, tres croci apices, medio calice ferunt, quos simul protrusere, diligenter, quam maxima, excerptit rusticus, & ad ignis teponem, lentillime torret, puroque vase, atque loco sicco, reponit. Sin igni admouetur luculentiori, nigrescit crocum, odoremque spargit, multis modis, quam alias, debiliorē. Has, educandi croci ratio, apud *Weßteniczenfes* leges obtinet. Quas decerpiturum fructum dicunt, non absunt a superstitione. *Mulier*, inquietum, menstruis laborans, nisi vestitatem inferri velit, croctum ne ingreditur; ocreas, die solis, aut die veneris, crocum carpitur, adipe (p.) ne perungito. Et quæ sunt huius generis, alia. De pinguedine certum est, inimicam eam recenti croco esse, ut diem solis atque veneris, non opus fuerit in subsidium vocare. Certe, capsula pingui depositum, quacunque id die accidat, nigrescit. Sed hac ob iter.

24.)

p.) Est hoc in more positum, apud rusticum vulgus, ut calcementa, ad singulos dicti *Dominus*, sive nitoris cau-

si, sive, ut corium reddant subachius, adipe, aut pinguedine quouis alia, perungant.

ILLVSTRIS FA

Joannes in & de Egyházas Divék.

Coni. Dorothea Szalay de Patvarics.

Nicolaus de Egyházas Divék. Petrus de Egyházas Divék.

Coni. Elisabetha de Palugye.

Stephanus Divék-

Melchior vék L

Lazarus.

Joannes.

Georgius
1. Cath.
2. Cath.

Stephanus. Ladislaus de D. Ujfalú. *Coni.*
Magdalena Sólyom de Kolon.

Barbara Ujfalufy. *Coni.* Emericus. Andreas de D. Ujfalú.
Gabrielis Esterházy de *Coni.* Anna Ostrosics
Galantha. de Giletincez.

Andreas L. B. de D. II.
Coni. 1. Helena Wojsko.
2. Eva Karoly de Nagy Karoly.

Stephanus
Coni. Anna
de

Suzanna Ujfalufy. <i>Coni.</i> C. Casparis Szunyog de Budin.	Clara, <i>Cons. Comitis</i> Georg. Berény de Karács Berény.	Eliáberha. <i>Cons. Ladislai</i> Czirák, L.B. de Di-	Juditha Ujfalufy, Sandimonalialis Ord. S. Clarez Tyrnauiz profess. bis Abbatissa.
--	---	--	--

24.) *Dwornik* inferiori *Weſténicz* obiicitur, agro itidem consimili.

25.) *Racisz*, confedit, rure praeditus eodem, quale illic vidi-
mus.

26.) *Szatrány* vicus, ad radices montis *Rokaj*, omnino laxus,
sed cui rus mactum, silue contra, prataque, iucunditatis eximiae, ob-
tigere. Cum agriculturale reliqua, rurci culturam scite coniungunt
incolae: quin & cepas, quam pro more, copiosiores per hortos edu-
cant. Sed vineta, fructum habent austерum, rariusque maturecen-
tem.

27.) *Drołk-Ujſaln*, Germanis *Nendorff*. Inclaruit gentis *Ujſa-
linae* natalibus, sedeq[ue]. Certe, quæ habet casella, ita facta sunt,
vt solemnum, inclyte illi familiæ, elegantiam, palam loquantur. Il-
hic, dum viueret *Paulus Ujſalnus*, *Liber Baro*, agebat, vir hospitali-
tatis laude, longe lateque notus. Subluitur vicus, a minore *Nitra*,
estque eo rure, quod non ruficationi modo commodum, sed iis
etiam opportunitatibus instructum est, quæ dignæ sunt nobilium vi-
rorum oblectatione. Huc referas, præter late positos hortos, pisci-
nasque, vastos montes, & opaca nemora, venatis perquam idonea.
Fuit, ad annum vsque MCCLXXII. rur incultum, & arei *Ni-
triensis* accentum. Tunc vero, comiti *Jóka*, de genere *Drołk*, filio
Iacobus de Sez, ob præclaros actus, adtributum est. qui heic colo-
niam posuit, *nomen* adpetatam, ob viciniam veteris *Drołk*.

28.) *Drołk*, pluribus infessus prætorii, nomen genti *Drołk*
impertivit. Aedes lacra, gemina turri, præter vicorum morem, fa-
stigiatur. Intus, emortuales, *Ujſalnorum*, *Rudneyorum*, *Drołkiorum*,
& *Befindkiorum* cryptæ vñfuntur, epitaphiis insignes. Rure, prioribus
suppari est, & fructuum hortensium feraci. Ab hoc vico init insi-
gnis illæ *Procerissæ* huius *Drołk*, quem *Drołkienem* adpellant.

29.) *Jeſkoſatva*, *Slaus*, *Geſkowa*. Exilitatem vici, horti &
agri frumentarii, quomodocunque pensant.

30.) *Krifſatva*, *Slaus* *Krifiamowa*, vicus, quem amnis diuidit,
colli impositus. Ager pomarii, quam frumento, amior est.
Sunt heic quoque *caria*, iuribus familiaris *Turcsány*, accentus.

31.) *Rudno*, natalibus genti *Rudney*, nobilitatus, pluribusque præ-
toriis, quas *carias* dicunt, insignis. Agro gaudet, qualèm in vicinia
notauimus. In primis, amena loco sunt pomaria, prata contra pauca.

32.) *Lebota*, vix opportunitatis habet quidpiam, præterquam, quod
montanis pascuis quomodocunque proficiat.

33.) *Lygostym*.

34.) *Lomnicza*, viculus *Nitra* minori adpositus, rure, ne me-
diocriter quidem fecundo; suppari huic sunt:

35.) *Walaſká-Beld*, locus vallis & incolis frequens, qui præ-
ter vicum ex se amplum, sparsa in montium iugis tuguria, late
colunt. *Lazy* ideo vocata, quod deratis silvis, montana illuc prata
ha-

habeant. Ab ouium multitudine, qua vicus pollet, cognomen natum, vt *Walaſzka-Beld*, id est, *opilionum Bela*, vocaretur. Itaque, cum ex agri vitio, præter hordeum & auenam, ob auctiunales pruinias, raro proficentem, vix quidquam educent, pane, ex eodem frumenti genere cocto, lacte item & caseo, viuunt incole, increcunque eximio corporis, & robore, & proceritate. Amant incoctum far, quod *Czir* (g.) vernacula adpellant cuius prægrandem ollam, vnicus opilio, ludibundus exedit; mox & alteram, accido recentiue lacte plenam, exsorbet, similique panem hordaceum, fere integrum, altum digitos duos, latum palmas quatuor, deglubit. Tunc vero, quasi impranius adhuc, caecum circumspicit, eiusque tantum sumit, quantum alias de pane, vix in more est. Ita palli, greges ouium capellarumue, hilares sequuntur, solitudinemque saltuum, nunc tibiis ventricularibus, nunc fistula quavis alia, fibi ipsis leniunt, dum sole occiduo, redeant cum grege, ad sua illa tuguria. Aedes, quas collunt, sine caminis sunt. Proinde, fumus, quem fumi intus succensi egerunt, per fenellas, vix protendendo capiti humano sufficietas, exeat oportet. Crederes, fumaria esse, non zdes. Alii, qui pecudis sunt studiosiores, iisdem, quas habitant, ædibus, vaccas porcosque, cum recenti foetu, accipiunt. Accidit non raro, vt alterum quidem ædium angulum, puerpera; bos forte cum vitulô alterum; tertium porca lactans; (r.) paternas familias cum liberis, furni dorsum, teneat. Alioquin, ceconomie, ex loci ingenio, tam sunt studiosi, quam qui maxime. Itaque, & censu heris, nec grauatae præstant, & opera tributarias. Vellis, gaufape est, e panno crasso, incomtoque factum. Id plerumque fune, per lumborum regionem ducto, succingunt, in que laxas rugas, supra cingulum cogunt. Pectus, ad omnem zris, non æstui modo, sed brumalis quoque iniuriam expositum, nudumque gerunt. Chores impense amant sestanturque, maxime diebus festis. Agunt vero eas insigni virium contentione, vt ad trituram conductos putares. Saltatricem, quam e spectantium corona forte corripuerunt, dextro brachio tollunt in altum, in gyrum agunt, atque e maqu elisam, iamque libere salientem, prehendunt denuo, manus sublatam, iterum iterumque ad numeros rotaturi. Reliquum vitz, agrestis extra modum est. Cum vicinis frequenter (s.) agri limitibus concertatio, nec exdibus abstinent. Intra vici montes, Nitre minoris, quam vulgus *Nitrieska* vocat, caput scatet, quæ vbi ali-

quam

- g.) Agrestis cibi genus est, quod ita fieri meminimus. Capaci olie, aquam infundunt, quæ, vbi igni admota, effebuit, immittunt farinam hordaceam auenaceamque, qua, ad modum glutinis percocta, quidquid olia inell, io lignam pacinam effundunt: id, vbi detepuit, lacte perfusum, asideingerunt.
 r.) *WESTPHALOS* esse diceres, non *Silesia*, ob hanc virtus indegentiam, quam salse queritur *TOLLIVS*, epist. litter. I. p. 6. 15.

18. & HENKUNVS, ibid. p. 21. lequ. quæ legenda sunt omnisso.

- a.) Vide omnino, Anni MDCXXXV. Articulum XIX. Quid? quod prælia temporibus ipse Regni Hungariae PALATINVS, dilectionandi agri *Bolinum* causa, ea potissimum regione, qua est *Tessinianum* ora confinis, plures dies, in montibus vici, cum insigni comitatu diversius sit: id quod ex metallis tabulis didicimus, quæ iam uon fuit ad manu-

quamdiu, per asperas valles defluxit, trutatum sit patiens. Loci posseffio, *Ujfalufiorum*, & *Rudnaiorum* est.

36.) *Czasy*, limitaneus *Trentinensis* prouincie vicus, nominandus est, situs non minus, quam ruris importunitate, vulgo damnatus. Plumbi olim metallo valuit, quod iam negligi accepimus, forte, ob nimia intertrimenti. Ergo, *Belenibus*, quos confines habent, vietu & moribus similes incolae, alendis cum primis ouibus, student.

37.) *Tömös*, *Slaus*, *Temej*, a monte, cui subitus est, nomen accepit. Situs malignitate, vnicce fortasse memorandus. Montibus certe undiquaque, circuncluditur.

38.) *Newiczin*, trifili valle confedit. Slavicum certe loci nomen, inde factum, quod non ante obtutum oculorum subeat, quam vico ingrueris. Est rute iniquo.

39.) *Dobrosna*, confitilem priori dices, nisi aditus esset facilioris. Vallem infedit inamoenam, sed quæ tamen pomaria haud refugiat.

40.) *Szebs*, obscuri & hic positus, neque agri melioris. Hor-torum laus præcipua. Montes, & horum faltus, paucia habent, alendis ouium gregibus, per quam opportuna: quorum cura, incolæ proficiunt, qui & a venationis peritia commendantur.

* 41.) *Kofzsolna* - *Fatus*, habet nomen, ab xde facra, eleganti opere substructa, communicatum. Loci positus, non inamoenus est, pomaria, vario arboris genere, consita.

42.) *Difia*. | 43.) *Felső-Sutéz*, &

44.) *Alsó-Sutéz*, geminus vicus, quorum superior alter, alter inferior, a situ, dicitur. Vterque agro est ie uno, arbustorum tamen patiente.

45.) *Banka*, non tam semente, quam arbustis pollens.

46.) *Macfán*.

47.) *Lelécz* inferius, *Tarnocziorum* hærediolum. Vicus vterque Nitra maiori adscedit, loco opportuno quidem ad rusticandum; sed agro frumentario, quam, vt incolis sufficiat, anguliore. Prata, contra ea, siluzque, late procurrunt, pallim arboribus fructiferis confite.

48.) *Leféker*, non tam rusticarum ædium numero, quam eleganti *Comitum Berényi* prætorio, insignis. Rus vico foecundum obtigit, amoenumque, & cum agris frumentariis, tum pratis etiam excultum.

49.) *Nowik*, vicus frequens, idemque rute ampio & foecundo circumclusus. Ecclesia huius mater est, quæ simul Xenodochium ait. Tenuere id olim Praepositi de *Nowik*. Adscribitur genti *Maj-théniane*, quæ hec sedes habet.

50.) *Nagy-Lebota*, seu maior, &

51.) *Kis-Lebota*, sive minor, geminus eiusdem nominis vicus,

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

non minus agro sterili, quam nimis incolarum rusticitate, cognitus.

52.) *Sebedrás*, vicus est, pluribus curiis, longo zedium ordine, infensus, rure tamen, ex contagio montium, leuino. Sed prata, quæ habet, pabuli sunt feracia. Est ei templum *filiale*.

53.) *Koczár*, longa zedium serie, *Bajmoczeni* valli inedificatus, cum agro sit sterili, pomariis tamen gaudet. Nemore circumdata, quercum hic, alibi fagum, educant. Est hæredum familiz *Simony*.

54.) *Bajmócz- Apáthy*, Slavis *Opatorwecze*, modico intervallo *Bajmoczi* finuntur. *Nitra* maiori, ab occidente vicinus adfedit; sed agrum, trans annum habet. Est in vicis exilioribus, idemque, si pluia diutius, ob ecenum, propemodum impermeabilis.

55.) *Kanianka*, radicibus montis *Nicbor* inedificatus, siluerumque, quam agri frumentarii, dicitur.

56.) *Lazani*, *Prapofitura Bajmoczeni* adscriptus.

57.) *Kis-Próna*, Slavis *Prawenecz*, viculus ex se quidem tenuis, situ tamen, & circumfusi agri iucunditate, commendandus. Sedet orientali *Nitrie* margine, hortis, pratis & siluis fagineis querneisque obfessus. Loci hac opportunitas, heros *Bajdinyaies* inuitauit, vt pri- dem isthac fedem posuerint. Olim, in edito monte arecum habuit, Slavis *Wissebras* dictam, cuius rudera quædam superfunt adhuc.

58.) *Szálka*.

59.) *Maifel*, positu, ob montosum faxosumque agrum, ini- quiore. Nomen loci *Germanicum*, lapidicidas olim isthac habuisse, indicat. Profecto, hodieque non tam agricultatione viuunt incolae, quam qualicunque prouenta, quem ex topiaceo lapide, capiunt. hunc tempe, ex caverne, ruditer effectum, venundant, concamerandis forniciis, perquam idoneum. Est hæredum gentis *Bajdinyaiana*.

60.) *Batskafabva*, Slavis *Baffina* dicta. Si molem vici species, modicus est; sed, cui rus contigit fertile, atque pomariis amicum. Insignem faciunt, prætoria aliquot, seu *curia*, quæ sunt familiz *Batkatty* propriæ.

61.) *Széddék*, vicus exiguis, & inter plures heros disperitus. Dicitur etiam *Csichiez*, eo præditus agro, qui non est vitra medio- critatem fertilis. Vinez tenuiores sunt, quam quæ colonum possint ditare.

62.) *Turcsinka*, veterissima familiz *Turcsány*, cui & nomen im- pertiuit, temne hæredum.

63.) *Felső-Lelőc*, sive superior, inter multos disperita posseffio.

64.) *Podbradje*, Hungari olim *Váralja*, quod & *Slanicum* no- men sonat, scilicet, locum arcii subditum. quam vicinam, & dum flo- reret, ameno positu superbam, habuit. Slavi *Kameny Zámek*, hoc est, arcem *lapideam*, Hungari *Keffelökő*, vulturum lapidem adpellant, eo iam infelicem, quod in ruinam prona est. dictum de ea supra. Est hæredum gentis *Majtbéniana*.

65.) *Szamorfabva*, Slavis *Szamorowat* exilis quidem vicus, sed quem agri & horti commendant.

66.)

66.) *Baftianka*, ager, quem nactus est, frumenti, atque hortensis fructus prouentu, laudatur.

67.) *Befznydk-Falva*, pluribus curiis excultus. Hinc *Befzakia*-na gens prodit, in cuius potestate vicus est hodieque. Nihil, quod ad commoditatem pertinet, negatum ei a natura est. Ager scilicet frumenti; horti fructuum; nemora ferarum, ditia, vico obtigerunt.

68.) *Poruba*, loci antiquitatem, situm, & iura, quæ habuit, *Sculptia*, optime ex tabulis discas, quæ sic habent, cum fide, ex membra descripta: In Nomine individuæ TRINITATIS, Amen. „ Ne ea, quæ in tempore sunt, sive ordinantur, simul cum tempore lapsum „ patientur, vt his idoneorum virorum lingua testimonium perhibe- „ bear, aut scriptura. Nos igitur, tam præsentibus, quam futuris, „ ad quos præseps scriptum peruerterit, vniuersis: Quod nos, Magi- „ ster Nicolaus, & Johannes filii Gelathi, quondam *Bani*, felicis re- „ cordationis, Comitis de *Bajmocz* & de *Primidia*, discretam atque „ idoneam personam *Adiuvati* nostri *Conchlini*, ostensoris præsentium, „ intuentes, damus & contulimus ex potestate metuendi Domini „ CAROLI Dei Gratia illustrissimi Regis Hungariz, prefato adiuvato „ nostro *Conchlini*, suisque hæredibus seu successoribus vniuersis, tem- „ pore perpetuo & in zuum, quandam filiam hominibus non habi- „ tam, ad castrum *Bajmocz* pertinentem, circa fluvium *Szirnicz*, „ ad congregandos populos, amicabiliter duximus committendam. „ Vniuersis Christi fidelibus tenore præsentium propalamus, quod qui- „ cunque in ipsam filiam nostram, causa commorandi adiuerterint, „ seu congregati fuerint, a dato præsentium usque, ad annos XVI, „ revolutionem annorum, sine aliquo censu seu debito, liberi & se- „ curi pacifice perfruantur & cohabitent. His itaque annis supra di- „ etis expiratis, eadem, qua ceteri Teutonici gaudent & permanent, „ perfruantur libertate, quibus libertas talis est: Ut in festo S. Mi- „ chaelis Archangelii, pro Domino ipso, de uno lance alterum di- „ midium florenum, sex sapones annonz, ex quibus duo tritici, duo „ filiginis, duo de auena. Item, tribus vicibus munera præsentur „ de qualibet lance, scilicet in *Parafœne* Domini, in *Pentecostes*, & „ & in *Nativitate* Domini. Item, Comes in nullo eos habeat iudi- „ care, nisi *Adiuvatus* corundem, simul cum ciuibus; sed in omni „ iudicio duas partes *Comiti*, & una *Adiuvato*. Item, *Adiuvatus* de- „bet habere vnam liberam curiam, vnum molendinum, vnum fu- „ torem, vnum carnificem, vnum fartorem, vnum fabrum, vnum „ tabernaculum. Item, de qualibet mansione septimam mansionem „ cum debito & omnibus utilitatibus suis. Item, si homicida con- „ currerint ad eos, nullus habeat eos molestare, sed si habeant li- „ bertatem perseuerandi ad annum vnum & sex septimanas. Item, „ si in eadem villa perseuerans, occiderit aliquem in eadem, de fa- „ cultatibus suis tertia pars *Comiti*, tertia pars *Adiuvato*, tertia pars „ uxori cum liberis suis. Item, si aliquos fures in campo vel filia „ de-

„ deprehendere possent, habeant suspendere facultatem, vel eis male facere. Item, si aliquis ex ipsis in eadem villa manens, nocumen tum aliquid fecerit contingens, vel occiderit, vel vulnerauerit alii quem, vsque ad tertium diem habeat manendi, & meliorandi causas suas. Item, pro Ecclesia eorum, aut pro ficerdote vnam liberam curiam bonam, & de quolibet lance duos sapones annonaz, scilicet vnum de siliagine, & vnum de annonaz. Item habeat tribus vicibus iudicium generale, Pareta vulgo vocatum, scilicet in octauis uis Pafche, in octauis S. Michaelis Archangeli, & in octauis Epi phaniorum. Item, habeat filiam liberam, quo nullus aduenia au deat venatum, vel pro aliqua re alia, sine licentia Aduocati habi tare. Quibus omnibus exactiobibus, vel aliis factis, quos habet, misericordes esse voluimus & gratiosi. Nos vero Albertus, Emericus, & Onoprius, quondam Onophrii de Bajmocz, adtendentes petitionis prouidi viri Simonis Valach, iudicis nostri, super confir matione seriei litterarum suprascriptarum, quaz temporibus ante clapsis, quo (t.) - - - durarunt in partibus nostris, sigillum prefate litterarum ipsorum, ex negligentiia amiserunt; conspici entes vero ipsum seriem litterarum esse veram, duximus esse confir mandam sigillo nostro sub appenso. Datum & actum in Bajmocz, Dominica in festo Sanctissimae Trinitatis, Anno Domini millesimo, quadragesimo, septuagesimo tertio. Videre hinc est, quaz Seulta tia illigis iura fuerint. Hodie vicus haud infrequens est, dominatio ni Bajmoczenzi, prieo illo iure, obnoxius. Sacra zdes in filialibus censemur, cuius dotem diploma memini.

69.) *Czach*, eiusdem, cum priori, zetatis, coloniz, itidem privilegio perpetui iudicatus, a Nicola & Johanne filiis Comitis Gelethi, ex parte metuendi Domini CAROLI DEI GRATIA Regis Hungarie, donataz. Insedit ad fluuium Chwognitz. Ita (u.) diploma: *Nos Magister Nicolaus & Johannes, filii Comitis Gelethi &c. Aduocato nostro Henrico, siveque heredibus uniuersis, perpetuum & in eum, quandam filiam nostram, hominibus inhabitatam, ad castrum Bajmocz pertinen tem, circa fluuium Chwognitz, ad congregandos populos, amicabiliter ducimus committendam. Coloni adhuc dum Germani sunt, moribua & lingua, Handlowienibus suppares. De quibus infra.*

70.) *Chwognitz*, Germanis Funell dictus, situ, intra montes petrasque retroso, vbi amniculi cognominis capita, existunt. Itaque, riuos habet, trutrarum vberes; alioquin, non alia re magis, quam positi iniquo, ieiunoque agro, memorandus. Incole Germani sunt, laborum durati patientia.

71.) *Tuffina*, nomen vico, a fluuiolo *Tuffinka* hac decurrente, subenatum. Vetus Germanorum est colonia, vernacula Schmidzhey,

a.) Supple: *Habitatrum bella & turba, durarunt.*

a.) Habemus Diploma integrum, ex trans-

ſcripto Monasterii B. V. M. de Thérice, quod, quia cum Persbrus eiusdem profesus argumenti, iisdemque fere verbis conceptum est, non adeximus.

latine *Villa Fabri*, dicta. Quæ, cum primum isthuc deduceretur, *Sculptis* iuribus donata fuit, sicuti ex tabulis, quas adscribemus, adparebit. Copiosus hodieque vicus, a *Germanica* plebe colitur, aspera ea, sed rerum suarum, atque rusticationis potissimum, studiosa. Ager, quo circumfunditur, ex montium vito sterilis est, pratis tamen, per valles, & depressa collium, excultus. Hinc rei pecuariz studium, inter præcius incolarum occupationes, censueris. Quin, & ferendis pomariis oblectari eos accepimus; qua diligentia, multum, ad copiam fructuum variæ generis, proficiunt. Adscribitur dominationi *Bajmoczenſi*, cuius situ officinam *cerevisiariam*, alodium item, singulariter instructum, isthic videoas. Ecclesia huius, plurium, quæ circumfunt, mater est. Ceterum, vt constet, quibus olim iuribus, & ob quæ merita, *Sculptis*, seu *Advocatorum*, sive *Judicatus* perpetui confliterint, tabulas, quæ ex authentica membrana exscriptissimæ, in lectoris gratiam subiungimus. „ In NOMINE DOMINI, Amen. Omnia tempora singularium rerum personarumque finem habere co-guntur. Ideo, ne ea, quæ tempore solito suo more contrahuntur, tempore insolito ponantur, idcirco memoria sit tenendum omnibus tam præsentibus, quam futuris quibus expedite vniuersis. Quod cum nos *Jacobus Abrabe*, *Castellanus Bajmoczenſis*, ex gratia *SIGISMUNDI*, Dei gratia regis *Hungariz*, Illustrissimique *Marchionis Brandenburgensis*, illud castrum gubernassimus regendo, loco magnifici viri *Domini Leuſtachii de Iروا*, pro tunc *Palatini Regni Hungariz*: ad nostram personaliter accedens præsentiam vir sagacis ingenii *Hermannus* dicitus *Heckel*, iudex de *Villa Fabri*, atque concius in *Proba*, Domino nostro magnifico viro *Leuſtachio*, atque nobis exhibuit nonnullas litteras priuilegiales, super emitione villæ carus iudicique *Villa Fabri* prætæctæ, in quibus quidem litteris prope finem conclusionis priuilegii continebatur talis articulus: *Eiam eidem iudici*, *eiusque posteris in futurum subsequentibus*, *damus & committimus nostris in tenutis, quandam filiam densam, iuxta flumen dictum Tuffina, exfirmandam, obserdandam, populo aggregandam, retinendam omni in iure Teutonicali, ac modum libertatum & consuetudinis dicta* Villæ nostra Fabri, *seu aliarum circumadiacentium*. Hoc itaque articulo perfecto & priuilegio, idem præfatus *Hermannus Heckel*, sibi nouum priuilegium speciale a Domino nostro *Leuſtachio* cupiuit fieri, super eadem filia densa, superius villam *Fabri*, ipsam velle in nomine populorum extirpare. Itaque, ad ipsius processus inclinatus *Vir Magnificus Dominus Leuſtachius*, adiudicauit, ipsius fieri petitionem. Et quia tunc occupatus negotiis officii sui *Palatinatus*, nobis, videlicet *Jacobo Abrabe* commisit, sibi *Hermannus* defuper confidere priuilegium nostro sub sigillo, quod & fecimus, cuius priuilegii tenor sequitur in haec verba: *Nos Jacobus Abrabe, Castellanus Bajmoczenſis pro tunc, de beneplacito Domini nostri Leuſtachii de Iروا, Palatinique Regni Hungariz, memoriz commen-*

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

» damus vniuersis & singulis, quibus expedit tam praesentibus, quam
 » futuris, quod nos considerata probitate morumque venustate sag-
 » cis viri *Hermann Heckel*, iudicis de Villa Fabri, & concinis in
 » *Proba*, ad petitionem suam superius insitam, dedimus & contul-
 » mus sibi, suisque filiis & posteris, vnam silvam denam iuxta flu-
 » uium *Tuffina* superius *Villam Fabri*, a monte *Kyberg* ascendendo
 » fluuium *Tuffinam*, vsque ad tenuta villa, dicta *Czitzmann*, cum
 » collateralibus montibus, de iure ad fluuium *Tuffina* spectantibus;
 » ex alia vero parte montis dicti *Wyngeburg*, vsque metas *Villa Fa-*
 » *bri* predictae, cum suis collateralibus extirpandam, obsecundam,
 » populo aggregandam, in libertate XVII. annorum, omni fine da-
 » tione permanendum, & in iure *Teutonicali* seruandum omni in iu-
 » risdictione, qua fruuntur fideles hospites nostri in *Villa Fabri*. His
 » itaque annis XVII. libertatis clapsi, Domino nostro *Leugachio*, &
 » suis heredibus, iuxta possibiliteratatem iporum, ad modum aliarum
 » villarum *Teutonicalium*, tenebuntur censiare atque seruire. Dein-
 » de eisdem omnes populos ad plantationem *Heckelshay* dictam, in
 » iure *Corponensi* (v.) volumus indemnes conseruare. Item, si ali-
 » quis forte caussaliter ibidem in fugam conuersus fuerit, sicuti ri-
 » xantes in tabernis, si fuerit pro re honorifica, ad triduum ipsi da-
 » buntur treugz, donec forte amulsi suis possit reconciliari. Item,
 » damus eidem *Hermann Heckel*, illud iudicium libere possidendum,
 » cum duobus lancia, & libera curia, & vna taberna, tria molendina,
 » vnum quodque cum vna rota, etiam vnam rotam ferrandi robora
 » pro afferibus, pro edificiis domorum. Etiam damus eidem iudici
 » & suis omnibus posteris in filios filiorum, illud iudicium seruandum,
 » commutandum, vendendum, exponentum pro censu, si ipsis pla-
 » cuerit, omni fine contradictione. Insuper damus pro *Ecclesia*, si
 » ibi fuerit, commode locanda, suum liberum lancum cum curia.
 » Item, damus facultatem iudici & suis posteris, conseruandum car-
 » nificem, fabrum, pistorem, furem, fartorem. Item, damus iu-
 » dici, quicunque fuerit, sextum lancum, & sextum *Jabagzem*,
 » qui sibi deferuerit & sua posteritati, cum omni censu, sicuti in
 » *Villa Fabri*. Idem iudex plenam habeat facultatem iudicandi cum
 » suis iuratis, omnes caussas, prater has, furtum, cum stupro.
 » Homicidium sibi non do, non iudicet sine me illum, qui miserit
 » ignem: in quibus nos iudicabimus, vna cum eo, & suis iuratis,
 » ita, vt dux partes tangant nos, iudicem vero tertia. Item, in
 » anno tria iudicia legalia habebimus, iuxta consuetudinem aliarum
 » villarum, in quibus nos, vel nostri delegati descendenti iudicaturi,
 » vestris in expensis, tam iudicis, quam ceterorum ibidem commo-
 » rantium. In cuius rei testimonium, hoc priuilegium nostro sub
 » appenso sigillo duximus roborandum, testimonio litterarum. A-
 » , da

v.) Excussum illud, in *Historia Prisia* | 474. sequ. quarsum remittimus Je-
Corponensi, Tomo II. s. III. & IV. pag. | *Quo*.

Etia sunt hæc ab anno Domini millesimo, trecentesimo, nonagesimo „
tertio. XII. die Mensis Maii. Præsentibus testibus multis fide di- „
gnis. Scripta per manus Johannis de Proba, Notarii publici. „

72.) *Gaidel*, situ, altius, in aduersum *Nitra* latus, reducto,
montes subscidit. Laxus omnino vicus, & colonis frequens. Ob faxosi a-
gri sterilitatem, & siluarum copiam, præcipuus eorum labor, in materia edo-
landa, parandaque supellestile lignea, infimuntur. Quin, & hortensi fructu,
prunorum in primis, quæ *duracena* vocant, proficiunt. Isthic *Ni-
tria* amnis, scaturiginem habet, intra montium convalles, modica
vena, salientem, quæ inde, riuulis, hinc atque illinc, acceptis, iu-
sto mox alveo, demanat, estque pescium faxatilium, dum hac habitur,
diues. Loci Ecclesia, filialis, ditio *Bajmoczenis* est.

73.) *Polyfi*, commodo agro vicus, itidem dominationi *Baj-
moczeni* adscriptus.

74.) *Nedozer*, amplius vicus, & præcipuz ad agricolandum,
opportunitatis. Incolz certe, non modo strenue culticantur; sed
surigatione simul, rem faciunt. Infedit, ad radices montis, quem
Ziare, Slau, Hungari *Fárafalobegy*, dicunt; quod impeditum habe-
at iter, & iumentis non minus, quam hominibus fatigandis, idoneum.
Telonium huias, cum vniuerso vico, ditioni *Bajmoczeni* ac-
cessentur. *Xenodochium*, quod olim herorum pietas fundauit, per-
fugio est miseric, agrisque.

75.) *Brezan*, eodem, ad pedes montium, situ. Ob argillæ
ductilis copiam, frequens figulis vicus. Magna, vulgo, fistillum,
quæ hic percoquuntur, adprobatio est. Rus loci lisus infocun-
dum, *Parochiam* autem, *Ecclesiis* filialibus præditam, accepimus. Est
in ditione *Bajmocz*.

76.) *Neczpal*, tenuis vicus, sed agro circumseffus eximio.

77.) *Lebota maior*.

78.) *Lebota minor*, oppido *Priwidensi* accensi. Tenues sunt
vici, cum ex situ ratione, tum paucitate colonorum.

79.) *Hradecz*, Domini *Bajmocz*.

80.) *Csauffa maior*, &

81.) *Csauffa minor*, amniculo, cui *Priwidza* nomen, adscide-
runt, insigni ad rusticandum, commoditate. Est hic vallum *Comi-
tatum Pálffy allodium*, multa pecude & iumentis agricultioni idoneis,
refertum. Ceterum, fluvius *Priwicz*, in montibus *Kozé-Cbrty*, mo-
dico intra rupes, fonte ortus, vbi *Csauffam* vtramque præterlapsus
est, incursu plurium riutorum suetior, alueum, *Priwidza* oppido, cui
nomen largitur, admouet, atque illac, retorto iterum curfu, intra
Kóz, & *Priwidam*, in *Nitram* illabitut.

82.) *Lipnik*, ditionis *Majtheniane*, alendis ouibus idoneus.

83.) *Czrenowecz*, eximus vicus, tametsi agro sterili. Quod
prata habet foeni feracia, siluis item commodas, & pabulationi ido-
neas,

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

neas, incolz, rem pecuariam, impensius curant. Templum vici, robusta celsaque turri præfultum, elegans est.

84.) *Brużno.*

85.) *Jalowcez.*

86.) *Morowno, montana loca, ideoque tristioris habitus.*

77.) *Rajstoczez, alias Mjto, ob telonium isthie positum. Subsedit montes Kozł-Chrbitz, Germanis Czigen-Ruk, id est caprarium terga.*

88.) *Handlow, Germanis Gragerbez, peruetus Germanorum colonia.* Sunt, qui nos dubitent, eius origines, ad tempora ARTILLARIE referre, qui Gotborum reliquias, intra hos montes, habitatum compulerit. Verum, iam supra ambigebamus, an ei ztati, seu possint, seu debeant, Germanica hæ colonizæ, adsignari: cum recentiores, eius gentis, in patriam nostram immigraciones, diplomata historizeque meminerint. Procluuius est, reliquias *Quadorum*, dicere. Colitur adhuc ab agresti Teutonum genere, qui, eo rei rusticæ sunt studiosiores, quo asperiorem eis natura agrum dedit. Vicus ipse, ita factus est, vt incolarum singuli, admensum rus, circa zdes habent. Itaque, magnis interallis, domos seceri oportuit. Qua re, non potuit non, in longum vicus protendi. Milliaris modici spatium æquare dicunt. In vitiis agri, laxa lapidesque habentur, quibus ideo impedita sunt omnia, vt vicus ipse difficillimum circumquaque habeat aditum. Alioquin, in pagis censetur, qui sunt in ditione *Bajmoczeni*, optimi.

89.) *Koß, proprius ad Nitram amnum accedit, et que, e vetustissimis Germanorum sedibus. Scultetiam, LADISLAVS, Dux Opuliz, Regni Hungariae Palatinus, Bajmoczii dominus, Niclmo cuidam, quod Nicolaum sonat, anno MCCCLXVII. die exaltationis S. Crucis indulxit. Eius diploma, ne id fileamus, huius argumenti est: „Nos LA-*
„DISLAVS DVX DE OPVLIA, nec non Palatinus & Judex Cumanorum,
„Regni Hungariz. Memoria commandantes tenore presentium, si-
„gnificamus, quibus expedit vniuersis. Quod cum Nekl, filius Die-
„tricb, fidelis noster dilectus, Scultetiam villa Andreasdorf vocatæ,
„in vicinitate villa Sancti Jacobi adiacentis - - - - villam ean-
„dem Andreasdorf, cum suis laboribus & expensis, populando me-
„lorauit, & meliorat, ac popularem ditionem procurat, cum cura
„laboriosa & sollicitudine diligenter. Igitur nos, qui cunctorum no-
„bis diligenter famulantium seruitia corde tenus pensare solemus, vil-
„lam candem, sex annis libertate in festo S. Georgii proxime ventu-
„ri, duximus munierandam, sic, quod homines ipsius villa presen-
„tes & futuri, infra spatium ipsorum sex annorum a solutione col-
„lectz liberi habeantur & exempti. Elapsis autem eidem sex annis
„teneantur nobis soluere viginti marcas - - - - infuper iidem po-
„puli & Jobagones, prout alii nostri populi seu Jobagones semper
„tempore opportuno ac necessario, sive cum datis exercitualibus, ac
„aliis

alii indigentia - - - - Ceterum, memorato *Nicolao*, pro suis laboribus & expensis, *Scultetia* seu iudicatus honorem in predi-
cta villa, contulimus, perpetue in filios filiorum suorum, cum vti-
litatibus - - - item primo habere possit & possidere - - - ,
habeat liberam curiam - - - horreum cum terris, & aliis utilitati-
bus. Item, habeat duas casas - - - seu subleuationem popu-
lorum facere, procurabit seruitium debitum, & solutionem - - -
pro se vnam liberam tabernam - - - piscinam, - - - vnum
carnificem, & vnum fabrum in eadem - - - sibi vnam Ecclesiam
exstruendi parochialem libere & secure possint. Praterea, annuimus,
vt idem *Nyklins* & sui heredes, omnes dicta villa caussas, exceptis
homicidio, incendio & furto (quas quidem caussas pro nobis refer-
uamus) iudicandi habeant facultatem, vbi tertiam partem habent
de iudicis omnibus, duabus partibus, pro nobis referuatis. Item,
habeant omnes generaliter - - - in tribus subscriptis terminis,
videlicet festiuitatum *Pafke S. Michaelis*, *Epiphaniae*, iudicandi, vbi
similiter duas iudiciorum partes pro nobis, & tertiam pro ipso duxi-
mus retinendam: de iudicis vero minutarum caullarum, ipfem pro
suo lubitu disponendi habeat facultatem. Etiam annuimus, quod
homo, qui in dicta villa, in cauillam homicidii, vel vulnerationis in-
ciderit, in domo sua, ibidem per triduum manendo, habeat facul-
tatem pro sua cauilla melioratione. Datum in crastino festi *Exalta-
tionis sancte Crucis*. Anno Domini, millefimo trecentesimo sexagesimo
septimo. Dicas ex diplomate hoc, *Andreas - Falvo* seu *Andrasdorff*
nomen olim vico fuisse. Idem diploma Lvdovicvs I anno MCCCL-
XXIII. & postea *Leopoldachii de Itvia filii*, *Georgius*, atque *Petrus*, con-
firmauere. Quin & *Onophrii de Bajmocz* filius, (cuius nomen vetu-
state exsum, tabulaz non referunt) *Comes Tricosmarum*, & cusionis
monetaz (x.) *Quinqueecclesiensis*, vtrorunque tabulas non recogno-
uit modo, sed ratas etiam habuit, exempta illa clausula, *factum col-
lectiōni tangente*. Anno Domini MDCCOCXXX. quemadmodum id
ex *Transfusio*, vt vocant, *Conuentus S. Benedicti de Grin*, Anni MD-
CXXV. Dominica in Albis, didicimus. Incolz adhuc *Germani* sunt,
solerte illi, sed crassi inconditique oris. Est in herediu Dominatio-
nis *Bajmoczenſis*.

90.) *Czigel*, exiguis vicis adnumerandus, cuius incolz, quia
agrum nocti sunt infecundum, frumento coemto hic, vendito ali-
bi, tantillum lucri vix faciunt, quod tolerandz vitze sufficiat. Ac-
cenſetur ditioni *Bajmoczenſis*.

91.) *Dubniza*, tenuis vicus, eximio illo *Pafforum* viuari, cui
Obora nomen, vicinus, neque tam agro frumentario, quam siluis
circumfessus. Est in eadem ditione. Hucuque *Bajmoczenſis Procesſus*.

MEMBRVM III.

^{DE}
Processu Bodokienſi.

PROOEMIVM.

Egio est, a septentrione *Liwina*, alias *Hydina*, amne, *Nitra* ab oriente, conclusa. Quod ab his terminis, inter occasum aſtium, & aquilonem superest, *Trentinienſi Comitatu* præcinctum. Hæc illa est regiuncula, quam pro eo, ac meretur, *TOLLIUS* (a.) dilaudavit: *Nitria*, inquit, per uberrimam frugum vallem, inter fertiles colles, in quinque & amplius milliaria porrectam, letissimum iter fuit, bine & illinc, ad singula passuum millia, pagis occurrentibus. Qua addit, ex falsa hausit auditione: Soli autem uberrimi, tanta est letitia, ut ubi fine villa annua letificatione, aut stercoreatione, aut interposita quiete, iniiciant frumenta. Enim vero, & simo indigus est ager huius, & requie. quod, eandem oram per agrantibus, obvium erit.

SECTIO I.
DE*Arcibus & Oppidis Processus Bodokienſis.*

Auca, & hoc tracu sunt oppida; arx autem vnicā: quod de regionis habitu, non eo quidem inculto; sed neque celebri nimium, testatur. Dicemus de singulis, quæ explorata habemus, atque in promtu. Certe enim, exaggeratoria dari potuissent, nisi a communicandis notitiis, hos metus, oppido intempestiuſ, illos, nescio, quæ rationes aliae, obstinatius retentassent. Sed, mittamus hæc, &c, propositum exsequamur.

I.

a.) Epistola Itineraria V. p. 152.

I. Arx Bodok.

SYNOPSIS.

- I. BODOKI positio atque adficiuntur: quando muniri ciperit: munitionis rationes: loci opportunitas.
- II. NAGY-TOPOLCSÁNI nomen: habitus quis: Tollis, de fato suo, Topolcsanensi, narratio: men-
- dicorum astutia: oppidanorum occupatio.
- III. BAYNAE sines & commoditas: incolarum opera.
- IV. RADOSCHINVM, quo sit posita: eius heri: castelli huius opertunitas.

BODOK, & latina terminazione, BodOKINVM, arx est, in Bodoki planicie, quæ longam latamque vallim interflinguit, posita. Intus prætorium insedit, fatis laxum, atque ad eum modum, eleganti conclave ordine, substructum, vt pluribus familiis, simili accipiendis, par sit. Arca, quam prætria, circumcludunt, turrim haber, basi murata, falligio autem e materia facto, sublimem. Totam mollem, excubiarum cauilla, surrectam fuisse putamus, vt hostium inde irruptiones obseruarentur, proderenturque mature. Munitiones, certe, quibus incinctum est, bellis denum Turcicis excitata fuisse, primum fuerit coniectare, eorum temporum calamitatem cogitantibus. Hucusque enim, quin altius etiam, Tercius, Mehmete duce, Belgradi præfecto, prima illa crudelique irruptione, pertigille, ad Bajmóczium (b.) meminimus. Ergo, recedente hoste, communari coepimus, aperta adhuc prætria. In his Bodokiensie illud retuleris, ita premunire, vt tumultuarium opus credi possit. Agger scilicet, iusta eductus altitudine, quidquid adficiuntur prætoris connexum est, circuit, quem, ne deflueret temere, muro præfulserunt, lapide potissimum fluviatili instruto. Fossa hinc inir, molem vniuersam ambiens, olim credo profundior, & forte vligite etiam impeditior. Iam, quod alta pace conquiescimus, hoc, quidquid est, munimentorum, negligenter habetur. Nupero tumultu Rékócziano, perfugio militi Caſareo fuit, qui se illic māscule defendebat, donec arce dedita, Tremſinum, vti accepimus, deduceretur. Precipue nunc ac fere vniqa loci laus est, quod genti Comitum Berényi, ad quos iure pertinet hæreditario, titulos ac sedem præbeat, oppido commodam, latamque. Nam, & vicum cognominem proxime adiectum haber, & agrum circumqua frugum vberem, arque iucundia nemoribus interfluctum.

II. Oppidum Nagy-Tapolcsán.

ENATUM loco nomen a populo est, arboris genere, quod Slavi Topol adpellant. Geminum eiusdem nominis oppidum, majoris & minoris cognomine, discriminatur. Illud, de quo a-

A) Parte II. Membr. II. Sect. I. ad Bajmóczium s. V.

gimus, maius esse, vocabulum *Nagy*, quod *magnum* significat Hungarum, condocet: minus enim, vulgo *Kis-Tapolcsány*, Barschieni prouincie accenetur. Nomen idem, apud Germanos, Slauosque: nam illis, *Gros-Tapolcschan*; his *Wéliké-Tapolcsany*, dicitur. Et fuit omnino, cur ita denominarint oppidum, primi eius conditores. Laxum enim est, & incolis perfreqens. Neque moramur *TOLLIVM* (c.) modicum oppidulum, vocantem: quippe cui, e *Batauis* aduenient, tantumque regionum curioso lustratori, quz nobis sunt eximia, modici, sicuti sunt, iure videri poterant. Ceterum, modicum illuc oppidulum, quam *TOLLIO*, tempelstat, ac discussas ea, qualiter rerum succillum adulterit, & re putamus peregrinantium, suis ipsis verbis adnotare. *TOPOLCHANI*, inquit, modico oppidulo, percommode aliquod incommodum mihi accidit. *Habebam* comites duos, lixam alterum, alterum praecursorum militarem. *Hos*, de praefantissimis quibueque Hungaria urbibus interrogans, Callouia, Záthmaria, Tokajo, Eperia, & ceteris, rogo tandem, quo miliaribus ab Eperia remota esset, Munkacsinum? audito, quatuor (d.) dolendum, suspicio, non licere mihi, & illud, propter bellum usq[ue]rere: alias enim illius speclandi lustrandique percepidi me esse. Forte, dum ibi me, ex via, trium Hungariorum miliarium, reficio, quam peccibus conficeram, quod ruflici equos bousque pra metu, ad exercitum coeundum militum in filias abdiderant; noningenti circiter isthuc milites veniunt, Trentischenio, Strigonium petentes. Meus ille praecursor, quod videret, me ad veredarium publicum euntem, ut equo, reliquum via Trentschentium versus, ipso hoc die, absoluere, desert me ad minorem vigilum praefectum, tamquam speculatorum Tökolianum, quasi dixisset, me quauis arte ac modo, Munkacsinum penetraturum. Rogor, cuius sim? inde, quo eam? similesque quaestiones militares. Respondeo adaurate, nihil adhuc suspectans malum: inbreu tamen expellare maiorem vigilum praefectum, additiusque custos miles. Queri ego de iniuria, ostendereque meas a Europalata Augultz, Comite Waldsteinio; & in primis a Comite Rosenbergio, Camere Czafarez Praefide, commendatissimas. Plus tamen mala suspicio, quam bona causa valuit. Post pauilla tamen, inter colloquendum, intellecto meu medicina & chemia studio, quod & ipse operam chemia dedisset, eiusque esset admirator, & amatior egregius, discussa hac nubecula est, vini poculis aliquot; & max maioris praefetti aduentu. qui mihi statim captum iter prosequendi facultatem conceperit. Fata hæc doctissimi peregrinatoris fuerunt, quz is ipse, inter diuinæ prouidentiz documenta, postea retulit: quod mutata viu ratione, non *Trentinium*, sed *Schemnitium* praefectus, precipuum illic, totius peregrinationis fructum, ceperit. Addamus, quid porro ibidem spectaret *TOLLIVS*. Euenit hic praefecto illi minori, inquit, me praesente, res perquam ridicula. Accedebant ad eum, duo mendici, qui tutelarem militem, Saluam Guardiam

mendicatum
etiam
etiam

a.) Loco citato, p. 158.
d.) Atqui, triplicandus miliarium numero.

e.) rius fuerit, si locorum intervalla, coa-
flare sibi oporteat.

am vulgo vocant, petebant, idque gratis, sine, ut loquebantur (e.) pro DEO. Praefectus, animi primum gratia, siue exhibilarandi, id fieri ratu, ubi ferio rem geri videt, mirari primo, rogareque, num se ludibrio habeant? mox suauiter una mecum ridere caput. Atque sane, risu res erat dignissima. Quid enim mendicis a milite eriperetur? quia nudis vestimenta detraheret?

Rarus, inquit ille, venit in caenacula miles. At, quantum a caenaculis abest, mendicorum casa? Sed latebat dolus. In eorum namque casulam, velut in adyutum quoddam arce, nonnulli incolarum res preciosas abdiderant. Insigiti sunt, abiire in malam rem, aut pro tutelari milite, quod deberet, perfolucere. In hac diuertisse, non fuerit alienum: nunc ad oppidum redeamus. Cum Uvarinum, & montanae arcis aliz, in Turcarum essent potestate, aggere & fossa, robustisque vallis communium fuit, vt ne incursionibus hostium pateret. Situ est ameno, quem montes circum, in planitem, occidentali Nitra amnia latere, depresso, efficiunt. Itaque, re potissimum agraria vulnera, diuesque frumenti est. Certe, incolarum labor fere omnis, rusticatione constat, fructuosa ea, & nulli, tota regiunctula, secunda. Sed, nec opifices defunt, & qui rem artibus sellulariis faciant. Cereris, & panis, qui hic coquuntur, laudissimi saporis est. Mercatus loci, boarlii simili esse confuerunt. Aguntur il, die S. Antonio festo, qui in XVII. Januarii incidit; altera item, feria Pentecostes; atque die S. Maria Magdalena facro. Statio huius Veredarii publici, quatuor miliaribus Galgotzino, inter septentrionem & orientem, sciungitur, tribus in aquilonem Nitra. Adsedit ei ab occasu brumali, castellum Tovarnok, dominii caput, & Comitis Petri Perényi sedes, multe opportunitatis.

*oppidum
ram occi-
pato.*

III. Oppidum Bayna.

BAYNA oppidum, ameno colli substermitur. Rure profecto circumfusum est, vbera, & Cereri non minus, quam Baccho, opportunno. Loci hae commoditas, pridem, copiosum habitoribus oppidum reddidit. qui omnem curam studiumque, in eponunt, vt agrum, quem nacli sunt, pro ingenio regionis, scite, & cum fructu, colant. Rariores sunt, qui se opificiis dedant, fabrilea tamen artes, futrinamque, & quod reliquum est operarum, quae sunt ad agricolandum necessaria, suo more exercerent. Bodokino, miliari, inter occidentem & aquilonem sciungitur. quod idem spatium, & inter Topolcsánum intercellit; sed, a Szélenz - Ujfaluu, insigni vico, solua amoenissimi nemoris intectectu, dimititur.

TOM. IV.

LII

IV.

a.) Phrasl Slavica: præ Baba; & Hungarica: ac, Littera urobit: ita elemosynam rogare solent mendicis.

IV. Oppidum Radoschin.

Radoschi-
num, quo
sit posita:

RADOSCHIN, Hungar. *Radosnya*, vlt̄a *Beynam*, sub montibus, qui isthīc altiores ineunt, confedit. Incolarum frequentia priori consimile, non item agri bonitatem; tametsi montium quoque culpa, in bonum cadat; quod & foecundos imbr̄es demittant, & frangant impetum aquilonis, segeti vitique inimici. Itaque, haud quidquam temere, circa oppidum, desideraueris, quod ad fructuosam agricultuationem pertineat. Glebae certe, si quae sunt vicia, vti sunt omnino, ob solūm argillaceum, tempes̄tis letificatione emendare, prouocareque ad fertilitatem possent incolz, nisi mallent, viti operati impensis, quam segetibus. Late enim vineas colunt, agrumque ideo frumentarium, si non proſus negligenter habent, scrupulosioribus tamen operis fraudant. Alioquin, territorio est diffuso, & quod non glabros modo colles, arque his interiectas conualles, pratis latae ac dumis; sed silvas etiam continent vallis, atque ligni cedui copia, insignes. Ergo, neque defunt ferz, quae venatibus, non herilibus modo, sed tullicanis etiam, ſufficiant. Ad dignitatem oppidi referimus, quod in hæreditis Episcopatus Nitriensis cencetur, habeatque praetorium, & pſcoporum ſeculum nobile. Opus id est, Ladislai Adami, e Comitibus Erdödy, Episcopi, dum hęc ſcribebamus, Nitriensis, multo ſumtu excitatum, atque anno MDCCXV. confummatum. Moles adſurgit quadrangula, ſolidoque ſubſtructa, & in conclauis, ſeruato circum ordine, ex architectonice regulis, diſperita. Lauta ea ſunt omnia, ſed illud maxime, quod ſupra portam, eleganti propylze inſtructum est. Extremus huic, in univerſam propemodum Nitriensem regionem, prospectus obtigit. Turris hinc emerit, eleganti fastigio prominent, & cum ære campano alio, tum horologio confiſcua. Reliquis castelli adparatus, adiectumque huic vitrarium, magnificientiam conditoris referunt, dignam encomio. Profecto, ad leuandum curis animum, neque locus amcenior, ſed nec ſalubrius exalum, deligi potuit.

S E C T I O II.

DE

Vicus Proceſſus Bodokiensis.

Iues vicorum tractus hic, ad porro pergendum nos induit: quem ideo peragrare, opera fuerit pretium, duxo, ex Nitria vicinia, itineris exordio.

1.) *Perezdény*, oppidi prærogativa gauifum, fuſſeque olim, in arcis *Apony* ditione, relatum accepimus. Situ est ameno, & ob agri frumentarii, paſuorum item, atque insignem vini prouentum, fructuosi. Caſtellum, ad arcis formam eductum, templum item operis ſolidi, multum decoris vico conciliant. Diffidet *Nitria*, duobus,

ad-

aduerso amne, miliaribus. Ferunt, *Casimirum Polonum*, quem no-
uarum rerum moltores, aduersus *Mashiam*, in regem euocauerant,
cum a regni spe, *Nitriensi* obsidione depulsus, in *Polonię* trepidus
rediret, nocturnum, in *Pereščiny*, hospitium cepisse. *Turci* graian-
tibus, aggere incingebatur: more runc vicos opimioribus, familiari.

2.) *Kamanfatus*, seu *Kalmanfatus*, Slavis *Kamenowá*. Cum arx
Apony regum fuit, in eius hzrediis censebatur; permutationis ta-
men iure, sub *Sigismundo* facte, genti de *Nitra*-*Szérdabely*, adtri-
butus. Excellit, cum positus hilaritate, tum insigni ad agricolandum,
rure: quippe quod, vini, frumenti, & foeni, eximie ferax est.
Adsidet *Nitra* anni.

3.) *Vámos*-*Uj-Falu*, Slauice, *Mjtná Novegfa*, multum a flore
pristino desciuit. Est in potestate gentis *Zey*, posteaquam ab arcis
Apony, ditione auillus, varie possellus fuit. Nomen, a telonio
acepit, estque taberna diuersioris instructus. Itidem *Nitra* adhæsit.

4.) *Falkas* - *Doworan*, priori illi vicinissimus, atque eiusdem
familiz *Zey*, quin & fatorum corundem.

5.) *Luddny*, Slavis *Ludanycz*. Diuiditur, in *Castellarem*, & *Ab-
batalem*: quod ille quidem ad castelli heros; ad *Abbates* iste, prisca
estate, adtinuerit. Habuit enim, *SS. Damiani*, & *Cosma*, insignem
Abbatiam. Iam, longa retro ztate, *V. Capitulo Nitriensi*, obnoxius
est ei, idemque, gemino templo conspicuus. Castellum, quod al-
teri inedificatum est, communium bellis *Turci* fuisse, adparet ho-
dieque. Erat quondam *Gyechorum*, *Dobogosorum*, *Babindillorum*, &
Kozádiorum; iam *Comitibus Erdödy* paret. Alioquin, vicus vrerque,
oppidi refert speciem, e longinquo proficienibus. Celebrantur autem,
vini, quod hec gignitur, præstantia copia item agri frumentarii, siluarum,
pratorum, & curis pascui; quin & incolarum numero.

6.) *Hrabor*, Slauice *Hrabany*, confedit inter *Luddny*, & *Nagy-
Topolsán*, aduersa, *Nitra*-*Szérdabelyo*, amnis tipa, *Bajmensi* fluui
interiutus. Fuit antiquitus, familiz de *Kü*-*Doworan*; nunc *Erdödianae*
genti proprius. Habet, eximias ad rusticadum opportuni-
tates: nam, & vineis valer, agroque sementi benigno, & situis, pra-
tis, atque pascuis.

7.) *Nemffitz*, situs haud importuni; sed tenuum incolarum.
Lane, quæ hec cogitur, præstantiam commendari accepimus, quam
rerum gnari teneritudini pascuorum tribuunt. Adtinet ad domina-
tionem *Nagy*-*Topolcsanenfem*.

8.) *Koros*, vnicus quidem vicus; sed diuifus tamen, in *Su-
periores*, & *Inferiores*: vnde, geminum ei templum fuit. Quorum
superius, gemina turri conspicuum est. Ad *Templarios* olim pertinu-
isse, vulgus opinatur. Sed inferiores vici zdes, *S. Nicolae* sacra, &
colli, aduersus castellum imposita, *Rákócziiani* tumultus iniurilis, in
rudus fere abiit. Subluit vicum, *Litvina* amnis, murzinarum & can-
crotum copia, non minus, quam præstantia, commendatus. Celle-
lum

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

lum huias, noo tam substructiooum molle, quam situs elegantia, tota valle *Nitriensi*, præcipuum est. Ager vici, laudem habet fructuosa rusticationis.

. 9.) *Ajó*, &c

10.) *Felső-Helbén*, vterque *Liwina* hærescit, earundem cum *Koros* opportunitatum, vicis, *Koros*, & *Raicsán*, e regioe *Bosán*, interfitus.

11.) *Raicsán*, vicus genti (a.) cognomini, inde ab anno MCCCII. proprius. Trahit adpellationem riuuli *Rajetz*, medium interluite vicum. Situ eleuatione est, atque positione quadrangula. Egregie, circumquaque ei sunt opportunites. Præterquam enim, quod ædibus colitur, haud iocelerant factis, subluiturque, ab oriente *Liwina* fluvio; horis quoque, multa lucuoditatis, circumcidetur. Ager, quem admensum habet, frumenti ferax est, atque, ob paucorum probitatem, alendis ouibus idoneus. Collibus is pallidum intumescit, quos heic, amena nemora, illic, agri frumentarii, inueniunt. Concluditur vicis, *Nagy-Lány*, seu *Nadlitz*, ab oriente; *Chirován*, a meridie; *Felső-Helbén*, ab occidente. Vici templum, memoriz *Decollationis S. Johannis Baptista*, sacrum est. Infedit locus, medio, inter *Nitram* & *Trentinium*, itioere.

12.) *Nagy-Lány*, Slavis, *Nadlitz*, vicus *Aponorum*, *Liwina*, ponte iunctæ, adpositus, & agro laudandus, & situ.

13.) *Liwina*, tenuis viculus, agrum nactus, quantulæcunque opportunitatis; eo tamen commendandus, quod sedem olim præbuerit Stephano Fejerköv, Nitriensi episcopo. Concesserat postea in iura, *Damiani Kakas de Aranyad*, eleganti politiooe, io primis commendandus. Nomen, aut a fluvio accepit, aut eidem commenuoicauit.

14.) *Liwina Apáthy*, Slavis, *Opatowce*, vicinus *Liwina* priori. Est vicus *episcopalis*, rure obclesus sterili, & dominatiooi *Sekacsanenfi* adscriptus.

15.)

a.) Est hæc peretulsa *Raicsantorum* familia, cuius genealogiam, inde a S. STEPHANI temporibus, usque ad nostram ætatem, perpetua traduce propagaram, in adparibus meis hæc. Bonorum parentum fuit, quem Bp. excépit, carceri *Mosogradensi*, a S. LADISLAO, cum rege *SALOMONE*, locutus, ut habeat *Bonifacius*, Dec. II. Lib. IV. p. 255, 46. Patrem enim via, magnis virtutibus emendauit, Kvarz, *Curus Parochialis Comitatus Szabolensis*, & centario *Nitriensi*. cuius postea nomen, a possessione imperium, in cuius habuere posserit; dum BELA IV. anno M. CCXLIV. ditionem *Raicsan*, *Bethlenio*, *Comit. de Koros*, largiretur a qua deinde, *Raicsán*, gens reliqua, ac primo quidem omnium, *Cesme DRAG*, filius *Bethleni*, denominata.

tioem accepit; ut iam *Raicsanum*, vel de *Raicsán*, vel de *sodis*, scribantur. quæ singula, primum foret diplomatis doceare. Ibiud silentum haud paramus, memoratum hunc: Kvarz, insigni facinore, id apud STEPH. II. meruisse, ut post infelicitem, fili genitoris Bp., casum, & derperdita laufundia, nouam sibi terram aquiliverit. Verba diplomatica sic habent: *Remunferimus vicini hoc, quod idem Kuros, dulibus & fideliis noster, alias ex vaginis vesti, nos in conuictione liberavit, & post infelicitem patris sui casum, omnibus casulis, terris, prædiis, & campis, dispositus fuerit eis*. Eni insignium familij *Raicsanum*, præclarum originem; virum enim reierant, Regem, iam iam opprefuerunt, cui, cum pugione, *Koros* immiscerent.

C S Á N I.
n, floruit.

vixit circa
1077.

ECSA, de *Krus.*
vixit anno 1212.

MAVRITIVS, de *Krus.*,
ex quo Familia *Kóroffy*.

fa-
P-

in, in
dn.

sán,
tol.

g.

n, dc
S.I.

15.) *Chodda-Lobota*, macer oppido vicus, id quod Slavicum *Chodá*, significat: nam, macilento agro est, neque non pascuis exfucis. Adhinet itidem, ad *Szakacsanensem*, episcopi *Nitriensis*, ditionem.

16.) *Borsca*, ita disperitus, ut parte altera, *Nitriensi*, *Trentinensi* prouincia altera, adscribatur. Fuit familie *Borsichániana*, eisque tenuis rusticatio.

17.) *Szász*, &c

18.) *Funesim*, vici haud importuni, nisi a pluribus heris possidentur. Antiquitus, posterior hic *Fintár*, vocabatur. quod nominis haret hodieque filius, quam territorium vici complectitur.

19.) *Lybychau*, exilia quidem vicus; sed ob agri frumentarii commoditatem, commendandus. cui, si pascuorum libertas responderet, vicis optimioribus conferri mereretur.

20.) *Felső*, &c

21.) *Altó-Redek*, vicinissimi vici, quorum ille in *Nagy-Tópolcsanensis* ditione censetur; hic, in nobilium est potestate. Vterque olim genti *Redeky* paruit. Ruris, quod habet admensum, laudem, pascuorum inopio minuit: alioquin, suo iure, optimioribus huius regiunculae viciis adnumerandus.

22.) *Nagy-Wendégb*, Slavis, *Welki-Hoſtie*. Est in ditione *Nagy-Tópolcsanensis*. Agri, qui est, sterilitatem, ruris pascui libertas, compensat quodammodo.

23.) *Pochabán*, &c iuris, & habitus, cum priori eiusdem.

24.) *Kis-Wendégb*, seu *Máll-Hoſtie*, nihil prioribus melior, quam, quod filiarum sit ditione. Cenletur in eadem ditione *Tópolcsanensis*.

25.) *Zlatnjk*, Hungaric *Aramos*, quod vicum aureum significat: anne vero ab auri mineris ita dictus? non satis adfirmare, quod faciunt non plane nulli. Est eiusdem, cum antegressis, ingenii, pascuorum tamen aduentior; quin, & filios montibus copiosior. Adscribitur *Nagy-Tópolcsán* herediis.

26.) *Nemeczké*, quod nominis, a *Germanica* colonia, quam forte aliud quondam, accepisse censetur. Agro est commodo, qui, praeter sementem, vitam quoque patitur.

27.) *Szolcsánka*, alias *Kir-Szolcsán*. Retruso est positu, sed viti tamen amico, quaz vinum fundit, pro habitu regionis, generofum: alioquin, vicus ex se tenuis est.

28.) *Onor*, Slavis *Norowcze*, emulatur prinrem, cum situs qualitate, tum vinearum cultura. quaz tamen vinum probent, quam est *Szolcsánkense*, austrius. Siluis, & pascuorum libertate, vicino illo potior. Fuit olim, florentissima familie *Onory*, heredium, a quo nomen quoque retulerant.

29.) *Altó*, &c

30.) *Felső-Bukýén*, Slavis *Bedzany*. Fuere antea, in gentis *Koros*, potestate, dum rerum potiente *Sigimundo*, familie *Zend*, alias *Kál*, may,

nay, de *Nagy-Kába*, adtribuerentur. Hodie, vicus uterque, *Comitibus Berthy* obnoxius est. cuius tamen maior, castello simul in lignis, minori, ruris opportunitate antecellit: dicuntur enim, & *Nagy*, atque *Kü-Bulgyén*.

31.) *Kü-Jácz*, re ipsa nomini, quod *parvum Jáz* notat, respondet; nam ex illo est omnino, tametsi sic satis heris utilis. Castellum, vico inedificatum, eximie commodum est.

32.) *Tauarnok*, vicus licet sit, caput tamen iam est dominationis *Nagy-Tópolcsanensis*. Positionis amoenitatem auget, magnifico opere instaurata arx. Alioquin, agro tam est vbere, vt paucos, tota valle *Nitriensis*, pares, vix vilos, potiores habeant. Confinis est *Nagy-Tópolcsano* ab occidente.

33.) *Nagy-Jácz*, &

34.) *Nemes-Jácz*, uno olim terreno concludebantur, dum, illo, ad *Dominium Nagy-Tópolcsanense* accenso; hic, in nobilium, a quibus & nomen tulit, potestate relinqueretur. Utique, agro est laxo & vbere.

35.) *Kuzmick*, ditioni *Tópolcsanensis* adscriptus vicus, pro incolarum portione, haud sane incommodus.

36.) *Tardomfúzic*, a figulis potissimum infensus, qui fictilia educunt, multa apud vulgus laudis. Ergo, & opificio rem faciunt incolae, & agricultione.

37.) *Prajusz*, accensus *Tópolcsano* vicus, copiosus futurus, si ager ei obtigisset praestantior.

38.) *Pedkradja*, edito, sub arce *Tópolcsanensis*, loco positus, quia sgrum, ex situ iniquitate nactus est effectum, coloni materiarum sunt, filiarum copia, ad eas operas, adhucfici.

39.) *Zéwade*, vix quidquam rusticæ opportunitatis habet, si pacua, filiisque demas. Cenetus in ditione *Nagy-Tópolcsanensis*.

40.) *Vetusácz*, suppar priori, & iure, & agri qualitate.

41.) *Tesfér*, paruitatem vici, vini, quod gignit, praestantia, affutum penat. Est *Tópolcsanense* herediolum.

42.) *Kakas-Falus*, zemulatur *Tesférum* bonitate vini. Impertuit nomen vico, *Kakas* quidaam, qui in diplomatis, latino vocabulo, *Gallus* quandoque appellatur, nobilis & antiqui generis vir, mulierumque olim in *Pozsoniensis Comitatu*, possessionum herus, cuius deum posteri, *Kakasfaluy de eadem*, vocabantur.

43.) *Vitkócz*, & vineolis, & agro frumentario, prædictus,

44.) *Kü-Doworany*, fedes olim gentis *Doworiana*, a vico denominatus: qua, in Michaelo de *Kü-Doworan*, emortus, in potestatem *Mereiorum* venit. Quibus castellum heic, haud importunum est. Amicus sementi ager, vix unquam, nisi celo admodum iniurio, colonum fraudat.

45.) *Nagy-Doworan* eiusdem, cum minore illo, habitus.

46.) *Urmintz*, in via regia, quaz *Nagy-Tópolcsanum* dicit, a prico

prico situ positus. Ager vici, fere collinus totus est, quem per conuales, prata distinguunt; filius tamen nudus. quod difficultem incolis facit lignationem. Paret *Comitibus Erdödy*, ditioni *Ladanensi* accensus.

47.) *Csár*, laudem habet pinguis & feracis agri. Est in *Comitatu Berényiorum* potestate, quibus fructuosa hic est villa rustica.

48.) *Bodok*, vicus est, arcii cognomini aditus, opimo agro, quem *Páska - Bodokenfis*, vicinus is, multo, & copiosiore, & ad rusticandum opportuniorem, efficit: vt parum absit, quia cum *Tavar-*
nok, conferri queat.

49.) *Germend*, incubuit colli, *Bodokio* obiacenti, nulla re alia, ad commodam rusticationem necessaria, quam vite sola, destitutus.

50.) *Kis - Szalayán*, viculus tenuis, & ob agri, qui ei obtigit, angustiam, incolarum inops.

51.) *Kis - Vicsap*, locus ex modicis sane; sed *nobiliteris* tam prærogatiis, & agri sic satis fecundi si coleretur diligentius. Præcipuum ei decus castellum, nuper, a *Séphano Vajay*, ad omnem substructum elegantiam, conciliat.

52.) *Nagy - Szalayán*, minori illi suppar.

53.) *Suránka*, vicus nobilis, & agro circumfusus laudabilis.

54.) *Csap*, quantus quantus est, territorio circumfunditur, *Af-*
fa - Kártentfis; agro ceteroquin præditus, piano vberaque. Paucis colitur zedulis, etsque in hæreditis *Episcopatus Nitrienfis*. Vineæ huia-
tes, quod soli meridiano sunt oppositæ, fructus, quam est vicinorum,
præstantioris creduntur esse.

55.) *Stall*, priori, trans amniculum, ad finis, & cum rure, tum mola frumentaria, quam collecta, intra aggeres, aquæ rotant, in signis.

56.) *Lakáci*, vicus haud infrequens, ac situ, priori latior multo ac fecundior. Sed vinum, quod heic gignitur, vix vlli gratum est, nisi qui id forte a teneris imbibebat. Templum, colli impositum, castellum item, decoris quiddam addunt obtutui vici. Adtinet ad *Episcopatum Nitrienfis*.

57.) *Egerzeg*, in præcipuis huius oræ vicis, optimo iure cen-
sus. Nam, & politus amoenitate, & colonorum frequentia, in primis pollet. Territorio certe, quod admensum habet, vix facile repereris aliud præstantius: ita; cum re frumentaria, tum vineatica,
pratis item, agro pascuo, & siluarum copia, valet; vt mereretur sa-
ne oppidi prærogativum. Accensetur veterima donatione, *Archiepi-*
scopatus Strigonienfis.

58.) *Cékely*, Slavis, *Czakajowce*, est ditionis *Nitrienfis Ecclesi-*
astice; fortunatus vicus futurus, nisi inundationibus frequentibus, &
damnois, adfligeretur, cum ager, frumentarius, tum prata potissimum.
Ceterum, eximiarum est commoditatum, quæ non facile
dellituant agricolam.

59.) *Lajos-Fatva*, rusticam potius villam, quam iustum vicum possis dicere, ob terreni, quo laborat, angustiam.

60.) *Nitra-Apáthy*, &

61.) *Nitra-Vicsap*, in eadem olim dominatione censebantur, dum varie disperiti, plures nanciscerentur heros. Posterior ille, ea est positus elegantia, vt nihil supra. Nempe, molli insidens clivo, rus circumquaque adspicit, longe amoenissimum. Id hinc prata, ad *Nitram* annis ripam, late protensa, & ex situ ingenio, multo gramine luxuriantia; illinc, agri frumentarii, segetum omnis generis feracissimi, definitiunt. Quod ultra est, collibus, vite obsitis, honestatur. Vinum certe huias, in iis referri accepimus, quæ sunt, toto Comitatu, laudatissima. Quam ob rem, frequentatur vicus, de plurium nobilium familiarium.

62.) *Lovászka*, Slavis *Lorvácske*, vicus, prifica etate, arcii Apony proprii, pro sua, qua est portione, ex reliquorum, prope ad *Nitram* amnum, vicorum ingenio, haud spernendus.

63.) *Körtylgyes*, Slavice *Hruszowany*, eiusdem quondam, cum priore, ditionis, nulla non ad agricolandum commoditate praeditus; sed arctiore, quam res incolarum posceret, territorio.

64.) *Affa-Kürtb*, &

65.) *Kis-seu Ablánz-Kürtb*, iam tum etate prifica, vnius territorii vici fuere, quos József de Götz, iuris sui fecit, iterumque coadunatos, transcripti in posteros suos, vt hodieque Götzii, includunt genus, utroque vico potiantur. Ea, posterior hic, agri est amplitudine, atque situs iucunditate, vt suo merito, in precipuis, huius orz vici, censeatur. Valet, cultu etiam vineatico, cum vetere illo, tum recentiore alio.

66.) *Ujlaceka*, eidem Körthensi valli inaequicatus, ideoque habitus propemodium supparis. Vinum, quod huiales vineole gignunt, laudandi est saporis. Pertinet ad Götziorum hæredia.

67.) *Alsó-Káp*, modicus is quidem; sed agro eximie fertili, vienique latus. Sedes olim fuit familiae Kápy, de eadem Káp: iam inter plures disperita possesso est.

68.) *Felső-Káp*, rure praeditus vberc, tametsi collibus infesso, neque hospitali vincis. Adscribitur iuri Mabolaniorum.

69.) *Páffok-Fatva*, Slavis, *Biskupowá*, tenuis vicus, idemque Nitriensi Episcopatus proprius, unde & nomen traxit.

70.) *Nezette*, angusti, sed fertilis agri vicus; eo, quod multis herorum conuerzionibus obnoxius est, ægre proficit.

71.) *Nagy-Ripén*, sive *Wielki-Ripany*, rusticationis, quam prior ille, multo commodioris; rus enim naclitus est, & segeti idoneum, & viti. Accedit incolarum foletria, rei familiaris præclare fataginum: nam, præter agrestem vineaticumque cultum, oves simuli, cum cura, & fructu, aliunt. Riuus *Radoszbra*, huc deictus, molaram est diues, eaque re, heris perquam utilis. Est hei veredarii

publici statio, medio, nempe, inter *Galgóczium*, & *Nagy-Tópolcsánum*, itinere. *Xenodochium*, ad vici limitem positum, commendari meretur.

72.) *Kis-Ripén*, Slavis, *Málf-Ripany*, eximiz, ad agricolandum, opportunitatis; at siluarum inops. Paret pluribus.

73.) *Kis-Wiejska*, intra vtrumque *Ripén*, eidem *Radóschineni* amniculo, adpositus, & ex se tenuis. In aquilonem, eodem hoc traktu, subducuntur;

74.) *Sarla*, Slauice *Sarluska*, exilis vicus, eo situs itinere, quod ex *Nagy-Ripén*, *Topolsánum* ducit.

75.) *Paczolay*, Slavis *Pfölöwocze*, valli; *Bodokino* opposite, inzdicatus; lauto sane agro, sed quem plures fibi vindicant. Pratorum huic, ita factum est, vt, & herum commode queat accipere, & rei risticz, opportunitatis præbere, quantum satis est. Habant, & *Beniczki* aliique suum, in vico, possessionis modum.

76.) *Szepenz-Uj-Falu*, ab interlante amniculo *Szepenz*, sic dictus ab *Hungari*; nam Slavi, *Norad-Wéz* tantum adpellant. Rure eo est, quod, & bonitate, & amplitudine, mulris antecellit. Castellum, ampli solidique operis, ad plures adtinet: nemus, *Bodokino*, atque vico interstitum, multæ est amoenitatis. Vinum, quod hic proueniens parcius, probum esse perhibent, & saporis, non ingrat.

77.) *Kötész*.

78.) *Alfö-Bebémcz*, &

79.) *Felsö-Bebémcz*, vici sunt *Radóschineni* rivo, sua singuli opportunitate, adfidentes. Qui, quod perennes, ac respuentes gelu, aquas vehit, molis frequentibus inzdicatus est. Quas ideo, sine cællatione, atque precipuo possessorum fructu, veriat. Cetera, solo sunt foecundo, sed vitis egeno. E *Radóschineni* hac valle, ad occidentem solem transeunibus, noua se iterum vicorum series, ingerit.

80.) *Felsö-Merecscz*, &c

81.) *Alsó-Merecscz*, ad agricolandum, haud importuni.

82.) *Fajszó*, Slavis *Fajszow* (b.) suo iure, in copiosis vici, referendus. Positum est aprico elevatioreque, rure contra, collibus ac lucis interstincto. Id, quia argillaceum est, folerti letificatione foecundetur, oportet. Certe, ob fiticulosiorem soli naturam, pratiss, quia parando foeno sufficerent, destituitur. Quam inopiam, stramine, vernali a segete residuo aliis, aliis pabulo viciario, egregie leuant. Vincis, vix laudem aliam tribueris, quam quod vberè fint prouentu, sed insuauit eo, atque saporis non vndique probi. Dirimitur *Galgóczia*, interstito monte, cui *Gábor* nomen, paretque *Libero Baroni Michaeli Sándor*.

83.) *Alsó-Vajárd*, nubilitaris prærogatiu^r vicus, agro laxo, sed Tom. IV. Mm m fil-

8.) Oppidum *Pásztó*, Zedua anni ad possum, idemque limitaneum *Nagradom*, ab, in Comitatu *Hegyenyi* occurreat;

deque cum *Nimis* vico isto, confundendum est.

filuarum pratorumque egenus. Próinde, difficultas heris est rusticatio. Herba *Nicotiana* letillime hic, & tota vicinia, proficit.

84.) *Felső-Várád*, gemino castello nobilis, quorum inferius, *Czingelii* est; superius *Jeszénfákiorum*: at vici possellio plurimum. Praeter pomaria, vineis latatur, fructus note haud potremz. Sed, neque re agraria defecit, neque filuarum est inops: tametsi nemora, quibus hinc ab oriente, illinc ab occidente, præcinctur, plus habeant oblectationis, quam ad lignandum opportunitatis.

85.) *Formicégh*, vicus, ultra mediocritatem, colono opportunus. Incingitur fere circumquaque, filosis nemoribus, quæ, exsirpari in annos singulos vides, ut deictis arboribus, rus fiat exaggeratus. Itaque, & lignatione valet, & agro. Vinez profecto vberatim coluntur, cum ab incolis, tum etiam ab heris vici. Duo horum sunt: *Bósfáryj*, & *Kofcsoláni*. Vt risque, sua hic est azes, pro diuerticulo commoda. Alioquin, possessionis partem, plures capiunt. Sedet in *Galgocziensium* collimitio.

86.) *Alsó-Altrák*, cognomine illo exilio quidem, & filuarum quin & vitis expers; attamen rure eo, quod possit colonum sustinare. Paret *Maholani*.

87.) *Felső-Altrák*, vberibus vineti circumfusus, quæ heic letius multo proficiunt, quam segetes: quippe quibus, ager obtigit asper, idemque, larga & frequenti subigendus letificatione: quod illuentes faciunt incolz, vineatici cultus, quam agrarii, amiantiores. Vicum curie aliquot honestant.

88.) *Tekold*, exili agro, ideoque modica agricolationis,

89.) *Tóth-Diós*, vini generosioris prouentu memorandus. Solum agri pingue est, & filiginis potissimum feraci; triticum enim haud ferunt incolz, non id quidem, ob glebae vitium; sed, quod filigo non zeque, quam triticum, colonum fraudet.

90.) *Szövéröz*,

91.) *Bzincez*, tenues vici.

92.) *Tóth-Sök*, Slavis *Salgoucz*, vicus omnino laetus, & cum frumenti, tum vini, ac fructuum diues, idemque, ob situm apricorem, adspectu iucundus. Infunt ei curie, habitanturque a *Cseri*, & *Nevedi*. Sedes olim fuit, superstitis adhuc familiz *Sóky*, de *Tóth-Sök*.

93.) *Ardanócz*, fertili sedens agro, verum exilis admodum. A lit vitem, fructus haud spernendi.

94.) *Sárfő*, non ineleganti *Eszterbáziolorum* castello, territorio item vberre ampleque, memorandus.

95.) *Vozakány*, familiz olim cognominis: nunc *Merei*, & *Beniczki* paret, agro frumentario, viteque percutitus.

96.) *Lipowok*, ad amoeni montis pedem situs. Fuit, præfectate, gentis *Lipowiczky* proprius, consobrinus familiz de *Koros*. Conlit agrum frumentarium, viteque.

97.)

97.) *Belez*, tenuioris fortis vicus.

98.) *Gelenfava*, est vicus nobilis, ideoque, incolrum, in tributa censorum, expers. Angustus ei ager, sed foecundus tamen est. Infedit viam regiam, eo itinere, quod e vicino *Galgács*, *Topoksnum* tendit.

99.) *Perkéz*, Hungar. *Pérk*, nobilis vicus, habitatu commodus iucundusque. Si vitem demas, nihil agro defuerit ad exigiam foecunditatem. Vallicula, quæ ultra vicum procurrit, obiecto aggere, riuum illac profluente, in piscinam colligit, spacem eam, neque piscium impatiens; sed in primis tamen verlande mole frumentarie, quæ ei cohæsit, destinatam. Inde, collis surgit, procta fago vestitus, ideoque obtutu hilaris, & modicis lignationibus idoneus.

100.) *Szomorfa*, Slavis *Somorowá*, modicus quidem vicus; sed cum antiquis heris, tum agello commodo, insignis.

101.) *Nemes-Rédek*. Tantum isthic vicorum fuit.

MEMBRVM IV.

DE

Processu Ujbeliensi.

PROOEMIVM.

JHELYIENSIS PROCESSVS, terminos habet, ab oriente, *Bodokiensem*; a meridie, *Nitriensem*; a septentrio-
ne, *Trentschiniensem*; denique, ab occidente, *Posoniensem agrum*, &
Szakolczensem prouinciolam. To-
tum, quam longus est, *Vagus* interlabitur. Ipsa re-
gio iis, quas vidimus, nihilo deterior; oppidis certe,
arcibus, & vicis, forte etiam frequentior est: quod
iam adparebit, simul, cuncta sigillatim adierimus.

SECTIO I.

DE

Oppidis & arcibus Processus Ujhelyiensis.

Oniunctim dabimus singula; ne diligentia partitionis nimia, lectorum fatigemus. Nam sunt oppidorum & arcium quædam, quæ merentur describi profusius; sed, sunt etiam, quorum saltem minimis, sufficerit; ne famæ dispendium faciamus.

I. OPPIDVM VAGH-UJHELY.

SYNOPSIS.

I. Ujhelyint nomen, ex reiضا
natum: olim, possellio re-
galis de Ujhely, & Villare-
gia, appellabatur: datur a Be-
la IV. iure cambii, monas-
terio S. Martini: eius rei hi-
storia, verbis diplomaticis ex-
promptta. §. I.

Reliqua Belz IV. in eam rem,
benignitas: adfirmsat Ujheli-
ny possessionem monasterio,
Ladislaus Cumanus: quam
pater Stephanus fecerat irri-
tam, oppido, Laurentio Co-
miti, adscripto: Ladislaus
Cumanus, diplomata sua
abrogat, oppidi possessione.
Laurentio adfirma: rata
habet diplomata, Stephani,
& Ladislai, rex Ludouicus. §. II.

Cenobitarum prouidentia,
graflante Matthaeo Trentsi-
ensi: iterata eorum, irri-
ta tamen, intercessione; Uj-
helyi possessores bodierni. §. III.

Oppidi habitus bodiernus; fa-
datur frequentibus incendiis
mobiliis, isthinc colentibus,
elegantia. §. IV.

Oppidanorum occupationes: vini
buialis laus: quibus rebus
quesum faciant incola. §. V.

Quagudent libertate oppidum:
Præpositura Ujhelyiensis: a-
des sacra. §. VI.

Clades, oppido illata a Turcis:
Colacis: Bocskanianis: ite-
rumque a Turcis: quid ciui-
libus seditionibus paßum fue-
rit. §. VII.

II. Arcu CSJTAE origo ignota:
Matthie Coruini atate, pra-
fida tenebatur: an a Mat-
thæo Trentineni, excitata
fuerit? §. I.

Oppidi cognominis habitus: inco-
larum vita ratio: cella vi-
narix, monti impressa, Eli-
sabetha Bathózia facinore,
infames redditæ: nefandi
maleficij historia, ex epheme-
ridibus Thurzonianis. §. II.

Eadem, ex Túróczio, magno
scriptore, retexitur: sceleris
occasio: incrementa: quomo-
do occultissimum facinus, in
lucem protrusum fit. §. III.

In

- In triflém bishoriam epiphonem: mors Elisabethæ.* §. IV.
- Ditionis Csejtenis vicijs studi-
nes: fuit olím Orfázghio-
rum: sit Nádasdiorum, per-
mutationis iure: quibus tunc
oppidi & vicis confiterit:
redimit totam Franciscus L.
Nádasdy; iure perenni, pro-
fexu vero.* §. V.
- Mortuo Francisco, bipartito di-
viditur díctio: fitque, partem
Pauli Nádasdi, partem filie
Catherinæ, uxoris Georgii Homonnaïi: excidit pos-
sessione eius Franciscus II. Ná-
dasdy, ob perduellionis no-
tam: Christophorus Antonius Erdödy, arc coenit di-
tionem.* §. VI.
- Portionem Homonnaianam,
varie inter se partiuntur suc-
cessores: veniunt in eius pos-
sessionem Révai, & Forgá-
chii, iure uxorum.* §. VII.
- III. VERBOVIA, unde dicta: eius
facies: oppidanorum labores:
nobiles, qui hic degant.* §. I.
- IV. PÓSTINY, quo sit positus,
quibusque heri parent: laus
thermarum, qui hic stant,
ex Vernhero, exprimitur.* §. I.
- Adarni Traiani, de iisdem car-
men.* §. II.
- Gemina oppidi, & thermarum
clades, ab Illvánffyo descri-
pta, illata & Turcis: priora
facies: posterioris calamita-
tes.* §. III.
- V. VITTENCI situs: agro est, &
Bacho, & Cereti benigno:
colitur oppidum ab opificibus:
est Comitum Erdödy, &
Czobor.* §. I.
- VI. Nominis Ió - Kő, origo Hun-*
- garica: positus arcis: Blauz
annis, ad eius pedem, ca-
pita: díctio, ad arcem addi-
mens.* §. I.
- VII. LEOPOLDOPOLIS, nomen &
ortus.* §. L
- Situs, & munitionum ratio-
nes.* §. II.
- Tentatur a Rákocziánis, fe-
mel iterumque casis ac depul-
sis: pugna, ex ea occasione,
nata.* §. III.
- VIII. GALÓCZI dubia origines
& appellatio: conjectura non-
nominis: nominis germanici
ratio.* §. I.
- Auctoris sententia. Thúró-
czii testimonio premunita.* §. II.
- Opinio, de origine Galgóczii
reficitur.* §. III.
- Molts sítus & opportunitas
rationes.* §. IV.
- Inesse olim fuit a Matthæo
Trentinensi: postea Lau-
rentii ducis de Ujlak heredi-
tas: eo, improprie decedente,
Alexio Thurzoni, a Ludo-
uico, traditur: suam, nume-
rato are fecit, gens Forgá-
chiorum: nunc in potestate
est Georgii Erdödi Comi-
tis.* §. V.
- Qua arcis sita fuerint?* §. VI.
- Oppidi cognominis situs &
at: agri libertas: panis pro-
flantia & laudes.* §. VII.
- Aedes sacra, & Franciscanorum
canonibum: priuatorum
domus: occupatio: mercatus
annui.* §. VIII.
- IX. Arcis TEMETVNY situs: mo-
lis ratio: profectus incun-
ditas.* §. L
- X. Natales oppidi Ujváros: quo*

- modo increverit: est in ditio-
ne Galgoczeni. §. I.
- XI. KOSTOLÁNV, frequens op-
pidum, Suchliz *Latrociniis*
inclarescit: rei gesta series:
fit *arx rapinarum*: obsidetur a
MATHIA CORUINO: in pre-
diarios latrones, supplicia:
castrelli eius vestigia, ad a-
- dem sacram supersunt. §. I.
- XII. Ó Tvrak nomen & liber-
tas: situs atque adiunctoratio:
incolarum ingenium, ad scy-
thianandum, & mutuas lites,
proclive. §. L
- XIII. BREZOWA, nuper in oppi-
dit relata: oppidanorum mo-
res, & occupatio. §. I.

§. I.

Ujhelyny
monasterium, et
re ipso na-
mum:

aliam, pos-
seflio re-
galis delij-
hely, &
Villa Re-
gia, adpe-
labatur:

destar a Be-
la IV. iure
concambii
monasterio
S. Martini:
eius rei bl-
patis, ver-
bis diploma-
maticis ex-
primita.

JHELTINVM, cognomento ad Vogum, dixerat Hungari, vt
id ab aliis, eius vocabuli oppidis, discernarent. Nam,
& Trentiniensi prouincie, Ujhelynum est, ab amne
Kifacza, cui imminet, denominatum. Germani Neu-
fadi an der Waag, Slavi Novi Mesto nad Wdhem, dicunt. quæ si-
gula nomina, huc redeunt, vti Neocomum, seu Nova urbs, lingua eru-
diotorum, possit adpellari. Et nouam quidem, a natibus vocitata
fuisse, ambigendum non est; quod circumlitis, recentior forte fit,
atque substructa tardius. Priscis temporibus, & quæ statim BELA
IV. sunt antegressa, Posseflio regale of Ujhely, & alio nomine, Regia
villa, adpellabatur. quod indicio est, regum fuisse propriam, dum
ab eodem BELA, anno MCCLXIII XV. Calendas Apriles, monasterio
S. Martini de Sacro monte Pannonia, cum vicis aliquot, permutationis
iure, traderetur. Rem, ex diplomatis, ad hunc modum se habuisse,
condidicimus. ANDREAS II. cognomento Hierosolymitanus, castrum
Kuffen, Hungaria Nemet-Ujvar dictum, per antecellentes Reges, me-
morato coenobio, donatum, nec quidquam contraeunte Abbate, &
Conventu, suum, cum ditione vniuersa, fecerat. Eo mortuo, BELA,
qui patri successit, arcem in potestatem receptam, frustra repetentibus
monachis, detinuit quidem; sed ea tamen vsus exigitate, vt cum li-
mitaneo illo monumento, nollet reges carere, adhuc, idem redimeret.
Vtetur verbis diplomaticis, vt fidès sit adprobatori: Attendens, in-
quit BELA, quod ipsum monasterium per Sanctum regem STEPHANVM fun-
datum & donatum, ex speciali dilectione filii conueniret amplexari, &
possessiones eidem monasterii, magis augeri facere, quam diminuere; ve-
stigia progenitorum suorum imitandi, ac etiam illud; quod, cum ad par-
tes maritimæ, tempore persecutoris gentis Tartarice ipsum ire oportuif-
set, de pecunia eidem monasterii odingentas marcas pari aurum receperisset,
quas postmodum eidem monasterio refundere nequinisset, diuersis causis
incumbentibus; ad memoriam reuocans præmissa, qua ab eodem mona-
sterio receperisset, tendere in detrimentum anima sua, nisi melius per eun-
dem reformatam existirent: eidem monasterio S. Martini, in concambium
prædicti castri Kuffen, seu Uj-vár, & pro satisfactione pecunia recepta;
possessionem suam regalem de Ujhelyt, qua alio nomine REGIA VILLA vo-
ca-

cabatur, cum portu super flumio Vág exsistente, & tributo fori eiusdem ville, ac cum omnibus aliis utilitatibus, & pertinentiis suis; item villa Lubo; similiter cum portu super flumio Vág constituto; item villam Vág-Szérdahely, & villam Patvarich, spectantes ad ipsam villam Ujhely, existentes in Comitatu Nitriensi, simul cum cunctis utilitatibus ac pertinentiis suis, - - - de plenitudine sua gratia, consentiente, domante, & approbante omnia & singula, legitima consorte sua, Domina regina, perpetuo duxit conferenda, eadem libertate, quam ipse habuisset. reliqua. En! cauillas, & iura, tradidit monasterio S. Martini, Villa regie Ujhely. Atque omnino, introducti sunt in eius possessionem, Abbas, & Conventus, anno eodem, idque, ministerio Magistri Johannis, Prepositi de Sepus, cancellarii reginæ; vti est in diplomate, aurea bulla premunito.

§. II.

Haud vero satis habuit, BELA possessionem Ujhely, ad eum modum, coenobio S. Martini adfirmauisse; eodem illo, quo id factum fuisse meminimus, anno, Decimaram simul iura, in iisdem villis, Lubo, Ujhely, Szérdahely, & Patvarich, ABBATI, & CONVENTU, nouis tabulis, adfirmauit. Et cum forte, vti solet, de finibus villarum, a vicinis, litis quidpiam, nouis possessoribus, intentaretur; spondam ante, hoc est, anno MCCLXIII. curauit, quam malum inualeceret; administristro viis, Kone, Bano, & Comite Nitriensi: quemadmodum est in tabulis, quibus BELA, anno MCCLXIV. rem omnem recognouit, ratamque habuit. Quid? quod LADISLAVS quoque, Cumanus postea dictus, BELA IV. ex STEPHANO, nepos, anno MCCLXXIII. V. Calendas Junii, regni sui anno primo, autem, cui fui bullam, ad verbum, peculiari diplomatico, recolere, planeque Ujhelium, coenobio adfirmare, haud dubitarit, a qua tamen sententia, biennio post, discessione fecit, parentis, credo, STEPHANI exemplo adductus, qui, anno MCCLXXI. regni sui anno primo UJHELYNVM, consideratis fidelitatibus, & fideliis seruissorum meritis, Laurentii Bani de Szecurino, & Comitis de Doboka, cum pertinentiis, eidem Laurentio Bano, & per eum, suis heredibus, heredumque suorum successoribus, perpetuo dedit possidendum, eumque per hominem suum, in corporalem adprehensionem, dictæ possessionis, fecit introduci; vt legitur in diplomate. Etiamque vero, violentis viis STEPHANYM, aduersus canobitas S. Martini, credemus? equidem, quid, seu negem, seu adfirmem, non reperio. Id coniectatu pronum est, cum male, cum patre BELA, conueniret STEPHANO, in partibus huius fuisse Laurentium. quam eius fidem officiisque, pensatus nouus rex, post fata BELAE, Ujhelino eum impertuerit; forte, offensa quadam, seu vetere, seu noua, a monachis irritatus. Disci id, saltem, tamquam per nebulam, perspici potest, ex CVMANI diplomatico, quod ille, anno MCCLXXV. X. Cal. Februarii, regni sui anno secundo, edidit: quippe quo, possessionem Ujhely, cum omnibus suis utilitatibus, & pertinentiis suis universis, eidem Comiti Lau-

Reliquiae.
lx IV. in
nem rem
desiguntur

adferat
Ujhelyini,
possidens in
eadem me-
sagioris
Ladislaus
Cumanus

Laurentio, & per eum, filios eius, filiorumque suorum successoribus, redidit, & restituit, eo iure & plenitudine, in quibus etiam prius rite posseidet; privilegium suum regium, monasterio, ante biennium superinde traditum, cessando & penitus irritando, auctoritate ipsarum suarum litterarum, ita revocata, ut ubicunque in iudicio, vel extra seriem indicatur, vigore careant, & nullius penitus fiant firmitatis. Nempe, ita reor, questum, de parentis Stephani iniuria, Abbatem Conventumque suum, elicuisse, a novoello, neque corrupto adhuc rege, tabulas eas, quarum supra meminimus; vt eruptum a Laurentio Ujhelyinum, ad sui BELARmentem, restituetur prislinis possessoribus: cuius cum postea aequitatis poenituisse oportuit; siue, quod precibus Laurentii fatigetur importunius; siue, quod raptaretur iam vagis libidinibus, essetque ad captandas offensas, vt sunt, libidine furentes, multo, quam antea, prior. Ad hunc ergo modum, deieclum est *cenobium S. Martini*, ab Ujhely possessione. Lvdovicvs certe I. regum Hungariæ indulgentissimus; vrasque, cum Stephani, tum Ladislai, quas Laurentio Comiti dederant, tabulas, anno MCCCLXV. recognitas, proflus adfirmauit; postea vero, anno MCCCLXVIII. nouas etiam perscrifti, quibus, Nicolao Leukes, Magistro Pincernarum suorum; Comiti Barcensi, filio Magistri Laurentii, dicti Tóth, & heredibus eorum, castrum Temetvén, ac plura alia adtribuebantur.

*rate babes
diplomata
Stephani,
et Ladislai
vix Ludo-
nicus.*

§. III.

Neque tamen, iuribus suis indormiuere *Cenobita S. Martini.* Graflante enim *Matthaeo Trentsimensi*, anno MCCCXVII. die *S. Johannis Baptista* festo, iniurias suas, coram venerabili sacerdotum, quod *Nitria* est, collegio, palam professi sunt. quae de re, capituli eiusdem littera, ita testantur: *Quod Frater Bernhardus de Monasterio S. Martini, sacri montis Pannonicæ, in praesentia eiusdem Capituli constitutus, nomine Domini NICOLAI ABBATIS, & Conventus loci eiusdem, proper tempus impacatum, & insanam tyrannidem, Magistri Matthai Claudi de Trentschinio, possessiones Ujhely, Szerdahely, Patvarich, Lubo, & Debrecze, in Comitatu Nitrensi, nec non Diaki Szară & Palota; vocatas, cum earum appendicibus, partim in eodem Nitrensi, partim in Posoniensi Comitatu sitas, ad idem monasterium, ut dixisset, efficacissimum instrumentorum vigore pertinentes, pro nunc pacifice possidere, & regere, ac ipsi uti non permetterentur, nec possent: quandocunque demum, & quamprimum, post redditam a Deo pacem & tranquillitatem, dictamque præmininati Matthaei tyrannidem, tunc ipsi affores facultas, eadem possessiones suas, repetendi & requirendi. Hinc Regiam Maiestatem inhibuit a collatione, contradicendo, & contradixit inhibendo. Hec habent littera. At enim, nihil, tota hac intercessione, profecisse monachos, inde constat, quod, post Matthaei Claudi excellum, iterare cogebantur, has has illiusmodi, contestationes. Factum id reperio, in schedis A. MCCCXXI. Calendis Maii, nomine itenata re-
rum fiducia-
rita, inter-
rogationes:*

ciusdem Abbatis Nicolai, loco gemino; apud *Capitulum*, puta, *Veszprimense*, & *Conuentum Szaladiensem*. Sed tunc quoque, ad irritum cadebant querelz; quod *Laurentii Comitis* successores, iura sua in *Ujbelinum*, *Stephani*, & *Ladislai Cumani* diplomaticis, toto eo tempore, quo CAROLVS L rerum potiebatur, tutari pergebant. Itaque, ne ex oleficeret, repetita toties intercessionis vis, ac memoria; anno iterum MCCCLVIII. tertio die, *sibi B. P. Fabiani & Sebastiani*, *Wilegredi*, *Lvdovicvm L. Abbas SEFRIDVS* adiit, atque solemni usus formula, *Ujbelinum a commetaneis, & vicinis, indebite occupatum, detineri adhuc quellus est, protestatione*, quam vocant, inflaurata iterum, ne id porro, rex optimus fieri connueat. His *Sefridi vestigiis*, *LADISLAVM* Abbatem, anno MCCCLXVII. institisse, ex regis, *Lvdovici* tabulis, quas die SS. *Apostolorum Petro & Paulo* sacra, *Vifegyddi* scripsit, addidimus. Ergo, trahebantur lites, dum, aut luapte vaneficerent, aut *Ujbelyi possidores* *bodauerat*: consopirentur iudicium exequitate: est enim oppidum hodieque, veteri iure illo, in *Beczkouensi* dominatione, varie, & a pluribus possellum. Hec interea eruderat ex diplomaticis, non ab re usum est; vt constet, quantis difficultatibus, *iura*, quae *professionaria* vocantur, implicata sine in *Hungaria*. Atque, foret profecto, multe, non iucunditatis modo, sed utilitatis etiam plurimae, sic haec illiusmodi conueriones, arcium, vrbiuum, oppidorum, erui ex diplomaticis possent. quod tamen facilius optaris, quam speratis, ob auara hominum scrinia. iam ad oppidum ipsum redemus.

S. IV.

Hodierna oppidi moles, pluribus viciis absolutitur, e medio fo-ro, hoc atque illuc, pulchro ædium ordine, propagatis. Itaque, multum haberet elegantia, nisi frequentibus incendiis, extra modum, foedaretur. Accidit, nostra hac zetate, vt, quas ex cineribus, multo, & labore, & summo, nuper excitauerant, domos, nouo iterum, post menses aliquot, coorto incendio, nefandum in modum, desolatas viderint incola. Itaque, unius anni intervallo, fipius, ingenti oppidanorum damno, mutuit faciem *Ujbelinum*, suo quodam malo ita adpellandum, quod raro in plures annos, habitum veterem retinet; sed cogatur, frequentius, tecta renouare. Et profecto, nisi a nobilitate coleretur copiosiore, pridem in vafitatem abiisset. Nobilium *Ghylanii* coloniam, deinde: Hi tamen, vti sunt, non lautiore modo fortuna, sed elegantia simul, decorisque obseruantes, facilius damna reparant ædium, quam reliquum vulgus, cui res angusta domi est. Iam, zdes *Ghylanii*, strenuissimi legionis Hungaricae ducis, quas nuper excitauit, præcipuum decus oppido conciliant. Medium torrens interlabitur, multe is quidem utilitatis: quippe qui, & coortis subito incendiis, aquas, ad resinguendum, sufficit, & molas rotat frumentarias, vtroque oppidi latere, instructas. Toto, quam longe fertur, alueo, quin & intra pomaria, fundulorum; sapidissimi pisiculi genus est; diuitem accepimus.

Tom. IV.

N n n

§. V.

$\mathbf{f}_i \cdot \mathbf{v}_i$

Oppidum
Tours-Saint-
Paterne

Wind River
gas plant

quibus rebus quae-
bus faci-
ent insula.

*Quae pueris
at libertate
appudamus;*

Przepisów m. Uchylki- nych:

July 1974

Viuunt oppidani, cum rusticatione, fructuosa ea, neque non ampli redditus; tum quæsitu etiam, & artificiis vulgaribus. Vtrumque, situs, quo est oppidum, commoditati debent. Agger certe, qua segetum est capax, ea est libertate, vt colonum, suo quidem vitio, nunquam, rarius ob celi iniurias, annuo prouentu, defraudet. In primis vinetiis proficiunt, quas ideo colunt adtentius. Fructus his rubellus est, tantisque, apud rerum gnos, adprobacionis, vt vinum huias, *Budensis*, nihil dubitent antefere. Itaque, non hic modo bibitur aude, sed mensis etiam adhibetur optimum. Illud caret dubietate, si apud vicinos, zque posset increbescere, sicut *Budensis*, non ei, remotioribus quoque locis, defore celebritatem. Qui rem mercatibus auftitant, *Vigì* potissimum opportunitate, id faciunt. Arque alii quidem, omnis generis materiam, ab *Arvensibus* & *Liposanisibus*, coemptam, plenis ratiibus, *Comaromium*, *Budamque*, deueniunt; butyrum ali, caseum, cerevisiam, que hic sit, faboris laudatissimi, vinum item factitum, *Palinka* ei nomen, eodem illo anno vñi, in *Danubium*, atque huius beneficio, in interiorē *Hungariam*, propellunt. Reliqua plebs, domi, rerum furum, pro eo, ac potest, fatigit. Nam, id quoque relatum accepimus, strenuos esse oppidanos laborisque patientes, neque magis in opprobrio quidquam habere, quam inertiam, & arcessitam, per ignauiam, paupertatem.

§. VI.

§. VII.

§. VII.

Ceterum, ne id quoque lectorem prætereat; si prius desolatum ab hoste oppidum reperio. Ac primo quidem, cum frustra a Regendorff tentata Buda, conceptam animis vindictam, in hanc regionem Turcæ effuderunt: id quod, anno MDXXX. euenisse, supra ex ISTVÁNFFYO (a.) meminimus. Quam cladem anno MDXCIX. hostes nouo cumulauisse maleficio, idem (b.) memoriz prodidit. GEORGII ZAWODZKU ephebærides, ita rem meminerunt: *Circa festum B. Lucæ Evangelista, generis humani atrocibus delictis sic expostentibus, ac benignissimum numen, ad iram provocantibus, Tartarica, & aliorum barbarorum rabies, usque adeo peruersi & desanxit, ut non solum totam regionem, fluviis Ipol & Grano adiacentem, verum ultra Nitram etiam, & Vagum, ad Tyrnaviam & Ujheley usque, misere ac crudeliter de-popularerent omnia. Sed nec Botkajani Hajdones, aspernum genus, auidas rapinarum manus, ab Ujheleyensibus abstinuerunt. Atque haec quidem strages, tametsi multo sanguine nostris constituerunt, tamen visse sunt quodammodo, quod ab hoste inferebantur, tolerabiores; sed, quam deinde anno MDCXX. Cofaci, FERDINANDO militantes, Cofaci oppido, & toti circum regioni inflixerunt, multis modis exsilit acerbior. Duci eorum, KNOWSKÉ-KNIZE, nomen fuit. Quacunque is, sanguinolentam manum ductavit, nihil, seu sacri, seu profani, intermeratum reliquit, Ujheleyinum delatus, feritate proflus barbara, non in tecta modo, opesque, sed in oppidanos etiam, sicuti, multos e medio fustulit, plures in captiuitatem rapuit. Sic in ZAWODSKA adversariis lego: Anno MDCXXIV. die V. Junii, Cofaci ex Moravia venientes, Ujheleyinum ad Vagum, misere vagant, utrumque sexus Christianorum, minimum quingentos, horribiliter trucidant; Præpositum loci, in captiuitatem abducunt, ex qua, perfoluto hydro, liberatur. Ultima, ita omnium, quas vidimus, atrocissima clades fuit, A. MDCLXJIL oppido, a Turcis Tartarisque illata. Stationario enim nostrorum milite, qui ripas Vagi obseruabat, ad Galgozium profligato, simul cum XXV. milibus, amnem traiecerunt, duiuso bifarium exercitu, aper-tam late regionem inaudunt. Agmen alterum, aduerso Vago grallatum, non ante in Moriam se effudit, quam peruersata omni hac ora, Ujheleyinum quoque, igni feroque deteret. Dici nequit, quanta recedente hoste, oppidanorum omnis sexusque, multitudine fuerit desiderata. Postea pacata oppido tempora successere, si motos, a Rakoczi & Tököl, fluctus seditionum civilium, excipias. Quia enim Vago adhæsis oppidum, neque longe distidet a Moravia collimitio, factum est, ut, siue obseruandi amnis, siue faciendaum impremissum caussa, frequentia isthic statua habent. Quod a licentioso illo hominum genere, difficile erat, sine existenti oppidanorum noxa, fieri. Nam post plura, quæ meminimus, incendia, adsurgit denuo. Feliciter!*

N un 2

*Cladem oppi-
do illata a
Turcis:**Bocskai-
anus:**Ujheleyinum
a Turcis:**quid civilis
bus seditionis
mibus per-
sum fit.*

a.) Leges Historicum, Lib. XI. p. 172, 173. I b.) Lib. XXXI. p. 744, 745.

II. ARX, ET OPPIDVM CSEJTHE.

§. I.

*Arca Csejthe
tha origi-
gnosae:*

*Matthiae
Coruini er-
tate, præf-
dio tempe-
stis:*

*an a Mat-
thaeo
Trentschil-
nensi exis-
tate fuit?*

Rx Csejthe, Slavis Czachicze, colli imposita, plus amœnitatis, quam roboris habet. Molis ortus exquirere, supervacuum putamus, in tantò veteris historiz silentio. Verulam esse opus, pluribus indicis cognoscitur. Substructiones certe, quibus constat, obsoleti quiddam referunt, & alieni a recentioris statis cultu. MATTHIAE CORUINI temporibus, eo fuit habitu, vt aduersus gallantes BOBEMOS, præsidio teneri potuerit. Ex SWEHLE, nefarii hominis captiuitate, celebritatis non nihil accepit. Iuuat rem BONIFACIUS (c.) verbis meminisse: *Paucis post diebus, inquit, cum Kofolani obsidionem describit, Swhela captus adducitur. Is enim solus, equo insidens, cum per filias erraret, ut in Morauiam effugeret, in lignatorum quandam incidit, oramque bunc impensis, ut sej via ducem tantijfer accommodaret, quousque proximos Morauiz fines adtingeret. Pro mercede equum, arma, pecunias, & perpetuam gratiam pollicebatur. Cum nomen rogatus, Swhlam se esse dicere, ille continuo: Ha, salve, inquit, Swhela, Latronum princeps facinorissime! O quoties mibi pecora & iumenta abegisti? quo meam domum calamitatibus adfecisti? Quod de te aliquid pollicearis, non est opus, iam mei iuris es Swhela, equus & arma mea sunt. Max adprebenso equo, Swhlam cepit, qui trium dierum inedia iam absuntus, vix equo sufficeri poterat. Hunc, ad castellum Csejthe duxit, castellique praefecto, cui Ladislao Szénas nomen erat, captiuum adsignavit. Is mox, ad regem, adhuc Koltolanum obsidentem, litteras misit, quibus, & Swhle captitatem, & quid de eo fieri vellet, plane significabat. Hac, ad Csejthenis castris, illustrandam memoriam, pertinent. An retrusiore*

estate, mentio eius apud historicos occurrat, non habeo dicere. Illis profecto non facile confenserim, qui a Matthaeo Trentschilnensi credunt excitatum; nisi id aliquando diplomatum fide adstruxerint. Neque tamen ambigo, in regum fuile potestate, priscis illis temporebus, dum in iura peculiarum familiarium, transferretur. Quas indagare, in volupitate duceremus, si esset, vnde historiam posses erudire.

§. II.

*Oppidi co-
gnovinis
habitatis:*

S Ubsitum arcu oppidum, largum est hodieque, ea tamen parte, quæ collino positu refedit, cultius, quam quæ clivi pedem occupat. Komáro huic nomen, incerta adpellationis ratione; nisi illud credideris, quod volunt aliqui; tabernas mercatorum, quos Hungari, Kómár vocant, illic collocatas olim fuisse. Inter oppidi zedes, præcipue molis atque commoditatis est prætorium, quod COMITES Erdödii, excitauere; tametsi & reliquis heris, qui vel in inoppido

co-

a.) Decades IV. Lib. I. p. 540, 29.

colunt, vel hic divertunt aliquando, opportunæ sunt ad habitandum domus. Incolarum labor omnis, viciisque, agriculturale conflat. Gemina ea est, quarum altera *Cereri*, *Baccho* altera operatur. Vtriusque ingenio aptus ager; sed in primis tamen viti, quam commode admodum alit, neque id sine meliore prouentu. Valer etiam pomariis, quæ vbi annus fuit, tantum ferunt fructuum, quantum toti circum vicinitati sufficiat. Celle vinaria, admirationem merentur, nisi eas, seculo superiore, *Elisabetha Báthori*, nefandum nonem! sanguinolentissimo facinore suo, propemodum execrabilis fecisset. Mons oppido, ab occidente hærescens, humum habet compactam adeo, tenacemque, ut pro eo, ac lubet, in fornices cauari possit, sua se firmitate sufflantibus. In hunc, cuniculos egerunt accolæ, cellasque, eo excauatas artificio, ut cum in grandes abeant concamerationes, sua tamen se mole, sine basibus stilisque, suffulcent. Plures horum sunt ordines, & alii quidem, certis quasi contignationibus discreti, alii, per cuniculorum latera, ita hic atque illuc impressi, ut syracusanum illum carcerem, ximulari posse videantur. (d.) Totum opus, vino adseruando, primi molitores, destinauerant, documentis pluribus adducti reposita isthuc dolia, durauisse diutius. Quod, qualemque beneficium, conseleratissimo maleficio, *Elisabetha*, quam diximus, contaminauit. *Georgius Záwodszky*, in ephemeridibus *Gaorgii Tvrzonis*, Regni Hungariae Palarini, cui a secretis fuit, rem funestam, ita retulit: *Eodem anno MDCLXII. circa finem*, cum rediret Posonio ex ostanti iudicii, intelligens sua Celstudo Palatinus, iam ante defacta inquisitio, super horrenda, Magnifica Dominæ *Elisabethæ Báthori*, relata viuenda, spectabilis ac magnifici olim Domini Comitis Francisci de Nádads, *laniana* & *carnisca*, quam miris & diris modis, in sexum feminine, pedissequasque suas, a longo tempore exercuit, earumque, ad sextentas propemodum, encanit; adsumis secum spectabilium ac Magnificorum Dominorum Nicolai a Zrinio, & Georgii Homonay, generorum prefata relata vidua, certis servitoribus, nec non Generoso Domino Megyeri; eandem dominam, in Cestello, in oppido Csejthe exstruxo, in flagranti crimine deprehensem, (unam siquidem tunc quoque puellam miserabiliter & flagris, & vistulationibus defunctam, repererunt) sua Illustrissima Celstudo, ex officio & auctoritate sua Palatinali, perpetuus carceribus, in arce Csejthe adseruandam, addidit & mancipavit. Joannem Ficzko, famulum capite plexum, Helenamque, & Dorotheam, coadministras tanta laniana, iuris ordine, in oppido Bitcha conuictas, & flammis adiudicatas, iuste puniri fecit, die VII. Januarii anno MDCXII. Hæc verbis Záwodszkii aviso, quæ pridem ex suis ipsius scriptis, hi aduersaria nostra connotaueramus, referre placuit, ne quis temere fidem dictis deroget.

*incolarum
vita ratiæ*

*nefandi
malefici bl-
fusta, en-
phemericis
bus. Tur-
zonialis.*

g. III.

d.) De eo Cicero vitima in *Ferram*, cap. XXVII. Latianas Syracusias omnes audiatis, plerique nolitis. Opus est ingens, magnificum, regum ac tyrannorum. Totum est ex faxo, in mirandam

altitudinem depresso, & multorum operis penitus esificio. Nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum vindice, nihil tam tuum ad culturas, nec herri, nec cogitari potest.

§. III.

*Eadem, ex
Türőczi,
superiori-
prose reser-
vata:*

*feleris et
suflo:*

*incertus-
tu:*

AD eam immanitatem, formae venustioris cupidine, illectam fuisse, nuperus auctor, P. LADISLAVS Türőczi S. L. (e.) memorize prodidit: *Femina, inquit, iam Dei fere obliterata, tota in eo fuit, ut coniugi (f.) placaret.* Ergo, concilianda sibi forma, operam locat omnem, & quemadmodum in dies, mundum muliebrem, aliud & aliud induit, ita caput, varios torquet in cincinnos: *iam hoc, iam illo modo, casarium discriminat, auro perlinit, gemmis adamantibusque disflinguit, ac granata.* *Confederat forte ad speculum, pedesque rurum manibus ornanda Venus: ferunt opera, suo queque, nec indiligens, fungitur officio: hac crines pectine, quam potest levissimo, diffuit; illa, odore inspergit rore; torques altera, in annulos capillum; calamistrum altera, quo cirros conciliat, sedula circumfert.* In hac ancillarum mole curatur, quo, nefcio, infortunio, paullo plus, ac ferre posset, tam delicate bera, extendit earum una crinum quidquam, & stomachum Elisabethæ mouet, qua etiam, continuo os puella, excusissimo pulsat colapso. Et en, proficit ex templo sanguis. & macula vultum Domina tingit, quam ubi illa linteo tergit, mirabile dictu! formosior ea parte, & prope ad prodigium candida sibi esse videbatur; sine ea est humani virtus sanguinis, sine, ut verosimilium, callida cacodamoniæ artes, feminis illusore oculis. Quidquid id sit, sanguinea illa labes, & illa modica, heu me! quantum deinceps profundet sanguinis. Sed pergamus. Elisabetha, sine ad infiammam fere studiosa forma, viro hoc spectaculo, ita secum cogitare: quid si tamillum sanguinis, tam magnam addit venustatem, quantam faciet, si totam memet illo abluero? primis mihi in votis, viro placere; ut in oculis ferar, pulcherrima oportet sim: modum mihi fors, & Deus offendit; amens fuerim, nisi utar. Hec sepe secundum revolventi, venit tandem in mentem, unam, ut a gyname, vita eripiatis puellam, eiusque semet cruento efficiat candidiorem. At enim, immane, quantum fatigabat animum, sceleris magnitudo, timor imminentia infamia, si factum in lucem prodiret; si occultum maneret, tamen terrebatur ultrix criminum Dei iniustia. Sed vix dura mulierem forma cupido, inque meditatum impunit flagitium. His ille, occasionem sceleris, coloribus depinxit, vt spectatorem primi facinoris, cognitoremque cogitationum feminam fuisset, credi posset. Postea maleficis incrementa, non minus copiose, quam eleganter, edidit. Adhibebit itaque duas in consilium vetulas, Helenam & Dorotheam; & qua unquam occulta sceleris sine vetulâ? narrat fabulum nuper dierum; pandit animum suum; utque sibi consilio adesse velint, & auxilio, rogat, pramia deinde pollicetur, & saurem sempiternum.

In-

a) In HUNGARIA, cum suis regibus, compendio data, Parte L p. 189. De Balneis in SANGVINE, vide ANDREAM BAC- CIVM EPISTOLANVM de Thermis, & totius orbis Balneis, Lib. VII. extremo, p. 508. & quos illuc citat, auctores.

f) Dubium mihi est, etiamne, profusam hanc, in percolenda forma sua diligenter, mariti, viri picutissimi, cauila, adhibuerit; neque tametsi aucti, amores illegitimos cauillare; tametsi facile foret supicari, de perditissima femina.

Infernalia illa siccioria, nocere dantaxat docta, probare voluntatem Domina, multaque dilaudare, offerre adhuc laborem & industriam, quo res ex animi sententia, & cadat, & perpetua in tenebris maneat. Atque in primis studient, idoneum maxime locum esse in cellis, de quibus initio locuti sumus: quarum claves fibi dari potunt, cur amque demandari; eam deinde ipsam puerilam, cuius primum sanguis beram insperferat, decernunt trucidandam. Erant Elisabethae ab obsequiis. Joannes quidam, quem a puer eduxerat, Ficzkonemque (puerulum notat) appellabat, quod nomen, etiam annis maturo adhafit. Hunc pariter, veluti fibi fidissimum, in secreti conscientiam admittit, utque vetular illas, validior ipse pro virili iuuet, in mandatis dat. Johannes, quo gratiam hera amplius promereatur, non minus, ac veteratrices illa friges, spondet omnia, ac interrando appromittit. Et sicut verbis, moxque missam, iussu Domina, in nefastas illas cellas, pedissequam, nihil tale metuentem, adgreditur, & in interiora abreptam, crudelissime ferro transadigit, vetulus sanguinem excipientibus. Quo ferali balneo lata Elisabetha, pulchrior rursum, ope, nullius dubito, in illusione diabolica, fibi adparuit. E voto successu primum istud maleficium, utque iam patrarent plura, ardentiorem fecit. Ibat infandum nefas, de anno in annum, & quod stupras, extincio etiam marito, iamque in senium declinante vidua, cades sacrilega producebantur. Tanti est, sceleri semel insueisse! Ferunt, eo sauvie venisse Elisabetham, ut iam carnas occisorum manducaret, nec suauis his cupedie, quidquam diceret. Heu delicias, in ultimam barbarem relegandas! Ita est, marito adhuc in viuis existente, sceleri istuc hoc se obstringere coepille Elisabetham; cuius initia Csejtha ne? an alibi, facta fuerint, non auctim assertare. Vulgi sermonibus, hodieque immanissimum facimus commemorari, a Transdanubianis (vbi latissime dominabatur Nadasdyus) audias, quin monstrari etiam infelicia loca, fontesque, quibus, & nefas perpetratum sepius, & paratz furiz illi, balnea fuerint. Sublato demum e viuis Francisco Nadasdy, quod anno MDCIV. d. IV. Ianuarii evenisse, ex iisdem Turzaniens ephemeridibus didicimus, simul & scelus inualuisse, primum est existimare; forte, ut amorum infatibilis femina, procos fibi conciliaret, aditumque ad vota secunda instrueret. Nam, quomodo occultissimum scelus propalatum sit, audiamus! Exhauriebatur interea gynacem, quando secundis- missus facili- us, in la- rem pro- tersum sit.
pergit ille, pluresque nobilium puella desiderabantur. Mos eius temporis
fuit, ut procerum aula, quemadmodum filios, ita filias pariter alerent,
informarentque, nobilitatis media. quas, cum parentes repeterent: fato
perfusela, terraque credita, dicebantur. Et initio quidem, fidem res
habuit; verum, cum funera multiplicarentur, nec quidquam de morbia,
aut sinistro casu aliquo, nuncil acciperent; adverbit, quosdam amantiores
prolium suarum sollicitudo, diligenteroresque in indagando fecit. Vnde,
dum elatam audiret in aula filiam, questerunt: quo ex morbi gene-
re? quandiu fuerit lecto adfixa? quibus usq; medicis? ad qua, cum susque
de que responderetur, petierunt demum fibi locum sepulchrumque pandi
fi-

filiarum. Vbi quoniam cum indignatione repulsam passi sunt, non rara eos infedit sufficio, dolum isthic latere, & quas noscio fraudes. Inquirere proinde apud seruitia aulica, de filiabus, & multa scicarii; munericibus quoque agere, & pollicitationibus. Id extuderunt de quibusdam, sed paricidiorum ignarit, vidisse si sanas & involumes, iussi in cellam viariam pueras, nec deinde usquam vias. Tunc enim vero, suffetta esse omnia, & perturbationis maxima. Et acerbior fuit multorum dolor, quam ut dissipari leui opera posset. Quare, communicato cum amicis negotio, rem primum ad proregem, tum ad ipsum quoque regem, deferunt. Nominant hi disquistores, ac imperant, ut modis quam occultissimis adorarentur omnia, rimentur, explicantur, excutiant. Haec tenus laudatus Túróczii. Nimisrum, sicuti forex, suo se prodit indicio; ita occulta diu sceleris, sua ipsorum iniquitate, cum nec cogites, in lucem se protrudunt, susque sibi supplicia, que meruerunt, cumulate arcessunt. Reliquum historie, immo tragediam iure dixeris, sumtaque, de maleficentissimo hominum genere supplicia, iam supra, verbis ephemeridam, recitauius.

S. IV.

*In ditionem
historiam
epiphonis
narrat.*

*Mors Eliza-
bethae.*

ATQUE HÆC illa execrabilis innocuarum clades est virginum, ut cum Túróczio iterum loquamur, quæ antiqua poetarum fragmenta, vertit in historiam; & quod de nullo auti sunt illi communi virorum, in vita exhibuit semina, amore formæ fuz, perdite prolecta. Scilicet, nibil mediocre in muliere, sive bona illa fuerit, sive mala. Efflavit monstrosum istud, animam anno MDCXIV. die XXI. Augusti, quemadmodum ZKOWODZKY memoriz prodidit: *Elisabetba*, inquit, *Báthori*, *relictæ vidua*, Francisci de Nádasd, ante annos aliquot, ob inaudita ac crudelissima sua facinora, in perpetuos carcera detruſa, in iisdem misere, nocturno tempore, exspiravit. Illa de Elisabetba feritate, nullis vñquam feculis audita, meminiſſe voluimus, vt habeat posteritas, quod ex animo detefletur. Nunc, ex tristi hoc diuerticulo, ad arcis dynastiam redeamus.

S. V.

*Ditionis
Coſteiſis
vieſtudi-
moris fuit
eius Or-
ſzágio-*

AD ditionem Csejbenſis arcis, quod adtinet, opima ea fuit, & fructuosi reditus, cum in vniuersi beri potestate esset. Erat nempe inclutus gentis *Orſzág de Gutb*, (g.) quorum ultimus *Christophorus* fuit, iudex curie regiae. De eo IſTVAFFVVS: (h.) *Gabrieli Perénio*, Petri filio, in prefectoria pratorii, sufficiens est, Christopherus Orſzágus; sed vix imto magistratu, quod esset articulorum dolore, membris omnibus distortus & deformatus, absque bareculibus defecit,

(g.) Liberalitate, sicuti fas est credere, Si-
GISMUNDI regis.
(h.) Libro XXIV. p. 512, 18. ad annum
MDLXVIII. De ortu familie Orſzágis.

nam, cuius pater MICHAEL fuit, duximus ex DVRAVIO, Tom. II. operis, in His-
toria Vrbis Altdenfz. t. I. p. 102.

est, bonis amplissimis regio fisco, magistratu autem, Stephano Bánfy Lindváno, relictis. Et paullo post: In hie, inquit, tribus viris, Gabriele Perényi puta, Chriſophoro Ország, & Georgio Bebeco, Pereniorum, Országiorum, & Bebecorum, ut vetus, ita illustris familia, & progenies, deficit. Ad oppidi famam adinet, quod illthic tumulo illarum est, Országiorum ille vltimus. De eius funere TIMON: (i.) Mandatus est tumulo, in templo oppidi Csejthe, sue ditionis, cum hac sepulchrali inscriptione: Hic iacet, SPECTABILIS AC MAGNIFICVS OLM COMES CHRISTOPHORVS ORSZÁG DE GYTH, IVDEX CYRIAE, (k.) AC CONSILIARIVS SACRAE ROMANAECAESAREAE, REGIAEQVE MAIESTATIS, NEG NON COMITATVS NEOGRAIDIENSIS COMES. AETATIS SVAE ANNORVM XXXII. OBIT DIE XIX. OCTOBRIE, ANNO MDLXVII. Mortuo Chriſophoro, in fiscum redigebatur Csejbenensis ditionis, fato, & regi, & regno, per quam opportuno; quod eam, MAXIMILLANVS II. cum Kanifia, valido iam tum castro, permutarit. Fuerat illud, cum adlita ditione, gentis cognominis, Canifay, hæreditatem, quod illi, sua primum impensa, ut tutos se præstarent ab Turcarum impressionibus, cooperant communire; dum increascentibus periculis, præfidiis regum defensari, & publicis regni operis, subinde arcem instaurari oportet. Quis res, quod cum molestia herorum esset coniuncta, Ursula Canifay, unica vltimaque, totius familie, heres, tunc vero Thome de Nádasd, regni Hungarici Palatini, vidua, suo, & filii Francisci I. Thome genti, arbitratus, arcem MAXIMILLIANO II. permittendam ea lege statuit, si bonorum, quidpiam, alio loco sibi, tacito quadam permutatione iure, adtribueretur. Accepit conditionem, a publicæ vtilitatis stu-

TOM. IV.

O o o

& Nádas-
dyorum,
permatas-
tus iure s:

dio,

- (i) In noua Synopsis, edit. Cassouienis, iol. A. MDCCXXXVI, p. 409.
 (k) Monendum hic, ob iter, est editor male, ab auctore, CYRIAE IVDOCEVM REGNI HUNGARIÆ, TYTORIUS A. MDCCXXVI. forma est, edit. p. 46. CHRISTOPHORVM ORSZAGVM, ad annum M. CCCXXX, hoc est, SIGISMUNDI temporis, inter Iudices Curia Regis, numerari quippe qui, centrum & triginta annis postea, MAXIMILLIANO tertium potuisse, eo nubere, vita autem, anno, quem epitaphium indicat, MDLXVII. sanctus est. Error is, a LONGELLINO mansueti, qui in Catalogo Iudicium Curiae Regis, pronoparem, CHRISTOPHORVM II. loco sui, MICHAELIS, ad eum annum reprobat. Tunc enim fere, aut multo ante, MICHAEL, homo novus, ex dignitate, sub SIGISMUNDV porticus est, quem MATTHIAS CORVINUS, Palatinum R. H. creauit. BONFINIUS, Dec. IV. Lib. I. p. 538, 23. Tantum est, non adtendere ad Chronologiz rationes! Alioquin, familia ORSZÁGH, breuem habuit astrem. Cum enim, anno forte MCCXXXVII, in MICHAEL ad-

lefecerit, ob singulare facinus, a SIGISMUNDO, inter familiares recepto, posteaque opibus & dignitatibus aucto, copiiller, in CHRISTOPHORO II. de quo nunc agimus, anno MDLXVII, emortuus proiis est, posteaquam annis CLXXX, durauisset. Fuere autem, quantum indagare poteramus: MICHAEL, regni Hungarici Palatinus, genus factur. MATTHIAS Decr. II. concil. CHRISTOPHORVS I. Palatini filius, Index Curiae Regis; successit, in ea munere *Lediás Pálosi*, anno MCCCCLXVII. Tamen, loco cit. p. 71. LADISLAVS, Palatini, ex Chriſophoro I. nepos, Agazonus Regal. Magister: vide clausulam Decreti VI. regis MATTHIE, anno MCCCCLXVII. editi: & Decreti I. Wiedzislovi conclusio- nem, anno MCCCCXIII. Denique CHRISTOPHORVS II. idem Index Curiae Regis, Palatini abnepos, *Lediás* anno circiter, MDLXXX. genitus. Sunt, qui inter *Ladiás*, & *Chriſophorū*, FRANCISEVM interterant. Quod non habemus, seu negare, seu affirmare. Hac interim, instauranda, gentis memorie causa, minorare voluntas.

dio profectam, MAXIMILIANVS, quodque, arcem tunc *Csejthensem*, cum admensa ei oppidorum vicorumque ditione, in potestate habebat; paclis, pro avario regio, quinquaginta florenorum hungaricorum millibus, quaz vidua, *Canifianus* hæredio superadderet, ditionem omnem in *Vifalam*, & filium *Franciscum I. de Nádasd*, Vindobonæ, anno M. DLXIX. quarto Aprilis die, transcriptit. Atque fuit fane *Csejta* diues oppidorum vicorumque, cum in manus *Francisci* venisset. Huc enim adiunxit: præter oppidum *Csejta*, *Verbó* & *Kofszolán*; vici item; *Komárho*, *Zolnafalva*, *Csajkócz*, *Lefzete*, *Koritna*, *Krajna*, *Brezová*, *Kofszolán*, *Ó Tura*, *Lubina*, *Hrušť*, *Hrakové*, *Gábl*, *Wysm*, *Zákoftoldán*, & *Vagyócz*; nec non portiones quædam in *Dubowan*, atque *Bzinecz*, seu *Botfalus*. Simul *Vifala*, cum filio, in possessionem dominations venit, dedit cum primis operam, vt hæreditariam sibi poslit efficere. Quod tamen, ob eorum temporum iniurias, non ante succellit, quam fatis functa *Vifala Canifay*. Tunc enim *FRANCISCUS I. id a RUDOLPHO II. impetravit*, vt quanta quanta fuit dominatio ea, titulo donationis mixta, & peculi *caſtrenſis*, (l.) in utrumque sexum, cum libera adquisitioris dispositione, vt habent tabula, iure perenni sibi attribueretur: diplomate anno MDCII. vigesimo secundo Augusti, solemnibus formulis, perscripto; ea tamen conditione, vt oīginta octo millia, oītingentos & octo florenos, denarios item quinquaginta octo, fisco regio, *Nádasdius* numeraret. Quod etiam ita euénit.

§. VI.

Martio
Francisco,
hæritato
dividitur
datio:

figura, *par-*
tion *Pauli*
Nádasdy
füli, *partim*
fili *Ca-*
tharinæ,
avaris
Georgij
Homon-
nay:
excalitrius
peſſimus
Franciscus
II. Náda-
dy, &
pro-
ditionem
notam:

L) *Vide*, de dominationum generibus, Tri- | m.) Habet eorum mentionem in Decreto
parti. I. Tá. XIII. | Anno MDCCXVIII. Artic. XXV.

AD hunc ergo modum, laudabilem non minus, quam legitimum, *Nádasdiorum* hærediis, iam tum late propagatis, accensit est dition *Csejtenis*. Sed *Francis I. de Nádasd*, nequit, ob supremum fatum, diutina esse dominatio illa. De eo, in ephemeridibus, laudatus *Zkowdzky*: *MDCIV. die IV. Januarii*, *Spe-*
Zabilis ac Magnificus Franciscus de Nádasd, &c. *fidei & nominis Christiani confians*, *fincerus*, & *acerrimus defensor*, *atque iam matura*, *ex*
bac lacrymarum valle, *in carcere* *migravit patriam*; *amicis luctum*,
ac perenne sui relinquens desiderium. Suscepserat *Franciscus*, ex *Eliábetha Bánbóri*, cuius nunc meminimus, filium *PAVLUM de Nádasd*,
paternarum opum *hæredem*, & *Catharinam* *filiam*, *Georgij Drageth*, *de Homona* (m.) *matrimonio* iunctam. Vterque igitur hæres, pro eo,
atque erat in tabulis Rudolphi, ex patris *FRANCISCI* voluntate, *sancitum*, *anno MDCCXVII. mense Martio*, *Csejtenem* *hanc dominationem*, *zequa*
inter se portione, *sine vila querela*, *partiuntur*: *vt*, *ex eo tempo-*
re, *pars altera iuris Nádasdiani* *erit*, *Homonnaiani* *altera*. Fuit *PAVL-*
LO de Nádasd, *filio*, *Francis I. nepoti* *Thome*, *filius Franciscus II.*
qui se ditionesque suas, ob intentatam LEOPOLDI I. cædem, *sicuti no-*
tum

L) Vide, de dominationum generibus, Tri- | m.) Habet eorum mentionem in Decreto
parti. I. Tá. XIII. | Anno MDCCXVIII. Artic. XXV.

tum est apud omnes, in possimam rem, immo perniciem ipsam, precipitauit. Ergo, cum latifundia eius alia, tum *Csejtenſia* huc, iure patrio, in hiscum reciderunt. Quaz denum anno MDCCI. Comes *Christopherus Antonius Erdödy de Mányorókérek*, xzario praefectus, *decentrum & decem millium foenorum are*, ac *quingentis numis aureis*, a fisco redenta, inter hæredia gentis suæ retulit.

*quem
Christo-
phorus Er-
dödy, are
sumit.*

S. VII.

ITa se res *Nádasdyane* portionis habuit; cum contra *Homonna-Homoniam* alteram, *Georgio*, qui primus ex ea gente, per *Catharinam Nádasdy*, in eius possessionem venerat, mortuo, inter se dispersi tueri succellores. Reliquerat, nimurum *Georgius Homonay*, *Jobannem* filium, perpetuum de *Ungb* comitem, & prætorio regio praefectum, atque *Eliabetham*, *Ladislai Baronis de Réva*, confortem. Hergo, quis iterum partibus, patrimonium diuisere, vt alteram quidem portionem, *Jobannes*; *Eliabetha*, cum *Révajo* marito, alteram acciperet. Quod anno MDXXX. cuenisse, schede, in eam rem per scripta, tellantur. Porro, cum *Jobannes Drugeth de Homonna*, filium *Georgium*, & *Barbaram* filiam, suscepisset, necessum fuit, paternam hæreditatem, bipartito iterum dilpertiri: quarum illa, quaz *Georgio* obtigit, in huius filios, *Valentum* Episcopum Korbauiensem, *Sigismundum & Johannem*, filiam item *Christinam Luciam*, postea *Andreae Forgáci de Ghymes*, confortem; illi vero, quaz *Barbara*, *Ladislai Révaii* vxori admensa fuit, in successores *Révaii*, translata est. Atque, hac successione serie, *Révaii*, non minus, quam *Forgáchi*. post gentem *Homoniamianam*, circiter annum MDCLV. emortuam, in iura dominationis, quam tenet adhuc, peruenere. Quorum genealogias, quia exhibuimus iam, non est opus recognoscere. Ista, de *Csejta*, quaz *Ujbeljine*, millari in meridiem reprimitur.

III. OPPIDVM VERBOVIA.

Verbosis, Slavis *Wrbov*, Germanis *Wrban*, millari infra *Csejtam*, amoenâ vberaque valle, posita. A saliceto, *Slavus*, unde di- cum nomen subnaki potuisse, non est cur dubitemus: enim vero, *Wrba*, ea dialecto, salicem nota. Laxo oppidum vico, in longum procurrit, xodium non minus, quam incolarum frequens. Eadem his, quaz *Ujbeljienibus*, atque *Csejtenibus*, & fata fuere, (*n.*) & occupationes sunt adhuc. Scilicet, ruflicantur il, non scrupulosius modo, sed cum fructu etiam. Vini certe educant plurimum; sed quod austrius creditur, quam vicinorum fuille meminimus. Neque parior est prouentus segetum, vt dubio non caret, *Cereri* ne, an *Baccho*, ager sit amicior? Opificum ingens hic numerus, pluraque eorum contubernia. In his, factorum illud genus, (*s.*) quod ex ru-

ooo 2 di

a.) Vide ISTVANFRYX Lib. XXXI. p. 745. 4.
b.) Slavis, *Halmos* dicuntur, a vaste, quam

conficiunt, rusticæ, *Halmos*, hoc est, *Chlana*,

vocatæ.

di panno, agrestes lacernas confuit, facile reliquos multitudine antecellit. Vulgus sene, multum sibi fecisse lucri existimat, si gausape, chilzenamue *Verbowiensēm* emisse potuit. Itaque, nusquam maiore copia, ad oppidi mercatus, qui frequentes sunt, coit, quam vbi autoclumnus in hyemem proclivis esse incepit. Nobiles, qui oppidum habitant, cum commoditate isthie degunt, quorum ali⁹, ex pignore, fundos insident, alii hæreditarios: plerique, zdes habent eximie cultas. Reliqua oppidi possessio, plurimum iam est, sed præcipue Comitum Erdöy, Forgach & Révay, iure, quod ad *Csejtan* expromimus.

IV. OPPIDVM PÖSTÉNY.

§. I.

PÖSTÉNY, Slavi *Pießjani* dicunt. Oppidum est, gemino miliari *Ujhelyjino* in meridiem sedens, *Vagoque* vicinum. Vuidus inde loco positus obtigit; sed nec ipsa oppidi moles, prioribus suppar, tametsi ager nihil ei deterior obtigerit. Accensetur dictio *Galgeczansī*, estque inter Comites Erdöy, & Forgach, bipartito diuisum. Isthic celebres illæ ac periodicæ thermae scarent, quarum *WERNERIKVS* (p.) & ex eo plures alii, meminerunt. *Vagi*, inquit ille, *ripa supra (q.) Galgeczau*, *qua est arx familiae Tarzonum*, nunc maxime nobilitata est calidis, non propter vim earum salubrem tantum, *qua omnes alias in Hungaria superare existimatur*; sed etiam propter variū, planque mirabilem earum ortum. Non enim nullum certum fontem habent, sed alneum fluuii sequuntur, & ut excrescit, & decrescit, ita, aut recedunt, aut accedunt. Solent autem, quo magis exundat, hoc longius recedere, eoque, qui lauare volunt, subinde, alias atque alias scrobes fodere, & quasi puteos aperire coguntur. Id cum intra alueum est fluuius, sit in glarea, quod ipsum solum est, cum vero exit, in terra solida & argillosa, in qua aliquin non reflagnante fluuijo, nihil pene humoris existit. Neque tamen in ripa tantum eruuntur calida, sed etiam intra amorem, si fundum eius, pedibus suffodiatis. Calent autem immodece, nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admitione frigida de proximo haustæ, in proclivi est; sed quia magis salutares esse creduntur, pra miscitura, qui medicinam inde petunt, deferunt eas scirent, quod pro temporiæ ratione, allæ serius, alias citius sit. Numquam sic defervent, quin, qui in eas descendunt, tegete, cestite, aut rami, in fundum scrobes, incella, imas corporis partes, aduersus ebullientis caloris vim munire cogantur. Effe autem eas aduersus diuturnos, ac pene defteratos morbos efficacissimas, multis experimentis, cognitum est, & adhuc in

p.) De admirandis Hungarie Aquis, in collectione Scriptor. Hung. Bosci, p. 597. 36.
q.) Eadem omnino, qua Galgeczau fedet, ripa. Scabebant olim therma tufstansis |

prope ad vicum *Bank*, sed littore eo *Fagi*, eleviōibus, in longum sinus subruto, aduersa iam ripa, licanigines habent.

in dies, magis, magisque cognoscitur. Decuit, suo isto loco, thermarum has laudes, recitauisse.

§. II.

Cecinit, easdem Thermarum huiatium laudes, *Adamus quidam Traianus, Beneficiorum Bobemus (r.)* sed carmine venulio minus, quam id materiz dignitas, & insolentia videbatur depescere. Dabimus tamen ex eo quzdam, ne honesti conatus memoria intercidat. Nam ita omnino sentio:

Eft defunt vires, tamen eft laudanda voluntas.

Nimirum, qualicunque vflis præfatione, sic exoritur canere thermarum positum:

*Né memorem thermas, alias, hic PISTINENIUS,
Sic diuersas, nobis commemorare libet.*

Fluminis idque Vagi fccis fimoſi in arenis,

Confueti ripas, lambere ſep̄ ſetas.

Aeris is trātūs, locus eft gratifimius ora,

Nitriensis.

Eft Cereri dilectus ager, gratusque Lyao;

Perſtrepit tyblea, fertilius bortus, ape.

Eft ſpatium luci vicinum & amabile, quamuis.

Angustum, calidi ſunt ubi fonticuli.

Postea thermarum ſcarurgines, & labra inſolita deſcribit.

*Non ibi, ceu thermis aliis, ex fonte perenni,
Promanaat calida, riua amarus aqua.*

*Non ibi in exſtructa ade lauantur corpora ſemper,
Multa ſimul multos, una nec umbra tenet;*

*Effoduntur enim fovea, in ſabulo, ordine nullo,
Parva, plena mox, exſilientis aqua.*

*Ruficrus bos operit foveas bene frondibus alta
Ilicis aut ramis, populeisque cornicis.*

*Corporis infirmi, nudatos ablituit artus,
Ager ibi.*

*Si calet, ut nimium nequeas ſufferre calorem,
Pre manibus Vagus eft, contiguueque fluit.*

Vagi autem, quas ſcrobiſ illis, & umbraculis, infert iniurias, ſic queritur:

*Sepius ille Vagus, rapidus, furibundus & affter,
Submergit cunctos, bos quoque fonticulos*

Ooo 3

Dc-

r.) Prodiit, hoc, quidquid eft carminis, A. | birurque : SALVERRIMAS PISTINENIUS
MDCXLIL Trajanum, typis Facilius, for- | THERMAZ.
ma quadruplicata. Plagulis duabus, inſcri-

*Defructi umbracula, atque locum omnem completi
Vna cum ripis omnia queque rapit.
Delere est penitus visu mirabile thermas.
Vila si vellet, vel ratione nequit.
Nec finit omnipotens.
Cogitur ergo iterum foveas purgare colonus,
Omnia non tarda mox reparare manu.*

In primis facundus est, in commeatus decantanda copia.

*Ad vicuum locus est rebus haud indigens illuc,
Et Bacchi & Cereris copia magna subest.
Lac nivium, cepas, vinas, & amygdales, prunes,
Allia, pomae, faunae, casticaneaque nubes.
Gallinas, pullos, ova, & cerealia liba,
Omnigenas horti fertilioris opes.
Castaneae.*

Hez ille, a rustica turba, venum, in dies singulos adferri ait; pleraque ita comparata, ut abesse omnino debeant, a medicis lauacionibus. Nunc hospitorum, quæ memorat, commoditates audiamus:

*Est ibi magna domus prabens magnatibus aptum,
Hospitium, & gratum, quod retinere nefas.
Stat quoque non tma, obscuro cafa fulia sigillo,
Haud ea versiculos diffimulanda meis.
Simpliciter limoque & canna obducta palustri;
Grata tamen claris sepius illa viris.
Molliter aut pulchre stratum hand queras ibi lectum,
Aedibus obscuris vix nitor villus adsoit.
Accipiunt multi, dulces in stramine somnos
Sub celo hand raro decubuisse solent.
Omnibus hand aditus patet ad Laquearia magna,
Aedis, vix stabulis delituisse licet, reliqua.*

Hodie, Comes Georgius Erdödy, xario praefectus, pro ea, qua est, elegancia, nihil ad opportunitatem hospitorum patitur desiderari: quin operam quoque dedisse accepimus, vt perpetuis labris, balineæ ita possint concludi; qua in re, si profecerit; ne ille egregie meritorius est, cum de thermarum celebritate, tum de his, qui ad eas accedunt, laundi gratia.

§. III.

*Genuine,
oppidi, &
therma-
rum, clades
ab Iltvam
ffyo, desca-*

In ualescentibus, seculo XVI. Turcis, bis, oppidum thermasque, euastas legimus. Ac primo quidem, anno MDXXX. quem toti circum regioni, functum exsilitisse, semel atque iterum, in eadem hac Comitatue Nitriensi historia, meminimus. De impressione

one hostium, ita habet ISTVÁNEFFVS: (s.) *Conuersus Usreffus Bosnensis, in alteram partem, usque, ad Szentiam, & Galgóczium, ac thermas Pôslinenes, eam omnem, penes Vagi ripam, regionem, oppidis, pagis, ac incolarum frequentia, refertissimam, rerumque omnium, abundantissimam, incendiis, cadiibus, rapinis, longe lateque deuestavit. Satis omnino, ad communem regionis calamitatem!* Sed altera, quæ in annum MDXCIX. incidit, impressio, cum reliqua prouincia, thermas Pôslinenes, in primis funestauit. *Hoc, inquit ISTVÁNEFFVS, (t.) suis e finibus egredi, quidquid terrarum a Nôgrado, Tyrnamiam versus, illuc vero, ad Bezzonem & Trentschinum, inter Granum, Ipolam & Vagum flumina, interiacet, vere, vespere, & incolis, partim in feruitatem abductis, partim casis, crudelissime griffari cuperunt. Thermarum vero, & illic lauantium cladem oppido funestam, ad hunc modum meminit: Sunt, inquit, Therma, ultra fumen Vagam, qua Pôslenia vocantur, salubres pellendis languoribus, & aquarum natura admirabili. In has magnus agrorum, aque ac valentium numerus; adulatore auctummo, confluerat, quos ibi maiori ex parte improvisis ac inopinatus hostium aduentus, qui ponte subilio flumen transierant, subito oppresserat, partimque, qui abduci ob corporis imbecillitatem non poterant, casi, partim rapti in diram feruitatem sunt. Hec tunc euenerat. Reliqui oppidi casus, üdem, sequutis temporibus fuere, quos ad Csejtem, & Ujhelyinum, memorauimus.*

V. OPPIDVM VITTCNZ.

VITTCNZ, Slavis Chiebnica, Ujhelyino, miliaribus propemo-
dum tribus, inter occidentem, & meridiem, sub montes re-
flectum oppidum. Amplum est, & præter rem agrestem,
cultu vineatico in primis pollens. Sunt, qui vinum huias, Verbo-
wiensi, & gustu comparant, & perennitate. quod facile est creditu,
loci situm zelantibus. Ager enim fere omnis, potissimum vero
colles viniferi, oriente, meridianoque sole apricantur; sive aquilo-
nibus, montium, qui a tergo sunt, obiectu, retusis. Incolz pro-
fecto, quidquid rei familiaris habent, frumento id debent, & vino.
Opifices, quod ex valitate loci conicias, haud pauci hec degunt,
quorum integra contubernia, ut puta, pannificum, cothurnariorum,
etorumque, qui futrinam faciunt, reperias. quorum labor, non con-
suendis modo calceis, sed & subigendo præcipue corio, impeditur.
Hi demum, præter nundinas domesticas, merces suas, in fora vicina
inferunt, tenues inde questus facientes. Alit, & fabros ferrarios, ton-
fores, pistores, aliosque. Cenfetur vero in ditione Jókliensi, quæ est of Comi-
tum Erdödy & Czobor. quibus, cum ad secessus, tum ad acci-
piendos economiz administratos, sua hic sunt prætoria, quæ oppido, Czobor.
haud parum decoris conciliant.

VI.

VI. ARX JÓKÖ.

*Nomina
lökö erig.
Hungari-
ca;
pefus ar-
cise*

*Blaue a-
mnis, ad e-
ius pedem,
capita.*

O B situs opportunitarem eximiam, ita dictam ab Hungaris credimus. Jókó namque, *bonum lapidem* notat. Nempe, monti petroso inedificata, & natura munita fuit, & arte. A tergo montes sunt, valsi ii, & saltibus opaci. In orientem contra, & meridiem, planities diffunduntur, frequentibus infesta viciis. Itaque, patetissimum, arx, dum floraret, prospectum habuit. Ad montis, cui moles incubuit, radices, caput est *Blaue*, fructuosi amnis, quem Slavi, *Dobrúvoda* dicunt. Ceteroquin, sua arcis dominis ditio est, ad quam, trans montes, vicum *Hradisko*, & orientalem pagi *Oszyafék* partem, referri accepimus.

VII. LEOPOLDOPOLIS.

§. I.

*Leopoldo-
polis non
naturae, & or-
iginis*

LEOPOLDOPOLIS, ipso nomine, magnum sui conditorem indicat. Nimirum, opus est LEOPOLI Cæsaris, Anno MDCLXV. inchoatum, atque sequutis annis, magna operarum contentione, dum consummaretur penitus, continuatum sine cessatione. Quia enim occupatum anno MDCLXIII. a Turcis Uzuram, ex pacis, que secente anno coaluit, legibus, in eorum potestate manifit; facultatem sibi paetus fuerat LEOPOLVS M. nouo propugnaculo, oram *Vagi* præsumendi, ne temerata denuo pace, nudus, ab eo latere, Africorum essent prouincie. Itaque, nihil cunctandum ratus Cæsar, locum, qui ad eam rem maxime opportunus esset, a peritis refutum deligi, futuræque molis fundamenta, iaci iubet. Et fossæ quidem die X. Aprilis, agi coepæ; fundamenta, autem die IX. Septembrie, ritu solemni, dedicata sunt. Magna res ea celebritate peracta est, presentibus belli ducibus, & primoribus Hungariz, qui tantæ molis exordia, non cohonestarent tantum præsentia sua, sed auspicata simul, ceremonia solemni, redderent. Hanc, GEORCVS SZELÉPESZKY Cancellarius Hungariz, posteaque Archiepiscopus Strigonensis, faciebat. Inde, crevit moles, opinione quidem tardius, quod egestz, accipendiis fundamentis, fossæ, aqua subitus scatente, non raro offunderentur; sed adolevit tamen, intra lustri viii, & quod supererabat, spatium, adeo, ut intentatam relinquere cogerentur *Tököliani*, semel iterumque, ista ora tumultuantes.

§. II.

*Sicut, &
succedit
securus rea-
son.*

Situs arcis campestris est, atque ex contagione *Vagi*, virginos, difficultem ideo oppugnationem præbiturus. Alioquin, quid ad communienendum locum, ab exquisitissimis architectonices militaris magistris, potuit proficii, id omne, illuc collatum esse, vel ipse molis obtutus, condocet. Nempe, opus viiiiesum, figuram

guram *hexagonam* refert, totidemque propugnacula communitur. Horum extus interwalla, scilicet pro more operibus, *semilunae* vocant, praetexta sunt, quæ singula fossa præcinctunt, lata ea, & eximie profunda, quam levigantes ex imo aquæ, palustrem, & impenetrabilem faciunt. Ultra fossas, lorica procurrit, vallis, geminato ordine, defixis, succincta. Ipsæ operum moles, suggestus habent, frequentibus tormentis infessos. Interna arcis, nullis impedientur ædificiis, quam, quæ munitionum ratio patitur. In his, ædes factæ est, praefecti hospitium, & medio loco, ædicula excubitorum, cum adnexis, a tergo, carceribus. Hic & tormenta curculia, mortaria item, & globorum aceruos positos videas. Armamentarium geminum, domus item aeronaria; cui similem vix tota in Hungaria repereris, diuersis lateribus confederunt, numquam non ita instruenda, vt diuturniori etiam obsidioni, queat sufficere. Mœnibus, latebræ militares, & cocci passim fornices substructi sunt. Neque enim ab aliis, quam militibus habitat, si *Judeum* excipias, tabernam mercatorianæ & macellum, nec non *braxatorium*, iſthie habentem. *Palmae* Foro-Julieni simillimum credunt munimentum, qui vtrunque videbunt. Aduersum est autem, siue, quod humus vuida, & aquarum venis peruvia, tantæ moli ferendæ impar est; siue, quod debiliora, quam loci ingenium requiriueret, iacta sint fundamenta, propugnacula, in annos singulos, notabili altitudine subridere: in primis, si *Vagi* elusiones, & frequenteriores sint, & diuturniores.

S. III.

Primi, qui arcem, nostra estate, ausi sunt tentare, *Rákócziani* fuerunt. Et profecto, si ea virium contentione, & rei militaris Scientia, cœptam semel atque iterum oppugnationem, continuauissent, quo eam adparatu atque militum numero, exorbi erant; parum absuillet, quin arx succubuisse hostibus. Verum, dum ex more suo, castra quidem, varia multitudine compleant, militarium operum ignara, non solum, sed impatiens etiam laboris necessarii; factum est, vt qui intus erant, præsidarii, & tum securè agerent, cum maxime extus streperent *Hungari*. Certe, comenatum, quoties opus erat, in arcem inferebant *Cæsariani*, stratagemata docti. Interim, *Rákóczianorum*, iſli occupandæ *Leopoldopolis*, conatus, iuſtis pugnis, in cades tumultuantium desinentibus, occasionem præbueret sepius. Anno profecto M.D.CCV. die XI. Aug. cruento prælio, temeritatem eam lauisse *Hungaros* certum est; cum *Herbevillium*, commentum *Leopoldopolitanis* adferentem, lassellæ ausi fuerunt; quin & priorem pugnam, *Tyrnaviensem* illam, anno M.D.CCIV. die XXVI. Decembris, duce *Heijero* initam, magnaque *Rákóczianorum* clade terminatam, *Leopoldopolis* obsidio, maiore tunc adcuratione suscepta, prolicuit. Scilicet, prudentia non minus, quam virtute militari, expugnantur arcæ; non vano armorum strepitu. Obsidionum harum, si quæ dicende sunt, monumenta, hodieque in ar-

*mittatur a
Rákóczianis,
semel
iterumque
caſu depul-
ſique:*

*pugna, in
se occaſio-
ne, rata.*

ce exstant. Nempe, tres ingentis molis æreos globos igniuosmos, ab *Hungarîs* injectos, in aditu ædia sacra, suspensos videntur. Alioquin, accusatur loci aer, quod ex palustri situ sit insalubrior. Vnde, & de aquæ ingenio, conüicias, quæ lenteſcentibus puteis, subinde graue quid, & sapit, & redolet. Hodie, disteſlo *Ujvarino*, vnicum ora huius propugnaculum est, quod ingrumentum hostem, reiſcere possit, aut remorari. Diffidet *Pisónio*, octo, in orientem brumalem, miliaribus; duobus, in eandem plagam, *Tyrmania*.

VIII. ARX ET OPPIDVM GALGÓCZ.

S. I.

ARX GALGÓCZ, incerte originis est, sicuti plerisque omnia montana castra. BONFINIVS, nomen *sythicum* credit, quod liberam notet urbem; sed, quamnam linguarum *sythicorum*, plures enim erant, HERODOTO teste, intelligat, non indicat. Si *Hungaricam* (a.) velit, cuius ipse ignarus fuit, oppido fallitur; cum eo idiomate *Szabad város*, appellari debuisset. Galgócz certe *Hungarîni* nihil significat, vt coniici inde possit; ante *Hungaros*, nomen loco fusile inditum. Necio enim, an constet fibi, quod aliquando, viro non indocto, in mentem venit, enatum castro vocabulum, a *Salmonum* Hungarico nomine, quos *Galczia*, & cum adſpiratione *Galbocza* vocant populares nostri. Vnde postea, adſpiratione in palatinam quam, vt frequentius accedit, commutata, factum sit *Galgócz*, & vocali obiecta, *Galgócz*. Habent ista verofimilitudinis quidpiam, cum constet, *Vegum*, cui arx imminet, pifcēcum eum atere paſſim, præbereque capturam non infrequentem, a quo locum ita dixisse poterant, primi *Hungarorum* metatores. Sed profecto certa haud sunt, neque ampleclenda temere. Plantius a Germania *Freyſtadt* dicitur, quod omnino liberum oppidum (b.) significat; vt ideo nihil dubitate *Germanicum* vocabulum, *Grace* reddere, qui in illiusmodi rebus, ultra vulgus sapere cupiunt. Nempe (c.) ELEVTHEROPOLIN, *Leleme*, *Tylas* aut *Viadus*, vocantur. Nominis interea significatio, facile nobis persuaderet, coloniam hic *Germanorum*, cum locus primum excoli cœptus est, collocatam fuisse, peculiari libertate, quam diplomata antiqua, *ius Teutonicale*, vocant, donatam. Hinc, & *Slanica* adpellatio manauit, sed voce multum detorta, vt, quod Germani *Freyſtadt*, ipsi *Freyſtak* efferant.

S. II.

SI certum est, sicuti non finit nos dubitare *Tiszkócziv*, *Leleme*, & septem Hungarorum ducibus vnum, tertio, in has regiones,

*Adueris
Teutonici
Tiszkócziv
septem
principi-
sa.*

a.) Ita ſepiuſ ſidioma *Hungaricum* adpellat.
Vid. Dec. I Lib. I. p. 26, 52.
b.) Atque hinc omnia error *Bonfinium*, nunc
notatus, arcessendus est.
c.) Pluribus Hungaric locis, grecæ illius-

modi nomina adperſa effiſtūdī. Sic:
Egypalis, *Kekskemeth*; *Tyropolis*, *Ez-
merik*; *Ugrapali*, *Pisónium*; *Pragopolis*, *E-
peries*; que vltima vox, tanquam hybrida,
terenda haud effiſtūdī.

aduentu, sedem hic fixisse, non habebimus, cur de arcis nomine iuxta & origine, laboremus. Ita vero ille: (d.) *Quintus*, inquit, *Lxx. est nominatus, qui Messianos scilicet Bohemicos, de partibus Golgathae expulit, ibique diutius castra metatus fuisse perhibetur.* Nimurum, per *Bohemos*, quos depulile dicitur *Lxx.*, *Moranos* intelligi velim, ita regione tunc late dominantes, & fidem Christi, quod supra monuimus, iam pridem amplexos. Certe *Messianos* ideo vocari, dubium haud est. Hi vero locum hunc, *Golgatha* nomine, non alia de causa insignierunt, quam vt testarentur, eum se profiteri *SERVATOREM*, qui in *Golgatha*, cruci suffixus, morte sua, vitam generi humano peperit. Id denum vocabulum, *Hungari*, ita detorserunt, vt *Galgócz* ex eo ficerent. (e.) quippe, gentiles adhuc, & vocis etymon ignorantes. Ita nominis fuit origo: arcis autem exordia, inde repetimus, quod diutius castra hoc loco *LELEM* habuisse, scribit *Turkóczivs*. Non poterant videlicet non, loci opportunitate duci, aduenire *Hungari*, (f.) quin nouas sedes, operibus munirent tumultuarii, sicuti sit primum; postea vero exquisitionibus etiam, & cum arcendo, tum terendo simul hosti, idoneis.

§. III.

Proinde, non sunt arcis nostræ natales dicendi, quorum (g.) *BONFINIVS*, in rebus *MATTHÆI CORUINI*, meminit, quosque, iure *Opinia, de origine Galgóczii, refutatur.*
ad *Bohemos* referit: *Castella*, inquit, *duo, Comoroczkius &*
Valgatha, in montibus, temporario opere erexerunt, unde longe lateque
*tutiora Latrocinia exerceunt - - unu GALGÓCZIO, alteri *Vadne* nomen,*
ab his nuper erat inuidum. Præterquam enim, quod bellum, de quo
loquitur historicus, ductu *Sebastiani Ragon*, & *Ladislai Hedervári*,
præfulis *Agricantis*, in superiori *Hungaria*, hoc est, inter *Agriam, Caſſouiam*, & *Tibiscum* gereretur, vbi montanis *Bohemorum* castellis,
infesta erant omnia; situs certe ille, *Galgócio* nostrati, prorsus non
conuenit: neque enim intra montes; sed in aprica *Vagi* crepidine, con-
cedens vt fas sit credere, alterius castræ, temporari omnino, & *Agric*
vicinioris, mentionem illuc facere *BONFINIVM*. quod, cum ex circum-
staturum arcium nominibus, tum & fuga *Bohemorum*, facile est ad
colligendum. Quid? quod non conueniret sibi *BONFINIVS*, (b.) qui
alibi *systicum* arcis nomen interpretatus, idem nunc ad *Bohemos* re-
ferret. *Quidquid eius sit, loci opportunitas satis condonet, tunc*

P p z mo-

4.) Parte II. Chronicæ Hungaricæ, cap. VII. pag. 32.

5.) Hinc hoc posui ex proclisi, cum sibi
in p[ri]fici Hungarorum nominibus, *Cres-
tina* potissimum originis, lequum fue-
rit tamquam ex, ergo & & e per me-
tarhefia transposita, ex *Galgócio*, sicutum
Galgócio, & vocali repudiata, *Galgócio*.
Minutis ita videri possunt; sed sunt te-
men eruderanda.

f.) Non ergo facimus cum *BOMBARDIO*,
qui arcis nomen a *Bohemis*, anno MC-
CCC. positam exsilimat. Tenuerunt eam
tunc *Bohemii*, & forte munierunt etiam,
sed dudum ante coquidam.

g.) Dec. III. Lib. IX. p. 524, 533. seq.

h.) Refellenda haec opinio fuit: quippe, mo-
lelius a nonnominis nobis obtrusa.

molem hanc isthic positam esse, cum e re primorum *Hungarorum* fuit,
Vagi traiectus, aduersus depulso subactosque *Moravos*, arcibus prae-
munire, & reliquam a tergo regionem, praeflare tutam.

§. IV.

Molis *fus*,
& *opera-*
nitatem
relinet.

Sane, rude substructionum opus, vetustatem arcis loquitur, haud omnino nuperam. Ita præterea tota moles comparata est, vt opinionem faciat, non tam ad cultum excitatam fuisse, quam perfugium regionis circumiectæ, & vt specula quasi quædam esset, ex qua, trans *Vagane* ditioni insidiari poterant, illorum temporum præfidiarii. Sedet, nimurum, in colle, qui orientali *Vagi* margine, accliibus, secundo amne, radicibus, ad iustam altitudinem pedetentem adcollitur. Huius vertici, prætorium, quadrato opere inzdificatum est; neque id sene informe. Qua colles proficit, muris incingitur, baud quidem inuallidis, vix tamen toleraturis obſidionem, si qua ingrueret. Quæ intus sunt commoditates, præter aream non inelegantem, cubiculis partim, partim forniciis absoluuntur. In primis, decorum adſpectum habent, concamerata ambulacra, regum olim picturis insignia. Putei tanta est profunditas, vt alueo *Vagi* respondere, quin & aquas, per meatus subterraneos, inde muturi credatur. Sunt, qui adſfirmat, immillam anatem per eosdem meatus, in *Vagum* equaliſſe. Alioquin, arcis positui, nihil ad amoenitatem fulbriteratemque deest. *Vagi* certe subterlentis adſpectus, & trans hunc, late porrecta, atque frequentibus infella vicis planities, obtutum habet longe iucundissimum. Quam ob rem, ab heris, qui bus olim paruit, maximi ſemper fiebat, incolebaturque, magna, il- lustrum familiarum, celebritate.

§. V.

Inſula *olim*
fau & *Mat-*
thio *Tren-*
sionis

peſta *Lau-*
rentii *du-*
ci *di* *Ujlač*
barditæ

Cvm ora *Vagi*, MATTHAEVI ille Trentinenſis, Carolo Roberto refractorius, potiretur, arcem nostram, in eius fuille potestate, non est cur ambigamus. Quo vičo, cum vniuersitate, cui imperatabat, ditione, ad regem creditur rediſſe; sed quam diu ita polleſta, aut cui poſtea donata, niſi aliquando e diplomaticis erui potuerit, ignoremus oportet. Temporibus MATTHÆI Coruini, & WLAISLAI Poloni, quod Laurentio de Ujlač paruerit, certum est; quo imprele deceſſente, insigni munificenti Lyvovici II. Alexio I. Turzoni, adſcriptam legimus. Rem ISTVANFFYVS (i.) in litteras ad hunc modum retulit: Laurentius, inquit, morbis, annisque conſectus, nullo herede relido, e vita migranis. Eius bona, qua erant amplissima, tam ex transactione, cum rege Wladislaō ſatia, quam legibus regni iubentibus, in ſiculum redatæ ſunt. Ludouicus, Nénet Ujvárum, quod, inter Austriaṁ & Syriam, in praetata rupe ſitum, inde ſic vocatur, Franciſco Bottyánio, cubiculario ſuo, iam vero Dalmatia & Rhyrici

i.) Lib. VII. p. 105. 106.

lyci præregi; Galgóczium autem, ad collem Vago flumini impendens, amoenissimo loco situm, a Bobemis (Germanis) Frisladum dicitur, Alexio Turzoni, Joannis Wratislauiensis, & Stanislae Olomucensis, Episcoporum patruo, dono dedit. Ita ergo Lvovici bonitate, in arcis possessionem, gens Turzonum, nuper inclarescere occipiens, peruenit. ALEXIO postea, initio anni MDXLIII. Galgóczii mortuo, testamento eius, in patruelis transcribebat: Ita habet ISTVÁNFFYVS: (A.) In sequenti anni principio, Alexius Turzo, postquam ad FERDINANDVM, libertatis, Præmio obtinende, causa profectus, nullam opera pretium fecisset, domum reuersus, in morbum incidit. quem, quum sufficere non posset, diuisa testamento, inter filias, & patruelis, opulentissima hereditate, e vita migravit, ac Leuociam deductus, aucto sepulcro, singulari funeralis pompa, illatus est. Sed Turzonum gente, superiori seculo, emortua penitus, Adamus Forgách, arcem, cum ditione vniuerfa, CLXXX. M. florenorum pretio, a fisco tegio, sibi suisque posseis, redemit. Nunc Comiti Georgio Erdödy obnoxia est, postquam Simon Forgách, partes Rákocziim improvide sequutus, eius possessione, sua culpa, excidisset.

*re impre
derente,
Alexio
Turzoni, &
Ludouico,
tradidit:*

*facon, wa-
merato art
socie pris
Forgachio-
rum:
nunc in pa-
triate est,
Georgii
Erdödy
Comitis.*

S. VI.

Alioquin, immune haud manxit Galgóczium a bellis calamitatibus. Nempe, sub lis tumultibus, quos clues Hungari sepius dederunt, nunc Germanus, nunc iterum Hungarū, suberat, vt diuersorum dixilles, vltro citroque commeantium exercitum. A Botkaiā certe, & Bethlenianā infeliam reperio, in eorum temporum commentariis. Anno MDCLXIII. praefidiorum facinore, Turci deditum meminercunt annales. Scilicet, post expugnatum Uzvarium, quidquid ciecum arcium fuit, seu metu, seu proditione, hostibus cessit. Meminit rem WAGNERVS (I.) Galgóczium, inquit, mediocri ad Wagum arc, eandem fortunam subiit. Inerant arcii, præter Germani militis cohorem, non pauci Hungarorum. Et Germanorum quidem praefectus, pro more gentis, vltima quæque statuit experiri quam arcem, hosti, dederet. Alia mens Hungarū fuit. Nam, vbi Turca obsidionem moliri coepisset, animoque reuoluissent, quibus cladibus circumfusa regio esset adfecta, minis hostium, semel atque iterum denunciatas, concesserunt. Quo vlo, Germanus quoque milles, frustra reluctante praefecto, in Hungarorum sententiam, pedibus abiit, & decussis, per vim portarum feris, arce, ouabundo similis, excessit: quo factum est, vt tradito hosti Galgócz; praefectus a statione decedens, ex cohorte, cui praefuit, quinque admodum in obsequio retinuerit: reliquis, iuratam fidem, iniquissimo consilio, posthabentibus. Captam arcem, praefidio muniuerunt Turce, toti circum

*Qæ erit
fate san-
cti.*

Ppp 3 re-

(A.) Lib. XV. p. 256, 31. Habeo geminas te- | aliquando, quem pergo edere, inferendas.
flamenta Arxxi, tabulas, p[er] non minus, | Lj Hilfer. LEOPOLD M. Lib. II. p. 135;
quam prudenter perscripta, ADIPARATI! | Conder. OATELIVS, P. II. p. 289.

regioni, ob continuatas subinde impressiones, longe iniquissimo; donec, anno MDCLXIV. pace subito inita, a *Tarciis*, vacua relinqueretur, a *Montecuculio* demum insella, & aliquamdiu custodita. Quæ has conuersiones exceperunt, seditiones ciuiles, multis iterum malis arcem implicuerunt; tum, quod traiecum *Vagi* haberet, infestandæ *Pisoniensium* prouincie opportunum; tum, quod *Leopoldopolis*, aduersa fere ripa, obiiceretur. Profecto, cum a *Rákoczi* validissimum munimentum illud, tumultaria obsidione tentaretur, armamentarium, atque speculum hostium dixisses *Galgóczium*. Ipsi interim arx, ab infessoribus illis, præter validitatem, & trilem hospitum memoriam, nihil omnino habet residuum: Nam, & picturarum ornamenti, quibus incrustati erant parietes, turpiter feederunt, & qua poterant, reliquum ædificii decus, palatiorum in primis, detraxerunt: vt habeat omnino, quod nouus herus, vel obliteret, vel instaureret. Feliciter!

§. VII.

Oppidi co-
gnominis,
statu, &
casu.

Agri vberi:
ter: penitus
proficiens
& laudes.

Ab aquilone, oppidum, arcu subiacet, prærupte *Vagi* crepidini impositum, atque vico uno alteroue, in longum productum. Castro, quod nunc descripsimus, non coxum modo, sed propemodum vetustius, nihil dubitant credere, qui sibi perfundent, colossum, medio foro positum, *Litus*, vel alterius cuiuscunque ducis *Hungarorum*, cypnum esse. Ita eruditæ *Tyruensis*: (m.) Eß oppidum antiquum, in *Vagi* ripa statum. Ac deinde: secundo (n.) *Hunnorum* in *Pannorum*, ingressu, fides erat unius ducis, cui, vel alii eretur est in tumulum, colossum, magnitudinis usqende. Quidquid eius sit, non est omnino nuperum, tametsi e busto rematum lepius. Enim vero, prater calamitates alias, hanc in primis habet proprium *Galgóczium*, vt igni fortuito exuratur frequentius, & quemadmodum est temporum ingenium, nunc citius, tardius, ægrus usque alias, resurgat. Ob agri vbertatem, qua pollet oppidum, *Bethlebicum* (o.) aliquibus dici meruit. Et fuit omnino, ludatissimi olim panis, quasi officina quædam. Prodigiosa hunc mole femina pincabant, eo succellu, vi, & saporem indispicuntur, nulli, tota regio-ne, secundum, & adcurate percoctus, mireque turgescens, nihil crudæ massa, quod accidit facile, retinuerit. *Pacentino* eum, iure antepoluissæ, cuius decantata spud auctores laus est; *Plinivm* (p.) potissimum: *Durat*, inquit, sua *PICENO*, in panis inuenientia gratia, ex alia materia, reliqua. Quodque de eo *MARTIALIS* (q.) cecinit:

Pt.

(m.) Celebriorum Hungaræ Vrbium, Parte II. p. 16.

(n.) Nos, tertium Hungarorum aduentum, constanter dicimus. Primus scilicet *HUNNORVM*; alter *ARAKVM*; tertius *HUNGARVM*, aduentus fuit: que de re, in *HUNGARIA ANTIQUA*, easculato agimus.

(o.) Ad Hebrewum vocis evmon recipientibus: *Onhyra* enim *deum* *panis* significat.

(p.) Lib. XVIII. cap. XI. Cont. & *ARCIA CAROLI*, de re coquinaria Lib. IV. Cap. L p. 103, editionis Litterariorum.

(q.) Lib. XIII. Epist. XLVII.

*Picentina Ceres nino sic nectare crescit,
Vt leuis accepta spongea crescit aqua.*

Optime id de nostro hoc cecineris: quippe qui, lacte, aut iure perfusus, suauiter increscit, sitque *Alexandrinus* (*r.*) quoquis, aut *Lybico*, multis modis sapidior, & ad nutriendum valentior. Caullam tei scis tantibus, gemina se obtulit; altera, quod frumentum huias, triticum in primis, medulla, quam alibi, sit generosiore; altera, quod fermentum, quo subiungunt farinam, probum sit, atque multa cura contemperatum. Plane ita id parari accepimus, quemadmodum descripsit *Plinius* (*s.*) *Fit*, inquit, *ex tritici ipsius farfariibus minutis & optimis, e mufo albo, (t.) triduo macerato, subalba, ac sole fccatis*. Inde, *pafillios in pane faciendo dilutos, cum similagine feruefaciunt, atque ita farine miscent: sic optimum panem fieri arbitantes*. Hec nefas putauimus filiile. Sed iam laus ea panifici bucusque *Galgoczenibus* propria, quod dolendum, feminarum, quz ex seculi vitio delicationes esse coeperunt, incuria, aliorum commigrasse putatur.

§. VIII.

Est in oppido, præter *parochiale*, quod vocant, templum, *cœnobium* quoque *P.P. Franciscanorum*, omnium *Sanctorum* memoriz, ab *Alexio Turzoni*, dedicatum, sed, a præterlabente *Vago*, extra modum infelatum. Rapidissimum flumen, in aduersum hanc ripam, tota aquarum mole incurrens, altas subitus voragini, in annos singulos excusat, quz factis gurgitibus, crepidinem omnem late subruunt. Neque *Cenobii* tantum hæc est infelicitas, oppidi simul portio quedam, abræsa iam, ad eum modum est, quz calamitas, eo incipit esse pernicioſior, quo minus suffertunt amni retundendo, idoneæ moles. Domus, quibus vici constant, ita sunt factæ, vt non tantum decoris quidpiam oppidanæ referant; sed habeant simul opportunitatem, rei rustice, necessariam. Itaque, ample, fere singulis, sunt areæ, longo stabulorum ordine definitæ, & in horrea exentes. Oppidanorum vita ratio, & varia est, & fructuosa. Pierique agricultoſionem, & cultu vineatico; multi simul artibus illiberalibus; neque pauci mercatu, rem faciunt. Valuere olim opibus, ad inuidiam vsque, quod præter soleret incolis folertiæ, loci opportunitati tribuimus. Quia enim, ad *Vagi* trailectum adedidit, frequentesque viatores transmittit, eximia inde oppido fit accessio. Adde, publica prouincie comitiola, quz isthie, magno nobilitatis numero, frequenter, & quoties id ceipublicæ interest, aguntur. Quid, quod regionis trans *Vagane* emporium quoddam fuerit, tunc in primis, cum *Turca*, *Urovari-* *num*, & reliquam *Hungariam*, obtinebant. Fora profectio, quz hic

Adi seco,
& Franci-
scatorum
cambam:

præto-
rum de-
mou:

occupatio-

ce-

a.) Panis fuere genera, quz Romanus lu- | qnodo nunc [ped]cauimus.
xus, e trans maris regionibus, in vr- | b.) Lib. XVIII. cap. XI. initio.
bem importauit. Vide nostas Eruditio- | p.) Aquam nostræ feminæ, multi ignaræ,
rum, ad APICHI CARLI Lib. IV. c. 1. adhibent.

*mercatus
annui.*

celebrari fuerunt, tanto agebantur multitudinis concursu, qualem in urbibus, etiam copiolissimis, vix hodie obseruaris. Statue his, in annos singulos, dies sunt. *S. Pauli: Dominica Letare: SS. Philippi & Jacobi: Feria secunda Pentecostes: SS. Petri & Pauli: D. Laurentii: S. Michaelis Archangeli: Omnium Sanctorum: & Dominica ante diem festum S. Thome.* Pestilentia anni MDCCXXXIX. extra modum, exi-
nenuit oppidum.

IX. ARX TEMETVÉNY.

*Arcis Te-
metvény
fatu:*

*malis re-
silio:*

*prospectus
secunditas.*

TEMETVÉNY, prærupto monte confedit, estque aditus longe dif-
ficillimi. Ne de huius quidem originibus, certi, quidquam
possit statuere, si a communi arcium montanarum ortu, quem
indicauimus alibi, discesseris. Molis habitus, zetatem loquitur, ru-
dem adhuc, & ignaram, educendarum ad regulam arcium. Mo-
enia certe; quibus ambitur, non tam consilio facta credas; quam for-
tuitis operis. Robusta tamen sunt, et si vis ingruat, ferendis ictibus
idonea. Neque melior prætorii facies erat. Quidquid conlauium
habuit, prisco id ritu, angustius, quam pro dignitate, instructum, fuit.
At prospectu gaudet omnium armenissimo, cum hinc fluos montes,
iuncundis verticibus, dorsisque discretos; illinc aduersam *Vago*, plani-
tiem, despiciat. Est in potestate familia Csaky & Sánctor. Subduci-
tur in aquilonem, duobus *Galgóczio* milliaribus.

X. OPPIDVM UJVÁROS.

*Mileses op-
pido Ujvá-
ros:*

*quoniam
increverit:*

*et in disti-
cta Galgo-
czenis,*

Natales, uperto oppido, *Leopoldopolis* exordia dederunt. Cum
enim arx ea, uti nunc diximus, diuturnioribus operis con-
deretur, vulgus mercenarium, politis casulis, non zeltis mo-
do, sed hiberna etiam, annis pluribus, illthic egit. Concursante mox,
ad nouam fedem, multitudine, zedium numerus, breui, ad vici mo-
dum excreuit. Quo viro *Galgóczii* Domini, ne plebs fortuito in so-
ciatatem coacta, temere dilaberetur, vicum illic ponendum statuunt.
Et cessit omnino res ex animi sententia. Namque, plutibus, qui for-
tunaram fedem illthic figerent, in dies confluentibus, non vicus mo-
do proorsus inualuit, sed relatus simul est ab indulgentissimo Cæsare,
Regeque LEOPOLDO M. in oppidorum numero. Recenti loco, *Ny-
fladis* nomen inditum, quod Germanis *Nijsfadt*, Hungaris *Ujváros*,
Slaus Mejfcsko, hoc est, *urbicula*, redditur. In priuilegiis, quæ indeptum
est, ius nundinarum precipuum censueris; sed quod *Galgóczii* vicinitas
eleuauit. Moles oppidi, gemina zedium serie, lato distincta interordi-
nio, absoluuit. Eius medium, sacra zedes, multitudini accipiendas idonea,
occupat, rem diuinam usdem & hie facientibus, quibus *Leopoldopolis*
commissa custodia est. Sedet, proxime ad portam *Leopoldopolis* supe-
riorem, iuribus accensum, arcis *Galgóczensis*.

XI. OPPIDVM Kosztolán.

Kosztolán, frequentia incolarum & agricolationis opportunitate, cum primis memorandum. MATTIAE Coruini ztate Swebla, & sequacium *Bohemorum* latrociniis primum, postea intermissione etiam, nobilitatum. Iuuat hoc, quidquid est rei, ex BONFINIO (a.) retulisse, ne, cum loci meminimus, ignarum lectorem, quid hic olim, quae fortuna gestum sit, dimittamus. Erat in MATTIAS exercitu Swebla, vir impiger & strenuus, cum eximia *Bohemorum* manu. Is, siue militiz apud Hungaros pertulit, siue, quod reuera fuit, latrociniandi cupiditate illeitus, dimissionem a rege, tempore omnium importunissimo, sibi dari contendebat. Quam, cum ob Croatici belli, quod rex adparabat, necessitatim, negatam sibi videret, intemperiu*s* stipendi flagitatione, regi molestus esse pergit, atque eo inuito, cum sociis, exercitu exedit. In *Hungariam* reuersus, dum transmissio Danubio, iter in Morauiam simulat, *Kosztolánum*, castellum regis, occupat, vtque, conceptum animo scelus, tutius patraret, *Bohemorum* illam societatem, qua ex cognomento *Fratrum* nomen acceperat, in Moravia tunc extiuantem, ocyssime euocat. Fuit ea septem milium virorum, nuper, a Romano Imperatore exuctorata. Ergo, prædz, quam iiii opimam promiserat, cupidine adducti, *Pisónium* primo veniunt, vrbe, & *Tyrnauiam* simul, occupaturi, nisi Blasius Podmanickzy, centurionum unus, gente *Hungarus*, ideoque patræ, quam iniquissimum hominum studiofior, maturius intercessisset. Eius itaque, seu oratione, seu minis, a coepio depulsi, pedem inde referunt, atque ad diui *Visi* fanum, castellum, a Swebla iam ante occupatum, inlaurant, fossa, aggereque duplici, & crebris turribus communiunte, quodque zdem sacram intus haberet, *Kosztolánum* (b.) adpellant. Arce rapinarum, ad eum modum, instruta, ad agendas quaqua*vorsum* prædas, effunduntur, vicos & oppida expilant, incendunt, abigunt pecora, reluctantes cedunt, captiuos ducent, neque sacrif, neque profanis rebus, manus abstinent, iam plures, inter haec maleficia, hebdomadæ abierant, totaque passim regio, lamentis opplabatur: *Regem, extero, iniustique bello intentum, diripiendam latronibus Hungariam reliquisse*. His ergo nunciis acceptis, rex Croatici belli consilia extemplo migrat, iter cum exercitu flectit, & superato Danubio, *Tyrnauiam* primum venit, tandem, ad *Kosztolánum* latrociniis multitudinis asylum, oblidendum expugnandumque, animum adicit, mox & militem admouet. *Castellum*, inquit BONFINIVS, quod vi facile capi non poterat, magnam sibi utriusque cadem postulabat; nullaque machina & ingenio citius, quam inedia, capi posse videbatur. Nam, *ingens multitudo, propter operosam*

TOM. IV.

Qqq

sam

a.) Decadis IV. Lib. I. p. 539.

b.) Nempe, Eusti, zdem sacram fluvia dicta. Ie*lio*, significat. Dubito vero, an tunc pri-

mam loco id nominis enatum, cum ante

Swebla latrocinia, eodem vocabulo, regis hoc castellum, ipse Bonfinius adpellavit.

sam munitionem, & properam obsidionem, ne tantum commeatuum inferre potuit, quantum sat esse putaretur. Svehla igitur, cui laquei supplicium, quotidie rex interminabatur, & suas nunquam manus elasurum auspicabatur, ad fugam animum primum intendit, propositam ante oculos famem spectabat, & tantum sociorum numerum, per inmediam absumentum iri, agre ferebat, ab arte salutem exquirit. Proceras arbores, quae murum, ex materia & congefa terra factum, circumstabant, nocte clam subcidit, pontemque ex eis construi iubet, ut auersa castelli parte, iacto, supra fossam, caco pone, profiliant. Cum omnia e sententia fierent, per silentium noctis, cum omniuersa fere societate, Svehla, per actuarium pontem, clam elabitur, ducentas meretrices, & trecentos tantum homines, in castello relinquunt: quo praefidio, donec ipsi longius effugiant, conatus regis eludent. Hec ille. Sed, quam inique celerit, Svehla fuga ea, supra, ad Csejtam, retulimus. Caisis nimirum sociis, post triduanum errorem, in calles lignatoris incurrit, qui nefarium hominem, Csejta prefecto, hic autem regi, ad Kofoldinum harenti, vinculum tradidit. Quem ille, pro eo, ac meruit, compellatum, laqueo, cum ingenti sociorum numero, addixit. Funeris Svehla, & qui cum eo periere, exitum; ex codem Bonifacio adjicata. Rex facinorosus in prædictis iuribus supplicio Blasium Magyar præfecit. Is, insequenti die, pro castelli porta, cruce, longo ordine disponit. Super has, eminentiores quedam insituit, ut latronum princeps ipse præpenderet. Mox omnes ad supplicium educti, in inferiori, spiculatibus locis, qui in castello erant, ducenti & quinquaginta rite suspensi: in superiori vero ordine, qui magis erant insignes, in medio Svehla, a dextra sacerdos eius, a leua, puer, qui post ensim gestare solebat. Trifili adeo spectaculo, qui castellum tenebant, exterriti, victoris si arbitrio, nihil cunctantes, dedidero, a Stephano Bathorio, Budani deuecti, ab arcis autem præfecto, Michaelo Czobor, ne tot alendis ventribus, commeatum temere disperderet, clam, interpolatis vicibus, Danubio demersi. Atque hac quidem tunc, & Kofoldini, & maleficentissima turbæ, fortuna fuit. Veltigia, infamis castelli, hodie exquientibus, nulla monstra ri poterant alia, quam quæ templo, in colle posito circumsta, ageres referunt, penitus derasos. Ut primum sit coniectatu, post Svehlam, sociosque, e medio sublatos, castellum simul, æde sacra reducta, solo æquatum a rego fuisse; ne scelissimi latronum perfugi, extans aliquod monumentum superaret.

XII. ò TVRA.

O TVRA, quasi veterem Turam, Hungati dixerunt. Atque idem, & apud Slavos, oppido nomen, qui id Szard Tura, adpellant: cuius equidem denominationis caussam, haud aliam indagare potui, quam, quod vulgus ait, tunc veteris cognom, discriminis ergo, harere ceppile oppido, cum exectis late fil-

filuis, *Tard-Lúka*, iautus iam vicus, conderetur. In liberis (e.) oppidis, a MATTHIA Coruino relatum ferunt, ob *Schwablam*, malefici centillum latronem, cuius actus supra recensimus, a lignatoribus *Tarenfibus* interceptum. quod, si diplomate docuerint oppidani, multum, sibi ipsis ad celebritatem momenti adferent. Oppidi *fines agnos-
cendi et re-
sponsi* positus, non minus iactus est, quam vber. Longo in vico, sub collibus, agrarii partim, partim pabulosis, procurrit. Vterque *z-* dium ordo, ad omnem eam commoditatem instructus est, quæ est villico necessaria. Nam, hoc in primis vitz genere oppidanæ delectantur; vt, alii quidem pecus, & domi, & per silvæ flabula, copiosum alant; alii, coactum butyrum, late per *Hungariam*, quin & *Austriam*, venum deferant. Qua sane merce, ita proficiunt, ad rem adtentiores, vt non raro, opes coaceruent, rusticans multo opimiores. Itaque, licentiosius, quam pro *Sauice* gentis more, viuunt, suntque commestationum, quas in publicis *oecopolis* instituant, amantissimi. Numquam vero sine alea, aut chartis, quas vocant, *pictis*, scythillant. Quo fit, vt crebra colludentibus iurgia intercedant, fraudem sibi mutuo exprobantibus. Itur non raro, a verbis ad verbera; sed nec cædibus parcitur. Haud vero defunt, qui se litigantibus arbitrios ingerant, & nunc iurgia, multa vñi vociferatione, sopiant, nunc luctantes dirimant, nouamque, inter dissidentes amicitiam, conglomerant. Ea postea opera, multo ab his vino, qui sic in gratiam rediere, compensanda est. Quod dum longis cum præfationibus bibitur, noui subinde tumultus gliscunt, vt qui arbitri ante fuere, nunc commissi inuicem, clientes eorum fiant, quos a mutuis cædibus, reprehenderant. Fit ergo, vt vñica eiusmodi commellatio, sepius interrupta, iterumque redintegrata, dies noctesque continuetur. Hzc fere quotidie fiunt. Diebus autem fellis, nihil non additur licetiz, quam effusissimi fatus, hos cædes, & sexcenta, male feriotorum hominum, facinora, comitantur: quod illi maximum rusticani laboris, mercatusque pretium, existimat. Oppidi templum colli impositum est, subtus *Parochi* domus sedet, a qua strati lapide gradus, usque ad sedem, surriguntur. Est in ditione *Ciestenfi*.

XIII. BREZOWA.

Propius, sub *albos montes*, oppidum *Brezowud* succedit, paucis ab hinc annis, inter oppida, regum indulgentia, relatum. *Brezowi,
super in-
oppida re-
lata*

Valte id se porrigit, estque maiore incolarum numero, quam quos agri, quæ est angustia, possit sustentare. Quam ob rem, pauciores in his reperias, qui pro eo, ac vellent, rusticari possent. Ergo, plerisque in opificiis, præsidium omne collocandum est: futræ potissimum, cui oppidanorum pars eximia, haud sine quazflu, operatur. Positum est oppidum, intra colles montesque, vico vñico,

Qq q 2 ion-

a.) Sapius in Decretis, Inter libera oppi. | XXX. & A. MDCLIX. Art. LXVII.
da, referri legas, A. MDCXLVIL Art.

*epidemico
rum mortis
& occupa-
tio-*

longius multo, quam latius, procurrens. Nihil ab incolarum moribus alienum putaueris, quod de *Ó Turenfibus* diximus. Præterquam enim, quod lati sunt, & cauponis dediti, mercatus & ipsi, lubenter conlectantur. Quibus res familiaris lauior contigit, boarii fete sunt insitores: pecora hi, in *Hungaria campetri*, empta, educunt ad vi-
cinos, præclare sibi agere vili, si tantillum lucelli referant. Ceteri,
factitium illud vini genus, quod *Palinkam* vocant, plenis plaustris,
in *Hungariam*, profundius inuehunt, vicatimque venundant. Vix
rusticam zemiculam reperias, cui non sit alienum, defiliando huic li-
quori, factum. Tercenta eorum numerari accepimus. Qua re fit,
vt plus fere, arte improba, frumenti prodigant, quam, quod aliena
familia, necessarium est. Id vero, in tanta vini, per *Hungariam*, co-
pia, an in communе vtile fit, merito ambigimus.

SECTIO II.

D E

Vicis Processus Ujhelyiensis.

Ametsi bella Turcica, semel atque iterum, vchementer ad-
flixerunt prouinciam; tamen, ita, breui post, viciis,
vtraque *Vagi* ripa, conualuit, vt nihil, cum situ eorum
iucundius, tum agro dici possit vberius. His visendis
operam iuuabit impendisse.

1.) *Zolnafalva.*

2.) *Komáron.*

3.) *Csajkóvarce*, Hungaris *Csajkókér*, ad teli iactum, *Csejte* se-
motus, & cum opportunitate alia, tum mola in primis frumenta-
ria, fructuosus. Suę hic heris *Csejtenfibus*, & sedes sunt, & allodia,
egregie instructa, ac prorsus ad rusticandum facta.

4.) *Podolja*, Hungaris *Podola*, eiusdem tractus vicus, idemque
omni ea commoditate, quæ est agricolationi necessaria, prædictus.
Pratis certe, & rure fertili, quin & vite, quam benignius sit, latetur.

5.) *Korána*, &c agro, & incolarum copia, præflans vicus.

6.) *Ozeskow*, duobus *Ujhelyino* milliaribus, in meridiem reiectus,
gentis *Oszkaiana* originibus nobilitatus. Mola, quam habet, pluri-
um operarum est, atque ad modum castelli, muro incincta. Isthic
famofissimum illum *Rákócziiana* factionis ducem, iam *Czárh* partes
sequutum, *Jaworka* quidam, ex infidis intercepit, *Urvarini*, igno-
bili proesu ritu, a *Zingaro*, breui post, capite truncatum.

7.) *Ozistró.*

8.) *Krakowen*, pagus frumenti diues. Fuit olim gentis *Appony*,
postea, iure permutationis, *Episcopi Nutriensis* factus, qui fructuolum
hic villam rusticam habet.

9.) *Százka*, olim, *Ür* vocatus, sicutque gentis *Appony* propri-
us,

us, antequam a *Sigismundo*, ditione *Apony* donaretur, illibice postea denominat. Est praecipuo, ad rusticandum, agro; fuitque in locum *Articularem* pro *Augusti Conf.* addictis, destinatus, quæ quidem prerogativa, nuper, Czarsis optimi indulgentia, *Pritzdino* collata est.

10.) *Trebeth.* 11.) *Koczáriz.*

12.) *Bóri*, Slavis *Borowcze*, nobilis vicus, idemque rusticus idoneus, vicinus *Dutwigo* adscedit. Expilatio deletumque a Turcis, apud ISTVÁNPPVM (a.) legas: *Póstenio*, inquit, penes *Vagi* ripam procursum, usque ad *Beczkowii* oppidi portas, cede & sanguine obviorum debachati, Borium pagum exussere, abdulcis nobilibus feminis, Joannis Baloghii, & Pauli Vizkeleti, uxoribus & liberis. Tiliam habet, tam laxæ molis, quæ centum equites, pluuiò, aut nimium calente celo, obumbrare queat; sed quæ, dum haec scribimus, excidio proxima est, ob statem, & contractam ex ea, intimis medullis, putredinem. Truncu fane, ad eam cavitatem exeso est, quæ duodecim viris, com mode accipiendis par sit.

13.) *Rakowicz*, in hærediis censebatur olim arcis *Berencz*, estque, cum situ, atque possessoris sede, tum agri præstantia, commodus.

14.) *Veszély*, priore multo opimior.

15.) *Tyapko*, modicus vicus, agro tamen frumentario, & pratis, sic satis opportunus.

16.) *Felső - Dubowán.*

17.) *Alsó - Dubowán*, vici opimio rure circumfusi.

18.) *Zákokszolán.*

19.) *Pecsenyéd*, merentur, & a rure commendari, & a situ.

20.) *Petőfalu*, priori illo, commodior aliquanto.

21.) *Katkóz.*

22.) *Zulkóz*, pratis non minus, quam agro reliquo, memorandus.

23.) *Karkóz*, Slavis *Trakowicze*: priori illo, & incolis frequenter, & rure laxior; sed quod in via regia, quæ *Galedzium* tendit, positus est, ob commigrantium, ultra citroque, militum hospitia, incolarum querelis grauatus. Illibice, canofum illud, multisque, ex pretterlabente *Dutwigo*, resaginantibus lacunis impeditum, & ob id, frequentibus pontibus consistratum iter, incipit, per bis mille passus, usque ad sublicum *Galgcienfum* pontem, (b.) procurrens. Quæ ager vici versus amnes deprimitur, pratis luxuriat; reliquum, aut frumento constitutum est, aut vite; sed, quæ vinum fundit ignobilius. Neque desunt vico ligna cedua: quippe quæ, dumeta, *Vago* proxima, sufficiunt.

24.) *Bacsán*, ob rem frumentariam, oppido fructuosam, opimis vicis adnumerandus. Infedit ad *Blaewen* amnem, qui hec plures molles, perenni aquaruna incurru, rotat. Sed vritis non æque re-

a.) Lib. XXXL p. 745. ad annum MD-
XCIX.

b.) Anno MDCCXXXVII. strata, ad
modum aggeris, viam, publica impen-

Q. q. 3 spont.
ia, Mikovinivs, noster, illibice infraxit,
magno itinerantium commodo, quos ante,
difficilares illæ, extra modum re-
morabantur. Utinam, ne per incuriam,
dehincat cuspita moles!

COMITATVS NITRIENSIS PARS SPECIALIS.

spondet colono : itaque , parcus curatur. Olim, castello quoque honestabatur.

25.) *Manigha*, *Slaus*, *Matzenicze*, vicus, in principibus provinciis huius, referendus.

26.) *Radosócz*.

27.) *Nyizná*.

28.) *Dejte*, limitaneus, utriusque, *Nitrienfis*, & *Pisonienfis* provinciis pagus, ita infedit, ut parte altera illibuc ; altera illuc , referatur. Limitem, amniculus *Blaue* describit, medio fere vico interlatus. Diximus de eo, apud *Pisonienfis*. (c.)

29.) *Jókó*, arcii cognomini, substermitur, intra vallem, laxam eam , amcenamque, repositus. Rus ideo vici, fere totum collinum est, & ex montium vicinitate , quam alibi , sterilius. Proinde, si reddere sementem debeat cum foenore, vberiore lntificatione prouocetur, necesse est. Prata, contra ea , vtroque *Blaue* latere, qua se vallis porrigit, diffusa, foeni quidem sunt feracia; sed torrentium incursum, qui hinc atque illinc, præcipites deliciuntur, obnoxia.

30.) *Lopafid*, montium radices, peculiari valle secretas , occupat, posita oppido amceno. A tergo enim montes ad surgunt, varie sinuati, frontem contra, diffusus in planitiem ager, occupat. Itaque ruris ingenium , & frumentario, & vineatico prouentu, lntatur. Cetera , vicus est copiosus , cuius latus alterum, zdes sacra confipuum facit.

31.) *Lanszár*, &

32.) *Kocsin*, mediocres vici , magisque cultu vineatico, quam frumentario, proficentes. Aedes huius sacra, edito loco posita, multum refert elegantiam.

33.) *Steresz*, Werbouic ad finis, laxaque valle residens, quam, hinc ager frumentarius, illinc, colles vite oblieti , amcenam reddunt vberemque. Vinum sane, quod hic prouenit, eximii saporis est; quin & hortenses fructus, multo, quam alibi, sunt iucundiores.

34.) *Podkávra*.

35.) *Sípkó*.

36.) *Krajna*, vici non infrequentes, atque agro, collini quidem positus; sed foecundo ramen, circumfelli.

37.) *Mijavas*, princeps totius ditionis vicus, & ad oppidi modum, zdbus, iuxta & incolis, copiosus. Ausleri his sunt mores, indeolesque refractaria. Anno MDCXXIV. *Cosáci*, sub FERDINANDO II. merentes stipendia, vicum euallarant. Quod dum fieret, multi incolarum, correptis armis , conusatisque reculis, ad zdem sacram, & huius turrim, configunt. Instant *Cosáci* & resistere ausos, qua vi, qua pollicitationibus, sc, vti dederent, rogant, vrgent. At illi, incendia vici late diffusa, confipati, nec minimis, nec precibus commoti, rem, quam possunt, fortissime gerunt. Iam ad ditionem, instantibus impigre barbaris , res videbatur vergere, cum, e plebe,

qui-

a.) Tomo Operis II. p. 188. s. XIV. vbi in oppidis refertur.

quidam, ultimum, qui obfessis superabat, globum, fistulae immittit, cumque, in caput *Cofacorum* ducis, tam feliciter elidit, ut humi prostratus, ad eundem iecum, animam efflarit. *Krnovský - Knize* ei nomen fuit. Quo viso, gregarii milites, cadaver ducis fellinatissime corripunt, oppugnationeque relicta, in fugam, præda onusli, effunduntur. Eadem, ac forte detetior, vici fortuna & tunc fuit, cum sub iugum milio *Uvarino*, hostes, late regionem populabantur. In primis autem cladem passus est, nuperum tumultu *Rákócziano*. Adsuerti latrociniis incolæ, subinde arma, viresque sociauerant cum seditionis, tunc potissimum, vbi *Moraviam*, infestis signis, inuadebant *Hungari*. Ergo, vituri acceptas iniurias, *Moravi*, duce *Leopoldo Ottiolow*, Hradistensis dominationis praetore, Anno MDCCIV. in Hungariaz fines incurunt, *Myszawam* igni exurunt, æsque campanum grandius, de turri deductum, in prædam secum auferunt. Sed *Myszawens*, ea clade nihil facti meliores, quod se ab iniuris haud absiluerent, nouis subinde adfecti calamitatibus, poenas hostibus dedere, tuguriis, quæ passim sparsa habent, iterum iterumque exullis. Sedato tumultu, poterat redintegrari vicus, nisi pacis abusus beneficio, optimi *Caesaris* indignationem, ipsumque adeo *Jonis* fulmen, si se detorsisset. quodiam non recolemus. Multa hic opificum contubernia degunt, textorum potissimum, sutorumque. Reliquum genus, agricolatione, reque pecuaria sustentatur. Enim vero, præter copiosissimus vici ædes, tuguria colunt siluestria, iis locis posita, vbi exstirpati nemoribus, & agros frumentarios habent, prataque, & rus, compascendo pecori idoneum. Id genus casas, agrumque, *Kopanicze* vocant. Porro, de vici frequentia, inde capi argumentum potest, quod praetores ruflicanos quatuor habeant. *Judices* vulgo dicunt. Plures iam vico sunt domini. In præcipuis sunt: Comites *Erdödi*, *Illésbáza*, *Nyári*, *Rónai*, vt nobiles viros taceamus.

3.) *Vagyocz*, Slavis *Wagowcze*, officinam *Vulkani* dicentes, ita fabri ferrarii vicum adamauere.

39.) *Chrachovitsya*.

40.) *Visnó*.

41.) *Kojatolnd*.

42.) *Lubyna*, monti *Jeworina* subitus, cuius vni commoditate incolæ, materialiæ sunt plerique, vasa parantes omnis generis, quæ secundo *Vago*, in Hungariam inferiorem auchuntur. Secedit *Ujhelyino*, vno, in aquilonem, miliari.

43.) *Hruſč*, Slavis *Hruſcweze*, castello insignis, quod clades *Tokölana* cuiusdam, luminibus captæ, atque iſthic sedem habentis, nobilitavit. Famulus nimirum; coquum fusse aliqui volunt; incertus ab exteris inter seruitia adscitus, heram, cum custode sua, nocte concubia, e medio sustulit, expilatisque, quos habebat, thesauris, *Pisónium* profugit; illic vero, patefacto scelere, captus, & manu carnificis, pro eo, ac deliquit, obtruncatus est.

44.)

44.) *Felső-Bottfalus*, &c

45.) *Alsó-Bottfalus*, Slaus *Bzincze*, Ujhelyino, medio ad occiduum solem, millari repositi. Situ creduntur esse iniquiore, incolis autem extra modum agrestibus.

46.) *Mosdóz.* (d.)

47.) *Sz. Kerecsz.*

48.) *Vieszka.*

49.) *Patavardéz*, gentis olim hinc denominata.

50.) *Brunócz*, *Vago* aditus, ideoque iniuriis, dimanantis amnis, expolitus. Fuit olim *Bertséni* hædrium, qui id nuper tumultu, ineditifico pretorio, ornauerat. Sed, eo profligato, loci possellio, regis indulgentia, *Locher*, viro, ob pacatam, ductu *Comitis Johannis Pálffyi*, Hungariam, laudatissimo, attributa est.

51.) *Szerdabely*, a situ, & ob discrimen, ab alio vico, qui ad *Nitram* situs est, ad *Vagum* dictus: huic enim amni, tam propinguus adfedit, vt non vna, ab exundante eo, clade adficiatur in annos singulos. Fuit olim, in ditione *Ujbelyienſi*.

52.) *Pobedin.*

53.) *Bázdóz.*

54.) *Kis-Órvistye*, &c

55.) *Nagy-Órvistye*, *Vago*, & *Dudužgo* interstiri, vix habent residui quidquam, præter adlabentium amnum, frequentes iniurias.

56.) *Teplicze*, exilis, prope *Pösfény*, viculus, ita dictus, quod illuc thermæ, quas supra laudatissimus, scateant.

57.) *Bakó*, paucis casulis habitatus.

58.) *Drahóz.*

59.) *Madunicz*, & situ hilares, & agro fecundi.

60.) *Vörös-Vár*, copiosus pagus, & tritici, quod rubella gluma est, diues; sed *Vagi* eluviouibus infestus. Incolarum plerique omnes, surizg sunt, equestris ii, qui, si aliter operam locare nequeant, coemto psalm, & deuicto huc illicue, frumento, lucrum faciunt.

61.) *Bereghisezh*, aduersam, arcu *Galgoczenſi*, ripam *Vagi* tenet, positu depresso, ideoque eluviouibus amnis exposito. Alioquin, tritici rubelli illius, & olerum ferax est.

62.) *Felső-Zéla*, Slaus, Zelenitz superius.

63.) *Alsó-Zéla*, seu Zelenitz inferius, eodem situ, & agri ingenio, visluntur, *Dudužgo* hinc, illinc *Vago* conclusi.

64.) *Szálld.*

65.) *Szent-Péter*, ad finis *Galgoczia*, amnique imminens, &c, cum segetum, tum laudatissimi vini, pro agri, quem nauctus est eximium, natura, ferax; sed eo infelix, quod *Vagi* incurru, extra modum infestetur. Censetur in ditione *Galgoczenſi*; parte sui altera, *Comitibus Forgách*, hodieque adscripta.

66.)

d.) Haud confundendus omnino, cum || II. pag. 341. descriptum.
Zárváciensium oppido illo, quod Tomo ||

66.) *Kapláth*, Slavis *Kopłatowce*, tam arcte *Vago* hærescens, vt inter vicum, & annis crepidinem, zegre viam transmittat. Aspera ea, & superatu difficultis est, eo potissimum loco, cui *porta lapidea*, vulgo *Kamené Wráta*, nomen inditum. Nimurum, via est, per latus montis, in petram incisa, atque hinc alto in *Vagum* præcipitio, illinc imminentे cliuo, anceps & quasi suspensa. Hanc olim, latrones subsidebant, viatoribus infelli. Vicus agro est iniquiore; colles tamen vite letantur. Prætorium certe, quod a montis pede, via intercurrentis, dirimit, multum, ex vinetorum obtutu, habet iucunditatis. Sunt hic latumiz quoque, lapidis, ad cedendum haud refractarii. Est locus in possessione gentis *Kim*, & aliorum.

67.) *Falsó*, Slavis *Fajffkowá*, Kaplaensí vico, propemodum suppær.

68.) *Szokolécz*, locus, cum rure ad agricolandum eximio, tum castello, nuper, a Comite Sigismundo Nyáry, educto, insignis. Moles nimurum est, ad valle turris modum, in quadrum posita, & in plures substructa contignationes, triclinii & conclaibus adparate factis, constans. Extus, turbinati gradus, reliquæ moli coadūcati sunt. Per hos conclauia adeuntur, miræ iucunditatis. Quia enim altius surrectum opus est, prospectum habet, vtraque *Vagi* ripa, vti latissime porrectum, ita amoenitatis profus mirificæ. Prætorio, horus adhæsit, ad regulam factus, atque iustis arborum interordiniis, eleganter discretus. Hunc piscina humectat, perennibus aquis, quæ proximis scaturiginibus saliunt, offusa, varioque piscium seminio referta. Ultra, vicus procurrit, rure obfusus, amplio quidem; sed hinc ad *Vagi* iniurias exposito; illinc argillacea gleba effero, viti autem fere iniquo. Ergo, multa cum iætificatione foecundari oportet. Viarium *Phasianorum*, intra annem sepositum, præter morem regionis, egregie proficit. Tantum est, naturæ, etiam nouercanti, artem admovisse! quod vitnam fieret a pluribus.

69.) *Baková*, priori vicinus.

70.) *Rattnócz*, interius, qua siluosi montes ineunt, refedit, agro non plane quidem iniquo; sed quod per colles argillaceos sparsus est, siticuloso eo, & iætificationis indigo. Viti, quæ hic ægrius proficit, laeti pene nulla.

71.) *Banka*, intra montium radices, obscuro adeo positu retrusus, vt hoc *Vagi* latere adscendentibus, tunc demum se offerat, cum subeundus iamiam est. Obiacet *Póshénio*, cuius olim *therma* isthac scatabant; sed quas, *Vagi*, crepidinem latissime excedentis, impetus, iam pridem obruerit. Atque tunc quidem lautiore fortuna vicus fuit; quod incola, lucelli quidpiam ex his, qui lauantum accedebant, facere poterant. Aiunt, ex rubricez fossili prouentu, quæ hodieque eruitur, vico nomen olim enatum fuisse: *Banka* enim, Slavis, diminuto vocabulo, fodinam significat. Agro est, ob frequentes editosque colles, aspero, & ad rusticandum difficulti.

72.) *Morovánka*, lautijs multo, eadem *Vagi* ripa, confedit. Et
TOM. IV. Rer. est

est omnino vicus eximus, idemque herili *Csákiorum*, in quorum dictione est, praetorio insignis. Cum *Rákócziani*, per Hungariam tumultuantur, ponte sublicio, amni iniecto, superbuit. qui deinceps, tumultu sedato, resiliens est. Succedunt huic:

- 73.) *Hubina.*
- 74.) *Dúcsd.*
- 75.) *Uj-Lebota.*

76.) *Lúka*, est arcis *Temešváry*, cui subsedit, tamquam suburbanum quoddam; agro, frumento, quam viti, benigniore. Enim vero, vinum, quod hic prouenit, delicatiores improbat. Hortis tamen, pacuisque luxuriat. Est iuris *Sándoriorum*, qui castellum heic posueri, ob eminentem, in *Vagi* ripa, situm, & molis præstantiam, nulli, hac ora, secundum.

- 77.) *Ó Lebota.*
- 78.) *Nagy-Madró.*
- 79.) *Lubina.*
- 80.) *Hrádek*, &c

81.) *Horka*, haud importuni vici, *Götsa*, & *Ujhelyino*, obiacentes.

82.) *Kis-Madró*, a maiore illo, & situ, & habitu alio, discretus. Hec, de Vicis *Processus Ujhelyiensis*.

M E M B R V M V.

DE

Processu Szakolczenſi.

P R O O E M I V M.

Xtremus iste prouinciae Nitriensis angulus, hinc, *Albis Montibus*; illinc, finibus *Austriæ* & *Moraviae*; a meridie *Pisonenſi*; *Trentinenſi Comitatatu* a septentrione, definitur. Arcium, oppidorum, vicorumque, numero, pro regionis, qua est, portione, sane copiosus; ob vicinitatem vero *Austriæ*, *Moraviae*que etiam lautus: a nobis id circa, eo impensiore opera, describendus.

SE-

SECTIO I.

DE.

Libera Regiaeque Vrbe Szakolcza.

SYNOPSIS.

Vrbis natales, prictis Morauis adtribendi: cur ita sentiat auctor. §. I.
Quando inris esse capit Hungarici? §. II.
Que eius postea incrementa fuerint: incola Slavi, excita coloniis aucti. §. III.
Ae Bela caro, fit condita: de eius, apud Szakolczenies natumitate, disputatio: est urbis instaurator dicendum. §. IV.
Vrbis, post instauracionem hanc, sata: in primis sub Ottocaro. §. V.
Munitur a Sigismundo rege. §. VI.
Infidetor a Pancratio Latrocinate: rei eius historia, ex Gerardo de Roo: ex Boninio. §. VII.

Fortuna urbis, sub Coruino: post Ludovici occasum, fit exilibus perfigio: lites inde coarta, & a Ferdinando I. directa. §. VIII.
Damna a Botkaio, urbi illata: Bethleniana factio, & seditiones reliqua: lex, damnorum sarcinendorum causa, late. §. IX.
Libertates urbis, auctori incognita: Ferdinandi I. in verbum benignitas: Statuum prouidentia. §. X.
Aedificiorum urbis habitus: ciuium ingenium: occupatio: agri indoles. §. XI.
Sacrae adiutorum, ordinumque rasio. §. XII.

§. I.

ZAKOLCZA, vallis huius Comitatus, vrla vnica est, quae pricta iure, *Libere Regiaeque* accensetur. Eius natales nihil dubitamus, ad Morauos referre, gentem, late omnium dominantem. Ita, ut sentiamus, non tantum *Slavia* nominis ratio, sed regni etiam *Moravici*, pristina illa amplitudo, nos permouit. Regnauerunt huiates populi, ante *Hungaros*, tota ea regione, quae est a *Morava*, ad *Granum* (a.) usque protensa; sed illa *Quaderum* potentia fuit, Romanis ipsiis formidabilis. Hos *Slavi* (b.) exceperunt, peregrino solo, huc illapsi, eo denum imperantes licentiosius, quo plus tunc consobrinatum gentium, tabies non minus, quam migrandi libido, inualescerat. Tunc ergo, *Szakolczam*, condi coepisse, non uno auguramus indicio. In his sunt: quod ad *Mo-*

*Primitus
in prictis
Morauis,
adtribendi:*

*ut in sap-
tibus aucti-*

Rrr 2

Mo-

a.) Conferatur omnino FRIDERICI WILHELI a SONCKEBERG Regnum Vannianum, vbi de vetere Morauie habitu, multa reperiatis; capite in prima VII.

b.) Adess, egregie de his commentantem JACOVM CAROLVM SPERNERVVM, Notitia Germaniae Mediae, Cap. IV. pag. 384. scip.

Morauz trajectum, loco omnium opportunissimo, vrbs adsedet; quod nomen gentemque *Slaivicam*, inter tot conueriones, ad nostram vsque ztatem, intemeratam retinuit. *Slaui* nimurum, suo idiomate *Ska-lice* dicunt, hoc est, locum faxo inzdicatum. Quod & congruit omnino cum situ vrbis. Ita BONBARDI (c.) Szakolcza a *Sla-onica* voce, Skala, hoc est, petra, quod videlicet, rupi imposita, fines Moraviae respiciat, nomen mutuata. Ex Tyrnauienies eruditus (d.) a *Sla-nomico* vocabulo Skala, quod petram significat, dicta est, quia super petram edificata. Germani Szakalitz, eodem, sed decurtato vocabulo, adpellant. quod in vulgus nota sunt.

S. II.

*Quando in
rū est co-
pi Hunga-
ria.*

POst *Slaicas* hasce origines, tunc *Hungarici* iuris esse coepit, Szakolcza, cum eiusdem, saltem subjugatis Morauis, gens nostra, retum, tota ista regione, potita est. Nimurum, discripto, Arnulphi (e.) temporibus, Moravia regno, partem eius, quæ a *Gran-*o, ad Morauam vsque amnum, pertingebat, *Hungari* suam fecere. Equis autem credat, limitana loca, non illis, iam tum curz fuisse? Sed, ista tunc finium *Hungarie* prorogatio, tumultuaria potius fuit, quam consilio suscepta. Vbi vero, ad iustæ reipublicæ formam, populus coaluir, regibusque coepit subesse: vt adductius gererantur omnia; sic & finium tutandorum, muninendorumque ratio, obtinuit sollicitior. Atque his ego temporibus, tot montana caltra, aduersus amnum Morauam, tamquam extreum, ista ora *Hungaria*, limitem, ponit fuisse copta, saltem nouis instaurata operibus, existimari. In his referimus arcæ: Berencs, Korlatkó, Ele-skó, Detrekó, Borofjankó, Délén, &c auctio Carpathi latere: Illavæ, Bejtercze, Trentsim, Lednicze, Becskó, Csejte, Jókó, Szomoldán, Vereskó, Sz. György, Posónium; vt munita loca alia taceamus. Quidquid eius sit, vitra Hungarorum, tertium, in has regiones, aduentum, Szakolcza natales, reponendi sunt.

S. III.

*Qae nra
politecra-
menta fur-
sint?*

HAecenius, coniecturis, vero haud dissimilibus, locum dedimus, quod, neque potest fieri aliter, in tanta, prisci illius ztatis, ignoratione. Iam certiora, qua poterimus, promen-
irem Sla-
vi, easteris
colonis, an-
ti.

da erunt. Vrbe, vel huius rudimentis, *Hungaria* adiecta, veteres eius incolæ, *Slaui* genus, suas istas fedes, & postea obtinuerunt, deductis subinde coloniis, aucti suppletive. Nam, ita sueuerunt prisci illi reges, vrbi incrementa procurare, vt gentes exteris, casque artium gnaras, etiam premiis illecas, in *Hungariam* aduocarent, varieque dispertitas, in vrribus collocarent, atque oppidis. Diserte

Tnú-

5.) Topographie Regni Hungaricæ p. 122. | 6.) Szentivany, in Chronologia Hung. ad Ann. 898. Addit. Tisnocrivm, Parte II. Chorowici, cap. XXIII. p. 36.

THURÓCZIVS (f.) *Intrauerunt*, inquit, *Hungariam*, *tam tempore regis GEYCHAE, & S. REGIS STEPHANI*, quam diebus regum aliorum, Bohemii, Poloni, Hispani, Ismaelitez seu Saraceni, Belli, Armeni, Saxonii, Turingi, Misnenes, & Rheneses, Cumani & Latini, qui diutius in regno commorando, quamvis illorum generatio neosciatur, per matrimoniorum diversorum contractus, Hungaros immixti, nobilitatem pariter, & descentum sunt adepti. En! primo loco Bohemos, qui se, apud Szakolczenses, & toto circum tractu, a reliquarum contagio nationum, eo facilis intaminatos poterant seruare, quo, & *Hungari* remotius hinc confederant, & viciniores fuere Moravi, olim, vernaculum genus. Itaque, fas est existimare, lenti licet, perpetuis tamen accessionibus, toto eo seculo, quod ab inauguratione S. STEPHANI, ad COLOMANNI usque atatem, decurrit, inualuisse urbem. Certe, rerum adhuc potiente S. STEPHANO, zde sacra, quam posterior zetas, D. Michaeli Archangelo dedicauit, auctam suisse, passim legas: vt recte omnino LADISLAVS TURÓCZI (g.) antiquitatis inde argumentum capiat; antiquam, inquit, oportet esse, in qua, ut pote anno M. XXI templum excitavit D. Michaelis Archangeli, Joannes quidam, viuarum cultor. Addunt Tyrnauenses, (b.) & cognomen fundatoris. Maius bis, splendidiusque est oppidanum S. Michaeli Archangelo sacram, anno MDCCXXXI. exstructum vero, anno MXLI. a vincitore, cui nomen erat JOANNES DE PRVUS. Igitur, coniectatu facile est, cum splendida zdes hæc, virbi inaudificaretur, & ciuibus frequentem eam, neque nuperam suisse.

§. IV.

AT enim vero, ne quid dissimulemus, vetulas urbis origines, *ad e Bela* *caecum, sed* *venerabiles* *fondit?* quales suisse existimamus, illud videtur posse labefactare; quod laudati auctores, a BELA ceco conditam, perhibeant. Ita eruditus Tyrnauensis: *Comitatus Nitriensis, Szakolczam fibi vendicat, BELA* *cecas condidit.* Alii, isthic natum BELAM memorant. *Quomodo, qua-* *le sit, videamus.* Ac BELA quidem pater, *Almus fuit, regis COLO-* *MANNI, minor natu frater, cum quo ei, odia intercessere perpetua;* *sive, quod ea iniquissimi homines, mutuo inflammarent;* *sive, quod re vera, sublatum e medio Colomanum voluerint.* Proinde, frequenter, *Almo exulandum fuit; nunc sua culpa; nunc iterum, regis im-* *manitate.* Bis apud *Polanos;* ter fere apud *Alemannos*, diuenterat. Incerta, ad hunc modum, vagatus fede, poterat omnino Szakolczam, clara aliquantis per subtilitate, vt grauidis vxor, partum, in *Hungaria*, haud vero apud exterios, in lucem ederet, & postea, si res trepidarent, limitanea vrbe relicta, maritum, & vestigio sequi posset. Et concordant omnino, chronologiz non minus, quam rerum gellarum

RFF 3

ra-

(f.) Chronici Hung. Parte II. Cap. XXII. p. & filius eius BELA IV. A. MCCLVI.
96. Peculiaribus iuribus donauerunt (e.) (g.) Hungariz compendio exhibitz, p. 187.
Szakolczam, ANDREAS II. A. MCCXVII. (h.) Loco, quem supra citavimus.

rationes. Anno enim, supra millesimum, centesimum, decimo tertio, HENRICI V. opera, *Almus*, *Colomanno* reconciliatus, nouis iterum similitatibus implicabatur. Tunc vero, BELAM, antequam fratres in gratiam redirent, natum iam fuisse oportuit: quippe, cum anno sequente, vna cum patre, oculis orbaretur, infantulum adhuc fuisse scribit BONFINIUS. (i.) Ergo, nihil historiz derogauerimus, BELAE natuitate, Szakolcza adserit. Ea conjectura expedita, non erit difficile existimare, cur ei, a scriptoribus, conditæ *urbis laus* attribuantur. Beneficium ille, patriæ rependile, putandus est; non, quod eam reuera primus considerit: quippe, quum ipse naſceretur, iam existentem; sed, quod obfoletam forte & inermem, partim priuatis publicisque adificiis, cohonestauerit; partim, incenibus incinxerit, ne iniurias Bohemorum pateret. Nam & illud in noticiis manu exaratis lego: *muros urbis, nuper tumultu Rakóziano, a Moravis fabricatos, Belæ ceci opus fuisse.*

§. V.

*Primit, post
inflammatio-
num bene-
ficiata;*

*In primis
sab Ottocar-*

Non potius ista filioisse, ne, vel scriptores optimi committantur temere; vel *vrbs*, sua laude fraudetur. Post BELAE ceci fata, quia *Hungaria*, frequentia bella intercellere, cum vicinia, Szakolcza, haud parvum fuisse, existimamus. Ab OTTOCARO, certe, semel atque iterum, clade, urbem adfici oportuit. Et difficile omnino est, aliter opinari: eo quod, post viictum, in Austria, & Morsuiz confinio, BELAM IV. quidquid *urbium*, arcuumque, inter Moraviam, Vagumque intererat, quasi indagine conclusum, intercederit. Quod & tunc accidisse, memorant exteri scriptores, (k.) cum exiū Ottocarum, a STEPHANO, Belz filio, BONFINIUS (l.) adserit. Sed nec sub initia LADISLAI, quem *Cumanum* postea dixerit, immunem, ab OTTOCARO secessit, tandem hanc oram fuisse, *Dacum Styria* (m.) historia meminit: OTTOCARVS, ubi sexaginta millia trabens, Vagum versus tetendisset *Quilius amplius hostis frons confecta*. *Quatuordecim* hebdomadum intervallo, ad Rottensteinum, Danubius ponte iunctus. Tyrnania, Nitria, Posonium, S. Georgii castrum, Sopronium, munitio[n]es omnes lacui vicina, Jaunium, leges accepere. Non hic quidem, Szakolcza mentionem legas; sed, qui potuit intemeratam urbem relinquere OTTOCARUS, Morsuiz obiacentem? atque, traieclum amis, si ab hostile insidiari contigisset, remoraturam? Etiamne vero a Mattheo Trendiniensi, sub ingum raptam? Ita est profecto; vt optalemus sane, ex annalibus urbicis, rem omnem potuisse exprimere.

§. VI.

*Munitur, a
Sigismundo
do rego.*

Bello demum *Huffito*, quod frequentibus Bohemorum incursibus, tota hæc regio, infestaretur, SIGISMUNDVS, curam mu-

(i) Decade II. Lib. V. p. 246, 33.

(k) Leges Historiam Dacum Styria, in OTTOCARO, p. 94, & p. 99.

(l) Dec. II. Lib. VIII. p. 303.

(m) Loco citato, p. 100, & eius statim scriptores alii.

nendarum, illo tractu, vrbium arciumque, suam fecit. Ita in exordio decreti, anni MCCCCXXXV. legas: *Volentes fines regni nostri prædicti, a partibus Bohemis & Morauis, a quibus propter ingruentiam praesentis temporis, ab aliquibus elapsis annis, hucusque frequentiores, seruentioresque, ipsum regnum pertulit hostilitates, vi nostra regia, reddere securiores, omnes infra scriptum, sponte, immo ex debito regali, in nostris regis curas & expeditiones ducimus assumendum; videlicet, ut ciuitates & castra subscripta: Ciuitatem & castrum Posoniense, ciuitates Tyrauviensem, Szakolcza, castrum Trentschinense, & alia castra, ac munitiones, & fortalitia in confinio Moravia, & iuxta fluvium Vag situata -- nostris sumib[us] regalibus munierunt, & tutabimur, sufficien- tibus gentibus, armis, & viualibus, aliisque necessariis, tam pro conseruacione & defensione castrorum, & munitionum in se, quam ad tuendos campos, & defendenda circumiacentia campostria, contra quosvis insultus hostiles occurrentes.* Itaque, in iis tunc vribibus censebatur Szakolcza, quæ refrenando hosti, videbantur idoneæ, adeoque dignæ, in quas communicias, regii suunt sicut fierent. Sed profecto, cauti haud potuit, qui in potellatum latrocinantum veniret. ALBERTO nimis fatis functo, cum pupillum hi, regem, Polonum alii, se- querentur, eo miseriarum ventum fuerat, vt facinorosissimus quisque, in communem patriam, haud secus, quam si hostile solum esset, grasa- faretur. Ad viuum BONINIVS (n.) eam calamitatem expressit: *Conti- cuere, inquit, leges, & concudata iudicia, prout quemque propria libi- do ferrebat, ita se ferrebat, quicunque fabi index esse, vim, rapinas, ho- miciidias, passum agere, iniuricitia tunc grauiter emereri, ille magis iniuriis haberi, qui minus posse videbatur: aliena prædia, sine pudore occu- pari, violari templorum iura, nulla denique sacra profanare potestas & iniurie abfingere.* Quod præterea, de tempestate ea, querelarum ad- dit, illuc legi potest expendique.

§. VII.

ITa res erant, cum *Pancratius* Liptouiensis, (Pongræz, hodie prisca genti nomen est) *Giscre* confociatus, cum alia *Vagana* regionis castella, tum *Szakolczam* in primis, cum nefariorum hominum caterua, infedit, late postea, ex eo perfugio, hinc per *Hungariam*, illinc per *Moraviam*, *Austriamque*, grassatus. Meminit *Pancratii*, pre- dandi hanc libidinem, GERHARDVS de Roo. (o.) Erat, inquit, *Pancra- tius* quidam *Polonus*, qui *Scalitzio*, in *Hungaria* jinibus, oppido occu- pato, multis incommode vicinos dñm adfecerat, nec villis paetionibus, vt ab iniuriis supercederet, induci potuerat. In hunc profectum Vldaricus Ciliensis, oppidum, validis tormentis quatit. *Moram* obsidioni fecit, pulueris defecitus, quo subiecto, rebus suis diffidens, *Pancratius*, pro- gis Cotuini fidei ac tutela, se committit. qui datis, ad Cilensem, lit- teris,

(n.) Decade III. Lib. IV. p. 424, 32. | ad annum MCDXLIX. Male vero Pto-
(o.) Annalium Austriacorum, Lib. V. p. 183. | nam adpellat: nam Hungarus omnino fuit,

*In fidetur
Pancratio,
latrocina-
tu.*

*rei eius bl-
fornia, ne
Gerhardo
de Roo:*

*teris, promittit: nihil in posterum damni Austriae, ex eo loco illatum
iri: oppidum ipse praefidio munit. Nihil, de Szakolca, meminit Bon-
FINIVS, præterquam, quod latrociniorum cum Gifra, societatem in-
iisse Pancratium scribat, (p.) quodque, captus prædandi dulcedine,
ex Bonfinio. arces, oppidaque complura, occuparit. Prater Gifram, inquit (q.)
ille, & aliis rüm impudentia exercebant, ut puta, Petrus Komaromiu-
cius, qui Liptoniensem sibi comitatuum occuparat: Pancratius, Hungaria
genti natus, Thüróczium dominatum usurpat. Ovát insuper, Be-
renchum, & Sztrechen oppidum, cepit: regionem is omnem cadiibus &
rapinis infestam fecit. Mutuis iſi ſe odiis & pralitiis impetebant, mu-
tuis quoque rapinis utebantur. Nempe, si Berentum tenuit, procli-
ue ei Szakolcam fuit occupauisse. Sed, chronologiz rationes, im-
peditas hic video. Si enim a Coruino, in clientelam, anno MCD-
XLIX. acceptus, nihil in posterum damni viciniis intulisse, credi de-
beat Pancratius, sicuti ex GERHARDO de Roo, audiuius: nefcio, qui
huc ad annum MCDLII. a BONFINIO referri possint: nisi credamus,
dedita Coruino vrbe, retinuisse tamen caltra reliqua, redilisque postea
ad ingenium, rapinarum audum; forte, vt illatam, a proceribus
Hungariis iniuriam vlcisceretur. Iam tum enim, anno MCDXLIII.
in Budensi conuentu, quem VLADISLAVS Polonus indixerat, hucque,
prater Gifram, & reliquos Bohemos, PANCRATIVM quoque, fide in-
terposita, euocauerat, captus, inque vincula conieclitus fuerat. Pancra-
tius, inquit BONFINIVS, (r.) cui a S. Nicolao cognomen eſt indutum, in
conuentum venit, Polonica ſatione in Hungaria, his temporebus, ad-
fector acerrimus. Violata ſacrefanctæ concili libertate, facta nobilitatis
impetu, ex odio publico, captus eſt, in vinculaque conieclitus. Pari quo-
que inuidia, ſocii, ad supplicium rapti sunt. Furoris huicque cauſam
ferunt, quod regionem, quam Vagus præterfluit, affidit infestum la-
trocinii, teneret: unde, publicam in ſe ſociisque fuos, inuidiam con-
flauit, & eam quidem, qua publica fidei ſanctitatem violaret. Sed,
ex eo carcere, quomodo ſe in libertatem adſeruerit, aut quando ad
officium reuocatus fit Pancratius, alii viderint.*

§. VIII.

*Fortuna
urbis sub
Coruino:* **H**is malis defuncta vrbs, qua poſtea fortuna fit vſa, filet hi-
ſtoria. Fas eſt tamen exſtimare, bello, quod MATTHIAS
Coruinus, in GEORIVM mouerat, tulisse, non plane nihil
calamitatis. Eo confecho, atque Bohemia, Sileſia, Moraviaque, in-
ter titulos MATTHIAE, qui ſe tunc regem, ducem, marchionemque, earum
regionum, magna virium contentione, geret, relatis, ſua iterum Szakol-
ca halcyonia rediere. Mole enim belli, in Turcas incubente, & reliquis
Bohemorum, qui infestam diu regionem fecerant, penitus exſtipatis, alta
heic pace confouebant omnia, tum quoque, cum MATTHIAS Au-
ſtriam,

p.) Loco citato, lin. 47.

q.) Decad. III. Lib. VII. p. 478, 25.

r.) Decade eadem, Lib. VI. p. 455, 45.

stria, propemodum vniuersam, perdomaret. Posteaquam vero Lv.^{poli Ludo-}
 novicvs, ad Mohicsum, cum flore gentis Hungaricæ, occubuisse, & hostis, capta Buda, late occupasset Hungariam, exfulibus, per-^{III. et eccles.}
 fugio Szakolczam exsiliisse, certum est, quæ res, multum ciuibus
 peperit molestiz. Nobilium enim exulum numero, breui incremente;
 quod liber eis *incolatus*, publica regni lege, concedebatur; pa-^{sunt in re-}
 rum adfuit, (s.) quin partem ciuitatis potiorem, agrosque, & vi-^{salibus pre-}
 neas, suas facerent, nihil inde, siue tributorum, siue decimarum,^{sagis:}
 volentes pendere. Quæ licentia factum est, ut plures, ementita no-
 bilitatis prærogatiua, sedem isthie, tamquam in stylo, figerent. Pro-^{itter inde}
 inde, litibus inter nobiles ciuesque, in dies inualescentibus; cum hi
 quidem, iure quodam suo, publicos priuatosque census, depositerent;^{contra, & a}
 illi, lata lege, immunes se a tributis pronunciari, regererent; iam-^{Ferdinan-}
 que ex controuersia, ad tumultum vergere videretur: res tandem,^{do I. di-}
 ad regem, FERDINANOV M. delata, atque ad eum modum disculsa est:^{rectem.}
 ut ii quidem nobiles, qui ante rogam legem, hoc est, annum MDX-
 LVI. & VII. metu boſſum proſugi, fedem iſthie fixerunt, tributo omni
 vacarent; qui vero poſtea huc confeſſerent habitatum, neque peculiari
 quodam regi induit, domos agrosque suos liberos fecerint, aut ementita
 nobilitate, Regi, Archiepiscopo, atque urbis magistratibus, imposuerint;
 hoc, quidquid, ex cimitatu debito, pendendum tributorum est, ferre
 debere: quin & hi, qui exemptas haberent domos, publicam urbem necessi-
 tatem, pro eo, ac iuſtum fuerit, una tolerarent. Regis hac sententia,
 singulari diplomi, (t.) cum anni MDXLVII. comitia Poſoniæ ageren-
 tur, feria V. proxima, post festum Visitationis B. V. MARIAE, prescri-
 pta, atque demum, a MATTIA II. anno MDCCXVIII. die XIII. Augu-
 sti, nouo solemnique confensiū regio, confirmata est.

§. IX.

Ceterum, quam inquis fatis, seculo ineunte decimo septimo, ^{Denuo, a}
 ubi sit vrbs nostra, ex ISTVÁNFFO (n.) addiscas. Conuulſe-^{Borskajo,}
 rat, pacem communem, Borskajus, iamque occupata, omni-^{urbis classat}
 a tergo, regione, Tyrnauiam obtinebat, cum mandante Rádejo, Den-
 gelegbi, octo Hajdonum milibus, mille item Turci stipatus, ad va-
 standam Morauiam, facto, per Album, quem vocant, montem, iti-
 nere, dimittitur. Is, Morauiam longe lateque populatus, cum in eque-
 fribus Morauorum copias, quas Wilhelmus Poppelius, & Hodiccius, du-
 habant, non procul Szakolzia incidet, acre cum iis certamen con-
 traxit, in quo utrinque plurimi occidere. Dengeleghius nihilominus in
 reditu, Szakolcziam urbem, in lumine & finibus Moravia fatam, de-
 Tom. IV. S 2 2 den-

- a.) Laudandum infra diploma, sic habet:
 Si, inquit, licet propter profugos mobilis,
 in dicta ciuitate nostra, domos acquirere,
 & in eis sedi, uigore præmaturum actica-
 litatem, libens & per omnia exercitus, fe-
 re, facile & brevi, dictam ciuitatem uisitare | a.) omni . . . deficiat, & Fijo nostra e-
 firari, & in eis nobilitatis conuani,
 b.) Habemus id integrum, & inter ciu-
 ilia nostra reponitum. | n.) Lib. XXXIV. p. 827.

dentibus se cimibus, occupans, & Stephano Horvátho, defendendam
 commisit. Quam Morauia, velut ipsi contiguam, ab illo, vi eieco, in-
 censam, & soli templi duobus illatis, tetera combustam recepero. Tan-
 ti tunc Szakolczenibus conflitit, tumultantes, in sinum accepisse.
 Mithus, Bethleniana seditione, cum vrbe actum est. Rem ad hunc
 modum gemitam fuisse (v.) lego. Pofónio, frustra aliquamdiu obſidio-
 ne tentato, cum pedem Tyrnauam retulisset Bethlenius, Morauiam,
 cum exercitu inuadendam, statuit. Itaque, edicta profectione, Al-
 bum montem, nemine contraeunte, facile superauit. Szakolcza, vbi
 adpropinquatum est, loci prefectum, Raubero nomen fuit, nuper,
 a Czafare, cum praefidio iſthuc impositum, cum deditia fuorum ma-
 nu, volitantibus signis, obuium habuit. Eius tam opportuno faci-
 nore collaudato, & Hungarorum castra sequi iulso, vrbem, Bethlenius,
 milite communis, inque Morauiam effusus, infesta arma quam latilime
 circumfert: Straßuzum, eodem proditionis genere, capit. Re-
 spirauit tamen breui poſt, exhausta, tot malis, vrbis noſtra, cum in
 pacis conditiones Nickelsburgi, signatas a CAESARE, Bethlenioque, iu-
 raretur. Verum, vti erant res, fide plerumque dubia subnix; Rá-
 kocziano tumultu non minus, quam Tokolianis aulibus, Szakolcza
 contemerabatur denuo. Occupata enim, non tam voluntate ciui-
 um, quam necessitatibus quadam lege, ita poſta, ab anno MDCLX-
 XXII. ad solutam vsque obſidionem Viennensem tutatus est, Tokoliue,
 vt aſylum credidiles, tumultuantis multitudini. Atrocias hac fueru-
 neque tamen vrbis prorsus exitiosa: eo quod, receptam, Czafar, mi-
 tifica indulgentia, refouit denuo. At enim, vltima illa clades, quæ
 noſtra demum zrte vrbis incubuit, multo fuit atrocior. Sepiuſ illis
 itineribus, immillius in Morauiam miles Rákoczianus, totam, quam
 late in campos diffunditur, regionem euerruit. Ergo, iniuriam re-
 pulsuri Morauia, Szakolcza, quam officinam tantarum cladium re-
 bantur, defendam statuunt, faltem, ita adiligendam, ne hosti perſu-
 gio esse possit. Primus, qui vrbem adorietur, Ricsán fuit, Ce-
 farianorum dux. Et ille quidem, muris tunc pepercit, non ciuibus.
 Superuenere poſtea plebei milites, ad propulsandos Hungaros, magno
 numero, cum ducibus, exciti. Vix hi, ad vrbem admittiſſunt, cum
 præter id, ac in mandatis habebant, vrbis menia, pertundunt, sub-
 ruunt, lateque proſternunt. Iniuria haud caruile facinus, inde col-
 ligas; quod fedato tumultu, anno MDCCXV. in publicis regni co-
 mititis, de faciēndis Szakolczeniū daenis, actum ſit. Verba roga-
 tæ legis, ita habent: (x.) Ad demissam statum & ordinum inflamiam,
 sacratissima ſua Maiestas, benignè rediuit, quod caſum, intuitu praten-
 forum grauiſſimorum dannorum, ciuitati Szakolczeni, per Dominum
 Generalem Ricsán, militiamque ſibi concreditam; non fecis & Districtus
 Moravia capitanum, aliosque Officiales & ruficōs Morauicos, illatorum,
 atque

x.) Theatri Europæi, Parte I. ad annum | x.) Anni MDCCXV. Art. LXXXVIII.
 MDCCXI. p. 343, 6.

et que causarum, Consilio suo Bellico propositum, examinari carabit, & si contra datam, ut exponitur, fidem, dolo male res pratenso, ablate, & damna causata, reperiuntur, lassis infitia impendetur. In puncto reparacionis minorum autem, licet iisdem Szakolczenibus confirmare muros, ad praecauendam dampnaxat eorum ruinam. Ita sunt, quæ ex domesticis tumultibus, vrbs nostra retulit, nunquam a Turciis, semel iterumque, a ciuibus, viciniisque Morauis, deusaftata.

§. X.

IAm, a quibus regibus, quæ libertate donata fuerit Szakolcza, dicendum esset, nisi nos documenta publica deficerent: illud in confesso apud omnes est, vrbus semper accensum fuisse, quas *Liberas Regias* vocamus. Certe WŁADISLAI decreto, Anni MDXIV. (j.) inter *Bona Corona* legitur relata. Immo, & ex SIONSVNDI prouidentia illa, qua Szakolczam, zque, sicuti *Pannoniam*, *Tyrnaniam*que, muniendo decernit, de vrbi prærogativa colligi potest, quod fatis est. Post optimos istos reges, curz potissimum fuit FERDINANDO I. qui agrum vrbi, (z.) ex quo, inter ciues, diuidendum curauit, ne mutuis litibus locus relinquatur. Neque tamen & postea defuere, qui dispertitos, auctoritate regia, agros, *Judeis* partim, partim Morauis, venderent, easque re, terminos regni, eo tractu, contemerant. Id vero, ne fieret, publica mox lege, cautum est. Quoniam feruntur ciues de SZAKOLCZA, terras & prata ipsorum, hominibus Morauis, ac Judiis etiam vendere; Maioribus regia modum constitutæ, ut nobiles, qui morantur in SZAKOLCZA, vel alii Hungari, eas terras & prata retinere possint; ac insuper ciuitas puniatur, ne meta regni alienentur: verba sunt decreti, (a.) anni MDXLVIII. Et, e re omnino publica fuit, ne Morauorum iniurias, luxati toties regni termini, Szakolczenium culpa, porro conuellerentur, cumularenturque prislinæ (b.) de finibus controuerse.

*Liberas
Regias
vocamus.*

Ferdinan-
di I. in vr-
bus brui-
gnas.

*Statuta
principia-
tia.*

§. XI.

VRbis ædificia, neque lauta sunt, post tot clades, neque fordida. Elegantz referunt plurimum, quæ foro accubant. Reliqua, in vicos sparsa, officiis coluntur artificum, ideoque, non tam facta sunt ad luxum, quam, ut hospitia præberent, ab igne tutæ, & digna habitatoribus. Nam, domus quidem pleræque e lapide substructæ, solidoque opere sunt concameratae. Reliquus vrbis nitor, a ciuium ingenio, repetendus est. Mira his comitas, con-

*Aedificia
rum vrbi
habituum.*

*comitas in-
genio.*

Sss 2

fue-

- 9.) Artic. III. vbi post Albam Regalem, Leuchouiam, Szakolczam posse videat.
 4.) Didicimus id, ex laudata Diplomaticis verbis: *Hoc quoque declaravimus, ut voluntas, quæ cum nos superioribus temporibus vicerissemus terras arableas, in territorio della nostra Civitatis Szakolcza adducemus, jucundam numerum dominorum in regionem,*

*In ipso clavis existentiam, per Comitatu-
ris usq[ue], ad id delegatis, dividendas
comillaramus, & quæ etiam diajia facili-
pe dicuntur; ob hoc, huiusmodi terra, sub
eadem divisione permaneant; verum te-
mum, &c.*

a.) Articulo LXVIII.

b.) Vide Anni MCDXXXIX. Art. XVII.

suetudo inuicem, extra modum familiaris, nil quidquam adfectat^ez
humanitatis referens. Credunt peregrini, in nouam coloniam, neque
obuiam alibi, delatos se esse, cum huc accedunt; ita, non parabili
modo hic sunt omnia; sed prona etiam, ad benefaciendum, huma-
nitas est. Ceterum, urbana multitudo, præter consueta ciuitatibus,
^{occupatio:} vita genera, re, cum primis agresti, frumentaria illa, & vineatica,
^{agri indus-}
^{les.} occupatur. Utique labori, agri habitus fuet, ita contemporatus, vt
hic viti, segeti illic, siccio alibi, sit amicus. Quia enim collibus tu-
mescit, vineas habet, agros, qua se per editiorem planitiem expor-
rigit; sed, qua a Morava lambit, pratis latatur, & pomariis, va-
rio arborum genere, conseruis. Reliquum ruris, montes, siluos ii,
& iucundis conuallibus distincti, insident. In opificium tribubus, ex co-
piolissimæ sunt, quæ pannificio, & fictilibus, rem faciunt. Lingua incolis
Slovaca est, sed eius tamen eleganter, vt cum *Bohemica*, iure quadam suo,
conferti possit: licet *Moraviam* dialectum, exprobrent ciuibus, sermonis
perit. Vrbis insignia, crucem Hungaricam, tricollis insidentem, referunt.
quaer ei, LVOVIVS I. cum ceræ rubræ vñ, anno MCCCLXXXII. indulxit.

S. XII.

*Sacrum
adiuu. Or-
dinariusque
restitutio.*

Vltimum est, vt factas ædes commemoremus. Et Diui qui-
dem Michaelis Archangeli, supra iam meminimus. Reli-
quas, breui falso, laudatus *LADISLAVS TURÓCZI*, complexus
est. Diuersa, inquit, urbem inhabitant familia. *Dini Francisci*, ad
B. Virginis, ab anno MCCCCCLXVII. Societatis JESU, ad S. Xaverii,
anno MDCLIX. fundatore collegii, Georgio Szelepcsenio, *Strigonien-
fum Archiepiscopo*; Carmelitz, ad SS. Trinitatis, & Leopoldo Koloni-
cilio *Cardinali*, *Strigonienfum* pariter antistite; denique PP. Paulini.
Reliqua decora, ab his addi oportebit, ad quos, vrbis illustrandæ,
officium pertinet; hoc est, a vetustissime vrbis magistratibus.

SECTIO II.

DE

Arcibus, & Oppidis, Processus Szakolczensis.

S Y N. O P S I S.

I. Holitschi situs, nomen, &
moles: fata, sub Botskajo, &
Bethlenio: Petri Bakits facinus:
oppidi ratus & incolæ: est patria
Francisci Szluha: eius epitaphium:
est hodie Holitschum, in Magni
Ducis Hetruriz potestate.	III. Arcis SCHASCHINTENSIS situs at-
que moles: oppidi cognominis fa-
cies: incolarum occupatio.
II. EKREL, modicum oppidum: agri
ingenium, cannabi amicum: no-
biles incola, numero diminuti.	IV. RADOSCHÓCZ, qualis sit positus:
incolarum studia.
	V. Denominatio SZENICZII, eiusque
positus: oppidanorum occupatio: lo-
ci aedes quomodo factæ.
	VI. Situs SZABATHTINI: agri indoles,
& incolarum labor: castellum, &

no-

nobilium aliorum sedes: Anabaptistarum colonia: quibus artibus valeant.	VIII. KORLÁTKÓ, quo sit positus: opus velutum est, & rude.
VII. BERINTSI sublimis praeceptor: que positus: substructionum ratio: fuit commune regionis perfungium: tenetur a Botskanis: recipitur a Morauis: iam in ruinam vergit, & quare: arcis potens: vicus castro coadificatus.	IX. SÁNDORFFVM, an Sandorfalva dici debeat: positus opportunitas.
X. ELSIKÓ, nomen a situ accepit: eius prius & recentiores posseffores: iam in signatorum potestate est.	

I. ARX, ET OPPIDVM HOLITSCH,

Holitsch, castrum est, praeter morem huius regionis, campestris situ, prope ad Morauam, exadificatum. Fallos? aut ab eo situ nomen accepit, qui glaber est & planus. Nam *Holy*, quidem, calum significat *Slaus*. Holitsch autem calitium. Sed, de nomine non magnopere labarimus. Fuit olim, in potestate Comitis Siborii, quod tabulæ, quas nostri Statutorias vocant, anni MCCCXCII. regnante ANDREA veneto, condocent. Moles arcis, in quadrum facta, neque nimia est, neque modica. Hanc agger ambit, ad regulam circumductus, & parte aliqua, latericio muro sustulit. Quod intra est, spatiis, prætorium occupauit, a Czoboris Comitibus, pro seculi elegancia, instrui ceptum; iam vero, a Magno Hetruria Duce, STEPHANO FRANCISCO, pro sua dignitate, magnifice consummatum. Opportunitates certe indebet est, non elegantes modo; sed etiam ita capaces, ut Duci, cum familia illicet divertenti, & hospitio præbeant, & oblectamenta. Neque tamen, herile solum hospitium est; Martem etiam, non propitium modo, sed infestum quoque vidit, idque, quam arces circumfuisse, successu omnino meliore. Iam enim Szakolczam, Berentsum, & id genus loca munita, sub potestatem miserant Botskanis, cum Holitsium unicum, furorem tumultuantium retunderet. Holitschium, inquit LTVANEFVS, (a.) defendantem summa constanter, Petro Révajo, in fide Casaris permanuit. Sed Bethleniana seditione, infelius se habuit: quippe, resistere ausum, igni ferroque deletum. (b.) Adeo, plus ad retundendum hostem momenti habet, quo pectore, quam quibus viribus, depugnes. Martis haec fuerunt iniuriae, eo tolerata fortius, quo dignius viris est, vim vi retundere. Illud mirere, quod Venerem quoque, Dearum omnium longe blandissimam, hostem an hospitem, habuerit; at profecto non Celitem illam, sed vulgarem, quæ Avulejo (c.) testa, populari amore percita, non modo humanis animis, verum etiam pecunia & fermitate, ad libidinem imperitare, & im-

S 33 3

mo-

a.) Lib. XXXIV. p. 827, 21.
b.) Ita meminit ORTILIVI Parte II. p. 77.

c.) Apol. p. 281.

Botskalo,
& Bethle-
nio:

Petri Ba-
kitsch se-
cunda:

modico trucique perculsum animalium ferua corpora , complexu vincire solet. Res fuit illiusmodi, Petrus Bakith de Lak, vicinorum praediorum, & arcis Detrekó tunc dominus, Susannam Forgach, illustris viri Francisci de Réva coniugem , suam vero , & confanguineam , & murum, infano libidinis feruore accensum , nefarie derperire cooperat, omni studio curaque , id vnicce queritans , quemadmodum femina potiretur. Neque duram, aut inexpugnabilem, se præbitura Susanna videbatur. Quo aduerso, Franciscus, adductius eam habere, cumque lasciuos amores, non vno indicio proderet, Holitsii, quod ea tempestate Révayorum fuit, honesta custodia detineri iubet. Itaque, spe eius potiundæ, deiectum se dolens, Petrus, vi rem gerendam, ipsamque adeo Holitsensem arcem inuidendam statuit. Proposito DEI & hominum timore, verba sunt decreti comitalis, (d.) adiunctis fibi certi satellitibus, superatus vallo & fossis arcis Holicq, nocte in tempsta, domum, in qua præfata Susanna sub custodia conservabatur, ac tribus muriis bofistiter interceptis & perforatis, eandem, & dicta custodia, una cum duabus pedesquuis, nonnullorum auxilio, in arcem Detrekó, aexit, abductamque, in hodiernum usque diem , ut sua placet voluntati, detinet, ac incepisse cum eadem vixit. Quod detestandum facinus, ne impune habetur, Stephano Illýsbázio, Regni Hungariae Palatino, id negoti datum publice est, rem omnem, indicio extraordinario, ut discuteret, inque Petrum, pro sceleris atrocitate, ex legum precripto, animaduferet. Sed, quod caußa ea, vitra tria luctu trahebatur, Franciscus autem Révaj, per id tempus fato concessit, Petru, & Susanna, de criminis turpitudinis, publica iterum functione (e.) absoluti sunt. Arci, quam vidimus, oppidum ad fidet, adiunctorum, iuxta & incolarum, frequens. In his, opifices sunt plerique, & agricolæ; sed neque pauci nobiles, qui acceptas pignori possessiones obtinent, iure fruentes, quale herorum esse confuerit. Ei labefactando, graues frequentioresque lites, Comites Czoborii mouere;

oppidi re-
mota inca-
la :

of patrie
Francisci
Sziluba :

re; verum, quod sciamus, conatu irrito. Illic, Franciscus Liber Baro Sziluba de Iklad, perpetuus in Salgó & Bábola, prodiit, nobili omnino genere satus; sed qui plus melioribus (f.) litteris, quam natalibus debuit; iuris prudentia maxime, qua ita emicuit, ut Protonotarius primum Palatinus; postea vero CAROLI VI. Caesaris ac Regis indulgentissimi, in Cancelleria Hungaro-Aulica, Confiliarius, virus & multis, legeretur. Vtrobique cum se præbit, qui dubium reliquerit, fidene in regem, an meritis in patriam, maior sit habendum. Mortitur Vienna anno MDCCXXIX. studiorum nostrorum, dum viueret, longe amatusissimus. Eius memoriā, amicorum nonnemo, sic prolequeutus est:

Fran-

d.) Anni MDCVIII. Art. XXVI.

e.) Decreto Anni MDCCXXV. Art. XLI.

f.) Exstat eius oratio, ad Itarus & ordines |

regai habita, quo eis successionem Domus AVYTHACAE Semineam, in comitis anni MDCCXXII. persuadebat,

Franciscum locum hic Szluham produxit ab Iklad,
Szluham, seu sernum, qui tamen herus erat.
Herus ut ipse fuisse, sic sernus Regis & aqui.
Quid? quod in calce, sernus & herus agit.

sias spis-
phium :

Nos autem, optimo viro, tale posuimus monumentum:

Serurus & Herus eram, nam Szluha vocabat ab Iklad,
Serurus Regis amans, herus & ipse meis.
Hic facilis, Regi carus, fidelis utriusque.
Quid opus est nullius? serurus & herus eram.

Iam arx, & ditio vniuersa, STEPHANO FRANCISCO Magno Duci Hettrurix, iusto zte, a pignatoribus Czoborianis, redenta, paret, incipitque sensim conualescere, ex ea temporum malignitate, in quam, fatis Czoborianis, precipitauerat. Feliciter!

eit hodie,
Holicchū
in Magni
Duci Het-
truria po-
testate.

II. OPPIDVM EKSEL.

MEdio fere, inter Holicct, atque Schaffinium, itinere, EKSEL, modicum oppidum, confedit. Omnis eius commoditas, in rure polita est, sceni, quam frumenti feraciore. Profecto, agrum, qui sementi videri posset idoneus, malunt incolz cannabis conferere, quam alio quoconque frumenti genere. Huic demum emaceranda subigendaque, mira operarum adsiduitate, feminz vacant virique, quizzum inde facientes, haud omnino spernendum: pulchre enim illic adlurgit. *Alabandas* (g.) *Carie* dices, si parua magnis licet comparare, tam benigne ager hic

Ekzel, ma-
dicum op-
pidum :

agri impedi-
um, com-
modum :

Cannabis nutrit filias:
Et est omnino cannabum huias, in pretio apud restiaros, hos potissimum, qui funes torquent, rudentibus consimiles, machinisque metallicis delineatos. Sed hanc laudem, pluribus cum vicis participat. Olim, magno hic numero, lautisque zdbus, nobiles familiz colebant; quas tamen herorum prouidentia, an lubido, magnopere diminuit, id dudum elaborantium, vt quam paucissimi nobilium, intra hos fines fuos, superercent. Fons sulphurosus, qui intra oppidum, vberc atque perenni aquarum copia, scatet, eximiae, ad edomandos morbos, efficacitatis esse creditur. Quod, quia supra (h.) meminimus, non est opus recolere denuo.

nubilis ta-
cola, manu-
ro dimidi-
ti.

III. ARX ET OPPIDVM SCHASSIN.

SCHASCHIN, Hungaris *Sas-Vár*, quasi *Aquile arcem* dices, campi peste oppidum est, *Mijaros* amni adstrum, arceque, eius, & molis, & formae, qua *Holiczenfem* esse diximus, communitum; cuius

Aris
Schaff-
nensis firm
ataque mu-
ltas

g) De ALABANDA, vrbe Minoris Asiae in Cappadocia, & eius Caesabe, vide GRATI-
VM Cynegetico, ver. 47. STRAVIAN Lib. XIV. p. m. 454. Addit. ERASMI Chil-

liada, p. m. 372. in Alabandense opus

vbi Serbonem interpretatur.

A) Parte Generali Membro I. §. VI. p. 300.

cuius tamen prætorium nondum consummatum est proflus. Gemina id contignatione substructum ibant, nuper instauratores, quarum singulz, ex architectonices prescripto, hypocaustis palatiisque designarentur. Verum, quod res *Comitum Czoboriorum* (i.) propemodum omnis, ære obœuta est alieno, pridem cellatum ab opere est. Agger, quo prætorium clauditur, ritu militari egductus, propugnaculis quatuor committitur. Totum circa ambitum, fossa praecingit, pro aggerum mole, lata altaque. Hanc, suffusa, ex præterlabente annulo *Mijewa*, aquæ, si non impermeabilem, viginosam tamen, & impeditam faciunt. Castro, oppidum, discurrentibus hue atque illuc vicis, ad teli iactum aduincinatur; laxum id fane, & incolarum frequens. Quorum plerique, agricultione vitam degunt, pauci artibus sellulariis. Quin & nobilibus, qui sive residui, ruri sua occupatio est. Sunt & boarii quæstores, qui erutum, in interiore *Hungaria*, pecus, partim in *Moriam*, partim in *Austriam*, depellunt. Vulgus reliquum, cannabis⁴⁾ quæ heic quoque vberitatem, & feritum, & prouenit, studet, atque magnis coactum fascibus, per fora celebriora duebunt: quod vt faciant, agri iniuritate adducuntur: quippe qui, arena offusus, cannabis, quam frumento, amicior est. Ad celebratatem venerationemque oppidi, plurimum iam adtinere accepimus, prodigiosam B. V. MARIE iconam, annis superioribus cognitam. Magnis hue, & conceptis ex voto ac religione, peregrinationibus, summi & imi, confluent, tunc potissimum, cum sunt dies, memoriz B. V. consecrati.

IV. OPPIDVM RADOSCHÓCZ.

Rado-
schócz,
quali sit
positu:

incolaram
fiudia.

Hinc, milliari in aquilonem, Radoschócz, Slavis Radoschowcze oppidum, ancena fertilique planitic, refedit. Circum, rus vallum est, & cum segetum, tum pabuli ferax. Collis, modica intercapedine ab oppido seicutus, vite luxuriat. Vnde colligas, qui sit incolarum labor. Omnes, scilicet, agro operantur; frumento tamen, quam vino, magis proficiunt. Vtrumque rusticationis genus, cum opificiis coniungunt aliqui, sed iis tantum, quæ agresti vita sunt necessaria. Itaque, iure optimo, rusticatum oppidum dixeris, sive occupationem incolarum species, sive mores. Neque tamen proflus exsunt nobiles, tametsi pauciores iam, quam zeta superiori.

V. OPPIDVM SZENICZIVM.

Dominio-
sio Szén-
czii, nomen
positu:

SZENICZE, & latina terminatione *Szeniczium*, a feni prouentu, nomen indeptum est; *Szeno* enim, Slavis, fenum significat. Et est omnino eo positu, qui educando feno requiritur; plapo scilicet, & amne *Czwoynice*, irriguo. Neque tamen vnicula hæc agri

4) Controuerfiam familie Czeler, obquin- | gitata, vide Decreto Anni MDCLV: gentos colonos, cum feminino sexu a- | Art. XC.

agri laus est, frumenti simul longe feracissimum accepimus, ea potissimum parte, quæ situ gaudet elevatiore. Quocirca, vnicæ id curant oppidani, vt suspe fecundum agrum, quam diligentissime collant, tametsi pauciores sint, qui non rulicationi, artes, vulgares illas, coniungant. Principium oppido decus, a nobilibus est, qui hic frequentes degunt, alii tamen aliis lautijs. Aedes profecto nonnullorum, tam eleganter commodeque facta sunt, vt ne vrribus quidem cultioribus, importunæ essent futuræ. Reliqua oppidi molles, ex ingenio regionis, ampla satis est, & vico uno atque altero, instruta. Quia enim agricolatione viuendum est incolis, domos quoque, ad eum modum parauere, vt villico simul sint idoneæ. Nimirum, anterior pars, tantum habet cultus, quantum res heri familiaris patitur. quod inde procurrit zedium, stabulanti pecudi destinatum est, atque horreo; ultra, non raro, hortus olitorius est, aut arbusculum, & amoenis, & necessariis arboribus, confitum. Paucæ furent domus, quibus villicæ istiusmodi opportunitates, coadūcitate haud sint. Quod inerme oppidum est, iniuriis subinde patuit seditionorum; maiorem tamen ea cladem, quæ anno MDCLXXXIII. a Croatia illata ei est, an acceperit postea, non ausim adfirmare. Diffat Szakolcza, gemino, in orientem, millario; cetera Berentshieni Dominio, accensum.

VI. OPPIDVM SZABATISTINVM.

SZABATISTINVM, quod Slavi Szabotijye vocant, ad bis mille circiter passus in aquilonem, intra colles, Szeniczio, reductum est. Aedibus colitur frequentibus, vtraque fluuii Cawynitzæ ripa, qui streperus intercurrit, longo ordine positis. Idem hic, quem apud Szeniczes meminimus, incolarum, & labor est, & sollicitudo: nempe, vt agrum, quem nauci sunt, studiose percolant. Duum is generum est, coltini partim, partim campeltris. Vterque, segetum patiens; hic etiam foeno; ille viti simul idoneus, qua, collem eximiae altitudinis, confertum habet. Sed frumenti tamen potior, quam vini, oppidanis cura est. Fit haud raro, vt amnis interlabens, si vel imbris, vel diffugiente niue, intumescat, damnosus sit oppido. quod anno in primis MDCLXXXII. euenisse, supra, (k.) ad eius mentionem, retulimus. Castellum, medio excitatum oppido, gentis Schankenbergia, ex pignore, sedes est, solidi elegantisque operis. Sunt & nobilibus viris aliis, sua domicilia, sed plerisque iis, qui agri quidpiam, pignori datum, possident. Memoranda hic est Anabaptistarum colonia, vulgo, Aula Anabaptistica, & Slavis, Dwina Habdinsky. Pulsos ex Moravia, rerum domini, hospitio acceperant. Qui postea, numero inualecentes, partem oppidi occidentaliorem, pretio, ab heris emtam, suam fecere, domosque exadūcauerent, humiles quidem, sed affabre, & ad omnem commoditatē factas, vico simul, macere

TOM. IV.

T t t

cit-

(k) Parte Generali Membro L. s. V. num. 8.

oppidans
rum loca
pum:locis adi
quemda
faria.Szt.
bacillini:apridole
& incole
ram labocolitum,
& nobilium
aliorum fa
des eAnabapti
starum ca
lencia e

circumducto, vt se, ab oppidanis reliquis, discriminarent. Eadem coloniz, ager, vase porrectus, cohæsit, quem ex industria colunt, vt panem habeant. Dant vero operam, vulgaribus quibusque opificiis, sed diligentia multo, quam alias confuevit, exquisitiore. Parant nimirum cultros, tota circum regione, in pretio haberit solitos; fictilia omnis generis, eleganter educta, & quid non supellefatis domeslicæ. Neque refugunt tonstrinam, futrinam, & artem fatorum. Itaque, habent toto die, quod agant, quoque lucrum faciant, accedente opinione vulgi; quidquid hic mercium proferet, & parabiliore id pretio venire, & fabrictum esse exquisitus. Vinum sane, quod apud eos emeris, probius est, generosiusque, quam in reliquo oppido. Sacra suo ritu peragunt, (l.) quem ad Léodrum (m.) meminimus. Iis concelebrandis, *Trentschinenes quoque Anabaptista*, cum florarent adhuc, statim anni temporibus, simul operam nauabant. Bonorum autem communio, qua in primis antecellere gesserant, pri-
dem, habend illa, insitaque hominibus cupiditas, fultulit. Nempe, cum ante hac,

Nec signare solum, aut partiiri limite campum

Fas erat: in medium quarebant.

Iam suum illud cuique, non minus exacte callent, quam id, in omni societate obtainere videoas.

VII. ARX BERENTSCH.

BERENTSCH, montanum castrum, iugo altiori, & circumquaque abrupto, infedit. Veterum opus, & multo ante Bohemicos illos tumultus, qui plerisque, ista regione, arcibus, originem dedere, eductum. Gemina id mole conflat, superiore altera, quæ rotundum montis verticem occupat, altera, quæ acclivo eius latere exædificata est. Vtramque, prisco munendi ritu, turritis mœnibus, siue primi conditores, siue instauratores alii, incinxere. Itaque, perfugio regioni fuit, quoties, aut metus beli, aut hostis ipse, imminebat. Enim vero, quidquid fere nobilium familiarium circum habigabat, suum hic fornicem habuit, quo reculas, atque in primis, domesticarum litterarum monumenta, reconderet. Quibus ad commune istud receptaculum, trepida re, concursantibus, numquam arcu deerant, qui eam defensarent. Atque huiusmodi quidem praefidario milite, anno MDCLXIII. aduerlus grallatores, *Turcas Tartarosque*, custoditum, seruatumque, cum ingenti Christianorum multitidine, accepimus. *Botskaianis*, Hungariam miscentibus, vine, an dedicatione capta? in tumultuantium potestatem venerat, a Moravia recuperata denuo. *Moravi*, inquit historicus, (n.) *Szakolczam* - - - simul cum arce Berentschia, recepero, & prefidio fir-

ma-

(l.) Vide, anni MDXXXV. Articul. XXVI quo Christianos alios, suis ini- | (m.) Tomo II. Operis nostri, p. 274. | (n.) Istvaniffy Lib. XXXIV. p. 927, dare institutis, veterantur. | ac.

mauere: quod illinc, non nisi longo, post finitum bellum, tempore, de-
cipitur a
ductum est. Qua vero, tumultibus reliquis, fortuna sit vltim, non
reperio. Interiora arcis, palatii partim, partim fornicibus, insessa
sunt, elegantibus olim, solidisque; sed que iam tectis fatigentibus,
in ruinam prona sunt. Caullam, arcis, negligenter adeo habita, in
herorum multitudinem relictum, quibus, opportunitas loci, ad tu-
tandam circum regionem, cognita est. Nempe, cum nemo pri-
mus ad insurandum, seu operas confert, seu sumptus; sed mutua
exspectatione, pro se quisque tempus trahit, sit, vt modicæ, te-
ctorum murorum rimæ, hiatus faciant, vis ac ne vix quidem far-
ciendos possea. Atque tunc, quia plus facessit negotii, semirutum,
quam integrum adhuc consolidare, moles vniuersa, quasi data ope-
ra, in ruinam precipitatur. Quz quidem incuria, (o.) multis ho-
dieque arcis, per Hungariam, sepe lit. Est arcis puteus, altitudinis
tantæ, quz imas montis radices, vel adaequat, vel certe, depressa
profundius, etiam supereret. Magno is labore, per solidam humum,
petrasque, cauatis, venas aque habet, & vberes, & salubres. quod,
quantum ad tolerandam obsidionem momenti adferat, nemo non vi-
det. Iam periculum est, ne, cum reliqua fere omnia, ruinam minen-
tut, & puteus, superobruatur. Extra arcis moenia, casulis, leui
opere, *Anabaptista* partim, partim profugum genus aliud, excitaue-
rant, quas bellis *Turcicis*, cum ruri securè minus ageretur, ingens fa-
miliarum numerus, incolebat. Vicum cum, fossa circundederunt,
fudibusque rostrarunt, gemino ordine, erecto alio, alio transuerso,
defixis; sed hæc omnia, iniuriz, quas nunc quæsti sumus, adtrive-
runt. Alioquin, arc ipsa, hæredum est gentis Nyáriana, & bonorum,
quæ adscripta ei sunt, caput.

VIII. ARX KORLÁTKÖ.

KORLÁTKÖ, occidentali, *Alborum montium*, latere prærupto pe- Korlátkö,
trosoque loco, posita, iucundissimos, in porrectam late pla- quæ sit pab-
nitiem, despectus habet, neque tam se, aut mole, aut ro-
bore, quam ameno illo situ, commendat. Facta est autem, ope- rata, rituque veteri, hoc est, sine elegancia, & admenso ad regulam
ordinis. Moenia profecto ruditer, & ita substructa sunt, vt præto-
rii simul partem aliquam, sustinent. Haud tamen conclusibus de-
flituitur, quæ olim ab heris, commode habitabantur. Nunc, farta
quidem tectaque est, sed, ab herili hospitio, vacua. Culsodit
autem, a doméstico satellitio, cui, præter portæ curam, captiuorum quoque commissa obseruatio est. Dedit natales, celebri in hi-
storia Hungarica, *Korlátkóiorum* familiæ. Iam genti *Lapsánfikiorum* de
Korlátkö, & nonnullis aliis, cum reliqua dominatione, pact.

IX. OPPIDVM SÁNDORFF.

SÁNDORFF, Germanicum esse nomen, nemo non videt. Hungar. *Sándorfatuam* dici oportere, autumant, qui sunt domelliarum antiquitatum curiosi. Quod, si illi, e priscis monumentis docerent, gratiam apud nos inirent, non vulgarem: nunc, quia, quid sit denominationis, ignoramus. *Sándorffum*, cum vulgo dicimus. Abest *Szakolza*, quatuor, in orientem zetium, miliaribus, situ haud omnino iniquo. Nimurum, collem infedit, mollescunt subsidentem, quem ab oriente, planities, circumdat. Qua situs ruris, collinus est, agri fere sunt frumentarii; sed, qua iudicem in planitiam mitescunt, pratis, amne *Mijawa* irriguis, insella sunt omnia. Proinde, nihil oppido, ad rusticam opportunitatem deest, siue silvas cedus, siue rem agrariam, siue pabulationem, species. Accensetur dominationi *Korlátköieni*.

X. ARX ELESKÖ.

Eleskó, monum., a *fusca acutis* Rosendius, ad ipsos albos montes, ELESKÓ fecedit. Ex nomine, de situs ratione colligas. Nempe, rupi incubat, in acutum verticem definienti: quod & vocabulum *Hungaricum* significat. Fas est credere, eiusdem opus ztatis esse, cuius sunt reliqua arces circumstant, tametsi, quae ea fuerit, nequeamus definire. Olim, iuris, partim *Jakufitorum*, partim *Révorum* fuisse, ex LEOPOLDI M. diplomate (p.) didicimus, quo *Marco Czobor*, Adami filio, hereditaria arcis pollescio, XV. milium florenorum pretio, addicitur. Tametsi enim, ius illud hereditarium, ad *Franciscum Nadasdy*, e *Juditha Révaj*, *Petri de Réva* filia, progenitum, spectabat; tamen, quod se is, criminis lazei Maiestatis obstrinxit, *Sidonia* vero *Révaj*, *Matthiae Ozfrosith de Giletimz* vxor contra parte altera, a *Jakufib*, sibi lege successionis relicta, potiebantur: arx integra, bonaque, & vici ei accessi, *Sidonia Révaj*, sine Ozfrosithiano herede fatis concedente, *Marco*, quem diximus, *Czobor*, perenniter a rege, tradita est. Nunc, ob conflatum grande ex alienum, quo se idem *Marcus* obruerat, in sceneriorum potestate est, suis propediem ruinis sepelienda, nisi iam sepulta sit penitus. Sciungitur a *Korlátköieni* castro, uno, in medietam, miliario, situ, intra montes retroso. Vide Tomo II. p. 261.

SECTIO III.

DE

Vicis Processus Szakolzenfis.

Vicos iam *Processus Szakolzenfis* dabimus, ex *Dominiorum*, quae vocant, ordine, haud tamen pro more nostro, situ immemores.

I. Vici

p.) Datum id Vienne est, A. MDCCII. die XXVI. Augusti.

I. VICI DOMINII HOLICS.

CApud *Dominii Holicsivm*, cum oppidis, *Ekbet*, & *Radosócz*, nunc vidiimus: vici, ad perlungandum, superfunt. In his censentur:

1.) <i>Káthó.</i>	8.) <i>Lopaschó.</i>
2.) <i>Törösfalva</i> , sive <i>Trnowecz</i> .	9.) <i>Radimó.</i>
3.) <i>Mocziidán.</i>	10.) <i>Unin.</i>
4.) <i>Wlaczowan.</i>	11.) <i>Letnicze.</i>
5.) <i>Widowian.</i>	12.) <i>Péterfalva.</i>
6.) <i>Węzka.</i>	13.) <i>Kopcsán.</i>
7.) <i>Orejakan.</i>	

II. VICI DOMINII SCHASCHIN.

Nomen a *Schaskino* indeptum, simul eos vicos accensos habet, qui olim in ditione *Eleeskóienſi* fuere. Vicorum nomina haec fere sunt:

- 1.) *Stráza*, arcis *Schafschinenſi* prorsus cohæsisse crederes, nisi *Mijawa* interlabens, & ponte commissa, diuortium faceret. Ob eam vicinitatem, herilia isthie slabula sunt posita. Non desunt, qui existimant, ita adpellatum fuisse vicum, ob excubias *Schafschinenſum*, olim, isto loco, stationem habentes. Agro est arenoso, ideoque sterili, neque tamen vitis experite.
- 2.) *Cidry.*
- 3.) *Szomolyánka*, proxime abest, ob arenam, ieuno agro.
- 4.) *Stepanou*, Hungaric *Stepand*.
- 5.) *Doytsch*, amniculo *Mijawa* adpositus, neque longe *Schaskino*, sepositus. Agro est foecundo, & multis modis, quam est vicini oppidi, meliore: quippe qui, & vite latatur, & segetibus.
- 6.) *Nagy-Korvádó*.
- 7.) *Brodzká*.
- 8.) *Küz*.

III. VICI DOMINII BERENTSCHE.

Oppida, quæ huc spectant, *Szeniczium*, & *Szabatiflinum*, antea perlungauimus: superest, vicos, vt videamus.

1.) *Czascow*, ita vicinus *Szenicz* est, vt suburbium eius credi posset; nisi prata, quæ intersunt, vicum, ab oppido, dirimerent. Rure gaudet, circumquaque foecundo, foenique diuite; &c, hinc *Mijawa*, illinc *Czwowniec* annibus, irriguo. Alt vitæ quoque, fructus laudabilis. Nemus, quod vico ab occidente obiacet, quercinum est, *Dubravus*, vulgo dictum.

- 2.) *Rybka*.
- 3.) *Smrdák*, situ, quam quos vidimus, multo iniquiore. Pre-
ter

ter vineas certe, quas copiosiores colit, vix quidquam agri possidet, quod laudari queat, pratorum prorsus egenus. Nomen ab aqua fœtida accepit, qua ad potum quoque vtuntur incole, idque, sine noxa valetudinis.

4.) *Rowny*, ita forte dictus, quod positu sit mitiori. Nam *Rowny*, planum *Rowny* autem, planitem, *Slavis* denotat. Lætatur preter focundam rem agrariam, collibus vitiferis, meridianum, occiduumque solem, propscientibus. Nemus, cui *Szwimerz* nomen, quasi *lastrum nocturnum* dices, tenuius est, quam quod incolarum lignationi sufficiat. Itaque, materiam fere omnem, cum igni alendo, tum contigrandis ædibus, ex *Cwojnicz* petant, necesse est.

5.) *Rohow*, præcipuum vico laudem, vineæ conciliant, probi vberisque fructus. Reliquum rus, arctum est, & pratorum proponendum egenum.

6.) *Czajkow*, eadem montis *Cwojnicz* vicinitate refedit; hinc, *Berentzibino*, millari, illinc *Szakolca*, duobus secretus. Vinearum diues, sed fructus improbi.

7.) *Chropow*, monti *Cwojnicz* vicinus, atque idcirco, rure arcto, asperoque, gaudens. Qui vitem, qua delectantur incole, habet iniquius.

8.) *Werbocz*, limitaneus *Moraviae*, idemque montibus circumquaque infestus. Crebræ ei, grauesque, de agrorum finibus, cum vicina gente, lites olim fuere, ut quas *Status Ordinesque*, suas fecerint. Quidquid admensum agri habet, per colles id sparsum est, glabros hic, filuosos alibi, & montibus immixtos. Ex his, *Cwojnicz*, annis toties nobis memoratus, præceps streperusque deicitur, *Szobietinum* hinc, *Szenitzium* polita, atque demum, infra *Holitschium*, in *Morauam*, quod supra docuimus, delatus. Nomen illi, a monte *Cwojnicz*, ferarum nnoris generis diuite, qui *Hungaria*, *Moravia*-que, illa ora discriminato est, inditum.

9.) *Tard-Luka*, vicus, collibus intersertus, rureque gaudens, ad agricolandum quidem idoneo; sed, quia collino id situ, suspensus est, latificationis, qua frumento conseritur, indigum. Quia in planum subfidel, *Mijawa* amne rigatur, lataturque pratis, sceni laudatissimi feracibus. Incole, qui haud infrequentes sunt, *Mijawa*-enfum naturam zemulantur. Crebræ inter vtrisque, nunc de finibus, nunc de noxis, vltro citroque datis, acceptisque, lites: quibus terminandis, vix plures *Tribonianii* sufficient. Et situ, & dominationis iure, acri *Berens*, subiacet.

10.) *Bukocz*, modica nemorum agrorumque intercapedine, hinc sciungitur, vtroque orientali, occidentalique latere, agrosis collibus conclusus: alioquin, tenui, angustoque rure est, pratis autem, vix pecudi domesticæ sufficientibus. Altera valle,

11.) *Pritz* infedit, haud infrequens vicus. Medium, annis *Mijawa*, interfuit. Itaque, coenosol est positu, maxime si diutius compluat.

pluas. Vtroque fluuioli latere, eodium sunt ordines, neque rari illi, neque densi. Quod ultra est, in colles abit, vtrinque alte surrectos; sed agris tamen percultos frumentariis. Vallum reliquam, prata veflunt, ob intercurrentem amniculum, multo gramine luxuriantia; sed, auctiora ea, quam vt colono possint sufficere. In eis vico *Oratorium Aug. Conf. addictorum*, iilhuc, *Straze iuribus*, benignitate CAROLI VI. translati. Patria est, *Pauli*, & *Johannis Jozsefakiorum*.

12.) *Kunow*, agro circumfunditur laco vberaque, & non frumenti modo, sed vini etiam diuite. Quin, & pratis, in meridiem porrectis latetatur: ligna autem eadua, montes. quibus *Hluboky-Zlab* nomen, sufficiunt. Subluitur amne *Czwojmitza*.

13.) *Hradischte*, intra montes silvasque reiectus, ideoque, situs, agrique iniquioris. Parte maxima dominationi *Joksiensi* accentus.

VI. VICI DOMINII KORLATH.

Preter oppidum SÁNDORFF, quod supra meminimus, vici iilhuc referuntur:

1.) *Rozbeby*, rus quantumcunque habet, montano situ horrexit. Nempe, silvas execuerunt incole, vt frumentarium agrum, prataque, dilatarent. Sedet vltra *Korlákóum*, ad eas angustias, qua iter *Albos montes* traiciens, procurrit. Suni, qui credant, incolas hac opportunitate, ad latrocinandum abuti. quod &cita fuit olim.

2.) *Liepkow*, arci *Korlákóensi* subitus, & castello insignis, plurium, quam, quæ in arce sunt, commodatum. Agri ingenium, idem fere est, quale in *Jablonczeni* videbimus. Angustius tamen coit, definiturque, hinc montibus, illinc vasto illo pineto, cui vulgo, *Buer*, nomen.

3.) *Czerowé* huic proxime adhaesit, & positu suppar, & agro: quippe, vnius admodum riuali intercurfu, ab eo seceretus.

4.) *Jabloncza*, vicus, totius dominationis, facile præcipius; ita, & agro valet, & incolarum frequentia. Confedit, sub radicibus *Alborum Montium*, ea regione, cui *Krászand-Lipa*, a tiliarum elegantia, communicatum nomen est. Itaque, qua in orientem montes subit ager, collinus totus, & frumentarius est; qua vero, aduersa plaga, deicitur, in planitem, *Mjawa* amne irriguam, hinc pratis, segetibus illinc, latetatur. Vidimus aliquando, excunte *Julio*, iilhac præteruecti, ducentos plus minus falcatores, longis ordinibus, herile vastumque pratum, detondentes. quorum quidem obtutus, eo nobis accidit iucundior, quod tantum tributarium operarum numerum, numquam antea spectaueramus. Dubium ergo est, frumentone, an pabulo, huic colonus magis proficiat: cum vtriusque laudissimum sit prouentus: hero potissimum, cui apertis campis, cangessum, in longos aceruos, foenum, non hibernat tantum, sed perennat profecto: quippe, necessitati, si quæ, ex celo sicco, humoque fiticulosa, quod sit, ingruerit, adseruatum. Præter has opportunitates,

tates, peperit vico, famæ non nihil, *Ricsáni*, Caesariorum ducis, accepta, a *Rákóczianis*, anno MDCCIV. clades. Cum enim, e *Moravia*, ad depellendos, illa regione, gladiatores, cum sex, octoue millium exercitu, atque ingenti lixarum, calonum, *Judaorumque* turba, profectus, *Albos Montes*, imprudentius traicit, *Tyrnaviam*, si posset, occupaturus; nec opinatus, in eos se casas induit, quos postea pequiuit pertumpere. Simul enim, de aduentu eius edocitus, a speculatoribus fuit, *Bertsénies*, *Tyrnaviam* atque *Széredinum* inter, statius habens, pedem tantisper retulit, dum e montium angustis ductatus *Ricsánius*, locum struendis a tergo insidiis, relinquere. Tunc vero, clam submissis, qui montanos rusticos, acerrimum iniquissimumque genus, officii commonerent, pylas, montiumque aditus, insidieri, atque, succisis arboribus, iter, ex se difficile, impediri mandat. Quod, ubi curatum esse cognovit, subito in *Ricsánum* mouet. Is vero, improviso hostis aduentu, quem ultra *Vagum* profugisse existimat, perterritus, nec tentato prælio, receptui canit, eo, quo venerat itinere, ad suos redituras. Verum, res quidem, quam opinabatur, aliter cecidit. Nam, intra montes, quos antea nemine contracente, superauerat, admissus, pellectusque in insidias, in subfellores rusticos, incidit. Diu, cum his, haud sine clade, colluctatus, a *Rákóczianis* tandem eo loco deprehenditur, qui neque colligendo militi, neque ordinanda acie, opportunus fuit. Igitur, consilio, ex arena capto, holtem, fugientis similis, ante vicum *Jablóniczanum* excipiendum statuit, impedimenta, ut pugnaret expeditius, intra castellum intrudit. Vix hec egerat *Ricsánum*, cum *Hungari*, e montibus filuisque proruentes, tamquam calo depluissent, sublato clamore, infestaque acie, in *Moravorum* ordines, nondum, pro eo, ac necesse fuit, consolidatos, incurruunt. Fit atrox prædium, resistentque illi, pro loci iniquitate, fortiter. Verum, quod *Hungari*, & numero antecellerent *Ricsanianos*, & turbatis ordinibus, per collum declivam, in *Moravos* illapsi, diuersis locis, pugnam simul inferent tumultuariam, loco primum moueri, mox retrocedere, denique, in apertam effundam fugam, coepere; manipulis aliquot, castello iniectis, qui, & ducero *Ricsánum*, & impedimenta custodirent. Ac, fuga quidem potestas, in tanta gladiatorum multitudine, & nefando rusticorum maleficio, paucis obtigit. Circumuenti enim, cum sine signis, sine ducibus, hic atque illic conglomerati frustra reluctarentur, infami nece, ritu pecorum, fultibus hi, aliâ dolabris, falceribusque, trucidabantur; donec cadium pertasii *Hungari*, ad prædandum effunderentur. Fuit ea res, multis saluti, ut nemine iam infectante, sparsis, per campitria, manipulis, in vicinum pinetum, atque hinc in *Moraviam*, nocturnis erroribus, euaderent. Alii, cum intra montium angustias, res, cum rusticis esset, per asperima montium iuga, neci se subduxerunt. Iniquius multo, *Ricsáno*, suum illud, in *Jablóniczeni* castello, perfugium cessit. Cum enim ei de-

fensando se parat, tecta, ne ignem conciperent, deturbar, obui-
latque portas, ab hostibus circumfessus, tam diu impetratur, dum se
captiuum dederet, lytro postea, an permutatione, redimendus. Hęc
tunc, *Moravica* expeditionis, fortuna fuit, exitusque, haud is qui-
dem sine vici clade. Przterquam enim, quod castellum, conuulsis
tectis, atque pertusis, hinc atque illinc, munitionibus, extra modum
feedatum est; colono certe, pugna ea, multum adlulit detrimenti.
quod iam longum foret (^a) explicare. Et castellum quidem, breui,
non conuuluit modo; sed adiurexit etiam, quam ante fuit, laetus;
colonorum autem fortunz, diu adflecte lacuerunt, pessum iturz pe-
nitus, nisi eas heri, *Johannis Lapsancky de Korlátkó*, qui heic sedem
habet, prouidentia, bonitasque, inter tot tempestates, sustentauit.
Nunc, zdes, S. Triadi, dedicata, filii eiusdem, *Ladislai Korlátkói* li-
beralitate, illic erigitur, ea, cum firmitate, tum elegantia, quam
ista regione, haud facile reperias.

5.) *Hluboká*, nomen inde accepit, quod vallem intercurrentem
transmittat, *Mijava* fluio subratam, sitque situ profundo. Nam,
Slavis, *Hluboká*, feminino genere, profundam vallem notat. Vtro-
que latere, pingui agro circumfessus vicus est, quem ideo, cum cu-
ra excolunt, qui iſlhic degunt.

6.) *Ojsofska*, bipartito diuisus: qua enim occidentalior est, do-
minationi subest *Korlatkensi*; *Zókáienſi* autem, qua situ eleuatiore
ad surgit, orientemque prospicit. Cetera agro, pratisque latus, quæ
Mijava amnis subluit

V. VICI NOBILIVM.

1.) <i>Hradischta</i> .	5.) <i>Pobudin</i> ,
2.) <i>Kiskornalócz</i> .	6.) <i>Szotina</i> .
3.) <i>Pritvka</i> .	7.) <i>Kaptadan</i> .
4.) <i>Mokry- Hay</i> .	8.) <i>Wradiščya</i> .

Ista ergo sunt, quæ de *Inchyto Comitatu Nitriensi*, dicere potuimus;
cumulationa daturi, ornatoriaque; si cadem hic, *Misis nostris*,
fortuna fuisset, qualis experte sunt alibi. Tu hęc, lector! quan-
tulacunque sunt, æquis accipe, & prouincia vna nobiscum, bene
precabere.

4.) Addie, quæ de pezili, occasione, cun- | result WAGNERVS, Hist. LEOPOLDI M.
ctatione, ac fere imprudentia RICIANI, | Lib. XVIII. p. 754. sequ.

TABVLA ITINERARIA COMITATVS NITRIENSIS.

I. In Comitatum POSONIENSEM.

1. Iter cursoris publici: GALCOCZINO per Tyrnauiam,
Gérentsérum, Sárfő, Csekles, Posónivm. - mill. 8.
2. Iter militare: NITRIA, per *Ujlak*, collino fere itinere,
Vago, ponte sublicio, superato, Szeredinvm. mill. 3.
3. Iter militare secundum: Úkminto, per apertas solitudines *Jattó*, transmissio *Vago*, *Kajalinus*, hinc, pone
Galantam, Királyfalvam, &c. - - mill. 6.
4. Iter militare tertium: ex oppido Pöstény, TYRN-
VIAM. - - - mill. 4.
5. Iter militare quartum: ex DOBRÁWODA, sub montium
radicibus, ad arcem & oppidum Szomolan. - mill. 2.

II. In Comitatum TRENTSINIENSEM.

- Ujhelino, cis & trans Vagum.* - - - mill. 1.

III. In Comitatum THÜRKÖCIENSEM.

- Itinere cursoris publici: BAJMÓCZIO *Rudnam*, vicum Thú-
roczensem. - - - - mill. 2.

IV. In Comitatum BARSCHIENSEM.

1. Iter militare: NAGY-TOPOLCSÁNO, per *Zabokrátb*, vel
Nagy-Borság, Kis-Ugrócz, Oszlánivm. - mill. 3.
2. Iter militare alterum: NITRIA, triecto ad *Óhaj*, a-
mne *Súva*, per *Kozárovcez, S. Benedictvm.* mill. 4.
3. Iter militare tertium: NITRIA, per colles, *Kis-To-
polcsánivm.* - - - mill. 2.

V. In Comitatum COMARONIENSEM.

1. UJVARINO, aperta planicie, COMAROMIVM. - mill. 2.
2. SELLYA, penes *Vagum, Gyttam.* - - mill. 2.

FINIS COMITATVS NITRIENSIS.

CO-

C O M I T A T V S H O N T E N S I S .

P R O O E M I V M .

ONTENSEM nunc *Comitatum*, exhibebimus, nulla nostra culpa, isthuc retrusum: id quod, suo loco, dolenter potius, quam acerbe, questi sumus. Ita vero, lacunam, illic importune factam, expleuimus, vt non sit, cur, siue nos ipsoſ, siue lectores noſtros, cessationis eius, peneſtere debeat. Nempe, vſcendam putauimus, infiſtam, operi huic noſtro, luxationem illam, non alio magis facinore, quam stu- diosa quadam adſiduitate ac diligentia, vti, cum vniuerſim, prouinciae totius, tum urbium præcipue mettalicarum, historiam, multo, quam fuisseſ proditura, elaboratioreſ, in publica luce, collocaremuſ. Ce-

Uuu 2

te-

teroquin, quia *Comitatus Hontensis*, bifariam diuiditur; in *Nagy-Hontensem*, puta, cui tres sunt *Processus* admensi; & *Kis-Hontensem*, qui, tametsi coadunatus est priori illi, & quarti *Processus* nomine censetur; speciem tamen habet, peculiaris quasi prouinciae: ita, circa designationem totius *Comitatus*, versari constituimus; ut primo quidem, *Nagy-Hontensem*, suis circumscriptum limitibus; *Kis-Hontensem* tractum postea, diurni itineris spatio, intra aquilonem & orientem, illinc repressum, describamus.

I.

Comitatus Nagy-Hontensis,
PARS PRIOR,
GENERALIS.
MEMBRVM I.
PHYSICVM,

DE

Natura, Situ & Opportunitatibus
Comitatus Nagy-Hont.

SYNOPSIS.

De nomine Comitatus, vari-
antes doctorum sententia: ab
auctore excusa. §. I.

Quae sua sit opinio, indicatur:
Hunt, Dux Germanus, S.
Stephano militans, suum,
provincia nomen communicat:
id quod docetur ex Historia:
ex Diplomatibus. §. II.

Divisio Comitatus importuna:
unde manavit, auctoris sen-
tentie: quibus limitibus cir-
cumcludatur: regionis habi-
tus, montanus fere est: colles,
witiferi sunt plerique: mo-
dus fertilitatis diversus:
Nagy-Honti, longitudo, &
latitudo. §. III.

Mon-

Montes Comitatus, limitanei sunt, & mediterranei: illi, metallis grauidati: Schemnicienses: Börsönyenses: Páláffienenses: Szenohradienes: Szitna, mons singularis: reliqui. §. IV.

Fluuii - Nagy - Hontenfum, Danubius: Granus: Ipola: Schemniciensis: Carponensis: Bakabanyensis: rini reliqui. §. V.

Aquarum genera alia: Therme, Gyôgyenes: Szántoienenses: fontes acidi: Gyôgyensis Felsô - Palojetensis: Schemniciensis, in fodinorum viceribus: fons periodicus, montis Szitna: aqua medicata, Bakabanyenses, & Dréfitzenenses: aqua, strumas generantes. §. VI.

Qua sit fertilitate, regio: res frumentaria: ammonia reliqua: vineatica: laus vini Hontenfum. §. VII.

Res pecuaria, quae ob cauffas, si tenuior: pecus cornutum quale: equi: oves: capella: porci: aues domestica: res aparia: pascionis modus: auncipia, & animalium siluestrium, genera: venatus, ferarumque species: insolita, certorum, & damarum clades: apri, ubi lugra habeant: lepores: lupi: vulpes, & feles siluestris. §. VIII.

Metallorum Hontenfum laus: eruditus, Autum & Argentum: Plumbum, magna, rei metallicae accessione, eliquari captum: ferrum: zæcyprium: fossilia reliqua, nondum satis cognita: lapides pretiosi: colores nativi. §. IX.

Aeris Hontenfum, ingenium: montanus, non umquamque salubris, ob fodinarum habitat: adhuc tamen haud noxius: reliqua regio, vigescit aere saluberrimo. §. X.

§. I.

E nomine *Comitatus Hontensis*, non una est eruditorum sententia; opiniones autem variae. A vico cognomine, *Ipola* anni adstito, qui hodieque superat, plerique omnes, vocabuli origines arcillunt; vnde vero adpellatio illa, vico ipsi *Hont*, adhaeserit, iterum diffident. Quibus historiæ fides potior est, quam vulgi narrationes, *Kundum*, *Chandum*, seu *Hundum*, vnum ex septem Hungarie ducibus, castro hic olim habuisse, aiunt, & in his prætorium, ad arcis speciem, tumukuariorum opere, excitatum, atque ex suo nomine postea vocitatum, vt *Hundur* diceretur. Et de Chundo quidem, diserte *Turádçivis*: a) *Quartu* 3

*De nomine
Comitatus,
varianis
dictionibus
sententiis*

*ab autore
recensita.*

ti Capitanei vocabulum fuerat CVND : cuius filii, Kufid & Kupan : qui prope Nyr fixere sua castra, ibique post baptismum, monasterium fundauere. Non possis ex his deliberato statuere, paterne Cund; aut, post huius fata, Kufid, & Kupan filii, oram Nyr, occuparint? Si Cundum, seu Hundum, isthie sedem fortunarum constituisse, credas; vix ille quidem, ad Ipolam usque, cum exercitu suo processit; hoc enim si fecisset, non facile exiliariam, regressurum fuisse, in Nyrensem oram; quippe quam, totam regionem illam, Zabolch (b) lecundus Hungarorum dux, & huius posteri, nempe, generatio Csák, e iam tum obtinuerint. Ergo, dubit erit, Hund-Vári, a Cundo, isto; & ab hoc, Comitatus Hontensis, denominatio: maxime, quod perulgata est eorum, qui de rebus Hungaricis aliquid in litteras retulerunt, opinio, ad annem (c) Nyr, & Cundum, & filios suos, colluisse. Ita LADISLAVS LISTIVS (d)

Le földi népével Kvnd nevezik Nyrben.

Confessilic nimirum, in Nyr, quartum Hungarorum ducem *Cundum*. Proinde, hic aliorum sententia redit; vico quidem illi, *Comitatus Hontensis* nomen debet; sed vici ipsius nomenclaturam, non a *Chundo*, seu *Hundo*, verum, a cespite, arcelli oportere: eo quod castrum, cuius rudera hodieque, ad eum vicum superant, *Hant-Vár*, hoc est Hungaris, *arcx cespistica*, dicta fuerit; quia cespitem, *Hant*, lingua nostra dicimus. At enim, ne huic quidem etymo adseriuntur alii: quando cespites quidem, *Hant* vocetur, minime vero, *Honi*; Comitatus autem, nostra hac atate *Hontensis*; in priscis diplomatis, ut plurimum, *Hundenfis*, scribatur. Necio tanen, an ob vnius litterae diuerositatem, derivatio ea, iure possit reprobari: cum nihil accidat frequentius, quam elementorum, in his illiusmodi denominationibus, murua inter se permutatio. Sic, olim *Sopron*, hodie *Sopron* dicunt. Hac illi.

§. II.

*Qua fuit sit
episcopus, in-
dicator
Hant, dux
Germanus,
S. Stephanus
mili-
taris, sicut
procuratio
nunca
communi-
cat: id
quod doc-
er, ex hi-
storia:*

Nobis, ne in re quantius momenti, dissimilemus quidquam, eorum se probat opinio, qui ab Hvnt duce, non Hungaro illo, sed Germano; quique ductu S. STEPHANI, aduersus *Cupan Simigiersem* militabat, & vici nomen rependendum esse, & *Comitatus*. De hoc THÁRÓCZVS: (e) Adierunt etiam isti diebus, Hvnt & Páz-nán, qui S. Stephanum regem, in flumine Garam, gladio, Thentonico more, accinxerunt. Dissimilat BONFINIUS, (f) ritum, ab Hante, & Páz-nán, gladio præcincti regis STAPHANI; reliqua, suo more, facunde effingit. Conclu demum exercitu, (de adparatu aduersus *Cupan* loquitur) ad Garam annem castra locat; ibique primum iuuenis Deo de-ditissimus, defendenda publica salutis necessitate adactus, sibi ensem ac-cinxit.

a) Chrenico Hungar. Parte II. Cap. VI.

pag. 32.

b) Inibid, Cap. IV.

c) Vide Mausoleum Regum Hungariz p. 64.

d) In Regibus Hungariz, quos canmine

vernaculo celebrauit, p. 55. Prodit liber, ad calcem MARTII HUNGARICU, Vienna, MDCLIII. fol.

e) Loco nunc citato, Cap. XIII. p. 34.

f) Decadis II. Lib. I. 173, 10.

tinxit. *Duos ibi magistros equitum pronunciauit, fide, ac militari disciplina praestantes: quorum alter Huntes, Pázmán alter dictus est.* Huius Testones fuisse traduntur, qui, cum Christiana fide pollicerent, imperante Geysa, in Pannoniā venerant, nobili genere nati: & cum bello ac pace, de Hungaria essent bene meriti, principatum inter proceres, apud Geyfam tenuerunt; multumque in propaganda Christi fidei, patrem ac filium, adiunxerunt. Confici hinc potest, valuisse iam tum opibus, ducent Hunnt; quin, nisi audaculus lectori videar, adfirmari equidem, in possessione prouincie huius, quæ postea Huntensis, ex eius nomine coepit adpellari, Huntens tunc fuisse. Quod inde simul colligas, quia ad Granum amnum, & castra locata fuerunt, & rex gladio fucinctus. Nempe, in agro suo, ceremoniam illam, & copiarum lustrationem, institui voluit Hunt; rege, eo minus contraeunte, quo maior ei, in clarissimi ducis, & fidei, & bellica virtute, spes, immo fiducia fuit. Quid, quod in tabulis S. STEPHANI, quibus insignem dotem, sacri montis *Pannonia* cœnobio adseriabat, eximia fuit *Pazandin* & *Huntii*, tamquam belli ducum, mentio? *Adstantibus*, aiunt tabulis, *POZNÁNO*, *CVNTIO*, *ORSIO*, *Dominio quoque Dominico Archiepiscopo, votum voti S. Martino.* Vbi tamen aduertere volo lectorem, *Hundii* nomen, in vulgaribus apographis, vitiose, cum vocabulo *Cvntii* permutari; siue id, ex scribarum oscitania, siue ex legentium inaduententia, profectum est. Alioquin, est in *Huntensium* incolarum manibus, vetustum diploma (g.) aliud, ex quo, meridiana luce clarius adparet, fuisse omnino vicum cum, præsea illa extate, in *Huntii* ditione. Atque diu omnino, nostro hoc *Comitatū*, gens *Hunt*, rerum potiebatur, dum in unam familiam, seu adfinitatem, seu foedare alio, cum *Pázmáni* illa, coalesceret: vnde postea, *Hunt-Pázmáni* orta est generatio: cuius frequens in regum diplomatis, (b.) mentio occurrit. Ita vero, & opibus, hac regione, & clientelis, inualuerant, *Hunt-Pázmáni*, ut nihil dubitarint postea, ipsi Archiepiscopo Strigonensi, *LOOCOMARIO*, graues atque nōxii existere. Quam ob rem, censura ecclesiastica, eo sunt adacti, ut illata ditionibus ecclesiæ metropolitanæ damna, anno MCCLXXXVII. cogenerantur (i.) reparare. Tandem, cum secundo traduce, gens increuisset, dispergitis, quæ per *Hontensem*, & *Neogradensem* prouinciam habueret, hæreditis; nonen *Hunt-Pázmáni*, sensim euauisse ferunt: eo quod, singula familiæ capita, migrato, autem denominationis vocabulo, ab iis vicis adpellati voluerunt, qui ex partione, anni MCCCIL & III. sibi iure perenni, obuenierant. Superant tamen, ex horum posteris apud *Hontenses*, familiz, quæ iure, quod sexus fe-

b.) Authenticum exemplar, in archivio Archiepiscopali Strigonensi, exhibere accepimus.

b.) Ingens horum numerus existit in Archiepiscopali tabulario, circa res familiz, & vici Cittatis.

a.) Instrumentum in eam rem superat, in

eodem tabulario, a Capitulo Ecclesiæ Strigonensi, anno, quem adscriptum, X. Cal. Sept. constitutum: io quo vicum suum Gyerek, io Comitatu Autromiatum, sarcindis, quæ intulerant, dannis, Archiepiscopatu acribus, Capta D. n. XII.

feminei dicimus, vicos, & prædia *Hont-Pázmáiana*, hodieque possident: id quod, cum regum diplomatibus, tum moouementis domitilicis aliis, egregie possunt condocere. An vero, ex iisdem ipsis, *Pázmáni* prognati sint, *Pázmanii*, Petri Cardinalis maiores, alibi (*k.*) expromsimus; vt necesse haud sit, item instruere denuo. Haec tamen, de nomine prouincie.

S. III.

Dicitur Co-
mitemus
impensis

vnde ma-
nari, ex-
Boris ju-
rnatis:

quibus li-
matis et
circumsta-
datas:

regionis ha-
bitus, mon-
tibus fore

colles, vici-
feri, fons
perique:

modus for-
mitatis di-
versus:

capit,
4.) Operis huius, Tomo I. In Historia Vr-

*Stum Comitatus, importune definierunt, siue primi illi metatores, siue postea, rerum, per prouinciam domini. Nam, cum Comitatus *Hungaria* reliqui, perpetuo terrarum tractu, vel in longum procurant, vel in latum diffundantur, suis demum Processibus, discriminandi; *Hontensis* iste, ad eum modum designatus est, ut inter *Nagy-Hont*, siue *Hont-Maiorem*, & *Kis-Hont*, siue *Hont-Minorem*, quinque propemodum milliarium regio, *Comitatuum Neogra- diensis* a meridie, & *Zoliensis* ab aquilone, intermittatur. Causam, importuni adeo instituti, vix diuinando adsequare. Ego, hinc fluxille reor: quod, cum gens *Hont-Pázmán*, hac ore potiretur; pars altera, maiorem *Hont*, miorem altera, in potestate habuerit. Manauit inde, atque iousaluit pedetentim, disiunctarum prouinciarum ad sociatio, non tam collimitio adunata, quam possellorum nominibus, ac voluntate. Ergo, dum sequutis temporibus, *Supre- mi Comites*, dabantur *Hontensis*, ex genere *Hont-Pázmán*, lectos fuisse plerumque, satis constat. Hi vero, ut hærediorum partem alteram, iani *Kis-Hont* vocatam, sub sua dominatiooe retinerent, non patiebantur aucti regiunculam, a communi reliquaz prouincie *iuris- dictione*. Itaque, perpetuo iure, an confuetudine, *Maior*, & *Minor Hont*, vsque in nostram ætatem, tametsi haud sioe frequenti animorum dissocatione, cohæserunt, qua de re infra, ex instituto. Vt tramque Comitatus regionem, ab oriente quidem *Gömöriensis*, *He- veziensis* & *Neogradensis*; *Barabsiensis*, ab occidente, describunt. Aquilonem, *Neogradensis* partim, partim *Zoliensis*; meridiem, *Bar- absiensis* iterum hic, alibi *Strigoniensis* Comitatus, definit. Regio ipsa, montibus passim apera est, per collimitis in primis, tum & per mediterranea. Qua in *Septentriones* abit, altius adiungunt montes; mitescunt contra, atque intermissis hic, & illic, campis, & amoenitatis multum, & opportunitatis habent plurimum, qua in meridiem sunuantur: si *Danubii* collimitum excipias; vbi, montes iterum, iugos & valsi, ineunt. Colles, vite, plerisque locis, velliuntur: reliquam ruris, cum pascua arua, tum ager frumentarius, hilari varietate, discriminat. Fertilitas habitus, ex situum positione extimandus est. Vbi enim mootes dominantur, ager natura sterilior, quin & arctior est, quam qui inadiscatis vicis, sufficiat: contra, vbi, vel collinus esse in-*

VII. s. XX. p. 502. In vita PETRI PAS-
MANT, Archiepiscopi & Cardinalis,

cipit, vel in qualemque planitiem deprimi, laxatur magis, fitque sementi benignior. Ad prouinciae amplitudinem, quod adtinet, sic fatis longe procurrit: *Nagy-Hontenfis* pricipue; nam minorem alteram, suo loco definitius. Nempe, si a *Béla-Bánya*, vrbe metallica, metiri incipias, & apud oppidum *Maros*, citeriore, & aduersa *Vitsegrado*, Danubii ripa positum, definas, ad nouem propemodum millaria, ab aquilone, in meridiem procurrit. Angustior multo latitudo est; quippe quæ, a vico *Varadny*, quarta milliaris parte, *Léva* disiuncto, exorsa, transuerso in ortum tramite, usque ad *Kovadr*, orientalis collimiti vicum, progressa, quinque millaria conficit. quæ posita intercedo, quo profundius in meridiem immegitur regio, magis magisque coit, dum in cuncum definit. Dedit ea res imaginationi locum, ut situs hos, pyramidis inclinatae, & a lata capacitate basi, quam sub aquilonibus habeat, exsurgentis simulacro, animo concipi posse existimat, quibus volupe est, regionum positus, his istiusmodi formis, adumbrare. Atque ita est omnino, latissimus est comitatus, qua ad septentriones prospicit; hinc vero in meridianum solem degressus, vtreque, orientali & occidentali, sinuoso utroque latere, quo longius procedit, eo arctius constringitur; dum acuta cuspidate, in Danubium, ad *Marosum* excat.

Nagy-Hontenfis
Hontenfis
Etudo, &
Latitudo.

S. IV.

Montes *Nagy-Hontenfis Comitatus*, duum sunt generum, limitanei hi, illi, per mediterranea, vario, & iucundo positu, sparsi. Vtrique, sed limitanei maxime, metalli grauidati sunt, AVRO puta, & ARGENTO. quorum, quantata, tot retro seculis copiam, in commune profudetint, ad *Schemniciensis aurarias*, videbimus. Nunc precipuos quoque, more nostro, designemus. Principem vero heic locum merentur:

Montes
Comitatus,
limitanei
sunt, & me-
diterranei
illi, metalli
grauidati

I. *SCHEMNICIENSIS*. Horum caput, ad *Béla-Bánya* est, vnde progressi, presumunt se inuicem, & hinc *Schemnicium* obdident, illinc, varie propagati, vallibus passim, rarius, modica planicie, interflinguntur. *Pythagorica littera*, figuram, eos referre, alunt. Nam, a *Béla-Bányisibus*, in septentrionem, ad *Granum* proeucti, terga amni, perpetuo tractu obuertunt, donec, flexo procurso, *Baka-Bányisibus* coaduentur, atque apud *Tot-Bakam*, in colles vitiferos, desinant. Insigni hoc ambitu, tres metallicas vrbes, *Béla-Bánya*, seu *Dilnam*, sinistro; *Baka-Bánya*, siue *Pukantzum*, dextro brachio, ipso denique finu, *Schemnicium*, amplexantur: quam ob rem, *Schemniciensis* libuit adpellare; non, quod toti ad vrbis eius agrum adtineant; sed quia *Schemniciensibus* metallis, omnium maxime inclaruerunt. Celsa iis sunt iuga, calua hic, sinuosa alibi; latera passim prærupta, & ancipiiti petroloque defpectu, horrentia; radices contra, iucunde, ac pro eo sinuatæ, vti id, regionis metalliferæ ingenuum, requirit. At, superficies, vbi aprica est, neque faxis impedi-

*Schemni-
cianæ;*

ta , fert , nullum non herbarum , fruticum & radicum genus . Hor-
tum medicum crederes , arte ac industria consitum ; ita plerisque lo-
cis , dum sunt tempora , siluestris ac montana Flora (l.) dominatur ,
& fragrat . Sunt , qui id metallicis halitibus adtribuant , quibus gra-
uidata humus , luxuriet in herbis protrudendis . quod equidem , ad-
firmare non sum , cum sint , qui aliter sentiant , atque visu docti , &
herbas illic , & arborum culmina , notabiliter exarcescere , adfirment ,
vbi subitus metallorum sunt venae : unde , huc istiusmodi ~~responde~~ , indi-
cio metallurgis sepius fuisse , cum metallicos campos sub dio , palis
designarent , MATTHESIVS (m.) auctor est . Totam eam fecundita-
tem , celso situi , solo herbis amico , aeri praetera puro , adtribue-
rim . Accedit , quod raro , seu depascantur , seu conuellantur , per
sublimes hos positus , herbz ac radices ; vt possint omnino , perpe-
tuò traduce , disseminaci propagarique . Per saltuosa montium , fun-
gi , omnis generis , nascuntur . Tabera , in his reperta fuerunt ; quod
non infior , cum sint omnino familiaria , metalliferis regionibus . At ,
de Zingibere , per nostros hos montes , refollo , cum ratione dubito ,
cum id aroma , Indico , & caelo , & solo , consuetum , refugiat frigi-
das regiones . Opes montium Schenckienfium reliquæ , subterraneæ
sunt , quas , cum vrbium laudatarum historiam expromemus , profusa
diligentia , recognoscendi se dabit occasio . Illud silendum non est ,
ita paucim , vbi spes erat diffusum venarum , laceratos , immo dilan-
tios esse montes ora huius , vt argumentum inde capi possit , cum labo-
riosis , priscorum illorum hominum , qui eos primi cauare coope-
runt , adfluitatis , tum utilitatis etiam , quæ inde , ad vniuersam
gentem , redundauit . Vix est enim situs , metallo scrutando , quo-
modocunque opportunus ; quin , puteorum hic , cuniculorum alibi ,
indicis ostenteret : quæ , haud quidem tentamina fodinarum ; sed opero-
fiores secturas fuisse , egesti , ex terre , ac petrarum visceribus , colles
tuberosi , satis condocent . Tametsi vero , vix quidquam intentatum
reliquerunt , primi illi , & qui hoc excepero , metallarii ; tamen , in ea
sunt opinione , metallicarum rerum consulti , vt credant , si extat
mundi , altero tanto seculorum spatio , prorogaret , arbiter huius v-
niuersi DEVS , quanto perficitur hucusque ; numquam tamen defore
montibus nostris , inexhaustos , auri argenteique , thelauros ; modo sint ,
qui , metala scite perquirere , adsidue , & cum fiducia in cælesti nu-
mine , velint eruere . Quæ eorum opinio , non modo non est va-
na ; sed rationibus etiam nittitur , haud reiectanea . Praeterquam enim ,
quod plerique montium huiusmodi finis , inaccessi perdurauere hu-
usque ; qui aliquando , & sera post nos extate , recludi possunt cum
foenore : certum est , excavatas semel venas , lapsu diuturnioris tem-
poris ,

l.) Ergo , quibus animus est , FLORAM PANNOXICAM , laudabilis instituto , edere i si aliunde , hinc certe potente subtilia comparare , non locupletandæ modo , | sed ornandi etiam , coronandi que Flora fuz , idonea . m.) In SAREPTA fuz , quæ iam non est ad magnam .

poris, & increscere denuo, (*n.*) & grauidari metallo. Quod iam non est nostrum disputare. Adsentior potius enigmatis, non nemini, ex me, tamquam, qui sua opinatione, penitus cognitam habeat Hungariam, curiosus aliquando querentibus: quenam Comitatuum tota patria, ditissimum omnium, existimarem? Responsum meditabas; cum ille procacius ingerit: HONTENSEM, eo in censu haberi oportere: quippe, cuius opes, nulla unquam etas, conversiones nulla, sint exhausta: quod ita fave est, si Plutonia haec regiones, pro lubitu, adiri possent, atque inde expromi thesauri, cum ita posceret necessitas. Id vero, quomodo fieri possit, Gryphorum (*a.*) siue hi, nostra sint peccata; siue temporum malignitas alia; custodia intercedit. Sed, ad reliquos montes auriferos, pergamus.

II. BÖRSÖNTENSES hi sunt, a meridie, prouinciam Hontensem, Börsöntense
concludentes. Magna horum, & insignis est varietas, si vicinos si-
mul complecti velimus. Huc enim, perpetuis connexi lugis, refer-
ti poterunt, montes Perösengenes, Kemenzenes, Drégelyenes, Ma-
rothenes, Szakolaienes, aliis. Nullus in his, venarum expers est; e-
st sed huius Börsöntienes, pricipus: quando longa retro aetate, a gente
Saxonum metallica, insigni fructu, & adsiduis operis, excultos, li-
beri metallici non tantum; sed, quod ad fidem faciendam, momenti
habet plurimum, diplomata etiam Regum, & Archiepiscoporum, nos
docuerunt. Illud doleas, quod possit adritos veteres incolas, non
superent iam, qui in tantis temporum difficultatibus, aut velint, aut
possint, venas scrutari, ob rei familiaris angustiam. Certum est
enim, nihilo deteriores secturas, per haec montium deserta, instrui
posse, quam sunt Schemicionis; si essent, quibus, ad eruendum,
cum voluptate, potestas, & ad sustentandas spes, impensis sufficerent.
Sed, non est forte opus tempora accusare, & hominum inopiam:
diuina id prouidentia fieri credimus; vt ne ad uniuersum seculi, explen-
dam cupiditatem, retrusi hi thesauri, penitus exinaniantur; sed supe-
ret aliquid, quod scrutari queant, ventura secula; & in istis, posse
ritas forte, his tantis opibus, aut dignior, aut indigentior. Sunt
vero montes, quos diximus, ita sibi innexi, seque mutuo amplexan-
tes, vt turgescenti foliis rose, ex alto despicientibus, simillimi ad-
pareant, habeantque passim eos positus, sinuque, quales oportet es-
se, montium auriferorum. Nihil ergo hic, Virgula Mercuriali, (*p.*)

XXX 2

ad

- a.) Confule in eam rem, JACOBI TORII Epist. Itiner. IV. p. 103. & adnotacio-
nes HEMMELI, p. 121. usque ad p. 129.
ubi, fuse, doce, & cum ratione omnia.
a.) De Gryphiis, MELAS locus sufficiat, de
itu Orbis, Lib. II. Cap. I. edit. AAR.
GADONIIP. 112. Gryphi, fassum, &
pertinax ferarum genus, aurum tetta
penitus egistum, mire amant, mireque
custodiunt, & sunt infidi adtingentibus.
p.) Digna est, HEMMELI HEMMELI DI-
fertatio, de VIRGVB MERCERIALE, quz

cum adtensione perlegatur, quamque
ad TOLLIS Epistol. Itiner. V. num. LXII.
adtexuit p. 817. usque ad p. 233. Cui
adde, si habet, THORPHILI ALANII C. ad
M. S. eruditum non minus, quam plura
trebatum, Germaniae scriptum, cui cul-
lus, DAS ENTILARVETE IDOLVM DER.
WÜNSCHEL. RVTME, vbi, Historicum,
Physicum, & Morale, Virgula Mercuria-
lis, examen repertas. Prodiit Dresden
A. MDCCIII. fer. Od.

ad indaganda venarum capita, & procerus, opus est: quippe quæ singula, ipse montium situs prodit; periti autem metallurgi, solo obtutu, ultra verosimilitudinem, cognoscunt. Medium, montofe huius regionis, præcipuus in reliquis, mons infedit, quem *Mogos-Fa*, Hungari appellant, ex rei similitudine. Nam, ut vocabulum illud, *celsam arborēm* significat; ita montis est positus, reliquis circum, tanta altitudine præcellens, quam quæ nubibus minitari videatur. Celsitatis argumentum, inde capi potest, quod celo fudo, & requieto aere, *Scepusiensium* inde, & *Liptoviensium Carpatus*; quin & *albi montes Nitrrienium*, prospici queant. Maturæ hunc plerunque, & diutinx postea niues obruunt; non sine circumposita regiuncula iniuria, quæ inde, serum ver accipit, autumnum præcipitem, hiemes autem, cum præmaturas, tum productas longius. Alioquin, qua montes, in quorum mentione versamus, radices promittunt viti, sunt hospitales, & vinum fundunt, non quidem ingratum palato; sed quod ztatis est impatiens. Idem illi situs, & arborum fructiferarum, vbertate gaudent; passim, ad nemorum speciem, confitarum. *Marosenses*, eo nomine, haud silendos putamus, quibus silvas castanearum fuissæ, adolescentes, isthic versati, meminimus: priscorum, videlicet, *Hungarorum* diligentia, confertas, quas iam conuenie, habebet dicuntur negligenter, ignari illius: *ferimus arbores, posteritati profuturas*. Porro, *Marosio*, ab occidente, mons *Zobegy*, aduerso *Danubio* obficit; nulla re magis, quam rigiditate sua memorandus. Nam, ut versus mediterranea saltuofus est, & ferarum lustris opportunus; ita, quæ *Danubium* despicit, petrosis cacuminibus, & turritis faxorum articulis, mirum ad modum inhorescit, estque, præternauigantibus stupori. Habuit, iuuenili ztate nostra, dum hac semel iterueroque, nauis deucheremur, *Anachoretatum*, quos & *Eremitas* vocamus, eo opportuniiores secessus, quo proniores vidimus, naualis itineris socios, ad eleemosinam impertindam. An vero mons ipse, *metallicus* sit accessendus, non habeo dicere. Fuere hi meridionales *Hontensis* termini, a natura positi. Iam, & hos meminiisse iuvat, qui sunt ab oriente, *Neograadiensibus* limitanci. Huc referuntur:

Paliátiens-
ses: III. *PALÁTIENSES*, qui gemino ordine propagati, hic, in septentrionem quadammodo feruntur, seque intra *Csábrágienium* iuga abundunt; illi, in orientem protrudi, perpetuis dorsis, milliaris fere interruollo, usque ad oppidum *Nék*, recedunt. Nulla his opportunitas est alia, quam quod saltuosi sunt, & ligni cedui copia, luxurient. Adeo, ferarum lustra, quæ heic & commoda sunt, & non inania. Post hos:

Szenohra-
dianes: IV. *SZENOHRAIDIENIES* sunt nominandi, prioribus illis, & mole potiores, & iugorum celsitatem. Passim tamen, in dorso mitescunt acclivia; sed habent etiam petrosa, hic & alibi, horridaque latera. Vniuersim, siluosi sunt extra modum, & qua calvities habent, pascuis idonei. Quod maturius niuibus continguntur; quæ non taro, extra

mo-

modum, & alte sunt (*g.*) & diuturne; vicinam pone oram, aspergam reddunt, atque rigentem frigore. Quia re sit, ut ager circumstans, diffilioris sit rusticationis, & sicuti accipiente vernæ fomenti, ita mellibus etiam reddendis, quam reliqua regione, tardioris. In mediterranea recedit:

V. Szirta, mons, toto *Comitatu*, celissimus. Posteaquam enim lenti radibus, aliquantisper adfurrexit, ad tollitur demum, per articulorum interordinia, ad eam altitudinem, ut montes reliquos, profus exqueret; tametsi, & longinquo spectantibus, latior adhuc videri possit, quam altior. Tunc, contractis lateribus, ad termini modum, glaber & filuis nudus, petrosum caput exprotigit, olim, valida arce infessum, nunc ruderibus deforme. quod opportuno loco exponemus. Supra arcem, celsior vertex surrigitur, saluberrimis, in tanta altitudine, scaturiginibus madens. In his vna est, cuius aquæ, simul a puto, exili riuelo, demanarunt, intra petras rimas se abund, posteaque, ad vicum *Prenscow*, in apicum emergunt deuso. Est, & ante arcis portam, vndosus fons, cuius latex mice sapidus est. De quo illud possit dicere :

Quo plus sunt pota, plus fituntur aqua.

quo enim audius bibitur, eo magis, cum sitim exacuit, tum cibi adeptiam: nisi eius rei cauflas, inde fas sit repetere; quod, qui montis cacumen descendunt, & sitim contrahant, ex itineris labore, & esuriem, vix demum, nisi liberaliori potionie, & adiato qualicunque commentu, exaltandi. Admirandæ ea quoque scæbra, naturæ est, quæ in edito monte, sub turricula, emanat. Aestate, nimirum, ad glaciei modum, gelida est, repeat contra, cum maxime bruma riget. Præterquam autem, quod totus fere mons, passim scaturiginosus, terrenum habet, pullum, resolutum ac pingue, quodque manibus tritum, nigrorem infert, carbonum æmulum; sunt, qui metallis monti tribuant; neque nos, ob *Schemmicensium* viciniam, negauerimus: vix est tamen, qui eorum indagandorum, aut fecerit olim, aut facturus sit postea, periculum. Herbidus est, per glabros situs, & exstantibz *botanicorum* auiditati, nullo non fruticum, radicum, herbarum, & florum genere, luxurians. Quæ eius opportunitas, dum est tempestuum, *Schemmicensis*, cogendi eiusmodi apparatus gratia, isthuc inuitat. Celsitatis argumentum, inde capias, quod ex campestri *Hungaria*, quæ in *Pestieni Comitatu*, diffundi in orientem occipit, vna cum *Scanda*, Neogradienium monte, conspici; hinc vero, *Buda Pestumque*, obseruari possint.

VI. Reliqvi prouinciaz montes, multi quidem hi sunt; sed, qui reliqui nihil habent præcipui, feruntque nomina, vel accepta a vicis, quibus adsidunt, vel cum iis communicata. Siluz, cum montanz illæ, tum nemoroze, arborum genere variant. Alunt nempe, qua ad septentrionem vergunt, pinum, abietem, fagum; quæ varietas, &

X x x 3

Szirta,
mons fib.
galerias

q.) Anno MDCCIV. Aprili iam adolescentia, mnia infessa fuiturunt, ut passim, operis te, hac proficcentibus, ita nivibus o- | indiguerintus, quæ iter fecerunt peruvam.

in australibus, qui versus *Danubium* abeunt, obtinet; queru tam
magis, quam alibi, dominante. Eadem sunt indeole, & mediterranea
siluz: glandiferæ eæ, & ad sustentanda fodinarum *Schemniciensium*,
opera, inexhaustorum roborum. quod vtrumque, cum herorum v-
tilitate, coniunctum est.

§. V.

Fiumi
Nagy-Hon-
sztájánus:

Danobius:

Post montes, *Fluminorū* habenda ratio est. Sunt autem, maiores alii, qui lambunt tantum regionem; alii minores, domi editi, iterumque absorpti. Singulos, nunc fas est designare.

Danubius, *L Danubius*, flumen pater, *Szegedienſis* prouincia agrum, vasto emensus alueo, infra *Párkánum*, vbi iam territorium *Kővesden-*
fe init, regionem nostram, sinistro latere, subluere incipit: dum *Kővesdenses* prateruectus, *Hellenbaenſbus*, inde *Sobienſbus*, adlaba-
tur, atque curvū in orientem reflexo, infra *Máros* oppidum, *Neogra-*
dienſbus (r.) primum adfundatur; mox, diuarcato, infra *Vissgrádum* alueo, insulam *Ros* molitus, hinc *Pestienſum*, *Pilisienſum* regionem illinc, valido vtrōbique, sed illo tamen validiore alueo, subluat. Nus-
quam, tota *Hungaria*, fastosius *Danubium* manare obſeruaueris. Pra-
terquam enim, quoad coadunata aquarum mole, eodem alueo con-
citatius deuenitur, vtrumque montibus obſellus, prærupa hic, declivia alibi, littora habet: vtrumque autem margine, etiam vicos adpositos. Antequam intra montes inferatur, *Granum* primo, plurim incurſa amniū, egregie vndofsum, accipit; non, quod vulgus geographorum adfirmat, e regione *Szegedi*; sed ad his mille palliis, infra eam, vrbem: id quod adtente, & sepius quidem, hac nauigantes, adver-
timus. Iſtud certum est, ab eius amnis confluente, & fluuium ipsum, & arcem vrbemque, aduersa ripa positam, recens *Istro*-*Grani* no-
men tulisse. quod, neque *Boneſtivis* (s.) iniciatur.

Granus:

II. *GRANUS*, amnium alter est, qui a vicini illapi, non tam ri-
gant, quam salutant *Hontensiū Comitatum*. Breui is, apud nostros,
procuru est. Nam, cum a *Barſchienſbus*, ad vicum *Kővár*, nostrę
huic prouinciae, vt id honori eius daret, se intimauit, precipiti ac
ſtrepero lapsu, ea, quam diximus, regione, in *Danubium* exonerat.
Eius, apud *Gömörienſis* capita, & per *Zoliensem*, atque *Bar-ſchienſis* agrum, cursum, aquarum item naturam, & cum vtilitates,
tum damnoſas etiam eluiſiones, alibi (r.) recensuimus: hic, exitum
adnotauisse sufficiat. Est porro, &

Ipolita:

III. *Ipolita*, fluuii *Hontensiū* adnumerandus; eo quod, e *Neogra-*
dienſbus finibus egressus, nostrę huic, latus, pone vicum *Kovár*

oc-

r.) De *Neogradientium*, Danubiali hoc col-
limatio, recole, quod hoc eodem To-
mo IV. Membro Physico, §. II. p. 4-5.
diximus. De *Pestienſum* autem limi-
te, egimus Tomo III. p. 11. §. VII.

s.) Decade I. Lib. I. p. 25, 28. Addit-

WERNHERVM, de Admirandis Hungar.,
Aquis, p. 597. in collectione BONGARSI.
a.) Tomo II. in Historia Comitar. Zoli-
enſis, Partis I. Membro I. §. IX. num. L
p. 385. Et in Hist. Comit. Barſchienſis
Tomo IV. P. I. Memb. I. §. IV. p. 160. f.

occidentali eius margine adsidenter, adhibetur. Multus nobis de anno hoc apud Neogradienſes (u.) sermo fuit: hic enim, & fontes eius designauimus, & alueum, quæque, seu commoda pariat regioni, seu incommoda. Nam, quo sit habitu, qua cursum in Hontenfum agro teneat, edillerendum est. Ut pone Kouád, mille circiter passibus, infra oppidum Ipoly, seu Balassa Gyarmath, Comitatui se adfudit, sesqui propemodum milliaris, in occasum fere hibernum, progressu, Hontensem, & Neogradensem prouinciam, mutuo discriminat. Quæ spatia emensus, inter vicos Balogh & Vecze, toto iam alueo, in regionem nostram, illabitur, manatque sinuosus, dum ad pontes Hidvégienſes, arcis Dréghel oppositos, eluctatus, flexo quomodo cuncte alueo, oppido Sádg aduoluitur, rectoque inde tramine, ad vicum Gyérk, defertur. Hinc, in finisram proclivior, Visk pagum adiut, iterumque, in dextram inclinatus, lambit vicum Szék. Millis tandem meandris, vici Szakállos, Szalka, & aliis, in meridiem recessentibus, adrepens, supra Szob, in arcis Damas vicina, Danubio mergitur. Ut ilior, an nocentior sit prouincie, non est primum disputatu. Nam, si intra ripas fertur, rotundis molis frumentariis, in primis commodus est. Atque infidetur omnino moletrinis pluribus; magno regionis adsite, commodo, quod molendi frumenti caulla, non sit, cum rei familiaris iactura, longius excurrendum accolia. At, ubi, siue ex diutinis pluviis, siue ex nube dilabente, intumuit, & extra ripas vagus ferri cepit, late, situs depresso, ac prata cum primis inundat, corruptaque foecitia, vel in herba adhuc, vel iam demessa, & in aceruos collecta. Quæ denum franges, non est anni vnius; sed propagatur in plures: quando limo sterili, ita inficit terrenum, ut sepe, in annos plures, caluitiebus, hic atque illuc, inutile sit, ac deformis. Posset, damnoſe huic calamitati, ex facilis, obuiam iri, si per purgaretur, in annos, ab hæfientibus, medio auro, stipidibus, quod, cum nemini in mentem veniat; quidquid annis fordium vehit, & ramentorum, ad hos id scopulos impingit, hæretque ad eum modum, ut interceptum, repressumque aggeribus annem, crederes. Ergo, restagnare oportet aquas, & diffundi colatius, quo accipiens lacubus, oportunior est humus. Porro, id quoque, inter cauſas diluviorum Ipole retuleris, quod nulla usquam sit mola, ad quam non, chelibus, per annem, transuerso, in obliquum, tramite depactis, aquæ retententur, & in canales quasi, a reliquo amne, ſeuulis coæque, incumbentes fluuii molem, reprimant, cogantque extra alueum euagari. Ipse profluentis latex, vix unquam est limpidus. Nam, si intumescit, trahit secum, nullum non imi ac sordium genus; fin, calo ſiccō, suas admodum aquas vehat, stagnanti, quam mananti ſimilior, propemodum lentescit, coloremque refert juridum. Ergo, us quoque pifcibus hospitalis est, quibus aquæ placent,

a.) Tomo hocce IV. in Hisz. Comit. Neogradienſ. Parte Gen. Memb. I. s. VII. p. 12.

cent, turbidæ ac stagnantes, quod in pescationis mentione, recolamus. Iam silendus non est:

IV. SCHEMNICENSIS amniculus, idque eo minus, quo maiori constant, eius capita, ac primi decursus. Notum est in vulgus, siticulosi positi, & *Schemnicium* esse, & simul aurarias, quam id erundorum, iuxta & tractandorum metallorum, commoditas requirit. Ergo, vt aquarum huic inopiz mederentur, fodinarum praefecti, & societates metallicæ, lacus, per celsas valles, opportuno loco, posuerunt, aggeribus, qui continerent aquas, obiectis, tantæ omnino molis, quam quæ potest esse maxima. Huc demum, pluviales non tantum, sed nivales etiam aquæ, magno studio, corriuantur, ne calo forte sicco, defint vndæ, in machinas, iusta mensura, continententer immitenda. Pauciores olim, lacus illiusmodi fuere; iam, a tribus retro lustris, plures instructi sunt, ne molis metallicis, vltæ inquam sint feriae, qua in re, ars in primis, atque indefessa, SAMVELLO MIKOVINI, Czafarei, ad metalla *Hungaria* mathematici laudatissimi, cura, inusitati quiddam elaborauit, annis superioribus. Cum hæc opera, curiosius, ante quinque lustra, spectarem, adficiatum mihi a praefectis est, si unicum eiusmodi lacum, pereo, quod facile posset eueneri, ruptoque aggere, diffluere contigeret, totam eam regionem, quam interluit, *Schemnicensis* hic amniculus, & instructos in ea vicos, qui & multi sunt, & copiosi, pessum ituros. Ergo, adtentissime curantur aggeres hi, ne vitium capiant; si autem pertinacius depluat calum, magna ex templo, accolaram, qui metallici fere sunt omnes, ad editum signum, fit concursatio, vt per solitos alueos, delapsi subito torrentes, aliorum deriuentur, ne lacubus, vltra aggerum modum offulis, rumpantur subito, & tantam aquarum vim, lapsum precipiti, in substatam regionem, instar catastylmi, diffundant. quod quidem periculum, anno MDCCXXV, ineunte mense Iunio, nocte iam concubia, & spectaculi ipse, & exhorri. Atque istud quidem alterum, fluuioli *Schemnicensis* caput est: alterum in secturarum intimis visceribus quærendum. Nempe, sunt, per ima fodinarum, quod ad *Schemnicium* queremur, lacus subterrani. In his exhaustiis, ne sint remorse metallicis operis, nihil non industræ, sumtus atque laboris sesqui retro seculo, impensum est; sed profectum etiam eo vsque, vt si non potuerint siticulosi protius reddi, auriarum profunda; tamen, nequievant ad eum modum aquæ inualefcere, quin locus relinquæretur, metallicum opus, per secreta hæc adyta, facientibus. Equorum primo, tunc & hominum adhibebantur ministeria, quæ antea leuarum ope, aquas in cuniculos, educerent, effunderentque postea in apicum. Diu laboriosum, iuxta & sumtuosissimum opus, vrgebat; dum nupero inuenio, *Pyrænæ* machine admouerentur, quæ vtraque illa ministeria, diminuerent, lucrificarent impensis. Quod, his haustibus aquæ e metallis emanat, sollicite id, in canales, & per hos, in varias, metallici operis molas, deriuatur. Quidquid ve-

ro denum, sive ex subdualibus, sive ex subterraneis illis lacubus, aquæ dimittitur, omne id, post superatas machinas, quasi vacacione donatum, in rium primo coit tenuem, mox plurium adlapsu torrentium, amniculum efficit, non modo vndosum, sed noxiun etiam accolis, si contingat increcere. Et hic enigma obiectatum nobis est: cuiusnam, tota Europa, fluuii, pretiosissimos fontes atque alueum existimare? Tegum ego cogitabam, atque aurifera huius, capita, alueum, & ripas: cum Oedipum me, Sphinx illa, responso anticipauit: *Schemniciensis*, inquit, amniculus est; cuius fontes, trignita mille nummum rhemensium, annue impense, requirunt, ni deficere debeant. Ex operis metallicis, streperas ac præceps delabitur; at simul in regionem librationem eluctatus est, manat denum placidior, ac forte etiam, quod creditu facile est, auriferus. cuius rei, an factum sit unquam periculum, non habeo adfirmare. Exundat non raro, etiam ad subitos imbreis, magno accoliarum, qua se profudit, intertrimento. Subluit vero, qua cursum tenet, *Domanik*, vicum Zoliensium, *Teszer*, *Egeg*, *Scemed*, alias; dum ultra quatuor millaria delatus, inter vicos *Gyerk*, & *Visk*, ab *Ipol* bauriatur. Metallicus autem licet sit amnis, est tamen pescium diues: in quibus, *pafferes*, & *coracini*, magnitudinis eximiae, præcipui sunt. Alt, conchas quoque, non ad cibum, sed medicinam, ad eam medicea materie cladem referendas, quam absorben-tem vocant medicorum filii. Memorari præterea meretur:

V. CARPONENSIS fluuius, non tan ob aquarum molem, quam Carposen-
quod veterimur vrbis *Carpone*, nomen referat. Slavi *Krupinica*, vo-
cant, *Korpna-Vize*, Hungari. Editur in *Polsocziensium* montibus,
nominatio ex eo, qui *Riman*; quod *Romanum* significat; vulgo ad-
pellatur. Urbe cognomine salutata, atque relicta *Zolueni* prouincia,
in *Hontensem* exit, variisque adlapsus vici, cursum in meridiem tenet.
Præcipui in his sunt, *Paldof*, & *Tur*, quos præteruectus, intra op-
pidum *Sadg*, & vicum *Gyerk* (v.) ab *Ipol* accipitur. Abundat mi-
nuto quidem, sed haud insipido pescium genere, qui diebus esuriatis,
ad foras *Schemniciensis*, deferuntur. Est &

Bakaba-
nyensis:
VI. BAKABANTENSIS amnis, cum cura describendus. Salit, per
vicinos montes, variis & capitibus, quorum illud vndosum maxime
est, quod per eam vallem defunditur, quæ iter *Schemniciensis* trans-
mittit; difficile olim, sed amnis superioribus, ingenti fumtu, ad omnem
commoditatem, administratio *Mikounimo*, instructum. Hinc delapsus, ad
oppidum *Báth* fertur, dum *Sembér*, *Keréskény*, & *Varsán* præteruectus,
& ad *Kis-Kér* vicum, cum *Grani* quodam alueo conficiatus, nomen
mutat, diciturque postea *Szakincze*. Nempe, uno supra *Lévam*
millari, cebulum & aggerum obiectu, tantum ex *Grano*, in canalem
hunc, aquarum immiserunt, quantum ad iusti fluvioli molem, satis
esse putarunt, prisci illi homines. Experti molarum regio, id consi-
lii

Tom. IV.

Yyy

a.) Relius ita, quem Tomo II. in Historia Constanti Zolungi Parte I. Membr. I. s. IX. num. 18. pag. 398. quod haud
pigit corrigerre.

lii suggestis; quod, sicuti multi, & laboris fuit, & impensæ, ita utilitatis est longe maximæ, si molas spœctes, quas sticulosisimo etiam celo, frequentes, & sine cessatione, rotat. Alioquin, vbi excelsit ripas, damnosus est agri frumentariis atque, pratis in primis; itinerantibus (x.) autem fere imperius, immo exitiabilis. *Kör-Körö* digressus, trium milliarium tractum, emetitur, dum, sub obtuta quasi montium *Kéméndenfum*, a *Grano*, ex quo in primis prolectus fuit, post liminio resorbeatur.

*riui reli-
qui.*

VI. Quod riuum est residuum, haud meretur famam. Profecto, singulos conjectari, ut molestum, ita superuacuum foret. Vix est viculus, commode positus, quin riuum, aut adlabentem habeat, aut intercurrentem. Plerique tamen, si *Csábraghienfum* excipias, temporari fere sunt, & torrentum similes. At, quibus perennis est aqua, eximie sunt viles, cum ad molas frumentarias impellendas, tum praefundam plicationem, minuti illius generis, quod ex *apuis*, *alburnis*, *gobiis*, percis, ac reliquis constat.

§. VI.

*Aquariorum;
purae aliae;*

*Thermæ
György-
fej;*

*Szántbier-
fej;*

A Quas fluiales, minerales nunc excipient: nam, ne his quidem caret, metallica regio. Promemus ergo *Thermas*, fontes acidos, medicatos, & periodicos.

I. Ac *Thermæ* quidem, gemino loco, haud sine iucunditate scatent. Primas, ager vici Gyögy habet; sed, quod doleas, dum hic scribimus, neglectas prorsus. Antrum est nimurum, fixo impressum, & excavato lacu, ad lauandum factum quomodounque. Huc, partim ex concameratione, partim ex lateribus specus, calidæ deamanant, quæ faxeo illo labro acceptæ, fusui sunt calore, ac pro eo, arque est morborum indoles, vel mitigandis iis, vel edomandis penitus, per quam idoneæ. Quod ex antro, in apricum effluit, eiusdem est efficacitatis; sed sine tacto, & celi iniuriis expositum. Frequentantur tamen, non a vulgo tantum; sed a delicioribus etiam, cum sunt lauandi tempora, aut vis morbi, ita poscit. Alteras, ad vicum Szántó, eiusdem, cum prioribus, naturæ ac habitus, scatere accepimus. Saxum & hic est, ex lapidescente aqua concretum. Huic, nulla arte, quinimum negligenter admodum, lauacrum incisum est, vbi calidæ confluant, & lauentes infidere possint. Calent placide, & quod odor prodit, multo grauidant sulphure. Sunt, qui iisdem cum morbis confictati, has, *Györgyensibus* illis, multo putent efficaciores se comprehendisse. quod, inaequali *mineralium mixtura*, tribuunt. Et hic, partim antri latera, partim exilis quedam concameratio, seu foramen, vni laterum impressum, laticem calidum exfudat, haud sine iucundo naturæ lusu. Guttæ nimurum decidunt, cum cadunt, non secus scintillare videntur, quam si ignes essent. Ostenti loco id habent

ii.) Id functione propemodum experimen- | ipse ego didici, e thermais *Wilamshau-*
to, anno MDCCXXV. mensie Junio, | *redu.*

bent rudiotes; qui autem ultra vulgus sapiunt, sulphuri igneum illum colorem, adtribuunt: quod non inficiatur quidem; sed in ea tamen sum opinione, ut credam, luci id tribuendum esse, cuius radii, ita forte in specum eam illabuntur, ut pellucidas guttas, flammeo illo colore, illucent. Sed haec alii, & qui praefentes, in rem indagatu-
ri forte sunt, nostra pace, disputent. Fit & huc, frequens agorum concursatio: ut neque omnino excusari eorum tenacitas, qui insignia haec natura beneficia, cum possessores viles tam contentimque habent. Ergo, optamus omnino, ut *Therma* viraque, si non ad commoditatem lauantium omnem, saltem ad eum modum instruerentur, ne ab iniuris aeris, zgni, cogentur infestari. Neque luserit operam, medicorum aliquis, qui experimenta aquarum huicium, faceret; ut capi inde pos-
sit documentum, quibus in primis moebis, & quo ordine, quaque temporis mensura, sint adhibenda. Necio, annon geminas hacte calidas, GEORGIUS WERNHERVS (J.) indicare voluerit, dum scribit: *Non diffimiles his sunt calidae aliae, inter Cremoniam & Schemniciam, que sunt duo praeclara oppida inter montana. Manant ex rupe sic cauata, ut lauantibus, tellum, & umbras praebeat.* Certe enim, de *Winenfibus*, haec dici nequeunt; sed neque sat commode, de *Skenenfibus*: quippe cum utroque, longa retro ztate, sub tectis lauare, in mo-
re positum fuerit: nisi forte specum *Skenenfum* sudatorium, volu-
erit notare. Profecto, in utriusque his calidis describendis, lapis est:
potuitque, ex fama *Gögy*, & *Szamböienfum* thermarum, error hic e-
nasci, ut loca, *Schemnicia*, in meridiem reiecta, illuc retraheret,
vbi præterea, mentio calidarum habenda ei fuit. Haec obiret.

II. Ad FONTES ACIDOS, quod adtinet, plures horum, regiunculæ natura impertinet, atque ad eum modum distribuit, ut *Proces-
fibus* singulis, sive essent acidulæ, aliae alii salubriores. Ac *Proces-
fibus* quidem *Schemnicenfis*, gemina scaturigine letatur. Harum prior, ad eundem vicum, quem calidis celebrari nunc diximus, vbera vena sca-
tet. Magna fonti, & longe lateque didita, celebritas est, quod non ad simum modo resiliendam: sunt enim saporis omnino suavis; sed ad medicandum etiam, insigni efficacie, valeant: *Spleneticiis* in pri-
mis, & qui horum sunt consobrini, *hypochondriaciis*. Recordor adhuc, EMERICVM, Cardinalem e Comitibus Csaky, ex illo fonte, semel atque iterum, ac forte lepius, plenis plaustris, adhibito simul, exploratæ fidei medico, has *acidulas*, sibi aduehi curauisse. quas denum, non fecus ad potionem medicatas, adhibebat, quam alii, exoticas quasuis, maximi preti. Nam, mouent omnino aluum, atque ita periuunt, *vias primas*, ut multam inde sibi utilitatem spondere queant, qui iis pro medicina utuntur. Vino, placide miscentur: quod, de aquarum *minoris*, vino amicis, testimonio est. Vulgus vici, proximi alterius *Magyarad*, a quo etiam *Magyaradenses acidulae* dici solent, ad potum eas adhibet, medicinæ ignara. Fons acidularum, in *Proces-
fibus*

Vyy 2

Schemni-

J.) Eodem illo, quem nunc citavimus, loco p. 598., 31.

Szalatyn- Schemniciensis posterior Szalatynensis est, quem incolz Hungari Szovsz, hoc est aquam salam, ob eximiam forte aciditatem, vel quod quan-
dam in eo salsuginem, longo visu, obseruauerunt, appellant; siue ea
demum a sale communi; siue a quocunque genere alio, conciliata fon-
ti est, quod medici viderint. Neque Balibensis regiuncula acidulis de-
Gyögyen- sititur. Gyögyenes hic sunt nominandz, multe itidem celebritatis;
is: sed quarum efficacitas, a reliquis diuersi est. Cum enim illz, soluant
aluum, haec adstringente creduntur, atque ad ciendam vesicam, magis
Felö-Pa- esse proliues. Consimilis fere naturz, Felö-Palojenes, in Processu
lojensis: Bozokienſi, habentur. Ergo, invitante potatoes ad bibendum eo li-
beralius, quo frequentiori experimento didicertunt, inesse latici, tan-
tum fere salubritatis, quantum vix potionibus medicatis alia. Et hi
quidem acidularum fontes, sub dio, & vbertim scatent; eo tamen in-
felices, quod ab accolis, negligentius habeantur, quam id tanti be-
neficii, liberaliter a natura profusi, existimatio posceret. quod to-
ties, & alibi questi sumus. TOLLIVS (z.) & intra auriarum Schemni-
cienſi, in ciensium viscera, acidulas obseruauit. Cum enim pte Xenodochia-
fodinarum: is aquas descripsisset, pergit: Eras & alia illi ait, verum, que tuto,
vferentur: & cum voluntate ab operis bibitur, aqua acidulz scaturigo. Bibile
cum ex scaturigine hac, inde colligas, quod, cum per aspera mon-
tium, feruente sole, Cremnicum hinc probisceretur, moleſſimum ille
transitus, acidularum ei Schemniciensis fodina, desiderum excitabat.
Credo equidem, temporatiam fuisse scaturiginem, quz forte desit
postea: nam hodie quidem, acidule haec, aut exoleuerunt penitus, aut,
subterraneo latico alio, quod ex facili accidere in fodinis potest, per-
mixtz, desciuerunt a pristino illo sapore. Iam, quod ad aquas,
admirandæ naturæ alias, adinet; sunt & harum, non plane nullæ a-
pud Hontenæs. Periodici fontes, qui aſlate gelidissimus est, tepidus
contra, rigente bruma; in Széna montis descriptione, nunc habui-
mus mentionem. Medicatos fontes, iam indicabimus. Duo sunt ho-
rum, naturæ atque efficacitatis eiusdem. Alter, in Bakabanyenſi agro
est; alter in vici Drévenicz territorio; ea vterque virtute, vt si biban-
tur, diu ac frequenter, strumas sensim exinaniant, tollantque peni-
tus. Efficacitatem eam, mineralibus tribui oportere, nemo non vi-
det; sed quibus illis? iuxta cum ignarissimis scimus, dum nos docue-
rint, ad quos haec illiusmodi prodigia examinasse, pertinet. Nimi-
rum, medicinam, paruit natura, laticibus illis contrariam, qui per
metallicos montes, atque in fodinis scatent, & strumas bibentibus
ingenerant. Nam, & huius indolis aquas, tametsi, que ille sint,
dici nequeat, scaturire apud Hontenæs, certum est. Vnuerſim, ha-
bent hoc vitii, minerales aquæ. Dilerte id, sciteque AGRICOLA, (A.)

CON-

z.) Loco toties citato, p. 161. & 162.

4.) De Natura eorum, que effluunt ex
terra, Lib. II. p. m 113. edit. Frobeni-
cz, A. MDXLVI. Vide in eandem sen-
tentiam, loskar SIMLERI, Valieſe Descri-

peiorum, Lib. I. p. 3. 6. sequ. vbi MUN-
STERVM, diversum iententem; & HEN-
RICK. HENKIN, Notar. ad Toll E-
pistolam Itinerar. VI. p. 246. sequ. vbi
DANIELEM HERMITAM, confutatum leges.

confirmat. *Quae aquae sunt infectae, venis auri, argenti, plumbi, stibii, nervos duros efficere, contrabere, tendere, similiter, artus puerita repleta solent: ex ipsis vero aliquae, gutturolos efficiunt. Reliqua. Ergo: Quis tumidum guttur miratur in alpibus?*

S. VII.

AD fertilitatem regionis, quod adtinet, mirum ea in modum variat. Per montanos enim situs, quod & supra monuimus, *qui fertilitate re-
gionis:* vti ruficatio vniuersim omnis, impedita est ac difficilis; ita, *ruficatio re-
gionis:* parci admodum reditus. Salebrofa enim, & ne largiore quidem letamine, ad feracitatem prouocanda humus, fementem minus benigne accipit, melleisque postea reddit, pauperes ac macilentas. Accedit, cali asperitas intempestiva, nimiaque frigora, diutinæ item niues, & hiemes citæ, que singula, noxia sunt agricolationi. Regnat vero, agri hæc, atque aeris iniqüitas, plaga in primis aquilonari: hoc est, ad *Schemniciūm, Csabrigium, & Bodokum.* Videas enim paßim, ita per saxola montium, suspendi agros, vt adiri arato nequeant. Ergo, ligonibus subigantur oportet. Quia vero mitiora sunt posita agri, lapidibus, & inutili glarea, impediuntur; vt quoties vertitur humus, toties, exollari quasi debeat, vt efficacius possit letificari. Id mittere, aueuam, que per hos situs, nascitur, multis modis, ea præstantiorem esse, quam que in agris pinguisbus educatur: ira, & mole grani pollet, & farre, equis metallicis idoneo. Mitiora, melioraque sunt omnia, qua regio, in meridiem procurrit, & montes, horridi illi, aut in collinos positus subdident, aut in planitem diffunduntur. Ager, nimirum, frumentarius, quod resoluto terreno est, & arationes reddit commodiore, & amicior fit frumento omnis generis. Fert autem, non fuliginem modo, *bordum, & auenam;* verum *triticum* etiam, sic sati nobile, glutinæque tenuioris. Eget tamen, & hic, letamine, quod, vbi adsperritur liberalius, egregie scensu reddit ager. Leguminum, eadem, que frumenti, ratio est. *Pisum,* que per *Borokienfum* ditionem seruntur, laus est præcipua. Sunt, qui non dubitent, *Leutschouensiibus* æquiparare, que tota *Hungaria* in præstantissimis habentur. Eandem hanc meridionalem *Comi-* *tatus oram,* colles perpetui infederunt, vbre vite conuestiti; sed, *annus annus:* quorum fructus, nimiope variat. In his, *prime note vinum,* lignunt vineta: *Szidenfia, Pecsenicenfia, Winarienfia, Morauienfia, Nagassienfia, Prandorienfia,* sive *Tot-Bakaienfia,* promontorii *Fiteskienfis* dicti. Ad secundam notam retuleris, vina *Bathenfia, Szeliensfia,* & que vicini circum colles fundunt. Ultimam notam merentur: *Rakoncienfia,* &c, que per *Ipole* oram nascuntur, ztatis nimirum impatiencia. *Albula* (§) hæc sunt omnia; & que primo loco recensuimus, eximie generosa, si annus fuit. *Cellarii* sane melioribus deposita,

Yy y 3

&

¶) Qua regio, versus *Danubium* sinuatur, | palato; sed, an cum *Faciensfus* conferenda, *rubella* etiam nascuntur, sic latis accepta | quod volunt aliqui, est, cur dubitem,

*Ius vini
Honten-
sium.*

& casta habita, in plures annos, durare posse, non uno documento addidicere, *Schemnitienſes*, quorum vinariæ tabernæ, vini hiſce redundare conſueuerunt. Illud ad laudem *Hontensis* vini pertinet in primis; quod non turgetat sulphure vberiore. Hinc pellucidum est, & primis annis, coloris, ex albo virideſcentis: flauescit certe rarius, neque patitur feces ſibi subduci, aut adſcitur fumo ſulphuris, grauidari, quia quidem in vino, eximia eſt qualitas, cum ad tuendam valetudinem vniuersim, tum præcipue, ad caput & pectus non contemerandum. Levia ſunt certe, vt ſuo merito, a filiis medicorum, inter *diaretica* referantur. Hinc, potatu accidunt iucunda (c.) qua ſaporem habent, non eum quidem acidum, ſed mire tamen palatum adſcientem. Ergo, & tuto bibuntur, ad mensas (d.) potiſſimum; & procliuuius ad velicam feruntur, quam, ſue ad caput, ſue ad pedes tentandos. Necio autem, qui fiat, vt non tamen defint, in vrbicis potiſſimum hominibus, quos nodofa podagra male adligat: ac hi quidem numerosiores, quam viuifera regni ora alia. Id vero, an vini huiatibus, repetendum, vel, ſeu æti, ſeu nativitatibus, ſue toti vita generi, tribuendum ſit, neque negare auſim, neque adſiemare: tametli exiſtant, qui crimen illud, vino impingant; quaſi quod, *calcinoſum*, per quidam colles, naſcatur. Forte, intemperies accuſaretur melius. que vna ſufficit, ad corrumpendos corporis humores, & morbos ingenerandos. qui demum perpetuo traduce, & prouentu ſemper deteriore, propagantur in poſteros. Ex vinctorum collino, dumosoque poſitu, nomen vino *Hontensi* & Germanis indi- tum eſt, vt *Baſeb-Wein*, id eſt, *vinum dumorum*, ſeu intra dumos natum, adpelletur. quo quidem vocabulo, cum ad natales vini reſpexere, priſci illi *Saxones*; tum ad diſcriuen, quod eſt inter *Hontensis* hec, & *Pofoniensis* regionis, vina. que ob montanos vincium ſitus, *Gebürger-Weine*, ſeu *montana vina*, dicere conſueuerunt. vt ſuis illis, ſalubritatis conciliarent opinionem; & detrahent de laudibus vinorum noſtrantium. Atque ita eſt omnino, qui *Hontensi* huic adſueuit, refugiet vīnum noſtras, quaſi eſſet meliori valetudini noxiūm.

§. VIII.

*Res pecu-
aria, quaſi
ſe cauſas
ſe fit uia-
tor.*

Res *Hontensium* pecuaria, exilio eſt, quam id poſſis teri. Nam, in aquilonari quidem ora, vix tantum ali iumentorum poſteſt, quantum colendo, diſſicillimæ rufificationis, agro, ſatis eſt. Sed, nec meridionalis, & planior ille træctus, habet, quo poſſit gloriar. Caufam omnem, in arctiora arta, & parca foeniſcia, conſiliunt incole. Enim vero, rus paſcuum, tam eſt paſſum, inter li- mitaneos vicos, arctum, & agre pobulationi armentorum domelli- corum, ſufficiat; foeni autem ea penuria, que raro hiemis integras, in

a.) Qui vīna extera, cum *Hungaridi* noſe- | d.) Hungarisi, ideo *Tribalibꝫ horvāk*, ſi-
ront conſiderare, ſagittam in *Hontensiſ-* | ūc, vīna, faciendū corpori idonea, di-
ſerualle putant, Rhenos quām ſimiliſſimum. | cūcur.

in primis, si legio equestris vna hibernet, possit perdurare. Quam ob rem, nihil hic ex re pecuaria, ad colonum lucri redundant: quando, non est, alendis, copiosioribus armentis, idonea regio: vt ta-ceamus, id quoque, quod educari contingit, minutius sit pecude ea, que est campeltri regioni familiaris. *Equi*, a rustice plebe, raro, vi-tra cum numerum, educantur, quam qui est agricultioni, & rusti-cis vecturis, necessarius. Tenue horum est semenium, neque cum generosiore illo, quod reliqua *Hungaria* nascitur, conferendum. In-fructiora sunt herilis stabula; sed plerumque adscito aliunde genere. Nam adhuc, apud nobiles viros, mos illi vetus, & hic obtinet, vt delectentur parhyppis non tantum, sed equis etiam iugalibus. *Oviuum*, rariores sunt greges; filiebiles autem stabulationes, quales apud. *Zo-sienes*, & *Lipouienes*, vidimus, fere nullae. Haud tamen desidera-ueris pecudem utilissimam, qua est eius alendae opportunitas. Duplex eius genus est, *Bohemicum* illud, curto vellere pedibusque, & *Hun-garicum*, promissa lana, & statura altiore. Nempe, in villis urbanis partim, partim rusticis, quas per vicos suos heri politas habent, sta-bulantur, scaturanturque, illuestris hic, campeltria alibi, pabula. Ru-sticum vulgus, capillis passim detectatur, quas per dumosa rura, vel segregatim alunt, vel mixtum, cum ouium grege. Vtrique generi, *ovibus*, & *capris* frequens lues infesta est, quam inde contrahunt, quando annuum exundationibus, quae fere sunt annuæ, prata corrumputur, & foenum inde cogitur, limo infectum, ac perniciabile. Felicius porci probant, maxime, montana in meridiem ora, quippe quæ, glandis prouentu, non alendis tantum subus; sed saginantis etiam, præcipue valet. Ceteroquin, inertia id sibi ducunt rustici, ni-si plures, ex domestico grege, succidias, pernas, & id genus, salfa-mentorum, fecissent. Quo demum adparatu, levant brumæ neces-sitatem. Nam, & apud huiatem plebem, valet PLAVTI (*e.*) illud:

Omnibus modis, homines, qui pauperes sunt miseri vivunt;

Præfertim, quibus nec queatus est, nec didicere artem ullam.

Necessitate, quicquid est domi, id sat est habendum.

Reliqua, rei rustice commoda, tametsi opima haud sunt, tamen fi-
leri non debent. *Attilia*, & rustici curant, & villi ci; lauti hi, &c
copiosiore numero; illi adductius, atque, vt habeant, quo, vel
quæsticuli faciant aliquid, vel possint hibernantem militem demulcire.
Quibus se dat occasio rei apiarie, simul, & curate quidem student;
sed vix fructu alio, quam qui, ad rei familiaris vñus pertinet. Raro
enim mel, nisi annus fuerit benignissimus, in foro, venale inuehund.
Piscationis modus exiguis est. Quem *Danubii* ripæ suppeditant, pos-
set is fane fieri copiolior, si essent, quibus honesta lucelli cupiditas,
retia ministraret. Vix vnquam, piscium hoc aliquid, in regionis in-
timæ,

a) RUSTICIS. Actu II. Sc. I. ver. I.

tima, deuehitur. Neque est, vt liberalius de *Grano* spondeas. Brevis eius, quod diximus, per *Comitatus* oram extimam, decursus, vix quidquam sufficit. Plusculum *Ipsola* tribuit; sed accolii tantum. Reliqui amnes, quos memorauimus, minuto illo genere scatent, quibus minuti amnes, silent hospitales esse. Montani, & perennes rivi, qua non sunt a mineris infecti, vii est *Csábrágbiensis*, truturum sunt patientes: sed *piscinas*, quod, & mirere, & dulces, paucas, si non plane nullas, repereris, in regione collina, & passim, ad has facta commoditates. Nempe, veteri nostrae consuetudine, eo, quod siapre in nos prodigit natura, quomodoconunque vitiaur fruimur: at enim, vii bonitatem eius, cura ac studio, nobis magis magisque reddamus propitiam, vix vñquam cogitationem suscipimus: certe, id qui faciunt, non raro, contumelioso *exoticonum hominum* vocabulo, norantur. quod *Hungarico* moribus, conicili modum habet. Piscantur vero nostri, qui ea duci volunt occupatione; hi quidem, tensis & adductis retibus, fagina illi; hamo, illi fere, quibus prona sunt ad otiandum tempora. Id in *Ipsola*, ex accoliarum desidia, iure dammaris, quod iniquius admittat retia; ob ramulos truncorum, per medium alueum, obiectus. In iis vicis, qui sunt in annum vicinitate positi, peculiari ad piscatum, solertia vtuntur rustici. Nempe, cum aut suspicio est exundationis, aut iam ripas supergredi occipiunt fluvii; depressa quæque loca, laxo ambitu, circum sepiunt, & foramina hic atque illis relinquent, qua, propulsi aquarum mole pisces, illabuntur: contra, qua elabi iterum possent, saginas scite obiiciunt, in quas incurvant. Quo captura genere, dum aquis diffugientibus, in lacunas desidet eluuiio, plus saep, quam credi possit, piscium intercipiunt. Opportunior paullo *ancipitis*, regio est. Præterquam enim, quod ament vitiferos colles, cum turdi, tum alia genera avium; frequentes, ac foecunde passim nidulantur, *perdices*, *attagines*, *ruficincle*, *tetraones*, & species siluestres alii. Has denum, cum fent anni commoditas, nobiliores quique, glandibus insectantur, ac deiiciunt; qui autem cupiunt, ex artis praescripto, & lucri caussa faciunt, vel per instrutas arcas tendiculis, vel per deras arborum summitates, viscati calamis, aues intercipiunt. *Phasiani*, tametsi obseruentur, in meridionali *Comitatus* plaga, rariores tamen sunt, quam qui mensas ornare, ne dicam, onerare possint. *Ferarum*, non patiens modo, sed etiam diues, ante hac duo triaue lulta fuit regio, ceruorum in primis, ac damarum; sed quibus, inusitata strages, adeo, & siluestres, & dumulos positus exinanuit, vt in *damas* quidem raro, in *ceruos*, vix vñquam, venatores nunc incident. Clades, a tempestatis iniuria, & licentiosa rusticæ plebis auiditate, anno forte MDCCXXVII. profecta est. Euenit, nimurum, præter opinionem, idque adulto mense *Martio*, vt altiores niues, quas hibernæ procelles effuderant, flantibus aliquamdiu austris, non iam sensim diffugere; sed impetu occiperent colligescere: cum subiti atque rigidissimi aqui-

lones,

ancipitis, &
caudam fl.
attagines
genera :

venatores &
parvumque
speciem :

inflata
ceruorum
& dama-
rum clade-
s :

lones, aquosas hic nives, resolutam alibi humum, quin & amnes, gelu, ad eum modum adstringunt denso, vt, ferendis hominum vitiis par esset, increta glacies; solis ceruis & damis exitiosa. Cum enim ferarum hoc genus, mitigandi frigoris causa, in cursum effundi soleat: nunc quoque, natura monstrante; eodem suo ritu, amoliri intentebatur, redemptis bruma molestiam; at eventu funesto. Nam gressum, in prolixos faltus molientes, pertrusa vngulis glacie, hzc icebant prostratae humi animantes; siebantque lupis primum, mox & pagana plebi, eo triliior præda, quo minus perniciitate sua in consueta luctu se poterant subducere. Accidit vero, vt cum e filiis, per tritam viam militarem, integer cœrutorum grex, lupos fugiens, in vicum incurret, & per horrea ac stabula, perfugia quereret; rei nouitate exciti incole, fulibus hi, bifurcis illi, ferramentis aliis, in infelices feras ruebant, cedebantque impune. Indicio hinc, vti erat, capto, glaciales nives pernicieti esse feris; turmatim in montes, ad nota luctu, procurrunt, tantamque pallum, in miserrimo genere, stragem edunt, vt vix esset, quo prædam redigerent. Serpiti viciatim maleficium, eo damnosius, quo nec modum, nec finem, sanguinolenta ei cupiditat, rustica intemperies, sciuit aut voluit ponere. Ergo, aliquot dierum spatio, infinitus cœrutorum damarumque numerus, agrestis hac multitudinis infania, periiit. Cœrus demum magnitudinis eximie, numo *foreno*, damas minutis aliquot nymulis, venundabant, implebantque insuta bac carnium merce, vilissima queque macella, egregii scilicet venatores. Ista tunc clades, in cœrus & *dama* edita est. Quam suspicax coniectatorum diuinatio, nefcio, in quam exercituum stragem, infasto omni detorquebat. Quod tenuiorum ferarum est reliquum, non fecus id se habet, *Hontenium* hac ora, quam apud virginos. *Apros*, in meridionalibus, qui in *Danubium* desinunt, montibus, glandiferis præcipue, inerrare ferunt; *versos* non item. *Leporum* inexhausta factura esse incipit, post veritatem venationis licentiam. In primis vero, *luporum* damnosum genus, non modo per faltos montium; sed dumosa etiam regionis; turmatim, siuiente bruma, grassatur; quin & vicos ipsos, non raro, contemperat: vt necesse sit, confociatis venationibus, occurfare nocentissimis agminibus. *Vulpes* præterea, & *feles* silvestres, nusquam non incurruunt in venatorum insidias; si sint, qui eas tendere, pensi ducant.

§. IX.

Metalla, in præcipuis *Hontenium* opportunitatibus, suo quodam iure, censenda, superfunt ad memorandum. Diues horum est regio, potissimum, qua, hinc quidem ad aquilones, illinc in meridiem vergit. De vtrisque sitibus, diximus, cum montes recenseremus: hic metalla ipsi sunt designanda. Atque apud Schemmicienses, quidem *Argentum* præcipue, & maritatum huic *Aurum*, dominantur, turgidioribus nunc, nunc iterum exilioribus venis. cuius

Tom. IV.

Zzz

Metallorum Hontenium
præfum
lata:

vulpes, &
solis flaustris
feles

rei

rei idonea, in utramque partem, exempla, in historia urbis Schen-nicensis, larga manu expromemus. Nostra hac etate, anno forte MDCCIX. *Plumbago* detegi coepit, parciore argento, ubiiore contra auro, grauidata. Non erat pretiosissimum hoc fossile, veteribus incognitum; cuius illi tamen præstantiam, non ignorabant tantum; sed etiam, si venis admixtum, aut quomodocunque heteroscens, deprehendebant, inter indicia id habuere, succellus irriti. Proinde, insignes non raro puteos, & multa depresso impensa, eam vnam ob rem, defendens iudicabant, quod se infelix, vti rebantur, *plumbago* ingellerit. Erroris caussam, schede veteres ac recentes, in eo posita fuisse meminerunt; quia *antimonii* genus quoddam esse putauerunt, quod postea, liquando ari admixtum, aurum argentumque populararetur. Damnoza oppido ignorantia, & quæ tot retro secu-

plumbum,
magno rati-
onemallicæ
accidit;
liquori co-
piunt:

multas millesas nummum *fiorenorum* myriades, iactura num-
quam reparanda, prodegit; quando plumbum, fundendo argento,
& auro necessarium, magno, apud exteris, mercari cogebantur. (f.)

Ergo, fara ipsa, tanto dispedio, indoluisse oportet; cum, inuisum illud *fossile*, anno, quem diximus, MDCCIX. tudibus, noua arte factis, in polinem triturari, & fornacibus committi coepit. quod denum liquatum, plumbum, argento & auro grauidatum, haud si-
ne obseruantium stupore, atque gaudio, profudit: quippe, triplex compendio, aurum, argentum, & plumbum, egregie sufficiens. Ista vero ars, nullo non auro carior, effectis, vt, & nobilissimorum me-
tallorum, plus iam lucrificant operæ, neque opus sit, *plumbum*, ad
liquanda, & per purganda æra, aliunde, cum tanta pecuniarum pro-
fusione, in officinas nostras inuehere. Mihi certe, ex vero videntur sentire, qui hanc tractandæ *plumbaginis* scientiam, inter præcipuas
statas nostras, quæ rei *Hontensis* metallicæ, facta sunt accessiones,
nihil dubitum recensere. Ignobiliora metallæ reliqua, haud quidem facile, per *Hontensis* montes, desideraueris; sed quorum culturam, aut
negligunt nostri, nobiliora illa scrutantes; aut curant eo admodum fini, vti eliquandis igni, venis aliis, sint vñi. Isthuc *ferrum* possis re-
ferre, cuius *minera*, heic arque illic eruitur, non vt metallum inde
purum excoquatur; sed vt fornacibus fusoriis vtilitatem commodet:
nam & hoc, non facilitat modo; sed etiam lucrosum facit, vena-
rum liquationem. *Aes Cyprium*; occurrit rarius, ac fere *plumbagini*
tantum adpersum. Metallis certe *Schennicensibus*, infeluum putatur;
ob separationis difficultatem, non quidem inexsuperabilem; at, sum-
tuosiorum tamen, quam quæ impensam queat reddere, sine intertri-
mento.

ferrum:

ac cypri-
num:

(f) Quanta fæsti vis, *Schennicensis*, in an-
nos singulos aduenit, olim fuerit, ex Tol-
lii notis *Honestis*, disdicimus, ad
Epist. Itiner. V. num. 35. p. 210. Cum
enim TOLLIVS, eadem epistola, p. 164.
duoram forte mercatorum Silenorum,
succeri & generi, meminisset, adnotas, ex

Belgicis eiusdem aduersariis, Hennius: Mercatores illi, CIO IO C. centenariis
plumbi, bus adstinent, & pieramque,
quattuor quater hoc vniuersit. Plumbum
illud qd Polonicum, balsas fragili
centenarii continentes circiter vaciam, aut
secundum argenti.

mento. Hæc, de metallis *Hontensium*, quæ post *Schemmicienses*, *Dil-*
nenses quoque, & *Bakabanyenses*; sed diligentia, infinitis modis, re-
missiore, quomodo cunque excolunt. *Fossilium* reliquorum, & *mi-*
neralium, nondum, quod mirere, sive varietas, sive præstantia, in
numerato est. *TOLLVS* (g.) *Vatrioli* tantum, & *Salis* *Petra* mo-
minit. Ego crediderim, vix vilum *mineralium* genus, defuturum
vestigaturis. *Cinnabaris* non raro, iucundissimo natura opificio, au-
ri venis maritata, reperitur in secturis *Schemmiciensibus*. *Hydrargyrum*,
peculiaris fodina, nostra *xtate*, occidentali *Schemmiciensem* plaga, eru-
ebatur; sed quæ, quia non respondebat sumtibus, iam incultu squa-
let. Sunt paulli, cum per abdita puteorum, tum per montium a-
perta, locis saebris, variz lapidum, pretiosos simulantium, spe-
cies. Idonei nobis auctores adfirmarunt, in montibus, *Danubio* im-
minentibus, *granatello*s, ad leuem terræ motum, quem ei ligone for-
te metallico impresseris, vbertim posse colligi. Alii prorsus adfirmar-
unt, per conculium riuos, eandem hanc gemmam, ab rusticis ve-
natoribus conqueriri; vt habeant, quo fistulas suas, prædam decicturi,
onerent. quod tamen, vt refero timidius, ita non auctor negare;
cum & in *tarpatho*, idem fieri non sum nescius. Occurrunt per metalla
nostra, etiam nativi *colores*, & terrarum genera varia, non uno loco
effossa, quæ iam longum foret consecutari. Nuper admodum evenit,
^{adversus me-}
vt e fodina *Pacheria*, pinea trabs extraberetur, quæ diurniore si-
tu, & *vibrilicorum* *spirillum* efficacitate, in puram putam, atque sin-
gularem mineralm, permutata, eximium pictoribus colorem sufficit.

S. X.

Vltimum est, vt aeris *Hontensis*, mentionem habeamus. Ne-
mo autem facile fuerit, qui de eius varietate, ex diuerso
regionis habitu, indicium haud possit capere. Montes nimi-
rūm metallici, & hic quidem cuniculis subruti, puteis alibi perfora-
ti, apertique, quia perpetuis halitus, quasi fumant, non unum vi-
zium, informant aeri; haud id quidem letale, sed noxiun tamen
humano corpori. Cum enim non raro, vltra modum offundun-
tur noxio intus aere (b.) fodinæ, prodiue est, superum quoque aereum,
multum inde, per facta in hunc finem *spiracula*, *heterogenearum*
particularum, concipere. quæ demum late diffusæ, spargunt viti-
um, in hos potissimum, quibus babitus corpusculi obtigit tenerior.
Ergo, sit, vt non metallici tantum homines, & quos subterraneæ
operæ fatigant; verum hi quoque, qui in aere deguant libero, non

Zzz 2 raro,

g.) Loco citato, p. 162. fine. Digna lectu-
eli differentia Epistola *ANDRIÆ HERR-*
MANNI M. D. quam is, ad *JOHANNEM*
BAPTISTAM GARELLIVM, patrem PII NI-
COLAI, de *Natio* *SALIS CATHARTICIS* in
fodina Hungarie recenti invento, dedit.
Vbi & de *Parvilo*, cum *Herren*-*Granaten*,
tum *Schemmiciensib*, docte non minus, quam

adcurate egit. Prodiit. *formæ* *quadrig.*
Posuerit, anno MDCCXXI.

b.) Egit de eius natura, *GODOSREDVS MOL-*
LER, *CAROLI OTTONIS*, medicorum, per
Hungariam principis, filius, differentia-
tionem inaugurali, *Hain* *Saxon*. An MD-
CCXXX.

foliis vel-
atis, num-
dine suis
expeditis

Lapidis pro-
insti:

adversus me-
plus

*Aeris *Hon-**
tensis in-
genitum:

intervallis,
non vedi-
queque fa-
tabris ab
fodinæ *min-*
erali *balistis*

raro, morbis tententur, a minerali ea contagione profectis. Molestus sim oportet, si corruptelas eius omnes, & seu languores, seu morbos pertinaciores, qui hinc nascuntur, velim percentere. Fece-re id doctissimi quique viti, non tantum; sed ipsi etiam, montium horum (*i.e.*) incolz. Nolim autem opinari quemquam, ita infeluum valetudinii esse montium horum aerem, ut nullius proflus sit salubri-tatis. Certe, qui ei adfuerunt, non secus eo vigescunt, quasi fa-cra nemora, & nobilia tempe, nulla non odorum varietate fragrantia, incolerent, vbi:

*Floribus innumeris pingit sola flatus eoi
Tempeaque exhalant, floribus innumeris.*

Sed hi fere sunt, quibus lautior est vietus, & cura corporis, ultra communem modum, exquisitor. Reliquum montium vulgus, ac metallicum precipue, exsanguis est pallidumque, & inter utramque valetudinem, haud raro fluctuans. quam tamen aeris iniuriam, non vino tantum, quod diligenter hauriunt; sed thermarum etiam vsu, egregie nouerunt eluere. Regio Comitatus residua, & in planos hic, collinos alibi, nemorososque positus, versus meridiem porrecta, tam est vegeto, & sustentandz valetudini idoneo aere, vt, ne con-
reliquo re-gio, vigescere aere sola-terram.
cepitissimis quidem votis, exceptari queat salubrior. Enim vero, nisi, aut intemperie vietus, & deprauato quodam morum genere; quod non raro fit apud opulentiores; aut, inedia, & rustici operis nimilitate, quz & ipsa corrumpit subinde agrestem vulgum, deprauetur valetudo melior; vigescunt, hic nati educative homines, insigni, cum virium robore, tum atatis etiam viuacitate. Feliciter! Atque de his quidem haec tenus,

MEMBRVM II. POLITICVM. *De Incolis, & Magistratibus Comitatus*

Nagy-Hontensis.

S Y N O P S I S.

Prijs regionis incola alibi indica-ti: in hodiernis precipui sunt Hungari, auti moris tenaces: agrestium indoles: Slavi, Hun-garis copiosiores. seduli sunt agriculta: eorum instituta ac lingua: amictus: feminata:

4) Laudatus MULLERVS, loco dunc cita-to, Cap. II. & STEPHANVS ANTONIVS KOCHE ATCHI, dissertatione inaugurali

rum ingenium: Germani,
infra memorandi. §. I.

Reipublica administratio: Su-premi Comites, prista illius etatis, incogniti: recentiorum nomina.

§. II.

Vi-medica, qua de Metallicorum morbis no-nalis agit. Habs, anno MDCCXXXI.

Vice-Comites: horum catalogus:

Notariorum designatio. §. III.
Comitatus insignia, cum Fer-
dinandi I. diplomate, ex-
promta. §. IV.
Ratio Congregationum Honten-
sium: coibant olim Schemati-

cii: Carponz possea: badiie,
fere tantum in oppido Sze-
beklib. §. V.
Nagy - Hontensis prouincia,
qua Dominia continet: do-
minationes extera. §. VI.

S. I.

Ricos incolas Nagy-Hontensis prouincie, haud opus est
recognoscere. Praesitum id a nobis est, vtraque, Neo-
gradiensium hinc, Barcibensium illinc, vicinia; recur-
retque dicendi, in eam rem, locus, apud Kis-Honten-
ses. Hodie designandi erunt; sed compendio tantum; ne, quæ
de nationum singularum, indeole, habitu, moribus ac vieti, incul-
cauimus, frequenter non minus, quam prolixe, *in cramben bus co-
Eam* abeant, iterum ac szpius repetita. Hungari, genus Hunnia-
cum omnino, cum lingue, tum institutorum patriz, decore sunt
tenaces. Enim vero, quidquid rituum, quos in puerulis, nuptiis
ac funeribus, vetere consuetudine, adhibent Hungari, eorum omnium,
obseruantissimi sunt Hontenses. In singulari tamen, ita versantur,
vt cum patios mores, sectari propositum sibi habent, non sint fau-
diosi, nuper illius elegantiae, quam sensim, alienigenarum imita-
tio, coepit inuebare; sed id etiam, parcus sit ab his, ab illis profusi.
Laus hospitalitatis, praecipua in Hontensis censetur. Non
est diu, cum mos, per Hungariam coepit inualescere, tabernas di-
uerforias excitandi, quibus itineratores, commode acciperentur: in-
stituto, si lucri absit cupiditas, non malo. Hunc, nobilium plerique,
adeo sunt auersati, vt legem domesticam perferti rogarent, ne id,
magno suo dedecore, fiat in posterum: quippe, quum ea re, occa-
sio, exercendæ, aduersus peregrinos, hospitalitatis, sibi subducatur.
Dum erant tempora, bellis Turcicis infesta, nobilitas fere omnis, cum
ex legis praescripto, tum sponte ac labenter, militem sequebatur, te-
nebarque praeficiis, Szétnam, Csábrágum, Bozokum, atque Drégel,
arcis munitas. Ergo, perpetuas illis, non velitationes tantum; sed
non raro, iusta etiam prælia intercedebant, cum hostie grassabundo: do-
nec reiectis Turcis, non tam positis, quam suspensis armis, totos se
rei familiari, cum cura administrante, tradicerent. Nobilium hoc in-
genium fuit. Agreste Hungarum vulgus, quod meridionalem, Co-
mitatus plagiæ incolit, moribus ell, Neogradiensium fere supparibus,
ea potissimum ora, quam Isola intercurrit; lingua, per quosdam vi-
cos, etiam ingratiore: nam inter loquendum, inepte confundas deglu-
tiunt, vocales autem, ore, præter rem, male dillorto, pessime de-
prauant. Quis Slavos, hic & alibi interfertos iam habent, capiunt
ex eorum contubernio, multum indolis noa tantum; sed & sermo-
nis

Praesitio-
nis loca;
alibi indi-
cata;

in badi-
nis praesit-
pia sunt
Hungari,
autem mores
tenaces;

agrestis
indoles;

nis *Slaonici*. quem, quod ex accentus *Hungarici* natura modulan-
tur, ingratum auribus sonum edunt, & *Slavica* loquentibus, etiam ri-
diculum. Id in plebe hac rusticā, dignum commendatione est: quod
quum teneras vxores ducant, ipsi ultra primam iuuentam prouecti,
pulchre eas, cum ad calli moris, tum ad maritorum obseruantiam,
adfuefiant. Quod earum obsequium, quibus mens eīi erectior, &
laudiores copiae, ita remunerantur, vt cum ipsi, rudi lacerna, ac crudo
fere perone, caligis pinguibus, & cuneato pileo, amiantur; suas
istas delicias, ita veliant, vt non raro, nobili loco natas crederes.
Olim, & ipsi hi agrestes *Hongari*, hospitalitatis laude valuerunt; sed
quam fere dedidicere, inter cumulatas hibernantis, & contimigrantis,
huc & illuc, militis iniurias. Post *Hungaros*, natio altera *Slavica*
est, priore illa multis modis copiosior; &, si dicendum quod res
est, etiam laboriosior. Fit ea diligentia, vt & hic, lucrosorea
habeant ii vici, quos *Slawi*, quam quos Hungari habitant. Colunt,
enim agrum frumentarium, eo scrupulosius, quo est difficilioris agri-
colationis. Nam, & arationes instituant adcuratores, neque parcunt
letamini, ne habent necessum, melles acusare. Sed vineario et
iam cultui, qua se dat opportunitas, tam diligenter vacant, quam
qui diligentissime. Rustificationis reliquum, pro eo curant, ac sunt,
turis, quo gaudent, commoditates. Nempe, educant domesticum
pecus, vt sit, quod partim sub iuga mittant; partim ad viētum, &
amictum sufficiat. Moribus degunt, genti fixi familiaribus; at fere
per vicos singulos, aliter atque aliter informati. Utuntur præterea
Slavica dialecto, multo, quam vici *Zolienenses*, crassiore; neque tamen
adeo inficta, quam id notauius in *Kis-Hontensisibus*. Ingerunt au-
tem, molellissimum, in omni sermone, *Ponti*: quod gnari sermonis
loco: scilicet, aut *Dii meliora!* adhiberi exilliant. Neque
concinnior est vocabuli. *Tpus*, frequentatio, quod ex totius sermonis
indole, iam iam, nunc, & huius significatus alia, sicuti *Bohemicum*, *Tprw*,
denotat. Hinc nomen, cum conuicio coniunctum, vt *Tpdy*, dicantur.
Vetus, *Hungarū*, & *Slawū* exdem sunt fere: nam utrisque lacernæ, pero-
nes, cuneati e cilicio pilei; hincem pellicea, & id genus chlzen placent.
Colorati panni, in vtroque genere, non nisi ab optimisibus,
gestantur. In *Slaivorum* mulieribus, istud mirere, quod, cum sint
multæ, in curanda oeconomia, industræ; id quod, haud æqua faciunt
Hungare; in obseruandis maritis, non negligentes modo; sed, ius-
fis etiam magis sint refractariz, atque prona in iurgia. que, non
raro, & cum vicinis, magna contentione, reciprocant. De *Germani-*
ta, qui *Schemnicium*, & oram circumpositam, infederunt, & supe-
rant adhuc in *Borsöny*, metallico oppido, suis locis dicemus: hic
monere necesse est; vrbicum genus, cultu, vieti, sermone, & toto
vita actu, multum a pagano illo distare. Alioquin, homines sunt
gnavi, & quis se dat occasio, rerum suarum, ad inuidiam vsque, sa-
tagentes. Haud tamen possit dissimulare, hos, quibus montanz se-
des,

*Slaui, Hungaros, augro-
fures, sedali-
fons, egric-
la:*

*sermone in-
fluentia &
lingua:*

animatus:

*seminarium
ingravatum:*

*Germani,
infra me-
montandi:*

des, ac vici placuere, multum referre pinguis ingenii, vt fere, cum *Rheticarum vallium incotis* (a.) conferti polle videantur.

§. II.

Regundiz prouincie ratio, plane, ad legum patriarcharum præscriptum, hic quoque exacta est. Istud, a reliquorum Comitatuum consuetudine ab ludit; quod, cum terrarum spatiis, *Nagy-Hontenfés*, a *Kis-Hontenfés*, discriminentur; bipartito, utramque prouinciam, tametsi sub unius nomine *Comitatus*, administrari oporteat. Nempe, post leges, in eam rem perlatas, coadunata quidem fuit regio utraque, vt iam unius *supremi Comitis* nutu, regatur; *Vic.* et *Comites* tamen adhuc habet duos, qua de re apud *Kis-Hontenfés* agemus fulius. Pulchrum duxillemus, inde a *Hung.-Pázmányorum* *supremo Comite*, multas pri-
matis, at illas a-
tatis, mo-
ritus,
gutti;
supremo Co-
mitem pri-
fea illas a-
tatis, mo-
ritus,
gutti;

zate, *supremos Comites*, tamquam in tabella quadam, exhibere potuisse; at enim, cum esset nemo, qui, vetulla, summorum virorum nomina, aut voluisse, aut potuisse, erudere; nulla enim in re, magis desides sumus *Hungari*, quam io adferenda maiorum nostrorum memoria; materies, vti ad exaggerandum gentis decus prona; ita, multe futura utilitatis apud posteros, subducta nobis est. Ergo, hos nominauisse sufficerit, qui post res *Hungarie* pessimatas, prouinciam administraverunt. Fuerunt, in iis viri, qui reparandæ in melius temporum felicitati, manus admouerunt opitulatrices; sed extiterunt etiam, qui magnæ, & Comitatui, & vicinis, calamitati fuerunt.

NICOLAVS DESSÓFFY, anno MDLXXXIII.

TOBIAS BOSNYÁK, anno MDCXVII.

FRANCISCVS BALASSA, anno MDCXXXIV. suo quodam fato, ab ea dignitate deturbatus, iterumque restitutus.

STEPHANVS I. KOHÁRI, anno MDCLVIII.

VALENTINVS BALASSA, anno MDCLXIII.

WOLFGANGVS KOHÁRI, anno MDCLXXXIV.

Hucusque, vaga fuit, *Supremorum Comitum*, dignitas hec, quam reges, pro eo, impertiebantur dignissimis quibusque, atque id e re fuit patre: dum anno MDCCXL post consopitam seditionem *Rákóczianam*.

STEPHANVS II. KOHÁRI, vir, vt cum VELLEBIO (b.) loquar, *in tantum Landandus*, *in quantum virtus intelligi potest*; iure cam hereditario, indipisceretur. Eo, matutinis fatis, octogenario enim maior fuerat, defuncto.

ANDREAS KOHÁRI, eodem iure, ad gubernandam prouinciam, anno MDCCXXXIV, haud sine ritu solemni, confacio tamen rege, accessit; cui ita moderatur hodieque, vt, summorum, & immorum, obseruantiam, sibi, atque obsequium, dudum conciliarit. *Feliciter!*

§. III.

a.) Lega de his, que laudans totius Her- | b.) Ita ille, de L. AEMILIO PAVLO, Lib.
nicius, congelat, ad TOLLIS Epist. lib. | I. Cap. IX. p. m. 68, edit. PETRI BVR-
merat. VI. num. II. p. 246. | MANN.

§. III.

Vice - Comitibus
nites &
barum se-
tudem.

DE Vice - Comitibus, nunc diximus, ex prouinciae habitu, duos
creari ad solere; alterum, qui *Maior*; alterum, qui *Minori*
Hont praefidet. Hic, de illis, solliciti sumus, vt ab obliuio-
ne, bonorum virorum nouerca, vindicentur ad posteros. In his,
qua indagari poterant, haec sunt nomina, a duobus fere seculis residua:

- Michael Etrets, A. MDLXV.
- Georgius Lákoffy, A. MDLXXII.
- Michael Etrets, iterum A. MDLXXX.
- Johannes Soós, junior, A. MDLXXXIV.
- Lazarus Paska, *de Paláštib*, A. MDLXXXVIII.
- Franciscus Dolosi, A. MDXC.
- Johannes Soós, A. MDXCI.
- Franciscus Kéri, A. MDXCIX.
- Josephus Palásti, *de eadem*, A. MDCI.
- Emericus Liptaj, A. MDCIII.
- Josephus Palásti, *iterum*, A. MDCIX.
- Franciscus Bakó, A. MDCXI.
- Georgius Horváthi, A. MDCXIX.
- Paullus Palásti, *de eadem*, A. MDCXXVII.
- Franciscus Bakó, *iterum*, A. MDCXXXIV.
- Josephus Palásti, *iterum*, A. MDCXLII.
- Melchior Osztrolučsky, A. MDCXLVIII.
- Johannes Szelény, A. MDCXLIX.
- Johannes Bartakowitsch, A. MDCLX.
- Paullus Gerhard, A. MDCLXX.
- Johannes Szelény, *iterum*, A. MDCLXXXIII.
- Georgius Gerhard, A. MDCLXXX.
- Georgius Dúló, A. MDCLXXXV.
- Paullus Madács, A. MDCLXXXVIII.
- Franciscus Palásti, *de eadem*, A. MDCXCI.
- Franciscus Palásti, *iterum*, cum
Wolffgango Jánoky, A. MDCXCIII.
- Sigismundus Jánoky, A. MDCXCVIII.
- Paullus Kajaly, *de eadem*, A. MDCCV.
- Raphael Szentivány, A. MDCCCLX.
- Stephanus Kelko, A. MDCCXII.
- Nicolaus Dwornokowitsch, A. MDCCXVI.
- Wolff-

Volfgangus Gofztony, A. MDCCXXX. qui
adhuc rebus, insigni prouincialium adprobatione, po-
titur. *Feliciter!* Addo, & *Notariorum* quædam no-
mina, vt adpareat, quam sumus gentis nostræ studiosi,
vbi se dat, eius illustrandæ, occasio. Fuere autem:

- Georgius Soós*, A. MDLXXX.
Johannes Rutkay, A. MDLXXXV.
Andreas Rutkay, A. MDCVIII.
Balthasar Palugyai, A. MDCX.
Mattbias Emudy, aliter *Dedeffy*, A. MDCXII.
Johannes Barfi, A. MDCXXVIII.
Georgius Emudy, A. MDCXXXIV.
Johannes Lajszkary, A. MDCXLVIII.
Franciscus Libertsy, A. MDCLIV.
Georgius Gerhard, A. MDCLVI.
Michael Tótesy, A. MDCLXIX.
Georgius Dúl, A. MDCLXXIII.
Paulius Kajaly, A. MDCLXXXV.
Gabriel Bori, A. MDCCV.
Emericus Foglár, A. MDCCXXIV.
Georgius Baross, A. MDCCXXXIII.

Sunt in *Comitatuum* magistratibus, & *Indices Nobilium*, singulis pro-
uinciolis, quas *Processus* vocant, ius dicere consueti; quorum tamen
munia, quia diuturna haud sunt, ac fere in triennia quævis variant;
longum foret, eorum memoriam consecutari. Hæc, quæ dedimus,
tamquam e manufragio tabulas, æqui bonique consulent, lector, re-
rum partit amans, & curiosus.

§. IV.

In signia *Comitatus*, nemo adumbrabit inclius, quam idem illud illu-
drama, quo ea, FERDINANDVS I. Hontensisbus impertivit: quod
quia in manibus nostris est, nihil dubitamus adscribere: nos
FERDINANDVS, Dñmna fave[n]t clementia, Romanorum, Hungaria, Bo-
hemie, Dalmacie, Croatia, Sclavonia, Rame, Serbia, Gallicia, Lo-
domeria, Cumania Bulgariaque REX, semper Aug[ust]us, reliqua. Me-
moria commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit uni-
uersis; Quod Nobis pro feſto Epiphaniæ Domini, proxime præterito,
& aliis diebus ſequentibus, in hac Cittate Noſtra Poſnienſi, generalem,
cum fidelibus Noſtri Dominis Prelatis, Baronibus Nobilitibusque, & uni-
uersis Statibus ac Ordinibus, Regni Noſtri Hungaria, conuentum celebran-
tibus.

tibus, inter alia negotia & trattatus, publicam quietem & tranquillitatem, etiudem regni Nostrri concernentes: idem status & Ordines, communi omnium voto, deliberarunt, & Maestati Nostre humiliter supplicarunt. Quod, cum hactenus, in singulis Comitatibus dicti Regni Nostrri Hungariae, & partium ei subiectarum, in expeditionibus quarum cunque litterarum, ac aliis quibusque executionibus; sigillis tentum Vice-Comitum & Iudicium Nobilium, usi fuissent; Dignaremus singulis Comitatibus, arma seu insignia, atque sigillum speciale, clementer dare ac concedere, quibus quilibet Comitatus, tam in significatione litterarum Causarum, Adjudicatoriarum, & Executionarium, aliarumque, quarumlibet, de more & consuetudine, ipsius Regni Nostrri Hungaria, ex sede ipsius Comitatus emanandarum; quam etiam expeditionibus contra hostem, nec non legationibus & aliis negotiis, pro Insigniis in maiorem verum & negotiorum omnium fidem, & efficaciam vti possent. Nos rationem habentes supplicationis corundem fidelism nostrarum Statuum & Ordinum pradiiss Regni Nostrri Hungaria, considerantes etiam, ad res bene gerandas & expediendas, non parum momenti accedere, si huicmodi insignia ac sigilla cuique Comitatus per nos concederentur: Comitatus Hontensis huc arma seu insignia; Scutum videlicet rubro colore, in quo catafractum hominis brachium, ensim strictum, ad summam scuti oram pertingentem tenet; supra brachium a dextro scuti latere, stella, a sinistro vero, noua luna stant: prout hoc in capite seu principio praesentum litterarum Nostrarum, pictoris arte, sicut coloribus depicta sunt; ex gratia nostra Regia dedimus & contulimus, hoc modo, & cura, in conservatione ac custodia ipsius sigilli semper fideliter obseruandum; quod secundum corundem fidelium Nostrarum Statuum ac Ordinum Regni Nostrri, in hac ipsa Dieta, in indicem (c.) aliorum Articulorum redactam, & per Nos gratiose confirmatam constitutionem, sigillum ipsum, in archa sua ladula una, sub sigillis propriis Vice-Comitis, Iudicium & ceterorum iuratorum Nobilium conservetur, & ex ea non excipiatur, nisi tempore sedis Iudicariae, cum littera aliqua, nomine Comitatus fuerint obsignande: quibus etiam litteris subscrivant se, idem Vice-Comes, Index & Iurati Nobiles, vel si qui ex ipsius (d.) scient scribere, simul cum Notario Comitatus; alioquin littere ipsa, que aliter fuerint expedita, inuigilosa censeantur: Decernentes, ut idem Comitatus Hontensis, a modo imposterum huicmodi insignibus & armis, non solum, in configuratione litterarum causarum, adjudicatoriarum & executionarium e sede ipsorum iudicaria, quacunque in re & causa, sedem scilicet eiusdem Comitatus concernentem, emanandarum, quas Nos, ratas, & firmas vigorosaque habentes, per fideles subditos Nostrros, obseruari voluimus; verum etiam in omnibus, tam particularibus, quam etiam generalibus legationibus nec

a.) Exstat tota hanc formula, in eiusdem anni, MDL. Sanczionibus, Art. LXII.
b.) Audeo tunc bellum studia vigere, vt rationes, in ipso equitri ordine, fuerint,

quibus, vel tantillum cum sua commercium intercesserit, vt litteras pingere, didicissent. Starci haec poterit de reliquo populo.

nec non expeditionibus Nostris, & Regni Nostrri Hungaria, quoties necessitas postulabat, contra hostes comparandis ac sufficiendis, pro signo, sive vexillo, perpetuis semper temporibus, ut possit & valeat. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes litteras Nostras, secreto sigillo Nostro, quo ut Rex Hungaria utimur, pendente communitas, predicto COMITATVI HONTENSI, duximus danda & conferenda; imo damus, & conferimus per praesentes. Datum per manus Reuerendissimi in Christo Patris Domini Nicolai Oldby Episcopi Agriensis, Compatrii & Confiliarii, ac in dicto Regno Nostro Hungaria, Cancellari Nostrri fidelis Nobis sincere dilecti, in Arce Nostra Posoniensi, Duodecima Mensis Februario, A. D. MDL. Regorum Nostrorum, Romani vigesimo, reliquorum vero vigesimo quarto.

FERDINANDVS m. p.

Nicolaus Oláhus,
Episcopus Agriensis.

Haud nos piguit, insignes has tabulas, interseruisse; tum, ut Hontensium ius, vtendi insignibus his suis, omni ea, quam diploma designauit, occasione, illustrius fieret; tum, ut constaret apud lectors, vnde, pleraque omnia, Comitatum sigilla, sint arcella. Tametsi enim, non pauci erant in Comitatu, quibus sua iam tunc insignia fuerunt; tamen eorum, sive impetrando, sive instaurando, etiam, necessitas omnis, ab hac sanctione profecta est omnino. Ut mirum sit, quomodo potuerit evenire, supermanus Comitatum aliquos, qui regia insignibus destituti, litteras hodieque, prisco illo rite, vt in Maros, & Medio Szolnok, adparer, consignare soleant. Hontensium, ceteroquin, haec simulacra, partim fortitudinem militarem, partim in rebus, bello & pace, administrandis, vigiliam, adumbrasse, certum est.

§. V.

Constituta prouincia, non fecus, quam tota Hungaria, ad præstitutum diem, locumque, coeunt. Vt rite, *Supremo Comite* conscientia, *Vice Comes*, ita promulgat, vt, litteris per singulos Processus dimissis, nobilitas omnis, ac præcipue quidem hi, qui procurandæ recipi. partem aliquam capiunt, conuocentur. Neque tamen id statim fit temporibus: parent, in tota ea re, necessitati, quæ, sicuti varia subinde ingruit; ita non simil nos, Congregacionum illiusmodi, seu numerum, seu tempora, definire. Sunt autem Generales aliae; vt suis vocabulis vtamur; Particulares, aliae. Has, ad minoris momenti negotia disputanda procurandaque; illas, tunc cogunt, cum de eligendis instaurandis magistratibus; olim, & de nobilitatis profectione in militiam, insurrectionem vocabant; tum, de ordinandis, ex equo, tributis; de milite, per hiberna aut aestiu,

Aaaa 2

*RathCom-
gregacio-
num His-
toriarum:*

rite

.» Bellum, in caussa fuisse, reor, quod | eam Hungaria oram, tunc intercessit
FERDINANDO, cum ZAROLITANIS, per | Comitatus illis, a Ferdinandi obsequio.

rite dispertiendo, & quæ sunt reliqua, in commune consulendum est. Hic, & mandata, si quæ adiunt, regis, proferti, & quemadmodum, sive possint, sive debeant, præfentissimo honestari obsequio, publica omnium consensione, deliberari adfuerit. Est, præter duo hæc comitorum genera, tertium quoddam, cui *Sedis Iudicaria*, & coalitis vocabulis, *Sedria*, nomen est. Diximus de eo toties; hic ei fini recognoscimus, vti doceamus, omne id apud *Hontensis*, summa adcuratione administrari solere, quod per reliquam *Hungariam*, & publica, & priuata lege, sanctum est. Ius, in illis confessibus dicitur fontibus, irrogantur supplicia, atque nullum non negotiorum genus, quod dedit litis quidpiam, neque protuit a *ludice Nobilium* consopiri, ex iusto & recto, disputatur. Cum *Ferdinandus I.* rerum potiretur, & regio omnis, *Turcarum* impressionibus, infesta esset, *Schemnicium*, vrbs intra montes reducta, congregations has accipiebat, vt ne pateren hostium iniurias, quæ res, tametsi cum provincialium coniuncta fuit incommodo; duravit tamen totius seculi tractu: dum fides comitorum, publica, anni MDCXLIX. lege, *Carponam*, liberam ac regiam *Comitatus Zoliensis* vrbum, transferretur. Sanctio illi sic habet: (*f.*) *Pro commodiari iuri & iustitia Comitatus Hontensis administratione, locus sedis eiusdem Iudicaria, antea in Cittate Schemniciensi deputatus, ad cinnatam Carponem transfertur; salua nibilonius Comitatus Zoliensis iurisdictione, & iure quoque eiusdem ciuitatis permanente. Is denum mos, lege prescriptus publica, post Budam captam, euanuit sensim: vi iam, haec illiusmodi comitiola, iis locis, Vice-Comite designante, coeant, quæ, cum capiendæ multitudini, tum nobilitati sunt opportuna. Ergo, variabat congregationum fides, quoties promulgabantur: donec estate nostra, prætorium, in oppido Szekelyib, communis sumptus beabilis, eo fini educetur. Hic, & *Archivum* instructum esse, accepimus.*

S. VI.

*Nagy-Hontensis pro
arvicio, qua
dominica,
marinat:*

Ditiones, quæ nostri *Dominii* vocant, opimæ sunt apud *Nagy-Hontensis*, & aliae fructuosiores aliis. In his censentur:

- I. DRÉGFLYENSI *Dominii* Archiepiscopatui Strigonensi, pluribus retro seculis, adscriptum. quod ad arcis eius mentionem, dicemus.
- II. CSALÁKÖVÖNSE, &c
- III. SZITNENSE, vitrumque gentis *Kobariana* hædium, eximiū redditus; eo, quod curate administratur.
- IV. BOZOKIENSE, olim *Praefitura Pramonstratensum* titulo, ad eundem ordinem adtinuit. Iam, partem *Collegio Soc. Iesu Tyrnaviensis*, partem *Seminario B. M. Virginis Szekelyeniano*, obnoxium est.
- V. SÁGIENSE, eiusdem *Pramonstratensum* familiz, prisca illa, & be-

(*f.*) Articulo LXCCX. quam ad illustradum | pag. 472. sequ. de scriptam, pollic
vrbis Lippseensis Hörem, Tomo II. | adseri: quippe illuc aegrediorum.

beatiore zestate, cum *Præpositura* itidem axiomate, paruit. Nunc, *Territorati*, quem vocant, *S. I. in Collegio Neosoliensi*, adtributum est.

VI. VÁMOS - MIKOLAIENSE, haud ita pridem, *Levensi* ditione, cœconomia cauilla, detractum, & peculiari procuratori, prouisorem vulgo adpellant, traditum. Pertinet ad maioratum Principum Effectoriæ de Galantha. Sunt &c Dominationes exteræ, quæ, per Comitatum Hontensem, vicos sibi admensos habent. Huc referimus: *Szeged*^{dominatio-}
nem naturæ. *Gyöngyös*; *Nagy-Sáldiensem*; *S. Benedicti* de iuxta Gran; *Levenfem*; *Visegradiensem*; *Bátor-Koszienfem*; *Divinenfem*; *Kékköienfem*; *Damafzienfem*, & *Zilisenfem*. Horum vicos, tum nominabimus, cum per singulos *Processus*, obuii nobis sunt futuri. Iam, ad cognoscendam penitus regionem, accedamus.

PARS POSTERIOR S P E C I A L I S. DE *Processibus Comitatus Hontensis.*

P R O O E M I V M.

Niuersem, *Comitatus Hontensis*, quatuor *Processibus* definitur: *Schemniciensis*, *Báthensis*, *Bozokienfis*, & *Kis-Hontensis*. quorum tres illi, *Nagy-Honto* admensis sunt; iste, a reliquis, per *Neogradienfum* & *Zoliensium*, laxa collimitia, direm-tus, suis finibus circumscrribitur. Ergo, *Nagy-Hontensis* primo; tunc *Kis-Hontensis*, perlustrabimus.

MEMBRVM I. *De Processu Schemniciensi.*

Nteit reliquos, *Processus Schemniciensis*, cum terrarum spatiis, tum liberarum regiarumque urbium, quas continet, prærogativa. Dux harum sunt, exque, uti vocamus, *montane*, seu metallicæ, *Schemnicum* puta, & *Bála-Bánya*. Hinc progræssæ regio, & ab aquilone, in

meridiem, usque ad Kemencze vicum, varie sinuato traetu, procurrens, quinque millaria longa passim, transuerso tramite, duo lata est. Situs habet montosos, & rariore, heic atque illic, planitis interlinatos. vnde de natura totius prouincia possum colligere. Nimurum, qua ad septentriones vergit, habitatu asperior est; mitior, qua in folem meridianum deicitur. Illic Hungari colunt; illic Slavi portissimum; Germanis fere intra urbes conclusis. quos nunc, atque ad Schemnicum praecepit, describemus.

SECTIO I.

DE

Liberis Regiis ac Montanis Vrbibus Processus Schemniciensis.

P R O O E M I V M.

Vx sunt *Processus* huius *Liberae Regiae Montanæque urbes*. Altera SCHEMNICVM est, quæ nomen impertiu regiunculae: altera BELABANYA, Germanis DILN, Slavis BELA dicta. Vtramque, quam poterimus, adcuratissime, designabimus; sed in primis Schemnicum: quippe quod, cum incolarum multitudine, tum metallorum celebritate, non Béla-Bányam tantum; sed *montanas* etiam reliquas, antecellit.

I.

Historia Liberae Regiae ac Montanæ Vrbis Schemniciensis.

S Y N O P S I S.

Vrbis nomen Schemnicum,
recens est; *vetus* Bánva
fuit; *medii* autem, Sebeni-
cia: primum Bánva vocabu-
lum, Ladislai Camani di-
plomate, adseritur.

§. I.

Bana, *Slavica* est originis: una
cum metallis Schemnicien-
ibus: quando Sebnicz, si-
ue Sebenicz, *urbs* dici ca-
perit? fabulosum eius de-
riuationis etymon.

§. II.
Auctoris,

Auctoris, de eo iudicium: quomodo inde Schemnicum factum sit? atas urbis altius, quam par est, in fibedis Schemnicenorum, retrusa. §. III.

Executionis charte eadem, ad fidem historicam, & chronologiam. §. IV.

Primi Schemnicii incole Slavui: quales illi, disputatur: Saxones, quando huc illapsi? auctoris disquisitio: evrum, cum vernis Slavis, emulations, ac diffidia: franguntur animis Slavi, & urbe demigrare suscipiunt. §. V.

Demigrationis eius atas, indegatur: Saxonum, in Slavos, odium inexplicabile: lege publica sublatum: Regum Hungaria, in metallarios Saxones, propensi: fata urbis, sub Bela IV. ex impressione tartarica: pessundatur Schemnicum, una cum metallis. §. VI.

Difficilis urbis, iuxta & metallicorum operum instauratio: Belz regis, in eam rem prouidentia: diploma, quo libertas Schemnicenum redintegrabatur, cur Germanico perscribi curarunt eius argumentum, Carporense illi super: abiit in legem municipalem Schemnicenorum. §. VII.

Cumulat, patri Belz clementiam, Stephanus filius: Ladislaus Cumanus nepos: sequatorum regum in Schemnicenses favo: & metallorum instauratio: que hinc in commune promanatis utili-

tas: Caroli L. erga metallalia fiduciam: Ludouicus I. vicis donat Schemnicum: in his Bela, seu Dilna, censebatur. §. VIII.

Tabula sequatorum regum, quibus Schemnicenorum, iura adfirmabant: Huffitarum incusiones, sub Sigismundo, terrent urbem: pessundant, qua mortem Alberti excepero, conuersiones: eius tempore statua, Bonfinii verbis expromuntur: calamitatis Schemnicenorum fons, Simonis Rosgon, episcopi Agriensis; ab Elisabetha, ad Polonum, defellit: inuidit urbem, ciues exsiliat & opprimit, tecla exurit: facinoris descripsio, ex urbis tabulario deponita: auxit Ragonianus impressionis arumnae, terra motus, longe validissimus: eius misteriosa facies. §. IX.

Paleopoleos, sine veteris Schemnicenruina, noua urbi, qua superat hodie, ortus dedisse peribent: positio, qua fuit urbi vetus: noua alterius motio, quando caperit: eius incrementa: situ, atque adfectorum ratio. §. X.

An fuerit vetera vetus aliquid Schemnicum? cum ratione disputatur: auctoris aquanumis sententia: plurimum illud rudus, vetusti cuiudem propagaculi, est, non urbis: eius positio, sicut a Richtero descripta: cæmeterium additum, urnas habet, & in-

nflata magnitudinis offa. §. XL
Schemniciensium, cum prefellis Sasköü, & horum iniquitate, concertatio: Ladislai Zubonyz iniuria: initum cum cinibus, prælium, & horum clades: Ludouici I. in Zubonyz animadversio: eo mortuo, increvis Sasköenium effera audiatis: Petri Köhleri violentia, & adhibita, apud Sigismundum regem, fraudes, pessimand Schemnicienses: Ladislai Upory, sub Matthia, aduersus, Schemnicienses, irrequies, & dama edita: fijuntur, adhibitis arbitris: Beatricis regina, aduersus Schemnicienses, durities: nec quidquam malis Schemniciensium medetur, Matthisz, cum regina, ad urbem aduentus. §. XII.

Recrudescunt, illata Schemniciensibus iniuria: ciuium apud Wladislaum, querela ac preces: vius, erga Schemnicienses, studia: cognoscit, de ciuium iniuriis, per iudicet: vicinorum, eam in rem confessio: euentu meliore frustratur. §. XIII.

Schemniciensium, & inter confertissimas calamitates, in ernoendis metallis, adsiduitas: prefectorum curie, & prouidentia, sufficiata: Thurzonum, de urbibus metallicis, & harum operis, efficax sollicitudo: Fuggarorum, cum Thurzonibus stabilita, ope Hieronymi Balbi & societas metallica: Balbi, ad Iacobum Fugga-

rum, in eam rem, memorabilis epistola. §. XIV.
Ludouici II. erga metallarios Schemnicienses, benignitas: reprimil Bernhardi Bohemi, Camera prefelli: iniurias; præcipua, ea occasione, urbis Schemniciensis, dignatio: urbis, temporibus Ludouici II. paupertas. §. XV.

Schemnicii, post Ludouici II. occasionem, fata: abaret, contra Iohannem, Ferdinando: huic, in metallarios Schemnicienses, propenso: Turcarum impressiones: viriliter propulsata & Schemniciensibus: militaria eorum instituta: horum successus, urbi, & vitientati, viles: Turcarum irrequies, & auditas, montanis urbibus molesta: describitur Gabelmanni veribus: insigne, bellica Schemniciensium virtutis, specimen: benigne a Ferdinandio acceptum. §. XVI.

Buda, a Solymanno infessa, pergant Schemnicienses, & arma trahare, & eruere metallia: fit urbs, praefidium limitaneum, ob veteris arcis, qualescumque munitiones: huic Capitanei, qualis se, urbis magistratus, sacramento obfrinxerint. §. XVII.

Schemniciensium partes, in monomachii Turcicis: Gabelmanni, in eam rem versus: contemerantur res Schemniciensium, seditione Bosskaigna: felicior, sumub

*tu Bethleniana, & urbs
fuit, & metalla: quid sub
Georgii Rákóczii irrequie-
te, euenierit Schemnicio.* §. XVIII.

Tökolianz perduellonis mala,
*urbi, & scituri, illata:
an ad Tökölium sponte de-
ficerint urbes montanæ?
disquiritur: depellitur ex
metallicis urbis Tököli:
Schemnicio obfides fecum
accipit: feda eius, de ven-
dendis urbis montanis,
consilia: pestilentia depicit
Schemnicium.* §. XIX.

Nunc Tökolianorum, adser-
tus Schemnicienes, iniuria:
earum occiso, & audires,
Ióla, Szepely, Bakofly,
& facies miseranda, ex
Tolli narratione, recogno-
fetur: Ióla historia: redi-
tus ad Cæfarianos: dat se
internacioni: eius rei occa-
sio. §. XX.

Redit, post captum Fileki-
num, Tökölius: Sche-
mniciū occupat denus, hanc
fine Cæfariorum clade:
rei gesta narratio: Hun-
garorum, post captam ur-
bem, moderatio: Iánokii,
in reformatiis maueribus
metallicis, precipitata con-
filia: urbi, a Cæfarianis,
anno 1683. recuperata, et
rumine: earum primum. §. XXL

Contemeratur iterum Sche-
mnicii felicitas, fodiens, &
quis subterraneis inundatis:
quomodo illunione ei, tum si
obuiam itum, quoque succes-
su: genuinus terra motus, ur-
bi noxius, & pro omnimo ha-
bitus: Schemnicii positio,

Tom. IV.

*ad ciendos terra motus, in
primis idonea.* §. XXII.

Turbo Rákóczianus urbi in-
cumbit: Hungarorum, ad-
uersus ciues intemperies:
terminatur interventu vâ-
lloris Schlickii: quid ab
eo sit gestum? Bertsenii,
contra Cæfarianos expedi-
tio, felicis successus: cedit
fortuna Schilkius, & mon-
tanæ fugient, vacuas relin-
quit: Hungarum locum facit,
quibus se urbes montanae,
iterum dedere coguntur: &
in his Schemnicium. §. XXIII.

Inualecente seditione, Hel-
lenbachius Baro, metalli,
& curanda rei monetaria,
præficitur: areorum numo-
rum nimetas, turbas, in
Schemnicienium metallicis
dedit: Hellenbachio fere
exitiales: sedatur, a mil-
tari coborte, tumultuatio:
hanc tamen fine cede: id-
que, magno Hellenbachii
dolore. §. XXIV.

Illustratur Schemnicium, Cæ-
saribus, cum Rákóczio,
pacificatione: eius occiso,
& missi utriusque admini-
stri, ex Wagnero recen-
sentur: res omnis, suscias
ab auctore edifferitur: in-
duciarum conciliandarum
difficultas; & huius causa:
tolluntur Cæfaris aquitatem:
induciarni leges, a Cæ-
farianis Lata: repudiantur &
Rákóczianis, seruunturque
alia: coalefcunt tandem in-
dicia. §. XXV.

Tempus pacificandi, locutique,
designantur: legatorum

Bbbb Sch-

Schemnicium aduentus: confessus mutuus: fit pacificatio: scopus: diffuitur, conatus Cesaria irito. §. XXVI.

Mala urbis, ex dominatione Rákóczianorum, reliqua: Hellenbachii, in iis auer- runcandis, prouidentia & auctoritas: eius, ex Rákó- ciana hac societate, infelicitas: pestilenta, urbem Cesari redditam, adfigit: Isolépho I. mortuo, CARO- LVS III. pro Hispania dimi- cans, matri Eleonora, regnum, & montanas com- mendat: reducias inde beni- ginitate, refouetur Sche- mincius: Thauonathi, me- tallorum summi prefecti, ad- fiduitas, morte interuertitur: cui B. a Sternbach, multarum laudum vir, suf- ficitur a Cesare: de vita de- credit: iam L. B. Mitrow- sky, rei metallice mode- ratur. §. XXVII.

Dicendorum porro series: inco- le Schemnicii bodierni, Germani, Slavii potiores: illorum dialektus: morum elegancia, Richteri verbis describitur. §. XXVIII.

Cines urbium montanarum, quo sint temperamento: habitus? Schemniciemum indoles moreisque: in pere- grinos, prolixa humanitas, Tollii verbis & experien- tia adstrinxit. §. XXIX.

Familiarum Schemniciemum habitus: paucitatis causa: an in ipso vita genere qua- renda? vetusta, & recen- tia, in familia Schemnici-

ensium, decora: eorum, de seculis Schemniciem- sum, insignia merita; de indole, Tollii locus, & Lau- des: Raufcheri eruditio, admirationis fit Tollio: au- thoris, de eo iudicium, & circumposita ei encomia: in- signia, docti viri bibliotheca, & commentaria, ab bareabue, turpiter diffi- pantur. §. XXX.

Incolarum Schemniciemum, ordo triplex: Vrburario- rum pricipius: qua borum sunt iura: prorogativa. §. XXXI.

Vrburiorum magistratus: senatus metallici, praes ac conffores: qui ab eo iura capiant: eius auctoritas: fit inde, ad summum Montanarum Prefecti, tribunal, appellatio. §. XXXII.

Praefectorum ararii catalogus. §. XXXIII.

Magistratus reliqui: ordo Me- tallicorum: borum numero nequit definiri: ingenium at mores illandati: fru- stra his obuiam itum, tar- diore manupretii dissolu- tione: sunt Cesariani alii, alii Vrburariotum. §. XXXIV.

Vrbis adficia, & totus eius habitus, ex Tollio defri- buntur: facies Schemnicii, Tollii verbis adumbrata: adium & incolarum numero, male ab eo defini- tio. §. XXXV.

Aedificia urbis sacra: B. Ma- riae Virginis, fundatio du- bia: auctoris hagiatio: fit templum parochiale: verti- tur in arcem: cessat esse

parochialis ades. §. XXXVI.
Arcis eius munitiones, & habitus reliqui. §. XXXVII.
Arx noua, & huius facies: fama eius omnia a conditricie manauit: suis Barbara Roselia, turpissima vita semina: eius character, a Richtero expressus: facinora reliqua: exadiscat arcom, uti patibulum, loco fibi inuiso, dimoueret: frustatur bona sepolitura.
 §. XXXVIII.
Arcis veteris, sacra instituta alia, atque in his facellum B. Michaelis Archangeli: tabula fundatori: eorum sententia, Latine, & compendio reddita: que inde lux rebus Schemniciensium adfundatur. §. XXXIX.
Turris, eadem in arce: & era campana. §. XL.
 Aedes D. Catharinæ sacra, Richteri verbis describuntur: de eius astate coniunctio: *ara pristina fabrica: nouam ei subfinituit Sternbachius B: internus & exterius adi habitus, quando, & quorum impensa, infraelevatus: S. Andreæ facellum, curia coadiscutatum: B. Virginis templum ad Nives, cum cæmeterio.* §. XLI.
 D. Nicolai adicula, veterum Banyensium opus: traditur Dominicanorum ordinis insigni cum solemnitate: ius Patronatus, antiquum est Schemniciensibus: affirmatur, singulari diplomate, a Wladislio II. §. XLII.
 Dominicanorum huiatium bi-

storia: incrementa ordinis: contemerantur Rosonia na impressione: occasus cenobii, ex urbis scedis, desribitur. §. XLIII.
Fata cenobii, & adicula D. Nicolai. reliqua: Maria, Ludouici II. vidua, angustum templum, eius loco, exadiscat: Xenodochio S. Elisabethz, die frequentatum: idem, a LEOPOLDO M. Societati Iesu, traditur: est bodeque eorum fides. §. XLIV.
Aedes publica: ararium regium, & huius prerogativa: suis opportunitate: hospitia: habuit, hac nostra aste, officinam docimasticam: eius, Richteri verbis, descriptio: adficiunt reliquum: Parochitius, monetariam officinam isthic suisse, perhibet. §. XLV.
Vrbicum pratorium: quo sit positiu: qua aste exadiscatum: ipsa pratorii moles; & huius, in conclania, partitio: ordo senatorius, iusti & recti tenax: tabula Ptolomæi Araphidit, aquitatis omnis interpres, in atrio senaculi suspensa. §. XLVI.
Insignia Schemniciensium: aliorum verbis, ac Richteri potissimum, descripta: uia corum in gemino sigillo: minori altero; altero maiori: exprimuntur cera rubra: Wladislaus II. in eam rem, diploma. §. XLVII.
Eadem insignia, ex argento confusa, adseruantur in pratorio: sunt metalli ci ordinis,
 BBB 2 quæ-

quasi palladium quoddam:
malleus & clava: eorum,
in solemnibus metallariis,
offentatio: facies qualis: in
principis ornamentis haben-
tur a metallicis operis: ex-
cidunt eorum usum: literes, ob
eam rem, urbis magistra-
tui intentata: sponuntur ab
oratoribus Cesaria. §. XLVIII.

Manium, circa urbem habi-
tus: erronee, a novo scri-
ptore, designatur: adcura-
tius ab Richtero: muri,
ad defensandum Schemni-
cium, inutiles futuri: por-
tarum principia inferior: met-
allorum porta alia:
teffera hinc eduntur, operis
metallariis destinata: de
bius Richterius. §. XLIX.

Sectarum Schemniciensium
recensio: Hodritsense ve-
tuissima: Hodrits-Bányæ
descriptio: cinium ingenium
& copia: eorum licentia, a
senatu coercita: res Ho-
dritsenium prospera, sena-
tus partem alteram, habi-
tatum hoc pröliciunt: ma-
la inde consequta: Tollii,
de Hodritsio, mentio. §. L.

Windshachti araria: earum
laus: nominis origo: fit
Windshacht, seu, Piber-
rianus hic putens, fodina-
rum Schemnicienium ca-
put: de eius habitu Rich-
terus: Tollius. §. LI.

Principis eius fodina ductus,
seu vena: in his, Xeno-
dochialis principia est:
plumbago isthic detecta,
ingentia utilitatis: operarum
difficultas, per cacos fod-

narum anfractus: iam &
pyrus pulvis, frangendis sa-
xis adhibetur: occupatio fa-
brilium operarum: materia-
riorum. §. LII.

Fodinarum buiatiū machine:
Austriacorum regum, in his
procurandis, prouidentia:
poteri, & cuniculi, varie
impressi: borum nomina:
altitudo: usus, ad aerem
vegetum inspirandum: aquas
exhauientes: illuminationis
subterranearum initia, &
incrementa: instituta, eis
educendis, varia: sed irri-
ta: equorum ministeria, in-
tra sedularum usus, fru-
stra adhibita: dum a metal-
lario Bohemicis, Saxonis-
bus possea, machina hy-
draulica, sub die excita-
rederat. §. LIII.

Nonum machinarum pyrauli-
carum genus: Potterus
Anglus, earum auctor:
corrector, Baro de Fi-
scher: harum descriptio:
plures earum sunt, ad se-
guram Windshachten-
sem. §. LIV.

Reditus araria Piberianæ, olim
ditissimi: eorum, ex veteri-
bus fibris, suppeditatio:
librorum metallorum, in
eandem rem, fides: aura-
ria Piberianæ ellipsus, ma-
gno artificio factus: eius
exemplar geminum. §. LV.

Auria Schemnicienium re-
lique: earum positus ac re-
giones: Galionii molitus:
inflatur at Voikhio: suc-
cessu, post multa pecunia-
rum damna, ultra modum

se-

felici : de sc̄lura Röſeliana,
ſabella : Brownii Angli nar-
ratio. §. LVI.

Priſinārum ſc̄lurārum nomi-
na : cur ea vindicet ab ob-
liuione auctoř : eius , in
proximū hunc catalogum ,
epilogus. §. LVII.

Ruris Schemnicienſium reliqui
natura : hortorum olim cul-

tus exquiffissimus : eorum
illecebra : eſſant ſenſim, ſuis
de cauſis : quibus incommo-
dia urgeatur , territorium
Schemnicenſe : aquarum
ſubdialium inopia : quomodo
ei ſuccurendum voluerint, rei
metallica prafides : filiarum
panperies : hiſtoriae urbis
clauſula. §. LVIII.

§. I.

 CHEMNIVI, metallica urbis nomen, recentius eſt, quam
id forte exſtimarit lector, Hungarice antiquitatis cupi-
dus. Nam, priſa ztate, *Bana*, ciues, qui urbem co-
lebant, *Banenſes*, adpellabant, dum *Sebenicia* primum,
Schemnicium poſtea, non vulgo tantum, ſed in diplomaticis etiam re-
gum, diceretur. Iuuat, ſingula haec vocabula, altius expromſile.
Et, de *Bana* quidem, veteriſmo urbis nomine, non ſiunt nos du-
bitare, *LADISLAI Cumani* (a.) tabulz, quibus *Capellam*, in honorem
S. Nicolai a ciuibis conditam, *Fratribus Pradicatoribus*, donabat. Lu-
bet, quando in manib⁹ ſunt, copiam earum facere lectoribus, ma-
xime, cum ignorantie fuerint, a *SIGNIVENDO FERRARIO* (b.) diligentiſ-
fimo, rerum eius ordinis, *Provincia Hungarica*, ſcriptore. Ita vero
habent: *LADISLAVS*, Dni gratia Rex Hungarie, uniuersiſ prefentes ha-
uofras literas inſpecturiſ, ſalutem & omne bonum. Orthodoxa fidei
fructuofam dilatationem, ciuienes ex animo promouere in ciuitatibus no-
ſtris, & locis regalibus, clauſtrum religioſorum fundare & conſtituere in-
tentimus & ſtudiemus, ut ex eorum ſancta cobabulatione & conuerſatione,
ad diuini cultus amplificationem, oportuniuſ corda fideliū inardescant.
Hinc eſt, quod Frater Petrus, Prior Prouincialis ordinis Pradicatorum
per *Vngariam* & *Dalmatiām*, a nobis poſtulanit humiliter & deuote,
ut per *Magyſtrum Benedictum*, electum Archiepifcopum *Strigonensem*, &
ſuum Capitulum, ac *Magyſtrum Renaldum Prepoſitum S. Thoma* (c.) Mi-
niſtris & *Plebanum de Wana* (d.) *Diaceſis Strigonensis*, collationem

B b b b 3 §

a.) Adſeruantur ex, in archivio urbis,
ſuntque hoc memoriali lemmate, ex tuis
inſcriptis: *Eine Capilla zu Schebnitz, die
zwar Bana gelegen, in der Kirche S. Ni-
colas, den Prediger Mönchen übergeben vom
Ewig LADISLAO, anno 1275.*

b.) Libro IV. p. 525, feq. Nulla pre-
terea conuenientia huius Schemnicenſis
mentio, apud JOHANNEM MICHAELM
PIVM BOHMIENSEM, quem citat *Pé-
mány*. Append. II. ad Syn. *Strigon.* pag.
215, feq. Hinc, neque a CARDINALI,

neque a *Szentivando*, Dissertatione Pa-
ralipom. Catal. XLV. memoratur: ni-
ſi lapsus ſingulos putes, quando ſteſi-
mū forte, loco ſchemnicenſi ſcripe-
runt. quod ego, ita ſicutum, non tam
opinor, quam credo.

c.) Corrupta eſt lectione; ſubtiliter, loco Mi-
niſtris, vocabulum *Montri*: quippe qui
Prepoſitum, habet eius nominis. Vide
PAZMANY Append. I. p. 87.

d.) Legi *Bana*, eo quod ſcriba, *W.* ſub-
ſtituerint, elemento *B.* quod fit non raro.

Prakti-
kum
nomen
Schemni-
cium re-
centius
vetus Bi-
nya ſuit;
medii aui;
Sebenicia;

primaſi-
nyz ve-
bulum La-
diſla Ca-
mani di-
plomatica
admiratur.

et donationem fallam Fratribus Predicatoribus, de Capella in honorem S. NICOLAI, a ciuibus Banensibus, fundata, nullam curam seu dotem habitam specialem, de iure Patronatus, quod in eadem capella habuimus, assensum praberemus. Nos quoque famulo religionis amore ex fide professo, gratiam et ratam habuimus et habemus, collationem et donationem fallam Fratribus ordinis nominati, consentientes (e.) eisdem, quidquid juris in his collationibus obtinuimus. Anno Domini. MCCLXXV.

§. II.

Bana, Sla-
vica et tri-
glia:

vnde cum
metallis
Schemat-
icibus:

quando Seb-
nitz, sive
Sebeniciz,
verbis dicit
supra?

fabelatum
vnde adpre-
lationis, et
typon.

Habes vero hic, erudit lector, primigenium Schemnitici vocabulum, *Bana*, vel eius etatis Germanorum ore, *Wana*. Slauice id esse, (*f.*) originis, nemo, eius linguis gnarus, inficiabitur. Notat autem hodieque, metallicas subfructiones, seu fodinas, quæ, partim depressis puteis cauantur, partim actis cuniculis, per subterraneos ductus, varie sinuantur. Colligas hinc, ultra veri similitudinem, *Slavos* fuisse, qui metallicis operis, apud Schemniticienses, exordia dederunt. Atque, superant omnino, cultus eorum vestigia, in pagorum, qui Schemnitici sunt adstiti, nominibus, quorum faciunt: *Banka*, *Steffoltowé*, & veterissimus urbis vicus, *Hodrits-Bánya*. Antiquato sensim *Bana* vocabulo, nouum, atque id, seculo in primis decimo quarto, enatum est: quando *Sebnitz*, & non raro *Sebeniciz*, vrbs dici occipit. Sunt, qui vocem eam, a Germanis *Saxonibus*, arcessunt: quippe, quorum colonias, diutium ex metallis redditum fama, illuc deduxerunt; sed metu, an rete satius, cum & illud nomen, non obscure, etymon referat *Slavicu*m. Est enim *Sebe* sic, in ea lingua tantundem, ac si diccas: *fibi* nihil, scilicet prodelle, aut lucrificare. Prætextitur origini, lepida narratricula, quam, nemo non e vulgo, veram esse adfirmat. Autem, nimirum, opilionem, pascua, cum palante grege, urbis hac regione, sequutum, cum vallem graminosam peragrat, in duas lacertas incidit, apricantes eas & ludibunda. Dilapsis, ad opilionis streperum aduentum, bestioliis, earum ille orchestram attentius scrutatur, atque ramamenta argenti, imitatione fruticum illic enata, nec opinatus, reperit. Obslupefecit, ad insolentem, quam lacertas reliquise autumnabat, prædam, locumque rimatus, indicium capit, thesauri subterranei. Ergo, latus, ad slabulationes ouiliaque reddit, rem, ad metallorum confultos, defert, loci eius positum, liberaliter prodit. Gratam habuere, opilionis hanc operam, metallarii, quodque crederent, turgescentes subtus argento venas, retegi posse, eadem illa regione, puteum deprimit, & tamdiu hoc atque illuc, cauant, dum in venas argenteas, prouentus ditissimi, incident. Quos, vbi reperere, *Lacertas* quidem,

a.) Mallem: *confervator*: id enim secum fert sensus formula solemnis.

f.) Donaere idem ciuitate Hungari: quibus *Bánya*, exque fodinam nota. Hinc

Selvete-Bánya, *Römisca-Bánya*, *Bojaz-*
-Bánya, *Líbia-Bánya*, & reliqua montanarum urbiuum, Hungarica nomina.

dem, tantarum opum indices, in *telamones* insignium, quæ malleos ostentant metallicos, adsciscunt; nouæ autem, an veteri illi, quæ *Bana* dicebatur, coloniz, vocabulum *Schenicæ*, inducunt. Hæc, in ore sunt omnium, qui prodigiosis fabulosis rerum originibus, delectantur.

§. III.

Si quid veri inest relationi, istud fere existimandum fuerit: opilio-nem eum, *Slausum* fuisse, ex gentis more, hominem simplicem, & a-pertum, qui, sui oblitus, indicium illud lacertarum, *Saxomibus*, audi-do generi, detexerit: nullo inde præmio relato, quam, quod dictorio, miserum prosequuntur; quasi, qui *sibi* nihil, hoc est, *Sebe* nix, ex fortuito illo ac felici casu, lucri pactus sit: vnde postea, loco ei nomen *Schenicæ*, ita hæserit, ut excitatam etiam urbem, eodem insignire, nihil dubitauerint ciues, iuxta & accolz: dum *Schemnitz* inde fieret, & latina terminatione, *Schemnicum*. Hungaris, *Selmetz*, plenius *Schelmetz-Bánya*, dicitur: *Slaus Sfiaumicza*, detorta, vtrobique, sicuti adparet, scriptione, pronunciationeque. Qui aliunde vocabulum arcellum, & vel viri nomen (*g.*) fuisse aiunt, vel nescio quod (*b.*) acetosum, vocant in *subsidium*, in lubrico pedem figunt, si non profusa rugas agunt. Quidquid eius sit; difficile est, vocabulorum eiusmodi origines, erudere; quando defunt, diplomatum & historiarum, præsidia. Hæc interim, volupe fuit expromere, ut habeat lector, quod seu reliquit, seu adprobet. Iam, quod ad ortus urbis, & detecta primum metalla, quæ condendiz urbi occasionem dedere, adinet; in retrusam vtraque zatem, domesticæ *Schemniciensium* schedæ, reponunt: nempe, ad annum ætæ Dionysianæ, DC-CXLV. Sic enim vero habent. ALT-SCHEMNITZ, war Anno DCC-XLV. erbaut: CRAMNITZ, anno DCCLXX. Neulsoht, anno MCCCXLV. Ist also die Stadt SCHEMNITZ, die älteste Berg-Stadt; und zwar älter als CREMNITZ, XXV. Jahr; als Neulsoht, DC. Jahr. quæ latine sic redimus: Vetus SCHEMNITZVM, anno DCCXLV. conditum ejf; CRENNTZVM, anno DCCLXX; Neosolvum, MCCCXLV. Est igitur Schennicum, montanarum urbium antiquissima; & Cremnitzio quidem XXV. Neofolio autem annis DC. Dicam, quid de zatis hac supputatio-ne fentiam, idque, more meo, aperte & ex vero.

§. IV.

SI annalibus Hungarorum fides habenda; sicuti fas est omnino, in tanto exteriorum scriptorum silentio; sub idem illud tempus, cui exordia *Schenicæ* memorata nunc schedæ, adtribuunt, ALMOS, primus Hungarorum dux, e *Syphria*, in *Daciam*, ingenti cum exercitu venit, positisque illic septem castris, ad *Hungariam*, cis, & vltra Danubium protensam, atque olim, ab ATTILA pollellam, ar-

g.) Silvanius hi effingunt, magnarum, & *A.)* Alli Stern, quonodo acetosum heropam, & per metalia, chalcoceras.

Aetatis,
de eo, in-
dictum:

quonodo
inde
Schemni-
cum fe-
num sit?

atus urbis,
alios,
quam per
ejf., in
Schemni-
cium
schodus, re-
trafia.

excavati-
tur charta
eadem, ad
idem hispo-
ricum, &
chronolo-
gia.

mis

mis vendicandam recuperandamque, animum adiecit. Quo, per si-
carios, ab incolis sub iugum missis, ante expeditionem eam, occiso, An-
panus filius, clientelis, inter Hungaros, & opibus, in primis valens,
destinationem exsequitur, atque profligato Swatoplugo, citeriore vte-
rioreque Hungaria, potitur. quam, ita partiti sunt inter se, duces
septem, vt nostra quidem hæc ora, quam montanae vrbes insident
hodie, LEGLI, forte an consilio, obtingeret. *Quintus dux LeGLI*
est nominatus, qui Messianos scilicet Bohemicos, de partibus Golgatha ex-
pulit, ibique diutius castra metatas fuisse perhibetur: verba sunt Thuro-
róczni (i.) Et Golgatha quidem, Galgozium hodiernum, Messianos,
Bohemios Christianos, Morauos fuisse, suo loco (k.) docuimus. Iam,
& istud addimus, totam eam oram, LEGLI insedisse, quæ est, in-
ter Vagum & Ipolan fluuios; fede, Galgozii collocata. Quæ dum
fiabant, ab anno nimirum DCCXLIV. usque ad annum DCCL. vi-
lenter non minus, quam cum regionis & incolarum calamitate; ex-
pulisse enim Messianos Bohemos, sit historicus; creditu difficile est,
potuisse tunc, adfictissimos incolas, de vrbe excitanda, saltæ cogi-
tationem suscipere, ne dicam, opus ipsum moliri: nisi, exstirpare,
quis velit, sparsos, per montana tuguria metallicos, metu hostium,
intra filias, quasi ad ciuitatis societatem, coiuisse; cum constet, mul-
tarum vrbiuum arciumque origines, ad illiusmodi tristæ occasiones,
referri posse. Id vero, si persuaderi nobis sustineamus, in eam sen-
tentiam pedibus eundum erit; longe, ante annum DCCXLV. Bohemos,
seu Morauos; nam ad hos pertinet regio; metalla hic fuisse scruta-
tos, tanto passim operarum numero, vt in ciuitatem coactæ, vrbi,
sic sati copiose, dare potuerint exordia: id quod, non habeo ad-
firmare. Pronius fortasse fuerit, si quid in re dubia statuere velis,
Bana, sive Schemnicii incunabula, ad sequentis decennii initia, re-
ferre. Nam, memorant idem annales, post dispergitam inter se
Hungariam utramque, sexennio requieuisse, nouos rerum dominos,
dum ad deprendendos Morauos hinc, ac Bohemos; Styrios illinc, &
Carinthios, effundenderunt. Sed, nec ea quidem opinatio, in vado eñi:
quando, maluerunt Hungari, rapto alibi auro argentoque, & metal-
lis aliis, ditari, quam infuetas, & incerti fructus operas, aut aleæ,
aut cum molestia exercere. Ergo, superest, vt in feliciora, recen-
tioraque tempora, initia Schemnicii, retrahamus. quæ tamen, tunc
definiuerimus, vbi, aut diplomata indepi fuerimus, aut historiarum,
probatz fideli, monumenta alia. Eudem istæ, quas expromsimus,
dificultates, & Cremnicii premunt exordia, si ea, in annum DCC-
LXX cum Schemnicenfum chartis illis, reposueris: tametsi, requie-
tos fuisse Hungaros, post euasatam Marchiam Longobardicam, annis pro-
pediis decem, in litteras relatum legas. quas illi tamen cessationes,
non ad pacis studia, aut percolendam regionem; sed ad comparandas
vires

i.) Chronicæ Hungar. Parte II. cap. VII. | k.) Historia Comitatus Nitrensis. Parte
pag. 32. | Spec. Memb. IV. Sect. I. num. VIII. 5. II.

vires, quibus in vicinos vterentur, conferebant. Denique, de zate
Neophylis, rite constituenda, non est, vt sollicitemur: designauimus eam, in urbis (l.) historia; suffecerit, excusuisse Schemniciensit
monumentum: quippe, quod, non ad primos urbis ortus; verum
ad incrementa forte, quibus, sub initia Lvdovici I. hoc est post annum MCCCXLII. Carolo I. emortualem, inualuit, respexisse, exi-
stendum est. Quidquid, de prima, apud Hungaros, metallorum
origine dicas, eorum, euidem, antiquiorem in historia mentionem,
non reperio, quam quæ in zatem S. STEPHANI incidit. In
rebus enim Brzetislai, apud BALBENVM, (m.) de triumphatis in Mor-
avia, Polonis, ita lego. *Dum tertio prælio vinceret, ac fortuna
vñfus, Polonus omnes e Moravia profugauerunt. que merito, ab Udalrico, Mo-
raviam accepit, ac Morauis dux est salutatus. At, cum bellum aduersus
Cesarem gereret, ea opportunitate, rufus sepe Poloni in Moraviam
infuderunt: quos iterum Brzecislaus, prælio viillos eiecit, captosque, ma-
ximum eorum numerum, (quidam plurima Polonorum millia fuisse tra-
duxi) aut patri in Bohemiam misit, aut AD METALLA EFFODIENDA, IN HUN-
GARIAM vendidit. En, post annum MXVI. metallorum Hungarico-
rum insignem mentionem! Memorat, & bellum, & victoriam, &
venditos Hungaros, Polonos, BONIFIVS; (n.) sed metalla glet. Odal-
ricus, inquit filium, Brzetislaum, Moravia prefecit, quam a Polonis,
magna ex parte occupatam, deletis hostib[us], in suam potestatem adfe-
ravit: quin & innumera Polonorum multitudinem, qui bello capti fue-
runt, in Hungariam venandundos misit. Ergo, floruere, sub S. STE-
PHANO, metalla Hungariz, iamque mancipia, ad operas, & eni poterant,
& adhiberi: siue ea, Stephanus, primus omnium scrutari coe-
perit; siue pater suus Geyza. Hac certa sunt, reliqua habent qui-
dem verosimilitudinis quidpiam, sed lubrice tamen, atque in vitram
que partem, ancipitis.*

§. V.

Satis, de dubiis Schemnici originibus, dictum esto: nunc, in pri-
mos eius incolas, indagauisse inquit. *Slavii* eam gloriam adtribui
oportere, ne hodierni quidem *Saxones*, qui urbem colunt, au-
sint negare. Sed, quibus quæsto *Slavii*? Bifariam nos trahunt conie-
cturz. Certum est, nempe, præsta illa zate, hucusque pertigillæ
Jazges Metanaglas, quod diximus alibi, (o.) *Sarmaticum* genus, fer-
monis, qualis postea *Slanicus* fuit. Hæc, extra dubitationis aleam
fuit posita: illud adfirmatu difficile est; etiamne, vaga natio, metal-
lis vñquam fuerit operata. quod, si liquereret, possent, cum omnium

Tom. IV.

CCCC

VI

(l.) Operis Tomo II. p. 411, seqq. quem adi.
(m.) Epitome Rerum Bohemic. Lib. III. cap. I. pag. 163.
(n.) Decadia II. Lib. II. p. 193, 30. Ta-
cer DVALATIVI quoque de metalis; Po-

los tamén, crutariatis, velut peora,
in Hungariam vndevis, sit. Hist. Bohem.
Lib. VII., p. 49, 4.
(o.) Historia Comitatus Liptouienis, Parte
Generali, Membro II. s. I. Tomo II.
Operis nostri, p. 546.

verbium montanarum exortus, tum *Schemnitii* præcipue, altius, & in cana illi tempora, retrudi. Verum, quia res ea, in obscuro posita est, vix possis, sine aberrationis formidine, quidquam statuere. Proinde, conjecturarum alteram sequamur, necesse est, quæ eo nos ducit, ut *Maharenfes*, qui polles *Moravi* dicti sunt, fuisse opinemur, gentem, ex *Marcomannis* *Quadique* postea & *Slavis*, coalitam. quæ, vti bello potens fuit, ita valuit omnino artibus, ad vitam, fortiter & commode degendam, admittentibus. Quis enim dubitarit, cum hac regione late dominarentur, cepisse eos, per aspera montium, venarum, auri & argenti, indicia? Iis vero obseruatis, proclue ad coniiciendum fuerit, non pepercisse, seu operis, seu impensis: quando, id vnum agebant, vt possent lacestere vicinos, parcerent nemini, quæ eorum instituta, opibus indigebant, & domi partiis, & consiliis aliunde. *Saxones* postea, redacti in ordinem *Maharenfibus Slavis*, calendorum metallorum auxitatem, huc illectos aiunt, atatem demigrationis non indicant, qui *Saxonicas* origines, & hic, data opera, adfectant. Sunt, qui a CAROLO M. in exilium huc deportatos credant, posteaquam ferocissimam gentem, semel iterumque rebellantem, perdomuit. quod tamen, an fieri potuerit, *Abaris*, sive *Hungari*, regionem adhuc, magno Europæ malo, incolentibus, est, cur possis dubitare. Ergo, tardius immigrarunt, metallorum gratia, *Saxones*, atque tunc forte, cum constituto regno, & fidem CHRISTI accepero *Hungari*, & *Germani*, mutuis commerciis, quin & adhincitatibus, coadunari inceperunt. Id vero, vti nec subito factum est, nec ea immigrantium copia, quæ condendis, ex more suo, vrbibus, sufficeret, tenuere *Slavi*, metallici illi, prælinas sedes, fecereque opus, non industrie modo, sed etiam, insigni cum fructu; dum inualecerent sensim, & caput adtolerent *Saxones*. Factum inde est, vt non minus perpetuæ, quam acerbæ, vtrique genti, essent concertationes. Cultu, opibus, & metallurgicæ peritia, *Saxones* *Slavos* anteibant: hi laborum parentia, & pro regionis habitu, vietus, & decora quadam morum aliperitate, sibi placebant; tanquam, qui non adpetebant aliena, domellicis, quæ effodiabant, opibus, contenti. Singula ea, in coniucium vertebantur a *Saxonibus*: quippe qui, *Slavos* huiares, ob sermonis similitudinem, eundem, cum *Venedi*, populum rebantur, exsul sibi, & a *Saxonum* confociatione; publice lati legibus, dudum exclusum. Ac procellit sive eo vsque, intima ea contentio, vt in acerbas iniurias palam erumperet. *Slani*, multæ sedis confidentia, atque gentis suæ hominum, qui totam circum regionem incolebant, robore multitudineque, animati, *Saxones*, per egre nuper illapsos, depellendos a metallis statuunt, vtque res ex animi sententia cederet, & clam, & aperta vi, in hospites graffantur. Parum aberat, quin cessarent operæ metallicæ, cum *Saxones* quidem *Slavorum*; hi *Saxonum* contubernia, & laborum societatem, cane peius & angue odissent. Itaque, rem, ad eum modum compositum ibant,

Saxones,
quando hoc
abegit, an
Slavis dis-
quifimus:

*curvum, cum
versus *Slav-
os*, amale-
tiones, &
diffida e*

ibant, metallici magistratus, vt gens vtraque, & metallorum regiones haberet discretas, & operarum sciuntas tribus. Valuit subitanum consilium, ad motos fluctus, quomodocunque componendos; non item, ad confociandos dissidentium animos. *Saxones* interim, ne *Slaui* cogerentur succumbere, id dabant operam, vti nouis coloniarum accessionibus, & domi inualescerent, & fortis. Dictu difficile est, quantopere ea res, animos *Slaavorum* frergerit: neque enim iam de principatu, in vrbe, ac metallis, tenendo; sed de salute, de tantidis fortunis, curas suscipiebant. Multi, emulationis, & quæ ex ea nascebantur, malorum pertusi, atque hi, ex primotibus potissimum, frenembundi, ex vrbe demigrarunt, traxeruntque post se, reliquam multitudinem, *Saxonice* insolentia, pro genti ingenio, impatientem.

*frangerunt
animos Sla-
ui, & vrbe
demigrare
fuerunt.*

§. VI.

Saxonia, ad hunc modum demigrantibus ex ciuitate, terum, foli *Saxones*, potiti sunt. Id dolos, concertationis huius tempus, neminem nos docere potuisse; tametsi rem gellam, gnarillimi quique fatorum *Schemnicii*, fide adhibita, narrant saepius. Equidem, sic reor, in ztatem ANDREAS Hierosolymitanus, hoc est, ad initia seculi decimi tertii, conuersiōnem eam, referendam esse. Tunc enim, ex nuptiis Lvodovic, LANDORAVI Thuringiæ, cum ELISABETHA, regis eius filia, magna *Saxonum*, cum *Hungariorum*, confociatio sequuta est: inuitatæ, huc & illuc, colonizæ, in primis metallorum scrutandorum perire, quæ, quod successus, ad inuidiam usque *Slaavorum*, felices, popularibus nunciabant, noui subinde accipiebant, non operarum modo, sed diuitium etiam familiarium, supplementa. Eo usque autem, *Saxonum*, aduersus *Slauos*, odium processit, vt nihil dubitarint, senatus consulta edere, quibus a iure capienda ciuitatis non solum, sed etiam, si iis quoquomodo potirentur, a ciuicorum munerum administratione, severissime arcerentur. Parrum hanc sanctionem, mira contentione, adcuratione autem, plus quam Lycurgica, posteri obserabant. Enim vero, nec ad vilissima opificum (p.)

*Demigrati-
onis eius a-
etas indeca-
sata:*

f.) Dabo severitatis eius insignia documenta, quæ, feci plaezimus omnia, ex publicis tabulis deponita, sagacissimum rerum patris fuit instigator, JOSEPHUS RICHTERVS, virborarius Schemnicensis, non minus doctus, quam industrius, nobiscum communicauit. Anno 1551. d. 12. Sept. Is den Schaffern empfohlen werden, das für zur Verhüttung mehreres Zuck, kleine WENDEN in ihre Zeche nehmen sollen: sententia huic redit: nullum *Slaavorum*, ab dentatae impetu, ad fatuorum stratos admittendum est in pavorem. Anno 1554. d. 19. Januaril. Is der Schaffer Zeche, wegen den Slavik Schaffers, so Wendischer Naturus gewesen, dieser Beschuldigung dieweil er Slavik von der Zeche angrenzungen, ehe sie die

*Freyheit bekommen; so fallen sie einem che-
famen Rath so viel zu Gefallen than, und
ihm auf Lebzeiten gedachten zu machen als
aber sol kein Wende, zu ewigen Zei-
ten, so die Zeche gewusset werden. Nem-
pe: Siedlackium, ad eastuernum sat-
rum administrum, retinendam est, dass ei
vita supererit; pferde vero atrium *Slaavorum*
in eam tribus recipiendum habet est. An-
no 1574. d. 12. Novemb. Is Georgen
aus der Au, sonst Gregorowitz, weil er
Rath und Zame reichlicher gabet, als an-
dere Mit-Bürger, und Bergmeier, hauet,
dass der Stadt Freyheit nicht bekommen,
weil er Wendischer Art ist, verzögter
werden, wenn er will, zehn Jack Ban-
Wien, aufzuschonen. reliqua.*

*Saxonium,
in Slauos,
adram in-
explicabiles*

contubernia, fas putabant, *Saxos* admittere. quam, solerterissimæ gentis auersationem, vsque ad seculi decimi sexti exordia, mortuus tenuere *Saxoness*; dum perlata, in Comitiis anni MDCVIII. legge, (q.) vna cum *Hungariis*, cum ad iura ciuitatum adeunda, tum ad magistratus, alternis administrando, idonei iudicarentur. Ceterum, post dimissos *Saxos*, mirifice adiuuit, res *Saxonum*, regum, erga hospites, benignitas: quod cernerent, nihil ad rei publicæ vitilitatem procurandam, atque ditandam in commune regionem, metallicis *Saxonum* operis, institui polle lucrosius. Itaque, & priuilegiis donarunt vrbum, & qua se dabat occasio, ornarunt beneficis aliis. quod quantum ad rem, solerter gerendam, &c, cum priuatas, tum publicas opes augendas, auctoramenti habeat, non est opus recognoscere. Ita comparata fuerunt, conditæ nuper virbis, incrementa, cum ANDREAS II. rerum potiretur. Neque deterius Schennicci res habuere, sub BELA IV. exordia; dum vix exacto lustro, immanis illa *Tartarorum* in Hungariam impressio, non exercitum modo, regis ductu, ad *Saxonem* occurrentem; sed gentem fere vniuersam, pessundedit. Pertigit, sanguinolentum genus, vsque ad metalla Schennicci, delectuque incendio, non vrbum tantum, verum tuguria etiam, & metallicas passim machinas. Relatum accepi, a veterum schendarum possessorum quadam, non incurioso, metallicos plerosque, quin & ciuium partem eximiam, per puteos atque cuniculos, abditam, cladem euasisse; illi admodum interneccione deletis, quos, nec opinatus hostium illapsus, a latebris illis, crudeliter reprehendit. Vnde facile coniicias, quæ Schennicci, & operarum metallicarum, eo triennio, fortuna fuerit, quo barbarus, regionem vniuersam, populabatur. Nempe, cessabat minerarum eruendarum cura; tum hostium metu, tum famis malignitate: quippe quæ, si annalibus fides sit habenda, anno MCCXLV. maiorem multo, per *Hungariam*, hominum saram fecerit, quam ipsa *Tartarorum* feritas.

§. VII.

A Dhætere demum, & ciuitatis accessiones, & metallicæ operæ, faltem, procurabantur segnus: quando instaurandæ vrbi, danda fuit opera, neque exinanitum ciuibus Schennicium, necessitati vtrique sufficiebat. Nam, ita fuit, temporis eius ingenium, vt folius vrbicæ multitudinis, non item regii simul arari, colendorum metallorum, cura atque studium, fuerit propria. Ergo, lentis passibus, ad nuperam celebritatem, & vrbi proficiendum fuit, & metallariis. Eas difficultates, vt exsuperare possent nostri, BELAE IV. in meliore eluctantibz fortunam, prouidentia, factum est. Praemis, quibus solent ornari, noua coloniarum supplementa, illeclit denuo *Saxoness*, agminatim huc immigrabant. quam tamen felicitatem, bellum, cum OTTOCARO, iniquiore fortuna administratum,

non

q.) Articule XIII. ante Coronationem. quem lege omnino.

Dificilis
vrbo, lux-
ta & me-
tallorum
operarum in-
fusatio:

BELAE regi,
in tem-
pore proxi-
mæ dies:

non interuerit quidem penitus; sed tamen, maiorem ad modum fuf-
flaminauit. Hoc, in litteras meretur referri: quod, cum *Hungari*
aduersus *Germanos*, propter Friderici Austriaci, iniurias, quas *BELAE*,
& Transdanubianæ *Hungaria*, iniquissimo tempore, atque *Tartarū* ad-
huc impune graſſantibus, cumulatissime intulerat, animo effētū hostili-
li; rex tamen *Hungarus*, infolito adhuc exemplo, diploma, *Saxoni-*
bus tuendis ormandisque editum, *Germanice* curarit perſcribendum.
quem poſtea morem, plures, & regibus, ſuum fecere. Prima, poſt
deficiuentem *Tartaricam* cladem, regis eius benignitas, tunc erga *Sche-*
mnicium emicuit, cum euſtatas *Hungaria* vrbes, ac nouis iuribus donatas,
omni studio, reſtaurabat. Id enim in primis, factō putabat opus,
in reparanda *Schemnicii*, nupera celebritate, & cogendis iterum,
ad ſcrutanda metalla, nouis coloniis. Ergo, prater, communem,
perſcribindz libertatis formulam, ad Carponenſis (r.) diplomatis mo-
dum exprellam, id peculiariſ ſuriis ciuibis eſt datum; ut *SAXONES SINT*
OMNES, & qui partim opibus & conſilio, partim, locatis operis,
rem metallicam veſtīunt ac poſſint adſiduo iunare. Reliqua diplo-
matica capita, eo redunt; ut nequam iuri ſtarent, quam apud pre-
torem ciuicam; peregrino loco, in cibodiā dari, aut compingi in vin-
cula, nequirent; a tributis & veſtigialibus, itinera buc & illuc facientes,
perpetuo immunes effēti; filiis, etiam hic, qua regum effēti, ad ſu-
ſtantias putiorum & cuniculorum ſubſtructiōnēs, libere vterentur.
reliqua. Hac, *BELAE* indulgentia, factū eſt, ut non urbana tan-
tum multitudi, nouis *Saxonum* accessionibus, inualeſceret; ſed me-
talla etiam, maiore, quam factū eſt antea, adcuratione, atque ad-
ſiduitate, veſtigantur. Hinc, vicorum, ad *Schemnicium* adiointi-
um, puta, *Hodrits*, *Banka*, ſeu *Schätersberg*, & *Fuchsloch*, repe-
tenda origo eſt; quippe quos, tunc poſitos fas eſt credere, cum ad-
uentantes, magno numero, colonias, vrbs non caperet amplius. Cete-
rum, diploma *BELAE* regium, in leges municipales verſum a ciuibis eſt,
tanta obſeruantia, ut neminem, in ciuitatem adgregarint poſtea, niſi *Saxo*
eſt, atque is quidem, haud obrutus (s.) ære alieno. Quod ego in-
ſtitutum, eo fine fanxiſſe reor *Saxones*, ut arcerent decoctores, ab
interuertendis metallorum reditibus: proſlus ex tentia ALEXANDRI
SAVERI, qui, ſures a republika, metallicæ in primis, repellendos, & pauperan-
dos eſſe dixit. (t.) Indigent, enim vero, metallicæ curæ, iis ciuibis, quibus
affatim ſuppetat, vnde, cum ipſi, vitam, ſine dolo malo, fuſtentare, tum
in refractarias operas, incertaue & fallentia luera, procul moleſtia,
impensas queant facere; dum, & damna reparent, & diteſcant ite-
rum, ex benigrioribus metallorum venis.

r.) Exhibuimus illud, Operis Tomo II. In Historia CARONAT, s. III. p. 247, ſequ. quod illic recognoscas.

a.) Sapienter COLOMANNVS, Lib. I. Dec. Cap. I.) LAMFRIDIVS, Cap. XXII.

diploma,
qui liber-
tas Sche-
mnicii re-
dimicatur,
Ger-
manice
perficit
cares;

eius ergo
mentum,
Carponen-
ſii ſappar-

abit, in le-
giꝝ mani-
cipalibus,
Schemni-
cienſium;

S. VIII.

Consulat, petra Belz elemosani. Sec- phanus & Ladi- stius Cumarus, sepe: sequato- rium regum in Schem- niciensies favor: & metallorum lafratio: qua hinc in comitatu promovetis utilitas: Caroli I. regis metallo fiduciam: Ludoul- cus I. videlicet donor Schem- niciensie: in his Dil- na, seu Bel- la, omneha- tur.

CVMulauit, hanc patris, in *Schemniciensies* bonitatem, STEPHANVS filius, cum, non ratum modo habebat eius diploma; sed locupletauit etiam, ex temporis habitu, non uno iure peculiari: plura benignitatis, aduersus urbem documenta exhibiturus, nisi mors intertempla, deflationes praeuerteret. De LADISLAI, Stephano geniti, aduersus *Schemniciensies*, voluntate, supra (u.) diximus, cum in vocabula, quibus olim vrbs nominabatur, indagassimus. Nam, ad hanc vsque etatem *Schemnicum*, *Civitas de Banja*, hoc est, ciuitas *metallicis*, vocitabatur. Qui hunc sequuti sunt reges, nihil, quod ad augendam ornandamque urbem, admittere putabant, residui fecere. Neque enim infra curas regias positum existimabant, subinde inuisere, *Schemnicum*, spectare mirarique operas; quin puto- rum etiam profunda, inuitantibus, naturae & artis miraculi, subire rimarique. Que res, quantum valuerit, ad ciues, metallicis vniue- operantes, inflammados, acuendam curam, atque studium, pro- num est arbitrii. Hinc certe manauit, vt, quod augendis metal- lorum prouentibus, reges necessarium, sua ipsorum docti ex- perientia, deprehenderant, in tabulas id referrent, redderentque ci- ues, cum ab iniuriis accolarum tutos, tum alacres etiam, ad durum opus, eo maiore pertinacia faciendum, quo insigniora, benignitatis regum, erga se, documenta capiebant. His rebus fiebat porro, vt & tunc, sine molestia agerent *Schemniciensies* metallici, cum post ANDREAS III. fata, ob plures regni corruiales, male haberet Hungaria. Decennium (v.) ea tempes, sub Venceslao Bobemo, & Ottone Bauaro, absuluit, dum, CAROLVS Neapolitanus, rerum potiretur. Mira in eo, post Matthaeum Trentinensem, in ordinem redactum, metallorum cura emicuit: quod, cum ex tabulis eius, quas metallicis urbis, fere singulis, liberaliter indulxit; tum ex decreto suo, quod unicum (x.) existat, liquido condicfas. In primis, haberet *Schemnicum*, quod in acceptis referret. LVOVICO I. si intemerata perdurasset, eius, in ciues, beneficentia. Vicis ille, quos hereditario iure pos- sideret, urbem donauerat, diplomate, anno MCCCLV. feria lecta post Pascha, edito. Erant vero: Gerod, Kárlík, Sieglberg, Diln, Sekken, & Kulpab. Ita eos, regis tabulae adpellant: hodie: Grad, seu Kopanicza, Kherling, Sieglberg, Sekil, Goldbach, vocitantur. His addit, Kis-Ibyle, predium, ad urbis fines, sepositum, atque nemoribus, pratis, & agro frumentario preditum: curiam alii fuisse aiunt, peculiari instructam iure, quod iam non disputamus. Illud adnotari meretur, Dilnam quoque in *Schemniciensium* hereditis fuisse censem: vnde ero-

u.) Recole S. I.

v.) Necio, ad hanc, vel ad BEATI IV. etatem referendum est, quod rederet in MSC. CHRISTOPHORI PARASCHIVI: ha- buisse etiam, *Schemniciensium* officiam mo-netariam, quæ demum, ob aqua pe- nuriam *Civitatis* sit translata.

x.) Anno MCCXLII. editum, in De- creto Regum, p. 45, sequ.

ris conuincitur FRÖLICHVS, quando montanarum urbium vetustissimam scribit. *Tyllen*, inquit (J.) oppidum metallis iam exhaustum est, & vetustate reliqua vincit. Non est enim ita: quando satis constat, senescente adhuc seculo decimo quinto, vicum, nisi oppidum manus dicere, in potestate adhuc Schemnicensium fuisse. Fidem, præter domesticas schedas, quæ sunt in urbis tabulario, CHRISTOPHORVS PASCHITIVS faciat: *Fuit Bela (z.) nunc montana civitas, Ecclesia Schemnicensis filia, usque ad annum MCCCCXLVIII. in quo, ex consensu Plebanii Schemnicensis (olim enim ita scriebatur) & Iudicis, iuratorumque, post varias lites & altercationes, ex dispensatione plurimorum bonorum virorum, ecclesia DILNENSIS, quæ ante filialis Schemnicensium fuit, facta est parochialis: ea conditione, ut decime, quas antea Plebanus Schemnicensis percepit, Dilensis iam caperet, & florenos novem in auro, & termino biennali. Archiepiscopo solueret. Plebanus autem Schemnicensis, etiam in eiusmodi spatio tantum novem florenos penderet. Hæc sub MATTHIA CORUINO gesta fuerunt, suntque nobis indicio, iam tunc emancipata fuisse Dilnam, & in oppidis regalibus, censam. qua de re, suo loco.*

§. IX.

PEculiaria ista, de quibus diximus, Schemnicensium iura, editis tabulis; certatim adfirmabant sequunt reges. In præcipuis censentur, SIGISMUNDI ex diplomata, quæ anno MCCCCV. & MCCCLXXV. perfecit: JOHANNA CORUINI, anno MCCCCXLVII. post, MATTHIAE filii, anno MCCCCXLVII. LXXI. LXXIX. WLADESLAI II. MCCCCXCVI. MD. MDVII. LUDOVICI II. MDXX. Et, ad SIGISMUNDI quidem exitum, leta verbi fuere omnia, si incursiones HUSSITARUM demas, quæ semel iterumque, cum montanas urbes reliquas, tum Schemnicium, in primis, terruerunt. Sed SIGISMUNDO satis functo, inclinare coepit urbis fortuna, & partim vicinorum inuidia laborare, partim virginis calamitate alia: dum, sub EMILIA, regis ALBERTI vidua, penitus euerteretur. Res, a capite repetenda est. ALBERTO, quod constat, vita decadenti, haud contraeunte ELISABETHA, WLADESLAVI Polonum, primores Hungari, in regno surrogauere; at profecto, præcipitatis, vti adparuit, consiliis: quando, & reginam, masculum postea enixa, & non paucos optimatum, eius electionis penituit. Ergo, in geminam factionem scissa Hungaria, pupillum hic adscitum peregit regem alii, pertinacibus studiis, sectabantur. Montana urbes in his fuere, quæ posthumum tuebantur, sive id sponte faciebant, sive Giskra, quem metallifera huic regioni, EMILIA, præfecerat, imperio. Prolixe, eius tempestatis mala BONIFIVS (a.) exprimit, ideo hic memoranda, vt Schemnici clades, eo reddatur illu-

tabula, fo-
rasterum
regem, qui-
bus Sche-
mnicensi-
um iura
adfer-
bant:
Huissi-
rum insur-
ciones sub
Sigismund-
o, terren-
tibus

præfendit
que mor-
tem Alberti
excepere,
causando
miseri

etiam tempe-
statis mala
Bonifivii

a.) In Medulla Geographiz Praedicta, pag. 357. Prodit libellus Bartphi, Anno M. DCXXXIX. forma 8.

b.) *Diles*, nimurum, Hungaria Bela-Ba- a.) Decadis III. Lib. IV. p. 424., 32.

verbis, &
potius: illustrior. Hinc, inquit, inaugurationem Wladislai meminerat, *in-*
extricabiles totius Hungaria factiones exorta sunt, hinc omnis concordia
soluta, exemplo intestina discordia incessare, similitates & odia inflan-
rantur. Conticuere leges, & concubata iudicia, prout quemque propria
libido tulerit, ita se gerere, quicque fibi index esse, cum, rapinas, ho-
mocidias, passim agere, inimicitia tunc graviter exerceri: ille magis in-
ioribus haberi, qui minus posse videbatur. Alienam pradie, sine pudore
occupari, violari templorum iura, nulla denique sacra profanaue potestas
se iniurias abstineat, reliqua. Atque, in primis ultimum illud, Sche-
nemicum persensit. Fuit, in ELISABETHAE partibus, Simon Rozon,
Episcopus Agriensis, vir, ultra quam reris, acer ac militaris; sed,
qui tunc ad Polonum defecit cum fratribus, quando id maxime fuit
importunum: eius rei causam, in reginam, BONIFAVIO (b.) relict:
Rozona defelctionis causa, Elisabetha fuit: quippe que, Simonis, dum
ad Elisabe-
tha, ad Po-
lonum de-
fessus: nuncquam Archiepiscopum futurum: contra ille, se viuente, ELISABETHAM
nuncquam regnatarum. Archiepiscopatus igitur regina iussu, Dionysio
datus. Auxit offensam, quod Giskra (c.) Calouiz simul praefectus,
vicos, ac praedia, Rozona gentis, late, per eam Hungariz oram, sparso,
vt agri Simoni faceret, identidem incurvabat. Ergo, vt & reginam
vincisceretur, & Giskra vicem referret, Schennicum, Zoliensi eius
praefeturz, tunc accennum, Hungarorum, iuxta & Polonorum, vali-
da manu stipatus, inuadit, diripiit, ac plurimis ciuium contradicatis,
feude exurit. Adseruat, funestae cladi mentionem, vrbici tabularii
codex memorialis, manu exaratus, his verbis perscriptam. Anno
MCCCCXLII. venerunt alumni iniquitatu, Simon, episcopus Agri-
ensis de genere Rozon, & Ladislaus (d.) Czech, filius Petri Czech de
Léva, & properauerunt Scheniam, quatuor millibus Hungarorum & Po-
lonorum, succenderuntque cunctatem pradiam totaliter, interfecit quam
plurimis ex utraque parte. Et sic Schenientes dimiserunt ecclesiam eo-
rum, cum multis bonis, qua bofes receperunt omnime, cum ecclesie
rebus, calicibus, crucibus, & reliquiis sanctorum multis, & claustris.
Hac sunt facta (e.) anno pridiō, feria quinta post Pentecostem, & exus-
serunt venerabile Sacramentum Corporis CHRISTI, in ecclesiis vbiisque,
altaiaeque fregerunt. Profecto impie, & ultra belluinanam feritatem.

Sa-

b.) Ibidem p. 422, 47.

c.) De eius, hac iniquitate, inibi pag.
426, 41. Quotunque mobilis, papili
partibus infestos, per delatores esse capturatos,
qui ferrebas lege. Laudes contra
GENNAE, lege apud BALINTVM, Epit.
R. B. Lib. V. c. III. p. 504.d.) CECCHORVM genus, quod hac tempe-
flate horuit, & Zeb que sciti ab Hun-
garis dici erupit, tres tunc irates or-
abant: THOMAS, COMORE; PETAVSLeve, praefecti; & DROMYVS, indu-
gentia ELISABETHAE, Archiepiscopatu Strigonieni donatus. LADISLAVM, Pe-
tro haifice genium, ex fragmento ipso
adpare. Fuit, ceteroquin familiis, ori-
gini Bohemicis.e.) Alii, ad annum MCCCCXLIII. feria-
am, post Pentecostem, secundam, clade-
dem hanc referunt; sed errore: nos,
domesticum illud monumentum, fe-
quimus.

sacrilegam ex se, impetum, id cum primis exsecrabilis reddidit, quod ciues, ex diei *Dominici* prescripto, qui tunc *sacra sancta Triada*, festus erat, rem diuinam facientes, oppreserunt prædatores. Nempe, dislocatis, per siluarum lustra, nocte concubia, insidiis, tunc demum in urbem irrupere, cum die iam adulto, ad zris campani sonitum, ignara periculi multitudo, in zdes sacras, confluerat. Non hic atati, non sexui parfum est. Ergo :

It, clamor caelo, resonat plangoribus aether.

Qui se primo impetu subduxerunt, ciues, iuxta & metallici, arma subito corripiunt, occurvant globatim hostibus, manus conserunt : dum interim prædabundus miles, publicas priuatissime zdes, ac templo in primis, peruidit, spoliat, ac demum, ignibus subditis, concremat, prædaque onustus, post longas zdes, *Lévam*, unde venerat, recedit. Inulta, urbis hæc clades fuit, ciues autem, atque operas, fortunis, & omni eo adparatu, qui erat in vestigandis metallis necessarius, exutos, in eam rerum difficultatem coniecit, vt precario, & quæsito vicatim pane, toto eo anno, vitam tolerare cogentur. Sed, nondum calamitis finis : sequenti enim anno, qui quadragefimus tertius fuit, supra millesimum quadringentesimum, quidquid urbis erat residuum, vehementissimo terra motu, conculum est penitus. In rudus, nempe, deiecta sunt zdes, quas, anni superioris incendium, fecerat resiliens ; fodinæ autem, & harum cuniculi putique, vastis hiaticibus, fatigente etiam petrarum compage, feude contumulatæ : ut heic quidem durissimi colles, depresso alibi planities, subito conseruent, passim autem, nihil.

*auult. Ros-
gonianæ
imprefatio-
nis, armo-
nas, terra
mutacion-
es, & solidifi-
cationes.
mias !
eius mite-
rende fa-
stis.*

Quam chaos & nigro squallentia pumice saxa

Ferale circum tumulata ruina.

Ita, memoriales, ciuci illius, quod diximus, archiui, tabulae : Item, sequenti anno, feria quinta proxima, ante festum Pentecostes fuit, terra mox magnus, ita, ut omnia montana, & plura casira, domusque murata, corruerent. Non potuit, sicuti facile coniectatur est, terra hic motus, sine multitudinis strage, accidisse : quiniammo, non urbem modo, sed incolas simul sepeliuisse, visus est.

§. X.

Deletam credidilles, funestissimo, coque gemino casu, *Sobeniam*; nisi, ita in fatis fuisset, vt contumulata urbe veteri, nouæ alteri, quæ perdurat adhuc, initia darentur. Aiunt, *Paleopoleos* ruinas, sub ipsum terce motum, per montis precipitum, in subiectam vallem delapsos, tanta rei, occasionem ministrauisse. Nam, edito sic fatis positu, vetus illud *Schemnicium*, inter *Fauconium*, & *Boream*, infederat, vt in proclivi fuerit, conquassatos muros, & horum faxa, in vallis sublita profundum, deturbari. quæ demum ciues, veterem urbem, funellis nuper euentibus, foodatam, reformi- dantes, ad nouæ huius condendæ, exordia verterint. Annū, quo

*Paleopoleos
fusæ veteris
Schemnicii
cù, rama,
moxa urbi,
qua sap-
rat hodie,
artus dedi-
ctus ;
potius
benz ;
politus, que
fusæ, urbi
veritas ;
nouæ alta-*

vris molitio ea, si quz tamen credi debat, coepit, eundem esse volunt,
 vris, quando
 expressis: quem terra motus, insignem ad posteros, efficerat, hoc est: MCCC-
 CXLIII. Quod, si lubeat opinari, tenuia, tanti conatus, principia
 esse oportuit; cum, ob diminutum, iterata clade, ciuium, iuxta &
 metallicarum operarum, numerum; tum ob calamitosissimi temporis,
 quo tunc vrgebatur Hungaria, difficultatem. Tametsi enim, mor-
 tua, anno superiore, Elisabetha; pace cum Amurathbe inita, egregie
 codem anno, Wladislavus I. rebus Hungaricis consuluit; tamen, quia
 Juliani Cardinalis usus longe importunissimo, pax ea resculsa, atque
 perniciabile, aduerius Amurathem bellum, comparatum est; in eam
 calamitatem precipitauit Hungariam, quz, post BELAE IV. acceptam
 a Tartari cladem, vna omnium, & maxima fuit, & nocentillima:
 quando rege, cum vniuerso exercitu, ad Varnam cælo, pessum itura
 fuerat gens vniuersa; nisi ab ea clade, Johannes Corinus, meliore
 fato seruatus fuisset. quod iam non (f.) habeo recognoscere. Quid-
 quis infelis tempestatis fuerit, vrere copta Sebenicensis, eo fortu-
 niatore successu, quo ditiones, in dies, venas retegebant. Itaque,
 subitis incrementis, & tunc adolescentibus vrbis, cum orbata rege Hun-
 garia, hinc cum FRIDERICO, Romanorum imperatore, illinc cum
 Turcis, vario marte, colluctaretur. Johannes certe Corinus, qui
 ad gubernacula regni, ob regis pueri absentiam, magno Hungaria
 commodo, sedebat, nuper Schemicienfum clavis admonitus, pecu-
 liari ciues diplomatice, (g.) donauit, coequo, non rata tantum ha-
 buit, quz reges antegredi, Saxonibus indulserant; sed adiecit etiam,
 quz præsens Schemicenii habitus, poscere videbatur. Posuere autem
 vrbem ciues, longa, sub Palestoli, & deprecta, ab occidente æstiuo,
 in solis ortum, valle, quam excitatis, vtroque latere, ezbis, gemi-
 no foro, quod circulum, suo vocabulo Saxones dicunt, ita instruxer-
 tur, vt alteri superioris, inferioris alteri, ex situs ratione, nomen
 hæferit. Solido hic opere, & pro eius ætatis ingenio, atque Gothica
 ædificandi ratione, sic satis eleganti, instructas domus videoas,
 vt sola situs iniurias culpari mereatur: quippe quz, luxatos hic, su-
 spenos alibi, ædium ordines, effectit. Fori tamen superioris subflue-
 tiones, pulchre sibi respondent, intermittuntque stream, haud quidem
 angustam, sed in declive tamen sensim desinentem. Silanum hic
 veteres, nuper, colossum S. S. TRIADIS, ob populum peste liberataro-
 posuere, qui ita voverant. Relatum accepimus, ab extremo vrbis,
 ad occasum, vico, vallem hanc vrbicam, qua regia via deducit, vi-
 tra duo stadia, perpetuis domibus inædificata, in ortum procure-
 res:

f.) Lege, tristissimam cladem apud Bon.
 FUSIVM, Dec. III. Lib. VI. p. 460. ad
 fin. Codus, in eo prælio fuit, Saxon
 quoque Reges, nuper Schemicienfum
 clavis, auctor, p. 463, 33. Adeo, non
 cessat, maleficiis immunit, vindicta na-
 men. Addo, PHILIPPI CALLIMACHEVM,

de Reb. Geffis Wladislai, Lib. III.
 p. 353, 10. In HANNEN item de THIAROCE
 Chron. Parte VII. Cap. XI. II. p. 150. loqua-
 g.) Supra f. IX. eius orbis, fuit mentio,
 quod si legitime licuerit, multa inde, ad
 illudrandum, præterirent Schemicenii ha-
 bitum, deprimâsemus.

re: dum in officinas definat, liquandis per purgandis que metallis, factas. Capi hinc potest argumentum, quanto ambitu, urbs tota concludatur. Nam, ab imo vallis, per utriusque montis latera, in cacumina vaque, sedes, nullo ordine sparz, ac quasi suspensæ adfurgunt; horrifico, e sublimi spectaculo, quod case, atque tuguria isthæc, alia alii, ruinam minari videantur. Colonizæ metallicarum operarum, hic inhabitant, non raro conferta adeo, ut atque subinde tuguriolo, vicini iniquilini, sine viro morborum contagio, accipiuntur. Milles illiusmodi ediculas, curiosiores numerauerunt, vix ab aliis, quam a metallicis, pauperissimo hominum genere, infellas. Evidem, cum, spectatam sepius urbis faciem, apud annum refingo, ita exstimo; si omnis haec eius moles, perlata quadam planitate, excitata, didicata in longum ac latum, fuisset, nulli urbium Hungariae, validitate fuisse concessuram. Montanas fane ciuitates reliquias, & amplitudine anteit, & metallicorum operum copia.

S. XI.

Hec, de noui Schemnicii exordio, atque accessionibus, dicenda erant; tamet' non desint, qui ne mentionem quidem Paleopoleos ferre possunt. In his, CHRISTOPHORVM PARSHITZIVM lycæ huiatis, olim moderatorem, retulisse sufficiat. Ita vero ille (b.) *In colle vicino Scharffenberg, exstructa est specula, ad obseruandas hostium irruptiones.* In altero viciniori, qui Boream reficit, visitantur rudera arcis, seu propugnaculi, ubi Schemnicium vetus fuisse sicutum quidam, sed perperam, statuant. Utinam ad texuisset, quas habuit, dubitationis rationes, vt iis, cum cura subductis, vel repudiari, vel affirmari potuisset, perulgata apud omnes, de Veteri ac Novo Schemnicio, fides, an opinatio. Quid, de re tota sentiam, more meo, hoc est, aperte, ac sine iurgio, expromturus, ita reor: si fuit vetus aliquod Schemnicium, altius eius occasum retrudi debet, quam est annus seculi decimi quinti XLIII. Tunc vero, Neapoleos, quæ superat hodieque, ortus, tanto erunt antiquiores, quanto profundiorem Paleopoleos zatem, atque interitum, statueris. Saltem, illata, a Simone de Ragon, urbi clades, vix ac ne vix quidem congruit, cum veteris Schemnicii habitu; quippe, quum templa, quæ igni exsulserunt prædatores sacrilegi, nulla fuerunt, in vetere urbe: sicuti consultissimi antiquitatum Schemnicensium, fatei haud dubitant. Vebementi, inquit, diligentissimus rerum Schemnicii compilator, Iosephus RICHTER (i.) dubitationi locus relinquitur, num unquam ades sacra in urbis huius finu, existerit: quum Parochiale, quæ nominamus in arce, innocentus nominis, veteri, perpetuo a ciibis obserua-

*da fuisse
reputare, ve-
sus aliquod
Schemni-
ciuum, cum
ratione di-
scutatur;*

*et ab his a-
qua nimis
frumentis*

D d d 2 tam,

(a.) In Hilobria Comitatuum MSCr.

(i.) In MELETZMATE HISTORICO, de Libera Regia Montanaque Clivitate SCHEMNICO: s. XIV. quod is, curis nostris, quas describendæ patris adsidue impen-

dimus, docte non minus, quam liberallier vellicatus, & confersit, & inuitato, inter ciues nostros, exemplo, vitro ac lubens, ad nos milit, ut comitataria nostra redderet luculentiora,

*tam, luculentest confit. Iam, si nulla ei verbi fuit ades sacra, nulla etiam, expoliari concremarique poterat. Quid? quod, cum Capella D. Nicolai, anno MCCLXXV. Ordini Predicatorum, indulgentia LADISLAI CVMANI, per manus tradiceretur; iam tum in vetere arce, quae occiduum verbis collem hodieque insidet, Parochialis ecclesia, honori B. Virginis dedicata, superabat. Quod si est, sicuti est omnino, & nos infra docebimus, veteri, quae adhuc exstat, arci, iam tum Schebniciâ fuit coedificata. Quid vero ruderibus illis faciemus, quae vulgo *Paleopolos* nomine insigniuntur? Nimirum, *Germanie* adpellationis vocabulo, ea tuebimur: vt sit nobis, *Die Alte Burg*, nam ita valitatem illam, & parietinarum reliquias, *Germani* vocitant. Ergo, arx fuit olim, sed originis, atque atatis, incognita. quam, seu *Tatarice* imprecisiones, seu bellorum casus alii, pellundederunt. Excitatam vero arbitramur, vt esset praefidio verbi, per vallem sublatam & montium latera, sparsim exedificata, neque munitione operibus. Hec nostra, de vetere Schebnicio, sententia est. quam, sicuti nemini obtrudimus, ita, non eius adeo sumus tenaces, quin meliora certioraque promentibus, lubenter concedamus. Ne vero situs arcis veterine, ignoretur, imaginem eius in compendio dabisimus, laudati nunc RICHTERI verbis, adumbratam: quae sic habent:*

*alias politis,
fieri a
Richtero,
descripsit;*

*communis tamen, in conspissum cadit. In hac urbe construenda, natu-
ra aqua ac industria, & fortuna contendebant. Inter boream & fa-
uonium exsurgit saxum, atque protenditur, cuius reseculo vertici infi-
dit, qua noncupanda est PALEOPOLIS. Illa proinde mater magna, eo
Latero, quo urbs occidentem conspicit, rupem gressui obtulit intermeratam,
altero tamen ad orientem mitiore. Vehabat secum aquas, & scatubat
fontibus, fieriliis alioquin folex, ut beneficio verbi maximo prorumperent,
scatuba semper emicante. Hodiecum illi aquis rutibus obstrepentes vi-
suntur. Amoenitas loci florida tempe in cacumen retulit, & cum aeris
temperie grata, praelaurus longe lateque prospectus sepe commendabat.
Operoso labore, arte etiam aduocata, opera munitionesque, pro tempore
illo, mirifica sunt effecta, ut moles magnifice surgeret, urbemque sepi-
ret. Vallabant eam manu & propugnacula, haecque vallum & fossa
circumuniebat, qua ex ruinis non obscure colliguntur. Hec ille (k.)
Vtinam vero, quam longe lateque federit, urbs hæc, ad mensuram
designauisset, vi scitissimus; vt indicium inde capi posset, arcifine
potius, quam verbi rodus sit dicendum. Cæmeterium eidem adlittum
fuisse, idem meminit, quod, ne hodie quidem cessent, furtiis suffos-
sionibus scrutari, thelaurorum cupidi. Non raro ergo, vnx &
ossa, inusitata magnitudinis, effodiuntur. Id singulare est, quod
memorat: vas stanneum, a clandestinis illiusmodi operis, effolum,
& ad claros gente Reüters, deportatum fuisse. Erat id sollicite ob-
turatum, cumque dissolueretur, orificium habebat, crux, ex *tarta-**

*cameteriu-
m ad-
sum, uras
habet, &
inusitata
magnitu-
dis effo-*

ro vini enata, probe munitum: ut neque vas conceperit vitium, neque vinum, pluribus seculis defossum, redditum sit insipidum. Singula haec, indicio sunt, alienos a fide Christi gentiles, arcem hanc vrbemue, olim coluisse. (4) Sed iam, ad vrbis fata, porro memora, redeamus.

S. XII.

INueterata odia litesque, vrbì fuerunt, cum praefectis arcis *Sasko* Schemnicien-
fores, montana hac ora, dominabantur, neque poterant, vrbium
montanarum, Schemnicii cum primis, incrementa, æquo animo
tolerate. Ergo, iniuria primum, vrbem onerare; mox & qualitas obti-
tibus, inferre iniurias; denique aperta vi, graffati in ciues, occipiunt. Ve-
tus erat malum, quodque iam turn Lvdovico I. rerum potente, ingentes
vires sumferat, quibus retundendis, cum se impares viderent, Schemnicien-
ses, opem a rege implorare cogebantur; quam & tulit fane, diplomate,
anno MCCCLII. feria VI. post Octauas Pasche, prescripto. Moderabatur
tunc arcis, *Ladislavus* quidam *Zubonya*, (m.) homo ferox, & ad la-
cillos vicinos, longo violentiz vbi, mirifice audax. Prædia ille,
viscosque, peculiari iure Schemnicio, a regibus adscriptos, suos fecerat.
Id, dum ferre nolent ciues, vim vi repellendam flatuunt, ad arma
conclamant, prædatori occurunt. Neque segnior *Zubonya*, ciues,
forte ad vicum *Kherling* (n.) excubantes, infestis armis inuidit. Pu-
gnabatur vtrinque acriter, & magna virium contentione; sed iniqui-
ore Schemnicienfum fortuna: dum, cædis auctor, data acceptaque cla-
de, receptui ante cani iubet, quam vrbica multitudo, suppetias, la-
borantibus suis, ferre posset. Collecta, in tumulum, casorum ca-
davera, nomen martio illi campo, fecerunt. Nam hodieque, *Zu-
den todten Beisen*, hoc est: *ad mortuas ossa*, vocatur, que, suffos-
orum auditas, thefauros, in eo tumulo vestigantium, retexit. Has
proinde iniurias, cum apud Lvdovicvm I pro eo, ac ferebat rei gra-
uitas, ciues, cuererentur, *Ladislauum* ille, non vrbicis modo posles-
sionibus, sed *Sasko* etiam dominatione, deturbavit: Schemnicienfes,
iure, quo potiti sunt antea, sine querela, vi frui iussit. Regis hac leue-
ritas, eo tunc valuit, vt placidius, *Zubonya* successores, cum Schemni-
cienfibus agerent. Eo vero fatis functo, recrudere prælinæ illæ iniu-
ræ, eo vsque, vt ne vicinissimum quidem vrbis rus, sine cæde, tueri
potuerint ciues. Nempe, tempora ingruerant, mutuis rapinis infamia.
Haud tamen iuribus suis cesserunt nostri: capellebant enim fe-
mel

(4) In hulus Cœmeteriū vicinia, festuam
terram fusile, imbi, his verbis, legi-
mus: *terram, prope scilicet festuam arcis-*
am, in qua metallo raro usq[ue]b[us], limus
adhaesit, qui obsoletus, non exiguum, aut
præstabilit, ut ab aliendo nomine Schabab,
rejubarit: mobile fore, si qua sana ex-
cusaret, comprobaret quoque. Ego, ex

sepalchrorum vicinitate, & Germano-
rum vulgato illi proverbo: *Eis Tsch*
ris Grab, datus Schabab, id nominis ca-
natum arbitror.
(m.) Fatale, & inuisum cognomen; den-
tatum enim *Slaus* significat: ac, lacera-
uit fane, dentatus ille, res Schemnicienfam.
(n.) Eius nunc, ne vestigium quidem superat,

Ladislai
Zubonya,
successores

iniurias,
cum statu-
bus prali-
am, & ho-
rum cla-
des?

Ladislai
in Zubon-
ya regi-
matus;

eo mortuas,
incurvavit
Saskojen-
fum ossa
audirent;

et

mel atque iterum arma, neque dubitabant, cum adgrelloribus, di-
gladiari; dum ad incitas redacti, non iam de vindicandis vicis; sed
de vrbe, & circumfuso ei agro, adserendis defendendisque, solliciti
esse cogerentur. Itaque, cum vnicum, in precibus, quibus regem
fatigarent, praesidium querunt ciues, ex vero repetita sepius, in

Petri Koh-
ler, violen-
tia & abdi-
cta apud
Sigismun-
dum regem
frustrata per
fundens
Schemni-
ciones:

Ladislai
Uppori,
fus Mat-
thias, ad-
mirens
Schemni-
cium ira-
guis, &
damna e-
ditio:

Ladislao
Uppori, vir, sicuti adparuit, non is quidem iniquus; sed tamen,
ultra omnem modum eorum tenax, quæ ab antegressis heris accep-
rat. Solemne iis, quemadmodum vidimus, fuit, vt, qua se dabant
occasio, res Schemnicenium arctiores, suas contra, augustiores facerent.
Quam ille consuetudinem, oppido prauam, ne permetteret exolesce-
re, hic filius, pratis alibi, & agro prohibere, quin & per itinera,
ciues infestare coepit. Serpebat malum eo usque, vt, cum rex MAT-
THIAS in Morauiam, cum exercitu, profactionem compararet, neque
ideo, adflictis Schemnicenium rebus, mederi subito posset, lis omnis,
& nata inde calamitates, a defectis arbitris, consopiri debuerint. In
his fuere, præter montanarum vrbi, CERNICII, NEOSOLI, Uj-
banya, Bakabanya, & Dilne legatos, Vitus Mühlstein, Vetusoli,
Petrus Chorutb, Lietavz prefecti, & Stanislaus de Koschatitz. Sen-
tentia, mutuo consenuo affirmata, sic habuit: *Dass die Herren von
der Schebnitz und gemein, alle Gerechtigkeit haben sollen, in Welden,
Wysmath, Eckern, Streuchen, Wegen und Stegen, als sie die vermauls
gehabt haben: und zal Herr Uppori Laslaw, nu und zukünftigen Zei-
ten niechts handelen noch thuen in keinerley Weise.* Que latine reddi-
ta, sic erunt: *Dominus de SCHEBNICIO & communaten, omnia iura
habere debere, in filiis, pratis, agris, dumetis, viis & semitis, qui-
bus ante gauis sunt: contra qua Dominus LADISLAUS UPPORT, nunc
& futuri temporibus, nihil quidquam agere facereque possit, vlo unquam
modo.* Egregie hac fanciebantur. BRATHIX (p.) interim regina, vi-
cos, quorum possessione Schemnicenies pridem exturbarant Saskoen-
ses heri, DAMIANO cuidam, credo Uppori successor, suo quodam iu-
re, donavit. Tunc vero demum, spes, recuperande ditionis vrbi-
ez, prorsus intercidit: neque ex diuitiis hæredis superabat quid-
quam, præter Kas- Ibye, diues pratis & agro frumentario, predium,
peritum & id, post lustra decem. Illud miror, quod cum MAT-

Morauia,
adflictis
arbitris:

Beatrixis
regina ad
gauis
Schemni-
ciones
daturiis

a) Quinques id fecisse miseris, eius ata-
tis monumenta, condocent.

b) Nempe, DOMINAM se gescit Vrbium
Montanarum Beatrix, nupiarum cre-
do, iure.

THIAS

THIAS ipse, atque BEATRIX sua, anno MCCCCLXXVIII. *Schemnicum*, ac montanas reliquias, adiissent, non posuisse modum, ciuicis illis calamitatibus : de hoc ad *Schemnicienses*, regis ac reginę, aduentu, ABRAHAMVS BAKSAI (q.) Cellit, MATTHIAS *Austrie*, inquit, *renovatisque in Hungariam exercitibus*, ac *una cum maxima audiorum manu*, *reginaque BEATRICE sua*, *animum recreandi gratia*, *urbes locaque praestantiora*, *lustrat*, *uxorique ostendit*. *Ciuitates montanae*, *vbi educende e fodinis metallicis*, *aure & argenti*, *item molendi*, *dividendi*, *confundendi modum*, *nunquam ante ijsis usum*, *admirantur* : *in primis SCHEMNICO*, *ciuitate*, *injustitia*, *fide in suum regem*, *constantia*, *opibus*, *auctoritate*, *gloria & dignitate*, *celebri*. Nempe, ita fortuna solet, ut, quos bonis suis exscoliare semel coepit, non ante desinat nouercati, quam pernitus redegerit ad incitas.

mea quidem manu in Schemniciensem um mode tur Mac thice, cum regule, ad urbem ederuntur.

S. XIII.

DEscrivisse procellas, quas toties vicinorum malevolentia, *In Recrudo* *Schemnicienses effudit*, fas erat credere: cum nihil, quod in *jeans illata* *Schemnicienibus*, *videri posset*, prater retrus, per ima terræ, metalla, adflic-*timaria* *etis ciuibus supererat*; sed, adeo, post MATTHIEU in primis *Coruini*, excessum e vita, non cessabant esse vrbi graues ac damnosif, qui id, maiorum institutis, edocti fuerant agitare; ut vili etiam sint, eo furere impensius, quo magis WLAISLAI Poloni, oscitantia, id sibi indultum, exultimabant. Adlixit ea licentia, summos & imos, atque adeo in vindictam animauit, ut non ante cellarint, precibus apud regem agere, quam aut ipse obuiaret furori, aut sibi permetteret, cum legibus non liceat, priuato quodam belli genere, hostes suos experiri. Fecit hanc potestatem ciuibus WLAISLAVS, anno MDI. qua tamen, vix vfos *Schemnicienses* putarim: quippe, re foris male gella, domi, nunquam securitate fructuros. Atque, fuit oruino *Schemniciensem*, *in primis studioius WLAISLAVS*, tum suapte, tum rei metallicæ prefectorum consilio: quibus, nihil, seu prius fuit, seu antiquius, quam ut, metallicas vrbes, non sartas modo teclisque, sed perpetuis etiam incrementis letas, efficerent. Non poterat, post *Romanianam* eam cladem, qua sub posthumo aduersam diximus, ad pristinæ fortune modum vrbs resuscitare: tametsi, in ea reparanda. IOHANNIS, & MATTHIAS, *Coruini*, nihil fecerint residui. Exeunte, nimurum, seculo XV. cognitionem instituit, WLAISLAVS, omnium earum calamitatum, quibus, siue priuatim, a vicinis, siue publice, a graffatoribus, affecti fuerunt cives. Ergo, vocari oportuit in quæsilionem, hinc violatores publicæ securitatis, illinc testes miseriatur, que maleficentissimorum hominum irrequiete, vrbum pellunderunt. In iudicibus, *Georgius de Radvány* census est, vir insigniter equus, &c, cum opulentus, tum multarum clientelarum. Evidet denique fuit, consensiōne

*claram, a-
pad Wla-
dislauum,
gencia, ac
proces:*

*dat, erga
Schemni-
cienles fin-
die:*

*censicit de
ciuicis in-
iuriis, per
iudicis:*

q.¹ In Chronologia Regum Hung. p. 937. | 600, 27. sed sine mentione Schemnicii.
Addit Bonifacij Dec. IV. Lib. V. pag.

one omnium, pellum ille Schemnicenium rem publicam priuatamque, cum odio & incuriosibus adcolarum, tum hostium maleficio. Dabimus *saffonis* illiusmodi fragmentum: *Index, & iurati oppidi Sebechleb, item cives de Dobronia, Németh Bubaczéky, Szent Antal, Princzalua, Perg &c. & quidam inter eos saffi sunt, quod Schemnicii non solum propria privilegia ciuium, eiusdem ciuitatis; verum etiam privilegia aliquorum nobilium, ibi in Clauistro Fratrum Predicatorum, causa taurioris conseruationis deposita, combusta & ignis voragine consumpta extitissent, reliqua. VALENTINVS TREKÜTLER, iuratus ciuius Carponensis, eodem modo, saffus est; scire se, quod dijuria, ac guerra in hoc regno, post mortem prefati quondam Domini ALBERTI regie, orta fuissent. & per annos triginta duos, citraque vel ultra continue durassent, & ciuitatem adfixissent. Verum enim vero, tardum fuit, inueteratis malis remediri; quando, & omnium, & singulorum culpa, non iam sensim, sed precipitato casu, in exitium ruebat Hungaria.*

S. XIV.

Schemni-
censium,
& iner-
conferti-
matae cal-
mantes, in
eruenda
metallicis
adstantes;
prefab-
rum princi-
pientes, &
civis sa-
franatae;

Thurzo-
num, de
urbibus
metallicis,
& herou-
sparsis, effi-
cere fiduci-
tudo;

Fuggaro-
rum, cum
Thurzonis
bus, faki-

Hoc, inter tot mala, dignum admiratione est, quod cruentorum metallorum curam atque studium, haud migrarint, seu ciues, vndeque adficti, seu hi, qui suntus fodinorum, pro sua quisque forte, ex pacto sustentabat. Nempe, ita reor, præfectos metallici zarri, id ne fieret, data opera, causæ; qui tunc, vii viri graues, ita rationibus fodinarum penitus innexi fuerunt. Erant vero, exente seculo decimo quinto, inueniente decimo sexto, hoc est, anno MCCCCXCVIII. vsque ad annum MDIII. Petrus Scheider, & Matthias Tenzler; post hos, vnius forte anni curriculo, Seifridus, sive Seuerinus Piesch; ac tandem anno MDIV. & qui hunc consequunti sunt, Iohannes Thurzo (r.) vir, & principi gratiosus, & cum priuatis opibus, tum publicis clientelis, ultra, quam reris, potens. Horum itaque, cum monitionibus, tum prouidentia, & tunc solerissime in opus incumbebant nostri, cum inuidiosius secum agerent vicini. Reliquum, sub WLAISLАО, temporis, sic sati feliciter exegere Schemnicenges. Invaluerant iam apud regem gratia Thurzones, Alexius potissimum, GEORGIUS, & quem nunc laudauimus, Iohannes. qui, cum omnes, tum singuli, adscitis in societatem Fuggariv, opulentissimis mercatoribus; postea, Comitum prærogativa donatis; rem metallicam omnem, & procurabant prudenter, & sustentabant liberaliter. Id vero, & tunc pergebant face- re, cum anno MDXVI. viuire desilisset WLAISLAVS. Ut rex impuber, gubernacula regni capessiuit, parum aberat, quin Fuggarorum, atque Thurzonum, metallica haec societas, dissueretur. Atque, sic præfecto euenisset, nisi Hieronymus Balbus, (s.) Georgio Quinquec-

cle-

r.) De Iohanne hoc THURZONE, diximus, præficia opera, in Historia Comitatus Arvensis, ad arcem cognominem s. XXI. quam infra vide, Tomo hoc IV.

| s.) De Hieronymo BALBO, viro laudatissimo poiteaque Fuggariv fratre, egimus sive curateque, Operis huius T. I. Hist. vrbis Pisa, c. V. Art. VII. s. VI. ad X. p. 550.

clesiensis episcopo, ab epistolis, regi ab informatione, retentasset, iam iam secessionem facturos, consolidassetque, initum, metallici cultus ac quæslus caussa, fodalitium. Non piget adscribere epistolam, quam BALVS, ad Jacobum Foggerum, institoem Augustanum, in eam rem dedit, vt conslet, quibus tunc promachis, & defensabunt metallum, & qua tractabantur sollicitudine. Sic autem habet: *Magnifice Domine, Amice honorande! Vetus mihi, cum Dominis Thurzonibus, & pluribus officiis, ultra citroque corroborata manet coniunctio, quam credo, D. V. minime esse incognitam; nec ipsi, ut puto, inficiabuntur, me, in negotiis, que per eos in Hungaria regno, circa cultum montanarum pertrahantur, difficillimi temporibus, usq[ue] & protectioni saepe immenso fuisse, nullumque in ipsis, & promouendis, & honestandis, tempus, aut occasionem pratermississe. Qui, cum multiplici nexu (t.) iam adficiatio, quam cognitionis sunt D. V. deuincti, mihi persuadeo, quecumque a me in eos sunt profecta obsequia, eadem quoque D. V. fuisse impensa. Quapropter, licet nulla mihi cum D. V. priuata intercesserit consuetudo, & duntaxat ex facie, & breui quodam colloquio, idque superiori biennio habito, sit mihi nota; tamen, perinde existimo, ac si omnia ea necessitudo, qua est mihi cum Dominis Thurzonibus, cum V. etiam D. mibi intercessisset. Quo minus eandem mirari oportet, si nudis & apertis verbis, id litteris significabo, unde, non parum, his Hungaricis negotiationibus, momenti pendere, cognosco. Comptum habeo, D. Alexium Thurzo, eius esse sententie, vi ab ea societate, quam cum aliis suis fratribus, & cum D. V. in cultura metallorum habuit, se penitus separat, & sequestret: idque, ita se habere, certissimis mihi constat documentis. Quod quidem si fuerit, in maximum asperitem & difficultates, commercia, qua D. V. hic in Hungaria gerit, adduentur. Nam, & superioribus annis, inter tot procellas & fluctuationes, qua inguerunt, si cuius opera industria & auctoritas, non opitulata fuisset, vix ha res salua & integra buxus permanessent. In praefectionum vero animaduerto, Serenissimo-cege LUDOVICO, Domino meo gratiosissimo pupillarem statim agente, quot & quanta pericula, quot motus & varietates, in hoc regno, in dies, magis magisque sunt eruptura: quot etiam difficultates, in hac ipsa erucendorum metallorum ratione, supersunt; ad quas arcendas, & propellendas, neminem, ex his fratribus, prater Dn. Alexium fore idoneum, qui, & commercium lingua Hungarica callet, & in hac aula, maxime est versatus; ad cuius cu-
iusque studia etiam & voluntates, facile se accommodare potest; iamque non parum auctoratis & gratis, apud optimum & potentissimum quemque sibi comparavit. Nec illud in extremis duco: nam Reverendissimus meus (u.) Quinque-Ecclesiensis, penes quem est hoc tempore summa rerum, ubi videbit, hunc suum adfinem, & cuius præcipue*

TOM. IV.

Eccc

caussa

t.) Meminimus adficiatem eam, in histo-
ria TIVOLIORVM, in Comitatu Ar-
vrum, in arcis cognominis descriptione,
§. XVII. & §. XXI.

a.) Fuit in, GEORGIUS SZAKMARA, de quo
in Historia Comitatus Baranyensis, dicen-
di erit locus; puta, ad Quinqueclieis,
io catalogo Epicoporum, oumero XXX.

*litis, apr
Hierony-
mi Balbi,
societas mer-
talis:*

*Balbi, ad
Jacobum
Foggerum
in eam reu
memorabi-
lis episole.*

causâ ac contemplatione eam suscepit intandam, ab hac societate esse sequestratum; vel hanc curam penitus abiciet, vel lentius tepidiusque agat. Quorum utrumque, quam sit rebus his periculofsum, D. V. pro sua singulari prouidentia, facile potest conielare. Idcirco, sententia mea est, ut D. V., unde hac pendet societas, cum ab hac opinione auerteret, & ad priorem consuetudinem renocaret. Nec puto, in tanta re esse curandum, etiam si quid extraordinarii, & cum aliquo leui D. V. incommodo, ei foret concedendum: præstat enim aliquid subre moleste, quam insignem adeo negotiationem, in apertum discrimen adducere. De his, liberius, pro meo ingenio, D. V. scripsi; qua, siue adprobentur, siue non, sciat tamen D. V. ab optimo & sincerissimo amico, & cupido honoris & emolumenti D. V. esse profecta: me autem vera & explorata scripsisse, cunctus ipse monstrabit. Si quid vero contigerit, ubi D. V. vadeat, me sibi, aut suis, posse morem gerere, (animummodo id mihi significet) omnem operam & industriam, pro mea tenuitate, dabo, ut omnes sincerissimi animi, & D. V. deditissimi, munus expleam, regue ipsa D. V. experiarur, nihil mibi esse optatus, quam eidem plurimum officii, & benevolentia, impetrari. Bude, die XXVII. Maii, A. MDXVII. Hucusque BALMI epistola, ex qua confidio potest, qua tunc, in procuranda re metallica, & confilio valuerit Alexius, & ope; quique, ea tempestate fuerint, quorum patrocino, non minus Schemicium fruebatur, quam vrbes montane reliqu.

§. XV.

Ludovicus
H. erga me-
tallicos
Schemati-
cianos, be-
nignus:

Ceteroquin, fauille LUDOVICVM ipsum, rei metallicæ vniuersum, non uno id diplomate (v.) condiscas. Praerat, cum imperio, metallis, Bernhardus Bohemus, vir, in procurandis redditibus, sic satis sagax; sed iis societatisbus, (x.) quæ in operas sumptus faciunt, non vndeque sequitur: quippe, libertati & prærogatiuitate, honestissimi ordinis, varie infiditatis. Vetere iure, (y.) in Urbariorum potestate fuit, cum munera metallurgica alia, tum Docimafæ (z.) in primis, iis mandare, quos, ad id operis, maxime credebat idoneos. Hanc ille potestatem, vti suam vnicce faceret, non alias modo, sed anno in primis MDXXIV. vehementer elaborauit. Ergo, habitu comitiolo, regi eam iniuriam repræsentandam, vrbes montanas, constituant. Benigne querelam accepit LUDOVICVS, mandauitque Bohemus, vti se abstineret imposterum, ab hoc, alioue, iniuriarum genere. Mandamus fideli nostro, egregio Bernardo Bohemo, Comiti Camera nostra moderno, quatenus praettulitos subditos, predicatorum cunctis nostrarum montanarum: Schematicensis videlicet, Cremoniensis, Bistriciensis, Bakabanyensis, Montis Regii, Ujbanyensis,

reprimisit,
Bernhardi
Bohemus,
Camera
praefectoris
iniurias:

¶) Tale est, quod anno MDXX. libera- | nobis grece Σαμήρης, vocare placet.
liter perscribit. | y.) Hos Wald-Burger appellant.
¶) Germanis, Dis Generali. Latinis, | z.) Insigne manus: quippe quod, experi-
cum APYLEIO, Cooperatore forte, dicerent: | undis igne venis, delinatum est.

*E*s Bresnenis, in electione hominis, fine Probatoris eorum cuiuscunque, nullo modo impedire debeatis: verba sunt litterarum regis. Aduerat lector animum: *Schemnicum*, primo, inter metallicas vrbes, loco, ponit: quod sane, peculiaris dignationis argumentum est. Eundem hunc ordinem, saepius postea reges (*a.*) tenuere, si quid peculiaris, prescribendum, mandandum, montanis ciuitatibus, volebant; id quod tamen, nihil derogat, de prerogativa *Cremniciensium*, quam, prisa obseruantia, metropolim fecit metallicarum ciuitatum. Alioquin, ea vrbi, iam tum, zate Lvoovic, egefas fuit, ex *Saskoien*. *urbis, rem-
poribus, Ludonici II.
pauperibus.* *sum* *prae-* *fecto* *ciuitatis* *Ludonici II.* *pauperibus.*

Schemni-
cum, regis
Ludonici
II. scatent
feta: adhe-
ret contra
Ludonius,
Ferdinan-
do:

ciuitatis, in
metallarum
Schemni-
cienies,
proprie
tate:

Turcarum
impresio-
nus:

villarum
proprietat
&
Schemni-
cienibus:

ludonici
II.

Prudensibus & circumspicis iudicibus
& iurans ciuiis Ciuitatis nostra Sche-
mnicensis, aliarumque Ciuitatum no-
strarum Monganarum.

S. XVI.

Lvoovic demum, ad *Mohacum*, capo, perculsum quidem fuit *Schemnicum*, sanguinolentissimi hostis formidatione; quia tamen, mutua, cum reliquis montanis, confensione, FERDINANDI, contra IOHANNEM de *Zapolya*, partes, tempstive amplexum, domestici annales meminerunt; tantum abest, vt, seu ciuitas, seu metallicae operae, damni quidpiam inde, acciperent; vt potius, no-
nus, ex trilli conuersione illa, & vrbi, & vniuerso metallicorum or-
dini, libertatis accessiones, enascerentur. Si quis enim regum, FER-
DINANDVS profecto is fuit, qui impensissime curari voluit metalla. Atque existant omnino, benignitas eius, insignia, erga *Schemnicenses*, documenta; publice non minus, in ciues vniuersim omnes; quam pri-
uatum, in hos illosque, edita, quorunq; operam in eruendis metallis,
habuit cognitam. Quo vero, insignior, regis optimi, aduersus vr-
bem, & indefessas eius operas, fuit propensio; eo calamitosiora,
cum *Hongaria* toti, tum *Schemnicus* in primis, tempora incubuerunt.
Praterquam enim, quod ciuale, inter vtrumque regem, bellum, diu,
magno regionis malo, trahebatur; *Turca* profecto, sanguinolentum
genus, vix vnquam, a grallationibus cessabant; in ipsas aurarias has
valles perrupturi, nisi validis circum (*c.*) praefidiis, crudelissimis, ac
protus exitiales impressiones, nunc retardatae, nunc frequenti hosti-
um cæde, propulsatae fuissent. Vrbi certe, nullis munitez operibus,
necesse fuit, Lacedemoniorum instituta sequi, hoc est, viros, pro-
murus constituere. Ergo, non ciues modo, & fidentissimos quo-
que; sed reliquam etiam subterraneam multitudinem, armis instruunt,
eaque expedite tractare, solerter adsuefaciunt. Atque, succedit o-
mnino, imperata a necessitate, militaris ex exercitatio: quando,
subacta, refractario in metallis, labore, pubes, nihil ducebat hone-
Eccc 2 flius,

a.) Ita anno MDXLIV. FERDINANDVS I.
Prudensibus & circumspicis iudicibus
& iurans ciuiis Ciuitatis nostra Sche-
mnicensis, aliarumque Ciuitatum no-
strarum Monganarum.

b.) Prescriptum id fuit, anno MDXXVI.
c.) In his aliquandiu fuit: *Bolokayos*,
Lvcs, Csileg, Corgos, Etli, Né-
grád, Leolgyarmos, Szilting, reliqua

stus, quam in vtroque periculorum genere, hic in cecis specubus, illuc apertis campis, vires, iuxta & fortunam experiri. Vtrique autem necessitati, vti ciues operaque sufficerent, alternis ad arma vocabantur. Tripartito, dies totus, metallarii operis designatus est, partes autem singulæ, horis octo definitæ. Igitur, qui demensum labore, per fodinas consecere; octo his, e profundo emergentibus, horæ dabantur, quietis, & curatæ corporis gratia; quibus labentibus, loricatus quisque, & arma ferens, ad notas stationes, abibat. Hæc ita fiebant, dum nihil trepidi imminebat. Sed, vbi a speculatoribus, editis, ex more, indicis, hostem aduentare, aut *Hannibalem ad portas esse*, nunciabatur; non hi modo, qui per stationarias excubias, in promptu erant; sed quidquid, siue per urbem, siue per abdita fodinarum, corripiendis armis idoneum supererat, conferunt id prouebat in hostem. Quocirca, vti ad subitanœs illiusmodi casus, metallicæ in primis operæ, promptæ semper essent, paratæque, armati, fodinas subibant, manu altera malleum, altera teli aliquod genus gerentes. Et inualui omnino, per hæc illiusmodi tirocinia, militare *Schemmicensium* institutum, in cum modum, vt non urbem modo, miles hic domesticus; sed viciniam quoque, ab hostili impressione, tutam, hosticum contra reddebat infestum. Neque enim, vila, hosti irrequieto, & tunc ab impressionibus, cessatio fuit, cum pace confocillata, otio vtrinque perfui decuilleret. In primis montanis urbibus, audium, & auræ, & sanguinis, genus, imminere confuerat. Cecinit, ea pericula, NICOLAVS GABELMANNVS (*d.*) sciente non minus, quam ex vero, cuius ideo querelas, iuxta & virtutis nostratium encomia, iuuat recitauisse:

hercules fass.
etfaz, urbi
et vicinatu-
ri, utilis;

Turcarum
terruque, &
auditis,
mentem
urbibus
molesta i-
stili impressione, tutam, hosticum contra redderet infestum. Neque enim, vila, hosti irrequieto, & tunc ab impressionibus, cessatio fuit, cum pace confocillata, otio vtrinque perfui decuisset. In primis montanis urbibus, auidum, & auri, & sanguinis, genus, immixtare confueverat. Cecinit, ea pericula, NICOLAVS GABELMANNVS (*d.*) scite non minus, quam ex vero, cuius ideo querelas, iuxta & virtutis nostratium encomia, iuuas recitauisse:

*describitur
Gabelmä-
ni veribus*

*Est locus Hungariz in medio, sub montibus altis
Carpathi, in immensum qui tangit lustra Getarum
Hoc in septentri quarentes atra metalli
Urbes, atque aliquot diuersis firma supersunt
Propugnacula locis: qua se tutantur ab hoste,
Spemque suam. Anfractu valles hinc undique curuos
Turcarum dolis, nostrarumque accommoda ad usum,
Rara per occulos ducit quoque semita calles:
Fauces angusta, infidili aditusque maligni:
Undique sic dumis ac densis sentibus horret.
Hunc inter quoties subluftri noctis in umbra,
Thoraces, infrastru^cto venient bene marte silentes,
Per tacitos sibi rimantes vestigia lucos.
Sapo dato, ignari sunt, retro vertere gressus,
Tergo: sic raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricola, missi pedesque equitesque.*

Haec ita fiebant omnino, capiebantque ex ipsis periculis, nostri ho-
mi-

2) Mogomachi Hungar Turcicæ, Lib. I. p. 1. versu.

mines, auctoramenta, cum ad retundendos insultus, tum ad inus-dendos, acci impressione, hostes. Queritur id *Strigonienfis*, ea z-tate, *Begus*; quem in scenam perducit laudatus *GABELMANNVS*, (e.) inquietem:

*Tercenti milibus audent,
Nostrorum absque metu, patulis occurrere campis.
Atque etiam optatis cedit vultoria velox
Auspicio. Quoties ad nos sub nocte silenti
Egressi superant aditus ? mox eade peracta
Ingenti, reduces referunt ffolia ampla decuseque.*

Insigne, militaris huiusmodi virtutis docum-ntum, *Schemniciens* tunc edidere, cum *Zipolitani* grallatores, *Turci* coadunati, valli-bus auriferi potituri, imminens *Grano*, *S. Benedicti* cenobium, oc-cupandum destinabant. Simul enim, de consilii hostium, certiores facti sunt nostri, coacta, quingentorum ciuium manu, adscitis-que in subdium *Regiomontani*, atque *Bakabanyensibus*, ante se, duce *Michaële Steffinger*, senatorii ordinis viro, in cenobium ini-cere, quam *Zipolitani*, delineata poterant exequi. Praeclarum hoc fa-cinus, ad anni MDXXVIII. tertium, post *Pafba*, diem dominicum, ephemeredes referunt *Schemniciensium*; rectius, ad annum sequentem re-iicerimus, quo ab exilio ex *Polonia* redux, in campis *Mohaksenibus*, supplex *Solymano* occurrabat *Iohannes*: tunc enim, velut sublato signo, no-vas iterum res, pallim moliebatur Hungaria. Cenobium certe, strenue defensum a *Schemniciensibus* fuit; sed neque redditum postea aduentanti, cum *Ferdinandi* praesidiis, *Alexio Thurzoni*, ante, quam, digna foeti milite præmia, referrent. quæ & ampla accepere, & id apud *FERDINANOV* laudis meruere, vt palam, defensores, immo adsertores vrbium montanarum, haberentur.

§. XVII.

Bida demum, dolo malo, & potestate *Isabella*, *Iohannis* vi-due, per *Solymanum*, extorta, & proximis quibusque ar-cibus, barbarico praesidio communis, ita se perpetuo gesse-re *Schemniciens*, vt non minus, armorum gloria valarent, quam, indefesso, cruendorum metallorum, studio. Ergo, in iis locis vrbis censebatur, quæ tunc *confinia*, rectius *limitanea praesidia*, atque mu-nitiones, vocabantur. Dedit ei rei occasionem, cum bellici *Sche-mniciensium* virtus, tum qualecunque veteris arcis perfugium. Huic enim praefectos, ex senatorio ordine; *Capitaneos* dicunt, cum pra-esidio imponebant, sacramento militari, ita obstrictos, vt & arcem vrbemque defensarent, & si res poscerent, acercent hostem ab o-peribus metallicis. Dabo, iuris iurandi formulam, qua anno MD-LXIV. v. Iduum Junii, interposita, *Matthiam Markus*, vrbici magi-stratus, praefectum arcis, creauerunt. Germanice sic habet: *ibid Mat-thias*

Eccc 3

a.) Ibid. p. 2, a. v. 16.

Isabella,
no inq[ue],
præsent
Schemni-
cenes, &
arma tra-
Bore, & e-
rare me-
tallis:
si vrbis
praesidium
limite-
num, ob-
strictis arcis,
qualecun-
que manus
possumus

*huius cap-
suli, quod
se, orbis
magistrati-
bus sacra-
mento ob-
frimuntur:*

thias Markus, gelobe und schwöre zu Gott, daß ich das Schloß, oder Festung, hier auf Schemnitz gelegen, darinnen mich Herr Richter, und Ehrsame Rath zum Hauptmann und Verwalter verordnet haben, treulich bewahren, allen Schaden darinnen, so viel mir möglich, verbüten, mein bestes befördern, auch dasselbe ohne Befehl Herrn Richters, und eines Ehrsamen Raths, niemanden weder Freind noch Feind übergeben; auch das Gott gnädiglich verbüten wolle, wo etwa eine Gewalt davor käme, solch Schloß, treulich, so lang mein Leben wehet, neben Richter und Rath, und einer ehrenabreuen Gemeine bewahren will. Als beßt mir Gott der Almächtige. Non credo, strictiori opus fuisse formula, si Budam defensandam, bonus ille recepisset. Reddimus eam latine: *Ego, Matthias Markus, spondeo atque iuro Deo, quod artem seu fortalitium, hic Schemnici exsistens, in quo me D. Index & honorandus senatus, praefectum atque curatorem constituit, fideliter custodiad; damna omnia, quantum eius in me situm est, praeceabo, atque eius commoda promovebo, neque id, sine D. Iudicis & honorandi senatus iussu, cuiquam, hostis sit vel amicus, tradam; quin, si, quod Deus auerat, obsidione urgeri contingeret, eandem arcem, fideliter, dum vita mibi superabis, cum iudice, senatu atque honesta cum communitate, defensabo. Ita me adiunet Deus omnipotens.* Hoc ergo, ritu, militare sacramentum, praefecti arcis Schemniciensis, dicebant. Nam, ita exilimo, antegressos fuile plures, sequatosque postea, *Markum* hunc, qui eodem illo munere, fidei iurata, defuncti sunt. In his recentent schätz veteranum memoriales: *Sitellum, Schwabium, Tazzmerum, Paullum Rubigallum patrem, & Theodorum filium; vtrumque, palmata toga dignissimum: quippe qui, & eruditione mirifica valebant, & belli artibus.*

§. XVIII.

*Schemni-
cium
patrum, in
monomachia
Tur-
cicis:*

Retinuere hanc bellicę virtutis laudem Schemniciensis, non tantum; sed auxere etiam, rebus, & domi, in tutandis metallis, & foris, aduersus hostes, fortiter gestis. Invaluerat tunc, ex Turcarum nimia vicinitate, militaris illa mos, vt, rebus etiam pacatis, nec contemnerata pace, mutuo se, nosfri, ac Turca, ad præstitutum diem locumque, in monomachias prouocarent. Id, genus pugna singularis fuit, quod NICOLAVS GARELMANNVS Teuto, anno M-DLXXXI. Calendis Maii, ad *Carponam* (f.) & spectauit ipse, & carmine heroico, *Patani* postea, celebravit. Mira hic, Schemniciensium alacritas, eluxit: quippe quos, *Theodorus Rubigallus, Paulli, viri doctissimi filius*, in idem certamen, insigni cum adparatu, sequodus fuerat. Fas est poetam, (g.) oppido venustum, audire.

Quos misit ductore suo, signoque volanti

SCHEMNICIVM, argenti atque auri generosa metallo.

Hos

f.) Dedimus Monomachis huius, pleniorum historiam, Tomo Operis II. in CAR-
TONAE designatione, §. VI. p. 578, seqq. | g.) Monomachus Hungaro Turcicis, Lib.
IL. p. 16. a versu penultimo.

Hos inter iuuenes, doctique rudesque senesque.
Visendi studio tantum, peditesque equitesque:
Quos inter puro ac fulget carbunculus auro,
Insignem forma ac generoflo sanguine clarum,
Te RUBIGALLE! decora omnem quem pellit obibat
Candida vestitu, ne sis bene cognitus hosti,
Vidi in equo titubare solo, gressusque superbos
Calce satigatum in gyro glamerare caballum.
Immixtusque abit, animum imperterritus, acrem
Addebas faciem, non inferiora fecutus.

Durauit, haec bellicae virtutis exercitatio in Schemniciensibus, usque ad ea tempora, dum ciuiles illarum seditiones, surgente seculo XVII. conualecere inciperent. Stephanus Botskai, primus, anno MDCV. per emissarios Hajdones, & vrbe adflictit, & perturbauit metallicas operas. Franciscus Redei fuit, qui tumultuantem multitudinem duicitabat, nocentior multo ciuibus futurus, nisi hominis auditatem, magna pecuniarum vi, mature expulerent. Capta id denum Nitra factum esse, FRANCISCVS KAZY (b.) S. I. auctor est. Nitra, inquit, praefidio maiore communita, in auriferis valles infusis REDEIVS, patula alioquin inter montes oppida, facile in potestatem redigit, & regni thesauri opibus, fablionem validissime constabilinit. Confocillari inde coepit Schemnicum, quando pace Viennensi consolidata, regioni tranquillitas, metallis, fux sunt redditus opera. Verum, is iam factorum Hungaria fuerat habitus, vt, tametsi secura esset ab hoste extero, haberet domi, quo cum collectaretur. Procellarum; immo tempestates scuillissima fuere; officina, Transilvania fuit; principes sui, administrari solertiissimi. Nondum enim, tria luctra, a Botskaiano illo tumultu abierant, cum Gabriel Bethlen, commoto in FERDINANDVM II. bello, id cum primis dedit operam, vt montanas vrbes, sub potestatem raperet, haberetque postea, vnde, & ncrum belli pecunias, & arma, procureret. Quid tunc Cremnicio, Neofiliisque acciderit, dictum est suo loco. Schemnicum, eo felix existimabatur, quod praesidio vacuum repeterunt Bethleniani; ciues autem non audiabant, armata multitudini occurfare; saltem nolebant prouocare hostem, vti metallis vim adferret, aut igne ferroque seuiret in operas. Itaque, vrsere opus, cum publici, tum priuati ciuium metallarum, toto eo tempore, dum Bethlenius Hungaria imperitabat. Eo, pace Necksburgensis, intra superioris Hungarie fines, represso; rediit, cum metallis, in FERDINANDO II. iura, Schemnicum, fuitque postea eo beatius, quo maiore adcuratione, res metallicas, elaborantibus Africis, procurabatur. Et creuissent omnino, cum opibus, tum felicitatis accessione alia, Schemniciensis; nisi nouus, ex Transilvania turbo, res eorum conuerruerit denuo. Georgius Radóczius erat, qui, cum aduersus Cesarem mouisset, montanas quoque, tamquam

contenu-
rentur res
Schemni-
ciensium,
seditione
Botskai-
ana:

feliciter tu-
mulus
Bethlenia-
no & vrbi
fuit. &
metallis:

quid, sed
Georgii
Radóczii.

b.) Historia Regni Hung. Lib. I. p. 47. fine. Prodiit Tyrnaue A. MDCCXXXVII. fol.

*irreparabile
suum erit
Schemnici-
cio?*

quam indagine conclusas, eo facilius intercepit, quo iustior metus ci-
tium erat, ne, si resistere conarentur, damnum in metallis facerent,
haud facile reparandum postea. Euenit hoc anno MDCLXIV. tanto
maiore Schemniciensem malo, quo lucrosius metalla administrabant
Rákoczi: quippe, id vnicce agentes, vti, obnoxiam sibi fortunam,
vestigalem rebus suis, nouercantem metallicis, facerent.

§. XIX.

Tökölia-
na perde-
litionis male-
vici & fra-
udei illa-
sa:
et ad Tö-
kölium,
quae de-
secratis ur-
bes monta-
nas, disqui-
ritur:

*depilitur
ex metalli-
ca urbibus*

ET hucusque quidem, mitius, cum Schemnicio agebatur, si Tökölia-
na leditionis iniurias, prioribus illis, conferas. Nefcio,
an in eam fortunam, sua se culpa, cum vrbes montane reli-
quæ, tum præcipue Schemnicum, induerit. Id profecto, nihil du-
bitat adfirmare WAGNERVS (i.) *Aurifera vallis incole, omnium, qui in*
*Hungaria sunt, sectariorum callidissimi, ac perniciacissimi, clarum fac-
cessib[us] Tökölium, ad se inuitant. Victoriam facilem, thesauros ma-
ximos, offrant; factos se omnia, recipiunt.* Id si est, male fortu-
nis suis consulvere metallici. Crediderim equidem, nihil inuitatione
opus fuisse apud Tökölium, propagandæ firmandæque perduellionis,
longe omnium sudissimum: quippe qui, non ignorari, quantam,
rebus suis conciliaturus esset accelionem, si Botkaii, Bethlenii, &
Rákoczi exempla sequutus, suas, cum metallis, faceret montanas vr-
bes. Certe, si inuitatus hoc accessisset Tökölium, vix direpturum fuis-
se Schemnicum putauerimus. quod fecisse tamen, ipse WAGNERVS,
inibi memorat: *Schononicum, Cremnicum, aperta nimis rura oppida,*
susceptæ ad direptionem patebant. Iffiac vicitoria, vires seditionis, ac
spiritus, immane, quantum auxilii. Spolia adepti sunt amplissima; cuius
*aurei nummos, centum octoginta mille, quos in perduellione succam-
velut, & sanguinem verterunt. Mirere, nihil, seu clanculariz defe-
ctionis Schemniciensem, seu spoliorum, quæ detracta vrribus fue-
rint, PARSCHTZIVM in litteras retulisse; tametsi, Schemnicii ea tempe-
state vixerit. Nudo is rem gestam (k.) memorat: Anno MDCLX-*
XVIII. EMERICI TÖKÖLI, & Christophori Bohaim, Francicarum cojarum
prefelli, virtute circumuenta (Schemnicia) berbam porrexit. Atque
(l.) alibi: *Perfudit, inquit, TÖKÖLIVS cum Bohaim, in proposito, &*
quasi corriente inundatione, Patissum amnem penetrans, Sárofensem,
*Scapuensem, Liptoniensem, Aruensem, Thürócziensem, Thorenfinen-
sem, Nitriensem Comitatum interveclitus, Vulcano consumatis oppidis, Teu-
toprona & Priuidia, in oras Barschensis, Zolienis, & Hontensis Co-
mitatus, penetravit. Vetusfolium, Neofolium, Cremnicum, Schemni-
cium, civitates montanas, suis praefidū firmavit. Prima hæc in mon-
tanæ vrbes, Tökölii fuit impreflio, Warmii, eximii Cesarianorum
ducis virtute repressa. Warmius, vti habet WAGNERVS, (m.)*

46

i.) Libro VIII. p. 557.

k.) In Historia Comitatuum Hungaricæ, manu exarata, p. 238.

l.) In Tabella Hungaricæ p. 195.

m.) Inibi p. 558.

ut hanc opulentia venam, (montanas scilicet) eriperet, comparato mediocris exercitu, in ipso vallium aditu incidit in seditiones. Pugnatur utrinque ardore maximo; pugna multis horis aperiit: dum noua, que Germano aduenerant, auxilia, victoriaram denique firmarent. Tökölus, perpetua fuga, sub Neofotii mania, evasit. Non dissimulat Hungarorum cladem PARSHUTZIVS, victoriaram extenuat. Plura, inquit, tentatura, Tököl, nisi ad pagum Neū-Heū, in Comitatu Barceniensi, sparsae eorum vites, generalis Wurm, Dünnewald, & Carolus Pálffy, dissiparent. Addit, Schemniciensium calamitatem: His ita infelicer gestis, Tökölus cum Bohaim, adscito sibi EMERICO BALASSA, & ciuibus Schemniciensibus: Michaelo Reütero, Tobia Schneider, Io-
hanne Zwittinger, Senatoribus: Matthio Kayser, Ferdinando Wenger,
Iohanne Schader, urbaniis, lento gradu, praefidia ex montanis ciuitatis
ducens, ad partes superioris Hungaria se recepit, & nihil nisi
triste, ac miserabile onus, adscitus incolis imposuit. Tum demum in
deditos fauitur: Carpona, per tribunum Dünnewald directa, monta-
nis ciuitatibus, praefidis firmatis. Nempe, in obsequio Tökölus ha-
bebat Balassam, Germanis, extra omnem modum, infestum; ciues
autem, oblidum loco, secum abduxit, vt redux cum rot pignoribus,
eo promptius, a Schemniciensibus, ac quasi iure quodam postliminii,
redditis vadibus, recipetur. Profecto autem, nihil hac Tokölisi,
sive demigratione, sive fuga, montanis urbibus accidere potuit op-
portunius. Conflita is animo cooperat agitare, metallicarum ciuitat-
um, Turcis vendendarum, vt eo pretio, commotum bellum, pos-
set sustentare. Aperte id, tametli timidius, WAGNERVS adseriat. Ut
borum hominum, (factionis Tökölianez,) fidem agnoscas, quo cum Stri-
goniens, de induciis, tempore, cum Budensi Balla, de vendendis mon-
tanis egre: nempe, ut esset, unde illam Tartarorum & Polonorum col-
lauiem suscitarent. Nisi forte, ut placabiliorum haberent aulam, me-
tum facere volueret: fore, ut barbari, illas vallium auriferarum sub-
strunctiones, danno irreparabili corrumpant. Ego, si quid subiecti veri,
isthuc molitionem eam reor adtinuisse; vt GREGORIO Szécsánu, Stri-
gonieni Archiepiscopo, Cazariis tunc, apud Tökölum, conciliandarum
induciarum caussa, legato, sollicitudinem incuteret, operis admittu-
randi. Annun sequentem, pestilentia, qua vix unquam virulentior, pellitum,
ex oriente, in Europam se insinuauerat, cum Hungaria reliqua, depicit
Schemnichom, eo usque, depopulata est, vt parum absfuerit, quin ciui-
operas metallicas interuerterit.

S. XX.

VRBEM, gemina hac calamitate, feedam, tertia, si non seui-
or, nihilo cerne mitior, consequuta est. Repressus, in Hun-
gariam superiorem, Tökölus, non desit, per emissarias luo-
rum alas, montes auriferos, infellare, vt ne animo fractum crede-
tent, qui eos infidebant, Germanu. quæ eius irrequies, maxima Sche-
mniciens, mis-
eria.

Tom. IV.

Ffff

Nas Tö-
kölano-
rum, ad-
sum/Sche-
mnicien-
ses, mis-
eria.

nuncio mala acceleravit. Oppugnabant, Cesariani duces, Emerici Balassa arcem Diuiniam, in Zoliensium collimitio, apud Neogradensis positam. Ergo, vt suos, periculo eximeret Balassa, insigni Tokolianorum manu sliparus, magnis itineribus, ex superiore Hungaria, isthuc properat; verum, conatu irrito: eo, quod arcem prius intercepitam, per exploratores, didicerat, quam ipse, viarum difficultate impeditus, ferre poterat suppetias. Ne ergo, inanis esset profectio, miles autem, ex festinato itinere lassis, pretium aliquod opera faceret, Patrem Iosam, & Paulum Szepessi, cum Bakoffo tribuno, in montanas Hontensis prouincia vrbes, pradatum immisit. Capti Diuinio, peruenit Balassa militia die XXXII. Aprilis, in montanae ciuitates, in Comitatu Hontensi sitas, cuius ope, Schemnicium, maior ex parte direptum, Regia Camera, cum multis praelaris edificiis, ac templo inferiori exusto; insignes thefauri in pradam atti, non sine cade, & sanguine cinis. Hzc ab iori PARSCHTZIUS. (n.) Addit alibi: (o.) In qua Ianina & direptione, multa auri, & argenti infetti pondera, signati quoque multa millia, ciuibus eripuerunt. Currum publicum, qui forte fortuna, Cremnicium, argentum & aurum, ad cedendam monetam deueellurus erat, ex Camera Regia, manu suorum immissa, surripuerunt. Tota die, a hora VIII. matutina, usque ad vespertinam V. graffati, cum satis cadum & prada fecissent, lento gradu, nemine inequente, Pilisnam usque penetrarunt: ubi, inter partes diffributa rapina, ad suos redierunt. Tristi huic vrbis cladi, sua ipsius nece, Pater Iosa, non multo post, parentauit: quando arrogante sue ac perfidia, verbis PARSCHTZI Vtor, Ubelini, prope Patakinum, ad Bodrogum flumen, pacas condignas luit, iuxta dictum: qui gladium accepit, gladio peribit. Vos autem non sic! dicit ad discipulos suos divina veritas. Iuuat, idem Iosae facinus, verbis TOLLI (p.) docti itineratoris, vt luculentior sit narratio, recognouisse; quippe qui, anno MDCLXXXVII. illuc versatus, rem omnem, ex viuentium, qui danni passi sunt, sermonibus, condidit, atque cum sua demum tempore ad illumrem KNIPHAUSENIVM fuum, exaggeratus, ac latine magis, perscripsit.
 Multum, inquit, sanguinis illius crumenarii, PATER ipfis Iosva, nobilis ille Hungarorum rebellium dux, ante annos pauculos, de traxit. Hic enim, explorato die, quo Cesareum argentum solet Cremnicium, ad monetam deuehi, cuius tanta forte copia, ad milles ducentas, trecentasque marcas, congregata erat, per cognitas fibi semitas, aut, ab huius confilio auctoribus & fautoribus, commisistratas, cum sexcentis, aut amplius, militibus, repente aduoluit, & perterritis, ac in fugam dissipatis Cesarianis procuratoriibus, non modo, argentum id omne, absfluit; sed & omnes Caesaris officinas, & ipforum ciuium zedes facultatesque, incendit ac
 di-

(n.) In Tabella Regni Hung. ad annum MDCLXXX p. 197. (o.) In Historia Comitat. Hung. loci cit. pag. 239. (p.) Epitola Itineraria V. p. 156.

diripiuit, ad quas, facilem aditum, panicus ipsi *Cesarianorum* terror patefecerat. Potuerat illud damnum facile auerti, si rusticis, aduentum hostium nuncianti, fides habita fuisset; at hic quidem, miserius mortalium, quod res ea videbatur incredibilis, & ad perturbandos oppidanos conficta, in carcerem coniectus, mox a fugientibus *Cesarianis*, vna cum carcere, incendio absumptus est; eripiente illo, miseri hominis memoriam, qui & mentem eripuerat, terrore. Nam, si ea integra ipsis constitisset, quod nec diffiteri, iam ipsi ausint, repelli facile PATER Iosva, potuerat, adnitentibus prefertim praefidiariis, quinquaginta militibus: quorum dux, ut virum fortem decui, in vetus castellum, se subduxerat, permissa hostibus, impune cuncta diripiendi, facultate. Sed nec argento *Cesareo*, quod in alterum, seu nouum castellum iam perlatum erat, vllum fuisset periculum, nisi id ipsum ad Cesaream metallifodinam retulissent, in cuius latebras, nonnulli rei metallicae praefecti, regulas suas abdiderant: sed hoc frustra; prudentibus eas, ipsis, quibus vtebantur, operis. Ita ille, cum præda incolumis abiit, tristemque, plurimi sui, & *Carrionum* (g.) nominis memoriam reliquit. Hucusque TOLLIVS. Fuit Iosa, sacri cuiusdam ordinis, deserter, ac postea predator eximus, qua ille virtute, id meruit, ut inter præciosos *Tököl* duces, adscisceretur. Atque edidit omnino bellicis virtutis, & prudenter excoigitatorum stratagematum, non pauca documenta: dum deserti ordinis, an cauisse, quam propugnabat, poenitentia duclus, in partes *Cesari* transiret. Meminit rem, cum interitu hominis coniunctam, WAGNERVS. (r.) *Memoria dignum* *ed* *Cesaria-*
eft, Patris Iosu, quem diximus, transfigum; si transfigere dicendum nos:
eft, quem perduellione paenitet. Quam non in speciem transfigisset, fa-
cto genero magis & militari, quam Christiano, comprobauit. *Militis* *infidus* (*Tökolianorum*) exagitatur, denum in tenui villa, ab sceleratis cinctus, iniurias ad defensionem, mori, quam peccare, ma-
luit. Ad nitratii pulueris cadum, sua manu admoto igne, se flosque,
in auras embrat. Nouam ille, in metallicas vrbes, impressionem
moliebatur, vt sequuturo, cum iusto exercitu, *Tököl*, vadum a-

Ffff 2 pe-

q.) Addit de *Carrionum* etymo: Rebiles Curuze, nec alio per Hungariam nominis vocantes, Indiis fibi ipsi a cruce, ad pilarios quo, insula se, a *Cesari*, unum crucifixum & perficationem dicitur adfici, dentes voluntaria. Ita est, a cruce, consitutissimum vocabulum, traxit originem; sed non ab ea, quam nominat TOLLIVS; verum, qua se promiscua, & effera plebis multitudine, sub WLA-
DILAO Polono, anno MDXIV. in Tari-
tan profectura, inauguato, signaverat, qua de re, prolixus egiinus, Tomo III.
operis huius, in His, vrba Pejensis, cap.
I. s. XL. seqv. p. 49. Neque indiora sunt, quæ de vocabuli *Lobanis*, quin

Cesari contumeliose adpellabant, origine adiectis; quando a temeritate multo-
ties dñe hñci, exemplo, ex halora *Lobanis*, & *lobani*, penitus esse, adhuc-
mat. Non est ita! Latinum malum credere coniustum id, a Posticio *Lobans*,
arcendum, quo, forte fortuna, *Lobanis* nonnemo è Hungariis, ita *Carrionum*
aduersario, vocaretur; quia quí *Lobanis* essent, ab amore & hñc, pa-
tria debua, quem anima habitum,
sæpi variare *Lobanis* corda, VIRGELIVS
dicti, Aeneid. XII. 223, & IVSTINVS Lib.
XIV. e. 1. 13. *Lobanum* animo deterunt
& in auditoribus passim.
(r.) Libro VIII. p. 561.

periret. Torquebat enim auriferarum vallium iactura Tökölium. Partem ergo, Iosuam quandam, ab deferto claustro, per connicium, ita vulgo appellatum, premitit; ipse, toto cum exercitu, sequitur. Capti, ad Sacerentinum statio[n]e, repprobu[ti] Iosuam Leslaus: elusis infidili, periculosa irruptione, vilissimas valles, liberavit. Atque, infelix expeditio haec, vel necessitatē imposuit Iosa, vel occasionem ministravit, vt, a Tökölli partibus deficeret. quod erant, qui, ob acceptam cladem, in inuidiam adductum, iniquius apud Tökölium, exagittarent, obieclarentque, nunc ignauiz, nunc subfletta fidei, crimen. Infactus obrestitutionum Iosa: quippe qui, præclaris suis faciōribus, penitus suum fecerat Tökölium; repente nunc alienatum; deserit, & ad Cesarianos transfugit: scelerum poenas, quas iam meminimus, sua quadam nemesi, sibi acceleraturus. Hec, de maleficio homine, dicenda erant, vt documento fiat Schemiciensibus, non evasist inultum, suum illum grallatorem.

§. XXI.

Redit, post septem Filokinum, Tökölium:

Nondum, inflictum vrbi vulnus, in cicatricem coluerat; cum nouas ei plagas infligunt Tököliani. Pessime Cesarianos habuit, negligenter custoditam vrbe[m], patuisse predatorio illi agmini. Proinde, id ne cueniret in posterum, immisso quanto[u]is præsidio, prefectura autem, protribuno Comiti Traunio commendata, vrbe[m] securam præstare voluerunt duces; sed, quod somnulentius, quam res poscebat, inuigilatum vrbi est, a præfecto non minus, quam gregario milite, noui iterum procels, res Schemicium adfixit. Ceperat, Tucarum copiis auctus, Filekinum, Tökölium, atque misere concertrum, in triste rodus precipitauerat. Quibus rebus factum, vt Filekino, tamquam montanarum vrbiū repagulo, violenter reuulso, in noua pericula, vrbes & operæ metallicæ, vocarentur. Aderant enim præcursores Tököli, opinione celerius, ac, quoquaorū infusi, Neofiliū hi, Cremnicium illi, alii Schemicium, hiante cupiditate, inuadunt, & occupant. Et Cremnicium quidem, ac Neofiliū, sine cede, sub potestatem rapiebatur; Schemicium soli, cruenta accidit, tristis es conuersio. Narrab[us] rem gellam verbis PARSCUTIU. Anno MDCLXXXII. inquit ille, metu & terrore percussum Schemicium, posteaquam Filekinum expugnatum, expilatum, & eversum fuisset, submisit se iterum Tökölii partibus; ubi inter Tökolianos & Cesarianos, confititus, in monte ciuitatis, ad speculum nauiter exfractam, in parte septentrionali, qua iter patet Cremnicium, ac Hadriacum versus, accerrimus institutus, in quo Comes a TRAVN, glande illius, occubuit; Pater Katonfzky, gladio percussus, interit; trigesima gregario milite, missilibus obruti; ceteris, turtu seu propugnaculum, persiglio extitit. Clavis eius culpam, Traunio, quazdam eius zetatis scedez, quin & vulgi sermones, impingunt; quippe qui, cum, aut virilis quidam facinoris edere, aut de tradenda

*Schemiciū occi-
pet deinceps
hendit finis
Cesariano-
rum caderet*

*rei p[ro]pria
succurrat*

da vrbe, ex quis legibus, pacisci potuisset, si hostem anteuerisset maturius, & e valle S. Crucis, per angustissimos calles emergentem, pro eo, ac virtus militaris cerebat, retardasset. Verum, ea fuisse cunctatione, aiunt, *Traenium*; vt, cum de hostium impressione creberim nunciaretur, iamque ad arma conuolarent ciues; operz, per cuniculos & puteos, passim se abderent; a nescio, quo oblectamentu genere, (spurios amores, turpis cuiusdam feminx fuisse, admiratum nobis est) diuelli se ante passus hanc sit, quam *Tokoli*, capta, in monte, qui vrbi ab aquilone impendet, Natione, sese ostentarent. Tunc vero demum, correptis armis, emititur & ipse in montem, & collatis signis, hostem adorinur, conserit pugnam, sic satis acriter, dum glande plumbea deictus, & victoriā, & vrbum intermem, hostibus reliqueret. Vrbe potiti *Hungari*, præter morem, humaniter se gesserunt, & accepto militari donatiuo, largo eo, & multis ciuium detrimentis constante, satis habuerunt, *Tokolio* vrbum adferuisse. Itaque, prodiere ex latibulis metallici, & bene sperare iussi, ad suas quisque operas, ne dannos effet cessatio, dimissi sunt. Venit mox *Nespolio*, quod iam penitus reformatuerat, *Sigismundus Jánoky*, metallis, a *Tokolio* præfector. Atque gelid se omnino *Camergrassium*; eo imprudens, quod depulsi, impetu magis, quam confilio, alienigenis, quidquid, in procuratione metallorum fuit munieris, omne id ciubus, religione *Evangelicis*, adtribuit; restituit scholas ac templa, neque cessuit ante, seu *Tokoli* mandata, seu inquietorum hominum suggestiones, ipso actu exsequi, quam vrbi, & metallorum administrationi, nouam vbique faciem, induceret. quæ res, vt non caruit inuidia, ita femina eicit, duraturarum postea, inter ciues, simultatum. Annus integer abiit, inter has vicissitudines, quas, commeantes, vitro citroque, *Hungarorum* manipuli, & his execrabilis reddidere, quos antea, mirum in modum delectauerant. Post liberatam demum, anno MDCLXXXIII. obsidione *Viennam*, fusos ad *Parcam* Turcas, atque *Strigoni* recuperato, in *Cesaris* potestatem concepsit *Schemnicium*; noui iterum mala, passurum. Ut enim *Cesariani*, & horum federati, *Poloni*, immigrauerunt in vrbum, dici nequit, quam licentiose administrata fuerint omnia. Ac fuit sane opus, precibus fatigare *LEOPOLOV*, vt, nisi perdita velit *Schemnicium* metalla, modum poneret militari suorum cupiditati. quod & ita evenit. Nam, miles quidem *Cesarianus*, in bellum, exacta hie-ma, trahebatur; abiit ad suos *Polonus*; ciues, & metallorum præfeti, in vitam quasi sunt reuocati. Id, longarum zrumnarum pretii retulere, vt, non metallorum modo prouentibus, repararent, itera toties damna; sed in gratiam simul *Cesaris*, penitus se intimarent denuo: maxime, quod dieissimi, in annos singulos, ex fodinis *Schemnicium* siebant redditus, viles in commune, ac vnice tunc necessarii.

Hungaroru
m, post
expeditionem ur
bem, unde
ratio:

Lokoli, in
reformatio
ni wa
riis me
zabili, pra
cipitate
conflictus:

vak, a
Cesaris-
an, anno
1683. re
cupero,
strigoni:

cerum
parcam.

§. XXII.

*Contemnatur Herum,
Schemmeli
cui felicitas*

*fodini, a-
quis salter-
renis, in-
undatis;
quoniam, illuviam ei-
dem sit
obatum?
queque fac-
egit:*

*geminus
terra ma-
tut, vrla
moxias, &
pro mempo
badizas:*

Ergo, ad cum modum, res *Schemmicii* comparatae tunc fuc-
runt, vt feliciores vix possis animo concipere; si temporum
eam reparationem, perpetuitas fuisset consequuta. Verum,
ita in fatis fuit, vt saturnia haec zetas, novis iterum calamitatibus,
interpolaretur. Nempe, cum maxime florarent metalla, & factas
impenas, redderent geminato cum foenore; aquæ subterraneæ, iis
potissimum fodinarum regionibus eruperunt, qua diutibus venis
principue luxuriabant. Factum, ea re est, vt plororumque putoeum,
Windischachdi in primis, profunda, aquis inundarentur, nulla pollea
arte, exantlandis. Tameris enim dederunt operam, cum vniuersim
urbariorum omnes, tum maxime omnium *CAESAR*, vti exhausta illuvi-
one ea, metallicis iterum operis, locus fieret: tamen, adeo diligen-
tia ea profectum haud est; vt irritatam credidisse abyssum, ad e-
lutiones profundandas; ita subinde aquarum moles, & tunc incre-
scerat, cum maximopere, in iis diminuendis, feruebat opus. Com-
debantur nihilominus machine hydraulice, tum foris, & in aprico,
tum per opportuna fodinarum. quarum illas, inductæ, sub dio aquæ,
impellebant; has, manuaria operæ, magna circumcoletum mole-
stia, exactæ, promouebant. Quam ob rem, sumus fieri oportuit,
non uno modo, quam erant metallici prouentus, maiores. Atque,
cuenset fane, vt necessitate magis, quam voluntate colementum, de-
fereretur hic atque illic opus: nisi noue subinde, & in spem melio-
ris successus, occpte cauationes, ex rei metallicæ peritorum consilio,
mature fuissent institute. quæ vna deflinitio, effecti breui, vt, si
non supperserit prioribus, haud tamen damnoi iterum fierent reditus.
Diu polta, bis, siue, intertrimenti, siue renascentibus commodis,
constabat metallorum *Schemmiciensium*, coniuncta cum fortuna ciui-
um, procuratio, dum in orbem quasi redeuntibus calamitatibus,
miseriarum vna, protruderet alias. Geminus terre motus, oppido
vehemens ac noxius, partim nunciare videbatur ventura, partim ad-
firmare, praesentia mala. Alter, in anni MDCXXXIX. diem XXIV.
Septembri, inter primam & secundam noctis horam; alter in annum
MDCXCIL diem XXI. Ianuarii, sub crepusculum matutinum, incidit.
Prona, ad hariolandum, plebs; nunc cauatis longe lateque, fod-
inarum suffosionibus, ruinam, quæ non uno loco accidit, nunc,
totius vrbis sua interitum, male fanis auguriis, ominabatur. Neu-
trum quidem accidit: nam, & fodini perfisiunt abduc, multo, quam
tunc erant, laxius porrectæ; & superat vrbis, suspensis hinc, depeffis
alibi sitibus, solida non miopus, quam spectabilis. Quid? quod idem
terror, montanis reliquis inculus, nihil portenderit aliud, quam
quod est natura conueniens, nempe: ventos, per montium concava,
subito præfocatos, cum erumpere in apertum aerem nequivissent,
hoc, quidquid erat, metus edidisse. Atque, mirum sane videri pos-
sit,

fit, non esse, haec istiusmodi omnia, familiariora *Schemnicensibus*: quando, non urbis modo positio, subrata prorsus est ac percauta; sed tota etiam vicinia, exesa intus, & hic puteis ac cuniculis, perforata; illic laxi fornicibus, hians & suspensa. qui subterranei situs, ut facile, seu illatos foris ventos concipiunt, seu ex profundo, quod fit, in altum elios, tenaciter concludunt; ita, ciendis terra motibus, & concutiendae eius superficie, vnoice sunt idonei. Hinc vulgi sermones & metus: *fure olim, ut vacuum subitus Schemnicum, aut labientibus saffentaculis, suapte defidat, aut, editis terra motibus, conquassetur.* Ad hos ego: *quid si carium ruat?*

*Schemnicus
cui possum,
ad ciendis
terra motis
tum, in pris
mis idonei*

§. XXIII.

Sed, demus id vulgi opinionibus, non posse non, his eiusmodi occurrentis portendi quidpiam finitri, atque infelici euentus; istud forte fuerit, quod post initia seculi decimi octaui, hoc est, anno MDCCIII. *Rákóczianus* ille turbo, qui totum commouit Hungariam, *Schemnicio* sicut incubuit. Bipartito, grassatores illi, in valles has metallicas, senectente iam Septembri, se infuderant. Agmen dextrum, ex *Gömöriensium* confinio, per eam vallem, quam *Granus* perfluit, illapsum, *Neofolium* occupavit, & *Cremnicum*; finistrum, a *Neogradensisibus*, in *Hontiensium* prouinciam emergens, *Carpona*, *Zoliensium* ciuitate, macte habita, *Schemnicum*, auarissima diripiendi eius cupiditate illectum, in verba *Rákóczii*, iurare coegit. Hinc demum, lerna malorum consequata est, via vila oratione explicabilis. Præterquam enim, quod inertis multitudine, hic in arma ciuum, severissimis minis extorta, se induit; certe, pannosi quique, mollius, & ad luxum, ex raptis insititorum metibus, se se veluerunt: ut grandem pecuniarum vim, zratio regio non minus, quam ciuibus, detractam, fileamus. Atque tulissent iniurias, oppido varias & graues, patenter, si ab eis præcursoribus fuissent illatae; sed, cum demigrantibus his, succederent alii; hosque iterum alii exciperent, multo, quam antegressi fuere, rapinarum audiores; intolerabiles, urbane multitudini, quin execrables fuere habiti. Illud vesani furoris fuit, quod vellem germanicam, sed ne petasum quidem, ferre voluerint; quasi earum culpa, in insianam fuissent acti. Ergo, si quos peregrine amictos, si non Hungarice pleteatos, si calceatos videbant altere, quam suz fuerunt chlense, galeri & perones, omni illum conuitu genere proscindebant, quin verberibus, atque nece intentata, ad circumspiciendas latebras, cogebant. Sesqui mensis, inter illas calamitates, abiit, dum a *Schlukio*, ad *Lévam* deprehensi, noui illi, nec rogati patriæ liberatores, ceduntur, dissipantur. Tunc demum *Léva* recuperata, *Bátouiam*, inde *Carponam*, *Schlukiū* exercitum duxit, ingruere enim *Schemnicio*, ante noluit, quam decepsisse ex metallis, inuisum genus, per speculatores addidicit; ne intra valles conclusi, & in desperationem acti, fodinarum substitutiones corrumperent, vrbem

*Turbo Rá-
kóczianus,
vbi incum-
bus*

*Hungaro-
rum, ad-
versus ei-
us, accu-
peratus*

*transmiserat
adversus
vrbem
Schlukii*

bem exurerent. Mox, intellecta hostium fuga, sensim *Schemnicio* adpropinquauit, recepi in fidem clues, metalla, fine cellatione, ac secure, curare iussit. Habet, & victoria illius, & recuperati *Schemnicium* mentionem, WAGNERVS:⁽¹⁾ *Tumultuario cum agmine Schlikius, Pa-*
quid ab eo fuisse? *foniūm* (nam ex Austria superiori euocatus, veniebat) indeque Lé-
*vam profectus, OCSKAVM, rebellium ductorem, angusta, quibus trans-
*sundum erat, obſidentem, leui certamine profigat; Lévam, cum mul-
*tiplici preda, tormentis signique, caput, Schemnicium properat.** Qui-
*turos, a temere commoto bello, Hungaros credidiles, quod ex pri-
mo, his oris inito conflictu, vieti abierunt; sed res aliter cecidit.
quod neque WAGNERVS dissimulat. Autifera in vallem eucti Schlikiani,
ab sexcentis primum perduellibus, incurfantur; tum Bercsenio,
*cum exercitu superueniente, numero impares, Veterofolium, se pugnan-
tes, cum machinis, recipiunt. Aliter paullo res se habuit. Schemni-
cio, nimirum, non tam properate, quam prouide, intercepto, Neo-
folium eripendum hosti superabat. Huc ergo profectus Schlikius,
*valle Nerefanica, qua angusto & impedito itinere, Dobroniava, Ve-
tufolium dicit, nemine reluctante, superata, stationem Vetusfolii, die
XIV. Nouembris figit; ipse Neofolium, cum DC. equitibus, die, D.
LEOPOLDO facro, præpostero vñs consilio, accedens, locum Bercse-
nio fecit, obſidiendi, quem Vetusfolii reliquerat, tantilli exercitus.
Audita, nimirum, Otskai, ad Lévam, clade, fessitatis itineribus,
Bercsenii, ad Lofoncium, cum suis peruererat Berthosius; vt inde, tamquam
*autre Cze-
farianos,*
expeditio;
*felices fin-
misis:*
ad Lofoncium, cum suis peruererat Berthosius; vt inde, tamquam
*ex specula, obſcuraret, quorum inuafusus esset Schlikius. Simul ve-
ro, Carponam, atque Schemnicium occupatum, Vetusfolium autem,*
cum omni instrumento bellico, infessum ab eo cognovit, per pylas
Földszénfes, itinere vñs difficillimo, ad Detwam, opimum Zolienfum
*vicum, cum exercitu emersit, atque cæsis excubatoribus, ad oppu-
gnandum Vetusfolium, duobus inde milliaribus sciuncium, depropaga-
uit. Huc, vt accedat, cum pars, castra, in Lézakocensi agro metatur,*
ipse, cum expeditissimis quibusque, ducibus, Otskai & Berthosio.
Czeſarianos, extra incnia, infelix signis occurrantes, adoritur,
intra vrbum repellit, & quamplurimi cæsis, suburbium aquilonare,
*in quod se pars fugientium coniecerat, exurit, vrbum arcemque cir-
cumſidet. qui denum nuncius, Schlikium, opipare tunc Neofolii*
coniuiantem, in fugam coniecit, montanas vrbes, Czeſariano milite
exinanitas, ad recipiendos itetum Hungaros, adegit. (t.) Quid enim
Hungaris, agerent, cum infidente, ex hac qualicunque victoria, hoste? Ne ergo,
in deteriore fortunam se induerent, cum montanæ vrbes reliquæ,
*tum Schemnicienfes quoque, legatos ad Bercsenium, in castra Vetusfolien-
fia mittunt, securitatem vrribus & metallis implorant, atque imprestant.*
Pars, eius legationis, ad diem XVIII. & XIX. obitæ, fueram, vt per-
*nosce.******

a.) Libro VIII. p. 749.

b.) Memoriamus expeditionem, Tomo II.
 in Historia Vetusfolii. s. VI. p. 468. Et
 in Historia Neosolari, ibidem s. XIII. p.

479. quam tamen hic, quantum eius
 ad SCHEMNICUM autine, recognoscen-
 dam volumus, vt coſtet libi rerum,
 ea tempitate gellarum, ordo.

nosterem, quid in commoto eo tumultu, inesset, quosrum verge-ret, & a quibus hominibus sustentaretur: vt adeo, non audit, ne-que lecta, sed oculis usurpata, referam. Legatorum, quos diximus, *Schemniciens*, ultimi fuere, acris ideo a *Bersténio* obiurgati; dum ad audiendum admisi, lenius acciperentur. Fuere autem, quantum recordor, preter metallorum prefectos, *Johannes Godofredus Lib. Baro ab Hellenbach, Reuterus*, & e ciuium ordine aliqui. Hic pri-mum, vrbe montana, *Hellenbachio* regundas, commendauit *Bersténio*, dum ei plena a *Rákóczio* mandata adserrentur; laudabili, in ea re-rum perturbatione, instituto; ne diffugientibus *Cesarianis* prefectis, cessarent operz metallicz. Ita tunc, sub potestatem *Rákóczii*, de-nuo recidit *Schemnicum*, ita prouisum est securis.

§. XXIV.

Armis postea, & factione, tota *Hungaria* propagata, nihil æque *Rákóczius* curabat, quam vt sibi montanas, & in his, regios the-sauros, adsereret, alendz, quam concitauerat, seditioni, perquam necessarios. *Hellenbachio*, certe summa vrbiuum montanarum, metallorum, atque monetæ *Cremniens*, quam ei anticipato adsignata *Bersténio*, prefectura, ab ipso *Rákóczio* affirmata, honor *Cammergaffi*, ab omnibus habitus est. Atque, vtile omnino vallibus auriferis, futurum erat institutum; nisi eo abusi fuissent *Hungari*: id quod, ad *Cremni-um*, (u.) quelli sumus, vir ramen fatis, pro calamitatis magnitudine. Nempe, cum facinoribus suis, curam ac studium liberandz patriæ obtendebant, duces seditionis, *auream reuera libertatem*, *aneam fe-cere*: quando, tantum ex ære numuum procusum est, quantum vix mente possit concipi. Adhuc cacoethes illud, immo foedauit *Sche-mnicum*. Metallici enim, fossores illi, vti ærumnosum ex periculo-fissimis operz; ita, si detur, temere & effrenate licentiousum genus: facta, per tumultum, conspiratione, æreos illos numos, relipunt & diris devouenr; argento sc., & auro operari, metallis scilicet nobilissimis; his sibi manu pretium solui oportere, vna omnes, globarim ad signa concursantes, conclamant annonam laxiorem, æquiores pre-fectos, frementes iam, depositunt; seditionis vocibus, minas addunt; calamitatibus se suis, nece vnius alteriusue, finem facturos; id ni li-cuerit, deferturos metalla, quin immo, substructiones ipsas, quoquo possint modo, evulsuros. *Hellenbachium*, ea seditione, & admi-nistris suos, peti, nihil dissimulabant seditionis. Ille proinde, bona verba dare, rogare, monere, hortari, quin frumento etiam, carne, & pannis præbitis, mitigare; officium vti pergerent facere; non defuturam monetam auream arque argenteam; curz sibi fore rem annonariam; modo illi curarent operas, vel modicæ cessationis im-patientes. Quibus illi vocibus, adeo non poterant deliniri, vt in

Tom. IV.

Gggg

ta-

(u.) In vrbis clus Historia, Tomo hoc IV. s. VIII.

Invalde formi-te, seditione,
Hellenba-chius Ba-to, metallis,
& curanda
*rei moneta-ria, prefici-*tur*:*

armatos
numerosum
minos, turbas, in
Schemni-um
*metallaria, dedi-*ti*:*

*Hellenba-chius, fer-*re* emulsi:*

rabiem actos credidisse. (v.) Quid ergo ageret, ancipiit hoc tumultu circumuentus *Hellenbachius*. Mittit ad *Rákóczium* celeres nuncios, periculum, ex seditione, nunciat. Nec mora, *Néumannus* centurioni, mandata dantur, iret cum delecta cohorte in seditiones, & si nequiret aliter, vi, metallicam eam turbam, compesceret. Ut *Windischbachutum* venit, terret, capitalibus suppliciis coniurationia auctores, relique multitudo, nullas non crucis, interminatur. Tunc vero demum, non iam de manus pretio, non de annonae; sed de vita, de salute, rem sibi esse aduententes metallici, anteuerterendo minarum auctores, magno fremitu, clamore incondito, vociferantur; facinus moliti occipiunt; *floscos*, in monitoris cohortem, exonerant. Neque seignior *Néumannus*, fillulas & ipse manuarias, in seditionorum ceterum, primum quidem ad speciem tantum farta; mox, vbi nihil proficiebat, glandibus etiam oneratas, dispoli iubet. Cadunt aliqui; lauantur non plane nulli, reliqui, qua quemque fors ducebat, præcipites diffugiunt: vix ac ne vix quidem postea, faltem agerent, ad solitas operas, reuocati. Doluit *Hellenbachio*, fūnctus ille casus: quippe quo, id apud metallicam plebem obtinuit, vt cum patrem ante vocarent, nihil iam dubitarint, tyrannum dicere; tametsi, vti vir fuit, qui iuliique obseruantissimus, non tam ex suo ingenio, quam severissimus *Rákóczii* mandatis, ex eis ea patrata fuerit. Adfirmatum mihi est, ab his, qui familiariter circa *Hellenbachum* verabantur; numquam, vel recordari potuisse funelli casus, sine exquisitissimo animi dolore. Tantum est, inquis, iniquiorum consilii, se fecisse obnoxium.

§. XXV.

Istud, quod iam dicemus, hac ipsa tempestate, illustravit *Schemmicium*. Dilentus bello Gallico CAESAR, sedatam, quoquo modo posset, Hungariam cupiebat. Diu, frustra occipiebantur omnia, dum, post *Hochstatensem* foederatorum, quam de *Gallia* reportauerant, victoriam, inducis locum dedit *Rákóczius*; sive, vt reuera pacem redderet, perturbata a se *Hungaria*; sive, vti ex cunctu conflitis pollea, pacis hac cauponione, tempus traheret, factio-
nis, magis magisque consolidandæ, gratia. Ita WAGNERVS: (x.) Post *Hochstädtiam* victoriam, reddit aliquid modostia *Hungariv*, inducique, ab extremo Septembri, ad quintam decimam Octobris, conuenere, quo tempore de pacificatione uigeretur. SCHEMMICIVM, congressu designatum est. Ab Cesare Coharius Comes, Seillerus procancellarius, Sigismundus Comes Lambierius, Collocensis Antistes, & Szirmayus protomatus;

x.) Quadraginta mille metretas ex suis granariis, in operas metallicas, ea renum difficultate, protulisse *HELLENBACHIVM*; vt bubulz immenam vim, & plenos pannorum fornices, taceamus. Quam viri prouidentiam, conferuans, sedulis impensam, clementer postea CAROLVS Imperator, non accepit modo; sed frumentum etiam illud, repensato arte, *Hellenbachus*, rependit. (x.) Libro VIII. p. 760.

tarius; a male contentis, *Bertshnius & Karolyus*; ab Anglo-Batavis, *Stepneyus*, adfuerere. *Cesareis*, prater veniam, conditiones sane opimas, & *Vngarie* nationi probabiles ferentibus; illi immodica, & relatu indigna, populare; pertinaciter insuffere extremis, medium rationemque nullam admittere. Hec, in compendio *Wagnerus*, Nobis, rem omnem fusius expromisse placet; siue, ut illultrius reddamus *Schemnicum*; siue, ne ignorare finamus posteritatem, quam male, laruati illi patris liberatores, reiecta tunc pace, confuluerint *Hungaria*. Diu, a *Stephano Szirmayo*, & *Paulo Okoltsanio*, elaborabatur, vt, se quis legibus, coalescerent tandem induciz. Sed frustra erat diligenter conciliatorum, in abeuendo & redeundo, adsiduitas. Nolebar, nempe, *Rakoczius*, consentire in inducias, nisi *Heijero*, qui exercitu*Cesariano*, cum imperio praezat, a militari hoc magistratu, depulso; quod via ille, praterquam id leges belli ferrent, durus & fatus in captiuos, ingens sibi & inexplicabile odium, apud gentem vniuersam, collegerit. Neque diffiteri poterant *Cesariani*, Manilia imperia *Heijeri*; inde tamen, caloris eius ac severitatis peti excusationem posse, autumabant: quod rem sibi, non cum iusto hoste; sed cum seditiona, atque rebelli multitudine; neque id tam ex artis militari prescripto, quam, pro iniurissim Hungarorum causae habitu, colluctandum esse. Acerba accusatio ea vili est, non *Rakoczius* tantum; verum, genti etiam vniuersa. Ergo, abstinendum volunt, *rebellium*, & *perduellionis* vocabulis; si quid culpæ sibi possit tribui, ex eius indole, more Gallorum, *Malecontenti* vocitarentur. Cessit, & huic pertinaciz *Cesari*, ne fulubrissima, reconciliandæ pacandæ *Hungarie*, consilia, in voculis istiusmodi interuerterentur; sapientissime ratus, cœllaturas voces probrolas, simul offendit mutuz, sequa pace, terminarentur: ergo, datum *Rakoczianis*, *malecontentorum* nomen est. Tum demum, induciarum leges, a *Cesare* perferendas, audituros se recogniturosque, spondent *Hungari*, quæ huc redibant: *Trimostres*, eaque, ad regnum vniuersim pertinentes, concendi a *Cesare*; eo trimostri, ne ciu-Danubiane *Hungarie*, ne agro, qui *Vagum*, *Morauamque* circumiacet, vim pedemque inferrent, male contenti; circum obfessas urbes, uno circum millari, absflant; fas porro fit *Germano*, rerum hominumque, quanta videretur, prafidus, arcibus suis inferre. Putalles, oihil contrariatos Hungaros; maxime, quod non iam *Colocensis* antiles, oecque *Szirmay*, aut *Okoltsani*; sed vt rem serio, a *Cesare* agi, credereot; *Brugnincius*, diuturnus *Hollandorum*, apud aulam orator, pactorum eam adumbratioem, ad *Rakoczius*, tempestive pertulerit: quod tamen aliter euenit. *Rakoczius* enim, & *Bertshnius*, cum tribulibus, quantulacunque fortunæ, qua vñi fuerant hucusque, indulgentia ebrii, *Gallicis* præterea sublidiis superbi; quodque res *Cesaris*, in *Italia* atque *Germania*, outare, cognitum habebant; conditiones ferunt intolerabiles: *Heijerus* & *Rabutinius*, regni finibus absfunto: *Rakoczius* *Transiluania*

res omnis,
sicut ab
audire, e-
dificari:

inducia-
rum conti-
nendarum
difficietas
& horas
causa:

soldantur;
Cesari
aucti-
tate:

inducia-
rum legi,
a *Cesari*
misata:

repadien-
tar a *Rá-
koczius*,

feruntur-

que dia:

principatus, postfumino redditor; Germanus miles, oppidis omnibus, & Jesuite, deportantur. Suecia, Poloniaque reges, vindices horum partium adsertoresque sunt. Ergo, nequinit aliter euenire, quam, ut Hungarorum querelis, quas ad Casarem referret, onustus, cetera inanis, Viennam rediret Bruyninxius. Atque, euanisset omnino induciarum spes omnis, nisi noua eam Casaris, in Hungaros, & Rakocziūm ipsum, benignitas, sustentasset. Cum enim, nunc Szétsény, nunc Scármazus, quandoque Vysa, Nesteralbensis episcopus atque Praepositus Quinquecclesiensis, Okolisanus item, Hungarus, neque ingratia, neque suspecti, vltro citroque, sine cellatione, cum nouis subinde mandatis, commigrarent; Rakocziūm hi, Bersténium illi, ingesta victoria Höchstädtensis formidine, ad acceptandas induciarum leges, tandem inducunt. Iam concesserat Rakocziūs, dum, siue suapte ingenio, siue suggestione sequacium (7.) de formula, qua velit, in tota ea pacificatione, & scriptis, & sermonibus adpellati, coorta disputatio est. Duxem Male-contentorum nominandum, aulz Viennensi, satis ad dignitatem, si quæ inerat, visum est. Resput senatus illud consulutum Rakocziūs; non quod nollet gregis sui dux haberi; sed quod se iam tum Principem Transilvanum gereret: quæ ideo vocabula, in titulis suis referri, vnicce cupiebat; id nisi facerent Cesariani, malle se, induciarum pactiones rescindere, quam de iure suo quidquam detrahente. Eiusum tamen, & istud sufflamen est: quando, ea moderatione fuit LEOPOLIVS, vt nihil dubitarit, concedere id tantisper hominis factui, cum, aut ad sanitatem reuocaretur, aut, ex legibus, in eundem pacis, alia dignitatis prærogativa exsatiaretur.

§. XXVI.

Tempus pacificandi,
Inde, September induciis datus est; quod tamen tempus, quia arctius visum fuit Cesariani, quam, ut tantæ molitioni sufficere posse crederetur, terminum, usque in medium Octobrem, prorogare, mutuo consensu, placuit. Nondum vero, de congressus loco, inter pacientes convenerat. CASAR, Botskianæ pacificationis exemplo monitus, Viennam designabat; mediatores Angli, ac Batavi, Pisonium nominabant, vt in patrio solo, saluti patriæ considereretur: neutrum placuit Rakocziānus; siue, quod legatis suis metuerent, si abessent longius; siue, quod in re tam exili, penes se decernendi potestatem esse debere, arrogantiis exsiliarentur. Ergo, SCHEMNCIVM, ex Hungarorum voluntate, neque reluctante Cesare, congressui destinatum est. Huc demum, properatis itineribus, Bruyninxius primum, Batanus orator, tum & Stepneyus, Anglicus apud Augustum legatus; ille III. hic pridie Nonas Octobres, Schemnicum accellere: ea pompa accepti, quæ tantis mediatoribus digna habebatur. Aderant enim iam tum Schemnicii, cum potestate pacificandi,

M-

7.) Mocam eam controversiam, disputata tamque fuisse, in ipso pacificatorum confusu, volunt allii; nos anti-ipato incidiisse, accepimus, credimusque.

Nicoleus Bertsenius, homo vafer, ac pessimi propositi tenax; *Alexander Károly*, mitiori vir ingenio, tametsi bellicosus, & gentis fux studiosissimus; *Sigismundus Jánoky*, Rákóczi Cancellarius, & *Paulus Ráday*, tuoc a secretis flatus. Dies aliquot abierte, mutua inter conuiua, ac sermones blanditiarum plenos, dum *Cesariani* legati; *Pisonii*, litteras salui conductus opperientes, Schemnicum poterant aduenire. quas, vbi, administro *Paullo Okolitsano*, ad VII. *Idus Octobris*, indepi sunt, quadrudo post, tenuere & ipsi Schemnicum; omni ea honoris significatiōne accepi, qua *Cesaris* legatos, summo iure condecuit. Fuere autem, *Georgius Szétsény*, Archiepiscopus Colocensis, *Stephanus Kobdri*, Seillerus Baro, procancellarius, *Lambergus Comes*, *Stephanus Szirmay* Baro & protonotarius. Altero, post aduentum die, cum de pleoa pacificandi potestate, *Rákóczianos*; & hi *Cesarianos*, fecissent certiores, in comitium itum est. Primi fuere legati *Cesaris*, qui, habita ad confessores, scita oratione, æquissimas leges, quibus conciliari pax debeat, libere expromunt. Protrudunt, & *Rákócziani*, reieciunt toties conditiones, vt extra omnem modum insolentes, ita, eo vnicē comparatas, ne paci locus daretur. Legislatores credidisse, haud vero pacificatores. In hos ergo scopulos, totum illud, ac tanto conatu, suscepimus pacificationis negotium impegit, fecitque, breui post, naufragium. Tametsi enim, nihil reliqui fecerunt, cum mediatores ipsi, tum legati *Cesaris*, vt ab rigidis hisce postulatis, ad æquiora consilia, *Hungaros*, reuocarent; tamen, ea fuit *Bertsenii* durities, vt nullis se, vellegum, vel æquitatis rationibus, emolitri patetur. Dum hæc aguntur Schemnicū, adeit *Emerici Tokölii* emissarius, qui redacta in fiscum bona sua, cum centum mille imperialium redditibus, acrius repeteret: quippe, quod ea, minori natu *Rákózzi* filio, tamquam suo, ex priuigno nepoti, iure haereditario, adtribuerit. Atque sultentata omnino a *Bertsenio* fuit, aliquantisper, importuni hominis rogatio; quam tamen *Cesariani*, ne audiere quidem, *Anglo* autem *Batani*, prorsus reieciere; et quod, oon *Tokölium*; sed *Rákóczium*, *Cesaris* reconciliandum, pacandamque *Hungariam*, suscepissent. Protracta, ad eum modum, vitra *Calendas Nouembrias*, pacificatio, oec quidquam elaborantibus *Cesarianis*, atque *Anglo-Batavis*, io nouarum offendarum occasionem, magno suo malo, versa ab *Hungariis* est. Quid ergo agerent legati? VIII. *Iduum Nouembrias*, relicto sibi ipsi *Bertsenio*, quinto post die, re infecta, incolumes tamen, *Pisonium* redeunt, atque *Viennam* delati, rem inauspicato gestam, ad *Cæsarem* referunt: dum interim *Rákóczius*, vt palam testaretur, quantum fibi, tribulibusque spiritus esset, XII. Nouembrias *Uvarinum*, obfedit, poslesque, proditione intercepit. Ita tunc Schemnicū, cœntu, vt vidi mus, finistro, atque *Hungaria*, prorsus perniciabili, administrata sunt.

§. XXVII.

Mala urbis ex dominacione Rákóczianorum, reliquias Hellenthalii, in suis auctoramentis, prouidencia & auctoritate: viri, ex Rákócziana facie, infeliciis: pestilentia, contagione, urbem, Caesaris redditione, adfugientibus, morte L. morte, CAROLVS III. pro Hispania diuinitate, morti Eleonorae, regnum, & montanas vobis commendantes: redoris inde benignitate, refector Schaeffelium:

Q Vadriennum postea abiit, cum Rákóczio, ad Trentinum profligato, Schemnicium, ex hostium potestate, potuit vindicari. Iliada scribi oporteret, si mala ea vellemus recolere, cum quibus, Rákóczianis dominantibus, conflictandum urbi fuit: ne pellundaretur penitus, Hellenthalii prouidentia, & qua, apud Rákóczium in primis valuit, auctoritas, effecere. Enim vero, tumultu, quem descripsimus, factus cautor, nihil curavit auctentius, quam ne fodinarum substructiones, & qua huc admittent, machina contemnerentur; continuarentur, destinatis locis, operæ, neque admitteretur quidquam, vnde metalla detimenti aliquid possent capere: eo postea infelix, quod, diffugientibus Hungaria, atque Lößelbaltzio, exercitum, ab irrita Ujvarini obsidione, adulto iam anni MDCCCVIII. auctummo, in montanas vrbes ducente, Rákóczium sequi fuit coactus. Absentis enim substantia, quam per cœcos fornices abdiderat incautus, reperta & in fiscum relata est. qua res, diutius annis, te viri fortunas, adeo adtrivit, vt, ab reduce, numquam postea potuerint reparari; tametsi, & adtentu ad rem, & in prædia sua, restituto. Vrbs interim, &, cum Caesaris, tum ciuium metallis, dum ea iterum reuisererit Ludovicus Albertus L. B. de Tavonath, summus montanarum præfector, quasi sibi ipsis postlimonio redditia, pulchre, & ex animi sententia, reflorescebant: atque profecissent omnino in melius, nisi pestilentia vehementia, qua annum MDCCX. fecidavit, & ciues numero diminuisset, & adfixisset metallicas operas: ultra sex mille enim cadavera numerata fuisse, accepimus. quod sane, non potuit non, vti vastissimis substructionibus, ita secturis etiam metallicis, dannosum esse: quando pauciores superabant, qui; seu redintegrarent cuniculos, puteosque; seu venas scrutarentur. Sic erant res Schemnicium, cum nondum vniuersim pacata Hungaria, Iosaphat I. indulgentilissimi Caesaris & regis, prematura mors, nouas, & toto regno, & in metallis, conuerstiones, portendere videbatur. Ac recidissent omnino in nupera damna, nisi ELEONORAE, carissima genitrici fuz, CAROLVS III. tunc prn Hispania dimicans, regna sua, & in his Hungarianis, gubernanda, egregio vlsus instituto, credidisset. Exstant, benigitatis eius, aduersus montanas vrbes, non vna monumenta, quibus, & ab iniuriis securas, & de fauore, adfutri proxime regis filii, certas esse voluit. Is, vt ab Hispanis rediit, jamque Romanorum Imperator salutatus, sceptra Hungarie, anno MDC-CXII. capessuit, montanarum ciuitatum, & Schemnicum præcipue, affirmata est perpetuitas. Præterquam enim, quod ratos habuit ELEONORAE, actus augustales omnes, quibus, metallis tempestius prouiderat; id dedit operam, vt, & pristina iura confirmarentur urbicularis, & nouis auctoramentis prouocarentur, ad fodinas, scrupulosius, eoque maiore adserutione percolandas, quo extantiora fuerunt damnata,

mna, quibus regium ararium, *Rakoczi* illa tempestas, adfixerat. Obscundauit & quissimis mandatis, praefectus *Tanomathius*, breuique *Tanom*. ad eum modum reparauit omnia, vt haud difficulter, iniuriatum, *thi metallorum* fuerunt metallici, potuerint dememinisse. Hec agentem, *thi metallorum* ad fiducie, mori fultulit, senio, & rei bene administratz, laudibus, *metallorum* grauam. quz, ne detrimenti quidpiam *Schemnicio* adserret; venere *ad urbem* delegati a *CAESARE*, *commissarii*, et instructi potestate, *metallorum* vti metallorum habitum, procurationem, operas omnes, & horum praefectos, quam possent, adcuratissime pernoicerent; explorarent penitus, quemadmodum augeri in maius possint redditus; quidque in tota eorum administratione, desideratum fuerit hactenus, quid statuendum postea? Magna ea res, contentione agebatur diutius; sed vix alio fructu, quam quod intellexerit *CAESAR*, curandis metallis, nouum iterum dari oportere praefectum, qui, & ipse, gnarus amansque esset metallurgices, & *urburarios* sciret, ad candem diligentiam accendere, accenlis, cum ratione, & sine iniuria, moderari. Ergo, *Iosephus Andreas Wenzel*, *L. B. de Sternbach*, ex Tyroli, a metallis suis excitus, in eam prouinciam mittitur, exequitur iulla, atque toto eo tempore, dum magistratu huic praefat, cum se praefiat, quo, nec *CAESAR* habere poterat diligentiorum, neque *urburarii* metiorem optare. Illud aduersum est ab adtentioribus, vix alias vnuquam; sive in excolandis veteribus araris, sive in nouis perscrutandi, ferventius elaborauisse, indefessum alioquin *urburariorum* ordinem: ita ille nouear, hos, redditum spe ostentata, illos, muneris iniecta necessitate, eo, quo volebat, inflectere. Sed, inuidenter, solertissimum virum, fatu, rei nostrum metallicz: quando, morbis, ex laborum, quos vitra, quam debuisset, subibat, nimietate, contratis, florentissima zrate, vitam, cum morte commutauit. Verum enim vero, quz fuit *CAESARIS* prouidentia, iacturam ille, viri optimi, ita refecit, vt habeat *Schemnicium*, cur in finum sibi gaudet. Misso enim, *Johanne Nepomuceno*, *L. B. a Mitrovsky*, primum *Commissario*, dein, summo rei metallicz praefecto, nihil non fecit, quod ad recreandas operas, confirmandas in ardore scrutandi, *urburarios*, augendos fodinarum prouentus, continentos in officio, & omnes, & singulos, sive opus esse videbatur, sive necellum. Feliciter!

S. XXVIII.

FAta hucusque vrbis edisserimus. Iam postea, incolas, metallorum rationes, atque administrationem, publica item pri-
uataque adficia, videre iuuabit. De priscis *Schemnicii* inco-
llis, & horum dissidiis, supra (z.) egimus: de hodiernis ergo di-
cendum superat. Sunt, nimirum *Germani* hodieque, & *Slaui*, sed
illi his, multis modis potiores. Lingua Germanorum, ad *Saxani-*
ta dialecti elegantiam, proxime accederet, nisi aduenarum, ex *Au-*

Dionysius
reus perr,
fatuus

heroldische
mnicii ba-
ditemi,
Germani,
Slaui pa-
sient illa-
ftrias.

rum diale- *stria*, atque *Tyroli*, subinde immigrantium, consuetudine atque imitatione, admisisset iam pridem quidpiam, alienum a Saxonicioris lepore. Præterquam enim, quod vulgus, moduletur quasi pronunciationem; truncat subinde vocabula, dicitque: *Vate*, *Mutte*, pro *Vater*, *Mutter*; ut phrases integras, *Schemnicensibus* proprias, & ex se illepidas, & ingratas auribus peregrinorum, taceamus. At, qui loco nobiliore sunt nati, atque educati liberalius, culto vtuntur sermone, neque abhorrente a venustate *Saxonica*; si accentus diuersitatem excipias, apud feminas potissimum delicatores. Alia omnia sunt in eorum dictione, qui Germaniam inuiserunt; sive enim scribendum sit, sive sermocinandum, sciunt illi comite non minus, quam exaginate, id, quod res poscit, expromere. Lingue hanc elegantiam, decori mores ornant, tuetur liberalis, & facta ad laborum patientiam, indoles. Pulchre eos pinxit RICHTERVS noster. (a.) *Ostentationi*, emulo vultui, & fallacibus blanditiis, locum non relinquunt, qui omnes mentem seuoram & studia, in ardua & difficillima antra, adamantinam duritiam, & curas prouidas alias, defixa tenent & conuera. Mores, in tanta diuersitate inhabitantium, recte tamen regoni respondent. Omibus enim concatenati incumbunt labores, nec nisi defudantes præmia certa manent.

Mansuecant his erumnis ferocias, & indomiti, humanique, comite facundia, redduntur. Hinc ensicitur, prona, in hospites creberrimos, voluntas, & in reliquos, frontis pariter, & animi castigatis, collecta modestia. Non angit, aut adfici eos desiderium eorum, que foris aguntur, quorum est a lare incipere, ubi fama communis discurreat confortique, meditari, differere, communicare, dubitare, lugere, sperare, delellari. Cura metallica, cum iis hospitantur & pernoctant. Atque his, non alii sermonibus, nonorum capidos, erudire solent; cum ipsis, indefessos esse conueniat, quibus ex opere redemptibus, domi dormum, noua negotia parantur. Enarrantes, perpetim percipere licet, de periculis, & solatrice, venis faxi durissimi, in partem scissis, interuenitis, damnobus metallicis, omen addentibus, sexcentis aliis. Miserunt hoc ingenia, ut horum, ex quibus admiratio ipsos incessit, panegyricum conserbarent. Ex hac item inde, obstetricantibus mentis concepitibus, varie metallici adsciuntur, & permouentur; leti, subtristes, solliciti & anxii, numquam non, tamquam ex antra Tripontis egressi, pallescentes, ipsa tandem macie consumendi. Observarunt alii, nostrarum plurimos, tamquam sui oblitos, cornice inclinata, incidere emprophonos, quasi apud se, de crypto-porticu quadam, assidue agerent, faxaque imminentia, etiam sub dio, deuitare conarentur. Ex austeritudinis hac sunt imperio profecta, quod lajos se, & fancios ab iis sape fallitos, reminiscuntur. Atque hoc in argumento, inuidia & obrectatio, laudis famam rodere sueta, ad saliuam suam remittenda est. que, cum montanas lacerarint alias, noctesque diuitias, aut effida splendida somnians,

a) In MSCto. Meltemate §. XXIII.

somnians, iis adfixit; hoc quoque loco, licentia solutos, & tantum non pampineis coronatos frondibus, communisicitur & confingit; non tam nisi cum Tragelupo, notabit. Halitus autem venenosus, & herculeis laboribus excesos, quando virginea latices consouent, longe oportet esse ab iis, qui otio diffundunt, sub vite lete succrescente, dulcedine fascinati, thyrsos & anacauna gestantes. Hzc ille, docte non minus, quam ex vero. quæ iam recognoscemus.

§. XXIX.

Diximus alibi, diuersi, montanarum vrbium ciues, naturam efformauisse: vnde non potest non, diuersa corporis, & ingeniorum promanare temperatura. CREMNICENSIVS, (absit iniuria dictis) sanguineo-phlegmaticum est temperamentum. *Sanguineo-Melancholicum*, NEOSOLIENSIVS; *Cholerico-sanguineum*, SCHEMNICENSIVS. Quid habitus istiusmodi, in mores inuehant mortalium, sciunt, quibus datum est, ad ingenia hominum, moresque, impensius & pro vniuersiusque habitu, adtendere. Nihil opus est, *Creminicensium*, & *Neglectissimorum* reminisci. *Schemnicensium*, ex hac naturæ temperatione, ingenium obtigit, erectum, & ad res arduas, non occipiendas tantum; sed exequendas etiam, sustentandasque, factum. Hinc est, vt facile, haud tamen sine ratione, in spem, immo confidentiam veniant, existimationis diuitiarum, & nullius non opportunitatis vita. Quem illi insinctum, egregie, in colendis metallis, & sequuntur; & ipso actu, exprimit. A spe certe, optimorum succelluum, ne tum quidem deiciuntur, cum maxime iratum habent *Platum*, atque venas exinanitas. Tunc vero, ad depellendam trititiam, amant se mutuo solari, & a coniugib[us] latis, atque festiis sermonibus, praesidia querere. Addunt, & latitia patrem *Bacchum*; nunc per triclinia domi, nunc, per hortenses fecellus foris, prouti sunt anni rationes, mutuo, non late tantum ac hilariter; sed laute etiam atque adparate, coniuentes. Erat, dum respondebant metalla, vt, non vnis mensis, in vrbe, iuxta & suburbano, discumberetur: audirentur, quasi alternis certantes, cornicines, tibiz, fides ac tympana. Ergo, resonabant, felices tunc valles, & suspenso hinc atque illinc viridaria, non vno symphoniacorum concentu, an strepitu. Mira hac res videbatur peregrinis, ac similis fere, seculo illi saturnino. Nam, hos quidem in primis, non oppipare tantum, sed & prolixa cum benevolentia testificatione, certatim, & quasi institutis repotis, accipiebant. Audiendus est TOLLIVS (b.) qui comem hanc *Schemnicensium* elegantiam, fuse prædicat. *Huc voluptati*, (quam ex spectata occonia metallica bauflerat) successe alia, qua non tam ferculorum, quam quam ea & hoc, & sequenti die, lautissima mensa illata; quam ipsa præbentium leta, comique prolixitate, plurimum placuit. Atque iterum: *Egressum e fodina, & bis fpoliis* (dona fuere metallica, qui-

*Cives, vnde
vne monta
nacrum, quo
fuit tempe-
raturum.
ratus habi-
tu?*

*Schemni-
censium
indoles mo-
reque:*

*In peregr-
inis, prædicta
honestitas
Tollivs ver-
bis & expre-
sionibus, ad-
fruuntur,*

TOM. IV.

H bbb

bus

bus honestatus fuerat) exsultantem, alio letitia genere exhibilares, conati sunt, quibus id ab dispensatore GLANSCHINKIO negotium datum fure. Prandium enim lautissimum adpositum est; nec debeat letitia dator Bacchus: sed multo illud adparatus, & exquisitus fuit, quo me GLANSCHINKIVS, poftridie domi sue excepti: ut mirarer ipse, tantas, in his montanis oppidis, inueniri laetitias. Multis tamen partibus, magis animum viri humanissimi candidissimum, & in omnem elegantia, & minime fucata comitatis demonstrationem effusissimum. Est hoc omnino, in laudibus Schemmiciensium, hodieque referendum, quod nullo non exquisitus humanitatis genere, peregre aduentientes, persequantur. Nam, euenit frequenter, cum pace sua fruatur Hungaria, vt ex transmarinis etiam regionibus, Anglia, Suecia, Dania, ne quid Germaniam memorem, accedant ad urbes montanas, docti & metallurgiae cupidi viatores. In quibus, siue erudiendis, siue, ita loatoque coniuicu comiter accipiendis, nihil Schemmicienses faciunt residui: addunt, non unius generis metallorum fragmenta, & domi habeant olim, quo Schemmiciensem beneuelentiam, sibi in memoriam possint reuocare. quz singula, quod ita se habeant, fidem ego, & gratum unum, omnium, qui vnuquam adire Schemmicium, peregriorum, obtulisti oibil dubito. Laudat postea TOLLIVS, cum voiverum, omnium rei metallicæ prefectorum, tum aliorum quoque. RAVSCHERI puta, STEPHANI PILLAKIKH, Lutheranorum pastoris, & fratris sui ANOREAK; item GRVSEKI, montium praefecti; SEIDSN, auri separatoris; HELLENBACHII, tum medicinæ doctoris; REUTERI, & aliorum propensam erga se voluntatem. Itaque, vix, pergit ille, (c.) ac ne vix quidem diueli ab amicio & Schemmicio discedere poteram, ita me illorum prolixa humanitas, & indagandarum in fodinis rerum, dulcedo, inescaratur.

§. XXX.

*Familia-
rum Sche-
mmiciens-
ium habi-
tus:*

pauca-
sunt:

Sic ergo sunt Schemmiciensium ingenia facta, scilicet, ad omne de-
coris & hoccellatis, studium. Paucæ sunt, in familiis, quz
auorum atauorumque nominibus possint gloriari; commuoī ur-
biū Hungaricarum fato. Neque tamen ideo, nouos homines, in-
discrete omnes, possis dicere: quippe quos; aut illati in Hungariam,
ab exteris, tituli meritaque, pridem nobilitarunt; aut, editi, in-
tra has valles, præclarí actus, vetustissimis quibusque familis, pares
fecerunt. Paucitatibus huius caussis, facile est expromisse. Nempe,
principis Saxonibus, qui primi erueri, his oris, metalla insituerant,
semper, sub peregrino calo, emorientibus, tametsi superabant hære-
des; tamen, quod regio, cum hostium, tum ciuium irrequiete, per-
petuo fluctuabat; vel ad suos, calamitatum infueti, postlimino,
demigrabant; vel succumbebant malis, antequam genus, validiori
tridue poterant propagare. Tunc vero, eueniebat non raro, vt
migrantibus his, succederent alii, memoriam antecellorum, nouis i-
stius-

a.) Iibid p. 169.

flusmodi coloniis, oblitterantes. Ergo, non potuerunt inualefcere familie; solum, ante deficiebant, quam, seu suis ipsorum incrementis, seu adscitis administratibus confirmarentur. Nescio, an aures dandæ sint, eorum fusuris, qui, breuem hanc metallicarum familiæ zetatem, in ipso vite genere, & quærunt, & inuenient putant. Aiunt nimirum; sicuti diuitias, ex metallorum redditibus partas, huic esse, raroque in tertium hæredem derisari, perdurarecque; ita, familias ipsas, tunc intermori, cum spem de se faciunt, longæ olim seræque posteritatis. quod iam non disputo. Enimvero, nunquam *Schemnicenſibus*, & inter has conversiones, ad nostram vsque zetatem, defuere nomina, quæ, & verbi decus, & metallis, præcipua quædam incrementa, ornamentaque conciliarint. Meruere per sepe, vt, vel in aulæ familiaribus referrentur a Cæsaribus; vel in nobilium, quin & magnatum numero, censerentur; vel torque donarentur: & hi quidem obeundis legationibus, illi arduis quibusque rebus administrandis, admouerentur. Referemus vetusta ea nomina, a tribus retro seculis, in nostram vsque zetatem, celebrata. In his suo merito censueris: *Georgium Ceremel, Erasmus Reſellum, Iohannem Prennerum, Iohannem & Michaelem Salios, Michaelem Sicelium, Paullum Rubigallum, regium, anno MDCX, legatum, filium suum Theodorum, Hieronymum Moldnerum, Quirinum Slaberum, Cunzium, Conradum Schallium, Sigismundum Weltzerum, Nadleros, Lorberos, Rittmüllerlos, Fichteros, Frischouicziros, Baueros, Keyfersos, Reiteros, Ehrenreiteros, Hainrichios, Limpachios, Wengeros, Lanferos, Hobenbergeros, Armbursteros, Ujsalujos, Jánokios, Schmideggios, Zwittingeros, reliquos.* Quanta horum, cum omnium, tum singulorum, de ætaris *Schemnicenſibus*, fuerint merita, difficile creditu est. Enim vero, sub idem tempus, idque fine cessatione, *Septuaginta*, vt *Reiteli & Sicelii; Nonaginta & centum*, vt *Moldneri, Slaheri; ducentas item, & plures* lecturas, ingentibus impensis, excolebant. Quot nomina, tot fere societates metallicæ, adunabantur, quibus sua fure Tabularia, quas Germani *Schreibſtuben* vocant. In quibus, præcipuum hodieque merentur famam: *Prenneriana, Saliiana, Schalleriana, Weltzeriana, Orderiana, Rubigalliana, Cunziana, Sicelianaque.* Veinam essent adhuc, qui, hac tanta nomina, atque molitiones, & vellent, & possent, cum fructu zanulari! His, ob vrbiorum iura, que tenuere, *Comitem Montecuculi, Barones Rattatos, & Hellenbachios*, hodie *Spieldenbergios*, tamquam præcipua quædam, zetatis nostræ, decora, accensueris. Atque, hi quidem, in primoribus sunt habiti, qui, cum metallurgices scientia, meliorum litterarum studia, laudatissimo communio, sociabant. De horum, & his similium indele, accipendus est TOLLIVS (d.) *Ingenia incolarum*, inquit, *ad omnem humanitatem præclaria, plurimaque, optimis artibus & litteris exculta: inter qua, prius auspiciis, visus mihi est, Doctor Medicus Hellenbachius, qui ar-*

Hhhh a

*en, in ipso
vita gen-
re, quærra-
da?*

*vetalia, &
remania
familie
Schemni-
censium,
deinceps*

*cerum, de
familiis
Schemni-
censium,
inspira-
meritis:*

*de indele,
TOLLI lo-
cus & lau-
des.*

genti

4.) Epistola toties citata, p. 152.

Rauſcheri
eruditio.

admiratio-
nem suis Tol-
lio:

genti mineras offendi mibi longe diſſimmas: Porro IOHANNES CRIJETO-
PHORU RAVSCHERI, Iuris utriusque Licentiat, & Civitati & secretū, vi-
ri ad omnem comitatē falli, inexſpectata & elegantissima eruditio,
plurimum voluptatis, ob ſtudiorum adulit ſimilitudinem. Nempe, in
morem, priſa, & ſuperiore zate abierat, apud Schenckienſes, vt per-
ege, adolescentiam ſuam mitterem, cum ad bonarum litterarum
mercatuſ; tum, ad pernoscenda Germania metalla, & referenda inde,
liquandi, fecernendi, atque fundendi compendia. Ergo, numquā
eruditis caruit Schenckium. quod & iſum TOLLIVM, in admiratio-
nem rapuit. Proximus huic, GLANSCHINCKIVM intelligit; bene de me
promeritus, ac insigni humanitate, RAVSCHERI fuit, qui plurimis me
elegiſsimisque metallicis aurī argenteis fruſtulis, aliisque, foſſilibus rari-
oribus, non modo domi ſua, cum eum inniferem, donauit; ſed & in
dineriis meum aliquam multa adulit, ac docte utrobiique, & omni
humaniorum litterarum ſale conditis sermonibus reſecit, dicam, an erudi-
tiorem dimiſt? Vidi certe, quod me in his oris, minime viſiſum pu-
tarat, multa, ad multos ſcriptores, veteres & recentiores, docta ma-
nu, adnotata: & in his, ad THOMAIVM, de Plagio litterario, & ad
PLACCI, de iſcriptis adelpotis, non contemnendam accessionem: tum &
Chorographicam Regni HYNGARIAE tabulam; multo etiam, quam
qua prius ab eo correpta, & Viennae ab HARTVNOIO vulgata eſt, emen-
diatorem. Scripti, ea de re, ad amicos Batanos: nec dubito, quin, vi
promitebat vi illę eruditissimus, ſua, cum idii, additamenta, com-
municatius ſit: indigna certe, qua publica luce diuidine careant. Hęc
ille. Nempe:

Habitarunt Dii quoque filias.

auctoris, de-
os, iudici-
um: & cir-
cumſcri-
ptio eiusmodi:

inſignis, de-
ſtiri, bi-
bliotheca,
& con-
ſervatoria;
ab harde-
bus terpi-
tigantur.

Prefectio ita eſt, fuit RAVSCHERI, ad miraculum vſque doctus, qui
que zatem omnem, poſt publici muneriſ procurationem, in mel-
res litteras, reditus aurem, in optimos quoque libros, impedit. Quia enim, ſine impedimento, ſicut inquit ille, hoc eſt, cœlebs vi-
xit; Musas in contubernium, non modo, ſine offendere metu (e.)
admitit; ſed ita etiam percoluit, vt dubium fecerit, ipſene, Mu-
ſas, an Muſa digniores fuerint RAVSCHERI? Reliquit bibliothecam,
non tam numero inſignem, quam ſelectiſſimis, ex omni disciplinarum
genere, auctoriis refertam. ad quorum ille margines, notas adſcri-
bebat, vi eruditissimas, ita lectionis exaggeratissimas. Hoc ne-
queo dedolare, quod in hæredes inciderit, librarius ille theſfa-
rus, & doctiſſima eius, quæ in litteras retulerat, multiugz er-
uditioſis, commentaria; vii alienos ab eruditione, ita incurio-
ſos tantorum cimeliorum. Ergo, libri quidem, varie per hære-
des ſparſi, proſuſi fere evanuerunt; quæ autem manu ſua exarauerat,

(f.)

a) Eminusero, ſolent non raro, graues
effe mariti, eruditiorum vzores, ſi, &
ipſi adulii ſunt in studiis, & impensis
in libros faciunt, quam pro mulierum

voluntate, liberalliores. Huc faciliſ-
verat illud: n̄d hoc ſi uisit, rarer,
Sat. VI., 213, lege totam.

(f.) vel negligenter habita, computruerunt, vel certe concerpta, & ad foeda minillteria, proli facinus! reiecta sunt. Itc nunc MVSAE, & si quis vobis sensus inest, deplorate vestrum! nos certe, sine crimine, nequiuimus silere, virum xterna dignum memoria. Vtinam nobis fata plures indulgeant RAVSCHEROS!

S. XXXI.

HAEC, de primoribus. Reliqua *Schemnicensium* multitudine, tri-
fariam dispelci confueuit: nempe; in *Vrburarios, Cines, & Incolas*
operas metallicas. De ciuum ordine, non est quod ma-
ximopere dicamus, opifici illi distinrent, & mercaturae studiis; *Schemni-*
censum,
more vrbibus omnibus familiari. *Vrburariorum* (g.) pricipua est
exilimatio, eoque subinde amplior, quo maiore industria, dexte-
ritate, atque impensa, percolendis metallis nauant operam. Pecu-
liaria his sunt iura, qua a priscis regibus acceperunt, atque tuerunt
hucusque, ea obseruantia & adcuratione, qua potest esse maxima.
Ac poscebat sene res, vti arduo labore, & in commune vtili, ope-
rantibus; non secura modo fierent omnia, sed immunitatibus etiam
przemunirent, quas nemo, nisi nefarius esse velit, possit conuelle-
re. Admittuntur ad spectatissimum ordinem, omnes, quibus volu-
pe est, terre viscera rimari, & cum speci, tum impensis, facere
periculum: sed certis tamen legibus, quas codex habet iuris (h.) au-
rarii. Placet CL. RICHTERI nostri, de *VREVRARIA*, commentatiuncula, *qua burra*
quam ideo adtexemus, sed in compendio. Nomen *vrbiorum*, in-
quit, *etsi nostris non plane sit peculiare; in primis tamen apud Sche-*
nicienses viget, atque ita est comparatum, ut cum alibi fuerit igno-
tum in montane nostris, Latina quoque cunctate sit donatum. *Ipsis*
Vrburariis, curata sint oportet omnia: quippe qui, in eruendis metallis,
*fingula, ad strictissimas leges examinare, & ex earum praescripto, exse-
qui coguntur. Venas truere, vel in desertas denou inquirere, aut*
Karrenus inchoare, nemini permisum est, nisi qui nomen suum apud
*prefectum professi sunt. quas deinde palis sub dio defossis, in areas di-
metiuntur, (i.) & quotannis praefecto indicandas, repetunt; secus in pos-*
Hhh 3 *sessione*

f.) Venerunt, late melleore, fragmenta quadam, in manus nostras ex quibus argumentum cepimus, insultata eruditio-
nis, atque indecessi fluidi, quod co-
ties, & mirarum, & sulphuris, quan-
ties, in oculos nobis incurse, scintilla-
ria, quam possidemus, viri icon. Fuit
is, prater sedentaria vice modum, ob-
clus; vulu nihil non referens, quod,
de animi habitu, refrazetur.

g.) De origine vocis, diximus quadam in Historia Vrbis Cremnicensis, ad §. IX.
h.) Germanica: *Die BERG-ORDNUNG.*
Quem quod MAXIMILIANVS Imperator,
& Hungaria Rex, instaurauit; hodie,

Die Neile, sive MAXIMILIANECA BERG-
ORDNUNG, adpellant, mit der Cremni-
censis und Schemnicensis Erlaute-
rung. Codex hic, seu Corpus IURIS
METALLICI, anno MDLXXI. publica
regis auctoritate, introductus est: cum
antea, partim regum diplomatis, par-
tim adprobata, conactudine, res metal-
lica administraretur.

i.) Tunc vero, apud metallicos Migifra-
tus, scriptione restatum sit, quibus
aereis palisque dictiorum suam designa-
vunt, munieruntque, quod quidem in-
strumentum, solemni voce adpellant,
Die Prüfung, seu *Der Prüfung-Zeit*.

cessione hand perficiuntur; omnesque, quod inde erit, pro metallo agrapho notatur. Quamprimum vero, ex metallis, certi continuatique fiebant redditus, reges, certam aliquam eorum partem, suo iure, in ararium inferri mandabant, quod tributi genus VREVRARAE. Et qui id pendebant, VREVRARAE dicti sunt. Et primatus quidem, arario, septima pars metalli inferebatur; unde & lucrum Camera dicebatur urbura: hodie, pars admodum vicefima, Camera cedit. Editis porro sanctonibus, atque suscepta votis procuratum est, ut erga Archiepiscopum Strigoniensem, aliquod extaret certi ponderis documentum, quod PIETVM dictum volebant. Atque sic, cum urbura, Piscarii etiam innoverunt. De quibus egimus alibi. (k.) Pergit laudatus RICHTERVS: Vrburariorum instituta, atque rei metallicae tractanda ratio, ad praefcriptum iuriis exigitur, quod a MAXIMILIANO II. sanctum, nomine tanti principis bodieque condecoratur. Alioquin, iudicium urburariorum plures prerogativas obtinuerunt, atque in iis, peculiare ius oenopolii, quod eis Augustissimum pater patria, benignissimo (l.) diplomate adfermavit. Ceterum, quo quis, ex Vrburariorum plures in metallis summis facit, eo maior ipsi habetur honor & dignatio. Praterquam enim, quod a magistris metallicis, cum res posit, in consilium adhibeantur, coenunt & in urbico pretorio, ibique honoratioribus subfiliis accepti, consulunt in commune. Ita RICHTERVS. Neque est omittendum; Vrburariorum non opus habere, ut iura ciuitatis capellant, possunt enim, sine iis potiri sua libertate: tametsi non pauci sint; quibus, cum ciuica illa, & urbularia hæc prerogativa, communis est.

S. XXXII.

Vrburariorum magistratus fuit metallici, qui lites eorum cognoscunt, disputant, & ex priuatis suis legibus, cunctissime dirimunt; adtendunt lecturis, & qui in his sunt, metallariis laboribus; ne quid, seu oscitantibz subrepatur, seu doli mali; contra, pro eo administrentur omnia, atque id legum vigor, in regem fides, & nudum, erga publica commoda, studium, depositit. Si alibi enim, in societate humana rite moderanda, adcuratio requiritur, & coniuncta cum fide fedulitas; in rei metallicæ administratione, id, cum primis fieri, non opus modo est, sed & necesse. Moderatur iudicio hic metallico, prefectus metallariorum, idque cum imperio, & adscriptis sibi conselloribus. Hos, summus xzarii montani præses deligit, quem admodum, pro rerum habitu, plures pauciores, ad caullas metallicas, disputandas, res ipsa videtur poscere. Viros autem oportet, ut gnos rerum, quæ ad metalla, secturas, & harum omnis generis operas, subteraneas eas, aut subdiales, ad-

(k.) In Historia Vrbis Cremnicensis §. VI.
(l.) Id Germani, Diz Neus WALK. ORP-
KING vocant. Capit vero nouum il-
lud institutum A. MDCCXVIII. die X.

Iunii, quod en iam obseruator stridi-
us, quo plus Vrburariorum interest, ne
lucrata hoc prerogativa, aut legisatur,
aut vertatur in abulum.

tinent; ita, tenaces recti iustique, & quibus volupe est, iura metallica, tueri, & cum omnium, tum singulorum commodis, atque incolumitati, ex æquo fauere. Capiunt autem, a montano hoc ^{qui ab eo iura capi-} natu, iura sua omnes, qui, quoquomodo coniunctas habent ratios ^{sus?} nes cum publica, aut priuata metallorum procuratione. Ergo, siue in his censeantur, qui muneris aliquid apud securitas administrant; siue in honestissimo *Vrbatoriorum* sint ordine; siue opus in metallis faciant; hinc omnes pendere, necesse est. Adparet hinc, laboriosum illici esse, prætoris munus; quando, vix abit momentum temporis, quin, emergant, in tot millenis operis, & horum moderatoribus, lites, aliz aliis grauioribus; omnes tamen ita comparatæ, quibus audiendis, & aures faciliem, & adtentum animum, prætorem decet præbere. Si cauillæ sint exiles, neque trahentes momenti quidpiam, penes prætorem est, ex arena eas cognoscere, disputareque; siin habent aliquid, quod, aut indagandum est fagacius, aut vehat aliquid pessimi criminis, vel proflus legibus, idque cum exstanti aliorum iniuria, contraest; vel metallicas rationes atque operas, perturbet; tum vero demum, in totius senatus metallici consilium, res deferri, & illuc diuidicari, confuevit. Neque autem subreptitium est iudicij genus; sed, cum a MAXIMILIANO Imperatore ac rege, sicuti dimisimus, saluberrimis legibus circumscriptum; ita, nostra statu, publica anni MDCCXXIII. sanctione, affirmatum. que sic habet: (m.) *Judicia Montanifica*, secundum priuatas eorum leges, ultra seculum stabilitas, in sua esse manebant. Quia sane lege, non modo ratum habetur *Maximilianum* illud *Corpus Iuris Metallici*; sed, & totius, quod ad illius præscriptum, instructum est, iudicij forma, & quz ei obnoxia sunt, cauillarum momenta. Qui hic, aut detracitum de iure suo quidpiam; aut cauillam suam, non pro eo discutiam iudicatamque, quemadmodum id, leges metallica ferent, quiritari sufflent: his, *Adpellatio* concessa est, ad sublimius illud tribunal, vbi supremus *Montanarum* præfetus, seu *Camergraffius*, cum reliquo se- natu, cauillas recognoscit, atque ius dicit. Magna, apud omnes, iudicij huius reverentia est, neque minor in diuidicandis cauillarum momentis, adcuratio atque severitas. Quod utrumque fieri necesse est; quando iudicij huius sententia, neque adpellari aliorum potest, neque reformati a quoquam: idque ex iuris (m.) metallici dictamine. Atque, excelli huius tribunalis gloria, *Schemnicenium* fere propria est; eo, quod supremi ararii metallici præfetti, illici potissimum, fedes suas, æquissimis de cauillis posuerint.

§. XXXIII.

Mentio hæc, quam habuimus, ararii metallici præfectorum, quin & ipsa muneris dignatio, necessitatem nobis impo- nit,

(m.) Articulo CVIII.

| n.) Neue Berg - Ordoang, Art. XXXVII.
s. II.

Præfector
rum ararii
dæmagogis.

nit, ut nomina eorum recolamus, quorum memoria, partim in publicis libris, partim tabulis, aut chartis aliis, hodieque perscripta legitur. Fuere autem:

- Anno: 1478. *Georgius Cerdelius*, Germanus Körndl.
 1483. *Johannes Dettelbacher*
 1493. *Petrus Schäider*, Cremnicii &que ac Schemnicii.
 1497. *Eraemus Refelinus*.
 1498. *Petrus Schäider*, iterum, & *Matthias Tentzler*.
 1503. *Seiffriedus Pfeisch*, qui & *Seuerinus* dicitur.
 1504. *Johannes Thurzo*, generalis Camerarius.
 1520. *Vitus Öder*.
 1524. *Bernhardus Bohemus*.
 1529. *Johannes Dubravitzky*, generalis Camerarius.
 1536. *Bernhardus Bohemus*, iterato.
 1537. *Petrus Matthaus de Gin*, Camerarius generalis.
 1540. *Petrus Hilteprant*.
 1542. *Thaddeus Bartfelder*.
 1543. *Hans Scharberger*.
 1557. *Wolfgangus Roll*.
 1560. *Nicolaus Kreüsl*.
 1565. *Paulus Hartmann*.
 1567. *Georgius Ritschard*.
 1579. *Wilhelmus Schejerstuhl*.
 1589. *Georgius Egger*.
 1596. *Laurentius Rottendorffer*, legatus & Commissarius regius.
 1597. *David Hagen*.
 1599. *Laurentius Sommer*.
 1600. *Christophorus de Rappach*, Dynasta in Prunn.
 1608. *Matthias a Panstein*, Camerarius supremus.
 1626. *Johannes a Wendenstein*.
 1633. *Gabriel L. B. de Dietrichstein & Rabenstein*.
 1634. *Johannes Schock*, Cremnicii & Schemnicii pro-Camerarius.
 1649. *Ulricus Adamus Poppel*; Dynasta de Lobkowitz, legatus Confilii Aulici.
 1650. *Georgius Andreas a Sonnau*, Baro de Reicheesbach,
 Confil. Aulicus & Civitatum Montanarum Inspector.
Wenceslaus Steffenegger, qui sub Inspectore a Sonnau,
 rem metallicam, tamquam Camerarius moderabatur.
 1658. *Johannes Conradus a Richthausen*, dynasta de Chaos,
 Monetarius per Austriae supremus & hereditarius,
 Confiliarius Aulicus & Camerarius.
 1663. *Johannes Andreas Ioannelli*, Baro de Tebuana, dyna-
 sta in S. Peter & Stein, Confiliarius Aulicus.
 1671. *Andreas Vichter*, Baro de Grub, Confil. Aulicus.

Anno

- Anno: 1693. *Ludovicus Albertus*, Lib. B. de Thaonath, Consil.
 Aul. Montanarum supremus Camerarius.
 1723. *Iosephus Andreas Wentzel*, Lib. B. de Sternbach, Consil.
 Aul. Camerarius supremus.
 1735. *Johannes Nepomucenus*, Lib. B. de Mitrowsky, inter
 Consil. Cameræ Callouensis primus, Cameræ Aul.
 Consil. & Montanarum Director, fit anno,
 1738. Camerarius supremus. *FELICITER!* & insigni cum ac-
 ceſſione, largorum ex metallis prouentuum.

§. XXXIV.

Prefecti hi fuerunt, totius rei metallicæ: magistratus reliqui, *Magistra-*
judicium reliqui
 iudicium fere sunt, quos *Cremicui* enumerauit. Curiosius
 singulos, cum suis administris, & operarum partitione, haud
 tamen sine aberratione, *TOLLIVS*, (o.) designauit germanice; latine redi-
 dicit *HENNINVS*, (p.) errores auctoris sui erroribus cumulaturus.
 quos iam non moramus. Metallicorum ordo, in scenam nunc pro-
 duendus fuerit. Magnus horum est numerus, quique, quod pro ve-
 narum, diuīce pauperiore habitu, subinde variat, certo definiri
 haud potest. *TOLLIVS*, suo tempore, quo *Schemnicii* diuersatus est,
bis mille centum quadraginta quinque, operas recensuit, quæ, per o-
 ño horarum spatia distributæ, intra & extra fodinas, opus faciebant.
 At, plures sunt omnino hodie, pro secturarum amplitudine. Nisi
 me fallit memoria, cum ultimum xeratas *Schemnicientis* recognoscen-
 tem, de *six mille* operis, relatum accepi. Indigenæ hi sunt plerique
 omnes, ac Germani quidem potiores, pauciores *Slaui*. *Sternbachius*
 ante hæc tria lustra, integras populariam suorum colonias, e *Tyroli*,
 huc deduxerat: quod crederet, adsiduum magis genus illud futurum;
 eo quod adsuētum sit viuere parce ac continenter. quæ cum tamen
 spes fecerit, quando aeris, & victus Hungarici insueti, emortui sunt
 sensim; qui autem superarunt, nostrorum hominum ingenium-
 mo-
 resque sequuti, desciuerunt ab indole *Tyrolensi*. Nam, est hoc o-
 mnino damnandum, in metallicis huicibus, quod cum vitam de-
 gant, ex se duram, & ancipitis plenam periculi; quæcum exigua, in
 refractario operosoque labore, manipretia habeant; tamen, extra o-
 manem modum feri sint, & in nullum non licentia ac lasciuia genus effu-
 si, cum est eis, a difficultimo opere, feratio. Tunc enim, quod heb-
 domadario sudore parauerere, ad vnius diei, immo paucarum horarum
 felicitatem, non secus profundunt, ac si hostium manubia, *Baccho*
 & *Veneri*, consecrarent, atque, turpi eo ritu prodigerent. Nimi-
 rum, vbi dominicus, aut festus dies alius, illuxit, curatis quomo-
 docunque sacris, post macilentum prandium, in vinarias tabernas,
 cum uxoribus atque liberis; coelibes cum deliciis suis; agminatim,
 commigrant. Hic demum, alii alii solertia, vinarios vrceos exi-

Tom. IV.
 o.) Itineraria Epist. V. p. 159.

Illi na-
 p.) In Annotationibus ad eandem Episto-
 lam, numero 25. p. 207.

naniunt, seque tam diu, inter clamores & cantus obscenos, ingurgitant, dum, a fana mente deiecli, vel æti etiam in furorem, iurgari primum, mox & in verbera prouolare; alii, si ita per magistratus liceat, in orchestram profiliare, incipiunt. Hæc eorum oblectiones, si quis, ab ordine suo alienus, contemneret, aut litigantes, mutuo reconciliare suscipiat; ne ille mihi, præmia refert, a pugnis fullibusque profecta, ac non raro, in liuidos tumores, quin cruentum etiam, atque vulnera, desinentia. Abeunt demum, immo trahuntur in hospitium, vino onusti; haud tamen ante, quam hora eos depellat, ad cuius sonitum, tabernas vinarias, ex magistratum præscripto, claudi oportet: reliquum hebdomadis, inter esuriales prope modum ferias, exacturi (q.) quando, id illi dies vnu absulit, quod, tolerando eo commodius, alperimo labore, in plures alios, cum parsimonia erat disperiendum. Necio, unnon hinc arcessendum sit consilium illud, quo haud ita pridem, operarum manupretia, antehac, in singulas hebdomadas pendit solita, in longiora interualla, prorogata sint: vt adfueretur forte, imprindens ac prodiga multitudo, ad rem adductius tutandam, adtendere. At enim vero, nec quidquam, tarda hac dissolutione, profectum est haec tenus, siue ad parsimoniam, siue ad castigationes operarum mores; quin aduersum est etiam, multo, quam antea, rei suæ familiaris, easiffle incuriosiores: quando, quod sibi negavit crumenta; præstructa id, ultra, quam sint foliundo, fide, per tabernas & macella, promere adfuerunt. qua re fit, vt vix 'vnquam suo, alieno autem ære, propemodum semper, vitam inopem trudant. Sed, quibus erectior mens obtigit, quique norunt secum habitare, & accepti datique rationes, curatus subducere, viuunt sic fatis commode, atque sine extanti querela. Alioquin, omnis hæc metallicorum turba, bifariam dividitur: vt alii quidem *Cesariani*, alii, *urburiorum* secturis, operentur; utriusque tamen, iisdem legibus continantur. quas quidem commemore, superuacaneum ducimus.

S. XXXV.

*Vrbis adi-
stria, & se-
cundaria bar-
barorum:*

*ex Tollio
describi-
tur*

Vldimus Schemnicii incolas, nunc est, vt vrbem ipsam, & huius sacra profanaque ædificia, fora, vicos, atque moenia portasque, designemus. Et vrbis quidem positum, supra (r.) descripsimus, cum paleopolos occasum, exortus contra vrbis nouuz, non tam ex nostra, quam aliorum sententia, meminissemus. Nunc, quid TOLLIVS (s.) de eo adnotauerit, retexuisse sufficiat. SCHMNICRUS ipsum, inquit, quod adhinet, præatis illud montibus, incingitur, inequalisque fini, nunc valles occupat, nunc montium radicibus sensim adsurgit: modicum oppidum, & pro incolarum numero, satis opulentum, suppedantibus metalli fodini, qua hic plurime, & quidem

ar-

q.) Quelli sumus, de hac metallicorum | r.) Vide s. X. Hist. vrbis Schmnicri. iniquitate, in operis Prodromo, ad Thes- | i.) Loco toties citato, p. 156. mnius Flenenus, Membro III. s. V. p. 149.

argentis quadam pradiuites, redditus haud contemnendos, suis possessoribus, in primis autem CABSAKI. Si HOMERVM, ilthuc adduci contingat, nō ille mihi, carmen, quod in *Erytraam*, asperam & montosam, dixit, de Schemnicio occinet: *)

O sacra multorum largitrix terra bonorum!

Quam tu plana aliis & parte aequalis ab omni;

Aaspera contra aliis.

Nempe, nihil prohibet, situs asperitas, quominus, diuites ex metallis, redditus largitrix Schemnicium; ideoque, ita habetur ab his, qui illhinc locupletantur, tamquam amena ac perlata planicie considerant: cum contra, extra modum asperam credant alii, & qui non veniunt, in metallicorum prouentuum, societatem. Ceterum, recte habet TOLLIVS, quod modicum oppidum adpellat, si, vel *Hegam Comitum*, aut urbes *Balaurum*, alias, reminiscatur: nam, illinc ad *Hungariam* nostram accendentibus, non possunt non, quae nobis grandia sunt copiosaque, tenuia videri, minusque digna, quae oculos aduentant. Certe, si explicare posset ædificia, augustiore mulito obtutum præberet Schemnicium, quam qui est, per valsum concava retrusus: tunc enim, & forta latiora ferent, & plateæ ampliores, si suis singula tramitibus, & iustis interordiniis, interstinguerentur. Nunc, quia, quod urbis est præcipuum, valle repositum iacet, profunda ea & inaequali; vici autem reliqui, nullo fere ordine, per montium latera, huc & illuc prorepunt; vix quidquam in oculos incurrit, quod urbem, maximopere commendare queat, huic potissimum,

Qui mores bominum multorum vidit & arbes (t.)

RICHTERVS noster, vt imaginem urbis, lectorum animis, eo efficacius imprimeret, arborem ramosam æmulari ait, atque his verbis adumbrat: *Non inepit platea omnes, sub arboris imagine, animo offeruntur, ita, ut a porta illa nouissima, qua & inferioris (u.) nomine gaudet, hincque procurrens circulus inferior. & superior, & humi premens vicus (v.) rubefontis, stirpem, ad usque cacumen reserre posset. Brachia dextra, colles, a felibus, (x.) lapicidinæ, metallicisque quandam Csilihii, matuantes, occupant: a quibus, via serie, via nova, ad paleopolin usque protenditur. Ramos hinc finiferos imitantur vici; recentior (y.) quique hunc excipit, ab hospitio, quod olim fuit, carnificie dictus, PP. Iesuitarum, item, & cæmeterio. Prope hunc, porta est metallicorum, a qua porro codiles, ab equis & fringillæ nomen adjumentes, ad metallarium Paradiſiacum, procedunt. Inter hos, ex parte altera, vallis viperarum, crufulariorum, vicueque Dominorum intercedit. Reliquos, sine nume-*

faciens Schen-
nicium,
Richteri
urbis ad-
ministras

III 2

ro,

*) HERODOTVS, in vita HOMERI, p. 562. b. edic. IACOBI GROHOFI, A. MDCC-XV. LUGD. BALAVOR. fol.

6.) HORATIVS, de Arte Poetica, versu 142.

a.) Das untere Thor.

w.) Die Rote Brunnen, Mohren oder Teich - Galle.

x.) Germani: Der Kataen-Hübel, Stein-

Grube, Csiliker-Galle, der Neue Weg, dicior.

y.) Vulgaria his nomina sunt: *Die Nöte, und Henker, die Jäger und Främlinger Gasse: Das Räßl, ist es das Paradies; und zwischen der Fünkenbach, Nötter-Grund, die Pölischen und Herren-Gasse item, die Reißn-Gasse, quæ a tergo domini Helldenksteine init.*

ro, angportus, recensere, opera pretium non est: nam, & aures tantum onerant, & inuitis legantur oculis; nec eos nosse iuvat. Elegantia his fere nulla est, vel exigua, planitiesque, fere in foro, & circulis, quos nominavimus, tantum enique circumcisae. Reliqua platea, aliquot horarum itinere, ab urbe dirimuntur, accessumque arduum & iniquum, habent. Coniicias, ex tanto vicorum procul, foro item gemino, copiosem, cum zedium, tum incolarum numerum, adiuvum, & Schemnicii esse oportere, quam eum TOLLIVS definuit. Ita vero, ex eius ore, commentator suus HENNINIVS (z.) ad eum locum, quem nunc retulimus: SCHEMNICH, quingenta admodum ades sunt, & incole, circiter ter mille: si illos addas, qui ad Cameram adiungit Cesariam; illi vocant den Cammerhof. Ea quidem accepi ab ipso TOLLIO. Parca huc admodum supputatio est. Nam, si quingentis zedibus colitur ciuitas; & vero zedium singulz, sex tantum inquilinis habitarentur, subducto capitum numero, tria illa milia emergent; cum conflent, & nos supra (a.) memorauimus, arcto sepe tuguriolo, vicenos inquilinos accipi solere. Quid vero opinabimur, de herilibus illis zedibus, quas, etate Tollii, praevidentes familiz, cum numerosa domesticorum, & vernarum turba, incolebant? quid de vulgaribus ciuium sedentiarum zedibus? quz & ipse, eo magis secent habitatoribus, quo opifcia curant vtiliora, magisque necessaria. Atque, demenimit omnino sui IPSIUS TOLLIVS: quippe qui, solas operas metallicas, ita, eadem ista epistola (b.) supputauerat; vt earum numerum, duum millium, centum & quadraginta quinque, statueret. Id si est; vrburariorum, & ciuci ordinis hominum multitudo, ad effigientos, quinquaginta quinque, reducenda erit: quod extra modum absfonum est, & alienum a vero. Advertisset modo animum oculosque, itinerator TOLLIVS, ad nundinarum, que singulis diebus Saturni concelebrantur, frequentiam; tria fere illa milia, per forum verfari, mercarie commeatum, in futuram hebdomadam, ex facili aduertisset. Nempe, non poterat noster, multitudinem vrbicam, obseruare omnem: quando geminus est omnino SCHEMNICIVM; superficiarium alterum, quodque sub dio situm est, & in oculos incurrit; alterum subterraneum; per puteos scilicet, & cauatos, huc & illuc, secturarum cuniculos, inter terraz viscera, longe lateque protensum. Vtrunque, refertum inquinis est, illud metallicis operis, & harum magistris; superficiarium illud, triplici habitatorum genere, quod supra designauimus. Ergo, pars vrbem colunt, pars metalli fatigant, per cæcos auriarum recessus, & reliquæ turbæ conspectu, remoti. Qui hinc, post stata horarum, quibus in opus incumbendum est, interualla, in apricum prorepunt, properato ad casas suas abeunt, corpora curaturi, dum metallarii tigilli sonitus, ad operas eos iterum concieat. Itaque, arctiora his sunt otii tempora, quam ut ea, profe-

z.) In Adnotacionibus ad Epistol. Itiner. V. numero XXII. p. 207.
 a.) Historia Vrbis, §. X.

b.) Vide, p. 160, & nostram hanc commentaciunculam, loco nunc dicto.

fells in primis diebus, in complendiis compitis, deterrent. Hæc ideo edisferenda fuerunt, ne aurem *Tolliane* relationi, lectors commodent. Ego ita reor, *Schemnicium*, post *Pisonium*, *Budam*, & *Debrecinum*, frequentissimas ciuitates, in copiosissimis *Hungaria* urbibus, suo iure censendum esse.

S. XXXVI.

VRbis vestigio, atque anfractibus vicorum designatis, res ipsa poscit, ut publica nunc ædificia, perlustremus. Sacra ea <sup>Ædificia
urbis foaræ</sup> sunt, & profana. In illis templo, principio statim commemmoranda sunt, ut suus honor sacris habeatur. Antiquissimum omnium est, quod arce veteri continetur, & B. VIKONI MARIAE, a conditoribus, dedicatum fuit, quorum tamen etatem atque nomina, dum vetusta, oblitterauit. Factus hinc opinationibus, in diuersa abeuntibus, locus est; vt *Templarii* hi, illi ordini monachorum alii, fundati eductique templi gloriam, adtribuerent. At enim, neutri sibi constant: quum, de *Templariis* (c.) quidem, quibus nullas non ruinas, ac vetusta ædificia, vulga adscribit, sub iudice lis sit, etiamne coluerint olim in *Hungaria*; alias autem monachos, præter *Dominicanos*, ignorauit præsa illa etas. Proinde, in obscuro relinquamus opportunity, veterissimi templi origines, quando, & diplomatum nos deficiunt monumenta, neque suppetunt historiarum testimonia. Equidem, si hariolari ausim, ex illis, quæ hucusque, de vrbe commentati sumus; candem condita ædis sacra etatem adtribuerim, quæ *Banya*, sive *Schemnicio*, exortus dedit. Nimurum, opus esse credo, *Saxorum*, sub ANDREA Hierosolymitano, ad colenda metalla excitorum. Nam, ita, & religio ipsa poscebat, & pietas *Saxorum*, ut qui vrbem ponerent, non relinquerent, a sacrorum procreatione, vacuam, quæ ipsa prouidentia, non potuit non, diuini coloniz illi, necessitatem, excitanda ædis sacra, imponere. Id, sicuti ultra verisimilitudinem quæsas coniicere; ita constare inde potest, ecce eductam ædem, B. V. MARIAE sacram nuncupant: nempe, vti *PATRONA HVNGARIAE*, & coloniam suam, penitus insinuant, & propitiam redderent venis, quæ scrutabantur, metallicis. Vr vero *Saxi*, quos ante *Saxorum* aduentum, metallis isthac operatos fuisse diximus, templi origines adscribam, induci nequeo: quod, & augillior ædes ea fuit, quam pro *Saxorum*, eius tempestatis, indole; neque tantæ opes, genti, laboriosæ quidem, sed egenæ tamen, superabant tunc, ut de condendo templo, vel cogitationem, ne dicam molitionem, potuisse suscipere. Hæc ita coniicimus, haud omnino sine ratione; sed non ea confidentia, vti opinionem hanc nostram, velimus cuiquam obtrudere. Aede iam constituta, & rite dedicata, honor ei, *Parochia*

Illi 3

B. Mariae
Virginis:
fundatio:
dati:

<sup>ædificie
barbarico</sup>

<sup>pro templis
parochia-
les</sup>

a.) Neque moramus senatus Schemnicen-
sis chartam, anno MDXXXVI, prætor
THADAO Barisfelder per scriptam, que sic
habet: Et illi mœnigibz ea wifan, das
Kloster hier in außere Stadt gelegen, das

vor Zeiten wie man saget, die Templares
--- gebauet haben. Formula cer-
tei wie man saget; Scatci fertur: gebauet
haben folien i. scilicet paroule: rem o-
mopem in dubitationem coniicunt,

Banyensis, cum *Plebanus*, attributus est. Meminit axiomatis eius, quin & *Plebani Banyensis RENALDI*, iam tum ad annum MCCLXXV. *Ladislai Cumani diploma*, quod initio exhibuimus. Is vero, nusquam eo munere tunc fungi potuit, quam, ad B. V. MARIAE adem hanc: eo quod capellam D. Nicolai, sicuti dicemus infra, ipius ille, solemnii titu, decernente ita magistratu, in manus familiz *Dominicorum* tradidit. Atque, perdurauit hæc templi prærogativa diutius. Exstant enim pauci, decimi quinti seculi, *Plebanorum* (*d.*) nomina, in zede hac mysteria facientium. Tandem, ingrauefcitibus Hungariz malis; atque *Hussitatum* primo, *Turcarum* postea, grallationibus, etiam montanos hos recessus, fatigantibus, templum, & circumductæ huic munitiones, sensim, in acropoli vrbis, commutatum est: eo quod non supererat, toto ciuitatis positu, locus ad eam tem, opportunior, quique, rebus trepidis, per fugio esse vrbicæ multitudini. Damnat tamen, & ex vero quidem, situm templi, & ad defensandum, importunitatem, *Richtervs* noster. Heret, inquit, hoc templum, in fine vrbis, valli clausæ, & redactæ superfructum, ut nec speciem acropoleos idoneam præbeat. & propter altitudinem montium impendentium, nimbo glandium, & iniuria omnibus, exponatur. Hec ita sunt omnino. De ipsa templi, in arcem conuersione & cœlestione dignitatis parochialis, sic habet. *Poflaquam* seculo integrō, patriam bello ardentem, terrores cadesque, totam conficerent, Schenmnicum ciuitas, hospitium calamitatis facta fuit: quo male, ut rerum suorum satageret, de refugio sollicita, adem hanc sacram, quod commodior, atque magis munitus locus non repixeretur, pro asphalismate deleitare confituit, & quod eius fieri potuit, vallavit. Tunc primum pro arce, pro veteri vero nonnisi seculi XVI. sexagesimo quarto (*e.*) reputabatur. Hec eadem causa fuit, quod sensim templum illud magnifice excitatum, negligetur ad ultimum, in conclavia, tabulata, & cameraciones conuersum, quo quidem iniquiore statu, badiisque compareret. Intercidit itaque, parochialis etiam dignitas, adique, ad D. Catharinam conficeretur. Quando id fieri coperit, Lapis mnemonicus, structus & innexus, hisque litteris incisus, iudicium referit. IN * DEM * GE-RICHT * LORENZC * KRAYZL * IST * DAS * GEBAWT * WORDEN. * I. * S. * I. * S. Hucusque nosler.

S. XXXVII.

*Aris eius
monitiones
& habitat
reliquæ:*

IAm arcem ipsam, atque hodiernum eius habitum, fas est, ut designemus adcuratius. Moenia, quæ eam circumcludunt, portam habent vnicam, turri, quæ tota vrbe princeps facile est, substructure. Eius fastigia commune horologium nobilitat. Peribolum autem, choto tibicinum, locum præbet, statis dici temporibus,

sym-

d.) Sic pacificatoria quedam scheda: In | *e.)* Recole heic S. XVI. vbi præfetti ar-
dem Haus des Ehrwürdigen Herrn Pfarr-| chis. & quam edidic, iuriis farandi for-
ers dorsiibz Zeit. Peter Cretulche, und | mulata, meminimus.
Herrn Greger Prediger.

symphonia, ad facros modulos facta, ciuium pietatem accendentium. Nam, & mane, & proœcta in meridiem luce, quin & ingruente crepusculo vespertino, concentus edunt, suaves non minus, quam cienda religioni idoneos. quod vnum laudaueris in hominum isto genere: quippe, diuinissimo musices beneficio, plenimque, nefandis modis abuentum. Atque, huius ego corruptelx, iustum oppido metu, priscos illos, & multarum opum *Saxones Schemnicenses*, retentasse reor, quominus voluerint, inter ciuica ministeria, cornicines olim adsciscere. Recens est enim, eorum alendorum inflitatum, quodque anno demum MDLXX. decimo quinto Calendas Aprilis, vii est in vrbicis schedis, ceperit. Porte ipsi, post detritos characteres alios, annus MDC. praefixus est, instaurata arcis monitor, cum vulgata illa, munitatum vrbium, sententia: *FELIX CIVITAS, QVAE TEMPORI PACIS COGITAT DE BELLO.* Ingressis in arcem, post valuarum portæ cardines, cippus obilicitur, effigiem monachi referens, regulam *Dominici* sequuti. Prater caducas, & excaſas vetustate litteras, vota mortui circum superant: *FOECUNDISSIMA VITIS, CLARIOR AVORA, PRO NOBIS IVGITER ORA.* Aera, & cognitio vberior, deficiunt. Capiunt non pauci, ex hoc monumento, indicium, monachos olim arcem, templumque coluisse; siue ii demum *Templarij* fuerint, siue ordinis alterius. Sed frustra sunt; prisa enim ætate, quod angustius habitatint, ad *Capellam D. Nicolai Dominicanorum*, ad zdem B. V. MARIAE sacram, sepulchra sua habuisse, non vno documento constat. Aduerso valvis, parieti zdis sacre, marmore instrutum visitur, emortuale id quidem, & memoria GEORGI CERNDELII, sicuti incisa, circum inscriptio loquitur, ab heredibus suis positum. Scutum in eo prominet, ita exsculptum, ut caput collotenus ruscillum, crispum illud, & desfluentibus quasi, iterumque emergentibus, lilia conspicuum, ostentet. Insignia siuisse CERNDELII, nemo non videt; vbi demelum quidem barbaricum caput, (f.) bellicz fortitudinis, simulacrum fuerit; sicuti circumducta, & emergentia in obtutum capitis lilia, administratz cum laude florentis reipublicæ, erunt indica. Ac fuit omnino, cum vivaret CERNDELIVS, decus atque ornamentum vrbis *Schemnicensis*; nam, & quæsturam zratu facit, & praefecturam metallicæ rei, magna, cum omnium, tum in primis, MATTHIAS regis, adprobatione, diutius administravit. In laudibus eius, summas tenuisse, numinis reverentiam, & quæ hinc manauit, profusam piamente liberalitatem, extantes adhuc in ciuico archivio, testamenti eius tabulæ, palam profiscentur. Ergo, dandum id est meritis viri, vt siuum istud monumentum spectandum, gratz posteritati exhibeatur. quod tale est:

Su-

f.) Ex chartis eius zratu constat, capit is
hoc simulacrum, ita delectatum siuisse
CERNDELIVM; vi ex magni ponderis
argento, id fundi curari. quod de-

mum cimelon, Corredolis, e viuis sub-
lato, in gazophiliacum MATTHIAS Cor-
uini, concepsit.

Superat, aliud quoque marmor, vilius id quidem, ac nigricans, & porphyrio illi vicinum. Epitaphium fuisse, GEORGIO RENATO positum, characterum reliquiae testantur. Parochus is, iam tunc anno MCCCCLXVII. Schemnicenium fuit, anno demum MDXVI. uti constat ex marmore, vita functus. Sub portæ apside, in usitate magnitudinis os, intrantibus spectandum se obiicit, tres pedes geometricos longum, ac pro ea portione, eximie crassum. Qui genti sue Saxonica, inter Schemnicenies, blandiuntur, Germani cuiusdam Typhai (g.) tibiam fuisse ominantur. Ego lusus naturæ, vel si hos mihi negari quisquam, ante diluvianas reliquias, cum celebrissimo SCHREUCHZERO, esse putauerim. Neque enim insolens est apud nos, hæc istiusmodi prodigia eruderari. Cum anno MDCCXXXVII. mense Augusto, puteus metallicus, suis dudum ruderibus coobratus, in valle Kzowa, recluderetur, perpurgareturque, scelerum, in eo repertum est, hodiernis, multis modis & grandius, & admirabilius. Coniecturam de mole, inde capias, quod vnicus dens molaris, quem hodieque possidet RICHTERVS noster, ad trutinam adpensus, quinque semi unciarum pondus dederit. Sed hæc obiter. Aliquot ab hinc passibus, ad propugnaculorum vnum, Gemoniz sunt scæla, Romanorum forte imitatione, isthie positz, qui in monte Aventino, ad templum Iunonis, suas illas, tot celebratas scriptoribus, posuerant. Germani funestum, & gemitibus torturæ infamem locum, ut contumeliam eleuarent, Regnum Calorum adpellant: rati, homines maleficos, isthie, ad beatitudinem celi indispicendam, cruciatis preparari: nisi potius, infernali dolorum prægustum, contraria ea denominatione, notare voluerint. Huc, & hos compingere in carceres moris est, qui se sceleribus contaminarunt, cum præterea abominandis, tum iniuriis aduersus humanam societatem, qualia quidem exempla, pronus esset commemorare, nisi alienarum turpidum abominationem, in litteras referre, probrosum duceremus. Sunt, intra moenia, & ossium apothecæ, cryptæ emortuales, olim,

^{a)} De Tyrhœo, in usitate molis gigantis,
Ovidius Metamorphoseos V. ver. 321.
sequi. Vide interpres, ad eum locum,

& citatum illis scriptorum agmen, qui
rebells huius gigantis, meminere.

in mortalitatis lenimentum, fere ad luxum excitat; sed quas temporum iniuriae, atque edax retum tempus, dudum, aut conuulsi in rodus, aut contumulauit. Armamentarium, quod adhuc superat, cestras, clausas, bitumine, ac sulphure illitas pilas, sagittarum confertos falces, sive, veteris Hungarorum armaturae reliquias, sive *Tartaria* immanitatis, monumenta ostentant hodieque. Reliqua inertia sunt, neque tam famam tuentur, quam alunt vulgi existimationem, ex maiorum sermonibus, de Pergamo hac domeslica, rudibus ingenis suggestam. Hec de vetere atce illa.

S. XXXVIII.

Ancium alteram, vt ne eam, hoc delati, fileamus, *nouam* ad-
pellant, ob molem, recentiore ztate, substructam. De ea
RICHTERVS: *spat. bac ad orientem, & in colle exsurgit, par-*
tem saltum arduo, qui nec profundus montium munitur, nec saxofis
scopulis riget. Mari in quadri formam surrguntur, eodemque tellio
conueniuntur. Spatum internum, quatuor tabulata, leni discrimine
patentia, complant, & tandem sub tellio, as campanum, vices subit ho-
rologii, itaque vigili, ad numerum excipit, & late, per subfiam
urbem, & montanas casas, exauditur. Adeo exigua molitiones,
totam substructionem absoluunt, castelli, nec turriti, nec montani, nec
contra hostes septi; neque id unquam, aggeros, (b.) fossa, vallum, ac
reliqua munimenta, circumuerunt. Ex specula ista, prospicere tem-
pestat futuram lices, non amoliri. Ita est, speculam potius dixe-
ris, longiuscule, per montanam regionem proficienter, quam ca-
strum, hosti arcendo, aut defensandis verbis, idoneum. Neque ta-
men negari, posse ad eum modum communiri adhuc, vt propu-
gnari queat; nisi qualemcumque positionis opportunitatem, stitulos
collis, inutilem redderet. Caret enim puto, neque deprimenti
eius commoditatem praefiat, collis superne glaber, intus salebro-
fus, an plane petris incretus. Principiam, quantuis moli, famam
*conciliat, eius conditrix: non ea quidem *Minerva*, quia *Albenas* con-*
didisse perhibetur; sed, si vulgi narrationibus credimus, sui generis
*ac sexus, opprobrium, *BARBARA ROSELIA*, nobili ac honesto loco*
*nata. Patrem, *Eraustum Roselium*, habuit, multarum, & opum, &*
*dignitatum virum: quippe qui, non prefectura modo zrarii, ab *WLA-*
DISLIO II. honestatus fuit; sed suis etiam secturis, ad inuidiam usque
diuitibus, tantum copiarum cosceruaderat, quantum vix capere pos-
se videbatur, priuati hominis fortuna. Eo, rebus humanis, anno
*MDXX. vii habent testamenti tabulae, exempto, filius *Larentius*, &*
*huius soror, *Barbara*, opimam hereditatem adiecit: ille, atate pro-*
*uectior; hac adhuc impuber. Et *Larentio* quidem, breuis admone-*
*dum, post parentis fatu, vite vlsra fuit. Ergo, sit *Barbara*; cum*
*auri & argenti, signati ac rudos, cuius immensa pene vis, per retru-**

Tom. IV.

4.) Evidem, cum anno MDCCXXXVI,

menie Augusto, heic veriarer, vestigia

K k k k fos
ticas regulas, circumdauctorum; sed
quos, depressare dudum, sive tempesstatu-
m inuizit, sive temporis distanciatas.

*Arx non,
& basas
facies,*

*fama eius
nominis, &
conditrix
memorat:*

*sunt Barba-
ra Roselia,
Turpissima
vita femin-
ina:*

fos fornices, congesta habebatur; tum arariarum quoque, opimos, ea tempestate prouentus, reddentium, ex alle hæres. Tunc vero fuz spontis adolescentula, cum vti nesciret, diuti adeo hereditate, licentiosius ea coepit abuti. Nempe: (i.)

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

*vers obere
Herr Rich
tero en
prebus:*

RICHTERVS, perditissimos, lascivientia puellæ, mores, ita pinxit: *Adfuerat ad eam luxuries, illabebatur libido, ad qua se in dies expediebat. Vixiorum inde colluvies, lastini cultus, oculi, noua cupiditati inherentes, luxus famosus & explicativus, perque raria illecebatur studia raptus animus, in infantiam impulerunt, inter perpetua Cereris, Bacchi & Veneris certamina, occallatam. Satis, ad pessimam vitam famansque!* Quartillam dixisse PETRONII ARARTRI (k.) adeo, libidinosissima femina, excusso diligenter rationis imperio, in omnem ruebat turpitudinem, rata, tunc le, opibus, sexu arque stetate sua, optime vti, cum profulissime, ac per omnia voluptatum genera, lasciuret. Accedebat, forma venusta, & corporis robur, vita feminæ modum, virile, ac ferende muliebris patientia, in primis idoneum. Ergo, locum hic reperit, quod ille (l.) de *Romanis* moribus, quæstus est:

Rara est adeo concordia forma,

Atque pudicitia: sanctos licet horrida mores,
Tradiderit domus, (m.) ac veteres imitata Sabines.

Atque ita omnino solet: *

Lis est cum forma magna pudicitia.

*fectuosa
vulnus:*
in primis, si & occasio cum licentia, & fomenta pruarum cupiditatem, suppetant. Ferunt, admonitam ab amicis, vti turpitudini quidem, munitum integre mitteret; prodigalitatem autem sensim modum poneret; respondens ferocius: *forma dum licet videntum esse; opum autem, tum sibi, &c., quod festabatur, nequissimo ritu generi, defutura instrumenta;* cum pretiosissimus annulus, quem digito gelabat, atque in *Granum*, qua rapidissimus ferabatur, confuso iniecerat, emeritus est iterum ex gurgite illo, & ad cimelia sua redditurus. Hoc vero ita euenire omnino auit, quando, illatus in culinam, ex eo amne, & pro more ad elixandum sectus piscis, deglutitum forte fortuna, annulum, invitis feminæ manibus reddidit. Poterat id, nisi res rora vulgi sit commentum, admonere femellam resipescit, & parimonie: quod tamen, adeo non euenit; vt noua inde auctoramenta ceperit, monstrum horrendum, ad id, quod ex opibus supererat, eo insolentius prodigendum, quo molelliis ferri a suis, aduertebat. Catelum Melitzis consimilem, in deliciis habere solita, non fecus

blan-

(i.) P. Ovidius Metamorphoseon, Lib. I. v. 140.

(k.) Vicinam, lucem adspexit etiamquam, sceleris, si dictiorem species, latitans; spureiffimus contra, si turpitudinem, qua elegans, arque facta ad rotum habitum, filio expressit. Fadis-

simus Quirilli, nefindusque actus, in plura post XVI. capita, congregis, edens EURIPIDES, p. 56. sequ. *Hanc te Romanus docet!*

(l.) IVERNALIS, Satyra X. Lib. IV. v. 297.
(m.) Talera fulle dominum Rajdium, relata accipimus.

blande curauisse fertur, quam matres consuevere, tenellos infantes. Non ergo stragulis sericeis, non offulis delicatioribus pepertit: adtribuit etiam sua ministeria, quæ faginatam exquisite bestiolam, quam follicitissime, nutricarentur: cum contra, in homines egenos, pannoſos & laborantes inedia, cote quauis fuerit durior. Ergo, horum imprecatione, mortem caninam, tantarum alumnus deliciarum, catellus obit subito. quem illa, magni pretiū torque ornatum, & ad tumbam mollissime in puluillis compositum, delibutum vnguentis, ac redimitum floribus, funebri, per suos, pompa, efferendum curauit: cuius postea sepulchrum, saltationibus demonum infame redditum fuisse, hodieque pertinacissime vulgus adſfirmat; neque opinionem eam, facile his eliferis, qui ſemel imbibuntur. Facinorum, quæ infelix mulier editit, illud fuſſet optimum, quod arcem, de qua loquimur, a fundamentis, ſua impensa condidit; niſi & illud, irrequieta ſceleurum conſciencia, fuggeſſeret, contaminaueritque poſta. Patibulum aprico eo colle, quem nunc arx inſidet, poſuerant Schemeniciensis, vt in obtutu eſſet, vrbicꝝ multitudini, aceretque, a ſcelerum concupiſcentia, maleficos. Huius, non vespertina tantum, ſole occidente; fed nocturna etiam, luna illuſtri, vmbra, in zedes feminas, & parata ad luxum conclavia, pertingebant. Moleſtius id, neque ſine terrore ferrebat, desperata mulier; in primis, ſi onuſtum pendulis cadaueribus, lignum infame, ſeu interdiu in oculos incurreret, ſeu noctu vmbras ſpargebat. Proinde, longis via precibus, id apud vrbis magistratus obtinuisse perhibetur, vt delato, altiorum infelici ligno, arcem eidem illi monti, liceret ſibi inadificare. Atque, surrexit omnino moles, ſolidè quidem, ſed, quam pro re, angustius excitata. quæ, ſicut diximus, non tam arcis modum habet, quam ſpeculz. Voto potis Barbera, perrexit laſciuire, & nouarum libidinum illecebris, cum ſeiplam depaſcere, tum exſatiare, nequitiz ſua ministros, atque conſortes: dum vrgente nemeli diuina, diſſipatis tandem opibus, in rem anguſtam priuum, mox in otonium rerum inopiam, denique in morbos, & ſexcentas cruces alias, præcipitaret. Suis ergo maleficiis circumuenta, tandem, anno MDLXXV. XV. Calendas Septembres, vitam, quam pelliſme prodegerat, cum morte commutauit. Schedas eius atatis ſuperant, quibus perſcriptum eſt; cum efferretur cadauer, in emortuari maiorum crypta, ex more, condendum, exortam ſubito procellam, imbre, ſpilla grandine, mixtum, tanto impetu in exequiatores effudiſſe, vt, abiecta cadaueris deportandi cura, tumbam, in platea deferere, & quicquid quemque fors duebat, feruandæ vita cauſa, diffugere cogerentur. Adeo, quam cani illi ſuo, ſepulturam, inſolenter adpauſuerat; ipſa, non reperit. Ergo, tametsi;

*Eſſe aliquot manes, & ſubterranea regna,
Et contum & flygio ranas in gurgite nigras,
Ac una tranſire vadum, tot millia cymba,*

Kkkk 2

*exadiftas
arcem, &
patibulum
inſolens in
mori, demo-
nus et;*

*ſtratator
benula ſu-
pulzare.*

Nec

*Nec pueri credunt, nisi qui nondum ore lauantur;
Sed tu vera puta!*

Ita nos IVVENTALI (n.) interprete, infelix monet femina. cuius, si non dedilsemus historiam, grande fecisse dispendium crederemur ab his, qui hac istiusmodi monstra, plurimum, ad terrendas mortalium mentes, habere momenti, haud sine ratione, existimant.

S. XXXIX.

*arcis vass-
ris fortia in-
flata sita,
aque in his
facilius B.
Michaelis
Archangelis
gelli:*

*schedafun-
daturis 2*

Nunc, arce noua degressi, in veterem redeamus denuo, vt, quod illic religionum superabat olim, ex priscis monumentis, exprimamus. Sacellum, zdi B. V. MARIAE coedificauerant Schenckienes, MICHAELI ARCHANGELO dedicatum, locupletatumque postea, ea dote, qua alendo myste, suffectura credebat. Suppetunt, in eam rem, non vulgares tabulæ, quas ideo, vti, ex eius statu ingenio, conscripsit sunt, nihil dubitamus exhibere. Habent vero ad hunc modum: ANNO DOMINI Millesimo Quadragesto et anno octavo, in dem Gericht des nabmachten und weyzen Mannes Iohannes Reisch, und in Kegeutwirigkeit Nicolai Schweingridt, Gilg Hartlob, Paul Matthes, Pauli Kronfindl, Valtein Schmid, Iohanni Prodatz, Petri Richter, Andres Hylprant, Jacob Ornolt, Gilg Steyer, und Matthes, geschworener Purger, hat der Erber und froschtrig Man Herr Niclos Zygenpacher, dy Zeit ein Märtwoner in der Neulad, dy Kornmuel an der Stanrück zu naßt oben der Baynen Hütten gepauet und gelegen, von dem Herrn Giorig Kornal unserm Mittwohner, und dy treis Königliche Komroff unter Stad, um Gulden sebenhundert verkauft und yn dy mit brayten Gulden an alle Abgane, ganz und gar hat bezahlet. Dornoch hat der vor genante Herr Tzygempache mehr gekauft und losen machen, ein Melzhaus und Preyhause zu naßt dem Stollen gemauert ober der Stanrück gelegen, und der Kornmuel, und hat auch dartzu ein Haus und Garten, under de Rebrin gelegen gekauft, und hat dornoch Gottes ere und seiner Eldern seien und feligkeit betrachtet zue meren. Und hat dy vorgenante Kornmuel, Melzhaus, Preyhause Haus und Garten miteinander zu dem Alter des Hayligen sand Michaelis des Erzengels in der Cappelin und Freiboff der Pfarrkyrchen unfer Frauen gepauet, geben und geschaffn, welche Alter er auch mit altertuchern Messgewant Kellich und Messpach und auch mit einer Thaffi tzyrlisch hat begabet, also das ein Priester den man dy Stiftung, und Pfrindt und Altar wurd vorleben, zol von den tzyni und zugleintn, dy von dem vorgemeltem Erben Kornmuel Melzhaus Preyhause, und von dem anderd Haus und Garten gewalln und kumen jerlich zol ein auskumen und genigen haben, vor den vorgenannten zelen zu pieten und auf den genanten alter sand Michaelis Mess leſt, und hat einen Erben Man Herrn Urielem zum erſter der vor genannten Stiftung und Pfrindt einen Eblichen altariſen gemacht.

macht, geordnet, und gefüfftet, und hat uns gepetn, das wir dy Manung und Ordnung der obgemelten Stiftung und Pfrimit folten von besserer Sicherheit und Gedächtnis wiln zu unsrer Stadpuch lassn schreiben. Dernoch hat Er den Richter und den gantz Roth zu sollichen tzeiten der vorgenannten Stiftung und Pfrimit geordnet und gemacht Ehliche Patronen und Vorleichen zu ewigen tzeiten, nach ihrn freyen moet und willn, noch abgang eines Altaristen einen andrn Erbaren Priester wider zu vorleichen. Welche zelche ordnung ist gefobben an dem Lehr des Herrn und in dem Gericht als oben steht geschrieben. Sententia tabularum, vt eam compendio & latine demus, huc tedit. Sub praetura prudentis viri Johannis Resch, atque in praesentia totius senatuum ordinis, quorum designata illic sunt nomina, honestum virum, cum que ciuem urbis nouz, Nicolaum Zengeracher, molam ad pontem lapideum inedificatam, septingentis florensis, ab egregio viro Georgio Cernilio, zetari metallici praefecto, represtanto in integrum zre, coemisfe; zedificie præterea polentiarum & cereuisiarium domum, seu officinam, condidisseque alias quoque zedes, horto eis addito: singula, eo fine, vt facello, quod in cemeterio parochialis templi B. V. MARIAE, cum altari exædificatum S. Michaelis Archangelo dedicauerat, suus dari aliœ possit sacerdos, qui in remedium, suæ & parentum suorum, anime, sacram ibi rem facere, & corum cauſa, preces ad Deum fundere teneretur. Primum ergo istibuc myſtam Vrielem, introduxisse, qui nouo hoc munere diligenter fungeretur, atque ex mole, polentiariz, cereuisiarizque officinz, domo item, & horto illis addito, annuis reditibus, liberaliter fulsentaretur. Cuius rei proculationem, ius patronatus, & collationis vocant, magistratui, ita attribuerit, vt pro sua voluntate ac libitu, beneficium illud, perpetuo administrent. Multa hinc, ad illultranda, de Schemnicis, commentaria nostra, possis eruere. In his sunt: fulle, adhuc MATTHIAS Coruini temporibus, ius Ecclesie Parochialis, zedi huic B. V. MARIAE, discretum, ab zde ea, facillum S. Michaelis Archangeli, longa, post templi exordia, ztate, positum, tum demum intercidisse, cum parochialis ad prærogativa, ex temporum, quæ inierant, iniuria, sensim exoleuit: partem ciuitatis aliquam, eadem illa ztate, urbe namnam, vocitatem fulle, non quod vetus illa, de qua supra disputauimus, locum ei denominationi fecerit; sed, quod, post acceptam eadem Rozgorianam, defolatum Schemnicum, nouis platearum accessionibus locupletatum fuerit; quam ideo urbis regionem, noue vocabulo ciuitatis, vulgo adpellant. reliqua.

§. XL.

A recentem veterem, haec olim zdes sacre, infidebant. Nam, neque illud silendum est: adstructam arcu eidem turrim, zra campana habere, quibus, & flatz adeundorum sacerdotum horæ, & exercitia pietatis precumque alia, edito pulsu, moris est indicare.

verum suum sententia latine, & compendio reddidisse:

qua inde lex, vel res Schemnicis, ciensum, affunda-

tem in ar-
te, & era
componere
habeat.

care. Tria horum, longo retro tempore, isthinc peperere, quæ singula ætatis refertunt indicia. Vetusissimum horum, molis est mediocris, atque circulo superiore, hac *irregulari*, characteris gothici, insignitum: ANNO DOMINI MILLESIMO CCCCLXX. † O REX. GLORIE. VENI. CVM. PACE. AMEN. Medius, suspensi de cruce seruatoris generis humani, expressam iconam, habet; sicuti, infinitus circum margo, opificis nomen, & solemnia quadam verba: HEC CAMPANA. FVSA. EST. PER. MAGISTRVM PETRVM. IESVS. MARIA. SVM. CAMPANA. DNI. SEPTEMBRIS. FVSA. CALENDARIS. Plium illud, pro pace votum, fata Hungariz loquitur, bellis, quæ MATTHIAS faciebat, Bohemicis, exhaustis. Anno certe, MCCCCLXX. cum diadema Bohemicum, mortuo GEORGIO de PODERAGY, audius accupatur; Turca, regis hac absentia illecti, Sabacum (o.) aduersa, contra Syrmensem agrum, Sava ripa, eduxere; vt locus esset, vnde regionem quoties libet, possent incessare. Alterum zæ campanum, decennio post fūsum fuisse, annus MCCCCCLXXX. & triplicia insignia, moli non plane grandi, impressa, indicio sunt. Atque insignia quidem, Georgii & Sigismundi CERNEELIORVM fratrum; tertium Johannis Reßbii memoriam, summorum, ea ætate, virorum, commendare autumant, quibus noti sunt illius tempestatis primores: quippe, quorum liberalitate, hoc, quidquid est, beneficii, in tempublicam fit collatum. Ultimum, annus MDX. duobus illis, addidisse fertur, metallicarum precipue operarum impensis, efformatum. Annis durabat octoginta, cum ex vehementiore pulsu, rimas coepit agere. Ergo, corundem sumtu, sed addito copioiore metallo, vt grandius fieret zæ campanum, & sonorum magis, anno MDXCI. conflandum fuit denuo. qua sua beneficentia, id tunc meruere metallici, vt quoties, suorum funera deducrent, gratuito idem, ad funestum ritum pulsaretur. quæ quidem pulsatio, der Häuer-Puls, dicebatur. Verum, & ipsam hanc monile, vitiatam sensim, & ex fissuris, quas accepérat, raucum quid & ingratum resonantem, reformari anno MDCCXXXI. oportuit; eo succellu, vt iam, facta, cum reliquis compulsione, ad numerosi quasi videatur resonare.

§. XL.

*Arches, D.
Catharinæ
facta:*

*Richteri
urbis de-
fensibus:*

POst arcis illud templum, & coëdificatum ei S. MICHAELIS factum, zæs D. CATHARINÆ facta, memoranda est. Adfurgta, loco aperto, & secreto a dominibus urbis, factaque est ex veterum more, ea substructione, quæ satis prodat, non esse numeros templi exortus. Audiendus, de eo est RICHTERVS. Refert, inquit, architectonicen barbaricorum temporum, figura multilatera irregularis, reliquo in civitate, nulli, nitore & elegantia secundum. Principue urbis parte accipitur, loco liberiore, neque adibus adstricctis preposito, instrutum: in foro nempe, quod circum dicitur, conficuum.

Di-

e.) BONFINIVS, Decade IV. Lib. II. pag. 562, 21.

*Dignitate certe & sumptibus, reliqua, multum antecellit. Colitur ut templum parochiale, quem honorem, tunc accepit, cum arx vetus, a-
dem B. V. MARIAE, abolenit. Cives certe, ut ciuicum sufficiunt. De
prima, condicte molis ztate, nihil possit statuere, quando monu-
mentsa prisca, qua eam possent indicare, bellorum & incendiorum
iniuria, dudum interciderunt. Schedæ interim veteres, iam tum ad
annum MCCCCXLV. mystæ, quem *Marijstam* vocabant, memine-
runt, cui *Petro Krayflio de Lengouia* (putarim *Lentfbouiam* intelligi
oportere) nomen. Vnde colligas, longa annorum serie, ante *Rozgo-
maniam* cladem, ac forte *SIGAMVNDI* temporibus, zdem fuisse positam.
Præcipua arx, quam primi conditores inzedicaverant, exilitatio,
nostra adhuc ztate, habebatur. Erat nempe, sua quadam vrbis re-
gione, ramosa in primis, & miræ celsitatis, tilia; quam, quod ex-
tra modum late amoenaque frondesceret, atque umbras præberet,
multorum obleclamentorum, elegantem tiliam, pro ipsius rei habitu,
vulgus adpellauit. Credunt, seculis pluribus superauisse, iucundam
latamque arborem, cum senesceret iam, & pullulante lentiis, suc-
cidendam censerent, seu magistratus vrbici, seu ecclesiæ fundatores,
vt materiam præberet, altari, & quæ ad id pertinuerent, simulacris
ornamentiisque aliis, scite exculpenderis. Atque excreuit omnino, al-
taris eius molitus, in eximiam altitudinem, habuitque alas, vermu-
culati insigniter operis, vtroque latere, late exporrectas: medium
D. CATHARINÆ statua, affabre facta, obtinuit: neque tamen, pere-
grini quidquam ligni, adhibitum ad opus est, quam quod, speciosissi-
ma tilia illa, suppedinuerat. Alioquin, quod ara, vniuersim tota,
multo inuestita auro resplendescet, obtutum præbuit, vt magni-
ficum, ita venerationis præcipue, stetique tribus propemodium fecu-
lis: dum exela vetustate materia, vitium, per compages, facere,
stque minari ruinam inciperet. Tunc vero, JOSEPHVS ANDREAS WEN-
CZEL, L. B. a STERNBACH, quem in zarri praefecta laudauiimus, vti fuz
apud *Schemnicenses*, pietatis monumentum exstaret ad posteros, con-
scio magistratu vrbis, ad quem *ies patronus* ecclesiæ adiinet, ara
veteri sublata, nouam substituit, pretiosam non minus, & obryzo co-
ruscam; quam, ex hodierno ritu, ad omnem elegantiam elabora-
tam. Intra zdem, ex se, sic satia capacem, chorus, gemina conti-
gnatione, quod non facile aduertas alibi, vtroque latere, vt locus sit
multitudini, adsurgit. Tectum, quod inde a prisca illa ztate, to-
tum scanduli, materia igni concipiendo vnicæ idonea, inuelliuebatur,
anno MDCLVI ære cyprio permutatum est. Ciuium ea munificen-
tia fuit: quippe qui, decem mille ducenta & quinquaginta æris cy-
pri pondo, in opus illud, vtrum lubentesque, ac quasi certantes bene-
ficiantur, contulerant. Liberalitatem eam, ad VII. Iduum Februarii,
anni eiusdem, libri memoriales, seu *protocolla*, referunt. Sexennio post,
deleto, intus & extus, tectorio vetere, nouum induxere magistratus.
Tunc, & geminata illa in sublime subzellia, instructa fuisse templo,*

*desinat
te, secunda-
tibus**ara præ-
dicta fabrica-**museum et
subzellia,
Sternba-
chius B.**intervallis &
exterioris
dis habitu,
quando &
quaream
imperfici-
fauimus:**exi-*

exillimarim : materialia enim sunt recentius, quam pro vetustate, substructionis reliqua. Sunt, qui adhinc, iisdem operis, *spissas*, sed reliqua, prestructum fuisse, ut frequentioris concionis fieret capacior. Insignia certe urbis, tunc sunt, templo praesita, ut notarent, ciuium in restauratam zdem, singularia sua iura. Ita se D. CATHARINAE zdes habet. Minoris alterius, quæ est in vicinia, S. ANDREAS dedicata. RICHTERVS meminie, his verbis : *Non procul ab eo, (S. Catharinae fanno) vicinum D. ANDREAS receperit, quod angustis metis definitur, nec in sublimè saffigium exit, humile id, & coarctatum. Initia ei eadem, que & curia fuerunt destinata; cuius famen partem potorem sibi vendicat, ingressumque in prytaneum indicat.* Elegans profectio, & plenum institutum, ut non senatus modo, per sacrarium, in *prytaneum*, ingressus, officii recordaretur; sed ii etiam, qui hoc, sive fontes, sive testes, sive iustitia imploratores, aut arcelfuntur a magistratu, aut rebus urgentibus, accedunt supplices; reverentis numinis percellantur ante, quam se fliterint iudicibus. Huic fini DICAE simulacrum, cum solita monitione, svvm cviqye, isthie, prisci illi homines, posuere. Condocuit pia antiquitas, sit nosler, metu numinis, casisque precibus, equabilem paenitentiam, premiorumque distributionem procurari. Incalcent ad focos sacros, supplicesque sicut prius, operet, sancta iustitia penetralia, substauri. Nam sine Eusebia, friget Themis. Est, & exequiis dicta zdes, quam B. VIRGINIS in monte, seu ad nubes, nomine dedicata, atque Romanæ illius imitatione, ita vocatam acceptimus. Infedit loco, in orientem, edito, habetque vicinum coemeterium, cryptis emortualibus, & positis paullum epitaphiis, instrutum. Diutius, incultu squaluit : forte, ob iniuriam, eius aetatis hominibus, mortalitatis recordationem: dum anno, sexti decimi seculi, sexagesimo quarto, turri primum, solido educta opere, honestaretur; atque tribus fere lustris postea, hoc est MDLXX. & amplior reddetur, & sacris ornatis instruatur.

§. XLII.

D. Nicolai
ad aliud, re-
servarum Ba-
nencium
opus

modicar
Dominic
canorum
ordini, infi
qui cum fo
llementis:

Vltimum, in templis *Schemniciensium*, D. NICOLAI facillum, variis, & illud fatis exercitum, recognoscendum est. Fuit illud, veterum *Banensem* opus, augendæ pietatis ciuium gratia, publico sumtu, forte, BELA IV. rerum potente, eductum ; posteaque, familie S. DOMINI, editis, a LADILAO Cumano, & magistratu ciuico rabulis, anno MCCLXXV. solenni ritu traditum. Et regium quidem diploma, in ipso, commentationis huius exordio, cum in urbis denominatione eruderanda verfaremus, in rem nostram vertimus : iam tabulae ciuicæ, ut res omnis sit luculentior, recitandæ sunt, quæ sic habent : *Nos Halmannus, index, & duodecim iurati, uniuersique ciues Banenses, significamus omnibus, praesentes litteras insufficientibus, quod cum feria sexta, infra oclausæ Epiphaniarum, in ecclesia parochiali, in honorem videlicet B. VIRGINIS de BANA, fra-*

tres

tres de ordine *Pradicatorum*, quos Frater PETRVS, Prior Provincialis eorumdem, ad hoc specialiter designaverat, & Capellam S. NICOLAI de BANA, quam ex donatione bona memoria Domini STEPHANI Regis, iure patronatus, & nostro iure adjudicationis possidebamus, Magistro RENALDO, Plebano de eadem civitate, iure consecrationis, nominata ecclesia annexam restituentes; facta restitutione, in eodem loco, ad petitio-
nem & instantiam nostram, & Fratum *Pradicotorum*, ius, quod in
prefata Capella habebat, ablatu almutio (p.) de capite, tradendo ad
manus fratrum & dicendo: Inuestio Vos ex nunc Capella B. NICOLAI,
quam vobis dono & confero perpetuo possidendum. Nos quoque,
quidquid in ea Capella iuris habebamus, sicuti prius, ita & nunc, do-
namus, dedimus & contulimus ipsis, consentientes & approbantes dona-
tionem & collationem Magistri Plebani supra dicti. In cuius rei te-
fimoniis, duximus sigillum nostrum prefatisbus apponendum. Datum
in BANA, Anno Domini Millesimo, Ducentesimo Septuagesimo quinto.
Confici hinc potell, nullos, ante istam ztatem, monachos, Banam,
sive Sebenicium, coluisse: cum, parochi quidem sedis B. V. MARIAE,
qui facilius D. NICOLAI, fratribus *Dominicanis*, per manus tradidit,
diserta; nulla contra, *Templistarum*, quos in arcem veterem, in-
uita antiquitate, intrudunt aliqui, fuit in tabulis hisce mentio. que
tamen haud præteriles senatum, si quid aliquando, seu in arce, seu
ad D. NICOLAI, iuris habuissent, rerum tunc domini, *Templariorum*.
Quid? quod ius patronatus, iam tum, sub STEPHANO V. Banensibus
adtributum fuerit; ex cuius indulitu, potestate simul, tradendae
fratribus Capella, obtinuerant, vsique sunt ea, nemine contracunte.
Ac manlit omnino, intemerata prerogativa illa, Schemnicibus:
quippe quam, sequuti reges, diligenter adfirmabane ciuibus, quoties
id usus poscebat. Praeterea est, diplomatis illiusmodi, quod WLA-
DISLAVS II. anno MDXV. prescripti invasipina: quod ideo, opportu-
ne heic intertexi polle, exstinximus. Nos WLAISLAVS &c. habentes
considerationem, ad fidelitatem, & fidelia seruitia fidelium nostrorum,
iudicis & iuratorum, ceterorumque ciuium ciuitatis nostra SCHEMNICENSIS,
qua idem sacra imprimit regni huina Corona, drinde etiam maiestati no-
stra, pro locorum & temporum diversitate exhibuerunt: cum ex eo, tam
vero, quia ipsa ciuitas, ius conferendi beneficia, videlicet, Plebaniam,
Altarium, Capellarum & hospitalium rectoratum, in ecclesia parochiali
& ciuitate ipsorum prædicta existentium, ab antiquo, prædececessores ipsorum
habuisse, seque ipsos in prædictiarum habere assertunt. Idem ius,
eisdem, Iudici, Iuratis & ceteris ciuibus, prædicta ciuitatis nostra Sche-
mnicensis, modernis scilicet, & futuriis, ipsorumque heredibus, &
posterioribus uniuersis, pro maiori eorundem quiete & pace, renouandum
TOM. IV.

LIII

AC

p.) ALMVCVM, ALNTCA, AVMVCA, a-
micalum eis, seu amictus, quo facri vi-
ri, Canonici & Monachi, caput hume-
roque regebant. Vide Glosarium CA-
BOLI DV TRESW, edit. Parisiensis, A. MD.

CCXXXIII. Tomo I. p. 335. Ergo,
nudato caput, ut traditionis ritus sole-
mnia fieret, ceremoniam illam, RANAL-
DVS peregit.

ac denus conferendum duximus; atque eidem, de nostra regie potestatis plenitudine, annuendum & concedendum; ut ipsi, quemadmodum antea, ita & deinceps, quicunque huiusmodi beneficia legitime vacare contigerit, toties ad eadem, idoneas personas eligere, ac illi, cuius intereſt, praefecture valeant ac possint. Ba tamen, quod idem index, & ceteri prædicti, eorumque successores, ac heredes, hoc prætextu, de bonis & iuribus huiusmodi beneficiorum, ultra quam patronos decet, seſe intrumittere, vel de his aliquid admere, non præsumant, aliquin a iure patronatus huiusmodi ſeſe decidiffe, nouerint ipſo facto, reliqua.

Ita WLAOISLAVS, priſcorum regum iudicentiam, confirmauit.

§. XLIII.

Sed, redeamus ad *Dominicanos*. Archius uero primus, ac, tamquam in priuatis ædibus, vitam degebant: fatis tunc habentes, quod surgentem (q.) ouper io *Hungaria* ordioem, hac, qualicuoque accessione, potuerunt locupletauille. Increuit nihilominus eorum institutum, ſuccellu ſic fatis felici, atque eam, apud ciues ooo tantum, ſed & primores, auctoritatē lenſim obtinuit, vt nihil dubitarent, turbulentissimis illis temporibus, quz Lvdovici I mortem excepere, priuilegia ſua, fratribus credere, & in coenobio eorum, tamquam loco authentico, repore; ne, ſeu graffatibus *Huffia* prædæ effeni, ſeu flammis poſtent contemnerari. Valuit, ea definiatio, ad *Varnenfem* vsque cladem; at, vbi poſt haoc, oouus iterum turbo, res *Hungaricas* commixtū; non poterat non, eadem illa tempeſtas, *Schemmaticum* quoque conuerrere. Calamitas oempe fuit, a *Rogero*, Agriz epifcopo, vrbī, ſicuti diximus (r.) ſupra, anno MCCCCXLII. iniquissime inflicta. Tunc vero, coenobium non ſolum, ſed templum etiam *D. Nicolai*, exultum flammis eſt, &, quod maxime doleas, quidquid huic illatum fuerat diplomaticum, codem illo incendio, hauiſum. Ergo, pellum tunc iuit coenobium, poſtequam annis circiter CLXXXVII. a priuis exordiis, flouruit. Damna certe, que ex crudeliffima ea imprefſiooe, acceperant fratres, noo modo ooo potuerunt reparare, ſed precipitabant ſubinde in fortuino iniquiorem. His rebus fiebat, vt agros ac vineas, quibus locupletati iam fuerant, non vniu liberalitate, partim pignori cogerentur oppoere; partim permittere vſurari: dum exhaustis opib⁹, emorterentur hi, illi demigrarent aliorum. Occafum hunc coenobiū, ad anuum MCCCCCLXXXIX. memoriales vrbis ſchedæ, reponuot. Ex his, inter eiusdem anni actus, iſtud relatum accepimus: *Inſtrumentum compositionis ſaſum eſt*, inter *Plebanum Schmittensem*, & *Frates Predicatores ibidem*, coram *PETRO RANZANO*, Epifcopo *Lucerino*. Vode, non

q.) De primo, *DOMINICANORVM* in *Hungariam* aduentu, legeſis F. SIGISMUNDI FERRARII de Rebus Hungaricis Provincie Ordinis, Partis I. Cap. II. & III. p. 23. ſequ. vbi is, in *ANDREAS Hierol-*

lymiani tempora, ad annum MCCCCXL refertur. Ergo, annis poſte LIV. *Schemmaticum* ordinem eum adiuuit.

r.) Hilario vrbis §. LX.

confusa agitauisse *Dominicanos*, rerum suarum, quæ superabant adhuc, curæ, Parochio ciuico, certis quibusdam legibus, forte permisæ. Nam etdem illæ schede, illud porro meminerunt. *Sicib Cloſer haben die Brüder Ordinis Dominicani, eine lange Zeit, mit alle feiner Zugehörung, inne gehabt, bis jo Lang dasselbe in Abrechnen iſſ kommen: haben auch die Äcker, Felder und Weingärten zara meiften Theil verfetzen, und verkauft; Zu einzigen abgeforben, weggerogen, und zaderz felch Cloſer ganz ſöde gelaffen.* Ea nos verba, sic redimus: *Dixi, co-nobium illud, cum uniuersa dilectione Fratres Ordinis Dominicani, poſſe-de-runt; dum id capiſſet decretere: tunc enim, agriſ frumentariis, aruis atque vīnis, partim pignori datū, partim venditū, hic emortua, de-migrantibus illis, canobium iusue reliquerunt.* Pölle heic in eam adduci fententiam, ignavus rerum suarum fatigissime *Dominici* hos fratres; quando, preter morem factarum familiarium, fundos, haud dubitarent abalienare: idque, sub rege MATHIA Coruino, qui, tam-eti perpetui bellū diligebatur; tamen, factorum huiusmodi institu-torum, & ipse studiosus erat, &c., vii suo exemplo idem facerent aliū, diligenter procurabat. Quomodo cuncte res gestæ, aut in pro-curando conobio, error admissus est; virbis profecto tabularium, & vicina nobilitatis priuilegia, fecum, ad interitum traxere, infelices fratres: non tam id quidem sua culpa, quam, seu factorum inuidia, seu *Roffensis*, quem nunc meminimus, insigni illo maleficio. Indagi-guit, in hac Schismaticenium dannæ, WLAHISLAVA II. ut ea facire posset. Itaque, viros delegavit, recti verique studiosos, qui, cum de virbis iniurias alii; tum de tabulari hac iactura, penitus cognosce-rent. quod iam, in eius ztate regis, (i.) expromissemus.

§. XLIV.

POst hac tempora, annis plus XLII. in vallitate, & coenobium hazit, & facellum, princi adhuc operis, hoc est, arcte positi-
tum, iam vero etiam ruina deforme: dum MARIA, vidua
LUDOVICI Mohaicensis, iam Belga prefecta, sed postea tamen
verbium montanarum, amplius heic, & splendidum templum, quale
nunc colitur, suo sumtu, in sancti locum reponeret. Exedificare
sacrae sedis molem, anno MDXXXII. adtribuerunt veteres schede. quæ,
ut rei diuinæ faciundæ locum daret, frequentareturque cum celebritate;
magistratum prouidentia, sed regina, sicuti fas ell credere, benignè
contentiente; alumni Xenodochi S. Elizabethe, anno MDXXXVI. illi-
huc translati fuisse memoantur. Stetit, hoc habitu templum, a-
luitque, ex publicæ pietatis prouentu, plebem illam inopem agraria-
que: dum anno MDCLXXI. LEOPOLDI M. beneficentia, Societas Le-
L III 2

Fatu cont-
inbo, & adi-
cata D.Ni-
colai, mihi
quæ?
Statu, Ex-
dovini II.
videt, au-
gustum tem-
plum, sicut
hoc ex ade-
fis est
Xenodochio
S. Elizabet-
hei, ave-
dit frequen-
tationem.
alium e Le-
opoldo M.

a) Fuit ita, rato triennio, apud MATHIAM, legatus FERDINANDI regi. De eo Bon-
FINIV, Dec. IV, Lib. VIII, p. 647, n. 2) Supra §. XIII.

Dixit MATHIAS CORVINO, orationem fu-
nitum. Ibid. p. 653, 2.

*Senatus
Ietu tradi-
tori:* sv, vt sedem illlici poneret, donatione, singulari diplomate perfcri-
pta, traderetur. Vix dum, pro societatis elegancia, inflaurata fuit æ-
des sacra, cum tumultuantum maleficio, duclu autem *Patris Ioseph*,
anno MDCLXXX. decimo *Calendas Maii*, cum ærario regio, & exi-
*gibedigas
seruus fe-
deris,* mia urbis parte, facibus nefarie subiectis, exuritur. At enim, quo
magis politz heic *Societas Iesu* fedis, calamitas fuit; eo insigniora
euergetarum, in nuperos hospites, munificentia exsilit. Præterquam
enim, quod templum, necessario tecto, fastigiatum opportune fuit;
non vna, in annos singulos, *Residentia*, sicuti vocant, facta est ac-
cessio: cum hi quidem, incommoda, quibus vrgebanturn focii, ma-
scule auerruncabant; illi, non templum minus, quam ipsam eorum
sedem, auguſtiorē nitebantur reddere. Aeterna ideo futura est ap-
pud gratios socios, STERNBACHII, quem toties laudauius, memoria:
quippe qui, & adem sacram, eximis anathematis ornauit; & nau-
iter effectit, vt, quæ arctius habitauit hucusque, capaci laxaque do-
mo, quam a possessoribus *Saderianam* vocabant, acciperetut. De
sacris ædibus haec tenus.

S. XLV.

*dictis pa-
blicis:
arariis
regum, &
huc prae-
rogativa:* **N**unc res ipsa poscit, vt publicarum ædium, mentionem habe-
amus, quam possumus, adcuratissimam. Princeps harum
est, destinata regio ærario domus, *Cameram*, cum vulgo,
dicimus; non quod, seu positu, seu substructionum mole atque
elegancia, reliquias maximopere antecellat; sed quia sedes est, cum
imperii metallici, tum procurationis earum rerum, quæ sunt, ad ac-
cipienda, fundenda, discriminandaque metalla, necessariz. Proinde,

Tantum alias inter caput extulit ades

Quantum lenta solent inter viburna expessi.

*dictis op-
portunita-
tes, boſpi-
tis:* Infedere, extremo, inferioris fori, quod & circulum, Saxonum mo-
re vocant, collimitio, atque ita sunt eductæ, vt non ærarii tantum
præsidem, anteriore ædium parte; sed præcipuos etiam rei metalli-
ca præfectos, & horum ministeria, qua interius vergit, commode
possint accipere. Hic, & sanctiori senatu cogendo habendoque, in-
signe senaculum designatum est. Quæ ultra sunt, hospitiis metalli-
corum, pro dignitate munerum, honellantur. Alter enim ædium
ordo, ab amplis gradibus præcipue spectabilis, ab ærarii quæstiore
colitur; alter hinc, *rationarium*, siue tabularium dati accepti, cum
suo præfecto, complectitur. Vtriusque munus, & honoratissimum
est, & arduarum curarum. Ad eos, nimis rufi, pertinet, sub præside
suo, de re metallica consultare ad fidio, quodque ad eius incremen-
ta pertinere, cum ratione, existimant, prouidere præfinireque. In
primis, nobilis illa, & maximi sumptus, *Piberiana lectura*, eorum cu-
ris ac prouidentiæ, commendata est. Præterea, quidquid gravis,
excocti & conflati æris, ex omnium fodinarum redditibus, statim tem-
poribus, huc infertur, in eorum id rationes venire, ab iis, fide ex-
qui-

quisitissima administrari, dispensarique oportet. Sed, & *urbas*, metallicum illud tributi genus, idem isti, in acceptis referunt. Quam ob rem, in præcipua sunt, post *Camera præfatum*, dignatione, qui que subinde, si quid per vrbes montanas reliquias munerum, indulgentia rege, instaurandum sit, id cum potestate, peragunt. Proxime ab horum tabulariis, *Dicimafes* metallorum inhabitat. Eximum, & hoc, in metallicis, munus est: quippe quod, eius sit partium; eum in mineralium indolem, quibus quamque pretiosis metallis sint grauidate, indagare; tum aurum, argento maritatum, curate fecerint. Ultima sedium pars, adtentissimis ipsis operis, hucusque officinam præbuit: *Schend-Gaden*, Germani vocant; sed quæ hinc, anno MDCCXXXVIII. *Cremnicium*, translate sunt consueto. Quid vero id fuerit operarum, Richterius docuit. *Poëta pars adiun-*
babit, mo-
tre hoc ar-
tore, offici-
nam doc-
maliacum;
nisi, Rich-
teri verba
deficiat:
um, inquit, *officina dicimafes infrenat*; in chiusa vtrina, argentum au-
ro grauidum, igne perpurgatur, mox vero in globulos agitatum, aqua
secretoria, quam regis & fortē dicunt, adfusa, spæculu[m] incundo
& admirando, dissoluitur, ut more simplicis aqua liquefat, & in vi-
treas ampullas, arena feruenti impositas, infundatur. *Ba* fonsim au-
rūm in fundo, colore nigricante resedit, argento supernatante. Ample
vero & prouide substrutio adfurgit, & in id spatii extenditur, ut cum
olim monies diuinas sias, Largius profunderent, anno pata MDCLX-
XVII. & fecutis, frequenter, ac sere in singulas bebdomades, tria
milia librarum numulariarum argenti illata accepit, uno eodemque
laborc fecernenda. Polca, experiendarum venatum meminit noster:
Quæ experienda vene fornacula, prope, Largioribus ignibus mitant, com-
mititique saxa torrent, & ex iis, argentum ad pondus examinandum,
eliciunt, per artificem in hac arte, temperantur. Docimallam dicunt,
non ultimi nomini, nec auctoritatib[us]. Ad huic enim natum & arbi-
trium, *urburari* adiendum, quando in excoquendis metallis, operam
nauant, qui venas eorum ex antris exprimit, prius igni explorandas,
lanci subiunt, quam ad ararium officinam deferenda impune committuntur. Ergo, geminum docimallarum munus est: potius illius, qui
aurum ab argento, discriminat, & a Germanis, *Gold-Scheider* ad-
pellatur: & sequius illud, cuius est venarum experiri naturam. quem
ideo Prohler vocauerunt: sed vtrumque tamen, præcipuis muneribus,
accenfendum. Reliqua concamerationes, quæ per deprellæ adiun-
ctum, & multæ sunt, & laxæ, horrea dixeris eorum rerum, quas eruendis,
protrahendis, trituranolis, & explorandis metallis, necessarias polis
exilimare. Nescio, an credendum sit, monetariam hic olim offi-
ciam floruisse. Adfirmat (*v.*) hoc Parschitivus. *Hic* olim, magna
vis pecunia cudebatur, ex auro & argento, quod hoc, ex eorum adi-
centibus fodini adferrebat; sed propter defectum aquæ, poëta *Cre-*
mnicium est translatæ. Tanta enim hec loci est penuria aquæ, ut vix
sufficiat pro usu domestico, versandi malis frumentariis, & in officiis

adfugit re-
liquum:

Parschitz-
*us, non se-*riam* offici-*num* sive
*fugit, per-*hobet.***

LIII 3

*a.** Historia Comitatum, manu exarata, quam nominaverit scriptor.*

rotis agendis. De aquarum inopis, certum est : id quod norunt, qui aliquando *Schemnicum* viderunt; sed, numi nobis visi sunt nunquam, quos huiates formulz monetariz procudissent: nisi forte iis id temporibus fiebat, quæ *Cremicensis Camera* exordia antecellerunt, quod disputatu supervacuum est.

§. XLVI.

Prætorium
que sit pa-
plus:

que statu
exadie-
nus:

ipso præto-
rii moles,
& buis in
cauclesia,
partitio e

Aerario regio, vrbicum prætorium, in publicis ædibus succedat, quod ideo silendum haud est, quia, quemadmodum metallis inde, ita hinc ciuibus, adtenditur. Seder vero, lateri circuli inferioris interserta, in zdes D. CATHARINÆ obtutu fere orientali, atque oratori A. C. ciuim proxima vicinia. Conditæ molis ortus, ad annum MCCCCXLVIII. referri video, schedis ciuici tabulari, si rite sunt excicriptæ, id contellantibus. Neque contrarem, publice huic fidei, nisi emendandus esset, definitus ille annorum numerus; ob BEATRICIS, viduz *Cornini*, memoratam benignitatem. Anno MCCCCXCVIII. iniquiunt chartæ, mandat BEATRIX, Petro Schäider, Camerario suo, de dato Vienne XX. Augus., ne impeditat *Schemnicenses* domum illam, quam ipse pro Curia, ciuitas autem pro Capella adificanda, accipere voluit, in adificationem dictæ Capella adhibere. Si enim, annorum rationes subducas, MATTHIAS, octennio ante mortuus est; Beatrix autem, post deductum *Albam regalem*, funus, vix unquam Vienam rediit: saltem, anno MCCCCXCVIII. cum imperio, illic agere non potuit; quin immo, sa spe nuptiarum WLA-DISLAI, publica comitorum sanctione (v.) deturbata, iam tum, anno MCCCCXCVII. regno excessit. Ergo, transponendi erunt numeri, & pro anno XCVIII. adsciscendus LXXXIX. qui mortem MATTHIE progressus est. Interim, ex iisdem, quas aduocauimus, chartis, id condiccas, eodem tempore, atque in vnius vestigio domus, & scellum S. Anne conditum fuisse, & prætorium; vt magistratus votis, simul & voluntati Schäideri, satisheret. Atque, arctius omnino co-adficata zdes S. Anne, curiam cogit, vt iulfam cum ea speciem referat. Ducentis, & quod excurrit, annis, faciem retinuit tandem, quam ei conditores induerant. quæ, cum temporis diurnitate, deformaretur, ztate nostra, anno nimitem, MDCCXXXI. inflaurata est denuo; adstructa autem turris, novo ornata fastigio; cuius, cophoni, ex are in rotundum, pro more, cauato, nomina eius temporis senatorum, indita accepimus, vt memoria inflauratorum posteris commendaretur. Pone turris pedem, modius visitur, in sumum impressus, & sex pedum pertica; vt essent, in vendendo emendoque, quoddam quasi mensurarum exemplar. Ipse prætorii moles, tribus adfurgit contignationibus, quas ita, prisci illi homines dispergiere, vt infirmam quidem, grammatophilacum accipist, su-

v.) Exprimimus rem omnem, Toto ope- | rido I. s. XXVIII. p. 235. sequa. quo-
ris III. in Historia vrbis Budensis, Pe- | sum lectores ablegamus.

premam, quæflor vrbicus, cum suis ministeriis, impletat. Huc, publice pecuniz, & dati acceptique rationes, inferuntur; quin & sub hasta venduntur, ciuium, qui sive decoxere, sive ex temporum difficultate, pellit iuerut, residuz fortunæ. In medio senaculum est, cultus mediocris, quod anno MDCCXXXVII. renouatum fuisse, anni eius adscriptum indicium loquitur; cum vetusta epigraphæ: HVLT DICH, TREV IST SELCZAM. quæ ianuz superscripta est. Senatus, peculiaribus officiis distinctus, ac præter morem rebusq; montanorum, ita distributus est; vt prætor quidem, sive *index*, in moderanda repub. primas partes, secundas *quaestor*: tertias, *Hodriciane plareæ censor*; quartas *montium magister*, iure metallico (x.) eo munere doocatus, obtioeat: reliquæ seutorum ordo, octo viris censetur; duodecim collegium vniuersum. Est muneribus siogulis, quæ minimus, sua quædam molestia: sed vix vlli, seu cumulatio, seu periculosis, quam *censori Hodricensi*; vt acciderit ideo sepius, defugisse id muneris, cordatissimos quoque senatorum, ob *Hodrisenium*, insolentiam, ac refractarios mores. de quibus, in suburbanis dicendi erit locus. Alioquin, eligendorum magistratum, eadem hic ratio est, quam apud *Cremnicienses* retulimus; si ceremoniarum nonnulli demiseris, quod tamen, vix quidquam momenti habet. Itud siogulare est, quod suum *Schemnicenses*, ius municipale, longo retro anno rurum lapsum, ex vnu, & per experimenta varia, concionatum, adprobatumque habeant. Sunt præterea, *Schemnicenses* magistratus, commuuium Huogaria legum tenacissimi. RICHTERVS: *Ante pulpitum dicographorum, explicatus codex veterissimus, senatus patet, altiori omnino indagini, & auctoritate maioriæ, quam id ex obtulit nudo, possit exscismare: prius utique more & instituto, cuius vestigia in iure nostro municipal (y.) posita video*. Ergo, nemini hic, sed omnium minime, coocularibus, & reliquis senatorii ordinis viris, contra recti honestique rationes, impune peccare licet: quin pro eo, ac merentur, hi exauctratio-ne, & illi, alii denique, vita fortunisque, multentur. cuius quidem severitatis, & multa olim, & laudabilia edita sunt exempla; vt habeat fane, quod imiterit, quodque caueat, studiose virtutis posteritas. Pergit oofler: *In laterum senaculi uno, tabula obicitur, que felices, & defixas in reipublica saladem, curas arguit. Qui enim pro ea excubarunt, primores, stabilitam præclaris legibus, quæ lura sua MUNICIPALIA nominarent, urbem fibi creditam, beneficis quoque moribus, & ornatu reliquo, qui ad claritudinem eius spectabat, talemque redditum esse volebant, ut egregii cives, suis virtutibus fruerentur. Ergo, sanctitas ei fini leges, anno MDLXXV. prætore Iohanne Salio, istis susseenderunt. Sanctiori, de quo diximus hucusque, senatus, XXIV. viri succenturiantur; penes quos, annus est magistratum, ex priuilegiorum præscripto, instauratio. Exteroum senatum alibi adpellat*

Ide, MAXIMIENSIS Corpus Iuris Me- | 3.) Schemnitzer Stadt-Gericht. §. VII.
ci, Artic. I. §. IV.

*Tabela Pro
lomae Ar-
phaidis,
aquitatis
omnis in-
terpres, in
atrio fene-
cidi sepa-
re.*

pellant, qui ex præcipuis ciuibus deligi solet; ex quibus postea, si vñs ferat, in interiore quoque illum, quem XII. viris definiunt, communibus ciuicæ multitudinis suffragijs, dignissimi quique adsciscuntur. Ceterum, in buleuterii atrio, præter gladium, scelerum in nefariorum vindicem, tabula visitur, senatoriæ æQUITATIS ac iUSTITIÆ, fæcunda interpres; sicuti passim obuia, ita heic non silenda. Habet autem, &c legitur in hunc modum:

PTOLOMÆI ARPHASIDIS, AEGYPTIORVM REGIS TABVLA.

NVNQVAM MAGNIFECI DIVITEM TYRANNVM;
NEC ODIO HABVI PAVPEREM IVSTVM.
NVNQVAM IVRIS DICENDI TEMPVS PAVPERI DISTVLI;
NEC LARGITIONIBVS ADDVCTVS DIVITI PEPECL.
NVNQVAM FECI GRATIAM ALICVI FAVORE CAPTVS;
NEC IRATVS POENAM INFILXI.
NVNQVAM PERMISI MALVM IMPVNITVM;
NEC BONVM IRREMVNERATVM.
NVNQVAM CAVSSAM LIQVIDO IVSTAM ALTERI TRA-
CTANDAM COMMISI;
NEC OBSCVRAM SOLVS DECREVI.
NVNQVAM IVS NEGAVI PETENTI;
NEC MISERICORDIAM MEAM MERENTI.
NVNQVAM QVEMQVAM IRATVS MVLCTAVI;
NEC DONA LAETVS MAGNIFICE PROMISI.
NVNQVAM TEMERE GESTIEBAM IN PROSPERITATE;
NEC IN ADVERSIS ANIMVM DESPONDI.
NVNQVAM ODIO INCITATVS DAMNVM ALICVI INTVLI;
NEC REM TVRPEM OB AVARITIAM COMMISI.
NVNQVAM ADVLANTIVM AMORE CAPIEBAR;
NEC AVRES DETRECTANTIBVS PRAEBVI.
SEMPER OPTABAM A BONIS DILIGI;
VT ME METVERENT MALL.
ET BREVITER: FAVEBAM PAVPERIBVS,
ET EXTRANEIS FAVORE CARENTIBVS.
POSTREMO, QVOD OMNIVM EST MAXIMVM:
FVI DILECTVS A DIIS MVLTA POTENTIBVS.

En tabulam! auro cedroque pretiosiorem: quam, non in prætoris modo publicis; sed in priuatorum etiam ædibus; immo penitissimo in

in pectore, omnium enim expellam legi obseruantique cupimus, quibus pars aliqua, administranda reipublica demandata est: qui quis vitam, in societate humana, cupiunt degere, a data acceptaque nostra alienam.

§. XLVII.

Nequa, pro mare nostra, insignia ciuitatis, silenda iam sunt. Indigne
Schemen-
cius;
A primis inde Schemenii originibus, arcelli ea nostrarum, sub ipsa commentatione huius exordia, monuimus. Nunc istud addendum putamus, rudinu[m] primis fuisse: quippe que, genimo tantum ferramento, malleo puta, & clavis metallicis, decollata crucis speciem referentibus, confababant, telamanum vice, dubius viceris, ita simulacra incingentibus, ut, obversis superne capitibus, mutuo se conturerentur, caudis, ad ima insignium, defluentibus. quid quali sit fabula tribendum, supra indicuimus. Praeterea verni motibus circundari, & partis praemuniri vrbe corpori, ipsa quoque insignia, augublorem faciem accepere. Inde, enim verni, praecipuarum per Hungariam vrbium lennita sunt arcellenda: *Ariensis* nominum, *Alba*, *Regalensis*, *Badrus*, *Comaramiensis*, *Gencensis*, *Pestensis*, *Pozmanni*, *Sempronensis*, & *Szeguenensis*; quod munitionibus pluribus retro feculis, circumclusi fuerint. Singulis certe portae illiusmodi, aliter atque alter designata, pro insigniis sunt. De Schemeniciis, ita scitis & nuperus (e.) scriptis: SCHEMENICU[m], principis Montanorum de-
coribus admiranda, originem sui, mania prima, super monte exstruc-
ta, prominentibus hinc aliquo inde ad latera porta, qua signum,
qua malleis, insigni fibi gloriosum efficerat. Blute RICHTERVS nosler,
luculentius: *Insignia* similitus, inquit, turrim primam ornatum infer-
tamque manu, complectantur. Portaq[ue] montibus insident, & ca-
taracta infrausta, dextero latere ruitrum, sinistro, ligo metallicus, in-
ficitur. Quia porto turris adiungit, binis clavis, dico malleis metallicis,
cum mandibulis, adherentes. Ad elegantiam, telamones vige-
ra, exertas linguas in descensus repellentes, litteraque S. subferventes,
accidunt. Addit simulacrorum interpretamentum: *Turris*, Ger-
manorum morem & confunditudinem interpretatur: quibus deductis colo-
miae, & postea tribus, nachis atque portis communare, solemne fuit.
Laceria, angustum genus, omnia rabi, aliquo inventoris nomen indu-
cunt. Non ergo sunt fibi, Piberianae argenteria, sine vigiles, sine
praecomes; quod volunt aliqui: id certe, cum ex porcellis linguis, tum
ex cuspida caudis constitutis. Reliqua, quaz nouellus auctor habet, in
eandem hanc rem, idem silenda haud sunt, quod nuptiacione illi, de
vetere vrbe, terre motu conculls, velificantur. *Vetus* hoc vrbis
monumentum erat, anno iam MCCXLIV, ut e tabula antiqua erat,
adsciscitum. Adpellationem illi opus quidam, Sebenicus, ex in loco, dum
gregem posueret, dualem anni venam, fortuito deprehendens, impofuisse
se feritur. Accidit autem, ut anno MCCCCXLL impetu terra motu, a-

Tom. IV.

M m m

des

a.) Cetographicz Hungaricæ, p. 183.

des veteris huius urbis, eruerterentur: quare ad summiorem se locum
transludere incole, nouumque Schemnicium, tumultario primum opere
in valle exstruxere; cui subinde, semper magisque excuto, bina arces,
totidem in rupibus, quarum una orientem, altera meridiem spissat,
propugnaculorum in vicem, adhuc sunt. Non vacat, singula haec sub
incudem vocare; quando, quid de vetere, nouaque vrbe, statu-
mus, prolix satis, ac modeste, supra disputauimus. quorū le-
tores consilto dimittimus. Haec, quæ descripsiimus, insignia simula-
cra, sigilli quoque expressa habent Schemnicienses. Duo horum
sunt, minus alterum, solis ferramentis insculptum. Huius vñus tunc
est, cum negotiis minutioribus, fidem scripto affirmari oportet. Al-
terum formæ augustioris, sicuti lemata vniuersim omnia refert;
ita, vetere ritu, tum a magistratibus adhiberi solet, cum rebus gra-
uioribus, & fides praefruenda est, & auctoritas: aliquin, utriusque
fides ex æquo habetur. Exprimuntur autem cera rubra, qui sane
mos, non antiquis modo est, sed etiam, regum tabulis, inter Sche-
mniciensium prerogatiwas relatus. Sufficerit, vel vñus Wladislatis
indulgentiam, cum eximia ciuium laude coniunctam, isthinc recolu-
isse. Fragmentum diplomatis sic legitur: WLDISLAVS, reliqua. Con-
siderantes multisariam grata fidelitatis puritatem, ac integra devotionis
constantiam, ciuium populorumque & inhabitatorum ciuitatis nostra
Schemniciensis, quam ipsi, primum sacra huius regni nostra Coronæ,
ac deinde Maiestati nostra, ab initio usque felicis assumptionis nostra,
ad regimen huius regni nostri Hungarie, in omnibus rebus nostris pro-
speris filicet & aduersis, cum summa semper constantia exhibuerunt,
etc. Volentes itaque eos proptere, velut bene meritos regia munificen-
tia dono amplius honorari, ut sicut haec tenus, sic & de cetero fini-
cioris fidei zelo, & seruoris promptitudine coalescant, ipsis, & ipsis
posteriori, hanc specialis nostra gratie prerogatiwam, dandam duximus, &
concedendam; ipsisque annuisce per presentes, ut iudeem a modo, perpetuis
temporibus vniuersis, sigillo eorum ciuitatis prefata, quo ad presens voluntur,
uniuersas litteras, quacunque de causa, in eorum medio emanandas, cera ru-
bei coloris, in stirpium ciuitatum Montanarum, qua modo simili, in sigilli
rubea cera volunt, sigillare valeant, huiusmodi sigillo, in cera ipsa, qui-
buscum litteris ipsis appenso, perinde ac pracie, sicut in litteris, sigillo
aliarum ciuitatum nostrarum colore simili, in sigillis videntium, vigor & fi-
des adhibeatur, & adhiberi debeat, cetera. Haec tenus Wladislai tabulæ.

Eadem insignia, ex argento conflata adferuntur in prætoriis suis metallici ordinis, quos palli-

SAtis, de insignium urbis prerogativa. Neque vero, solis ea simulacris, quæ sigilla referunt, absolvitur; & istud ad dignationem eorum adtinet, quod, ex puro aridoque aliquot libratum argento, iam tum superioribus seculis conflata, tam adtentia in praetorio vigilantia adseruantur, quam quæ potest esse adtentissimæ *Palladium* metallici ordinis crederes, tanta is vulgo habetur veneratio.

§. XLVIII.

Rudi olim erant fabeica, neque tam decore valebant, quam ponde-
re, quod antiquitatem sane arguit. Sunt autem malleus, cum fer-
ramento metallico, utraque scoriis fuli, ac bene manubieista. Ve-
teri more, signa ea, in primis ad decus, celebritatemque metallici
collegii admisuerunt. Nam, quoties anniversaria, aux geniales suos
dies obibant, depromebant ritu solemni ex curia, & magna de-
mem letitiae significazione, tamquam insignia auctae metallariorum
libertatis, circumfererentur. Non ergo, publicas choreas, non an-
nuos ludos alios, nec concelebrant populi exultimabant, mortalius ob-
stutissimi; nisi ab his signis, & dignitatem acciperent praesidiaque,
& hilariteriis sautoramenta. Dia, licetiosi eius moris obliteratio, fre-
quentabatur: ipsa certe signa, ita his vobis fuere adrita, ut refor-
mari debuerint speciosius, ne quid de peccatis exultatione viderentur
armillae. Schede, quæ superant, in tabulario ciuico, ad annum id
MDXXXVIII. (a.) referunt. Tunc, & nouis inscriptionibus deco-
rata sunt sacra haec cimelia: ut MALLEVS quidem illa hodieque
referat: *GOTT MIT UNS. TRAV SCHAT WEM. HOC ELL: Deus no-
digum. Fide, sed cui, vide!* Adduntur his, memorialis litteræ:
DI. HM. NR. MICHAEL LEBESTER, quæ primores forte, aut senatus,
aut ordinis metallici indicant. FERRAMENTVM contra haec habet:
VERBVM DOMINI MANET IN AETERNUM. WER GOTT VERTRAUT, DER
WOHL GEBAVT. GVT MACKT MVTI, MVTI BRINOT ARMVTH. Wo der
PFENNO WENDT, DARELBEST AVCH BIN LIED ENOT. 1538. Quotum
senius hic redit: *Optime in Deo confidi: Opes præfidentiam, hanc au-
tem pauperiem patre: deficiente pecunia, deficeret caritatem.* Ad-
scribenda haec putauimus, ne non fuis honorauille credamus, *Palla-
diu illud metallicorum.* Ceterum, ne ignoret lector, quæ sit ini-
gnium, de quibus agimus, facies, en! at incisam, repræsentamus:

MALLEVS, instrumentum est, quo clavis, seu FERRAMENTVM metalli-
cum, durissime cupide exacutum, adigi soleat in venas petrofis, ut
frustis inde metallum, cote maritatum, clidatur. Sunt ergo, ma-
xima necessaria, in eruenda metallis, instrumenta: quæ ideo non mo-
do magni sunt a metallicis, sed referuntur etiam, in iis ornamen-
tis, quibus, cum ordinis sui decus, tum relaxandi animi potellas,
contineantur. Paucis, quod *Mercurio Caduceus*, id *Plati* hinc bilis,
malleus suis cum ferramento est. Rem totam ita expromit noster:

Malleum in 2

a.) His almirum verbis: Anno 1538. sub
indicatu prudenti circumpedi viri, Va-
LENTINI MARXVTHI, anno illam Pen-
tacostis: *Schlägel und Röhr den Hohen*
anno Tunc gütlich verholent; anno

Or-
*Lobis, fl. 7. 41. deu. Post festum Tri-
nitatis. Schlägel und Röhr verholen; fl.
7. 27. deu. Schlägel, modernus; Röhr
anno meridianum, lignificat.*

*is ornamenti, ha-
bebarat a
mentis
opris:* *Ornamenta hac metallica, que plurimum fessoribus decoris adserre vishi-
funt, hi in formissimis & sanctissimis testimoniis recensuerunt, quia praci-
puam sibi libertatem adserrent & vindicarent. Exhibita vero promo-
senatus obtinuerunt, quoties hac statu sacra reposcerent, vel remissiores
animi, delectis diebus, ut molesta obliterarentur, a labore praduro &
periculoso, ad leuamentum & oblationem, renocarentur. Tunc enim
choros agitabant, ducebantque choreas, chorago, his signis, decussatis
manu prausatis, bilariter praesilente. Sed cum morem hunc licentia con-
sequeretur ac faceret, rariore permissa festinitate, coercitus primum,
postea obliuionis sensim obscuratus, adeo evanuit, ut vix vestigia eius fu-
perarent: dum incerta ac finosa narratione excitati posseri, acius, in
principium illam prorogatiam inquirerent. Simultates primum, filia,
*incident
eternus usq[ue]:* & inanis fama paravit, obtendens: choragum olim quandam, saltantia-
bus praledentem, pecus forte obnum, mallo metallico petuum, sub-
monisse: quem profanam errorem, suppensis choreis, admisisque cimelias,
*littera, ab eam
rem vobis
magistratus
intenta:* cohors lucerit infanta saltatorum. Siue fabula id sit, siue res omnino
indecora gesta, certum est, exercefactos post seculi interuallum,
metallicos, multum vrbicis magistratus, ob cimelia hac, molestia
consciuisse: quando, mota controueria, iurene, aut iniuria, adser-
uandorum signorum potestatem sibi arrogarit senatus? tantis animo-
rum motibus, per plura lustra, litem agebant, vt non raro, ad tu-
multum res spectare videretur. Incensor, rixosus multitudinis, Roper-
tus quidam Metelsberger, cuniculorum non insolens praefectus fuisse
perhibetur. Haud tamen iure suo cessit magistratus, quod metalli-
ca illa instrumenta, simulacra essent, prisorum vrbis insignium, quia
multis retro seculis, reges optimi, ciuitati prescripserint adfirmant-
que: vnde, & istud consequi oportuerit; non ad operas metallicas;
sed ad vrbis senatum, cimeliorum istorum curam, vnice atque
summo iure adtinere. Nec quidquam tamen profecere magistratus;
qunimmo, exaequabatur subinde, litigiosae turbae furor, eo vs-
que, vt nihil dubitarit interminari; adfluo aliquando opportuni-
tatem, cum sua sibi signa, quoquo denum modo, possime adserere.
*sopiantur
ab oratori.
huius Cefas* Ergo, dirimenda lis fuit, coram oratoribus Cesaris, qui anno MDC-
XLVIII. recognoscendarum forte secturarum caulla, ad vrbem, iussi
accellerant. Stetit caulla senatus, lis autem ita sopita est; vt choreas
quidem, tamquam omnis licentia, atque impotentis libidinis nocentissi-
mæ illecebre, abrogarentur penitus; signis, ad anniversaria sacra,
cum religione honesta, metallicis vi, integrum esset; eorum
autem adseruandorum cura, penes vrbicos magistratus, perpetuo ac
sine controueria, perduraret. Feruebat, quod fit, ritus hic diutius;
dum siue hominum, siue temporum culpa, tepercere iterum.
Ergo, habuit hoc Sternbachius sibi quam commendatissimum, vt in-
stauraretur denuо ceremonia. quod & ita evenit anno MDCXXXI sex
Calendas Junii. Tunc enim metallicæ hæ tessere, propalam metallariorum
collegio preferri coepерant, dum religiosa processio institue-
batur. Sed de his fatis. §. XLIX.*

S. XLIX.

EX insignium, quem exprimimus, habitu, de moenium rotore, quibus urbem incinctam esse oportet, posses argumentum quodammodo capere; sed vix et quidquam, quod hic mercatur excommunicationem. De his, laudatus nunc, nous ille insignium designator. *Binae inquit arcæ, totidem in rupibus, quarum una orientem, altera meridiem spectat, propagulatorum in vicem adiutæ posse, defensant. Ipsi montes argenti atque auri seracæ, manierum obiectum officium;* se vero ex parte, qua nullus aditus in urbem facti, muri solidi in altum vique montem, cum dominibus adscendentibus, tueruntur. Verum, neque arcæ in rupibus sunt positz, quod diximus; neque moenium vicem, montes virbi impendentes, praesunt omnino. Ita enim ad occidente, aquilonem & orientem circum eminent; vt non tam defensandæ, quam infestandæ virbi sint idoneæ. Ac proclue fane foret, vel solo lapidum, seu lacu, seu rotatu, de summis montium cacuminibus, & foro virbi, & compitis, extra modum infestare. Non difficietur, situum illam malignitatem RICHTERVA. Montes circa urbem, sine lege, rarius paralleli, procurrent, neque eam incingunt iugis continentalibus. Qui latera urbis strinque & coercent, hostes in insulis, non nosbos reddunt securiores. Neque tamen munimentis cines se tenent alii, qui si primam impressionem incutentesque retulerint agrius, in perpetuo metu venturus oportet. Projecito ciuitatis inaccessa non est, neque ab obdicatione peritudo libera. Ergo, patet omnibus, eas ad dedicationem, ingello: terror, sollicitantibus. Ita est omnino. Ut iniurii sint in ciuium fidem ac confitiam, qui rebellis inde crimen, inermibus nihil dubitant impingere; quod cum resistere nequeant hosti, properare cogantur dedicationem. Quid? quod haud sunt laudes fraudandi Schemenientis: quippe quorum bellicam virtutem, in recensendo urbis fatis, suspicimus. Neque eam fieri nosfer. Prifini, inquit, turbulentissimum anni, muros Spartanorum & confidit imitati sunt Schemenientis. Cum enim urbs hos haberet clues, qui spiritu fiduciaque animali, nulla remissione torpida effeminarentur, hos in vicem subficitur memorum. Nempe, quod ciuibus, loci opportunitas negavit, id sibi virtute libens edificatum. Pergit ille: Menia pro ciuitate, nec falso, ut ait, molita fuerint i porta tamen phores, quam Thebarum, vel offici. Nisi recludentur: non in circuitu collocata, sed quam longe latèque urbs patet, diffusa, militarem, ut plorium viam insident, inter domos quoque intermedia, itaque implicita & inexcisa. Hanc clausura, pauciorum ingressum remorantur; quando phores, per divertitum, anfractus & semitas, urbem subire noverunt. Nimilrum, non sunt Schemenientum hæ portæ, sicut confusevit alias, mutatis atque propagulatorum commixtae: nam id, neque situm ratio patitur, neque sparsa sine ordine, per montium latera, ciuica adiutio. Quin, si id quoque elaboraretur; vix quidquam commoditatius

Mmmmm 3

*dam Schen-
minicum,
mole, quam tumultu Tököliano, eduxerant cives, Richteris sensit:
moxies fer-
turi: Marus, qui ab arce recentiore, per transversam urbem productus, fe-
culi decimi septimi, anno octogesimo, impensis pluquam XL. M. num-
mum, manantibus in dies latius malis gravissimis oppositus fuit, qua-
tuor pluribus festi offert portis; sive vero conditorum ad irritum cadente.
Obfirmanda his curis via erat, obexque ponendus velutib[us]; ut ararium
regium, quod Cameram dicimus, in quo salus tunc reipublica versabatur,
tutum praefaretur, que tamen prouidentia acris provocauit hostem,
ut anno eodem in pradam definaret omnia, atque per deuios & obliquos
tramites, turmas in urbem infundere. Agmina hac erant Tököliana,
qua ducibus Petre losa altero, altero Bakósi tribuno, ex accepta ad
Divinium clade, furore percita, urbem flammis ac ferro sunt populatae;
neque prius finem cadium fecere, quam diligenter expilata, & euera
Camera. Prada ex fortunis ciuium crudelissime capta, templis, tuba
principale, definata opera, ignes (b.) immisit. Adeo, frustra sunt,
muniendi Schenminci, curz atque impensis! neque enim, vt Roma,
septem colles; sed geminatum eorum numerum, incingat oportet,
verbis, varie per montium anfractus, suspensa. In portis praecipua
est, cui a positu, inferioris, & ab itinere, quod educti, Carponensis
nomen est: non quod mole sit præ reliquis, eximia; sed quod ex D.
Elisabethe facello, in monumentum tunc conuersi, cum inermem ur-
bem, aduersus hostium impressiones, delubrorum etiam obiectu,
defensari oportuit. Qui cenobiorum vbiique inuenire videntur fibi
vestigia, odizum sacrarum fuille virginum, ad regulam D. Elisabethe
vitam degentium, autumant, quod tamen non est ita. Præterquam
enim, quod arctior, prisci illius instituti fundus, quam pro cenobiis,
etiam mediocris, opportunitate fuit; non vno conflat indicio,
Xenodochium hic stetisse, a S. ELISABETHA, filia Andrea Hierosolymitani, pos-
sumus, atque ex eius ingenio temporis, ita dotatum, ut alendis ege-
nis, sic fatis commode sufficeret. Diu hanc pietatem simulati Schen-
mincienses, non vna, reditus ptochodoxii, accessione, locupletaverunt.
quæ singula, non vacat nunc (c.) recognoscere. Annus,
facelli in propugnaculum commutati, MDLXXIV. fuille perhibetur.
Nempe, dedecebat, solos Carthaginenses, re vndiqueaque trepida, a defu-
bris, defensandæ reipublicæ praesidia petere: Schenmincienses quoque, hanc
fibi, propriam fecisse prouidentiam, oportuit. Est & metallicorum*

A.) Ex promissis sequamus id facinus, supra,
§. XIX.

c.) Adhuc superant hæc in archivio virbis
tabulis, quibus Xenodochio, D. ELISABETHA
dos attribuebatur. Et anno
quidem MCCCCXXXIII. hæc perfec-
tissima repertis: Unter dem Gräte Heinrichs
Frank, und die Kürweran Füger
Hans Pebel, Hans Rerulwandy, Hans
Gimodler, Christel Koler, Hans Mein-
Konig, Hans Haubner, Stephan Hoyer,

port
Klug Niel, Clesl Pogel, Albrecht Büd,
Jekel Schäffer, Meit Dund., bat der
Föder m. Clesl Pogel geben zum Spital
&c. Atque iterum de Spitalbau Eber-
dell, Georgii fratri, liberalitate, ad
annum MCCCCCLXXXI. illa in Beiter's
referuntur: Daß er dem Spital zu S. El-
isabeth zu einer Pfund, vier hundre
Komr Gulden, eine Mels und Alpenrot
zu unterhalten, gesäßet. vt plura ta-
ccamus.

porta memoranda, quam illi, editiore in urbis pomero, anno MD-
CLXXXI sua impensis, eduxere. Refert substructionis eius in-^{metallis}
dicum, Germanice expressum: DER GANTZEN LÖRICKEN BAUER-
SCHAFT THOR. Huc nimirum, si res poscat, ad arma, toti illi or-
dini, concurrandum est; ut hinc demum, in fuos diuili manipulos,
per stationes, ritu militari queant dimitti. Alioquin, cum, & ut ^{reptora his}
ibi, & metallis paci illi, sacra hinc tellera, per viuierem urbem, fla-^{educatur, in}
tis horarum vicibus, eduntur, ad excendas a quiete, operas metalli-^{pros me-}
cas. Quid rei sit, RICHTERVS nos condocent: Sub apice porta hunc,^{pollentia,}
tigillus bipedalis transversarius, vringens de summitate sufficiens, liberio-^{dilecta & de his R. regi-}
ri aeris constitutus. Lex adaptat lignum, ad arduum tamen manu ad-
plicatum: idem enim, quod ac campanum, ciendo sacro cactui, quin &
amplius, lignum istud, metallicis prefiat. Cum enim mallo ligato,
iustibus ad numerum & modulos pulsatur, & preces, metallaria multi-
tudini indicit & laborem. Non sine voluptate pulsari, post dictum,
per urbis anfractus, pulsati ligni sonum, turmatim, ex omnibus pas-
sim casis atque additis, operas praepercere, denunciare, per suos, ubi
facientium opus est, stationes, diffundere. Hinc prefatis fedinarum &
cunicularum, praefides illinc & secessores, operarique, ad operas etiam
extra ordinem concessae, intenti, ingestores, velitarii, & tyronum con-
densata catena, subito, & antequam reuia, in suos quisque ordines,
alacriter absunt. Neque defensio officio, hydraulicum machinarum re-
hores, quorum dextera cura, argenteria potissimum sunt concretissae,
ne quid impedimento ponatur laborantibus operis, sed ut locis, quem
occupant, adficiant, & cum fructu terrebretur. Adcurant alii ad pa-
bones, sub arcem pateti, faxa immixtae deuelliuri, qua hinc per pu-
teum extra, extulimus & egerunt excusores. Hac sub die fiant.
Idem lignum, pulsatum ad pulsos, qua per machinas flauforias ad sub-
terranea destenditur, sonoro tunnitu, per adiuta fedinarum se diffundente,
in cauernis opus facientes, efficaciter admonet, ut inter accipitria
pericula, praefestissimum mortem meditentur, & propitijs fibi nimis,
flexo poplite, & sublatissima calam mordens, exortent. Hoc in opere
& formidoloso in labore, id genue hominum definat. Hac, de ope-
ratum conuocandarum ritu.

§. L.

Iam rei dignitas poscit, ut, cum *Montana ciuitatis* prerogativa, ^{defensionem}
summo suo iure, glorietur *Schemnicius*; de metallis eius, quem
admodum ad nostram visque statem pertigere, id adferamus, ^{Schemni-}
quod necesse est: nam, si quiz possint eruderari, scribere insitueren-^{ciam um}
mus, in eam valitatem abirent commentarii, quibus condendis,
ne plurium quidem viriorum etas sufficietur esset. Ac de primis qui-
dem metallicorum, in agro hoc *Schemnicius*, fedatur, & ad quam etas
seu possint, seu debent, statem referri, sub ipsa scriptio[n]is b[ea]t[er]is (d.)
exor-

A) Supra 5. I. III. & IV.

exordia disputauimus. Nunc diligentissimi Richteri narrationem, plane sequemur; quodque eloquentia minus capax est scribendi hoc gen-
nus, vt enim venia optimi viri, libertate ea, vi alia quædam eius
verbis adductius, luxus alia, & nostro stilo, singula autem quemad-
modum suggerita sunt nobis, ex vero, quam curatissime expromamus.

*Hodrich-
tenses ve-
nustissima:* Loca mundi huius subterranei antiquissima, inquit ille, in montanis,
palzopoli obiectis, reperiuntur, quæ per plagam hesperiam, stadiis
octo, ad vicum vsque Hodrich-Banya, & porro, lacerata subitus, euil-
fa, tosta & direpta viscera vendunt & oculis subiiciunt. Primas

*Hodrich-
Banya,
desertaria:* hic mineras, metallo turgidas, fuisse detectas, numerus cumulorum,
puteorum, cuniculariorumque, maximus, quorum nomina dudum ob-
literauit vetustas, certissimo sunt indicio; nec nullum metallicorum
collegium, inde ab ultima ztate, præfertur huic, quod plateam illam
frequentauit. Hinc factum est, vt cum verticem illicrum, & vallum
metallicarum, vtilitatem iuxta & amoenitatem exsillarent, pri-
mi illi operarii, *paradisi, aenarii, & regni celorum* nominibus, eos ni-
hil debitabant insignire. Monet nos vici Hodrich-Banya mentio, vt
de eo, dicamus illuc nonnulli. Est nempe vetustissimum, vr-
bis platearum facile præcipua, a frequente olim populo, laborioso

*suum in-
genuum, &
opinas:* eo, sed indomito ac feroci, insella. Operarum patientissimi, do-
cte & perite, non ipsi modo fodinas excavabant; sed liberos quoque
suos, a teneris vnguiculis, ad metallicum illud opus, adsumebant.
Durissimis his studiis exerciti, cum res suæ ex animi sententia succederent,
validam coadunare societatem, trium millium numerum fa-
cile excedentem. cuius rei, luculenta, in montibus vicum circum-
sidentibus, depresso passim putei, atque deserti pridem cuniculi, te-
stimonia præbent. Creuit, ex hoc operarum numero, populi licen-
tia, ad eum modum, vt & puellarum greges, fecerentis metallis

*operarii illi-
censis, &
feminae, co-
excitae:* operantes, corriperet. Notauit, lasciviam illam senatus, & innu-
meras fere ancillas, ab abacis, ad quos zera discriminabant, severo
edicto, depulit; ne sceleribus, quem impudicæ ille, magna morum,
in reliquis operis, corruptela, fecerant, locus superaret. Infremuit,
ad eam seueritatem, metallica turba, atque perrexisset omnino, fræ-
na mordere, nisi triennio post, anno nimiri MDLXXII, pesti-
lentia coercita, ad resipiscientiam fuisse adiecta. At enim, facile

*re Hodrich-
benfum
proprea, se-
natus par-
sum alter-
ram, belli-
estram, hoc
prolificum &
male inde
consequen-
tes:* reparata fuit, sexcentorum forte ciuium iactura, quando secundis
Hodrichenfum rebus, inuitata senatus pars altera, illuc sedes posuit.
Quinimmo, potellatis hec accessio, nouis iterum molinitibus, in

plebe ac primoribus, occasionem præbuuisse fertur. Luxuriantes enim
rebus secundis, atque numero & auctoritate insigniter aucti, non in
omne tantum flagitorum genus propalam & impunc ruebant;
sed cura *Schemnicis* simul, de principatu ac prerogatiis, infano
aufu, haud sine acerbitate, disputabant. Quia enim *Hodrichenfum*
plerique, vetere suo instituto, iura ciuitatis apud *Schemnicienfes* ca-
piebant; nihil dubitarunt, prætoriam dignitatem, cuius sedes in vr-
be

be fuit perpetuo, non iam confilio, sed furente impetu, sibi adrogante, faltem id ex ea cootentio referre, ut magistratus ille, alterius, a Schemnicensibus, & Hodrichensibus, administraretur. Repulsa, utrūque fuit, palli, perniciosa conspiratione mutuo animati, seditionem io comenue commouent, Schemnicenses armati lacestant, ac nullo oon maleficio, proterue fatigant. Ergo, ne iulti a fide deficerent, resque Schemnicensium impao addictearent, ad arma concilant cives, Hodrichensibus, sublati signis inaudunt, reluctari auros obtruncant, reliquos capiant, & qua carceribus, qua suppliciis, male multant. Auctores certe seditionis, ad publicas ciuitatis nuncellas, gladio perculos accipimus: mille secenti, sacramento dicto, maleficii crimen dilubant: reliqua multitudini, quae in partem seditionis venerat, has ciuitatis derogatum, neque ante redditum posse fuit, quam nefandi facinoris memoriam, diuurniora zetas obliteraret. Iam ad pruictatum redacti Hodrichensibus, cum fortuna, ingenium simul mutarunt. Ad eosdem hos suburbanos montanoaque vicos, preter Hodrich-Bayram, Banka etiam, seu Schuttersberg, Seffeltowa item, & Fuchslach, adiungent, ad meridiem & occidentem, hi quidem octo, quatuor fera ali, extra urbem stadiis extrus. Vedit Hodrichum (d.) TOLLVS quoque, neque sine laudatione, dicit. Tellii, de H. destr. missa.

S. LI.

Sed, ad caput metallorum Schemnicensium veniamus. Illud vero Windisch est, quod Windischhacht, & Ober-Fieber-Schöf adpellant, schachti celebratissimo apud exteris nomina, atque eadem illa fechtrze, quae, seu vultate operum, seu venacum opulentia, longa retro aetate, facile toto orbe Europæ, suo quadam merito, in pricipiis habebantur. Domi certe, non vno elogio, iam pridem honesta tam accepimus fodinarum principem: quando, nunc quidem, fecunda reliquarum pars, atque reparateix difficilliorum patriz temporum; nunc iterum felicitatis Hungarice columen, & iuxham illus Pannonicæ opulentie thesaurus, fulutabatur. Neque hac gloriosus, quam reuera fuot, dicta fusile, res ipsa, & vetero surgentis fecculi XVII. relationes (e.) metallica, fatis condocent. WINDSCHACHT nominis usq[ue] TON. IV. Nano da

(d.) Epitola Itineraria V. p. 155.
(e.) Germani Reg. Boethius vocat. Tales fuere, sacerdotum, MDCLII. & sequentium, anni item MDGXXII. ac postea.

da secturarum immittebatur, fodinæ hæfir. Sed, vnde *Piberiani* cuniculi adpellatio manarit, est quædam sententiarum varietas. *Vulgus*, a castore, quem *Biber* Germani dicunt, haud ignoto amnibus Hungariz amphibio, id vocabuli arcensunt: quasi illhic, præter animantis morem, in specu sua deprehensus, scrutandorum eodem loco metallorum, fausti nominis indicium, præbuerit. At enim, non est opus, per stictulos montes illos, inusitatum hoc animal quadrare, & repetere ab eo exordia denominationis, zrariæ vndiqueque celebratissime. Viri industria fuit, quæ & ortus dedit fodinæ huiati, & votuum, quod refert hodieque, nomen impertivit. Constat enim vero, ex memorialibus metallici tabularii libris, anno MCCCCXCVII. *Georgium* quandam *Biberum* floruisse, vnum ex eorum ciuium numero, qui in erudiendis metallis, præcipuum operam nauauerunt. Suæ illi, iam tum molitura illhic fuerunt, quibus durissimæ venæ in farinam commollebantur: vt, si non primus operum horum conditor, (f.) auctor tamen in maius, existimandus, & ad familiam illam accessionis sit, ad cuius laudem pertinet, tantarum molium architectura. In crescentibus sensim operis, in eam valitatem, putei & cuniculi huiates, ad seculi XVI. medium, excauabantur, vt maioris iam societatis sumtu indigerent, quam qui hucusque, ex priuotorum impensa, fiebat. Ergo, fit *Biberiana* hac fodina, operum, totius agri *Schemmiciensis*, caput; quod Germani, *Haupt Handl* adpellant. quam quidem prærogatiuæ accessionem, ad annum seculi septimi decimi seculari, commentaria rerum metallicarum, referunt. Inciderant inde tempora, bellis ciuilibus partim; partim Turcicis, infesta; vt necesse fuerit, machinas, sub dio instructas, putoerum item aditus, & positas palliæ operarum ædificulas, muro circumcingere. qua re factum est, vt ad urbiculæ modum excoleretur *Windischachti*, haec regio. Ita nosfer: *Cadu* suo loci regio regis, cinitatem exprimit atque imitatur; partem eius murus amplectitur; aditus vero, propugnacula communiquerunt. Hinc circumiecti montes, adibus conseruant humilioribus, facile trecentia. Intue, machine existimationem merentur, singulari varioque artificio surgentes; nec non buluterium, quorum iſtud, sanctiore confilio, cui iam principes comitesque præfederunt, illustre redditum est: quippe, cum iſtibz singularum bebedomadum, die altero, opera, mutua confilio nauatur, ne quo damno res metallica adficiatur. Religiones excipit facillum, modicum id quidem; sed in quod tamen, magnus quotidie numerus confluit, auerruncandis vita & fortunaram periculis, numen deprecatur. Nonissime, maior sacrorum acceſſit

f.) Tantissime colligunt, inquit RACHTERVS, qui noua cum virbe, BIBERIANVM cuniculum, capite sursum, Nomen sae BIBERI catalogo antiquiori non exprimitur; & cum tenuia eius efficit ini-

tia, in largiores sumunt, quos tamen cultus annelios requisiuit, nouissim seculi XVI. medio abiit, quo etiam de profunda latitudine, & puteis deprimendis, coofilia corpora sunt.

cessit auditor, ab ordinis S. HIERONIMI (g.) regis, cimitatem nostram ingressus, & inde in hinc montes translatus. qua quidem familiis, Sternbachianis nomine, iuxta & pro ac religiose officio, grata adserbit, quod evocata sit; prouidentia, quod sedes fixas indepta; libertatis item, quod antea sit ac promota. Agnus, ne luxata obfuretur dignitas, mercatus quoque hebdomadarius iste loci celebratur, eo frequentior; quod via regia hac transi, neque ab illata mercibus, aut censur, aut portorum penditur; num contra ex diffributo in operae manus, affectum vulgo ad mercandum sufficiunt. Hic est hodie nra Windischachti habitus, cuius fine incremento omnis, a metallorum libertate pendere, proponit eis. Delectatus extra modum est, sua isthic, per biduum, diuerstionem, doctissimus TOLLIVS (h.) Hac Tollius, ait, « vi me, tametsi minime tam nota, adscribant; (de experiundarum venarum artificio huic, locutus fuerat) ita sacrificie admirabilis delebat, universa operis metallici economia, causa non minore, nec minus indiligenti disciplina, quam cuiuslibet oppidi, continebatur administratio procurratione ciuitatis: quin & muris, & vallis muniba, adsciri universi tutela, oppiduli quandam speciem, preferebat, feruebantque cum illa frequentia operarum, suo cuiuslibet opere, intentarum. Addit, opipari consilium oblectamenta: Huic valigati successe alia, qua non tam ferulorum copia; quanquam ea, & hoc, & sequent die, laetissima mensa illata, quam ipsa praeventione leta comique prolixitate, plurimum placuit. Meminit postea bellaria metallica: Quod autem animi me magis, quam corporis duci viderant illecebris, in triclinio ostentata fena fossili argenti, trium, & amplius pedum altitudine, duam latitudinem, fragmina; primis scilicet, ut mos fert metallicus, cuiusque, prout reperta erant, vena, ad ostentationem divina benignitatis, istib[us] congesta. De his haec tenus.

§. LII.

Venarum huius argenteis, dux potiores, a Pibero, vt & Xenodochie, quod diximus, nomen accepere. Ad harum facilitatem, proxime accedunt, quarum altera, ab impellit signis, (i.) Segelberg; altera, a septem feminis, Sieben Weber; siue Therese Schachter-Gang, adpellantur. quas denum omnes complices & maristas, vox sola Windischachti, seu Pibersföldi, complectitur. Palmam hucusque, Xenodochiali vena obtinuit, quaz flupendo natura lusa & beneficio, a communi acri ingenio recedens, quo profundius septentrionem subit, ciuitatemque subitus consulat, eo

Principis et
iar fidina
dolos, fra
uores

in hi Xe
nodochia
in princi
pis et:

N n u n 3 m a-

g) Atributum istuc Cadafalch & Regis Capriacae VI. indulgentia, nouo hunc ordinis anno MDCCXXXIV. die XXVI. Iuli, celata istud se recordarum effigie, quod eiusdem anni ac dieconfessu, benignissimo diplomate suo, operi hoc notarium, Cassar, Constantia Hungari-

ea ministerio, liberatice presumunt.

h) Loco citato, p. 160.

i) Ferante, vena vira mediana diuina, ex hac erunt felices, caloris diligenter obsequiati, ad excorundem deportata, ei nominis occisionem dedisse.

magis in *plumbaginem & cinnabarim*, auro grauidatam, abit, largissimoque eam finu, terebrantibus sufficit. Hec, præ ceteris, ærarium locupletat, penurieque fodinarum reliquarum opitulatur. Accedit, quod plumbum, liquandis fundendiisque metallis, vnicæ necessarium, affatim iam, nouo quasi quodam munificentia genere, suppeditar pretiosissimis illis operis. Latuit domesticus iste promus condus, inde a prima fodinarum, apud *Schemnicienses*, origine, consultissimos quosque metallurgiæ: ut oportuerit ornatino, sumtu infano, ab exteris, plumbum, ad hos vius, inuehi: dum anno demum MDCCIX. tundendo lauandoque, *Saturnina* hz diuinitz, retegerentur. Certe, priſci illi homines, quibus solemine fuit, obuis admodum naturæ illiusmodi opibus vti fruique; quoties in huius indolis venas incidebant, spes melioris succellus abiecta, migrabant operas. Adeo, & beic notare possis, diuinæ prouidentiæ, exstantissima vestigia. Noluit omnino benignissimum numen, vni ztati, thesauros omnes referare; tametsi manibus pedibusque tererentur: scrundus erat, serz posteritati adparatus aliquis, qui non repararer modo temporum difficultatem; sed acueret etiam, laboriosam adfiduitatem metallurgorum. Atque est fane difficilis, per cœcos anfractus istos, operarum ratio: quippe quorum noctes perpetuas, lucernis sumtuosis non minus, quam longe numerosissimis, illustrari oporteat. *Quingenta centum* pondö; *centenarios* vulgo dicunt; quandoque his etiam plura, in annos singulos, excœli scui, in lychnos illiusmodi, impendi oportere accepimus. Ad bas ergo subterraneas, & erraticas stellas, edomantur venæ, ita hue & illuc diuaricatz, vt labyrinthum crederes, mille erroribus implexum, neque, nisi *Ariadnes* admoto filo, superandum. Ante nostram hanc, quam viuimus, ztatem, nudo ferro, hoc est, adactis in petras, malleorum impulsu, cuneis, venz metalorum elidebantur: quod, vti laboris plurimum, ita minus habebat periculi; sed neque tantundem fructus. Hodie, vt operarum compendia, simul & reddituum fierent accessiones, pulueris pyrii factus adhibetur, lapicidarum credo imitatione. Nempe, vbi duriores sunt per cauos, rectos, obliquos, transuersos, stratosque tramites, venæ, quam qua ferramentis possint cuinci, terebrantur petrz, tum vero impreßa cauataque foramina, sulphurato puluere, non secus, quam in felopis facere moris est, solidissime farciuntur. Id, vbi ex artis præscripto confectere metallici, funem incendiarium, eius molis, adsperso pulueri, eminus admovent, quantam sufficiuntur putant procurando incendio, dum ipsi in rutos se recessus occulere potuerint. Mox, ybi flamas concepit instrutum opificium, editur subito fragor, tanta vehementia, vt incubantes meatibus illis, montes ac petras, momento collapserat, crederes. quod & fit non raro, cum elitis faxorum hic, alibi trabum fulcris, supera moles, cum impetu deruit, & non operas tantum obruit, tristi spectaculo; sed metallicos etiam ductus, ad eum modum offundit, vt laboriosissime opus sit

*plumbago
idioz detrac-
do, ingredi-
vulnus*

*operarum
difficultatis,
per cauos
fodinarum
adfractus:*

*cauos & py-
rii pulu-
strum
felopis ad-
ductus:*

fit velligatione, dum retagi possint densio, & admittendis operis redditi idonei. Adfertum nobis est, tantum, in hos vias, pulueris pyri, annis singulis infumi, quantum vix acerrimi bellis turcicis: quod iam non recognoscimus. Illud profecto ita est; cautions huiusmodi, copiosas adeo opera fabriles sibi depositare, vt vix illas olim (*et*). cautio
fabriles
operari

*In illo inexhaustu chalybum generosa metallū,
videbatur copiosiores requiri. Impeditum foret, & forte minus capax latine dictio, si instrumentum omne, istuc necellarium, suis oominibus ex via, atque necessitate, vellemus designare. Sufficerit dixisse, cum VIRGILIO. (1.)*

*Quod subter fucus & Cyclopum exesa caminis
Antra amea tenant, valisque incubibus iher.
Audit̄ refunat gemitum fridumentque cavernis
Stridora chalybum, & fornacibus ignis ardet,
Illi inter se magna vi brachia tollunt*

In numerum, verfactaque tenaci foris ferrum. (m.)

Neque legniores sunt materialiorum operis, qui meatus fodinorum, memoriae
rum non sati a petrarum concameracionibus consolidatos, perpetuo operi, dies ac noctes, fulciunt manvantque. Nempe, pauci hi passant, & cum parietes pureorun ac cuniculorum, tigna vindicantur contabulant; tum scelus sibi, per quas reptandum est metallicis, ita curant, ne vitium capiant, fallantque defendentium adscendentiumque velligia. Tunc & antlii, per quas educuntur aquae metallicae, adstant, vt partim nouas, his illuc ad regulam committant, partim instaurant veteres, ad operas, fine cessatione, tolerandas. Hinc, per arbitrios fodinarum recessus faciunt. Sub die, nec modus, nec hinc vius est, fabriliū e materia operum: ubi, nunc in moles deriuandi sunt, & intra canales coerendi aquarum ruis; nam iuga ea (*n.*) instauranda, quibus, ingenti fragore, per centenos aliquot passos, impellantur machinae, exhausti ex imo aquis, precipuo artificio facte: ut sexcentos labores alios taceamus. Certe, si tot retro seculorum intervallo remetaria, & tecum exilimauerit, quantum trahiam, per beddomades singulas, in lecturas buiates immitatur, suoque loco opportune defigatur; quantum fundetur, & passim inadfectetur extus; vix filiosq. Carpathum, operosissimis substructionibus sufficere potuisse, credideris: sufficerat ramen, vel ipse Carpati radices, oequa, quod speramus, si cellarum ignorarit machinae, deficient perpetuo.

§. LIII.

Ceteroquin, subterranea hac opera, intus & extus, non vni, Polidores
hastores
machinae
MO- sunt instructa machinis, quatum ope, id quod est, in tantis Non n. 3

1.) VIRGILII, Aen. X. 174.
2.) Aen. VIII. 481.
3.) Idem GEORG. IV. 174.

1.) Ab artificio eorum compage, Germania: Die Waffenhäuse dienen, lange per defensia gladiis mox, edent, prouida-

molitionibus necessarium, sine cessatione perficitur. Quæ sub dio vi-
suntur, puto sunt superstructæ, plerque autem ita fabricatæ, vt mi-
raculorum modum referant. Non est instituto nostro consentaneum,

seu verbis adumbrare, seu iconibus exprimere, singulas: aliis eam di-
ligentiam (s.) occupandam relinquimus. Iuuat, non filuisse, Austria-
corum regum prouidentia, cum primis elaboratum esse, ne, cum me-
tallis *Hungaria* reliquis, tum *Schemniciensibus* in primis, ad sollicitam
procurationem, quidquam decesset. Quamobrem, si quid machina-
rum, *Hercinia*, *Saxonie*, *Suecia*, vel *Bohemie* lectura, cum fructu
instruxerunt, huc illud, ingenti profusione sumptuum, illatum vo-
luerunt reges optimi; succellu feliciore nunc, impeditiore alias. Ad

Austriaco-
rum re-
gum, in his
curandis,
presiden-
tis:

putti, &
cuniculi,
*varie im-
profi*;
*toruus no-
mibus*:

altitudo:

*utrius ad se-
ren vegeta-
tum inspi-
randum*:

*aqua ex-
haurien-
dæ*:

candem hanc rei metallicæ curam retuleris, puteos & cuniculos non
vno loco, in fodinarum profunda, immodo labore pertusos, & op-
portunitis machinis præmunitos. In his sunt: *Beata Virginis Deipara*,
(p.) *venit Xenodochialis* a meridie imposita: cui vicina, quam *ELE-
ONORAS* (g.) factram dixerant, sed collapsa iam, ab aquilone adfederat.
His accensendæ sunt: *Diuorum Leopoldi*, *Carolus*, *Iosephi*; & versus
orientem, *ELISABETHAE*, *GEORGII*, *SIGISMUNDI* atque *ANDREÆ*; (r.) in
ipso item ciuitatis finu, quæ est ad tabernam (s.) mercatoriam. Et
hæ quidem omnes, ad *Xenodochialis* & *Spiritalis* putei ministeria per-
tinent. *Piberiano* illi, præter suam ipsius machinam, puteo per fo-
lidum faxum depresso, incubantem, (t.) *FERDINANDI III. Augustæ*
AMALIAS, & cui a *Salicibus* denominatio est, operas, & opportu-
nitates alias, ministrant. Sunt & secturæ illi, quæ a signis (w.) no-
men mutuata est, suæ machine; vetus altera, altera *CHRISTINAE* Au-
gustæ; sicuti ex *septem fodinis* (v.) vnica illa, quæ *ThERESIAE* voca-
bulo cognita est. Plerarumque, in his machinis putei, in profun-
dam altitudinem pertingunt; sed *Magdaleno*, & *Caroline*, nullus pro-
fundius: cum hic quidem, CLVIII. ille CLXV. perticis metallicis,
definiatur. Potiorum ministeria huc faciunt, vt fossilia, terram, li-
num, saxaque egerant; aliz tamen pneumatica etiam sunt, seu *pira-
tales*: in quibus *Josephi* quidem, & *Magdalene*, acceptum sub dio,
aerem vegetum, in puteos inspirant, & per secturarum anfractus, ne
operis desit respirandi facultas, varie diffundunt: quem demum, me-
tallici grauidatum halitibus, *Leopoldina*, & *Carolina*, venis *Xenodo-
chialibus* inædificatae, reddunt iterum, & in apricum expirant. Est
porro, præcipuus puteorum istiusmodi vius, in exhaurienda fodin-
arum aquis: quarum illuiones, si incident, vti metallicis operis,
extra omnem modum, damnoſæ sunt; ita multum vrburarii, sequi

re-

s.) Vide *Theatrum Machinarum Leopoli-
ni*. Et *JOHANNIS FRIEDRICI WEIDELI*
*Tractarum de Machinis Hydraulicis, no-
to terrarum orbe, maximis. Wittib.
MDCCXXXIII.*

p.) *MARIÆ Mater GOTTES Schacht*.

g.) *ELEONORAS -Schacht*.

r.) *Singulis*, & *Germanica nomina adi-*

uls sunt petita. Dicuntur enim *Leopoldi*, *Carolus*, *Iosephi*, &c. *Schacht*.

a.) *KÄTTE - HAYSS - Schacht*.

t.) *FERDINANDI*, *AMALIE*, und *Weide-
Schacht*.

w.) *Sorptieberger* alter, vnd *CHRISTEN-
Schacht*.

v.) *Sieben Weider*, oder *THERESIEN-Schacht*.

retro seculo, & molestiarum crearunt, & fumatum. Consummabatur, ^{Regiam et seculum} nimirum seculum XVI. cum lenti primum scatibus, mox vndosib- ^{seculum et securum} ribus riaus, hic & aliis, atque in *Piberiana* zetaria potissimum, pro- ^{zeta, et securum} fundum secturarum offunderetur, expellerentur operz, venz autem, ^{et securum} etiam diffissimz, quis propterea haerentur. Sabatian dianno sumque ^{infirmiteru} in primis diluvium, cum subita ope indigeret; non ztati, non sexui ^{adversari} parsum; quin imeno, concursum diu noctuque est, ad exhauriendas ^{taris inf} fragmenta: omni instrumento, cochleis maxime, aqua subterranea. Sed, nec quidquid tamen, tumultuatio eo labore, & impetu potius, quam confilio suscepit, proficiebat: imeno aduersum est, irritatam qua: ^{sed tristis} si abyssum, non iam scaturisse, sed vomuisse aquas; eratque metus, ne opima fodinarum regio penitus offusa, omnes in posterum ope- ^{rum} ras, ac perpetuo quidem, respuerat. Atque, increaserat omnino infelicitas elusio, dum initio demum seculi XVII. necessitate magistra edo- ^{rum} eti, ad emiliarium quandam (x.) cuniculum, parcire fecente aqua, machinam exadisciverunt, operarum praefecti, cuius impulsu, aquae illae metallicz, syphonum beneficio, in apicum prolicterentur. Ve- ^{rum}, quantumvis vnde fuerit egregium inventum illud; quando, exdem illae aquae, quas ex fodinarum profundo exhauebant ma- ^{chine, et securum} chine operz, insigni hoc instituto, alias inde, & quasi mutua ope- ^{rum} ra, in apicum protrebant; tamen, tanta exforbendz altitudini, baud sufficiebat omnino. Ergo, vt mainz, in extinenda pertorsi- ^{rum} ci abysso ea, virium contentio adhiberetur, hominum indefessi labori, equorum addita sunt ministeria. Ignorabatur tunc, machi- ^{rum} nae subdialium, quales nunc ab equi versante, modus. Proinde, infatuos culie equos, duclarii catenis, in eas fodinz regio- ^{rum} nes immitiebant, (x.) vbi adhibendi iumenti, atque educenda aquaz, qualiscumque opportunitas suppetebat: nunquam inde emersuros po- ^{rum} ples, nisi cum a refractario labore necati, ad caninam sepultusam, extrahebantur. At enim vero, ad iritum cadebar, male excogitatum auxilium; eo, quod non poterant durare iumenta, scelus a libero aere; quinimmo, subterraneis illi halitibus ante conficiebantur, quam insutato duroque labore, poterant confuscerre. Tunc vero, exciti ex Bohemia metallis, eodem illo anno, opifices, machinas hydraulicas, ^{rum} quas male nostri, intra secturarum specus moliebantur, sub dio con- ^{sumbus} fluitant; quodque desiderari in illi potuit, *Saxones*, poslea, & emen- ^{polos, me- chantia hy- draventia, ab diversis exco- munitatis} dant, & in maius prouehunt. Durat hodieque, vtile, ut fumtu- sum profecto machinarum genus, quibus, si non penitus abrogan- dis, saltem diminuendis, vt impenze parceret, multum a praefec- ^{torum} torum singulis, *Cameragassis* dicunt, operz nauatum est: nolla in primis ztate a STRABACHIO; & dum hac in literas referimus, a MITROWSKO, viro, ad instaurandam secturarum felicitatem, nato.

§. LIV.

a.) Germani, *Die Schatzkammer des Kaisers*.

xilium, anno MDCCXV. IX. Cal. Mar-
ti, perennatum huius, metallico eph-
emerido, memoratio.

b.) Hinc puto illi tunc nomes: Der Es-
te, Seigl, Scheide. Memorable hoc au-

§. LIV.

*Nomum
machina-
rum py-
raulica-
rum genit:*

*Potterus
Anglus ad-
sum ex-
dit:*

*erredes
Baro de
Fischer:*

*arum de-
scripta.*

Iam, post hydraulicas illas machinas, quz equorum partim opera, partim collectarum per lacus, opportune positos, aquarum impulsu, opus hucusque faciebat; *pyraulica* sunt additæ, successu, ad prodigium vsque felici. De earum, in *Hungaria* origine, in *Regiomonti*, vrbis apud Barschienses metallicæ, historia compendio egimus. *POTTERVS genit Anglus*, homo cetera, neque doctus, neque metallurgia peritus, *Viennam* primo, postea ad recolenda *Regiomontana* metalla, ita iubente Cæsare, anno forte MDCCXXII. mollem eam intulit. que, quod exhaustiendo illic puto veteri, perennibus aquis dudum offuso, ob frequentia via, haud sufficiebat, abrogata illic est, ingenti, nouz, quz ad faciendo sumus coaluerat, societatis dispendio. Ne vero, iniusti operi ac pretu machina, inutiliter disperiret; non pauci erant, qui *Schemnicum* deportandam putarent, adhibendamque ad *Windischachti* operas. Terrebat alios, infelix apud *Regiomontum* moltio illa; quodque insignis ligni cedui, circa *Schemnicum* inopia esset, ab ea destinatione proflus retentabat. Tandem, rationibus rite subductis, pedibus in eam sententiam itum est, vti emendatio *Anglici* operis nœuis, *Schemnicii* eius fieret periculum. Ergo, mandatur, machine in melius reformatio, *Iosepho Emanueli*, *Libero Baroni de Fisber*, palatino, Augusti Cæsari, architecto; iam ante, omnium viitorum molis eius gnaro. Atque cessit omnino ex animi sententia, dia multumque disputata delimitatio; vt iam in medio machinarum *Piberianarum*, caput extollant, magnisque haustibus, tantum in minata singula, aquarum exsorbeant, quantum qui oculis non usurpauit, animo haud concipiet. Dabimus eius imaginem, &c, quo est in hauriendo robore, genuinam indolem, verbis nonneminis exprellam: *Fornaci vaporifera ardenti*, *ingens abenum*, diligenter inadscutum, supercubat, duas partes tertias, aqua repletum: in eo vapor occiditur, operculo spherico, ut confinilem semper extensionem conferuet. *Orificium eius summum*, *cylindrus* ex eius circumuenit, diametro ampliore, vel contrariiore, prout aqua profundior, vel copiosior ex imo educenda est, pressaque aeris columnam, aqua propellenda. *Hinc fistula* obseruat, per quam vapor ex abeno, cylindrum ingreditur. *Os huius*, intra abenum, axis rectoris, sive epistomii, aperit & occludit, & hoc ipso motum totius machine moderatur: efficit enim, ut exhalatio aqua se diffundat, emboluque in cylindro ascendat; mos vero, iniectu aqua frigida vapor condensetur, vacuumque spatium relinquat, ut imbolus aeris pondere gravatus, delabatur. In hanc rem valvula plumbea prodit, qua vaporem ex abeno prorumpentem, promovet, cum indidem emititur. Est autem emboli pars imma, circularis lamina, causam cylindri exequans, corio undique vestita. Super embolum, semper digitis aliquot, aqua est offusa, ne aer intra cylindrum desuper penetret. Ita vero, dum vapor in cylindrum ad-

ad surgit, viælla pressione ponderis aerei, brachium tigni uniuersum librantis ad tollitur, a pondere brachii alterius, & cum porro vacuum exoritur, descendit iterum, & pondere prementis aerei adducitur: ut proinde vis mouens vaporis embolum elevet, pondus vero aereum resistat & reponat, & sic porro. Quare si potes, Oedipum lector, qui haec tibi anigmata, pro eo, ac satius est, explicet. Nobis quidem, qui semel iterumque, machinam ipsam, Regionem tunc opus urgentem, diligentissime spectauimus, attentione opus fuit, haud superficiaria, vt, explicante magistro, molis efficacitatem hanc mente perciperemus. Plures iam in Windischbachenfibus his secturis, opportuni locis, exzificatas videoas, quarum prima XXV. M. numenum sumtu condita, anno MDCCXXIV. mente Januario opus exorsa est; ea, rectorum peritis, atque successu operarum, vt, quatuor socias alias, nihil dubitarint addere, ad quos tantarum molium procuratio adinet. Et durant fane adhuc, non tantum, sed ingentem etiam limosam ac fordinam aquaz copiam, ex vasta illa puteorum abyso, ad regionem usque cuniculi emularü, prolixiunt: qua hinc modico emanans riuelo, in alueum, sub dio, cogitat, & in molas inducitur, triturandis venis passim per vallis declivium positas: dum hinc deiecta longiore mæandro in Ipolam, elabatur. Aquam inde Schemnicensem dicunt accolere, quæ riuorum allorum incursu, in eum modum, celo pluio, aut diffugientibus niuibus, turgescit, vt damnois illuvionibus, qua per depressa fertur, agrum non fecus corruptat, quam vndosi quique amnes, fatere confuerunt. Sed, quid quæ ex machinia illis, compendii? Ricteraxi sic habet: *Aqua sub mensuram coacta, decies octies mille sexagesima sextaria, babbadaria, tantum sunt effusa: de hydraulicarum machinis & impensis ita loquitur: que nihilominus, millia totidem, quater exauera, semunciarum argenti percussi, in annuas expensas exegerunt, per pyramicas nimium immunitas.*

*Plures ha-
reas fontes
ad Gru-
ren Wind
ischbachen-
tem.*

S. LV.

Hac, tantæ molitiones, atque inuisita opera, PLVTONI ipsi bellum minantia, quantum inde a retrusi memoria, diuinarum ediderint, vix est, qui vel cogitatione adsequatur. Si vestitus schedis credimus, vniuersam, inde a primis incunabulis, auri argentique vim, sola Piberiana, in commune profudit. Vtar, in designandis redditibus, verbis Ricterari nostri, ne lapsum me credant, quibus volupe est, dictis alienis, fidem derogare. Argentaria Piberiana, spem fidissimam reddituum, nunquam non accedit, seculum vero XVII. venar eius exsolutus, & explicatus, opibaque regis conficiam in celebritate constituit. Enascentis eius infanta, anno mox secundo, alma gleba, per continuatos annos, in dies, centum & septuaginta libras numularias, largita est. Aetate robusta anno duo de quinquagesimo, quindecim annis, proferrima forte perfuerans, ingentem vim auri & argenti publico contulit. Et cum aetate senuissest, effectaque viliusset,

*Ricteraxi Pi-
beriana a-
paria, aliis
distinximus:*

TOM. IV.

O o o o

*venas, ex
uestendas
fodina, sep-
tuaginta!*

ab

ab ignominia se vindicans, mettalo distissima, opulentiores magis, quam unquam ante, semet praeuit: vicennium quippe, cum anno MDCX-CIII. finitum, quindecim decadibus, nummum uncialium, fiscum regium locupletavit. En, suppares Croesi opulentiz diuicias! quas cōquidem Americanis quibusuis, multis modis potiores habuerint: quippe, sine cuiusquam offensi & depradatione, solius matris naturae indulgentia, iusta contentione vestigantibus, adtributas. Sed, fides dictis prestruenda est. Ita vero libri rerum metallicarum, apud Sche-mnicienses, vt vetera taceamus, de statis nostris copia hac, in litteras relatum habent. Am allermeisten aber anno MDCXC ist Schen-nitzer Gold gefallen 1872. March, ein und ein halbes Pfist: welches 132425. Ducaten gegeben. Item, aus der Silber-Mintz sind gefallen 121517. March, 37. Pfist; oder Gulden 2851815. ohne der min-deren Gewerkschaft, so sich wenigstens auf 40000. Ducaten und 80000. Gulden erstrecket hat. Et paucis interieclis: Die Gewercke haben bey Ober-Pieberstolln, auf 164. in einem Jahr bis 60000. Thaler überschuss, und solches bey drey Jahr nach einander genossen. Reddam hac latine, in eorum, et ciubus nostris, gratiam, qui, cum urbes alias, tum montanas quoque, propemodum inter inutilia ter-razz pondera, habent; vt intelligent, quanti vel vnicum Schen-nicum, opibus cumularit olim Hungariam, possetque cumulare adhuc, nisi nostra iporum culpa, fatorum indignatione provocata, Gryphos, custodiendis thesauris illis, dudum admouillemus. In primis inquiunt monumenta Schen-niciensem, anno MDCXC. auri apud Schen-nicienses 1872. marce, (z.) & medium Pfisetum prouenere; quod 132425. ducatos praeuit. Item, ex moneta argentea, redire 121517. marce, Et 37. Pfista, seu floreni 2851815. non accensis societatibus metalli-cis minoribus, que minimum 40000. annos, & 80000. florenos inde-pite sunt. Est post pauca. Societas metallica, ad superiorem Piberianam fodinam, in fortē 164. unico anno 60000. imperiales lucri recepit: tri-ennio integro eodem illo reditu, perfruuta. Hic adtexenda sunt, quæ, vindici-catus ex scrutis, codex rationum ad posteros transcripsi, de anni M-DCLXXII. vsque ad annum LXXX. opulentis venis Schen-niciensi-um: aliam nimurum Piberianam, annuis reditibus, quadragesima vi-ginti septem millia, & sexcentas argenti libras munularias; auri autem quinque mille trecentas & quindecim, semifilibras, munifice su-isse largitam. Tanti est, aureos illiusmodi montium sinus, colere, docte, adsidue, scrupulose, & quod caput rei est, perpetua cum confidentia, in interiorum harum reconditarumque opum arbitrio, ac dispensatore Deo. Ceterum, digna visa fuit, Piberiana hac argen-taria, quam auspicias Mitrowskianis, insigni opificio fabrefactam, nostra nunc zetas, in aprico, adspectaret, mirareturque infinitos ope-

*aurea Pi-
beriana e-
stibylis, ma-
gno artificio
fodit i-*

z.) De MARCA Hungarica auri, vide TRIPARTITVM Parte II. Tit. LXXXIII. & quæ vnuactum de Marca, consule

diligentissimi editore Glioffari da Fas-
ci, Tomo IV. p. 501. seqq. edit. Par-
ticularis, Anno 1733. fol.

rum eius recessus, qui tantos hucusque thesauros, & profundere, & spondent imposterum, modo ii esse velemus, quibus, ditis hac munera, tuto credi possent, & cum fructu. Opus nempe est, *Johannis Baptiste Galli*, eisdem fodinæ preferti, artificiose & ita factum, ut totius ætariz systema, æneorum filorum complexione, euidentissime reperientetur: iucundo sane spectaculo: quippe quod, & oculos pacere, & exstirpare animum lustrantium possit. Videas enim, sinuosos venarum procellus omnes, retrusa hue & illuc diuertigia, meatus item, rectos, obliquos, declives, transuersos, & cuniculos ac puteos singulos, ad mensuras decempedatarum minorum, adcuratione exquisitissima, designatos, ut, quibus cognita sunt *Plutonis* hæc adyta, illic se verari, opinentur; quibus autem accessa fuerit numquam, totam eam operum molem, animo concipere queant, & quid quoque loco dignum animaduerſione est, cum iucunditate obſeruare. Expressam, superne, & montium speciem refert, prout vel abrupti, vel miteſcentes, atque ludentibus varie iugis, commissi sunt. Geminum, ^{vix exten-}
^{pius gemini-}
^{num.} ſeitilli operis exemplar exſtat; alterum, anno MDCCXXXVIII. technophilacio Auguſti CAEARIIS illatum; alterum, inter Scheminicenſis ætarii cimelia, reponitum.

S. LVI.

Ceteroquin, non vna hæc *Piberiana* ſectura eſt, quæ metallico-
rum operas diſtinet; plures ſunt hodieque, in quibus perco-
lendit, multum, & laboris collocatur, & impeneſe. Biparti-
to cas ſupra diſperſueramus. Nam alia quidem *Piberiana*; *Xenodochialis*, alia ſunt adſines. Illius regione: *Siegelsberg*, *Waffer-Schacht*, *Theresia-Schacht*, *Klingenfölln*, *Pachernfölln*- *Tiefe* & *Glanzenberg* continentur: hanc, qua ſe *Boreus*, pone urbem inſinuat, S. S. *Triadis*, *Trium Regum*, *Paberiana* ſocietatis puteus; & qua in equilonium propagatur altius, S. *Michaelis*; inde, D. *Georgii*, *Ierubini*, & *Mora* cuniculi, multa adſiduitate cauuntur. Hinc, in hesperianam plagam, omnis moles fecedit, ac dextroſum quidem fodinis, sub *Colonia Windischbleuten*, *Renaſſentis ſpei Divina*, & D. *Antonii* adpellatione; ſinistrorum vero, ſub diuorum, *Pauli*, *Jacobi*, *Joſephii*, *Omnium SS.* vt bene vertat omen; *anti* *Opaci*, & S. *Jobannis*, nominibus, opimioribus his, illis tenuioribus, frequentatur. Neque ſilenda eſt, *Guilielmi Galifoni*, ſeculi superioris molitus, quam is, in vasta filia, *Starcker-Wald* (a.) Germanis dicta, magno conſtu, at ſpe maiore ineſteatus, ſuſcepferat. Cuniculo ipſi, quem recluferat D. *Andrea* nomen inditum, qui vulgo *Andrea Stellin in Galifin*, dicebatur. Diu, & operas fatigabat *Galifinus*, & conceptum animo, opimi ſuccelſus fiduciā: cum ad vltimum, vanz ſpes, non ære modo, ſed meliore etiam valetudine, bonum illum fraudarent. Ergo, ne ad incitas redigeretur penitus, manum ab opere, tunc ſubduxit, cum id

O o o o 2

Californi
malitus:

a.) Siua illa dudum excisa eſt funditus, non ea eius adhuc ſuperat.

*inflauratur
a Volk-
hio:*

*successu,
per mal-
ta pecunia-
rum dam-
na, vnde
videtur fa-
laci:*

*de secessu
Roßeliana,
fabella i:*

*Brownii
Anglo, mer-
rato:*

maxime putabat esse tempeſtuum. Nihil, *Galifoni* vestigiis terri-
tus *Johannes Baptista Voikbius*, auti, ab argento apud *Aerarium*,
diximinator, operas inflaurat, & ne se ipsum fraudaret, meliore
succelu, contentione multo, quam *Galifoni* pertinaciore, in opus
incubit. At enim vero, cum diu fatis elaborauisset, nouercant v-
fus fortuna, nullum aliud opera fecit pretium; quam quod pati-
monio sensim prodaucto, in summas rei familiaris angustias, diras
imprente vxore, precipitarit. Sed ille, propositi, ad propudio-
fam vique paupertatem tenax, non modo non cessauit ab opere; fed
corrogato etiam, qua poterat, ære alieno, nihil in terebrando cu-
niculo residui fecit. Verum, in irritum, recidere conatus omnes,
iamque a metallariis desertus, vix habebat, quo vitam truderet mi-
ser; cum annulum signatorium, qui vnuſ, ex ea opum clade, su-
perabat, pignori opponit, metallicos ad resumendas operas conuocat,
& de succelu felicio, mente praefaga, opima quæque spon-
det. Inflaurato vixdum labore, en! aperiunt se venæ, non di-
uites modo, fed eo simul habitu procurantes, qui constantem polli-
centur opulentiam. Ac creuere omnino, effossi in dies metalli redi-
ctius, tanta vbertate, vt anno MDCXLVII. non grande modo æs a-
bliuen, quo se implicuerat, penitus dissoluere; sed etiam rei familia-
ris damna, feliciter repararet. Vitz reliquum, commode postea trans-
egit, vtque luz huius fortunæ, & diuinæ, in emendanda ea benignitas,
documentum ad posteros exstaret, munifica largitione, famili-
liam sacram, quæ ad D. NICOLAVM Viennæ colit, eximie locupleta-
uit. Hæc esse confueuerunt eorum fata, qui se totos metallicis stu-
diis permiserunt, vt nunc ad puluisculum redigantur, nunc iterum,
dientur subito: raro autem ad seros nepotes, eundem opulentem te-
norem adferuent. Post *Galifoni* prodigiosam hanc secessuram, *Roſelia-*
na altera, multæ apud credulum, ac cupidum vulgus, expectatio-
nis, memoranda est. Cultam fuisse olim, a *Barbara*, quam memi-
nimus, *Roſelia*: & itineri, quod *Schemmicio*, ad thermas *Skenenfes*
ducit, aditam, diuque, haud sine ditissimo scenore, & succelloribus
operis cauamt: dum metu tumultuantis *Bethleni*, obturato aditu,
penitus deseretur, in posteros olim, si detergeretur, opes suas,
profusura. Aiunt vero, lapidem, ad fodin os admotum, huma-
na facie simulacro, signauisse eos, qui venam occuluerunt: quo re-
perto indicio, facile fore in aurarium ipsam incidere, & ditari ex
eius prouentibus. Tametsi vero, tota hac res, fabulae simillima est;
tamen, quod auorum sermonibus, ad posteros fuit propagata, mul-
torum adhuc auiditatem sollicitat, cupide, dum se dat occasio, scruta-
tantium, si forte in aditum cuniculi possint impingere. Suam fecit
fabellam, *EDWARDVS BROWNS Anglus*: quam excusimus quidem (*b.*)
alibi; nequimus tamen, quin & hoc loco, eandem retexamus. *Offi-*
cina

A) Prodromo operis, Hung. Noue, Lib. I. Memb. I. §. II. pag. 139.
III. Physeco, de Thermis Sakientibus,

cina Vitraria inquit, seu Glas-Hütten, Hungarico milliari, septem Angliae, Schemnicio disiungitur. Erant olim hoc loco, atri vena, quas tamen inde ab impressione GABRIELIS BETHLEN, ita tempore iniuria obliteravit, ut earum pates atque cuniculos, adeole cogantur ignorare. Possessores enim venarum istarum, aditus cum cura obtutusse aient, feramentorum, quibus metallia effodiuntur, signis, arborum corticibus incisis, ut essent indicio, haud procul inde fodinas abesse. Illud pro certo habent, sicuti lapis humana insignitus facie, erutus fuerit, non procul inde fodinarum aditus, sub grandoris obiectu lapidis, inquiri debere. Hec (c.) ille, ex vulgari metallicorum sermone collegerat. TOLLIVS, alium, in thermarum buiatiuum vicinia, cuniculum, non reperit modo, sed subitum etiam: Brevenjiani haud meminit. Et hic, inquit, (d.) ductum subterraneum ingressus sum, auro eruendo inchoatum; sed increpabundus, adcolarum auritudinem, qui calidarium opportunitate, negligenter habita, aurum heic, loco omnino alieno, querent: quid agas his hominibus, sit, nil nisi aurum adeptentibus & querentibus? Indolui sine, genio loci, nec bene precari potui, frustra ibidem aurum querentibus metallurgis. Ergo, steriles venarum huius orae montes, iudicavit TOLLIVS; quod & Schemnicienses, rei metallicæ confulti, faciunt. Nam, sunt omnino, non una ~~unusq;~~, ex quibus exsiliare possunt metallurgi, de montium habitu, turgescant, an minus? venarum ductibus. qua de re GEORGIVS AGRICOLA, consulendus est, qui in voluptate habent, rimati haec istiusmodi mysteria.

S. LVII.

Non vacat iam, sed neque adtinet ad institutum, reliqua, quæ sunt in metallis Schemniciensium, obseruatu digna, oratione exequi. Illud potius agendum est, ut ab obliuione vindicemus, secularum illarum nomina, quas seculo adhuc superiore, operis fulsis frequentatas, relati in litteras actus metallici commemo-
rant. Numerus earum trecentenario maior est, designandus eo ad-
curatus, quo pluris, & posteriorum domi, & foris exterorum, in-
terest, nouisse, quibus locis, quantisque spatis, olim culta circum-
scriptaque fuerint fodinae Schemnicienses. Hinc certe constabit nostris
hominibus, vbi operi adueniuntur sit manus, si veline veterum opera
recolere. Extranei autem, tum demum, de præstantia, & validitate
metallicorum Schemniciensium, rite exaltimantur, quando tantarum mo-
litionum, vel sola nomina, adtentus relegent. Vt enim autem in
designandis iis, lingua Sexonum huiastrum vernacula, ne, si latine redi-
derentur populatis nomina; quod & posset quodammodo fieri;
peregrinitatem induceremus, rebus vulgo notissimis. Fas præterea
fuerit, situum rationes sequi, vt conlet, quomodo venz, aut

OOOOS com-

(c) Itinerarii fui, quod Anglice primum, Belgice polita, demique Germanice pro-
dit, Noriberga, A. MDCXXXVI. (d) Loco toties citato, p. 170.

*Præstantia
secularum
nomina:*

*car. se vici.
dicit ab ob-
liuione, au-
diatur*

committantur, aut discriminentur inuicem. Reliqua adcuratio, huc adtinetbit, vt terminos metallicos, quibus campus singularum fodinatum definitur; Germanis Schürff dicti; puteos item, & cuniculos, indicemus. Sit ergo!

Schürff. Termini.	Schacht. Putci.	Stolln. Cunic.
Klein Glantzberg, über dem Wässer bey des Sattlers Hause, hat - Elendt, liegt über dem Larberischen E- lendt, im Grund hinauff, über Pockens Gart, dem Wässer nach, der Alten- Burg zu. - - -	III.	I.
Hafenfuß, gegen Elend über: alda führt man das Wässer in dem Prenner- schen Mayerhoff. - - -	VII.	I.
Goldene Sonne, ober der gruebeton Wie- se, neben dem Scharffen - Berg.	VI.	-
5. Grubete Wiele, unter der Goldenen Sonn, unterm Scharffen - Berg.	III.	I.
Sanct. Moyles, beyne Teych gegen der Alten - Burg zu. - - -	X.	II.
Neti - Weeg, oder Bärn - Tatzen, liegt unter der Alten - Burg, beyne neuen Weeg. - - -	XV.	I.
Hindtere Mohr, liegt über Creutzens Garten.	V.	II.
Gülden Einhorn, liegt in des Peter Pern Garten, wo das Breü - Haus ist.	VIII.	III.
10. Marcus - Schacht, unter dem Rosen- Strauch. - - -	III.	-
Ober Gott - Helff, liegt im Sieglsberg über dem Loch. - - -	V.	II.
Auff dem Alten Handl, bey dem Stei- nern Schact. - - -	XV.	IV.
Unter dem Puchen auf der Eben.	VI.	-
Sanct. Oswald, liegt zwischen dem Grünstein, und hinterm Rößl, dem Pieberstöllner Cram gegen über.	XVIII.	-
15. Hinter Rößl, liegt über dem Gericht bey St. Oswald. - - -	VI.	I.
St. Georgen im Ziegen - Grund gegen Hansens Mayerhoff. - - -	V.	IV.
Waller Stolln, im Ziegen - Grund, un- ter	VII.	-

a.) Vbi ad num. tertium & adpositum vi. zum cuniculum notat; scilicet a. Sach-
des lector, id Erb - Stolln, hoc Dicimus. Stolln, seu cuniculum usigaturum.

	Schüff.	Schacht.	Stolln.
	Termin.	Putei.	Cunic.
ter dem Georgen Stolln, bey Wentzel Wittiche Gärten.	III.	—	I.
Aich-Ruck, liegt im Rosf-Grund.	XIV.	XII.	I.
Groß-Puchen, liegt unter der Fuchs- Löcher-Höhe, gegen den starken Wald zu.	V.	—	I. s.
20. Netüfang, in Rosf-Grunde, zwischen dem Haasen-Sprung und der Stadt- Wiese.	V.	—	L.
Rosf-Grunder-Erb-Stolln, unter der Stadt-Wiese, über dem Haasen- Sprung, dem Schüters-Berg zu.	XX.	III.	I. e.
Auff dem Eisen-Stein, im Rosf-Grund, gegen dem Rappisch.	IV.	—	L.
Unter-Engl-Schar, beim Kirschen- Baum, über dem Schüters-Berg, unter dem Rumbifölln.	XIV.	L	I.
Nahmen-Gottes, am Habersberg.	VI.	L	I.
25. Stolln, neben der Kumabin Haus im Schütersberg.	V.	II.	—
Paul Fludings Erbstolln.	V.	L	I. s.
Hoffnung, bey der grossen Aichen, und Vogl-Hübl.	IV.	—	L.
Ober Kukus-Berg.	IV.	—	—
Hertzogs-Wiese, bey der Brett-Mühl.	III.	—	L.
30. Kütt-Stolln in der Höll.	IV.	—	L.
Rumbifölln, liegt zwischen dem Hoff und Schütersberg, unter dem Mel- chior Gapl.	XII.	—	II.
Löwen-Fuß, zwischen dem Kirschbaum und Kukusberg.	IV.	L	—
Kirschenbaum, beim Rabenstein.	IV.	—	L.
Gulden Hufseisen, liegt hinter dem Hoff unter dem Weeg, so man in die Ho- driftsh reitet, vor dem Eisensteiner Weeg.	IV.	—	I. s.
35. Himmelreich, unter der Windwies, in der finstern Kber.	IX.	I.	I. e.
Falckenstein, liegt über dem Herren- Loch.	LXXV.	L	L.
Alt Stolln, bey der Hintern Schwell.	V.	—	—
Heilig Dreyfaltigkeit, am Hoff über dem Melchior Gapl und Rumbifölln auff der Wiese.	V.	L	I. Hoffer

	Schürff. Termin.	Schacht. Putci.	Stolln. Cunic.
Hoffer Erbstolln, auf dem Hoff bey Birn - Baum unterm Weeg. -	VIII.	V.	I. e.
40. Kühl - Berg, in der Peltischer Gasse, in des Georg Putschchen Garten.	VL	L	L
Natter - Grund, am Steinfeis nächst beym Küsel - Berg. -	III.	-	L
Thoman Goldschmied - Stolln, in der Peltischer Gassen, in des Pacharchy Haus.	IV.	L	L
Natter - Grund, am Biegang unter dem Kübelberg bey der Pieroklin Haus, in der Peltischen Gasse. -	III.	-	-
Ober Sackwein, liegt unter dem Para- deisf.	IV.	-	L
45. Lilyen - Schacht, unter dem Paradeisf, neben dem Sack - Wein. -	III.	L	L
Schwalben - Schacht, beym Tränck- Trog, oberhalb der Weiden.	V.	IL	-
Sieben - Gruben, über dem Tränck- Trog im liegend. -	IX.	-	-
Rosenkrantzer Einigkeit, oberhalb St. Jacobs Schacht. -	X.	V.	L
Lilgen - Krantz, oberhalb St. Jacobs Schacht. -	IX.	L	L
50. Klingen - Schacht, neben dem Rosen- strauch. -	VL	-	-
Glantzenberger Erb - Stolln.	L	-	-
Auff der Klufft, am Glantzenberg.	IV.	-	-
Herren - Loch, im Leger - Grund, über der Vichterischen Münd, dem Waffer nach hinauff auf der linken Seite.	X.	IL	L. e.
Pleygang, am Glantzenberg. -	IV.	-	-
55. Rispencck, in der Peltischen - Gasse.	IV.	-	-
Rispencck, hinter den Neuhandl - Schacht.	IV.	-	-
Rippenck, im Hanget, liegt auch da- selbst. -	IV.	-	-
Bey der weissen Waiden, liegt oberhalb des Pacheföllins. -	IV.	-	-
Ober - Weyden, beym Tränck - Trog, hinter Weidner Schacht. -	IV.	-	L
60. Fleyscher Bergwerck, unterm Rosen- Strauch. -	IV.	II.	-
Rosen - Strauch, über dem Fleischer Berg - Werck. -	V.	II.	L Ober-

	Schürff. Termini.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
Ober-Weyden, <i>beym Neuhanget Schacht.</i>	IV.	—	—
Auff der Ebendt.	IV.	—	—
Unter dem Ebendt.	IV.	—	—
65. Unter Tannatig-Kram.	IV.	—	—
Kleinhardt äspen Rabenstein, <i>ißt bin-</i> <i>term Hoff, ober der Weyden hinter</i> <i>Hangetschacht.</i>	V.	—	II.
Klein oder mitter Gotthelft, <i>im Sie-</i> <i>gelsberg, überm Locb.</i>	IV.	—	I.
Spitaler Höhe.	IX.	—	—
Küe Stölin, <i>in Fuchsen Loch, hinter</i> <i>der Weiflichen.</i>	XXIV.	—	—
70. Vogl-Hübl, <i>beym Starcken-Wald,</i> <i>beym Fleischers Berg - Werck, un-</i> <i>term Rosenstrauch.</i>	XXIV.	II.	—
Ruhe Stölin, <i>oberhalb des Klingen-</i> <i>Stölin, beym Brändl.</i>	V.	I.	—
Weyden und Grün-Stölin, <i>unter Gre-</i> <i>ger Sältzers Garten ob der Schmidien.</i>	XV.	—	II. e.
Rachn-Stölin, <i>ißt hernach saft niedergele-</i> <i>gen, daß auch anno 1648. kaum</i> <i>das Mandloch gefunden worden, da</i> <i>es Johann August Ehrnreiter aufge-</i> <i>macht. Ist unter dem Pieberflößen-</i> <i>Kram.</i>	—	—	II.
Heilig Drey - König - Stölin, <i>in der</i> <i>Nachbarschaft des Pachen - Stölin,</i> <i>ein altes Berg - Werck, und anno</i> <i>1660. ohngefähr wieder gewältiget,</i> <i>als es von anno 1631. verfallen.</i>	XIV.	—	—
75. Trost Gottes, <i>liegt herwerths des</i> <i>Klingen - Stölin, und neben des Gre-</i> <i>ger Sältzers Garten, unter dem Steig.</i>	IV.	—	I.
Unter Grün-Steig, <i>ißt neben dem al-</i> <i>ten Pachenstölin - Kram.</i>	IV.	—	—
Baym Stein, <i>auff dem Rössl, oberhalb</i> <i>des Pachenstölin.</i>	V.	—	—
Paradeis, <i>ißt im sehr hohen Gebürge,</i> <i>ein uraltes Berg - Werck mit viel</i> <i>ausgehauenen Zichen. Nachdem es</i> <i>ganz vorlegen, haben es verschiede-</i> <i>ne arme Walburger, um anno 1660.</i>			

	Schürff. Termin.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
auffgemachet, und einen Segen ge- nossen.	—	—	—
Ober Rößl, liegt oberhalb des Gerichts, bey der Kher, über den Troß-Gottes.	IV.	III.	—
so. Krampen-Schacht, über dem Troß Gottes, gegen dem Piebeyfölln über, unter den Ober - Rößl.	IV.	L	—
Hans Salischach, liegt unter grossen Rößl.	III.	L	—
Unter Rößel, neben dem Sali - Schacht.	X.	—	L
Vorder Rößel, hinterwerts dem Unter Rößel, gegen dem Frauen - Berger Thor.	IX.	II.	L
Quirini Stolln, ober Heiligen Drey- König - Stolln.	XII.	—	—
25. Öscher - Hübl, in der Höll, beym Stübl.	VIII.	III.	—
Ober - Öscher - Hübl, in Aich - Wald in der Höll.	XVIII.	III.	L
Apfels - Baum - Stolln.	II.	—	—
Unter Stephani - Stolln.	III.	—	L
Füllen - Beütl, beym finstern Orib, über Petzischen Haus in der Hodrisch.	XII.	—	II.
90. überm Sommer.	V.	—	L
Klein-Urbau - Hübl, liegt über der Pe- trinckin, auff der linken Hand im Riegl.	V.	L	L. e.
Groß - Urbau - Hübl.	V.	—	L. e.
Urban - Hübel, beym Teich.	V.	L	—
Handl Hodritsch und Pufsen - Loch.	XX.	X.	L
95. Gottes - Berath, im Schütersberg über dem Birn - Baum auff der Höhe.	VIII.	—	—
Seegen - Gottes, unterhalb dem Gottes- Berath.	III.	—	—
Seegen - Gottes, gegenüber dem Haas- fen - Sprung über dem Gottes - Berath.	XX.	—	—
Birn - Garten.	XXXV.	—	—
Klug Albrecht Erbstolln, in Schütersberg.	XVIII.	XVII.	l. e.
100. St. Anna Stolln, auff Kupfer - Ertz in der Höll.	XXXIV.	—	—
St. Lorentz - Stolln.	LVI.	—	—
St. Iohanni Stolln, im Röß - Grund.	XVIII.	L	II.
St. Iohannes, gegen über im Röß - Grund.	XVIII.	—	—
Ober - Brunn - Wies, liegt zwischen Hoff und Schütersberg und dem Haberberg.	II.	—	—

	Schürff. Termini.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
105. Eichenstein - Küft, bey der Tanne.	XV.	—	—
Graffen - Schacht.	II.	L	—
Wilden - Mann, in der Höll.	L	—	—
Rosen - Stolln, Kießbergwerck, liegt im Roß - Grund, unter dem Kranichstolln.	IV.	L	L
Kuntzen - Stolln.	IX.	—	—
110. Klein - Papl, in der Hodritsch vor der Krumpmaulin Haus.	III.	L	—
St. Catharein, über dem Klein - Papl (f.)	III.	—	—
Tann - Reifs.	III.	L	—
Finster - Orter lange Höhe, liegt gegen dem Finster - Orter - Erbstolln über.	IV.	L	L
Auff der Klufft, unter dem Fischer- Stolln, bey Weit Carls Stolln, über den finster Orth, in Schwabens Garten.	III.	L	—
115. Ober Harlas, beim Schloß - Hause in der Hodritsch.	V.	—	—
Aich - Gran - Ruck, liegt im Roßgrund,	XV.	L	L
Vogl - Hübl, beim Korfchenbaum, un- ter der Weyden.	III.	—	—
Thier - Garten, unter den Vogl - Hübl.	XI.	L	L
Röhren - Stolln, über Altallerbeitigen.	IX.	IV.	L
120. Nitschen - Stolln, gegen den Aichbruck gegen über, in der Hodritsch.	IX.	—	—
Erdbeer - Erbstolln.	XXVIII.	—	—
Teutsch - Leüten, im Roß - Grund.	CXL.	—	—
Ober - Pieber - Stolln.	LI.	—	—
Matthias Stolln, am fordern Gang, am Graffischen Gang.	CV.	—	—
125. — am Graffischen Gang.	LXXII.	—	—
Finster Orth.	LXXXII.	—	—
Krebs - Grund, 16. Claffier über den Brenners Stolln.	CXVII.	—	—
Dilner Erbstolln, und Leopold Wil- helm Schacht.	XL.	—	—
Heilig Dreyfaltigkeit Erb - Stolln, an- gefangen anno 1549.	XXX.	—	—
130. Jerubin - Stolln.	XIII.	—	—
Duid Stolln.	CLXVIII.	—	—
Stephani Stolln.	XXV.	V.	II.
Allerheiligen Neutrath Schacht, in der Hodritsch.	IV.	III.	L
	P p p p 2		Hülf-

f.) St. Catharein, Rettling - Schacht, Kd-
nig - Schacht, Klein - Papl, Tannreis, | St. Nicolai, liegt als über dem Paßfur-
lich, in fülligen gantzen König.

	Schürrf. Termini.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
Hülf-Gottes, in der Höll. -	CVIII.	—	—
135. Seegen-Gottes, in Roß-Grund.	XCIX.	—	—
Komberg.	XVIII.	—	—
Schmittens Rinn.	XV.	—	—
Mohr, über Jerubin Stolln, ist ein Erb- stolln, hat IV. Wind-Löcher, und.	—	—	I. c.
Linden-Stolln.	XXXVIII.	—	—
140. Sicoua-Stolln.	—	LII.	II.
Vorder-Papl. -	—	XC.	—
Phöscher.	—	—	—
Kiefer Erbstolln.	XXXVIII.	—	—
Kherling, beym Nuß- und Birn-Baum, nächst dem Stephani Stolln. -	VI.	VI.	II.
Pflöck	Pali.	—	—
150. Thier-Stolln und Alt Sieben Gruben, in der Pelschen-Gasse.	XIII.	II.	II.
Hart Aspen, über dem Loch in Sieglers- berg, über den Alten Wolff-Schacht; gegen den Steinern-Schacht,	L.	II.	—
Wetter-Ring.	XVIII.	IX.	II.
Rosen-Stolln, Kies-Berg-Werck im Rosigrund, unter dem Kranichstolln;	II.	L	I.
Mitter-Mohr.	X.	I.	—
155. Prenner Schacht, ist auf dem Hoff, neben dem Lorberischen Schacht.	X.	—	—
Gotthelf, neben dem goldenen Hufeisen.	XII.	—	L
Mitter Engel-Schaar.	III.	I.	—
Kukus-Berg.	II.	L	I. s.
Groß Rabenlein, unter dem Körfb- Baum auf der rechten Seite.	IV.	—	—
160. Scheider Bergwerck, über dem Ku- kus-Berg.	—	III.	L
Melchior Papl, zwischen dem Hoff und Schütterberg über dem Raumbifölln.	II.	II.	—
Glanzenberg im Hangen, über den klein Haasen-Fusi.	—	V.	L
Mitter Tannatig.	II.	I.	—
Erlein-Grund.	X.	—	—
165. Auff dem Obern Sommer, in der Hodritsch, bey Michaeli Schacht.	VII.	II.	L
Gallander, liegt neben dem Georg Hi- ekels Garten.	IX.	II.	I. c.
Rieb. -	III.	III.	II.
			Ca-

	Pflöck Pali.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
Capaun - Wiesen , neben dem Kuntzen- stolln. - - -	VI.	L	-
Kuntzen-Stolln. - - -	IX.	VII.	IL
170. Christels Bergwerk. - - -	II.	L	I.
Klein Galander. - - -	III.	L	L
Ober und Unter Rieb. - - -	III.	-	-
Unter dem alten Kherling. - - -	III.	L	L
Kherling , an dem alten Steig und Papl. - - -	II.	L	L
175. Alt Aichruck , neben der Nitschen. - - -	L	-	L
Paurlaufferin-Schacht , untern Tannen Reiß. - - -	L	L	L
Schwalben Heerd. - - -	I.	L	-
Im Gründl , gegen das Aichruck. - - -	II.	-	L
In der Aichen. - - -	II.	-	L
180. Kapau - Wiesen , von der Iglsboffe- rin , neben dem Kuntzen - Stollen. - - -	III.	-	-
Schützwand , hinter Matzschiffchen und über Rosenberger. - - -	III.	L	-
Im Rollen , neben der Schütz - Wand. - - -	III.	-	-
Hohe Nachr , neben St. Nicolaus. - - -	III.	L	-
Lucas Warinsky , Eisenstein , unter dem alten Kherling. - - -	II.	L	I. c.
185. Reulingschacht. - - -	I.	III.	-
Küniginchacht. - - -	III.	L	-
Glücks - Rad , neben dem Tannewiß. - - -	III.	L	-
St. Nicolaus , über St. Catharin. - - -	III.	L	L
Troßberg , unterm alten Mann und Lorberischen. - - -	IX.	L	IL
190. Freudenstolln , liegt gegen St. Wolff- gang , über Unverzagt - Stollen. - - -	III.	-	-
Beym Kiele Bergwerk , liegt im Ros- Grund , neben dem Kiesgrund. - - -	V.	IL	L
Neben den Ackern , liegt gegen den Ste- phanischen über im Rieg. - - -	III.	-	L
Klug Albrecht - Stolln , in der Höll. - - -	III.	L	II.
195. Trenischer Eisenstein der Untere , liegt über dem Florian. - - -	III.	III.	-
Weit Carl - Stolln , über dem Fingern Orth im Schwaben - Garten. - - -	I.	L	-
Hülf - Gottes. - - -	IX.	IL	L
Ebers Baum. - - -	III.	IL	L
Schrantzenberg. - - -	III.	IL	L
200. Groszpuchen. - - -	IV.	-	L
Fürkenkopff , liegt über der Stadt - Wiese. - - -	IX.	L	L

	Pflöck Pali.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
Roth Tsubernick, - -			
Unter Tsubernick, - -			
Erdbeer-Stolln. Drey Bergwerke. In dieses Feld ist keinem andern einzusätzen erlaubt worden. - -	XXVIII. IX.	VI. I.	VI. —
205. Zacharias-Schacht. - -			
St. Paul, liegt über dem Gilgenstolln im Kroppe-Grund. - -	IX.	—	III. I. e.
Mitter Fuchs-Loch. - -	—	IX.	
Kraut-Garten, liegt in des Baltzer Taillers Bergmeisters Garten.	III.	—	—
Bärnkopff, liegt hinter der alten Burg.	V.	—	I.
210. Auff der Letten im flarcken Wald, gegen den Ober Pieberstollner Kram ob den Pachenstolln. - -	XIII.	I.	II.
Lilgelfstolln, und Schacht, liegt hinterm Siegelsberg. - -	XXIV.	VII.	I.
Jacob-Schacht, auff der Linden, ober dem St. Anna - Schacht gegen der Stadt zu, - -	VI.	I.	I.
Freudenberg, ober dem Wilhelmstolln, im Roff-Grund, unter der Singer- Schacht. - -	III.	—	I.
Kratz-Bier-Leitlen, gegen der Meel- Beer - Leitlen über, zwischen dem Apfbaum der Hodritsch zu.	IX.	—	I.
215. Ritter - Stolln, gegen den Wittiber- stolln über. - -	III.	—	I.
Kranich-Stolln, in Roff-Grund bey des Heubolds Mühl, gleich bey der Brue- cken, auff der Rechten Hand.	I.	—	I.
Wittiber-Stolln, gegen den Reichlbeer- stolln über Grund nach, binauff ge- gen Kahlenberg. - -	III.	—	I.
Stephani-Schacht, in Schütersberg über das Hirtenhäusl. über des Georg Hickis Haus. - -	XII.	I.	—
Haberberg, liegt über der Oberbrunn- Wiese, über Hoff gegen der Prenne- rischen Wiese. - -	III.	I.	—
220. Glückhs-Rad, in der Finstern Kher, über den Weeg. - -	I.	I.	—
Aichhorn, neben dem Kukus - Berg.	II.	I.	I. Nei-

	Pföck Pali.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.	
Neü - Geboth, neben dem Habersberg.	IX.	—	h	
Singerschacht, im Rosigrundt unterm Rosenstrauch.	III.	L	—	
Gans - Schacht, in Schüttersberg ob den Leut - Hause.	II.	IL	—	
225. Birnbaumer Erbstolln, über dem Schüttersberg, neben dem Weeg der Stadt zu.	IX.	—	L	
Schurff am Hoff, liegt bey dem großen Halden auffm Hoff.	III.	II.	L	
Kratz - Beet - Leuten.	III.	—	—	
Finster Kher.	II.	—	L	
St. Nicolaus, bey der Prennerischen Wieje, über der Heiligen Dreyfaltigkeit auffm Hoff.	III.	—	L	
230. Groft - Rabenstein, unter der Weyde-Wieje, ober Allerheiligen.	L	—	—	
Habensberg auff dem Hoff, über der unteren Brann - Wieje.	I.	—	—	
Jungfrau Kopff.	III.	—	—	
Am Hoff, hinter der Bretschneiderim Hause.	III.	—	L	
Tannatig, liegt über dem Eisernen Sayl, unter St. Jacobs Schacht.	XXII.	II.	II.	
235. Fevelfahrt, bey dem Fordern Mohr. Ober - Mohr.	IV.	L	L	
Jupiter, gegen den Rosß - Grund, dem Erbstolln über, auf der andern Seiten.	XV.	II.	L	
Klein Haafenfuß, iß über dem Lorber-rijker Elendt, gegen den Glantzen-Berg hinauff.	V.	—	L	
Mitter Glantzen - Berg, unter des Waffer - Manns Haus.	I.	L	—	
240. Ziegen - Rock, bey Leonards Meyerkoff.	IX.	—	L	
Schutz - Wand, unter Schabab im Leger - Grund, über dem Herren - Lock, dem Waffer nach herauß.	III.	L	L	
Vorder - Mohr.	VI.	IV.	—	
Eischen - Hübl.	III.	—	—	
Nicusch Stempfen Bergwerck.	L	—	L	
245. Alt Eisenstein. Schüttersberger - Leuten.	III.	L	L	I.
	II.	L	Rosß	

	Pföck Pali.	Schacht. Putci.	Stolln. Cunic.
Ross-Grund auff Kiese. -	III.	—	L
Bey den sieben Weibern. -	L.	L	II.
Im Elendt. -	XV.	L	L
250. Unterm Kirschen - Baum , bey der Kloppf.			
Küttl-Stolln , auf der Ebene , über dem Rieberstolln , unter dem Vogl- Hübl. -	L	II.	—
Auff der Eben , über dem Piberstolln , unter dem Vogl- Hübl.	VI.	II.	—
Haufen-Fuß , im Fuchsen-Loch.	II.	II.	—
Auff dem Kiesel - Bergwerck , neben dem Nachtigall - Stolln.	III.	L	—
255. Am Erbstolln , im Hohenbergers Garten. -	III.	—	L
Keilling , beym Paradesy.	III.	L	—
St. Jacobs - Schacht , iß über dem Ei- fernen Sayl.	VI.	II.	—
Vorder sieben Gruben , liegt unter dem Scharffen - Berg.	III.	L	—
Wein-Reben. -	XVIII.	—	—
260. Ober Marcus - Feld.	—	—	—
Fuchs - Löcher - Höhe , und Nachtigall- Stolln. -	III.	—	L c.
Auff der Klüft , hinter dem Augustin Mauer. -	III.	—	L
Unter der Gross - Mauer , auf der Al- ten - Burg , ober dem Teich.	III.	—	—
Harten Schacht , liegt unter dem Pa- radeisj.	III.	L	—
265. Stadt-Schancken , liegt auf dem Schendelsberg , iß ein Kiesel - Bergwerck.	III.	—	—
Nachtigalln - Stolln , iß zwischen den zwey Mohren , und oberhalb des Ochsen- Kopft.	IV.	—	L
Quitten - Schacht , zwischen dem Rosen- stolln , und Neü - Handlungs - Schacht.	IV.	L	—
Natter - Grund , hinter den Alten Schloß , + gegen dem Kiesel - Bergwerck gelegen.	VI.	L	L
Fronna - Stolln , unter dem Kherling.	III.	—	L
270. Aich - Ruck.	IV.	—	—
Fladen , unter dem Andrea - Schacht , ge- gen den Preunner - Stolln zu . -	III.	—	L Vor.

	Pflöck Pali.	Schacht. Purci.	Stolln. Cunic.
Vorder-Grund, hinterm Schieß-Haus des Schützen-Garten. - -	III.	—	I.
Wolfgang, hinter der Marter, gegen den Freuden-Stolln über. - -	III.	L	L
Unverzagt Eisenstein, ober der Hütten in dem andern Gehäng hinab.	IX.	—	L
275. Wilhelm-Schacht, neben dem Fin- sterorther-Kram, unter dem Chri- stopher-Schacht. - - -	II.	II.	—
Erdbeer-Wexel. - - -	V.	III.	L
St. Anne-Schacht. - - -	V.	II.	L
Mond-Schein. - - -	II.	L	—
Groß-Weyden. - - -	III.	III.	—
280. Klein Soll-Weyden. - -	L	L	—
Mohr, nächst am Leben am Vogl-Hübl. Fischer Bergwerck, über Ibro Maiest. Puchwerck. - - -	III.	III.	—
Alt allerheiligen, in Hodritsch über den Gallander. - - -	XV.	VIII.	II.
Straka-Stolln, liegt neben dem Stephani- Stolln, über dem Eifengrund, über dem Klein Gapl. - -	VI.	L	II.
285. Klein Gapl, liegt neben dem Weeg, da man auf den großen Gang geht, über dem Stephani Stolln. - -	VI.	—	II.
Beym Neuen Weeg, unterm Finstern Ortb, unter der Tranch. -	VI.	III.	L
Luchs-Stollen, zwischen der Erdbeer- Wexel, und der Leiten, übern Pren- ner-Stollen. - -	IV.	L	L
Himmelreich, liegt in der Finster Kber. Altmann, ist über dem Trostberg neben dem Kberling. - -	III.	L	II.
290. Proschoffszky, über dem Altenmann und Lorberich, beym Kberling. Klein Urban-Hübel, über den Petrik- ken, auf der linken Hand im Rieg. Küls-Grund, gegen des Samsons-Berg- werck, unterm Küfs über. -	III.	L	II.
Quitten-Stolln, beym Weeg unterm Groß Rüsil. - - -	—	L	II.
Georgen-Stolln, in der Hodritsch. 295. Leonhard Nicusch Erbstolln, unter dem Vogel-Hübl. - - -	III.	—	—
Tom. IV.		XXVII.	I.
Qqqq			Groß

	Pflöck Pali.	Schacht. Putei.	Stolln. Cunic.
Groß Urban - Hübl , überm Lukatsch- Schacht und Petrik , auf der rechten Hand. - - -	III.	I.	L
Auff der Henn. - - -	III.	I.	L
Neben dem neglten Fladen. - -	XII.	I.	II.
Sommer Erbstolln. - -	XLIV.	I.	II.
300. Trentscher Eisenstein der obere , iſt über dem andern Eisenstein , so über dem Florian iſt. - -	XLIX.	II.	L
Beym Sommer - Stolln , die Schürff von Matth. Bratzwurf. - -	IX.	—	L
Unverzagt , und Siwisch Eisenstein , ober Bro Majest. Schmelz - Hütten in der Hedritſch. - -	III.	—	L
Unter Sikora Stolln. - -	III.	—	L
Greiffen - Stolln , zwischen dem Haſſen- ſprung , und Reichbeir - Stolln , auf der linken Hand gegen der Stadt zu.	IX.	—	L
305. Gugugs - Berg , unterm Hoff , gegen den Rabenstein. - -	XV.	I.	L
Ierubin - Stolln. - -	X.	—	—
Mitter Fuchsloch. - -	IX.	—	I.
Finsterkher , jetzo Josephi Stolln. Windischleuten.			
310. Prenner - Stolln , in Krebs - Grund. Fischer - Stolln , im Krebs - Grund. Groß - Gang , und Kayfer - Stolln im felben.			
St. Maria - Stolln , im Raß - Grund. St. Maria Himmel - Fahrt , oder Kysla unter der Hedritſch.			
315. Thomas Lang Bergwerck , oder Me- lanka - Bana.			

Hx sunt illæ ſecturæ , quibus ager Schemniciensis non tantum ; ſed
& vrbis ipſa , partim gloriabatur olim , partim gloriatur adhuc . quas
vel recenſuſt , operosum nobis viſum eſt : quid ergo , exiftimam-
dum fuerit , de laboriosiflmo etatū cultū ? Crederes , non vrbem
modo vnicam , & huius ciues ; ſed orbem ferē , fatigare potuſt ,
amplissima hæc , & ſumtuosa opera . Quidquid eius fit , documen-
to hæc erunt , cum Hungaria , male haud raro ſua bona metientibus ;
tum alienigenis , rerum Hungaricarum curioſis : ſi quam vrbem ali-
am , Schemnicium certe , optime , inde a retruſiſtima illa étate , vs-
que ad noſtra hæc tempora , meruſſe de Hungaria . Iam , ne ingra-
ti

ti ex hoc opulentiz theatro, decedamus, pia ERASMI ROTERODAMI, vota, consulo heic interferimus. *Vtinam*, inquit ille (g.) animis eo studio seraramur in calum, quo serudamur terram: non quod improbemus *hanc industriam*; nobis enim terra gignit, quidquid gignit; sed quod *ha* *ve* *ne*, quantumvis fecunda, beatum facere hominem adeo non possunt, ut non paucos, opere & impensis, paenituerit. SOLA DIVINARVM LITTERARVM VENA, VERE LOCUPLETAT HOMINEM.

§. LVIII.

R Elicuum *Schemmiciensem* rus, vti per salebrofa montium suspensum est; ita refugit omnino opportunitatis alterius, quam quæ a metallis venit, commendationem. Ergo, anguli hic sunt agri frumentarii, iisque effecti, & nisi multa grauidentur latificatione, plane steriles. Prata, qua sunt per valles depefisi & explicati situs, herbescunt quidem sic satis vbertim, præbentque foenum probum & pabulis bibernis in primis idoneum; sed cuius copia, tam est tenuis, vt vix aliquor herilibus, ne dicam metallicis stabulis, sufficiat. Hortorum contra, multo, quam reris, & exquisitiior est cultus, & fastosior. quod in aspera hac regione, eo plus babet admirationis, quo minus, seu calum, *Flora*, seu solum exsuccum, arboribus fauet: vtraque tamen inhospitale hac regione, pulchre proficiunt; quia curantur sollicitissime. Mirabamur aliquando hortos, per declivia montium, ad eum modum instructos, vt in perlustrata planicie, nequissimum, aut iucundius adparari, aut ordinarius. Nempe, defossa montis rigiditate, areas, suis discretas articulis, atque commissas gradibus, complanauere. Has demum, vel proceris arboribus, iustis hic interordinis, sparsim alibi, depositis, conseruerunt; vel distinxerunt puluillis, quos varia florum, & odoriferarum herbæ generæ, mira diuersitate, conuesiebant. Aderant non tantum voluptariz ædicolæ, in quibus discubenter epulaturi, aut collusuri inuicem; sed etiam conditoria, & hibernæ apothecæ: quorum, non tam exotica arborum generæ, quam vernacularis floræ radices fructesque reponabant: qui demum, bruma in primis rigente, non seculi esforescabant, quam id fieri adsolet,

Omnia dum florent, dum formosissimus annus.

Florum haec cura, nostra iam ætate in luxum abiit, nisi impensas, his locis, oppido superuacaneas, temporum difficultas, aliorum deriuasset. Hos illiusmodi fecellus, quoties se dabat occasio, festiuis coniictibus, frequentare, in præcipuis *Schemmiciensem* auocamentis tunc fuit, dum redundabant prouentibus metalla. Vix abii serenor dies, quin per plures hortos, partim merendæ adponerentur conuenis hospitibus, partim coenæ opiparæ, quas subinde, concentus symphoniorum hilariores efficiebant. Id cum fiebat, aleam hi per umbras,

Qqq q 2

isti,

g.) In Epistola, ad CONSITZIOS fratres, anno MDXXIX, data, & GEORGU AGRI-

COEAE BERMANNO premissa, editionis Baileensis, anni MDXLVI. folio.

isti, tobustum illud lufus genus, quod deficiendis lignis conis inflit-tur, non lucroce minus, quam eximia quadam virium contentione, exercabant: serus demum, & in profundam noctem proclius ve-sper, ita disluebat amicas societas, vt mutuas sibi, in sequuturum diem, vel epulas, vel oblectamenta alia, condicerent. Iam, & hor-torum, primitus decor hic, emorientibus sensim familiis, intercidit, & tenuis rerum habitus, ad percolenda scrupulosius metalla, atque tolerandam, cum sollicitudine, vitam, curas hominum auocat. Ad iniurias porro, salem incommoda agri Schemniciensis retuleris, quod fiticuloflores habeat positus, quam id, tractandorum metallo-rum ratio requirit. Accusant hanc natura, cetera liberalissima, parcitatem, cum ipsi Schemniciensis, tum exteri etiam, metallurgiae perici. TOLLIVM audiamus. *Aqua subditalis inopia laborant, inquit (b.) qua molar circumageret valeat: unde equorum superius, inde humana succedanea utendum est opera, eaque sumtuosissima. Est autem ea penuria, bieme maxime, & aestate persfrequens; prout, vel frig-eus, vel astus intenduntur. Vere igitur, & auctummo, illuc opus cum maxime feruet, auctu, per liquefentes nines, aut imbras, torrentibus, hac autem aquarum egestas, ut, vel in proxima loca effossi metalli magna pars deferatur, vel in cumulatione profluvia referuent, efficit.* Inopiam hanc, oppido damnosam, vti inductis aliunde aquis, leuare possent, argentarioarum praefecti, non vnis curis, sed ad irri-tum residentibus, elaborauerunt. Et istud inibi meminit TOLLIVS in senatu foſſorio (consilium metallicum ita vocat) *sape, sed fruſtra agitatum, de CREMNICIENSIBVS aquis, ad SCHEMNICIANAS fodinas deducendis; vetantibus, non tribunie plebie; sed, qui multo his auctoritate & potestate praefiant, altissimis undiqueaque montibus. Hec tunc, in commune confulebantur. Noltra ztate, Neofoliensem amnam, cui Bitztricza nomen, quique ex altissimis montibus deruit, alue acci-piendum, dum adhuc altus manat, suadebant, virti hydraulices haud ignari: verum, deprehensum est, sublimiorem Schemniciensem me-tallorum esse positum, quam vt lapsi Bitztricza, locus esse possit. Posita, & Dobroniensem riuum huc, per longas ambages inducen-dum, exstremauere cupidi rei metallicae homines; quod tamen consilium, ex iisdem, quas nunc diximus, cauſis, adhaſit. Præter a-quarum hanc penuriam, filarum, & ligni cedui pauperiem, in p-incipiis Schemniciensium incommodis, retuleris. quod iam non est opus exaggerare. Res certe carbonaria, aliunde petita, multum, ex fodinarum redditibus, detrahit, facitque liquandorum metallorum operas, non difficiles tantum, sed etiam sumtuosas. At vero, quis hæc singula, naturæ munificæ parenti, exprobauerit sine crimen? Nos, manum tandem de tabula! quod & faciemus, in tanta scriptio-num mole, lubentes profecto; si vrbi, iuxta & metallis Schemnici-enibus, diuines venas, his autem perpetuitatem, coniunctam, cum reliqua ciuitatis felicitate, toto animo, a Deo sumus deprecati. FALCITER!*

b.) Loco sepius citato, p. 162.

II.

II.

Historia Liberæ Regie ac Montanæ Vrbis BÉLA-BÁNYA.

SYNOPSIS.

Vocabuli Béla-Bánya origo Slavica: verbicula non est opus Beli IV. Hungariorum veteribus Fejér-Bánya: cur? non est montanarum antiquissima. §. I.

Situs urbis: adiicia: horum exilios, & eius causa: ciuium incolas, distertis obnoxia. §. II.

Eius rei, ex Tollio, exempla ridicula. §. III.

Habitus urbis immunitus est: auraria Belensium: princeps in his cuniculis, quando, & cur auari captus: deferritur: infestans denso: conatus ad iuritum recidente: plebis Belensium metallicæ, & ciuilium occupatio: insignia urbica. §. IV.

§. I.

Emo, Slavicus doctus, incisabitur, urbis vocabulum Béla-Bánya, Slavicam omnino referre originem: enim vero, Biel-Bánya (a.) eius gentis lingua, Fodina Slavica:

Albam significat. Qui id nominis, a BELA IV. rege.

*Huogariz, arciliunt, (b.) non tam rationem sequuntur, quam vocis sonum. Aliunt autem, BELAM, si non condidisse urbem, saltem privilegiis donatam, ex suo nomine appellauisse. quod non est ita: cum docuerimus supra, ad SIGNVNDO fere tempora, in iis vicis fu-
ille Béla-Bányam, qui urbi Schemniciensi, & sacro, & ciuili iure, e-
rant obnoxii. Parochus certe, sicuti dictum est illic, ecclesiam Béla-
Banyensem, in filialibus censebat; urbici autem magistratus, vico
ipso dominabantur. Accedit, priscorum diplomatum & chartarum
fides, in quibus Hungarice, frequenter Fejér-Bánya, hoc est, Alba-
fodina, vocatur. quod non fecerint eius ztatis homines, si a Bela
rege, nomen tulisset vicus. Namirum ita reor, Slanos illos, qui
primitus Schemnicium, & huius metalla coluerunt, hic quoque, se-
ctaram habuisse, quam vt ab oppido suo Bénya, hoc est, Schemni-
cio, discriminarent, ab albo colore, Biel-Bánya dixerunt; forte,
quod egestus e cuniculis limus, atque rudua aliud, cum colore
referebat. Tunc vero, quia suus hic operas habebant Schemnicienses,
qua ad vici modum, instructis adiculis habitabant, non poterat eue-
nire alter, quam vt vicum & sectaram, suo in agro instructam,
suam, tractu temporis, facerent, suosque curiones, ad rem sacram
faciendam, in nouam hanc coloniam, missilarent: dum ius utrum-*

Qqqq 3

*Vocabuli
Béla-Bánya, origo*

*urbi
non est
par
IV.*

*temporis
veteribus,
Fejér-Bá-
nya: cur?*

a.) Slani hodierni, simpliciter, BELA vocant.

*is, & ipsa urbis montanarum non po-
strem, Belam regum, id nominis, &
constitutis IV. constitutis natae qd.
Id vero locus est!*

b.) Vide Cereographiam Hungaricam, p. 166.

BÉLA BÁNTA HUNGARIA, DILIA GREGORI

*monum. et
montana-
rum anci-
quorum.*

que, *Regum*, iuxta & *Archiepiscoporum* consensione, atque induito, adprobaretur *Schemmaticisibus*. Quae cum ita sunt; sicuti sunt omnino; frustra fuerint docti illi, qui *Béla-Báryam*, omnium virium montanarum vetustissimam esse, nihil dubitare adfirmare. Pröllcum, apud *Schemmaticis* fecimus facis: recentis scriptoris alterius (c.) opinionem recitale, refutare fuerit: *Ternas*, hic *Comitatibus*, e *Montanis* *civitatibus*, sibi vendicat: *Schemmaticum* sileat, *Béla-Báryam*, & *Bakabányam*. Harum autem due postrema, uno hoc titulo memoratu digna censentur, quod ipsis cum *Cremniczio*, super *fodinarum antiquitate*, *disceptatio sit*, minime contemnenda. Ceteroquin, *Dilna Germanis* *Diln*, & rarius *Gylnezz*, vrbs nostra, in publicis tabulis, dici conseruit, quae nobis nomina, tam sunt obscuræ originis, quam si *folia sybille* essent: ergo, de his viderint alii.

§. II.

*Situs ur-
bus:*

Situs virbiculari inacmenus est & importunus. Nimirum, mons salebrofus, ac fere totus glaber, inter *Schemmaticum*, & *Béla-Báryam*, ad eum modum intermittitur, vt occidentale quidem eius latus *Schemmaticum*, orientale contra, & qua id in vallem definit, *Dilna* sublederit. Aedes, nullo ordine, huc & illuc sparsa vñimus, humiles plerasque omnes, si forum excipias, quod domos aliquot, solidi & spectatioris operis, adhuc ostentat. Tametsi enim, nunquam non tenuis oppidi faciem retulit *Béla-Báryus*; nostra tamen *zate*, adeo decrevit, vt vix vrbi nomen, re alia tueatur, quem priscis regum priuilegiis, quae eadem habet omnino, cum reliquis *civitatibus montanis*. Neque id aliter euenire potuit; quando, metallis, longa retro *zate*, non responderunt impensis, ager autem, qui vrbi obtigit, & angustus est, & ob asperitatem agricolationis, cum difficilis, tum minus fructuosa. Neque tamen, seu siluis caret, seu iure compascuo. Ciuium indoles multum refert simplicitatis illius, quae est in vito posita, quod dicacitatem occasionem dedit, apud hos, qui in more habent, non videre (a.)

mantica, quod a tergo est.

Nam referti id omnino, in vicinorum consuetudine oportet, quod non *Respicere ignoto distans pendente tergo*. (e.)

Ergo circumferuntur, facta ad risum, de *Dilnenibus*, narratiunculae, quas faceti illi homines, ne peregrinis quidem dubitant ingerere, vt propagentur latius.

§. III.

*Eius rvi, ex
Tollio, ex-
empla
ridicula.*

TOLLIVI certe, haud offerti splenis itinerator, has illiusmodi historiolas, inter sua auocamenta, cum voluptate quadam retulit. (f.) quas, quia ille non dubitauit recitare, neque nos

a.) Auditor est *Topographia Magoi Regni Hung.* p. 151.

d.) *CATULLVS XXII. 21.*

e.) *Horatius*, *Sermon. II.* 299.

f.) *Lccc*, *noties citato*, p. 164.

tacebimus, ne iucunditate lepidissimarum fabellarum, lectores fraudare voluisse videamur. Interpone Tuus, vt inquit ille morum magister, interdum gaudia curis. Accipe igitur, Perillutris Domine! verba sunt TOLLII, que mibi in disertorio, a duobus Silesiis mercatoribus, fecero & genero, inter alias fabulas, ut sit, dum cœnamus una, narrata sunt: verum, que mibi ad risum ficta, adeoque incredibilia occurrerant, veris tamen esse veriora, postridie ab aliquam multis aliis, affirmatum est; ut credarem, loci post pauculo, ubi ea accidere, intuitus perfugisti. Dilhelmu (g.) est oppidulum, medium circiter militare, Schemnicio distans, & aurifodina, tenuioris licet mercatus, nobile, cuius permulti incole strumis deformantur. In proximo colle, qui huic oppido adiacet, patibulum est: de quo infelici ligno, cum quidam suspensus esset, cui tam grandis figura collum obsidebat, ut ipsius capitis magnitudinem, aut superaret, aut aquaret: accidit, ut cum is a carnifice, laqueo, sicuti putabat, recte adaptato, de scolis deiceretur, laqueus, percedentem strumam ultra caput, decidentis corporis pondere, promoveretur, atque ita miserum supplicii candidatum, absque noxa, bumi dimitteret. Perturbatus, hoc inopine casu, carnifex, & ad iudicem scabinosque sufficiens: Hoc mihi, inquit, Domini spectatissimi, haec tenus, per vitu mea zatem nunquam accidit! Hic strumosus meus, mirificissima animi simplicitate: Nec mihi! subiicit, sicutque ea vox homini salutaris; sua enim simplicitati donatus est. Atque istud quidem, strume factum est vitio, quod benignius datum, in beneficium veritatis, & esset homini tempus ad resipiscendum idoneum. Quod porro adtexit TOLLIVS, eo pertinet, ut cognoscat lector, non vulgo mundo; sed primoribus etiam, & qui ciuitatibus cum auctoritate moderantur, eandem illam simplicitatem, naturam informauisse. Idem ille collis, usque ad patibulum, cultissimus est, & vidi ipse in soletissimas segetes. Accidit igitur, ut quis plurium furorum consuetus, ac confessus, reue, ad idem laquei supplicium damnaretur. At Index loci, qui tunc etiam, cum mibi hac narrarentur, in viuis erat, cum videret segetem omnem, qua tum forte, itidem hanc procul a maturitate aberat, a concurrentibus undique spectatoribus, conculcatum iri, damno tam grandi permotus; est enim collis ille, Indici eius loci peculiari; re rectius perpenitus, satius exigitimauit, & hominis vita, & sua segeti, quam spectatorum crudelissime voluptati, consuleret; profertim, quia nulla unquam de morte hominis, cunctatio longa est. Pro capitio ergo suppicio, virgarum titillatione contentus, misellum dimisit. Deinde deinde segetiam, sine ullo dubio, inter numina sua tutelaria relaturum, quam adeo fauenter fuerat expertus. Illa, de ingenio Béla-Banyensium, peregrinus ille, quæ, quidem in proclivi esset locupletata, nati potius duceremus, excusare nostros, quam, aut naturam redarguere, aut educationis vitia.

§. IV.

g.) DILHA est, ex qua Dilhemum fecit noster.

S. IV.

*Habitas
urbis im-
munitas
est:*

*auraria
Beleniense:*

*princeps in
his cunicu-
lis: quen-
do, & cur
cauti ca-
pient:*

dilectiorum:

*influeatur
denaro:*

AD urbem ipsam redeamus, aperta ea est atque inermis. Quia ab aquilone, per vallum *Kozelnicensem* aditur, collinam portulam, sed nullis instructam valuis, quod secura fuerunt tempora, cum hac iter faciebamus, obseruauimus. Versus *Schemnicium*, nihil ei munitionis est, prater asperos positus, qui, vbi pone urbem inire, ad tolluntur sensim, per varios articulos, dum montis cacumen adaequant. Aedes tamen sacra, quod muro circumdata est, firmo, & areolis instructo, castelli modum refert: quippe quod, & positus est editio, & cum ex se ampla, tum preminutus etiam, robusta neque humili turri. Cum florenter metallata, suas *Bela-Banyenes*, aurarias excludere, fructu ex metallorum more, opiniore nunc, iterumque tenuiore. Itaque, & pueros deprimebant, & agebant cuniculos. Quid? quod, ne reges quidem dubitarint olim, peculiares isthie secturas, sua ipsorum impensa, eximio fructu, inflituere, quos sequuti, circumstitarum ciuitatum urburarii, vitra, quam possis reri, fodinas huiates, illustrauerunt. Tunc vero ciuium ferentiam, præter sedentarios illos, qui opificiis diliguntur, occupatio, metallis eruentis, dabatur. In præcipuis *Bela-Banyensium* operibus, *Decumanum ille cuniculus*, quem Germanice, *Dilner Erbstollen*, vocant, referendus est. Cœpit is, anno MDXXIV, sub Lvdovico II. forte ALEXII TVRZONIS, qui tunc *Montanorum* urbium redditus, cum *Fuggeris*, ex pacto, recipiebat, versus *Schemnicium*, ingenti contentione agi. Eo destinatio pertinuit, vt *Schemniciensem* princeps ille duclus, seu venz, Germanis *Haupt-Gang*, subiri hinc, possent, efficaciter operæ, multo, quam hucusque fuerant, expeditiores fructuofloresque. Atque, successura omnino credebatur molitus: quippe quz, ad *Schemniciensem* illam fodinam, cui a septem feminis, nomen inditum est, iam penetrauerat; nisi puteorum, quos frequentes sumtuosique, deprimere necessum fuit, nimetas, impensis vitra omnem, neque exsuperandum facile modum, adauxillet. Quare, factum est, vt cum ad MCCCLI. orgyias metallicas processisset cuniculus; & passim XC. vniarum aurarium zæ, subinde erutum fuerit, a cultu cessari; faltem, lenteſcentibus operis, procurari debuerit: dum ingruente temporum iniquitate, prorsus defereretur. Quod, vt factum est, res simul metallica *Dilnenium*, vitra modum decrevit, ac propemodum, ei tantum fini curantur hodie, vt ne ciues, prærogatiuam *urbis montanae*, sua culpa, penitus prodigerent. Ante quinque hæc lustra, magno adparatu; sed spe diuitium redditum, multo maiore, *decumanum* illum *cuniculum*, qui, multis retro annis, incultu squaluit, metallicum quoddam fodalitium; cuius & ipsi nos pars fuimus; solemnii ritu, adaperuit. Ac feruebant omnino, eo pertinaciore contentione operæ, quo in maiorem confidentiam venerè, argentarii fidales, fore, vt repurgatis, sinuosi cuniculi, ductibus,

ad

ad focum auriarum *Schemmiciensium* tandem pertingatur. Neque res ea, solis metallicorum promissis; vt sunt in prolixiis sumtibus, avarissimi artifices; sed experimento confabat: quando, per cuniculi latera, diuitiae hinc & illic venie, tametsi temporariz, refodiebantur. Jam, vix medium fere cuniculi, instauratio, nullo alio fructu, procellerat, quam quod fluctuare animo inciperent socii, etiamne tanta molimina, porro, eo, quo cepta fuerunt, animo ac furore, continuari oportet. In hoc biuio *Herculis*, an *Plati*? eramus; cum in *plumbagine* incident metallarii, *as* item *cyprius*, & venas *margas*^{as} grauidatas. Tunc vero, opinionum primo, mox & fententiarum diuertia, inter socios oriri; cum hi quidem, prorogandum *(b.)* opus, vrgendum illi, eo constantius existimabant, quo magis veteribus schedis, in spem opimorum reddituum vocabantur. Res tandem diutius agitata, eo terminabatur euentu, vt prorogaretur omnino sumtuolissima illa moltio; dum, aut certius indagari possent venarum ductus; aut ea ingruerent tempora, quibus, & largior impenis sufficeret sociis, & animus coadunatior. Si fatendum sit, quod res est, longe, coepit illud, priuatorum opes exsuperabat; regi hic sumtus depositabantur. Jam fulpensis operis, squaler iterum sectura operosissima, idque vnicuratur, ne cuniculus proflus corrut. Metallicæ *Ditnenium* plebi, ne id quoque taceamus, cum præter tenues molitiunculas, vix suppetat, quod domi occipiat, *Schemmiciensibus* ea lecturis, locat operas. Cuium reliqui, aut rus, asperum illud & rusticationis duræ, colunt, aut artibus sellulariis, loco tam importuno, vitam quomodo docunque tolerant, an trudunt. Urbis insignia, (*i.*) *fodinarum* confusæ tesserae, metallaque scrutandum arma, referunt. Thoracem nempe pellicium nigrum, geminoque super eo malleo aureo, in crucem oblique positos, cum globis itidem aureis, fibi, quatuor ex angulis respondentibus; geminos item, ad latus duplex ligones, in campo ceruleo ostentat. quæ quidem simulacula, explicatione non indigent; indigent vero ciues, meliore fortuna: quam eis, liberali animo compremcamur.

SECTIO II.

De Arcibus Processus Schemmiciensis.

PROOMEIVM.

TOM. IV.

Eminam, apud *Schemmicum*, arcem, supra designauimus. *Vetus* altera fuit, vrbi inædificata; *noua* altera, quæ editum collem,

Rrrr

sed

A.) Germani, vocabulo metallico, *Fritter* vocant, quando fulpensis aliquandiu operis, *fodinarum* cultura, coisciis praticis, in aliud tempus prorogatur, atque

annua demum, apud magistratus, tellificatione, ius idem instauratur. Ad apertum denudo cuniculum ferunt. *felicitas!*

b.) Verba sunt, citatae supra *Cerographia*,

*enarrata, ad
territorium res
cidentia;*

*platis Bé:
lenfium
metallina,
& animis
occupatis
iniquis
victis;*

sed sine munimentis, insedit. quas iam non est opus recognoscere. Arx SZITNA, post Schemnicienses illas, hac ora, vnicula superat, eo diligentius a nobis commemoranda, quo certius ei funus, ruine, atque incultus, minantur.

S Y N O P S I S.

<i>Arca Szitna positio : vocabuli significatus & origo.</i>	§. I.	<i>fitioni destinatur : & ex fortuita pugna prouentu, capitur.</i>	§. V.
<i>Motus vetustas : opportunitas regionis defensandae : monitus, cui arx insedit, ingenium.</i>	§. II.	<i>Balassia, meta percussus, relata Léva, in Transiluaniam fugit : Szitna, ex comitiorum decreto, diruitur : statuum, ob eam severitatem, gratie Ferdinandi dicta.</i>	§. VI.
<i>Substitutionum ratio : arx, numquam in limitaneis censa fuit : sit rapinarum Melchioris Balassie, per fugium : eius rei, ex Illvianio, narratio.</i>	§. III.	<i>Szitna sata, qua hinc sequuta sunt, reliqua : fuit in potestate Johanniss Krufith, & uxoris sua, Catharinae Pálffy : Adami Nagy, subfectus Tokoliani, edita hic seuites : est hodie Szitna, in Koháriorum ditione.</i>	§. VII.
<i>Ferdinandi I. concepta, aduersus Balassam, indignatio, sit arcis exitiosa : belli, Salmenisi duce, in refractarium Balassam, adaptatus.</i>	§. IV.		
<i>Expeditionis ratio : Szitna, ob-</i>			

§. I.

ARX SZITNA.

Arca Szitna positio :

Onti inadictata est, celso illi, & hic quidem frequenti, ac fere graminosa caluitie glabro; alibi, siluis & petris aspero : quem luculenter, suo loco, descripsimus. Molis origines, iuxta & denominatio, tenebris sunt obsita. Si ad vocabuli significatum adtendas, Slanicum id est ; siue a Maharenibus profectum ; siue inditum postea, cum Slanica ciuitatis gentes aliæ, illuc incolebant. Est autem Szitno, dialecto illa, inferorum nomen, quod Slavi hodieque usurpant, si quem ad Tartara (a.) deuoueant. Certe, Szitno, & Peklo, ita, non raro, in imprecatiōnibus conseruant, vt solemus voces *synonymas*, in sermone alio: cum tamen, Peklo, orci ipsius, apud Slavos sit nomen. Funelz adpellationis rationem, scrupulosius aliquando, ex vitro, rerum istiusmodi consultissimo, sciscitabitibus, responsum est; a conditore, infaustum vocabulum, moli hæsille, cui Satan, siue Satan, Hungarisch Szitna,

•) Tales fungimur impetrandi formulæ : *Ciby | mea rebæ : apage ad inferos!*
de fætore : ab ad tartara. Item, De fæ-

Szitna, hoc est *Satana* fuerit agnomen, qui, quod nemini non (*b.*) aduersabatur, ab his, quos iniurias adfecerat, *Satan*, ac forte eius temporis dilecto *Satan*; hoc vero eius perfugium, *Sitno*, seu *Szitna*, quasi *Satanus*, quod diaboli esset, adpellatus sit. Pulchre haec, sed profecto ex ingenio ita dicuntur. Evidem, certiora non habeo, nisi illud sit, quod, haud pridem nonnemo suggessit; a fœdo carcere, qui olim arcis fuit inaditicatus, denominationem profluuisse: quippe quem, ob squalorem, & immane profundum, *Szitna*, hoc est, *orcus* vocitarat hi, quos inde fatum benignius eliberauit, eo quod plerique hac immisli, (*c.*)

Victima nil miserantis orci.

fiebant, ex carceris molestia. Et ita est omnino; fuit hoc in more positum, barbaricis temporibus; ut ad decus id, quin & ad reformationem arcium suarum, in primis pertinere existimarent, earum conditores, si carceribus, quam formidolosissimis, instruerentur. Quia enim, pleraque montani positus castra, eo fine educebantur, ut perfugio essent, adflectis nunc, iterumque latrocinantibus; congruum, cum fortuna sua putabant infeliores illi, ut præsto essent, nulla non suppliciorum genera, in hos exercenda, qui sibi, aut contrarie fuissent aut, aut nocere. Satis de his.

§. II.

Moles ipsa, non vnum veteris præfert indicium. Præter- *Molitudo* quam enim, quod muros habet, vetere factos artificio; *fus:* multa, per anfractuosos substructionum fecellus, monumen- ta ostentat, ad priscam illam statem, referenda. In his censetur la- pis, apfdi ianuz, *magne*, quam vocant, *culina*, instructus, & vul- pis simulacrum insignitus; alter item, pro cellarii aditu reieclus, & au- una insculptus imaginibus. Atque, sunt omnino, qui haud sine ra- tione existimant, stetisse arcem, ante *Hungarorum* aduentum. quam quidem opinionem, ut refellere non habeo; ita neque adprobauer- ro temere: cum ea sit montis, ad sustentandas, cum totius prouinciz commodo, munitiones, opportunitas, quam vix per plures *Comitatus* possit designare. Mons nimirum, sua natura altus ac pre- ruptus, longe lateque despicit. quod, quam sit e re præsidiorum, ad defendandam regionem adtentorum, non est opus commemorare. *fusata* Equidem, in ea sum sententia, sicut hanc celsitatem, inuitasse con- ditores, uti arcem hic constituerent, non modo tutam futuram a gladiatorum agminibus; sed id simili duraram virilitatis, uti diffita cir- cumquaque regio, ingruentis periculi, signo edito, mature possit admoneri. quod vnum saluti fuisse, arcium istiusmodi accolis, non uno experimento, nostri olim ciues, addidicere. Accedebat reliqua *eventu, cui* *mon-*

Rrrr 2

mon-

b.) Vox origine Hebraica, *שָׁתָן*, *adversa-
tor*, radicem habet. Certe, & *שָׁתָן*, & *Hungror*, mutuato ab *Hebreis* vocabulo, Diabolum, Szektes, & s. [*c.*] Horatius Carp. Lib. II. Od. III, 24,

sicut, dicant hodieque. quod, an in mente venient, eius statis, qua arx condebarat, hominibus, haud crediderim,

*arcis infidit,
ingenerat.* montis commoditas: quippe qui, & qua maxime sublimis est, fonticulis scatet aquaz saluberrimz. Ob ipsam arcis portam, perennis fons, vber adeo vena salit, vt non præsidiorum modo potui; sed iumentis etiam adquandis, egregie sufficere posse creditur, si toleranda esset obſidio. Fontium alter, altius, & vltro arcem, scatet, turricula superſtruſtus, cuius aquas ſupra laudauimus. Montis porro latera & cacumina, eximia, probatissimi graminis copia, luxuriant: qua, non modo foenifexa prebent vberima; fed pabulationibus etiam domeſcili pecoris ſunt idonea. Id vero, quantz iterum fit opportunitatis, greges & armenta, ſub ipſo arcis obtutu, ſecure, & ad faginam vſque, paſcere poſſe? atque promere ad macellum, quoties id tulerit neceſſitas, illi exiſtimabant, qui arcium illiusmodi rebus dubiis, aut præfeti erant, aut præſidiarii. Neque ligni cædui modus deficit; quando hie atque illic, filios, per montis declivias, ſunt poſtūſ. Hæc ad ſitus naturam adtinuere.

§. III.

*Subſtructione
arcis rem:* **S**Vbſtructiones arcis, iam videamus. Quadrati ex ſolidique ſunt operis, & cum conclauibus, ritu vetere factis, tum fornici- bus inſtructæ, quibus commeatus partim, partim miles præſidiarius acciperetur. Munitiones, præter regulam, ita ſunt excita- tæ, vt tutari quidem poſſint prætorium, aduersus rumultuarioris obſidiones; non item, ſi ex hodierno militaris Scientia preſcripto, o- peribus claudi contingeret. Id, importunitatis habet plurimum, quod moli, mons alter multo celsior, immineat; vnde, tamquam de ſpecula, proſpici poſſit in arcem; ac forte etiam tormentis res agi. Mirari poſſis, quod opportuni adeo ſitus caltrum, nunquam in limita- nis propugnaculis, qua publico ſumtu communiri, perpetuez legis fuit, recenſeatur. Evidem, in eam venio conieeturam, iacuill tunc in ruderibus, vetusſtati illam molem, belis forte superioribus, aut defertam, aut profeſto cuersam. Auget ſuſpcionem, quod minoris momenti vicinque munitiones, quoties id belii poſcet neceſſitas, cum cura ſemper faciunt inſtruerat; ſcitur autem, ne mentio quidem vnuquam habita: dum Melchior Balaffa, vir acer, & ex temporum ingenio, prædandi cupidus, iſthie perfugium coniſtueret rapinarum. quez res, quia bello domeſcilio, alta cum Turci pace, occaſionem dedit, repetenda eſt altius. In morem, ex belli Turci confuetudine, abierat, vii potentiores quique, uon vicinos tantum, male haberent; ſed longe etiam lateque graſſarentur, agerent prædas, neque, ſeu ſacra, ſeu profana, intemerata relinquerent. quod bellicosifilimi qui- que, tunc in prienis aditabant, cum ex pacis legibus, non licebat in hoſtilio latrociniari. Hanc temporum, an ſuam ipſius indolem, ſequutus Melchior Balaffa, mirum, quantum ediderit facinorum. que iam non recognoſcimus. Illud, quod ad ſcitur historiam pertinet, quodque in litteras retulit Istvánus, (d.) ſine fama diſpendio, ne- *ſtia mi, ex
Iſtvánio,
terraſtia.* Lib. XVI. p. 283, 5. qui-

quimus filere. *Cis Danubiana nobilitas ac ciuitates, quas montanas vocant, in quibus aurum & argentum effoditur, Melchiorem Balassam, familium (Matthize Bafonis,) latrociniorum & rapinarum criminibus, hanc falso insimulatum, accusabant. publicis nimis comitiis, quae FERDINANDVS I. ad diem S. Catharina festum, Tyrnaviam, anno (e.) MDXLVII. coegerat. Léva tunc in potestate Balassii fuerat, sicut in arcis eius historia, prolixe meminimus. Hinc prolati ditione, Csábrágum primo, postea & montem Szitnayem occupat, ac communis. Ita historicus: Szitnyam montem, ex fructu in eius editissima parte castello, simili astu occupavit, & ex eo, ciuitates montanas, veluti continua obsidio satigata, ad rerum omnium desperationem coigit. reliqua. Crederes, Balassam arcis conditorem fuisse: quod & ita adpareat, ISTVÁNFFIVM legentibus. Verum, instaurauisse tantum, idque festinato opere, priscum rudus, exilimandus est; eo quod ait historicus: simili, sicuti Csábrágum, astu, montem Szitnayem, occupauisse. Enimvero, nihil opus fuisset astu, ad montem occupandum, si munitionibus fuisset nudus; sola militis procurzione, statio illic capi poterat. Ergo, ita reor; fuisse praesidii aliquid, intra veteres arcis parietinas, cuius excubitis, vicini Schemicienfes, & horum operae, Balassianarum impressionum, mature admonerentur: atque hoc quidem qualicunque praesidio, astu hinc deturbato, rudera illa infedit, & ex predatorum manubiis, ad modum firmae arcis, instaurauit.*

§. IV.

Hac arcium accessione, Ballassus, & animo increvit, & grasiendi licetitia. quae res, non minus arci exitiosa accidit, quam infessoribus. Namque, ea rerum indignitate permotus FERDINANDVS, ut verbis vtatur Iffudnffii (f.) fernanda, inter suos quietis & tranquillitatis studio, Bafonem, & Balassium, frequenter admonuit, ut ad meliora consilia animum adipicarent; si vero nollent, se in eos, non legibus, quas enormibus factis sprenserint & conculcascent; sed vi atque armis animaduertirunt. Verum, tantum absuit, ut flagitia modum ponerent, ut i. seceris consilio, ad Turcarum opem implorandum, misso, ad Nigrádi praefectum Mehmetbegum, Iohanne Rednecco, confugeret. Itaque, FERDINANDVS, infra ira exacerbatus, eos, ut qui contra leges, moresque maiorum, omnia temere, turbulenter, per vim, per furorem, fecissent, publicis omnium suffragiis, proscriptibendos curauit, & Nicolao Comiti Salmenfi, copiarum fuerum duci, in mandatis dedit, ut coacto exercitu, & suppicio, de proscriptis rebellibus sumto, videret, ne quid respublica detimenti caperet. Egregia hac principis prouidentia, atque adsiduitate Salmenfi, breui, inflignis exercitus coactus est, ex iis potissimum prouincialibus, quos Ballassii

Ferdinandi
di L. conser-
pta, ad am-
sum Balas-
sam, indi-
gnavit, &
arcii ruina
facit.

belli, Sal-
meni de-
ceca retra-
ctari Balas-
sam, ad-
parat.

Rrrr 3

hinc

a.) Erronee SZITNTYANT, eadem ista comitia, in annua sequente reponit. Ceterum, lex, quae ex querelis illis fucita fuit, Art. XII. expressa legitur. quam ex auctoritate iuratur.

f.) Libro XVI. p. 284, 1.

hinc, *Bafonis* illinc facinora, in vindictam armaverant. In his, *Gömör-*
riens potissimum & *Neogradiens* censebantur. quibus *Francisci Be-*
beci equites; tunc & *Vincentii Gregorozii*, *Lipi Příši*, *Gregorii*
Abltemii, cognomine *Litterati*, & *Matthia Martalimi*, singula peditum
centuriaz, accedebant. Et haec quidem *Hungaria* fuerunt copiz, qui-
bus Vrielen Majtény, virum fortem, & militari scientia claram,
cum imperio, *Salmenfis*, praefecit; *Hujanicas* autem, ac *Germanicas*,
cohortes, *Vrlico Eberstorffio* regundas permisit: cura committauit,
Auguſtino Šardellato, Episcopo *Váciensis*, iam ante commendata.
Cum autem metuendum erat, ne hos bellum adparatus, male accipe-
ret *Mehmetes Lahioglu*, Budae a *Solymano* praefectus, *Johannes*
Desöffy, legatus ad eum, nomine *Ferdinandi*, missus est, ut edoce-
ret hominem; copias *Christianorum*, nihil occupertas, quod inducias
contrarie; in perduelles, hoc, quidquid est, exercitus, ductum in:
caueret proinde, ne maleferatis hominibus, aut opem ferret, aut
fugitiuis, iura hospitii impertiretur. Atque ille quidem, neutri parti
fautorum se, data fide pollicitus, toto hoc subitaneo bello, re-
quietum se gessit.

S. V.

*Expeditionis
ad Salmenfis*

*Szitnam, ob-
ficiis de-
linetur:*

Expeditis, in hunc modum, omnibus, atque re tormentaria, &
reliquo belli instrumento, ducis iussu, gnauiter conquisitis, in
expeditionem itum est. Tres arcus, easque vicinas, praefidio
munitas, *Balassa* insidebat, *Lécam*, *Szitnam*, & *Csábrágum*; opero-
se futuras obsidionis, si, & cauilla belli iustior fuisset refractariis, & in
defensandis maleficis, impavidus animus. *Szitnam*, primo omnium,
obsideri placuit, vt deieclis inde *Balassianis*: hinc *Levenses*, *Csábrágien-*
ses illinc, in terrorem conicerentur, fierentque in ditionem pro-
cliuiores. Rem, sicuti gesta est, memorabimus. *Salmenfis*, inquit
Istvánffyus, *cæstra* lento istmere promovet, ac *Eberstorffum*, cum *Germanis*
pedibus, adiuncto ei, *Bartholomæo Horvatinoviczio*, premittit,
& ut *Sitnyam*, admotis tormentis obsideant, inbet. Qui, cum eo
venissent, ita copias partiri placuit, ut *Eberstorffus*, cum *Germanis*, ad
atrabenda in excelsum montis cacumen, tormenta, relinqueretur; ipse *Hor-*
vatinoviczius, cum *Hungaribus*, & suo peculiari equitatu, in montem
confenderet, ac, ubinam collocanda tormenta, & quanam parte max-
ima verberanda essent, propius disperceret, quo confusio adprobato ab omni-
bus, *Bartholomæus*, in confusum arcis confendit. Praeterea ei *Lu-*
cas Macrius, cum iusta manu milittum, quorum maior pars, ex *Hajdo-*
nibus, præde adiutis, constabat. Inter eos, *Urbanus Bacus* cognomi-
ne, centurio, nostraros conspicatus, contiseri negavit, quia ad dimicandum,
cum sua centuria, egredetur. *Pugna* atrox erit; sed nostris,
tam numero, quam virtute, superioribus, *Szitniani* funduntur, multi
occumbunt, *Urbanus* vulneratur, & capitur, ac una cum eo multes
LVI. & signa duo, cum signiferi, in nostrorum potestatem veniunt.

Vir

Vix tercia pars, e pratio, in arcem precipiti fuga fertur. Nec mora,
*qui in praefatio erant, sociorum clade perculsi, vel reniente Macrio, de
 6xx fortu-
 deditio proloqui expere. cum quibus haud cunctanter transactum est, & prouisa,
 qui supererant, dedita arce, incolumes dimittuntur, ea lege, ne sub equum.
 pena capitii, contra FERDINANDVM, arma ferre auferint. Hunc in mo-
 dum Bartholomaeus, arce potuisse, Eberlortfio, eam esse in potestate,
 nunciat, & ne in prouebendis tormentis, se ac milites, inani labore fatiget, admonet: simul Salmensem, de his, que egerat, certiorum reddit.*
*Ira, nec tentata obsidione, Szitna intercepta tunc fuit, vt moneret
 perduellionis socios, pessime destinationes omnes cadere, quas ini-
 quitas ac furor, aduerus iustum principem, & publicam securitatem,
 impie suggererunt.*

§. VI.

EO, subita hæc atcis deditio valuit, vt Balassie ipse, qui se de-
 fensandæ Léva, feroci animo adaparabat, metu perculsus, in
 Transiluaniam euaderet. Ita porro historicus: *Aduentu Sal-*
*mensis, per exploratores cognito, Balassius, qui hacenus sive summa de-
 fendende Léva, hostium aduentum expectauerat, cum Szitnam, tam ali-
 to monte cacumini impositam, militique, & rebus necessariis, tantope-
 re muniam, hostibus, tam repente cossisse miraretur, fractum animum
 defrondavit, & relidis in praefatio suis, in Transiluaniam profugit: quo
 antea coniungit & liberos præmisserat.* Etiamne praesidio Szitnam
 municienda curuit Salmenensis, & quis reperte in arce, prædæ mo-
 dus fuerit? non meminie ISTRANFIVS. Vulgo perhibent, isthuc,
 male partos thefauros, Balassium congreguisse. quod mihi non vide-
 tur credibile, ob vafrum & perspicax viti ingenium: quippe cui, euen-
 tus belli dubii, suo ipsius documento, pridem erant cogniti. Pro-
 clivius est opinari, cum vxore & liberis, neruum simili rerum geren-
 darum, in Transiluaniam, tempestive dimisisse. Interim, hæc ac-
 colis, patrum illa narratio: inesse arci, magnum thesaurorum vita,
 pridem reconditam, cui gryphes adstant, ne possint ex suis ady-
 tis refodi. Addunt comentum, a historiæ, in iis ipsis tabulis,
 quas donationales vocant nostri, sanctionem interfertam esse; si retegi
 dictos thefauros contingat, totos eos, xxario regio, representari o-
 portere. Alioquin, post arcem, eum in modum, anno MDCLVIII. ex-
 unte Aprili, interceptam, ex comitorum lege (g.) quæ Pibonii, adulto
 tam auctumno, FERDINANDVS I. concelebrauerat, id flatuerunt ordines,
 vti Szitna, cum pluribus castellis aliis, dirueretur. Sententia comitii hac
 est: *Quod castella: Szabadfalva, Gödö, Oradó, Gyulaköz, Tiszaddi-
 Lóya, Némethi, Helmetz, Zethény, SZITNA, Károly, & alia, tam
 in Sclavonia, quam in Hungaria, nouiter, & sine permisso regie Ma-
 ieistatis erecta, per Comitatus illos, qui ex locis illis mala patiuntur,
 ubique diruantur, iuxta priores constitutiones. cetera.* Etiamne vero,
 Szitna, ex
 comitatu-
 rauo decre-
 tar: dirui-
 tar:

hoc

hoc eodem anno, Szitnam demoliti sunt provinciales, non habeo adfirmare. Id, vt credas, Melchioris, ad Transilvanum perfugium, videtur suadere; sive denum regis vindictam spectes, sive circumcisus regionis ultionem, quam tot malis inundauerat Balassius. Certe, sequentis anni MDL. comitio, Pisonii iterum habitu, conceperis simis verbis, statu & ordines, gratias, optimo suo regi, FERDINANDO I dixere (*b.*) quod severitatem in latrocinantes, ex priorum commitorum decreto, armis exercuerint. Non possumus non, gratiarum eam actionem adscribere, vt conflit, quantopere abominati fuerint, latrocinandi eam prauitatem, Hungari, quibus, cum vniuersim patria caritas penitus haverat, tum præcipue, intemerata perlitit, regie dignitatis facio sancta existimatim. Ceterum, quod Maiestas sua, copiose recensuit, ea, qua proxima aestate, iussu suo, a suis prefectis & rotis, punitiis inobedientibus, ac publica quietis turbatoribus, ad communem omnium utilitatem, feliciter gesta sunt; seque impoferum offert, diligenter curaswam, ne quis subditus se se impune audeat efferre, contra fideles, & obedientes: agunt pro eodem, ordines & statu regni, Maiestati sua gratias immensas, affirmantque, omnibus passim fidelibus sua Maiestatis, ex proxima expeditione, non mediocrem utilitatem redundasse, plurimumque momenti, ad unionem pacemque & tranquillitatem restituendam possum esse, in hac ipsa inobedientie punitione, quemadmodum antebat, saepe ab ipsis ordinibus, Maiestati sue, est id memoratum. Egregie profecte, digneque ad polleritatem, exemplo!

S. VII.

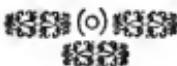
*Szitna
se, qua dies
sequuntur,
fuerint, relata
que:*

DEpulso, ad cum, quem suse narravimus, modum, a Szitna insulu, Balassio, ad heros, arcis & ditionis possesso, redit. At quinam ii fuerint, nescio dicere. Sunt, qui in filii iura recidisse aiant, quod sane in proclui est statuere. Hoc confitam apud accolas, non prorius desertam mansille arcem, tunc præcipue, cum impune gravantes Turcs, longe lateque euastabant regionem. Rebus enim trepidis, numquam non perfugio fuisse, imbelli multitudini, perpetue patrum, ad nostram usque ztatem, narrationes memoriae prodiderunt. Nempe, imminentे hoste, & dum erat tempelluum, huc, rusticorum non minus, quam nobilium, fugitius agmina, cum reculis, & pignoribus, configiebant; armentis, per filiarum lustra, ne præda fierent hosti audiilissimo, huc & illuc, propulsis, & cum cura obseruatis. Quæ vna arcis opportunitas, heroes non tantum; sed accolas simul omnes, facile, ad rexfordandum rodus, potuit inducere: prisq; illo, quem recordati sumus non raro, Hungarorum instituto; vt, si primorum aliquis, loco ad munendum idoneo, rege, atque ordinibus consciis, aut nouam arcem in-

*a.) Articulo VII. Exercita vero fuit se-
veritudo ea, cum in profugi Balassii re-
liquias; tum in Balassium Bas. de quo,*

*ad Moravi historiam, in Comitatu GE-
nissimis, erit dicendi locus.*

instrueret, aut instauraret, vetustate, vel belli iniuriis collapsam, certatim ad operas, tamquam ad sublata signa, plebs concurreret, locaretque gratuito operas, quarum demum ea fuit merces, ut, si res ingraviter timide, illuc, tamquam ad tutissima perfugia, se fuosque potuerint recipere. Post tria, a capta arce ultra, in loban-^{fuis in pa-}
 sis Krusith, & vxoris suz, potestate fuisse Szitnam, litteræ Catharine-^{testate lo-}
 Pdifi, quas ad Carponenes magistratus dedit, vti nuptiis familiariori-^{hannis}
 um suorum, adeste velint, condidici. Epistola fragmentum, quod
 illuc pertinet, tale est: Legitimo, inquit, matrimonio, nobilem puel-^{Krusith:}
 lam, Catharinam Somogyi, Et. deponsani in uxorem, egregio Mat-
 thia Keretzturi. Cum autem, per veterem iam inde consuetudinem,
 apud Christianos sit obseruatum, nuptias honestorum, maxime vero amicorum, & necessariorum, hominum conuentu celebrari debere; D. D.
 V. V. rogamus, et nostris nuptiis, hic in ARCE NOSTRA SZITNA, quinta
 die mensis Novembrie, Dominica ante Festum D. Martini; celebrandis,
 interesse velint, simulque cum dominabus coniugibus carissimis, earum fe-
 stiuitatem, celebriorem ornatioremque redtere, nobisque, ad summum,
 praesentia vestra, letitia cumulum gratissimum addere. Quod si fecerint
 V. D. officio amicitia recompensare sudebimus, reliqua. Datum ex
 ZETHNA, anno CHRISTI MDLXIV. d. XXII. Octobris. CATHARINA
 PÁLEFFY, de Erdeöd, JOHANNES KRVSITH confos. Hæc silere nolu-
 mus. Sesqui seculum pollea, inter has, cum herorum, tum valetatis
 vicissitudines, abiit, donec tumultuantibus Tököliani, cum preda-
 toriis suis turmis, Adamus quidam Nagy, arcem insedit, & late per-
 wagatus regionem, non prædas modo, sed captiuos etiam, Germanos
 potissimum, illuc egit. Multum, a sanguinolento homine, tota cir-
 cum vicinia, immanitas editum est; quod omne tamen, non sequa-
 bat crudelitatis eum modum, quem in maleficiorum suorum, infelici
 arce illa, quasi ludibriis exercebat. Captiuos nimirum, dirissime
 habitos antea, vel per prærupta petra, cui Szitna insedit, precipi-
 tes dabat, vel filiis permittebat, vti vibrandarum framearum artem,
 sibi pararent. Hi ergo, trepidis partim, partim dubiis ictibus, capi-
 te truncabant miserios, patre, nunc facinus collaudante, nunc pro-
 sequente munieribus. Adeo, difficile est modum ponere scutiti, vbi semel imum pectus insedit. Ista, de arce, & huius fatis, dice-<sup>Adami Nagy, sub-
 fector Tököliani, e-
 dus his
 familiis:</sup>
 re habuimus. Iam, ægre hucusque sustentata, prona est in ruinam, patetque, cum admensu ditione, genti Koháriorum. Abit Schemnicio, rum di-
 medio, in meridianum solem, millari, estque longe ac late con-<sup>of hodie
 Szitna, in
 Kohári
 me.</sup>
 spicua.

SECTIO III.

DE

Oppidis Processus Schemniciensis.

PROOMEIVM.

T pauca, & tenuia sunt *Processus* huius oppida; recensenda tamen, ne videamur, non fecisse fatis nostro instituto: quod istuc omnino pertinet, vt non ea modo, quæ famam habent, in literas referamus; sed expromamus etiam minima quæque, & fere infra historię dignitatem posita. Ergo, tria, quæ occurunt, oppida, uno fasce completemur.

SYNOPSIS.

I. SZEBEKLIB, colonia est Germanica, ob Slauorum iniurias, Schemnicio buc delata: rei gesta historia: nominis Szebeklib origo. §. I. Oppidi incrementa, & borum causa: fuit olim regum proprium: Benedictinorum possessio: nunc Capituli Strigoniensis: copiosum & elegans fuisse, ruderar loquuntur: clades oppido a Rofgonio, sum & a Turcis, illata. §. II. Reliquis Saxonice colonia, superant bodieque: Gellyo impostr, nequiter delusus Szebeklibenes. Vaferrimi facinoris occasio: de dracone, agrum suum evanstante, somniant Szebeklibenes: necromantam arcessendum statuerunt, qui depel-	lat belluam: Gellyo, talam se impie simulat: ad Szebeklibenes venit: dolum exorditur: vaferrim artibus visitur: diem, deducendo draconem dicit: alium eum, dolorissime instruit: oppidanos nequiter deludit. §. IV. Agri Szebeklibensium indoles: oppidanorum occupatio: numinarum frequentia: inept oppido pratorum provinciale. §. V. II. NEMETHIT: loci vocabulum, Germanicam olim fuisse coloniam, indicat: donatur, haud pridem, oppidi prerogativa: mundine huiares: oppidanorum rusticatio. III. SAAGH: magni olim nominis cænobium oppidumque: sacri instituti austores: oppidi & castelli clades: infidebatur

A mī.

*a milite prefidiario: restituere
scire haud potuit: eft iam in*

*poteftate canonici Jesuclarum
Neosoliensis.*

I. OPPIDVM SZEBEKLIB.

Olonia est Germanica, tunc deducta Schenmicio, quando illuc, Slavis & Saxonibus, nuper, in Hungariam excitis, male conueniebat. Nam, fuit omnino, inter vtramque gentem, sicuti apud Schenmicum memorauimus, simulatio perpetua, quae demum in lites, & alternanta exilia, definebat. Nunc enim Slavi Saxonibus, nunc hi illis, cogebantur cedent; donec confirmat penitus Saxones, demigrae coactis Slavis, fedes sibi per vrbes montanas, atque Schenmici potissimum, adficerent. Sub idem tempus, cum pars Saxonum, Schenmicio cogeretur decedere, penes Slavos summa rei fuerat. Hi ergo, ex nupero hospitio deiecti, & quod fit, a Slavis, multis onusti probris, reculas conuulant obtrectatoribus suis, quorum inuidia, ad demigrandi hanc necessitatem redigebantur, sua iporum lingua, quam tunc ceperant condiscere, excelsio animo obiectantes: *Nagdeme mi febe klebi.* (a.) Illud volebant; tametsi iniuriis Slavorum depellantur Schenmicio; ea tamen se confidente esse; fore, vt ne sibi, sonona vnguam, & reliqua vita opportunitas, debet, vbi vbi demum fortunarum sedes, auspicio collocarint. Sic animata, demigrationis eius societas, cum vniuersitate diei confecisset iter, in hanc solitudinem, vbi iam Szebeklib visitur, data, illuc, ne longius cogeretur vagari, domicilium flatuere decrevit. Et succellit omnino destinatio, quando casulis positis, agrum hic frumentarium, vitiferos colles alibi, instrui posse, sagaciter prouiderunt. Itaque, ex suo illo omne, nouam coloniam hanc, vt zegre facerent Slavis Schenmiciensibus, Sebeklib, vna omnium confessione adpellauerunt; tamquam, qui vbera in pena resistent, suam, non longe post, rempublicam exorsuri. Haec ita vulgi sermonibus teruntur, quae non adscriptissae, criminis nobis fuisset datum; tamquam quibus antiquae illae res, neque cognitae essent, neque dignae explicatu.

§. II.

His originibus, si tamen vera sunt, profecta oppidi incrementa, inuoluere sensim, adeo, vt ciuitatibus modum, & copia incolarum referret, & cultu reliquo. Neque id eueniire poterat aliter, in frequenti illa Saxonum ad Hungaros, commigratione. Tunc enim, quod vrbes montane, insesse iam, & præterea copiosæ, aduenias non caperent; essentque præterea, in hospitiis illis, quibus vi-

Szebeklib,
colonia q̄d
Germani-
ca, ob Sla-
vorum in-
iurias,
Schenmi-
cio has de-
cessit. . . .

*rei gesta lib.
parte:*

*nominis
Szebeklib,
origine.*

*Oppidi in-
crementa:
& horum
origine*

S 555 2

ta

* Si verba verbis reddas, istud fuerit: *louenisse nobis penes, seu vilium.* phrasa non plane Silesia. Germanica | forte dixissent: *Wier werden wir nach Bude für uns finden.*

ta rusticā magis probaretur, quam metallaria: oppida vicosque, hic atque illic condebant, subigebant agrum frumentarium, ponebantque vitem & arbores, cum sibi, tum posteritati profuturas. Quæ quidem destinationes eorum, atque opera, eo feliciores habebant successus; quo magis colonorum indiga fuit regio. *Sebekibum* certe, *Klib*, Germanis dictum, his rebus non incolas modo accepit solerter, & agri vtriusque, frumentarii atque vinaciti, studiosos; sed relatum etiam in iis oppidis est, quæ regum benignitate, iuribus donata peculiaribus, *privilegiata* solemus adpellare. Ac fuit sane regibus olim proprium, dum translatæ in alios possessione, variorum hereditatibus adscriberetur, veniretque demum in familiæ *S. Benedicti*, & post adtritis huius fortunas, in *Capituli Strigonensis*, potestatem: in cuis ditione est hodieque, ea nimis, quam econobium *S. Benedicti* supra *Granum*, admensum habet. Si tudera, quæ per oppidum pallim visuntur, murorum item parietinas, hic & illic, cum porticum vestigijs exstante, velis extirpare; facile fuerit de pristino *Sebekibis* cultu, & *Saxonica* elegantia ac munditie, cogitare. Primam oppido vastitatem inflixit, *Roggonius* praeful *Agrensis*; de cuius imprellatione, ad *Schemnitium* diximus. Seculum intercessit, dum *Turca*, ac *Tartari*, cladem in oppido edidere iterum, numquam postea reparandam. Praterita aestate, anni MDLV. Ichedz inquietum, oppidum *Sebekib*. *Turca* combufferunt, ciues abduxerunt & occiderunt. Iam tunc ergo, *Saxonum* vetus illa colonia, si non deleta, certe passa est plurimum,

S. III.

*Rolligia
Saxonica
coloniz. sa-
perant ba-
duique; ha-
remus dico.
Betas infec-
so;*

Nobis, id dignum admiratione visum est; quod superent adhuc in oppido, *Saxonica* illius coloniz homines, *Germanice*, at crasso inficetoque ore, loquentes. Mihi quidem huic dialecti insuetu, difficile fuit, cum cive *Klibens*, sermonem confidere. Vir erat, septuagenario maior, cum *Sempronius* sua, xatis protempore paris, in thermis *Wihnenibus*, valetudinis an senii gratis, lauans. Ex hoc ego, cum sociis, tanquam cordato fene, cognitum Gellyo, me sperabam; etiamne constaret sibi, dolus ille malus, quo *GELTO*, (b.) in-

b.) Fuit, famosissimus hic *GELTO*, patria *Carpentaria*, natus *Slavus*, a natura, ad dolos texendos factus, quos, facetus partim, partim ferocius etiam ac meditatis aliibus, vaferime norat conueire. Primum adolescentia annos, doeni, *Festu-* *fatu* denum, atque *Nesalia*, superioribus literis, non tam informarere, quam deprauauerat: quippe, ingenio, quomodo cumque excuso, in omniem abusus sequitiam. Nihil enim, nisi quod, ridiculum, vafrum, & nullo non artificio exigitur, seu diale, vaquam, seu fecit. Haec ergo progymnastis, egrave felicit exercitus, in paregymnastis se dedit, & diu, per exteras re-

giones, academias, anas atque emporia, vagatus, nunc militem, nunc fluviorum medicum, caulfarum patronum, gladiatorem, & agyptiam simulans, præclaras fai, si dñs placet, documenta, sine exstanti tamen cuiusquam offendit, edebat. Tandem, redux in patriam, his istiusmodi artibus paratricis totum se permulit, dum detriti, inter negarum myriadas, xatae, morbos, vitium vero & melior, fieri corporifet: anno denum MDCCXII. Novioli a morte occupatus, & ritu solemni elatus. Adeo, ne state quidem nostra, Maxcessus deluit Hungaria!

in signis ille morosophus, *Sebeklibenſes* circumuenierit. Subiſſit ſenex meus, meque, ſi de veritate excogitati nequiter facinoris, ve-
lim fieri certior, ad oppidanos, vt illuc ſingula cognoscerem adcura-
tius, modeſta cum praetatione, ablegauit: monitione ſimul addita;
vti adtenderem mihi, ne ſcificanti, elabendi ex oppido facultas ne-
garetur. Perrexi interrogare: quid tunc mibi euenturum opinaretur?
reſpondit: eadem illa verba ac vibices, quos, maleſicio ſuo GELLYO
meruerat. Tunc ego: non itaque amplius fabulam effe oportere; ſed
veram hiftoriam, que in perugato omnium fermone verfaretur, de in-
genioſiſſimo illo ſciurra facinore. Ille, nihil diffiteri auiſus, ne adfirma-
uille rem crederetur; tametiſ adfirmarit omnino; ſenili cachianno,
colloquio finem fecit.

§. IV.

REs, ne ignarus abeat lector, illiusmodi eſt. Plutibus retro an-
nis, non vna calamitas, quam grandinosi imbræ & tempe-
ſates alie, effuderant, agrum adfixerat *Sebeklibenſum*. Er-
go coepere ſufpicari, annon ruris ha clades, in annos ſingulos
ſubinde, & frequentius, & damnoſius redeuntes, *Draconis*, qui
in antro quodam montium ſuorum, pridem deliteſcere credebatur, in-
firiz ſint ac maleſicia. Re diutius, ſenatu frequenti, diſputata, in
eam, patres conſcripti, ſententiam inere; nemini, praeter maligniſſionam
befiaſam illam, tot mala imputari debere: ergo, dandam effe o-
peram, vti prolikeretur inde, relegareturque ad garamantas. quæ res,
cum fine conſilio & opera necromanta confici haud poſſit, elaboran-
dum effe, vti eius farina homo, propofitis p̄mīis, vnde conque &
procul omni mora, arceſſeretur. Forte, *Csárdi* tunc, apud acis
dominum, *Comitem Wolfgangum Kobárium*, strenue parabitabatur,
GELLYO, cum ſenatus illud conſultum, conuiuali fermone exāgitatum
ſepiuſ, illicuit doloſiſſimum ſcurram, vti comminiferetur aliiquid,
quod, & famam mereretur olim, & *Sebeklibenſes*, non argento mo-
do emungeret; ſed faceret etiam ridiculos. Id, ſimul intellexere,
quibus volupe eſt, has illiusmodi ſcenas inſtruere, non adprobant
modo vaſrum conſilium, ſed auctoramentis etiam propofitis, accen-
dunt venalis nequit hominem; vti, quod pulchre delinuit, au-
daſter, & ſine cunctatione, exequeretur. Atque, ſucceffit omnino
doloſum institutum. Veſtibus enim, quas *Hungaricas* gerbat, po-
ſitiſ, necromanta habitum ſumit, totumque ſe, ex ingenio illorum
hominum, apte adeo effingit, vt, qui non norant impostorem, ar-
tis cuius magiſtrum iurarent. Erat enim, longo viſu, egregie do-
ctus, in omnes ſe formas tranſfundere. Nec mora: aduenit ad *Se-
beklibenſes*, longum laboriosumque iter, quod oppidanorum cauſa
emensus ſit, memorar; oſtentum ſibi, in magica ſua *Laterna DRACO-
NEM*, infaustum *Sebeklibenſum* hoſpitem, degerat; nulla lucri ſpe, ſed
nuda coſideratione adduſtum, huc ſe acceſſile, vti nocentis-

sima bestia illa, agrum oppidi exoneraret, auerruncaret sequitur
 rias certo certius calamitates. Si ergo, suæ ipsorum salutis, si
 agrorum vinearumque, quin & vniuersa circum vicinitatis cura, vt
 in tantis malis bopos ciues decet, tangerentur; paratum se fore,
 ad bellum illam, incantationibus suis, ex anro, sine cuiusquam noxa,
 prolixiendam, atque iniectis rite frenis, institutoque, per sum
 mam aeris regionem, volatu, in transmarinam regionem deducendam:
 vix tantillum esse, quo immensum hoc beneficium remunerandum
 foret. Agerent ergo, pacisci secum maturarent, antequam, noua i
 terum, nulloque postea pretio reparanda damna, agro suo, viru
 lentus ille *draco*, inferat. Czlo delapsum, pium & opportunum
 adeo hominem, venerati *Sebeklibenfes*, lautissima ei præmia paciscou
 tur; si, quod liberaliter pollicitus est, re ipsa, quam primum confi
 cert. Ergo, sollicito, vt preſeferebat, animo, nihil cunctatus faci
 nus adoritur; vtque rei gestæ fides eo fieret adprobatori, oppi
 danam multitudinem omnem, ad infelix illud antrum, vbi draco ni
 dulati credebatur, secum educit; ceremonias insolentes, ut credulos
 ficeret spectatores, vaferime comminiscitur, & tremebundo simi
 lis, spelunca os subit, editoque murmure, rem se necromanticam fa
 cere, nequiter simulat. Stetere eminus oppidani, adtonitis similes;
 cum ille, ex specu prorepti, arcue draconis malignitatem, propalam
 accusat; quodque tenacem suæ huius sedis aduerterit, difficilem eius
 futuram depulsionem, facta ad ludificandum oratione, trilis predi
 cit. Tunc vero *Sebeklibenfes*, rogare, orare, obsecrareque homi
 nem; coepitis ne desisteret, pergeret edomare, suis artibus, bellu
 am, dum ad emigrandum inducta, se metu, agros, calamitate, fe
 liciter liberet. Iam, vltra gentandi tempus, dies processerat, cum
 impostor GELLYO, fercula vinumque poscit, beneque demum, & pa
 flus, & inuitatus, quasi nouos hausiles spiritus, suos illos, optime
 de se sperare iubet. Tum in os antri, se iterum immitit, & fictas
 ceremonias, laboriosissima geslulatione, ad sudorem vsque, repetit,
 denuoque, in apricum prodit. Mirantibus oppidanis, quod tota fa
 cie maderet, Draconis id adflatui, adscribit, vinumque sibi ministrari
 denuo mandar; quo sitim inde conceptam, reslingueret. Se
 ptidui spatio, vt volunt aliqui, his dolis iudebat *Sebeklibenfes* ne
 quam, cum recepta iam mercede; (cerra nimirum pecunia sum
 mam, & velles decore factas, pactus fuerat;) diem edicit, quo
 draco, suis incantamentis cuiusvis, midum sit relicturus, seque sessore
 euolaturus, quo cum voluerit inflectere. Ergo, adcessent omnes,
 qui inusitatæ spectaculi testes esse cuperent. Ut dies præstitutus illu
 xit, conduplicatis suis illis ritibus, vestem Hungaricam, sago simil
 lam, indutus, ut expeditior esset per aera volatus, stentoria voce,
 signum, prolecli sub dium, draconis, promulgat: simul horrefacte
 sibi, stareque comas, aures huc & illuc moueri, confiscati fuerint, pra
 cipiti fuga, qua quisque posset evadere, salutem quererent; tum enim
 flam-

*afferrimis
artibus, u
tioris:*

*dram, dedi
cendo dra
coni, edi
cis;*

*etiam eam
dolosifice
infringit;*

flammas, pleno rictu, vomitorum in se draconem, metuendumque fore, ne obesa nimium bellus, antequam secum altius in aera euoleat, humi delapsa, cladem in multitudine edat, longe omnium funestissimam. Vix haec edixerat, cum nudos calcaribus cothurnos conspicatus, errorem exempla emendari oportere, ringenti similis, conclamat; cum sua pernicie, opificis eam negligentiam coniunctam professus: quippe qui, vbi semel frenato draconi infederit, non vrgere tantum calcaribus, dum penitus adfuerat volatui; sed armatis simul calcibus, in squamoſi eius latera, infixis, saluti suz confidere debeat; ne excusus forte, scari fieret similia. Vbi instructos rite calceos accepérat, triste quid & inconditum, voce trepida, modularis, antro se vltimum, passis manibus, admouet, ibique, adſpectante oppidanorum ceterus, erigere horridos crines, mox aures, huc & illuc (c.) motare, egressum draconis, mugitu magis, quam voce humana, proclamare. Quo viso auditioque oppidi, qua quemque fors ferebat, per faxa, per cliuos, præcipites deruant; *necromantam*, solum sibi, cum *dracone* ementito, relinquunt. Ut solitudinem aduertit *GELLYO*, in duros se furtim iniicit, atque per falsoſi montium, *Csabrdgum*, vnde venerat, fine draconis, incolumis eudit, remque præclare administratam, exaggerata oratione ad hos retulit, quorum consilio, ſcena haec inſtructa fuit. Sed in viam fedeamus.

§. V.

Ruis Szebeklibensibus obtigit, neque extra modumasperum; *Apri Szebeklibensibus inuenientur*; ſed neque fecundum adeo, quin larga indiget lētificatione. Atque, ſunt omnino Szebeklibens, strenui agricolæ, qua vna ſolertia, egregie ſe pollunt tueri, aduersus horum iniurias, qui ingenio eos elle beotico, non ipſi modo credunt, ſed etiam probis diſfamant paſſum. Nam, quod imposta (d.) illi, ſemel, iterum ac tertium fidem habuerunt, non tam id stupori tribuendum eſt, quam ingenuæ ſimplicitati illi, que eſt inter vaſitatem, & ſuſpicacem animalium, media. Conſtat vero ruliſatio huia, occupatione gemina, frumentaria altera, altera vineatica: qua vtraque, laudatissime defunguntur. Quibus nullus eſt agri modus, ſedentariam vitam, inter operas mechanicas, degunt. horum insignis eſt paucitas, & tarditas in opificiis, quam tamen eximie poſſent acutre, annui mercatus: quippe, non frequenter modo, ſed fructuoflo etiam hiſ, qui eos in rem ſuam ſciunt vertere. Concelebrantur autem, diebus *D. Pauli*; *Dominiſca Iudiciæ*; *S. S. Philippi Jacobi*; *Johannis Baptiſta*; *D. Marie Magdalena*; *Exaltationis S. Crucis*; ac denique *S. Catharine*. Nun-dinatur ſingulas, boarii mercatus anteeunt: frequentes olim, & mul-

a.) Natura, an arte, id obtinerat, ut au-
res, rita aliorum, verfaire, fetofum
capor, horridum reddere potuerit.
d.) Redit namque, ut dolum cumulareret
dolis, ad Szebeklibens, GELLYO, nouis-

que eos imputuris; nunc quætoris bel-
lici; nunc medicis viis valramento, mi-
rifice delauit. Illada feribꝫ oportet, ſi
altus hominis omnes, la litteras referte
vellerent, otioſi.

*in eis oppido
praeceps
provincie
a.*

multi fructus, quos tamen, temporum iniqitas maximopere diuinuit. Annis superioribus, prætorium hic, publico Comitatus sumtu, instructum est; ut esset, ubi, & ad comitia coirent prouinciales, & tabularium, firmis tutisque forniciis, possent deponere. Censetur oppidum, in ditione S. Benedicti: id quod supra diximus. Submouetur Schemnicio, duobus fere in occasum milliaribus. Iam & Sianos, in ciuitatem admittunt Saxones, tot temporum iniuriis adtemnati. Sermo & his inficetus, ac tota prouincia Howiensis, facile rufissimus.

II. OPPIDVM NEMETHY.

*Eas vaca-
bulorum,
Germani-
cam olim
fuisse colo-
niam, indi-
cas:*

*dominio
hanc pri-
mam, oppi-
di præge-
nitus:*

*nominis
brevius:*

*oppidano-
rum resul-
tatis.*

Ipsum oppidi nomen indicio est, *Germanicam* primitus coloniam fuisse. Nam, *Nemet*, lingua Hungarica, *Germanum* significat, a *Slavio* mutuato vocabulo, quibus *Nemecz* dicitur. Id vero, ex *Nemetum*, Germanicæ ciuitatis populorum appellatione, factum esse, res ipsa loquitur. Fuerunt autem *Nemetes*, Rheni adcole, quod non est opus doctis inculcare. *Vicus*, *Nemethy*, ad nostrorum usque extatem fuit, copiosus sane, & omni ad rusticandum opportunitate, circumfusus. Hunc, herorum in incolas propensio, ira commen- davit Augusto Cesari, ac Regi, CAROLO VI. vt, nec quidquam contraeuntibus prouincialibus, in opibus privilegiatis, iam tum, anno M-DCCXXXI. referretur, ea nimurum lege: ut ciues quidem suis iuri- bus potirentur, heriles tamen prouentus, vetere instituto, in annos singulos, in fiscum redirent. Cum vero difficile sit, hac tempesta- te, qua florentissimæ vrbes sensim decrecunt, bax illiusmodi, noua oppida inualecere; consultum putauerunt *Nemetiensium* fortu- ne rerum domini, si nundinis celebritis conciliaret oppido. Er- go, sex mercatus solemnes, cum foro boario, in annos singulos, eadem regis benignitate indultos accepere oppidani. Incidunt hi in secundam *Domin. Epiphania*; *Dominicam Letare*; dies *S. Alberto*; *S. Triadi*; *Transfigurationi L. C. & OO. Sanctorum* felitos. Tenues horum adhuc sunt exortus; ob *Schemnitza*, a quo duobus fere mil- liaribus, dissidet & *Carpona*, nimiam fere vicinitatem. Oppidanorum, ea hodieque occupatio est, qua tunc distinebantur, cum erant in ru- sticanis vicis recensiti; re nimurum frumentaria vineaticaque, non vi- tam modo tolerarant, sed referunt etiam fructum, rei auditande idoneum. Feliciter!

III. OPPIDVM & CASTELLVM SAAGH.

*Saagh, ma-
gus olim
monialis
concordium
oppida-
gor:*

Magna olim fama claruit oppidum *Saagh*, ob *Præposituram Or- dinis Præmonstratenorum* B. MARIAE VIRGINIS. Valebat nem- pe, non minus opibus, quam venerabili Conventu, loco- que ideo authenticæ. Innumera superant diplomata, quæ isthic recognita adfirmataque fuere. Meminit eius *Præpositura* PAZMÁNY,

(e.)

(e.) exordioem non item, quod ego extra modum admiror, quan-
do constat, maiores suos *Hunt-Pázman*, preposituram ^{sacri insi-}
anno MCCLXVIII. condidisse: id vero, quis credat potuisse virum faga-
cissimum ignorare? Floruit sacrum institutum, dum bellis *Turcicis*,
qui ex hoc limitanez, cum primis funesta exstiterent. Tunc castellum,
quoniam & oppidum, non una strage afflictum est, immo pessimum
penitus. Huc referenda est clades illa, quae ab *Ali Esmuebo*, coeno-
bio non minus, quam oppido, anno MDLII. illata est. Vi ille par-
tition, partim nostrorum paucore, *Dregey* atque, *Szetsénium*, *Buffam*,
Salgonem, *Hollákomem*, & *Bujákum*, uno quasi venatu, intercepserat;
cum ad *Gyarmathum* & *Szágum* delatus, frequenter eius anni vi-
ctotias cumulaturus, utrumque, igni ferroque delet. *Szágum*, col-
legii Monachorum Benedictinorum *castellum*, ad ripam Hippoli flumi-
nius, amano loco situm, ac *Gyarmathum*, Balassianae familie domi-
cium, perterritis iis, qui in praefatio erant, ac diffugientibus, primo di-
reptis a *Turcis*, ac postea subiectis ignibus concremata, funditus con-
flagravunt: verba sunt *Istvánfej*. (f.) Iacuit postea in cineribus *Szágum*,
atque decreuerit omnino, in vicum ignobilem, nisi loci oppor-
tunitas, beli item rationes, fuissent inservandum. Ac habebat o-
mnino, sua praesidia, atque *Capitanos*, ad omnem rei fortiter agen-
dæ occasionem intentos. *Georgium Tur* (g.) nominat *Istvánfej*:
quippe qui post direptam, a *Turcis Léuam*, opem *Balassio* laturus, ad-
currerit. *Balassius* inquit *confenso equo*, cum suis militis, & *Geor-
gio Turio*, qui auditis tormentorum bombis, & propinquis *Szágum* castello,
aduolauerat, *Turcas* insequi capit. At, ne ea quidem prouidentia,
fortunam oppidi reparare potuit; quando, bella ex bellis nata, totam
hanc regionem, arces, oppida, ac vicos subinde resurgentem, no-
nus calamitatibus adfligebant. Inter has conuersiones, selsqui seculum
abiit, dum *Buda* recuperata, atque hoste longius reiecta, cum tota
vicinia, *Szágum* quoque coepit respirare; tametsi, florem pristinum
recuperare potuerit numquam. Tenue est enim hodieque oppidum; ^{et iam in}
sed quod tamen frequentatur nundinis. Ager ei obtigit opportunitus,
pratis graminosis, & nulla non, ad rurlicandum, commoditate pra-
ditus. Paret hodie, cum adscripta ditione, *Cenobio S. I. Neofiliensi*.

SECTIO IV. De Viciis Processus Schemnicienfis.

Ifariam vici Processus huius, dispescendi erunt; vt primo
quidem, eos cognoscamus, qui sunt suis adscripti disti-
onibus; tunc polte illos, qui varie possidentur a nobis.

TOM. IV.

Tttt

li-

a.) APPENDIX II. Synodi Diocesis Strigoniensis, p. 110. TIMON, ad annum M-
DLX. Praepositum, *Mariborum Palatam*.
illuc confirmatum. memorat.

f.) Libro XVIII. p. 332, 13. vbi notam-
bus est error, quod, *Benedictini* castel-
lum adscribit; cum tamen Praesagra-
mm, ab OLAHO Strigonensi Pontifice, ^{tempore} fuisse, certum sit.
(g.) Libro XVI. p. 275, 31.

litate, designemus. Idque præter morem nostrum, nude & sine fitium atque opportunitatum importunitatuumue, commemoratione: quippe quum nemo fuerit, qui eas voluisset ex vero designare.

1.) *Kalpacb*, Germanis, *Goldbach* dictus, quod auriferum riuum significat. Abit *Schemnicio*, toto in septentriones, millari.

2.) *Perg*, Germanis *Siegeleberg*. Nominis rationem, in rebus *Schemniciensium* expromslimus. Recedit ab urbe, medio in meridie millari.

3.) *Vifszokd*, Germanice *Hochberg*, quod utrumque vocabulum, altum montanumque situm denotat. *Germanicum* certe in veteribus tabulis occurrit; *Slanicum* illud vulgo obtinuit. Obsidet *Schemnicio* a sole meridiano.

4.) *Gyekesj*, seu *Dekij*, reptimitur ab urbe, in meridiem, millari uno.

Atque hi quidem vici in ditione Szászköensi, Germanica Sachsenstein censentur. cuius notitiam in Comitatu Bárcchensi dedimus.

5.) *Felső-Sípek*, quem & *Nagy-Sípek* vocitari accepimus. Sedet, medio, inter *Schemnicium* & arcem *Drdgely*, itinere; hoc est: hinc, in aquilonem, in meridiem illinc, duobus millisribus, seientus. Resedit, intra colles, agros inde nactus steriles, & largo gaudianos latamine, si fementem, cum foenore, colonie reddi oporteat. Accedit ad situs hanc iniquitatem, siluarum inops, quarum loco dumos, alendo foco, credunt incole, qui *Slati* sunt omnes. Riuus, qui bac tenet cursum, *Schemnicensis* est.

6.) *Kemencze*, agro est plano, neque infecundo. Potitur filialis montibus, qui opportuna sunt ferarum lustra, quæ, dum est opus venationes præbent numerosas, non minus, quam varias. Nam, ceruos quidem alunt, damas, & apros: vt filuestria avium genera gleamus. Quod filii sunt glandiferæ, faginantis porcorum gregibus, si ita fert anni ratio, pabulum sufficiunt. Amniculus, hac delapsus, fundulorum, non minus, quam canctorum ferax est. Quando, & quorum, seu iute, seu beneficio, in *Archipiscoporum Strigonienfum* iuribus esse coepit, tabulis doceri posset, quæ superant in archio, si id usus posceret. Seiungitur *Schemniczio*, in metidiem, millaribus fere quinque.

7.) *Bernecke*, montibus subsitus, duabus, a *Drdgely* arce, millaribus, in occulam solis, submotus. Ager vici, partim plano se terreno expoerigit; partim per collinos situs suspensus est. Hunc, deratis filius, parauere incole, vt rem frumentariam facerent vheriorem. Itaque, non est vndique fertilis ager. Contra ea, prata, foenum præbent bonum, & hiberni pabulationibus, idoneum. Montium saltus, & venatione, qualam in *Kemencze* vidimus, & armamentorum pascuis, valent. Fluuiolus, qui terrenum huias perluit, anonymus quidem est, haud tamen canrorum & pisciculorum inops.

Tres

Tres hi vici ditionis sunt Archiepiscopatus Strigonienus, quos ideo, nulla eius iniuria, uberior poteramus describere.

8.) *Possawaldo*, millarii Schemnicio, in meridiem repressus, de quo tamen, nihil habemus dicere, quam quod unicus sit hoc *Proteus*, dominationis Lévensis vicus. Illud addimus, *Slanicum* eius nomen, ab *aufkultatione* manauisse.

9.) *Lissow*, hic quoque in meridiem abit; sed tribus, ab urbe milliaribus, remotior. Vitem alit, exenii fructus, estque in potestate *Gyurcsdnni*, & familie *Ambrd*.

10.) *Beluja*, in vallem, arcu sublitam *Szitnenf*, reiectus, millarii ab urbe diffidet.

11.) *Denzis*,

12.) *Kermosd*,

13.) *Zibrito*,

14.) *Stepholo*,

15.) *Illia*.

16.) *Szent-Antal*.

17.) *Frents - Falu*.

18.) *Szitna - Lekota*.

Vici hi omnes sunt *Comitum Kobári*, in vicinia Schemnicii, aliis viciniis remotoresue. Quo sint habitu, indagare non posuimus. De *Szent-Antal*, latine *S. Antonius*, satis constat, castello instructum esse, ad hodiernz elegantius atque opportunitatis modum educta. Submouetur, Schemnicio, quarta milliaris parte, sub solem meridianum.

19.) *Alsó-Neveló*, vicus, nominis oppido elegantis: quippe quod, mellis procrestorem officinamque significat, forte, a re apistica, hic aliquando diligentius procurata.

20.) *Szalatnya*, vicorum vterque, ditioni *Csabrdgjensi* adscriptus est: præterquam, quod huius partem aliquam *Barossu* capiant.

21.) *Alsó-Rakonca*, Slavis *Dolné Rakinscze*.

22.) *Gyerk*.

23.) *Pham*.

24.) *Bardt*, ad ditionem *S. Benedicti*, cum oppidis Szobeklub, & Némethy, adtinere accepimus. Vinum *Rakoncenf*, modice laudis est; quia calcinosum.

25.) *Tesmag*, tribus ab urbe milliaribus, ad orientem semotus.

26.) *Egg*, Slavi *Hokowecz*, eodem fere interallo & positu.

27.) *Nádasf*, tertio, ab urbe Schemnicio, lapide, intra amoenam vallem sepositus. Ea fertur esse aeris salubritate, quæ, ab hominum memoria, & tunc pestilens contagium respuerit, dum per totam circum viciniam, foede grallaretur: id quod, cum alias, tum anno MDCX. aduersum est.

Tres hi vici, *Szadbenf* Præposituræ, quæ nunc, cum oppido, *Societas Iesu Neofoliensis Territoratus*, quem vocant, potitur, adscripti sunt.

28.) *Alsó-Szemeréid*.

29.) *Wijsk*.

30.) *Pereczkony*, quatuor, & quod excurrit milliaribus, ab urbe

be in orientem repressi, parent, præter *Kohdrios*, Comitibus *Fergadi-*
chiū, *Francisko* puta, & *Iosepho* fratribus.

31.) *Nagy-Teréz*, Comitum *Beréni* posseſſio.

32.) *Apát-Maróth*, a posſeſſore prænomen tulit: quippe qui,
Abbatia Pilisensi Cisterciensium iuris eſt.

Hucusque, primorum vici fuere; qui ad nobilitatem adtinent,
reſcenſendi nunc erunt.

33.) *Paláfi*, *Slaus*, *Pliaſſowze*, natalibus, venustæ gentis
Paláfi de eadem, celebris vicus. Hanc nunc, præcipue ornat,
FRANCHCVS. Czafari & *Regi Augusto*, nunc Reginæ *MARIA THERESIA*, a con-
ſiliis, in Excelſa Cancellaria Regia Hungarica, aulicis. Vir, prudenter, mode-
ratione animi, & in rebus agendis, fide atque integritate, principi gratioſius,
collegis acceptus, clientibus carus: quam ei dignationem, fauſtam,
felicem, diuturnamque, precamur ex animo. Nobilitauit *Paláfi*,
Taiffeli cum *Turci* præliu, infelix omnino, & duci ipſi exitiale.
Fule id, atque more ſuo, eleganter, *Iſtvánſevrvs* deſcripſit, noſtra
hic opera, in compendium mittendus. Occupauerat, *Aly Eamus-*
thw, Budz tunc præfectus, finitimas circumquaque arces, non tam
fua virtute, quam ignobili noſtrorum pauore. Quo ille ſuccellu,
elatus, ne, quod zillatis plurimum ſuperabat, inglorius prodegiſſe
videretur, exercitum redintegrat, atque in campis *Rákofcb*, calra
metatus, in nouam ſe expeditionem parat. *FERDINANDVS* ergo, iu-
ſtum & ipſe exercitum, dum adhuc opportunum videbatur, compa-
rat, ſummaque bellī, *Erasmo Taiffel*, præfecto *Jaurinensi*, inauip-
cato committit. Opportune acciderat, vt ſub idem tempus *Sforia*
Pallavicinus, quatuor mille quingentos pedites, ex Italia; *Marcel-*
lus item Detricus, tria *Germanorum* milia, adducerent quibus, quin-
genti leuiſ armatura equites *Hungari*, accellere. Ergo, coadunatis co-
pilis, & *Georgio Keglevithio*, *Paulo Rakai*, *Francisco Deſſoffy*, *Mi-
chaele Dombay*, *Francisco Sándor*, & pluribus aliis, præclaris nominis
ductoribus, in caſtra acceptis, profectionem eo consilio edidit, vt
arces, nuper a *Turci* captas, ante recuperaret, quam nouis eis mu-
nitionibus, hoſtis validiores redderet: *Augustino Sbar dellato*, epíſco-
po *Váczienſi*, cura commentatum, quos bello *Szatméri*, præclare ad-
miniftrauerat, iterum demandata. Probabat ſe definatio, ducibus
reliquis; illud tamen ferio conſulentibus *Hungari*, vii prouincialē
ſuperioris Pannonie militem, iam tum ad *Fileckum*, cum omni bellico
adparatu confluentem, exspectaret, idoneisque ſupplementis au-
cto exercitu, præclaris aliquid facinoris occiperet. At ille, *Caro-
nenſium*, & *Vigleſkienſium*, *Moranorum* item, & *Bohemorum*, quan-
tulacunque accessione latus, non exspectatis *Filekienſibus* copiis, quæ
ad ſeptem milia excreuerant; ſed nec receperis tormentis, *Zalvo*, & *Bi-
ſtricia*, *Kikkónem*, atque hinc *Bozakum* viſque prouectis, caſtra,
quæ ad *Egegum* poſuerat, promouet, *Drdelum*, ante omnia, e *Tur-
carum* potellate vindicaturus. Eo audito *Emanuēl* e campis *Rá-
ko-*

kochianis mouet, atque properatis itineribus, nostris occurrentum statuit, iamque ad *Szilvassum* forte peruererat, cum *Taiffelus*, instrueta quasi acie, *Egego* prefectus, ad *Paliſtum* venit, & in eius campis, qui vineta & montes, ad orientem respiciunt, castra collocat. *Eunorbis* interim, millenaria suorum ala, ad explorandum noltrorum castra, procurare iussa, sequenti luce, quæ *D. Laurentio* sacra fuit, nostros, *Arslane* quodam duce, adoritur. Acris inde, & sanguinolenta pugna init, dimicatumque est marte dubio, donec, reiecti hostes, ad suos abire, nostris simul, dato receptui signo, in castra redeuntibus. Hæc decretoriam pugnam antegressa sunt. Nunc, quemadmodum ea, altero post die, succellerit, videamus. *Sequenti die*, inquit *Istrvanteſ*, collaudatis equitibus, *Taiffelus* & *Sfortia*, pedilatum Germanicum, & Italicas cohortes promouent, eisque, hinc equites cataphracti, illius leuiores, qui & *Laurino* venerat, equitatum, in subsidio collocant, & falconibus principia firmant, at in irruentes hostes obuerunt, Ibi, tormentis, utriusque in mutuam cedem explosis, Mars crudelis in modum fecit, & ex ultraque acie acriter pugnantes, plurimi cadunt; flante adhuc victoria in ancipiit: tum diro, nec opinato casu, puluis tormentarius, in partibus nosfrorum, fortuito incidente scintilla succendatur, & terribili edito frangere, aliquot tormenta, eorumque magistris, & militum nonnullos, miserabilem in modum laceratos, per aera, in sublime laetando, differt. Ea re animaduersa Turca, ingensi sublato clamore, in nosfrorum perturbatos, & rependino casu territos, intrumpunt, & certamen, magno animorum ardore, inflaurant. Noſtris animus concidit, & primum omnium legio Germanica, tempifuga se committit, nec ut in-pugnam redent, villa vi, a ducibus retinéri potest. Equites ad eorum subsidia collocati, & teteri omnes, una profagiant; denique cataphracti Germani, superiorum clade perturbati, terga vertunt, & quo queque potest, effuso cursu feruntur. *Taiffelus*, suos retinere conatus, a circumfuso & conferto hoste, capitur, & *Sbar-dellatus*, acriter pugnans interficitur. Nec procul ab eo *Nicolaus Boſſanus*, *Christopherus Robinius*, & *Lupus Sulius*, feruente tertamine, cadunt. Ille prælii euentus fuerat. Adhuc autem in pugna, cum suis, perfidiebat *Sfortia*, cum & hic, ab hoste circumuentus, & in orbem pugnare coactus, atque dextram grauiter fauicatus, hosti se dedxit: Italorum fortissimis desideratis. Tantum est, ducem nancisci imprudentem, & desertum a fortuna. Quid hinc *Taiffelo*, & captiuorum multitudini, quæ ad quatuor millia censebatur, acciderit, docuimus (a.) alibi. Atque, hac erant, quæ anno MDLII. ad *Paliſtum*, gesta fuere. Est vero hodie insignis hic vicus, Gentis *Paliſtorum*, & quadam sui parte, *Comitum Koháry*. Pratorium, quod hic, laudatus nunc *Franciflus Paliſti*, eduxit, hac regione commoditatis est inusitatæ. Substructum est enim situ eleuatiore, ad formam trianguli, cuius frons, soli meridiano oppofita, iucundum habet prospexitum.

Tttt j

Etum.

ctum. Ipsa moles gemina contignatione adsurgit, habetque conclusio-
nia, *Viennenſis*, cum elegantia, tum opportunitatum, simula.

34.) *Felső-Rakomza*, *Paláſtiorum* partim, partim Comitum
Kohári.

35.) *Bogány*, est in ditione *Baroſſorum*.

36.) *Klaſſitá*, hodie *Semberiis* & *Gerhardiis* paret.

37.) *Alsó-Spek*, corundem *Semberiorum* est.

38.) *Bács-Falu*, itidem.

39.) *Dardáfi*, inter plures disperitus; nam & *Semberiis* de *Fel-
ső-Szúd*, & de eadem, paret; & *Raduanczikis*, atque viduz *Má-
kovicsiane*.

40.) *Ledény*, *Gécziorum* & *Törökiorum*.

41.) *Közép-Thár*, est in potestate *Framjſi Paláſti*, & aliorum.

42.) *Kis-Thár*, *Szentkereziſtorum*, & qui hic colunt nobilium.

43.) *Felső-Thár*, *Kellionum* est, & *Beniczkiorum*.

44.) *Tómpa*, iuris est *Pongrácianí*, *Borossiani*, & *Hellenbachianí*.

45.) *Horváth*, familiæ cognominis *Horváth* de *Dísznö* partim,
partim *Baronum ab Hellenbach*.

46.) *Mere*, patet *Semberiis*, & *Mardniis*.

47.) *Tófér*, *Jánokyorum*, *Raduanczikiorum*, & *Apaffiorum*.

48.) *Gyögy*, heredium *Szállyovszkiorum*, nunc in potestate *Sem-
beriorum* est.

49.) *Kis-Terény*, gentis itidem *Semberi* de *Felső-Szúd*, & fa-
miliæ *Liptay*, de *Szombath-Hely*.

50.) *Szúd*, eximius vicus, neque tam incolarum copia, quam
præstantia vinotorum, memorandus: quippe quæ, vinum totò Co-
mitatu, gignunt generosissimum. Fuit olim, gentis *Duló*, qua e-
mortua, ab indulgentissimo Cæſare & Rege CAROLO VI. ob præcla-
ra merita, *Samueli Semberi* seniori, adtributus, inque eius titulis,
vt de *Felső-Szúd* dicantur, relatus est. Nunc, iure hereditario, in
Iohannii & *Samuelis*, fratribus germanorum potestate est.

51.) *Felső-Szemerédd*, herendum, *Georgii L. B. ab Hellenbach*.

52.) *Udvarnok*, est in potestate, *Gabrielii Prónay*, *Lenkeiorum*,
& *Blaskoviczianorum*.

53.) *Hézar-Marótb*, iuris *Törökianí*, & *Zmeskalianí*.

54.) *Esfeth*, est in ditione *Kis-Tapolcsaneri*, nunc *Iohannii*, &
Samueli Semberiis de *Felső-Szúd*, parere accepimus. Hæc vicorum,
huius procerus sit mentio: plura scrutentur alii, *Minerua* magis pro-
pitia.

MEM-

MEMBRVM II.

DE
Processu Báthensi.
PROOMEIVM.

Ximia *Comitatus Hontensis*, portio, eaque, cum situ iucunda, tum opportunitatibus aliis, præcipue in lignis, *Processu* hoc *Báthensi*, continetur. Nam, vbi a Libera Regia Montanaque Vrbe, Bakabánya, ab aquilone in meridiem sinuari cœpit, sex plus minus, milliaribus *Hungaricis*, ad oppidum vsque Maros, aduerla *Wissgrádi* ripa, Danubio adsidens, procurrit, nusquam fere milliari latior. Vtroque limite, septentrionali altero; altero meridionali, montibus insurgit, saltuosis illis, & paſlim glandiferis. Spatiū, quod intermittitur, reliquum, hilari quadam siluarum, & camporum, collium item, & vallicularum varietate interſtinguitur. Qua in aquilones vergit regio, Slavorum habet colonias; sed qua in meridiem demergitur, Hungaros alit; paucis adhuc e Saxonum priscis illis aduenis, superantibus. Accessere, annis superioribus, Sueui, per herorum, a quibus exciti sunt, fundos, hic & alibi, sparsi. Accepit nomen ab oppido *Báth*.

SECTIO I.

De Libera Regia, Montanaque Vrbe Baka-Bánya, seu Buggantz.

SYNOPSIS.

BAKA-BÁNYA origines, ad Sa-
xones deferenda: vulgata,
in eam rem, narratiuncula:
& de vocabuli etymo, con-
iectura.

§. I.

An Bakabánya, posse, de an-
tiquitate, cum Cremnicio cer-
tare & diffutat auctor. §. II.
Vrbis, post prima exordia, len-
ta incrementa: & eis & pa-
ſi-

ſi

*situs opportunus: valuit fer-
tilitatem Lande sub Saxonibus:
cuniculus S. Iacobi pra-
cipitus: item S. Georgii:
primam urbem cladem, a Ros-
gonio, episcopo Agriensi, ac-
cepit: sata cetera: decre-
scit ciuitatula: accipit pra-
fodium.*

§. III.

*Respirat, sub Ferdinando I. Ma-
ximiliano; Rudolphi: fit
munitio limitanea, infidetur
que a milite praefidario: bo-
norifica eius, ex Gabelman-
no mentio: urbis iniuria, ex
Botskaliano tumultu: ex se-
ditionibus item reliquis.*

§. IV.

*Mala, & Turcis urbi, & eius
circum vicinis, inflata:
munitio ideo, publico regni
sumt: leges in eam rem
perlata: in iis exequendis,
damnotha tarditas.*

§. V.

*Turcz, non satis munitam ur-
bem, inuidunt, explicant,
& igni concrematam, inci-
lis exinanient: Slauorum
bunc supplementa sufficiunt
frustrantes, in recor-
lendis aurariis buratibus,
Neosoliensis societatis cona-
tus: ciuium occupationes: re-
liquus urbicule habitus, ex
Parischio descriptus: infi-
gnia.*

§. VI.

§. I.

Bakab-
nya origi-
nem, ad Sa-
zones refe-
rendas

valgata, in
eum rem;
narratio-
nale: & de
vocabu-
lorum, em-
indora.

AKABÁNYA, Germanis *Puggantz*, Slavis *Bukanez*, vni-
ca Processus Bathenfis vrbs est, ob aurarias, in mon-
tanarum ciuitatum numero, relata. Vnde acceperit
nomen, non est in proclui exstimate, neque nos mul-
tum, in re obscura, elaborandum putamus. *Saxorum* fuisse colo-
niam metallicam, in confessu est apud omnes, qui antiquitates Mon-
tanarum urbium, rimati amant. Aliut nimurum, duos fratres, ex
Saxonia, diuultum venarum fama excitos, sedem isthie posuisse, ad-
motisque operis, copiile, puteos hic deprimere, agere alibi cuni-
culos, vti experimenta caperent, futurorum succelluum. Alii con-
fidenter addunt, fratrum alteri *Bug*, alteri *Gans*, nomen fuisse: quod
denum polita urbicular ita haferit, ut coadunatis vocabulis *Buggans*,
diceretur. Non inuiderenus hanc fratribus celebritatem, si tam cer-
to, hoc, quidquid est originum, ex regum tabulis, posset doceri,
quam id praefidente affirmatur. Interim, non defunt, qui ex priori
vocabulo *Bug*, Hungaricum, parua conversione, *Bák*, & addito
fodinæ nomine, *Bánya*, tandem *Baka-Bánya*, ingeniosi deli-
uant, an extorquent. Nobis perinde est, quemadmodum lector ve-
lit sentire; quando haud suppetit, vnde, sine formidine erroris, hoc
nominis queat arcelli.

§. II.

de Bak-
ánya, pos-
ta, de anti-

IStud, nequimus cum *Cremnicensium*, & *Schemnicensium*, antiqui-
tate conciliare, quod superus scriptor non dubitauit in littera-

ras

ras (a.) referre: *Ternas*, inquit, hic Comitatus e montanis ciuitatibus
fibi vendicat: SCHEMNICUM scilicet, BÉLA-BÁNYAM, & BAKABÁNTAM.
Harum autem duo postrema, uno hoc titulo, hodie memoratu digne
censemur, quod ijsis cum CREMNICIO, super fodinarum antiquitate, di-
sciplina sit minime contemnenda. De disceptatione, quæ Cremni-
ciensibus, cum nostra hac vrbe, de secturarum antiquitate intercedat,
nihil sane, Cremnicii historiam vestigantibus, occurrit; Béla Bánym vero,
quia in vicis olim Schemnicenium censematur, frustra litem hanc,
& cum sua ipsius dedignatione, moturam fuisse, certum est. Per-
git ille: *Mibi e perniciis litteris, de SCHEMNICENSIVU fodinarum de-
tollione, certum est, a BAKABANTENSIBVS ciuibvs, metallicas venas,
ibidem primum repertas, excolique captas. Quibus e tabulis pariter
didici, pricipios metallicarum venarum cultores, Germanica Slavice-
que nationis fuisse.* De gente, *Germanica*, an *Slavica* fuerit, quæ
Schemnicii venas primum coepit scrutari, plus satis, in eius vrbi desig-
natione, diximus; vt iam, cramben bis, ac fapius coctam, ad-
posituri essemus, si rem accurate disputatam, in nouam litem impli-
caremus denuo. Principiam, apud doctos, & harum rerum cupidos
lectores, auctor ille iniulset gratiam, si veteres, quas aduocat, litteras, quod
alias fecisse eum meminimus, salem in compendio, luce publica do-
nuisset. Nisi enim, *Regum, Archiepiscoporum*, aut magistratum alio-
rum, *Palatinorum* forte, vel *Magistrorum Tarnicalium*, & sic
porro, sine tabulz, vix apud eruditos merebuntur fidem. quibus fo-
lemne est, veteres eiusmodi schedas, cum eius atatis, de qua lo-
quuntur, babitu, quam scrupulosissime conferre, quod & ipsi nos fe-
cimus in *Schemnicii (b.) historia*; nequid vetustis eiusmodi litteris te-
mtere crederemus. Si, in tota re, veri forte quidpiam fuerit, istud
evenisse arbitror: increscente secturarum *Schemnicenium*, & mole,
& opulentia, in operatum societatem venisse Bakabanyenses: quippe
quibus, vena sufficiebant pariores. Accedit ad subruendam hanc
Baka-Bányensem, nimiam ultra modum antiquitatem; quod nul-
lum, pricx alius substructionis vestigium, sive in vrbe ipsa, sive
in agro, supereret hodie; quod tamen esse oporteret, sicuti est omnino
apud *Schemnicenses*, si his illos, antiquiores velles pronunciare.

§. III.

I Sta, ad origines *Baka-Bánya* pertinuere, tam diu futura dubia,
donec regum tabulis, adsermentur refellanturue. Quod ad no-
uz vrbi incrementa addinet, lensorum ea fuisse profectuum ope-
ravit, quando neque mole, neque edificis, inualuit, dum Saturnia
ille regna, adhuc beatam faciebant *Hungariam*. Metallorum ego id
exilitati adtribuerim, quæ, & paucioribus operis coli poterant; ne-
que ad querenda ciuitatis iura, exterios illiciebant: id quod, apud

Tom. IV.

Uuuuu

*Primit. pag
prime ad-
serendas, tem-
perante
tus: & car
tus.*

a.) Topographia Magni Regni Hung. su- | b.) Ad §. III & IV. codem hoc Tomo,
ctor, pag. 151. | p. 567.

reliquas vrbes metallicas, non frequenter minus euenit, quam infi-
 gni cum accessione, & ciuium, & opum vrbicarum: opportunitas
 enim vero, vrbis laxius, & amoenius ponendz, quam, seu *Cremni-*
cium, seu *Schemnicium* confedit, non defuisse, si exsistissent, qui-
 bus collibuerit fortunaram sedes, isthac collocare. Præter agrum
 enim frumentarium, non omnino effuetum, vineatico simul cultu,
 haud spernendi fructus, hodieque valet. quz quidem commoditas,
 ob' asperos positus, nulli, reliquarum vrbium montanarum, obtigit.
valuit, se-
Buraram
leude, sub
Saxoni-
buss: Haud tamen inficiamus, cum a *Saxombus* habitaretur *Baka-Bánya*,
 eximias ei secturas fuisse, & cum auri, tum argenti venis, turgescen-
 tes, fructuosaque, quas metallicæ partim societas, partim optimo-
 res ciuium, eo adtentius curabant, quo maioris tunc fiebant hospiti-
 tes istiusmodi, qui adlatas peregre in *Hungariam* ope, egregio pu-
 blico commodabant. Auriarum præcipuus, *S. Iacobi* cuniculus fu-
 erat, egregiorum, eo vsque reddituum, dum scite, & sine cessatio-
 ne, cauari potuit: nam, & late, per sinuosos flexus, propagatum
 fuisse accepimus; &c, ex ea laxitate, capacem numerosiorum lucro-
 farumque operarum. Suppar huic alter est habitus, quem *S. Georgii*
 cuniculum appellauero, tam eti non tam substructionum mole val-
 uerit, quam redditibus. Vterque, in duram & refractariam petram
 imprimebatur. quz demum, si lautoribus fuit venis, arte solita e-
 liquabatur; si parciорibus, tudibus subdebatur ad triturandum elu-
 endumque. Illo habitu, vrbs, cum metallicis operis, diutius flora-
 ille perhibetur. Primam ei cladem, *Rozganiæ* illa, quam apud
Schemnicium meminimus, impressio, adulit. Conuuluit tamen po-
 stea ciuitatula, sub *MATTHIA CORNINO*, cuperatque obliuisci sanguino-
 lentarum iniuriarum; dum rege optimo emortuo, in periculum de-
 nuo vocaretur vrbis fortuna; cum ob res, sub *WLANSHAO*, proter-
 ue in montanis administratas ab his, qui desidiosa regis indulgentia
 abutebantur; tum ob sequitum *Lvnovici* II. occasum. Ergo, di-
 minui sensim, tenuem ex se ciuitatem, necesse fuit. quz re, & id
 siebat, vt lentius iam, in curanda metalla incumberetur. Auxere,
 præter hanc temporum iniquitatem, vrbis mala, diuerfissima *Hunga-*
torum studia, & quz inde oriebantur, *Ferdinandorum* hinc, *Zápoli-*
tenorum illinc, grastationes, quibus arcendis, & vi ciuicæ turbæ,
 perfugium pararetur, templum, ad castelli modum, circummuniri
 ceptum fuisse aiunt, *ALEXII TVRZONIS*, qui tunc, pacis, cum rege
 conditionibus, aurarias curabat, prouidentia.

§. IV.

Reflexus sub
Ferdinando I. Maxi-
miliano, &
Rudolphi: **I**OHANNE rege, fatis fundo, cum solus iam rerum potiretur *Fe-*
rdinandus, sua, cum vrbibus metallicis reliquis, tum *Baka-Bánya*, halcyonia redire. Nam est hoc omnino in confesso apud
 omnes, vix vnquam beatius egisse ciuitates montanas, quam sub re-
 gibus Austriae, *Ferdinando* puts, *Maximiliano*, & *Rudolphe*: quippe
 qui,

qui, probe intelligebant, quantum ad procurandam communem opulentiam, metallicorum ministeria societatesque, momenti habeant. Abietat, sub opimorum regum imperio, pars seculi XVI. maxima, cum perpetua fere Bakabanyensium felicitate coniuncta; dum inuale-
scientibus *Turci*, & quz hinc consequata sunt, nouarum rerum flu-
diis, milicer iterum cœpit *Hungaria*. Alioquin, iam tum *Maximi-*
liani, & *Rudolphi* zetare, in limitaneis munitionibus, quz Christiano-
rum tenebant praesidiis, *Bakabanya*, habebatur. Habet eius men-
tionem, NICOLAVS GABELMANNVS (c.) loco, non minus honorifico,
quam ad posteritatem memorando. *Monomachiam*, anno MDLXXXI.
ad Calendas Maii, nostri cum *Turci*, non longe ab vrbe *Carpona*, mu-
tuus pacis, instituerant. Huc, *Francisco Dobone*, filio *Stephani*, du-
ce, cum ex circumlitis arcibus vrribusque miles confluxisset, si-
mul, & *Bakabanyensium*, pedites, equitesque, adfuerunt; de his poeta:

Dossó, abevis attasique potens forissimus heros,
Nec generi indignus, nec belli ignarus & boſius.
Primus hic ante omnes magna flipante caterua
Insigni sublimis equo adueniebat, apertum
Hostem nec quidquam ignorans, formidine Martis
Incerti: hunc sequitur vicinis plurima pubes
Arcibus imperio parens, non falſa monentis.
Nam longum: diues quondam Puckana iuuent am
Egregiam misit: tercentum in equis, peditesque
Centum.

in missis
limitaneis,
in fiduciis
que a mille
te prædictis
erit

honorifico
sunt, et
Gabelman-
ni, non
sunt;

Hec ille. Addit in margine: *Puckana*, (Bakabanya, sive Puggantz) ciuitas metallica in Carpatho, & propugnaculum simul. Quz nos ad-
monent omnino; iam tum, & metallorum redditus, diminui cœpisse,
apud Bakabanyenses, & vrbiculam, quod opportuno esset positi, ad
arcendos a montanis *Turca*, haud leuiter communitam fuisse, atque
a milite præsidario infessum, acti ac numeroſo: quippe quz, ter-
centos equites, pedites centum, in monomachiam potuerit mittere.
Perpetuus his, cum hoste, aut velitatione fuere, aut iusta prælia. Er-
go, non potuit non, inter hæc *Martis* auocamenta, *Pluti* studium
segneſcere, & si non proflus interrumpi metallicis operis, saltē re-
bus adeo trepidis, reddi languidores, minusque fructuosæ. Post
hanc zetatem, *Botskaiianus* turbo in primis fuit, qui, cum anno MDCV.
Hungariam, atque *montanas* urbes præcipue, conuerruit, difficile
dictu est, quantis tunc cladibus, cum ciues, tum metalla fuerint ad-
ficta. Praeterquam enim, quod *Hajdonum* rapinis, parebant omnia;
robustissimi quique metallicorum, & ad faciendum opus maxime ido-
nei, ad iuandas, actis cuniculis, arcium obsidiones, gregatim abdu-
cebantur; id quod damnoſissime, in scrutandis metallis, ceflationis
& occasio fuit, & cauilla numquam reparandi detrimenti. Redibant
postea, mala eadem, quoties, noue c *Transiluania* tempestates, in
Uuuu 2.

erbis iusta
ris, et
Botskai-
no summa-
terat

en. fedis-
milia item
resigunt.

Hungariam effundebantur. Nihil certe mitius, sub *Gabriele Bethlenio*, *Georgio Rakoczi*, *Emerito Tokoly*; ut nuperz seditionis infornia taceamus, cum *Bakabanyensibus*, auctum est.

S. V.

*Mala, &
Turcis,
vbi, &
cias
cum vic-
nia, infi-
tis:
munitar L-
deo, publico
regni sum-
tu: lepro-
ta cum res
perlati:*

Domesicias hæc, & a ciubis illatæ iniuriaz fuerunt; quas *Tur-
ca* subinde, mirum in modum, cumulabant: eo tamen ciuib-
us forte exquiores, quod hi quidem, libertatis obtentu, pa-
triam perdebat, illi more suo, tetram, nefarium, crudelissimum tyr-
annidem, adfectabant aperte, & nulla non vi. Dici vix potest,
quantis vrbe, & huius circum viciniam, impressionibus, fere in dies
lingulos, fatigari nefarius hostis. Ordines profecto regni, calami-
tatem eam, cum vrbe ipsa, tum a montanis ciuitatibus reliquis, auer-
runcaturi, legem, publicis comitiis, anno MDLXXVIII. rogaue: *z*
*Ad BAKABANYA, Comitatus Thürocz & Arva, laborent. cuius oppidi
munitio, si finita fuerit, dicti Comitatus ad Ujvár iterum applicen-
tur. quæ demum lex, de munienda vrbe, sanctiebatur szepius.
Anno certe MDCXLVII. (d.) decretum est, vt valido praesidio quan-
tum, communiretur. Ea sic habet: Quia BAKA-BÁNYA, una
ex montanis ciuitatibus, adeo sit Turcarum incursioni exposita, ut nisi
de aliquo subfusio ipsi prouideatur, timendum, ne paulo post, vel in
Turcarum potestatem deueniat, vel alioquin etiam penitus ruinetur,
cum ingenti damno montanarum ciuitatum, & partium illarum: Sup-
plicant igitur Status & Ordines, Sua Maiestati, dignetur Sua Maiestas,
ante nominata ciuitati, de aliquo certo praefidario milite prouidere, eo-
rumque solutionem, ex prouentibus montanarum ciuitatum ordinare, si-
quidem, earum dicta ciuitas, propugnaculum effet. Hec tunc roga-
bantur; vt ex proclui sit exiliimare, sola ciuium virtute, vrbe
diutius fuisse defensata. Atque ita est omnino, fuit Baka-Bánya,
iuxta cum Carpona, montanarum vrbiū propugnaculum. quæ res,
necessitatem ciuibis imponebat, vt migrata lecturatum cura, arma
tractare, propulsareque hostem, a suis & vicinorum cetericibus, co-
gerentur. Isdem illis comitiis, munierunt Baka-Bánya, curam vni
Processuum Hontensem, (e.) demandauere Status: Ad BAKA-BÁNYA in-
quiunre, unus Processus Comitatus Hontensis, nimirum, egregii Michaelis
Bánffy. Biennium interim abit, dum Cesar FERDINANDVS III.
iterata functione, momentos eius rei, anno MDCXLIX. (f.) ab Or-
dinibus precario admoneretur. Cum ex periclitante ciuitate Baka-Bá-
nya, reliqua etiam montana ciuitates, & consequenter fodina regia, pe-
riclitarentur; proinde Sua Sacratissima Maiestas, Articulum CXLIII.
 anni MDCXLVII. effectuare, ipsoque ciuitati, de certo praefidio milita-
ri, prout etiam se se, benigne obtulit, prouidere clementer dignabitur.
Nimirum, non tantum non diminuebantur vrbiū pericula; sed fiebant
etiam*

in illi res.

d.) Articleo CXLIII.
e.) Articleo CLIII.

f.) Articleo XLIX.

etiam in dies grauiora, quæ ideo, adtentos ad montanarum vrbium securitatem, Ordines reddebat: at quod mirere, irritu successus; vt anno demum MDCLV. (g.) equites quinquaginta, totidemque *pedites*, publico iterum comitiorum decreto, vrbi, quomodo cuncte iam communite, praesidio designari oportuerit. Sed ea quoque sanctio, ad iritum recedit, vt iterari omnino debuerit, anno MDC-LIX. (h.) baud sine querela: *De equitibus in Carponensi civitate; item militibus in Baka-Banya, reliqua, præcitatue Articulus III. anni MDCLV. iam tandem effectuetur.*

*parvulus;
demissa
terditus.*

§. VI.

ATQUE ista cunctatione, immo supina fuit negligentia, accidit, vt post captum *Uzvarinum*, anno MDCLXIV. male custoditam, atque inertem fere ciuitatem, *Turca* cum *Tartaris*, subiusta impressione, adorirentur, obtruncatisque portarum excubitoribus, ante perrumperent, quam ad ferendam open, reiciendosque boltes, concursari potuit. Adparabat, nimurum, bellicam expeditionem *Safa*, iamque *Náriam* intercepserat, *Lénam* inde expugnaturus; cum *Turca* Levenses, siue vt *Zrinianos*, ad *Quinque Ecclesiæ*, atque *Ezakum*, (i.) successus, vicerentur; siue, vt *Safa* delimitationes, quomodo cuncte labefactarent, adicisis *Uzvarino* locis, *Bakabanyam* diripicendam statuant, prius quam in conspectum se daret *Germanorum* exercitus. Quod & ita euenit. In vrbem enim illapsi, obuios quoque, sine zetatis aut sexus discrimine, cedunt, expilatisque, tota ciuitate, ædibus, teckis ignem iniiciunt, diuque grallati, ciuium plerosque omnes, barbara feritate concidunt, octoginta captiuis, in quibus Slavorum concionator, *Vitorie* ei nomen fuit, numerabatur, secum raptata. Sanguinolenta hac clade, quicquid e *Saxonibus* supererat adhuc, aut foedum in modum contrucidatum, aut in durissimam feruitatem, abductum fuit. Ergo, *Slavos*, e vicinis *Comitatibus*, in supplementa, ad vrbem confluere oportuit: gnauum quidem genus; sed cui potior, vtriusque agricolationis, frumentariz & vineaticæ, ratio fuit, quam eruendorum metallorum. Factum proinde his rebus est, vt migrata fere penitus, secturarum cura, ex montana vrbis, horreum fieret rusticum. Venas certe, qui iam scrutetur, vix quisquam supererat amplius: si qualemcumque prouidentiam magistratus excipis; qua sit, vt paucæ quædam operæ, adhuc suffientur, ne penitus, iure vrbis metallicæ excidant ciues. Meminit *Bakabanyensium* metallorum, *TOLLVS*. (k.) *BOCCANTIVM*, oppidum est, ubi *argentum* effoditur, multo auro admixto: item *aurum purum*, in faxo rubro delitescens, quod ex eo confitido continuoque sudibüs, aqua elicetur.

¶. uuu 3

*Turca,
non fatis
mutatis
vrbem,*

*incedit;
expulsa &
ignem con-
cretemen-
tis ex-
miserunt;*

*Slavorum
hinc sup-
plementa
adficieren-
tur i' impo-
si' rei ma-
tatoria de-
minimis;*

Ad-

g.) Articolo III.

Bjely ponem. WAGNERVS Lib. II.

h.) Articolo IV.

pag. 143.

i.) Hibera in expeditione, *Quinque Ecclesias*, intercepserat exulferaque famosum

k.) Epitola Itineraria V. p. 165.

*Prosternens
in resolu-
dis superioris
huius, et
Neofolien-
sis, societe-
tis, omittatur:
eisiam e-
cupationes:*

*reliquas
urbiculas
habent, ex
Parochiis,
descriptis:*

infiguntur.

Adde GEORGIVM AGRICOLAM, (I.) qui vtramque hanc *Bakabanyensis* metalli indolem, memorat: & quod argentum auro sit maritatum, &c., quod rubro vtrumque lapide, contineantur. Annis superiorebus, *Neofolientes* vrburarii, in societatem coierant, ei fini institutam, vt *Bakabanyensem*, desertas nurarias, omni solertia, recollectrent; sed, cum res ea, non minus sumtuosa, quam ob aquarum, quibus tudes metallici impellerentur, penuriam, extra modum difficultis esset damnoſaque, molitus tota, iterum intercidit. Ciues itaque præter rusticas occupationes, de quibus diximus iam, vinum illud *fascitium*, cui vulgo *Pálinka* nomen, excoquunt e ferre, tanta copia, vt habeant, quod longe lateque, per fora vicosque, venum circumferant. Reliquam vrbis opportunitatem, *Parochitivs* sic describit: *Templam habet elegantis structura, manibus, infra propugnacu- li, incinctum. Colit vineas quoque modici prouentus, feritque ubertim cepas, allia, olera, cucumeres; pomariis. Et reliqua ad vescunum commoditate, affasim instruita. quorundam, montes, filias, agros, Et pra- ta retuleris.* Anno MDCCX. post *Rákóczianos*, ex montanis urbis, depulsi, *Cesariani*, præsidio *Bakabanyam* tenuere, sarcitis quomodo cunque munitionibus. Insignia vrbis, nouus scriptor, ad hunc modum descripsit: *BAKABÁNTA*, voce patris, Buggans, e septem Montanis Liberis Regisque cinitatisib; una, auri argenteique fodiniis nobilis, D. Nicolaum patronum, pro insignibus vendicat. Media diu effigies & superiore campo nigro elucet; inferiore petra obtinet. cuius fronte ac venae, fôssoria opera, repetitis malleorum ictibus, rimari conspiciuntur. Nundiis quoque frequentatur *Baka-Banya*, quarum ei iura, priisci reges indulserunt. Coeunt, scilicet, *Dominica* ante septuagesimam; die *B. Georgii Martyris*, memoriali; potro *Visitationis B. V. MARIAE*; denique, die *S. Nicolai*, quem primi conditores, patronum, delege- runt. Tantum erat, quod de *Baka-Banya* potuimus expromere.

SECTIO II.

De Oppidis & Arcibus Processus Báthensis.

PROOEMIVM.

T partiendo molestiam cui- temus, Oppida, quorum duo sunt, & arcem, huius Processus vnicam codem falce, complectemur. Et in oppidis quidem, *Báth*, atque *Börsöny*, censentur: arcis *Drégely*, memoriam triste rudus adseruat.

Pauca de singulis habebimus dicere.

SY-

I.) De Natura Fossilium, Lib. X. p. m. 364. & de Veteribus & Novis Metallois, Lib. II. p. 404.

SYNOPSIS.

I. BATH: natales oppidi priſtos
eſſe volunt, & ad Opos
Báthor, referendos. §. I.
Eadem, laudem quoque tri-
buunt, adi, D. Martini
exſtructa: herorum oppidi
ſuccesſo & catalogue. §. II.
Oppidi opportunitas: mundine
annua: foro hebdomadaria;
frumentaria: ſunt potiſſi-
mum: agri ubertas, vini
& frumenti prouentu inſi-
gnis: ciues priſti, Germa-
ni fuerunt; atque bi-
metallarii: eorum lingua,
Frau-Marck dicitur oppi-
dum. §. III.

Eius nominis rationes expro-
muntur: incole hodierni.
Slavi iam fuit, pauci Hun-
gari: exciderunt veteribus
privilegiis. §. IV.
II. Börsöny: colonia itidem
Germanica fuit, eademque
metallaria: ceſſauit iam fe-
luarum cultus: & cur?
oppidi ſata: ciuium operat
eft in Archiepiscopi Stri-
goniensis diſtione: oppidi fi-
ſue: aucupi, & venatio-
nis eximia circum commo-
ditas eft: auctoris, de re-
colendis metallis Börsöni-
enibus, vota.

I. OPPIDUM BATH.

§. I.

 BATH, vetus eft oppidum, &c, si coniectatoribus, fi-
dem adhibuerimus, quantum ad eius exordia adtinet,
in iis referendum, quæ poſt constitutam Hungarorum
republicam, cooperunt excitari. Sunt, (a.) nempe,
qui Opos Báthoreum illum, qui Gervia & Salomonis ztate, ob inſigne
robur, & bellicz virtutis gloriam, maximopere inclinavit, oppidi
conditorum veteribus ſcedis freti, haud sine veroſimilitudinis ſpe-
cie, fuilie contendunt. Magna de viri fortitudine, apud scripto-
res Hungaricos, gloriatio eft: quippe qui, gemina pugna singulari,
(b.) victor abierit; biu ſubiicit portas obſellorum; clade vtrobiique
edita, quæ iam non vacat adſcribere. Id conſtat ſibi, ab audacia no-
men fortissimo militi hæſile, quod inde, in Báthoreorum (c.) gen-
tem,

a.) Liberal manu & animo, has mecum
communicauit, R. Iosephus Caroelus
Zazzo de Ets Elogio, vir, ſi quis or-
dinis fui alien, antiquitatum patris a-
mann: tunc facerdotio apud Duxberg-
on, in Piloniensium prouincia, fungens:
quippe qui, Ráthor, nobili loco in
luctu editus, atque eductus liberaliter,
multum operz, in cognoscendis
patriz ſue originibus, collocauit. Iam
Ujvarius Vice-Archi-Diacionis eft.
b.) Prior ei, cum gigantez magnitudinis
Bohemio fuit, Thuaócarus, Chro-

Hung. Parte II. Cap. XLVIII. p. 53.
58. Posterior, cum Petro, Goya ducis
forti ac glorioſo milite, idem, c. LIII.
p. 59, 4. Portas antem & munitiones,
ad Allem Gracem primum, Ibid. Cap. L.
p. 56, 1. polita ad Niriam, c. LIV.
p. 62, 30. ſubicit. Fuit, comes fugi Salo-
monis, p. 60, 30. Singula, hac ſida,
ad exaggerandum oratione, Bonifacius
quaque memorat, Dec. II Lib. III.
c.) De Bathorear gentis origine, vide
ſublantem Bonifacium, Dec. I. Lib. L
pag. 5.

tem, ad regis vsque dignitatis falligium, ecclesiam, propagatum est: cum ipse filius Martini, de genere Wencellini fuisse perhibetur, cuius postea, rebus pacatis, agnomen de Báth, hoc est, a nostro isthuc oppido, arcifitum fuerit, quod viderint alii. Ceterum, Wencellini genus, quale, & unde sit profectum, Thüróczius (d.) litteris mandauit. Ascendit quoque de Bauaria, Wencelinus, videlicet Vazenburg, qui cum S. Stephano, in Symijsio, Cupam ducem interfecit: capitaneus enim exercitus exfuit eodem die. Ex ijs, Iako, nascitur, principum & origo.

§. II.

*Báth, la-
don que
que tribu-
nus adi-
D. Marti-
ni, estra-
ga:*

Illustria ergo Báthi sunt exordia, si fides veteribus illis schedis, habenda est. Addunt, eundem Opus Báthor, quod patre Martino sit natus, zedem sacram, in eius diu honorem, ex manubia, in suo hoc oppido, condidisse. In honorem, inquiunt schede, S. MARTINI, militis, posteaque Turonensis episcopi, Opus BáTHOR, qua miles, & qua filius Martini Báthor, ecclesiam in oppido suo Báth exstruxit, & Abbatia, dicta de Báthia condicorauit. qua iniuria temporum, & iniquitate rerum collapsa, ne nomen quidem retinet. Nunc, adtrita solum vestigia, Altariz Corporis Christi, sub turri, & insula, Abbatialis, in curia Schneideriana, alias Weissiana, exhibet, diligenter scrutantibus. De educto, a Báthore, dedicatoque S. Martino, templo, si rite se habent reliqua, nemini item mouent: qua de Abbatia de Báth dicuntur, palam est, non isthuc, sed ad Toolnensem illam Abbatiam, referri oportere, de qua PAZMANY (e.) Cardinis: BÁTA, S. Michaelis Archangeli, in Diocesi Quincuerclensi, Comitatu Tolnensi. Hac monenda erant. Ego ita exstirparim, infulz, quod adhuc in curia illa, superat, insignie, non tam fedem Abbatie notuisse, quam pratorum eius possessionem, ad hanc illamue Abbatiam pertinentem. Ceteroquin, templum ipsum D. Martini, capax est omnino numerosa concionis, & mole sublstructum non ineleganti. qua tamen, ob vetustatis virtutis, inflaurationis est indiga. Nam ad heros oppidi, quod adtinet, post Opus fata, Báthorum ditioni accesseri oportuit; dum Levensi dominationi adscriberetur: id vero, qua, seu ztate, seu ratione, euenerit, non est facile eruderatu. Istud certum, regibus parvissime olim, a quibus, non vna prærogativa donatum fuisse constat: donec in Levensem dynastiam transiret; idque permutatione facta, dum rex quidem Lvdovicus II. genti de Leva Báthum; hi regi Nidus, cum vicis aliis, mutuo traderat. Toties ergo variisse dominos, quoties, Léva, in nouorum veniebat potestatem, certum est. Ea de re, laudatus amicus: Fuit Báthouia omni quidem genti de Léva; post hoc, & Melchiorem Balassam exactum, Dobonum de Ruska, patris nomine Stephani, & Francisci filii. Ita e-

*Báthrum
oppidi fac-
tum & sa-
bulos.*

4.) Loco citato, p. 34. cap. XII.

a.) Appendix II. p. 10. in Catalogo AB-
BATIARVM S. BENEDICTI.

mortuis iure nuptiarum, Siegfredi Kollonits; *demum Emerici Iakuschich*, de Orboua; tandem Comitum Csáky: dum ad ultimum, LEOPOLDI M. indulgentia, *iure perenni*, in manus Principis P. EZTERHÁZY, Regni Hungariae Palatini, perveniret: cuius heredibus, paret hodieque, curiis duabus exceptis, quarum altera Weißlani, iam his exstinctis, Schneideriani; altera Zbiskoiani iuris est. Hanc Andreas Zbisko, de Kis-Kolacini, per defactum seminis Léssiani, elaborante fumul Comite Paulo Csáky, clementissima donatione LEOPOLDI M. suam fecit.

§. III.

Habitus oppidi, sic satis cultus est copiosusque, ad quam eius fortunam, cum agri, exigua ad rusticandum opportunitas, tum nundinarum, & *bebedomadariorum* mercatum frequentia, permultum sane momenti adferunt. Et nundina quidem annuae, *Dominica Palmaturum*; *Rogate*, diebus, S. S. Laurentii, & Martini, festis, denique *Dominica III. Adventus*, regum induito, solent concelebrari; tanta concursantis multitudinis, ad emendum vendendum, auiditate, quantam, vix in celebrioribus Hungariae vrbibus, facile obseruaueris. At fora *bebedomadaria*, in singulos dies *Luna*, a-guntur, suntque frumentaria potissimum. Huc, nimurum *Hontenfes*, omne frumenti genus conuehunt, vt iure annonarium emporium, *Bathoniensium* huc celebritas dici possit. Nempe, infitorum ordo quidam, isthie, & in vicinia circum, regnat, quos, ex Germanico vocabulo: *Die Taufcher*, Hungari, *Tütschres*, Slavi *Tauffari*, adpellant. Mira horum, cum in coemendo, tum in vendendo frumento, industria est, quandoque etiam cum dolo malo coniuncta; vt iam nomen illud, in conuicium fere abierit, apud multos. Quidquid hoc, seu veri, seu ficti sit criminis, *Schemmicensis* profecto, & egena frumenti vicinia, hinc praeceps annoram accipiunt. Accedit, ad oppidi felicitatem, agri vbertas, & agricultioni vtrique, vineaticz frumentarieque in primis amica. De vino huiate, praedicari accepimus, iure id quodam suo, ad *secundam notam*, referri posse, vbi, & annus viti fuit, & sollicitate castaque, instituta est vindemiatio. Ceres pratera, agrum nostra resolutum, neque non foecundum, egregie colono respondet; nisi cali contraiuerint iniuriz. Fit ergo his rebus, vt oppidani plerique omnes, rusticatione malint distineri, quam sedentariis operis: quae ne ipsa tamen defunt in oppido. Pricta illa ztate, Germani fueri ciues, ac hi fere metallarii, qui apud *Bakabanyenses*, opus, aut fecisse, aut impensa iuuuisse, perhibentur. Quid? quod officinz monetariz, velligium ostentent adhuc, qui sunt antiquarum rerum studiosi. Forte, liquatorum potius furni erant, non monetarii. quod iam in medio relinquimus. Interim, hanc Germanorum coloniam, nomen item oppidi Teutonicum, *Fran-Marc*, existimatibus, facile suspicio exoritur, de *Bathori* illa, quam nunc meminimus, originum veritate, qua de re promata, quid sentiam.

TOM. IV.

XXXX

§. IV.

Oppidi sp-
perenni-
tes:

nundina
annuae:

fere be-
bedomadaria
frumento-
ria sunt po-
tissimum:

apriobores
vbi, & fra-
mento-
ria sunt po-
tissimum:

alios profici-
Germani,
furuncas, al-
que hi fere
metallarii:

veramus hu-
gas, Fran-
Marcz di-
citur oppi-
dum.

§. IV.

Sva, reginis, cum alibi, tum in montibus præcipue auriferis, olim prædia, fundi, vici, immo & vrbes fuere. In promptu est *Riuulini* sive *Riuuli Dominarum*, metallice, in prouincia *Saxo-mariensi*, vrbis exemplum. *Reginarum* ex præsia temporibus, vna cum fodinarum redditibus, fuit propria; id quod in vrbis historia docebimus. Ergo, enatum inde nomen, vt cum Hungari *Nagybányam*, seu *fodinam magnam*, adpellent, latine, *Riuulum Dominarum*, hoc est, si Germanice reddas, *Frauen-Bäcklein*, vocent: quod ex vrbis metallis, utilitas omnis ac fructus, vbera quasi riuo, in reginam redundat. Ad hunc ergo modum, *Báthi*, Germanicum nomen enatum, auguror. Nempe ad reginas adtinuisse puto, oppidum; sive, vt vicina metalla, operis tributariis augeret; sive, vt esset, vbi diversarentur, si intri hos montes digredi eas contigeret. Certe, vt iis adfentiar, qui vocabulum *Domine*, in Germanica illa adpellatione, a diuinissima VEROINE MARIA, arcellunt, in anima inducere non possum: quando, nullum, toto oppido, vestigium adpareat, quod ei denominationi locum fecisse credi posset. Iam, extinctis Germanis ciuibus, *Saxi* oppidum colunt; rariores *Hungari*: utriusque autem, ita factis zedibus habitant, vt adpareat satis, quos olim habuerint antecessores: *Germanos* nempe, commode agere solitos. Id dolent oppidani, quod exciderint, peculiaribus iis iuribus, quæ olim ab indulgentia regum acceperant; sive id demum, sua ipforum incuria, sive alieno factum arbitratu est. Fraena, aliquando momordisse *Báthensis* oportuit, si perlata, eam in rem legem, penitus existimes. que sic habet: (f.) *Siquidem Dominic terrefribus, oppidorum Pásztó et Báthi, contra priuilegia subditorum, iam antecedenter legibus prouisum est: ideoque, quantum priuilegium talibus, vel per contradictionem, aut per contrarium usum derogatum est; ea tenuis, et in futurum, iure suo dominali, quo ante talium priuilegiorum confirmationem utabantur, iisdem frui licebit, quam diu, iudiciliter secus non determinabitur.* Huc, tunc decreta fuere, quæ quidem lis, quo iam sit habitu, non habemus dicere. Satis de *Báthouia*.

II. OPPIDVM BÖRSÖNY.

BÖRSÖNY, Germanis *Piljen*, vetus *Saxonum* colonia, quam eruditorum metallorum studia; sive ex interiore *Saxonia*; sive, quod creditu proclius est, ex vribus montanis, istibuc excidere. Ac fuit omnino, metallicum oppidum, non copiosum modo; sed opulentum etiam, cum florarent adhuc auriarum operæ: nam, istud metalli genus, erutum isthie fusile, relatum accepimus. Exstant hodieque, metallarii eius laboris, insignia paullim vestigia, quæ, surgente seculo, hac profecti, ob iter spectauimus, cepimusque inde

de argumentum, studiose non minus, quam fructuose, fodinas olim hic fuisse cultas. quæ iam dudum, aut, ob venarum pauperiem, aut certe, ob acerbissimas, temporum retro auctorum, iniurias, obturata sunt. Quia enim, vicinas, in oram plagam, arcis habuit, variis fortunæ casibus iactabatur oppidum. Circum clauditur nempe, quasi indagine quadam, *Strigoniæ*, *Damaszto*, *Dreglo*, *Wifegrado*, *Nogrado*, item *Vdexia*, *Gjarmatbo*, *Szétsenio*, & militari castello, *Saag*. Ergo, quoties, seu hostes, seu nostri, arcibus istis imminebant, sustinebantque obsidiones, pessundari, cum oppidum ipsum, tum metallica opera, necessum fuit. In more tunc habuere adflictissimi ciues, vti ferarum ritu, intra montium lustra, se, suos, & armata greges que pecorum, omni, qua poterant, prouidentia, reconderent; vbi demum, mutatis subinde sedibus, tam diu latitabant, dum spes adulgeret, qualisunque tranquillitatis. Tum vero, forecum more, durissima quæque palli, prorepebant ex montanis illiusmodi perfugiis: cum interim, inane oppidum, miles pabulabundus, aut exussit, aut alio maleficio, pessum dedit. Quamobrem, toties instaurari oppidum debuit, quoties bellorum mala, refederunt aliquantis per. Quid? quod & tunc, cum vtrinque pax refocillata, nostros, iuxta & *Turcas*, retentare ab rapinis, debuerat, aperta circum regio, gementibus oppidanis, furtiu[m] impressionibus, sepe iterumque, ad incitas redigetur. Ita se habuerunt fata oppidi, sepius ad vastitatem redacti; ut mirum haud sit, decreuisse iam ad vici tenuioris modum, cura metallorum migrata penitus. Incolæ profecto, metallicarum operarum obliiti, an pertæsi, opus rusticum, cum frumentarium illud, tum vineaticum exercent. Vtique autem pulchre proficiunt; sed vinearum precipue, qua vinum fundunt, haud ignobile. Id mirere, potuisse, ex tot cladibus, *Saxonica* illius, de qua diximus, colonizæ, reliquias superare. *Germanico* loquuntur adhuc, at inficeta dialecto. Iam & *Slaui*, in supplementa ciuium adsciscuntur. Adscribitur oppidum, inde ab im- memorabili tempore, *Archiepiscopis Strigoniensibus*, quorum beneficio, oppidi prerogativum, a regibus aiunt impetratum: nam præsta ztate, in vicis censebatur. Ex diplomatis tabulariis *Archiepiscopatus Strigoniensis*, edicti sumus, retectis, auri & argenti venis, SIONISMVNDVS regem fuisse, qui earum scrutandarum facultatem, *Archiepiscopii* fecerit, ad annum MCCCCXVI. quam, non ipse modum SIGISMUNDVS, ratam iterum, anno sequenti, habuit; sed gener etiam suis, ALBERTVS: cuius quidem tabulæ, anno MCCCCXXXIX. in eandem rem sunt per scriptæ. Sedet oppidum, intra montes, positu, neque obscurò, no- que aperto nimis. Riuus hac intercurrent, cancris & fundulis amicus est; præter naturam fluuiorum, qui per metallicos alueos, labuntur. Sed, hæc quidem pescatio, exilis est omnino: vberior aucupii effet modulus, si cum cura sciteque institueretur. Vtique, montani venatus superant; quia enim filiosa circum sunt omnia, vix viluta feræ genus fuerit, quod hic non pullescat, certui nimirum, damz, spri & lepo-

*cessationem
fieri avarum
cultus, &
omni?*

oppidum fuit:

*etiam e-
pervit:*

*& in Ar-
chiepisco-
pi Strigo-
niensis, de-
stitutus:*

oppidi fuit:

*aucteris, de
rescendens
metallis
Borsoni-
enibus, se-
ta.*

rum agmina. Ergo, viuarium hic, *Pontifex Strigonienfis*, arte quasi instruclum habet, venationis inexhausta. Ceteroquin, optandum est, vt fini homines, qui *Borsoniens* hos montes scrutentur denuo: non quod permulti lucripetarum fecere, nostra hac ztate, desultoris operis; sed, qui pertinaci quadam contentione, eo vique, in opus incumberent, dum venis potirentur, quarum redditus, diurniores impenas, largo cum scenore, dissoluerent. quod, quia ultra priuarorum fortunas est; his eam mentem precamur, quibus non modo, quod satis est; verum etiam, quod supervacuum posset videri, perpetuo, & sine paupertatis formidine, sufficit. Nam, sunt profecto, montes *Borsoniens*, & horum adfines, metallis ita grauidati, vt peritissimum metallurgice virum, non sine ratione adfirmantem audierim aliquando; posse, illic, secturas instrui, *Schemniciensibus*, siue mollem specie, siue redditus, nihilo deteriores, quas ego tamen opes, posteritati adseruari existimauerim: dum vetiant meliores, quam nos sumus, homines, & cum his, *Saturnia regna*.

SECTIO III. *De Viciis Processus Báthensis.*

Andem, in his designandis, rationem sequemur, quam tecnuimus superius; vt dictionum singularum vicos, ante omnia; poslea, qui sunt in nobilitatis potestate, memoremus.

1. *Füzes-Gyarmath*, ita dicitur, vt ab *Ipoly-Gyarmath*, oppido *Balassorum*, quod est apud *Neogradienfis*, discriminaretur. Adscedit *Grano amni*, latere orientali, ad *Huium Székencze*. Situ est elevatiore, hinc zdes quoque sacra, qua ineft vico, longe isteque visitur. Ager, qui admensus ei est, frumentarius potissimum, commodam præbet, rullationem, ob collinos hic, depresso alibi, positus. Itaque vescuntur incolæ pane laudatissimo. Prata contra, non raro, utriusque amnis elusionibus, obrvuntur. Insignis hic cancrorum, quos *Hungari nigros* appellant, capture est. Gaudet simul, prouenta *Salis Nistri*, quod curate excoquunt, earum operarum studiosi. Circumcidetur vicis pluribus; ab oriente trans collem, *Szántó* est, acidularum præstantis nobilis, atque *Deménd* a meridie, *Felső-Fegyvernek*; ab occidente, *Szent György*, & *Óvár*; denique ab aquilone *Ladány*. Varie hinc sparguntur:

2.) <i>Körved</i> ,
3.) <i>Bajta</i> ,
4.) <i>Leled</i> , | 5.) <i>Szalka</i> ,
6.) <i>Kis-Óvár</i> , &
7.) <i>Szete</i> . |
|---|--|

Vici hi omnes, ad Archiepiscopatum Strigonensem, ac pricipue quidem ditionem Nagy-Sallóensem, adiinent.

8.) *Ab-*

8.) Alsó - Fejgyernek.	14.) Zalaba,
9.) Zokolya,	15.) Pásztorow,
10.) Felső - Almas.	16.) Szakállós - Perőcseny.
11.) Alsó - Tóth - Baka,	17.) Mikolya.
12.) Drzsenye,	18.) Elles - Falva. Sunt hi in
13.) Czank,	Léveni dominatione. Ita
tamen, vt, Felső - Almas, Alsó - Tóth - Baka, &c Drzsenye: ille in
Radoufikiorum; hic in Ujsalufiana viduz; ille in Alexandri Szan-
tyosfky, pignore sunt adhuc: breui, quæ est præfectorum solertia, re-
luedi.
19.) Hellemba,	23.) Kú - Kefzi.
20.) Szob,	24.) Pász, Hi singuli accen-
suntur ditioni Damászieni.
21.) Letkes,	25.) Prosenicz, &c
22.) Tálgyes.	
26.) Alsó - Almás, Præposituræ Saighiensis fuere olim; iam iu-
re hæreditario, Societati Iesv, quæ est Neosolti, sunt adtributi. Vi-
cini sunt pagi, quorum ille, vix ducentis passibus Bátboria submo-
tus est, generosi vini prouentu, tota prouincia, in primis clarus, &
in signi castello insellus.	

27.) Kis Gyarmatb, spectat ad dominationem Bátorkefziensem, quæ est in Comitatu Strigonienſi, atque in gentis Páffiana hærediis.
 28.) Maross, Slavus, Marusza, extimum huius Procesus, in so-
lem meridionalem, oppidum, an vicus? Infedit in Danubii ripa, ad-
uersus Wissgrádum. ISTVÁNFREYVS certe, oppidum (a.) vocauit. At-
que fuit omnino, cultum olim & ad ciuitatuz modum, ob regiæ
vicinitatem, instructum. Nempe, CAROLO I. & huius filio Lvdovi-
co I. denique MATTIA CORVINIO, illuc diuerfantibus, quod vrba
Wissgrádenis, fere omnis, regiis palatiis, hortis villisque, publicis
præterea zedibus allis, insella fuit penitus; obsidens opportune Ma-
rossum, prætoriis partim, partim voluptuariis secessibus, familiares au-
lz proceres inazdicauerant, vt haberent, sua in obtutu regiæ,
auocamenta, quæ & plura fuere oppido, & omnia ita facta, vt &
reges illicerent, & horum comitatum. Præterquam enim, quod
Danubius, eodem, atque egregie laxo profundoque alueo, vrberem,
& oppidum, intercurrent, piscatus sufficiebat, iucundos non minus,
quam vberes; siluosi montes, qui a tergo Marossi adlurgunt, va-
riisque inde, atque amoene se se miscentibus iugis, longe lateque di-
scurrent, inexhaustorum fuere venatum: vt aucupi genera varia, si-
leamus. Erat, proximum oppido, castanetum, fructus eximii, Ita-
lico ritu, a CAROLO I. confitum, & varie propagatis ambulacris, apri-
cationibus, iterumque vmbraculis, ad depellendum solem, ex viuis
frondibus contextis, per montis declivias, instructum. quæ singu-
la tamen, siluecebant postea, cum barbari aream occupauere; vt no-
stra ztate, vix quidquam, ex iucundo hoc arboreto, præter pullu-
lascen-

XXXX 3

a.) Libro XIV. p. 249., 33.

laſcentes ſlipites, obſeruare quæſiſ. Enim vero, eadem, qua *Wiffegradiūm*, fortuna, *Maroſum* eſſe oportuit. Fuit olim, in vrbis, & cum hac, in regum ditione; quam *Corena Bona*; leges patrī vo-
cant: dum depulit, vniueria regione, hostibus, Leopoldi M. indulgen-
tia, Comitibus Štaremburgiis, tota *Wiffegradienſis* dominatio, perpe-
tuo iure adſcriberetur. Itaque, amilla, cum flore priftino, tum
oppidi prærogatiua, in vicum abiit *Maroſum*. Ferunt, vere ne, an
falſo? ambigo; eſſi *Maroſo*, retrufam, intra montes, falinarium ſpe-
cum quandam, ex qua incole, furtiuſi foſſionibus, tantum ſaliſ ex-
promant, quantum luſſiciat rei familiari, & pecuariæ; ſed quam illi,
iurata mutuo fide, claqſ habent. Nolim hæc, in miferorum iniui-
diam contoqueri; ſi tamen rei quidquam eſt, argumentum inde ca-
pio, poſſe, iuſdem, faltem vicinis montibus, & metallis generari, &
ſalem foſſilem. quod negant aliqui. Sed, in mediterranea prouin-
cie, ab amnico hoc collimitio, redeamus.

29.) *Felsö-Thö-Baka*, eſt in *Zelzengi* ditione, paretque, cum
Eſterháziis Comitibus; rum *Baronibus Amade de Varkony*. Huc
porro pertinent:

30.) *Nagy Peſzek*, &

31.) *Kis-Salló*: cum contra ea;

32.) *Kis-Peſzek ad Berényios Comites*;

33.) *Szántó* vero, ad *Abbatiam Cyferciensium Pilissiensem*, ad-
tineant. Hic fons ille laudatissimarum acidularum, ſcatet, quinqua-
ginta admodum paſſibus, ab vico ſciunetus. Fons ipſe, ſequi orgy-
iam altus, lentus ebulit, ad collis radicem. Id mirete, quod pre-
ter incolas, qui magna audiſtate, aquis iſiſi, tota anni tempeſtate, ad
potum vtuntur; armenta quoque, cum ex agro paſcū, hac, ad ſta-
bula redeunt, cupide ad fontem adcurrere, potareque acidas ad fati-
tatem, immo & ſaginam: pingueſunt enim, ꝑuntque, multo, quam
pecudes alia, torofiora. quod equidem, ſalib⁹ medicat⁹, qui in aquis
infunt, adpetentiam pabuli crientibus, tribuerim. Enim vero, ſup-
pareſ ſunt proſiſ ſelteranis, & natura proſiſ conſimilis; nequā alio
diſerunt, quam quod pondo vnum aquarum ſelteranarum, tantum
ſaliſ alcalici contineat, quantum *Szántóenſium*, pondo duo, artem
admouentibus, exhibent. Ergo, ſi pondo tria, totidem diachmias
ſaliſ amaricantis, maritentur; aut quinque pondo, ſolitarie hauiantur,
egregie aluum mouent; bibunturque, non ſecure modo; ve-
rum, magno etiam valetudinis commodo, cum ab aliis, tum a phyt-
ſificis quoque; maxime, ſi zeliuiſ mensibus, cura ſolliciore, potionis
medicatis, adhibeantur. Sunt, & alia, in agro huiaſe, acide; ſed acerbi nimis, & pontici ſaporis. Qua, ex collino fonte deſtant,
lapideſunt copioſe; collemque ideo exaggerationem efficiunt, ſcatu-
rigine ſimul, in annos ſingulos, altius promota. (b.) Quod

4.) Et hac quidem, IUSTVS IOHANNES TOR-
KOS, Doct. Med. & Libera Regiaeque
Ciuitatis Poſtſenientis, Physicus Ordina-
tus laudatissimus, nos docuit: quippe, | naturam fontis, more quodam ſuo, non
vno documento, ſemel aqſe iterum
ſcrutatus, ut hiſ confuleret, qui ſe, cura
fux permittere, confuerunt.

Quod ab his, vicorum reliquum est, & passim, toto Processu
spargitur, varie id nobiles familiz, possident.

34.) *Felső-Sember*, Barossiorum.

35.) *Alja-Sember*, Szulyowszkiorum.

36.) *Dísznés*, Horváthiorum de eadem *Dísznés*. Nomen, di-
uitem porcorum vicum significat: nam *Dísznő*, porci nomen est a-
pud Hungaros.

37.) *Horby*, nobilium iſthic degentium vicus.

38.) *Téla*, Fogláriorum, de eadem *Téla*.

39.) *Varsány*, Simoniorum, Jánokyorum, aliorum.

40.) *Bagonya*, Liptayotum, & Jánokyorum.

41.) *Felső-Fegyvernek*, Szulyowszkyorum.

42.) *Najszáray*, PP. Paullinorum.

43.) *Kalna-Borjó*, Slavis Brabonucze. Vicus omnino memoran-
dus, in primis, quod domos pleraque omnes, saxo habeat incisus,
quibus idem illud saxum, extus tecta, parietes intus, mensas scama-
que, rudi arte elaborata, exhibet. Est *Kreiszmariorum*.

44.) *Tegzes-Borjó*, eodem, & heros habet nobiles, &c iuris
fui, incolas.

45.) *Kú-Kér*, nobilium zque, iſthic colentium.

46.) *Nagy-Kéreskény*, Simonyiorum, & Gofztoniorum.

47.) *Kú-Kereskény*, Successorum Kóvarianorum.

48.) *Magyarád*, pollesio *Vojtoggangi Gofztoni*, qui dum hac
scribimus, magna prouincialium adprobations, Vice-Comitis axioma
tuetur. Vicinus, ac fere ad teli factum, ab ortu Szántó adscedit,
vnde fit, vt Szántoiensis acidulus, quas nunc descripsimus, *Maga-
rádenses*, non raro dicantur. Scant hic *Therma*, quas supra me-
minimus, neque iam possumus silere. Haec, vallicula, cum tenuium
aquarem riuulo, ab acidulis Szántoiensibus, discriminat. Sunt ex fa-
poris aciduli, odoris sulphurosi, coloris albantis quidem, sed turbidi.
Sub ingressum, frigidæ sunt lauantur; at, vbi diuturnior fuerit
infelix, tepidiores sensim, etiam a delicatioris cuticula hominibus,
sentiuntur: certe, qui iis, more agrestium, pluribus horis innatant,
notabili calore eferueſcent. Scaturigo calidaram, in colliculo est,
quem, ex calcario lapide, longa retro andorum intercapidine, con-
creuisse putarim: nam turgescunt omnino calce nativa. In eiusdem
collis radice, specus adaperitur, in quo, si proprius accelleris, exstans,
& tanquam in capaci abeno, bullientis aquæ sonus auditur. Intus,
tametsi frigat antrum, sulphur gignitur, flauum, nitidum, purum
ac molle, quod, decempeda extractum, & libero æri expositum,
suæ natura exardescit. Hæret autem, per concamerationes, &
latera antri; adcreſcitque, ex eius aquæ vaporibus, quæ subitus ebili-
lit. Proinde, tantus specui, ex sulphure hoc, factor inest, vt sub-
iri quidem, sine metu suffocationis, possit a nemine. (c.)

49.) *BH.*

a.) Eodem, quem nunc meminimus, audora.

49.) *Bél*, familiarum *Dvornokovitsib*, & *Madečáni*, vicus, nobis, fato, haud vero consilio, cognominis. quod non erat silendum.

50.) *Lentbő*, herorum eorundem.

51.) *Sákač*, partito iure, ad succellores *Georgij L. B. ab Hebenbach*, & hæredes *Stephani Dísznöf*, adtinet.

52.) *Deménd*, est in potestate succellorum *Deméndiorum*, cuius familiae origines & occasus, in *Epistolorum Nitriensium historia*, (d.) & ad vici *Trentinensis Pravotitz* mentionem, exhibebimus.

53.) *Dalmad*, variarum familiarum, *Plaskovicziane*, *Semberiane*, & reliquarum isthie coletium.

54.) *Nemes - Orofz*, vicinus *Füzes - Gyarmatbo*. Ea frui libertate aiunt, vt nihil in eum *Comitatus* iuris habeat. Hucusque, vici fuere *Processus Bábensis*.

MEMBRUM III.

De Processu Bozokienſi.

P R O O E M I V M.

Ta vocant *Comitatus Hontensis* portionem hanc, ab arce, & oppido *Bozok*. Quæ, vbi e vicinia, Liberæ Regiaeque vrbis *Carponensis* init, ad *Drégeli* vsque arcem, hoc est, ex aquilone, in meridiem, ultra tria milliana decurrit; vix vnquam sesqui milliario, nisi, vbi huc & illuc sinuatur, latior. Qua, in aquilones reprimitur, *Slavorum*; *Hungarorum* contra frequentatur coloniis, qua in meridiem definit. Tenuior *Processibus* reliquis est, cum terrarum spatiis, tum habitatoribus etiam: arces tamen habet plures. Nunc prouinciam ipsam lustrasse iuuat.

SECTIO I.

De Arcibus & Oppidis Processus Bozokienſis.

S Y N O P S I S.

L. <i>Bozok</i> , olim sacrum infestum, <i>Præmonstratenſis</i> ,	um ordinis, cum Præpolitura: ultimus Praeful: ces- ſat,
---	--

A.) Eodem hoc Tomo IV. p. 319. ip. Benedicto.

sat, ex temporum iniqita-
te ordo, Bozoko, profa-
nis tradito: redimilur, a
Georgio Szétsénio, sacra-
turque S. Iesu Tyrnauien-
si: munitur bellis Turci-
cis, publica regni impensa:
Emericus Balassz, affecta
Tököliani, edita iustitiae cru-
delitas: oppidi Bozok, ba-
bitus bosternus: nundina.

II. *Cáibrigum, incognita ori-*
ginis: eius fatus montanus:
infidelis per vim, a Mel-
chiore Balassia: domatur,
Salmenfis duellu: rei gesta
historia, ex Illyráffyo do-
promta. §. I.

Cáibrigi fata reliqua: fit Il-
lyráffy aduersus Turcas
præsidium: est iam in po-
estate Koháriorum: occupa-
tur a tumultuantibus Rá-
kóczianis: & expilatur:
Bercsenii, in Stephani Ko-
háru pietatem, anarissimum
dickerum. §. II.

Auctoris, de Koháriana gen-
te, commentariolum: Pa-
trix Kohári, familie pa-
ter, bellica virtute emer-
git, fit, vicaria potestate,
Ujvárimi præfectus: tradi-
tur, ob negatam arcis de-
ditionem, a milite præfidi-
ario, Bethlenianis: con-
sequuta hinc viri captiu-
tas: STEPHANVS I. PETRI fi-
lius, paternatum virtutum
bares: eius, ad Lévam,
occasus, ex Wagnero me-

moratur: Stephani filii,
atque in his STEPHANVS II. §. III.

Eius laudes ingenue: admi-
nistrati, bello & pace, ma-
gistratus: fit prætor regni:
reliquum vita institutum:
eius bares, ANDREAS, ex
fratre Wolfgango nepos. §. IV.

WOLFGANGI res: matrimonio-
rum, & filii: horum fata:
ANDREAS, nunc familiæ ca-
put. §. V.

III. *Arcis Drégely etymon: po-*
sitio opportuna: molis par-
titio: ratio substructionum:
arcis, & adscripta ei distio-
nus, posseffor, Archiepisco-
pus Strigonienlis. §. I.

Bello civili munitur ab heris:
fit propagaculum limitane-
um: obfideatur a Turcis:
Zondii, arcis præfecti, vir-
tes: providentia militaris:
in propulsando hostium ad-
fultu, ardor & occasus:
funus ab hoste curatum. §. II.

Arcem sic occupatam, Turce,
quadraginta annis, infede-
runt: recuperatur a Nico-
lae Pálffio: eius posseffio,
pace Sitva - Torokeni,
Christianis adformatur: mu-
nitur, sumtu communi: ite-
rumque fortius adfultu, ca-
pitur a Turcis: frustra re-
petitur a Cæsare: iam tri-
ste ruderis est, dignum, quod
ad voluptarios secessus
readificetur. §. III.

I. ARX ET OPPIDVM BOZOK.

Bozok, e-
ius fororum
inflatus
Pramon-
fratensis
um ordines
eum Pra-
politus:

alium
Præfus s

rebus, ex
tempore
iniquis,
ordes

Bozoko,
professis
traditio :

pedimentis
a Georgio
Szeleptio-
nico, for-
matus S. L.
Tyrnau-
ensis:

Vit olim BOZOKVM, Slavis Bozowik, Pramonfratensium
Præpositura, quem LAMBERTVS, Comes, Regni Hunga-
ræ Palatinus, idemque S. LADISLAR, ex foro, nepos,
post initia seculi duodecimi, fundauisse perhibetur. Ita
CASPAR LONGELINVS (a.) in Palatinorum Regni Hung. Catalogo :
LAMBERTVS, Comes Palatinus Regni Hungaria VIII fundator Præposi-
tura S. Stephani in BOZOK Ordinis Pramonfratensis, de quo BONFINIVA
aliisque. Floruit, sub STEPHANO II. & BELA II. cæco. Hanc postea
sedem, opimus ille ordo, ad arcis modum instruxerat; vt non coe-
nobium modo, cum æde sacra haberet; sed posset etiam latruncu-
lorum incurvus reprimere. Quod, necesse omnino fuit facere, in
ea temporum, an hominum, malignitate; qua, ne sacræ quidem vi-
ris; ne dicam, horum coenobiis, securitas dabatur ab his, quibus
quæflus omnis, redditusque, ex rapinis siebant. Meminit præter
PAZMANYVM (b.) Bozokiensis huius Præpositura; TIMON item ad annum M-
DL. vbi simul ultimi, sed extorris Præpositi Bozokiensis, fatum me-
morat. (c.) Curator arcis Csábrágensis, quem Provvisorum in Hunga-
ria dicunt, Marthiana Zavarientem, extorrem Præpositum Bozokensem
postremum ex ordine Pramonfratensi mortificere vulneravit. Ergo, iam
tum, sacra Pramonfratensium familia, sua, an aliorum culpa, ad eam
paucitatem redacta Bozoki fuit, vt ne Præposito ipsi, locus in coe-
nobio fuerit residuus; quinimmo, extorris ac vagus, morte sanguini-
olenta, conficeretur, ab homine vicino, atque ex eius ztatis mo-
re, alieni, extra modum cupido. Cui vero, in rapinam cesserit
tunc Bozokum, non habeo dicere: Istud, apud eundem TIMONEM (d.)
ad annum MDLIX. reperio: Obiit Sigismundus Balassa, qui ex quo
tempore FERDINANDO adhæsus, nullus facinoris conspicuus exsistit. Osten-
sione post, uxor eius mortua est, que Præposituram Bozokensem, fra-
tri suo, Georgio Fanchio legavit. Ergo, ita opinor, emortuis for-
te, aut dilaplis Pramonfratensibus, ne inique, a prædatoribus vñ-
paretur arx, & huius dixio, summo suo iure, FERDINANDVM, vera-
que, in suam redegitissimam potestatem; posteaque redeuenti ad seniora
consilia, Sigismundo Balasse, donauisse; vt auctoramenta inde cape-
ret, fidei, nunquam postea cogenteranda. Varie hinc iactabatur
Bozokum; dum a GEORGIO SZELEPTIANO Strigonieni Pontifice, anno
MDCLXXXV. ea lege in Societatem IESSV Tyrnauensem transcriberetur,
vt Seminario B. Virginis, quod alias Mariano Szeleptianum adpella-
tur, liberaliter nutriendo, seruiret. Concordante eruditii Tyrnauen-
ses. (e.) Rebus subinde Collegii, ut ne professoribus; seminarii vero,
Ma-

- a.) PETRI de REVA Coronæ Hungariae ad- | p. 156. fine, edit. Eggenbergi, fol. Anno
textus. p. 153. Fol. edit. Francof. | MDCCXXXVI.
b.) Ad Synodum Strigonieni. Append. II. | d.) Imbi, pag. 179.
pag. 110. | e.) In, de Progressu Vniuersitati Tyrna-
e.) Epitome Chronologica rerum Hungar. | uensis, Parte II. p. 50.

Mariano-Szeleptséniani, ut ne scholaribus, necessaria ad humanum usum decessent, auctis: BOZOKNO nempe, in utrorumque subdium, suprema Celsissimi Principis Georgii Szeleptsény voluntate transcripta. Et paullo post: Quam non parce, fons hic beneficentie, Szeleptsényus fluxerit, vel extrema Praefulsa voluntas doceat; qua BOZOKNVM, ut iam memoravimus, Seminario B. Virginis attribuit: ut patrii ibidem iuuenes, bonis artibus excolendi, alerentur, quos, disciplinarum liberalium capacem natiq; indolem, maiorum egestas, vel certe, si sedari essent, culpata parentum negligentia, a prosequendo litteras arceret. Et est omnino, hodieque, cum oppido cognomine, & viciis circiter quatuordecim, in Patrum potestate, quam illi ditionem, ad eum modum administrant, vt & Seminarii rebus, & rurlicz plebi, quantum eius has temporum difficultate fieri potest, egregie consulatur. Dudem est, cum ob belli Turcici incommoda, holiuumque viciniam, publicis, ex comitiorum decreto, sumtibus muniendum Bozokum, Status & Ordines voluerunt. Bozok, inquit anni MDLXXVIII. lex ^{maioris.}
turcicis publicis
expensis
potest:

(f.) ex pecunia gratuitorum laborum, si quis sunt minuta reparations facienda, iuetur: donec, de eius plenaria fortificatione, integre decernatur. Et longa, (g.) post xstate: Ad Bozok, inquit lex, munendum, laborabunt, pertinente eiudem, & Propositura Szabolcsensis, cum Abatis de Pilis. quæ denum prouidentia, deiectis Buda Turcicis, cessauit penitus; cum non esset, cur muniretur amplius, castellum, extra periculi aleam positum. Tumultuante Tököllo, ab Emerico Balassa, anno MDCLXXVIII. capti vorum, qui in aree detinebantur, maleficio, interceptam, Paracritivus (h.) memorat: In hac aree, inquit, PATRI Dobis, arcis prefectus, Stephanus Mora Capitanus, & anonymous. Plebanus Carponensis, civili bello, per captiuos arcis proditi, & per Emericum Balassam capti, atque capite diminuti fuerunt. Adeo tunc, vix superabat velligium per Hungariam, quod ciuium sanguine foedatum haud fuisset. Habitus oppidi, quod arcis adiacet, neque tenuis est extra modum, neque lauior, quam id fortuna ciuium, agricolatione fere sola viuentium, admittit. Frequentatur adhuc nundinis, quantum scimus, Dominica Quasimodogeniti, & diebus S. Stephano regi, atque D. Barbara, facris. Sciungitur Carpona, vnius horæ itinere.

II. ARX CSÁBR ÁG.

Antiqua est, neque cognitæ originis, Csábragi moles, atque, pro montano positi, ita facta, ut coniuci inde possit, non originem voluntarii fecellus gratia; quod fit spe; quam defensandæ priuatæ publicæ rei caussa, eductam fuisse olim. Situm arcis, ISTVÁNEYVS (i.) designauit: Csábrágovm, inquit, in colle conformatum, satis quidem alto editoque iacet; sed cum undique, maiora montium cul-

Yyyy 2 mi-

i.) Articulo XXVII.

g.) Anno MDCLXXXI. Art. VII.

i.) In Historia Comitatum Mezesipha.

i.) Libro XVI. p. 266. lequ.

*infidetur,
per vim , &
Melchiorre
Balassa;*

*dominatur
Salmenfis
datus , et
goda diffe-
ria, ex lit-
Vimilto de-
promota.*

mina superemineant, ut tormentis ex omni parte concuti possit. Omnipotens, importuno ad defensandum positu est. Necio, an superet antiquior arcis mentio, apud rerum Hungaricarum scriptores, quam, quae ei Melchioris Balassa molitionibus conciliata fuit. De his ad Lévan & Sítnam diximus. Incederat ille arcem, ut late gravanti licentia, perfugio nunc esset, nunc iterum praesidio. Csábrágum, utrum verbis ISTVÁNUS, eiusdem per vim, Petri Pálffii curatoribus, occupauit, ac prædonibus, praesidio impositis, vicina loca rapiens ac latrociniis, infesta reddere non cessabat. Mos nempe tunc fuit, oppido perditus, & bene constituta reipublice, non minus noxius, quam infamis; aliena inuadere, occupare, & non usurpare tantum priuatim; sed vertere eriam in publicam perniciem. Ergo, ut auertuncaret, a metallicis verbibus præcipue, calamitosam hanc tempestatem, FERDINANDVS I. una eademque militari expeditione, ductu Salmenfis suscepit, tria haec prædatorum iusta, Lévan puta, Sítnam & Csábrágum, per domanda voluit. Primo omnium, Sítna, post cruentam, cum præsidariis, velitationem; Léva deinde feroci ac sanguinolento adfulti, cecidere; dum & Csábrágum, iam ante lenta conclusum obſidione, palmarum victoribus tradere cogeretur. Salmenfis, sit iterum historicus, Horvatinovicum, post Sítnam deditam, ad Csábrágum ire iubet, non tam eius oppugnandi causa, quam ut obſidendo ac vigilando, neminem ingredi, aut portis exire, aut commeatum aliquem obſeffis inferre permetteret, donec ipse cum omnibus copiis subsequeretur. Atque eo valuit omnino, sagacissimi haec ducis prouidentia, ut, post debellatos magna clade Levensis, vana Csábrágensem fuerit ferocia. Rem gloriam, ex ISTVÁNIO iterum audiamus: In hunc modum, postridie Iduum Maii, Léva, ut & armis in potestate redacta, & Vrile Martino, ibi cum firme praesidio relitto, ad Csábrágum, iam ante, a Horvatinovicio, obſidione, ut diximus, circumuallatum, exercitus eius est. Salmenfis, conſtructis idoneo loco, aggeribus, & poſitis tormentis, antequam ea, aduersus propugnantes diſploiderentur, capita, Léva præsidariis abſissa, supra corbes vimineos, longioribus infixa perticeat, collocari iuſſit; ut a Csábrágianis, facile conficerentur: ac Johannem Mirzeum, unum ex captiis, propius ad arcem adduci, obſeffisque proclamari iubet: Lévan captam, qui intus erant, paucissimis exceptis, omnes malleatis, occubuisse; eorum capita in exemplum adlata esse, eandem perniciem ipſos manere, si in pertinacia perſisterent. Verum illi, summo silentio, dicta fallaque eius transmisere. Itaque, ira fulm, & dolore exasperatus, tormenta in arcem dirigi, & muros quassari iubet, qui, cum magna edita frage, procidissent, obſeffi, fractis animis, detinioni conditions, quas paulo ante responderant, amplecti, ac pertinacia finem imponere, decreuerant, ac voce sublata, e manibus proloqui ceperunt. Salmenfis, nullas accipere conditions, nihil eorum verbis comoueri: poſtremo, a Horvatinovicio, aliisque ducibus Hungaria placuisse, eos, absque omnibus conditionibus, arcem, atque arma omnia cf

ſar-

farcimae, tradī posfulauit: ni tradant, se eis vel iniatis, breui arcem expagnaturum, eosque omnes, sine villa sive venia, laqueo puniturum, minatus est." Sic illi, ad extremas necessitatis difficultates redacti, & metu coacti, ad arbitrium victoris arcem dedidere. quos, quamquam vinculis ac compedibus constrictos, aliquemdiu detinuerat, confusio tamen bello, omnes dimisit.

S. II.

EX eo tempore, vix quidquam dignum memoratu, de Csábrág. Csábrág,
ego legas: nisi quod heros mutrū frequentius, quos iam non fata rati
morarunt. Anno MDCLXXXI. p. f. sumtu publico muniendum decreuerunt que: si li-
postea vero MDCLXXXI. /k. sumtu publico muniendum decreuerunt mituram,
Status & Ordines. Ad Csábrág, inquit lex, veluti locum, multum praedium i aduersus
Montanarum securitati proficuum, laborem bona ad eandem arcem Turcas,
pellantia, una cum possessione, Devicze, alias ad arcem Sitoya per- of iam in
timente. Est hodie, Comitum Koháry, hzredium, idemque in genti- partibus
tituis eorum titulis relatum, ut de Csábrág dicantur. Plerumque sum:
sedes induit gentis est, cui illi pro eo, atque id fert anni tempe- Koháry-
stas, & ipsi immorantur libenter, & rei sua familiari cimelisique, per- f. i. i.
fugia illis ponunt id quod bellis ciuilibus, ac Rákocziino in primis
tumultu, dannosum Koháry exsilit. Stephanus Koháry, vir, &c
bello clarissimus, & pace, arcis decimabatur, cum Rákocziiana illu- Koháry-
vio, Hungariam inauisit. Tenebant iam, a rerum nouarum mo- f. i. i.
litoribus, vrbes metallicæ; Léva autem, atroci paullo ante, Hungaro-
rum clade, nobilitata, iterum in potestatem eorum reciderat: Csábrág-
gum, praefidiorum se virtute adhuc tuebatur. Ergo, obsidione
vrgendam rati, ne remorar grallationibus suis, poneret amplius, co-
actis hinc & illinc prouincialium, Comitatenses vocant, cohortibus tur-
misque, sub ipsum brumæ tempus, obsidionem exordiuntur. An accipit
tormentis arcem tentant, non habeo dicere; ad ultimum certe, a r. r. m. l.
huc adeger præsidarios, vt arcem, psctis qualibuscumque conditioni-
bus, diutius defensatum caltrum, Rákocziianorum lubidini permitterent. Rákoczi-
nus;
Inerat Csábrág, prater Koháriane gentis tabularium, multum auitz & capila-
partim, partim vicinorum, quos hoc inopina belli ptoctela compulerat, r. r. m. l.
cum pretiosa, tum vulgaris supellecitis. Id omne, admitti
ad arcem noui hospites, non vno vli obtenu, audiissime diripiunt,
ac ne tabulario quidem parcant. Vidisse me recordor, grandes ci-
stas, chartacei thesaures appletas, Neogobium & deuictas, ac proterue
referatas, atque aperto in inconclavi, ad foeda etiam miniliteria, vul-
go patuisse; cui demum lubidini, an tempeliue fatis, nefcio, a non-
nemine, quem nouarum rerum torrens, vel iniuitum abripuerat, cum
cura obuiatum est. Fuit, Stephanus II. Koháry, æquissimo diuinæ bo-
nitatis estimatori, pium illud & dignum tanto viro symbolum:
DAT Deus CVI VVLT: cui ille nomen subscribere solebat, STEPHANVS KO-

Yyyy 3

M. -

BERTSÉNIUS,
in Stephanis
Kohárii
peregrinatio;
dilectionis
memoriam.

HÁRY, quod, vt derideret BERTSÉNIUS, cum per Kohárianas ditiones a-
libi, tum direpto Csárdigo in primis, adscripto impio facinore do-
mineque sic dehonestabar: ACCIPIT, VIII VVLT; NICOLAI BERTSÉNY. Ni-
mirum, ita decuit hominem, numinis, aut ignarum, aut certe obli-
tum; alieni autem longe omnium cupidissimum; vti diuinam qui-
dem prouidentiam despiceret, grandeque adeo scelus, nouo scelere
alio cumularet.

§. III.

*dilectoris de
Koháriana
genio, com-
mentariis
lum:*

PETRUS KO-
HÁRY, fami-
lia patris,
Bellus vir-
tute emer-
git:

*Ac, vicario
parvulus,
Uvarini
magistri:*

*traditur ab
magistris
arcis duci-
tione, &
mollis pro-
fessoris,
Bethlen's-
nis:*

*confingente
hunc viri
captivitate*

*STEPHA-
NVS I. PE-
TRI filius:*
*peregrinatio
viro fortis
hunc:*

ACREIS hæc, & gentis Koháriana mentio, suo quodam iure, po-
scere a nobis videtur, vti decora eius compendio expromam-
mus. Dedit inclutæ genti, cum origines, tum incrementa,
virtus, & fides in bello, cum inusitata rei militaris scientia coniuncta.
Primus, qui hac laude emicuit, suisque posteris viam ad summos ho-
nores opesque praixuit, PETRVS KOHÁRY fuit, Léva, quod scimus, in
lucem editus. Posuerat is belli tirocinia, sub fortissimis Hungaria, qui
exeunte seculo decimo sexto, inclinaruerant, felici adeo succellu, vt
ab imis ordinibus, per varios prefecturarum militiz gradus, solius
virtutis, & qui hanc, in nouo homine suspicabant, exstimatione ac
iudicio, dum tandem Hungaria legioni, cum imperio præficetur, quam
is, ita ductabat, vt non vna velitatione, fusi fugatiisque Turci, in-
signe sibi decus, tota Hungaria paratis, meruerit preterea, vti
Uvarino, vicario cum imperio, periculosis temporibus, præset.
Bellum, aduersus FERDINANDVM II. anno MDCXL. Gabriel Bethlen,
Transiluaniz princeps, commouerat. Cuius furor, cum ad Uvarianum
vsque pertigilleret, iamque a Georgio Szétfö, Gabrieli duce, ob-
sidiens premi cepisset, PETRUS KOHÁRY, fidei, FERDINANDO, & patre
datu, memor, vleima queque, in defensanda arce experiri statuit.
Ac fecisset omnino, difficultem hostibus oppugnationem, nisi præsidia-
rios, partim Transiluanorum pollicitationes, partim nouarum rerum
studia, rapuissent in transuersum. Hi vero denum, cum a defensandi
Uvarini ardore, Kohárium nequeunt abducere, tametsi rogamus
territatumque diutius; tandem vinclum, perfido ausu, Szétfö, vna
cum arce, & omni adparatu bellico, nefarie (L) produnt. Tentau-
it non vna arte, heroi captiui animus, Szétfö, si posset, a fide
Cæsaris alienare; sed adeo nihil profecit, vt tenaciorem etiam feceris.
FERDINANDI partium. Ergo, ira percitus, virum fortissimum facul-
titibus multat, cuiusque fidem laudare debuerat, compedibus vin-
clum, Cæsarium dimittit, diuturnis squalidisque carceribus, illuc postea
macrardum. Fuit PETRO, filius STEPHANVS, quem nobis primum vo-
care placet, vt a SECUNDO, de quo mox dicemus, discriminemus. Ca-
stra & is inde a primis adolescentiæ annis sequutus, sub patre primum,
dein sub ducibus aliis, aduersus Turcas militabat, eualisque postea in
eum,

L) OCTAVIVS Parte II. p. 66. a. & minori | Uvarinus, de his KOHARI factis, digh-
criptores alii, paullum. Recole, quæ, ad | mus, eodem hoc Tomo IV. p. 348.

eum, & militem, & ducem, qui, si non maior patre, eius certe similissimus, cum in præliis, tum in omni militie genere, a retum peritis haberetur. Occubuit eo prælio, quod *Suse* ductu, ad *Lévam*, cum *Turci*, insigni reportata victoria, anno MDCLXIV. fuit commissum. Meminisse fortissimi viri occasus, *WAGNERVS (m.)* in eius pugna descriptio-ne. Miles, inquit, *si unquam, tum certo documentum dedit, quantum in veteri Teutone virium animorumque inesset.* Neque Hungari in persequendo hoste velociores, quam in pugna constantiores fuere. *Præcipua oratione iactura fuit, KOHÁRIO Comite, sub primum pugna restum, amissio, viro fortissimo, nec suis tantum, sed familie quoque laudibus clarissimo.* Id, Stephani interitum egregie pensauit, quod fecundo viuis matrimonio, quatuor post se filios reliquit; *STEPHANVM II. JOHANNEM, Gabrielem & Wolfgangum.* Ex his, *Johannes*, primis coniugii annis obiit: *Gabriel*, totum se familie *S. Francisci* tradidit: *Wolfgangus* fecundo traduce, posteritati, quod infra monebimus, operatus est. *STEPHANVS* solus, militie nomen dedit, cum antea ultra, quam est in popularium nostrorum moribus, in meliores litteras, multum & temporis, & studii impendisset.

§. IV.

Profecto enim, in iis nostris zetatis, viris, non a ciuiis tam fuit, sed a maximis etiam regibus, *Leovaldo, Iosepho, & CAROLO III.* quos fide non minus coluit, quam constanti obsequio, habitus est, quorum laudatissima opera, & bello vt potuerunt, & pace. Sane, *P. Scipionem Aemilianum*, non exemplari modo, verum toto etiama vite genere, exprimere viuis est. Enim vero (*n.*) auris *Petri* Paternisque *Stephani* virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingenique ac studiorum eminentissimus fuit zetatis suæ: qui nihil in vita, nisi laudandum suscepit, aut sentit, aut dixit. Ergo, id suis ipsis virtutibus efficit, vt, si res ita posceret, bello quidem summa ducibus; tranquilla patria, conful-tissimis quibusque viris par, concordi omnium sententia exultaretur. Hinc magistratus, quos vtrōbique, ingenti, & regum, & ordinum adprobatione, semper administravit, arcensendi sunt. Ultimus horum, pretura fuit regni, ad quam anno MDCCXIV. *CAROLL* iudicio subiectus est; quodque ex *Agriensi* obliuione, dextram, plum-bea glandis istu, ad signandas, in eo magistratu, tabulas, impotem habuerit, nouo regis, & vniuersi comitiis instituto, lamina, *Kohárii* nomine insculpta, qua id posset fieri, attributa ei est. Digna me-

mo-
n.) Libro II. p. 152. Adhuc in novis ho-minibus, *Kohárii*, alter sive genitus pa-ter, cœlebat. Adde ORTELLIVI loco citato, p. 351. *Yequenti*, vbi *Susa*, scribit, atque occasum *Kohárii* intempe-ssum, queritur.
m.) C. VELLERI PATERCVI Lib. I. Cap. XII. p. 85. edit. BVRMANNI, verba in res dictis ad Cesarem litteris, prælium de-

*erit, ad Lé-vam, ecce
fus i
ex Wa-genero mo-
miserat:*

*Stephani
filii, aqua
in his STE-
PHANIS II.*

*administra-
tibili &
pace, magi-
stratus: fa-
cilius:*

præser-

rum:

mo-

moratu lex (o) est, quam isdem illis comitis, perlata recordatur: *Quia prætitulatus modernus Index Curia Regia, occasione præteriti belli Turcici, sub obſidione fortaliti Agrienſis, per Turcas eo tum poffeffi, graniter in manu dextra vulneratus, adeoque rūtu eiusdem priuatus, pro exigentia officii ſui, iuridicas & alias expeditiones ad inſtantiam cauſantium emanari ſolitas, propria manu ſubſcribere nequiret: hinc ne aliquis eatenus defectus, aut diſputationis, & inter cauſantes exceptionis, anſa emergeret poſſit; alteſata ſua Maiestas Sacratissima, eidem Domino Comiti Stephano Kohari, Iudicis Curia Regia, clementer indulſit; quatenus in lamina argentea, nomen ſuum inſculpi facere, eiudemque in uniuersis expeditionibus, ad praefatum Iudicatum Curia Regia officium, in vicem propria ſubſcriptionis, uti poſſit. reliqua, in quibus, ſubſcriptionis illiusmodi vigor & auſtoritas, atque mortuo Stephano, argentez illius laminz abrogatio, ſcrupuloſe decernitur, ſanciturque. Vitam duxit cœlibem, tanta, abſtinentia, temperantia, paſtimonia, & profuſe, in ſacros Ordines, munificenter laude, vt noltra quidem zetas, parem haud viderit, ſequaturꝝ autem, vix vnuquam daturæ ſint virum conſilium, in hac, qua ſumus morum corruptione, per dies ſingulos precipitante in deterius: vbi, diesque noctesque eſſur, bibitur, neque quicquam paſtimoniam adhibet: ſagina plane eſt. Ut ille apud (p.) PLAVTVM. Ceterum STEPHANVS KOHARY, octogenario febre maior, lenta ex ſenio, ſua tamen morte, vitz gloriæque fatur, anno MDCCXXX. Czabragum, cuius ſeculū vnicē delectabatur, nobilitauit, opesque omnes, & optimas per Hungariam ditiones, ANDREAS, ex Wolffango fratre, nepoti, teſtamento adſcripſit.*

§. V.

Sed pergamus porro, Kohariorum imagines recensere. WOLFGANGVS, quartogenitus Stephani II. frater, an vnuquam militiam, fuerit ſequutus, non habeo dicere. Saltem, noluit ei vitz generi immori; ne ob Stephani coelitatum, Iohannis mortem premaraturam, & Gabrieſ ſacerdotium, gens Kohariana, intercederet penitus. Eo confilio, Ludovicam Mariam, virginem plenifimam, e S. R. I. Comitibus ab Hochentechtberg duxit. Quatuor ex ea filios, & ipſe ſufcepit. Georgium, Iohannem II. Andream & Ignatium. Militare his omnibus vitz genuſ fuit, Georgio potiſſimum: quippe qui diuitiis, sub Guidone Starenbergio, exercitus Hispanici, dum de eo regno, CAROLVS III. aduersus PHILIPPVM V. bello decertaret, ſtipendia, tanta ſui apud omnes, probatione meruit, ut ſupremus, a praefecto illo, inter legionis ſuę centuriones, diceretur. Atque, emerſiſet omnino militie, ad maxima quæque

a.) Articulo XXXIX. anni MDCCXV. inſtrant comitis ea, anno MDCCXIL Dominio in Albitz; atque, ob pellitentiam, que Biſauia corripoerat, anno demum MDCCXIV. redintegrata; de aīque anno MDCCXV. finita fuere. Lau-

des STEPHANI KOHARI, eiusdem articuli exordium habet, quas illuc legi cuſpiuntur.

b.) Motularia, Actu I. Sc. III. ver. 78. editionis Ios. FRID. GRONOVII, Tom. I, pag. 504.

quæque natus *Georgius*, nisi crudele fatum ante, virum fortem intercepisset, quam cum maturiori ætate, insigniores simul præfecturas, adire potuerat. Nempe, ex *Hippmania redux*, bello *Turcico*, quod anno MDCCXVI. infida gens commouerat, ad *Peterwaradinum* in viatore exercitu strenuissime pugnans, occubuit. Sed *Johannem* quoque, annus sequens abstulit: quando morbo, ex militari apud *Belgradum* labore, contracto, et viuis postea excellit. Ita tunc, duos, et *Kobdritis* fratres, breue, sed victoriosum tamen bellum, et medio sustulit. Quin immo, parum aberat, quin *Andreas* quoque, in *Lipitzin* rationes concederet: fauciatus enim & ipse fuit, seruatus tamen est, non tam medicorum industria, quam singulari quodam numinis beneficio, vt esset, qui porro genus propagaret. quod & fit omnino: quippe qui, ex vxore, nata *Tauonathia*, plures, vtriusque sexus liberos, auspicio suscepit. Feliciter! Hec, de inclita *Kobdritis* gente, ad *Csábragi* mentionem, sili ri haud poterant, sine faxe dispendio.

Andreas,
nous fa-
milia co-
per.

III. ARX DRÉGELY.

Arcis vocabulum, si *Hungarice* velis scribere pronunciareque, *Arca Dré-*
gely, *egregium* arque opportunum locum significabit. *Arca Dré-*
gely, *egre-*
gium:
Ita vero olim fuisse adpellatum, ex regni decretis (q.) argu-
mentum capio. *Citra Danubium*, inquit, *castris*, ac fortalitiis
Saagb, *Pájstó*, *Dréghely*, *Szétsén*, *Buják* & *Léva*, & si que sunt
alia, præfidiis necessariis omnium generum, mature prouideat *Sua Ma-*
iestas Regia. Vbi, si vocalem secundam, e, fillabz primæ interfuer-
eris, *Déríg-Hely*, seu *Dérék-Hely* inde nascetur. Hanc vero adpellati-
onem, ob idoneum munitionibus situm, & amoenum, per cir-
cumflos montes, prospectum, primos arcis conditores, loco indi-
cisse, certum mihi est; tametsi, qui ii fuerint, non habeo tuto
adfirmare. Positū est arduo petrosoque, atque hinc, tolerandis olim
reiciendisque obsidionibus, maxime opportuno. Moles ipsa, in ge-
minata aream discriminabatur, cum fuit intemerata; *exteriorem* alte-
ram, alteram *interiorem*: quarum hæc, portula adeo arcta adibatur,
vt si a duobus vigilibus, quod hic in more fuit, insidetetur, nequi-
uerit, per medios intrare quisquam. Exterior illa, puteum habebat
per viuum faxum, ad centum orgyias depresso, latum *in hiulpa*, qua-
tuor, laticis perennis, & ad potandum salubris. Neque interior
arcis regio, aquis caruit, nam & hic, cisterna fuit instructa, pro-
funda pedes vndecim, at laxitate fere gemina. Totam, quadrato e
lapide, ita coagmentauerant conditores, vt vix commissurae notari
possint hodieque. Illud, in totius substructione molis, damnamendum
est, quod e laterculo educta fuerit, extra modum fragili, quique
globorum iactibus, facile poterat conteri. Vnde sit, vt, cum ali-
as muri lateritii, ex tempestatum iniuris, durescant magis magisque,

positio op-
portunus:

modis per-

missio:

modis per-

missio:</

*ordine & ad
scripto &
divisio
nibus,
Archiep.
scopus
Strigoniensis
causa.*

parietinæ *Drigbelyi*, ex eis lateribus, in ruinam fiant pronioreas. Ark ipsa, & adscripta huic dominatio, veterissimo iure, in *Archiepiscopatus Strigoniensis* hereditatis sacra censetur hodieque; cum antea, in regum fuerit porcellate. Primus, qui eam *Archiepiscopis* attribuit, ALBERTVS fuili perhibetur. Atque superiunt omnia diplomata in tabulario (r.) præfulis, quæ fidem possint conciliare: quippe qui, iteratis, anno MCCCCXCVIII. tabulis, partim donavit arcem Archiepiscopo, GEORGIO III. & genit *Paloch*; partim donatam, solemnis formula, confirmauit. Recognauerunt, donationem regiam, hinc *Conuentus Szeghienensis*; illinc *Capitulum Vaczense*, anno eodem. Suspiciuntur quidam, *Sicismundum*, pignori arcem Georgio I. pontifici Strigoniensi, quem e *Comitibus de Hohenloben*, Iohannu II. de *Kanijë*, in hanc sedem surrogauerat, pignori opposuisse. quam postea, nouus, & adscitus peregre ALBERTVS tex, vri se ordinibus sacris adprobaret, singulari quadam popularitate ductus, *Georgio*, quem diximus, *de Paloch*, viro *Hungaro*, donavit. Id equidem, nolim temere inficiari; quando constat, ea sepe egellate fuili *Sicismundum*, ut cogereatur, non arcet modo, & harum prædias; verum urbes, immo prouincias integras, pigneras facere.

S. II.

*Delle chiesi,
monasteri
& fortificazioni*

Tunc vero, cum propriam habebat arcem, antillites *Strigonienses*, ex temporum, quo sequuntur sunt, ingenio, trilli profecto & calamitoso Hungariz, castrum *Drigbely*, sicuti vocant diplomata, accuratis munire, obfervareque diligentius, occuperunt. Nempe, succederat viduz *Elisabetha* iussu, *Simone Rozgonyo* posthabito, GEORGIO III. qui anno MCCCCXXXIX. emortuus est *Drontus de Széts*, iam tum purpuratus: (s.) qui, quod *Wladislai* postumi, partes, masculæ tuitus est, habebat sine, cur se fusque hereditas, aduersus *Wladislai Poloni* factionem, communaret: maxime, cum exerto ciuili bello, huc ventum erat, vt, qui pupillum sequerentur, ne tunc quidem cellarunt *Wladislauum* infestare, cum *Hungaria* propemodium vniuersa, constabilienda eius dignitati, qua ligationibus, qua armis, pergebat velificari. Post eam temporestatem, venatoriis *Archiepiscoporum* fecellibus, ark frequentabatur, nouis subinde, & ad commoditatem, & defensandum, substructionibus sucta; dum post *Wladislai I.* cladem ad *Varnam*, & *Lvovici II.* internectionem, ex fecello voluptario, regionis circumposita propugnaculum fieret. *Archiepiscoporum* tunc, ingraeacentibus autem periculis, regis demum præsidis tenebatur *Drigbelyum*, habebaturque in limitaneis propugnaculis: et potissimum tempestate, cum late graffati *Turci*, compescendi fuerunt, ne id impune faciliarent. Nam buc potissimum valuerunt, ista huiusmodi præsidia, vt, aduersa *Turcarum* imprellione,

n.) Capit. S. numero VII.

| r.) Vide *Bonivitum* Doc. III. Lib. IV. pag. 419. sequ.

pressione, condic̄ta mutuo signa, arcib⁹s vicinis ederent, posteaque coadunatis viribus, aut insequerentur hostem, aut interciperent redeuntem, atque onussum præda: quæ res, non minutis tantum velitationibus; sed iustis subinde præliis, occasionem, quotidie fere præbebat. Vbi ea opportunitate sunt *Turca*, anno in primis MDLII. qui exitialis omnino Dréghelya accidit. Nemo, Istrvñfio (s.) rem gestam, seu verius, seu disertus, litteris mandauit: cuius ideo, & fidem sequemur, & verba, in rem nostram vertemus. ALIS, inquit, *Eunuchus*, *Buda* præfet⁹s, adductis inde tormentis, ac promotis castris, in quibus oīo, aut decem millia militum erant, ad oppugnandum DRÉGHETVR prosciscitur. Id, in prelat⁹ monte possum, Pauli Archiepiscopi, biennio ante vita fundi, ditionis erat, & a Georgio Zondio, viro acri & militari, ac collega eius Gregorio Berthalio, custodiebatur; sed is, per occasionem innivide domus & familiæ, aberat, & solue Zondius domi res curabat. Cum *Turca* proprius aduentassent, aggeres & vineas de nocte, coleriter & regione arcis perfecerunt, inque iū quatuor maiora tormenta, & sex columbrina mediores, collocaerunt, quibus arx, sine cassione, verberari capta est: nec multo post, turris præalta, que porta imminebat, eique præfatio erat, vi tormentorum diruta deiectaque fuit, cuius casu, Zondius, Johannem Zóltaium, legatum suum, oppressum extinctumque amisi. Mania etiam arcis, quod vetusta debiliaque essent, pilaramque istib⁹ quassarentur, adeo plerisque in locis via fecerant, ut Zondius, arcem retineri posse desperaret. Adeo, vel ipsa oppugnationis exordia, funesta Dréghelyenfibus fuerunt. Alia postea, christiani Orozsatovensium sacerdotis vius ministerio; Martino nomen fuit; Zondium, a defensand⁹ arcis seruore ac constantia dehortari, benignitatem omnem, si eam dederet, fidemque polliceri; contra, si perget agere pertinaciter, ultima quæque, seuerè cominari. Ad qua Zondius paucis respondit, firmum sibi esse animi possum, honeste potius occumbendi, quam, ut ab ipso fraude circumventus, in seruitutem redigatur, ac catenis collum, pedes compedibus enervatus, binc inde, pro mancipio, venum ducatur. His dictis, duo captiuos *Turcas*, ex multis acciri iubet, eosque vestibus & pretiosiore lana purpurea, pecuniaque donatos, ad *Eunuchum* dimittit, ut pueros, quos sibi educare non licet, in suis famulis haberet, & bellicis laboribus, atque militari disciplina adiusefaceret; sibi enim farragientem, aut arcem struare, aut viriliter mori. Dicimis, cum his nunciis, ad *Eunuchum*, sacerdote, & captiuis adolescentibus, primo orationem, ritu christiano, militem Dao reconciliari mandat: postea, quidquid arcis pretiosæ supellectilia inerat, vestes, pecunias, vala argentea, belli instrumenta ad ostentationem, ex more facta, in arcis vestibulo, ad rogi modum, concumulat, suaque manu, subditis facibus, ne in hostium potestarem veniant, exurit. Inde, statulum ingressus, militares equos, quorum insignem numerum alebat,

a) Libro XVIII. p. 330. sequ.

*obdilem a
Turca:**Zondii, m-
us præfati
vires:**presidentia
militaris:*

Zzzz 2

*in propria
fusca ad
falsa hosti
um, ardor
et rancor:*

*fusca, ab
hoste cara
ta.*

*decim. Re
occupatum,
quadraginta
annis,
Turca in
siderunt:*

*recupera
tor, Nico
laus Palffy:*

bat, lancea transadigit. Hostes interim, *Zondii* responso, quale fortē virū decuit, in furorem acti, moliri ex templo adfultum, & cuneis factis, in portæ ruinas admitti, cœperunt. Ad hos ergo, māscule reiiciendos, cum militem adcurrere, remque sclopis strenue gerere, qua voce, qua nutu, hortatur, ipseque, in primis ordinibus, & ducis, & militis munere, fortiter defungitur, maiori primum glande, per genu traicitur, cumque, in alterum prolapsum, rem fortiter vrgere, non desinit, ab irrumptum *Laniivarorum* multitudine circumfulsis, pluribus globorum istib[us], sternit[ur] occumbentis caput hostes præcide[re], ad *Eumuchum*, ostendandæ victoria cauſa, mis̄um. quod ille tamen, cum trunco redunitum, in aduerso arcī colle, militari funere, hasta & vexillo, in tumulum defixis, honestandum curauit; vt decoram pro patria mortem, oppetiisse, testificaretur. Hunc exitum habuit *Zondius*, ante æta militie congruum, atque constantiz laude, apud posteros, memorabilem. quam tamen, reliqui arcium earum præfecti, in quas, eius æstatis expeditione hostis arma mouerat, haud sane sunt æmulati: quando munitiona *Dréghelyo* caltra, aut infami fuga, ante hostium aduentum, defuerunt; aut, imbelli metu consternati, non sine summo dedecore, & rei chrisianæ detrimento, hostibus tradidere. quod in arcibus *Neogradienſis* prouincie, diligenter adnotauimus.

§. III.

*A*rcem, cruento adfultu occupatum, *Taiffelus*, exercitus *Ferdinandi*, per hanc oram, eo anno, dux, longe omnium infelicissimum, recuperandam statuerat; sed, quod, totam eam molitionem, anili viſus temeritate, cum exercitus internectione, ante, apud *Paláſum*, corrupit, quam arx potuisset obſideri; *Dréghelyum* fane, integris postea annis quadraginta, in Turcarum fuit potestate, quod illi, non modo munierunt exquisitus; sed excitato simul ad *Ipolam* ligneo castello, quod *Dréghely-Palánkam* dixerat, difficulter expugnatū fecerunt. At enim, ea fuit anno MDXCIII. senefcente, chrisiani exercitus felicitas, vt *Füleko*, ductu *Tieffenbachii*, occupato, quidquid olim, ab *Achomate*, per *Neogradienſem* regionem arcium interceptum fuerat, pari celeritate, metuque hostium, in nullorum veniret potestatem. Tunc & *Dréghelyum* a *Turca* tyrannide, *Nicolaus Palffy*, vir bellicosissimus, inculla præsidiorum formidine, vindicauit. *Szélfinius* viterius præfectus, verba sunt *Istvánus* (n.) *Drégelum*, edito in monte fidum, ac *Palánkam*, qua ad *Ipolam* flumen, amano & opportuno loco a *Turca* conſtructa erat, perterritis ac diffugientibus defensoribus, vacuas repertis; easque facili negotio occupatas, *Egidio Magno* præfecto, viro forti, custodiendas attribuit; & ad XV. Calendas Januarias, in columem & valorem exercitum, reduxit. Atque necessum omnino fuit, infellum ad hunc modum *Dréghelyum* cum

a.) Libro XXVII. extremo p. 620. Addo *Oratilium* Parte L p. 141.

cum cura obseruari, ob frequentes hostium impressiones. Vix enim in hiberna exercitum dimiserat *Pálfius*, cum *Turca*, ultimo *Januarii* die, in conspectum arcis, atque *Palanka*, venere. Quatuor insignes turmas, sub totidem signis, *Ortelius* memorat. quas confipati nostri, eruptione facta, ita reiecerunt, ut non flagrum modo ederent, pro suorum paucitate, maiorem; sed referrent etiam predam, sic fatis lautam: equos puta, acinaces, & id genus, leuis armaturæ instrumenta. Sed, hz illiusmodi velitationes, quotidiana propemodum fuerunt. Adfirmata est regibus Hungariz, & arcis, & *Palanka*, in temerata posseissio, pace, quæ ad *Situa-Torokum*, anno MDCVL fuit conciliata. Condito XV. sic, in eam rem (v.) habet; *De villis de-ditiis, transalpum est, ut ille, qua cum arcibus Filek, Palanka, a deditione tñj Turco liberata sunt, nec in posterum illis sint deditionis, aut tributariorum: postquam arcis illa, nunc in manibus nostris habeantur, & ad illas, nemo Turcarum, aut spaharum, aliquid iuris habeat, ubique tandem habent: nec illas ad deditionem compellant.* *Palanka* hic tantum fit mentio; at enim, arcem simul *Dréghely* intelligi oportere, nemo non videt. Pollea, quod multum intererat *Hungaria*, quæ a *Turcarum* dominatione fuit residua, vti limitanex, aduersus hostem, arcis, probe communirentur, in leges (x.) publicas, *Dréghely*, & quæ huc adtinuit, *Palanka*, operum instaurationem, transcriptam lego: *Trenchin adiicit Palankam, Dréghely*, quæ demum functiones confirmabantur, (y.) quoties id, & vius poscebat, & vrgebam studioi reipubl. christianæ, Status atque Ordines. Etsi tamen hæc omnia curate fiebant; caueri tamen haud potuit, quin a *Turci* arc occuparetur, sub idem plane tempus, cum missi mutuo legati, pacem initam, consolidarent. *Budensis* nimirum praefidarii; siue ne viderent otio marcescere; siue, vt acceptam, nuper ad *Palankam* (z.) suorum cladem, vlciscerentur, arcem anno MDCLXIX. mense *Septembri*, nec opinantibus, qui custodiz causia inerant, nocte concubia, admotis scalis, occupant, & qua cræsis, qua ductis in captiuitatem praefidariis, prorsus suam faciunt. Dedit, subita hæc impressio, cum *Dréghely* occasu coniuncta, querelis locum. Aderat tunc, Imperatoris *Turci* legatus, *Vienne*, pacis, quæ in vicennio coulerat, adfirmationem sollicitatus. Huic ergo, ad audentiam, iam alterum admissum, *Turcarum* illa maleficia exprobari iuber *Ferdinandus III. Dréghelyumque repeti*. Neque difficilem se barbarus prebuit, quin, missio, ad *Budensem* praefectum, nuncio, querelas ei *Romanorum Imperatoris*, exponeret. At ille, vti ferox erat, & rebus christianis, vitra omnem modum infestus, grastationes, *For-*

Pálfius, pa-
ci Situa-
Torok-
fi, Christiani
vir adpre-
matur

maritator,
famulus com-
missus

iterumque,
furioso ad-
falcis, capi-
tura Tur-
cis

reputator, &
Cajars, fra-
nsus:

Zzzz 3

gabbi

v.) In Decretis Regni p. 134.

x.) Anno MDCVIII. Articulo XV. post coronationem.

y.) Vide, anni MDCLXIII. Decretum, Art. VIII. Ann. MDCLXII. Art. XXXVI. Ann. MDCLXXXV. Art. XC. Ann. MD-

XLVII. Artic. CLIII. A. MDCLIX.

Art. CXXX.

z.) Hic, predatores *Turci*, cum ab excursione redirent, deprehensos, *Adamus* *Forgiæ*, *Ujvarai* praefidus, male mulierat. *Ortelius* P. II. p. 162. a.

*iam tristis
rudes ab,
dignam,
quod ad
voluptaueri-
er secessus
readificare-
tur.*

gácbii hinc, *Zrinii* (a.) illinc, caullatus, iure talionis *Drégbelyum*, suo iussu interceptum, adferere. Quid postea *Drégbelyo* euenerit, non reperio dicere. Ita vero autumo, arcem pessundatam, deseruisse maleficentissimum hostem. quod & *Palanka* euuisse exillimo, quam postea instaurandam censuerunt Status & Ordines, arce, in tristes sensim ruinas, abeunte: digna tamen, quæ vel solius amoenitatis ac voluptarii secessus cauila, possimmo, a *Strigoniensi* pontifice, pro seculi elegantia, reedificaretur.

SECTIO II.

De Vicis Processus Bozokienfis.

Es ita poscit, vt cum & huic regiuncula vici, pauciores ii, quam quos, in *Schemniciensi* & *Báthiensi* Processibus vidimus; partim ad ditiones referantur; partim, varie, inter magnates, & nobiles, sint dispartiti: eodem isto ordine, in litteris cosdem referamus.

1. *Hontb*, totius olim *Comitatus*, cui & nomen impertivit, metropolis, iam vicus est tenuis, *Ipol* amni adpositus, cuius elusionibus, prata sunt obnoxia: nam ager frumentarius angustior, quam pro colonorum numero, collina est positione. *Szánk* u sunt plerique, admixta simul *Hungaria*. Via militaris, quæ per montium latera huc dicit, *Szurdok* *Hontb* vocatur, ob difficile iter, u cælum sit pluviuum. Capiunt *Hontbenfis* hi, partem aliquam, praedii *Aba*: unde rei agrariz fit quazdam accessio.

2.) *Drégbely - Fátva*, vix milie passibus, ab arce cognomine, sub montes retrusus. Vicus olim frequens, cum arx intemerata fuit ab hoste: iam tenuior est, coliturque ab *Hungaria*, ad rem rusticam adtentis. Nam, & re frumentaria proficiunt, & cultu vineatico, coguntque, cum est amicus viti annus, vinum haud improbum, quodque renibus ac velice salubre existimant, ob vim diureticam.

3.) *Drégbely - Palánk*, Turicum fuisse opus in arcis historia nunc meminimus ex *Istvánffo*. Aggerem nimurum moliti fuerunt, alte eductum, communitorumque vallis ac roboribus, varie sibi innexis, & adgredi iterum humo, ad maceriei modum, consolidatis. Hunc, circumquaque fossa obibat, lata profundaque, ut haberent hostes, unde, non pontes modo *Hungaricos* defensarent; sed fatigarent etiam adsitam longe lateque regionem. Fata certe *Palanka* huic, eadem semper, cum arce fuere. Nam *Turci* metu depulsi, in nostrorum venit potestatem, muniebaturque communi regionis impensa; dum insideri a praesidio *Hungarico* debuit. Atque opinamur omnino, diutius *Palanka* munitiones, quam arcem ipsam, perdurauisse: quippe quæ, pessundata a *Turci*, haud restaurabatur postea; *Palanka* con-

a.) Idem p. 163. n.

contra, usque ad *Budam* recuperatam, in limitaneis aggeribus habita, & praedium tenebatur, & nouis instaurabatur operis, quoties id vius poscebat. Iam, detriti sunt aggeres, facile, si res ferret, robotti pristino restituendi. quod nuper tumultu, *Rákorzianos* fecisse, relatum accepimus. Colitur hodie, ad vici modum, confluentibus sensim, qui fortunarum sedem isthac ponunt. Nuper, coloniam hanc, *Emericus* princeps, pontifex *Strigonienfi*, templo, eleganti solidoque opere, educto, instruxit: parochia simul coadūcata, quæ per vniuersitas *Archiepiscopatus* ditiones, vix habet supparem. Rute est angusto, quod & ipsum iuris est *Dréghely-Falvénfum*.

4.) *Hid-Vig*, a ponte, *Ipoly* imposito, nomen tulit.

Atque hi quidem quatuor vici, ad dominationem Archiepiscopatus Strigonienfi, Dréghelyensem, veterissimo iure pertinent.

5.) *Csal.*

6.) *Vesze.*

7.) *Aporos, &c*

8.) *Csabrágyi-Verbók.*

in dominatione *Comitum Kobári Csabrágybienfi*, censentur. *Bozokienfi*, contra ea, ditioni sunt adscripti.

9.) *Litava,*

10.) *Laczko,*

11.) *Szenobrad.*

12.) *Bozok-Lehotka*

13.) *Csékéca.*

14.) *Bozok oppidum.*

15.) *Ungatm.*

23.) *Alsó-Mladonya.*

16.) *Felső-Bádin.*

17.) *Alsó-Bádin.*

18.) *Szelczi.*

19.) *Tripin.*

20.) *Alsak.*

21.) *Ketske-Verbók.*

22.) *Felső.*

Hic omnes, scuti ad arcem Bozok diximus, in Societatis Irav Tyrmavicius, positi sunt.

24.) *Alsó-Palejta, Slavis, Dolud-Plachimca*, adscribitur *Propositura Saugiensis*, qua *S. I. Neofiliensis* potitur.

25.) *Csab.*

26.) *Alsó-Pribely, Slavis, Dolud-Pribelycs, &c*

27.) *Zábara*, dominationi *Divinensis* & *Kökölensis*, quarum capita, apud *Neogradensis* designauimus, attributi inter *C. Zichies*, & *Balassios*, disperiti.

Quos num perro dicimus, varie, possidentur:

28.) *Felső-Nyék.* 29.) *Alsó-Nyék, &c* 30.) *Balogh*, partim supremo Comiti, partim *Baloghis*, parent.

31.) *Ipoly-Kefsz*, familiis *Luka*, *Krisány*, *Farkas*, & familiis nobilium aliis, obnoxius.

32.) *Nagy-Gálemiss, &c*

33.)

- 33.) *Kis - Galomia*; ille *Majteniorum*, & *Rádaiorum*; hic *Lou-*
fiorum, *Zmęskaliorum*, & *succellorum Lubianorum*, imperata faciunt.
- 34.) *Kővar*, familiz eiusdem nominis, gentilitiz.
- 35.) *Dréno*, gentis *Paldíana*.
- 36.) *Terbegesz*, ad *Pongráczios* partim; partim ad hos adtinet,
 qui in iura *Kováriorum* succellerunt.
- 37.) *Kő - Kafz*, est in *Baloghiorum*, & aliorum, qui hic degunt,
 nobilium censu.
- 38.) *Gyárky*, spectat ad nobiles iúthic degentes.
- 39.) *Székely*, familiz cognominis.
- 40.) *Kesztakóz*, est *Francisci Paldí* de eadem, *Dacsiorum*, *Eb-*
székjorum, & aliorum.
- 41.) *Felső - Palajta*, Slavis, *Horne - Plachimze*, spectat ad *Tiba-*
mios, *Ebeczios*, & *succellores* familiz *Palajta*.
- 42.) *Közép - Palota*, *Strednie - Plachimce*, adscribitur familiz,
Luka, *Dací*, & *Ebeczky*.
- 43.) *Felső - Pribely*, Slavis, *Horne - Pribelycze*, censetur in di-
 tione, *Lajszkiorum*, *Pongráciorum* & *Majteniorum*.
- 44.) *Prikled*, pertinet ad *Ráddios*.
- 45.) *Némé*, est gentis *Luka* & *Beszienfizky*.
- 46.) *Bátor - Falu*, censetur in possessionibus *Baloghiorum*, *Kubij-*
orum & *Kováriorum*.
- 47.) *Szétsenke*, potiuntur vico *Liptoiani*, & *Szombatheliani* *fuc-*
cessores.
- 48.) *Kelenye*, adtinet ad *Lukáios* & *Szemesfánios*.
- 49.) *Hrušow*, in plurium est potestate; præter *Kobários* enim,
 dominatio *Bozokienis*, tum & *Baloghí*, partem eius aliquam capiunt.
- 50.) *Nagy - Falu*, pertinet ad *succellores* familiz *Liptai*.
- 51.) *Cser*, potiuntur vico, præter *Martini Majtenii*, *Ladislai*
 quoque *Kubini* *successores*.
- 52.) *Korpacs - Várbök*, est in potestate haeredum *Szentzianorum*,
 & nobilium aliorum, iúthic degentium.
- 53.) *Felső - Dacsó - Lóm*.
- 54.) *Alsó - Dacsó - Lóm*.
- 55.) *Uj - Falu*.
- 56.) *Zejzenye*, parent cum *Majtenii*, tum aliis.
- 57.) *Födemes*, dispartita, inter *Comites Kobáry*, & *Szemesfánios*
 possessio. Hzc, de Comitatu Hontensi.

TA-

TABVLA ITINERARIA COMITATVS NAGY-HONT.

I. In Comitatum NEOGRADIENSEM.

1. Iter SCHEMNICIO, per Sz.-Antal, Prents-Falu, ad oppidum Némethy. - - - - mill. 2.
 Inde, per Tiszér, Terény, Mere, Horváthy, ad vicum Györk. - - - - mill. 2.
 Porro, amne Corpone, per pontes, inter Kis-Tár & Sád erecitos, Sádgum; hinc, penes Tesmag, ad pontes Ipoly, infra Hódvég politos, Drágely-Faluam & Palinkam, ac denique Nagy-Oroszum, primum Neogradiensem vicum. - - - - mill. 2. $\frac{1}{4}$
 2. Iter SCHEMNICIO, superiori trahite, Sádgum. mill. 4. $\frac{1}{4}$
 Inde, per Nagy-Falu, ad Balogh, Ipoly-Kefz, vel, si exundationes prohibuerint, per Inam, Kovász, ad Balassa Gyarmath, oppidum Neogradiense. mill. 2. $\frac{1}{4}$
 3. Iter, idemque breuius, SCHEMNICIO per Kolpach, Baba-fizék, Szutsán, Paloita, Kis-Kürtőfum, vicum Neogradiensem. - - - - mill. 4. $\frac{1}{4}$

II. In Comitatum BARSCHIENSEM.

1. SCHEMNICIO, per Windischacht, ad Bakabanya, seu Bobunitz, via, regis sumtu nuper instructa, ad oppidum Bátó, inde per Drávę, &c Solmoss, ad Garam-Tót-Ujfalut, atque hinc, Ó-Barschum, traecto ponte publico, quo Granus iungitur, Uj-Barschum in viam militarem. - - - - mill. 3. $\frac{1}{2}$
 2. SCHEMNICIO, itidem per Windischacht, Gyékis, seu Dekis, Almás, Petsenicz, Batóiam, & hinc Lévam. mill. 3.
 3. SCHEMNICIO, per Hodritsch, montano itinere Zarnasiam, via militari pone Granum, pluvio tempore, longe omnium difficilima, Regiomontum, urbem metallicam. - - - - mill. 3.

4. SCHEMNICIO, superato monte, per thermas Szaklenefes, & Opstovce ad Fanum S.Crucis, atque hinc Cremniciuum. - - - - mill. 4.

III. In Comitatum STRIGONIENSEM.

SCHEMNICIO, per Sz-Antal, Prents - Falu, Némethy, Tésfér, Terény, Mere, Eggy, amne Schemniciensi, ponte transmissio. - - - - mill. 3. $\frac{1}{2}$

Inde, per Felső-Szemeréld, ad pontes Wisskenfes, per Vámos-Mikola, Pájzsdó, Ipoly vado triecta, Szalkam, ac inde Kővesdum, atque Danubio, pontone triecto, Strigonum. - - - - mill. 4.

Sin exundationes aquarum incident, a Vámos-Mikola, ad Toldes declinandum erit iter, atque inde pontes Szalkenfes petendi, dum Kővesdum veniatur, & hinc Strigoniam.

IV. In Comitatum ZOLIENSEM.

SCHEMNICIO, Béla-Bányam, seu Dilnam; inde per Kozelnik, vicum Zoliensem, arduo itinere, Vetsfölium, atque hinc Negöflium. - - - - mill. 5.

V. In Districtum Kis-HONTENSIUM.

SCHEMNICIO, ad oppidum Lajontz. - - - mill. 3.

Hinc, per Kálmá, Poltár, Rimafzombathinum, metropoli Kis-Hontensem. - - - - mill. 3.

FINIS COMITATVS NAGY-HONTENSIS.

DI-

II.

DISTRICTVS KIS-HONTENSIS.

PROOEMIVM.

Vcusque, principem *Comitatus* partem, quam *Nagy-Hont*, seu *Hont-Maius*, adpellant, quæque tribus *Processibus*, utpote, *Schemniciensi*, *Bátheniensi*, & *Bozokieniensi*, definitur, pro instituti ratione, quantum eius licuit, expromsimus. Iam, res, iuraque prouinciae, istud laboris, a nostra hac diligentia, deposcere sibi videntur; vt partem *Comitatus* alteram, cui *Kis-Hont*, siue *Hont-Minus* nomen, pro eo, ficuti æquum est, designemus. Quod & faciemus sane lubentes; verum, eum in modum, vt, eandem partitionis rationem sequamur, quam supra tenuimus. Hoc est: dispescemus tractationem omnem, in *Generalem*, & *Specialem* partem. quarum illam, duobus membris, *Phyisco* altero, altero *Politico*; istam, tribus, pro re nata, *Sectionibus*, absoluemus.

PARS GENERALIS. MEMBRVM PRIVS PHYSICVM. DE

*Natura situ atque Opportunitatibus,
Districtus Kis-Hont.*

S Y N O P S I S.

<i>Nominis ratio, cum maiori Hont, eadem: dividitur a</i>	<i>maiori, prouincia Neogra- dienis interclusa: eius, Aaaa a</i>	<i>cir-</i>
---	--	-------------

circumquaque limites : am-	Elus Hortenses : vittia rara. §. IV.
pliitudo : positionis habitus. §. I.	Res, apud Kis-Hontenses, pe-
Montes Kis-Hontensium pra-	cunaria, exilia, per monta-
cipui : Taxouienfes: Kleno-	nos situs : laetior, ora me-
cenfes: Kokavienfes: mon-	ridionali : ouium fiumium,
tes humiliiores : Rima-Le-	in precipuis est : pororum
hotenses : Pilenes : Ha-	copia : res apiaria, fructus
tischavaienes : Nyülfenes:	insignis. §. V.
Likérienes : Brezöienfes :	Ferarum genera : virorum,
regione reliqua positio col-	per montana lastra, fre-
linea. §. II.	quentia : lycus : luporum,
Finiorum precipue, Rima:	in ouilia, immanitas : cer-
eius ortus : procerus : exi-	ni, & dama, rariores : le-
tus, apud Gömörienes	porum copia : aues filie-
in Sajónem : Szuba, & bu-	fretes. §. VI.
ius fontes, ac nomen : bre-	Cali salubritas : tempestatum,
uis est aluei : riورum fre-	& pruinatum, mala : ferri
quentia. §. III.	. pruentus, in regionis Lau-
Soli ingenium diversum : ara-	dibus. §. VII.
tiones dura : letaminis u-	Materia medica : fontes acti-
sus : segetum genera : fru-	di. §. VIII.

§. I.

Nominis
ratio, cum
maiori
Hont, et
dene

Arimitoria
maiori,
proxima
Neogra-
dieni, in-
teriora i-
nus cir-
cumqua-
que limi-
tus
ampliudo:

positionis
habitus:

E prouincie nomine, supra diximus, quod erat fatis, cum maioris illius historiam expromeremus. Minorem Hont adpellant, quia maiorem illum, neque terrarum spatiis equat, neque vicorum copia. Vix autem diuinando adsequare, qui factum sit, vt, eiusdem nominis, iurum item, & magistratum, Comitatum, ita, primi metatores, designarent, vt eximia Neogradienfis portio, inter maiorem illum, & minorem hunc, a meridie, versus aquilonem, intermitteretur. Quod, quam sit prouincie vtrique importunum, proclive diuidicatu est. Clauditur ab occidente, qua Neogradienfum limes definit, Zolensi; inde, sub aquilones, ad bocidentem, quin meridiem etiam, a Gömöriensi, atque hinc, reflexis in occidentem finibus, a Neogradienf comitatu. Longitudo eius protenditur Taxonia, Rimafzombatinum usque, milliaribus circiter tribus, latitudo, a Szuba ad Tóth - Hegymek, uno sumnum, millari continetur. Arcta eidem planities est, eademque, non nisi, quam montes, & colles, latioribus hic & alibi, consualibus definit. Sed, nec montes vnius sunt generis: nam alii horrescant cliuis altioribus, diffusioribusque; alii, in humiliores desinunt, & nonnunquam collibus glabris disinguuntur.

§. II.

§. II.

ET Montium quidem horridiorum pricipui sunt:

I.) *Taxonienses*, seu *Tiskolczenses*, qui ab oppido eius nominis, versus occidentem, & septentrionem protensi, diuersis, nunc leniotoribus, nunc asperioribus iugis, variant. Duo hi velut brachia expandunt, & uno quidem *Zoliensium* Comitatut, *Gomoriensis* altero, immerguntur. Vtrobique, continua iugis, seriem dorsaque feruant; at, versus *Comitatum Zoliensem* pricipue exasperantur: cumque altissime procellere, limites conficiunt prouinciaz vtriusque, quos *Slani*, *Dicly*, quasi dicitores dices, appellant. Qua glabros vertices habent laterae, graminosi sunt, & ouium idonei habulationibus. Foenum sine, quod illthic colligitur, probum est, & herbia pene conflans medicatis. Ergo, si alibi, per aperta haec montium, egregie oves proficiunt, præbentque lacitis, & opimi casei, insignem copiam. At, qua intersecantur vallibus, saxosi sunt, & petrosis lateribus. Madent tamen passim, sed scatent etiam fontibus saluberrimis, quorum,

Quo plus sunt pota, plus fitiuntur aqua.

Velliuntur, nullo non siluestris arboris genete, in his, *fraxinus* heic, *tilia*, & *fagus*, illic *abies*, *pinus*, & non plane nullis locis, *taxus* quoque dominatur. Quia varie finduntur, varia lis sunt nomina, undeunque petita. Qui ab aquilone, oppido *Taxonie*, proprius accidunt, mineram habent ferri, multo, ex more, & efficaci stagnante, maritamat.

II.) *Klenotzienenses*, prioribus in occasum & meridiem connexi, Klenotzienenses: ideoque, & sibibus suppare, & opportunitatibus aliis. Diffunduntur ad duo fere millaria, dum ad *Zoliensem* fines, ad occidentem, desinant. Quo longius, a vico cognomine, recedunt, eo asperiora in fastigia ad surgunt. Eadem arborum, heic quoque, materies, per siluosos recessus increscit, quam in *Taxoniensibus* memorauimus. Sed nec paucis, per glabra spatis, nec feriorum iustis, qua saltus habent, sunt inferiores: ouium contra fere etiam patientiores. Qua ad vicum accedunt proprius, vti positionibus mitescunt, ita, derafa habent latera, ideoque agris frumentariis, pro regionis habitu, exculta. His,

III.) *Kokavienenses* succedunt, a vico *Kokava*, sic appellati. Late, in occidentem, meridiem & orientem, sepe extorrigunt; asperitatem passim iugis horrentes, panduntque iter in prouinciam *Zoliensem*, tam opacis filuis, vt celo etiam sereno, solis radios, rato transmittant: amcenissimis tamen nemoribus passim interstinguntur. Qua vallibus depressi sunt, asperitem habent transitum; at ubi dorfit, late diffusis, procurrunt, planos hic & illic, lucos pandunt, & pulcherrima pinorum, fraxinorum, abietumque proceritate, atque crassitudine, miscentur. Habent hi quoque, alendis ouibus, opportunitates eximias.

montes humiliores

IV.) Qui infra *Kokavam* procurunt, sensim ex horridis fastigii, mitescunt in colles, & quamquam paucum silvescunt, magna tamen sui parte, aperti sunt; quoque in meridiem abeunt profundius, eo magis respuunt abietem, & piccarum genera alia. Increscant autem quercus glandiferis, & quod est arboris reliquum. Pergeant, hoc habitu, usque ad *Cseb-Brezd*, vicum *Neogradensis* limitaneum. Qua autem maxime excellunt, *Rima-Lebotensis*, adpellantur. Aduerso annis *Rima*, latere,

Pilenses:

V.) *Pilenses*, vico *Pila* contermini, in collimitio *Comitatus Gömöriensis* ad surgunt in maiora fastigia, & ut si diuidunt, ita perpetuis iugorum culminibus, aliis super alia, altioribus, variant.

Hatsch-

valeses:

VI.) *Hatschvaleses*, eodem tractu procurunt in orientem, minoribus quidem iugis, sed zque silvestribus, materiaque ad lignandum copiosa. Crebris hi caluitiebus distinguuntur, quz vti graminos sunt, ita praelant, pascend pecudi, opportunitatem.

Nyílfen-

tes:

VII.) *Nyílfentes*, a prioribus orti, procedunt ex eorundem latere, in diversissimos clyuos, exiliores hic, celiores alibi: quemadmodum terra permittit positio. Nusquam tamen arbores desideraueris, ita, per opportuna locorum, silvescunt.

Likérien-

fes:

VIII.) *Likérienes* hinc, in multiformes colles panduntur, sed humiliori fastigio, & dumetis magis, quam silvis, vel nemoribus, insidentur. Qua subsident humilius, in tumulos abeunt, aratri, & segetum, patientes.

Brezdien-

fes:

IX.) *Brezdienes*, *Likériensibus* multo sunt humiliores: quippe, in tumulos depresso, quos querceta, amena varietate, inserviant. Desinunt & hi, in *Gömöriensium* fines, eleganti, vtriusque prouincie, confinio.

regionis re-

liqua pse-

ris calusa.

X.) Quod per prouinciam terreni reliquum est, collibus id interflinguitur, quos crebra valles dirimunt, faciuntque loca, idonea vici ponendis: quod, & riuis humectantur, & rus adaperiunt, cum amicum sementi, tum aptum scenicellis.

§. III.

Fluviorum

principes

Rima:

sive ortus :

principis :

Fluuiorum, qui tractum *Kis-Hont* pererrant, principius est: I.) *Rima* annis, mediocris is quidem, sed prout in damnosas eluiones. Oritur supra *Taxoniām*, in montibus *Brixneni* terreno limitaneis, quibus *Diel* nomen esse, nunc diximus. Emanat inde, per diversissimos vallum anfractus, pluresque riuos, streperos non minus, quam perennes, in se colligit. Simul e faxosis vallisbus cluctatus est, ad ipsas montium, quas diximus radices, *Taxoniām*, atque hinc delapsus, *Pilem* vicum, *Füref*. Hungarū dictum, interluit: Taxoniensibus, eo in primis vtilis, quod machinas, ferro elaborando factas, impellat. *Pila* digressus, verso in orientem alueo, ad *Hatschvam*, hinc ad *Nyílfam*, quam ab oriente subluit, admanat. *Klenoczenium* illinc amniculo, qui ab occidente adlabitur,

auctus, ad Likér fertur. Id, vbi ab oriente rigauit, recto magis, quam tortuoso alioeo, ad Rimabrezó cursum tenet, cumque id medium interluisse, mazandris ludere incipit. Quo quidem habitu, Rima-Bánya interlabitur. Hinc elaphus, colli cuidam suffunditur, vbi partem riuī Körösienfis alteram, alteram supra Rima-Zaluzan, suide haurit. Tum, multo iam auctior, inter eandem Rima-Zaluzan, & Rimózam, quorum hic ab oriente, ab occidente ille, confedit, medius defluit. Isthinc, nouis iterum mazandris retentarus, demanat, versus vicum Keczege, eoque, ad teli iactum, occidentem versus reliquo, vbi aliquantulum progressus est, infra collēm Ketzegeensem, cui Getfövá nomen, diuarcato alioeo, ramum vnum, in orientem, alterum in occidentem, dimittit. Quorum iste, Uj-Rima, ille O-Rima vocatur. Priorem, molarum caussa, quæ tamen iam pessum iuerunt, industria Jánokiana gentis, deriuatum accepimus. Idem enim, Rébúvá versus fertur, augeturque riuiu vici eiusdem cognomine; alter vero colles subluit Szakálnoienfis; dum ad vicum Felső-Szakálno, perueniat. Inde per agrum Alsó-Szakálnoienfis delaphus, infra Várczum, cum Uj-Rima, iterum coit, augeturque riuo Luznone, postquam insulam, quarta parte milliaris longam, effecerat. Redunitus vero postea, medianam fere prouinciam diuidit, factisque ambagiibus, versus vicum Bakos-Törék, quem a dextris, a sinistris vero Orlai-Törék, longius hunc, illum propius, præterfluit, delabitur; tum vicum Tserents, orientali latere subit, atque sic ad oppidum Rima-scobatenfis, relicta ab occidente Tamdisfalus, properat. Illudque ab oriente adsidens, continuo eius latere occidentali, irrigat. Hinc rufus in orientem reflexus, versus vicum Jánosi cursum molitur, & vbi in Comitatum Gömörienfis transierat, penes Lendafalsum, Szajóni immergitur. Rapidus est, qua per declivias fertur, & modico quolibet imbre exundans, vere autem, solutio niuibus auctus, adeo excedit ripas, vt magno incolarum damno, qua labitur, vicos, & segetes, prataque, szépe corrumpat. Quoad sui similis manat, abundant trutis; sed quam primum in limosiora delatus est, a nativa limpeditate degenerat, atque turbidus iam, alterius generis pisces, vti muranas, alburnos, mulfellas seu mugiles, capitones, rarius lucios, alit. Cancris adfluit sanguis, saporis eximii; vt minuta pisciculorum genera prætereamus. Fluuiorum alter,

II. J Szuba est, qui nomen, seu adulit, seu accepit, a vico Szuba: quippe supra quem, tenuia habet capita. quæ, sicuti redundant largius, si cœlum sit pluviuum; ita inarescunt fere, si rarius compluat. Hinc, de amnis indole coniicias. Nempe, eluusionibus nunc est noxius, nunc iterum aquarum, ad ariditatem fere, inops. Id quod, amni nomen ferunt conciliast, vt Szaché, hoc est, aridus, dicatur. Labitur a Szuba, ad Fazekas, hinc ad Zaluzan, & vbi hunc a sinistris rigauerat, torrente, ex montibus Szahanenfibus ad lapio, locupletatur, manatque iuxta vicum Olyganiensem a dextris, &

*excavat apud
Gömör-
enfis, in
Szajónem.*

*Szuba, or
basin for-
mer as no-
men:*

*brevis et
alitus;*

ad

*riparum
frequentia.*
ad Darócz, in agrum Negradiensem egreditur. Quoad squis proficit, patitur complura pisciculorum genera, amittit tamen vicissim, qua sit fiticulofior.

III.) *Rivus*, qui intra montium conuanalles editi, demandant in apertam regionem, nequimus recensere; quod, & multi sunt, & variant subinde nomina, ex vicorum, quos vel adluunt, vel penitus rigant, adpellationibus. Rari sunt vici, quibus non sit riui quidquam: vbi vero hi desciunt, deprimuntur putei, aut scatent fontes, laticia eximiū, atque uberis, qui, & pecudi ad aquandæ sufficiunt, & domiticiis vibus aliis.

S. IV.

*collis ingredi-
ens diversi-
tatem:*

*erations
dura:*
Solum regionis, variū est, ac multiplex. Qua est apertior & planior, humo etiam pinguior latetatur, fertque frumentum, & pabulum, interdum & sine latamine: quibus locis fortiora aratra, & phara boum iuga poscit, debetque sexiugis subigi. Certe, quod gignit triticum, singulari, præ ceteris, benignitate se commendat. Contra, quo magis, filius, & montibus immarginatur, eo sit ager infecundior & frigidior, eoque etiam fementem patitur fouete que malignius. Solo enim, iis in locis, mox tenaci, & argilloso est, mox glareoso, & sterili. Itaque,

*Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
Aeternum frangenda bidentibus, omne leuandum*

Fronde nemus. (a.)

*lataminis
vitis:*

*frumentorum
genera:*

*fructus
horrestris:*

vitis rara.

Secus, vix quidquam proficit: vt, & cultu scrupuloso indiget ager, & latificatione, multo, quam reris, liberaliore, si colonus haud sit defraudandus. Seminum genera, agro optimiore, ex sequo inualescunt omnia: at, vbi effoeta gleba est, filigo tantum, hordeum, auena, & pannicum, regnant. Leguminosa, hortenses item, seu herbz, seu radices, non tam incremento se commendant, quam coquendi facilitate, & saporis præstantia. Qua planius se exporrigit regio, vt fit ora meridionali, suum & Pomone decus est. Proueniunt nimis, nulli non fructus, qui aerem huitem non reformidant; modo essent, qui in serendis arboribus fructiferis, plusculum operæ collocarent. Vitis, montani illi situs, prorsus impatientes sunt. Ergo rarius, & illis tantum locis ponitur, quæ ei creduntur amica esse; verum & hic, sine insigni fructu.

S. V.

*Risi, apud
Kis-Hon-
tentem, pa-
cueria, cui-
li, per
montes
fitus:*

Iam, quod ad rem pecuariam adtinet, variam hanc faciunt, situum diversitates. Qua montibus horret regio, boum genus exstare fere est, capite torpido, contortis inique cornibus, pede curvo, & gracili. Quæ vitia pecudis, valent quodammodo, ad regionis iniquitatem tolerandam. Quia enim, pallissim suspensus, per collum,

a.) Viacilius Georg. Lib. II. T. 399. seqq.

lium, quin & montium latera, ager est, difficilis; obefum & torosum pecus, rusticaretur. Quid? quod scenifica, fere per montes hiant, vbi ad conuehendum, per locorum illa precipitia, pecude opus est gracili, quaque possit suspenso quasi gradu, & ferre iugum, & trahere onera. Sunt tamen, in optimioribus rusticis, qui bobus delectantur campestribus: quales sunt in ora *Kü-Hontensis* inferiore. Descripsimus hoc genus sepius, neque est facile quisquam, qui eius habitum formamque ignoret. Idem, si inter armenta propagandum sit, degenerat paullatim, ac tametsi colorem retineat, mole tamen sit exilis, & viribus languidius. Alunt nihilominus tantum pecudis *Kü-Hontensis*, quantum sati esse putant, cum ad rusticandum, tum ad alendam familiam: paucioribus quezilui esse potest res pecuaria, quam educassent domi. *Equi*, quos habent, & pauci sunt, & multum diuerso ingenio, ab *Hungaricis* illis, qui locis campestribus educantur. Satis est rusticus, etiam non pauperi, par equorum, posse, quadrigis aut aratro, prauis: nisi forte aurigatione quatuor faciant; tunc enim, malum equorum, quam boum ministeria adhibere, quos tamen, in campeltri fere *Hungaria* redimunt. In primis autem, montium incole *ovibus* student, quas per silvularia stabula, magno numero, ad eum modum alunt, quem alibi, fusc descriptimus. Itaque, abundant caseo nostri; sed, qui tamen macilensitatem passim fit, ob colligendi butyri compendia, quod ni esset, supparem credimus futurum *Bizzenensem* illi, quem suo loco laudauimus. Alioquin, duorum & hic generum sunt oves; *Babemice* ille, minutiore statura, vellere autem molli & crispo; atque *Hungarica*, longis cruribus, tortuosis & diuaricatis cornibus, lanaque prolixa & pendula, prius illud, montes habent; campi posterius. Nam, quod ad *porcos* adinet, mira horum est libertas: quod, cum rusticorum libertate, tum opportunitatibus, quas siluz glandiferæ sufficiunt, tribuendum est. Ergo, non facile, hac regione, succidia rusticum defecerit. Sunt, qui lucelli aliquid, ex pecudis hoc genere, faciunt, dum saginatos greges, ineunte hieme, *Rima*/*szombathinum*, ad mercatus propellunt. Reliquæ rusticationis partes, non zeque sunt fructuose, si *rem apiarium* eximas, quam, non plane nulli, pulchre & cum fructu, sciunt procurare. *Altilium*, quia pretium vile est, tantum educant quantum sufficitur putant, cum aleando militi, tum tributarisi etiam viribus. Certe enim, & huic tractui, id cum primis deest ad felicitatem, quod viribus caret, vbi rusticis, & domi natas merces, possent venundare.

S. VI.

FErarum nullum non genus, egregie, per montanos siluososque positus, proficit. Atque in montibus quidem, frequens *verborum* fictura est, & fere coniuncta cum incolarum periculio. Itaque, coeunt idoneis temporibus ad venandum, expeditissim.

TOM. IV.

B b b b b

*temperie, ora
meridiana-
bi:**autem pa-
dium, in
principis
qz:**portentum
expia:**res exterior,
frustis in-
figula.**Ferarum
generis
verborum,
per monte-
nas latere,
frequenter
simi*

simi quique, non tam prædæ cupiditate, quam, vt diminu autur immates besitez. Nam, sunt omnino montani incole, venationum perfici non minus, quam studiosi. Intercipiuntur autem vrsi, partim glande, partim infidili, quas varie instrui solere accepimus, per ea lufstra, quæ ab vrsis infideli cognoverunt incibz. Sunt & *Lynxes*, per siluarum abdita, rariores ii quidem; sed noxii, tenuiori ferarum generi. Occupantur non raro, in nidis, dum absunt, prædæ cauilla, parentes. Exiliores ii sunt, quam confuerunt esse alibi, pilo tamen decoro. *Lupos* ne meminisse quidem est opus; quod conflet, nusquam ouledari, nisi vicinum habeat lupum. Edunt non raro, per siluestria illa stabula, hieme potissimum, clades in ouibus damnosas: vt habeant sane opiniones, cur adstant gregibus. Quin, & ad vicos descendunt nonnunquam, infestantque domestica armenta. Ergo, lupum hic occidile, in iis facinoribus habetur, quæ sunt in primis in commune utilia. *Martes*, *vulpes*, & feles silvestres, illuc potissimum foetificant, vbi densi sunt, ac inaccessi fere saltus nemoraue. *Cervi* & *damae*, offenduntur per montana ratus, frequentius in depressione illa regione, quæ est circa *Rimafzombatinum*. *Leporum* contra, inexhaustum est feminum; ab eo potissimum tempore, dum venant licentia illa; refrenata est lege publica. Ferre hæ fuerunt. Neque desideres *aues silvestres*, quæ, partim per montes nidificant, partim per aperta nemora. Nullum erit genus, quod hic non foetificet, si *Pheasantum* excipias, qui cælo gaudet benigniore. *Attagines*, *ruficule* generis varii, *turdorum* item species, nusquam non sunt obuiz: vt habeant sane, quod deliciant, aut aucupentur, qui his auocamentis, domestica otia amant dispungere.

§. VII.

Cœli salubritates:

temporatu-
m, &
præmaturum
moles:

fieri pro-
curantes, in
reptoris
landibus:

Motus
spedicez:

EX totius regionis habitu, primum est, de aeris salubilitate colligere. Nimirum, quia neque desidibus aquis putreficit, neque foedatur vaporibus nocivis; contra, ventis, ex montana deieclis regione, perpetuo vigescit: non potest non eximie salubris esse. Istud fortassis posset acculari, quod, collectas intra sinus, vel illaplas, ex ulteriore *Carpato*, tempestates, in depressam regionem, frequentius, & cum agrorum damno, montes effundant. Quid? quod diutine nubes, funerent sepe veris exordia, noxis pruinis. Reliqua omnia, sic fatis sunt temperata; nisi anni rationes, quod evenerit quandoque, contracent. Ad laudem regiunculæ, & istud retuleris, quod ferrum præbear, prorum id quidem, & si rite liquetur procudaturque, nullis non vlibus idoneum. *Taxonia* id fieri, supra meminimus, idque, *Camere Neofoliensis montane* procuratione sumtuque.

§. VIII.

ITa, cum sit comparata *Hontiensis* hæc ora, fert materialm medicam,

cam, montibus familiarem. Sane, quæ sunt herbae, radices, fructes, *Lip-touienſibus* atque *Zolienſibus* vernaculae, hic quoque felici prouento germinant. Anne vero tubera ferant montes, non potui indagare. Acidorum fontium; nam dulces velle numerare, supervacuum fuerit; plures, iisque ^{fusas sed} saporis optimi scatent paſſim. In his sunt: *Schabenſes*, &c *Padekienſes*, *Fazekas-Zaluzanienſes*, *Suffanienſes*, *Gelenienſes*, *Oſzanienſes*, *Roma-Brezenienſes* & *Tifzolkzenſes*. Thermarum inops est regio.

MEMBRVM POSTERIVS P O L I T I C V M . DE *Incolis & Magistratibus Traclis Kis - Hontenſis.*

S Y N O P S I S .

Prisci regionis incole: Hungari, hodie pauciores: mo-
res nobilium, & ciuitum:
ruficorum indoles. §. I.

Slauorum ingenium ac lingua:
diuerſitas in moribus, &
rei familiaris procuratione:
eorum occupatio: indoles
bilarii: mores reliqui, cir-
ca nativitatem: nuptiae: li-
berorum educationem: fe-
pulturam: adolescentie vi-
tulationes. §. II.

Nobilium instituta: valuere
antebac, virtute bellica:
vita inuicem, ob innexas
adſinilitates, concors: illuſtres
familia. §. III.

Habent Kis-Hontenſes, Vi-
ce-Comites peculiares: eius
inſtituti origo: publica co-
munitatum ſanctione perfri-
biuntur. §. IV.

Noua, in eam rem, lex per-
lata: eius, eligendi Vice-
Comitis, adtributum Kis-
Hontenſibus: reliqua ad-
ministrationis forma. §. V.

Irrita, de coniungendo, Kis-
Hontenſi Procelli, cum
Neogradienſi provincia,
consilia: lex nouella, tol-
lendis Kis - Hontenſium,
querelis, perlata. §. VI.

§. I.

Inter primos regionis huius incolas, refrenamus haud' im-
merito, *Jazges*, *Sarmatas*. Quibus, pro migrationum
ratione, *Vandali*, *Slavi*, *Hungari*, *Bohemique* miſce-
bantur. Crediderim tamen, a *Slavis*, post *Jazges*, &
Sarmatas, oram illam perpetuo fuisse inhabitatam. *Hungari* certe, licet,
eo iam fere tempore huc aduenierunt, quo *Vistue*, gentis dux, has partes
obtinuit: tamen, potiores, metu *Turcarum*, in has sunt coacti illas:
Bbbb z quip-

Prisci regio-
nis incole

Hungari
bodus pa-
diuersi : mo-
rus nobilis-
num & ci-
migenum :

ruficorium
indutus.

quippe qui alias, per campetria habitare semper maluerunt. Hodie, vix
provinciale partem tertiam, *Hungari* inhabitant. quos tamen genuinam
Hunnorum gentem esse, eo magis credas, quo tenaciores sunt prælinorum
institutorum. Seueri enim sunt, manu & animo fortes, studiosi iustitie,
honestatis obseruantes. Itaque, vicini licet *Slavis* sint, tamen, neque lingua
eorum adfectant, neque mores. Raro *Hungarum* reperias, *Slavicam*
linguam callentem. Sed ne *Germanica* quidem stulerent, nisi *Germanorum*
confuetudine, ad eandem discendam, inuitarentur. Hec, no-
bilium, & ciuium est indeoles. Rustici *Hungari*, & oris crassi sunt,
& morum. Sermonem certe *Hungaricum* incepit pronunciant, vi-
tam autem degunt, ultra modum agrestem. Quod non eo dictum
volo, quasi vitiis se contaminent, aut facinoribus; sed quod exper-
tes sint elegantiz. Itaque, viuant, suo quodam & inueterato ritu,
nulla cultus ratione habita. Sunt corpore, ex gentis indeole, com-
pacto, eoque frigoris, zelus, & laboris, paciente. Nam solertia-
res omnino hic degunt, quam eos alibi vidimus: sive id, suo quodam
instinctu faciunt, sive simulatione *Slavorum*, quos habent vicinos.
Est, & his in more positum, vt lubenter ducant tenellas, ac pene
immaturas virgines; ipsi, ad sextum quandoque statim lustrum, pro-
uecti: quam confuetudinem, oppido noxiama recipublice, alio loco,
notauimus. Nuptiarum solemnia, magna obeunt adtentione, ne
quid instituti patrii, per incuriam exolecat. In primis memoran-
dum, quod zdes nuptiales, suspense, de pertica, albo strophiolo,
notant: quod & hilaritatis est indicium, & fatus quasi conductus
quidam, pro his, qui intus hymenza canunt. Utuntur velle plerique
alba, pauciores cærulea; neque tam curant viri, vt culti sint ipsi,
quam vt femelles habeant, elegantius vestitas; sed sumtu tamen
parabili. Scilicet, peplo vittatum caput obnubunt, quod per dor-
sum defluit. Reliqua vestis, aut rubra est, aut viridis; pes, e rubro,
luteoue corio, decore cothurnatus.

S. II.

Slavorum
impensis :
se linguis :

diversitas
in meritis
& rei fa-
militaris
procuratio-
ni:
caravae et
expeditio :

Slawi, vti plures *Hungaris*, ita diuersi plane sunt, lingua atque
moribus. *Taxouienes*, *Klenocziens*, *Pilenses*, *Haczauienes*,
Nyujstiens, *Kokauienes*, & *Likeriens*, eadem fere utuntur
dialecto, dum, si. pro e. &c pro i. e. crassa dicendi ratione, sape com-
mutant, vt: po c'woz'e, fluoz'e, pro Syr, Ser, caseum dicunt. Contra
Rhauienes, *Banyenes*, *Ketzegienes*, *Cserenfienes*, reliqui, aliam
rursum loquendi formam obtinent, adpellanturque, a vocula *Trpow*,
quam moleste ingerunt sermoni, *Trpacy*. Omnes tamen sunt labo-
rum patientes, & ad rem aduenti, superioresque illi, quam inferio-
res, morum cultiorum. Hi enim, torpescunt, agro benigniore; ma-
gis contra illi, excitantur soli difficultate ad operas variæ generis,
materiarias: præsertim, qui montes habitant retrusiores. Nam, qui
aperta ora colunt, fidelibus magis operantur: vt rique autem, quod
sive

sue materiiorum, sue fictilium operum, confecerunt, in campes-
trem regionem, ipsis *na Mezou*, Hungaros *Mezó* quod campum si-
gnificat, dictam, ad vendendum deuehunt. Qua quidem ratione,
victus partem precipuam parant; alioquin, ob sterilitatem soli, vi-
tam ducunt miseram, & egenam. Sunt tamen honesti non gnari
minus, quam studiosi. Necio, vitium ne gentis sit, an benigno-
ris natura indulitus, quod rebus etiam durissimis, leta sit tamen, &
quæ sciat, difficultates omnis generis, saltationibus, & hilari conui-
etu lenire. Celebrant nimurum, falias ferias, cum escuriales fas es-
set agere. Qui mos, quoconque te verteris, inter *Slavos* Hungariae,
ad eum modum inueterauit, vt ne tum quidem migrandum putent,
cum in commune complorandum est. Quoties prolem, sacro fonte
ablutum suscipiunt, coniuicis indulgent; ad quæ, femoris viris, fe-
minas tantum coeunt; sin autem immisceri *Cornelium* quandam acci-
dat, hunc illa diuersis exagitatum, ac obrutum quandoque vino *façitio*,
ludibrio habent: vt terriculamento sit viris, ne haec feminarum sacra,
ausint contemerare. Inebriatz demum, in tripudia erumpunt, quin
& domum abeunt, plateas cantibus oppalent. Nubunt, pari, vt *nuptiarum*
Hungari, zatatis flore; sed, consuetudine nuptiarum, plane diuersa.
Illi enim, sine multa ceremonia, ritu patrio, sponsas domum dedu-
centibus; hi, tantas obeunt, vt difficile sit percensere singulas. Coi-
tur primum, sub diei *Saturni* crepusculum, ad merendæ genus, quod
illi, *na Kasz*, vocant. Huc, duarum ministerio virginum, æqua-
les sponsæ, adsciscuntur; adolescentibus, qui saltus sint admininistri,
ipsis *Paróczy*, simul in epulum adhibeitis. Lasciuunt demum in
seram noctem, abeuntque magna honestatis significatione; neque
id tamen, sine cantilenarum sonoro strepitu. Vt dies *Solis* illuxit,
rustico fastu, vt sunt parentum opes, instruuntur omnia. Itur,
constituto tempore, cum tripudiis, ad ædem factram; copulantur il-
lic, solemni ritu, sponsi; redditur eodem ordine, cum fidium, &
tibiarum vtricularium, stridore, ad ædes nuptiales. Tunc vero de-
mum, discumbitur, saltatur, & nullum non letitiz agrestis genus,
editur. quod, vel recordari piget. Inter haec sacra hymenæ, octi-
duum subinde extrahitur, symposiis, impensa sponsi instauratis si-
pius. Cum dies unus alterue, ita infantibus abiit, factio agnive-
ne, quidquid est coniuarum, ad ædes sponsi abeunt, sponsamque,
isthuc, profunda nocte, deducunt. quæ solemnia, *Na Domowso*,
adpellant. Dici nequit, quanta vociferatione, quo vtriculariorum
mugitu, ceremonia illa obeatur. Ineunt postea, apud sponsi ædes,
nouæ epulae nuptiales, dum sponsa, post longas saltationes, ritu pecu-
liari, in thorum abducitur, an rapitur. Adiungit, altero post die,
viri matronæque, qui nouos maritos consulunt, & suis vli formul-
lis, adsciscunt in consortium. Haec circa nuptias *Slati* huiates fa-
cilitant. Liberos educant, pari, vt ipsi viuant, forte, puellis ad o-
peras domesticas, ad agrestes pueris, adfuefactis. Atque inter eas
Bbbbbb 3

*festales his-
torias:**mores reli-
qui, circa
maritatu-
sem:**nuptiarum**liberatas
adcas-
trum:**vitez,*

*separatae
vitas:*

*adolescen-
tia vita-
tibus.*

vitz, quamvis duras satis, occupationes, interdum diutius, quam vlli mortalium, & beatius viuunt. Mortui, more solito, efferruntur cum ciulatu, planctuque moestiarum, quæ ad certas quasi melodias, cum laudes defuncti, tum suis, inter eundum, calamitates, explicant; quin & iniutias illatas defuncto, acerbe exprobant, & quiritantur. quod planctus genus, *Wilkadat*, quasi *explicationem* calamitatum surrum, adpellant. Quoad viuunt, variis letitiae intermissionibus, vite miserias, leuant: iuniores maxime, & quibus *Parobys* nomen est. Nimirum, diebus *Pentecostes*, regem e medio sui diligunt, coque, corona inficta redimito, dia altero, in chœras abeunt. Solemnitates eas, in horreis peragunt, praesidente uno ex senioribus, ne iusto vitulentur insolentius. Idem senior, regis quasi interpres, ipso tacente, verba, vbi opus, facit, atque reddit. Dum quis salutatum regem accellerit, id, manus strophio obiectæ flulatione, fieri fas est. Præterea, dum in saltum procedit rex, bacillum præfert, præcedente & sequente cum ephebo. quem ille bacillum subinde iactat: hunc, si volantem ephebus manu celeri non excepterit, mollius ab ipso rege, bacillo eodem percutitur. Quod reliquum est, accubitur rex mensæ, insidet super puluillis, *Parobys*, adiente ministrantibus: & alijs quidem, ex lege, præsto adstantibus, alijs, in tecto excubantibus, liberaliterque inuitantibus, si qui ad eorum choros, & tripudia accellerint. Hæc de *Slavis* ruficis.

S. III.

*Nobilium
ingens:*

*vita, invi-
cime, obla-
tate belli-
ca:*

*vita, invi-
cime, obla-
tate adi-
nitates,
emissione:*

*illustres fa-
miliae.*

AD *Nobiles*, quod adinet, degunt hui vitam, dignam genere suo. Adolescentism plerique omnes formant melioribus literis, quas vbi ex propositi rationibus perdidicere, *cavassorum* patronos, tam diu sequuntur, dum ius patrium, & fortis confraternites, imbiberunt. Quod vitz genus, ita non plane nullis adider, vt nihil dubitent, in *advocatis* centri. At, quibus optimor possestionum modus est, fatis habent addidicite iura, vt, si res ferat, se ipfos, suaque possint defensare. Dum confines arcæ, *Agris*, *Fülekiam*, reliquæ, a *Turcis* tenebantur, bellicæ virtutis laude claruerunt *Hontenses*. Iam, quia represo dudum hoste, cellatio ab armis est, totos se rei familiari tradunt, præce virtutis illius, non tam obliiti, quam exserendæ eius delituti occasione. Coniuunt autem multo, eo concordius, quo arclioribus consanguinitatis, atque adfinitatum vinculis, sunt coniuncti: nisi lites intercesserint, quæ dislocient tantisper animos, cum perforatur sententia. Est enim vero istud, inter offensas amicitarum, ponendum omnino in *Hungaria*, quod litibus diutinis & tenacibus, mutuo noſmet exerceamus. qui tamen inueteratus mos, exolescit sensim, decrescente in annos singulos, litium numero. Præter *Nobiles*, inter quos dispertitæ sunt vicorum possessiones, illustres etiam familiz, ornant prouinciam. Principi in his sunt, *Comites Kabárii*: ad quos & *Supremorum*, *Co-*

Comitum axioma, iure adtinet hereditario. Sunt &c Fergichius, atque Vézeius, Nyárius, & Vajaius, sui possessionum modi.

§. IV.

Peculiare est apud Kis-Hontenfes, quod, tametsi, cum Nagy-Hontenfibus, cundem Comitatum, qui eius Processus quartus, confluant; atque, cundem habeant *Supremum Comitem*; tamen, Vice-Comitem, legi publici, fibi solent peculiarem diligere: cuius rei origo, ne lateat lectores, altius est repetenda. Cum FERDINANDVS I. & IOHANNES de Zápolya, de regno, mutuo dimicarent, Francifus Nyári, & Melchior Balassa, irrequieti & militares viri, ita se iunxerant Nagy, & Kis-Hontensem, prouincias, ut alter illic, illuc alter, *Supremi Comitis dignitatem usurparet*. Displacuit ea res Statibus, impunitque, vt rogata lege, (*a.*) coadunaretur iterum Comitatus. Audiamus legem: *Comitatus Hontensis, violentia Comitum suorum partium diversarum, Francisci videlicet Nyári & Melchioris Balla, hyste disturbiorum temporibus, in duas partes diuisus fuit. Qui quidem Comites, dum ne modo quidem patientur Comitatum ipsum in unionem venire, ita, ut administratio eiusdem Comitatus, ad instar aliorum Comitatum, in eodem loco sedis iuridice fieri possit. Tum igitur ex eo, tum, quia idem Comites ad rite administrandum Comitatum ipsum, nondum iurasse dicuntur: statutum est, ut Comites ipsi cum hic nunc presentes sint, aut iacent coram Maiestate regia, aut officio priueniatur, & loco eorum alii substituantur. Qui, si iurauerint, Maiestas regia dignetur eis serio committere, sub amissione officii ipsorum, ut Comitatum ipsum, citra villam moram, sublata diuisione, in pristinam unionem venire, omnemque administrationem, in loco solito & antiquo, fieri patientur, & deinceps ab omni tyrannie, quam bacchanus eisdem Comites, in ipso Comitatu exercuisse ferunt, abstinerre debeant: alioquin, non feceris atque in rebelles, in eodem Comites, animaduertatur. Seuera profecto lex, sed exqua tamen: quippe quaz, eo valuit, ut coadunarentur omnino lacerate prouinciez. Nam anno quidem sequente, MDXLIII. Francifus Nyári de Bedegh, solus Comes Comitatus Hontensis fuisse (*b.*) legitur: forte, quod abrogato altero, ille, visus est potior. Mireris autem, & post redunitos Hontenses, tamen non dubitasse Status & Ordines, disiunctis nominibus, Kis-Hontensem, & Nagy-Hontensem, Comitatum axiome (*c.*) insignire.*

Habent
Kis-Hontenfes, Vi-
ce-Comites
peculiares:
eius influ-
ti origo.

publica co-
ministrans
sandamus
perscribi-
tur.

§. V.

Quidquid eius sit, non caruit molestis, haec prouinciarum v.
Nida, in
nio; quas ut lenirent Status, noua opus fuit functione. Ad
lx, prie-
humilem instantiam Nobilitatis Processus Kis-Hontensis, alias
Co-

a.) FERDINANDI I. Decret. V. A. MDX- Noulalienfer, responsione, initio.
LII. Art. XXXVII. *b.)* Vide, A. MDCIV. Art. VIII. & A.
c.) In Regia Maiestatis ad Constitutiones MDCVIII. Art. XV. post Coronat.

Comitatui Nagy - Hontensi articulatiter uniti , penesque eandem unionem ultius etiam relieti , & benignam Sacratissima Sua Majestatis annuntiam se quod ipso , a pranstante corpore suo longinquius distante , pralibata eisdem nobilitas , generalibus dicti Comitatus Congregationibus , publicisque tractatibus , in Libera ac Regia Civitate Carponensi celebrari solitu , ex opportuno & commodo priuato interesse , aut abinde Judicum Parochialium , in medium sui administranda pro iustitia , educendorum comparatione , habentes granioribus cum impensis potiri potuerit : Ad primum benignum Sua Majestatis Sacratissima confessum , conclusum est : quatenus in eodem Procelli Kis-Hontensi , per supremos eiusdem Comitatus Comites , & dicti Procellus Vniuersitatem , & gremio illius Nobilium , vnu Vice - Comes , cum creandi penes se Judicibus Nobilium , & Jutatis assessoribus , de recepto rito candidandus , & eligendus , totiesque , quoties necessum fuerit , instaurandus , ea autoritate , qua alter , antefati Comitatus Hontensis Vice - Comes fungitur , coram se litigantibus partibus , ex sequo iustitiam administrare , publica illius Procellus necessitate ita ferente , inibi , pro eodem Generales Congregations indicate , & celebrare valeat . Generalium nihilominus aliarum Congregationum , scilicet omnium quatuor toties repetiti Comitatus Processuum communiter & indistretim conceruentis , publicatione , ad solitum , & communem Comitatus locum instituenda , penes ante lati Comitatus Vice - Comitem , & mutuam , cum altero quoque Kis - Hontensi Vice - Comite , ad iniucem seruandam cointelligentiam ; sedum Judicatarum vero , ex parte pranstanti Kis - Hontensi Districtus , Cauffarum , Citationum & Transmissionum , in medium eiusdem fienda publicatione & celebratione , penes parem correspondentiam relicta . Hzc anno MDCLXXXVII . fuscita (d.) fuere , magno , vti adparuit poslea , prouincialium Ké - Hontensium , compendio .

§. VI.

*briis , do
minalibus
da . Kis -
Hontensi
Processus ,
non Neog
radiensis
provincia ,
magis t*

AT enim vero , vti sunt , seu tempora , seu ingenia hominum , nouis res ea querelis , vndeconque profectis , exigitur est . Erant , qui Processum Kis - Hontensem , tamquam longius , & reliquo Comitatus Nagy - Hontensi corpore , seiuinctum , cum Neogradensis coadunandum putarent ; ea nimis lege , si Neogradensis , Processum Kékénsi , eius loco , Nagy - Hontensibus , consentiente rege & regno , attribuerint . Sed , eam conditionem , non modo non accipere Neogradensis ; tametsi res , publicis in comitiis , anno MDCC - XXIX . disputaretur , referreturque ad regem consulto ; verum , docuerunt etiam , acutri Comitatuum vtilem futuram , Insolitam eam permutationem ; cum ob caffias alias , tum , ob tabulariorum , quae sunt cuique prouincia propria , emeruram inde confusionem . Quid ? quod Kékénsis Processus , & terrarum spatiis , & vicorum incolarumque copia , Kis - Hontensem hunc antecellat . Dedere interim , ha co-

confiliorum rationes, & querelz aliz, condendz partim, partim recognoscendz (e.) legis, quam anno MDCLXXXVII, perlata fuisse, nunc diximus, occasionem. Iuuat isthuc transcriptile functionem, ne ignoretur ab his, quibus non sunt regni Hungariz decreta in manibus: *Vt ultiores Processus Kis - Hontensis querelle, ac in promotionem earundem fieri solita expensa, iurisdictionumque confusiones antequerenti valeant, accedente benigna Sua Maiestatis Sacraissime annuentia, determinatum est; quatenus memoratus Processus, ulteriori quoque penes Comitatum Hontensem relinguatur, et tamen modalitate, quod cum pro ratione necessitatibus, Comitatibus, prater ordinarium, substitutum quoque Vice - Comitem habere permisum esset, alterius eorundem Vice - Comitum, cum uno Judice Nobilium, & Vice - Notario, in sedibus Restanatoriis Comitatus, in loco, quo easdem Supremus Comes praefixerit, celebrandis, eligatur semper, ex mentionato Processu Kis - Hontensi, qui tam intra eundem Kis - Hontensem, in cunctis iuridicis negotiis, prouinciam eius concernentibus, quam etiam reliquis Comitatus Processibus, pro causa necessitatibus procedere valeat, ex communique Comitatus cassa, proportionate salarium habeat. Et quia maximus battenus dissensionum inter eosdem fomes fuisset, portarum coadunatio, exindeque antelatus Processus semet iniuriam esse existimat, ad eardem quoque dissensiones praefindendas, pramissa, tam Comitatus, quam & eiusdem Processus, iusta & aqua, per disintercessos peragenda conscriptione (nisi ad iniucem absque eadem etiam catenui conuenirent) eidem Processui a proportione Statute, excindantur portae, taliterque excisa habeat Portas. Praterea, necessitate toties quoties ita exigente, eiusdem Processus Compositores, inter se concurrendo poterunt quidem, et tamen, quis inter se conculgerint, in primis celebranda Comitatus generali congregacione semper reportare obligabuntur, iurisdictione Comitatensis id ipsum exigente. Obtinens item contributionale, quarteria militaria, gratiutorum laborum, prout & transenarrarum, vellutarum, ac presumptuarum adiustationes, sumptus item & expensa, omnes quatuor Processus aequaliter tangentes, & concernentes, toties quoties, secundum portas, proportionate exscindentur, & limitabuntur, tam ad pramissa, quam & alia quanu publica onera, Processus Kis - Hontensis proportionate concurret. Ne autem supra vires suas condescensionibus, vellutaris & prauiteturis semet idem Processus grauatum querulari posset, dum notabilis quapiam condescensio eorum veniret, aut vellura, & prauiteta maiori numero permulan- de essent, eadem dictus Processus, non nisi proportionate permutare obligabitur, residua vero pars, in vicino Comitatu, suam primo habeat permutationem: Vnde nec Bellici designare, neque Provinciales Commisarii, eadem in maiori parte, pro repetito Processu assignare valebunt. Sedes Judicarie porro, in Comitatu terni, quarta autem vice, semper in Processu Kis - Hontensi celebribuntur, in iudemque, tam Comitatus, quam & eisdem Processus causa, indiscriminatum reuidebuntur: Ne au-*

Tom. IV.

CCCC

tem

a.) Ann. MDCCXXXIII. Art. XXII.

tem pro constitutionibus Procuratorum, & Plenipotentiariorum, ex eodem Processu, ad Comitatum semper ire obligentur, tales constitutiones coram ibidem residente Vice-Comite, Judice Nobilium, & Jurato Assessore, rite peragi poterunt, eadem nibilominus, ad expediendum, in Congregationibus, aut Sedibus Judicariis Comitatus reportabunt: ubi autem id commode fieri non posset, super iisdem relationem in scriptis transmittent, superqua istiusmodi relatione, solita per Comitatum litera testimoniales extradanda venient. Ceterum generalibus congregationibus Comitatus, factum omnium quatuor Processuum quoquomodo tangentibus, saepatus Processus interesse, taliaque negotia simul tractare obligabitur: ita & pro Allegationibus Publicis, cum mutuo omnium quatuor Processuum concusso, apta subiecta eligentur. Vbi vero quamquam insinuata, totum Comitatum tangentia, ordinarius Vice-Comes perceperit, eadem in partibus cum substituto communicabit, ut habita in tempore notitia, intuita eorundem necessaria dispositio in omnibus Processibus fieri valeat. Ac denique esto, toties fatus Processus Kis-Hontensis, separatas suas portas, prauio modo excindendas, deinceps sit habiturus, super cunctis nibilominus Impositionibus, Perceptionibus, & Erogationibus suis, rite confessar rationes, ipsi Comitatu Hontensi exhibere debebit, hic vero in conformitate Articuli 112. 1723. Consilium Regium Locumtenentiale, de tempore in tempus informabit. Ac in reliquo, idem Processus Kis-Hontensis, omnem effectum & debitamque obseruantiam erga Supremum Comitem exhibere, dispositionibusque eiusdem, conformiter ad leges patrias sicutem accommodare obligabitur. Atque, hic est, administrandz prouincioz Kis-Hontensis, praesens habitus, quem non siliuisse, lectoris intererat plurimum. Iam porro pergamus.

PARS SPECIALIS.

SECTIO I.

De Oppidis Districtus Kis - Hontensis.

PROOEMIVM.

Aret vrbibus, Tractus Kis-Hontensis. quod sane, in præcipuis prouincioz incomodis, deputandum est; cum palam sit, eos Hungarie Comitatus, optime habere, qui ciuitatibus inselli, plurimum mercis rustice, consumunt. Sed, &

& oppida rariora sunt *Kis-Hontenibus*, quam pro regionis opportunitate. Duo horum superant, quæ iam adibimus.

SYNOPSIS.

L. RIMA - SZOMBATHINI <i>incerta</i> origines: rationes nominis: colonia Hungarica fuit sem- per: heri oppidi, pristī & bodierni.	§. I.
Rimafzombathini habitus: fi- tu est, pluuiu celo, extra modum luteolento: ades op- pidi, & provincialium pu- blica.	§. II.
Rorū circumfusi ingenium, ru- stificatione eximie idoneum.	§. III.
Lingua incolis Hungarica est, multa elegancia: oppidi iura peculiaria: senatus, in administranda repub. inte- gritas: oppidani, beneficī mo- ris, longe obseruantissimi.	§. IV.

Degende vite ratio apud no-
biles: apud cines: agrico-
latio: mercatura studia:
fora domestica: magistra-
tuum, in iis celebrandis,
prudentia: feminarum
Rima - Szombathenium
laue: uniuersim, oppida-
norum omnium.

§. V.

II. TISZOLTZI nomen, a taxo
petitum: oppidi positur, &
modus: incola Slavi sunt,
operosi agricultores: stu-
dent rei pecuniae, ouibus
in primis: ferri fodina bu-
ias: nundina: acidula.

I. RIMASZOMBATHINVM.

§. I.

RIMA - SZOMBATH Hungaris, Slavis, *Rimavská - Szobota*, Germanis, *Groß - Steffels - Dorff*, elegans & copiosum est oppidum, in ripa Rime fluuii orientali, seu sinistra, loco piano, & hilari, quamvis ob foli ingenium, temporibus pluviis, extra modum luteolento, positum. Origo eius incerta est; crediderim tamen, primo statim *Hungarorum* aduentu, positum esse. Nomen, a situ accepit, quod ad *Rimam* adfiderit; *Szombath* autem dicitur, quod precipuz cuidam *Hungarorum* coloniz, requietat, & mercatibus idoneam sedem, prestatuerit. Nam erat hoc omnino in more positum apud *Hungaros*, vt loca nundinis insignia, *Szombath*, seu *Szombath - hely*, adpellarent: sicuti (*a. J.*) docuimus alibi. Sed *Germanicum* oppidi nomen, vnde manaret, non est proclive dicere; nisi credas, a possesso quodam, cui *Stephano* fuit

Rimafzom-
bathini ha-
ceris origi-
nes:

retinente
nominis

Ccccc 2 no-

a.) Tomo II. Operis, in Historia urbis Tyr-
pauensis, Cap. I. s. III. nota (b.) p. 9.
Fuit hoc institutum BELAT I. vt in diem
Sabbathi, nundine iudicerentur. Ita
Thüróczivs, Chroa Part II, Cap. XLV.

p. 51, 54. *Illa omnia sive, die Sabbathi sentitur, pro vendendo & emendo.*
Addit Bozovivs, Dec. II. Lib. III. initio, pag. 203, 43.

*salonia
Hungarica
fuit sum-
per:
huius oppidi,
principi,
&
hodderini.*

nomen, *Steffels-Dorff*, hoc est *Stephanopolis*, fuisse vocitatum. Quoad pristinam eiusdem memoriam recolere datum est, semper ab *Hungaria*, antiqui moris, & ad rem intentis, colebatur. In possessoribus, quos recordari potuimus, *Bebekii*, illustre nomen, olim fuisse leguntur, ad quos oppidum, vna cum *Fulekino*, adtinuit. His emortuis, *Bos-nyákorum* gens successit, duique, non oppido tantum, sed ditione etiam reliqua, potiebatur; dum *Kohdrii* & *Forgachii* Comites, opimam hereditatem, suo quodam iure, adirent.

§. II.

*Rimafazom
bathini Be-
kusz:*

*fitu et plu-
mio calo-
cetramon-
dum latu-
lesse:*

*ades oppi-
di, & pro-
vincialium
publica,*

Habitus oppidi istiusmodi est. Medio foro templum refedit, concionis capax numerose. Huic, turris ab occidente adhuc sit, mole sic satis sublimi, & idonea ad speculandum, quæ circa oppidum sunt. Ea omnia, murus circumdat, factus solide, atque ad eum modum, ut, & cœmeterium præstet tutum, & cum est holsilium impressionum metus, perfugio sit imbelli multitudini. Templo, forum vndiquecircumfunditur, sed laxioribus paullo spatiis, in occasum & meridiem. De capacitate inde conicias quod nundinis, hebdomadariis illis & annuis, commode accipiens, sufficiat. Ex foro, in omnes partes, vici & plateæ, domibus vndique copiosis, sed humilibus, terse tamen, intus & extus, incrassatis, diffunduntur. Arque, eadem vicorum & domuum copiofitas, vndique a foro, plusquam mille passuum spatio, procurrit. Plateæ vbiique latæ, & ordinis sunt eximii; sed solo ita molli, & bibulo, ut modico quoquis imbrium lapsu, in coenum resoluatur profundum, ac pene impermeabile. Genu tenus passum transuadandum est, interdum, nisi sublitratis plancis, haud admittit veligia, quod maxime ea parte, qua solum demissus est, & *Rima* vicinus, obseruamus. Quare, non pediti tantum, sed maxime currubus atque plaustris, tantum sepe impedimentum, coenosis his plateis sit, ut nonunquam, harerundum sit limosis lacunis, rotas & iumenta detinentibus. Alioquin tempore siccо, commodi sunt vndique transiit. Inter domos publicas, curia eminent, quæ orientali fori latere infidet. Inibi sunt & aedes scholarum pastorumque. Est, & pro conciliis provincialibus, domus. In priuatis, nobiliores habentur, *Törökiane*, *Sipofiane*, reliquæ. Ceterum, nulla tam vilis, ut cum ædibus campeltrium oppidorum conferri possit. Totum oppidum, fossæ circumueniunt, & aggeres, non ü quidem validi, qui, si palis, atque loricis, communirentur, possent impetus quoque hostiles propulsare: nunc sufficit, quod iumenta arceant, & noxios quoque illapsum.

§. III.

*Ravir cir-
cumfatu in-
geniatus;*

Ab occidente, ut dictum est, amnis *Rima* oppidum subluit, & quodammodo præmunit, inferuitque oppidanis, cum aliis op-

opportunitatibus, tum in primis, molarum beneficio, quas perenne rotat. Ultra, amoena in occidentem, & meridiem, planities porrigitur, solo aperto, ac pingui, frumentique multum feraci. Post eandem planitatem, stadiis plus minus XV. nemus est, & silvestris, planata tamen, positio. Par oppido, & in orientem, solum est; sed in septentrionem, post stadios fere V. colles adfurgunt, & vineis, quam segetibus, aptiores tumuli. Proinde, nihil *Roma* *zombat* *bienfibus*, deest ad rusticationis commoditatem. qua ideo funguntur, & scrupulose, & cum laude insignis solertia.

*reflexionem
eximie idoneitatis.*

§. IV.

INCOLÆ sunt *Hungari*, lingua vtentes terfa, & copiosæ fluentisque elegantia. Neque enim lingua peregrina, vt alibi sit, permiscetur. Et si namque intersunt *Sclavi*; Hungari tamen, adeo sermonis sui sunt tenaces, vt, aut non discant alienum, aut si sciant, nunquam, nisi summa vrgat necessitas, sermocinentur. Oppidanorum eximia est multitudo, quibus sui præfunt magistratus, idque, præsca regum indulgentia, a quibus præter *ius gladii*, iura peculiaria habent, diplomaticis, ad posteritatem perscripta. Mira senatus, in administranda republica cura est, atque studium. Coeunt nempe in senaculum, ad dies fere singulos, suntque scelerum, furtorum in primis, & lasciuiz, seueri vltores. Itaque, in magna apud suos existimatione sunt viri senatorii ordinis: hi maxime, qui administrata semel iterumque prætura, laudem æquitatis & iustitiz, meruerunt. Adtendit præterea senatus, & ad economiam publicam, tanta adcuratione, quantum vix repereris alibi. Tributa, sic inter ciues partiuntur, vt ne locus sit querelæ. Et his rebus, vt difficultissim etiam temporibus, perdurent tamen oppidani, ferantque calamitatem, non modo patienter, sed etiam commode, prout est rerum habitus. Publice, & priuatim, honesti moris disciplinam, vix vsquam obseruari videose seviri. Patres familias, liberos ita educant, ne detur corruptela occasio. Vestium luxus, chorez, comissationes, & id genus propria, in odio sunt: quod credant, neminem saltare sobrium, nisi forte infanias; sicuti alicubi CICERO dixit. Id tamen dant nuptiarum solemnibus, vt liceat illic chorearum non nihil edere. quæ iam licentia, porro serpit, rapturæ ad occasiones alias, atque eas potissimum, quibus solemnies dantur epulæ. Adeo, difficile est, modum ponere illecebrosæ vanitati.

*Lingue in-
culti Hunga-
riæ elegan-
tia oppida cura
præcavientur*

*senatus, in
administra-
tione re-
publicæ, re-
ligione*

*oppidani,
luxus mo-
ris longe
abferre-
sunt*

§. V.

DEGENDÆ vita ratio, varia oppidanis est. *Nobiles*, qui hic amant degere, sua viuunt quadra. *Cines* contra, præter quantumcumque rusticationis facultatem; sed quæ, nec omnium est, nec modi supparis, hi mercatibus, opificiis illi, & rem faciunt, & trudunt vitam. Si ager tam obtigilset laxus oppido, quam est

*Degenda
vita ratio,
apud nobi-
les;
apud cines*

opportunus; haberent *Rimafzombathienfes*, eximiam agricolationis commoditatem. Sed, quia arctior is est, quam pro oppidanorum multitudine, necesse habent, compendia sectari mercaturæ. cui, & oppidum accommode positum est, & congruant ciuium ingenia. Medio fere loco, inter vrbes *montanas*, campestrem hinc, illinc superiorem *Hungariam*, situm est *Rimafzombathinum*. Ergo, in partes singulas, iter faciunt, & nunc euehunt merces, nunc reuehunt iterum, per vicinorum nundinas, ære permutandas. Sunt, quibus pecuarii mercatus placens, ac quandoque etiam lucroſi euadunt. Quin & hi, qui operas sectantur sellularias, quas fabrefecere merces, vagis nundinationibus, in rem suam norunt vertere. Hanc, cum omnium, tum singulorum industria, domellica foræ, cum primis reddunt fructuosam. Plura horum sunt; sed vix aliud lucrosius illo, quod in diem VI. Januarii, *Epiphania Christi* memorabilem, incidit. Id laudis habet plurimum, quod nundinas, in diem *Dominicum* forte incidentes, datis mature, circumquaque litteris, in profestum diem reiiciunt magistratus: ne profanent lucem diuinitus facratam. Quem morem, si vellemus pallim sequi, mulris iniquitatibus, quæ his occasionibus eueniunt, modum poneremus. Amictus, omnibus *Hungaricis* est: viuendi ratio, ad parsimoniæ quidem regulas adducta; neque tamen fôrda. Feminæ, modestiæ, & pudici moris, referunt plurimum. Præcipue his laus est, si probum, albumque panem conquare, si ædes intus mundo habere, lectos fastosius instruere, & rem familiarem, caute nouetunt administrare. Reliquum curæ, educandis liberis, bene habendis maritis, & laudatissimis quibusque actibus, qui ad parandam retinendamque, honesti nominis famam, adtinet, sollicite impendunt. Cives inter se litigant raro; sin autem contingat dissidere mutuo, nisi sint, qui se mature ingerant, ad ferociam vñque graues sunt aduersarii. quod ne eueniait, consanguinei, viciniæ, tempestive antevertunt. Verbo, habet oppidum *Rimafzombathienfe*, exemplar quoddam prisci moris *Hungarici*. quod, ne vitium accipiat, ab iis elegantiis, quas inuehi in gentem nostram videtas, ex animo precamur.

II. TISZÓLTZ.

Tiszóltz latine *Taxoniam*, germanice *Tiefholz*, Slavice *Tiszawijk*, vocant, nomine, vti adparet, a *taxo*, nobili arboris genere, deriuato: nam abundabant olim montes oppidi *taxonum* prouentu; qui præpostera ligatione, diminutus adeo est, vt raro iam, neque, nisi inter retrusos salnis, reperiatur. Subsistit est oppidum, montium radicibus, e quibus *Rim* demanat. Itaque, interluit amniculus oppidum, idque bifariam fecar, vt citerior ædium series, quæ & templum habet, in occidentem, in orientem vltior abeat. Vrquer ordo, domibus constat frequentibus, sed materialis negligentius. Tigna nimirum, ad cauearum modum compa-

ginant, ea laxitate, qua domum cupiunt exædificatam. quæ, quod dolata non sunt, neque cohærent satis adcurate, intus & extus, limo illiniunt, vt paries fiat densior, & ad iniurias aeris reprimendas, magis idoneus. Pollicæ zedium parte, quæ perpetuo tramite cum anteriore cohæret, slabula sunt, & horrea: atque ultra hæc, horti passim, sine industria confiti. Aedium hic habitus, faciem oppido induit, vix ac ne vix quidem lautiorem, quam quæ vicorum esse solet. Oppidani, *Stani* sunt omnes, vitam agentes agrestem, & rusticatione perpetua dilectam. Hanc, agrorum situs, ex se alper & lapidosus, operosam reddit, neque tamen fraudantem colonum. Scunt enim *Taxonienses*, edomare malignitatem ruris sui, aratione seruulosa hic; alibi, egestis ex agro lapidibus; utrobique autem letamine, liberalius adsperso. Id nisi faciunt, melleas habent macilentes. Serunt autem omne frumenti genus; filiginem tamen, & auenam, fere copiosissime. Addunt *panicum* quoque, & leguminis alia, recipiunte postea fementem, qualicunque cum fructu. In pecudibus educandis, tam sunt solertes, quam qui maxime. Ergo, & iumenta habent, *aduenti* *rei* curanda agricolationi necessaria, & ouium atque porcorum greges. *præcarius*: Et oves quidem, per montana ac silvestria slabula, eodem alunt ritu, *caelum* *in* *primis*: quem delignauimus alibi. Quam ob rem, & foenum secant, iisdem locis, vbi stabulandum est gregibus. Caleum certe, & lanam cogunt, *ferri* *fodina* *buias*? *Briznenium* illi, quos habent limitaneos, consimilem. Supra meminimus, ferri heic mineram erui, liquari, proculique, quibus operis, officina, ultra oppidum, in vallis aditu, excitata est. *Magnes*, qui in huiate fodina reperitur, multe est existimationis apud rerum peccitos. Alioquin, & nundinis frequentatur oppidum, diebus *SS. Pauli*, *Sophie*, *Laurentii*, & *Emerici*. Habet fontem acidum, præcipue laudis, eo itinere, at situ in pratum depresso, quod *Muranum* dicit. quem anno MDCCIV. hac profecti, audie bibimus. Dissidet Rima-fzombathino *Taxania*, tribus, in occasum zelium, milliaribus.

SECTIO II.

De Arcibus & Castellis Districtus Kis - Hontensis.

P R O O E M I V M.

Nermis est regio Kis-Hontensis; siue id pacis confidentia factum est; siue retroso prouincioæ situ, cui non facile hostilis impressio sit metuenda. quod ego tamen, non tam consilio factum putarim, quam fato

fato. Olim, *Huffitis* grassantibus, castella, idoneis locis fuisse excitata, rudera, heic & illic exstantia, testantur. quæ iam vestigabimus.

S Y N O P S I S.

I. MARGITH-
VÁRI rodus.	meditatus : eius conditor :
II. SZABATHKA,
verbis Istvánffii
descripta : caput a nostris,	possessorum series.
III. Castelli RÁMÓ moles, & com-	IV. OSYKÁNE positus : possessorum : nobilitatur clade Boss-kaianorum.

I. MARGITH-VÁRA.

Margith-
vári rodus.

RVdus est, intra montes Szkalnoczienfes, residuum. Nomini ratio indicat, arcis origines, a femina arcessendas esse, cui Margareta nomen fuit. Quæ vero illa? frustra diuinabere. Dudum esse, cum in rodus abiit moles, ex parietinorum habitu, colligas. Increte sunt nimirum, valvis arboribus. Aufim fere augurari, tum fuisse disiectam, dum MATTHIAS Coruini, partim ductu, partim auspiciis, *Huffite*, tota regione, quam late infederant, depulsi sunt.

II. SZABATHKA.

Szabathka
verbis Ist-
vánffii, de-
scripta:

ERat id, vt verbis ISTVÁNFFII (b.) vtatur, castellum a Filecianis Turciis, in ripa Rima fluminis, opportuno, aduersus nostros, loco, constrictum, sive versus Caffouiam, sive Sixonem, sive Agriam & Tokaium, infelix armis, excurrendum foret: ibi enimbus & redeuntibus, stationes, & hospitia opportuna, ac quietis receptacula prestat erant, & ad colubrinæ iactum propinquum habebatur Rima-sambathum, magno Szabathkamis Turciis adiumento, commodoque. Constatbat duplice vallo, valde firme, & propugnaculis validis, & in medio Lapidea turris erecta erat, quadrata, nec contempnende munitionis, fossaque lata, & aquis plena circumdabatur. Heic, quoties ad Sixonem pugnatum superioribus annis fuit, ab hostium ducibus & copiis, quietis, quantum satis, sumptum. Huc Bebekus, Magocius, & Sárközius uno eodemque certamine capti; Georgius postremo Széfius & Caspar Putnokius, & innumeri alii, variis intercepti casibus, deducti fuerunt, atque adeo, hinc variis excursionibus adiacentes, & procul quoque distantes regiones, crudeliter euastata. Eam ob rem, Tieffenbachius, Callouiz, & Hungaria superioris, praefectus, quem a Pálffio, victoriæ ab Alba regali nunciante, vt pari alacritatem Turcam ab induciis, ad arma, & apertum bellum prorumpentem, adgredieretur, monitus esset, accepto in societatem Sigismundo Rakóczio, convocatisque in castra, Stephano Báthori, Franciso Dobone, Stephano Homonnoio, cognomento

Dru-

Drugetho, & *Simone Forgachio*, cum ipsorum copiis, militarem in modum instructis, *Szabathkam* constituit expugnandam. Cui, vbi adpropinquauit, confestim depresso fossis, & aggeribus eductis, machinas admouit, datoque oppugnationis signo, dditionem primum *Turcis*, quorum CCCC. erant, omnium illis limitibus promptissimi, persuadere adnitezbat; sed, cum obstinatos videret, continue vallum castelli verberat. Biduo, eam oppugnationem *Turca* fortissime sustinuerunt, ne mentionem quidem dditionis, quam ingerebant nostri, ferre volentes. Eo vilo, *Drugethus*, pilorum iactus conge-
minat, neque cellar prius, quam fissura in vallis fieret, adstutu acci-
piendo idonea. Procurrunt ergo, cum *Hungaricis Germani*, arque munitionibus captis, in interiorem molem lapideam, hostes compellunt. qui demum de dditione pacisci, at fero, occipiunt. *Nostri* ^{enim} vti est apud ISTVÁNFTV, quod se vel inuitis hostibus loco poti-
turos viderent, eo denegato acris infastare caperunt; casique ad in-
termicionem bofibus, castellum tridai labore, in potestate redactum,
quod vi tormentorum adeo durum effet, ut retineri non posset, nec re-
tentio eo opus esse videretur, reductis tormentis, qua intus erant, solo
equatum est. Ha munitionis eius, & origines, & fata exitusque fuere.

III. CASTELLVM RÁHÓ.

Nobile est xđificium, in vico cognomine, positione collina, quadrata mole, conculibus laxis, crebris, & opportunis, tecto solido. Quatuor eius angulos, totidem communiant propugnacula. In medio habet aream, & in hac turrim eximiam, horologio olim insignem. Circa castellum, ducitur fossa cum agere, capienda aquis haud inidones. Temporibus *Turciis* erat con-
fini loco, quem *Fülekinum*, ab hoste teneretur. Huic ergo, vt resisteret, a quinquagenis, vel sexagenis militibus, sumtu herorum obseruabatur. Tumultibus autem proximis *Rakóczianis*, communium, & praesidio infessum fuit *Hungarorum*, cuius caulla, anno M-DCCIX. mense Nouembri, caltra etiam infra oppidum, propter amnem posita erant. Moles castelli, ad duas contignationes educta est. Solum tamen, cui insilisit, humidum, cellarum substructiones impediuit. Quocunque enim loco moueris humum, obuius & paratus humor exfluat, neque admittit struuntas. Habet tamen carceres, quibus captiui a provincialibus adseruati, & hoc loco, plecti olim solebant. Ipsum castellum, xđificauit *Franciscus Jakóffy*, p̄fectus bonorum *Catherina Széki*, & *Capitaneus Muranensis*, homo florens, & multarum facultatum: possedit enim arcis, *Viglesi*, *Derents*, & complures alias. Eius forore, *Catherina Jakóffy* in matrimonium ducta, *Ca-
sper Jánóky*, in *Ráhón* possessionem peruenit. Ex quo demum reliqui eius cohæredes, per filiam *Catherinam*, quam *Stephanus senior Palagi* duxit, prodierunt. Nam, postquam ex hac *Stephanus*, alter, *Cassparus*, *Nicolaus* & *Clara*, qui *Francisco Bornemysza* nupserat, pro-
dissent,

dissent, castelli possessione, in plures spargi coepit. *Cesparum* enim Jánoki genuit iuniorem *Cesparum*; & hic ducta ex gente Szentivaniiana uxore, *Sigismundum*, *Wolfgangum*, & *Annam Mariam Jánoki*. *Sigismundus* autem genuit *Ladislaus* bodiernum, ex *Catharina Bartakowics*; *Wolfgangus* vero, ex *Clara Mariaffi*, *Annam Mariam Jánoki*; quæ primum *Paulo Kajali* viduo, decinde *Johanni Nagy*, nupsit, defecitque. *Cesparus* autem *Anna Maria*, nupsit *Johanni Görgei*, ex qua prognatus *Georgius Görgei* est. *Ladislaus* autem Jánoki superstes, duxit *Annam Mariam Okolicsáni*, *Pauli*, ex *Sophanna Rakócháni*, filiam, tenetque nunc castellum idem *Rabowienę*, cum memoratis heredibus reliquis.

IV. CASTELLVM OSGYÁN.

Osgyáni
příjmení:

subditar
clade Bot-
kaiano-
rum.

INsidet orientali colli, in eiusdem nominis vico. Olim, arcis nomine superbiebat; sed, postquam diuersis temporum iniuriis, semi-rutum est, media sui parte eminent, speciem tantum retinet, haud vero pristinam fabricam. Alioqui, quadrato est opere, loco, & prospectu fatis amceno. Ab occasu, despicit in subiectum vicum, ab oriente sunt siluz, & aperta, hinc & illinc, planities. Possidebant id olim *Bakofiani*, quorum successores, hodieque rerum potiuntur. Nobilitauit castellum, *Botskaianosum* clades, quam eis *Georgius Bajta*, isthic infixerat, sicuti prolix memorat *Istvánffyvs* (c). Exercitum, in Transilvaniam *Bajta* ducebat, cum ex itinere, castra, ad *Filekum* meratus, condidic, *Botskaianos*, duce *Blasius Nemesius*, castellum *Osgyánum*, quod duorum millium passuum interhallo distabat, expugnasse, ibique positio castris, victores sese gerere. Fuerunt ii, numero amplius quatuor millia; sed quorum pars maxima, agresti & incondita plebe constabat, inermi ea partim, partim qualibuscumque telis, vt sunt, durati igne fides, & refixa ad longuriones transversim falces, armata. Hos, ut adoriri *Bajta* decreuit: vires illi prese ferre, prodire in aciem, & adgessionem *Germanorum*, non exceptare tantum; sed illis ferociter occurgere. Simul ad *Osgyanensem* riuum, manus conseri coepit, ingens, in imperita multitudine, a *Scopetariorum* ordinibus, strages editur. quam, cum declinare, & commutare pugna genus, *Blasius* iubet; *Hasdones*, fugam parari existimantes, acie precipites deruunt, & qua fors quemque ducebat, palantes sparguntur: *Blasius*, amissis duobus circiter milibus, cum paucis, in castellum se iniicit; cumque illic, admotis duabus machinis, acriter oppugnaretur, neque seruari id posse, animaduenteret; ferro, per medios *Cesarianos*, viam, qua cum suis euaderet, adaptiendam, forti animo statnit. At enim, a *Germanis* circumuenti casique sunt infelices, paucis fuga elabentibus: capto adhuc *Blasius*, quem *Bajta*, fecido quodam supplicii genere, necari postea iussit. Ceteroquin, publicis regni sumtibus, munitum subinde fuisse castellum, in regni (d.) decretis legas.

SECTIO

(c) Libro XXXIII. p. 817.

(d) Decr. A. MDCLVII, Artic. CLIII.

SECTIO III.

De Vicis Districlus Kis-Hontensis.

Non viciis peragrandis, ducto a Rimafzombathino initio, ita versabimur, vt hos primum inuisamus, qui dextro latere; illos pollea, qui sinistro sunt collocati, aduerso amne proficentibus.

1.) *Zehanje*, Slavis *Zachorowcze*, recedit *Rima-Szombathino*, dimidio, in orientem brumalem, milliari, pari cum oppido soli, quatuor, situ collino, mediocri autem vico, incolis *Hungaria*. Sunt ei & vineae, sed fructuum, quam probi vini, feraciores. Paret succelloribus *Bakoffianis*. Adfluit ei riulus, quem proximi montes effundunt.

2.) *Ald-Pokoragy*, Slavis *Nixxy-Pokorad*, remouetur a *Zehanje*, quarta parte milliaris in septentrionem. Incolitur ab *Hungaria*, pari vini & frumenti, prouentu; sed dispari fere cultu: quippe quod, rariois stercoretis indigus ager est: vineis tamen paucioribus, quemadmodum & colonis. Pertinet ad B. *Vetsey*, & succellores *Adami Vaj*, in quibus pricipui sunt, *Du Jarden*, & *Daniel Vaj*.

3.) *Felső - Pokoragy*, Slavis *Horný-Pokorad*, abest ad tormenti iactum, a priori in septentrionem. Hic *Slavi* rerum potiuntur agricultura viicitantes, & mercibus materialiis, quas a vicinis redemtas, deuectant ad *Hungaros*. Situs vici collinus est, ager, superiori illo, ob lapidum mixtionem, sterilius, sed coloni copiosiores. Imperat eis B. *Vetsey*, & iidem *Vaj* succellores.

4.) *Cserentsdny*, Slavis *Cserentibani*, reducto versus *Rimafzombathum* situ, milliaris parte quarta, ab eodem oppido. Confedit ad amnem *Rimam*, orientali latere. Ager ei eximius est, neque absimilis *Rimafzambathensi*, licet parte quadam sit sterilius. Ipse vicus, in plano iacet, incoliturque a *Slavis*, haud copiosis, & sine vinearum cultu. Suni in ditione *Vetseiorum*, & *Du Jarden*.

5.) *Bakof Török*, Slavis *Bakof's Terjakowcze*, traiecto amne, occurrat dimidio fere milliari, inter colles, piano loco positus. Terrenum eius, lapidibus impeditum, lztamine indiget: colitur autem a *Slavis*, qui figuli sunt & materiali. Pertinet ad succellores *Bakoffianos*.

6.) *Orlai-Török*, in eadem amnis ripa, qua est oppidum *Rimafzombathense*, vicus exiguum, agello collino, & lapidolo, quem *Slavi* colunt, pari rerum venialium quoq[ue]st, prater rusticationem, rem facientes. Adscribuntur succelloribus *Orlaianis*. *Slavis* dicitur *Orlai Terjakowcze*. Distat a priori *Török*, ad teli iactum in septentrionem.

7.) *Többegymek*, Slavis *Ziborani*, nomen a. situ accepit, quod trans montes, atque fluvias medius, montano silvestrique loco, confedit. Itaque, agro etiam per colles suspenso est, coque sterili, incolis

item *Slati*, præter agricolationem, subigendo corio vacantibus. Cerdonum coloniam dices, ita heic opificium illud inualuit. Hinc, & tribum suam, *Ratkouiensibus*, in prouincia *Gömöriensis*, coniunctam habent. Slavis *Krptsári*, Hungaris autem *Botskorfák*, adpellantur: eo, quod corium huias, peronibus formandis adhibetur; nam *Botskor* Hungarianum, & *Krperz* Slavicum, peronem notat. Sunt in ditione succellorum *Pauli Györki*: secedunt autem a superiori dimidio in aquilonem milliari.

8.) *Alob-Szálénok*, emensis montibus versus *Rimam*, eodem, quo *Rimafzombathum*, amnis latere, confedit. Agro est sterili, ac partim piano, partim collino. Slavis *Nizny-Szálénök*, iuribus *Szemerérianorum* adscriptus. Inquiliini *Slati* sunt, agricoli & cerdones. Nuper, vienes ponere occuperunt; sed conatu irrito, ob caeli foliique malignitatem. In horum montibus, visuntur ruderis, arcis *Margitsvárás*, versus *Orlai-Török*, vti supra dictum est.

9.) *Felső-Szálénok*, Slavis *Wisny-Szálénök*, eodem margine *Rima*, altius paullo in aquilonem. Vicus tenuis, sicuti priores omnes, collino & efferto agro, ob inspersos lapides. Hinc & nomen Slavicum *Szálénök*. Montes vici decliuiores, versus fines *Gömöriensis* porrigitur. Incolz sunt *Slati*, qui, præter agriculturam, occupantur vegetationibus mercium materiarum, in regionem campitrem. Parent autem *Szemerérianis*.

10.) *Varbóz*, Slavis *Wrbotowce*, transmissa *Rima* ad ramum eius, quem *Uj-Rimam* nominauimus, haud procul a confluentे, occurrit: nam, infra eundem vicum, aliue *Rima* vterque, in unum coit. Ipse vicus exilis est, sterili adhæc, & montani situs agro, ideoque, ob effectum glebam, & immixtos lapides, colono iniquus. quare, soli melioris inopia, ad quæstum & heic coguntur recurrere incolæ, iuvantque, qua poterunt, angustias domesticas, mercatione rerum variarum, salis maxime, quem *Tokaino* auferentes, per nundinas oppidorum varias, vicosque, surunt circumiectare. *Slati* sunt & hi, ditioni *Rabdiensi* adscripti.

11.) *Rábó*, Slavis *Hrachowce*, vicus, castello, quod descriplimus, & ob nobilium familiarium, quæ hic posueri sedes, frequentiam, insignis. Sedes certe rusticæ, ultra viginti, vix numerar. Habet autem plurimos opifices, ita cultos, ut oppidi speciem præferant. Distat ab oppido *Rimafzombatho*, milliari uno, in dextra *Rima* ripa, estque regione anteniore multo, quam mediore. Agrum enim argillaceum, & rubellum maxima parte, passim etiam albicantem, habet: apertum tamen, & pulchra soli variatione, patentein. Ipse vicus, colli subeft, cui castellum infedit, & templum. In hoc crypta, & sepulchra varia, *Jákofofforum*, nec non vexilla mortuaria, visuntur.

12.) *Ketsege*, ad vnius teli iactum, super *Rábónem*, ultra monticulum quendam, leuidensi nemore inuestitum, difficilis itineris, ob ingentes lapides, quibus rumpendis, semel atque iterum, metallici sunt adhibiti. *Slati* vocatur *Ketzáka*. Haud procul abest a

Rima, agello *Rabonienſi* confimili. Interluitur riuo, ex montibus orientibus adlapſo, eſtque colonia *Slavica*, ditionis *Rabonienſis*. Incolez egregii ſunt materiarii, educuntque longe & late, ſcrinia, quæ *Hun-gari* nominant *Széfek*.

13.) *Kraſko*, Slavis *Kraſkow*, alpero, inter montes, ſitu, dimidio miliari a *Ketſege*, arduo illuc, per montes, itinere ducente. Ager lapidoſus eſt, & propterea effectus: incolez, partim materiarii, & præcipue vietores; partim cerdones ſunt, *Slavi* omnes, ditionis *Nyáryana*.

14.) *Prjboj*, reductio ad *Rimam*, ſuperatis montibus, poſitu, vicus itidem *Slanicus*, ditionis *Ujlakiorum*. Diflat a priori, miliari dimidio. Cui, parte altera amnis,

15.) *Rima-Zaluzan* obiicitur, vicus ſolo *Rima* aliaco, diremthus. Hinc vnuſ vtriusque iudex, domini *Rabonienſes*, ager vtrōbique idem, lapidoſus hic, argillaceus illic. Incolez *Slani* ſunt, & rei materiarie, maxime ſcriniorum, opifices. quæ rubrica inducunt, poſteaque ruſtico opere, variis figuris incſculpunt.

16.) *Rima-Bánya*, in eodem, quo prior, *Rima* latere, tamē ſi partem eius aliquam, amnis, a quo nomen accepit, interluat. Situ eſt declivi ad amnem: templum tamen habet in colle: diflat autem ad iactum tormenti, a priori, inter septentrioñem & occañum. Incolez, genus ſunt *Slavum*, vitorio opificio deditum. In primis, educunt labra, hauriendie aquæ facta, Hungarisi *Rotska*, a manubriis, *Rotska* Slavis, denominata. Sunt etiam, qui oves incipiunt atere. Ager vici ſterilis, & argillaceus, montibus, paſſim altius adſurgentibus, alpero. Dominantur ei ſuccellores *Vaj*, *Véſtiorum*, & *Nyáryani*.

17.) *Rima-Brežo*, Slavis *Brežovos*, ſecatur *Rima* aliaco, agrum načtus argillaceum, & faxofum. Sunt ei acidule, gulfus grati & falubris, in loco quodam erecione, inter colles & arbores. *Slavum* & hic colonia eſt, ditionis, cum priori, eiusdem: qui defectu foli arabilis, partim vitorio arte, partim mercatu, cum fali, tum tergorum bouinorum, ſuſtentantur. Adſunt & libertini, qui in eam rem incubunt. Diflat a priori, quarta parte miliari, in aquilonem.

18.) *Likér*, tenuis nimium vicus *Rima* adpoſitus, *Rabonienſi* amnis latere. Diſcedit autem a *Brežovo*, quarta, ſed modica parte miliari, territorio angusto, eodemque argillaceo, & collino. Quod agri montolum eſt, ouibus datur. Ipsi incolg, ſcandularum exaſciandatum operi ſe occupant, parentque *Véſtiorum* ſuccelloribus.

19.) *Nyánya*, Slavis *Hmufia*, vicus *Kubinianorum*. Ruſlicorum occupatio, præcipue agricultione abſolutur. Sunt tamen nonnulli, qui materiariam faciunt, & instrumenta, maxime coquendo pani neceſſaria. Diſcedit a *Likér*, quarta parte miliari.

20.) *Hatschera*, dimidio ultra *Rimam* miliari, in colle, ad ingentium montium radices, quas amnis idem ſubluit; ſitu, ex colle eodem, declivi zicularum poſitu, versus fluuium proiecto. Ager,

per colles suspensus, glareosa argilla foedus est. Incolz, & hic materiarii, curant artem tornariam, quin & ephippia compingunt, multe apud Hungaros adprobationis. Vicus, ex se mediocris, cui successores Nyáryani dominantur.

21.) *Pila*, quarta parte milliaris supra Hasibavem, ad Rimam, qui late vicum interfluit, hærescens. Incolz Slavi sunt, ouium alendarum in primis studiosi. Adscribuntur partim ærario Neográdiensi, partim familia Nyáry. Ager, ex ingenio loci, sterilis & effictus: quippe saxis, suspensusque per montium latera. Hinc, reliquo amne Rima,

22.) *Klenovsz*, Slavis Klenowze, *Pila* millari vno, in occidentem trans montes, recedit. Vicus copiosus, ampleque terreno, cuius agros frumentarios, per colles argillaceos, hinc illinc sparsos, assiduis operis, & crebra latificatione, oportet fecundari. Quin & demissas legetes, sufflaminatis, ob agrorum præcipitias, plaustrorum rotis, conuchi necesse est. Seritur autem præcipue, vt tota hac regione, filio, atque auena; sed que tamen, ob intempestivum frigus, maturescit tardius, metiturque, haud raro, ad ignium fomenta. Ouium alendarum, eximus hic modus per montes suppetit. Ipse vicus, declivi vallicula, inter apertos colles argillaceos, infedit, quos, vicumque, fluuiolus interfluit, molisque inseruit materiaris, & fulionis. Conficitur enim hic pannus albidus ille, & crassus, laceris rusticis idoneus. Adscribitur Kubiniis, quorum nonnulli hic colunt.

23.) *Kokova*, Hungaros Kokova, transiectis in meridiem montibus, a Klendz, milliaris vniuersi interuallo, distidet, tenetque collem molliter accluem. Colonia Slanica est, & copiosa; sed Klendzieni tamen minor. Pari rei pannificæ & materiariz artificio occupantur & hic incolz: plurimi, scandulas exascent. Sed, quod agro meliore defluuntur, etiam eo, quod conferunt, fraudantur saepius, ob importunum frigus. Potiuntur vico Comites Forgáchiis, familia Nyáry.

24.) *Rima - Lebotz*, vocatur sic, non quod ad Rimam sit, sed vt ab aliis Lebotz, distinguatur. Adsidet enim illi riu, ex montibus suis delecto, dimidio circiter millari a Kokova in meridiem, sita intra montes retroso. Incolz itidem Slavi sunt, quodque carent agro frumentario, qui sufficeret, rotas fabricant, venduntque paßim. Subsunt ditioni Rabóviensi.

25.) *Rimóca*, Slavis Rimowze, ultra eundem riuum, superiori, in agro collino, & incolarum natione, & occupatione, suppar. Spectat ad dominium Hejndzkiensi, quod est apud Neográdienses.

26.) *Valkó*, Slavis Valkowz, visitur trans filias glandiferas, tercia parte milliaris a Rimóca secerus. Ager ei obtigit malignissimus, idemque angustus: quippe, filius & montibus impeditus. Ob eam ergo viuendi difficultatem, miseri agricoli, natione Slavi, rotarum & curruum fabricatione, rem faciunt. Speculant potiori parte ad Rabó.

27.) *Szelze*, quarta parte milliaris a Valkó in orientem secedit,

tenetque vallem, intra filum, vbi velut in lustro iacet. Incolas habet rudes, *Slaonici*, sed crassi oris: qui tamen, rotarum, cadorum & doliorum, aliarumque rerum materialio opificio, vitam degunt. Agello pollent meliusculo, tametsi adhuc argillaceo, & indigo maioris cultus. Est ditionis *Hajnditskienfis*.

28.) *Pondelok*, distat a *Szczecze*, quarta parte milliaris: nomen a die luna petitum.

29.) *Szuba*, *Slaus Szczecza*, in limitibus *Comitatus Neogradienfis*, ita vicini, vt vicus vterque, idem & unus esse videatur. Vna enim interiecta via, inuicem dillinguntur. *Pondelok* amne *Szuba*, aliqua sui parte interluitur; *Szuba* vero, ab eodem nomen sortitus est. Parte maiori pertinet ad ditionem *Rabouniensem*. Agro est argillaceo & singendis ollis idoneo: quapropter, tigulinato rem exercent agriculti. Vterque vicus, gaudet eximiis gultis acidulis.

30.) *Fazekas-Zaluzsan*, *Slaus Hrncášské Zaluzani*, est quarta parte milliaris, infra *Szczabam*, insideturque a meris tere sigulis, & laterum coctoribus. Hinc vico nomen, situs planus, agro, prioribus nihil detiore, acidulis fere supparibus, ditionis parte maiore, *Rabounienfis*.

31.) *Safan*, seu *Saffani*, vicinus priori ad orientem, trans *Szuba* amniculum. Incole figuli & hic sunt atque agriculte. Scatet acidulis pergrati gulfus, pertinetque ad ditionem *Ogydiensem*.

32.) *Gelend*, supra *Saffan*, pagus olim haud contempnendus, sed desolatus sub motibus *Rákóczianis*. Hodie, pro ceasu, agriculturam submittrit *Szczeczenfis*.

33.) *Ogydn* vicus mediocris, incolis *Hungari*. Subiacet is suo castello, in occidentem, loco depresso, sed ameno; vndeque enim collibus, apertis hic, & agricultioni idoneis, silvestribus illic & glandiferis; crebra cerisorum intermixtione, circumcingitur. Distat ab oppido *Rimaszombathenfis*, millari in occidentem, quo opportune merces rullicas deuehit. Occupantur & hic incole, figurino opificio, fictilia, quaz eduxerunt, patim per vteriores vicos, venundantes. Sunt vico acidulz, haud contempnendi sporis, in aenca apertaque, inter filias, planicie. Habuit olim nundinas, inclauitque eadem *Botskianorum*, de qua supradiximus, quod sat is est.

34.) *Megyar-Hegymeg*, medio millari ab *Ogydn*, sic dictus, vt a *Tot-Hegymeg*, (quali *Hegy megett*) quem *Slaus*, incolunt discriminaretur. Vicus exilis, ab *Hungari* cultus, terreno partim silvestri, partim aperto, arenoso tamen & sterili. Refertur ad ditionem *Hajnditskienfis*. Hac, de *Districtu Kis-Hontensi*.

TA-

TABVLA ITINERARIA, TRACTVS KIS-HONTENSIS.

I. In NEOGRADENSEM Comitatum:

1. Rimafzombathino , per	<i>Ogydn</i>	- -	mill. 1.
	<i>Pincz.</i>	- - -	mill. 1.
2. Rimafzombathino , per	<i>Sufan.</i>	- -	mill. 1.
	<i>Zelent.</i>	- -	mill. 1.

II. In GÖMÖRIENSEM Comitatum:

1. Rimafzombathino , in vicum	<i>Jánoši.</i>	-	mill. 1.
2. Indidem, ad	<i>Felső-Betke.</i>	- - - -	mill. 1.
3. Tiszolczino , ad	<i>Murány</i> , per editam vallem.	mill. 1.	

III. In ZOLIENSEM Comitatum:

1. Tiszolczino , <i>Brznam</i> , per montes	<i>Dielü.</i>	mill. 3.
2. Klemčzo , <i>Libetham</i> , per saltuosos montes.	<i>mill. 3.</i>	
3. Rimafzombathino , per fines Comitatus Neogradiensis, <i>Zelent</i> , <i>Kálmán</i> , <i>Szino-Bánya</i> ,
<i>Pjala</i> , <i>Detvam</i> .	- - - - -	mill. 5.

TOMI QVARTI FINIS.

CONTINVATIO

GREGORIVS I.

SIGISMUNDVS L. R. Hungarie Thesaurarius. 1547.				MARGARETHA.				
PAVLLVS II. † 1578.	MAGOAE- LENA.	FRANCISCVS III. S. C. Mai. Secretarius Confiliarius, Episc. Varadiensis, Prae- positus Posoniensis, vbi † 1577. scri- puit historiam Rerum Hung. ful tem- poris, quam fata, an homines, inuide- runt hucusque luci publicae.		SIMON I. Lib. Pincernar. R. & Cestareus i- nubianus Ge- Consors Vrs fänger.				
ELISABETHA, data 1560. † 1583. Cons. Gregorius Fanchy.	CATHARI- NA, nat. & † 1564.	BLASIVS IV. nat. & † 1564.	SIGISMUNDVS II. Judez cu- rie, Reg. H. Palatinus, Co- mit Novigr. & Szabolcz. Sup. Com. S. C. Reg. M. Confiliarius, Camerarius, nat. 1565. † Tyrnauij 30. Jun. 1611. Cons. 1. Ca- therina Leibaczy, 2. Ma- rianna Thököczy, 3. Ma- rianna Pálffy.	FRANCISCVS IV. JANVS Ep. Nitriensis. sit Archiepiscop. die Strigoni. & de- niq. Cardinalis nat. 1566. † 13. Oct. 1615. in S. Cruet.				
MARIA, data 1610. Tyrnauij facta Mo- nialis S. Clara, 1630. † 1. Jan. 1685.	CLARA.	FRANCISCVS VI.	SIGISMUNDVS III. Ferdinandi III. us Imp. Confiliarius, Camerarius, † 1645. Cons. Comes Barbara de Botys. † sine prole.					
SUSANNA, nup. Com. Adamo Zichy de Vá- sárhely.	ANNA CA- THARINA.	EVA.	DOROTHEA, nup. 1. Dom. Koss- zegi, 2. Marchio- ni de Gudagy.	CHRISTINA: DISCVS				
ANNA JO- SEPHA, nat. 18. Maii, 1687. † 27. Mart. 1688.	JOANNES XII. seu Joan. Adamo, nat. 17. Sept. 1690. Comitatus Neo- gradienfis Supr. comes, S. C. M. Camer. Consors Margaretha C. Ci- rakly de Ramka.		FRANCISCVS IX. nat. 1697. succedit in di- gnitate Supr. Com. Negrogr. fratri Ger- mano. Cons. Domicel- la Klabsitsky de Zi- tiny. S. R. M. Supre- mus Vigil. General. & Camerar.	JOSEPHII. & nat. 10. XI. 1698. te si- fors. + eta- de Engut. fem. F. minis man. C tan.				
ANNA, C. Fer- gadéb, data 1711.	LADIS- LAVS XII. data 1711.	ROSA- LIA, data 1713.	JOAN- NES XIII. data 1713.	CARO- LVS bi- mulus obit.	CATHA- RINA, data 1716.	ELISAB- ETHA, †.	SIGIS- MUNDVS VI. nat. 1718.	JOANNES POWVCI XV. n 4. Apr. 1;

